LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ 1933
1 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2125

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկու Խօսք

ՊԱՏՃԱՌՆԵՐ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ

Երկու խօսք եւս՝ Կրընոպլի արիւնհեղութեան առթիւ:

Առաջին անգամ չէ որ «Հօկ»ի մարդիկը հանդէս խանգարելու փորձ կը կատարեն: Ոչ ալ միայն Ֆրանսայի մէջ:

Հարեւանցի ակնարկ մը վերջին տասը տարիներու պատմութեան վրայ՝ պիտի պարզէր մէկէ աւելի համոզիչ փաստեր:

1926 Մայիսին, նոյն մարդիկը փորձեցին խանգարել Ա. Ահարոնեանի բանախօսութիւնը, Լիոնի մէջ, եւ հետեւանքը եղաւ արիւնհեղութիւն: — Բանուոր մը սպաննուած:

Անոնք մինչ ալ, իրենց թերթերով կամ գրգռիչ թռուցիկներով, գրգռութիւն կը սերմանէին — ու կը սերմանեն — Ապրիլ 11ի, Մայիս 28ի եւ ուրիշ տօներու առթիւ:

Մեր ձեռքին տակ ունինք հատընտիր հաւաքածոյ մը այդ հրատարակութիւններէն, որոնք ամէն բանէ առաջ եղբայրասպան մարտակոչեր են:

Տարի մը — եթէ չենք սխալիր 1927ին — կը սպառնային «կարմիր փաշտերով» դիմաւորել յառաջիկայ Ապրիլ 11ը...

Ուրիշ տարի մը, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ, ուզեցին վերնատունէն թռուցիկներ նետելով խանգարել Մայիս 28ի տօնը: Եւ հետեւանքը եղաւ անխնայ ծեծ՝ սրահին դրան առջեւ:

Մարսէյլի, Տէսինի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ սովորական եղած են զանազան տօներու խանգարման փորձերը, միեւնոյն հետեւանքներով, — իրարանցում, ծեծ, երբեմն ալ ձերբակալութիւն:

Յունաստանի մէջ, ուր բջիջներ կը բուսնին ու կը հալին, առանց տօնի ալ՝ միշտ անպակաս են եղած ընդհարումներ:

Այս տեսակէտէն մրցանիշը կոտրեց Ներգաղթի պատրուակը՝ 1932ին:

Նոյն իսկ Ներգաղթի լիազօր Ծաղկվերդեանը պատիւ համարեց փայլիլ այս ճակատին վրայ, բանուորներ իրարու դէմ հանելով Ֆիքսի, Լիխազմայի եւ Քոքինիոյ գաղթականներուն մէջ: Եւ արտասանելով իր հռչակաւոր խօսքը — «Ես արիւնից չեմ վախենում»:

Նոյն տարին, վարձու կարմրուկներ խանգարեցին ապրիլեան սգահանդէսը՝ Սելանիկի եկեղեցիին մէջ: Իսկ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը արգիլուեցաւ Աթէնքի մէջ, նոյն ինքն խորհրդային դեսպանին պահանջով:

Երկար պիտի ըլլար արձանագրել Սուրիոյ եւ ուրիշ գաղութներու մէջ կատարուած փորձերն ու խռովութիւնները:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Երեւանցիները կանխորոշ ծրագիր մը ունին, առիթ առիթ «գործ ենել»: Եւ անշուշտ Երեւանի գնահատման արժանանալու:

Ճիշդ է որ, տարիներու ընթացքին, հետզհետէ պակսեցաւ յարձակման թափը: Բայց, դաւը կը շարունակուի առանց ընդհատման: Փողոցէ փողոց, սրճարաններու մէջ կամ սրահներու դրան:

Քանի մը շաբաթ առաջ Փետր. 18ի տօնակատարութեան առթիւ, Փարիզի «հոկտեմբերիկ»ները պարտք սեպեր էին թռուցիկ մը ցրուել Սոսիէթէ Սավանթի շրջակաները: Բայց, հանդիպելով դաշնակցական աչքերու, կէս ճամբան մնացին:

Մէկ խօսքով, դաւադիրները դադար առած չունին, եւ թոյն կը սրսկեն ամէն պատեհութեամբ:

Անշուշտ ազատ են ե՛ւ գրելու ե՛ւ խօսելու: Սանձարձակ ազատութիւն կը վայելենք եւ ամէն մարդ կրնայ իր տեսակէտին կառչիլ:

Ո՛ւր էր որ ամէն ինչ վերջանար թերթով եւ թռուցիկով:

Մինչդեռ, խառնակիչները յաճախ խօսքէն գործի կ'անցնին, առանց մտածելու հետեւանքներու մասին:

Ահա՛ վերջին ողբերգութիւնը, Կրընոպլի դէպքը, — մէկ մեռեալ, չորս վիրաւոր եւ շարք մը ձերբակալութիւններ:

«Հոկտեմբերիկ»ները իրենք ալ ունին իրենց տօները: Մասնաւորապէս Նոյ. 29ի Բարեկենդանը: Բայց, ո՞վ կը փորձէ խանգարել: Ո՞վ կը հետաքրքրուի:

«Կարմիր փաշտե՞ր»ն են որ կը պահպանեն խաղաղութիւնը, թէ «հակայեղափոխական»ներուն արհամարհանքը եւ պաղարիւնը:

Արդ, ինչո՞ւ խուճապի կը մատնուին, երբ ո՛ր եւ է ազգային տօն կը սարքուի: Կամ երբ Դաշնակցութիւնն է որ ասպարէզ կ'ելնէ:

Զաւթե՞լ կ'ուզեն: Բայց անկրթութիւն է չափուիլ ուրիշին տանը մէջ, եւ հանդէսի մը պահուն:

Երբ կազմակերպութիւն մը սրահ կը վարձէ եւ տօն կամ բանախօսութիւն կը սարքէ, ուրիշները իրաւունք չունին երթալ տեղաւորուելու եւ մաղձ թափելու:

Արեւելցի ենք եւ աջ – ձախ չենք նայիր: Ու կիրքի պահուն, մա՛րդ չի կրնար զանազանել զարնողն ու զարնուողը:

Բայց, հաշուեյարդարի վայր չէ հանդէսը:

Եթէ չէք մեղքնար զոհերուն — ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին — մեղքցէք այն ժողովուրդին որ կը խռնուի սրահէ սրահ, որ մեղք չունի մեր կիրքերուն մէջ, եւ կ'երթայ հայերէն խօսք լսելու:

Այսպիսի դէպքերու մէջ, մեզի համար անըմբռնելի է յաղթական եւ պարտեալ:

Ողբալի են այս երեւոյթները, ո՛ր կողմէն ալ դիտենք:

Եւ մենք աւելի քան երբեք պաղարիւնի, հաւասարակշռութեան կը հրաւիրենք մեր հանդէսներու կազմակերպիչները:

Անոնք պարտաւոր են անկարելին փորձել, ո՛ր եւ է գրգռութեան չազդուելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴԷՊՔԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հօկճի»ները գաղտնի ժողով գումարելով, կ'որոշեն խանգարել հանդէսը

25 «ՈՒԽՏԵԱԼ»ՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 26 *փետր.* (Յատուկ) — *Կրընոպլը Ֆրանսայի ամէնէն խաղաղ գաղութներէն է եւ այն, ինչ որ պատահեցաւ կիրակի օրուան հանդէսին, ցնցող տպաւորութիւն ձգեց ամէն տեղ:*

Փետրուար 18ի տօնը կը զուգադիպի Վարդանանցի եւ գաղութն ամէն տարի, միացնելով այդ երկու պատմական դէպքերը, միասին կը տօնէ: Այս տարուան հանդէսի օրը ճիշդ Բարեկենդանի կիրակիին հանդիպեցաւ, բայց եւ բաւական բազմութիւն էր եկած, իր յարգանքի տուրքը տալու զոյգ «Աւարայր»ներուն:

Ծերունի եւ հին յեղափոխական «Պապան» արդէն բեմ էր ելած հանդէսը բանալու, երբ սրահէն ներս մտան խմբովին մօտ 25 երիտասարդներ: Նորեկները բոլորը միասին տեղ գրաւեցին սրահի աջակողմը: Հանդէսին կազմակերպիչները գիտէին որ բոլորն ալ հակառակորդներ էին եւ իրենք զիրենք մեծամասնականներ կը յորջորջեն:

Նախագահի բացման խօսքէն վերջ, եղան երգ եւ արտասանութիւններ: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Աշոտ – Արծրունին, որ ճառը սկսաւ դասախօսական ձեւով եւ շարունակեց շատ մեղմ, ներկայացնելով պատմական անցքերը: Ապա համեմատութեան դնելով Փետր. 18ը եւ Վարդանանցը, բացատրեց երկուքին իմաստը եւ այն պատճառները, որոնք կը մղեն մեզ ամէն տարի կատարելու այս տօները: Այնուհետեւ սկսաւ պարզել անկախութեան գաղափարը եւ համայնավարներու հակացողութիւնը այդ մասին: Դեռ խօսքը չէր աւարտած, երբ հակառակորդները սկսան պոռալ.

— «Սուտ է, ձայն կ'ուզենք, Հանրապետական Հայաստանն անկախ չէր, կեցցէ՛ Խորհրդային Հայաստանը» եւն.:

Հանդէսին կազմակերպիչները մօտեցան աղմկարարներուն եւ խնդրեցին չխանգարել: Բանախօսն ալ, որ եւ է միջադէպ կանխելու համար, բեմէն իջաւ, գնաց մտաւ խանգարիչներու խումբին մէջ եւ նոյնպէս խնդրեց չխանգարել, խոստանալով իր խօսքը լրացնելէ վերջ պատասխանել իրենց հարցումներուն եւ իրենց տեսակէտները պաշտպանելու հնարաւորութիւն տալ: Յետոյ վերադարձաւ բեմ, շարունակելու իր խօսքը: Այդ միջոցին հակառակորդ խումբը միաբերան բացագանչեց «կեցցէ՛ խորհրդային Հայաստանը» եւ սկսաւ ծափահարել եւ յարձակիլ կազմակերպիչներուն վրայ:

Այդտեղէն սկսաւ կռիւը, նախ դուռին առջեւ, յետոյ շարունակուեցաւ սանդուղի աստիճաններուն վրայ եւ հասաւ մինչեւ փողոց: Երբ ոստիկանները վրայ հասան, արդէն բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուած էին: Ծանր վիրաւորները, թիւով հինգ հոգի, փոխադրուեցան հիւանդանոց: Բոլորն ալ խանգարիչներն էին: Երկուքին վէրքերը կապելով տուն ղրկեցին, իսկ երեք հոգի թողուցին հիւանդանոցին մէջ, ուր մէկը՝ Մկրտիչ Տէօվլէթեան, 34 տարեկան, մսագործ, մեռաւ երկուշաբթի առտու:

Սրահին մէջ աննկարագրելի իրարանցում յառաջ եկաւ: Կիներու վայնասունը, երախաներու ճիչը, հայհոյանք ու գոռում – գոչում իրար խառնուած էին: Բազմաթիւ կիներ մարեցան:

Ձերբակալուեցան երկու հոգի: Մէկը՝ նոր ամուսնացած երիտասարդ մը, միւսը՝ հնչակեան մը, որուն գրպանէն ատրճանակ գտնուած էր:

Դէպքէն վերջ բանախօսն անձամբ ներկայացաւ ոստիկանատուն եւ տուաւ հարկ եղած լուսաբանութիւնները:

Բազմաթիւ չէզոքներ, որոնք ներկայ էին հանդէսին, իրենց զայրոյթը կը յայտնեն այս նախամտածուած եւ անարգ յարձակումին առթիւ:

Այս նոյն մարդիկը անցեալ տարի փորձեր էին խանգարել Մայիս 28ի հանդէսը: Սակայն, այն ատեն ընդամէնը 8 — 10 հոգի էին եւ չհամարձակեցան յարձակիլ եւ կազմակերպիչներու պահանջին վրայ սրահէն հեռացան:

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ, շաբաթ օր, «Հօկճի»ները յատուկ ժողով գումարած են եւ ձեռքերը վեր բարձրացնելով, երդում ըրած են ամէն գնով խանգարել հանդէսը:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երէկ հեռախօսով ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնը. — Ոստիկանութիւնը երեք հոգի եւս ձերբակալեց, եղած ցուցմունքներուն վրայ. որով կալանաւորներու թիւը կը բարձրանայ հինգի: Վախ կայ որ ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուին:

Ամբողջ գաղութը յուզման մատնուած է:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Մեր թղթակիցը ղրկած է երեք թերթեր, «Լը Փըթի Տոֆինուա», «Լա Տէփէշ Տոֆինուազ» եւ «Լա Ռէփիւպլիք տիւ Սիւտ – էսթ», որոնք մանրամասնօրէն կը նկարագրեն ցաւալի դէպքը:

Բոլորն ալ դէպքին պատճառ կը նկատեն համայնավարներու յարձակումը: «Լը Փըթի Տոֆինուա» այսպէս կը խորագրէ դէպքը. — «Հայ հայրենասէրներու ժողով մը խանգարուած համայնավարներու կողմէ»: Իսկ «Լա Ռէփիւպլիք» խոշոր գիրերով կը գրէ. — «Կրընոպլի մէջ, հայկական տօնի մը առթիւ, իրենց համայնավար հայրենակիցներէն քանի մը հոգի բռնի սրահ մտան եւ ընդունուեցան դանակներով, թողլով մէկ մեռեալ եւ չորս վիրաւոր»:

Երեք թերթերէն քաղուած մը՝ յաջորդով:

Պոլսոյ Պատրիարքարանին գոյքերը

ԾԱԽՈՒ ԿԸ ՀԱՆԵՆ, 5000 ՈՍԿԻ ՏՈՒՐՔ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ

Պոլսոյ ելմտական պաշտօնեաները փետր. 22ին Պատրիարքարան գացին եւ ծախելու ձեռնարկեցին *հաճզի* ենթարկուած կարասիները, գանձելու համար 5000 ոսկիի կալուածատուրքը, որ ատենէ մը ի վեր կը պահանջուէր:

Թէեւ նախապէս կ'ուզուէր Պէտէսթէն փոխադրել կարասիները եւ հոն աճուրդ կատարել, բայց յետոյ որոշուեցաւ տեղին վրայ կատարել վաճառումը: Յաջորդ օր, Վարդանանց տօնին առթիւ, Պատրիարքարանը թէեւ փակ էր, բայց պաշտօնեաները յայտնեցին թէ արկղակալ Պ. Ա. Շիրինեան քանի որ Գումգափու կը բնակի, անոր ներկայութիւնը բաւական է, աճուրդը կատարելու համար:

Պատրիարքարանը վճռաբեկ ատեանին դիմած ըլլալով, պիտի փորձէ յետաձգել գործողութիւնը, քանի որ ըստ հին օրէնքին զերծ է կալուածատուրքէ:

Գումգափուի ելմտական պաշտօնեաները փետր. 23ին Պատրիարքարանի հաղորդեցին թէ ծախելու պիտի ձեռնարկեն Պատրիարքարանի կարասիները եւ թէ իրենք Ղալաթիա կ'երթան:

Արդարեւ, քիչ յետոյ մուխթարին հետ Ղալաթիա գացին, *հաճզի* ենթարկելու համար խորհրդարանին կարասիները: Խնամակալութեան գանձապետ Պ. Ժ. Ազնաւուրեան բացատրեց թէ Ղալաթիա առանձին եկեղեցի մըն է, անջատ մարմին մը ունի եւ հետեւաբար անոր կարասիները Պատրիարքարանի չեն պատկանիր:

Պաշտօնեաները ասոր վրայ տեղեկագիր մը պատրաստելով մեկնեցան:

Պաշտօնեաները գացին նաեւ Բերա, այդտեղի կարասիները *հաճզի* ենթարկելու համար:

× Անցեալ տարի, Քաղաքապետութիւնը 500 ոսկիի մօտ *թանզիֆաթ*ի եւ լուսաւորութեան տուրք պահանջեց Ազգ. Կեդրոնական վարժարանէն: Խնամակալութիւնը դիմեց Պետական խորհուրդին եւ բացատրեց թէ վարժարանը շահու համար բացուած չէ եւ բացը միշտ եկեղեցական հասոյթներով կը գոցուի: Եւ որոշում մը ձեռք բերաւ, որով դպրոցը զերծ կը կացուցուէր այդ տուրքէն:

Ասոր վրայ Քաղաքապետութիւնը վերաքննութեան դիմեց, պատճառաբանելով թէ, համաձայն Ազգ. Ժողովի մեկնաբանութեան, թոշակաւոր աշակերտ ունեցող վարժարանները պէտք է վճարեն քաղաքապետական տուրքերը:

Պետական խորհուրդը, 31 յունուար 1933ի իր նիստին քննած է այս խնդիրը եւ միաձայնութեամբ մերժած է Քաղաքապետութեան դիմումը, այն պատճառաբանութեամբ թէ իր տուած որոշումը վերջնական է եւ որ եւ է մեկնաբանութիւն չի կրնար փոխել զայն:

Կուսակալութեան կողմէ Խնամակալութեան հաղորդուեցաւ վաւերացեալ պատճէնը այս նոր որոշման, որով դպրոցը զերծ կը մնայ *թանզիֆաթ*ի եւ լուսաւորութեան տուրքէն:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

«ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ՎԵՐՋ ՊԱՂԵՍՏԻՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԻԱՑՆԵՆՔ»

Հալէպի մէջ բացուեցաւ ազգայնականներու ժողովը:

Անցեալ շաբթու, Իպրահիմ պէյ Հանանօ, Հաշիմ պէյ Աթասի եւ միւս վարիչները աղօթած են մեծ մզկիթին մէջ: Յիսուն հազար հոգի ներկայ գտնուած է աղօթատեղիին մէջ: Ըստ թերթերու տեղեկութեանց, կը գտնուէին նաեւ շատ մը քրիստոնեաներ:

Աղօթքէն վերջ, ճառ մը խօսած է երիտասարդ Մուսթաֆա Սէֆէրէնի եւ խօսքը ուղղելով ազգայնական պետերուն, յայտնած է որ ժողովուրդը իրենց հետ է եւ կ'ուզէ Միութիւն: Վերջը խօսք առած է Ֆարիս պէյ Խուրի եւ շնորհակալութիւն յայտնած Հալէպի ժողովուրդին, որ առանց կրօնքի ու ազգի խտրութեան միակամ փարած է ազգային իտէալին եւ կ'ուզէ Միութիւն: Ֆարիս պէյ աւելցուցած է.

— «Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ ազգայնականները Սուրիոյ մէջ փոքրամասնութիւն են եւ գրգռիչներ. սակայն օր մը հասաւ որ մարզպանը ստիպուեցաւ ըսել. «Ամբողջ Սուրիացիները չեն ուզեր հովանաւորութիւնը»: Մենք Ֆրանսացիներու հետ մեր հաշիւը կարգադրելէ վերջ, պիտի տիրանանք նաեւ Պաղեստինին եւ Միութիւնը պիտի ըլլայ կատարեալ»:

Ժողովուրդը ծափերով փառաբանած է ազգայնական պետերը եւ օդին մէջ արձակուած են բազմաթիւ գնդակներ: Մինչեւ պանդոկ Պարոն, ստուարաթիւ բազմութիւն մը հետեւած է պետերուն եւ ժամերով հոն սպասած:

ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Շաբաթ առտու դանակի հարուածներով սպաննուեցաւ Սօֆիայի նամակատան տեսուչը, Պ. Իվանով: Մարդասպանն է ցրուիչ մը, որ ճամբուած էր:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

10րդ ՑԱՆԿ

Ռընաժի հայրենակիցներէն

	Ֆր.
Տիկ. Սիրանուշ Գանանեան	40
Աբրահամ Գանանեան	10
Նշան Մուրատեան	25
Սարգիս Պրէեան	20
Արմենակ Թովմասեան	15
Վահան Խաչատուրեան	10
Յակոբ Զաքարեան	10
Կարապետ Թաղոյեան	10
Յակոբ Մինասեան	10
Գրիգոր Ճանիկեան	5
Խաչատուր Շալվարճեան	5
Տիկ. Նարդուհի Շալվարճեան	5
Գումար	165
Փետր. 27ի գումարը	2483
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	2648

×

... *Խմբագիր,*

ՌԸՆԱԺ, 26 փետր. — Այս փոքրիկ գաղութը մէկ տարիէ ի վեր տնտեսական տագնապին զարկած աւերներով կը տուայտի, եւ քանի մը անգործներ ալ ունի: Բայց մեր ազգային եւ եղբայրական անյետաձգելի պարտքը կատարելու համար, անցեալ կիրակի խորհրդակցական ժողով մը գումարեցինք Պ. Սարգիս Պրէեանի բնակարանը: Ժողովին ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը: Քանի մը խօսքով բացատրուեցաւ ժողովին նպատակը եւ մեր եղբայրներու թշուառութիւնը: Յետոյ յանձնախումբ մը ընտրուեցաւ հանգանակութիւն ընելու համար:

Ընտրուած յանձնախումբը անմիջապէս սոյն ժողովին մէջ սկսաւ հանգանակութեան: Բոլորս ալ յուզուած մասնակցեցանք այս եղբայրական անյետաձգելի պարտքին: Տասը վայրկեանէն հաւաքուեցաւ 165 ֆր.: Կը խնդրենք հրատարակել ցանկը:

Վ. Խաչատուրեան

Գերմանական Խորհրդարանը կրակի տրուած

ԲՈՒՌՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԻՆ

Երկուշաբթի գիշեր ժամը 11ին ահաւոր հրդեհ մը ծագեցաւ գերմանական խորհրդարանին մէջ, մոխիր դարձնելով ժողովասրահը եւ յարակից նրբանցքներն ու սրահները: Հրշէջները գերմարդկային ճիգեր փորձեցին, փրկելու համար հոյակապ շէնքը, բայց մասամբ միայն յաջողեցան: Կրակը ձգուած էր չորս տարբեր կէտերէ: Շէնքին մէջ ձերբակալուեցաւ հոլանտացի համայնավար մը, Վան տէն Լուպէ, իբրեւ հրձիգ: Ոստիկանական [illegible] կ'ըսէ թէ ամ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՌԱՋ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

«Դրամատիրութեան վերջը»

Գոնէ ես չեմ կրնար յաւակնիլ թէ՝ մէկ ժամ կամ երկու յօդուածով կարելի է գոհացուցիչ ամփոփումը տալ այս գիրքին: Ու կ'արժէր որ թարգմանուէր ան՝ ծայրէ ի ծայր:

Սովո՞ր ենք, սակայն, ներածելու մեր շուկան՝ տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային երկերու թարգմանութիւններ: Քանի՞ գիրք պիտի կրնայիք ցոյց տալ որ:

Ի՞նչ, գլո՞ւխ կը ցցէ ձեր ազգային հպարտութիւնը: Օ՛, մի՛ վրդովիք: Շատ ժխտ «քաղաքական տնտեսագիտութիւն»ը մեր լեզուով չկարդացինք տակաւին: Եւ սակայն, կ'ըսուի թէ ,առաջնակարգ ժողովուրդ մըն ենք առեւտրական: Բայց կը խնդրեմ որ ձեր ազգասիրութիւնը չվիրաւորուի, երբ յիշեցնեն ձեզի թէ՝ Թուրքը թարգմանած է զայն, ժխտ գիրքը: Այո, Թուրքը, զոր միամտաբար թէ անայնաբար, ազգամոլաբար թէ այլամերժաբար, մեզմէ յետուն տարի յետամնաց դաւանեցանք:

Պիտի կրնա՞ք վաւերացնել որ նախանձելի ըլլայ ճաշակը կամ հակումը, զոր ունինք ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական խնդիրներուն համար: «Մեր ինչուն պէտք» ըսելով՝ ո՞ւս պիտի թօթվէք: Բայց անցած են այդ օրերը:

X

«Դրամատիրութեան վերջը» բաւական խօսեցուց իր վրայ: Եւ ոչ միայն Գերմանիոյ մէջ, որ ծննդավայրն է անոր, այլ անկէ դուրս ալ:

Հեղինա՞կը գիրքին: Ըստ Տանիէլ Հալէվիի, որ ֆրանսական թարգմանութեան յառաջաբանն է ստորագրած, չինծու է Ֆէրտինանտ Ֆրիտ անունը, տպուած կողքին վրեւ: Այս անունին տակ՝ հեղինակներու խմբակ մը կը տեսնէ Հալէվի, եւ այդ խմբակին ոգնօրէն մը կը նշանակէ, Հանս Ձէհրէրը, երիտասարդ եւ յայտնի գրագէտ:

Ըստ իս, սակայն, կարեւորը այնքան ուղեղը կամ ուղեղները չեն, որքան անոր կամ անոնց բերքը: Ու կը բաւէ գիտնալ թէ գիրքը գերմանական արտածում է:

«Դրամատիրութեան վերջը»ին իբր միջավայր՝ տրուած է գլխաւորաբար Գերմանիան: Եւ սակայն, տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական բոլոր խնդիրները, որ հոն կը պարզուին եւ տրամաբանական վերլուծումէ մը կ'անցնին, երկրին սահմանները կը ճեղքեն կ'անցնին, ժամանակին եւ միջոցին ընդմէջէն:

Գիրքին հինգ գլուխները ,գրեթէ ամէն էջի վրայ, իրենց ստորաբաժանումներովը կը բացուին, յաճախինքնատիպ, ուշագրաւ եւ թելադրիչ վերնագրերու տակ: Ու սակայն գնահատելի դիւրութիւն մըն է ընթերցողին համար: Կարճլուկ գլուխներուն մէկէն միւսը անցնելու առեն, մտածումի, խորհուրդի կամուրջ մը կը նետէք:

Ու որքան ալ վարժ ըլլաք կարդալու առեն միանգամայն խոկալու, վերլուծելու, դարձեալ անդիմադրելի փորձութիւնը պիտի ունենաք շատ հեղ կանգ առնելու եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ՝ աչքերը փակելու: Այս կը պարտադրեն ձեզի՝ մեր օրերու բարդ հարցերը, որոնց ողբերգութիւնը միլիոնաւոր սիրտեր կը ճմլէ այսօր:

Գիրքը դրամատիրական դրութեան պատմականը, իմաստասիրութիւնը և վերլուծումն է:

Կը տրուի նախ, արագ եւ ամփոփ, ընաշրջումը ճարտարարուեստական յեղափոխութեան: Բոլոր գիւտերը տողանցքի կ'ելլեն:

Ու բնականաբար, դրամատիրութեան փթթումի գաղափարներին հետ, միաժամանակ, ներկայ պիտի ըլլաք միւս գաղափարներին, ընկերային շարժման, որ կ'ուղղուի անոր, դրամատիրութեան դէմ:

Եօթը տարին անգամ մը տագնապ մը: Կ'երեւի թէ սակա օրէնքն է դրամատիրական դրութեան:

Ու դարձեալ պատմութիւնը օգնութեան կը փութայ:

1815ին, մեծ տագնապ մը: Նախ գիւտեր: Կը շատնայ, կ'աճի արտադրութիւնը: Գնող չկայ: Գիները կ'իյնան: Անգործութիւն: Կը փակուին շատ մը շահագործարաններ

1825ին, Անգլիոյ մէջ, վեց շաբաթուան ընթացքին, եօթանասուն դրամատուն կը փակեն դուռները:

1836—1839ին, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, վեց հարիւր տասնըութը դրամատուն կը սնանկանան:

1847ին, սարսափ եւ քրախ (փլուզում): Գիներու անկում: Անգործութիւն:

1857ին, առաջին անգամը ըլլալով, տագնապը համաշխարհային բովանդակ տնտեսութեան վրայ կը տարածուի: Դրամատուներու սնանկութիւն: Անգործութիւն: Կ'իջնեն գիները եւ աշխատավարձերը:

1873ին, անհուն տագնապ մը: Պէտք եղաւ որ երեք տարիներ անցնէին, որպէսզի հանդարտէր փոթորիկը:

Ցետոյ դարձեալ տագնապ, 1882, 1890 թուականներուն:

1900ին, Քրախ: Համաճարակը կըռնէ ամբողջ երկիրը: Համաշխարհային մեծ տագնապ:

1914ին, խզում: Բռնկած է աշխարհը:

1920ին, մեծ տագնապ: Տասը միլիոն անգործ (մէկ միլիոն Գերմանիոյ մէջ, մէկուկէս միլիոն Անգլիոյ մէջ, երեքուկէս միլիոն Միացեալ Նահանգներու մէջ): Կէս անգործներով եւ անգործներու ուսին բեռ ընտանեկան անդամներով՝ վաթսուն միլիոն:

Ոչ միայն անգործները, հապա ամբողջ Եւրոպան, մանաւորաբար կեդրոնականը, անօթութենէ կը տառապէին: Ռուսիոյ մէջ, Վոլկայի վրայ, չորս միլիոն մարդ անօթութենէ կը մեռնին, մէկ տարուան ընթացքին:

Մինչդեռ անդին, միեւնոյն տարին, Արժանթին ցորենով կը տաքցնէր իր շոգեշարժները: Ու չմոռնալ որ, Ռուսիա այլեւս չէր գներ դուրսը:

Ու վերջապէս, կը հասնինք 1929ի համաշխարհային տագնապին, որուն սարսափին տակ, մարդկութիւնը խեղկորոյս՝ մահամերձ հիւանդին պատկերը կը պարզէ ներկայիս:

Լայնքովն ու տեւողութեամբը, պատմութեան մէջ իր անունը չունի ներկայ տագնապը:

Երեք մեծ ճարտարարուեստական երկիրներուն մէջ (Ամերիկա, Անգլիա, Գերմանիա) ապրուստը ճարելու կարող ութէն մէկը անգործ է: Գործաւորներուն եւ պաշտօնեաներուն երեքէն մէկը անգործ է:

Դրամատիրական պատմութեանարձանագրած անգործներու թիւին ամենաբարձրն իսկ կրկնուած է այսօր:

Ոչ մէկ առեն, գիները այնքան ինկած են, որքան ներկայիս: Կ'աւելնայ մատուցումը, կը նուազի խնդրանքը: Ու ահա գին է տարբերութիւնը անոնց միջեւ:

Չեն կրնար գնել գիւղացիները: Չեն կրնար գնել գործաւորները: Պէտքերը պէտք կը մնան: Գոհացում չեն գտներ անոնք:

Ու պարզ բան է որ, անգործներուն թիւը կը մեծնայ, զուգահեռաբար, թիւին հետ գործարաններուն, որոնք կանգ կ'առնեն իրարու ետեւէ:

Գիրքը տագնապին կուտայ երեք գլխաւոր արմատ.

ա) Նախանիւթերու արտադրիչ մեծ երկիրներու հողագործական գերարտադրութիւն.

բ) Ճարտարարուեստական գերընդլայնում՝ ճարտարարուեստական երկիրներու մէջ.

գ) Դրամագլուխի կարողութեան եւ ստացումի նուազում:

Ու չի մոռնար գիտել տալ որ, Ռուսիոյ բացակայութիւնը համաշխարհային տնտեսութեան անհուն կալուածին մէջ, խորունկ դղրդիւններ կը պատճառէ:

Իսկ գիներու անսահման փլուզումը ցոյց կուտայ միմիայն այն իրողութիւնը, որ պահանջատէրը կը մերժէ ապրանքով վճարուիլ:

Հապա՞ գիւղացիները համայն աշխարհին: Կը հեծեն անոնք՝ ծանր բեռանը տակ ճնշիչ պարտքերու եւ տոկոսներու, որոնք կ'աճին փոխանակ պակսելու:

Ինչո՞ւ զարմանալ այն առեն, որ խմորուի ընդվզումը ամենուրեք, եւ պայթի ան, հոս ու հոն: Ու յատակ ալ չի նշմարուիր թէ, դժգոհներու զանգուածը գիւղացիներո՞ւ սեւ դրօշին տակ կը յառաջանայ, թէ գործաւորներու կարմիր դրօշին:

Ու գիրքը կը յայտարարէ թէ ծերացած են եւ յոգնած՝ տնտեսութեան պետերը, ղեկավարները: Անոնք այլ եւս անկարող են կատարելու իրենց պարտականութիւնը: Եւ անոնց տեղ, բեմին վրայ կ'երեւին քաղաքական նոր պետեր: Ներկայիս այլ եւս պետութիւնն է որ կը կազմէ նշանաւոր դէմքերը. Լէնին, Ստալին, Հուվըր, Սնոտըն, Մուսոլինի: Պետական այս մարդոց մեծ մասը զանգուածէն կուգայ:

Ճարտարարուեստական յեղափոխութիւնը վերջացեր է: Ու ա՛լ պէտք չէ ակնկալել հիմնական նոր գիւտեր: Դրամատիրութեան սկզբունքներէն մին՝ մրցակցութիւնը այլ եւս չի կրնար կիրարկուիլ գործնականօրէն:

Միւս սկզբունքը՝ ազատ փոխանակութիւնը, եւ համաշխարհային տնտեսութեան գաղափարը կը չգոյանան մաքսային պատուարներով:

Աւարտեր է ամրկավարութեան ընդհանաշրջումը, գործը: Ազատ տնտեսութիւնը ա՛լ մեծ մարդեր չի ծներ: Ներկայ սերունդը, ուժգնօրէն զարնուած մեծ տագնապէն, չունի կորովը, հզօր պետեր՝ պետութեան մէջ, ժողովուրդին մէջ, տնտեսութեան մէջ:

Մեր սերունդը կը փորձէ ճողոպրիլ տագնապէն: Իր գործունէութիւնը, սակայն, դիմանալու, տոկալու մէջ միայն կը պարփակուի: Ճիշդ է թէ, ան ունի գաղափարներ, բայց դեռ աւելի չունեցաւ զանոնք արժեւորելու:

Ու գիրքը կը հաստատէ թէ, յաջորդ սերունդին, ժողովուրդը (եւ ոչ տնտեսութիւնը) պիտի տայ պետական նոր դէմքեր:

Պետութիւնը արդէն հետզհետէ կը նոյնանայ ժողովրդական զանգուածներու հետ: Կը նոյնանայ ընկերային ազատամբութեան հետ՝ ընդդէմ դրամատիրութեան:

Ու պետութիւնն է որ պիտի տայ վճռական եւ մահացու հարուածը դրամատիրութեան: Ու այն առեն, տնտեսական բոլոր հիմնարկութիւնները պիտի պետականացուին: Սեփականութեանց նորէն նոր բաշխումին պիտի ձեռնարկուի, եւն., եւն.:

Տնտեսութիւնը, որ կը սնեցնէր պէտքեր, պիտի այսուհետեւ սահմանուած ըլլայ պէտքերը գոհացնելու: Եւ քաղաքական տնտեսագիտութեան տեղը պիտի անցնին կրկին քաղաքական գիտութիւնները:

Ու գիրքը կանգ չառներ: Ան կը շարունակէ մեղադրել, յանդիմանել դրամատիրական դրութիւնը, ուր դրամը ամէն ինչ է: Չենք խորհիր այլ եւս «ինչ»ին, «ինչպէս»ին: Խականը «քանի»ն է:

Ամերիկայի մէջ, յաճախ կը հարցնեն. — Քանի՞ կ'արժէ սա մարդը: Եւ նոյն պաղարիւնով, նոյնքան յաճախ, կը պատասխանեն. — Այսչափ տոլար կ'արժէ:

Գերմանիոյ մէջ, դեռ այդքան չեն յառաջացեր: Եւ սակայն, իրողութիւն է որ, գրեթէ ամէն տեղ, մարդը իր եկամուտին վրայ կը դատեն: Մարդիկ«թարիֆ»ներու համաձայն բաժանումներ կը պարզեն ներկայիս:

Մարդը կոչում չունի այլ եւս: Դիրք մը ունի ան: Եւ զայն կը փոխէ ինչպէս ձեռնոց մը, զոր կը գնենք միօրժէք վաճառատունէ մը:

Այսօր հետզհետէ, մարդը «ըլլալ» բայէն «ունենալ» բային կ'անցնի: Մարդը այլ եւս բան մը չէ. այլ բան մը ունի:

Սէրը, այսօր, բողութիւն է: Ու այս իրողութիւնը խորապէս կ'ազդէ ամուսնութեան վրայ: Կինն ալ արտադրելու եկած է: Այդ կը պահանջէ «քանի»ն: Ու՝ կը քանդուի ընտանիքը: Ուրեմն եւ՝ պետութիւնը:

«Քանի»ին տիրապետութիւնը պետութենէն ալ ներս: Ներկայ ընտրական դրութեան մէջ, մարդերու համար չէ որ կը քուէարկենք, այլ՝ ցանկերու:

Չկայ անհատականը: Կայ հաւաքականը: Հոգին գերի է միտքին: Տաղանդներ եւ տրամադրութիւններ կան: Նկարագիր մը՛ փնտռէք: Անհատականութիւնը վաճառքի ընթացիկ ապրանք մըն է դարձեր: Դրամի ոգին թափանցեր է մեր բովանդակ կեանքը:

Բայց, « Դրամատիրութեան Վերջը » կը հաստատէ թէ՝ պատերազմէն ի վեր հոգին կը հակազդէ: Դուրսէն դէպ ի ներս վերադարձ մը կը տեսնուի: «Ունենալ»ը թողած՝ «ըլլալ»ը պիտի վերստին խոնարհենք: Նոր հաւատք մը կը զգանք: Աստուած մը կը փնտռենք: Պայքա՛ր երջանկութեան դէմ, զոր դրամը կը հայթայթէ:

Դրամատիրութիւնը մարդուն մէջ փլատակներու դաշտ մը տարածեց: Առաւ անոր հոգին եւ մեքենային տուաւ զայն: Ան չի հետաքրքրուիր որակով: Կարեւորը զանգուածն է: Արհեստաւորը կ'արտադրէր՝ ստեղծելու համար ապրանք մը զոր կը սիրէր, եւ որուն մէջ իր հոգիէն մասունք մը կը դնէր: Մինչդեռ դրամատիրութիւնը ապրանքները կը ստեղծէր՝ արտադրելու համար:

Դրամատիրութիւնը չա՛տ ցած գին կուտայ գիտութեան: Համալսարանները արհեստագիտական դպրոցներ են լոկ: Կ'արհամարհէ մտաւորական դրամագլուխը: Փորձառութեան տեղ գիտութիւնը կը գործածէ: Ինչո՞ւ չէ: Գերարտադրութիւն հ՛ւ համալսարաններու մէջ:

Ու մտաւորական աշխատաւորը թող այսօր յուսա՛յ թէ պիտի յառաջանայ: Որո՞ւ հոգ թէ՝ անհատականութիւններ պահուած են մեծաքանակ արտադրուող եւ դանդաղօրէն շահագործուող մտաւորական մշակներուն միօրինակ կեղեւին տակ:

Պէտք չէ զարմանալ սակայն որ այսպէս ճնշուած անհատը, ձեւով մը «արտայայտուի»: Ու պետութեան եւ ընկերութեան մէջ, ծայր տայ վրդովիչ խռովութիւն մը:

Պարտքերու եւ հատուցումներու ցաւոտ խնդիրը ուժեղ վերլուծումի մը կ'ենթարկուի «Դրամատիրութեան Վերջը»ին մէջ: Տարակոյս չկայ որ տեսակէտը գերմանականն է հոն:

Գերմանիա, վճարելու համար իր պարտքերը, պէտք է զօրէ արտածումը եւ տար աւելին ապուինի: Կարելի չէ այդ ներկայիս: Բարձր եւ ամուր են մաքսային պատերը:

Ուրեմն կը մնայ փոխառութեան դիմել: Ու այդ կ'ընէ արդէն: Բայց մինչեւ ե՞րբ: Պահանջատէրերը կամ փոխատուները, պիտի օր մը չհաճի՞ն իրենց դրամները եւ պոռան: — Սո՛ւ մը աւելի չենք տար:

Բաղդատութիւն մը: Հռոմ պարտականներուն վրայ տուրքեր կը դնէր նախ: Գանձումը կ'ըլլար արտածումին աւելիովը: Իսկ յետոյ, այդ պարտական երկիրները իրեն կը կցէր: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ, Կարթագոն հռոմէական գաւառ մը դարձաւ:

Մեր դարը նոյնը կը մնայ այդ տեսակէտէն: Ցաղթանակը կ'ուզէ փճացնել Գերմանիան, ինչպէս Հռոմ Կարթագոնը: Գերմանիա, աստիճանաբար, գաղութի մը պիտի վերածուի:

Իսկ որպէս զի չհասնի այդ չա՛ր դժբախտ օրը, ի՞նչ կը պահանջէ «Դրամատիրութեան Վերջը»: Պարզ է: Ջնջել գերմանական պարտքը: Ու ազատել Գերմանիան՝ ճնշիչ մղձաւանջէն:

Եւ պէտք է որ սակա շուտով կատարուի: Շա՛տ շուտով:

Խնդիրնե՛ր ու խնդիրներ: Բայց որո՞նց քով կը գտնուի ատոնց բանալին: Միացեալ Նահանգներու քով, բնականաբար:

Ու եթէ Ամերիկա չջնջէ պարտքերը, Հռոմի դերը խաղացած պիտի ըլլայ: Իսկ Գերմանիա, որով եւ ամբողջ Եւրոպա, տնտեսականապէս, ամերիկեան գաղութի մը պիտի վերածուին: Այս կ'ըլլայ տրամաբանական եզրակացութիւնը գիրքին:

Ի՞նչ կը մաղթէ, ի վերջոյ, «Դրամատիրութեան Վերջը»: Քանի մը քաղաքական միութիւններ միայն բաժնեն երկրագունդը: Ու անոնց իւրաքանչիւրը ինքնարու ըլլայ: Ուղղութիւնները տրուին պետութեանց կողմէ, չա՛տ հզօր պետութեանց կողմէ:

Պետական տնտեսութեան այս դրութեան մէջ, զոր կ'ըղձայ «Դրամատիրութեան Վերջը», տնտեսութիւնը՝ մերկացած իր վեհապետի դերէն՝ պիտի դառնայ մարդուն սպասաւորը:

Դրամագլուխը կորսնցուցեր է այլ եւս իր շարժիչ ուժը եւ դարձեր է կուռք մը, որուն՝ բաց ի քանի մը քուրմէ, այլ եւս ոչ ոք կը հաւատայ:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

—.—

ՆՈՐԷՆ ԹԵՄԱԿԱՆ. — Եթէ կայ խնդիր մը որ այսքան ապարդիւն եռանդ եւ աշխատանք կը վատնէ, որ այսքան սիրտ կը յուզէ, ան ալ մեր Թեմին խառնակ վիճակն է: Ռումանահայ գաղութը երբեք այսքան պառակտուած չէր ու բիւզանդական վէճեր երբեք այսպիսի լայն համեմատութիւններ առած չէին: Ու եթէ փորձուի մէկը պրպտել այս անել դրութեան խակական պատճառները, պիտի տեսնէք որ պարզ անձնական հակամարտութիւններ, մանուածապատ հաշիւներ, վիրաւորուած եսեր են բուն շարժառիթները այս ամօթալի վիճակին:

Ռումանահայ թերթի մը ընթերցողներուն հրամցուած առաջին նիւթն է մեր Թեմին վիճակի նկարագրութիւնը: Ու այս շաբաթներ եւ ամիսներ շարունակ: Եպիսկոպոս, Թեմական եւ Թաղական կը խաղցնէ ռումանահայ մամուլը — մելան ու թուղթ կը վատնուի անդադար, առանց սակայն բան մը փոխելու, վասն զի կիրքերը եւ անձնական սեւերը բաւական խորացած են, եւ զանոնք հրահրողներն ալ իրենց պատիւ կը սեպեն աւելի խորացնել, ի՞նչ փոյթ թէ գաղութը դէպ ի անկում կ'երթայ եւ «յումպէտս կը վատնուին այնքան ճիգեր, մինչդեռ այդ ճիգերը կրնային թափուիլ ստեղծագործ աշխատանքներու համար», ինչպէս իրաւամբ դիտել կուտար Պ. Թրանքու - Եաշ, հայազգի նախկին նախարար ուսմէն դահլիճին մէջ:

Արդարեւ Պ. Թրանքու - Եաշ եւս տեսնելով մեր գաղութին սպառնացող վտանգը ամէն որոցաւ մարդու պէս, մտածեց դարման մը գտնել: Նախ իր մօտ կանչեց գաղութին ծանօթ դէմքերէն Պ. Պ. Ս. Քէհեաեանը եւ Ա. Ֆէլճեանը: Հրաւիրուած էին նաեւ հայազգի երկու իրաւաբաններ— խնդրոյ առարկայ վէճին իրաւական մասը քննելու համար: Քանի մը խորհրդակցութիւններէ յետոյ, պաշտօն յանձնուեցաւ իրաւաբան Հուրմուզ Ազնաւուրեանի տեղեկագիր մը պատրաստել, որ քանի մը օրուան մէջ աւարտեցաւ: Ըստ այս տեղեկագրին, Թեմական գործադիր մարմնի որոշումներու օրինաւորութիւնը կը հաստատուի: Պ. Ազնաւուրեան վերջապէս կուգայ այն եզրակացութեան թէ յունուար 20ի արտակարգ պատգամաւորական ժողովը օրինաւոր պայմաններու մէջ հրաւիրուած է եւ հետեւաբար օրինաւոր եւ պարտադրիչ են առնուած որոշումները:

Ինչպէս յայտնի է ընթերցողներուն, Պուքրէշի աւորէն Թաղականները կը յամառէին պնդել թէ ժողովը օրինական չէ, դրդուած բնականաբար «ալըօք»էն որ իր անմիջական սնունդը կ'առնէ [illegible] Ջօկէն:

Պ. Թրանքու - Եաշ, լսելէ յետոյ տեղեկագիրը, կը խնդրէ Պ. Պ. Քէհեաեանէ եւ Ֆէլճեանէ ներկայանալ առաջնորդին եւ տեղեկացնել իրենց եզրակացութիւնները: Առաջնորդը լսելէ յետոյ պատուիրակները, դէմ չէ արտայայտուած գործակցիլ նոր Թեմականին, իսկ Թաղականները բացարձակապէս մերժած են ենթարկուիլ նորընտիր Թեմականին:

Ծանօթ ըլլալով առաջնորդին թուլամորթ եւ յեղյեղուկ բնաւորութիւնը, պատճառներ ունինք յայտարարելու թէ առաջնորդին տուած հաւաստիքները արժէքէ զուրկ են, քանի որ յայտնի է թէ առաջնորդը «Թաղականներուն» ցուցամատին հլու հետեւող մըն է: Այս պայմաններու մէջ բնականաբար նոր Թեմականին պաշտօնն է քիչ մըն ալ շարունակել գաղութը խաղաղեցնելու գործը, եւ անկարելիութեան հասնելուն պէս դիմել Թեմական կանոնագրութեան նախատեսած միջոցներուն ու կարգի հրաւիրել ըմբոստ Թաղականները: Վստահ ենք, սակայն, որ Պ. Թրանքու - Եաշի բարոյական հեղինակութեան շնորհիւ «ալըօք»ի ճանկը ինկած քանի մը յարգելի անձեր պիտի զգան իրենց սխալը եւ պիտի փութան յարգել օրէնքը: Այլապէս չենք գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթանք:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ. — Անարգել կը յառաջդիմէ, որ եւ միակ մխիթարական երեւոյթն է մեր գաղութին համար:

Արդարեւ, «Րաֆֆի»ի շուրջ հաւաքուած երիտասարդներու մեծ խումբ մը նուիրուած է մշակութային եւ ազգային խնդիրներու: Հաճոյք կը զգայ մարդ, եթէ անգամ մը երթայ երիտասարդ սերունդը գլուխը կախած, մեղուներու նման կ'աշխատի նախ ինք զարգանալով եւ ապա առիթ տալով Պուքրէշի գաղութին՝ մօտէն ծանօթանալու մեր ժողովուրդը շահագրգռող խնդիրներու եւ զարգացնելու իր միտքը:

Ամէն կիրակի օր, ցերեկէն յետոյ տեղի կ'ունենան շինիչ դասախօսութիւններ մեր լաւագոյն ուժերու կողմէ: Շաբթուան ընթացքին ալ պակաս չեն դասախօսութիւնները: Այսպէս, ամէն երեքշաբթի տեղի կ'ունենան զուտ կուսակցական հարցերու շուրջ դասախօսութիւններ կամ [illegible], հինգշաբթի օրերը՝ նոյն ձեւով բայց քիչ մը աւելի մեծ համեմատութիւններով, ժողովուրդին համար:

Մինչ մէկ կողմէ դասախօսութիւններ տեղի կ'ունենան միշտ ալ հոծ բազմութեան մը առջեւ, անդին խումբ մը թատերասէրներ շաբաթական ներկայացումներ կուտան, ղեկավարութեամբ դերասան Պերճի, որ ծանօթ է իր դերասանի գեղեցիկ յատկութիւններով: Շնորհիւ Պերճի ջանքերուն, այսօր Րաֆֆին ունի թատերասէրներու գեղեցիկ խումբ մը, որ գրեթէ կը բաւարարէ Պուքրէշի Հայերուն պահանջները:

Վերջերս հոս հասած էր դերասան Տրդատ Նշանեան: Քանի մը ամիս մնալէ յետոյ, մեկնեցաւ, բայց մեկնելէ առաջ փոխանակ հրաժեշտի ներկայացում մը տալու, դիմեց ուղղակի ժողովուրդին, պահանջելով մինչեւ Փարիզ ճամբու ծախք ...

Չհասկցանք թէ բաւարար հասոյթ չբերի՞ն շնորհալից ներկայացումներու շարքը, կամ, Տոպրուճայի Թաթարներուն հրամցուած թուրքերէն «Օթէլլօ»ները ... որ մեր դերասանը ստիպուեցաւ ուղղակի մուրացկանութեան դիմել:

Վերադառնալով «Րաֆֆի»ի Թատերասէրներուն, չմոռնանք յիշել թէ խումբը կազմակերպեց մանկական ներկայացումներու շարք մը, որու դասած յաջողութիւնը աննախընթաց էր: Մանուկներու եւ դպրոցական երեխաներու համար պատրաստուած այս ներկայացումները, շատ համեստ գիներով, շատոնց զգացուած պակաս մը լրացուցին:

Խօսելով «Րաֆֆի» Միութեան միւս ձեռնարկներուն մասին պէտք է յիշատակենք նաեւ գրադարանը, որ թէեւ համեստ բովանդակութեամբ, բայց իր օգտակարութիւնը ունի: Գիրք առնողներու թիւը հետզհետէ կը շատնայ, իսկ գիրքի պակասը երթալով զգալի կը դառնայ: Միութեան ակումբը գրեթէ հայերէն բոլոր թերթերը կը ստանայ, որոնք կարդացուելէ յետոյ կը պահուին մասնաւոր դարաններու մէջ:

Անպակաս են նաեւ ընկերական եւ ընտանեկան պարերեկոյթներ, որոնք առիթ կուտան հայ հասարակութեան իրարու հետ աւելի մօտէն շփուելու:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18. — Աւելի մեծ շուքով տօնեցինք, քան անցեալ տարիներ, արդար ընդվզումի այս տօնը:

Սովորական բացատրութիւն չեմ ուզեր գործածել, ըսելով որ Փետրուար 19ի ցերեկէն յետոյ ժամը 7ին խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր «Րաֆֆի»ի սրահը, լսելու համար օրուան բանախօսները:

Հանդէսի բացումը կատարեց ընկ. Ս. Արարատեան, որ բացատրելէ յետոյ տօնին բացառիկ նշանակութիւնը խօսքը տուաւ Ե. Սարգսեանին, մէկը որ մօտէն տեղեակ է այդ սարսափի օրերու եւ ապրած ու զգացած է: Ընկ. Սարգսեան իրեն յատուկ լեզուի եւ ոճի յստակութեամբ բացատրեց այն անտանելի վիճակը որ կը տիրէր Հայաստանի մէջ, կառավարութեան ղեկը բոլշեւիկներու յանձնելէ յետոյ. բացատրեց թէ ինչպէս վերցուած էին մարդկային որրութիւնները, ոչ ոք տէրն էր իր ունեցածին կամ կեանքին. բանտերը լեցուած էին մեր ամենասիրելի մտաւորականներով եւ [illegible] որոնց ամէն վայրկեան կը սպառնար մահուան սպառնալիքը: Անխուսափելի էր պոռթկումը եւ ահա փետրուար 16—17 կը պայթի շարժում մը որ ահռելի էր համեմատութիւնով եւ սարսռացուցիչ: Բոլորի աչքերն ուղղուած էին դէպ ի Երեւան, ուր կը յառաջանային ըմբոստները յաղթական: Բոլոր ըմբոստները իջան Հայոց մայրաքաղաքը եւ դիմեցին վազն ի վազ դէպ ի բանտերը, ուր իրենց ամենասիրելի բարեկամները բանտարկուած էին թիւով 2,000 հոգի, բոլորն ալ ղեկավար տարրեր: Ամէնէն առաջ կուսօն էր որ կը կոտրէ բանտերուն դուռները եւ ազատ կ'արձակէ բանտարկեալները:

Պ. դասախօսը վերջացնելէ առաջ թեթեւ ակնարկ մըն ալ նետեց մեր այն մամուլին վրայ որ կը փորձէ դըժել այս մեծ դրուագի պատմական նշանակութիւնը:

« Պիտի տօնենք, ըսաւ, պիտի տօնենք այնքան առեն որ այս աշխարհի վրայ Հայու սիրտ մը տրոփէ, որովհետեւ, իրաւունքի եւ արդարութեան տօն մըն է այս»:

Պաշտօնական հանդէսէն յետոյ, որ տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 11, տեղի ունեցաւ սովորական ընկերական խնջոյքը, մինչեւ առաւօտ:

ԵՋՆԻԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

—.—

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ 1933 — 34ի ելմտացոյցը 175 միլիոն ոսկի պիտի ըլլայ եւ թէ նոր տուրքեր չպիտի հաստատուին: Ընդհակառակն, արտածման քանի մը տուրքեր պիտի թեթեւցուին:

Տուրքերու նախատեսուած հասոյթէն 48 միլիոն ոսկի գոյացեր է առաջին ամիսներուն, որով 170 միլիոն կը սպասուի տարուան վերջը:

Թուրք յետադիմականները

—.—

Դատուելու համար Պրուսայէն Զորում փոխադրուեցան 24 Թուրք կալանաւորներ, որոնք հակառակած էին Գուրանը Թուրքերէն կարդալու:

Քննութիւնները եւ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ուրիշ քաղաքներու մէջ:

ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

—•—

Եուկօսլաւիա, Ֆրանսայի սանը՝ ...ններուն մէջ, պետական ծա-... տագնապ մը կ'անցընէ: Ինչպէս ...ծօթ է, այս պետութիւնը ծնունդն ...պատերազմին: Նախկին Սեր-...իան, կորիզը դարձաւ անոր ու ...երաստանը եւ Աւստրիայէն ու ...Հունգարիայէն առնուած հողամասե-...րով կազմուեցաւ այսօրուան Եու-կօսլաւիան: Սահմանադիր ժողով մը, գումարուած անոր հիմնուելէ օ-րերուն, ձեւ ... պետութեան մաս ...ժողովուրդներու իրաւունք-...րը: Եւ սակայն, քանի տարիները ...անցան, Սերպերը այնքան տիրա-...պետող դարձան: Կը յիշուի այն բուռն ...պայքարը, զոր Ռատիչ տարաւ ընդ-...դէմ սերպիական տիրակալութեան, ...պահանջելով Սքուփչինայի մէջ: ...Այդ շրջանին գլխաւորաբար Խըր-ւաթներն ու Մակեդոնացիներն էին ...կողմնակիցները: Առա-ջինները, իբրեւ աւելի մշակուած ու ...զարգացած ժողովուրդ, իրենց պայ-քարը կը տանէին օրինական մի-ջոցներով: Բայց, քանի Պելկրատ ...սաստկացուց իր ճնշումը, Զակրէպ ...այնքան աւելցուց իր բազուկը: Բողոք, ցոյց, նոյնիսկ ուժի ու ձերբակա-լութիւններ՝ անցեալ տարիներու ...պատմութիւններ են: Այդ շրջանին ...էր որ իշխանութեան եկաւ Քորո-շէց, կղերական մը, որ վարչապետ ...եղաւ: Քորոշէց, Սլովաք մը, Ալեք-սանդր Թագաւորին հաւատարիմ ...մարդ մըն էր: Իսկ անոր բռունցքը ...կազմէր Ժիվքա Լազիչ, ընդհա-նուր ապահովութեան տնօրէնը, որ ...ետքին սարսափը դարձաւ: Պել-կրատ իր բազուկը ուղղեց մասնա-ւորապէս Մակեդոնացիներուն: Սկիզ-բէն, Սերպիոյ քաղաքականու-թիւնն էր եղած արգելք իր սահման-ներուն մէջ ինկած Պուլկար-Մակե-դոնացիները ձուլել: Փակուեցան ...դպրոցներն ու եկեղեցիները: Ու ...արտադրուեցաւ սերպերէնը՝ փո-խան պուլկարերէնի: Նոյնիսկ եկե-ղեցիներէն ու վանքերէն ջնջեցին ...ամէն տեսակ պուլկարերէն արձա-նագրութիւն: Աւելի յաճախադէպ ...դարձան Մակեդոնացիներու ձերբա-կալութիւնները, որովհետեւ այս ...վերջինները, իրենց կարգին, առիթ ...փախցուցին քար մը աւելի զետե-ղելու համար պետական կառքին ...առջեւ Պելկրատցիները, սրանեղած, ...չէին որ չնեղէին Սոֆիան, ի-րենց բողոքներով ու յաճախ ամ-բարտաւան պահանջներով:

Վերջերս, սակայն, իշխանութեան ...դժգոհութիւնը ընդհանուր հան-...գամանք մը ստացաւ: Ալեքսանդր ...Թագաւորը լուծեց բոլոր կուսակցու-թիւնները: Ու օղակը աւելի սեղ-մեց՝ հետեւանքը այն եղաւ որ ...ժողովուրդներն ու իշխանու-թիւնները հեռու սերպ կուսակցութիւն-...ներէն իրենց ընդդիմութեան ...պայքարի ձեւ: Ու իրարու ե-...հրապարակ իջան Տոքթ. Մա-չէկ ...Խրուաթներու, Տոքթ. ...միւսլիմաններու կողմէ, ...Սերպերու կողմէ:

Այս վերջինը հրապարակեց ... «Ալեքսանդր Թագաւորի ...», ու կարգ մը մեր-...ընդունուեցան ըլլալ: Հրապարակ եկաւ ...Թագաւորին երբեմնի վստա-...Քորոշէց՝ Սլովաքներու ա-...ռաջնորդ, նախկին վարչապետ Լիւպա... ժխտելով դիկտատու-...իսկ երկար սերպ հողա-...պետներու պետը Փրոֆ. Իովա-...

Վերջերս, Ազգերու Դաշնակցու-...նախաշրջանին առթիւ, Տոքթ. ...Մակեդոնացիներու ա-...յուշագիր մը յանձնեց, պա-հանջելով Մակեդոնիոյ անկախու-...: Նման յայտարարութիւններ ...Եուկօսլաւիան կազմող միւս ...ժողովուրդները:

...պէս ուրեմն, անխտիր բոլորը ...դէմ դիկտատուրայէն: Ընդդի-...կուսակցութիւնները, որոնք ...զօրաւոր ժխտողական ...պայքարեցին դուրս գալ իրենց ...նկանութենէն եւ վճռական ...պահանջել դիկտատուրային ...վերացումը, անշուշտ, ...ինծաւ: Ու սկսաւ ձեր-...կարգ մը ղեկավարներ ...ուեցան ու բանտարկուե-...անկանութիւնը խիստ հե-...մը սկսաւ: Խուզարկե-... Զակրէպի կաթոլիկ ...տունը: Եպիսկոպոսը, վիրաւորուած Թագաւորին վերա-դարձուց այն պատուանշանը, զոր ստացած էր անկէ առաջ: Իսկ Տոքթ. Մաչէք ու Քորոշէց աքսորուեցան:

Մինչ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները կը պահանջեն վերացումը դիկտատուրային ու կը յայտարարեն թէ, — ինչպէս՝ օրինակ՝ արմատականներու պետը եւ Փաշիչի յաջորդը Աթանոէվիչ — պիտի պայքարին մինչեւ որ դիկտատուրան տապալի, ոչ-սերպ ժողովուրդները կը պահանջեն իրենց ամէն մէկուն ինքնավարութիւնը:

Սոֆիա հրատարակուող «Մակեդոնիա» թերթը արդէն կը գրէ Եուկօսլաւիոյ մօտալուտ քայքայման ու Մակեդոնիոյ ազատագրման մասին: Կօրնա Ճումայայի մակեդոնական համագումարը կապ ունէր, անշուշտ, Եուկօսլաւիոյ պետական տագնապին հետ: Մինչ առկէ առաջ մակեդոնական ամենափոքր շարժում մը կամ խօսք մը բողոքի ձայն բարձրացնել կուտայ Պելկրատը Սոֆիայի մէջ ներկայացողներուն, Կօրնա Ճումայայի մէջ ազատօրէն յայտարարեցին թէ որոշած են զէնքով իրականացնել անկախ Մակեդոնիան...:

Մակեդոնացիներու, Սլովաքներու, Խրուաթներու, Գարատաղցիներու, իսլամներու եւայլն. այս ընդհանուր գործակցութեան անուղղակի ուժ կուտան անշուշտ շահակից պետութիւններ: Գաղտնիք չէ որ Իտալիոյ գլխաւոր ցանկութիւններէն մէկն է քայքայել Եուկօսլաւիան, երեք հարուած միասին հասցուցած ըլլալու համար: Նախ՝ դէպի միջին Եւրոպա իր նպատակներուն արգելքը վերցնել, երկրորդ Ֆրանսան զրկել 14 միլիոննոց այդ ուժէն, եւ, երրորդ՝ քայքայել Փոքր Համաձայնութիւնը:

Պարզ է, որ միւս կողմէ Ֆրանսա ամէն միջոց ի գործ կը դնէ՝ ամբողջ պահելու համար այդ երկիրը: Եւ սակայն, ի գործ դրուած բռնութիւնը օրէ օր աւելի աննպաստ արդիւնք կուտայ: Մնաց որ Եուկօսլաւիոյ բնակչութեան հազիւ մէկ չորրորդը կը կազմեն Սերպերը:

Իսկ միւս ժողովուրդները որոշապէս կը մերժեն յետ այսու միալ անոնց հետ մէկ պետական դրօշի տակ:

Մակեդոնացիներուն չափ անհաշտ են այսօր միւս ժողովուրդները: Խրուաթներու պետը, օրինակ, Տոքթ. Մաչէք յայտարարեց թէ «Անցնող 14 տարուան ընթացքին մենք հասկցանք որ սխալած ենք միանալով Սերպերուն:

Այլեւս պէտք է սրբագրենք այդ սխալը: Կը ցանկանք մեր տանը տէրն ըլլալ. Սերպերը, իրենց պաշտօնեաներով ու զինուորներով պէտք է քաշուին երեք գետերէն անդին: Երբեք համաձայն չենք նոր հաւ-կացողութեան մը գալու: Ի՞նչ ապահովութիւն կրնանք ունենալ: Անգամ մը որ հաշտուինք, այդ պարոնները (Սերպերը) իրենց ձախ ձեռքով տուածը աջովը պիտի առնեն: Անոնք կ'ուզեն թերեւս մեզի վիճիլ իրաւունքներ: Օրինակ ֆրանսական Ալճէրիոյ կամ անգլիական Եգիպտոսի վայելած իրաւունքները: Երբեք ու երբեք: Համաձայնութիւն չկայ: Հաշտուիլ չկայ, եթէ բոլորին հաւասար, միատեսակ ու անջատ ազատութիւն չտրուի: Սերպիան անջատ պիտի ըլլայ, Խրուաթեան անջատ, Սլավիան անջատ: Ինքնավարութեան իրաւունքը ոչ միայն մեզի, այլ միւսներուն համար եւս կը պահանջենք»: Տքթ. Մաչէք դէմ արտայայտուած է նաեւ մէկ բանակ ունենալուն, որովհետեւ չի հաւատար որ ղեկավարութեան մէջ բոլորը տեղ պիտի ունենան:

Որոշ կ'երեւի որ դժգոհութենէ աւելի ծրագրուած եւ այլեւս սկսուած քաղաքական պայքարի մը ենթակայ է Պելկրատ:

Ալեքսանդր Թագաւորը, զրկուած նոյնիսկ սերպ կուսակցութիւններու օժանդակութենէն, իր յոյսը դրած է բանակին ու ոստիկանութեան վրայ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

«Մենք կը ճանչնանք Հայերը»

Գրած էինք թէ Սուրիոյ փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, հայկական պատուիրակութիւն մըն ալ ներկայացած էր ազգայնական պետերուն, բացատրելու համար իրենց տեսակէտները:

Դամասկոսի «Էլ Էեամ» թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանոյի ըրած յայտարարութիւնը, որ ահաւասիկ.

— «Մենք գիտենք որ Հայերը տառապած եւ չարչարուած ժողովուրդ մըն են եւ ապաստանած մեր երկիրը իրենց ապրուստը ապահովող առեւտրական եւ արհեստաւորական աշխատանքներ ընելու համար: Գիտենք նաեւ որ Հայերը քաղաքական փափաքներ եւ նպատակներ չունին այս երկրի մէջ, որ պատճառ դառնայ մեր թշնամութեան իրենց հանդէպ: Մենք Հայերը չերբինք մեր երկիրները, այդ ճիշդ է, ճիշդ է նաեւ որ Ֆրանսացիները առանց նկատի առնելու մեր ցանկութիւնը զանոնք բերին մեր երկիրները: Ձեր երախտագիտական արտայայտութիւնները մեր հիւրասիրութեան փոխան, սակայն, ցոյց կուտան որ դուք զգացած էք եւ կը զգաք մեր ունեցած զգացումները ձեզի հանդէպ:

«Ձեզի կ'ըսեն թէ՝ երբ ազգայնականները տէր դառնան երկրին եւ կառավարութեան, ճիշդ Թուրքերու պէս բռնապետ պիտի ըլլան եւ միեւնոյն վերաբերմունքը ցոյց պիտի տան ձեզի. այսինքն ձեզ պիտի կողոպտեն, պիտի վռնտեն, պիտի սպաննեն, պիտի ջարդեն եւ մէկ Հայ իսկ պիտի չը թողուն: Դուք չէք կրնար հասկնալ անճշտութիւնն ու անստուգութիւնը այս խօսուածներուն, քանի որ ազգայնականները տէրը չեն ներկայիս կառավարութեան եւ երկրին: Դուք հազիւ կրնաք հասկնալ մեր վերաբերումն ու դիրքը Հայերու հանդէպ, երբ մենք բացարձակ տէրն ու տիրականը դառնանք այս երկրին եւ իշխանութեան: Ոչ ոք կրնայ մեր իսկական զգացումն ու հոգին պատկերացնել ձեզի: Ինչ որ ըսեն եւ խօսին, պարզապէս զրպարտելու դիտումով կ'ընեն:

«Ձեր մեր երկրին մէջ եւ մեր երկրին հանդէպ ունեցած դիրքն ու զգացումները բոլորովին կը տարբերին ձեր Թուրքիոյ մէջ ունեցած դիրքէն: Թուրքերը ջարդեցին ու սպաննեցին ձեզ, կարծելով որ դուք կ'ուզէք միջամտել իրենց ներքին գործերուն, բաժին կ'ուզէք իրենց երկրէն եւ իրենց հողին վրայ կ'ուզէք հիմնել հայկական անկախ պետութիւն մը: Մինչդեռ Սուրիոյ մէջ մենք բացարձակապէս նման կասկած մը չունինք եւ մենք կը կարծենք որ դուք ալ ոչ մէկ օր նման մտածում պիտի ունենաք մեր երկրին մէջ եւ մեր երկրին հանդէպ: Մեր մաքէն անգամ չենք անցըներ որ դուք մեզ հանդէպ ունենաք այն վերաբերումը, ինչ որ ունեցան Հրեաները Պաղեստինի մէջ: Արաբերէն սորվելու համար ձեր ցոյց տուած փափաքը եւ ձեր յարգանքն ու համակրանքը արաբ ժողովուրդի զգացումներուն հանդէպ, ցոյց կուտան որ դուք պարտաճանաչ էք ձեր կոչումներուն եւ գիտակից հայրենակցական պարտաւորութեանց»:

Իպրահիմ պէյ Հանանոյի այս յայտարարութիւնները հրատարակելէ վերջ, իբրեւ խմբագրական, «Էլ Էեամ» կ'ըսէ որ հայ պատուիրակները երկու հոգի պատասխանեցին Իպրահիմ պէյին եւ յայտնեցին թէ Հայերը լոկ երջանկութիւն, յառաջդիմութիւն եւ բարգաւաճում կը մաղթեն իրենց այս սիրելի հայրենիքին:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

—•—

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ 20,275

Մարսիլիոյ մէջ օտարականներու վերջին մարդահամարի արձանագրութիւններ (31 դեկտ. 1932) ցոյց կուտան, որ հսկայ թիւ մը կը կազմեն օտարականները:

31 դեկտ. 1931ին Մարսիլիոյ օտարականներուն թիւն էր 217,989, իսկ 31 դեկտ. 1932ին՝ 206,647: Նուազումը գրեթէ աննշան է: Այդքանն ալ անշուշտ տնտեսական տագնապի հետեւանք:

Օտարականներու այս թիւը ըստ սեռի կը բաժնուի այսպէս, — 130,325ը այր, 57,585ը կին, 18,737ը երախայ: Եթէ այրերը մեծ թիւ մը կը կազմեն, պատճառն այն է որ շատեր Մարսէյլ եկած են ժամանակ մը աշխատելու համար, հեռու իրենց կին ու երախաներէն: Բայց մեծ է նաեւ երախաներուն թիւը, այս պատճառով Մարսիլիոյ դպրոցները այս տարի չկրցան ընդունիլ բոլոր երախաները, առիթ-ուած ըլլալով նախ տեղ տալ ֆրանսացի երախաներու:

1931ի մարդահամարը ցոյց տուաւ, որ Մարսիլիոյ ընդհանուր բնակչութեան թիւն է 803,000, այնպէս որ 4 տեղացիի դէմ 1 օտարական կ'իյնայ:

Օտարականներուն մէջ գլխաւորաբար Իտալացիներն են, որ մեծ թիւ մը կը կազմեն, — 128,495 հոգի, 81 հազար 705ը այր, 37,350ը կին, 9 հազար 440ը երախայ: Նախընթաց տարի Իտալացիներուն թիւն էր 138,044, կը նշանակէ թէ 10,000 պակսած են Իտալացիները: Իտալական անդրալպեան կարգ մը քաղաքներէ աւելի իտալացի բնակչութիւն ունի ուրեմն Մարսէյլ, որ նոյնպէս իր գաղութով Նիւ Եորքէն յետոյ երկրորդ կը համարուի:

Իտալացիներէն վերջ մեծ թիւ մը կը կազմեն Սպանիացիները, որոնց թիւն է 22,780: Նախընթաց տարի 24,683:

Եւ նկատուած է որ ամէնէն շատ ծնունդները կ'արձանագրուին իտալական եւ սպանիական գաղութին մէջ:

Այս երկու օտար գաղութէն վերջ կուգայ անմիջապէս հայկականը: Հայերուն թիւն է 20,275: Նախընթաց տարի 16,358 էր անոնց թիւը: Կը նշանակէ թէ շատ աւելցած են Հայերը:

Միւս օտարականներն են Ցոյները (5,729), Թուրքերը (5,011), Զուիցերիացիները (3,940), Սուրիացիները (3,342), Ռուսերը (3,286), Լիբանանցիները (2,455), Պելճիքացիները, Գերմանները, Աւստրիացիները, Պուլկարները, Եգիպտացիները, Վրացիները, Հունգարացիները, Ճափոնացիները, Մարոքցիները, Պաղեստինցիները, Պարսիկները, Լեհերը, Ռումէնները Ձեխերը, վերջապէս...ազգք եւ ազինք եւ լեզուք համայն աշխարհի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԸՆՁԵՆԱՒՈՐ, Շօթա Ռուսթավելի, ռուսերէնի թարգմանեց բանաստեղծ Կ. Դ. Բալմոնդ: Տպ. Փարիզ, 1933: Հրատարակութիւն Խելաձէի: Գին 150 ֆրանք:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ. Հրատարակուած՝ «Հայրենիք»ի 1932ի «Քէմփէյն»ին առթիւ: (Կը պարունակէ հատընտիր կտորներ, թէ Խ. Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի գրականութենէն):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գրական կեանքը

—•—

Հրատարակչական եռանդագին գործունէութիւն մը կայ հիմա Հայաստանի մէջ:

Լոյս կը տեսնեն խորհրդային երկրի հին ու նոր գրողներու գործերուն ժողովածուն, արեւմտահայ մեռած գրողներու գործերուն հաւաքածուն, վերջապէս յուշեր ու թարգմանութիւններ:

Ցիշենք. — Զարինց եւ Նուարդ Թումանեան կը պատրաստեն «Յ. Թումանեանի երկերի լիակատար ժողովածուն», — ուր պիտի երեւին նաեւ անտիպ կտորներ, — եւ «գրական յօդուածները»: Նուարդ Թումանեան պատրաստած է նաեւ «Թումանեանի գրոյցները»:

Վահան Տէրեանի 4 հատոր ժողովածուներէն դուրս կը մնային 3—400 անտիպ բանաստեղծութիւններ, որոնք եւս լոյս պիտի ընծայուին 5րդ հատորով մը:

Պատրաստութեան մէջ է նաեւ Գ. Սունդուկեանի գործերուն ժողովածուն, որուն մէջ կը մտնեն ոչ միայն տպուած 13 կտոր գործեր, այլեւ անտիպ Կտակ Թատերախաղը, Արճագանգի մէջ լոյս տեսած Մասլախաթները եւ նամակներ: Յառաջաբանը պիտի գրէ Ս. Ցարութիւնեան:

Նարդոս եւս կը պատրաստէ իր գործերուն ժողովածուն, որուն յառաջաբանը կը գրէ Գ. Վանանդեցի:

Արեւմտահայ գրողներէն, ժողովածուի նոյն ձեւով կը հրատարակուին Միսաք Մեծարենցի գործերը (քերթուածներ, յօդուածներ, նամակներ ու թարգմանութիւններ): Պատրաստողներէն են Ալազան եւ Վ. Նորենց:

Իսկ Վ. Թոթովենց ու Ե. Զօհրաբեան կը պատրաստեն Ե. Օտեանի գործերուն ժողովածուն, որուն մէջ կը մտնեն «Յեղափոխութեան Մակաբոյծները», «Մերձնորդ Տէր Պապան», «Վաճառականի մը նամակները», «12 տարի Պոլսէն դուրս», «Թաղականին կնիկը», «Համբարձում աղա» եւ «Օրուան տոմսերը»: Հատորը պիտի ունենայ նաեւ նկարներ:

Տենդային կը կատարուին նաեւ թարգմանութիւններ ռուսական եւ եւրոպական դասական հեղինակներէ, — Մ. Կորքի, Լ. Տոլստոյ, Ա. Պուշկին, Սալտիկով-Շչէտրին, Տոսթոյեւսկի, Լերմոնթով, Ա. Չեխով, Կէօթէ, Հայնէ, Աբբա Փրէվօ, Ռ. Ռոլան, Պալզաք:

Այս թարգմանուած եւ հրատարակուած գործերուն մէջ կան բովանդակութեամբ եւ հայեցքով... հակայեղափոխական կտորներ, բայց լոյս կը տեսնեն յեղափոխական Երեւանի մէջ, ուր արգիլուած է կարդալ հայերէն զանազան գործեր, իբրեւ թէ հակայեղափոխական:

Սակայն մի զարմանաք, եթէ Երեւանի մեր խելափոխիկները գիրքերն ու ստեղծագործութիւնները քննելու եւ կշռելու իրենց կերպն ունին: Այսպէս օրինակ Ալազան եւ Նորենց, հրատարակութեան տալով Պետրոս Դուրեանի «Տաղեր»ը, յառաջաբանին մէջ կը գրեն.— «Քաղքենի քննադատութիւնը Դուրեանի սիրոյ ողբերգութիւնը միշտ համարեր է անձնական ողբերգութիւն: Այդ նոյն քննադատութիւնը Դուրեանի քնարի ուժգնութիւնը բացատրեր է թոքախտով, այդպէսով արդարացնելով եւ մինչեւ իսկ մեծարելով աղքատ խաւերու այդ մշտատեւ հիւանդութիւնը: Այդ քննադատութիւնը չէ ուզեր Դուրեանի քնարի ուժգնութեան մէջ տեսնել այն բուռն ցասումը, որ մանր-քաղքենի, արհեստաւորական խաւերէ եկած մտաւորականի կողմէն ուղղուած է դէպի քաղքենի դասակարգը եւ անոր տիրապետութիւնը»:

Հրաշալի՛ է, հրաշալի՛ է... ապուշութեան այս կատարելութիւնը: Եւ այս մարդիկն են, որ արտասահմանի դէմ կը յոխորտան ու կը պարծեն իրենց բանգիտութեամբ, յառաջապահ միտքերով: Տխմարներ, քննադատութիւնն ալ դժուարութիւն մըն է, զոր կարելի է լուծել տաղանդի ուժով եւ զարգացման շնորհով:

Նոր թատերախաղեր

—•—

Հ. Գիւլէքեօխեան, դեկոյցի մը մէջ, կը յայտնէր վերջերս թէ հայ ինքնագիր թատերախաղերու հրատարակութիւնը դադրած էր մինչեւ այս վերջին տարիները: Բայց ահա մէկ երկու տարիէ ի վեր հետաքրքրութիւն ցոյց կը տրուի արուեստի այս ճիւղին մասին եւ արդէն լոյս տեսան քանի մը թատերախաղեր, յիշենք՝ «Ֆոսֆորային շող» (Դ. Դէմիրճեան), «Հակառակութիւն» եւ «Բագու-Լոնտոն» (Վ. Թոթովենց), «Ոսկորների վրայ» եւ «Այգաբացին» (Տ. Հախումեան), «Օղակում» եւ «Նաւթ» (Վ. Վաղարշեան), «Դէպքերում» (Ա. Վարդանեան):

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Բնագիտական – տարրաբանական կաճառին շէնքին վրայ, որ աւարտեցաւ վերջերս, ծախսուեցաւ 496,000 րուբլի: Շինութիւնը սկսած էր 1930-ին: Այս շէնքը կը գտնուի Տէրեան փողոցին վրայ:

× Մօտ օրէն կ'աւարտի «Կոմինտէրն» ընկերութեան բնակելի շէնքը, որուն հիմնադրութիւնը կատարուեցաւ 1930ին: Շինութեան յատկացուած է 400,000 րուբլի: Շէնքը ունի 81 սենեակ:

ՄԱՄՈՒԼ

Խօսք եւ գործ

—•—

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետրուար).

— «Ամէն գաղութ պէտք է զգայ, թէ ինք մասը կը կազմէ ամբողջի մը. անջատ մասնիկ մը, կղզի մը չէ՝. միմիայն իր հոգերով զբաղելու, իր հանգիստն ու խաղաղութիւնը ապահովելու կոչուած: Այլ անբաժան ու անբաժանելի մէկ բեկորը Հայութեան որ թէեւ ցիրուցան, բայց ամբողջութիւն մըն է, իբրեւ իրականութիւն եւ իբրեւ ոգի: Որեւէ գաղութի մէջ, ինչքան ալ հեռաւոր ըլլայ ան, պատահած որ եւ է յաջողութիւն կ'արձագանգէ բոլոր հայ գաղութներուն մէջ. կը յուզէ բոլոր հայ սրտերը. նոյնը պէտք է ըլլայ դժբախտութեանց պարագային, այն յաւելումով՝ որ յուզումը պէտք է վերածուի շօշափելի գործի, բացուած վէրքը օր առաջ դարմանելու համար: Հայը այս կերպով միայն, փոխադարձութեան, իրերօգնութեան այս առողջ ու վեհ ոգին շնորհիւ է՝ որ պահած է իր գոյութիւնը դարերու փոթորիկներուն մէջ: Այսօր ալ, անով միայն հզօր է եւ հզօր պէտք է մնայ: Եգիպտոս կամ որ եւ է այլ գաղութ՝ պէտք է հասնի օգնութեան ամենահեռաւոր անկիւն մը ինկած ափ մը հայութեան, եթէ ան տագնապի մատնուած է. ինչպէս մօտեցուած խուրձ մը ինկած հայը կ'արձագանգէ ազգային որ եւ է աղէտի. ինչպէս հեռաւոր ամերիկահայ գաղութը հասաւ Լենինականի աղէտեալներուն: Այս տեսակէտէն՝ Սուրիոյ աղէտեալներուն օգնութեան գործը պէտք է թունդ հանէ ոչ միայն Եգիպտոսի հայ գաղութը, այլ բոլոր գաղութները: Յաւովին հարուածի մը նման պէտք է ցնցէ բովանդակ հայութեան մարմինն ու հոգին:

Բարեբախտաբար, առողջ է այս ոգին գաղութահայութեան մէջ: Եւ որ եւ է ձեռնարկ, որ եւ է հանրային գայլ որ կը նպաստէ այս ոգին արթնութեան ու արծարծումին՝ ինքնին ազգային արժէքով կը ներկայանայ: Հազար անգամ աւելի հայրենասիրական են անոնք, աւելի անկեղծ, ազգակերտ ու հայրենաշէն քան այն շաղփաղփանքները, որոնք հրապարակը կը լեցնեն անոնց կողմէ, որոնք դեռ երէկ դէմ էին Հայաստանի, ու այսօր կոկորդիլոսեան արցունքներով կուրծք կը ծեծեն, իբրեւ ջերմ հայրենասէրներ:

Ամէն գաղթական հայ՝ նուիրական բեկոր մըն է, բախտէն հալածական, հայ ժողովուրդին ամբողջութենէն եւ հետեւաբար, Հայաստանէն. ով քար կը գլորէ փրկութեան որ եւ է ձեռնարկի, արժանի է անարգանքի սիւնին եւ արհամարհանքի՝ հայութեան կողմէ, հակառակ ամէն պերճախօսութեան:

Սուտ կը խօսին բոլոր անոնք, որոնք ներգաղթը կը ջատագովեն, բայց իրենք դուրսը կը մնան: Կեղծ են բոլոր այն գեղումները, որոնք կ'ըլլան մթնոլորտ ստեղծելու եւ մութ հաշիւներ կարգադրելու համար, նենգ են ու ծիծաղելի՝ բոլոր ճառերն ու շողոմ խօսքերը անոնց, որոնք մէկ երկու չարաթ Հայաստան կը մնան, կը դիտեն Մասիսն ու Էջմիածինը շլմորուն աչքերով, ու կոյր՝ ժողովուրդի կեանքին հանդէպ, կը դառնան անոր երջանկութենէն ճառելու, երբ ան, նոյն այդ ժողովուրդը, ծանր լուծի տակ կը հեւայ եւ դժնդակօրէն իր ճակատագիրը կը տանի Ցխուսի մը նման արի ու արդար»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ «ԱԹԼԷԹ»ՆԵՐՈՒՆ

—•—

«Ֆետէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմ»ը — որ Ֆրանսայի մէջ «աթլէթիզմ»ը ղեկավարող վերին մարմինն է — շատ գովելի գործի մը նախաձեռնարկ եղած է: Եւ կը փափաքինք որ հայ երիտասարդներ ու մարզիկներ եւս օգտուին այդ ձեռնարկէն, որ հետեւեալն է. —

Մարմնակրթական գործերու մէջ մեծ հեղինակութիւն մը, Պ. Էլի Մէրսիէ շարաթը երկու անգամ դասախօսութիւններ պիտի ընէ Ա) Մինչեւ 19 տարեկան սկսնակ մարզիկներու, Բ) Այդ տարիքէն վեր մարզիկներու համար, Քէ տը Փալմի գտնուող մարզարահի մը մէջ: Դասախօսութիւնները պիտի բաղկանան՝ առաջին դասակարգին համար՝ մարմնամարզէ եւ «աթլէթիզմ»ի համար նախապատրաստական շարժումներէ, իսկ երկրորդներուն համար՝ մարմնամարզէ եւ «աթլէթիզմ»ի իւրաքանչիւր շարժումներուն վերլուծական փորձերէ:

Այս դասախօսութիւնները ձրի են եւ տեղի պիտի ունենան երկուշաբթի գիշերները ժամը 8.30ին (Ա. դասակարգին համար) եւ չորեքշաբթի գիշերները ժամը 8.30ին մեծերուն համար: Մասնակցիլ փափաքող մարզիկները (կամ թեկնածու մարզիկները) պէտք է այժմէն արձանագրուին, դիմելով «Լիկ Փարիզիէն տ'Աթլէթիզմ»ի դրասենեակը, 47, Rue Richer (մէթրօ Քատէ), մինչեւ մարտ 4:

Կը յուսանք թէ մեր ներկայ ազդարարութիւնը իր օգուտը պիտի ունենայ եւ բազմաթիւ հայ մարզիկներ պիտի արձանագրուին այդ մեծապէս օգտակար փորձերուն, փորձեր որոնք մայիսէն սկսեալ Փորթ տ'Իվրիի մարզարանին մէջ պիտի յաջորդէ գործնական «անթրէնման»ը:

Անհրաժեշտ է օգտուիլ, քանի որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, զուրկ նիւթական միջոցներէ՝ կարող չէ ոչ մէկ օգտակար ձեռնարկ կատարել:

Ժ. Ե.

Յ. Գ. — «Լիսանս» պահանջուելու պարագային կը յանձնարարենք հայ մարզիկներուն՝ անհատական «լիսանս» մը առնել, ինչ որ մեծ ծախքի դուռ չէ:

բաստանեալը ամէն բան խոստովանած է եւ թէ չարաթ օր փորձած էր կրակի տալ կայսերական դղեակը, բայց չէր յաջողած։ Իբրեւ թէ այս արարքը գործած է իր ընկերներուն վրէժը լուծելու համար։ Ուրիշ վեց մեղսակիցներ ալ կը փնտռուին։

Հրդեհէն անմիջապէս յետոյ, խորհրդարանին դուռները փակուեցան նոյն իսկ երեսփոխաններուն առջեւ, որոնք խումբ – խումբ կ'երթային իրենց թուղթերը եւ անձնական գոյքերը փրկելու։ Վարչապետ Հիթլէր եւ միւս նախարարները անմիջապէս խորհրդարան գացին եւ հրահանգներ տուին։ Կառավարութիւնը ուրիշ ոճրափորձերէ ալ կը կասկածի եւ որոշած է բացառիկ խստութեանց դիմել։

Ներքին նախարարը որոշեց չորս շաբաթ դադարման դատապարտել համայնավարական բոլոր հրատարակութիւնները, — թերթ, տետրակ, ազդ, գիրք եւն.։ Ընկերվարական քանի մը թերթեր ալ 15 օր դադարման դատապարտուած են։

Ձերբակալուեցան երկու համայնավար երեսփոխաններ։ Հակառակ գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ որոշուած է ձերբակալել բոլոր համայնավար երեսփոխանները։ Կ'ըսուի թէ վարչապետ Հիթլէր հրկիզեալ խորհրդարանը այցելած ատեն, բացագանչեր է.

— Երկնային ազդարարութիւն մըն է այս։ Երկաթեայ բռունցքով մը պիտի բնաջնջենք սրիկաները այս ջոլիրը։

Հաւանական է որ օրէնքէ դուրս հռչակուի համայնավար կուսակցութիւնը։ Ամբաստանեալ Հոլանտացին յայտարարած է թէ ինքն իր գլխուն բրաւ ամէն բան եւ մեղսակից չունի։ Իր պատմութեան համաձայն, գլեստները եւ շապիկը գործածած է իբրեւ քուրջ եւ քարիւղի մէջ թաթխելով, կրակի տուած է գանազան կէտերու վրայ։ Ձերբակալուած ատեն տափատով մնացած էր։

Խորհրդարանին փառաւոր ժողովասրահը ամբողջովին փճացած ըլլալով, վախ կայ որ կեդրոնական գմբէթը փլի։

Նիւթական կորուստը քանի մը միլիոն մարքի կը հասնի։

Կէս գիշերին հազիւ կարելի եղաւ մարել հրդեհը։ Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ երկու երեք ամիսէն հազիւ կարելի է նորոգել ժողովասրահը, եթէ շէնքը կանգուն մնայ։

Ոստիկանութիւնը կը հսկէ բոլոր պետական շէնքերուն վրայ։

⁂ Րայխսդակի շէնքը շինուած է կայսրութեան ամէնէն փարթամ շրջանին եւ հսկայական շինութիւն մըն է, Պրանտէնպուրկի դրան առջեւ։ Դիմացը կը գտնուի Յաղթական կամարը։ Ունի ոսկեզօծ ընդարձակ գմբէթ մը։

⁂ Վախ կայ որ հիթլէրականները ծայրայեղութեանց, նոյն իսկ ջարդի դիմեն։

Պոլսոյ դէպքին հետեւանքները

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՆՈՐ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երէկ հաղորդած էինք թէ 3000 թուրք ուսանողներ ջարդուփշուր բրած են օտար ճամբորդական ընկերութեան մը գրասենեակը։

Թայմզի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ակնարկուած հաստատութիւնը մահճաբարձ վակոններու ընկերութիւնն է, որ գրասենեակներ ունի Բերայի եւ Ղալաթիոյ մէջ։ Վերջերս իտալացի տնօրէն մը նշանակուած էր Բերայի մասնաճիւղին մէջ։ Այս տնօրէնը պաշտօնի ձեռնարկած ատեն, հրաման տուած էր որ պաշտօնեաները միայն ֆրանսերէն խօսին, գործի ժամերուն։ Այս հրամանը վիրաւորական կը համարուէր թուրք պաշտօնեաներուն համար, բայց անոր դէմ գայրոյթը արտայայտուեցաւ քանի մը օր առաջ, երբ թուրք պաշտօնեայ մը հեռախօսով կարգ մը հրահանգներ կուտար Ղալաթիոյ մասնաճիւղին, ֆրանսերէնի տեղ թուրքերէն խօսելով։ Տնօրէնը, որ ներկայ էր խօսակցութեան, յանդիմանեց պաշտօնեան եւ տասը ստերլին տուգանքի դատապարտեց։ Պաշտօնեան ընդդիմախօսեց, յայտարարելով թէ ինք Թուրք է եւ Թուրքի մը հետ կը խօսի Թուրքիոյ մէջ։ Ասոր վրայ տնօրէնը 15 օրուան համար պաշտօնէ դադրեցուց զայն։

Այսքանը բաւական եղաւ, որպէս զի «Ճիւմհուրիյէթ» իր ֆրանսերէն տպագրութեան մէջ գրգռիչ գրութիւն մը հրատարակէ Թուրքիա հաստատուած բոլոր օտարականներուն դէմ։

Թերթին ուղղուած բաց նամակի մը մէջ, որ հրատարակուեցաւ փետր. 26ին, բոլոր օտարականները կը հռչակուին մակաբոյծներ, ինչ որ «կը պատեցնէ համակրանքը այն ազգերուն որ կը յարգեն նոր Թուրքիոյ տենչերը», կ'ըսէ «Թայմզ»։

Խուճապ ամերիկեան հրապարակին վրայ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ սեղանաւորական տագնապը վտանգաւոր համեմատութիւններ կը ստանայ։ Անվստահութիւնը կ'աճի ժամէ ժամ։ Հազարաւոր մարդիկ հոն կը պահանջեն իրենց դրամները։ Նիւ Եորքի «Նէշընըլ Սիթի Պէնք»ի տնօրէնը եւ ընկերութեան նախագահը հրաժարեցան, ջղագրգռուելով ծերակուտական յանձնաժողովին առջեւ, որ կ'ամբաստանէր թէ խաբած են տուրքերու վարչութիւնը։ Մ. Նահանգներու երկրորդ կարեւոր դրամատունն է այս հաստատութիւնը։ Հանրածանօթ Ֆորտը քննիչ նշանակուեցաւ Տիթրոյիթի սեղանաւորական հաստատութեանց։ Միչիկընի եւ Մէրիլէնտի դրամատուները փակուեցան, չկարենալով դիմադրել դրամ քաշողներու խուճապին։ Կարգ մը նահանգներու մէջ հրաման տրուեցաւ հարիւրին հինգ միայն վճարել աւանդ ձգուած դրամները։

Ուրիշ նահանգներու մէջ ալ ամբողջական կամ մասնակի մորաթորիոմ հրատարակուեցաւ։

Եմտական նախարարը կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարեց այս նոր տագնապին առթիւ, բայց որոշումները գաղտնի կը պահուին։ Ֆորտ եւ իր որդին Տուկէս միլիոն տոլար տրամադրեցին, իբրեւ դրամագլուխ երկու նոր դրամատուներու, որոնք պիտի յաջորդեն Տիթրոյիթի սնանկացած դրամատուներուն։ Յաճախորդները հազիւ հարիւրին 30 պիտի կրնան ստանալ իրենց աւանդները։ Սեղանաւորական վերաշինութեան ընկերութիւնը 78 միլիոն, Ֆէտըրըլ Ռեզըրվ Պէնքը 20 միլիոն տրամադրած են միեւնոյն նպատակով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Բրէզօզ, Յ. Աւագ.— 35 ֆր.։ Ստացանք ղրկել Փետր. 28էն։

Անիէռ, Կ. Միք.— Ստացանք ղրկել Փետր. 28էն.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ. Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

39bis, Rue de la Défense

⁂

Քրեմլին-Պիսեթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

2bis rue Blanqui

⁂

Պանեօ-Քաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ

12 rue Mme. Curie (Bagneux)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN 17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—·—

— Այդքա՞ն էր ձեր ըսելիքը։

— Այո՛, կը ցաւիմ. ես ալ մէկն եմ այն միլիոնաւոր մարդերէն որոնք գաղափար մը ունին իրենց գլխուն մէջ։

— Ուրեմն պէտք է վերադառնամ գարձեալ այդ անտանելի պանդո՞կը։

— Այո՛, դժբախտաբար։

Փորձեց հաւատալ պատահածին։ Ուժաթափ եղած էր։ Իր մէջէն անհետացաւ այն ապահովութիւնը զոր իրեն ներշնչեր էին համագգեստաւոր երիտասարդներուն նայուածքները։ Բախում մը ունեցած էր անդիմադրելի զօրութեան մը հետ. ապշեցաւ. մօտեցաւ պատուհանին եւ աչքերը ուղղեց դուրսը։ Զինուորները մարզանք կը կատարէին Ծովակալութեան բակին մէջ. տեսաւ թէ անոնք ինչպէս կը պրկէին իրենց մարմինը ապային հրամաններուն հետեւելով։ Լիսն եւ գարձաւ յանկարծ եւ պրկուած ջիղերով նայեցաւ դուռին. ծովակալը բացաւ դուռը անոր համար։

5.

Երեք ամիս վերջ՝ օդաստանի գիշեր մը ծովակալ Կոթհօրն կը ճաշէր բարեկամի մը տունը Լառնած Սքուէրի մէջ։ Հրաւիրեալները կը խօսէին երիտասարդ Լը Մըլիւրիէի պատերազմական նկարներուն մասին։

— Ահաւասիկ տղայ մը որ գաղափար ունի իր տեսածին վրայ, ըսաւ մէկը։

Բայց ո՞վ էր այս երիտասարդը։ Տիկին մը որ ծանօթացած էր Տիկին Լը Մըլիւրիէին Լառնըրծ Սքուէրի մէջ, իրաւունք տուաւ ինքզինքին՝ վարելու խօսակցութիւնը։ Ոմանք տեսած էին անոր մօրը նկարը 1913ի Ակադեմիային մէջ։ Շատերը նոր կը լսէին դեռ որ անիկա զինուոր եղած էր մինչեւ 1915, յետոյ ստացած էր մասնաւոր պաշտօն մը, իսկ 1916ին ծանր կերպով վիրաւորուելով՝ զինուորական ծառայութեան անյարմար նկատուած էր։

— Ուրեմն ղրկեր են որ պատրաստէ այդ նկարնե՞րը։

Վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ այն հարցը թէ այդ կարգի նկարներուն պէտք ունէր կառավարութիւնը փրոփականտի համար։

— Պէտք է հաւատալ պատերազմի փաստին, ըսաւ տանտիրուհին, այլապէս կարելի չէ շարունակել զայն. բայց այս երիտասարդը կ'ատէ պատերազմը, յայտնի է. իր նկարներէն մէկ քանին սարսափելի են. կը զարմանամ որ կառավարութիւնը հոն չի կանչեր զինքը։

— Չեմ կարծեր որ մարդիկ փառք կը գտնեն պատերազմին մէջ, պատասխանեց ծովակալը, ո՛չ, եթէ մանաւանդ մասնակից են անոր։ Փառքի խնդիր կը ծագի երբ կը նայիք պատմութեան վրայ։

— Ինչո՞ւ պատերազմ ընել ուրեմն։

— Մարդոց անհատական կամքէ՞ն կախուած է ան, հարցուց ծովակալը. կը կարծէ՞ք որ մարդ մը իր պատ կամքով պատերազմ պիտի հրատարակէր։

Տանտիրուհին խորհած չէր այդ մասին։

— Տեսած չէ՞ք երբեք թէ գլխական գաղափարները ինչպէս կը հաղորդուին ամբոխին. օրինակ, վախը. հրդեհ մը թատրոնին մէջ։ Որ եւ է մարդ կամ որ եւ է կին իր առանձնութեան մէջ պիտի խորհէր թէ սխալ էր խուճապի մատնուիլ. հիմա փոխանձեցէք վախի այդ գաղափարը ամբոխին եւ պիտի տեսնէք որ անիկա կը դառնայ անդիմադրելի։ Կասկած չունիմ որ այս երիտասարդը մասնակից եղած է այն զարհուրելի տեսարաններուն զորս կը նկարէ այժմ։ Սարդի մը ոստայնին մէջ բռնուած ճանճին նման, երկաթէ ցանցերուն մէջ ինկող զինուորը գիտակից չէ իր ենթարկըւած վիճակին ահաւորութեան։ Այս նկարիչը դուրսն է հիմա՝ ամբոխէն դուրս ու կը դիտէ այնպէս ինչպէս կարելի է դիտել։ Մենք չենք կրնար տեսնել անոր պէս։ Բոլորս ալ կը կուինք այժմ, դուք, ես, զինուորները խրամներուն մէջ. գաղափարը կայ մեր մտքին մէջ։ Այդ նկարները ունին իրենց դերը. վառ կը պահեն գաղափարը եւ պատերազմը պիտի շահին անոնք որ ամէնէն աւելի երկար պիտի պահեն զայն։

Ներկաներէն մէկը ենթադրեց որ Լը Մըլիւրիէն ֆրանսացի մըն էր։

Տիկինը որ կը վարէր այդ խօսակցութիւնը բացատրեց որ Լը Մըլիւրիէները ծերգիէն եկած ընտանիք մըն էին եւ նկարիչին մայրը Իրլանտուհի էր։

— Արուեստը սորված է Փարիզի մէջ, շարունակեց Տիկինը, համբաւ շահած է իր «Մաթա Հարի՝ պարուհին» անուն նկարով։ Այդ նկարը զոր պատրաստած էր աղջկան նշանաւոր պարուհի մը ըլլալէն առաջ, ցուցադրուեցաւ Փարիզի 1911ի Սալոնին մէջ։

Ծովակալը իր աթոռին վրայ առջեւ ծռեցաւ քիչ մը։

— Այդ աղջկան մասին խօսա՞ծ էր ձեզի երբեք։

— Շատ քիչ. ձորձ վերապահ տըղայ մըն է սիրային խնդիրներու մէջ։

— Կը սիրէ՞ր այդ աղջիկը։

— Եթէ անիկա իսկապէս կը նմանէր նկարին, շատ հաւանական է։

Սեղանին անդին ծայրէն մէկը ըսաւ որ այդ աղջիկը չափէն աւելի գեղեցիկ էր։

— Ե՞րբ տեսաք զինքը, հարցուց ծովակալը։

— Անցեալ շաբթու։

— Մատրիտի՞ մէջ։

— Ո՛չ ... Փարիզ։

— Խօսեցա՞ք իրեն հետ։

— Ո՛չ. փողոցը քովէն անցայ։

— Ի՞նչ կ'ընէ Փարիզի մէջ։ Կը պարէ՞։

— Որքան որ գիտեմ ո՛չ մէկ թատրոնի մէջ չէ։ Լափէրք անունով մէկու մը հետ է միշտ. քահանայ է եղեր, այդ մարդը՝ Պաթավիայէն եկած, փիլոնպուրկ։ Ներկայիս Գաղղիոյ Հետախուզութեանց ծառայութեան մէջ։ Ո՛չ մէկ մանրամասնութիւն կայ իր մասին. քահանայի ալ կը նմանի հետակը։ Կ'ըսեն թէ կարողութիւն ունի «Անխոստովանելու որ եւ է մէկը «Աստուածային Երկիւղով»։

— Իսկապէս ի՞նչ ըսել կ'ուզէ «միշտ անոր հետ է» ըսելով, հարցուց ծովակալը։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ 1933

2 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2126 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՅԴ ԱՐԱՏԸ

Երկու Թղթակցութիւններով, Փրակայի մեր աշխատակիցը ներկայացուց չեխական մամուլին, տարօրինակօրէն դէմքերուն եւ անհատական նորագոյն երկրին խոր համակրանքը՝ հայ ժողովուրդին հանդէպ:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ տառապողը միայն կրնայ ըմբռնել ուրիշին տառապանքը, անհատական թէ հաւաքական:

Չեխ ժողովուրդն ալ, մինչեւ իր վերջնական ազատութիւնը, կրած է օտար — հոգ չէ թէ քաղաքակիրթ — լուծին դառնութիւնը:

Ան ալ, դարերով քամած է լեղին՝ բռնակալ կայսրութեան մը, որ եթէ Թրքական սարսափներ չէր կազմակերպեր, կ'ընէր ուրիշ ամէն բան որ կը ձգտի հպատակ ժողովուրդ մը հալածելու, ստրկացնելու, ձուլելու եւ փոշիացնելու համար:

Բայց, մէկ է բոլոր բռնակալութեանց վախճանը, — փլուզում:

Ու փլաւ Աւստրիա – Հունգարիան ալ, աշխարհատարած պատերազմի ընթացքին:

Փլաւ, քար քարի վրայ չմնալու տարիճան: Քանի որ 56 միլիոնի կայսրութենէն այսօր, իբրեւ յիշատակ մը հեռաւոր, կը մնայ միայն թշուառ — այլ բարի — Աւստրիան, 5 — 6 միլիոն բնակչութեամբ:

Փլուզումէն յարութիւն առին հպատակ ազգերը, համաձայն իրենց կարողութեան եւ բախտին: Եւ ամէնէն բախտաւորն եղաւ այն երկիրը որ այսօր կը կոչուի Չեխոսլովաքիա:

Դարերու ազատագրական պայքարն է որ կը վայելէ այս արի ժողովուրդը, նուիրուած՝ ստեղծագործական աշխատանքի:

Եւ անշուշտ, սրտանց պիտի մաղթէր որ ուրիշներն ալ, եւ անոնց կարգին Արեւելքի այս հալածական ժողովուրդը, վերստանային այդ նոյն իրաւունքը:

Ինչպէս որ մենք, թէեւ տակաւին անզատ — նոյն իսկ հողէ-զուրկ գրկուած — սրտանց կը հրճուինք, երբ հեռուհետէ կ'ազատին, իրենց ճակատագրին տէր կը դառնան բախտակից ժողովուրդներ:

×

Մեր աշխատակիցը, իր երկրորդ Թղթակցութեան մէջ, կը մատնանշէր դժբախտ արատ մը՝ որ տեղ գտած է այս ազնիւ ժողովուրդի մէկ օրկանին մէջ: (ՅԱՌԱՋ, 28 փետր.):

Ան «Աքպար», որ իր անունով ստորագրելու քաջութիւնն իսկ չունի, ճամբորդական տպաւորութիւններ պատմելով, կանգ կ'առնէ Հալէպ-Սիւրիանի մէջ, եւ գրչի խաղ մը կը փորձէ Հայերու եւ Յոյներու գլխուն:

Ու կը պատմէ, խոստովանելով թէ « եւրոպական քաղաքակրթութիւնը առաջին անգամ հոն մտցնողներն եղան Հայերն ու Յոյները » · —

1) Այս Հայերն ու Յոյները Փոքր Ասիայէն վտարուած են ուղղակի եւ պարզապէս իրենց գէշ նկարագրին պատճառով, եւ ոչ թէ իրենց քրիստոնէական հաւատքին եւ կրօնքին դէմ սկսուած հալածանքներու բերումով, ինչպէս առաջ կը քշեն ամենուրեք՝ իբրեւ պաշտպանութիւն:

2) Մանաւանդ ու մասնաւորապէս Հայերը շատ շուտ յարմարեցան միջավայրին: Որպէս զի աւելի դիւրին թափանցեն ու շահին բնիկներու վստահութիւնն ու մտերմութիւնը, այս Հայերը ընդունեցին դպտի դաւանանքը:

3) Հապէշ կայսրերու իշխանութեան զօրեղ շրջաններուն, գաւառական – աստղական իշխանները պարկերով ու բեռներով ոսկի ու թանկագին իրեր պահ կուտային Հայերուն եւ Յոյներուն, ամենայն վստահութեամբ, առանց իսկ վկայագրի կամ վկայի: Ու ատեն մը ետք երբ իրենց այս աւանդը ետ ուզեցին, բնականաբար այս աւանդապահներն ալ ուրացան ամէն բան:

4) Իսկ վերջերս, երբ արագ հարստանալու այս նամբաները այլ եւս անզօր դարձան, սկսան սեւամորթ – բնիկ ազդեցիկ իշխաններուն ընծայաբերել իրենց կիները, աղջիկներն ու սիրուհիները, մտածելով որ անհրաժեշտ միջոց մըն է այս հասնելու իրենց ասպարէզին»:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր դիմացը ունինք մարդ մը ոչ միայն բացարձակապէս տգէտ, այլ եւ անբարոյական:

Եւ հիմա պէտք է պատմել բոլոր տեսակի «Աքպար»ներուն — թուրք ըլլան թէ Հրեայ — թէ ·

1· Հայերը այնքան պէտք չունէին ղպտի դառնալու, որ դեռ 1850 — 60ական Թուականներուն կրօնական պատուիրակութիւն մը ղրկեցին Հապէշիստան, նոյն իսկ տեղացիներուն խնդրանքով, օգնելու համար քոյր եկեղեցիին:

2· Թէ Հապէշիստան գացող Հայերը առաջին օրէն իսկ (1896) գրաւեցին առաջնակարգ դիրք, իբրեւ արքունական եւ պետական պաշտօնեայ:

3· Թէ Հայ մըն էր (Տիգրան Էպէեան, ոսկերչապետ), որ իր տան մէջ եւ իր ծախքով պահեց Մենելիք Բ· կայսեր կողմէ գերուած բազմաթիւ իտալացի զինուորներ:

4· Թէ այսօր Հապէշիստանի արքունիքին մէջ կան հինգ հայ պաշտօնեաներ, պետական դպրոցներուն մէջ՝ հինգ հայ ուսուցիչներ, երկրագործական նախարարութեան մէջ՝ եօթը պաշտօնեաներ, պետական գործարաններու մէջ՝ 15 պաշտօնեաներ, ելմտական նախարարութեան մէջ՝ երկու հաշուակալ, պատերազմական նախարարութեան մէջ՝ երեք հոգի (մէկը մարզիչ սպայ), Թաղապետութեան մէջ՝ ինը հոգի, մաքսային վարչութեան մէջ՝ երեք հոգի: Եւ դեռ ութ մեծ առեւտրականներ, 184 արհեստաւորներ, հինգ բժիշկ, երկու դեղագործ, երկու փաստաբան: (Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք Հ· Բաթարանի գրքէն, որ լոյս տեսաւ 1930ին):

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ Հայերը առաջին օրէն ունեցած են անկախ եւ տիրական դիրք, եւ եղած են գործօն աջակիցները՝ այդ յետամնաց երկրին վերակազմութեան:

Բայց դեռ կը խօսինք:

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզումը զօրաւոր պատրուակ մը եղաւ կառավարութեան ձեռքը, ամենախիստ տնօրինութեանց դիմելու:

Ամբողջ երկիրը ենթարկուած է պաշարման վիճակի: Ջնջուած են սահմանադրական ազատութիւնները, մասնաւոր հրամանագրով մը որուն պաշտօնական անունն է «Պայքար ընդդէմ համայնավարական ահաբեկումներու որոնք վըտանգի կ'ենթարկեն պետութիւնը»:

Այս հրամանագրով, կը ջնջուին Սահմանադրութեան հետեւեալ յօդուածները · — Յօդ · 114 (անհատական ազատութիւն), յօդ · 115 (բնակարաններու ազատութիւն), յօդ · 117 (թղթատարական, հեռագրական եւ հեռախօսի գաղտնիք), յօդ · 118, որուն տրամադրութեամբ ամէն գերման քաղաքացի ազատ է իր կարծիքը յայտնելու խօսքով, գրիչով կամ գծագրութեամբ · յօդ · 153 որով կ'ապահովուի սեփականութեան իրաւունքը:

Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ, հանրապետութեան նախագահը իրաւունք ունի ջնջելու ժողովուրդին հիմնական իրաւունքները, եթէ պետութիւնը վտանգի մէջ է: Ուրեմն, այս առանձնաշնորհին է որ կը գործադրէ նախագահը:

Երկրորդ պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ · —

Ծրագրուած էր աւարի տալ Պերլինի քաղաքը այսօր (երեքշաբթի), առտուան ժամը 4ին: Ստոյգ է թէ ահաբեկիչները մտադրած էին յարձակիլ կարգ մը մեծահարուստ անհատներու վրայ եւ թէ քաղաքացիական ընդարձակ պատերազմ մը ծրագրուած էր համայնավար առաջնորդներուն կողմէ:

Բացառիկ հրամանագիրը մահապատիժ կը նախատեսէ բոլոր այն արարքներուն որ կը ձգտին սպաննել հանրապետութեան նախագահը կամ կառավարութեան մէկ անդամը: Մահ է պատիժը նաեւ այն բուռն ցոյցերուն առթիւ ուր ցուցարարները զէնքի կը դիմեն քաղաքական նպատակով, անհատներու ազատութիւնը բռնաբարելու համար: Վերջապէս, մահուամբ պիտի պատժուին դաւաճանութեամբ, քաղաքական հակառակորդներու թունաւորումով, դիտաւորեալ ողողումով, պայթումներու կազմակերպութեամբ, երկաթուղիներու եւ կամուրջներու քանդումով ամբաստանուած խռովարարները:

Եթէ գերմանական զանազան պետութեանց կառավարութիւնները չապահովեն այս տնօրինութեանց գործադրութիւնը, կատարելապէս գոհացնելով կեդրոնական կառավարութիւնը, այս վերջինը իրաւունք ունի ամբողջովին իր ձեռքին մէջ առնելու թերացող պետութեան ղեկավարութիւնը:

Այս բոլոր կարգադրութիւնները կ'ապացուցանեն թէ պաշարման վիճակ հրատարակուած է ամբողջ Գերմանիոյ մէջ · միայն թէ, բանակը չպիտի միջամտէ, եւ կացութեան տէր կը մնան ոստիկանութիւնը, աջակցութեամբ հիթլերական զինուորներուն եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներուն:

Արդէն իսկ ձերբակալուած են հարիւրաւոր մարդիկ, մեծ մասով՝ համայնավարներ:

× Ներքին գործերու նախարարին հրամանով, օժանդակ ոստիկանութիւն մը կազմուեցաւ Փոցտամի եւ ուրիշ կարեւոր կեդրոններու մէջ: Պրէմէնի ոստիկանութիւնը արգիլեց համայնավարական հրատարակութիւնները, ի՛նչ ձեւով ալ ըլլայ: Անթել հեռագրի գործածութիւնը արգիլուեցաւ նոյն իսկ ընկերվարականներուն:

Պերլինի ոստիկանութիւնը փակեց հարիւրի չափ սրահներ որ իբրեւ ժողովատեղի կը ծառայէին համայնավարներուն: Միեւնոյն ատեն, միջոցներ ձեռք առաւ, որպէս զի համայնավարները չփախչին երկրէն :Այս իմաստով հրահանգներ տրուած են սահմանային իշխանութեանց, մասնաւորապէս Ռուսաստանի համար:

Անհամար խուզարկութիւններ կը կատարուին ամէն կողմ ոչ միայն համայնավարներու, այլ եւ կասկածելի համարուած ձախակողմեան տարրերու բնակարաններուն մէջ: Ամբողջ երկրին մէջ արգիլուած են համայնավարական եւ ընկերվարական ժողովները:

Հիթլերականները իրենց դրօշը պարզեցին Քարլ Լիպնէխտի տան վրայ, որ կեդրոնատեղին է համայնավար կուսակցութեան:

× Ձախակողմեան շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ հրդեհը գաղտնի գործակալի մը գործն է:

Ոստիկանութեան քննութեանց համաձայն, առ նուազն եօթը հոգի պէտք էին, խորհրդարան փոխադրելու համար հրձիգ նիւթերը, իսկ առ նուազն տասը մարդ՝ այդ նիւթերը շէնքին մէջ բաշխելու համար: Միայն շէնքին ծանօթ մարդիկ կրնային գիտնալ անոր ներքին մասերը, հրդեհ ձգելու համար: Այս տրամաբանութեամբ ալ, ոստիկանութիւնը կասկածելի կը համարէ այն համայնավար երեսփոխանները որոնք վերջին օրերս յաճախ կը գտնուէին խորհրդարանին մէջ:

× Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է համայնավար բոլոր պետերուն եւ երեսփոխաններուն դէմ: Ինքնաշարժները անընդհատ բանտարկեալ կը փոխադրեն դէպ ի ոստիկանութեան Տեսչութեան շէնքը, որ գիշեր ցերեկ բաց է: Ոստիկանութիւնը կոխեց նաեւ ընկերվարական կեդրոնական օրկանին, «Ֆորվարց»ի խմբագրատունը, 250,000 ընտրական թռուցիկ եւ ուրիշ թուղթեր գրաւելով: Շէնքը հսկողութեան տակ է միշտ:

ԱՐԱԲՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ···

Երուսաղէմի համարաբական միութեան երեւելիներէն պատուիրակութիւն մը ներկայանալով բրիտանական մարզպանին, պահանջեց օրէնքով մը արգիլել հողի վաճառումը Հրեաներուն եւ հրէական ներգաղթը:

Մարզպանը պատասխանեց թէ անկարելի է միջամտել հողերու վաճառման ազատութեան, իսկ Հրեաներու ներգաղթը հիմնական մասը կը կազմէ հոգատարութեան, եւ կրնայ սահմանափակուիլ միայն համաձայն Պաղեստինի տնտեսական կարողութեան:

Ասորիները որոշեցին մեծ միթինկ մը գումարել այս ամսու, Եաֆայի մէջ, եւ ոչ-գործակցութեան պայքար մը բանալ հոգատար իշխանութեան դէմ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

11րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Սէնթ էթիէնի, Քղիի Հայր· Միութիւն (Բարեկենդանի խնջոյքին առթիւ)	60
Ֆրանսահայ Կ· Խաչի Անկէնի Վարչութիւն	50
Վահէ Բ· Տամլամեան	50
Կարապետ Եկաւեան (Նանսի)	20
Մ· Մէզպուրեան, Պոնտի	15
Գումար	195
Փետր· 28ի գումարը	2648
ԸՆԴՀ· ԳՈՒՄԱՐ	2843

Նոր ելմտացոյցը քուէարկուեցաւ

ՉՈՐՍ ԱՆԳԱՄ ԵՐԵՍՓ· ԺՈՂՈՎԷՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏ ԵՐԹԵՒԵԿԵԼԷ ՑԵՏՈՅ

Տալատիէի դահլիճը վերջապէս յաջողեցաւ քուէարկել տալ նոր ելմտացոյցը: Օրինագծին վիճելի մասերը չորս անգամ քննութեան ենթարկուեցան Երեսփ· ժողովին եւ նոյնքան անգամ ալ՝ Ծերակոյտին մէջ, մինչեւ որ կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել: Երեսփ· ժողովը դեռ հինգերորդ անգամ մըն ալ քննեց կարգ մը կէտեր:

Վիճելի կէտերէն մէկը, պաշտօնեաներու Թոշակի տուրքը, սահմանուեցաւ այսպէս · —

1933 *տարուան ընթացքին, եւ մարտ 1էն սկսեալ, պետական պաշտօնեաներու Թոշակներէն պիտի գանձուի բացառիկ տուրք մը, հետեւեալ համեմատութեամբ, — 12,000 — 15,000 Փրանքի համար՝ հարիւրին 2, 15,000էն 20,000ի համար՝ հարիւրին 3, 20,000էն 40,000ի համար՝ 4· եւ այսպէս շարունակաբար մինչեւ հարիւրին 8՝ 80,001էն 100,000 Փրանքի համար:*

Այս կարգադրութեամբ, 80 միլիոն Փրանք եկամուտ պիտի գոյանայ: Պաշտօնեաներու թիւն ըլլալով 850,000, բացառիկ տուրքին պիտի ենթարկուին 500 հազար հոգի: Կնոջ եւ իւրաքանչիւր զաւակի համար տուրքի ենթակայ գումարէն պիտի զեղչուի 3000 Փրանք: Ծերակոյտը այս գումարը սահմանած էր 1500, իսկ Թոշակի նուազագոյն գումարը՝ 12,000: Երեսփ· ժողովը առաջինը կը հաշուէր 3000, երկրորդը՝ 15,000: Փոխադարձաբար զիջելով, համաձայնեցան 12,000ի՞ եւ 3000ի վրայ:

Գալով եկամուտի ընդհ· տուրքին, Երեսփ· ժողովը կը պահանջէր 20 առ 100 յաւելում· Ծերակոյտը՝ 10 առ 100: Այստեղ ալ փոխադարձաբար տեղի տուին, եւ ընդունուեցաւ 10 առ 100ը:

Երեսփ· ժողովը 500 միլիոն կրճատած էր զինուորական վարկերը: Ծերակոյտը մերժեց այս կրճատումը, բայց վարչապետը վստահութեան խնդիրը յարուցած ըլլալով, տեղի տուաւ:

Օրինագիծը ամբողջովին քուէարկուեցաւ հինգերորդ ընթերցումով:

⁂ Երեսփ· ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան մէջ վէճ մը ծագած ըլլալով, նախագահը, Պ· Լէոն Պլում հրաժարական տուաւ:

⁂ Քուէարկուած օրինագծին շնորհիւ, կառավարութիւնը կը յուսայ 750 միլիոն Փրանք ճարել տուրքերուն գանձումը հակակշռի ենթարկելով, 1026 միլիոն՝ նոր տուրքերէ, 1025 միլիոն՝ զանազան աղբիւրներէ· գումար՝ 4684 միլիոն: Ուրիշ օրինագիծ մըն ալ քուէարկուած ըլլալով, համագումար 9 միլիառ Փրանք հասոյթ կը սպասուի:

Կրընոպլի դէպքը եւ տեղական մամուլը

Կրընոպլի դէպքին առթիւ, քաղաքին «Լա Տէփէշ Տոֆինուազ» Թերթը կը գրէ ·

— Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ ամէն տեղ, երկու հայկական խմբակցութիւններ կան, իրարու բոլորովին հակամարտ: Մէկ մասը ջերմ կուսակից է Հայաստանի անկախութեան, իսկ միւս մասը յարած է համայնավարական դրօշին: Արդ, կիրակի օր կը տօնէին ազգային տօնը, անկախութեան 12րդ տարեդարձը: (ԽՄԲ·— ըսել կ'ուզէ Փետրուար 18): Օրուան բանախօսը իր ճառը սկսած էր հանդարտութեամբ եւ կը փառաբանէր իր քաղաքական իտէալը, երբ յանկարծ — ինչպէս կը պատմեն ոստիկանութեան լսած վկաները — 20—25 հակառակորդներէ բաղկացած խմբակ մը, բոլորն ալ Հայեր, յարձակման սկսան: Այսպէս կռիւը ընդհանրացաւ, սաստկացաւ եւ··· մնացեալը յայտնի է:

«Լա Ռէփիւպլիք տիւ Սիւտ–Էսթ» եւս նոյն ձեւով կը պատմէ դէպքին ծագումը եւ կ'աւելցնէ·— Աննկարագրելի ժխոր մը կը տիրէր սրահին մէջ, գոռում-գոչում, լուտանքներ, սպառնալիքներ: Այս աղմուկին խառնուեցաւ տահրեկ կիներու եւ երախաներու ճիչը: Հանդէսին կազմակերպիչները սկսան ետ մղել խռովարարները եւ զանոնք շրջապատելով, հրեցին դէպի դուրս, ուրկէ արդէն փախած էին բազմաթիւ կիներ, տանելով իրենց երախաները եւ յուզման մատնելով Պայառ փողոցը: Յանկարծ, դանակները խաղացին, եւ սրահին մէջ ու սանդուղներուն վրայ տեղի ունեցաւ վայրենի կռիւ մը, որուն ընթացքին վիրաւորուեցան բազմաթիւ միջամտողներ: Ծանր վէրքեր ստացան երեք հոգի,— Մկրտիչ Տէօվլէթեան (մեռած), որուն որովայնը ճեղքուած եւ աղիքները դուրս թափած էին, Սմբատ Քէքիրեան(?) եւ Գրիգոր Կարապետեան(?): Այս երկուքէն զատ վիրաւորուած են նաեւ Արշակ Թարաքեան եւ Արմենակ Գասպարեան, առաջինը՝ վիրաւորուած երկու ուսերէն, երկրորդը՝ ձեռքերէն, երբ կը փորձէր պաշտպանել իր եղբայրը:

Հարցաքննութիւնը շատ դժուար եղաւ, որովհետեւ վիրաւորներուն, ամբաստանեալներուն եւ վկաներուն մեծ մասը Ֆրանսերէն չի գիտեր կամ չհասկնալ կը ձեւացնէ:

⁂ «Լը Փըթի Տոֆինուա» կը գրէ թէ առաջին առթիւ ձերբակալուածներէն մէկն է Մանուկ Անտոնեան, իսկ երկրորդը՝ Մխաք Նահապետեան, որուն վրայ գտնուած է պրաունինկ ատրճանակ մը, եօթը փամփուշտով: Թերթը կը հարցնէ այս առթիւ · — « Ոստիկանութեան ձե՞ռքն են այս արիւնալի խռովութեան հեղինակները: Կարելի չէ հաստատել: Բայց ոստիկանական տեսուչը կը յուսայ գործը լուսաբանել շատ չանցած»:

Ամերիկեան տագնապին ծանրացումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ

Երէկ հաղորդած էինք առաջին լուրերը՝ Մ· Նահանգներու սեղանաւորական նոր տագնապին:

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը շատ աւելի ծանր է եւ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ռամկավարներու կուսակցապետը ճառ մը խօսելով ծերակոյտի քննիչ յանձնախումբին առջեւ, ազդարարեց ·

— Կոտոշներէն բռնեցէք ցուլը· մէկդի դրէք ձեր մինչեւ հիմա բռնած ազգային քաղաքականութիւնը, ջնջեցէք պատերազմական պարտքերը, պայմանաւ որ պարտական երկիրները ապրանք գնեն Ամերիկայէն, փութացուցէք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

Ա Ն Գ Լ Ե Ւ Ռ Ո Ւ Ս
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկար կեանք չունեցան Անգլեւռուս առեւտրական յարաբերութիւնները: Հակառակ Անգլիոյ աշխատաւորական դասակարգին բարեացակամ եւ վիճող քաղաքականութեան, հակառակ Ռուսներու բազմաթիւ փայլուն խոստումներուն, ստորագրուած դաշնագիրը չկրցաւ հաշտեցնել եւ յարաբերութիւնները խզուեցան Անգլիոյ կողմէ:

Ճիշդ է որ, Խորհրդային Ռուսիան քանի կը ներէր տնտեսապէս, բնաւ առիթ չուզեր փախցնել ընդլայնելու համար իր առեւտրական կապերը մօտաւոր եւ հեռաւոր երկիրներու հետ: Այդ կապերու շնորհիւ, ան ոչ միայն կ'ապահովէ նիւթական նուազագոյն հասոյթներ, այլեւ շարունակ կը փորձէ դաւադրութիւններ կազմակերպել՝ ստեղծելու քաղաքական եւ ընկերային յեղաշրջումներ: Թէ ի՛նչ համեմատութեամբ յաջողութիւն կը գտնեն իրենց ստորերկրեայ գործունէութեամբ—մեր նիւթէն դուրս կը մնայ: Բայց կան պէտքեր՝ կազմակերպուած Մոսկուայի դրամական աջակցութեամբ, որոնք յատկապէս պատճառ դարձած են անգլեւռուս տնտեսական յարաբերութիւններուն խանգարման:

Անգլիան՝ Մաքտոնըլտի կառավարութեամբ ուզեց շահագործել Ռուսիոյ անսահման տարածութիւնները, կոյս անտառները, ընդարձակ հանքերը եւ քարիւղի հորերը, բայց փաստօրէն հակառակ արդիւնք ստացաւ: Անգլիան՝ իրաւ է որ, առեւտրական փոքրիկ գործառնութիւն ունեցաւ Ռուսիոյ հետ, բայց անոր փոխարէն կորսնցուց իր հնչուն ոսկիները: Ռուսերը իրենց արտաքին վաճառականութեան շահը Անգլիոյ հետ, ստացած են ոսկի դրամով, որով Անգլիան յուսախաբ եղած է առանձնապէս տնտեսական գետնի վրայ:

Նախ որ, մինչեւ 1914, խորհրդային կառավարութիւնը կորուած էր արտաքին աշխարհէն յատկապէս Եւրոպայի հետ եւ ոչ մէկ կառավարութիւն չէր համարձակեր բանակցութեան մտնել անոր հետ: Այս պարագան, շատ բնականաբար, կը դժուարացնէր բոլշեւիկեան յառաջխաղացումը ռուսական սահմաններէն դուրս:

1924ին, Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութիւնը ամբողջ աշխարհին յայտարարեց անգլեւռուս առեւտրական յարաբերութիւններու վերսկսումը որ կորուած էր բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր: Աշխատաւորականներ՝ մեծ յոյսեր կապած էին Ռուսերու վրայ, շարժման մէջ դնելու համար Անգլիոյ տնտեսական կեանքը, միանգամայն գործ հայթայթելով անգործ բանուորութեան:

Յարաբերութիւնները նախ վերսկսան մեծ ծրագրով մը որ տնտեսական աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր 1924ին: Այդ համաձայնագրով արտօնութիւն կը տրուէր անգլիական ճարտարարուեստական հարուստ ընկերութեան մը շահագործելու Ուրալի հանքերը, 99 տարի պայմանաժամով: Հակառակ այնքան ուռուցիկ եւ շռնդալի խոստումներու, դրական անմիջական օգուտներ չտուաւ այդ ձեռնարկը եւ համաձայնագիրը փոխուեցաւ շուտով առեւտրական դաշնագրի:

Վերջապէս, դաշնագրի կաղնիկաղ գործադրութենէն յետոյ, այժմ դարձեալ խզուած են յարաբերութիւնները այն օրերուն՝ երբ բոլշեւիկները ձեռք կը ձգեն նոր համաձայնագիր մը Միացեալ Նահանգներու հետ եւ արդէն ճամբան հարթած են Ֆրանսայի հետ:

Առեւտրական դաշնագրի խզման պատճառները թէ տնտեսական են եւ թէ քաղաքական: Բայց մենք հաւատացած ենք որ գլխաւոր պատճառը՝ բոլշեւիկներու հականգլիական փրոփականտն է զոր կը տանին արեւելեան գաղթավայրերու մէջ: Իսկ թէ ինչ աշխատանք կը թափեն բուն անգլիական հողի վրայ,— այդ ուրիշ խնդիր է:

Տնտեսական պատճառները կարելի է հետեւեալ կերպով բացատրել: Նախ Ռուսերը Անգլիոյ ծախած ապրանքներու փոխարէն կը ստանային դրամ եւ Անգլիոյ արտաքին վաճառականութիւնը միշտ բաց կը ձգէր Ռուսիոյ հետ: Ահա քանի մը թուանշաններ որոնք ցոյց կուտան այն տարբերութիւնը որ առաջ եկած է յիշեալ առեւտրական համաձայնագրի ստորագրութենէն յետոյ:

Անգլիոյ գնումները Ռուսիայէն

	Սթերլին
1921	2,695,000
1922	8,103,000
1923	9,260,000
1924	19,774,000
1925	25,322,000
1926	23,950,000

Ռուսիոյ գնումները Անգլիայէն

	Սթերլին
1921	3,391,000
1922	4,611,000
1923	4,481,000
1924	11,072,000
1925	19,257,000
1926	14,427,000

Անգլիոյ վաճառականութեան վնասը բացորոշ է: Աստր դիմացը ի՞նչ կը ստանայ Անգլիոյ ժողովուրդը: Եթէ բանուած ապրանք, գործուած մետաղ, մեքենայ կամ ճարտարարուեստական հում նիւթ պէտք է Ռուսիոյ, անմիջապէս կը գնէ Գերմանիայէն, որովհետեւ գերման ճարտարարուեստական արտադրութիւնը աւելի ձեռնտու է: Նախ՝ Գերմանիան շատ մօտ է Ռուսիոյ, երկրորդ գերման ապրանքը աւելի աժան է: Ուրեմն, Ռուսերու պարզ խոստումները բաւական չէին համոզելու համար Մեծն Բրիտանիոյ համբերատար իշխանութիւնները:

Գերման վաճառականութիւնը՝ 1931ին 460 միլիոն մարքի շահ ապահոված է խորհրդային երկիրներէն: Իսկ այս տարուան առաջին վեցամսեայ արդէն 540 միլիոնի հասեր է: Եթէ մինչեւ տարեգլուխ կրկնապատկուի վերջին գումարը, Գերմանիան մօտ 1000 միլիոն մարք կը շահի որ հաւասար է օրուան արժէքով 65 միլիոն սթերլինի:

Որ եւ է կառավարութիւն մը երբ քաղաքական հեռաւոր շահեր կը հետապնդէ, անկասկած նկատի չունենար տնտեսական եւ ելմտական վնասները: Բայց քաղաքական գետնի վրայ ալ խորհրդային կառավարութեան արտասահմանեան քաղաքական գործունէութիւնը վնասակար եղած է Մեծն Բրիտանիոյ ազգային շահերուն մասնաւորապէս եւ կայսրութեան շահերուն ընդհանրապէս:

Սկսելով անմիջապէս Գերմանիայէն, Ռուսերը օրէ օր կ'ամրացնեն իրենց բարի դրացնութեան կապերը: Երկու կառավարութիւններն ալ շարունակ միացեալ ճակատով կը ներկայանան արտաքին աշխարհին, եւրոպական խորհրդաժողովներու մէջ եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ:

Գերման կառավարութիւնը քանի լսելի կը դարձնէ իր ձայնը արեւմտեան պետութիւններուն, նոյն չափով ալ կ'ամրապնդէ իր արեւելեան քաղաքականութիւնը: Այսպէս, 1925ին երբ ստորագրուեցաւ Լոքարնոյի համաձայնագիրը, անմիջապէս կնքուեցաւ գերմանեւռուս առեւտրական դաշնագիրը: Իսկ, Գերմանիա երբ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուեցաւ, քիչ յետոյ ստորագրուեցաւ ռուսեւգերման ապահովութեան դաշնագիրը:

Կարեւոր դաշնագիրներէն կարելի է համարել ռուսեւթուրք առեւտրական համաձայնագիրը որ ստորագրուեցաւ 1927 մարտին: Այս բարեկամութիւնը ի հարկէ նորութիւն մը չէր Եւրոպային, որովհետեւ ան կը սկսէր 1920էն, երբ Ռուսերը թէ դրամով եւ թէ ռազմանիւթով կ'օգնէին քեմալական բանակին, օր առաջ վռնտելու համար Անգլիան՝ Պոլսէն, Ֆրանսան՝ Կիլիկիայէն, Իտալիան՝ Ատալիայէն եւ Յունաստանը՝ Իզմիրէն: 1925ին Փարիզի մէջ Թուրքեւռուս պատուիրակներ կնքեցին ոչ – յարձակողական դաշինքը որ վերանորոգուեցաւ Էնկիւրիի մէջ 1929ին: Նաւային համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ 1931ի մարտին եւ հոկտեմբերի մէջ Լիտվինով ստորագրեց Էնկիւրիի մէջ շատ մը համաձայնագիրներ եւ կարգադրեց առկախ մնացած խնդիրներ:

Խորհրդային Ռուսիան՝ որքան թոյլ ըլլայ տնտեսապէս եւ աղքատ՝ ելմտապէս, դարձեալ ի վիճակի է փոքրիկ օժանդակութիւններ ընելու քայքայուած Թուրքիոյ տնտեսութիւնը կենդանացնելու համար: Նպատակը շատ պարզ է անշուշտ: Ռուսիա քաղաքական ծրագիրներու առաջադրութեամբ հետզհետէ տնտեսական ազդեցութեան տակ կ'առնէ աղքատացած Թուրքիան: Թուրքիա մնալով բազմաթիւ նիւթական պարտաւորութիւններու տակ, շատ բնական է, որ պիտի կարէ իր վաճառականութիւնը Եւրոպայի հետ: Անգլիա առեւտրական մեծ կապեր ունէր Անատոլուի հետ, բայց այժմ չնչին համեմատութեան իջած են իր երբեմնի գործառնութիւնները: Փաստօրէն, անգլիացի վաճառականներն ալ ոչ մէկ հաւատք եւ վստահութիւն ունին թուրք ժողովուրդի եւ թուրք առեւտրականի վրայ: Անոնք բոլորովին կտրած են այն կապերը եւ դրամական վարկերը որ կը տրուէր մասնաւորապէս հայ եւ յոյն վաճառականներուն:

Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Պարսկաստանը ուր տնտեսական մեծ շահեր կը հետապնդէ եւ նմանապէս քաղաքական հեռաւոր ակնկալութիւններ ունէր: Արդ, շնորհիւ խորհրդային իշխանութեան հականգլիական փրոփականտին, արդէն հեռացած է Պարսկաստանի վրայէն Անգլիոյ ազդեցութիւնը: Նախ՝ Ռուսերը սիրաշահելու համար պարսիկ ժողովուրդը եւ կառավարութիւնը, մէկ անգամէն հրաժարեցան այն բոլոր տնտեսական մենաշնորհներէն որոնք ձեռք բերուած էին ցարական Ռուսերու օրով: Այսպիսով, Շահի կառավարութիւնը չափազանց նպաստաւոր կացութիւն կը ստեղծէր դեռ երկար տարիներ Պարսկաստանի բնական հարստութիւնները շահագործումէ պատսպարելով: Խորհրդային դիւանագէտները այս դիրքը կ'ընէին, պայման դնելով Անգլիացիներու հեռացումը պարսկական հողերէն: Անգլիոյ որ ահագին ծրագիրներ պատրաստած էր օգնելու Պարսկաստանին՝ բարեկարգելու երկրի ելմտական, տնտեսական եւ ճարտարարուեստական գործերը, միանգամ ընդմիշտ օդը կը ցնդէին բոլոր ծրագիրներն ալ: Եւ 1921ին կը կնքուի ռուս – պարսիկ բարեկամական դաշնագիրը, 1927ին փոխադարձ ապահովութեան դաշինքը եւ 1931 թիւին՝ առեւտրական համաձայնագիրը: Որով, Անգլիան կը կորսնցնէր իր ամենամեծ գաղութին՝ Հնդկաստանի դրացի երկրի մը ազդեցութեան գօտին:

Անգլիոյ անմիջական ազդեցութեան ենթակայ Աֆղանիստանն ալ կը կնքէր դաշինք մը խորհրդային ներկայացուցիչներու հետ: Հոն եւս Անգլիան կը կորսնցնէր ոչ միայն իր քաղաքական հեղինակութիւնը, այլ եւ տնտեսական լայն շուկաները: Այսպիսով գաղթավայրերը շրջապատող երկիրները հետզհետէ կ'անցնէին Ռուսերու ազդեցութեան տակ եւ կը խմորուէին դաւադրական գործեր ուղղուած Անգլիոյ դէմ:

×

Վրայ հասաւ համաշխարհային տնտեսական տագնապը: Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը զբաղած էր խորհրդային ներկայացուցիչներու կողմէ տարուած հականգլիական փրոփականտի գործով: Միւս կողմէ Անգլիոյ առեւտրական նախարարութիւնը մտահոգ էր Անգլիոյ արտաքին վաճառականութեան կրած վնասներով: Անցեալ տարի՝ 1931ին, Մեծն Բրիտանիոյ առեւտուրը 411,000,000 սթերլինի վնաս ձգած էր: Այս կշիռքի տարբերութիւնը յառաջ կուգար մեծ մասով գաղթավայրերու մէջ սկսած ազգայնական եւ հականգլիական քարոզչութեան հետեւանքով:

Պ. Մաքտոնըլտ՝ երկրորդ անգամ ըլլալով եկաւ իշխանութեան գլուխը: Ան կ'ուզէր շուտով վերսկսիլ անգլեւռուս յարաբերութիւնները զորս մոռցած էր իր ընտրական ծրագրին մէջ: 1930 յուլիս 15ին բանակցութիւնները կը սկսին երկու երկիրներու միջեւ եւ այս անթիւ կը կազմուի յանձնախումբ մը:

Շատ չանցած, հասաւ Կանտիի ազգայնական – ազատական եւ նաեւ հականգլիական փրոփականտը ամբողջ Հնդկաստանի մէջ: Աւելորդ է հոս անդրադառնալ այն զօրաւոր եւ արիւնալի պայքարին որ մղուեցաւ եւ դեռ կը մղուի անգլիական տիրապետութեան դէմ: Այդ պայքարը հարուածեց առաջին անիթով Անգլիոյ վաճառականութիւնը, որովհետեւ հնդիկ ժողովուրդը օր չանցնիր որ պոյքոթ չհռչակէ անգլիական կերպասեղէնի, հանդերձեղէնի, ուտեստեղէնի եւ այլ հասարակ ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան դէմ:

Ռուսական հնգամեակի ծրագիրն ալ վնասեց Անգլիոյ վաճառականութեան: Ոչ միայն գաղութներու մէջ, այլ նոյն իսկ Անգլիոյ մայր երկրին մէջ ռուսական վաճառականութիւնը ընդարձակ շուկաներ ապահոված է, աւելցնելով ամէն օր արտածումները՝ ցորենի, ատաղձի, եւ մանաւանդ քարիւղի: Նախապէս կը հայթայթէր Անգլիոյ քարիւղը, իսկ այժմ այդ գործը կամաց կամաց կ'անցնի Ռուսերու ձեռքը: Այս բոլորէն կը տուժեն, ի հարկէ, Անգլիոյ վաճառականութիւնը, ճարտարարուեստը եւ արդիւնաբերութիւնը: Մաքտոնըլտի կառավարութիւնը կը տեսնէր ստեղծուած կացութիւնը, բայց ի վիճակի չէր հրապարակաւ յայտնելու իր դժգոհութիւնը, որովհետեւ պիտի ենթարկուէր պահպանողականներու լուրջ քննադատութեան:

Երբ Պ. Մաքտոնըլտ կազմեց իր երկրորդ դահլիճը, կոթնած այս անգամ պահպանողական կուսակցութեան, համաձայն էր այն քաղաքականութեան զոր կը վարէր Սըր Ճոն Սայմըն: Եւ այս տարուան սկիզբները, յունուար 27ին, ան խզեց անգլեւռուս բանակցութիւնները: Այնպէս որ, վերջերս պաշտօնապէս խզուած յարաբերութիւնները, իրականին մէջ տարիէ մը աւելի առաջ խզուած էին:

Գ. ՍԱՋՃԵԱՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՐՏԷՇԻ ԵՒ ԼՈՒԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ
Եւ հայ աշխատաւորներուն վիճակը

ԼԱ ՎՈՒԹ. — Գիւղաքաղաք մը՝ Ռոնի գետին ափը մօտ 5000 բնակչութեամբ: Գիւղին մէջ պտտած ժամանակդ ինքզինքդ արեւելեան քաղաքի մը մէջ կը կարծես: Նեղ եւ ախտոտ փողոցներ: Այս գիւղաքաղաքը պատմական տպաւորութիւն մը կը թողու, բլրակի մը վրայ շինուած հինաւուրց նոր եւ անոր կողքին շարուած տուներով: Ունի երկու գործարան, երկաթի եւ մետաքսի: Առաջին գործարանը բաւական գործ ունի, սակայն մետաքսին ճիւղը գոցուելու սահմանին հասած է: Երկու հազար գործաւոր համրող այս գործարանը ներկայիս 200 հոգի կը պահէ: Նախապէս Հայեր ալ գտնուած են հոս, բայց գործադրութեան հետեւանքով բոլորն ալ հեռացած են:

Լա Վութ նշանաւոր է իր... փոթորիկով: Եթէ անգամ մը սկսի, երեք – չորս օր կը տեւէ: Եւ այնքան սաստիկ է որ շատեր կը վախնան Ռոնի վրայ երկարող կամուրջէն անցնելու: Ֆրանսացիներու «հարաւային հովի» կեդրոնը:

ԱՆՆՈՆԷ. — Ունի 18,000 բնակիչ: Գործաւորական քաղաք մըն է: Հոս կան մետաքսի, թուղթի, երկաթի, կաշիի եւայլն գործարաններ: Ճարտարարուեստի տեսակէտով Աննոնէն Ֆրանսայի աչքի զարնող կեդրոններէն մէկն է: Կան խոտացի եւ սպանիացի գործաւորներ, քանի մը Հայեր մէկը կրցեր է գործ գտնել: Գործերը թոյլ են: Տեղացիներն իսկ վախի մէջ են, եւ կը գուշակեն ամէն տեսակէտով որ գործատէրերը չբարկացնեն:

ՓՐԻՎԱ. — Արտէշի նահանգին կեդրոնը, լեռնային գեղեցիկ տեսարաններով, փոքր գիւղաքաղաք մըն է Փրիվան: Բնակչութիւնը 7000ը չանցնիր: Հոս շատ գործարաններ չկան: Տեղացիներուն իւրաքանչիւրը ունի իր մասնաւոր զբաղումը: Կրընոպլի «Լը Փըթի Տոֆինուա» թերթը վերջերս հրատարակած էր 1933ի Թուրքիոյ գեղեցկուհիին պատկերը: Սեղանին շուրջ հաւաքուողները իրարու կը ցուցնեն նկարը: — Ներկաներէն մէկը որ ընդհ. պատերազմին Թուրքիոյ դէմ կռուած է, կը պատմէ դրուագներ: — Եթէ թուրք կիները իրենց քօղերը վերցուցած, եւ այրերն ալ գլխարկ դրած են, ապահովաբար չեն փոխած իրենց գլուխը, կ'ըսէ: Ցետոյ կ'աւելցնէ որ Թուրքիոյ մէջ Յոյներ, Հրեաներ եւ Հայեր ալ կան, թէ Հայերը շատ ճարպիկ ազգ մըն են եւ ամբողջ Թուրքիոյ վաճառականութիւնը իրենց ձեռքն է: Երբ գիտել կուտամ որ Թուրքիոյ մէջ Հայ չէ մնացած, ամբողջ աքսորուած ջարդուած են Թուրքերու կողմէ, մարդուն հաւատալը չի գար եւ կը բացագանչէ.

— Ի՞նչպէս թոյլ կուտան որ Հայուն պէս աշխատասէր ազգ մը փճացնեն:

ՇՈՄԵՐԱՔ. — Այս գիւղը կը գտնուի Փրիվայէն ութ քիլոմեթր հեռու, դէպ ի արեւմուտք: Հակառակ իր փոքրութեան, 17ի չափ մետաքսի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններ ունի: Տագնապին հետեւանքով քանի մը գործարաններ գոցուած են: Տեղացիները գործարանէն զատ կը զբաղին նաեւ մշակութեամբ պտղատու ծառերու, այգիներու եւայլն: Տագնապէն վերջ օտարականներէն շատեր հեռացած են:

ՍԷՆ – ՓԷՐԷ. — Վալանսէն հինգ քիլոմեթր հեռու 3000 բնակչութիւնով գիւղ մը: Հոս մետաքսի գործարան մը կայ, որ ուրիշ գործարաններու պէս չէ ազդուած: Հայեր ալ կ'աշխատին եղեր ժամանակին:

Սէն – Փէրէցիները ընդհանրապէս ուրախ տրամադրութիւն ունին, իրարու հետ անվերջ կատակներ կ'ընեն: Հրապարակ մը կայ ուր ամէն առաւօտ կիները շրջանակ մը կը կազմեն: Իւրաքանչիւրը կողով մը ունի թեւէն կախ, որոնց մէջ լեցուցած են հաւկիթ, պանիր, կարագ, հաւ եւ նապաստակ, ու այսպէս առուծախ կ'ընեն: Քանի մը քայլ հեռու կը տեսնես ուլեր, գառնուկներ, հորթեր, բոլորն ալ ծախու: Գիւղացիներու այս ուրախ եռուզեռը տեսնելով, մարդ անկարելի է որ չմտածէ իր անցեալին վրայ: Մենք ալ ունէինք գիւղ ու գեղջկական կեանք...

ՊՈՒՐԿ – ԱՐԺԱՆԹԱԼ. — Կոկիկ գիւղաքաղաք մը 3—4000 բնակչութեամբ: Գործազրկութիւնը հոս ալ զգալի է: Երեք տուն Հայեր կան գիւղին մէջ:

ՎԷՐՆՈՒ. — Սէն – Փէրէէն 35 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ամառուան զբօսաշրջիկներու գիւղ մըն է Վէրնուն: Մետաքսի եւ խողովակի գործարաններ կան այս գիւղին մէջ: Կիներուն տասը իսկ այրերուն 20—25 փր. կը վճարեն: Անգործներ չկան, բայց գործաւորի ալ պէտք չունին: Տեղացիները կը յուսան թէ գործերը պիտի բացուին:

ՖԻՐՄԻՆԻ, ԼԱ ՇԱՄԲՈՆ (Լուարի նահանգ). — Սէնթ Էթիէնէն հանրակառքով քսան վայրկեանի ճամբայ կտրելով, կը հասնիս այս քաղաքները: Այս քաղաքներուն մէջ ալ գործերը թոյլ են: Աշխատանքի ժամերուն երբ փողոցներու մէջ գործաւորներ կը տեսնես, պէտք է հասկնաս որ անգործներ են, ու կառավարական նպաստով կ'ապրին:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ. — Սէն Շամոնի մէջ ունինք 7—800 Հայ: Դժբախտաբար անգործութիւնը հոս աւելի զգալի է, եւ մեր հայրենակիցներէն շատերը չեն աշխատիր: Կառավարութիւնը օրական մէկ անգամ ապուր կուտայ, առանց ուրիշ նպաստի: Աւելի խորերը պրպտելու պէտք չկայ, ընտանիքի հոգով ծանրաբեռնուածներուն վիճակը հասկնալու համար: Պէտք է որ տեղին վրայ մարմին մը կազմեն եւ դիմեն կառավարութեան աջակցութեան: Այս հոգը կ'իյնայ Մայրաթիոյ Կրթասիրաց եւ Հ. Յ. Դ.ի տեղական մարմիններուն վրայ: Կրնան խորհրդակցիլ եւ պէտք եղած կարգադրութիւնն ընել առ որ անկ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ. — 5—600 Հայ ալ ունինք այս քաղաքին մէջ: Հակառակ տագնապին, ազգային կեանքը բաւական մխիթարական է: Ունին Ազգ. Միութիւն, Կ. Խաչ, Հ. Յ. Դ. մարմին: Ազգ. Միութիւնը եկեղեցիին ամսականը կը վճարէ 150 փր. իսկ Կ. Խաչը դպրոցին ամսականը 100 փր.: Հարիւր Փր. ամսականով ուսուցիչ մը վարձուած է որ շաբաթը երկու օր դաս կուտայ հայ փոքրիկներուն: Իսկ Դաշնակցութիւնը գաղութին մէջ միշտ կը սարքէ վճարանական ժողովներ: Մարտ 12ին Հ. Յ. Դ. Քնար թատերախումբը կը ներկայացնէ Վարդանանցը: Անշուշտ ժողովուրդը պիտի քաջալերէ իր գաղութին թատերախումբը:

Սէնթ Էթիէնի անգործ հայրենակիցները կը ստանան կառավարական նպաստ, օրական 8 փր.: Եթէ կին եւ զաւակներ ունին, անոնց համար ալ դրամ կը վճարուի: Շատեր անհատական գործեր ունին: Ոմանք ալ շրջուն վաճառորդներ են: Համեմատելով ուրիշ տեղերու հետ, Սէնթ Էթիէնի մեր հայրենակիցները բախտաւոր են այս տեսակէն:

Ուրկէ՞ց ուր. — Երկաթուղիին մէջ կը հանդիպիմ երկու Թուրքերու, թերեւս ուսանողներ: Այս էֆէնտիները պատուհանը կեցած կը սքանչանան Ֆրանսայի մշակուած հողին վրայ:

— Եղբայր, մեր երկիրը ո՞ւր, Ֆրանսան ուր, երկիր մը սասնիկ մշակուելու համար ժողովուրդ պէտք է: (Անշուշտ խօսակցութիւնը թուրքերէն է):

— Ջե՞ս կարծեր որ տասը տարի վերջը մեր բնակչութիւնը 25 միլիոնի կը հասնի...

— Եթէ 25 միլիոն բնակիչ ալ ունենանք, դարձեալ 125 տարի պէտք է, այսպիսի երկիր մը ունենալու համար:

Էֆէնտինե՛ր, կ'երազէ՞ք: 25 միլիոն բնակչութիւնով եթէ 125 տարուան մէջ ձեր երկիրը այս վիճակին հասած պիտի ըլլայ, պէտք է երկու անգամ 125 տարի ալ սպասէք, նման բընակիչ ունենալու համար: Դուք ըստեղծուած էք ոչ թէ երկիր մշակելու, վերաշինելու համար, այլ եղածը քանդելու, մշակուած հողերը աւերելու, ժողովուրդը ջարդելու: Այս բընազդով ստեղծուած ազգ մը ի՛նչպէս կրնայ վերաշինութեան մասին մտածել: Եթէ վերաշինութիւն տեսնել կ'ուզէք, վերադարձուցէք ձեր յափշտակած հողերը իրենց տէրերուն եւ ձեր 125 տարուան մէջ երազածը մենք 10 — 15 տարուան մէջ կը վերաշինենք ու կը ծաղկեցնենք:

⁂ Անցողակի, քանի մը տեղեկութիւններ ալ տնտեսական կեանքէն:

Լիոն կեդրոնն է Եւրոպայի մետաքսեղէնի արտադրութեան եւ ունի հարիւրաւոր մեծ եւ փոքր գործարաններ: Հիւսուածեղէնի կեդրոնը կը գտնուի Croix Rousseի թաղամասին մէջ: Տագնապէն առաջ երբ այս փողոցէն անցնէիր, կը լսէիր մեքենաներու աղմուկ եւ կէս օրին՝ եռուզեռ: Այդ աղմուկը շատ քիչ կը լսուի հիմա: Մէկ կողմէ տնտեսական տագնապ, միւս կողմէ օտար երկիրներու մրցակցութիւնը մեծապէս ազդած են հրապարակին վրայ: Ճափոնը, Ամերիկան մինչեւ հոս կը մրցին տեղական ապրանքներուն հետ: Հակառակ գիներու թափալըր անկման, գնորդները շատ քիչ են: Գիւղացին մետաքսեղէնէ աւելի կը նախընտրէ բրդեղէն գնել, իսկ գործաւորուհին երբ անգործ է, բնաւ չուզեր մետաքսէ հագուստ հագնիլ, որքան ալ աժան ըլլայ:

Այսպէս, Լիոնի վաճառատուները ունին լռնակուտակ մթերք: Թերթերու մէջ ծանուցումները իրար կը հրմշտկեն, վերջին դրութեամբ կատարելագործուած մեքենաներու գովքը հիւսելով, բայց անօգուտ:

Ներկի գործարաններուն վիճակն ալ նոյնն է: Միայն քանի մը մեծ եւ ճանչցուած գործարաններ կրցած են իրենց հաւասարակշռութիւնը պահել: Փոքր գործարանները եթէ չեն ալ գոցուած, մեծապէս ջլատուած են իրենց գործաւորներուն թիւը: Մեքենաներու կատարելագործումով, նախապէս քսան հոգիի տեսած գործը երկու հոգի կը կատարեն մեքենայով:

Երկաթեղէնի վերաբերեալ գործերը եթէ մետաքսեղէնին պէս ազդուած չեն, փայլուն ալ չեն: Շատ մը փոքր արհեստանոցներ գոցուած են քաղաքին մէջ:

Իսկ մեծ ու փոքր վաճառատուները իրարու հետ մրցման մէջ են: Ջնջել գեղչի վրայ: Գնէ՛, ժողովուրդ: Բայց ժողովուրդը չի բաներ: Ինչո՞վ պիտի գնէ: Ունեցած դրամը կը յատկացնէ իր ուտելիքին ու սննդին. երկուքն ալ սուղ:

Մեր նիւթը լրացնելէ առաջ, կ'ուզենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անխտիր որ իրենց աշխատած տեղերուն մէջ ըլլան չափազանց զգոյշ, խուսափին վէճերէ ու կռիւներէ: Ամէնէն աննշան խնդիրը գործազրկութեան պատճառ կրնայ դառնալ:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

Համագործակցական շարժումը Հոլանտայի մէջ

Հոլանտան ցած հողամաս է՝ հիւսիսային ծովուն, Պելճիքայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Ունի, ընդամէնը, 34 հազար քառ. քիլ. տարածութիւն մը ուր կ'ապրի, 7,626,000 աշխատասէր ու ձեռներէց ժողովուրդ մը: Այս բնակչութեան 80 առ հարիւրը հողագործ, որոնց կեանքին մէջ համագործակցականը մեծ դեր կը կատարէ: Հոլանտայի մէջ կազմակերպուած սպառողական շարժումը, 1920ին Լահէի մէջ, հիմը դրաւ «Հոլանտայի սպառողական համագործակցականներու միութեան», միաձուլելով համագործակցական միութիւնն ու բանուորական սպառողական համագործակցականները: Միութեան կազմութեան ատեն անոր անդամ էին 155 համագործակցականներ՝ 191,573 անհատ անդամներով: 1926ին անոնց թիւն էր 132 համագործակցական և 121,241 անդամ: 1926—1932, սակայն, կանոնաւորաբար ծաւալած է շարժումը: Այսպէս, 1932ի սկզբնաւորութեան միութիւնը ունէր 203,358 անդամներ:

Մեծաքանակի համար 1929ին, ... թէքրամի մէջ հիմնուեցաւ կեդրոնական մը, որ ունէր 287 համագործակցականներ եւ 190,000 անդամներ (... նիքի գլուխներ): Տնտեսական ... նալը հոն եւս իր ազդեցութիւնը գործ դրած է: Այսպէս, վերջին 3 տարիներու ընթացքին, կեդրոնը վ... ուած է.

1929—18,283,115 փլորինի ապրանք(*)
1930—18,155,164 » »
1931—17,427,458 » »

Վերջին տարուան վաճառումներու քանակը 4.5 առ հարիւր նուազած է, բաղդատմամբ 1930ի վաճառումներուն քանակին, պատճառը այն է ...

(*) Մէկ փլորինը 10 ֆրանք է:

ապրանքներուն գիները իջած են: Ա-
սիկա ցոյց կուտայ որ մեծաքանակի
կեդրոնը չէ ազդուած տագնապէն, ու
...ական շրջանին մէջ պիտի կարե-
նայ աւելի ընդլայնել:

1931ին զուտ շահ ունեցած է 441,192 ֆլորին: Մեծաքանակի կեդրոնը ունի իր արտադրիչ ձեռնարկները, այսպէս օճառի, անուշեղէնի, օշարակի ...: Իսկ վերջին տարին Ռոթէրտամի նաւահանգիստը շինեց մեծ մթերանոց մը՝ հոլանտական պանիրի համար: Հոն կարելի է զետեղել 300 հազար քիլօ պանիր:

Մեծաքանակի կեդրոնը հսկայ հաստատութիւն մըն է: Մէկ կողմը յատկացուած է գրասենեակներուն, քաղաքացիութեան հրատարակչական բաժնին եւ գրադարանին եւայլն: Իսկ միւս կողմը՝ մթերանոցներու շարք մը, կամ՝ յարկեր, շատ բարձր՝ մանր ծախսաբաշխութեան զանազան նիւթերու համար:

Այս հաստատութիւնը ունի իր ապահովագրական ճիւղը՝ հրդեհի, գողութեան եւայլն:

Վերջին տարուան ընթացքին, համագործակցական միութիւնն ու մեծաքանակի մթերանոցը գործակցութեան մը հաստատեցին, որուն նպատակն է — Հոլանտայի փոքր քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ կազմակերպել համագործակցականներ ու հսկել անոնց վրայ, իսկ տկար համագործակցականներուն թէքնիք կամ դրամական օժանդակութիւն ցոյց տալ:

Ասկէ զատ, գործակցելու մասին համաձայնութիւն մը գոյացաւ նաեւ բոլոր սէնտիքայական հաստատութիւններու (ազատ, բանւորական, քրիստոնեաներու, կաթոլիկներու, բողոքականներու) եւ Համագործակցական Միութեան միջեւ: Ասիկա մեծ նշանակութիւն ունի երկրին համագործ. շարժման տեսակէտէն, որովհետեւ այդ կերպով սպառողական շարժումը կ'ամրանայ եւ համագործակցական արտադրութիւնը աւելի լայն ձեւով կը վաճառուի:

Հոլանտայի սպառողական համագործակցականները ունին ընդհանուրին յատուկ «Խնայողական գլխաւոր դրամարկղ» մը, որ 1931ին 6,885 հաշիւ ունէր՝ 2,721,480 ֆլորին խնայողութեամբ:

Հոլանտայի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ «Հողագործական համագործակցականներու կեդր. կոմիտէ մը»՝ հողագործներու պէտք եղած գործիքներու, կենդանիներու սնունդը եւ արմտիքի գնման համար: 1931ին կատարուած գնումներուն ընդհ. գումարը հասած է 40,841,718 ֆլորինի, որմէ եղած 73,642 շահարաժինը վերադարձուած է անդամներուն:

Լաւ գործունէութիւն ցոյց կուտան նաեւ հաւկիթի համագործակցականները, որոնք կ'արտածեն երկրին հաւկիթին 25 առ հարիւրէն աւելին:

Հոլանտայի մէջ իբրեւ համագործակցական շարժում ծանօթ է նաեւ «հիւանդանոցի դրամարկղ»ը, որ ունի 20,000է աւելի անդամ եւ 2 միլիոն ֆլորինի դրամագլուխ մը:

Դրամարկղը ունի իր բժիշկները, ատամնաբոյժները, հիւանդանոցները եւ գործողութեանց յատուկ սրահները: Այս կազմակերպութիւնը 40 մասնաճիւղեր ունի:

Սպառողական համագործակցականներու միութիւնը, մեծաքանակի մթերանոցը եւ քանի մը սպառողական համագործակցականներ միասնաբար կազմակերպած են տպագրական գործ մը, որ 1931ին ունեցած է 31,251 ֆլորինի շահ մը:

Լահէի համագործակցական միութիւնը ունի իր օրկանը «De Cooperative Gids», եւ ուրիշ հրատարակութիւն մը՝ «De Verbruker» (Սպառող): Մեծաքանակի մթերանոցը եւս ունի իր ամսաթերթը՝ «Haka Maandlad»:

ՎԱՀԷ

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ՏՐԱՄԱՅԻ ՄԷՋ

Տասը հայ երիտասարդներու աղաղակը

Սելանիկի «Հօրիզոն»ը կը գրէ (24 փետրուար).—

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջաններուն մէջ, գուցէ, անտեսական տագնապի, անգործութեան եւ թշուառութեան տեսակէտով, առաջին գծի վրայ կուգայ Տրաման: Միւս քաղաքներն ալ, թէեւ, վարդագոյն կացութեան մը մէջ չեն գտնուիր, բայց Տրամայի վիճակը, ինչպէս կը պատմեն ճամբորդներն ու լուրերը, ամէնէն ողբալին կարելի է նկատել:

Տարակոյս չկայ, որ տիրող թշուառութեան ամէնէն անմիջական հետեւանքները կը կրեն աղքատներն ու երկար ժամանակէ ի վեր անգործները, որոնցմէ շատերուն վիճակը սրտաճմլիկ է:

Այսպէս «Էմօս» կիրի գործատան քովը եւ երկաթուղային կայարանին մօտերը գտնուած է նուաղած կին մը, ցնցոտիներու մէջ: Ակիզբները կարծըւած է թէ դիակ մըն է, բայց ստուգուած է թէ ... կ ...: Կրցած են զայն ուշքի բերել եւ հաստատել, որ անօթութեան հետեւանքով մարած ինկած էր հոն եւ պիտի մեռնէր շատ չանցած, եթէ դիպուածով տեսնուած չըլլար:

Նոյնպէս, Թերմոպիլէ փողոցը փաքանկայի մը մէջ գտնուած է ընտանիք մը, անօթութենէն նուաղած վիճակի մէջ: Անօթութիւնը կարծէք չի բաւեր եւ ջուրն ալ ողողեր էր անշուք բնակարանը թշուառ ընտանիքին:

Լուր տրուած ըլլալով «Օրթոտոքսիա» բարեսիրական Միութեան, անոր նախագահուհին՝ տիկին Փափատոփուլոս, ոստիկանական յիսնապետի մը ընկերակցութեամբ կը փութայ, որպէս զի օգնութեան հասնի թշուառ ընտանիքին: Մեծ կ'ըլլայ տիկնոջ եւ ոստիկանին յուզումը, երբ կը տեսնեն, որ այրն ու կինը ուշաթափ եւ կիսամեռ վիճակի մէջ գետին տարածուած են, իսկ վեց ամսուան երեխան մեռած է երեք օրէ ի վեր, մօրը ստինքները չորցած ըլլալով: Թշուառ տղեկը թաղելէ վերջ, հայրն ու մայրը գգայագիրկ(?) վիճակի մէջ կը փոխադրեն հիւանդանոց: Հիւանդանոց կը փոխադրուի նաեւ անոնց աղջնակը՝ ութ տարեկան մանչ մը, որ վարակիչ հիւանդութենէ մը կը տառապէր:

⁂ Խեղճ ու թշուառ վիճակի մը մատնուած են նաեւ՝ խումբ մը հայ որբեր: Անոնցմէ տասը հոգի — Յարութիւն Գարիպեան, Աստուր Վարդանեան, Կարապետ Ներկարարեան, Սրապ Էլմասեան, Ա. Էլմասեան, Մ. Մաթոսեան, Միրաեան (?), Կարապետ Հովիմեան (?), Յովհաննէս Գըրճեան եւ Ս. Յակոբեան — խմբագրութեանս ուղղած են 17 փետր. թուակիր սրտաճմլիկ նամակ մը, ուր կը պարզեն իրենց թշուառ վիճակը:

«Ասկէ մէկուկէս տարի առաջ ալ, կը գրեն անոնք, մեր թշուառ վիճակը պարզեցինք ձեր թերթին միջոցով. այս տարի սակայն աւելի մեծ է մեր ցաւը, որովհետեւ կարելի չէ երեւակայել, թէ ի՛նչ նեղութեան եւ պայմաններու մէջ կը գտնուինք: Անգործ մնալէն, ա՛լ հատած է մեր համբերութիւնը, որովհետեւ չերտ մը հացի դրամ շահելու ճար չկայ: Ստիպուած կը դիմենք ազգային մարմիններուն, թէեւ անոնք ստիպուած չեն մեզ կերակրել. արդէն երիտասարդի մեր արժանապատուութեան դէմ է դրամ մուրալ, հաց ուզել: Բայց ի՞նչ ընենք, գործ չկայ որ երթանք հացերնիս ճարենք: Չկարծուի թէ ծոյլեր ենք եւ եթէ գործ ալ գտնենք՝ չենք աշխատիր: Ամէնէն աժան վարձքին ալ յօժար ենք, բայց այդ ալ չենք կրնար գտնել ամիսներէ ի վեր: Ի՞նչ ընենք, ո՞ր դուռը զարնենք, որո՞ւ դիմենք: Անպատուութեան առաջ՞ ըլլանք, գողութի՞ւն ընենք, բանտե՞րը լեցնենք: Կը գտնուինք ծանրօրէն յուսահատ վիճակի մէջ: Ծուարած մնացած ենք: Անօթութենէն եւ թշուառութենէն վրանիս հալ չէ մնացած: Ճար մը, Հայո՛ց ազգ, ճար մը, փրկութեան միջոց մը՝ որպէս զի ապրինք: Մեր երիտասարդ կեանքերուն մեղք է»... :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր գաղութին փորձանքը

—.—

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 26 Փետր. (յառաջ). — Անելի մը մատնուած է մեր գաղութը, որ խաղաղութեամբ կ'ապրէր մինչեւ հիմա:

Վերջերս Մարսէյլէն Պալըզեան եկաւ. ամէն ջանք ի գործ դրաւ եւ անձամբ երկու անգամ եկաւ հոս, որ կարենայ բժշկել այս ճիւանդկախ գաղութը (իր բառով): Նոր վարձուած պզտիկ շէնքի մը մէջ պատարագեց եւ հրաշունչ քարոզ մը տուաւ, բացատրեց եւ ձեւաւորեց առժամեայ մարմին մը, որ վարէ գաղութիս գործերը: Սակայն իր մեկնումէն յետոյ ամէն բան ջուրն ինկաւ: Գաղութին գործերը վստահուած են անհատի մը որ ոչ միայն խառնակիչ է, այլ եւ բան մըն ալ աւելի:

Եգիպտոսէն հոս փոխադրուած այս մարդը, Յակոբ Չէքմէճեան, ուզեց Հ. Լ. Մ. պետ ըլլալ եւ յաջողեցաւ: Եւ ահա այսօր Լասրանականը դատի քաշուած է մատնութեամբ: Նոյն այս ծերուկը ուզեց որ գաղութիս քահանը քակուի եւ դրամ զուրս գայ եւ եկեղեցի մը բացուի եւ ինքը այս գործը իր վրայ առաւ: Եւ այսօր նորաբաց եկեղեցիին ժանգոտած բանալիները կը գտնուին «Հօկ»ին ձեռքը: Բայց, վստահ եմ թէ երկար չպիտի տեւեն իր շահատակութիւնները:

ԲԱՆՈՒՈՐ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սեւրի Մխիթարեան Սաներուն հանդէսը

—.—

Ինչպէս մեծ յաջողութիւն մըն էր, փետրուար 26ի կիրակի օրուան թատերական ներկայացումը, զոր կազմակերպած էին Սեւրի Մուրատ-Ռափայէլեան ուսումնարանի աշակերտները՝ իրենց Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ, ի նպաստ նոյն հաստատութեան կահաւորման:

Հանդիսականներու հոծ բազմութիւն մը Փարիզէն եւ շրջաններէն խուռներամ եկած էր լեցնել սրահը՝ գրեթէ ամբողջութեամբ:

Բացումը կատարուեցաւ ճշգապահութեամբ ժամը 15ին, խանդավառ հանդիսականներու եռուզեռին եւ աղմուկին մէջ հազիւ լսելի զանգակի հնչումով: Մեր թատերասէր ժողովուրդը դէշ սովորութիւն մը ունի, իր կարգապահութիւնը դժուարութեամբ կը վերադառնէ հաւաքոյթներու կամ ժողովատեղիներու մէջ, զուրսէն հետը տանելով չմոռնալիք վիճաբանութիւններ ու տեսակցական ձեւակերպութիւններ, թերեւս իրարմէ հեռու մընալնուն սովորման տակ: Այս սխալը կամ թերութիւնը, թէ ժողովուրդին եւ թէ կազմակերպիչ մարմիններու համահաւասար յանցանքն է, կամ ոռոչեալ ատենին չեն հասնիր, կամ ծանուցուած պահուն պատրաստ չեն, մէկը միւսին սպասողական դիրքով: Մինչդեռ այսօրուան լաւ օրինակ մը եղաւ, երկուստեք ճշդապահութիւնը յարգելու տեսակէտով:

Առաջին խաղին՝ «Բանւորը»ին ըսկզբնաւորութիւնը քիչ մը աղմուկի մէջ խեղդուած՝ ուշադրութիւն չըգրաւեց, մանաւանդ որ մեղմ ու ըրգուակաց հանդամանք ունէր: Լորենցինա Մկրտիչի դերակատար՝ Պ. Տէր Թովմասեան հետզհետէ իշխեց ու տիրապետեց իր զօրաւոր ու հնչեղ ձայնով, թէեւ քիչ մը չափազանցուած համարձակութեամբ, մինչդեռ աւելի մեղմագձօտ, վարանոտ եւ գաւառական սպրանքներու հետամուտհաշուծական մտածումներէ մղուած խօսուն պէտք էր ըլլար, բայց ընդհանուր առմամբ ճարտար եւ դիմագծի տիպար տուեր պահեց իր երկարատեւ ու փոփոխական դերին մէջ:

Պ. Ա. Կլորիկեան, զուգս՝ Աղեքսանդր Մխիթի անձնաւորութիւնը տիրական ստոյգ ճանով շատ լաւ իրացուցած էր: Միւս դերակատարները եւս յաջող էին, իրենց յատուկ առոգանութիւնը, անձերուն յատուկ ձեւականութիւնները, շարժումները ըղձային, դրուիչ, խնամուած եւ լաւ պատրաստուած էին, առանց զանգաղելու եւ տատամսելու:

Բ. Մաս՝ «Աչքկապուկ» զաւեշտը, հիանալի էր, բոլոր դերակատարները գիտակից ու վարժ, իրենցմէ իւրաքանչիւրը առանց որ եւ է թերութեան կրցաւ կատարել դերերու իրական մարմնացումը:

Գ. մաս՝ «Փոքրիկ խոհարարները» 1 արար վոտվիլը, առաջիններուն չափ յաջող անցաւ: Պզտիկները արժեցուցին իրենց կարողութիւնը՝ թէ մեծերէն վար չեն մնար եւ ջանադիր են միշտ յաջողութեան հասնելու: Ֆրանսերէն առոգանութիւնն ու հնչումը իրենց մայրենի լեզուին չափ մարզուած օտարի խառնուրդ երբեք չէին դներ: Այս «փոքր փարիզցիները» սրտով հայ մանուկներ են, որոնց մատնութիւնը միմիայն իրենց դիմագծէն կը յայտնուէր:

Օրուան հանդէսին փայլն ու յաջողութիւնը մեծ եղաւ նաեւ շնորհիւ փրոֆ. եւ Պ. Պ. Ալէմշահներուն եւ իրենց հետ ուսանող նուագիչներուն, որոնք խանդավառութիւն եւ ձայնական համաչափութիւն տուին ներկայացումներու ամբողջ ընթացքին, գեղեցկօրէն յարդարուած բեմանկարի տեսարանի հետ խառնուած, ուր փրոֆ. Աճէմեանի արուեստագիտական հնարագիտութիւնն ու ճաշակը կ'արտացոլար:

Բեմավար Գեր. Հ. Պայեան կարող ու փորձառու հովիւի մը նման առաջնորդեց իր բոլոր աշակերտները, իր ուզած ուղղութեամբ:

Շատ վայելուչ եւ հաճելի էր մթնոլորտը եւ ներկաներուն կրած ջերմ ու անոյշ տպաւորութիւնը, ուրկէ բաժնուիլն ու հեռանալը դժուար էր:

Յ. Մ. Ռ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրական մը մէջ (4 փետր.).

— «Հայ մայրութիւնն է մեր ցեղի խարիսխը, հայ կինը՝ մեր ընտանեկան մաքրութեամբ, նահապետական աւանդութիւններով, զերծ քաղաքակրթութեան անբարոյ սովորութիւններէն, կեղծ ու պատիր շպարումներէն: Ան պտղաբերած է զաղթի, սովի եւ կոտորածի ատեն, տկուն, անձնազոհ եւ ինքնուրաց:

Այժմ սակայն Հայաստանի մայրութիւնը վտանգուած է, ու այդ վտանգը ամէնէն սարսափելին է:

Այսօրուան թուով կը հրատարակենք Երեւանի Դարուհի Յակոբեան Մայրանոցի տարեկան տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի, որ «1931 տարուան ընթացքին Երեւանի մանկաբարձական բաժինը ընդունուած են 1007 յղի, 2303 ծննդաբեր եւ 45 ծննդական, ընդդամէնը 3355 հոգի: Ասոնցմէ 294ը ընդունուած են մանկաբարձական ցուցմունքով, իսկ 713ը արհեստական վիժման համար:

Վիժումներու ընդհանուր թիւն է 1549, որոնց 836ը բնական, իսկ 713ը արհեստական: Ասոնց 1429ը հայ են, 76ը ռուս եւ 27ը թուրք:

Արհեստական վիժումներէն 39ը տեղի ունեցած են բժշկական, իսկ 674ը ընկերային ցուցմունքներով: Այս վերջիններէն 216ը երեխաներու շատութեան, իսկ 322ը միջոցներու անբաւականութեան համար:

Ու այս միայն Երեւանի մէջ, ուր շատ բնականօրէն, չեն կրնար գալ մեր հեռաւոր գիւղերու, աւաններու եւ քաղաքներու ծննդաբերները, հետեւաբար բնակչութեան մեծագոյն մասի ծննդաբերութեան եւ վիժումներու թիւը մեզի անյայտ է:

Բայց այսքանն ալ կը բաւէ պարզ ու յստակ գաղափար մը կազմելու մեր ժողովուրդի աճման անհուն կորուստի մասին:

Հայ մայրը, ինչպէս ըսինք, սովի, համաճարակի, գաղթի, անտեսական ու քաղաքական ամէնէն աննպաստ պարագաներու մէջ իսկ իր մօրքէն ու սրտէն չէ անցուցած սպանութիւն գործել, ու բնական վիժումներն անգամ սուղի մէջ պահած են տարիներ շարունակ:

Այսօր սակայն, խորհրդային դրախտին մէջ, 713 մայրեր, կանխորոշուած, նախամտածուած ոճրագործութեան կը դիմեն՝ սպանելով 713 երախաներ, «երեխաներու շատութեան և միջոցներու անբաւարարութեան» պատճառաբանութեամբ:

Առաջին պատճառաբանութիւնը խիստ կասկածելի է. տարրական միջոցներ ունեցող հայ ծնողները երբեք չպիտի համաձայնէին սպանութիւն գործելու, որքան ալ «երախաներու շատութիւն» ունենային:

Երկրորդ արդարացումը համոզեցուցիչ է անոնց համար, որոնք լաւագոյնս ծանօթ են խորհրդային ամբողջ եւ մամնաւորապէս Հայաստանի ընկերային դժոխային պայմաններուն:

Փաստն այն է, որ տարուան մը մէջ Հայաստանի մայրաքաղաքը 1500 բնական եւ արհեստական վիժումներ կ'արձանագրէ: Տոկոսային յարաբերութեամբ ամբողջ Հայաստանը տարեկան կ'ունենայ 15,000 բնական եւ անբնական վիժումներ, որմէ «անբաւարար միջոցներու» պատճառով՝ 7130:

Արդ՝ 7130 մայրեր երեխաներ կը սպանեն, որպէսզի ուտելու հաց եւ գլուխ դնելու տեղ ունենան, շնորհիւ Խ. Միութեան անտեսական յառաջդիմութեան, որ տասն եւ հինգ տարիէ ի վեր կը շարունակուի, ու բարելաւութեան նշաններ ցոյց չի տար»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մանէսի. հանքաւանին մէջ(Ալլահվերդի) մօտերս կ'աւարտի պղինձ – արջասպի գործարանը, սկսած 1930ին: Շինութեան յատկացուած է 304,000 ռուբլի: Նոյն տեղը, ծծմբաթթուի գործարանին շինութիւնն ալ լրանալու մօտ է:

⁂ Աւարտած են շինութիւնները «Կապ» եւ «Վէմ» ընկերութեան բնակելի շէնքին, (հիմնարկէքը 1930), «Նայիրի» ընկերութեան բնակելի շէնքին (388,000 ռուբլի), Ջրային տնտեսութեան բնակելի շէնքին (140,000 ռուբլի):

⁂ Միրգ դպրոցական տնտեսութեանց ուսուցչութեան համար, որոշուած է յատկացնել բանջարամշակութեան յարմար հողեր: Այսպէս Երեւանի միրգդպրոցական տնտեսութեանց ուսուցչութեան համար պիտի տրուի 15 հեկտար հող, Լէնինականի՝ 10 հեկտար հող եւ կաթնատնտեսական բաժին մը 10 կովնոց, Վաղարշապատի՝ 8 հեկտար հող եւ կաթնատնտեսական բաժին մը 5 կովնոց, Ղամարլուի՝ 5 հեկտար, Ստեփանաւանի 5 հեկտար, 5 կով եւ 2 փեթակ մեղու, Իջեւանի՝ 3 հեկտար հող, 10 փեթակ մեղու, Նոր Բայազետի՝ 3 հեկտար հող եւ 5 կով:

⁂ Դաշտային մրցում կատարուեցաւ Երեւանի շրջակայքը: Կը մասնակցէին 500 մրցորդներ զանազան հաստատութիւններէ: Միջահասակ դաշտայուորները թիւով 160 հոգի բաժնուեցան երկու խումբի եւ հիւսիսէն ու հարաւէն յարձակեցան Շէնգաւիթ գիւղին վրայ: Երեք ժամ յետոյ հիւսիսային խումբը գրաւած էր գիւղը: Եղան նաեւ ձիերու դաշտային մրցումներ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (4)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա.- 800 տարի ցաւ ու մահ Իրլանտայի մէջ

Դարձեալ նոր միում մը եկաւ Ամերիկա գտնուող Իրլանտացիներէն: Անոնց օգնութեամբ կազմուեցաւ Ֆէնիէններու եւ ուրիշ կազմակերպութիւններու գաղտնի դաշնակցութիւն մը, որոնց ձգտումն էր բռնի ուժով Անգլիայէն խլել կղզին: Իրենց կրած ճնշումները միշտ նոր բռնի ըմբոստութիւններու եւ կոտորածներու կը մղէին:

Անցեալ դարու եօթանասունական թուականներուն յաճախադէպ դարձան դաւադրութիւններ եւ տարածուեցաւ արիւնոտ ահաբեկումը, որուն գագաթնակէտը կազմեց Իրլանտայի համար նշանակուած առաջին նախարար Քէվէնտիշի եւ պետութեան փոխ ատենակալ Պիրքէի սպանութիւնը 1882 Մայիս 6ին, Տըպլինի Ֆէնիքս փարքին մէջ:

Ինքնօրինութիւնը եւ հողային բարենորոգումները սկսան պայքարի նպատակ ծառայել տասը տարուան ժամանակամիջոցին: Անոնց համար ամէն միջոցներով ճգնեցան:

Երբ ընդհանուր պատերազմը ծագելէն քիչ առաջ, ինքնավարութիւնն ընդունելի ըլլալու համար շահուած էր Էսքուիթի ազատական կառավարութիւնը՝ յանկարծ քաղաքացիական կռիւը ծայր տուաւ: Բողոքական Ըլսթէրը եւ իրլանտականութեան նոր արմատական թեւը, Սին-Ֆայն շարժումը՝ կամաւորներու ընկերութիւններ կազմակերպեցին եւ արիւնուշտ ճակատամարտներ մղեցին:

Երբ 1914ի ամրան ինքնավարութեան օրէնքը պէտք էր որ ի զօրու ըլլար՝ Ըլսթերցիները Տըպլինի վրայ քալեցին եւ այն ատեն պոռթկաց պատերազմը:

Անգլիա կարճ ժամանակամիջոցի մը համար կրնայ յոյս ունենալ կղզիին մէջ տիրող դժուարութիւնները հարթելու, իր կարգադրութիւնը յապաղած էր սակայն...: Ինքնավարութեան օրէնքը նախ եւ առաջ գործնական չէր եւ Իրլանտան վարանքի չմատնուեցաւ: Իսկ Անգլիա իր կեղծ յօժարէն շուտով զարհուրեցաւ, երբ բոցավառեցաւ, 1916ին, զատկական արիւնոտ ապստամբութիւնը:

Փողոցային Չղարգրի կռիւները ազգանշանը տուին ընդհանուր ճակատամարտին: Անգլիա մինչեւ անգամ չկրցաւ ընդհանուր զինուորութիւնը ընդունիլ տալ կղզիին մէջ, թէեւ պետութիւնը ամենամեծ վտանգի մէջ էր այդ շրջանին:

Պատերազմը վերջանալէն քիչ յետոյ, Իրլանտացիներն աւելի խոշոր քայլ մը եւս առին: Իրենց պատգամաւորներէն մէկ քանիները Իրլանտական Ազգային Խորհրդարան մը կազմեցին, հանրապետական գաղտնի կառավարութիւն մը, գըլխաւորութեամբ Տէ Վալէրայի եւ անկախութիւն հռչակեցին: Անգլիա բնականաբար չէր կրնար ընդունիլ եւ ուզեց խափանել այդ խորհրդարանը, սակայն Իրլանտացիները զէնքի դիմեցին եւ կղզին հողը կրկին ներկուեցաւ իրլանտական եւ անգլիական արիւնով...

1920ին ինքնավարութեան նոր օրինագծի մը առաջարկը ամենայն ուժգնութեամբ շղթայազերծ ըրաւ քաղաքային պատերազմը եւ մէկ տարի վերջն էր միայն որ Լոյտ Ճորճ յաջողեցաւ Իրլանտացիները խորհրդաժողովի սեղանին բերել եւ ճշմարիտ հաշտութիւն մը կնքել անոնց հետ, որով Իրլանտան, բացի Ըլսթէրէն (Հիւսիսային Իրլանտա), անկախ գաղթապետութիւն մը եղաւ կայսրութեան հետ կապուած, իր սեփական կառավարութեամբ եւ խորհրդարանով, բայց շատ երկար տեւեց մինչեւ որ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ: Որովհետեւ կը գտնուէին Իրլանտացիներ որոնք բնաւ գոհ չէին ձեռք բերուած արդիւնքէն, վէճերը յանգեցան քաղաքացիական նոր պատերազմի մը: Տէ Վալէրայի կուսակիցներուն համար անբաւարար էր այս հաշտութիւնը: Իրլանտական ազգայնականներուն հետապնդած այս ուղղութիւնը այժմ օրը օրին կը կարդանք: Եւ ինչ որ կը կատարուի հոն՝ վերջնական յարդարումն է սոսկալի հաշիւի մը, անչափ եւ անսահման տառապանքներու վախճանը, եւ ժողովուրդի մը վերելքին սկզբնաւորութիւնը: Ժողովուրդ մը որ աւելի գէշ եւ աւելի անարժան ճակատագիր մը ունեցած չպիտի ըլլար՝ եթէ իր բնակավայրը Ասիոյ տափաստաններուն մէջ գտնուած ըլլար եւ ոչ թէ Եւրոպայի մէջ:

Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

—.—

Ատլանտեան եւ Խաղաղական ովկիանոսին մէջ հարիւր անգլիական մղոնի տարածութեամբ մաս մը կարելի չէ գտնել որ Ճերմակները եւ Հնդիկները կռուած չըլլան:

Միացեալ Նահանգները հինգ հարիւր միլիոն տոլար ծախսած են միմիայն իրենց հնդկական պատերազմներուն համար: Ուրեմն, ճշմարտութիւնն երբեք այլափոխուած չէ անշուշտ, ամերիկեան այն խիստ քաղաքականութեան մասին, զոր Ճերմակներն որդեգրեցին երկրին սկզբնական տէրերուն հանդէպ, անոնք որ զիրենք ընդունեցին ամենայն վստահութեամբ, հիւրասիրութեամբ եւ առանց նենգամտութեան:

Ամէն միջոց գործադրուեցաւ, բաց կռիւէն սկսեալ մինչեւ զանգուած մարդասպանութեան վայրենի մոլթոտումը, մատնութիւններէն մինչեւ հանդիսաւոր երդումներով կնքուած դաշնագրերու խզումը, որպէսզի կարմրամորթերը տանորդուին եւ իրենց ստացուածքները յափշտակուին:

Խաղաղասէր Շիրօքիներուն (Մ. Նահանգներու կարմրամորթ Հնդիկները, խելացի ցեղ մը, այսօր խմբովին քաղաքակրթուած) հանդէպ եղած այս բիրտ վարմունքին մասին՝ ամերիկեան ամենակարեւոր պետական մարդոցմէ մին իր ժամանակին հետեւեալ ջախջախիչ մեղադրանքը բարձրացուցած է.

— «Մենք կրնանք դափնիներ քաղել ճակատամարտի դաշտին վրայ եւ յաղթանակներ ովկիանոսին վրայ, բայց անոնք երբեք չպիտի կրնան քօղարկել մեր վահանին վրայ եղած արատը»:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

խորհրդային իշխանութեան ճանաչումը, առեւտուրի ճամբայ բանալու համար. վարկ բացէք հանրօգուտ շինութեանց ընդարձակ ծրագրի մը համար, եւ երկիրը պիտի ապաքինի:

Այս խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին:

Ոչ միայն Միչիկընի, Մէրիլէնտի եւ Օհայոյի մէջ դրամատուներու մեծ մասը փակուած է, այլեւ նոյն իսկ Ուաշինկթընի մէջ, ուր դրամատուները ամէնէն հաստատունը կը համարուին, խուճապ սկսած է արդէն: Կարեւոր դրամատուն մը փակուեցաւ առջի օր: Ուրիշներ ալ հաւանաբար պիտի փակուին այս շաբթու, եթէ կառավարութիւնը օգնութիւն չհասնի:

⁂ Լոնտոնի մէջ ձերբակալուեցաւ հռչակաւոր դրամատէր մը, Հարմըն, իր չորս գործակիցներուն հետ: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ գեղծարարներ: Եղած գլխումներուն վրայ, ատժամապէս պատ արձակուեցան, 2000ական ստեռլին երաշխաւորութիւն տալով:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ **ԵՓՐԱՏ** ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Սալ Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ,

13, Rue d'Issy, Billancourt

Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ Պ. ՕՏԷՆԻ

կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կը մասնակցին *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ*, տիկին *Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ* (երգ), Պ. *Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ* (ջութակ), Պ. *Ա. ՊԱԼԵԱՆ* (ֆլիւթ), Պ. *Ռ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ* (աքորտէոն), Պ. *ՀԱՒՇԵԱՆ* (արտասանութիւն), Պ. *ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ* եւ *Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ* (երգ), Պ. *ՊԱԼԵԱՆ* (կովկասեան պար):

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *ՀԱՊԷՇԵԱՆԻ*:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Իսի լէ Մուլինօի ծանօթ ճաշագործ-անուշավաճառը՝ Պ. *ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ*ստանձնած է պիւֆէն, ուր պիտի գտնէք մասնաւոր խնամքով պատրաստուած *լահմէճիւն*՝ պանիրով, *պուղաչա* եւ ամէն տեսակ արեւելեան անուշեղէններ՝ ժողովրդական գիներով:

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը:

Մուտք **5** *ֆրանք:* *Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:*

Հաղորդակց. *Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք* 23 *և իջնել* Point du Jour

Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ

ՔԵՐՑ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ

Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ԳԵՐ. ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՏԻՃԵԱՆԷ

Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. *Գ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ*

կը ներկայացուի՝ *ԵՕԹԸ ԽԵՆԹԵՐԸ* (զաւեշտ)

ՄՈՒՏՔ՝ 10 *ՖՐԱՆՔ*

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդկց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. *Մէթրօ՝* Place Clichy *եւ* Liège

---

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու դիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise *Քոնսթանթինօփըլ նպարավաճառատան մէջ:*

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն: Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême

մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Տօքթ. ՁԵՆՈԲ

5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)

Tél. Lamartine 83-87

Métro: N. D. de Lorette, Pelletier, Cadet

Autobus: Carrefour de Châteaudun

Մասնագէտ ներքին, ջղային, մորթի եւ գեղձերու հիւանդութեանց

Ընդունելութեան ժամեր 3—8:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք վեներական *ամէն տեսակ հիւանդութիւնները (ջերմամեղութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանանց հիւանդութիւնները:*

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրամանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւնները: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրեճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը՝* 9—4:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPANի *համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 5 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԽՈՐԺԱՀԱՄ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU

Maison Fondée en 1880

MONDIALEMENT RENOMMEE

գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ

տրարներու մէջ:

դիմել: Comptoir des THÉS YAVROU

23, Rue Sénac MARSEILLE

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած *ԻՍԻ-ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ* Վռամեան խումբի կողմէ, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau: կը խօսի ընկեր *ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ*: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ խումբերը այս Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անպայմանօրէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «Ապառաժ» խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Ոսկիան Լուսարեւեանի *բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:*

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ եւ ՌԱԶՄԻԿ խումբերու

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Պ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ **Etoile Bleue** *սրճարանին մէջ,* 121, **Ave. de l'Union**

կը նախագահէ ընկ. **Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ** կը խօսի ընկ. **ՆԺԴԵՀ**

Գեղարուեստական բաժին: *Ծախքերու համար կը գանձուի 2 ֆր.:*

ընկերահամակրական խնջոյք կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ կարի վարժութիւն ունեցող գործաւորուհիներ: դիմել՝ տիկ. *ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի, 14,* Passage de Puebla, փարիզ *(19)*, մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բղնի Ագրակ գիւղէն Մարիամ Պետրոսեան կը փնտռէ իր որդին՝ Սարգիս Պետրոսեան, 23 տարեկան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մեծ եղբօր անունը՝ Կարապետ (այժմ Ամերիկա), քրոջ անունը՝ Սիրանոյշ: 1926ին Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ: 1931ին այգեկութքի ատեն կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ chez Mr. Pasquet, rue de la Mare, La Besse, Pallissy-Rachelle (Ch. Inf.): *Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր մօր եւ քրոջ որոնք կը բնակին Մարսէյլ: Հասցէ՝* Aram Meguerditchian, Travers Cabucelle, Campagne Nègre No. 9. Marseille:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պանեօ-Բաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ

12 rue Mme. Curie (Bagneux)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ԱՆԳԼԻԱ 1917

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— Ի՛նչ գիտնամ. ուրիշ ի՞նչով ժամանակ կրնայ անցընել առաջնակարգ պարուհի մը, երբ չի պարեր. չեմ գիտեր. իմացածս է որ կը պատմեմ:

Ճաշի ամբողջ տեւողութեան չափազանց մտազբաղ էր ծովակալը: Ներողութիւն խնդրեց տանտիրուհիէն մեկնելու համար:

— Պատճառը այդ կինը չէր, այնպէս չէ՞, հարցուց տանտիրուհին:

— Ո՞ր կինը:

— Այդ պարուհին:

— Տէ՛ր Աստուած, ո՛չ:

Ինչո՞ւ այդ հարցումը: Կասկածոտ չէ՞ն կիները երբ ուրիշ կնոջ մը անունը կը յիշուի իրենց ներկայութեան:

Ծովակալը խնդաց, թեթեւ շոյանք մը դրաւ տանտիրուհիին ուսին վրայ ու մեկնեցաւ:

Կէս ժամ վերջ հեռաձայնով կը խօսէր Փարիզի իր գործակալներէն մէկուն հետ:

— Մաթա Հարին Փարի՞զ է:

— Այո՛:

— Կը պարէ՞:

— Յայտարարուած է յառաջիկայ շաբթուան համար:

— Իր մասին որ եւ է տեղեկութիւն ունի՞ք:

— Ըսել կ'ուզէք այն անձը որուն սկզբնատառն է «Լ»:

— Այո՛:

— Ամէնքս ալ իմացած ենք արդէն:

— Ճի՞շդ է:

— Որքան գիտեմ, այո՛. միասին չեն պարեր. աղջիկը Մէօրիս պանդոկն է:

— Սենեակ մը վարձեցէք ինծի համար Ջէյմսի մէջ:

— Ե՞րբ:

— Օգնականով պիտի գամ վաղը առտու:

— Որ եւ է յանձնարարութի՞ւն...

— Ո՛չ:

Ծովակալը գոցեց հեռաձայնը: Փարի՛զ, է՜հ... Ցիմար է այս աղջիկը եւ սակայն տակաւին ազատ... Լաֆէրքի մտերիմ բարեկամը ուրեմն Գաղղիոյ Հետախուզութեանց Սպասարկութեան բոլոր գաղտնիքները իր ձեռքին մէջ... Կա՞յ բան մը որ Ֆրանսացիները չտան կիներուն երբ անոնք ուզեն... Բայց ի՛նչ համարձակութիւն, ինքզինքը այդպէս ազատ ու անվտանգ զգալ... Ի՛նչ կը խորհէր արդեօք... է՜հ, ինք իր պարտականութիւնը կատարեր եւ զգուշացուցեր էր զայն... Կրնար փախչիլ եթէ ուզէր... Փախուստի ճամբայ չկայ այլեւս...

Ծովակալը նորէն դրասեղանին առջեւ՝ աչքերը ուղղած այն աթոռին որուն վրայ նստեր էր այդ աղջիկը երեք ամիս առաջ: «Զարմանալի գեղեցիկ», այո՛. դիւրին չէր երեւակայել այդ մարմինը գնդակներու վէրքերով ծածկուած: Ծովակալը նայեցաւ աթոռին. կարծես նստած էր աղջիկը իր դիմացը:

Մարդերուն գաղափա՛րը... Լիան չէր հասկցեր իր բառերը. պիտի հասկնա՞ր այն օրը երբ իրեն դէմը պիտի տեսնէր տասներկու հրացանները. պիտի հասկնա՞ր որ այդ մարդերուն համար անօգուտ էր հրաւէրը իր սեւին:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

1.

Մաթա Հարիի դատավարութիւնը պատերազմական ատեանին կողմէ, Փարիզի մէջ, 1917ին, կրնայ միայն ամբողջացնել Լիան Սոնրէլի պատկերը: Անիկա կը նմանի արուեստագէտին կողմէ՝ նկարուած դէմքի մը բիբերուն խորը նետուած բիծերուն, որոնք արտայայտութիւն կու տան դէմքին:

Պատերազմական խորհուրդի նախագահը շատ քիչ բան կրցաւ հասկնալ այդ աղջկան գաղտնիքներէն: Լիան բացատրութիւններ տուաւ միայն թշնամի աղբիւրներէ պարբերաբար իր ստացած գումարներուն մասին:

Իր ձերբակալութենէն առաջ կատարուած քննութիւններէն հասկցուած էր որ պատերազմի սկիզբը երեսուն հազար մարք առած էր Պերլինի ոստիկանապետէն: Լիան խոստովանեցաւ այդ պարագան միամիտ ձեւով մը:

— Եւ անշուշտ այդ գումարը վճարուեցաւ ձեզի ի վարձատրութիւն այն ծառայութեանց զորս իբրեւ լրտես պիտի կատարէիք, երբ Փարիզ եկաք 1914ին, ըսաւ նախագահը:

Լիան գլուխը թօթուեց. կարծես սկսեր էր ձանձրանալ այդ հարցումներէն:

— Գերմանիոյ մէջ ոստիկանութիւնը իրաւունք ունի գիտողութիւն ընելու փողոցէն անցնողներուն հագուստին կամ արդուզարդին: Ոստիկանապետը եկած էր այն համոզման թէ իմ հագուստներս անպատշաճ էին հանրութեան համար: Այդպէսով սկսաւ մեր բարեկամութիւնը:

Լիան այս վերջին նախադասութիւնը արտասանեց ժպիտով մը:

— Եւ երեսուն հազար մարքի փոխարէնը դուք ստանձնեցիք յանձնառութիւն մը գալ ի Փարիզ. ձեզի տրուեցաւ նաեւ թիւ մը որով ծանօթ էիք Գերմանիոյ Գաղտնի Սպասարկութեանց գործակալներուն:

— Շատ ճիշդ է ձեր տեղեկութիւնը, ըսաւ Լիան հաճելի շեշտով մը. ճանչցուած էի թիւով մը. բայց այդ թիւը տրուած էր ինծի որպէս զի կարողանամ թղթակցիլ Պերլինի բնակող իմ բարեկամիս հետ: Այդ գումարը վճարուեցաւ ինծի ի վարձատրութիւն այն շնորհներուն զորս կու տայի: Այն օրերուն սիրուհին էի ոստիկանապետին:

— Երեսո՛ւն հազար մարք... ի՛նչ առատաձեռն մարդ...

— Եթէ պարոնը առատաձեռնութիւն կը նկատէ ատիկա, ըսելիք չունիմ: Բայց ո՛չ մէկ սիրահարէս աւելի փոքր գումար ընդունած եմ:

— Ո՞չ իսկ Ֆոն Թրէօյմէն...

— Ոչ իսկ անկէ...

— Կը խոստովանի՞ք որ ձեր սիրահարն էր ան:

Լիան գլխովը հաստատական նշան մը ըրաւ: Երբ յիշեցին Տը Լափաժի, Լաֆէրքի կամ ուրիշներուն անունները, առանց այլ եւ այլի խոստովանեցաւ որ անոնք բոլորն ալ եղած էին իր մտերիմ բարեկամները: Հաւատացած էր որ այդ խոստովանութիւնը պիտի ըլլար իր պաշտպանողականը: Իր սիրային արկածները հեղինակութիւն եւ ուժ կը ներշնչէին իրեն. կրնայի՞ն ըսել որ անիկա սիրուած չէր այրերէն:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ 1933

3 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2127 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՑՆԴԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական փաստաթուղթ մը, ապացուցանելու համար թէ Հայերը ոչ միայն... ղպտիանալու պէտք չունէին, այլեւ կը վայելէին բարձր համբաւ եւ հեղինակութիւն՝ Հապէշիստանի մէջ, երբ դեռ գաղութ ալ չունէինք հոն:

1867ին, Երուսաղէմի Միաբանութենէն Սահակ արք. Բաբերդեան եւ Պոլսեցի Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան Հապէշիստան կ'երթան մասնաւոր պաշտօնով մը:

Տիմոթէոս վրդ. ինքն է որ կը պարզէ այդ առաքելութեան հանգամանքը, իր «Երկամեայ պանդխտութիւն ի Հապէշիստան» գրքին մէջ.

— « Հապէշու Թէոդորոս թագաւորը Մոսսաւայի անգլ. հիւպատոսին համարձակ ու քէչ մը կծու խօսքերուն չկարենալով համբերել, որ իր անձնասիրութիւնը կը վիրաւորէր եւ թագաւորական պատիւը կ'անարգուէր, Մակտիլա անառիկ եւ սեպացեալ լերան մէջ զինքը կ'արգիլէ քանի մը ընկերներովը, ուրոնք երբեք չորս տարիի չափ հոն մնացին: Անգղիոյ Տէրութիւնը թէեւ շատ ջանք բրաւ, թէ քաղցրութեամբ եւ թէ ուրիշ զանազան միջոցներ ի գործ դնելով, այսուամենայնիւ չկրցաւ Թէոդորոսի անողոքելի սիրտը քաղցրացնելով՝ բանտարկելոց ազատութիւնը ձեռք բերել: Պոլսոյ անգղիական դեսպան վսեմափայլ լորտ Լէօնզ, իմանալով թէ Ս. Երուսաղէմ բնակող Հապէշները Հայոց պատրիարքին իրաւասութեան տակ կը գտնուին, Ազգ. վարչութեան եւ պատրիարքարանի միջոցաւ կը խնդրէ Ամեն. Եսայի պատրիարքէն որ իր կողմէն պատգամաւորութիւն մը յուղարկէ առ Թէոդորոս եւ Անգղիոյ հիւպատոսին եւ անոր ընկերաց ազատութիւնը խնդրէ: Սրբազան Հայրը առանց վայրկեան մը վարանելու, իր տնօրէն Խորհուրդը կազմել տալով՝ կ'որոշուի մէկ եպիսկոպոս եւ մէկ վարդապետ դրկելու» :

Պատուիրակութիւնը Պատրիարքէն կը ստանայ ոչ միայն կոնդակ մը, իր պաշտօնի մասին, այլեւ խնդրագիր մը՝ ուղղուած կայսեր:

Դիմակաւոր «Աքպար»ը ո՞ր աղբիւրէն քաղեց իր տեղեկութիւնը՝ թէ «Հայերը ընդունեցին ղպտի դաւանանքը», որպէս զի «չահին ընիկներուն վստահութիւնը»:

Այնքան տգէտ է այս թշուառականը, որ չի գիտեր թէ ղպտի քահանայ մը կրնայ հայ երախայ մկրտել կամ մեռել թաղել — երբ հայ քահանայ չգտնուի — առանց զանոնք ղպտիացնելու: (Հապէշիստանի հայկական առաջին մատուռը բացուած է 1923ին. իսկ նոր եկեղեցի մը շինուեցաւ քանի մը տարի առաջ, Ատտիս – Աբէպայի մէջ):

Այս պարագան նորութիւն չէ ո՛ր եւ է գաղութի համար: Իսկ Հայ. եկեղեցին այնքան լայնամիտ է, որ փոխադարձաբար ինքն ալ կը կատարէ ուրիշ քրիստոնեաներու կրօնական արարողութիւնը, երբ քահանայ չկայ նոյն դաւանանքէն (յոյն, ղպտի, ասորի եւն.):

Երէկ, պատահաբար քաղուած թուանշաններով հաստատեցինք թէ հայ գաղթականները ինչքան անկախ եւ տիրական դիրք բռնած են Հապէշիստանի մէջ, բոլոր ճակատներուն վրայ: Ինչպէս շատ մը երկիրներու մէջ, միասին հաշուելով Թուրքիան ալ:

Կը հարցնենք հիմա, — Հայերը (եւ Յոյները) ի՞նչպէս կրնային հասնիլ այսպիսի դիրքի մը, վարկ եւ վստահութիւն շահիլ, մինչեւ պետական պաշտօններու բարձրանալ, երբ այնքան անզգամ էին որ, կ'ուրանային իրենց վստահուած աւանդներն իսկ, երբ կ'իւրացնէին «պարկերով ու բեռներով ոսկիներն ու թանկագին իրերը», — համաձայն «Աքպար»ի ցնդաբանութեան:

Ստորնութեան ճախճախուտքին մէջ խրելէ յետոյ, չեխական թերթին անանուն աշխատակիցը անշուշտ կանգ չպիտի առնէր կէս ճամբան:

Եւ ահա միւս դարչանքը, — « Իսկ վերջերս, երբ արդ. հարստանալու այս ճամբաները այլ եւս անզօր դարձան, սկսան սեւամորթ — բնիկ ազդեցիկ իշխաններու ընծայաբերել իրենց կիները, աղջիկներն ու սիրուհիները»:

Տարակոյս չկայ որ «Աքպար»ը մասնագէտ մըն է կին, աղջիկ եւ սիրուհի «ընծայաբերելու» այս արհեստին: Եւ կ'ուզէ իր պատկերին վրայ չափել դիմացինն ալ:

Այլապէս, ուրկէ՞ պիտի ցկնէր այս պոռնկագրութիւնը, որ կրնայ շատ – շատերուն յարմարիլ, բայց հեռաւոր կապ անգամ չունի ո՛չ հապէշահայ, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է գաղութի հետ:

Իմացէք, անանո՛ւն Աքպար եւ դուք, խմբագրութիւն «Փոնտիէնի Լիսթ»ի որ անգիտակցաբար կ'արատաւորէք ձեր թերթին էջերը, —

Այս ժողովուրդին զաւակները այնքան հեռու են «ընծայաբերման» գարշելի արհեստէն, որ, ամէնէն դարհուրելի պայմաններուն մէջ իսկ — լսե՞ր էք հայաջինջ սարսափները — հայ կիներն ու աղջիկները կը նախընտրէին խումբ – խումբ ջուրը նետուիլ, փոխանակ «ընծայաբերուելու» եւ կեանք փրկելու:

Անօրակելի սրիկաներ կրնան գտնուիլ ամէն ժողովուրդի մէջ ալ: Եւ աւելի շատ՝ «Աքպար»ներու հասարակութեան մէջ:

Արդ, ի՛նչքան ինկած պէտք է ըլլայ դրչի մարդ մը, այդպիսի «իր – արկածներ տանիլ կպչելու համար ամբողջ հասարակութեան մը հետ: Այն ալ առանց մէկ հատիկ փաստ ունենալու:

Բայց, չզարմանանք: Ցնդաբանող «Աքպար»ը նոյն իսկ Թուրքիոյ հայկական եւ յունական սարսափները կ'ուրանայ, անոնց Փոքր Ասիայէն վտարումը վերագրելով ոչ թէ հալածանքի, այլ «իրենց գէշ նկարագրին»:

Ափսո՛ս որ այս բոլորը մրոտած են ազնիւ եւ բարեկամ ազգի մը, չեխական թերթի մը էջերը...

Անշուշտ աղտոտ խաղի մը զոհ գացած է խմբագրութիւնը:

Եւ սակայն, կրնայի՞նք պարտկել մեր կսկիծը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ԲՌՈՒՆՑՔԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Օրէ օր կը սաստկանան խստութիւնները

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երկաթեայ բռունցքը անողոք խստութեամբ կը գործէ Գերմանիոյ մէջ, խորհրդարանի հրկիզումէն ի վեր: Խստութիւնները օրէ օր կը սաստկանան մանաւանդ անոր համար որ, կիրակի օր պիտի կատարուին երեսփոխանական նոր ընտրութիւնները:

Ոստիկանութիւնը չուզեր ճշգրիտ լուրեր տալ ձերբակալութեանց մասին. բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ միայն Պերլինի մէջ ձերբակալուած են վեց հարիւր հոգի, որոնց երկու հարիւրը վար դրուած են: Այս թիւէն դուրս կը մնան համայնավար բանուորները: Ստոյգ տեղեկութիւններ չկան նաեւ գաւառներէն, ուր ոստիկանութիւնը կը գործէ համաձայն Պերլինէն տրուած հրահանգներուն: Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, չկայ քաղաք մը, որքան ալ փոքր ըլլայ, ուր ձերբակալութիւններ կատարուած չըլլան:

Միայն Պերլինի մէջ ոստիկանութիւնը փակեց երեք հարիւր գինետուներ, որոնք ծանօթ էին իբրեւ համայնավարական հաւաքատեղիներ:

Կառավարութիւնը զօրաշարժի ենթարկած է նաեւ ճամբաներու պահակները, որոնց թիւը կը հասնի 40,000ի, եւ որոնց բաժնուած են հրացաններ եւ ռազմամթերք:

Այս պահակները ամենախիստ հրահանգներ ստացած են, երկաթուղիներու, կամուրջներու, զինուորական արհեստանոցներու պաշտպանութեան համար: Ամէնէն վտանգուած կէտերուն վրայ մասնաւոր պահակախումբեր դրուած են:

Արիւնալի դէպքեր ալ պակաս չեն, ձերբակալութեանց եւ խուզարկութեանց ընթացքին:

Շթութկարտի մէջ, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ Վիւրթէմպէրկի Երեսփ. ժողովին շէնքը: Մասնաւոր խստութեամբ խուզարկուեցաւ այն սրահը ուր ընդհանրապէս կը հաւաքուին համայնավար երեսփոխանները: Ձերբակալուած երեսփոխանները արձակուեցան միայն խուզարկութեանց աւարտումէն յետոյ: Ոստիկանութիւնը կողպեց նաեւ համայնավարներու կուսակցական կեդրոնը:

Քասէլի մէջ, հինգ համայնավար պաշտօնատարներ եւ ութ անդամներ ձերբակալուեցան: Այս առթիւ ոստիկանութիւնը գրաւեց նաեւ 450 քիլօ համայնավարական փաստաթուղթեր եւ 30,000 ընտրական յայտարարութիւններ զորս տպած էին ընկերվարականները: Ռոսթոքի մէջ ձերբակալուեցան 21 համայնավարներ, եւ գրաւման ենթարկուեցան կուսակցութեանց թերթերուն խմբագրատուները: Ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ նոյն խստութիւնները:

Ընտրական պայքարին առթիւ, ձախակողմեան հոսանքներուն արգիլուած է յայտարարութիւններ փակցնել պատերուն վրայ, մինչդեռ աջակողմեան տարրերը ամէն ազատութիւն կը վայելեն: Եթէ ձախակողմեան յայտարարութիւն մը փակցուի, հակառակ դրուած արգելքին, հիթլէրականները անմիջապէս ազգայնական թուցիկ մը կը փակցնեն:

Այս պայմաններուն մէջ, պէտք չէ զարմանալ, եթէ կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ ջախջախիչ յաղթանակ շահին ազգայնականները: « Ազգային հակայեղափոխութիւնը սկսած է», կը գրէ թերթ մը:

⁂ Համպուրկի մէջ ձերբակալուեցան երեք համայնավարներ, որոնք այժմէն ամբաստանուած են դաւաճանութեամբ: Երեքին ալ վիճակը վտանգաւոր է, որովհետեւ նոր հրամանագիր մը, որ կը կոչուի « Դաւաճանութեան հրովարտակ», կ'ընդլայնէ այդ բառին իմաստը եւ մահապատիժ կը սպառնայ այդ մեղքով բռնուած ո եւ է անհատ:

Կամայականութիւնը այնքան յառաջ գացած է որ, ժողովրդական – ընտանեկան թերթ մըն ալ արգիլուեցաւ եւ բոլոր օրինակները գրաւուեցան, առանց որ եւ է բացատրութեան: Հրատարակիչը հրեայ ընտանիք մըն է:

Նոր հրամանագիրը դատապարտութեան արժանի կը գտնէ նոր յանցանք մը որ մինչեւ հիմա չէր նախատեսուած: «Ով որ կը հաղորդէ կամ վէճի կ'ենթարկէ ճիշդ կամ սխալ տեղեկութիւններ որոնք պէտք է գաղտնի պահուին, կամ պէտք չէ որ օտար պետութեան մը ականջը հասնին, կը դատապարտուի տասը տարի թիապարտութեան: Եթէ այդ լուրերը սուտ են, պատիժը կը վերածուի հինգ տարուան: Տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտուին նաեւ անոնք որ կը փորձեն իրենց պարտականութենէն շեղեցնել ոստիկանութիւնը եւ բանակը: Մէկէն երեք ամիս բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ ընդհանուր գործադուլ կը սարքեն կամ գործադուլի կը մղեն երկրին համար անհրաժեշտ հաստատութեան մը պաշտօնեաները:

⁂ Անգլիոյ մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ գերմանական դէպքերուն առթիւ:

Երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին նախարարը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը օրը օրին կը հետեւի դէպքերու ընթացքին եւ անհրաժեշտ չի գտներ գերմանական կառավարութեան ուշադրութիւնը յանձնել Անգլիոյ հպատակներուն կեանքի եւ գոյքերու ապահովութեան խնդիրը:

Ճափոնցիները գրաւեցին չինական բանակատեղին

Ճափոնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը դէպ ի Ճէհոլ (հարաւային Մանչուրիա), բուռն կռիւէ մը յետոյ գրաւեցին չինական ընդհ. բանակատեղին, որ կը գտնուի քաղաքէն 60 քիլոմեդր հեռու: Այս յաղթանակին շնորհիւ, Ճէհոլի ամբողջ նահանգը շուտով պիտի անցնի Ճափոնցիներուն ձեռքը:

Ճափոնական օդանաւերը ամբողջովին քանդեցին կարեւոր քաղաք մը: Չինացիները կը շարունակեն դիմադրել ուժգնօրէն: Եթէ յաղթուին, Ճափոնցիներուն առջեւ պիտի բացուի Փէքինի ճամբան:

⁂ Մարտ 6էն սկսեալ, Մուքտէնի անթելի կայանը պիտի արձանագրէ Ճէհոլի ճակատամարտին տեսարանները: Մասնաւոր գործիքներով օժտուած օդանաւեր պիտի սաւառնին ռազմադաշտին վրայ, հետեւելով բոլոր գործողութիւններուն:

ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

300 ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾ ՃԱՐՈՒԱԾ

Վերջին լուրերու համաձայն Պէյրութի մէջ կազմուած համազգային խնամատարութիւնը յաջողած է 2—3 ամսուան համար գործ ճարել 300 հայ գործազուրկներու: Պուրճ Համուտի կառավարութիւնը ճամբաներ շինել պիտի տայ եւ 6000 ոսկի վարկ յատկացուցած է: Խնամատարութիւնն ալ որոշած է իր կողմէ 1500 ոսկի յատկացնել այդ գումարին վրայ, պայմանով որ հայ բանուորներ աշխատցնեն:

Խնամատարութիւնը դիմած է ուրիշ բազմաթիւ հաստատութեանց, գործ ճարելու համար:

Այս առթիւ, «Ազդակ» հետեւեալ ազդարարութիւնը կ'ուղղէ, իմացած ըլլալով թէ հատուցում պիտի ըլլայ աղէտեալներուն, կամ թէ շուտով ներգաղթ պիտի կազմակերպուի:

— Մի մոռնաք, հայրենակիցներ, նաեւ, որ բացառիկ վիճակ մը ունինք մենք: Մեր իսրաքանչիւր քայլը չափենք եւ մեր շարժումներուն չափ ու սահմ դնենք: Տեղական եւ հովանաւոր իշխանութեանց համակրանքն ու վստահութիւնը չկորսնցնելու համար չափազանց ուշադիր եւ շրջահայեաց պէտք է ըլլանք: Հովանաւոր պետութեան անհաճոյ ձեռնարկ մը կամ շարժում մը, կրնայ վտանգաւոր ըլլալ մեզ համար. պէտք չէ մոռնալ որ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ գտնուող 120,000 հայութիւնը իր հանգիստն ու ապահովութիւնը կը պարտի հովանաւոր եւ տեղական իշխանութեանց եւ տեղացի ժողովուրդներու, հետեւաբար անխոհեմ ընթացքի մը մէջ գտնուելով պէտք չէ վտանգենք այդ հանգիստը:

Ինչպէս բսինք, բացառիկ վիճակի մը մէջ կը գտնուինք եւ շատ դժուարին պայմաններով շրջապատուած ենք: Անհետեթ, չմտածուած դիմում մը կամ առաջարկ, կասկածի կ'ենթարկէ մեր հաւատարմութիւնն ու անկեղծութիւնը: Այդ պատճառաւ ալ, պէտք է հետեւինք խնամատար մարմնի խոհեմ կարգադրութեանց եւ ձեռնարկներուն:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

12րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Վարդանեան (Մարսէյլ)	30
Յովհ. Պիլիմճեան, Թ. Վառէ	10
Շավիկէն Պետեան ընտանիքը՝ իրենց հօր՝ Նշան Պետեանի մահուան առթիւ	100
Լեւոն Պետեան (6 տարեկան) իր գանձանակի դրամը	25
Խաչատուր Գէորգեան (Լիվրի)	8
Լեւոն Իսպիզեան, Սէթիֆ	50
Գումար	223
Մարտ 2ի գումարը	2843
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3066

Տագնապը կը ծաւալի Ամերիկայի մէջ

42 ՄԻԼԻԱՌ ՏՈԼԱՐԻ ԴԻՄԱՑ ՄԻԱՅՆ ՀԻՆԳ ՄԻԼԻԱՌ

Վերջին լուրերու համաձայն, վճարումներու յետաձգման շարժումը կը ծաւալի ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ: Ուրիշ երկու նահանգներու, Թէնէսիի եւ Քէնթըքիի մէջ ալ, կառավարիչները որոշեցին մինչեւ երկուշաբթի փակել դրամատուները: Մէրիլէնտի նահանգին մէջ մէկ օր ալ երկարաձգուեցաւ մորաթորիոմը: Վըրճինիոյ երեսփ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, որով կառավարիչին արտօնութիւն կուտայ ի հարկին մորաթորիոմ հռչակելու: Նոյն ծրագիրը կը քննուի Նեվատայի մէջ:

Այս շարժումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Նախագահ Րուզվէլթ ժամէ ժամ տեղեկութիւն կը ստանայ կացութեան մասին, ի զուր դարման փնտռելով:

Շատ մը քաղաքներու մէջ դրամատուները աւանդ ձգուած գումարներուն հազիւ հարիւրին 5—10ը կրնան վճարել: Հաշուեւած է թէ 42 միլիառ տոլարի աւանդ կը գտնուի դրամատուներուն մէջ, իսկ անոր դիմաց տրամադրելի՝ միայն հինգ միլիառ տոլար:

Բոլորն ալ կը վախնան որ ահռելի խուճապ մը ծագի, եթէ մորաթորիոմը ընդհանրանայ: Ամէնէն կասկածոտները սկսած են ոսկի քաշել իրենց թղթադրամներուն տեղ:

Այս առթիւ մեղադրանքներ կ'ըլլան Անգլիոյ դէմ, որ ազդանշանը տուած է ոսկի քաշելու:

Ուշագրաւ է որ, Փարիզի սակարանին մէջ անգլիականը այժմ աւելի ամուր է քան տոլարը:

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն ներքին տագնապը

Ինչպէս գրած էինք, առջի օր հրաժարական տուաւ երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան նախագահը, Պ. Լէոն Պլում, Պ. Վէնսան Օրիօլի հետ:

Իր հրաժարագրին մէջ, Պ. Պլում կը բացատրէ թէ աւելի քան մէկ ամսէ ի վեր վէճի մէջ էր խմբակցութեան մեծամասնութեան հետ: Առժամեայ եղմտացոյցին քուէարկութեան ատեն, քսան ընկերվարական երեսփոխաններ բաժնուելով իրենց ընկերներէն, դէմ քուէարկած էին պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման բանաձեւին, մինչդեռ Պ. Պլում թեր քուէարկած էր:

Վէճը սաստկացած ըլլալով, որոշուած է ժողովի հրաւիրել ազգային խորհուրդը, յետոյ արտակարգ ընդհ. ժողով գումարել, միանգամ ընդ միշտ ճշդելու համար օրուան իշխանութեան մասնակցելու կամ չմասնակցելու խնդիրը: Երեսփ. ժողովի խմբակցութեան մեծ մասը կուսակից է մասնակցութեան, բայց փոքրամասնութիւնը եւ կուսակցութեան վարիչ մարմինը կ'ուզեն հաւատարիմ մնալ նախորդ բանաձեւին:

Պ. Փոլ Ֆոռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, անհրաժեշտ կը գտնէ արտակարգ համագումար մը: «Այժմ խօսքը կը պատկանի մեր կազմակերպութեան 135,000 անդամներուն: Բոլորս ալ հանդիսաւորապէս խոստանանք լսել զանոնք եւ հնազանդիլ անոնց»:

Երէկ գիւղացիներէն կ'ուզէին, Այսօր իրենք կը բաժնեն

Խորհրդային իշխանութիւնը վերի վայր հրջեց իր արմտիքի քաղաքականութիւնը, 1933ի գարնան համար, առ այժմ նկատի ունենալով միայն Ուկրայնան եւ Հիւսիսային Կովկասը:

Մոլոտովի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ հրամանագիր մը կը խոստովանի թէ այդ երկու շրջանները բաւարար արմտիք չունին, իբրեւ հետեւանք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

ԽՄԲ. — Յօդուածագիրը, իբրեւ ականատես, կը ստանձնէ իր գրածներուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Անշուշտ աւելի լաւ պիտի ըլլար որ ստորագրէր բուն անունով:

Բայց, կամէ՛ անկախ այս թերացումը ի՞նչու կը վիրաւորէ կարգ մը փափուկ ջիղեր, որոնց առողջ հայրենասիրութիւնը կը շփոթեն կեղծիքին հետ:

Բնաւ չափազանցութիւն չէ ըսածս թէ Խորհրդային Հայաստանի ընդհանուր ժողովուրդը կ'ապրի ծայրայեղ զրկանքի մէջ: Զրկանք, որու նմանը գոյութիւն չունի աշխարհի վրայ, բացի Խորհրդային Ռուսիայէն: Ծծկեր երախաներու մայրեր ոմանք ամիսներով, ոմանք տարիով կաթի երես չեն տեսներ, որ կարողանան իրենք խմել, կամ սնուցանել իրենց կիսաքաղց երախաները: Իրենց առած սնունդը այնքան աղքատ է որ, անկարող են մայրական կաթ արտադրել մայրական ստինքը իրենց բերաններու մէջ ի զուր բռնած անօթութենէ լացող մանուկներու համար:

— «Երեւի երախան մի հիւանդութիւն ունի որ միշտ լաց է լինում» ըսի հօր մը, որու կինը ծռած ծիծ կուտար լացը չկտրող երախային:

— Հիւանդութիւն չունի, բայց սոված է խեղճ երախան, ծիծը բերանումն է, ծծում է, բայց մօր ծծերում կաթ չկայ: Մօր կերածի մէջ սնունդ չկայ որ կաթ բերէ: Այսօր փողը ձեռքիս երկու ժամ թափառեցի որ մի քիչ շաքար, մի քիչ քաղցր բան, մի քիչ կաթ գտնէի, որ մայրը առնէր եւ կաթ գոյացնէր, բայց չգտայ:»

Չէի կրնար չհաւատալ յուսահատ հօր այս խօսքին, որովհետեւ տեսարանը աչքիս առջեւն էր:

Տեսայ բնակիչք մը ուր վեց ամսէ ի վեր թէյ չէին խմած, թէեւ դրամ ունէին թէյ ու շաքար գնելու չափ: Որովհետեւ Խորհրդային Հայաստանի նոյնիսկ բուն մայրաքաղաքին մէջ յաճախ շաքար ու թէյ չկայ, եւ եթէ գտնուի, շատ սակաւ է, եւ անբաւական: Բուն քաղաքացիներու, ուրիշ բառով պանդուխտներու, մէջ շատ հազուագիւտ էին այնպիսի բախտաւորներ որ միժամանակ ունենային թէ շաքար եւ թէ թէյ: Առանձնապէս թէյ ունեցողներ կային, իսկ առանձնապէս շաքար ունեցողներ չկային: Այս անօրինակ չքաւորութիւնը ծնունդ էր տըւած նորանոր հնարագիտութեանց թէյ խմելու համար: Ոմանք մուրապա, այսինքն քաղցրաւենիք կը դնէին թէյի մէջ զայն քաղցրացնելու համար, ոմանք չամիչ կամ չիր, այսինքն չորցած ծիրան քիչ ջուրի մէջ երկար կը պահէին եւ անոր փոքր ինչ քաղցրացած հեղուկէն պուտ մը կ'ածէին թէյի բաժակի մէջ: Ոմանք ալ կարմիր գինի կը կաթեցնէին մէջը, որպէսզի թէյը գոնէ համ մը ունենար իրենց խմած ատեն: Վերջապէս ով այս բաները կարենար գտնել, անով կը համեմէր իր թէյը կամ անթէյ տաք ջուրի բաժակը:

Տեղ մը հրաւիրուած էի թէյի: Բայց թէյի փոխարէն առջեւս դրին չորթանէ սպաս, այսինքն ապուր մը որ չորցած թանէ կը պատրաստուի:

— «Ութ ամսից ի վեր թէյի երես չենք տեսել: Ռուբլիով բան չեն տալիս: Մեր ոսկի մատանիները ու ժամացոյցի շղթաները տուինք իրենց, եւ էլ ոսկի չմնաց մեր ձեռներում որ կարողանանք չայ ու շաքար առնենք, եթէ այն էլ գտնուի», ըսաւ հիւրընկալս դառնասիրտ:

Ո եւ է գիտող մարդ, ըլլայ Ռուսիայէն դուրս, կամ Ռուսիա ճամբորդած ընթացքին, չի կրնար այն համոզման չգալ թէ՝ ռուս կոմունիստ իշխանութիւնը, որ իր ժամուլի միջոցաւ կը նզովէ կապիտալիզմը, իր ճանկերով կը դատապարտէ կապիտալիստները եւ իր ձեռքով խեղդած է Ռուսիոյ բոլոր կապիտալիստները, խլելով անոնց դրամագլուխը, ինքն է ամենաջերմեռանդ երկրպագուն կապիտալիզմի տաճարի ոսկէ հորթին: Իր բոլոր գործերով կ'ապացուցանէ թէ դրամը իր կեանքի Աստուածն է:

Ամերիկեան տոլարը այնքան պաշտելի չէ Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ, որքան պաշտելի է հակադրամատիրական ռուս իշխանութեան պետականացուցած առեւտրական հաստատութեանց մէջ:

Խորհելով տոլարի այդ ամենակարողութեան վրայ, գրպանէս հանեցի քանի մը հատ եւ տուի իրեն որ երթար ու թէյ եւ շաքարով վերադառնար:

Մէկ ժամ յետոյ վերադարձաւ. գըլուխը շարժելով եւ տոլարները ինծ երկարելով, մելամաղձոտ ժպիտով ըսաւ.

— Մեր կառավարութիւնը իր խանութներուն մէջ ոչ շաքար ունի եւ ոչ չայ:

— Այս ինչ սոսկալի վիճակ է, ըսի ինքնիրենս, եւ խորապէս զգածուած հարցուցի.

— Հապա, ի՞նչ էք խմում այս ցուրտ առաւօտները, գործարան երթալուց առաջ:

— Ոչինչ չենք խմում, եւ շատ անգամ ոչինչ էլ չենք ուտում: Վարժուել ենք կեանքի այս պայմաններին, պատասխանեց տխրաձայն:

Երեւանի գիւղացիները առաջ սովոր էին թէյ խմել: Բայց այժմ որ քաղաքացիները զուրկ են առհասարակ, կարելի՞ է յուսալ թէ գիւղերու մէջ կրնայ թէյ եւ շաքար գտնուիլ: Պետական պաշտօնեաները ունէին:

Այսպիսի պայմաններու տակ ապրելու ստիպուած ժողովուրդ մը անկարելի է որ գոհ ըլլայ իր կառավարութենէն որքան ալ խոստմնալից ըլլան այդ կառավարութեան սկզբունքները, եւ որքան ալ կառավարողները երեւութապէս կամ էապէս լաւ մարդիկ ըլլան:

Դուրս թողլով կառավարութեան մէկ որոշ դասակարգը, ընդհանուր հասարակութեան մէջ անկարելի է գտնել մէկ հոգի մարդ, որու հետ առիթ ունենաս մտերմաբար տեսակցելու եւ գոհունակութեան խօսք մը լսել անոր բերնէն: Դժգոհութիւնը ընդհանուր է, յատկապէս կոլխոզի, այսինքն հաւաքական տնտեսութեան օրէնքի գործադրութենէն ի վեր:

Խ. Հայաստանի մէջ պաշտօնավարող ռուս կոմունիստ մը ըսաւ ինծ թէ կոլխոզէն առաջ Հայաստանի մէջ կային 2,500,000 ոչխար ու կով, եւ յարեց թէ այժմ մնացած է եւ միայն 200,000: Ժողովուրդը աւելցուց զայրոյթէն բռնկած՝ նախամեծար էին համարած մորթել ոչնչացնել անասունները քան թոյլատրել որ կառավարութիւնը առնէր իրենց ձեռքէն:

Այսպէս, յափշտակուած այգիներն ալ ունեցած են անասուններու ճակատագիրը: Այգիներու մեծամասնութիւնը փճացած է, որովհետեւ սեփականատէրերը անտրամադիր են եղած երթալ եւ սարկաւոր խնամել կորուստը եւ պահպանել խաղող հասցնել իրենց յափշտակիչներու համար:

Շարժումներդ կաշկանդուած են այդ երկրին մէջ: Չես կրնար բան մը ստուգել տեղին վրայ: Բայց լսածիս համեմատ, այգիներով ամենահարուստ Աշտարակը, Ներսէս Աշտարակեցիի հայրենիքը, ոչնչացուցած է գրեթէ իր բոլոր այգիները:

Կառավարութիւնը կը բանտարկէ եւ կը պատժէ այն բոլոր գիւղացիները որոնց վրայ կը տարակուսի, կամ որոնց մասին մատնութիւն կ'ըլլայ թէ անոնք իրենց աշխատութեան բաժին ինկած այգիները կամ արտերը լաւ չեն մշակած, կամ բերքի մէկ մասը գողցած են եւ պահած:

Բայց յուսախաբութիւնը եւ զայրոյթը միայն ժողովուրդի մէջ չէ որ կը տիրէ, այլ եւ կառավարութեան մէջ պաշտօնավարող շատ մը մարդոց մէջ:

Զարմանքս մեծ եղաւ, երբ օր մը նոյնիսկ մեր առաջին պատահման միջոցին, ինծ վաղածանօթ եւ խորհ. Հայաստանի յայտնի ջատագով անձ մը հետեւեալ մտերմական խոստովանութիւնները ըրաւ.

— «Դեռ սրանից մինչեւ չորս տարի առաջ եթէ ինձ առաջարկէին կէս միլիոն ֆրանք, պայմանաւ որ թողնէի Հայաստանը եւ ապրէի Փարիզում, անկեղծօրէն ասում եմ որ պիտի մերժէի կէս միլիոնը եւ Փարիզում ապրելը, այնքան որ հոգով սրտով կապուած էի Հայաստանին: Բայց հետզհետէ սկսել եմ այնքան յուսախաբ լինել եւ այնքան զզուել եմ, որ եթէ հնարաւորութիւն ունենայի այսօր իսկ փախչել, մերկ կը փախչէի այստեղից, գիտենալով մէկտեղ թէ սոված եւ թշուառ կարող էի մնալ մի օտար երկրում»:

Այսպիսի հոգեփոխութիւն չէի ակնկալեր այդ ծանօթէս: Բայց խորհրդային երկիրը լեցուն է անսպասելի անակնկալներով:

Գիւղացի մը ունէր միայն մէկ հատ կով: Գիւղական սովետը կամ խորհուրդը, որ կազմուած է գիւղի երիտասարդ կոմունիստներէն եւ իրենց ափին մէջ ունին գիւղացիներու ճակատագիրը, կրնայ վրէժ լուծել իրենց չսիրած կամ թշնամի գիւղացիներէն:

Արդ, այդ գիւղացի տեղական խորհուրդը կը դատապարտէ այդ մարդը իբրեւ կուլակ, այսինքն հարուստ սեփականատէր, եւ ձեռքէն կ'առնէ անոր մէկ հատիկ կովը: Խեղճ մարդը ի զուր բողոքելէ, այսինքն աղաչելէ յետոյ, ձիւներուն մէջէն կը քալէ շըրջանակային մեծ գիւղը, ուրտեղի խորհուրդին ենթակայ են իր եւ այլ խումբ մը գիւղերու խորհուրդները:

Այս Խորհուրդը խնդիրը կը վճռէ արդարութեամբ, եւ կը հրահանգէ յիշեալ խորհուրդին կովը վերադարձնել իր տիրոջ: Բայց խորհուրդը դարձեալ կը մերժէ: Մարդը այս անգամ կը քալէ մինչեւ Երեւան, շրջանային խորհուրդի վճռագիրը ի ձեռին:

Երեւանի խորհուրդը նոյնպէս կը վճռէ ի նպաստ կովազուրկ գիւղացիին: Բայց գիւղական խորհուրդը դարձեալ կը մերժէ: Գիւղացին նորէն կ'երթայ Երեւան, ուր տեղէն կառավարութիւնը հարկ կը տեսնէ յատուկ պաշտօնեայ մը ղրկել եւ կովը առնելով անհնազանդ խորհուրդի ձեռքէն, յանձնել իր տիրոջը:

ՈՉ–ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Ազգերու Դաշնակցութեան Նանսէնեան Գրասենեակի վերջին տեղեկագրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Ա.

1932 տարին աւելի գէշ եղաւ քան 1931ը: Գործազրկութիւնը աւելցաւ եւ աշխատավարձքերը մեծապէս պակսեցան: Քիչ գործաւորներ շաբաթական վեց օրուան աշխատանք կը գտնեն, իսկ միջին աշխատավարձքը օրական տասը ֆրանք է: Շատ գործաւորներ յաճախ կ'առնեն օրական 5—6 ֆր.ով աշխատիլ:

Արհեստաւորները քիչ կը նեղուին, թէեւ չեն շահիր անցեալ տարուան չափ որ նախորդներուն բաղդատմամբ արդէն լաւ չէր:

Տարուան ընթացքին ձեռք առնըւած մաքսային պաշտպանողական միջոցներու շնորհիւ հիւսուածեղէնի եւ գորգի սովորական աշխատանոցները կրցան աշխատցնել իրենց բոլոր հարերը եւ ծախել իրենց արտադրութիւնը թէեւ շատ վար գիներով: Այս սեղմիչ միջոցներէն ամէնէն աւելի օգտըւեցաւ Հալէպ ուր հիւսուածագործութիւնը աւելի տարածուած է:

Գալով փոքր առեւտրականներուն եւ խանութպաններուն, ասոնք դժուարին կացութեան մէջ են: Դրամի պակասութեան բերումով յաճախորդը քիչ կը գնէ, պէտք է խանութպանը ապառիկ տայ, պահանջները չեն կրնար գանձուիլ, որով շատեր ստիպուեցան փակուիլ:

Հայ գիւղերը քիչ քիչ կը հասնին բնականոն վիճակի մը: Իրենց բերքը լաւ էր ու բաւական թէ՝ բնակիչներու եւ թէ անասուններու սնունդին եւ թէ 1933ի ցանքին համար: Նոյն իսկ աւելորդ ալ կար, մասնաւորապէս բանջարեղէն եւ պտուղ, բայց անոնց վաճառումէն անշան շահ գոյացաւ՝ գիներու այսօրուան վիճակին պատճառաւ:

Այս նպաստաւոր կացութենէն դուրս պէտք է դնել Մասեափի մօտակայ Մուշաշէն գիւղը որ այս տարի ալ պակաս ու անբաւական բերք ունեցաւ: Հարկ եղաւ դարձեալ անոր հայթայթել 1933ի ամբողջ ցանքը:

Իրենց շրջանակին մէջ տիրող յարատեւ երաշտութեան հետեւանքով Պէյլէվի ցեղերը արտօնուեցան իրենց հօտերը սնուցանելու եւ պահպանելու համար գալ արածել այն շրջանակներուն մէջ ուր բնակութեան շրջաններու չէին գար: Այսպէս, խմբումներ եղան Հայաշէն, Ապրիլ – Հիւլիւք, եւ Մուշաշէն գիւղերու մօտակայքը եւ կարեւոր վնասներ տեղի ունեցան մեր արօտավայրերուն, բանջարանոցներուն, սիսեռ ու ձմերուկի արտերուն, բամպակի ու եգիպտացորենի դաշտերուն մէջ: Յանձնաժողովներ Փրէ — Միլիթէրի մէջ գնահատեցին 30,000 ֆր.ի վնաս: Ո եւ է յոյս չկայ այս գումարը վերստանալու: Դիտելի է որ հայ գիւղերը աւելի վնասուած չեն քան բնիկ գիւղերը որ յաճախ մենէ աւելի վնաս ունեցան:

Սօուք – Սու գիւղը բնաւ չվնասուեցաւ, նոյնիսկ գլուխ մը սոխ չը խլուեցաւ, որովհետեւ վրանով ցեղապետը զայն իր պաշտպանութեան տակ առած էր:

Գիւղերու եւ դաշտերու այս կացութիւնը կը բացատրէ այն յարաճուն դժուարութիւնը որ կայ բնակարաններու վարձքերը, նուիրեղէնի փոխատուութիւնները գանձելու մասին, ինչպէս նաեւ երկրագործական զետեղումներու վերստացման յապաղումը:

Դժբախտաբար, մեր վարձակալներէն ոմանք, թէեւ բաւականաչափ միջոցներ ունին, բայց կը մերժեն կամ կը դժուարացնեն վճարել՝ իրենց պարտքը: Կ'ուզեն իբր աղքատ նկատուիլ եւ օգտուիլ այն դժուարութիւններէն որ հարկադրաբար կ'ընծայուին նեղութեան մէջ եղողներուն:

Պէյրութի մէջ, կարգ մը թաղեր նոյն իսկ ուզեցին կախակայել իրենց բոլոր վճարումները, մինչեւ կացութեան բարելաւումը: Փրոփականտ մը կայ որ կը մղէ բոլոր վարձակալները չվճարել: Այս բանը թէեւ չի յաջողիր, բայց հարկ եղաւ միջամտել եւ դատարան քաշել իրենց վճարումներու երկարատեւ յապաղման պատճառով 16 հոգի, որոնք գէշ օրինակ կը հանդիսանային: Հալէպի մէջ ալ ութ եւ Դամասկոսի մէջ չորս չարաշահներ նոյնպէս դատարան քաշուեցան:

Ասոնք բոլորը, առանց բացառութեան դատապարտուեցան. մէկ մասը ամբողջովին կամ մասամբ վճարեց իր պարտքը, իսկ մնացեալները վտարուեցան իրենց բնակարաններէն:

Տարւոյն ընթացքին կատարուեցան հանրային շահեկանութիւն ունեցող քանի մը աշխատութիւններ:

Պէյրութի մէջ քաղաքապետութիւնը քանի մը հարիւր մեթր ճամբայ շինեց նոր թաղերու մէջ: Հիւղաւանի (Թաղ Թիւ 1) կոյանոցի փոսը գրեթէ կրկնապատկուեցաւ: Թիւ 2 եւ 3 թաղերու, Նոր – Մարաշի, Թրաս, Փառաշէն թաղերու բոլոր տուները անբոյր ու ամրափակ փոսեր ունին: Հաճըն թաղի բոլոր տուներն ալ նոյնը պիտի ունենան քիչ ատենէն:

Իշխանութիւնները այս տարի աւելցուցին իրենց պայքարը մալարիայի դէմ: Բոլոր թաղերն ու շրջակայքը կանոնաւորաբար քննուեցան եւ քարիւղակիր խմբակներ հականեխեցին ամէն աղտոտ վայրեր որ կրնային մժեղ արտադրել: Այս պայքարին արդիւնքը շատ լաւ եղաւ եւ մալարիան մեծապէս նուազեցաւ:

Հալէպի մէջ գլխաւոր կոյուղիին շինութիւնը աւարտած է եւ երկրորդական ճիւղերը շինուելու վրայ են: Ելեկտրական ընկերութիւնը վերջացուց իր զետեղումը նոր թաղին մէջ եւ այժմ բաժանորդները կը կատարեն իրենց սեփական զետեղումները:

Դժբախտաբար ջուրի ընկերութիւնը չկրցաւ իր գիծը հասցնել, բաւականաչափ բաժանորդ չունենալուն:

Դամասկոսի մէջ, Ֆիճէի ջուրի ընկերութիւնը իր աշխատանքը աւարտեց եւ երեք աղբիւրներ լայնօրէն ջուր կը մատակարարեն մեր թաղին:

Նիր – Իսթ հաստատութեան հիւանդապահ Միս Ալէքի իր սքանչելի աշխատանքը շարունակեց Հայաշէնի, Ապրիլ – Հիւլիւքի, Մուշաշէնի մէջ եւ մերձներուն զրացի Սըչանըը, Ժիպրամլը, Աէրճմէ, Աւուքիէ եւ Ճէլմիէ բնիկ գիւղերուն մէջ:

Հայ գաղթականներու զետեղման սկզբնաւորութենէն ի վեր ձեռք բերուած արդիւնքը հետեւեալն է. —

Քաղաքներու մէջ զետեղուած

1928ին	713	հոգի
1929ին	1841	»
1930ին	4866	»
1931ին	5436	»
1932ին	7364	»
Գումար՝	20220	»

Գիւղերու մէջ զետեղուած

1927ին	265	հոգի
1928ին	603	»
1929ին	102	»
1930ին	75	»
1931ին	69	»
1932ին	44	»
Գումար՝	1158	»

Մա՞նչ թէ աղջիկ

Ծննդաբերութեան հարցին մասին միջազգային Զ. համաժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ Նիւ–Եորք, անգլիացի փրոֆէսէօր մը, տօքթ. Հէլտըն, զեկոյց մը կարդաց եւ ուզեց հաստատել թէ կարելի է, շնորհիւ իր դիւրամատչելի մեթոտին, ըստ կամս ունենալ մանչ կամ աղջիկ զաւակ: Կը բաւէ յղի կիներուն կերցնել կաթնային թթու, աղջիկ ունենալու համար, եւ պիքարպոնաթ տը սուտ (մեր գիտցած քարպոնաթը) մանչ զաւակ ունենալու համար:

Հոլանտացի տօքթ. Սանտէրս, խօսք առնելով, ըսաւ թէ Գերմանիոյ մէջ, շնորհիւ այդ մեթոտին, յաջողած էր 78ի վրայ 77 անգամ:

Պէտք է աւելցնել թէ բազմաթիւ մանկաբարձներ եւ կենսաբաններ ըսկեպտիկ են այս... գիւտին մասին: որ միաժամանակ կամ առաջին ժի– ,Ղո

«ՊԱՅՔԱՐԻ ՃԱՄԲԻՆ»

Անցեալ տարի, Հայաստանի Պետական Հրատարակչական ընկերութիւնը հրապարակ հանեց Շաւարշ Գարագաշի գիրքը, Պայքարի ճամբին, որ պատմութիւնն է կոմունիստ կուսակցութեան Անդրկովկասի, մասնաւորապէս Թիֆլիսի մէջ կատարած աշխատանքներուն, 1910—1915 օրերուն: Գիրքը խմբագրուած է «յիշողութիւններու» եւ «փաստաթուղթերու» վրայ:

Երեւան հրատարակուած այս գըրքին մասին ծանր քննադատութիւններ երեւցան Թիֆլիսի մէջ: Պրոլետարն էր մանաւորապէս, որ նիզակ կը ճօճէր Երզրումցի Շաւարշ Գարագաշի դէմ:

Ահա թէ ինչպէս կը յարձակին այդ քննադատները, մէկը Ա. Շահսուվարեան, միւսը Վ. Աշրեան (Պրոլետարի խմբագիրը):

Բայց նախ Գարագաշի տեսակէտները. —

Գարագաշ գիտել կուտայ, որ կոմունիստ կուսակցութիւնը, 1910 — 1915 թուականներուն, քիչ մը շատ տարուած էր ստորերկրեայ գործունէութեամբ, մոռնալով աշխատելու օրինական գետնի վրայ:

1.— Այսպէս շատ քիչ ճիգ թափուած է հայ գրողներու միութեան մէջ: Բայց գրական հրապարակին վըրայ կատարուած աշխատանքները Գարագաշ կը համարի «գրական երեւոյթներ»,— ինչպէս Գարուն «ալմանախ»ին գրական եւ քննադատական փորձերը: «Մենք, գրասէր բանուորներս, կը գրէ Գարագաշ, մասնակցում էինք անում մեր հակառակորդներին, թէ ահաւասիկ համեցէք եւ տեսէք, թէ ինչպէս կը լինի քննադատութիւնը»:

2— Գարագաշ կ'ընդունի, որ Կովկասի Լրաբեր թերթը «հակապրոլետարական ոչինչ ունէր», այլ ընդհակառակն յօդուածներ կուտար ի նըպաստ պրոլետարական դատին:

3— Գարագաշ «գրական գործ» կը համարի նոյնպէս Տէրեանի դասախօսութիւնը «հայ լեզուի ապագային մասին», Մակինցեանի դասախօսութիւնը Թումանեանի մասին, եւ վերջապէս «Մշակ»ի էջերէն կարգ մը «սպեցիֆիկ» յօդուածագիրներու յարձակումը Դաշնակցութեան դէմ:

'— Գարագաշ համակրանք ցոյց կուտայ նաեւ «վպերիոդովցի»ներու գրական աշխատանքին մասին:

Այս խմբակը կը հրատարակէր գըրքոյկներ, որոնց հեղինակներն էին Մ. Կորքի, Լունաչարսկի, Բոգդանով: Թարգմանիչները «Լէնինեաններ» էին, կ'ըսէ Գարագաշ, եւ տարածիչները նոյնպէս «Լէնինեաններ» (Գարագաշ, Ղազարեան), թէեւ կուսակցութիւնը մեծ ընդունելութիւն ցոյց չտուաւ այդ գործին:

Գարագաշի քննադատները, այս գըլխաւոր մեղքերէն զատ, ցոյց կուտան ուրիշ նոյնքան ծանր կէտեր ալ: Թէ Գարագաշ զրպարտիչ մըն է, որ զանազան վերագրումներով, նոյն իսկ ստերով, կ'աշխատի նսեմացնել եւ աղարտել բոլշեւիկ լաւագոյն գործիչներու յիշատակը:

Բայց լսենք. —

Գարուն «ալմանախ»ին պաշտպանութիւնը, զոր կը կատարէ Շաւարշ Գարագաշ, իր քննադատները կը համարին «Դաշնակների նացիոնալիզմի դէմ մղուած պայքարի պատրուակով, Լէնինի արտայայտութեամբ՝ նուրբ, նացիոնալիզմ տարածելու ցանկութիւն, որն այլասերում է հայ պրոլետարիատին»: Ու կը հարցնեն թէ «սպեցիֆիկների քննադատութեան (Գարուն) նմոյշների վրա՞յ պէտք է սովորել մարքսիստական քննադատութիւնը»:

Նոյն դատապարտութիւնը Կովկասի Լրաբեր թերթին մասին, զոր կը հրատարակէին Սոցիալ – Դեմոկրատները: Չէ՞, որ, կ'ըսեն, այդ թերթը «արցունք էր թափում նրա համար, որ հայ ժողովուրդին ըստ արժանւոյն չի տօնում իր ազգային ազատագրման առաջին գաղափարախօս գրողի (Րաֆֆի) մահուան 25ամեակը, ամբողջովին զբաղուած էր հայկական հարցով, քարոզում էր Հայերին Տաճկաստանում զինելու անհրաժեշտութիւնը՝ Թիւրքերի եւ Քիւրդերի ամբոխից ինքնապաշտպանութեան համար» (Ի՛նչ աններելի մեղք հայ թերթի մը համար, Ա.):

Այս թերթին դէմ ժամանակին խիստ պայքար մը բացած էր Ս. Կասեան: Գարագաշ, հիմնուելով կոմունիստ կուսակցութեան Պրագայի ժողովին բանաձեւերուն վրայ, կը մեղադրէ եւ կը քննադատէ Կասեանը, որ «մարքսիստական մաքի անաղարտութիւնն օգտագործել էր որպէս շիրմա՝ թիկունքից հարուածելու իրենից երեւ գործած բոլշեւիկ ընկերներին», — որոնց կարգին էս – էր Աթանասեան եւ «լիկվիդատոր» Երզնկեան:

Աշրեան եւ Շահսուվարեան կը յարձակին Գարագաշի վրայ, որ իր մեկնութիւններով կ'աշխատի վարկաբեկել Կասեանը: Եւ արդարացնելու համար Կասեանը, իրենց կարգին կը յարձակին անոնց վրայ, որոնք ենթակուեր էին Կասեանի քննադատութիւններուն, այն բոլշեւիկներուն վրայ, որոնք «իրենց յօդուածներում անց էին կացնում ազգային – մշակութային ինքնավարութեան տեսակէտը»:

Խորհրդածեցէ՛ք, լաւ խորհրդածեցէք այն մեղքին մասին, որ կը նետուի «ազգային մշակութային ինքնավարութեան» կողմնակից բոլշեւիկներու վրայ: Աշրեան «Գարագաշի նման հիւանդ մաքի տէր մարդիկ» կը համարի այդպիսիները: Ոչ միայն վիրաւորական, այլ եւ մեղադրական խօսքեր կ'ուղղէ դարձեալ Գարագաշի, որ կը պաշտպանէ Վպերիոդովցիներու գործը: Եւ Վպերիոդովցիներու վրայ յարձակելով, Աշրեան չի մոռնար յարձակում մըն ալ գործել Բորեանի վրայ: Ուզելով վարկաբեկել Գարագաշը, Աշրեան կը մեղադրէ զայն թէ իր գիրքով կ'աշխատի վարկաբեկել բոլշեւիկ ղեկավարները: Այսպէս, Գարագաշ կը պատմէ թէ Սուրէն Սպանդարեան շատ գէշ կարծիք ունէր բանաստեղծ Յակոբ Յակոբեանի մասին, սակայն անոր «խաթըրին չդպչելու համար», չէր արտայայտուեր: Բայց օր մը մտերմաբար կ'ըսէ Յակոբեանին. «Գրուածքներիդ մէջ արուեստը չափազանց կաղում է, եթէ չասենք իսպառ բացակայում է»: Այս խօսքերուն վրայ Յակոբեան կը զայրանայ, ոտքի կը կանգնի, կը նետուի Սուրէնի վրայ: Սպանդարեան, վերջ դնելու համար անախորժութեան, «Կովկաս» թերթին մէջ զաւեշտական տողեր կը գրէ Յակոբեանի բանաստեղծութիւններուն մասին:

Աշրեան կը կարծէ, որ այսպէս կը նսեմացնեն Սպանդարեանի արժէքը: Եւ ծիծաղելի դարձնելու համար Գարագաշը, կը գրէ թէ Երզրումէն եկեր է Թիֆլիսի կոմունիստներուն պատմութիւնը գրելու, բայց իր անձի գովքը կը հիւսէ, կամ Երզրումի բարքերը կը նկարագրէ:

Եւ սակայն տեղ տեղ իրապէս ծանր են Գարագաշի մեղադրանքները: Այսպէս, Թիֆլիսի մէջ կոմունիստներու ստորերկրեայ աշխատանքներու ընթացքին կարգ մը «ծախուած մարդիկ» զաւաճանած են կուսակցութեան: Եւ գրաւուած ձեռագրի մը պատմութեան մէջ մեղաւոր կը նկատէ ոչ միայն Կախոյեանը, այլ եւ Կասեանը, Եսայեանը: Աշրեան կատղած է այս ակնարկութեան համար եւ ծանր բառեր կը գործէ Գարագաշի դէմ, ըսելով թէ մեղադրեալներէն էին Կորեանով, Կորալշվիլի: Աշրեան ստախօս կը համարի Գարագաշը:

Վերջապէս այս վէճը ուրիշ նըկարագիր մըն ալ ունի, — դարձեալ Թիֆլիսն ու Երեւանն են, որ կը կռուին դէմ առ դէմ: Հայաստանէն հեռացուած Շահսուվարեան եւ Աշրեան (որ ժառանգորդն է Սուրխաթեանի, ծանօթ իր թշնամութեամբ հանդէպ Երեւանի գրական սերունդին) ոչ միայն պաշտպանելու ելեր են Հայաստանէն հեռացուած Կասեանը, այլ եւ զարնելու պարտելու, «Երզրումից եկած» բաղաշին հետ, Երեւանի Պետական Հրատարակչականը:

Ահա թէ ի՛նչ կը պահանջէ Շահսուվարեան.

— Պայքարել «ազգայնական մնացուկների, ազգային մեծամասնութեան եւ ազգային սնապարծութեան դէմ» եւ հրաւիրել որ «գրքի հեղինակը ... իր սխալը, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտր. Կոմիտէն պէտք է ընդունի համապատասխան որոշում»:

Եւ ահա թէ ի՛նչ կը պահանջէ Աշրեան.

— Հայաստանի Կոմկուսի Կենտրոնական եւ Կենտր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովը պէտք է պատասխանատուութեան ենթարկեն գրքի հեղինակին եւ նրան հրատարակող մարմինները:

Ա.

Երկրի բնակչութիւն

Փրոֆ. Ուօլթըր Ուայլքօքս կը գրէ թէ երկրի բնակչութիւնը կ'աճի տարուէ տարի: 1650ին 465 միլիոն էր, ներկայիս՝ աւելի քան 2 միլիար: Իսկ Քրիստոսի 3000 թուականին, բնակչութիւնը այնքան մեծցած պիտի ըլլայ, որ... տեղ չպիտի մնայ բնակելու:

Ուրիշ փրոֆէսէօր մը, Հըրբըր, կը գրէ թէ երկրի բնակչութիւնը կը նուազի տարուէ տարի: Քանի մը հազար տարի ետք, եւ մարդկութիւնը իր տեղը պիտի տայ նոր ցեղի մը, գերմարդերու, որոնք աւելի տարբեր պիտի ըլլան մեզմէ, քան մենք կապիկներէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Քղեցիներու խնճոյքը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 27 փետր. (Յառաջ). Քղիի Հայր. Միութիւնը, որ նպատակ ունի վառ պահել յանկալի Քղիի յուշ եւ տխուր բարքերն ու սովորութիւնները, Բարեկենդանի առթիւ խնճոյք մը սարքած էր, որ շատ ուրախ եւ յաջող անցաւ:

Ներկայ էին Միութեան բոլոր անդամները եւ անդամուհիները իրենց աշխոյժ ու կայտառ փոքրիկներով:

Հրաւիրեալները հազիւ հաւաքուած, ստեղծուեցաւ ուրախ եւ տաքուկ մթնոլորտ մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Երբ լուսցաւ, հրաւիրեալները դեռ կը դժկամակէին բաժնուիլ այդ խիստ յանկալի մթնոլորտէն:

Օրուան տօնին առթիւ, Քղեցի մը հակիրճ խօսքերով բացատրեց Բարեկենդանի պատմական նշանակութիւնը եւ անոր ուրախ ազդեցութիւնը: Մատնանշելով իր խօսքը Քղեցիներու բարեկենդանական խրախճանքներուն, խաղերուն եւ կերուխումին, պատմեց, թէ առաջ իրենց պապերը ի՜նչքան ցնծութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը դիմաւորէին Բարեկենդանը՝ երգ ու պարի եւ ցնծութեան մեծ տօնը: «Բարեկենդանը, իր Վարդանանցով, ամէնէն նուիրական եւ մեծ տօնն էր՝ Քղեցիներու համար: Բարեկենդանի օրերուն՝ եթէ Քղեցի մը ուրախ չտրամադրուէր եւ կերուխումին չմասնակցէր, կ'ըսէին.

— Աղբա՛ր, Աստու տուած օրդ օ՞րի սեւ կ'ընես. կե՛ր, խմա՛, քէֆ էրա՛ ըկըր մեղք գործած ըլլիս, (Մեծ-Պահքին ակնարկելով) էռաջդ յիսո՛ւն օր ունիս՝ ապաշխարանք ընելու: Մեղք ա, Բարկիտանքդ հարամ մի՛ ընէ»:

Այս խօսքերէն յետոյ, ներկաներն ա՛լ աւելի խանդավառութեամբ նուիրուեցան խրախճանքին: Երգեր, արտասանութիւններ, բաժակաճառեր: Քրքջալից պատմութիւններ, փոխխակի, մէկ-մէկու կը յաջորդէին:

Միջնարարներուն, Պ. Գ. Իշխանեանն ու Պ. Մ. Թոսունեանը ջութակով եւ ուտով գեղեցիկ կտորներ կը նուագէին: Երկու Քղեցիներ տնտեսական տագնապէն առնուած «փանթէզի» մը խաղալով՝ խնդացուցին ներկաները. իսկ գեղջուկ տարազով՝ տիկիններ՝ Ա. Շանոյեան եւ Մ. Թոսունեան «Բէզզատու աղջիկ» ժողովրդային սիրերգը խաղացին երգելով, որ շա՛տ յաջող անցաւ:

Սեղանապետ Պ. Գ. Սեդրակեանը խիստ պատիժներով կը սպառնար, երբ տեսնէր որ մէկը գաւաթը չէ լեցուցեր կամ մտածկոտ է: Շարունակ կը կրկնէր. — «Ուրախ եղէք, քէֆ ընողին քէֆ չի պակսիր, տարտ ընողին ա՛լ տարտ»:

«Ոկրամոլ ծառան» կատակերգութենէն յետոյ, որ նոյնպէս յաջող անցաւ, սկսան Քղիի տեղական պարերը: Շատ յաջող էր «Օրօրու ջուրն անցայ, եկայ ի դարման» պարերգը:

Խնճոյքի վերջաւորութեան՝ վարչութեան կողմէ առաջարկուեցաւ հանգանակութիւն կատարել ի նպաստ Պէյրութի հրկիզեալներուն:

Ուրախութեամբ եւ սիրայօժար բոլորն ալ մասնակցեցան եւ հինգ վայրկեանի մէջ հանգանակուեցաւ վաթսուն ֆրանք:

Նկատի ունենալով անգործութեան տագնապը եւ ներկաներու սահմանափակ թիւը, Հայր. Միութիւնը բաւարար կը գտնէ հաւաքուած գումարը, եւ այդ առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր պատասխանատու հայրենակիցներուն, որոնք իրենց սիրելի Միութեան յարատեւութեան համար՝ պատրաստ են նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններ ընելու:

Եւ քաջալերուած՝ հանգանակութեան իր յաջող փորձէն, կոչ կ'ուղղէ տեղւոյս Հայ Ազգային Միութեան, Բարեգործականին, Կարմիր Խաչին, կուսակցութիւններուն, Հայ բողոքական կղզիացած համայնքին եւ Հօկին, որ միասնաբար կամ առանձին հանգանակութեան ձեռնարկեն: Որովհետեւ, Պէյրութի հրկիզեալներու դժբախտութիւնը համազգային է եւ համազգային գործակցութեամբ միայն կարող ենք անոնց թշուառութիւնը մեղմացնել:

Հայրենակիցնե՛ր, ահա ասպարէզ:

Խորձեանցի

ԽՄԲ. — Հանգանակութեան գումարը արձանագրուած է ՅԱՌԱՋի մէջ (մարտ 2): Ստորեւ՝ մասնակցողներու ցանկը. —

Տէր եւ Տիկին Շանոյեան 10 ֆր., Տէր եւ Տիկին Իշխանեան 10, Թոսունեան եղբայրներ 10, Պ. Սեդրակեան 10, Փոքրիկն Ռոզ Սեդրակեան 5, Պ. Ա. Մովսէսեան 5, Պ. Յարութիւն 5, Ոմն 5: Գումար՝ 60:

Ցիրուցան Հայեր

ՓԱՆԱՌԻ, 26 փետր. (Յառաջ) — Ասկէ առաջ ՅԱՌԱՋի այս սիւնակներուն մէջ արձանագրեցինք Կառի նահանգի ցիր ու ցան Հայերու ազգային կեանքն ու յառաջդիմութիւնը:

Ահա նոր եւ գովելի ձեռնարկի մը լուրը:

Լեռան մը գլուխը, մարդկային եւ ազգային շրջանակներէ շատ հեռու, 6—7 ընտանիք հայ գործաւորներ հարթելով բարոյական եւ նիւթական արգելքներ, կը համախմբուին եւ կը բանան իրենց մանկապարտէզ կրթարանը յունուար 30ին:

Դպրոցը բացուած է եւ 8—10 հայ մանուկներ կը շարունակեն Մեսրոպեան այր, բեն, գիմը արտասանել այս խորթ միջավայրին մէջ:

«Մեր Հայրենիք», «Հայ եմ ես» — Հայկազեան այս գողտրիկ երգերը իրենց շրթներէն դուրս կուգան, կը յուզեն, կ'արձանագրեն: Եւ մարդ պահ մը ինքզինքը կը զգայ Հայրենիքի մէջ, մոռնալով օտար միջավայրի դրկանքները:

Ծաղկոցը կը վայելէ բոլորին գուրգուրանքը: «Ամէն բան դպրոցի համար», — ՅԱՌԱՋի այս գեղեցիկ պատգամը նշանաբանն է Փանառիի Հայրենակէր բանուորներուն:

Բոլորը լծուած են աշխատանքի: Մարդիկ, կիներ կողք կողքի, կցնեն ձեռքը, չունեն ունին, բուքին ձիւնին, դիմադրելով անտառ կ'երթան, դպրոցին վառելիք հայթայթելու:

Այս գործին յաջողութեան նիւթականին հետ, բարոյական որոշ օժանդակութիւն ընծայած է պարտականէր այգեպան M. Louis Dharbouline: Արդէն դպրոցին ուսուցիչին թոշակին հարիւրին 75ը ինք կը վճարէ տեւականօրէն: Շնորհակալութեան արժանի է ֆրանսացի այս ազնիւ քաղաքացին:

Անշուշտ դպրոցը նորէն կը կարօտի արտաքին օժանդակութեան: Ահաւասիկ դպրոցի հասցէն. — **M. Péniamine Vartanian, par Remoulin Gard, Panary (Gard):**

Այս տեղէն շատ հեռու չեն քանի մը հայաբնակ գիւղեր եւ քաղաքներ, որոնք մաս կը կազմեն Տոմի նահանգին:

Գիւղաքաղաքներէն են Monrolemas եւ Privas եւ St. Pierre, ուր ոչ ազգային ոչ կրթական եւ ոչ ալ կուսակցական կեանք կայ, թէեւ 60ի չափ ընտանիքներ տեղաւորուած են:

Այս շրջանի ժողովուրդը վարակուած է ահաւոր ախտէ մը՝ «բուհճիութին», որ տուն կը քանդէ: Բոլոր ասոնց նշանաբանն է «Ապաշխարեցէք եւ միացէք մեզի»: Անշուշտ կան բացառութիւններ: Այս չարիքին պատասխանատուն կլորիկ մարդ մըն է, նախկին լարախաղաց, կաշառուած զուիցերիական հարուստ խմբակէ մը: Ի սէր իր անձնական շահին ու հանգիստին կը շրջի, ընկերութեան ինքնաշարժով կ'այցելէ այնպիսի շրջաններ, ուր ժողովուրդը տգէտ է եւ թրքախօս: Կը խաբէ եւ կ'ապականէ ժողովուրդը բարոյապէս թէ նիւթապէս:

Այս մարդը՝ Փափազեան, վերջերս իր մէկ քարոզին մէջ կը վարկաբեկէր լուսաւորչականութիւնը, կաթոլիկութիւնը եւ բողոքականութիւնը:

Քանի մը հայ երիտասարդներ իմանալով, կը յարձակին ինքնաշարժին վրայ, հաշիւ պահանջելու համար: Ինքնաշարժին ապակիները կը կոտրեն բայց խորամանկ մարդը կծիկը դրած էր:

Ինքնաշարժին մէջ նստած երկու հայ պատանիները կը վախնան: Մէկը կը հիւանդանայ եւ կը մեռնի, բայց մեր խաբեբան կը շարունակէ իր չարաչարութիւնները:

Ներսէս Մանուկեան

«ԼԻԲԱՆԱՆ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱ ՊԷՏՔ Է ԵՐԿՈՒ ՈՒՐՈՅՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ ՄՆԱՆ»

Մարօնի պատրիարքը՝ Արիտա հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է Եգիպտոսի «Էլ Մօքաթթամ» մեծ օրաթերթի Պէյրութի թղթակցին.

— Մենք, մեր ազատ կամքով, պահանջեցինք Ֆրանսական հողատարութիւնը մեր երկրին համար: Եթէ Սուրիա կրնայ պատճառներ ունենալ հոգատարութեան տեղ հիմա դաշնագիր պահանջելու, այդ պատճառները մեզի անծանօթ կը մնան: Արդէն հովանաւորութեան շարունակումը չի նշանակեր թէ մենք անկարող ենք մեր գործերը վարելու:

Ոչ դաշնակցութիւն եւ ոչ ալ ապակեդրոնացում. Լիբանան պիտի մնայ այնպէս ինչպէս միշտ ալ եղած էր: Սուրիա և Լիբանան երկու ուրոյն երկիրներ են եւ պէտք է այդպէս ալ մնան: Սուրիացիները կ'ըսեն թէ 1920ին վերադարձուած հողամասերը գրաւուած են իրենցմէ, սակայն ո՞ր ատեն Սուրիա պետութիւն մը ներկայացուցած է որ մենք անդամահատած ըլլանք զայն: Պէքաայի եւ Աքքարի շրջանները միշտ ալ մեզի պատկանած են: Բռնի ուժով այդ շրջանները խլուած են մեր ձեռքէն, եւ արդարութիւն է որ անոնք վերադարձուած ըլլան իրենց տէրերուն: Կը մոռնա՞ք թէ Լիբանան կը տարածուի Սէն Ժան տ'Արքէն մինչեւ Անտիոք:

Մենք Ֆրանսացի կառավարիչ ունենալ չենք ուզեր: Մենք կ'ուզենք ազգային կառավարիչ մը եւ պահանջեցինք որ այն Մարօնի ըլլայ:

Փոքրամասնութիւններ եւ մեծամասնութիւններ կրնան տարբերիլ ըստ իրենց թիւի կարեւորութեան եւ ըստ իրենց գաղափարին. սակայն Լիբանան միշտ ալ քրիստոնէական օջախ մը եղած է եւ այդպէս ալ պիտի մնայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օրուան մրցումներէն յետոյ

Կիրակի օր տեղի ունեցած «Ֆրանսայի Բաժակ»ին չորս մրցումներն ալ մեծ յաջողութիւն մը գտան: Հակառակորդ խումբերուն արժէքը իրարու շատ մօտ ըլլալով մրցումները բուռն անցան եւ յայտնի ըլլալով ամէն գնով յաղթական ելլելու փափաքը զոր ունէին խաղցողները, տակաւ բաւական պէտք է նկատել: Բաժակի մրցումները ամէն խումբի չեն յարմարիր: Յաղթական խումբը անպատճառ լաւագոյնը չէ, այլ ան որ գիտէ յաղթանակը վճռել եւ այս կարգի մրցումի մը համար անհրաժեշտ տրամադրութիւնը ցոյց տալ:

Սէթ-Սօշօ մրցումէն տրամաբանութիւնը երկրորդին յաղթական ելլելը բնական ցոյց կուտար, որովհետեւ Պուրկօնեըի խումբը թերեւս Ֆրանսայի լաւագոյն թէքնիքը ունեցող խումբն է: Բայց ուրիշ բան է գեղեցիկ խաղարկութիւն մը կատարել, Փութպոլի անթերի հասկացողութիւն մը ցոյց տալ եւ ուրիշ բան յաղթանակը ձեռք բերելու համար ճիգ վատնել: Կիրակի օր Փարիզի մէջ տեղի ունեցած վերոյիշեալ մրցումին առաջին խաղամասը երբ վերջացաւ, հարաւային Ֆրանսայի փոքր նաւահանգիստին համբաւաւոր խումբը երկու նշանակէտ ունէր, իսկ Սօշօ՝ զէրօ: Երկրորդին այսինքն օրինական ժամանակամիջոցին վերջաւորութեան երկու խումբերը հաւասար էին 2—2, բայց որովհետեւ բաժակի մրցումի մը մէջ անպատճառ յաղթական մը պէտք է, հարկ եղաւ, ինչպէս օրէնքը կը սահմանէ, քառորդական ժամուան երկու յաւելուածական խաղամասեր եւս երկարել մրցումը, որոնց ընթացքին է որ Սէթի խումբը նշանակէտ մը եւս ընելով յաղթանակը ապահովեց: Օրուան չորս պարտեալ խումբերուն մէջ Սօշօ կը գրաւէ լաւագոյն տեղը իր ձեռք բերած պատուաբեր արդիւնքով եւ իր պարտութիւնը ոչինչ կը պակսեցնէ իր արդարանալի համբաւէն:

Մարսիլիոյ մէջ, ուր մեծ մրցումէն առաջ մեր տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ին պատանիները հաւասար մնացին «Օլէմփիք տը Մարսէյլ»ի փոքրերուն խումբին հետ — ինչ որ իրենց իրական արժէքը կը մատնանշէ — տասնեակ հազարաւոր ժողովուրդին առջեւ, երկու դրացիներ՝ Քան և Անթիպ եղբայրասպան կռիւ մը բռնուած էին. կռիւ՝ ուրկէ Բաժակին անցեալ տարուան յաղթանակը՝ Քան դուրս եկաւ պատուով, շնորհիւ իր բոլոր խաղցողներուն ցոյց տուած խումբին եւ նաեւ այն զոհաբերութեան՝ որ այդ խումբին պետը՝ Քլէր կ'ընէր, մնալով իր պաշտօնին վրայ ճիշդ այն պահուն երբ իր մայրը մահամերձ էր, քանի մը քիլոմեթր անդին...

Ութը խումբնոց խմբակին միակ ամաթէօր կազմը՝ Ռուպէ օրուան միակ նշանակելի անակնկալը կը պատճառէր Սէնթ Էթիէնի մէջ պարտութեան մատնելով Մօնփէլիէի խումբը 3—0ով մինչ իր դրացին՝ Էքսէլսիոր տը Ռուպէ կ'արդարացնէր իր վրայ դրուած յոյսերը, յաղթելով Նիսի խումբին՝ Մօնփէլիէի մէջ:

Այսպէսով ուրեմն կ'անհետանան Մոնփէլիէ, Անթիպ, Նիս (Հարաւային Ֆրանսայի լիկէն) եւ Սօշօ՝ Պուրկոնեըի լիկին փայլուն ներկայացուցիչը, կը մնան՝ Քան եւ Սէթ (Հարաւային Ֆրանսայի լիկ) Ռուպէ տը Ռուպէ եւ Էքսէլսիոր տը Ռուպէ (Հիւսիսային Ֆրանսայի լիկ):

Սէթ երեք անգամ վերջին խաղը — փինալ — ըրած է եւ սակայն միայն 1930ին էր որ շահեցաւ համբաւաւոր բաժակը, եւ Քան՝ դեռ անցեալ տարի առաջին անգամ ըլլալով իր անունը փորագրել տուաւ միեւնոյն բաժակին վրայ, Ռուպէ տը Ռուպէ անցեալ տարի վերջին մրցումին հասաւ եւ պարտուեցաւ Քանէ, իսկ Էքսէլսիոր այս տարի համբաւ շահած խումբ մըն է: Եթէ վիճակը իրարու դէմ չի ձգէ Սէթն ու Քանը եւ Ռուպէն ու Էքսէլսիորը (երկուքն ալ Ռուպէի) բաժակին երկու վերջնթեր մրցումները կը խոստանան շատ հետաքրքրական անցնիլ: Անցեալ տարուան նման եթէ Քան եւ Ռ. Ռուպէ յաջողին դարձեալ փինալիստ ըլլալ, կանոնաւորութեան շատ հազուագիւտ օրինակ մը տուած պիտի ըլլան — որովհետեւ բաժակի մրցումներու մէջ իրապէս հազուադէպ է տեսնել խումբ մը որ երկու տարի յաջորդաբար միօրինակ յաջողութիւններ արձանագրէ:

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

Հակաբոլշեւիկ հայրենասէրներ

ԱԹէնքի «Նոր Օր»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Հայաստանի «բարեկամ» եւ «Թշնամի» բացատրութիւններուն ճակատութիւնը, դիտել կուտայ (25 փետրուար).

— «Հակահայաստանեան բացատրութիւնը մեր մէջ գործածութեան դրուեցաւ 1923էն սկսեալ: Բոլշեւիկեան յղացում ըլլալով մէկտեղ, բոլշեւիկեան մամուլին մէջ չէք հանդիպիր այդ բառերուն: Բոլշեւիկներուն ճարպիկութիւնը այն բանին մէջն է՝ որ ուրիշներուն ըսել կուտան այն բաները, որոնք կ'ուզեն, բայց իրենք չեն կրնար ըսել. բոլշեւիկներու համար, հակահայաստանեան բառը անըմբռնելի եւ անիմաստ է, քանի որ Հայաստանը անոնց խորհրդային ածականին, իրենց համար անըմբռնելի է:

Միւս կողմէն սակայն, գաղութահայ միամիտ տարրերը Դաշնակցութեան դէմ գրգռելու համար, անոնք Հայաստանի վարչաձեւին հակառակորդները իբր Հայաստանի թշնամի ներկայացուցին, գաղութներու մէջ պառակտումը խորացնելու համար:

Այս ծուղակին մէջ ինկան լուսաւորչական ռամկավարները, որոնք կուսակցական վարկ շահելու լաւագոյն առիթը գտան հակահայաստանեան բառը փակցնելով Դաշնակցութեան ճակտին:

Դաշնակցութիւնը, որ միւս կուսակցութիւններէն աւելի աշխատած ու զոհաբերած է հայրենիք մը ունենալու համար, իր գոյութեան վրայ խաչ քաշած պիտի ըլլար, թշնամանալով ներկայ Հայաստանին: Դաշնակցութիւնը հակառակորդ է սակայն Հայաստանի մէջ տիրող վարչաձեւին եւ անոր յենարան եղող կուսակցութեան, վերջինին որդեգրած տնտեսական քաղաքականութեան, որմէ մեծապէս կը տառապի ժողովուրդը:

Դաշնակցութիւնը հակառակորդ ըլլալով մէկտեղ Հայաստանի մէջ համայնավարութեան դէմ, երբեք չի մտածեր բռնի ուժով, զէնքի միջոցաւ տապալել այդ իշխանութիւնը եւ հաստատել ժողովրդական ազատութիւն ու կարգեր: Դաշնակցութիւնը չի մտածեր իր քաղաքական ու գաղափարական տարակարծութիւնը զինեալ պայքարի վերածել, քաղաքացիական կռուի փոխակերպել, համոզուած ըլլալով որ ռուսական սուինին ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ հարկադրական է Թրքական վտանգին պատճառաւ: Դաշնակցութիւնը, իր քաղաքական տեսակէտներն ու հակաբոլշեւիկ գաղափարները առժամապէս կը զոհէ Հայաստանի եւ Հայաստանի ժողովուրդին ապահովութեան: Գործնականապէս, մեր կուսակցութեան որդեգրած ուղղութիւնը այս եղաւ վերջին տասնամեակին, թէեւ տեսականին մէջ, ան չզգրեցաւ երբեք պայքարելէ խորհրդային կառավարութեան ծայրայեղութիւններուն, ազգավնաս արարքներուն դէմ, Հայաստանի թէ գաղութներու մէջ:

Կիրքէ եւ ջղագարութեան նոպայէ չբռնուած ազգայիններ չեն կրնար գնահատանքի խօսք չունենալ Դաշնակցութեան ողջամիտ եւ հայրենասիրական ուղղութեան մասին եւ չեն կրնար համախոհ չըլլալ Դաշնակցութեան հետ: Մեր ժողովուրդի ինըսունհինգ տոկոսը հակահամայնավար է: Այսինքն Դաշնակցութեան տեսակէտները ունի: Ռամկավարներու համոզումն ալ տարբեր չէ մերինէն, բայց անոնք կուսակցական վարկ շահելու եւ Դաշնակցութիւնը ժողովրդական համակրանքէ զրկելու համար, կը գործեն իրենց համոզումին հակառակ, դառնալով անմիտ թութակները հայ համայնավարներուն, որոնք իրենց ուզածը ըսել կուտան»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԷՋ

Դպրոցասէրի Մասնաճիւղի Վէնսէնի շրջանի մանկապարտէզի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յետ այսու պարբերաբար բժշկական եւ այլ շարք մը դասախօսութիւններ պիտի կատարուին:

Յաջորդաբար՝ բանախօսներուն անունը, նիւթը եւ դասախօսութեանց թուականը մամուլի միջոցաւ պիտի յայտարարուին: Առաջին բժշկական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի տեղւոյն մանկապարտէզին սրահը՝ 1, Rue de la Mairie (Փլաս տը լա Մէրի), Վէնսէն, երձարանի առաջին յարկը: Կը հրաւիրուի շրջանիս հայութիւնը իր ներկայութեամբ քաջալերել առողջապահական, ֆիզիքական եւ բարոյական բարձրացման համար տարուած սոյն նուիրական ձեռնարկը:

Այս առթիւ հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի Վարչութեան, որ պարբերաբար բժշկական դասախօսներ պիտի ղրկէ:

Վարչութիւն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (5)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներու տառապանքը

Ամերիկեան հողին վրայ հաստատուած Ճերմակները փառաւոր դեր մը չէ որ գրած են երկրագունդի վրայ եւրոպական ծաւալման պատմութեան մէջ: Հնդիկները պարզապէս խոչընդոտ մըն էին իրենց ճամբուն վրայ, եւ իրենց համոզումներուն համար իրենց հայրենիքէն փախած Մաքրակրօններու եւ Քուէյքըրներու (կրօնական աղանդ մը Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ) կրօնական բարոյականը լիովին բացասական դերք կը բռնէր անոնց հանդէպ: Այո, այդ բարոյական ըմբռնումը իր կողմէ հակասութեանը կը վերածուէր:

Անշուշտ այս ցաւակները Հին Կտակարանի Քանանացիները եղան այդ եկւորներուն հայրերուն համար, եւ սակայն վերջինները, Հին Կտակարանի յստակ անողոքութեամբ՝ կ'ըսէին թէ Տիրոջ սուրբերուն առջեւէն, պէտք էր որ աւլուէին մաքրուէին բնիկները եւ սուրին ծայրովն արմատախիլ ըլլային, թէ աստուածային նախասահմանուած ցեղ մըն էին անոնք, հեթանոս գեղեր, վայրի գազաններ եւ որսական շուներ: Սոյն ահռելի խօսքերուն լիովին կը համապատասխանէր պատերազմի այն ձեւն որ իսկոյն գործադրուեցաւ Հնդիկներուն դէմ:

Որոշ տեղերու մէջ Մաքրակրօնները Հնդիկներուն վրայ գլխագին սահմանեցին: 1673ին առաջին անգամ առանց որ եւ է առարկութեան թոյլատրուեցաւ այս ձեւը: Յետոյ այս եղանակը փոխուեցաւ գանկը մորթազերծելու, որովհետեւ հնդկական գրականութեան մէջ այնքան մեծ դեր խաղցող գանկի մորթազերծումս երբեք հնդկական ընդհանուր սովորութիւն մը չէր:

Իր բոլոր գարհուրանքին մէջ նախ Եւրոպացիներէն կատարուեցաւ այս: Արդարեւ Հնդիկները, որպէս խիստ մտացի աշակերտներ՝ անոնցմէ առին զայն: Գանկի մորթազերծումը շատ բանուկ գործ մը եղաւ: Գաղթականները իրարու եւ գերի բռնած գերիներու գանկը կը մորթազերծէին: Սահմանային անհամար կռիւներուն մէջ, որոնք փոխն ի փոխ Ֆրանսացիներուն եւ կամ Անգլիացիներուն դաշնակից կ'ըլլային՝ ո՛րն որ իրենց թշնամի ըլլար՝ Հնդիկները անոր գանկին մորթը կը հանէին եւ որոշ գինով կը ծախէին: Նոյնը կ'ընէին նաեւ իրարու մէջ:

Մասնաւորաբար հնարագէտ միտքերը լաւ գիտէին մէկ գլխու մորթը երկուքի վերածել եւ բնական մահով մեռնողի մը գանկին մորթը հանել: Եւրոպացիները կը խրախուսէին այս բոլոր արհաւիրքները եւ մինչեւ իսկ կը դրդէին...: Իրենց պատերազմներուն մէջ իբրեւ իրենց օգնական ուժերը կը գործածէին Հնդիկները: Այս ամէնը այն աստիճանի հասցուցին որ, անշուշտ այս ընտանի ցաւակները վայրագ թշնամիներ դարձան, անագորոյն եւ նենգաւոր, յար եւ նման Եւրոպայի դիրտին՝ որ Ովկիանոսին միւս կողմն եկած էր նոր աշխարհ մը հիմնելու համար:

Սկզբնական շրջանին իսկ մէկ կողմ դրուեցաւ Ճերմակներու քաղաքականութիւնը, այն է ազատ համարձակ բնաջնջումը: Երբ ծովեզերքները լեցուեցան բնակիչներով եւ գաղթականներու նոր կոհակներ բնական անհրաժեշտութեամբ գրոհ տուին դէպի երկրին ներքին մասերուն մէջ՝ միշտ նորանոր կռիւներ տեղի ունեցան, որոնց ընթացքին յայտնապէս կազմուեցաւ «Նոր Անգլիոյ Դաշնակցութիւն»ը: Ասոր նպատակը արտաքսումը չէր բնաւ, այլ բացարձակօրէն Հնդիկներու բնաջնջումն էր: Որովհետեւ նոր բնակչութիւնը պէտք ունէր հողի, անտառներու եւ արօտատեղիներու և այս բոլորը Հնդիկներու սեփականութիւնն էին, եւ չափէն աւելի... — ինչպէս կ'ըսէին Ամերիկայի ագարակատէրերը, — մինչդեռ Հնդիկը որսորդութեամբ ապրող ժողովուրդ մըն էր եւ այս պատճառով ալ լայնատարած կալուածներու պէտք ունէր որսի համար:

Ցեղերու պայքարը շարունակուեցաւ մինչեւ որ ճերմակ ցեղը հասաւ Խաղաղականի ափերուն վրայ: Բայց այս արիւնաքամ պատերազմին նշանախօսքն եղաւ՝

«Ամենալաւ Հնդիկը մեռած Հնդիկն է»:

Եւ քայլ առ քայլ սկսաւ եղծուիլ կարմրամորթը, հողին խրախուսանքէն ետքը, համար ուժգնօրէն կռուելով: Յուսահատօրէն կը պաշտպանէին իրենք զիրենք Հնդիկները, որոնց թիւը Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ 600,000էն մինչեւ 800,000 կը հաշուէին Ճերմակները, իրենց ծանր ու դժուարին տիրացումներուն ժամանակ, բայց նորեկները թիւով շատ էին եւ իրենցմէ շատ աւելի լաւ զինուած՝ յաղթական ելան: Թէեւ ճիշդ է թէ սպաննուած ամէն մէկ Հնդիկի տեղ պէտք էր որ շա՛տ Ճերմակներ իրենց կեանքը տային, բայց, Հնդիկներու պատերազմին ամէնէն սոսկալին՝ Սեմինոլներու դէմ մղուած ճակատամարտին մէջ այս թիւը մէկ առ հարիւր համեմատութեան բարձրացաւ:

Այս պատերազմներուն մեծագոյն մասը միշտ ծագում առաւ Ճերմակներու կողմէ դաշնագիրներու խզման պատճառաւ: Հնդիկներու հողերը կը գրաւէին, իսկ մնացած մասին համար հանդիսաւորապէս կ'երաշխաւորէին, բայց երբ գաղթականները դարձեալ կազմ ու պատրաստ կ'ըլլային կռուի՝ այն ատեն շատ պարզ կերպով կը դրժէին դաշինքը, եւ դարձեալ կռիւի կը սկսէին:

«Հնդիկներու դէմ մղած մեր բոլոր պատերազմները», կը յայտարարէ շեշտակի՝ 1851ին ամերիկեան ներքին նախարարութեան մէկ տեղեկագիրը, «միշտ սա երեք դրդապատճառներն ունեցած են, — սահմաններու բռնաբարումը, կառավարութեան կողմէ տրուած խոստումներու դրժումը եւ կամ գործակալներու խարէութիւնները:

Տարեգրութեանց մէջ արձանագրուած ահռելի ոճիրները երբեք գերազանցած չեն սահմաններուն վրայ գաղթականներուն եւ յելուզակներուն կողմէ գործադրուած զարհուրանքները:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

1932ի հունձքի ձախողման, եւ թէ կառավարութիւնը որոշած է 600,000 թոն սերմնցու բաշխել անոնց, պետական մթերանոցներէն։

Այս կարգադրութեամբ, չեղեալ կը համարուի անցեալ սեպտեմբերի հրամանագիրը, որ նմանապէս ստորագրուած էր Մոլոտովի եւ Ստալինի կողմէ եւ որ կը յայտարարէր թէ արմտիքի հունձքը գոհացուցիչ է ամէն տեղ, թէ կառավարութիւնը սերմնցու չպիտի տայ ո՛ր եւ է պետական կամ հաւաքական տնտեսութեան, 1932—33ի գարնանացանին համար եւն.։ Այս հրամանագրին վրայ, բուռն պայքարի մը ձեռնարկեցին «հարուածային վաշտերը», Ուկրայնայի եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ, արմտիք հաւաքելու համար, բայց մատնուեցան ծանր ձախողանքի մը։ Ցետոյ պատժական վաշտեր հրացանի բռնեցին իրրեւ թէ կազմակերպուած «սապոթաժ»ի վարիչները, նոյնիսկ համայնավարներ, ամբողջ գիւղեր տեղահան ըրին եւ բնակիչները հեռաւոր վայրեր աքսորեցին։ Այս պայքարը շարունակուեցաւ ամբողջ դեկտեմբեր, յունուար եւ փետրուար ամիսներու ընթացքին, եւ ահաւասիկ նոր նահանջ մը։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի կողմէ, այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ, 245, rue J. J. Rousseau: կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։ կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն սահպօղաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ խումբերը այս Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «Ապառաժ» խումբի ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Ոսկեան Լուսարեւեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին որոշեալ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ եւ ՌԱԶՄԻԿ խումբերու
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Պ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ Etoile Bleue սրճարանին մէջ, 121, Ave. de l'Union
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ | կը խօսի ընկ. ՆԺԴԵՀ
Գեղարուեստական բաժին։ | Ծախքերու համար կը գանձուի 2 ֆր.։
ընկերահամակրական խնջոյք կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։

***

Լա-Սիօթայի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 2.30ին
գեղարուեստական բաժին։ | Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ԳԱՄԲԱՆԷԸ ՖՐԷԶԻ Ս. Կարապետ մատրան մանկապարտէզի հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Մարտ 5ին, յետաձգուած է Մարտ 12ին։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) Le Gérant : H. STEPHAN

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Սալ Լիւսիէնի շէնլ սրահին մէջ,
13, Rue d'Issy, Billancourt
Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆԻ
կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ԶԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

կը մասնակցին ԵՓՐԱՏ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, տիկին Զ. ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ (երգ), Պ. Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ (ջութակ), Պ. Ա. ՊԱԼԵԱՆ (ֆլիւթ), Պ. Ռ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (աքորտէոն), Պ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ (արտասանութիւն), Պ. ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ եւ Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՊԱԼԵԱՆ (կովկասեան պար)։

կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՀԱՊԷՇԵԱՆի։
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Իսի լէ Մուլինոի ծանօթ հացագործ-անուշավաճառը՝ Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ստանձնած է պիւֆէն, ուր պիտի գտնէք մասնաւոր խնամքով պատրաստուած լահմէճիւն՝ պանիրով, պուղաչայ եւ ամէն տեսակ արեւելեան անուշեղէններ՝ ժողովրդական գիներով։

Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ՚ուզեն քաջալերել ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

Մուտք 5 ֆրանք։ Պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակց. Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք 23 և իջնել Point du Jour

Հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ
ՔԵՐՑ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ
Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՏԻՃԵԱՆէ
Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի
կը ներկայացուի՝ ԵՕԹԸ ԽԵՆԹԵՐԸ (զաւեշտ)
ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի վարժութիւն ունեցող գործաւորուհիներ։ դիմել՝ տիկ. ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի, 14, Passage de Puebla, փարիզ (19), մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Ագրակ գիւղէն Մարիամ Պետրոսեան կը փնտռէ իր որդին՝ Սարգիս Պետրոսեան, 23 տարեկան, հօր անուն՝ Գրիգոր, մեծ եղբօր անունը՝ Կարապետ (այժմ Ամերիկա), քրոջ անունը՝ Սիրանոյշ։ 1926ին Պէյրութէն եկած է Մարսէյլ։ 1931ին այցեկութքի առեն կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին՝ chez Mr. Pasquet, rue de la Mare, La Besse, Pallissy - Rachelle (Ch. Inf.)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ իր մօր եւ քրոջ որոնք կը բնակին Մարսէյլ։ Հասցէ՝ Aram Meguerditchian, Travers Cabucelle, Campagne Nègre No. 9. Marseille:

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ

—·—

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան «Կաղանդչէք»ի հանգանակութեան բ. ցանկը։

Կ. Կարինեան, Մ. Գրիգորեան, Գ. Սրապեան, Յ. Չըկըրկանեան, Ա. Ջատէեան, Յ. Չպուքքեարեան 20ական ֆրանք։ Ա. Իբգրանեան եւ Ս. Աբրահամեան 15ական ֆրանք։ Շահուկեան, Պօղոսեան, Թէքէրճեան, Գ. Դերձակեան, Ե. Յովսէփեան, Տ. Թեւանեան, Պ. Կարապետեան, Մարկարենց Ջաւրկեան, Աճէմեան, Գ. Սիմօնեան, Նիկողոսեան, Օ. Ջատէեան, Յ. Տէմիրճեան, Նաւասարդեան 10ական ֆրանք։ Պօտուեան, Օ. Մելքոնեան, Գալֆաեան, Ոնն, Կարապետեան, Ապաճեան, Ա. Յակոբեան, Ա. Յովհաննէսեան, Ս. Յովհաննէսեան, Ա. Գալըկեան Բ. Տօնիկեան, Կարօ, Շահպազեան, Պօտուեան, Տակառեան, Կ. Պետրոսեան 5ական ֆրանք։ Զարշաֆեան 2 ֆրանք։ Հանգանակութեան ընդհ. գումարը՝ 783 ֆրանք։

× Շնորհակալութեամբ ստացած ենք նաեւ 25 ֆրանք Պ. Մ. Ալթունեանէ՝ փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Թօփալեանի մահուան առթիւ եւ Պ. Ա. Ջատէեանի դպրոցին համար նուիրած վառարանը։

Վարչութիւն

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱԶԳ. ՏՕՆԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 23 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

"ՅԱՌԱՋ" ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պանեօ-Բաշանի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

***

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ

Aslanian ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
39bis, Rue de la Défense

***

Քրեմլին-Պիսէթրի մէջ

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
2bis rue Blanqui

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Փոխնէն ալ այդ կեցուածքը ունեցաւ իր դատաւորներուն առջեւ. մերկացուց կուրծքը, ցոյց տուաւ անոր գեղեցկութիւնը եւ ազատ արձակուեցաւ։ Լիան կը հաւատար որ ինքն ալ անպարտ պիտի արձակուէր այդ դատավարութեան մէջ։ Այրեր էին կեցած իր դիմացը. կը ճանչնար անոնց հոգին։ Ցուսախաբ եղած էր միայն մէկ անգամ. անգլիացի ծովակալը խախտած էր իր հաւատքը. բայց շուտով կազդուրուած էր Մատրիտ վերադարձին։ Լափէրք՝ Ֆրանսայի Գաղտնի Սպասարկութեան գլխաւոր նեցուկներէն մէկը որմէ շատ բաներ սորված էր ինք, անձնատուր եղած էր հիմա իրեն։ Անոր խօսքերուն եւ նըւիրումին վստահելով էր որ եկեր էր Փարիզ, հակառակ ծովակալին ազդարարութեան։ Լիան ինքզինքը կը նըկատէր վտանգէ զերծ։ Անվրդով ու ինքնավստահ երեւոյթով մըն է որ կը դիմաւորէր այժմ այս ամբաստանութիւնը. թող հասկնան որ սիրուած էր։

Տարւոյն սկիզբը իր ընդհատուած ճամբորդութեան մասին եղած հարցումներուն, պատասխանեց այնպէս ինչպէս պատասխանած էր Լոնտոնի Ոստիկանական Տեսչութեան մէջ։ Աղջիկ մը ունէր. սիրահարներ ունեցած ըլլալու իրողութիւն մեղուցած չէր մայրական սէրը իր կուրծքին տակ. իր ձայնին խանդակաթ ու գուրգուրոտ շեշտը գաղափարը կուտար այդ զգացումին։

— Եւ բոլոր այս սիրահարներէն անշուշտ մտերիմ խոստովանութիւններ ալ լսած էք, հարցուց նախագահը։

— Անշուշտ։

— Անոնք խօսած են հարկաւ ձեզի պատերազմին մասնուցած իրենց ծառայութիւններուն մասին։

— Էրիկմարդիկ տրամադիր են միշտ խօսելու իրենց ըրածներուն մասին այն կիներուն զորս կը սիրեն։

— Թերեւս դուք փորձած էք երբեմըն սեւեռումով փրցնել այդ խոստովանութիւնները։

— Երբեք. էրիկմարդը կը պարծենայ անպատճառ, շատ անգամ եթէ պարծենալու բան չունի։

Անկասկած խորհեցաւ ձորձի մասին, երբ աւելցուց հետեւեալ բառերը։

— Ցաճախ երբ կը խօսէին գիս չհետաքրքրող նիւթերու մասին, մերժած եմ մտիկ ընել. չեմ հետաքրքրուած թէ ինչեր տեղի կ՚ունենային ճակատը. ես զինուոր չեմ. չեմ սիրեր այս պատերազմը։

— Տը Լոռան խօսեցա՞ւ ձեզի Գերմանիոյ վրայ կատարուելիք օդային յարձակումներուն մասին։

— Կարելի է որ խօսած ըլլայ։

— Յարձակումներէն առա՞ջ ...

— Հաւանական է. երբ էրիկմարդը թեւերուդ մէջ է, անիկա կը խօսի քեզի շատ մը բաներու մասին, կը խօսի առանց մտածելու. ամէն անգամ չես լսեր, կը հասկնաս։

Լիան շատ լաւ գիտէր որ զինքը դատողները իրենք ալ հասկցած էին հարցաքննութեանց սկիզբէն ի վեր, որ ապացոյցներ չունէին զինքը դատապարտելու համար։ Իր անխոնջ արտայայտութեններէն բան չփոխուեցաւ նոյն իսկ այն պահուն երբ իրեն յայտնեցին որ Տը Լոռանը գնդակահարուած էր պատերազմական ատեանին կողմէ՝ յարձակման լուրը Գերմանացիներուն հաղորդած ըլլալուն համար

— Հարիւրապետը ի՞նչպէս հաղորդեց այդ տեղեկութիւնը թշնամիին։

— Չեմ գիտեր։

— Ձեր սիրահա՞րն էր։

— Այո՛։

— Ձեզի այցելեց երբ Նեօյլի էիք։

— Ամէն բան գիտէք, պարոններ։

— Ձեզի բան մը չյայտնե՞ց երբ ձեր թեւերուն մէջն էր։

— Էրիկմարդը ամէն ինչ չըսեր իր սիրուհիին, պարոն նախագահ. եթէ դուք ալ սիրահար եղած էք, պէտք է յիշէք որ, անիկա կը պատմէ միայն այն բաները որոնց համար հպարտութիւն կը զգայ։

— Չպիտի՞ պզտուէիք երբեք եթէ ձեզի ըսէին որ ձեր սիրահարներէն մէկը ամօթալի մահ մը ունեցաւ, որովհետեւ դուք դաւաճանեցիք անոր, չարաչար գործածելով իր վստահութիւնը։

— Պարոննե՛ր, ես պատասխանատու չեմ այն բաներուն համար զոր սիրահարած մարդը կրնայ արտասանել. դաւաճանեցիր իր վստահութեանը կ'ըսէք, որովհետեւ այդ բանն է որ հաստատել կ'ուզէք անպատճառ եւ սակայն չէք կրնար ապացուցանել։

Լիան հանդարտ, ինքնավստահ ու յաղթական երեւոյթ մը ունէր մինչեւ այդ վայրկեանը։ Նախագահը, որ սկըսած էր խոստովանցնել զինքը իր սիրային պատմութիւններուն մասին, երեւան բերաւ ապացոյց մը զոր չպիտի կրնար հերքել։

Նախագահը տեղաւորեց ակնոցը քթին վրայ, սեղանին վրայէն վերցուց թուղթի կտոր մը եւ կարդաց։ Նամակ մըն էր ուղղուած՝ Մատրիտի գերման ծովային կցորդ Ֆոն Թրէօյմէն Պերլինի կառավարութեան։ Ֆոն Թրէօյմ կը խնդրէր գումար մը Մաթա Հարիին համար որ կ'ուզէր Փարիզ վերադառնալ իրրեւ սիրուհին Լափէրքին։

Երբ նախագահը վերջացուց, խոր լռութիւն կը տիրէր սրահին մէջ։ Ակնոցներուն վրայէն նայեցաւ աղջկան։ Լիան չխօսեցաւ. անշարժ մնաց ու նայեցաւ նախագահին աչքերուն մէջ։

Ցի՞շե՞ց արդեօք ծովակալին խօսքը Լոնտոնի մէջ — «Մի՛ հաւատար որ մարդիկ միայն մարդ են եւ ուրիշ ոչինչ. վտանգաւոր է այդ հաւատքը ըսել չեմ ուզեր որ հերոսներ են, բայց անոնք գաղափար մը ունին իրենց գլխուն մէջ»։ Սկսա՞ւ արդեօք գուշակել ճշմարտութիւնը անոր ազդարարութեան։ Իրա՞ւ իր չէմացիները մարդիկներ չէին միայն, այլ արտայայտութիւնը իրենցմէ աւելի յաւիտենական անտանելի գաղափարի մը։

Նախագահը շարունակեց պաշտօն չեշտով մը։ Ցուզում կամ յոյզ թանակ չկար իր ձայնին մէջ։

— Ցիշուած գումարը, ինչպէս կը տեսնէք, շատ աւելի քիչ է քան այն գումարները զոր սովորաբար կը ստանայիք ձեր սիրահարներէն։ Պատերազմը կը շարունակուի երեք տարիէ ի վեր եւ անտարակոյս գերման ծովային կցորդը գիտէր որ իր կառավարութիւնը 1914ի պէս առատաձեռն չէր։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ 1933

4 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2128 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ւր կ'երթայ Գերմանիան

Այս միջոցին բովանդակ աշխարհի ուշադրութիւնն ուղղուած է դէպի Գերմանիա:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ, մէկ շաբաթէ ի վեր, այդ խռովայոյզ երկրին մէջ, աննախընթաց է ոչ միայն իր հանգամանքով, այլեւ տարողութեամբ:

Իր ջախջախիչ պարտութենէն ի վեր, բազմազան եւ բազմաթիւ փորձութիւններ եւ փոթորիկներ կրեց Գերմանիան: Իսկ այսօր կը թաւալի հրաբուխի մը վրայ, որուն ելքը դժուար է գուշակել:

Խորհրդարանին հրկիզումը դիպուած մըն է միայն:

Առանց անոր ալ, Գերմանիան կը գտնուէր բացառիկ պայմաններու մէջ: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ իշխանութեան գլուխ անցաւ Հիթլէր,— նորագոյն Մուսոլինին:

Հրկիզումը փութացուց դէպքերու ընթացքը, ուժգնութիւն եւ գոյն տալով ծրագրուած առաջադրութեանց:

Եւ աճապարանք, մէկ օրէն միւսը իշխանատաս հրամաններ եւ բացառիկ օրէնքներ, որոնք խոր մտահոգութիւն կը պատճառեն ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ արտասահմանի մէջ:

Երկաթեայ բռունցքն է որ կ'իշխէ օրերէ ի վեր: Ջնջուած են բոլոր սահմանադրական ազատութիւնները: Ոչ ոք ապահով է իր շարժումներուն, իր բնակարանին, մինչեւ անգամ իր կեանքին համար:

Հիթլէր մահ կը սպառնայ բոլոր ձախակողմեան տարրերուն: Ոչ միայն համայնավարներուն, այլ եւ ընկերվարականներուն:

Եւ կը սպառնայ նոյն իսկ հաստատուած կարգ ու սարքին:

Իր հրովարտակները արդէն փորած են հանրապետութեան հիմերը: Եւ, տակաւին յայտնի չէ թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի հասնի պեղումը:

«Նացի»ները որոշած են վերահաստատել հին Գերմանիոյ փառքերը, նոր նշանախօսքերով եւ նորագոյն ռազմավարութեամբ:

Արդէն իսկ ծալլուած է հանրապետական դրօշը, իսկ նոր խորհրդարանին ժողովարահ ընտրուած է Փոցտամի բերդաքաղաքի եկեղեցին, որ կը խորհրդանշէ կայսերական Գերմանիոյ մեծութիւնն ու երազները:

Ամբողջ երկրին դիմագիծը փոխելէ յետոյ, Հիթլէր անշուշտ աչքերը պիտի ուղղէ սահմանէն դուրս, արժեցնելու համար քաղաքական եւ հողային պահանջներ:

Առ այժմ կանուխ է տակաւին: Եւ կը գոհանայ պայթուցիկ ճառերով, նախապատրաստելու համար միտքերը:

Օրուան իշխանութիւնը կ'ուզէ նախ ներքին թշնամին մաքրել, «արմատէն ոչնչացնել», ինչպէս կը յայտարարէ ներքին նախարարը:

Հիթլէրականութիւնը կատաղի հակառակորդ է Մարքսի վարդապետութեան, թէեւ իր ծրագրին մէջ ունի տրամադրութիւններ՝ բանուորներու պաշտպանութեան համար:

Թշնամի է, նաեւ, Հրեաներուն եւ բոլոր անոնց որ զտարիւն Գերմանացիներ չեն:

Իբրեւ «ցեղապաշտ», ան կ'ուզէ պաշտամունքի մը վերածել ազգայնականութիւնը, որով պիտի վերածնի Գերմանիան, «14 տարի չարաչար տուժած ըլլալով միջազգայնական տեսութիւններէն»:

Այդ հիմնական ծրագիրը կը թելադրէ, անշուշտ, թօթվել պատերազմի դաշնագիրներուն կապանքները, ջնջել կամ վերաքննել Վերսայլի դաշինքին նուաստացուցիչ տրամադրութիւնները:

Բայց, որքան ալ մոլեռանդ, Հիթլէր կ'ըմբռնէ թէ կարելի չէ մէկ անգամէն իրականացնել այդ բոլորը:

Այդ մտահոգութեամբ ալ, ան իր քաղաքական ծրագրին մէջ անհրաժեշտ կը գտնէ սերտ գործակցութիւն, մինչեւ իսկ զինակցութիւն՝ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ հետ:

Ուրիշ խօսքով՝ միացեալ ճակատ՝ Ֆրանսայի դէմ, որ կը համարուի ոխերիմ թշնամի:

Եւ սակայն, ինչպէս ըսինք, տակաւին կանուխ է այս բոլորին համար:

Վաղը, կիրակի, կը կատարուին չորրորդ անգամ լուծուած խորհրդարանին ընտրութիւնները:

Օրուան իշխանութիւնը ջլատման, ահ ու սարսափի մատնած է միւս բոլոր հոսանքները, եւ կը յուսայ ապահովել ազգայնական ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը, տիրաբար կառավարելու համար:

Ընտրութիւններէն վերջն է որ, Հիթլէր եւ ընկ. պիտի կրնան աւելի գործօն կամ սպառողական դիրք բռնել, համաձայն արդիւնքին:

Միւս կողմէ, կան այլապէս անյաղթելի դժուարութիւններ:

Գերմանիան Իտալիա չէ, ոչ միայն տարածութեամբ եւ բնակչութեամբ, այլեւ ներքին կազմակերպութեամբ եւ բովանդակութեամբ:

Զափազանց դժուար է, եթէ ոչ անկարելի, «հարուածային կարգով» միեւնոյն կաղապարին մէջ հալեցնել եւ լուծքի մը պէս դնել 70 միլիոն ժողովուրդ, որ ունի բարձրագոյն մշակոյթ, եւ որ եղած է ամէնէն ամուր խարիսխը՝ արմատական տեսութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ, աննախընթաց խմորում մըն է որ տեղի կ'ունենայ այդ երկրամասին վրայ, դէմ դիմաց՝ յաղթական Ֆրանսայի որ ծուռ կը նայի, եւ խորհրդային Ռուսիոյ որ պատճառներ չունի հրճուելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՅՍ. ԴՐՕՇԸ ԿԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

« ԱՐՄԱՏԷՆ ՊԻՏԻ ՈՉՆՉԱՑՆԵՆՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ »

Խուզարկութիւնները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ:

Ներքին նախարար Պ. Կէօրինկ ռուտն ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Կառավարութիւնը կը կռուի ոչ թէ ինքզինք պաշտպանելու, այլ արմատէն ոչնչացնելու համար համայնավարութիւնը: Որքան ատեն որ ընկերվարական եւ համայնավարական քարոզութիւնները օրինաւորութեան մէջ մընացին, ո՛ր եւ է վտանգի չենթարկուեցան:

Նախարարը խօսելով համայնավարներու կեդրոնին մէջ բռնուած փաստաթուղթերու մասին, ըսաւ թէ դաւադիրները որոշած էին մարտ 5 — 6ի գիշերը բռնի գրաւել Պերլինը եւ ազդանշանը տալ քաղաքացիական պատերազմի մը:

Պ. Կէօրինկ յետոյ քանի մը հատուածներ կարդաց համայնավարական գիրքէ մը, «Արուեստ Ապստամբութեան» եւ աւելցուց. — « Այս առաջադրութիւնները աչքի առջեւ ունենալէ յետոյ, պետութիւնը հարկադրուած էր սաղմին մէջ խեղդել այս պարհուրելի ծրագիրները»:

Նախարարը պնդեց թէ համայնավարները փետր. 15էն ձեռնարկեր էին 200ական հոգինոց ահաբեկիչներու խումբեր կազմել, որոնք Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու կամ հիթլէրականներու համազգեստ հագնելով, ոճրափորձեր պիտի կատարէին, համաձայն Մոսկուայի հրահանգներուն:

⁂ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին գիշեր ցերեկ: Միայն հինգշաբթի գիշեր, ոստիկանութիւնը յիսուն քաղաքներու մէջ ձերբակալեց աւելի քան չորս հազար յայտնի համայնավարներ, — լրագրող, փաստաբան, Թաղապետական խորհրդական, երեսփոխան եւ պաշտօնեայ:

Միայն հռենոսեան գաւառներու մէջ ձերբակալուած են 2050 հոգի:

Ձերբակալութիւնները պիտի շարունակուին դեռ ատեն մըն ալ: Շատ մը կասկածելիներ յաջողած են ճողոպրիլ: Կան ալ որ սահմանը անցած են, ինչպէս համայնավար կուսակցութեան պետը, Թալման: Փախած է նաեւ խորհրդարանի համայնավար խմբակցութեան նախագահը: Բազմաթիւ կասկածելիներ զինուորական փախստականներու կեանքը կ'ապրին, թաղէ թաղ ապաստանելով, եւ միշտ ձերբակալուելու մղձաւանջին տակ:

— Պիտի ոչնչացնենք մարքսեան ցեղը, կը յայտարարեն օրուան վարիչները, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով:

Առջի օր ձերբակալուեցաւ նաեւ ընկերվարական պաշտօնաթերթին, Ֆորվերցի խմբագրապետը, որ յայտարարած էր թէ խորհրդարանին հրկիզումը հիթլէրականներու գործն է:

Խիստ հսկողութեան ենթարկուած են նաեւ օտար թղթակիցները: Պարզ ազդարարութենէն մինչեւ երկրէն վտարում կը սպառնայ այն թղթակիցներուն որոնք նպատակաւոր եւ անհիմն լուրեր կը հաղորդեն իրենց թերթերուն կամ գրգռութիւն կը սերմանեն Գերմանիոյ նոր իշխանութեան դէմ:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց նոր խորհրդարանը բանալ Փոցտամի զինուորական մեծ եկեղեցիին տաճարին մէջ: Այս որոշումը ուշագրաւ է ոչ միայն անոր համար որ Երեսփ. Ժողովը կը փոխադրուի եկեղեցի մը (1848ին ալ այդպիսի դէպք մը պատահած է), այլ եւ անոր համար որ Փոցտամը կը ներկայացնէ խորհրդանշանը Գերմանիոյ ազգային մեծութեան եւ օրրանը կայսերական փառքերուն, — ճիշդ հակառակը Վայմարի, որ վառարանն է հանրապետութեան: Փոցտամը բնակավայրն էր Փրուսիոյ թագաւորներուն, իսկ 1871էն յետոյ՝ կայսրերուն:

Երեսփ. Ժողովը փոխադրելով Փոցտամ, Հիթլէր կ'ուզէ ապացուցանել թէ իր իշխանութեանը ազդանշանն է կայսերական վերածնութեան նոր եւ ահարկու խոյանքի մը:

Փոցտամի եկեղեցին շինուած է 1732ին եւ ունի տաճար մը որ կրնայ առնել 2800 հոգի: Աւեանին մէջտեղը կը գտնուի կայսերական օթեակը, փառաւոր զարդարանքներով: Աջ եւ ձախ կողմերը դրուած են Ֆրետերիք Ա.ի եւ Բ.ի աթոռները: Խորանին ետեւը կը գտնուի Մեծն Ֆրետերիքի դամբարանը, ուր, 1806ին այցելեց Նափոլէոն, մրմնջելով. — « Այսպէ՛ս կ'անցնի աշխարհի փառքը»:

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը հրատարակեց հրամանագիր մը, որուն համաձայն հանրային շէնքերը այլեւս չպիտի պարզեն հանրապետական դրօշը (սեւ – կարմիր – ոսկեգոյն), այլ միայն Փրուսիոյ դրօշը (սեւ – ճերմակ): Իսկ մարտ 12էն, ազգային սուգին առթիւ, միապետական դրօշը (սեւ – ճերմակ – կարմիր):

⁂ Վարչապետ Հիթլէր եւս իր կարգին ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— Միջազգայնականութիւնը, սա մարքսեան վարդապետութիւնը որ հիմնուած է ցեղերու եւ անհատներու հաւասարութեան վրայ, ձախողած է թշուառօրէն եւ միայն կործանման կրնայ առաջնորդել ժողովուրդները: Գերման ժողովուրդը ամբողջ տասնըչորս տարի չարաչար տուժեց իր ժողովրդավար եւ միջազգայնական տեսութիւններէն: Այս առթիւ պարզեց պատկերը Ռուսաստանի, ուր միլիոնաւոր մարդիկ կը մեռնին անօթութենէ, արգաւանդ հողի մը վրայ:

Վարչապետը այսօր օդանաւով թռիչք մը պիտի կատարէ լեհական նրբանցքին վրայ, Պերլինի եւ Քէօնիկսպէրկի միջեւ, եւ պիտի խօսի վերջին ճառը՝ ընտրութեանց առթիւ որ կը կատարուին վաղը՝ կիրակի: Ճառը անթելով պիտի լսուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Այս առթիւ հիթլէրականները խարոյկներ պիտի վառեն լեհական սահմանագլուխին երկայնքը, իբրեւ ուրախութեան ցոյց: Լեհերը մտահոգ են, թէեւ ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած է որ ծայրայեղութիւններ չպատահին:

⁂ Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչը հազար մարք պարգեւ սահմանած է բոլոր անոնց որ լուր կուտան համայնավարական թռուցիկներու հրատարակութեան կամ բաշխման մասին: Ո՛վ որ համայնավար մը բռնէ յանցանքի վրայ, իրաւունք ունի ձերբակալելու եւ ոստիկանութեան յանձնելու:

Մակեդոնական անկախութեան խնդիրը

Սօֆիայի սերպիական դեսպանը ծանուցագիր մը յանձնեց պուլկարական կառավարութեան, բողոքելով թէ Կորնա Ճումայի մակեդոնական համագումարին մէջ, զինուորական իշխանութեանց ներկայացուցիչը ջատագոված է պուլկարական բանակին եւ Մակեդոնացիներուն համերաշխութիւնը: (Մեր թղթակիցը մանրամասնօրէն նկարագրած էր այս համագումարը, որուն բանաձեւը կը պահանջէ Մակեդոնիոյ անկախութիւնը):

Ծանուցագիրը գիտել կուտայ թէ՝ մակեդոնական օրինաւոր եւ ապօրէն կազմակերպութիւնները մեղսակից են կատարուած բոլոր գործերուն մէջ եւ թէ Եուկոսլավիոյ դէմ յեղափոխական ձեռնարկները կը կազմակերպուին պուլկարական հողի վրայ:

Ծանուցագիրը կ'ազդարարէ թէ պուլկարական կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի բռնուի, եթէ որ եւ է խռովարարական ձեռնարկ կատարուի Եուկոսլավիոյ դէմ, Մակեդոնացի յեղափոխականներուն կողմէ:

55 միլիոն Ամերիկացիներ կը տուժեն

ՍԵՂԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ՝ դրամատուներու վճարումները կանգ առած են 18 նահանգներու մէջ, ծանր կորուստներու մատնելով 55 միլիոն Ամերիկացիներ:

Իբրեւ հետեւանք ձեռք առնուած բացառիկ միջոցներուն, Սան Ֆրանչիսկոյի, Քլիվլէնտի եւ Տիթրոյթի սակարաններն եւ Նիւ Օրլիընսի բամպակի շուկան փակուեցան մինչեւ շաբթուան վերջը: Բազմաթիւ երկրագործական շուկաներ դադրեցուցած են իրենց գործառնութիւնները: Թէքսասի կառավարիչը մորաթորիոմ հռչակեց եւ հրամայեց բոլոր դրամատուները փակել մինչեւ մարտ 7:

Վճարումները դադրեցնելու շարժումը արագօրէն ծաւալեցաւ վերջին երկու օրերու ընթացքին: Վախ կայ որ ընդհանուր մորաթորիոմ հռչակուի ամբողջ երկրին մէջ, եթէ դարման մը չգտնուի:

Սակարաններուն մէջ, բազմաթիւ զնորդներ կը ջանան հնչուն դրամի վերածել իրենց արժեթուղթերը եւ տոլար կը ծախեն ֆրանքի կամ սթեռլինի փոխարէն:

⁂ Ուրբաթ օր, բացառիկ տնօրինութեանց ենթարկուեցան Քալիֆորնիոյ, Լուիզիանայի, Օքլահամայի եւ Միսիսիփիի նահանգներու դրամատուները: Քալիֆորնիոյ մէջ մորաթորիոմ հռչակուեցաւ երեք օրուան համար, Լուիզիանայի մէջ՝ մինչեւ երկուշաբթի: Առեւտուրը ջլատուած է զգալապէս եւ շատ չանցած վրդովիչ համեմատութիւններ պիտի առնէ տագնապը: Համաձայն ստոյգ տեղեկութեանց, գործազուրկներուն թիւը կը հասնի 15 միլիոնի: Եթէ գործերը խանգարուին նոր տագնապին հետեւանքով, այս թիւը պիտի բարձրանայ աղետալի աստիճանի մը:

Այս աղէտին առաջքը առնելու համար, կ'առաջարկուին երկու միջոցներ, — մէկը այն, որ կառավարութիւնը երաշխաւորէ այժմ դրամատուներու մէջ գտնուած աւանդները: Կ'ըսուի թէ նախագահ Րուզվէլթ կ'ընդդիմանայ այս առաջարկին, որովհետեւ ատով պետութիւնը չափազանց ծանր բեռի մը տակ պիտի իյնայ եւ պիտի վարկաբեկուի, մանաւանդ որ մեծագումար վճարումներ ունի մարտ 15ին:

Երկրորդ առաջարկն է՝ թոյլ չտալ որ դրամ քաշուի, բայց երաշխաւորել չէքերու շրջաբերութիւնը: Այս առաջարկին ալ դրամատուները կ'ընդդիմանան, քանի որ պիտի ստիպուին ընդունիլ անկարողութեան մատնուած դրամատուներու չէքերը:

Նախագահ Րուզվէլթ, որ այսօր իսկ պաշտօնապէս պիտի ստանձնէ իշխանութիւնը, կը խորհի արտակարգ նստաշրջանի հրաւիրել խորհրդարանը, դարման մը գտնելու համար:

Փարիզի վաճառականները կը սպառնան..

Ֆրանսայի եւ գաղութներու արհեստապետութեանց ազգային սէնտիքան մեծ միթինկ մը գումարեց առջի օր, Վակրամի սրահին մէջ, բողոքելու համար տուրքերու անհաւասարութեան դէմ: Այս առթիւ որոշուեցաւ պահանջել վերաքննութիւն՝ վարձակալութեանց օրէնքին եւ ուրիշ բարեփոխումներ: Միեւնոյն ատեն քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որուն համաձայն 48 ժամ պիտի փակուին վաճառատուները:

⁂ Ժողովին քուէարկած բանաձեւը կը պահանջէ նաեւ, ցնոր տնօրինութիւն, դադրեցնել ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին գործադրութիւնը, տուրքի ենթարկել գործակցական ընկերութիւնները, վերաքննել արտօնագիրներու (փաթէնթ) օրէնքը:

Ժողովին կը մասնակցէին տասը հազար հոգի:

Նոր ժողով մը պիտի գումարուի մարտ 16ին:

Թուրքերը կը շարունակեն փչել Պոլսոյ օտարականներուն դէմ

«ՉԷԻՆ ԳԻՏԵՐ, ՍՈՐՎԵՑԱՆ»

Երրորդ էջին մէջ հրատարակած ենք մանրամասնութիւնները՝ Պոլսոյ մէջ պատահած ամբոխային ցոյցի մը:

Այնտեղ պիտի կարդաք նաեւ լրագրական անօրինակ լուտանք մը օտարներուն դէմ, որ կը կոչուին խոզ, շուն, կարիճ, տզրուկ եւն.: («Ճիմհուրիյէթ»):

Ուրիշ Թուրք թերթ մը, «Հապէր», կը գրէ այս միեւնոյն առիթով.

— « Չէին գիտեր թէ ո՛ր երկրին մէջ կ'ապրէին: Չէին գիտեր թէ իրենց ապրած երկրին մէջ ի՛նչ գոյներ կը ծածանէին: Չէին գիտեր թէ ի՛նչ լեզուով պէտք է խօսիլ այս երկրին մէջ:Այս բաները պէտք էր սորվեցնել անոնց . . . սորվեցան:

Տարիներով զարմանազան «քափիթիւլասիոն»ներու լուծին տակ տառապեցանք . . . Այդ լուծը փշրելու համար մեծ պայքարի մը պէտք կար: Այդ մեծ պայքարը, ազատագրութեան պայքարը կազմակերպելով նոր պետութիւն մը հիմնեցինք: Այլ եւս օսմանեան կայսրութիւնը տեղ չունի աշխարհի քարտէսին վրայ:

« Հիւանդ մարդը » այլ եւս գոյութիւն չունի աշխարհի վրայ: Այլ եւս այս երկիրը ազատ մարդոց Թուրքիան է . . . Տումլու Փունարի մէջ եւս տեսանք մեծ մարդուն օրինակը:

Մենք, Լոզանի մէջ ամէն տեսակ քափիթիւլասիոնները ջնջեցինք: Այլ եւս այս երկրին մէջ քաղաքական, ելմտական եւ ոչ իսկ տնտեսական քափիթիւլասիոններու կրնանք հանդուրժել: Այս պարագան մեզի չափ անոնք եւս գիտեն: Մէկ բան միայն չէին գիտեր, անիկա ալ սորվեցան: Չենք կրնար հան–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՕՍՈՒՆ ՑԱՐԺԱՆԿԱՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴՌՆԵՐԷՆ

Ողջո՜յն քեզ, Հալէպ:

Կը ճանչնա՞ս զիս: Որբուկ մըն էի, երբ ձգեցի քեզ եւ գացի հեռու աշխարհ: Հիմա չափահաս եմ դարձեր, եւ տեսութեան եկեր: Որքա՜ն կարօտցած եմ քեզ, Հալէ՛պ, ակնյրն իմ մանկութեան ուրախութիւններուս:

Ահա մեր հին որբանոցի շէնքին առջեւ: Ցուցամով կը համբուրեմ պաղ քարերը, ձեռքերս կը քսեմ պատերուն: Ահա փուռը, պարտէզը, լոգարանը, ա՜խ, բոլորն ալ փլփլած: Կիսաւեր ու պատառ է մեր որբանոցը: Մի՛ լար, հայ որբատուն, մի՛ լար, որբուկներդ, որ հազարներու կը հասնէին, մեծցած են հիմա: Պարպուեցար դուն, բայց անոնք լեցուցին աշխարհը իրենց ժիր ու զուարթ աշխատանքով:

Երթա՛նք Պապ – էլ – Ֆարաճ:

— Տահլա՛ք, տահլաք, եա՛ խայօ...

Օհօ՜, Պապաճանը: Ահա այն խանութը, ուրկէ 12 տարի առաջ շողգամ գողցեր եմ: Ահա մեր ճէօֆթէճին, ահա մեր փիլաֆճին, փիլա՜ւ, փիլա՜ւ, նշանածիդ տունը փլա՜ւ: Կը յիշեմ, այստեղ 100 դրամ փիլաւ կ'ուտէի, երբ Արաբի մը ձագը ճանկեց փիլաւը եւ փախաւ: Սա քարին վրայ նստած, ժամանակին քուշի եմ ծախած: Ահա փալխլավաճին, ուր զրաւով փալխլավա կ'ուտէինք մեր տիկը պայթեցնելու աստիճան:

— Տահլաք, եա՛ ճիճօ...

Ահա Պապ – էլ – Ֆարաճ, կը կանգնիմ չորս երեսով ժամացոյցին առջեւ եւ կը բարեւեմ: Ժամացոյցն ալ կարծես կը պատասխանէ ինծի.

— Տա՜նկ, տա՜նկ, տա՜նկ...

Ինը: Կարծես ըսել կ'ուզէ թէ ինը տարի ժամանակով հեռու եմ մնացեր իրմէ: Կը մօտենամ այն շէնքին, որուն առջեւ նարինջ կը ծախէինք գերմանացի զինուորներուն:

Ա՜խ, որքա՜ն աքացի կերած ենք մենք այս դրանառջեւ: Ծանրուակները նարինջը կ'առնէին եւ դրամ չուզելով վճարել՝ աքացի կը զարնէին:

Խէնտէկ հասած եմ: Աջ ու ձախ «եա՜ն», ամբողջ Հայաստան: Սափրիչ, դերձակ, կօշկակար, լուսանկարիչ, ատամնաբոյժ, բժիշկ, բոլորը Հայեր են: Ցուցատախտակները, պատի յայտարարութիւնները ամբողջ հայերէն: Վերջապէս հայերէնը կը ճառագայթէ ամէն կողմ, մեծատառ եւ գեղագարդ, — սինէմայի ազդեր, փութպոլի մրցումներ: Խոշոր ազդ մը, որ ամբողջ պատ մըն է բռներ, կը յայտարարէ թէ Պէյրութի Զ. Ո. Միութեան Վահագն խումբը այս շաբթու պիտի մրցի Հ. Մ. Ը. Միութեան խումբին դէմ:

Կը մտնեմ Հայոց եկեղեցիին փողոցը: Եւ յանկարծ, մանկութեանս օրերու «ճառ» մը պոռալու կը մղուիմ.

— Հայ եմ ես, Հայ եմ, Քաջ Վարդանի թոռն եմ ես:

Կուրծքին վրայ Մ. Գ. սկզբնատառերը, կարմիր գոգնոց հագած երկու մանուկներ, ձեռք ձեռքի, կը վազեն առջեւէս:

— Պզտի՛կ, պզտի՛կ, — կը կանչեմ զուրգուրանքով եւ հայ երախայ մը գրկելու կարօտով, — պզտի՛կ, հոս եկուր, անունդ ի՞նչ է:

— Չըխտի ըսեմ, չըխտի ըսեմ:

Ու կը փախչին քրքջալով: Քանի կը մօտենամ եկեղեցիին, կը շատնայ երախաներու բազմութիւնը, — աղուանինե՜ր ամբողջ: Այստեղ է ազգ. մանկապարտէզը: Հալէպի մէջ շատ են դպրոցները, — Հայկաչէն, Կիլիկեան, Կիւլպէնկեան, Բողոքականաց, Հայ կաթոլիկներու: Կայ ու կայ: Դժբախտաբար, գործի հրապարակին վրայ շարժումն է, որ կը պակսի: Վաճառական, խանութպան թէ արհեստաւոր, կը գանգատին բոլորը: Գո՜րծ, գո՜րծ, կ'աղաղակեն բոլորը: Եւ սակայն համբերութեամբ կը սպասեն բարի օրերուն: Ոչ մէկ ճիգ ու ջանք ըէքլամի: Բայց որքան սիրտհատցնող սակարկութիւններ, երբ կը հասնի յաճախորդը: Երբ բան մը կը գնես, չես կրնար հասկնալ թէ քանի՛ անգամ աւելի սուղ վճարեցիր: Քանի ֆրանքնոց ապրանքի մը համար նախ կը պահանջուի 100, յետոյ կ'իջնեն ու կ'իջնեն, եթէ վարժ ես սակարկելու:

Բաղդատմամբ Պէյրութի, կեանքը շատ աժան է, սակայն, Հալէպի մէջ:

Ճիշդ է թէ Եւրոպան եկած է մինչեւ Հալէպ եւ Հալէպի գիւղերը: Սակայն ճաշակելիքներու Արեւելքն է դարձեալ Հալէպը: Ապուխտն ու երշիկը կը կախուին գլխուդ վրայ, դռներուն վերեւ, պատուհաններուն երկայնքը եւ տանիքներուն եղերքէն:

Հալէպի գաղթակայանն է այստեղ, — խրճիթները շինուած են թախտակէ, թիթեղէ, ցեխէ: Այս խրճիթներուն ալ ամբողջ հարստութիւնը... ապուխտ եւ երշիկ, — կեր ու խմէ, գնա պառկէ:

Ահա Նոր գիւղը: «Կէօք մէյտանի» կոչուած տեղը:

Այստեղ էր, որ կուգայինք որբանոցի աղցմով եւ կը բաժնուէինք ըստ մեր մասնագիտութեան, ծիրանի գողնալու: Հալէպէն հեռու է 6—7 քիլոմեթր: Մէկ կամ երկու յարկով շէնքեր, հողէ, փայտէ, քարէ եւ ամբարշաղախէ: Մօտ 1000 տուն, բնակչութիւնը 8000, ամբողջովին Հայեր: Ուրիշ ազգեր չկան այստեղ: Քարաշէն մեծ եկեղեցի մը, որ կ'աւարտի շուտով: Ունին նաեւ մանկապարտէզ մը:

Աղուոր արեւ մը փռուեր էր գիւղին վրայ, այն օրը: Արեւ խմեցի երկար եւ ... անօթեցայ: Նոր գիւղ մը կը մտնէինք:

Մեծ ճաշարան մը գացինք նախ: Ճաշարանապետը տարաւ զիս հնոցին մօտ, որուն վրայ շարուած էին բազմաթիւ ամաններ: Մէկիկ մէկիկ վերցուց կափարիչները, տալով կերակուրներուն անունը, մինչ, միւս կողմէ, տաք շոգին ալ իր կարգին քթիս կը զարնէր կերակուրին անունը: Արեւելքի մէջ ճաշացուցակը այսպէս կը կարդացնեն յաճախորդին:

Կերայ մէկ պնակ միսով բրինձ, մէկ պնակ սինի ճէօֆթէ, մէկ պնակ փիլաւ, մէկ աման մածուն, երկու նարինջ, (արեւելքցիի շատակերութիւնս բռնած էր այդ օրը) եւ վճարեցի 3ֆր. 50 սանթիմ: Դուք ի՞նչ կրնաք ուտել այստեղ, այդքան դրամով: Շահս միայն այդքան չէր, — ճաշարանապետն ալ Հայ էր:

— Ի՞նչ կը կոչուի այստեղ:

— Ռէհանիէ:

— Հայեր կա՞ն:

— Կան, բայց քիչ:

Աստուած Հայ է ցաներ ամէն կողմ:

Կրկին կառք կը մտնենք եւ յառաջ կը սուրանք դէպ ի Քըրք – Խան: Մեքենավարը ճամբուն վրայ մատով մեզի կը ցուցնէ հայկական գիւղեր: Ուրտեղ ծառ կանանչ, մէջը քանի մը գեղեցիկ տուներ կան, Հայեր են անպայման: Հայեր են, որ կը շէնցնեն ու կը ծաղկեցնեն ամէն կողմ: Ձեռքդ դալա՜ր, հայ մարդ, շինէ՛, ծաղկեցո՛ւր անապատն ալ, սերմանէ՛ քրտինքովդ աւազուտին մէջ, քրտինքիդ հո՜տը սիրեմ, իմ անուշ հայ գիւղացի:

— Դուն հո՞ս ... Քըրք – Խանի մէ՞ջ... բարի՜ն ըլլայ...

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մեր նախկին ընկերներէն, Հայկազուն Աբրահամեանն է, ապշահար երեսս կը նայի, չի հաւատար իր աչքերուն: Երկու տարի է, որ վերադարձած է Սուրիա, — ծծելու, ինչպէս կ'ըսէ, իր հայրենի երկրին՝ Տէօրթ – Եոլի նարինջներուն հոտը: Միսպարէֆ նարինջներուն Հայոց պարտէզներն ալ, հեռո՜ւն, մշուշին մէջէն, կարծես կը նային արտասուալից, եւ կը կանչեն տարագիր իրենց մշակներուն:

— Խերդ չանիծած, ե՞րբ եկար, ի՞նչ լուր մեր Զոմէն:

Մեր Հայկազունը հարցում կը տեղայ վրաս, մինչ ես կը ճռուողեմ ուրախութենէս:

— Սեւցե՜ր ես, Հայկազ, սեւցեր, ուժովցեր, անուշցեր, Հայուն հողին պէս ամուր:

Ցետոյ յանկարծ կը հարցնեմ.

— Իմացայ որ կը փափաքիս Փարիզ վերադառնալ, ճի՞շդ է:

— Խերն եմ անիծեր Փարիզին: Եթէ գործ ունենամ, բնաւ չըխտի մտածեմ Ֆրանսայի մասին: Կը բաւէ մեր տառապանքը այդ օտար հողերուն վրայ: Այստեղ գոնէ մեր նարինջներուն կը նայիմ հեռուէն, ու կը հայանամ, Հայու արիւնս կը խայտայ: Ախսո՜ս, որ գործ չկայ: Դուն ի՞նչ ընելու եկար, հո՞ս պիտի մնաս:

— Ո՛չ, Զոմին կողմէ կուգամ ու պիտի վերադառնամ...

— Կեցցէ՜ Վահագնեան բանակը:

Խանդավառ Զոմական մըն է Հայկազը: Կրակոտ երիտասարդ մը: Կը խօսինք հին ու նոր դէպքերու մասին, եւ յանկարծ կը դառնայ ինծի ու կ'ըսէ.

— Գիտե՞ս, դպրոց ունինք այստեղ, 300 աշակերտով: Փարիզ ունի՞ նման դպրոց: Ահա երկու եկեղեցի, մէկը Լուսաւորչականներուն, միւսը Հայ կաթոլիկներուն: Ի՞նչ նստեր կը ճառէք Փարիզի մէջ, պոյ ունիք՝ հոս եկէք: Սահմանը մեզ կը խանդավառէ, կը վառէ մեր յուսահատութիւնը:

Ճամբուն վրայ կը հանդիպինք որբանոցի նախկին մեր տնօրէնին, Լեւոնեանի, որ մեզ իր տունը կը հրաւիրէ:

Ափսո՜ս, որ պէտք է կառքի սպասենք Ալէքսանտրէթ երթալու համար:

ՍԱՐԻ ՏԷՐ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Բ.

I. ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Թիւ 1 ԹԱՂ. — Շինուած են իւրաքանչիւրը 8 յարկաբաժին պարունակող 20 տուն, որով 160 բնակարան:

Զետեղուած են 165 ընտանիք, որոնցմէ 155ը իբր սեփականատէր, մընացեալը վարձակալ:

Այս ընտանիքները կը բաղկանան 607 հոգիէ, որոնց 160ը այր, 165ը կին եւ 282ը երեխայ:

Այս թաղը քաղաքին մէջ գտնուելով ոչ դպրոց ունի, ոչ եկեղեցի, որոնք սակայն մօտ են:

Թիւ 2 ԹԱՂ. — Շինուած են 332 տուն: Տեղաւորուած են 377 ընտանիք, որոնց 332ը իբր սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ:

Բնակչութեան թիւն է 1371, որոնց 385ը այր, 397ը կին, 589ը երեխայ:

Այս թաղին մէջ կան 1 հայ, 1 հայ կաթոլիկ եւ 1 հայ բողոքական վարժարան:

Եկեղեցի չկայ:

Թիւ 3 ԹԱՂ. — Շինուած են 60 տուն: Տեղաւորուած են 68 ընտանիք, որոնց 63ը իբր սեփականատէր, մընացեալը վարձակալ:

Բնակչութիւնն է 352 հոգի, որոնց 70ը այր, 77ը կին եւ 205ը երախայ:

Դպրոց եւ եկեղեցի չկայ:

Թիւ 4 ԹԱՂ (ՆՈՐ – ՄԱՐԱՇ). — Շինուած են 275 տուն: Տեղաւորուած են 745 ընտանիք, որոնց 512ը իբր սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ:

Բնակչութիւնն է 2704 հոգի, որոնց 1371 այր եւ 1333 կին, երախաները միասին:

Երեք վարժարան ունին, հայ, հայ կաթոլիկ եւ հայ բողոքական:

Նաեւ երեք եկեղեցի երեք հասարակութեանց յատուկ:

Կայ նաեւ մէկ մանկանոց:

Թիւ 5 ԹԱՂ (ԹՐԱՏԻ ԳԵՏԻՆ). — Շինուած են 166 տուն: Տեղաւորուած են 301 ընտանիք, որոնց 166ը սեփականատէր, մնացեալը վարձակալ:

Բնակչութիւնն է 1125 հոգի, որոնց 335 այր, 256 կին եւ 534 երախայ:

Կայ մէկ հայ դպրոց:

Եկեղեցի չկայ:

Թիւ 6 ԹԱՂ (ՆՈՐ – ԱՏԱՆԱ).— Շինուած են 111 տուն: Տեղաւորուած են 121 ընտանիք, որոնց 111ը սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 396 հոգի, որոնց 97 այր, 125 կին եւ 174 երախայ:

Մէկ հայ վարժարան:

Եկեղեցի չկայ:

Մէկ հաւաքատեղի:

Թիւ 7 ԹԱՂ (ՆՈՐ – ՀԱՃԸՆ). — Շինուած են 139 տուն: Տեղաւորուած են 185 ընտանիք, որոնց 115ը սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 876, որոնց 223 այր, 251 կին եւ 402 երախայ:

Երկու վարժարան, հայ եւ հայ բողոքական:

Եկեղեցի չկայ:

Թիւ 8 ԹԱՂ (ԽԱԼԻԼ – ՊԱՏԱՌԻ). — Շինուած են 43 տուն: Տեղաւորուած են 43 ընտանիք իբր սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 182 հոգի, որոնց 83 այր, 46 կին եւ 93 երախայ:

Մէկ հայ վարժարան եւ մէկ հայ եկեղեցի:

Թիւ 9 ԹԱՂ (ՊԱՏԱՌԻ ԳԵՏՆԻՆ ՎՐԱՅ ՉԱՌԻԹԱՓԵՐԸ). — Շինուած են 10 տուն, ուր տեղաւորուած են տասը ընտանիք իբր սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 35 հոգի, որոնց 10 այր, 10 կին եւ 15 երախայ:

Դպրոց եւ եկեղեցի չկայ:

Թիւ 10 ԹԱՂ (ՍԻՍ). — Շինուած են 59 տուն: Շինուելու վրայ են ուրիշ 111 հատ ալ: 194 ընտանիք տեղաւորուած են, որոնց 170ը իբր սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 763 հոգի, որոնց 179 այր, 225 կին եւ 359 երախայ:

Մէկ հայ վարժարան:

Եկեղեցի չկայ:

Թիւ 11 ԹԱՂ (ԲԱՐԵՇԷՆ). — Շինուած են 58 տուն: 68 ընտանիք տեղաւորուած են, որոնց 58 սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 287 հոգի, որոնց 80 այր, 98 կին եւ 109 երախայ:

Դպրոց ու եկեղեցի չկայ:

II. ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Շինուած են 1200 տուն եւ տեղաւորուած 1900 ընտանիք, որոնց 1200ը սեփականատէր, իսկ 700ը վարձակալ:

Բնակչութիւնն է 9417, որոնց 2635 այր, 2800 կին եւ 3982 երախայ:

Երեք վարժարան՝ հայ, հայ բողոքական եւ հայ կաթոլիկ: Մէկ հայ եկեղեցի: Մէկ հաւաքատեղի (Զավախահաս Որբերու միութեան կեդրոնը):

III. ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Շինուած են 109 տուն: Տեղաւորուած 185 ընտանիք, որոնց 109 սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 737 հոգի, որոնց 204 այր, 213 կին եւ 320 երախայ:

Դպրոց եւ եկեղեցի չկայ:

IV. ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Շինուած են 57 տուն: Տեղաւորուած 59 ընտանիք, որոնց 56 սեփականատէր: Բնակչութիւնն է 211 հոգի, որոնց 71 այր, 66 կին եւ 74 երախայ:

Մէկ հայ վարժարան եւ եկեղեցի:

V. ՔԸՐՔ – ԽԱՆԻ ՄԷՋ

Շինուած են 60 տուն: Տեղաւորուած 76 ընտանիք, որոնց 60ը սեփականատէր:

Բնակչութիւնն է 318 հոգի, որոնց 86 այր, 85 կին եւ 147 երախայ:

Դպրոց ու եկեղեցի չկայ:

ԷՋ ՄԸ ԹՐՔԱԿԱՆ «ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵՆԷՆ»

ՕՍՄ. ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՏՈՒԱԾ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Ճիւսհիւրիէթ» վերջերս հրատարակեց վէպ մը, «Օսմ. կայսրութեան գլխատուած վարչապետները»:

Մեր աշխատակիցը Վ. Իշխանեան «Հայրենիք»ին ղրկած է հատուածներ՝ այդ պատմութենէն:

Ահաւասիկ էջ մը՝ այդ հրատարակութենէն.—

... Այդ պահուն, Քուլօղլու անուանով ենիչէրի զօրպա մը, իրեն նման զօրպաներու բազմութեամբ մը, մէկէն ի մէկ Տավուտ փաշային չուրջը առաւ: Դահիճներէն բաժնելով, եւ

— Առջեւս ինկիր, փաշա, — ըսելով՝ վէճի գիծէն դուրս հանեց:

Քիչ էր մնացեր որ հրապարակը կըռուի դաշտի մը վերածուէր եւ կռիւն եւս արիւնոտ դէպքեր պիտի ծագէին: Բայց, ձիաւորները շատ աշխոյժ շարժեցան: Ամէն ոք անշարժ մնաց... Ենիչէրիները անմիջապէս շրջապատեցին իրենց մեծերը: Պաշտպան գանդուածի մը ձեւով, Տավուտ փաշա Օրթա Ճամի կը տանէին:

Այդ պահուն, ամէն ոք նոր մտածում մը ունեցաւ,— Տավուտ փաշան կրկին վարչապետ ընել: Այս մտածումին ծնիլն ու տարածուիլը մէկ եղաւ: Ենիչէրիներէն մին անմիջապէս քաշեց իր ձին: Գրկեց Տավուտ փաշան ու հեծուց ձիուն վրայ: Ամէնքը, կարգաւ, մօտեցան անոր, ոմանք իրենց կռնակի փէշերէն հանելով անոր կը հագցնէին, ոմանք ալ իրենց գըլխուն քիւլահը անոր կը ներկայացընէին, բոլորն ալ ինքզինքնին ճանչցընելու եւ յետոյ մէկմէկ շահաւոր դիրք փրցնելու համար փաշային մէյ մէկ նշան կ'ընէին:

Այս ալայը այսպէս Օրթա Ճամի եկած ատեն, մէկ մասը վազեր էր փաշային պալատը, հագուստ կապուստը բերեր էր ու զանոնք մզկիթին մէջ անոր հագցուցեր: Եւ, վերի անկիւնը տեղաւորուած բազմոցներուն վրայ զայն նստեցնելով, ձեռքը համբուրեցին՝ որպէս վարչապետի... Տավուտ փաշա, քրտինքներու մէջ լողալէն, կը յուզուէր, կ'աղօթէր որ կեանքը փրկուած էր եւ իր աղատարարներէն ոմանց «պաշչաւուշութիւն», ոմանց «թէզքէրէճութիւն» կուտար, կարծես վարչապետ մը ըլլար ու հրամաններ տար:

Այս խառնակութենէն բրար անցած էին պետութեան վարողները... Ամէն կողմէ նորէն արիւնի հոտ կուգար: Դահիճներու ձեռքէն ազատուած Տավուտ փաշային այդ զօրպաներուն հետ միանալը եւ Օրթա Ճամին տեղաւորուիլը լաւ նշան չէր...: Վարչապետ Կիւրճիւ Մէհմէտ փաշայի պալատին մէջ ժողով մը կը գումարուէր: Դահիճ Սուլէյման ժողովի կանչուեցաւ: Զայն նեղը դնելով կարելի եղաւ հասկնալ գործին ներքին ծալքերը: Այն ատեն մտահոգութիւնը կրկնապատկուեցաւ:

Բայց, նոյն պահուն, «քարաճըլար քէհեասը» Ահմէտ աղա ոտքի ելաւ.

— Հոդ մտահոգուելիք ի՞նչ կայ, անմիջապէս հրաման ըրէք. ես անոր հախէն կուգամ, ըսաւ:

Ու ժողովին ներկայ եղողները շունչ մը առին:

×

Գիշեր՝ թանձր խաւար: Ցերեկուան կռիւներէն յոգնած եւ յետոյ ալ զանազան անկարգութիւններով արբեցած զօրքերը, Օրթա Ճամիի գորգերուն վրայ երբ կը քնանային, մէկէն ի մէկ մզկիթը «խուզուֆլու զափուճի»ները շրջապատեցին: Զօրքերը, մզկիթին մէջտեղը նետուող թնդանօթի պէս պայթող ձայնով մը հրամաններ տալով կացութեան տիրացող Ահմէտ աղան հազիւ տեսած, ըլլալիքը գուշակեցին: Տավուտ փաշա ալ շուարած Ահմէտ աղային կայծեր արձակող մութ դէմքին կը նայէր պիշ պիշ:

Ահմէտ աղա, Տավուտ փաշայի օձիքէն բռնեց: Զայն քաշկռտելով մինչեւ դուռ տարաւ: Դրան առջեւ կառք մը կը սպասէր: Այս կառքը այն կառքն էր, որով, առտնօք, Տավուտ փաշա Եէտի Քուլէ դրկած էր Սուլթան Օսմանը... Տավուտ փաշա, կառքը տեսածին պէս, խրտչեցաւ ու քայլ մը ետ գնաց: Ահմէտ աղա տուաւ վզակոթին ու առջեւ հրեց: Ցետոյ զայն նետեց կառք:

Տավուտ փաշա երբ Եէտի Քուլէ եկաւ ու մտաւ այն սենեակը ուր մեռցուցած էր Սուլթան Օսմանը, սկսաւ դողդղալ: Անկասկած, այդ երիտասարդ մարդուն՝ մահուան սարսափին ներքեւ, զգացած յուզումէն եւ տառապանքէն, գլուխը պատերուն զարնելով արձակած աղաղակները յիշեց: Մէկէն ի մէկ ինքզինք կորսնցնելով, կքեցաւ գետին: Այն ատեն, վզին չըուան մը անցուցին: Քաշեցին, խեղդեցին եւ դանակով մը կտրելով գլուխը, մարմնէն զատեցին: Այս կտրուած գլուխը տարին, Օրթա Ճամիին դրան առջեւ նետեցին...

×

Օր մը, Սաատապատի մէջ, նշանաւորներուն եւ ժողովուրդին միջեւ (աւետաբականներ եւայլն), արիւնոտ բախում մը տեղի ունեցաւ: Մինչեւ այն ատեն, պալատական մարդոց վրայ հրացանի պարպուիլը տեսնուած չէր: Նշանաւորներուն վրայ թափուող ժողովուրդէն ոմանք բիր, ոմանք կացին ունէին: Բայց, պալատի զինուորները աւելի բազմաթիւ եւ աւելի լաւ զինուած ըլլալով, յաղթեցին եւ բաւական թիւով մարդ մեռաւ:

Այդ դէպքը բարդ գործ մըն էր: Ձեռքի տակէ յեղափոխութեան պատրաստութեամբ զբաղած եղողները, հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւելու եւ վարիչներու համակրանքը իրենց թշնամի մարդոց հակառակ դարձնելու համար, ամէն տեղ այս դէպքէն կը խօսէին ու յետոյ ալ կ'ըսէին.

— Անոնք շուտով պիտի մաքրուին: Իրենց միջեւ անարգած հասարակութիւնը ի՞նչ է բրած: Էհ, ձեզի անհատաներ, էհ ձեզի չէրքէզի փիճեր...

Ու այս կերպով ամէն ոք յեղափոխութեան մղելու կ'աշխատէին: Այլ եւս հոս հոն հաւաքոյթներ եւս սկըսած էին: Օրինակ, կառավարութեան պատկանող մէկէն ապտակ ուտողները, տուրք չտալնուն համար ապրանքներնին գրաւուած մարդիկ, թշուառութեան մէջ մնացողներ տուներուն ու սրճարաններուն մէջ կը հաւաքուէին, ու քարոզութիւններով ընդհանուր դժգոհութիւնը կը շատցնէին:

Այդ միջոցին Պարսկաստանի սահմաններէն գէշ լուրեր կուգային: Տեղ տեղ, սահմանը անցնող Պարսիկները Պոլիս եւս պատուիրակ ղրկած, նախապէս գրաւած տեղերը կը պահանջէին: Իպրահիմ փաշա, պատուիրակ դեսպանին հետ այս մասին բանակցութեան մէջ եղած միջոցին, պարսիկ բանակին Թաւրիզի չուրջ ըլլալուն լուրը ռումբի մը նման պայթեցաւ Պոլսոյ մէջ: Իպրահիմ փաշա ժողովի հրաւէր ըրաւ, նախագահեց թագաւորը: Բանակցութիւնները խզուեցան եւ պատերազմ հռչակուեցաւ: Պատուիրակն ալ նախ բանտարկուեցաւ եւ յետոյ Լիմնոս կղզին ղրկուեցաւ:

Այլ եւս պատերազմի պատրաստութիւնները կը տեսնուէին: Չրաղանի պալատին խնջոյքները դադրած էին, Վոսփորի եւ Սաատապատի սոխակի նման դայլայլող «խանէնտէ»ները լըռած էին... Վարչապետ Իպրահիմ փաշա պատերազմական պատրաստութիւնները լրացնելու համար Հալէպ երթալու, հոն ձմեռնելու ձեռնարկած էր: Թագաւորն ալ իր բանակատեղին Պրուսա հաստատելու համար, Սկիւտար պիտի անցնէր: Նախորդէն աւելի գէշ լուր մը եկաւ, — պարսիկ բանակը Թաւրիզը գրաւած՝ դէպ ի Անատոլու կը յառաջանար:

Թագաւորն ու վարչապետը իրարանցումի մէջ էին: Կ'աշխատէին ժամ առաջ բանակը պատրաստ ընել: Բայց յանկարծ, Պոլսոյ մէջ խլրտանցում մը ծայր տուաւ, ժողովուրդը սարսափած կը վազէր փողոցներէն, քրիստոնեաներն ու Հրեաները արագօրէն կը փակէին իրենց խանութները ու լեղապատառ անկիւն մը կ'ապաստանէին... Իրենց առջեւ գոյնզգոյն դրօշներ ծածանեցնելէն, ձեռքերնին մերկ սուրեր փայլեցնող ըմբոստներուն մէկ թիւը աղօթքի հրապարակէն դէպ ի Պէտէսթէն կը յառաջանար: Թիւ մը Չառըքճըլարի մէջէն Եաղճըլար կ'իջնէր. երրորդ թիւ մը Պայազիտի մզկիթին բակին մէջէն կ'անցնէր: Այս թիւերը իրենց անցած տեղերը զոռոզ գոչումներով կը թնդացնէին: Ամէն ատեն, բարկ, կուռ ու պայրացկոտ ձայն մը կը պոռար.

— Ո՛վ Մուհամմէտի շնորհեալներ... Շէրիաթի յատուկ դատ ունինք... Խանութներնիդ գոցեցէք... Պէտէսթէնի դռները դարձուցէք... Մուհամմէտին հաւատացողը դրօշին ներքեւ թող հրամմէ:

Տարիներէ ի վեր արիւնէ ու խառնակչութենէ ծարաւի մնացած ժողովուրդը, այս կատղած ու վայրագ ձայնով հրաւէրին ընդառաջ կ'երթար, ձեռք անցուցած բիրը կամ սուրը օդին մէջ ճօճելէն ըմբոստներուն կը միանար ու անոնց թիւը հետզհետէ կը շատնար:

Այս խուժանին առջեւ հսկայամարմին, կոխ պեխերով, պղնձագոյն, դէմքը խորշոմած, տեսնողներուն սարսափ ազդող Փաթրոնա Խալիլը կ'երթար, անոր քովէն Արնաւուտ Մուսլի, Մանօ Իսմայիլ, Տէրվիշ Մէհմէտ, Քութուճը Հիւսէին անուն ճիւաղները: Թիւերը միացան Չէմպէրլի Թաշի առջեւ, Տիվանեոլուէն վար իջնելով գրաւեցին Աթմէյտանին: Ենիչէրիներու աղան՝ Հասան, ըմբոստութեան լուրը հազիւ առած, բազմութիւն մը ժողվելով գլխուն, Աթմէյտանի վազեց: Բայց, տեսնելով որ ըմբոստները մեծ թիւ մը կը կազմեն, ընկրկեցաւ: Նախ՝ խնդրեց որ ցրուին: Բայց ոչ ոք կարեւորութիւն տուաւ: Ցետոյ՝ փորձեց սպառնալ...: Այն ատեն, Փաթրոնային խիստ ու ահարկու պատասխանը լսուեցաւ.

— Կա՛մ մեզի հետ եղիր, կամ ասկէ հեռացիր... Սա սուրը կը տեսնե՞ս... կրօնքս վկայ՝ մէկ հարուածով երկուքի կը բաժնեմ քեզ...

Ըմբոստները այնքան սպառնալի դիրք մը առած էին որ Հասան աղա կամացուկ մը ձիէն վար իջաւ: Հագուստն ու «քավուք»ը հանելով իր հետ եղողներէն մէկուն անութին տակ դրաւ: Եւ, սակայն, սպրդեցաւ՝ գընաց:

Ըմբոստները, մէկ կողմէ մունետիկներ հանելով Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, միւս կողմէ դրօշակներով մարդիկ ղրկեցին եւ Պապա Ճաֆէրի, Կալաթայի, Թօմբուզ Էօնիւի բանտերուն մէջ որքան ոճրագործ, աւազակ որ կար ազատ արձակեցին ու միացուցին իրենց: Ցետոյ, յառաջանալով գացին պալատ, մինչեւ որ յաջողեցան վարչապետը առնել, գլխատել ու գլուխը անցընել սուրի մը՝ ցուցադրելով զայն փողոցէ փողոց...

Կոլխոզեան դժոխք

Թայմզ, քննելու ատեն Ռուսիոյ ներքին կեանքը, նմանութիւն մը կը գտնէ 1921 եւ 1933 տարիներու սկիզբը ստեղծուած կացութեան միջեւ: 1921ին Լէնին, նահանջելով գիւղացիներու ընդվզումին առջեւ, գծեց տնտեսական քաղաքականութեան նոր (միջին) ճամբայ մը (Նեպ), որ տեւեց մինչեւ 1927: Եւ ահա նոյն սպառնական դիրքերը եւ նոյն դժուարութիւնները, որոնց առջեւ կը գտնուի Ստալին: Ցանուար ամսուն, Ստալին, անդրադառնալով այդ դժուարութիւններուն, կ'ըսէր թէ 1921 եւ 1933 տարիներու տագնապը կը ծագի նոյն պատճառներէն, սակայն ինք տրամադիր չէ նահանջելու:

Եւ ահա թէ ինչ կը տնօրինէ:

Աշխատցնել կոլխոզները երկաթէ ձեռքով մը: Ռուս գիւղացիութիւնը, կ'ըսէր Բուխարին, կը նմանի խմորի մը, զոր պէտք է թրել՝ ձեւ մը տալու համար անոր: Եւ «թրելու» համար է, որ կոլխոզները, Ստալինի հրամանով, կը դրուին հիմա զինուորական եւ կուսակցական վերահսկիչներու հրամանին տակ: Պիտի զտուին կոլխոզներու (համայնական գիւղատնտեսութեան) անդամները, պիտի վտարուին ծոյլերը, դասակարգային եւ կասկածելի ծագում ունեցողները: Եւ զսպելու համար որ եւ է ըմբոստութիւն գիւղացիներու տարապարհակ աշխատանքին դէմ, հաստատուած են դատարաններ:

ՊՈԼՍՈՅ ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԸ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿՈՉՈՒԻՆ «ԽՈԶ, ՇՈՒՆ, ՏԶՐՈՒԿ, ԿԱՐԻՃ» ԵՒԱՅԼՆ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Թուրք ուսանողները բուռն ցոյց մը կատարած են հաճաքարժ վարժաններու ընկերութեան դէմ, իմանալով որ անոր մէկ տնօրէնը ճամբած է Թուրք պաշտօնեայ մը Թուրքերէն խօսելուն համար:

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակեն այս մասին. —

Համալսարանի ուսանողական խումբը կամաց կամաց Կալաթա–Սէրայի կողմը կը հաւաքուէր Վակոն Լիի ընկերութեան առջեւ: Վակոն Լիի ընկերութեան պաշտօնեաները, որ առաջին անգամ կասկած էին համախմբումը, մի առ մի մեկնեցան հաստատութենէն: Թուրքերուն նախատինք ընող տնօրէն ժանոնի ալ գլխարկն ու գաւազանը առնելով խոյս փախած է եւ ըսած է ծառաներուն որ փեղկերը իջեցնեն:

Ժամը 5.30ին այս շէնքին առջեւ աղջիկ եւ մանչ ուսանողներուն թիւը կը յանգէր հարիւրաւորներու: Գործին ինչ ըլլալը չգիտցող ժողովուրդն ալ շրջապատած էր զանոնք: Եւ ահա երիտասարդ մը ճառ մը խօսեցաւ յուզեալ շեշտերով ընդդէմ այդ հաստատութեան տնօրէնին որ նախատած էր թրքութիւնը: Այս ճառէն վերջ հարիւրաւոր ուսանողներ «այս երկրին մէջ Թուրքն ու Թուրքերէնը տիրապետող է» ըսելով իրենց ձեռքը անցուցած գաւազաններով եւ քարերով յարձակում գործեցին ընկերութեան շէնքին վրայ եւ փեղկերը վար առնելով, կոտրեցին ապակիներն ու ընկերութեան նշանատախտակները:

Ցուցումը այս վայրկեանին հասած էր իր ամենաբարձր աստիճանին: Ուսանողներ ներս մտած են եւ պատէն կախուած Կազի փաշային պատկերը դուրս հանած են ըսելով.

— Այս հաստատութիւնը արժանի չէ այս լուսանկարը կախելու:

Ոստիկաններ փութացած են դէպքին վայրը կարգը պահպանելու համար եւ հրշէջ խումբէն մէկ երկու ջրհան ղրկուած է: Բայց երիտասարդները կեցցէ՛ Թուրքիա, կեցցէ՛ թուրքերէնը աղաղակելով շարունակած են ցոյցերը եւ քալած են դէպ ի Գարաքէօյ:

Համալսարանի եւ բարձր դպրոցներու այս ուսանողները ի ձեռին ունենալով Կազիին վերոյիշեալ պատկերը Գարաքէօյ իջած են եւ ընկերութեան Ղալաթիոյ ճիւղին ապակիներն ալ կոտրելով միեւնոյն ցոյցերով Պոլսոյ կողմը անցած եւ Պապը Ալիի պողոտային վրայ գտնուող թերթերու խմբագրատուններուն առջեւ ցոյցեր ըրած են:

Երբ ուսանողները հասած են «Ճիւմհուրիյէթ»ի առջեւ, խմբագիրներէն Փէյամի Սաֆա պէյ՝ թուրք լեզուին դէմ լեզու երկարողներուն լեզուն չորնալ կոչած է եւ ծափահարած է երիտասարդութեան այս ցոյցը:

Ուսանողները յետոյ Եալք Եվի երթալով, հոն յանձնած են Վակոն Լիէն առնուած Կազիին պատկերը:

Ցետոյ թէեւ մտադրուած է Հայդար Փաշա երթալ հոն ալ ցոյց ընել, բայց ետ կեցած են այդ գաղափարէն, համոզուելով որ ընկերութիւնը յանցանք մը չունի այս գործին մէջ եւ այդ դէպքին հեղինակը անոր մէկ «աճէնթ»ն է միայն: Երիտասարդները յետոյ ցրուած են իրենց տեղերը:

«ԹՈՒՐՔԸ ՔԵԶԻ Կ'ԸՍԷ ԹԷ...»

Այս խորագրին տակ, թուրք ծանօթ գրագէտ Փէյյամի Սաֆա պէյ հետեւեալ բուռն գրութիւնը հրատարակած է «Ճիւմհուրիյէթ»ի իր մասնաւոր սիւնակին մէջ ուր կը ցոլացնէ իր կարծիքները եւ խորհրդածութիւնները: «Ըստ խս» (պանա գալըրսա) ընդհանուր վերնագրին տակ (26 փետր.).

— «Թուրքը քեզի կ'ըսէ...:

Ի՞նչ կ'ըսէ.

— Դո՛ն մօսիօ, դուն մըսթըր, դուն սինեօր, դուն հէռ, դուն կոսփոտին, միսս լափող խող, ոսկորս լզող շուն, ողնածուծս ծծող տզրուկ, արիւնս թունաւորող կարիճ, իմ եսութիւնս լափլփելով կլլող շահագործման բանակ, տակաւին կեցա՞ծ ես դէմս:

Դուն տակաւին Թուրքիոյ մէջ կը խորհիս ջանալ նախատինք թափել Թուրքերէն խօսող Թուրք պաշտօնեային, Թուրք լեզուին, Թուրք երկրին, Թուրքին եսութեան երկարելով քու երկճիւղ լեզուդ, Թրքական հրապարակի մը վրայ գտնուող շէնքի մը մէջ քեզի հանդէպ իմ ցոյց տուած վեհանձնութիւնս ոսկիի փոխելու մասին կատարած ձեռնածութիւնները եւ ամէն տարի գրպանէս միլիոններս զողնալով ու չորթելով քու երկիրդ կրելդ, տակաւին չես հասկցած իմ դէմս, Թուրք ազգին դէմը բռնելիք դիրքդ:

Ո՛վ սիլինտր գլխարկով քամահրաս արեւմուտքցի Թափառաշրջի՛կ, լիբր ուլալա՛կ, տակաւին այնպէ՛ս կը կարծես թէ իմ վիզիս անցուած գաբիթիւլասիոններու շղթա՞ն կը տեսնես եւ տակաւին չե՞ս գիտեր Սեւրի եւ Լոզանի տարբերութիւնը: Կը մոռնա՞ս թէ այն Թուրքը որուն դիակը կը փնտռէիր իրերայաջորդ պատերազմներէ եւ յեղափոխութիւններէ վերջ, իր արեան վերջին կաթիլով ի՛նչպէս ներկեց գետերը, եւ ի՛նչպէս ընկղմեցան քու տրէտնոթներդ, փառքդ ու վեհութիւնդ անոր երակներուն մէջ զօրս չորցած կը կարծէիր, մոռցա՞ր թէ անիկա ի՛նչպէս իր դրօշակը ողջունել տալով, Թրքական սահմաններէն դուրս ճամբեց քեզ: Դեռ կը շարունակե՞ս Թուրք պաշտօնեան քու ծառայ, Թուրք լեզուն քու չթմայակիրդ, Թուրքին բերանը քու թքամանդ կարծել: Իր ջրվէժներէն, ծովերէն, գետերէն ու գետակներէն աւելի հոսող իր արիւնը՝ տակաւին բաւական չեղա՞ւ զգացնելու քեզ իր գոյութիւնը:

Միսս լափող խող, ոսկորս լզող շուն, ողնածուծս ծծող տզրուկ, արիւնս թունաւորող կարիճ, ոչ թէ իմ հողիս վրայ, այլ անոր տակն ալ տեղ չկայ քեզի համար, իմ մեռելներս անգամ չես կրնար կրծել: Սատկէ՛, սատկէ՛: Իմ սահմաններուս մէջ քու դիակիդ համար տեղ չեմ կրնար տալ: Ո՛վ իմ հողերս սեփականացնել, ատանց դընել, փոխանցել ուզող մօսիօ, մըսթըր, սինեօր, հէռ, կոսփոտին, կա՛մ խելքդ գլուխդ ժողվելով նստէ, եւ կամ կորսուէ գնա՛: Ես հո՛ս եմ: Կո՞յր ես»:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՏՆՕՐԷՆԸ

Նախատուած տնօրէնը, իտալացի Ժանոնի, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է.

— Թուրքերէն չգիտնալով հանդերձ կը տեսնէի որ կարգ մը պաշտօնեաներ յաճախորդներու հետ տեսակցած ատեն այդ յաճախորդները դժգոհութիւն կը յայտնէին: Բնական է պաշտօնեաներէն բացատրութիւն կ'ուզէի Ֆրանսերէնով:

Անցեալ օր խնդրոյ առարկայ պաշտօնեան Ղալաթիոյ ճիւղին հետ կը տեսակցէր խիստ պարզ կերպով: Ըսի որ խնդիրը ինծի ալ պարզէ: Պատասխան չտուաւ եւ շարունակեց խօսիլ: Յաճախորդը երթալէն վերջ, տեսայ պաշտօնեաներէն մէկուն սխալ գործածութիւնը եւ ըսի թէ ոչ թէ 10 ոսկի, այլ 10 դրուշ տուգանք պիտի տայ: Այս տուգանքները ընկերութեան դրամարկղին մէջ կը հաւաքուին եւ ամսագլխին կը բաժնուին պաշտօնեաներուն միջեւ: Այս ազդարարութեանս վրայ ջղայնացաւ եւ ըսաւ որ ինծի Ֆրանսերէն լեզուով բացատրութիւն չպիտի տայ եւ տուգանք ալ չպիտի վճարէ: Ասոր վրայ որպէս զի միւս պաշտօնեաներուն գէշ օրինակ չըլլայ, ըսի որ 15 օր պիտի դադրեցնեմ զինքը պաշտօնէ: Բայց որովհետեւ լաւ պաշտօնեայ էր, եօթը օրի իջեցուցի արձակումը: Ան ալ գլխարկը առաւ գնաց:

Կ'ըսեն թէ՝ ես նախատած եմ Թուրքերը եւ չեմ սիրեր անոնց լեզուն: Իտալական բանակին սպայի հանգամանքով, զինուորական պատւոյս վրայ կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ այդ մարդիկը սուտ կը խօսին: Ես մեծ յարգանք ունիմ Թուրքին հանդէպ եւ կը սիրեմ Թուրքերէնը, ինչպէս որ հիմա ալ Թուրքերէն կը սորվիմ: Մօտերս ձեզի հետ Թուրքերէն խօսելով մեծ հաճոյք պիտի զգամ: Ես ապահով եմ որ այս ըսի–ըսաւները պաշտօնեաներէն չեն ելած: Երկու ամիսէ ի վեր Թուրքիոյ մէջ կը գտնուիմ: Կը կարծեմ թէ իրաւունքս է որ մեր ընկերային կացութեան եւ դիրքիս պարտաւորութիւնները ճանչցուին: Եւ իրաւաբանական համալսարանէ շրջանաւարտ եմ:

Իմ դաստիարակութիւնս չի ներեր ոչ ոք նախատել այնպէս ինչպէս ըսուած է եւ գրուած: Ցետոյ բացայայտ է որ մէջտեղը կողմնակցութիւն մը կայ: Որովհետեւ ցարդ ոչ ոք եկաւ այս մասին ինծմէ բացատրութիւն մը ուզելու: Կը ցաւիմ պատահած դէպքին համար, բայց ուրախ եմ որ այս խօսքերովս ճշմարտութիւնը պարզեցի:

■■■

ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑՈՒԱԾ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ գործավարներու խորհուրդը որոշած է հայրենակցութենէ դադրեցնել Սեդրակ Պետրոսեանը: Ցիշեալը Մշեցի Մինաս Պետրոսեանի տղան է եւ մօրեղբօրը կողմէ կաթոլիկ եկեղեցական ըլլալու համար Վիեննայի ղրկուած եւ ձեռք անցուցած հին ռուսական անցագրով մը 12 տարիէ ի վեր Պոլսոյ մէջ ինքզինքը իբր ռուս գաղթական ճանչցուցած ու այս կեղծարարութեան համար պատժի ենթարկուած է: Թուրք հայրենակցութենէ դադրեցուցուած է հասկցուած ըլլալով որ կասկածելի անձ մըն է:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Եղբայրական օգնութիւն

—.—

ՏԷՍԻՆ, 1 մարտ (ցառայ).— Պէյրութի 4 հազար հրկիզեալներուն անմիջական օգնութեան հասնելու համար, Սեբաստիոյ Ննգ. Ուսումնասիրաց միութեան հրաւէրով, քով քովի եկան Վասպուրականի, Խարբերդի, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութիւններու, Արեւմտ. Եւր. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի եւ զոյգ եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւններու վարչութեանց ներկայացուցիչները եւ որոշեցին ընտրել հինգ հոգինոց հանգանակիչ մարմին մը, հանգանակութեան ձեռնարկելու համար: Իբրեւ անդամ ընտրուեցան նախագահուհի՝ Տիկ. Ն. Գազազ, քարտուղար՝ Պ. Բ. Կարապետեան, գանձապահուհի՝ Տիկ. Հ. Գրիգորեան, օգնականներ՝ Պ. Պ. Տ. Մարտիրոսեան եւ Մ. Պարտաքճեան, որոնք արդէն սկսած են հանգանակութեան: Վստահ ենք թէ՝ Տէսինի հայրենասէր ժողովուրդը, իր եղբայրական օգնութիւնը չպիտի զլանայ ներկայացող մարմինին, յօգուտ այս ձմրան անտանելի օրերուն, Պէյրութի մէջ անապաստան մնացած չորս հազար հրկիզեալ իր արիւնակիցներուն, որոնց աչքը յառած է արտասահմանի իրենց եղբայրներուն:

Հանգանակութեան ամբողջ արդիւնքը, որոշուեցաւ ղրկել ուղղակի Պէյրութի կեդր. խնամատարութեան իսկ նուիրատուներու ցանկը հաղորդել թերթերուն:

Այս առթիւ ցաւալի է գիտել տալ թէ հակառակ անոր որ երկու անգամ գրաւոր հրաւէր ղրկուած էր, Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղին, իր մասնակցութիւնը բերելու համար, չեմ գիտեր ինչ արդարացուցիչ պատճառներով ընթացք չտուին:

Վեճունի

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան խնջոյքը

—.—

ՏԷՍԻՆ, 28 Փետրուար.— Փետր. 25ին տեղի ունեցաւ Տէսինի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան սարքած խնջոյքը, Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Տան ներքնայարկը, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան: Խնջոյքը սարքուած էր ի նպաստ իր նորակազմ գրադարանին: Աւելորդ է շեշտել թէ գրադարանի հիմնադրութիւնը կը պահանջէ ո՛չ միայն յարատեւ ջանք ու աշխատանք, այլ մանաւանդ դրամ: Եւ ինչպէս Միութիւնը ծանր պարտաւորութեան տակ մտած է գնելով գրադարանին համար մեծաքանակ թանկարժէք գիրքեր. ուստի պէտք ունէր ստեղծելու բացառիկ միջոցներ, ժամանակին վճարելու համար իր յանձնարարութիւնները: Դժբախտաբար ժողովուրդը չի գիտեր քաջալերել այսպիսի ձեռնարկները: Ապացոյց՝ ներկաներու սահմանափակ թիւը: Այսու հանդերձ ներկաները առատօրէն մասնակցեցան նուիրատուութեան՝ որու նախաձեռնարկ հանդիսացաւ ընկեր Ա. Միքայէլեան, եւ տասը վայրկեանի ընթացքին գոյացաւ 260 ֆրանքի կոկիկ գումար մը: Նուիրատուներն էին.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի Կոմիտէ 50 ֆրանք: Պ. Յ. Գարաեան 50 ֆրանք: Տէր եւ Տիկին Ալթունեան 25: Պ. Ա. Միրզոեան 20 ֆրանք: Վարդեվառ Ղազարեան 15: 10ական ֆրանք նուիրեցին.— Ընկ. Ա. Միքայէլեան, Պօղոս Տէր-Պօղոսեան, Ստեփան Գուպօյեան, Մինաս Պարտաքճեան, Յովսէփ Պետրոսեան, Յովհ. Լէյլէկեան, Կարապետ Գալուստեան, Տիգրան Մարտիրոսեան եւ Օր. Շաքէ Պօյաճեան: Իսկ 5ական ֆրանք նուիրեցին.— Ընկերներ՝ Վ. Բէշիշեան եւ Ս. Կարապետեան:

Պատանեկան Միութիւնը իր մասնաւոր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն որոնք, թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ բարոյապէս իրենց մասնակցութիւնը բերին իր խնջոյքին:

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութիւնը, որ 4 տարուան շրջան մը բոլորած է արդէն, յաճախ կազմակերպած է դաշտահանդէսներ, թատերական ներկայացումներ, վիճաբանական, դասախօսական եւ գրական երեկոյթներ: Դժբախտաբար բոլոր իր ձեռնարկները ունեցած են միայն մասնակի յաջողութիւն, իբրեւ հետեւանք տիրող անտարբերութեան: Մեր գաղութը կը հաշուէ 3500ի մօտ ժողովուրդ, բայց չենք տեսներ համապատասխան եռանդ եւ արդիւնք:

Երբ թղթախաղին առատօրէն կը վատնուի թէ ժամանակ, թէ դրամ եւ թէ բարոյական ոյժ, ինչո՞ւ չտրամադրել քիչ մը ժամանակ ու նիւթական զոհողութիւն նոր սերունդին: Ձուլման վտանգը ամէն րոպէ կը սպառնայ նորահաս սերունդին: Բոլորը պէտք է կանգնին անոր կողքին: Հոն ուր հայկական համայնք կայ, պէտք է ըլլայ նաեւ Պատանեկան Միութիւն մը, այլապէս կորուստը անխուսափելի է:

× Պատ. Միութիւնը մասնաւոր շնորհակալութիւններ կը յայտնէ նաեւ հետեւեալ ընկերներուն ու հայրենակիցներուն, որոնք սիրով նուիրեցին գիրքեր գրադարանին համար.— Փարիզէն ընկերներ՝ Ա. Ահարոնեանի, Մ. Պարսամեանի, Ա. Խասհաքեանի: Կարտան՝ ընկ. Լ. Գայաճանեանի, Տէսին՝ ընկ. Կ. Օհանեանի, Տիկ. Ալթունեանի, Պ. Ա. Գէորգեանի: Հ. Յ. Դ. Բիւրոյին ու «Հայրենիք»ի խմբագրութեան: Նաեւ Տէսինի «Տարօն» գրատան տէր ընկ. Մ. Գրիգորեանի որ իր ունեցած գիրքերը կէս գինով տրամադրեց միութեան գրադարանին: Այս զոհողութենէն զատ նուիրեց 100 ֆր.ի արժողութեամբ գիրք, երեք տարուան «Դրօշակ»ի հաւաքածոյ, նաեւ բաւականին թիւով «Երկունք», «Բազմավէպ», «Նայիրի Աշխարհ», հերոսներու նկարներ եւն.: «Տարօն» Գրատան տրամադրած գիրքերուն մէջ կան Հայաստանի, Պոլսոյ, Վենետիկի, Փարիզի, Ամերիկայի եւ այլ երկիրներու մէջ հրատարակուած հայերէն գիրքեր: Ուստի կը խնդրուի յարգելի յաճախորդներէն որ յետ այսու, վարձու գիրքերու համար դիմեն միայն Հ. Յ. Դ. Պատ. միութեան Գրադարանին: Հասցէ.— K. Boyadjian, 54 rue Coli. Déeines, (Isère).

Գ. Պ.

ՄԱՄՈՒԼ

Պէյրութի աղէտին առթիւ

—.—

Պէյրութի «լ'Օրիան» թերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, գաղթակայանի հրկիզման առթիւ.

— «Ինչ ալ ըլլայ, ահա չորս հազար հոգինոց ժողովուրդ մը առանց պատսպարանի: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս չորս հազար անպատսպարներու վիճակը:

Արդար ըլլանք եւ խոստովանինք: Մեր հայկական քաղաքականութիւնը ցա՛րդ նշանակուած է կրկնակի սխալով եւ կրկնակի անարդարութիւնով մը:

Մեր մէջ ձուլել ջանալու տեղ՝ ցեղային երիտասարդ, առողջ եւ զօրաւոր տարր մը — ինչ որ արժէքաւոր օժիտ մը պիտի կազմէր ազգային հաստատումին համար — մենք բոլոր մեր կարելին ըրինք զայն չէզոքացնելու համար:

Հայկական թաղեր, հայկական գիւղեր ստեղծուեցան: Անատոլուի եւ Կիլիկիոյ գաղթականներուն եղած հիւրընկալութիւնը եթէ ոչ անբաղձալիներու, առնուազն ինքնակոչներու ցոյց տրուած հիւրասիրութեան մը կը նմանի:

Անկէ զատ մեծ մասամբ գիւղացիներէ եւ աշխատաւորներէ բաղկացած զանգուածի մը հետ գործ ունէինք: Ի՞նչ բանի վերածեցինք զանոնք: Քաղաքաբնակներու եւ վաճառականներու: Այս երկրորդ սխալն է: Արդէն բաւական խռնուած շուկայի մը մէջ մակաբոյծ տարր մը մտցնելով՝ նորեկներու դէմ բնիկներու նախապաշարումը աւելի սաստկացաւ:

Իսկ Հայերը երկրորդ կարգի քաղաքացիներ նկատուելով՝ դառնացան եւ, իրենց տրուած բաւական խեղճ հիւրընկալութեան մը տեւական մեղադրանքին առջեւ, հակազդեցին՝ զարգացնելով իրենց ազգայնականութիւնը, զոր ամէն ինչ ըրինք զրգռելու համար:

Այս է տասը տարի միասին ապրուած կեանքի մը հաշուեցոյցը որ հպարտացուցիչ չէ:

Խելացիօրէն յղացուած եւ լաւ կազմակերպուած «Հայկական Գաղթարարութիւն» մը պիտի օժանդակէր այս երկրի ներոյժ արժեւորման: Մեզի համար ան կը ներկայացնէր Պաղեստինի մէջ հրէական գաղթարարութեան բոլոր առաւելութիւնները, առանց անոր ոչ մէկ վտանգին եւ ոչ մէկ անյարմարութեան:

Մեր միակ սխալը այն է որ չկրցանք օգտագործել զայն: Սակայն թերեւս այնքան ալ ուշ չէ դեռ: Հողերը չե՛ն որ կը պակսին: Պ. Ժան Թապէդ, դեռ չմոռցուած յօդուածաշարքի մը մէջ վերջերս կը պատկերացնէր Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ գտնուող հարուստ եւ հսկայ տարածութիւնները որոնք շահագործուելու կը սպասեն: Ի՞նչ կը սպասենք զանոնք հոն տեղաւորելու համար:

Առիթ մը կը ներկայանայ այսօր չորս հազար հոգիով առաջին փորձ մը կատարելու համար: Պիտի գործե՞նք զայն փախցնելու վտանգաւոր անհեթեթութիւնը»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (6)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

…Հնդիկները նախ ետ քշուեցան Ալլէկանի (Հիւսիսային Ամերիկայի մեծ լեռնաշղթան), յետոյ ստիպուեցան …պրել: Օհայոյի եւ Միսիսիփիի արգաւանդ հովիտները, ի վերջոյ Ազի…ժի (Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ) …ուրբերը եւ Քալիֆորնիոյ ոսկեհոյզ…ները լցուցին այն ցամաքի անընդ…ատ գօտին որ մինչեւ Խաղաղական …վկիանոս կը հասնէր, ի նպաստ մը…կոյթի: Քաղաքակրթութեան դէպի …րեւմուտք յառաջխաղացման այս …դէպքերու հրատարակութիւնը քարէ …երս մը անգամ պիտի յուզէր: …Գաղթականներու հետ տեւական …խումները, ամէն տեսակ հիւանդութիւնները, մանաւանդ ծաղկախտը, եւ վերջապէս ալքոլը որուն մէջ …անխնայօրէն ինկան Հնդիկները՝ …իրենց աւերիչ ազդեցութիւնը գործեցին, անմիջապէս որ Եւրոպացիները …ոտք դրին իրենց ցամաքին վրայ: Կարմրամորթերու թիւը միշտ աւելի նուազեցաւ: Ցանկարծ խորհեցաւ միանգամ ընդմիշտ վերջ մը տալ Հնդիկներու այս եղբայրասպան կռիւին: Հնդիկներու ազգ մը պէտք էր որ «Խաղաղութեան ժողովուրդ» ըլլար եւ ուրիշներուն արգիլէր որ անստաձ ընթացք տան իրենց թշնամութիւններուն:

«Խաղաղութեան մեծ գօտի»ով հանդիսաւոր իշխանութիւն տրուեցաւ Տէլավարցիներուն եւ անոնք մինչեւ 1755ը հաշտութեան միջնորդ հանդիսացան կարմրամորթերուն համար, մինչեւ որ իրենք ալ Անգլիացիներուն հետ պատերազմի բռնուեցան: Բազմաթիւ ջարդերէ վերջ, դէպ ի Արեւմուտք քշուեցան եւ Քանատայի մէջ բնակութիւն հաստատեցին: Քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ Անգլիոյ «Միութեան» դատը իրենցը համարեցին եւ ըստ այնմ վարուեցան, սակայն իրենց այս անձնուիրութիւնը գէշ մեկնուեցաւ. մինչ Տէլավարցիները իրենց համար հիմնովին կարեւորութենէ զուրկ դաշն մը համար կը կռուէին՝ գաղթականները տիրացան անոնց հողերուն, ոչնչացուցին իրենց ինչքը եւ գաղթելու բռնադատեցին ամբողջ ժողովուրդը:

Կեղեքումը, խաբէութիւնն ու բռնութիւնը նորօրէն միացած՝ խլեցին դաշնակից ժողովուրդներուն եւ Օհայօ գետի շրջակայ ձորին մէջ բնակող Ալկոնկինքէն (Հիւս. Ամերիկայի բնիկներ, որոնց մնացորդները Քանատայի մէջ միայն կը գտնուին այլ եւս), բնաւանիքին պատկանող Հնդիկներուն սեփական հողերը:

Միւս ցեղերն ալ լաւագոյն բախտ մը չունեցան:

Մշակոյթ բերող ճերմակները շունեռով գրգռեցին արդէն նախապէս յիշատակուած Սէմինոլները:

Ամերիկացիներուն ծայր աստիճան նենգութիւնները պատերազմներու տեղի տուին Սեմինէններուն հետ (Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ վայրենի ցեղեր): Երբ իմացուեցաւ որ Հնդիկներուն համար նշանակուած բնակավայրերուն մէջ հաւանաբար ոսկի պիտի գտնուէր՝ կառավարութիւնն արշաւախումբ մը ուղարկեց, որպէս զի այդ հողամասը մաքրէն «Հնդիկներու թափառական ցեղերէն»: Թիւ 1890ին Սիուքսներու դէմ մղուած հնդկական վերջին մեծ պատերազմին մէջ, որ նմանապէս դաշինքի բռնաբարումէ ծագում առած էր՝ ամերիկեան զօրագունդերուն կողմէ այնպիսի՛ սոսկալի վայրենութիւններ գործուեցան, որոնց համար նոյն իսկ շատ նուազ քաղաքակրթուած տարրերն անգամ ամօթ պիտի զգային:

Ամերիկեան Ցեղաբանական Գրասենեակը պանծացուցած է Վաշինկտոն Նիւ ճակատամարտին մէջ Մ. Նահանգներու զինուորներուն կողմէ երկու հարիւր փախստական Հնդիկ կիներու, մանուկներու եւ ծերերու կոտորածը: Այդ տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի. «Մեր ամերիկեան Հնդիկներու պատերազմներուն գիրքերը լեցուն են Հնդիկներու կողմէ կիներու եւ մանուկներու դէմ կատարուած սպանութիւններու սրտակեղեք պատմուածքներով, բայց ցամաքամասի վրայ ամերիկեան ծաւալման ընթացքին մեր իսկ կատարած սպանդները անորոշ յիշատակութեան մը միայն կ'արժանանան», թերեւս հազիւ մէկ հնդկական ցեղ միայն ազատ մնացած է ամերիկեան քաղաքակրթութեան օրինակներէն..,

Ի վերջոյ ուրիշ խիստ զօրաւոր միջոց մը եւս գործադրութեան դրուեցաւ. 1872էն մինչեւ 1874 եւ 1882էն մինչեւ 1884:

Բնաջինջ ըրին գոմէշները, որոնց միայն 5ուկէս միլիոնը կը գտնուէին հարաւային հողամասին մէջ եւ այս կերպով մօտաւորապէս 60 հազար Հնդիկներու ձեռքէն խլեցին իրենց սնունդի աղբիւրը:

Աւերումի այս գործը այնչափ հետեւողական կերպով առաջ տարուեցաւ որ, 1889ին այլ եւս 85 գոմէշ միայն մնացած էր, բայց տակաւին 55 հազար Հնդիկներ, որոնք մինչեւ այն ատեն իրենց ապրուստը գոմէշի որսորդութեամբ շահած էին:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

Հակիթի կռիւ

Հակիթ զարնելու զաւակային ազատութեան մասին չէ խօսքը, այլ հակիթի վաճառամարտին, «ազգային հակիթ»ի սպառման մասին:

Փարիզ տարեկան կը սպառէր 600 միլիոն հակիթ, ինչ որ կը կազմէ տասներորդը ամբողջ Ֆրանսայի սպառած քանակին: Ֆրանսա [illegible] կ'արտածէ մեծ քանակութեամբ հակիթ: 1928ին արտածեր էր 406,177 կենդինար — մեծ հակիթ, եւ ներածէր 138,492: Իսկ 1931ին արտածումը ինկաւ մինչեւ 68,644, ներածումը 389,125, եւ կշիռին տարբերութեան պատճառով Ֆրանսա տուժեց 196 միլիոն 420 հազար ֆրանք:

Ահա թէ որքան սուղ է հակիթի վաճառամարտը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Արամ Քիթապճեան եւ Եղուարդ Պէրպէրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք ցաւակցութիւն յայտնած են իրենց մօր եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿ. ԷՕԺԷՆ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցած է իր բնակարանին մէջ (Պոլիս), 1933 յունուար 27ին:

դուրժել որ այս երկրին մէջ ուրիշ լեզուի մը քափիթիւլասիոնը տիրէ : Այլ եւս օտար ձայներէ մեր ականջներուն խլացումին շարունակութիւնը չենք կրնար լաւ աչքով դիտել :

Իր սահմաններու ազատագրութեան պայքարի ճամբուն վրայ մեռնող եղբայրներուն արիւնովը ներկուած, Կազիի Թուրքիային մէջ, միայն եւ միայն թուրք լեզուն կրնայ տիրապետել : Այս կէտը մեր մէջ, ապրող ամէն ոք սորվուած է գիտնալու :
այս երկրին մէջ քաղաքական, ելմտական եւ ոչ իսկ տնտեսական քաքիթի-

Մե՛նք, յեղափոխութեան զաւակներս պարտաճանաչ ենք : Դեռ երէկ, մեր հայրերն ու եղբայրները մեծ պայքարին համար զէն ի ձեռին, ինչպէս որ լեռը յարձրացան եւ ստեղծեցին այսօրուան Թուրքիան, մենք եւս միեւնոյն յուզումով եւ զգայնութեամբ պիտի ապրեցնենք զայն : Լեռը բարձրացող յեղափոխականներու կողմէ մեր սրտերուն մէջ նետուած կայծը երբեք չէ մարած, եւ չպիտի մարի : Եթէ անիկա այսօր կրակ մըն է, վաղը հրաբուխ պիտի դառնայ : Անոր ստեղծած յեղափոխութեան զաւակները Տումլու փունարի մէջ, «Անծանօթ Զինուոր»ի գերեզմանին վրայ խօսուած խօսքերը չեն մոռցած եւ չպիտի մոռնան :

Այդ խօսքերը անոնց սրտերուն մէջ դրոշմուած են · պիտի ապրեցնենք յեղափոխութիւնը եւ պիտի տեւականանայ անիկա··· կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը» :

Պատրիարքարանի խնդիրը կարգադրուեցա՞ւ

Գրած էինք թէ պետական պաշտօնեաները ձեռնարկած են ծախելու Պոլսոյ ազգ. Պատրիարքարանին գոյքերը, գանձելու համար 4800 — 5000 ոսկիի կալուածական տուրք մը :

Վերջին լուրերու համաձայն, վաճառումը յետաձգուած է առ այժմ :

Քաղաք. ժողովը որոշած էր սպառողական դիրք բռնել, քանի որ վճռաբեկին հարկ եղած դիմումը կատարուած է ընդարձակ բացատրագրով :

Յաջորդ օրը ելմտական պաշտօնեաները ներկայացան, գրաւեցին դրամարկղին պարունակութիւնը, 22 ոսկի, ինչպէս անկէ առաջ ալ գրաւած էին դրամարկղին մէջ գտնուած 17 ոսկին, եւ յայտարարեցին թէ հետեւեալ օրը պիտի գան եւ կարասիներուն վաճառումը պիտի կատարուի : Բայց չեկան, եւ Պատրիարքարանի գոյքերը փնտռելու եւ զանոնք *հաճք* ընելու համար Ղալաթիոյ եկեղեցին գացին : Յաջորդ օրը պիտի գային, բայց մինչեւ ուշ ատեն ներկայացող չեղաւ : Մինչ այս մինչ այն, Քաղաք. ժողովի ատենապետ Վահան պէյ Սուրէնեան եւ Պ. Սարգիս Էմմէրեան Պատրիարքարանի կարասիներուն վաճառման առաջքը առնելու եւ 18 տարուան տուրքի անունով պահանջուած ծանօթ գումարին շուրջ համաձայնութեան մը գալու նպատակով ներկայացան Տէֆթէրտարութեան տնօրէնին : Այս վերջինը հաւանած է որ 1931ի նոր օրէնքին հրատարակութենէն վերջ՝ այսինքն երկու տարուան տուրքը, 300 ոսկի վճարէ Պատրիարքարանը, իսկ նոր օրէնքէն առջի 16 տարուան պահանջուած տուրքին համար պիտի սպասուի վճռաբեկ ատեանին կատարուած դիմումին :

Պատրիարքարանը իր ունեցած « փէրման »ով մինչեւ 1931 նոր օրէնքը այդ տուրքէն զերծ հաստատութեանց կարգին մէջ կը գտնուի :

Եգիպտոսի մէջ ալ կ'ընդվզին

Եգիպտոսի մէջ ալ բուռն պայքար մը սկսած է, օտարներու վայելած առանձնաշնորհներուն եւ խառն դատարաններուն դէմ : Այս առթիւ ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ խորհրդարանին մէջ, երբ կը քուէարկուէր դատական նախարարութեան ելմտացոյցը : Քանի մը երեսփոխաններ, որոնց ուժ տուաւ ժողովին մեծամասնութիւնը, պահանջեցին ջնջել 1875ի պայմանագիրները՝ խառն դատարաններու հաստատման մասին :

Կրընոպլի դէպքին հետեւանքները

Կրընոպլէն կը գրեն մեզի · — *Կիրակի օր, արիւնալի դէպքին առթիւ ձերբակալուած երկու Հայերը, Մանուկ Անտոնեան եւ Միսաք Նահապետեան, ազատ արձակուեցան : Իսկ երեք հոգի, Ասատուր Կիւրինեան, Սարգիս Ղուկասեան եւ Փափազեան, որոնք ձերբակալուած էին երկուշաբթի օր, տակաւին բանտն են :*

Սպանեալ մաղորձ Մկրտիչի վրայէն գտած են դանակ մը եւ ուրիշ դանակի մը կոթը :

Հօկի Փարիզի կեդրոնը գործակալ մը ղրկած է հոս, Ալմաղեանի փաստաբան Պ. Շարլ Լըկրանի հետ :

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «Արդարեան» խումբի ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրով: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին որոշեալ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆՏՕՔ» ենթակոմիտէի ընկերական-դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը ճիշտ 8ին Դուրեան զրադարանին մէջ: Կը խօսի ընկեր ՍԱՐԳԻՍ ՓԻԼԻԿԵԱՆ: Նիւթ՝ Հայ եւ քիւրտ յարաբերութիւնները:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) Le Gérant : H. STEPHAN

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Առնուվիլ-լը-Կոնէսի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՀՐԱՅՐ եւ ՌԱԶՄԻԿ խումբերու
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
Պ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի Etoile Bleue *սրճարանին մէջ,* 121, Ave. de l'Union
կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ կը խօսի ընկ. ՆԺԴԵՀ
Գեղարուեստական բաժին: *Ծախքերու համար կը գանձուի 2 ֆր.:*
ընկերաճաշակրական խնջոյք կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ:

***

Լա-Սիօթայի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 2.30ին
գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ
11 *ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ* 8.30ին
84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ
ղեկավարութեամբ դերասան *Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի*
եւ մասնակցութեամբ *ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ*
կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Գրադարանէն, *49,* րիւ Նասիօնալ: *Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 ֆր.:*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՄԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔԵՐՑ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 3ԻՆ
Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ՏԷՐ. ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՏԻՃԵԱՆէ
Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրօֆ. *Գ. ԱԼԻՄՇԱՀի*
կը ներկայացուի՝ *ԵՕԹԸ ԽԵՆԹԵՐԸ* (զաւեշտ)
ՄՈՒՏՔ՝ 10 *ՖՐԱՆՔ*

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի
Հասոյթին *100*ին *10*ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն:
12 *ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ* 3էն *ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ*
MAC-MAHONի *շքեղ սրահներուն մէջ*
29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile
կը նուագէ արժանթինեան հռչակաւոր օրքէսթր MANUEL PIZARRO
Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի երգիչ *Պ. ՕՍԿԱՐ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ:*
Արեւելեան նուագ: *Պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:*
ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 *ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ* 10 *ՖՐԱՆՔ:*
Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար դիմել.— *ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱՆԵԱՆ,* 5, rue Mignon, Paris (5): *Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ,* 42, rue Tourtille, Beleville: *Սափրիչ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ,* 86, rue Rébéval: MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ *ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ*
Եւ մասնակցութեամբ
ՏԷՍԻՆԻ « ԿՈՄԻՏԱՍ » ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ
Ղեկավարութեամբ *Պ. Ա. Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի*
ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 2.30ին
Հ. Յ. Դ. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ ՍՐԱՀԻ ՄԷՋ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Օրիորդներ՝ Տով. Տէր-Պետրոսեան, Հերա Գրմպլեան: Պարոններ՝ Ն. Գազազ, Ա. Մարգարեան, Մ. Մարտիրոսեան, Օ. Օհաննէսեան եւ ուրիշներ:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ *ԵՓՐԱՏ* ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Սալ Լիւսիէնի շքեղ սրահին մէջ,
13, Rue d'Issy, Billancourt
Հովանաւորութեամբ Իսիի Քաղաքապետ՝ Պ. ՕՏԷՆի
կը խօսի Պ. ՎԱՀԱՆ ԶԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
կը մասնակցին *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի,* տիկին *Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ* (երգ), Պ. *Օ. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ* (ջութակ), Պ. *Ա. ՊԱԼԵԱՆ* (ֆլիւթ), Պ. *Ռ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ* (աքորտէոն), Պ. *ՀԱՊԷՇԵԱՆ* (արտասանութիւն), Պ. *ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ* եւ *Ս. ԿԻՒԼԵԱՆ* (երգ), Պ. *ՊԱԼԵԱՆ* (կովկասեան պար):
կը ներկայացուի զաւեշտ մը՝ ղեկավարութեամբ Պ. *ՀԱՊԷՇԵԱՆի:*
Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ հայկական պարեր:
իսի լէ Մուլինօի ծանօթ հացագործ-անուշավաճառը՝ *Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ* ստանձնած է պիւֆէն, ուր պիտի գտնէք մասնաւոր խնամքով պատրաստուած *լահմէճիւն*՝ պանիրով, *պուղաջայ* եւ ամէն տեսակ արեւելեան անուշեղէններ՝ ժողովրդական գիներով:
Այս հանդէսին կը հրաւիրուին բոլոր անոնք, որ կը սիրեն հայ նուագը եւ կ'ուզեն քաջալերել *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբը:
Մուտք **5** *ֆրանք:* *Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:*
Հաղորդակց. *Փորթ Վէրսայլէն հանրակառք* 23 *և իջնել* Point du Jour
Հասոյթին մէկ մասը պիտի յատկացուի Պէյրութի աղէտեալներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Բոլորովին չինծու է այդ նամակը, պոռաց Լիան · զո՛ւք պատրաստած էք զայն, զիս փորձելու եւ վախցնելու համար · ես չեմ վախնար, պարոններ · սո՛ւտ է, կեղծ է :

— Օղէն ընդհատուած եւ ծածկագիր հաղորդագրութիւնները, Տիկի՛ն, ամբողջապէս կեղծ չեն կրնար ըլլալ : Եթէ անիկա կեղծ է, յանցաւորը ձեր սիրահարը՝ Ֆոն Թրէօյմն է · չենք կրնար զինքը կանչել հերքելու համար :

Անհաւատալի էր : Ցած ձայնով մը հարցուց նախագահին թէ ինչ ըսել կ'ուզէր :

— Այսինքն պիտի հիմնուինք այս գրութեան վրայ :

— Դուք կը հաւատա՞ք որ ես լրտես եմ :

— Դժբախտաբար մեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ հաւատալ այդ բանին : Ձեր անձը պաշտպանելու համար ըսելիք մը ունի՞ք :

Նոյն իսկ այդ պահուն երբ կը թուէր թէ որոշապէս գիտէր որ այդ մարդիկը վճռած էին իր մահը, Լիան չկորսնցուց ինքնավստահութիւնը զոր ցոյց կուտար երկու ժամ տեւող այդ հարցաքննութեան ընթացքին :

— Պարոննե՛ր, ըսելիք չունիմ · եթէ որոշած էք, պաշտպանողական չունիմ · իմ բառերս արժէք չունին ձեզի համար, չէք հաւատար անոնց · ժամավաճառութիւն պիտի ըլլար եթէ խօսէի : Բայց ի՛նչ որոշում ալ առած ըլլաք ձեր մտքին մէջ, չէք կրնար ուրանալ իմ ազգութիւնս :

Կնճիռ մը երեւցաւ նախագահին ճակատին վրայ · փոխակրէ թղթածալը որ բռնած էր իր մատներուն մէջ, կամաց մը զարկաւ սեղանին :

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք :

— Ես Ֆրանսուհի չեմ · Հոլանտուհի եմ, ծնած եմ Պաթաւիա եւ Ֆրանսահպատակ չեմ եղած երբեք · Հոլանտուհի էր մայրս, իսկ հայրիկս իր ամբողջ կեանքը անցուցած է Ճավայի մէջ : Ամէն իրաւունք ունիմ բարեկամներ ունենալու օտար երկիրներուն մէջ, նոյն իսկ այն երկիրներուն մէջ որոնք կը պատերազմին Ֆրանսայի հետ : Եթէ ֆոն Թրէօյմ դրամ կ'ուղէր իր կառավարութենէն, պատճառը այն է որ պէտք է վճարէր ինծի այն շնորհներուն համար զորս իրեն կ'ընծայէի իբրեւ իր սիրուհին : Չէք կրնար ապացուցանել թէ տարբեր նպատակի համար էր այդ դրամը : Բաժնուեցանք իրարմէ · անիկա գիտէր որ Փարիզ պիտի գայի Լափէրքին հետ · այդ էր մեր վերջին կարգադրութիւնը : Կ'ըսէք որ սովորականէն աւելի քիչ էր այդ գումարը : Դուք ի՛նչ գիտէք թէ ան ինչ կը վճարէր ինծի երբ Մատրիտ էի : Ես Ֆրանսուհի չեմ, պարոննե՛ր : Չէք կրնար դատապարտել զիս, որովհետեւ գիտցեր եմ սիրել ու կրցեր եմ սիրուիլ : Եթէ ատիկա ոճիր է, ուրեմն ինծի հետ դատապարտեցէք նաեւ անոնք որ սիրեր են զիս · բայց այդպէս չէք ըներ դուք : Զինուորներ էք, Ֆրանսական բանակին մէջ · կ'ապաւինիմ ձեր վեհանձնութեան :

Դատավարութեան ամբողջ ընթացքին Լիան անձամբ ըրաւ իր պաշտպանողականը · փաստաբանը ցաւ երբեք · բայց անկասկած էր որ թելադրած էր այս վերջին մը : Այդպէս ընելով փաստաբանը հարկէ նկատի առած էր անոր ... ղութիւնն ու գրաւիչ անհատականութիւնը :

Առանց բացարձակ ... ինչպէս կրնային փճացնել ... թիւնը այդ մարմնին որուն ... ըր ոչ ոք կրնար ուրանալ :

Լիան խօսեցաւ քաջութեամբ ... մոլումով եւ վստահ իր ... թեան վրայ : Երբ Ատեանը ... ցաւ խորհրդակցելու համար, ... նստաւ՝ ժպիտ մը իր դէմքին ... Պայուսակէն հանեց կարմիր ... մը» ու քսեց շրթունքներուն :

Տասը վայրկեան վերջ ... նախագահը : Լիան ոտքի ... խմանալու համար արուած ... կը ժպտէր տակաւին :

Թարգմ. Ժ. ...

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՄԱՐՏ 1933
5 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2129 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՌԱՆ, ԲԱՅՑ Կ'ԱՊՐԻՆ

Անցեալ տարի աշնան լրացաւ Խրիմեան Հայրիկի մահուան 25ամեակը:

Այս առթիւ, յարգանքի արտայայտութիւններ եղան զանազան գաղութներու մէջ: Բայց Փարիզէն, որ միշտ ուշ կ'արթննայ:

Հրատարակուեցան, նաեւ, բացառիկ թիւեր, ի պատիւ Խրիմեանի:

Արձագանգները կը տեւեն տակաւին: Տէսինի մէջ, Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը՝ իր կարգին սարքած է յարգանքի հանդէս մը, որ տեղի կ'ունենայ այսօր եւ որ անշուշտ պիտի պսակուի յաջողութեամբ:

Խրիմեանի կեանքն ու գործը չէ որ պիտի ներկայացնենք այստեղ:

Եթէ թերթենք մեր պարտականութեան մէջ, այդ չի նշանակեր թէ վարանումներ ունինք Հայրիկի արժէքին եւ գործունէութեան մասին:

Ընդհակառակն: Այսօր, այս լքրծուն պողոտաներուն վրայ, ի՛նչքան կարօտ ենք Հայրիկներու: Կարօտ՝ անոնց տաք սրտին եւ պայծառ նայուածքին: Անոնց կուլիս անկեղծութեան եւ հայանուէր գործունէութեան:

Թիւրիմացութեամբ մտած ասպարէզի մը մէջ որ իր առանձին պահանջներն ունի, Խրիմեան կրցաւ, սակայն ճեղքել անոր ժանգահար պատեանը: Եւ խօսեցաւ ու գործեց իբրեւ ինքնուրոյն յեղափոխական:

Իսկ եւ իսկ ժողովուրդի զաւակ, միտ միտքն եւ սկզբը սկըրէն, ան, իր բովանդակ ասպարէզին մէջ մնաց գիւղացի: Արհամարհեց ինչ որ պաշտօնական էր եւ կեղծ: Եւ իր բոլոր գործերուն մէջ, հետեւեցաւ իր բնազդին, որ ներդաշնակ էր ժողովուրդի շահերուն հետ:

Խրիմեան չծամծմեց բառերը, ամէն անգամ որ հարկ էր կացութիւն մը պարզել կամ հանգոյց մը քակել:

Իսկ երբ կարգը կուգար խօսքէն գործի անցնելու եւ ասպարէզ նետուելու, առաջինն էր ինքը: Ի պաշտօնէ՝ իբրեւ «ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի», բայց, իրականին մէջ, իբրեւ զինուորեալ մը արի եւ անձնուէր:

Այսպէս էր որ, ամէն տեղ ալ, ան կրցաւ գրաւել տիրական եւ սեղծագործ դիրք: Վասպուրականէն, Վարագի վանքէն մինչեւ օսմանեան Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Պերլինէն մինչեւ Էջմիածին:

Խրիմեան միեւնոյն ատեն փաստակաւոր մըն էր հայկական մշակոյթի: Նոյնքան ինքնատիպ եւ վճիտ, ինչպէս ազգային – քաղաքական կեանքի մէջ:

Մինչեւ այսօր ալ, խորունկ սարսուռ մը կը համակէ մեզ, երբ կը թղթատենք իր «Հայգոյժ»ն ու «Վանգոյժ»ը, իր «Պապիկ ու Թոռնիկ»ը: Եւ դեռ այնքան սրտառուչ աղաղակներ ու խորհուրդներ:

Իսկ իր ճառերուն ուժգնութիւնը մինչեւ այսօր ալ կը խռովէ մեր հոգին:

×

Յարգելով յիշատակը Խրիմեաններու, մեր տարագիր բազմութիւնները անոնց ոգին է որ կը փոխանցեն սերունդէ սերունդ: Ու ցամաքէ ցամաք:

Անոնք ըսել կ'ուզեն, — Խրիմեանները մեռան մարմնով, բայց կ'ապրին հոգիով: Կ'ապրեցնեն մեզ ա՛յն տենչերուն եւ ճիգերուն համար որ անհրաժեշտ են, որպէս զի մենք ալ կարենանք չնչել ու թռչիլ:

Այլապէս, ի՞նչ արժէք պիտի ունենային հանդիսութիւնները, որ կուգան ու կ'անցնին ինչպէս կարճատեւ զեփիւռ մը:

Դժբախտութի՞ւն թէ բարեբախտութիւն, — ահաւասիկ Խրիմեանի աչքը կը հասնի մինչեւ մեր օրերը: Կը հալածէ, կը հետապնդէ մեզ ծանրագոյն մեղքի մը համար որ կը տիրէր իր օրերուն, եւ որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

Ճիշդ քսանըհինգ տարի առաջ, 1907ին, Վասպուրականի արծիւը կը ստորագրէր կոնդակ մը, որ ահաւոր մարգարէութիւն մը պիտի մնայ:

Արդարեւ, հետեւեալ հատուածին ո՞ր տողը կէտ առ կէտ չի համապատասխաներ մեր այսօրուան կացութեան.

— «Ցաւուս խորին ծերութեան մերոյ թախծալից սրտիւ լսեմք երբեմն, զի այլ եւ այլ կուսակցութիւնք համազգի եղբարց ազգայնոց մերոց յայլ եւ այլ տեղիս կենցաղավարին ընդ միմեանս հակառակ սիրոյ, աւետաւոր խաղաղութեան եւ փրկարար պատուիրանի փրկչին մերոյ, եւ զի՞նչ շահին այնպիսի եղբայրատեաց սրտիւք եւ զործովք, եթէ ոչ կորուստ ըստ հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ, որով ոչ միայն վնասին առժամապէս, այլ աւա՜ղ, միանգամ ընդ միշտ վարկարեկ լինին առաջի ազգաց քաղաքակրթելոց, եւ գտանին ի վտանգս ազգի ազգի սպառնալեաց ապագային: Եւ ճշմարտիւ ասեմք, զի այսպիսի դասակարգի մերազնէից եթէ ոչ կենցաղավարիցին եղբայրական համերաշխութեամբ եւ սիրով, տուժել տուժեսցին զգոյութիւն իւրեանց: Եւ ո՞չ ապաքէն մինչեւ իսկ ի քաղաքակրթեալ ազինս եւ ի մեծազօր պետութիւնս գտանին կուսակցութիւնք, եւ չիցէ՞ բաւական լինելն նոցա Ձեզ օրինակ, զի բազմաթիւ կուսակցութիւնք նոցա կեան ընդ միմիանս ա՛յնպիսի անկեղծ սիրով եւ ազնուութեամբ, որպէս թէ լինէին մի սիրտ եւ մի գաղափար:

Ո՛հ, որդեա՛կք իմ սիրեցեալք, սթափեցարուք ի թմրութեանց Ձերոց եւ ի խոր քնոյ անգիտութեան եւ անհեռատեսութեան, եւ տեսէք, եթէ յո՛րպիսում փափուկ ժամանակի գտանիմք: Մեծ իմաստութիւն ամէն դարուց եւ ժամանակաց ա՛յն է, զի ժողովուրդք եւ համայնք եւ փարչութիւնք նոցին խելամուտ լիցին համերաշխ սիրով եւ ազնիւ վարուք կեալ միշտ ընդ միմեանս յօգուտ եւ ի զարգացումն իւրեանց, եւ վասն ճշմարտութեանս պատմութիւնք ազգաց վկայ են մեզ ամենեցուն»:

Կարեցէք եւ զուրգուրանքով ձեր սնարին տակ պահեցէք այս հատուածը, ընկերներ եւ քաղաքացիներ որ ի սփիւռս աշխարհի: Պահեցէք իբրեւ մասունք մը չարխափան... Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՀՈՒ ՍԱՐՍԱՓԻ ՏԱԿ

Հակահրէական հոսանքը եւ ուրիշ դէպքեր

Այսօր կը կատարուին Գերմանիոյ Երեսփ. Ժողովի նոր ընտրութիւնները: Ձախակողմեան տարրերը լռութեան դատապարտուած ըլլալով, հրապարակին վրայ կը մնան «Նացի»ները (հիթլէրական) եւ միւս ազգայնական տարրերը: Ձախակողմեան հոսանքները մէկ միջոց ունին ընտրական պայքար մղելու, — փափայլ բերնէ բերան:

⁂ Ուրբաթ օր Հիթլէրի զինուորներէն 30—35,000 հոգի թափօր մը կազմեցին Պերլինի փողոցներուն մէջ, հինգ ժամ անընդհատ: Շատ կանոնաւոր էր թափօրը: Առջեւէն եւ երկու կողմերէն կ'ընկերակցէին պետական ոստիկանները՝ ինքնաշարժներով: Շաբաթ օրն ալ անցք մը կատարեցին Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները, մասնակցութեամբ 25,000 անդամներու: Թափօրը անցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի պալատին առջեւէն, ջերմ ողջոյններ արձակելով: Այս բոլոր ցոյցերը զինուորական չէչտուած հանդամանք մը կուտան քաղաքին:

⁂ Վերջին օրերս հրէական ջարդի մը մասին ակնարկներ երեւցան մամուլին մէջ, բայց հերքուեցան: Հրեաները իրենք ալ հաւատք չեն ընծայեր այդ զրոյցներուն: Բայց եւ այնպէս, նոր թափ առած է հակահրէական պայքարը: Այն աստիճան որ, հրէական ընկերակցութիւնները ստիպուեցան պաշտօնապէս բողոքել կառավարութեան: Միւս կողմէ, բազմաթիւ հրեայ երեւելիներ կա՛մ բնակարան կը փոխեն, եւ կամ արտասահման կ'ապաստանին: Բազմաթիւ յայտնի դէմքեր, որ կը պատկանին մտաւորական եւ ազատական շրջանակներու, կա՛մ ապաստանութիւններ առած են իրազեկ անձերէ, եւ կամ ուղղակի սպառնալիքներ՝ իրենց անձերուն եւ բնտանիքներուն դէմ: Լուրի մը համաձայն, հռչակաւոր գիտունը, Այնշթայն որ Ամերիկա կը գտնուի, իմացուցած է իր բարեկամներուն թէ այլ եւս Գերմանիա չպիտի բնակի:

Մէկ խօսքով, մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ հրէական շրջանակներու մէջ:

⁂ Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ: Խորհրդարանի հրկիզումէն մինչեւ ուրբաթ օր ձերբակալուած էին աւելի քան հինգ հազար հոգի: Ուրբաթ օր միայն Պերլինի մէջ կատարուեցան 150 նոր ձերբակալութիւններ: Կալանաւորներուն մէջ է նաեւ Թալման, Գերմանիոյ համայնավար կուսակցութեան վարիչը, որ փախած կը կարծուէր:

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՄԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Նախկին վարչապետ Պրիւնինկ համարձակ ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց հանրապետութեան նախագահը՝ պաշտպանել սահմանադրական ազատութիւնները: Ակնարկելով համայնավարութեան դէմ բացուած բուռն պայքարին, շեշտեց.

— Ոչ սուրով, ոչ ալ արգելանքով կարելի է ոչնչացնել որ եւ է հոգեկան շարժում: Հարկ է գաղափար մը հակադրել անոր: Արդ, այն գաղափարը որով տոգորուած է վարիչ կուսակցութիւնը, գաղափար մը որ 1850էն կը թուագրի, բաւական զօրաւոր չէ այսօր, կացութեան դիմագրաւելու համար: Եւ, այս տկարութեան հետեւանքով է որ կը բռնաբարեն սահմանադրութիւնը եւ ահ ու սարսափ կը տարածեն:

Պ. Պրիւնինկ, որ կեդրոնի կուսակցութեան կը պատկանի (չափաւոր) եւ վախ չունի օրուան խստութիւններէն, բացատրեց թէ սեղծուած կացութիւնը աւելի պիտի ծանրացնէ տնտեսական տագնապը: «Քաղաքական խաղաղութիւնը առաջին պայմանն է տնտեսական բարեկարգութեան, եւ հարկ է վերահաստատել վստահութիւնը՝ թէ մեզի եւ թէ ամբողջ աշխարհի համար»: Պատասխանելով իրեն դէմ եղած մեղադրանքներուն, Պ. Պրիւնինկ գիտել տուաւ թէ եթէ դատ պիտի բացուի, պէտք է բացուի պատերազմէն առաջուան երեսուն տարիներու արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ՄՏԱՀՈԳ Է

Հիթլէրի ճառին առթիւ, լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ զինաթափութեան խորհրդաժողովի խորհրդային շրջանակներուն, ինչպէս Մոսկուայի մէջ: Խորհրդային պատուիրակները գիտել կուտան թէ Գերմանիոյ վարչապետը իր ճառին մէջ չգոհացաւ լուտանքներ տեղալով համայնավարութեան դէմ, այլ եւ բուռն ամբաստանութիւններ տեղաց խորհրդային իշխանութեան վրայ: Այս պարագան մեծ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ:

Իսկ Մոսկուայի մէջ կը զարմանան որ վարչապետ մը այնքան բուռն լեզու կը գործածէ օտար երկրի մը հանդէպ որուն հետ կապուած է սերտ համաձայնութիւններով, նոյն իսկ կէս – զինակցութեամբ: Դժգոհութիւնը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ, Հիթլէրի ճառը արտասանուեցաւ Լիտվինովի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութենէն 24 ժամ յետոյ:

Անգլեւպարսիկ վէճը կը մեղմանայ

Շուտով Թէհրան կը հասնի Անգլեւպարսիկ Քարիւղի ընկերութեան նախագահը, որ պիտի բանակցի ուղղակի կառավարութեան հետ, ջնջուած մենաշնորհը վերահաստատելու համար: Անգլիական պատուիրակութիւնը քանի մը օր կանգ պիտի առնէ Ապատանի մէջ, ուր կը գտնուին քարիւղի հանքերը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ քաղելու համար:

Այս ճամբորդութիւնը հետեւանք է Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութեան, որով երկու կողմերը յանձն կ'առնեն դադրեցնել որ եւ է գործողութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, մինչեւ 1933 մայիս, ուղղակի բանակցութեան մտնելով իրարու հետ: Եթէ այս բանակցութիւնները չյաջողին, խնդիրը նորէն պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, ուր իւրաքանչիւր կողմ ազատ է պաշտպանելու իր տեսակէտը:

Բանակցութեանց ընթացքին, եւ մինչեւ վէճին լուծումը, Քարիւղի ընկերութեան գործերը պիտի շարունակուին անարգել:

30 նահանգներ մորաթորիում հռչակեցին

Վերջին լուրերը աւելի ծանր կը ցուցնեն Մ. Նահանգներու սեղանաւորական տագնապը: Արդէն իսկ երեսուն նահանգներ բացառիկ միջոցներ ձեռք առած են, կա՛մ դրամները փակելով, եւ կամ վճարումները առժամապէս դադրեցնելով: Նիւ Եորքի նահանգի մասին ալ վրդովիչ լուրեր կը շրջէին, բայց հերքուեցան: Այս նահանգը ո՛ր եւ է բացառիկ միջոցի չէ դիմած: Միայն եօթը նահանգներու մէջ հռչակուած մորաթորիումին հետեւանքով, երեք միլիառ տոլար վտանգուած է:

Նախագահ Րուզվէլթ երէկ հանդիսաւորապէս ստանձնեց իշխանութիւնը, բայց սեղանաւորական տագնապը թանձր ամպի մը պէս կը մթագնէր մթնոլորտը: Արարողութեան ներկայ էին 200,000 հոգի:

40 ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

Պէյրութի «Ազդակ»էն կ'իմանանք թէ տեղաւորման լիազօր Պ. Պիւրնիէ ձեռնարկած է 40 նոր բնակարաններ շինելու Կիւլլապաշէնի մէջ: Շէնքերը շուտով պիտի աւարտին եւ պիտի յատկացուին անտուն աղէտեալներուն:

Կիւլլապաշէնը կը գտնուի Պէյրութէն 15 վայրկեան հեռու, Նէհրէն անդին, Պուրճ Համուտի մէջ: Իւրաքանչիւր բնակարան բաւարար հող պիտի ունենայ բանջարանոցի եւ պարտէզի համար: Այս կերպով բաւական ընտանիքներ վերջնապէս տեղաւորուած պիտի ըլլան, իսկ 50 բանուորներ գործ պիտի գտնեն:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

13րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներու Միութիւն	200
Օր. Ա. Ավենեան	20
Վահան Քհնյ. Խոյեան	50
Ոմն	25
Արմենակ Գասպեան	15
Հրանտ Բալուեան	10
Գումար՝	320
Մարտ 3ի գումարը՝	3066
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ՝	3386

⁂ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան պատասխանելով Կիլիկիոյ կաթողիկոսին մէկ նամակին, 20,000 ֆրանք ղրկած է հրկիզեալներուն համար, չէք մը ուղղելով մարզպան Պ. Փոնսոյի:

Կարծողներ կան թէ դրամատիրական շրջանակները դիտմամբ սեղծած են այս տագնապը, վարկաբեկելու համար Րուզվէլթի իշխանութիւնը:

Այլ եւս անխուսափելի կը համարուի խորհրդարանին արտակարգ նստաշրջանը: Միեւնոյն ատեն, օրէ օր աւելի հաւանական կը դառնայ ընդհ. մորաթորիոմ մը, որ խորապէս պիտի ջլատէ գործերը:

⁂ Վերջին ութ օրերու միջոցին, դրամական շրջաբերութիւնը աւելցած է 732 միլիոն տոլար, ինչ որ անօրինակ է եւ կ'ապացուցանէ թէ շրջուն դրամի ահագին պահանջը եւ թէ հասարակութեան խուճապը՝ աւանդ գումարները քաշելու եւ պահելու: Անցեալ շաբթուան ընթացքին, արտասահմանը քաշած է 121 միլիոն ոսկի տոլար, իսկ բուն երկրին մէջ քաշուած է 100 միլիոն ոսկի տոլար: Ուրեմն, դրամական շրջաբերութիւնը կ'աւելնայ արագօրէն, իսկ ոսկիի պահեստը կը նուազի: Այս երկու պարագաները ծանր վտանգ կը սպառնան տոլարին:

Վերջ տալու համար ոսկիի կորուստին, Նիւ Եորքի Ֆէտըրըլ Րիզըրվ դրամատունը զեղչի սակը հարիւրին 2ուկէսէն բարձրացուց 3ուկէսի:

⁂ Վերջին պահուն հասած հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ մինչեւ երեքշաբթի օր մորաթորիոմ հրատարակուած է նաեւ Նիւ Եորքի նահանգին մէջ:

Ճափոնական զօրքը Չինացիներուն դէմ

Մանջուրիոյ ճափոնական բանակը անընդհատ կը յառաջանայ, եւ այսօր – վաղը գրաւած պիտի ըլլայ Ճէհոլը, մայրաքաղաքը համանուն նահանգին: Չինացիները կը նահանջեն, ամրանալով նոր դիրքերու մէջ: Կռիւները այնքան սաստկացած են որ, միայն մարտ 2ին Չինացիները ունեցան 1500 մեռեալ եւ 3000 վիրաւոր: Նոյնքան ծանր են ճափոնական կորուստները: Հարիւր հազարնոց չինական բանակ մը կը պատրաստուի գերագոյն ճակատամարտ մղել Մեծ Պարիսպին առջեւ, պաշտպանելու համար բուն չինական հողը:

⁂ Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական բանակը Ճէհոլ մտաւ շաբաթ առտու:

Զինաթափութեան Խորհրդաժողովը վտանգուած

Մինչ Ճնդանօթը կը գոռայ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ճառերը իրարու կը յաջորդեն Ժընեւի բեմէն: Թէեւ, նախկին խանդավառութիւնը չէ մնացած եւ շատեր հոգեվարքի մէջ կը տեսնեն զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Առջի օր, ընդհ. յանձնաժողովին մէջ, նոր պարտութիւն մը կրեց Ֆրանսական պատուիրակութիւնը: Միօրինակ եւ կրճատեալ բանակի բանաձեւին դէմ քուէարկեցին ոչ միայն Իտալիա, Հունգարիա եւ Թուրքիա, այլ եւ Լեհաստան, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա, որոնք Ֆրանսայի հովանաւորեալներն են:

Փարիզի ազգայնական մամուլը ծանր դաս մը կը նկատէ այս պարտութիւնը, եւ կը յանձնարարէ կարճ կապել:

Այս օրերս Ժընեւ կը սպասուի Պ. Մաքտոնըլտ:

⁂ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը նոր յօդուած մը հրատարակեց, ուր գիտել տալով թէ «Գերմանիոյ ապահովութիւնը վտանգուած է», կ'ըսէ.

— Գերմանիան ալ զինաթափութեան խորհրդաժողովին գնաց, պահանջելու համար այն միեւնոյն ապահովութիւնը զոր կը վայելեն միւս բոլոր ազգերը: Արդիական զէնքերէ եւ պահեստներէ զրկուած Գերմանիոյ դիմաց, Ֆրանսան՝ Պելժիոյ, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ ունի մնայուն բանակներ, որոնց զինուորներուն սովորական թիւը կը հասնի մէկ միլիոնի, իսկ պահեստի ուժը՝ 9 միլիոնի: Ուրեմն, անհրաժեշտ է զինաթափ ընել զօրեղապէս սպառազինուած պետութիւնները եւ հաստատել հաւասարութիւն բոլորին համար: Աւելի քան 12 տարի է որ ի զուր կը սպասենք որպէս զի սպառազէն պետութիւնները յարգեն իրենց հանդիսաւոր յանձնառութիւնը: Մեր համբերութիւնն սպառած է:

Նախագահ Րուզվէլթ գրաւեց իր աթոռը

Ինչպէս գրած ենք արդէն, երէկ, 4 մարտ, նախագահ Րուզվէլթ անցաւ իշխանութեան գլուխ, փառաշուք հանդիսաւորութեամբ: 250,000 հոգի գացած էին Ուաշինկթըն, մասնակցելու համար աւանդական թափօրին: Կէս օրէն յետոյ, նախագահը երդում ըրաւ Սահմանադրութեան, Աստուածաշունչի մը վրայ զոր իր նախորդները տարած են Հոլանտայէն, ժէ. դարուն: Թափօրին երկայնութիւնն էր վեց քիլոմեդր: Ցամաքային եւ ծովային զինուորներ եւ բազմաթիւ ընկերակցութիւններ անցք մը կատարեցին նախագահական օթեակին առջեւ:

Ուաշինկթընի մէջ, չամփաները կը հոսէր աղբիւրի պէս, չէ՛չը քան տոլարի:

Մահասփիւռ երկրաշարժ Ճափոնի մէջ

Պատերազմի փորձանքէն յետոյ, ահա նոր աղէտ մը՝ Ճափոնի գլխուն:

Առջի օր ահռելի երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ Թոքիոյէն 300 քիլոմեդր հեռու, Իվաթէի նահանգին մէջ: Միեւնոյն ատեն ծովուն ջուրերը խուժեցին դէպ ի ցամաք, ահռելի կորուստներ պատճառելով: Առաջին լուրերուն համաձայն, մեռած են 3000 հոգի, վիրաւորուած՝ նոյնքան: Կործանած են 4000 տուներ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ու հիմա, ցանցուածին կպած, դուրս կը վազեմ «մէթրօ»էն, սանդուղներն ի վեր։ Անմեկնելի «երեւոյթ» մըն է սա «մէթրօ»ն։ Կը վազենք՝ երբ հոն մանել կ'ուզենք. կը վազենք՝ երբ անկէ կ'ելլենք։ Կը փախչինք, ինչպէս բանտարկեալները, դուրս օր մը մարդկային հաղուադէպ արդարութիւնը եւ բարութիւնը ազատ կ'արձակեն։

Մայթին եզերքէն կախուած՝ կը սպասեմ որ ոստիկանական սուլիչը մէջքէն երկուքի բաժնէ, պահ մը, երկարաձիգ մարմինը խելագար ինքնաշարժներուն։

Ու մինչ, սովորական ջղայնութիւնը կը շարժէ ուսերը, ոտքերը եւ շրթունքները սա տիկիններուն, որոնք, աջէս եւ ձախէս, կը շարունակեն ոտքերուս կարկինէն ելած տրամագիծը, ես մաքիս գործիքովը կը լուսանկարեմ, ատիպողաբար, ուսանողական օրերու երկու ընկեր, երկու ազնիւ բարեկամ — Գօրգան եւ Մառքը։ Առաջինը Գերմանացի, երկրորդը Հրեայ։

Գօրգա, գոհացնելու համար ինքզինքը, եւ սա ըմբոստ կիները ժողովուրդին, անգամ մը եւս պիտի պնդէր իր ծրագրին վրայ, ձեռքի ուժեղ ըռունցք մը շինած եւ հայհոյանքի խաներդանքէ մը վերջ։

— Բարեկամներ, հասած է այլ եւս ժամը, որ քալողներու հսկայ բանակ մը կազմենք եւ կատաղի պայքար մըղենք ինքնաշարժներուն դէմ։

Իսկ Հրեան, անգամ մը եւս հաւանաբար, խորհրդատու եւ խրատատու ձեւով մը պիտի փսփսար երկուքիս ականջներուն.

— Սիրելիներ, կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ցոյց տամ ինքնաշարժներու դէմ պայքարելու եւ անոնց յաղթելու լաւագոյն կերպը, գործնական կերպը, արդիւնաւո՛ր կերպը։ Ջանացէք որ մէկմէկ ինքնաշարժ ունենաք։

Սուլիչին համակրելի պզգարութիւնը կը տարածուի պարապին մէջ։ Ու արդէն ակնթարթ մը՝ հանդիպակաց մայթին վրայ եմ։ «Ա լա Մասքօթ» սրճարանին մուտքին՝ կանգնած եմ կարճահասակ մարդու մը առջին։

Աւելո՛րդ փորձ. գրաւի մի՛ գաք հետս։ Կը կորսնցնէք։ Հայ է։ Երկու խոշոր ձեռքերուն խոտոչը պիտակով լի կուշտ ու կուռ, պիտակի պարկին եսեւ, պարկը իրեն բերդ՝ դիրք բռնած է ան, արծուէքիթ մարդը, եւ կը կանչէ.

— Փուր վէն սու, հայտէ ...

Զըսի՞ որ Հայ է։ Աշխարհի ո՞ր անկիւնը անակնկալի պիտի բերէր մեզ Հայու մը ներկայութիւնը։ Չէ՞ որ գիտենք այլ եւս թէ ամէն տեղ է Հայը, ինչպէս Արարիչը որ ձեւեց ձեւուրեց զայն իր պատկերին վրայ։ Բայց մինչդեռ, աներեւոյթ է, հոգի է, միտք է, անմատչելի է Աստուած, երեւութական է, մարմին է, ոսկոր է, աչք է, քիթ է Հայը, զոր քրիստոնեայ թէ իսլամ, Աստուծոյ բոլոր, բոլո՛ր հաւատարիմներուն խղճմտանքը քշեց ցամաքէ ցամաք, ովկիանոսէ ովկիանոս։

Տրամախոսութիւն մը անխուսափելի պիտի ըլլար, անշուշտ, պիտակավաճառին եւ իմ միջեւ։ Հարկ չկայ կարծեմ պտտելու ձեզի որ անոր ափը պարպուած էր արդէն վերարկուիս գրպանէն ներս եւ ականներս պիտակ կը ծեծէն տեհ։

Անցորդներու ճամբուն վրայ, աթոռի մը տարածութիւնն է գրաւած տեղը Եողկաացի պիտակավաճառին։

— Ի՞նչ վարձք կը վճարե՞ս։

— Ամիսը 100 ֆրանք։ Ազնիւ մարդ է սրճարանատէրը։

— Առաջ ինչո՞վ կը զբաղէիր։

— Երեք «պիւէզիկ» ունիմ։ Մէկն ալ սու. մը չարժեր այսօր։ Մեզ դուրս նետեցին։ Երեք «պօղազ» ենք։ Ուտել կ'ուզենք։

— Հայերէնդ կը հանէ՞ք զոնէ։

— Օր մը աղէկ, օր մը գէշ, բան մըն է կ'երթայ։

Մխանդամայն, քովնտի կը նայիմ երկու կիներու, ցանկաղէմ եւ տատապած դէմքով երկու Հայուհիներու, որոնք գլուխները ուսերուն փոսին մէջ քաշած, ազերսարկու նայուածքներով, անցորդներուն կը նային, պիտակի մէկմէկ պարկ իրենց առջեւ։

— Մրցակիցնե՞ր են այդ տիկինները։

— Ո՛չ։ Սա կինս է. ան ալ քենիս։

Օ՛, օ՛։ Հրապարակը բռներ են այս երեքը։ Առանց մրցակցութեան, ընդհակառակն գործակցաբար, նոյն նպատակին շուրջ, ընկերութեան մը մէջ ձուլուեր են երեք այս հայ անհատները։ Եգիպտոսի Հայ գործարանատէրերը ծխախոտի, եւ հայ դրդավաճառները Ամերիկայի, չհետեւէի՞ն սանոց օրինակին։

— Ա՛ն ալ Հայ է, այնպէս չէ՞, հոն, սա դէմի պիտակավաճառը։

— Հօ՛ն, Հայ է։

Խօսակցիս այս չոր պատասխանը, զոր տեսակ մը դժկամակութեամբ եւ մասամբ ալ չարութեամբ արտաբերեց, առանց դժուարութեան կ'ենթադրէ որ մրցակից մըն է, հակառակորդ մըն է, ան, միւս Հայը, միեւնոյն հրապարակին վրայ, առեւտուրի միեւնոյն սեռին մէջ։

— Ինչո՞ւ համար մէկ թեւով է ան։

— Պատերազմին՝ վրայ տուաւ։

— Ո՞ր ճակատին վրայ եւ ո՞ր բանակին մէջ։

— Ֆրանսացիներու հաշւոյն կռուած է։

Ֆրանսացիներու հաշուո՛յն կռուած է։ Արիւն տուած է մարմնէն։ Զոհած է աջ թեւը։ Որպէս զի օր մը ... պարպուէր Պոլիսը, պարպուէր Կիլիկիան, հրդեհուէր Իզմիրը։ Որպէս զի ան, հիմա, թեւատ հայ երիտասարդը, Արեւմուտքի սեղանին բերած իր մատաղին իբր վարձատրութիւն, Արեւելքէն հեռու, արեւմտեան փողոցի մը անկիւնը, պիտակի չուանը անցընէր վիզէն։ Կ'երեւայ թէ դեռ ծանր կը կշռեն անոր մեղքերը։

Գրպանիս մէջ, պիտակի վերջին հատերը կը համրեն մատներս։ Կ'այրի ոսկորս։ Ուրեմն թրջելու համար զայն, քանի մը քայլ անդին, ներս կը մտնեմ «Ա լա Վիքթօզ» սրճարանէն եւ «քոնթուառ»ին առջեւ ոտքի՝ գարեջուրիս փրփուրները կը ծծեմ։

Բայց ինչո՞ւ կոտրատած են սա հայ հայերէնը։ Բայց մանաւանդ, ինչ նպատակով, չեն ուզած նորոգել զայն։ Ո՞վ է աղջիկը զոր խաղաներկած են անոր, խորտակուած հայերէնին վրայ։ Եւ ինչ ըսել կ'ուզեն սա բառերը, արձանագրուած հոն, վերսւոր հայերէնին վրայ.

— «Թէեւ պէտքան զայն վիրաւորեց 1918 յունիս ամսուն, ան բնաւ չի դադրիր նուագելէ յաղթութեան երգը»։

Ձիս եւ ինծի հետ գարեջուրի բաժակս, կը քշեմ դէպ ի արկղակալուհին։

Վերի հարցումներուն եւ արձանագրութեան մասին լուսաբանութիւն մը կը խնդրեմ։ Դժբախտաբար, չէի կրցեր խորհիլ որ արկղակալուհին, որուն կը դիմէի, վարձուած էր միայն եւ միայն հաւաքելու համար ստակները զորս կը թողուն, անցնելու ատեն, ափսէով բռնուած «կասսօն»ները, եւ մանաւանդ աչալուրջ հսկելու որ ասոնք մեքենայէն առնուած ստակ չհանած՝ ափսէ չփախցնեն դէպ ի յաճախորդները։

Բաժակիս հետ, կ'անցնիմ միւս ծայրը։ «Քօնթուառ»ին «կասսօն»ներուն դիմել չեմ փորձեր։ Անոնք ալ չեն կրնար տրամադրուիլ։ Ուստի կ'ընտրեմ յաճախորդ մը, որ չեմ գիտեր թէ որուան քանիերորդ բաժակը բռնած է հիմա։ Պղտոր են աչքերը։ Կարմրած է կրակի պէս, հակառակ անոր որ ճերմակ է գինին զոր կը խմէ խանդագին, գլուխի դէպ ի ձեռուն շարժումով մը, ինչպէս հաւը, աքաղաղը, որոնք խրաքանչիւր ումպի հետ, դէպ ի երկինք հպարտ նայուածք մը կը նետեն։

Ժողովուրդին խոնարհ այս զաւակը, կարծէք թէ սիրուած նիւթի մը մօտեցուցեր էի։ Կտոր – կտոր բառերով, ան ինծի կ'ընէ պատմականը կոտրակուած հայելին։

1918ին, գերմանական վիթխարի թնդանօթը, որուն ռումբը 120 քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէ եղեր, իջեցուցեր է իր հարուածներէն մին այս հայելին եւ անոր վրայ այդ երակները գծեր է։ Աղջիկը, նուագծու, սրճարանը կը խորհրդանշէ։ «Վիքթօզ» կը կոչուի արդէն սրճարանը։

Ուրեմն գերմանական հարուածէն վիրաւոր Ֆրանսուհին է որ, յաղթերգութիւնը նուագելէ չի դադրիր։

Բնականաբար, Ֆրանսացի հայրենասէրը պարզութեամբ չըրաւ զատախօսութիւնը զոր ես քանի մը բառով ամփոփեցի։ Վրէժ եւ զայրոյթ կար անոր չունչին մէջ։ «Ալըման» բառը չարտասանեց։ Ու փոխան ատոր, երբ որ «Պօշ» բառը հնչեցուց ան, ձեռքը ուժգին կը բախէր «քօնթուառ»ին մետաղ ծածկոյթին։

Խաղաղութեան շաւղին վրայ, ուր խաղաղասէրներ տքնաջան կ'աշխատին որպէս զի մարդկութիւնը փլցնէ պատերազմի կուռքը, ուր զատախաբաններ պատմութեան նո՛ր զատապարտութեամբ կը ջանան որ չվառի այսուհետեւ վրէժի, ոխի, հակառակութեան ջահը մատաղ հոգիներուն մէջ, ի՞նչ կը խորհիք երբ կը տեսնէք այս փշրուած եւ չնորոգուած հայելին...

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ ՎԵՐՋԻՆ ՎԷՊԸ

«ՔԼԻՄ ՍԱՄԿԻՆԻ ԿԵԱՆՔԸ»

Մաքսիմ Կորքիի գրական գործունէութեան քառասնամեակին առթիւ փորձած էի տալ ՅԱՌԱՋի մէջ ուրուագիծ մը իր կեանքին ու գործին մասին։

Յաճախ ըսուած է. գրականութիւնը կը ցոլացնէ կեանքը. թէ վիպասանի մը գործերուն մէջ կը գտնենք պատկերը միջավայրի մը, ընկերութեան մը, ժամանակի մը։ Աւելի ընդհանրապէս ճիշդ է տիրական եւ համադրող գրագէտներու համար, եթէ սակայն զանց առնենք անհատապաշտ այն գրողները, որոնք կը բաւականանան այլամերժօրէն անհատի ներքին աշխարհով. կը մեկուսացնեն զինքը իր ընկերային միջավայրէն, կը հետապնդեն զինքը մինչեւ իր գգացական, ենթագիտակցական էութեան անկիւնները, վէպը կը վերածեն հոգեվերլուծական փորձի մը։ Քաղքենի բազմաթիւ գրողներու պարագան է ասիկա։

Մաքսիմ Կորքիի ամբողջ գործը, իր գրական յաջողութիւններէն անկախաբար, եթէ կարելի է ըսել, վաւերաթուղթի մը արժէքը ունի. ռուս խոնարհ ժողովուրդի հոգեկան խմորումներու պատկերն է այդ գործը։

Ոչ մէկ ուրիշ գրողի գործ այնքան չի կրնար բացատրել ռուս զանգուածի հոգեբանական հակազդեցութիւնները վերջին քառորդ դարու ընթացքին, որքան Մաքսիմ Կորքիի գրականութիւնը. ասիկա մեզի ըմբռնել կը դարձնէ այն թաքուն – զգացական ազդակները, որ անհեթական, ընկերային գործօններու հետ միասին յառաջ բերին ռուսական յեղափոխութեան տագնապները (1905—1917)։

Մաքսիմ Կորքի, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, դեռ իր վերջին խօսքը ըսած չէ. գլուխ – գործոցով մը կարծէք պսակել կ'ուզէ իր գրական հոյակապ երկունքը. բազմահատոր վէպի մը միջոցաւ ան կը փորձէ տալ ռուս ժողովուրդի քառասնամեայ կեանքի պատկերը. վէպը կը կոչուի « Քլիմ Սամկինի կեանքը », որուն առաջին հատորը, « Քլիմ Սամկին՝ արդայ ». վերջերս լոյս տեսաւ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ։

Ռուսական գրականութեան լրագեկ գրախօսներու կարծիքով ծաւալուն բովանդակութիւն մը պիտի ունենայ Կորքիի համադրական այս վէպը։

Պատմակա՞ն, հոգեբանական վէ՞պ թէ ինքնակենսագրութիւն. կարելի չէ որոշ պիտակի մը տակ դնել զայն։ Տոլստոյի կարծիքին համաձայն, գրական ամէն հսկայ գործ իր ձեւն ու կաղապարը ինքն իսկ կը ստեղծէ։

Գործը իր անունին տակ կը դրէ. « Քառասուն տարի »։ Այո, ինչպէս ըսինք, քառասուն տարի ժողովուրդի մը կեանքէն. ոչ ժողովուրդի վերին մակերեսը, փրփուրը, չպարը, այլ այդ խաւին տակ տարածուող ենթահողը, իր տարերային բաղադրութեամբ, մթին խմորումներով ու դէպի լոյս գալու իր անզսպելի ճիգերով։

Կորքի անձնաւորելու, արտայայտելու համար այդ մարդկային կաւը, ստեղծած է տիպարներ, շատ յատկանշական հերոսներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը պատկանի ընկերային շրջանի մասնաւոր մը, մայրին-հոգեկան, նոյնիսկ բնախօսական հիմերը։

Ճանչնալով Կորքիի ստեղծագործական չունչը, պէտք է հաւատալ որ իր հերոսները կեղծ – արուեստական խամաճիկներ չեն, ոչ ալ գաղափարի մը խորհրդանշանը, այլ կեանքի ջերմութեամբ բաբախուն էակներ, որոնք մեր դիմաց կ'աճին, կ'երերան ու իրենց հոգին կը ցոլանայ մեր մէջ։

Կորքիի չունչին տակ այսպէս, գործաւորներու, մտաւորականներու, գիւղացիներու, քաղքենիներու բազմութիւն մը կը սկսի ուռիլ ալիքի մը նման ովկիանոսական թուականներէն. ականատես կ'ըլլանք ոմանց մանկութեան, տարիներու թաւալումին. մեր աչքին տակ կը հասուննան հոգիները եւ դէպքերը. պատմութեան արօրը մարդկային այն հողին վրայ կը դիզէ ակօսը, տակնուվրայ կ'ընէ խաւերը։

Ու Կորքի ցոյց կուտայ թէ դէպքերը կոյր պատահարներ չեն երբեք, այլ արտայայտութիւնը մարդոց մէջ աճող ցանկութիւններու, կամ զատակարգերը իրարմէ բաժնող երկրամերժ ձգտումներու։ Դէպքերը, նախ քան պոռթկալը, կը սաղմնաւորուին մարդոց խորը, կը զօրանան, կը պրկուին լարերու նման, մինչեւ որ արձակեն մարդուն սիրտը, մտածումը կամ կըռուփը՝ ճիչդ նետի մը նման։

Մարդերու չուրջը այսպէս կը ծնին ու կ'ընդլայնին քաղաքական պատահարներու օղակները. Կորքի մեզ հետ կը տանի մինչեւ Նիկոլա Բ.ի թագադրութեան հանդէսը. կայսրութեան ուժի եւ փառքի օրերը. Նիժնի – Նովկորոտի վաճառատունը, — յեղափոխական եւ ոստիկանական ուժերու պայքարը. կը հանենք ռուսական պատերազմի օրերուն, անոր անդրադարձումը զանգուածի հոգիին վրայ կ'ունենայ անսպասելի հետեւանքներ, յեղափոխութեան առաջին զալարումները. ժողովուրդի ջարդը՝ Յարսքոյէ Սէլոյի առջեւ, պատանէչներ՝ Մոսկուայի մէջ. Տառապանք եւ ձախողութիւնը ... Արդէն օդին մէջ կը բուրէ հոտը վառօդի եւ անակնկալի ... ։

Միւս պատմութիւնը մէկ խօսքով երկրի մը, որ մորթ կը փոխէ ու հոգի կը փոխէ...

Մարդերու ու պատահարներու խառնուրդէն դուրս կը ցցուի կեդրոնական հերոսը, Քլիմ Սամկինը։ Քաղքենի մտաւորականի տիպարն է ասիկա. ընկերային այն տեսակը որ ծնաւ ու պոյ քաշեց ԺԹ. դարու ընթացքին ամէն երկրի մէջ կացութեան տէրն կամ նեցուկը. տիպարը՝ դասակարգի մը՝ որ հասած է այսօր օրկանական այն վիճակին, ուր հասունութիւն փտութիւն կը չփոթուին իրարու հետ։

Քլիմ Սամկին ծնած է 1880ական թուականներուն. քօլէճական, փաստաբան, կը կարծէ դեր մը խաղալ ռուս հանրային կեանքին մէջ. բայց հետամուտ է աւելի ուսումնասիրելու քան ապրելու. չափազանց զգուշաւոր ըլլալը կ'արգիլէ զինքը գործելէ. գաղափարներով՝ արմատական, գործքով՝ խոհեմ ու զգոյշ. դէպքերու կան եւ ոչ թէ դերակատարը. սակայն ունի իմացականութեան կը, բայց կը կասկածի մարդերէն. կը ջանայ մշակել ինքզինքը, առանց կայն իրերու խորը, երեւոյթներու իսկական պատճառները թափանցելու. ինքնագոհութեամբ ու համեստութեամբ պաշտպանուած ան կը փակէ ինքզինքը կեանքի դէմ, աշխարհի մնայուն ցաւերուն դէմ. «քաղքենիանայ» ինչպէս սովոր ենք ըսել ներկայիս. այլ եւս անըմբռնելի...

ՆՇԽԱՐ ՄԸ 1860Ի ՍԵՐՈՒՆԴԷՆ

ԽՄԲ. — Այս գողտրիկ ոտանաւորին հեղինակն է Նահապետ Ռուսինեան, մէկը՝ Թրքահայ ազգ. Սահմանադրութեան հիմնադիրներէն։ Իր ժամանակին եղած է նաեւ յեղափոխիչ մը՝ լեզուի եւ մշակոյթի։

Իրեն կը պարտինք նաեւ «Յանկամ տեսնել»ը, յարմարցուած՝ ֆրանսական երգէ մը։

ՓԱՌԱՏԵՆՉ ԱՆՈՒՐՋ

Մին եզվար հող ունենայի՝ դիւր ըլլար, դար կամ թէ ծործոր,
Վազուկ ջրրով՝ թէեւ բրչիկ՝ վըտակ ըլլար, ակ կամ հեղեղ.
Մէջը մին ծառ կը տընկէի՝ ծիրանի, ծոր կամ թէ խնծոր.
Մէջը մին հիւղ կը շինէի՝ աղիւս, եղէգ եւ կամ քաղեղ։

Ծառիս վերեւ մին սիրոյն բոյն՝ բուրդէ, փետրէ կամ սիզախիւս,
Հանգիստ կու տար մին երգեցկի՝ ճահիկ, ճնճղուկ կամ ծիծեռնակ,
Հիւղիս ներսիւ հեշտ ընկողնիկ՝ առկախ, օրուան կամ պըտուախիւս,
Հանգիստ կու տար մին մանկուհւոյ՝ թուխ, կասկահեր կամ խարտշիկ։

Մի՛ն եզվարէն եւել չուզեմ, չափս ըլլան նի՛շդ բող լոյս եւ սէր.
Ամենազեղ կուսին գողտրիկ՝ որ սիրտս ու աչս յ'ինէն գրաւէր.
«Կանգն՛ուն կաց դու հող՝ կ'ըսէ՝ տես ծնա՛ւ նոր արշալոյս։

Որչափ հեռին տանէ զ'ըստուերդ արեգն ընդ դաշտ յ'ո՞ր եւ է կոյս,
Նոյնչափ հեռի՛ն երթամ զրծել հորիզոնիս ծիր սիրալոյս»։
Տենչային յ'որ չը հասնի ձեռք իցէ՞ այլ ինչ քան մին անուրջ։

ՆԱՀԱՊԵՏ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՐԱՍՈՒ ԵՒ ՌՍՄԷ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Հ. ՍԻՍ

Արասու հեռաւոր երկիրներէ կը վերադառնար։ Անցած էր բազմաթիւ լեռներէ, գետերէ, ձորերէ, քանի մը անտառներէ ու անապատներէ՝ մինչեւ որ հասած էր սահմանները իր թշուառ հայրենիքին, ուր իրեն կը սպասէր Ռսմէն։ Անոր բարի ժպիտը կը ջերմացնէր իր հոգին, որ հատեր՝ մաշեր էր երեք տարուան սիրոյ կարօտէն։ Ու Արասու կ'աճապարէր դէպի իր Ռսմէն՝ անցնելով անմատչելի լեռներէ ու խոր ձորերէ, զարհուրելի անտառներէ ու անապատներէ, եւ օտար երկրի մէջ թողլով իր երկար ճամբու ընթացքին, երեք ձիեր եւ երկու ուղտեր։

Մաշալլահ, հրաշալեց էր Ռսմէն։ Արասու իր հայրենիքէն հեռանալէն ի վեր շատ կիներ էր տեսեր։ Տեսեր էր կիներ՝ ոաճաններու հեւեւորդներուն մէջ, կիներ՝ ամբողջովին ծածկուած թանկագին զարդերով, տեսեր էր կիներ՝ որոնք, կիսամերկ, կուսողներու զէնքերը կը կրէին։ Ուրիշներ, որոնք կ'աշխատէին դաշտերու մէջ ու թեզկեահներու առջեւ։ Կամ այնպիսիներ, որոնք իրենց տէրերուն առջեւ անհողօրէն կը պարէին, ու նաեւ կիներ՝ մեղկ ու անփոյթ՝ սաուերատ երգիքներու ներքեւ։ Բայց Արասու փախաքած չէր ունենալ զանոնք, որովհետեւ իր աչքերը անոնցմէ ոչ մէկուն քով դառեր էին գիշերային աստղերու նոպարոց կոկոններու վարդերանգ շրթներուն բուրումը, զինքը չէր գգուած տատուն ճառագայթին ջերմ ժպիտը, ու մերկացած ուսեր իր մէջ չէին ըստեղծած ցանկութեան ալիքներ։ Ու Արասու չէր ցանկացած ոչ ոք, որովհետեւ միայն Ռսմէն կը սիրէր, ու դէպի անոր կ'ուղղուէր՝ լեռներու եւ ձորերու ընդմէջէն՝ միջօրէի կիզիչ արեւին կամ գիշերուան զով երկինքին ներքեւ, երբ վայրի գազաններու ոռնոցը կը նախազգացնէ մահը։

Գիշեր մը, երբ իր երրորդ ուղտը եւս արիւնոտած աչքերով կը դիմաւորէր մահը, Արասու, կանգ առաւ ամենահզօր Եփրատի առջեւ, ուրկէ անդին կը տարածուէր քրտական լեռոտ երկիրը։ Հայր Եփրատ մեղմաձայն կը հոսէր ցած դաշտի մը ծոցը ճեղքելէն։ Հորիզոնին վրայ կը գծուէին սուր լեռնակատարներ, որոնք եղերուած էին անցեալայուշ ժամանակներու խորը ընկղմած քաղաքներու ալ ամայացած պատերով։ Ծաղող արեւուն կարմիր ճառագայթները կը միախառնէին աւազն ու ջուրը, ու գետին զովութիւնը երբեմն կը կտրէր օրուան տօթը։ Երիտասարդ Քիւրտը չոյեց մահամերձ ուղտը եւ համբուրեց զայն անդունքներէն։ Յետոյ, Ալլահին օգնութիւնը աղերսելէ վերջ, երբ կը պատրաստուէր լողալով անցնելու լայն գետը,— որուն նոր կապտած ալիքները սպառնացայտ կը շառաչէին — ակնարկը կանգ առաւ մեծ ու գորշ քարի մը վրայ, ուր նստեր էր հերարձակ, կանանչ աչքերով ու սրածայրօրէն մօրուեղ կին մը՝ կոթնած իր ոսկրոտ ու մերկ բազուկին։

Արասու յառաջացաւ դէպի կինը ու հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն, կին։ Արեւը արդէն իսկ մարը կը մտնէ ու գիշերը պիտի թագաւորէ ցերեկուան փոխարէն։ Ո՞վ է այն այրը, որ թոյլատրած է քեզ թափառիլ իր երդիքէն հեռու։

Կինը խոպոտ ու չարախինդ ծիծաղ մը արձակեց ու ըսաւ.

— Իմ ամուսինս ու իր երդի՞քը։ Դուք բոլորդ, եթէ ես կամենամ, իմ այրերս էք, իսկ արար աշխարհ՝ իմ երդիքս։ Ես կարող եմ բանալ ամէն մէկ դուռ ու առնել ինչ որ եւ որքան որ ուզեմ։ Ես, ով երիտասարդ Քիւրտ, քուլերան եմ։

Արասու սարսափեցաւ, յանկարծ, ու, աչքերը սեւեռելով երկինք, աղօթք մը մրմնջեց։

— Մի վախնար ինձմէ, ըսաւ կինը ու կանգնեցաւ։

Ան բարձրահասակ էր ու նիհար, փաթթուած սեւ կերպասի մը մէջ։ Իր փոսացած աչքերը կը փայլէին կանանչ պաղպղումով մը՝ նման աչքերուն այն բորենիին, որ, քաղցած ու կատաղի, կեր կը փնտռէ լքեալ գերեզմաններու մէջ։

— Մի վախնար ինձմէ,— կրկնեց ան չար ձայնով մը՝ որմէ խռովեցաւ ու կծկուեցաւ Քիւրտին սիրտը,—ըղքեզ ու քու հարդ կորստեան պիտի չմատնեմ՝ եթէ դիս գետին միւս ափը անցընես։

— Բայց, դուն ի՞նչ գործ ունիս հոն՝ իմ հայրենիքիս մէջ։ Ինչեր մըտադրած ես ընելու այնտեղ, չար կին։

— Պիտի մեռցնեմ մարդիկ, պիտի ամայացնեմ գիւղեր եւ ամբողջ շրջաններ, քրտական պատերազմիկ ցեղը պիտի մանգաղեմ որպէս հասունցած ցորեն, ու պիտի ոչնչացնեմ ամբողջ ազգը։ Պիտի մեռնին մեծն ու փոքրը, երջանիկները, ճնշուածները, զօրաւորներն ու անիրաւուածները, հարուստներն ու աղքատները։ Ու Ռսմէն եւ դուն, երկուքդ պիտի մնաք առանձին։ Ու ձեռը պիտի ըլլան մեծաւորներու հարստութիւնը, զոր իրենց թշնամիներէն աւարած են ու կուտակած, ինչպէս նաեւ այն արջանները, զորս հեռաւոր երկիրներու վաճառականներէն կորզած են խորամանկօրէն։ Ու դուք պիտի ըլլաք ամէնէն հարուստը Հնդկաստանի եւ Աֆղանիստանի թագաւորներուն միջեւ, որոնց ոսկիները կը կուրացնէր գիրենք։ Ամէն ոք պիտի խօսի ձեր մասին ու պիտի նախանձի ձեզի, որովհետեւ ձերը պիտի ըլլան Եփրատէն մինչեւ երբեակ ծովերը տարածուող հողերը, ոչխարներու անթիւ հօտերը, ուղտերու կարաւանները, ձիերու ջոլիրները, ինչպէս նաեւ հազարաւոր գեղազարդ վրաններ՝ իրենց ներքին չքեղ կազմածներով։ Ու Ռսմէ պիտի ճառագայթէ իր հպարտութենէն թէ օտար երկրէ ձեռնունայն չես վերադառնար։ Ըսէ, Արասու, պիտի անցընե՞ս զիս միւս ափը։

Արասու կը լռէր։ Իսկ Եփրատ կը մռնչէր։

— Թանկարժէք զէնքեր, ոսկիներով ու անգնահատելի գոհարներով լեցուն զրրոցներ կը սպասեն տուներու եւ վրաններու մէջ, որոնք պիտի մնան անտիրական, որովհետեւ իմ շունչս պիտի հնձէ զիրենք։ Ռսմէն պիտի պճնես ոսկի թագով, անոր վարդերանգ մատներուն պիտի անցընես մեծարժէք մատանիներ, անոր բուրումնաւէտ մարմինը պիտի պճնես հրաշալի ու գոհարազարդ հագուստներով, մետաքսեայ զարդեր, որոնց վրայ կոխած են միայն իշխանուհիներ, պիտի կլանեն անոր ոտքերը, սեւամորթ ծառայողներու բազմութիւն մը պիտի պատկի անոր քայլերուն առջեւ, պիտի սպասէ հրամաններ՝ անոր շրթներէն, մինչ նուագն ու պարը պիտի զուարճացնեն զինքը, կարմիր շրթները պիտի համբուրեն քաղցր օշարակով լեցուն գաւաթներ. Քու Ռսմէդ ոչ մէկ բանէ զրկուած պիտի ըլլայ, որովհետեւ դուն պիտի ունենաս անհաշուելի հարստութիւն մը, ու ան հպարտ պիտի ըլլայ քեզմով. երեք տարի անընդհատ խռովէր սարսափի մէջ ապրելէ յետոյ։ Ըսէ Արասու, պիտի անցընե՞ս զիս միւս ափը։

Կինը աւելի մօտեցաւ Արասուին, բայց ան ետ քաշուեցաւ, որովհետեւ մեռելի հոտ մը առաւ։

— Գիւղեր պիտի հնձեմ, շրջաններ պիտի ամայացնեմ, ու իմ ... պիտի սեւնան իշխողներ ու հարուստներ։ Դուն ամբողջ երկրին տէրը պիտի ըլլաս ու քու անունդ պիտի յիշուի շատ մը ծովերէ անդին։ Աճապարէ ու անցուր զիս՝ խաւարը իջնելէ առաջ։ Գիշերային սաւերները կ'արթննան, Արասու։

— Բայց ի՞նչ պիտի ըլլան իմ ... բայրեր ու քոյրերս, Ռսմէի ծնողքը, հօրեղբայրներն ու անոնց ընտանիքները, զորս կը սիրէ ան։ Ի՞նչ պիտի ընես զանոնք, չար կին։

Կրկին լսուեցաւ խոպոտ ծիծաղ մը...

այնուհետեւ իր շրջապատը հասկնալու եւ ընդառաջ երթալու անոր կարիքներուն:

Իր դիմաց կը գտնենք իր մանկութեան ընկերուհին Այինա Թէլէփնիովա. տակաւ գեղեցիկ է այնպէս, ինչպէս Քլիմ՝ խելացի. բայց իր գեղեցկութիւնը կը յանգի պոռնկութեան, ինչպէս Քլիմի խելքը՝ ամուլ անելի մը: Երկուքը միասին կը ցուցնեն քաղքենի մտայնութեան, անհատապաշտ հայեցողութեան սնանկութիւնը, fiascoն:

Ո՞ւր պիտի յանգի Քլիմ. տակաւ ցոյց պիտի տան իր յաջորդական վէպերը: Անտարակոյս ականատես պիտի ըլլայ պատերազմին ու յեղափոխութեան, զոր անկարող պիտի ըլլայ ոչ ըմբռնելու, ոչ իսկ արգիլելու. ու ինք պիտի զոհ ըլլայ սոսկ ընկերութեան այդ մեծ տակնուվրայութեան. ինչը պիտի լափէ զինքը. քաղաքացիական կռի՞ւը, սո՞վը, աքսո՞րը, թէ դաղթը՝ օտար մայթերու վրայ ...

Ինչպէս կը տեսնուի Մ. Կորքիի վէպը դատավարութիւնն իսկ է սոսկ քաղքենի դասակարգին եւ իր անհատապաշտ մտածողութեան. Քլիմ Սամկինի խորհրդապատկերին տակ սոսկ պատմութեան մէկ շրջանն է որ կը դիմէ դէպ ի քայքայում, մինչ թարմ ու նորաթարթ ուժեր կուգան գրաւելու դիրքերը եւ ասպարէզը:

Յուսալից այս լաւատեսութիւնն է որ այս գրքի մռայլ վէպքերու խորէն կը ծաթէ ու յարաճուն պայծառութեամբ կ'ողողէ հին ընկերութեան քայքայուող պատկերը: Մինչ Տոլստոյ Քլիմի փրկութիւնը պիտի որոնէր հաւատքի մէջ, կամ Տոստոյեւսկի՝ անձնասպանութեան կամ յիմարութեան մէջ, Կորքի պիտի ցուցնէ որ հինը դատապարտուած է անպայման փշրուելու նոր ուժերու գրոհին տակ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Անձնասպանութեան հարցը

Այս վերջին տարիներուն, բազմաթիւ գիրքեր լոյս տեսան անձնասպանութեան մասին: Օրուան հարց է: Ճիշդ է թէ հինէն ի վեր ընկերաբաններն ու հոգեբանները, փիլիսոփաներն ու բժիշկները շատ են հետաքրքրուած անձնասպանութեան պատճառներու բացատրութեամբ, բայց եւ այնպէս հարցը կը մնայ բարդ եւ խորհրդաւոր: Գրեթէ մինչեւ վերջին տարիները ընկերաբանները կը տիրապետէին իրենց մեկնութիւններով: Տիւրքէմը դասական դարձած էր այլ եւս: Եւ բոլորը կ'ընդունէին, որ անձնասպանութեան պատճառները ընկերային են միշտ: Տիւրքէմի դպրոցին կը հետեւէր Մորիս Հալպվաքս, որ սոսկ հատորով մը կ'ուսումնասիրէր անձնասպանութեան պատճառները, միշտ ընկերային գետնի վրայ, թէեւ չէր ուրանար անձնասպանութեան ներքին հոգեբնախօսական ծագումը: Սակայն Աշիլ-Տէլմաս չի գոհանար Մորիս Հալպվաքսի այդ թեթեւ խոնարհումով, եւ քաջ ու խիզախ կեցուածքով մը՝ ժամանուր գիրք մը կը նուիրէ անձնասպանութեան հոգէ-ախտաբանական պատճառներուն բացատրութեան:

Աշիլ-Տէլմաս կառաղի հակառակորդ մըն է ընկերաբանական դպրոցին: Ըստ Տէլմասի, անձնասպանութիւնը գրեթէ միշտ հետեւանք է հոգեկան հիւանդութեան մը: Այս տեսակէտին ուժ կուտայ նաեւ Տքթ. Լոկր, որ վարիչն է Փարիզի հոգեբուժական մէկ հիւանդանոցին, (այս էր որ կանչուած էր քննելու Կորկուլովը): Եւ վերջապէս յիշենք Տօքթ. Բօլոլեանի ուսումնասիրութիւնը, որ թարգմանաբար երեւցաւ այստեղ:

Մատենագրութեան համար՝ յիշենք դարձեալ Ալպէր Պայէի գործը, սոսկ հատոր մը անձնասպանութեան մասին, ինչպէս նաեւ Լըկուայի գիրքը, քիչ մը հին:

Ֆրիպուր-Պյան եւս, «Փարի-Մէտիգալ»ի մէջ, վերջերս խօսելով գինտորներու անձնասպանութեան մասին, ընդհանրապէս ամէն անձնասպանութիւն կը կապէ հոգեկան քայքայման մը հետ: «Լ'Իւմանիթէ»ի մէջ, յօդուածագիր մը, որ չի ստորագրեր, «քաղքենի մեկնութիւն» կը համարի այդ վերլուծումը եւ շնական կը կոչէ: Քաղաքական պայքարի թերթ մը չէր անշուշտ, որ պիտի կրնար լուծել... գիտական հարց մը: Հոգեկան ախտաբանութեան հարցերու քննութիւնը շատ հեռու է մատչելի ըլլալէ նման մարդոց:

Ի՞նչ ցոյց կուտան եղունգները

Հին գիտութիւն մըն է դիմախօսութիւնը: Որովհետեւ մարդիկ կը սիրեն արտաքին նշաններէ դատելով ճանչնալ նկարագիրները եւ ճակատագիրը: Եղունգներն ալ ուսումնասիրուած են այդ ուղղութեամբ:

Դիմախօսութիւնը բժշկութեան մէջ ալ իր տեղն ունի: Նոյնիսկ եղունգները: Դասական բժշկութեան մէջ ծանօթ են այն նշանները, որոնցմով եղունգները կը մատնեն գոյութիւնը այս կամ այն հիւանդութեան: Այսպէս Հիպոկրատ իսկ գիտած էր թէ ինչ ձեւ կ'ունենան հիւծախտաւորներու եղունգները եւ հիմա ամէն բժիշկ գաղափար մը ունի եղունգի այն նշաններուն մասին, որոնք կը մատնեն լայներակութիւնը (varices): Բայց ահա Տօքթ. Մանժէն Պալթազար, մասնաւոր գիրքով մը (եղունգներու բժշկական արժէքը), կ'աշխատի եղունգներուն վրայ կարդալ ծագումը զանազան հիւանդութիւններու: Այսպէս կը գրէ թէ բարակ եղունգները նշան են տկարութեան, եւ ընդհակառակն հաստ եղունգները՝ ուժի, տոկունութեան եւ... ջղայնութեան: Կարճ եղունգները՝ երկարակեցութեան: Երբ գոգաւոր են, ջղային խանգարում մը կը մատնեն: Կորնթարդ, դունդ-կոնակով եղունգները թոքային հիւանդութիւն կ'ենթադրեն: Եղունգներուն արմատին վրայ ժահիկաձեւ ճերմակ նշանները՝ բընախօսական եւ հոգեկան յաղթութին ցոյց կուտան: Իսկ ճերմակ կէտերը, որ կ'երեւին յաճախ եղունգներուն վրայ, կը հաստատեն թէ մարսողութիւնը թերի է, գեղձերու ընախօսութիւնը անկատար, մետաղային հարստութիւնը նուազած: Երբեմն եղունգներուն վրայ կը տեսնուին երկար գիծեր, կարծես ճեղքուած ըլլային,— ատոնք ալ նշան են թէ ստնդատութիւնը խորապէս խանգարուած է:

Բարեկենդան գրականութիւն

Եանկի մէկ խոշոր աշխատութեան մէջ,— անգամ մը այստեղ յիշատակուած,— ուր հեղինակը կը փորձէ ուսումնասիրել սեռային տենչին (libido) զանազան արտայայտութիւնները եւ այլափոխութիւնները ազգերու հին ու նոր գրականութեան մէջ,— քննութեան առնուած են նաեւ հայկական աւանդութիւնները, Արեւելեանի հրատարակութիւններէն քաղուած,— կը գտնենք թարգմանութիւնը դիւցազներգութեան, որ կը պատմէ աշխարհի ստեղծումը: Այդ դիւցազներգութիւնը մեզի կը հասնի Համուրաբիի օրերէն (Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ):

Երբ մեր մայրը, Հուբուր, որ ստեղծեց տիեզերքը,— իմացաւ թէ կ'ուզենք մեր վրէժը լուծել,— մեզի հայթայթեց անըմբռնելի զէնքեր,— ծնաւ օձեր, սայրասուր ակռաներով ծիկաներ,— եւ անխնայ լեցուց թոյնով — Անոնց մարմինը՝ արեան փոխարէն,— Ահռելի սալամանդրներ սարսափ կը սփռէին,— իրենց բոցավառ աչքերով,— Ով որ կը տեսնէր զանոնք, վախէն կը մեռնիմ,— Անոնց մարմինը քաջաբար պիտի դիմադրէր,— երբեք չպիտի նահանջէին անոնք,— Ան ստեղծեց նաեւ մողէզներ, դեւեր եւ Լաճամաներ,— փոթորիկներ, ուրականներ եւ մարդ-կարիճներ,— կատղած շուներ, լոյեր եւ մարդ-ձուկեր:

. . . .

Էա սարսափեցաւ, երբ իմացաւ,— Սաստիկ վիշտի մը անձնատուր՝ ընկճուեցաւ,— Ու գնաց մօտը իր ծերունի հօրը, Անսարի,— պատմելու համար թէ ի՛նչ կը պատրաստէ Տիամատ: — «Մեր մայրը, ըսաւ, կը խորհի սպաննել մեզ,— եւ իր յիմար կատաղութեան մէջ, ոտքի կը հանէ մեզի դէմ,— դեւերն ու տարերքը»:

Աստուածները այս դժոխային բանակին դէմ կը կանգնեցնեն Մարդուկը, որ աստուածն է գարնան, արեւը յաղթական: Եւ ահա Մարդուկ կը կազմակերպէ իր բանակը.

Ան ստեղծեց խճուղլուն, ահռելի հովը,— ցամաքային փոթորիկը, ուրականը, ծովային փոթորիկը,— չորրորդ հովը եւ դժբախտութեան հովը,— եւ վերջապէս եօթներորդ հովը,— եւ այս եօթը հովերը արձակեց,— ցաղթելու համար Տիամատին, անոնք յարձակեցան միասին,— ի լրումն, Աստուած արձակեց ամպրոպը,— Ջոր լծեց ահաւոր փոթորիկներու կառքին,— Այն ատեն տեսնուեցաւ որ Մարդուք, Աստուածներուն ամէնէն իմաստունը,— Ապարէզ կը կարդայ Տիամատին՝ գերագոյն կռիւին համար,— Տէրը երկարեց ուռկանը եւ նայն որսաց,— եւ ըսաւ խճուղլուին.— «Խարազանէ երեսը»: — Ցաւէն, Տիամատ բացաւ բերանը,— Անմիջապէս իմաստուն Աստուածը ներս արձակեց խճուղլուն,— Այնպէս որ Տիամատ չկրցաւ այլ եւս գոցել,— Աստուածները ներս ղրկեց բոլոր անըմբռնելի հովերը,— Որ կատաղօրէն աւերեցին անոր գանակոծ մարմինը,— իր նետովը, ծակեց անոր մարմինը: — Բզիկ բզիկ ըրաւ մարմինը, կտրատեց սիրտը: — կոխկրտեց Տիամատը եւ նետեց դիակը: — Այսպէս էր, որ վերջ տուաւ մայր աստուածուհիին կեանքին:

Այս յաղթութենէն ետքն է, որ Մարդուք կը խորհի ստեղծել աշխարհը:

Մարդուք ծանգչեցաւ, դիտելով դիակը,— Բաժնեց ծխամն, մտածեց արդար,— երկու կտոր ըրաւ, ձուկի պէս տափակ,— կէսը առաւ եւ անով ստեղծեց երկինքը:

ՎԱԿՆԵՐ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐԸ

Դժբախտ է Վակնէր: Իր մահուան յիսնամեակին առթիւ գերմանացի երաժշտական քննադատները դիտել կուտան թէ հմայքը կորսնցուցած է այլեւս Վակնէրեան երաժշտութիւնը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Եւ խորհիլ, որ Վակնէր իր ողջութեան ալ չգնահատուեցաւ: 1 Ապրիլ 1870ին, երբ կը ներկայացուէր Les Maitres Chanteursը, երկրորդ արարին իսկ փոթորիկ մը պայթեցաւ սրահին մէջ, շատեր կը սուլէին, ոմանք կը պոռային. «Կատուներու երաժշտութիւն է այս», «խայտառակութիւն է...»:

Քննադատ մը, Ֆէրտինանտ Հիլլէր, յաջորդ օրը կը գրէր. «Ամէնէն տխմար յարձակումն էր այդ ընդդէմ արուեստին, գեղեցիկ ճաշակին, երաժշտութեան, բանաստեղծութեան»:

Ուրիշ քննադատ մը, Հայնրիխ Տորն, կը գրէր. «Եթէ Պերլինի ամէնէն գէշ երգեհոնիները հաւաքէիք կրկէսի մը մէջ եւ նուագէիք խրաքանչիւրը տարբեր եղանակով մը, վակնէրեան կատուներու երաժշտութենէն աւելի խայտառակ չպիտի ըլլար արդիւնքը ապահովաբար»:

Օթթօ Գումպրէխտ կը գրէր. «Երաժշտութեան վախճանն է այս, քա՞ոս»:

Ուրիշ քննադատ մը. «Լեռ մը տափակութիւն ու տխմարութիւն»:

Մորկընցայթունկ թերթին քննադատը կը գրէր. «Խառնաշփոթութիւն մը, որ ականջ կը պատռէ»:

Այսպէս բիրտ էին քննադատները, եւ Վակնէր, յուսահատած, 3 Մայիս 1864ին, կը խորհէր այլեւս վերջ տալ իր կարգին: Ու թերեւս գործադրէր այդ որոշումը, եթէ Պաւարիոյ թագաւորը կանչած չըլլար իր մօտ:

Եւ դեռ ի՜նչ վիրաւորական ու կոշտ բացատրութիւններ:

Այսպէս են միշտ քննադատները հանճարին եւ տաղանդին առջեւ:

ՎԱՍՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ

Եւ ես լքայ յամենեցունց,
կորեայ եւ անանկացայ:
Գիրք Յոբայ, Գլ. Զ. 18

Մարդիկ շատո՜նց դադրեր են մարդ ըլլալէ,
Իսկ ես, ահա, ճանճրացեր եմ իրենցմէ:

Ա՜խ, կ'ուզէի մոռցուի՜լ, մոռցուի՜լ ամէնէն,
Կանչուելու ոչ իսկ անուն մ'ունենալ,
Բա՜ւ էր ինծ թիւ մ'իբրեւ անուն,— 13,
Որպէսզի երբ հոնցին մօտ, յոգնաբեկ,
Պահ մը կանգնիմ հոգեկորոյս, ձեռնածալ,
— «Ածուխ նետէ՛, ծօ՛...» պոռան ինծ մուր խորշէն:

Ճուր մը խաղող, տիկկի պանիր, օթեկ հաց,
Թաշկինակիս վրայ փռեմ եւ ուտեմ,
Ու գինովնա՜մ հոտէն ծամած պատառիս,
Ի՞նչ փոյթ, ճամբէն անցնողը թո՛ղ դիտէ զիս,
Միջօրէին, արտի մը մէջ, յոգնադէմ,
Բոպիկ, մինչեւ մազոտ ծիծերս՝ կուրծքս բաց:

Կուժով մը ջուր, գլգլա՜ն ջուր լեռնահամ,
Վար դրկելու համար պատառս իմ աղի,
Մինչ քոստ շուն մը գար ժողվել, եղբօր պէս,
Հացի փշրանքն, ինկած կորսուած, իմ գրկէս,
Երբեմն ա՛ն ալ աչքիս նայէր կողմնակի,
Ու մեղքնա՜ր, մեղքնար ինծ շո՛ւնն անգամ:

Քունձն որ հագնիմ, նաթած հողի պէս սեղմէ՛ր
Ուսերս ի վար, լայն կողերէս ու մէջքէս,
Թուզի նրման փոթփոթէ՛ր դէմքս դանկրտած,
Որ երբ ժպտիմ մանկան մ'աղուոր քաղցրհայեաց,
Սոսկա՛ր ինծմէ, խորթ ու վայրի ժպիտէս,
Ժպիտս անգամ բիրտ, անհաճաչ ու աւեր:

ՔՐՄԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բանաստեղծ Եղիշէ Չարենց, Երեւան, գրողներու տան մէջ դասախօսութիւն մը տուաւ վերջերս հայ մանկական գրականութեան մասին:

Ներկայացնելէ յետոյ մանկական գրականութեան զարգացման զանազան շրջանները, ըսաւ թէ վերջին երկու տարուան ընթացքին խոշոր նուաճումներ կատարուած են այդ ասպարէզին մէջ: Եւ գնահատելին այն է, որ մանկական ինքնագիր գրականութիւնը ներկայիս կը գերակշռէ թարգմանականը: Թերեւս այն պատճառով, որ օրուան հարց դարձած է մանկական գրականութիւնը: Երեւանի արդի գրողներէն շատեր լոյս ընծայեցին բաւական յաջող գործեր: Ս. Զօրեան տուաւ Հերոս կոմունարը, Ալազան՝ Խորհուրդների համար, Վ. Նորենց՝ Կարմիր հերոսը, Մ. Արմէն՝ Կինօ:

Չարենց ցոյց տուաւ նաեւ թերութիւնները որ կատարուած են մանկական գրականութեան մէջ: Եւ գրողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց մանուկներու գրքի գեղարուեստական ներկայացման, լեզուի մաքրութեան եւ յստակութեան վրայ: Խօսեցաւ նոյնպէս մանուկներու գրքի նկարազարդման եւ տպագրութեան ձեւերուն մասին:

Այս դասախօսութենէն յետոյ բացուեցաւ վիճաբանութիւն մը, որուն մասնակցեցան Ալազան, Սիմակ, Վ. Գայֆէճեան, Ստ. Լիսիցեան, Գ. Բեն, ինչպէս նաեւ ուսուցիչներ Գասպարեան, Մամիկոնեան: Մանկական գրականութեան խնդիրներու մասին բանաձեւ մը մշակելու համար ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որուն կը մասնակցին Չարենց, Սիմակ, Նորենց, Մթ. Խնկոյեան, Գ. Մահարի, Տ. Խաչվանքեան, Վ. Գայֆէճեան եւ Գ. Բեն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ֆութպոլ

«Ֆրանսայի Բաժակ»ին վերջնթեր երկու մրցումներուն վիճակահանումը հետեւեալ արդիւնքը տուաւ.—

ՍԷԹ ընդդէմ Էքսէլսիօր-Ռուպէի
Ֆան » Ռասինկ-Ռուպէի

Այս երկրորդ մրցումը անցեալ տարուան ֆինալին կրկնութիւնն է: Ռուպէ պիտի կրնա՞յ իր վրէժը լուծել այս տարի:

Երկու մրցումներն ալ տեղի պիտի ունենան Փարիզ, «Փարք տէ Բրէնս»ի մէջ, հետեւեալ կարգով.—

Շաբաթ 8 Ապրիլ.— Ֆան — Ռասինկ-Ռուպէ:

Կիրակի 9 Ապրիլ.— ՍԷԹ — Էքսէլսիօր-Ռուպէ:

Իր ատենին պիտի խօսինք այս երկու կարեւոր մրցումներուն մասին:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

— Անմիտ, կ'ուզես որ ողջ թողում զանոնք, որպէսզի եղածը բաժնե՞ն քեզի հետ, նախանձի՞ն քեզի ու դառնացնե՞ն կեանքդ: Հերիք չէ՞ որ դուն ու Ռամէն ողջ պիտի մնաք ու ամբողջ Քրտական երկիրը պիտի պատկանի ձեզի, ձեր զաւակներուն ու ձեր թոռներուն:

Արաստ ծունկի եկաւ տեղին աւազին վրայ: Սեւ ամպ մը, քշուած արեւելքէն փչող ուրականէ մը, խափանեց արեւը: Թռչունները, բնազդական վախով մը, լռեցին ու պահուըտեցան իրենց բոյներուն մէջ: Նոհար արմաւենիները դողդղացին: Եփրատի ջուրերը եռացին ու մթնեցին: Ուրականը դեղին աւազը բարձրացուց վեր՝ սիւնի հանդոյն, մահամերձ ուղտը սարսափէն չորժոտկեցաւ, ու մողէզները արդէն տաքցած ժայռերու ծերպերէն ներս:

Արաստ կ'աղօթէր: Ու Եփրատը կը մռնչէր զայրոյթէն:

— Պիտի անցնի՞ս զիս, ով Քիւրտ: Ինչո՞ւ է աճապարէք՝ քանի գիշերը չէ իջած դեռ:

Ու չար կինը իր ոսկրոտ մատները դրաւ Քիւրտին ուսին:

Մութ մը քօղարկեց Արաստի աչքերը: Սիրտը կծկուեցաւ ցաւէն, իսկ հոգին կը մաքառէր ինքն իր հետ,— Իր գիւղը պիտի ոչնչանայ, ամբողջ շրջակայքը, ամբողջ երկիրը պիտի մահանայ: Ծանր ճգնաժամերէ վերջ մեռնողներու ուրուականները պիտի հեռանային ու պիտի մեղադրէին զինքը, որովհետեւ բոլորը պիտի իմանան որ, ինք՝ Գանդէսի եղբօրքն վերադարձած ատեն, իր կոնակն առած, այդ չար կինը Եփրատէն անցուցած ու բերած է իր հայրենիքէն ներս, ու կը սպասէ՝ տիրանալու համար անոնց թողուած գանձերուն: Իր ծնողքին, եղբայրներուն եւ քոյրերուն սեւցած մարմինները պիտի գալարուին իր ոտքերուն առջեւ եւ իր հարազատ մայրը պիտի անիծէ զինքը՝ յանուն հազարաւոր մայրերու: Պիտի անիծէ զինքը, ու երեսը պիտի դարձնէ իր հարսութենէն՝ իր սիրտը ցաւէն սառած ըլլալով:

Արաստ կ'աղօթէր: Իր պղտոր նայուածքը թափ ետքի մէջ երկերքը, որ կը մղէին զինքը չար կնոջ խոստումները, եւ ուրկէ կուգար սիրոյ կանչը: Ու իր սրտին կը տիրապետէր կարօտը:

Այն ատեն, Եփրատը, առաջին անգամն ըլլալով խօսեցաւ մայրենի լեզուով:

— Կորսուած կ'ուզես մատնել քու եղբայրներդ ու ընկերներդ: Չար կնոջ հրապուրիչ խոստումներուն թակարդը՞ կ'ուզես իյնալ: Ցիշէ թէ ովքեր կ'ապրին քու ծննդավայրիդ վերաններուն ու խրճիթներուն մէջ: Փրկէ զանոնք, Արաստ: Թող այս գիւտին կինը ու նետուէ ջուրերուս մէջ, ես պիտի կլանեմ քեզ ու ամբողջ Քիւրտիստանը երախտապարտ պիտի ըլլայ քեզի:

— Իսկ Ռամէ՞ն: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ան: Ռամէն կը սիրէ զիս, ու ես կը սիրեմ զինքը: Կը սիրեմ զայն, ինչպէս ծաղիկը՝ ցօղը, ինչպէս թիթեռնիկը՝ ճառագայթը, թռչունը՝ ազատութիւնը, աստղերը՝ գիշերը: Ռամէն պիտի արտասուէ, իր սեւաթոյր աչքերը արցունքէն պիտի կարմրին: Իր ոզորկ այտերը կսկիծէն պիտի բոսորուին, ու իր գեղեցկութիւնը պիտի թառամի: Ան իր յուսահատութենէն պիտի սպառի, ու երբեք պիտի չգիտնայ թէ ինչ եղաւ իմ վախճանս, որովհետեւ երեք տարիէ ի վեր բաժնուած ենք իրարմէ:

— Ռամէն պիտի տառապի, բայց անոր վիշտը պիտի վերածնի ինչպէս հպարտութիւն: Ռամէն պիտի տեղեկանայ քու զոհաբերութեանդ, ան պիտի տեսնէ զայն:

Ռամէն կուգար հեռաւոր վայրերէ:

Արաստ ակնարկ մը նետեց դէպի աջ ափին, ու տեսաւ աղջիկ մը որ կ'աճապարէր, մինչ քայլերը կը խրէին աւազներուն մէջ: Ռամէն էր: Ճանչցաւ զայն: Վայրի ցաւ մը սեղմեց իր կոկորդը, պրկեց սիրտը, ու աչքերը լճացան արցունքով, որուն կաթիլները դանդաղօրէն կ'իյնային աւազին վրայ:

Ռամէն եւս ճանչցաւ իր նշանածը: Ան ամէն օր կուգար Եփրատի եզերքը՝ դիմաւորելու համար Արաստը, որովհետեւ խոստացեր էր երեք տարիէն վերադառնալ: Ու հիմա, Ռամէ կ'աճապարէր, ու կը խնդրէր հայրական Եփրատէն՝ իր ջուրերը հանդարտեցնել եւ Արաստին բարեբաղդ ըլլալ:

Չար կնոջ աչքերը կայծեր արձակեցին, ու ան իր ոսկրոտ մատներովը աւելի ուժգնօրէն ճնշեց Արաստի ուսին:

— Աճապարէ՛, Արաստ, գիշերը կը հասնի: Ցետոյ այլ եւս ուշ պիտի ըլլայ ու քու Ռամէդ պիտի չսպասէ քեզի, ըսաւ կինը:

— Մի վարանիր, յափշտակէ չար կինը ու անոր հետ նետուէ ջուրերուս մէջ: Ցետոյ այլ եւս ուշ պիտի ըլլայ, Արաստ՛, — գոռաց հայր Եփրատ:

— Անհաշուելի հարստութիւն է վերապահուած քեզի, քուկդ պիտի ըլլայ՝ եթէ զիս միւս ափը անցընես:

— Պիտի փրկես հայրդ, եղբայրներդ ու ընկերներդ եթէ զայն քշես իմ ջուրերուս մէջ ու կլանեմ ես զինքը:

— Ռամէիդ երջանկութիւնը պիտի պարգեւես. ան իր ծոցը պիտի բանայ քեզի՝ հանդիպակաց ափին վրայ:

— Ան քեզ պիտի անիծէ՝ եթէ իմանայ թէ ինչ չարիք տարած ես քու երկրիդ վրայ:

— Դեռ սպասե՞լ կ'ուզես: Հերիք չէ՞:

— Օ՜, խեղճ Ռամէ, գեղեցիկ ու լեռնա՛յ Ռամէ: Երեք տարի անընդհատ սիրոյ ցօղը տենչացող իմ շրթներս միթէ պիտի չհամբուրե՞ն այլ եւս քու շրթներդ, որոնք երեք տարի շարունակ զիս ետ կը կանչէին: Ու ատոր աւելի արեւը պիտի չխայտա՞յ այլ եւս մեր երջանկութեան վերեւ:

— Պիտի անցընե՞ս զիս, պիտի առնե՞ս զիս գիրկդ, Արաստ՛:

— Պիտի առնեմ, չա՛ր կին:

— Պիտի նետուի՞ս ջուրերուս մէջ, որպէս զի ալիքներս կլանեն քեզ անոր հետ, որ քու բոլոր սիրելիներուդ մահը կ'ուզէ, Արաստ՛:

— Զիս պիտի թաղես քու ալիքներուդ ներքեւ, հայր Եփրատ:

Ուրականը բալէապէս մեղմացաւ ու սեւ ամպերը դադրեցան խափանելէ արեւը: Մրտենիներու վրայ թառած սոխակները սկսան գեղգեղել, իսկ հայր Եփրատ երկիւղածօրէն մրմնջեց տխեղերակալ Աստուծոյ փառքը, մինչ իր խաղաղած ալիքները մեռած Քիւրտը տարին միւս ափը, ուր կխամեռ սրտով կը սպասէր Ռամէն:

Ան մեղմօրէն ոլորելով ծունկի եկաւ իր նշանածին դիակին առջեւ ու դառն արցունքներով թրջեց անոր կապուտցած դէմքը:

— Ինչո՞ւ, ո՛վ իմ Արաստս, ինչո՞ւ ողջ չես վերադառնար քու Ռամէիդ քով, որ քեզի կը սպասէր երեք տարիէ ի վեր: Ինչո՞ւ, ո՛վ իմ Արաստս, կը վերադառնաս մութ գիշերով՝ փոխանակ օր — ցերեկի: Ինչո՞ւ կը վերադառնաս համր եւ ոչ թէ կարօտի ու սիրոյ խօսքերով: Ինչո՞ւ, ո՛վ իմ Արաստս, չես գար հօրս մօտ՝ փրկագինով առնելու համար հարսդ որ միայն քեզ կը սիրէ, ու վրան մը չես լարեր քու Ռամէիդ համար: Ինչո՞ւ Ռամէիդ պատուել կուտաս հարսանեկան հալաւը ու կը ստիպես զայն մութ անապատին յանձնուելու: Ինչո՞ւ կը թողուս զայն այս նենգ գիշերուան ծոցը: Ինչո՞ւ կը լքես քու Ռամէդ՝ անոր ժամը հնչելէ առաջ: Ատո՞ր համար էր որ երեք տարի շարունակ արցունքով ու կարօտով սպասեցի քեզի: Այո՞, ո՛վ իմ Արաստս:

Եփրատը շառաչեց ու Ռամէ գլուխը բարձրացուց: Իր նայուածքը կանգ առաւ չար կնոջ վրայ, զոր կը քշէր գետին հոսանքը: Ռամէն անոր մէջ ճանչցաւ քոլերան: Կսկիծէն կծկուած իր դէմքը յանկարծ պայծառացաւ ու հըպարտ ժպիտ մը կեղրոնացուց իր շրթները, որոնք մօտեցան Արաստի շրթներուն: Ցետոյ, Ռամէ իր դէմքը ծածկեց պատռուած հագուստովը ու պատրաստուեցաւ իր երկա՛ր ճամբան:

Հայր Եփրատ մեղմօրէն կը խղէր լռութիւնը: Իսկ իր դեղին ալիքները չար կինը տարին հեռո՛ւն, դէպ ի Հաբաւ, որպէս զի չաւերէ քրտական ցեղը:

Ձախ ափին վրայ, մահացող ուղտը փչեց իր վերջին շունչը, իսկ աջ ափին լռութիւնը վերստին տիրեց . . . :

Թարգմ. ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ժողովը վաղը, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէն սուրպատաբար ժողովի կը հրաւիրէ ՀՐԱՅՐ, ՄՈՒՐԱՏ, ԳԱՅԼ ՎԱՀԱՆ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ խումբերը այսօր Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անպատճառօրէն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Օթէլ Թէրմինիւսի սրահը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին սրահեալ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անպատճառօրէն: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՕՐ. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԼԵՕՆ ՅԱՐՈՒԹ

Պիտի ներկայացնէ

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ (Վ. Վալադեանի)

Salle de Conservatoireի մէջ,

2 bis, Rue du Conservatoire (**Métro: Bonne-Nouvelle** եւ **Cadet**)

11 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.45ին

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Պուքրէշ - Այրէսէն նոր ժամանած յայտնի հայ երգչուհի եւ պարուհի՝ տիկին ԱՔՐԱՄՈՎԱ, Պ. ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ, տիկիններ՝ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, օրիորդներ՝ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ԽԱՆՃԵԱՆ, պարոններ՝ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ:

Ջութակահարուհի Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ կը նուագէ խրախճանքի տեսարանին մէջ:

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Պէնուար եւ թիկնաթոռ 20, լօժ 15, եւ 10, երրորդ յարկ 7, ամֆի 5 փրանք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը կիշէն:

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Լա-Սիոթայի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԽԱԺԱԿ ԽՈՒՄԲԻ
եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 2.30ին
գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Բժշկական դասախօսութիւն

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
1, Rue du Midi, (Place de la Mairie)
կը խօսին՝ Տօքթ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ՝ Թոքերու առողջապահութիւնը,
Պ. Կ. ԲԱՍՄԱՃԵԱՆ եւ ՕՐ. Զ. ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ՝ կարմիր խաչերու մասին
երգ, արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի վարժութիւն ունեցող Գործաւորուհիներ: դիմել՝
տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի
14, Passage de Puebla, փարիզ (19), մեթրօ՝ Bolivar եւ Combat:

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

19 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին **Société Savantes**ի մէջ
8, Rue DANTON, Paris (6), ՄԷԹՐՕ՝ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ՝ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ԵՒ ԷՔԻՆՃԵԱՆ
Ճազ եւ նուագախումբ, քօթիյոն, թոմպոլա՝ կը շահին 3 արժէքաւոր նուէրներ:
Ժամը 22ին ՄԵԾ ՏՈՂԱՆՑՔ Օրիորդներու եւ Տիկիններու, որոնց մազերը գեղարուեստօրէն յարդարուած են Հայ սափրիչներու կողմէ
ԺԱՄԸ 23էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ
ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ՝ ԿԻՆԵՐՈՒ 6 ՖՐ. ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԿՐԱՍԻԷՆԻ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔԵՐՑ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 3ԻՆ
Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ
26, Rue Troyon, Sèvres
Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆ
Բացման խօսք՝ ԳԵՐ. ՊԵՏՐՈՍ Ծ. Վ. ՔԷՏԻՃԵԱՆէ
Համերգ՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի
կը ներկայացուի՝ ԵՕԹԸ ԽԵՆԹԵՐԸ (զաւեշտ)
ՄՈՒՏՔ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Տօթ. ԶԵՆՈՐ

5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)
Tél. Lamartine 83-87
Métro: N. D. de Lorette, Pelletier, Cadet
Autobus: Carrefour de Châteaudun
Մասնագէտ ներքին, ջղային, մորթի եւ գեղձերու հիւանդութեանց
Ընդունելութեան ժամեր 3—8:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԵԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5)
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ
բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:
Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

CABINET de Me V. YARJANIAN
JURISCONSULTE
Procédure Générale — Mandataire en Justice
44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. 53-32
կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Ռւեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: Վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:
կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ
82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02
Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12
Առաւօտները ժամադրութեամբ:
Հողօրդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի Հասոյթին 100ին 10ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն:
12 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ
29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile
կը նուագէ արժանթինեան հռչակաւոր օրքէսթր MANUEL PIZARRO
Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի երգիչ Պ. ՕՍԿԱՐ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:
Արեւելեան նուագ: Պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:
ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ 10 ՖՐԱՆՔ:
Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար դիմել.— ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ, 5, rue Mignon, Paris (5): Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ, 42, rue Tourtille, Beleville: Սափրիչ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, 86, rue Rébéval: MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ
ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy
Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPANի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:
Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:
Կ'ընդունինք ապսպրանքներ զաւառներէ եւ արտասահմանէ:
Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)
Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est
Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւնները (ջերմամեղութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւնները:
Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:
Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւնները: Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պլոմ՝ ամերիկեան սիստէմով:
Արժէքները շատ մատչելի. Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:
Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ
հիւանդութեանց
34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65
Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Տօքթ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
44 Rue Poissonnière. մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Հրաւէր բոլոր փարիզաճաշակներուն
Ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԱԽՈՐԺԱՀԱՄ ԵՒ ՀՈՏԱՒԷՏ
ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ
ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1880ԻՆ

THÉS YAVROU
Maison Fondée en 1880
MONDIALEMENT RENOMMEE
գեղեցիկ նուէրներ դեղին եւ կապոյտ ծրարներու մէջ:
դիմել: Comptoir des THÉS YAVROU
23, Rue Sénac MARSEILLE

Հայերու ժամադրավայրը
Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Danton 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69
կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

E. TER-MINASSIAN
Export und import, Komissionen und Vertretungen
Յանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:
կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:
Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՍԻԹԷ ՄԱՐՇԱՆՏ (ՇՈՒԿԱՅ)
32, Rue CHAZELLES, PARIS (17)
Métro: Monceau, Courcelles, Malesherbes եւ **Wagram**
Téléphone: WAGRAM 98-87
ՏԱԿԱՒԻՆ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ հացագործի, կաթնավաճառի (*քրէմըրի*), ձկնավաճառի, պտղավաճառի, չոր բանջարեղէններու, հաւեղէնի եւ որսի թռչուններու, գինիի եւ լիքէօրի, ներկարարի (*թէնթիւրըրի*) խանութներ: *Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ:*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ 1933

7 Mars 1933

ԺԸԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2130

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԽԵԼՔ ՓՈԽԱԴՐԱԾ ԷՐ

Ճակատագրուա՞ծ է որ, ամէնէն պարզ դէպքերուն առթիւ ալ, սեւ ճերմակ, ճերմակը սեւ պիտի ներկէ հակադաշնակցական մամուլը:

Ըսելիք չպիտի ունենայինք, եթէ անաչառ քննութիւն մը կատարած եւ եզրակացութեան մը յանգած ըլլային:

Այդ առաքինութիւնը շատոնց դարակը նետած են մեր հակառակորդները:

Եւ, առանց պրպտումի, գոնէ առանց ուրիշներու քննութեանց արդիւնքին սպասելու, իրենց նստած տեղէն վճիռ կ'արձակեն:

Ահա վերջին փաստը, — Կրընոպլի դէպքը:

Լուրը հասած օրն իսկ, մենք չվարանեցանք մեր տեսակէտն յայտնելու, դատապարտելով «պարբերաբար դանակ խաղցնելու վրդովիչ երեւոյթը»: (ՅԱՌԱՋ, 28 *փետր.*):

Միեւնոյն ատեն, պարզեցինք այս վրդովիչ դէպքերուն ներքին պատճառները: (ՅԱՌԱՋ, 1 *մարտ*):

Ֆրանսական երեք թերթեր Կրընոպլի դէպքը նկարագրեցին այնպէս ինչպէս գրած էր մեր թղթակիցը: Անոնք նոյն իսկ աւելի չեշտած էին խառնակիչներուն յարձակողական ընթացքը:

Մնացեալը դատարանին գործն է եւ բոլորս ալ պարտաւոր ենք սպասել ելքին:

Այս կամ այն թերթը կրնան լեզու փոխել մէկ - օրէն միւսը: Բայց չեն կրնար փոխել բուն իրողութիւնը, — ո՛վ սարքեց հանդէսին խանգարումը, ո՛վ դրդութիւն սերմանեց եւ նախայարձակ եղաւ:

Արդ, Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, որ տարօրինապէս աշխուժացեր, աւելի ճիշդ՝ կատղեր է քանի մը շաբաթէ ի վեր, մարտ 4ի թիւին մէջ հրատարակած է խառն ի խուռն տեղեկութիւններ:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ «Ապագայ» կ'ուզէ ապացուցանել թէ բուն իսկ հանդէսին կազմակերպիչներն են դէպքին պատասխանատուները:

Այս առթիւ խմբագրական մը կը խոստանայ ռամկավար պաշտօնաթերթը: Բայց անհրաժեշտ չէ սպասել անոր, հասկնալու համար իր տեսակէտը:

Մէկ հատիկ խորագիր՝ մարտ 4ի թիւին մէջ, կը բացատրէ ամէն բան:

Լուրին գլուխը, երկու խորագիրներէ յետոյ, կը կարդանք հետեւեալ չնաշխարհիկ վերնագիրը. —

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԶԷՆՔ ՈՒ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔ ՓՈԽԱԴՐԱԾ Է ԺՈՂՈՎԱՍՐԱՀԸ:

Այս պատմութիւնը պատմած է եղեր ականատես Հայ մը՝ ֆրանսական թերթի մը թղթակցին, յայտնելով թէ «ինք յաջողած է առնել թիւը այն ինքնաշարժին որուն մէջ նստելով փախած են կռուարարներէն ոմանք»:

— «Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ այդ ինքնաշարժը ոչ միայն կռուողներ փոխադրեր է ժողովասրահը, այլ եւ մեծ քանակութեամբ զէնք, ինչ որ ցոյց կուտայ, կ'ըսէ, թէ խռովարարները աւելի մեծ եւ աւելի արիւնահեղ կռիւ մը կ'ակնկալէին»:

Ինչպէս ըսինք, այս մէկ հատիկ խորագիրը՝ խոշոր սեւ տառերով, բաւական է պարզելու ռամկավար պաշտօնաթերթին սեւ հոգին:

Խորագիրը գրուած է առանց ո՛ր եւ է վերապահութեան: Նոյն իսկ առանց չակերտի.

— Ինքնաշարժ մը զէնք ու ռազմամթերք փոխադրած է ժողովասրահը:

Դժբախտաբար մեր ձեռքին տակ չունինք Ֆրանսերէն այն թերթը ուրկէ քաղուած է այդ լուրը: Ոչ ալ գիտենք թէ այդ ականատեսը տէ՞րն է իր յայտարարութեան, կամ բաւարար ֆրանսերէն գիտէ՞:

Բայց մանրամասնութիւններ են ատոնք: «Ապագայ», որ «ողջախոհութեան» մրցանիշը կոտրած է իր միւս պաշտօնակիցներուն հետ, անշուշտ բան մը գիտէ որ նոյնութեամբ խորագրի վերածեր է այդ պժգալի ցնդաբանութիւնը.

— Ինքնաշարժ մը զէնք ու ռազմամթերք փոխադրած է ժողովասրահը:

Անշուշտ ուրիշ ինքնաշարժ մըն ալ նոյնքան խելք փոխադրած է ռամկավար պաշտօնաթերթին խմբագրատունը, քանի որ լրջօրէն հաւատացեր, խրատացեր եւ ի լուր աշխարհի տարածեր են այդ գիւտը:

Եւ չզարմանանք, եթէ վաղը նոյն էջին վրայ կարդանք թէ՝ «ոչ միայն ինքնաշարժ մը զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրած է», այլ եւ ... դաշնակցական հրասայլ մը (թանք) պատրաստ կը սպասէր Պալայ փողոցին անկիւնը, ջարդուփշուր տրորելու համար ցուցարարները: Թէ օդանաւ մըն ալ կը սաւառնէր ժողովասրահին վրայ:

Այսպէ՛ս կը գրուի մեր պատմութիւնը:

Ինքնաշարժ մը լեցուն ... խելքով գրի առնուած այս «մարգարիտ»ներն են որ, թերթէ թերթ արտատպուելով, կը կազմեն մթնոլորտ, « կը լուսաւորեն » հանրային կարծիքը, եւ ... կ'ապահովեն գաղութներու խաղաղութիւնը:

Ո՛չ արհեստով խառնակիչներ գոյութիւն ունին, ոչ Հօկ, ոչ Քոմինթէրնի դաւեր՝ բոլոր գաղութներու մէջ, այլ միայն ... դաշնակցական ինքնաշարժներ որ զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրելով ժողովասրահէ ժողովասրահ, կռիւ կը յարուցանեն եւ արիւն կը թափեն:

Հեռո՛ւ մեզմէ՝ զուարճանալու ո՛ր եւ է տրամադրութիւն: Կրընոպլի դէպքը մէկ արարն է քամահելի ողբերգութեան մը, եւ կ'արժէ նորէն քերբել:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԻՏԻ ԽԱՂԱՂԻ ԳԱՂՈՒԹԸ

—·—

Տիկին Զապէլ սուտ ըսաւ, ինքզինքը խաբեց, շուրջինները խաբեց, բայց վերջապէս օր մըն ալ ստիպուեցաւ մեկնիլ Հայաստան, իր շատ գոված երկիրը: Անշուշտ կը ցաւի, որ սուտը իրաւ ելաւ, թէեւ կը խորհի, որ քանի ֆրանսացի քաղաքացուհիի թուղթը գրպանն է, քանի Ֆրանսացուհիի իր անցագիրը ծոցիկն է, շա՛տ առիթ կը գտնէ երթալու եւ ... ա՜խ, վերադառնալու: Պիտի ըսէք, կարօտի մեծ ցաւ չպատճառելու համար արտասահմանի իր բարեկամներուն: Արդարեւ Փարիզի իր բարեկամները գինեձօն մը սարքեր էին իրեն ի պատիւ, կիրակի երեկոյ:

Վ. Թէքէեան բաժակն առաւ եւ ըսաւ. — Կը ցաւիմ, կը ցաւիմ, անոր համար կը ցաւիմ, որ ի՛նչպէս պիտի կրնամ զրկուիլ ընկերուհիէս:

Վ. Թաթուլ, նուազ զգածուած չերեւնալու համար, առաջարկեց խմել «գաւաթներուն մէջի ծիածանը Տիկին Զապէլի կենաց», — ասոնք այնպիսի գեղեցիկ, աստուածային խօսքեր են, որ բողոքն ալ անմահացաւ, լողն ալ ապահովաբար:

Ա. Չօպանեան ըսաւ թէ ի՛նչ մեծ քաջութիւն կը համարէ տիկնոջ մեկնիլը, ես գացի եւ եկայ, եւ իրմէ առաջ:

Տոքթ. Ամատեան ուրախութիւն յայտնեց, որ տիկինը կ'երթայ «սոցիալիզմ կառուցելու», — մենք ալ յայտնենք մեր ուրախութիւնը, որ տոքթէօրը յառաջդիմեր է մինչեւ «սոցիալիզմ»:

Ա. Խաչիկեան քերթած մը հայհոյեց Դաշնակցութեան, իբրեւ բաժակճառ: (Կը խնդրուի իր բարեկամներէն, որ զգացնեն տան այս նախկին Դաշնակցականին որ, եթէ մոռցած է իր ըսածները Հայաստանի մասին՝ այն օրը երբ դուրս ելաւ սահմաններէն, արդարապէս եւ քաջաբար հայհոյելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան, մեկնի ինք ալ Հայաստան, եւ այնտեղէն հայհոյէ Դաշնակցականներուն, — այն ատեն մենք պիտի հիանանք իր քաջութեան վրայ եւ պիտի մոռնանք շատ մը բաներ, որ ըսաւ արտասահմանի մէջ, կամ ըսել թէ դժուար բան չէ քիչ մը լուրջ կենալ):

Ամէնէն վերջ բաժակը բարձրացուց Ա. Շահմուրատեան:

— Երգէ՛, երգէ, պոռացին բոլորը:

— Ի՞նչ, բանաստեղծը, վաճառականը, բժիշկը, կօշկակարը իրաւունք ունին խօսելու եւ ե՞ս չունիմ միայն: Ո՛չ, ես ալ կ'ուզեմ ճառ ըսել եւ հասկցնել ձեզի թէ ձեր բոլորին ըսածը փրփուր է միայն, դուք բոլորդ միայն փրփրցնել գիտէք, գործել ոչ ... (*պաուզա*):

Ի՛նչ աղուոր դաս մըն էր այս, կեցցե՛ս Հայոց սոխակը:

Վերջապէս ըսին, ըսին, ճառեր կարդացին եւ տիկինը կը մեկնի շուտով:

Եւ կը խաղաղի արտասահմանը, զէթ քիչ մը:

ԱՐԱԶ

ԱՐՋԱՌՆԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ .·.

—·—

«Ճիմհուրիյէթ» կը գրէ. — Մեր արջառներուն մեծ մասը Յունաստան կը ներածուի: Այս տարի, ներածման եղանակը հասած ըլլալով հանդերձ, բաժնեցուցակի, փոխանակման եւ «տըվիզ»ի պատճառաւ, արջառի արտածումը բոլորովին կանգ առած է: Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Արեւմտ. Անատոլուի մէջ 600 հազար գլուխ կենդանի կայ: Հօտի տէրերը մեծ մտահոգութեան մատնուած են: Կենդանիներուն գինը շատ ինկած ըլլալով, կաթն ու պանիրը եւս արժէք չեն ստանար: Փարախները, շատ տեղ, երեսի վրայ ձգուած են: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ եթէ արտածման համար արագ հնարաւորութիւն մը չստեղծուի, մեր երկրին արջառի գործը անօրինակ վնասներու պիտի ենթարկուի, ու դարմանումը շատ դժուար պիտի ըլլայ: Քանի մը ամիսէն մրցակից երկիրները եւս իրենց կենդանիները հրապարակ պիտի հանեն: Յոյները 1931ին 4 միլիոն ոսկիի կենդանի գնեցին մեզմէ: Այս տարի մէկ միլիոնէն ալ պակաս է:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, 2 մարտ. — Ահաւասիկ երկրորդ անգամ ըլլալով, 60 ֆր. կը ղրկեմ զոր հաւաքեցի նախանցեալ կիրակի, հետեւեալ հայրենակիցներէ: Եթէ նախաձեռնողներ չպակսին սոյն նուիրական գործին գոհացուցիչ արդիւնք տալու համար, ժողովուրդը միշտ ալ կուտայ իր լուման: *Գ. Պօյաճեան*

14րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Զաւէն Փապուճեան	5
Խաչատուր Թորիկեան	5
Վահագն Սատէքեան	5
Ռուբէն Թէրզեան	5
Քիլէճեան	5
Նշան Սվաճեան	5
Աւետիս Պօղոսեան	5
Կ. Չէօրլեան	5
Քանի մը հոգի	20
Գումար	60
Մարտ 5ի գումարը	3386
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3446

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՅԱՂԹԵՑԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հիթլէր կացութեան տէր ու տիրական

Ինչպէս կը նախատեսուէր, ազգայնականները յաղթեցին մարտ 5ի ընտրութեանց մէջ, շնորհիւ իրենց տնօրինած բացառիկ միջոցներուն: Ձախակողմեան տարրերը զրկուած էին ընտրական պայքարի ազատութիւններէն: Եւ սակայն, կրցան շօշափելի արդիւնքներ ստանալ:

Այս անգամ աւելի բազմաթիւ էին քուէարկողները: Նախորդ ընտրութեան մասնակցած էին 35,401,694 *հոգի. իսկ կիրակի օրուան ընտրութեան՝* 39,180,000 *հոգի: Առաջին տեղեկագրին համաձայն, հիթլէրականները շահած են հարիւրին 44, ազգայնականները՝ հարիւրին 8. որով երկու հոսանքները միասին կ'ունենան հարիւրին 52: Այսինքն, կրնան դառնալ տէր եւ տիրական խորհրդարանին:*

Առաջին արդիւնքը. — Հիթլէրականները շահած են 17,300,000 *քուէ կամ* 288 *աթոռ (նախորդին մէջ ունէին* 195). *ընկերվարականները՝* 7 *միլիոն քուէ կամ* 118 *աթոռ (նախորդին մէջ՝* 121), *համայնավարները՝* 4,843,000 *քուէ կամ* 81 *աթոռ (նախորդին մէջ՝* 100) *եւայլն: Երեսփոխաններու ընդհ. թիւն է* 648 :

Հիթլէրի հոսանքը սրընթաց վերելք մը ունեցաւ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին: 1928 *մայիսի ընտրութեանց մէջ՝ շահած էր քուէներու հարիւրին երկուքը.* 1930 *սեպտեմբերին շահեցաւ հարիւրին* 19, 1932 *յուլիսին՝ հարիւրին* 37, 1932 *նոյեմբերին՝ հարիւրին* 34. *իսկ այս անգամ՝ հարիւրին* 44:

Հակառակ ընդհանուր ջղագրգռութեան, մեծ դէպքեր չպատահեցան կիրակի օր: Միայն երեք հոգի սպաննուեցան խռովութեանց պահուն, մինչ նախապէս աւելի ծանր արիւնհեղութիւններ պատահած են:

Քուէարկութեան մասնակցեցան նաեւ արտասահմանի Գերմանացիները, գիմելով հիւպատոսարան եւ լեցնելով քուէթուղթերը: Պարչելոնայի (Սպանիա) Գերմանացիները քուէարկեցին գերմանական շոգենաւի մը մէջ: Երկու հազար քուէարկողներ կային, բայց շոգենաւը բաւարար նաւակներ չունենալով միայն 777 *հոգի կրցան մասնակցիլ: Մաս մը քուէարկեց տատուն, ուրիշ մաս մը՝ երեկոյեր: Մասնակցողներէն* 508*ը իրենց քուէները տուին «նացի»ներուն (հիթլէրական):*

⁂ *Կառավարութիւնը կը շարունակէ իր խստութիւնները՝ ընդդիմադիր տարրերուն դէմ: Կիրակի առտու* 300 *հիթլէրական զինուորներ բռնի գրաւեցին Համպուրկի քաղաքապետարանը, այդ ազատ քաղաքի Ծերակոյտին իշխանութիւնը յանձնելով իրենց կուսակից ծերակուտականի մը: Թէ Ծերակոյտը եւ թէ քաղաքապետը բողոքեցին, բայց անօգուտ:*

Նոյն ձեւով գրաւուեցաւ նաեւ Ալթոնայի քաղաքապետութիւնը, որ կապուած է Համպուրկի հետ:

ՈՍԿԻԻ ԵՒ ԱՐԾԱԹԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ նոր հրամանագրով մը արգիլեց ոսկիի եւ արծաթի բոլոր արտածումները:

Միեւնոյն հրամանագրով սեղանաւորական բոլոր գործողութիւնները պիտի ընդհատուին մինչեւ մարտ 9 :

Քարիւղ կը փնտռեն Ալպանիոյ մէջ

Իտալիոյ հաղորդակցութեանց նախարարը 200,000,000 լիրէթ վարկ պահանջեց խորհրդարանէն, լրացնելու համար Ալպանիոյ մէջ կատարուած կարգ մը ուսումնասիրութիւններ, որոնց նպատակն է քարիւղի հորեր գտնել: Պահանջուած գումարը պիտի բաժնուի 1933 — 34ի, 1934 — 35ի, 1935 — 36ի եւ 1936—37ի նիւթական տարեշրջաններուն վրայ: Կ'ըսուի թէ յուսալից արդիւնքներ տուած են Տէվոլ գետին շրջակաները կատարուած պեղումները:

ՄՈՐԱԹՈՐԻՈՄ ԱՄԲՈՂՋ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նախագահ Րուզվէլթ բացառիկ իրաւունքներ կը պահանջէ

Արդէն իսկ անսովոր համեմատութիւններ ստացած է Մ. Նահանգներու սեղանաւորական տագնապը:

Կիրակի օր գրած էինք թէ 30 *նահանգներ մորաթորիոմ հռչակած են մինչեւ երեքշաբթի: Վերջին պահուն հոսանքին միացաւ նաեւ Նիւ Եորքի նահանգը, որ ամուր կը համարուէր: Շատ չանցած,* 48 *նահանգներէն* 47*ը մորաթորիոմ հռչակած էին, իրենց բառով «արձակուրդ»: Վերջին պահուն միացաւ հարաւային Քարոլինան եւս: Որով,* 48 *նահանգներ մինչեւ երեքշաբթի (այսօր) դադրեցուցած կ'ըլլան ամէն գործառնութիւն: Հաւանական է որ մէկ շաբաթ եւս «արձակուրդ» տրուի:*

Նախագահ Րուզվէլթ իր բացման ճառին մէջ խոստովանելով տագնապին ծանրութիւնը, բացառիկ լիազօրութիւններ պահանջեց. « Այնքան լայն որքան պիտի տրուէին եթէ արտաքին թշնամի մը արշաւած ըլլար մեր վրայ»: Այս առթիւ, չեշտեց թէ անհրաժեշտ է 1. *Խիստ հակակշռի ենթարկել վարկային հաստատութիւնները, —* 2. *Հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկել, գործ հայթայթելու համար գործազուրկներուն, —* 3. *Արտաքին լաւ քաղաքականութիւն մը վարել:*

Րուզվէլթի կարծիքով, բոլոր ժողովուրդները դրացիներ են որոնք դրացնութեան սովորական անպատեհութիւնները կրելով հանդերձ, պէտք է ջանան ապրիլ իբրեւ դրացիներ:

Ճառին ամէնէն կարեւոր մասը այն է որ բացառիկ լիազօրութիւններ կը պահանջէ: Ամերիկեան Սահմանադրութիւնը ճշմարիտ դիկտատորի մը կը վերածէ նախագահը, պատերազմի պարագային, ինչպէս եղաւ նախագահ Ուիլսըն:

Կը կարծուի թէ նախագահը կողմնակից է նոր թղթադրամ հանելու: Գոնէ այդպէս կը մեկնուի իր ճառին հետեւեալ պարբերութիւնը, — « Պէտք է հաստատել բաւարար եւ առողջ դրամ մը»: Այս առթիւ, Պ. Րուզվէլթ խստօրէն ձաղկեց այն միջնորդները որոնք խարդախութեանց կը դիմեն, խուճապ ստեղծելու համար:

⁂ *Լոնտոնի մէջ մեծ մտահոգութեամբ կը հետեւին ամերիկեան տագնապին:*

⁂ *Արդէն իսկ հրապարակ ելած է նոր դրամ մը, «վարկի մուրհակ», որ պիտի գործածուի սովորական դրամին տեղ: Առաջին առթիւ հրապարակ հանուեցան* 1—20 *տոլարնոց թուղթեր, համագումար* 250 *միլիոն տոլար արժէքով: Դրամատուները կ'ուզեն համաձայնութիւն մը կնքել, այս թղթադրամը ընդհանրացնելու համար:*

⁂ *Մորաթորիոմ հռչակուեցաւ նաեւ Քուպայի եւ Փորթօ Ռիքոյի մէջ:*

⁂ *Պ. Րուզվէլթ արտակարգ նիստի հրաւիրելով իր դահլիճը, քննութեան ենթարկեց կացութիւնը: Որոշումը գաղտնի կը պահուի: Բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ քննուած են հետեւեալ խնդիրները. — Փոքր կտրօններ հրապարակ հանել, ներկայ դրամին տեղը բռնելու համար. —*2. *Երկարաձգել դրամատուներու մորաթորիոմը. —* 3. *Սահմանափակ արգելք մը հաստատել ոսկիի արտածման դէմ: Նախագահը արդէն ունի այս իրաւունքը, բայց կը խորհին միեւնոյն ատեն թոյլ չտալ որ երկրին մէջ ալ ոսկի քաշուի դրամատուներէն:*

⁂ *Մորաթորիոմին հետեւանքով,* 1500 *միլիառ տոլար անշարժութեան դատապարտուած է:*

Մ. Նահանգները ունին 6150 *ազգային դրամատուներ որոնց հարստութիւնը կը հասնի* 23,367,711,000 *տոլարի.* 10,455 *պետական կամ առեւտրական դրամատուներ՝* 9,478,800,000 *տոլար հարստութեամբ.* 1235 *թրըսթ - ընկերութիւններ՝* 13,118,000,000 *տոլարով.* 227 *մասնաւոր դրամատուներ՝* 55 *միլիոն* 400,000 *տոլարով.* 1096 *խնայողական դրամատուներ՝* 11,020,577,000 *տոլարով: Համագումար* 57 *միլիառ* 40 *միլիոն տոլար կամ* 1426 *միլիառ* 12,200,000 *ֆրանք:*

Կարմիր մասնագէտները կը յանձնեն Կոլխոզները

Կիրակի օր Մոսկուայէն եւ Լէնինկրատէն ճամբայ ելան 2700 *համայնավարներ որոնք յատկապէս մարզուած եւ ընտրուած են, վարելու համար հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ): Հայամթերումի ձեռնարկը ձախողած*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՑՐԴ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Նախորդ երկու յօդուածներով խօսեցայ Թուրքիոյ տնտեսական համաժողովի կարգ մը որոշումներու մասին, տալով անոր գնահատումը՝ երկրին ճարտարարուեստի մասին: Լրացուցած ըլլալու համար այս ծանօթութիւնը, հարկ է յիշել որ ժողովը զբաղեցաւ, նաեւ, հետեւեալ հարցերով.—

1.— Վառելանիւթ:

2.— «Ռասիոնալիզասիոն»՝ ճարտարարուեստի մէջ:

3.— Պետական գնումներու մէջ տեղական ապրանքներու հող տալը:

4.— Ճարտարարուեստական ուսուցում:

5.— Փոխադրական միջոցներ:

Հարկ չկայ այս հինգ հարցերու մասին երկար բարակ խօսելու: Նախորդ յօդուածներէս մէկուն մէջ անցողակի խօսեր էի 4րդ կէտի մասին: Աւելցնեմ, որ Թուրքիան կը տառապի մասնագէտի պակասէն: Գրեթէ բոլոր գործատուններուն մէջ գլխաւոր վարիչները օտարներ են: Կ՚ազմկեն՝ կը չացնեն, 5ը՝ 20 ցոյց կուտան, բայց, իրականին մէջ, Թուրքիա, նոյն իսկ վերջին 10 տարիներու ընթացքին, ճարտարարուեստին ճիւղին յատուկ մասնագէտներ չկրցաւ հասցնել: Փոխադրական միջոցները, 5րդ կէտ, ուրիշ ցաւ մըն է: Զանազան առիթներով, այս էջերուն մէջ խօսած եմ այդ մասին: Կամուրջ, երկաթուղի եւայլն, այո, բայց, կրկին չեղաւ ժամուն փոխադրել մարդիկն ու բեռները: Պատճառը պարզ է.— Շինութեան մեծ ծախքերէն զատ, փոխադրական միջոցները (շոգեկառք) ընթացիկ հսկայ ծախքեր ունին: Երկար տարածութիւններու վրայ համեմատաբար քիչ են կայարանները, նոսր քաղաքներ, իրարմէ շատ հեռու: Նոսր, նաեւ, անոնց բնակչութիւնը: Գործերու պակաս: Որով, երթեւեկի նուազութիւն: Մարդը ո՞ւր երթայ եւ ի՞նչ ընէ: Իսկ գիւղացին կը նախընտրէ քալել կամ կառքը բեռցնել...: Ժամանակի ըմբռնումը փոխուած չէ Անատոլուի մէջ, ոչ ալ՝ արագութեան պահանջ մը բանեցուած:

Քանի մը տողերով, ուրեմն, ծանօթանանք առաջին երեք կէտերուն վրայ:

Վառելիք.— Համաժողովը երկարօրէն զբաղած է այս խնդրով: Ան գիտած է որ Թուրք ճարտարարուեստին արտադրած ապրանքները եթէ սուղի ապրանք կ՚ըլլան, գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ վառելանիւթի սղութիւնն է: Որով, երբ հարց կը ծագի երկրին ճարտարարուեստի զարգացման մասին, պէտք է խորհիլ վառելանիւթերուն աժան հայթայթման մասին եւս:

Թուրքիոյ մէջ կան հետեւեալ վառելանիւթերը կամ ուժերը:

1.— Հանքածուխ:

2.— Ելեկտրական հոսանք:

3.— Ջուր:

4.— Փայտածուխէն արտադրուած կազեր:

5.— Մազութ կամ ալքոլին, եւն.:

Ասոնք այն ուժերն են, որոնց ապահովումը համեմատաբար աժան է:

Համաժողովը կը խորհի, սակայն, որ հետզհետէ ուժ պէտք է տալ երկրին ջուրերուն օգտագործման ծրագրին: Բան մը, սակայն, որ մեծ ծախքերու կը կարօտի: Այս ուղղութեամբ դեռ ոչ մէկ լուրջ աշխատանք կը տարուի երկրին մէջ: Պատճառը այն է, որ ջուրերու օգտագործման ծրագիրը չի ծառայեր պատերազմական նպատակներու, ինչպէս, օրինակ, կամուրջը կամ երկաթուղին:

Գալով փայտածուխին, ասիկա առանձին ու ցաւոտ խնդիր մըն է Թուրքիոյ համար: Քանի քանի անգամներ Թուրք յօդուածագիրներ ողբացին «Լերկ Անատոլուն»: Թուրք ժողովուրդը քինէնէանէր չունի ծառին հանդէպ: Անխնայ կը կարէ եղածներն ալ: Թշուառութիւնն ալ այնքան համատարած է որ իր խրճիթն անգամ ծառերով կը շինէ, նաեւ՝ փայտախր, ցանկապատը, եւայլն: Իսկ վառարանին կամ ածուխին պատճառաւ անտառ չի մնար: Կարգ մը գործարաններ, հեռու ըլլալով հանքածուխի կեդրոնէն, փայտ կամ ածուխ կը վառեն: Նոյնիսկ՝ երկաթուղին...: Ասիկա ունի նաեւ այն անպատեհութիւնը որ երկրին անտառային հարստութիւնը կը փճանայ, յանուն... ճարտարարուեստական զարգացման: Այդ էր պատճառը, որ տնտեսական համաժողովը անհրաժեշտ նկատեց արգիլել փայտ կամ փայտածուխ գործածել այն գործարաններուն մէջ, ուր «տեխնիքական պահանջ չկայ»: Ասիկա, սակայն, արգելք չէ, այլ յարաբերական բացառութիւն մը, որ դուռ կը բանայ չարաշահութեան: Երբ մանաւանդ երկրին մէջ անտառային պաշտպանութիւնը շատ խեղճ ու կրակ վիճակ մը ունի, քանի որ անտառապահները կը ստանան ամիսը... մէկ ու կէս ոսկի:

Աւոր երկրորդ վնասը այն է որ երկրին հանքածուխին զարկ չի տրուիր: Եթէ բոլորը հանքածուխ գործածեն, անշուշտ կարելի է ընթացք տալ նոր հանքերու շահագործման, կամ եղածները ընդլայնել: Իսկ այս տեսակէտին կը հարկադրուի այն առարկութիւնը թէ՝ հանքածուխը տարածելու համար մէկ միջոց կայ — գայն փայտէն ու փայտածուխէն աժան ընել ամէն տեղ: Իսկ «ամէն տեղ»ը, իր կարգին, սերտօրէն կապուած է փոխադրութեան միջոցներուն հետ, որոնց մասին խօսեցայ վերը:

Համաժողովը կ՚առաջարկէ, նաեւ, ելեկտրականութիւնը աժանցնել:

Ռասիոնալիզասիոն.— Համաժողովին քուէարկած բանաձեւը՝ այս մասին իր մէջ ունի լուռ խոստովանութիւն մը — այն որ՝ Թուրքիոյ մէջ ճարտարարուեստը տնտեսական առողջ հիմքերու վրայ դրուած չէ: Ահա թէ ինչ կ՚ըսէ այդ բանաձեւը.— «Ապրանքներու արտադրութեան արժէքը իջեցնելու տեսակէտէն, անհրաժեշտ միջոցներէն մէկն ալ ռասիոնէլ աշխատանքի կերպերուն իւրացումն է: Յառաջացած երկիրներու մէջ ամէն մէկ գործարան մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայէ գիտականօրէն կազմակերպուած (ռասիոնէլ) աշխատանքին: Հոն մասնագիտական վարժարաններու կողմէ կազմակերպութիւններ կ՚ըլլան: Իսկ մեր երկրին մէջ, մասնագիտական ծանօթութեան պակասին պատճառաւ, մեր շատ մը գործատունները անհաշիւ կը գործեն եւ ի զուր կը բարձրացնեն իրենց ապրանքներուն արտադրութեան գինները: Ասոր դարմանն է՝ ճարտարարուեստի կեդրոններուն մէջ, ճարտարարուեստի ակերուն միջեւ միութիւն ստեղծել եւ, միացեալ ջանքերով, մասնագիտական թերութիւնները սրբագրել իսկ պետութիւնը, իր կարգին, պէտք է օտար մասնագէտներ հրաւիրէ, որոնք ուղղութիւն պիտի տան մեր հաստատութիւններուն»:

Երրորդ կէտը կարեւոր է այն տեսակէտէն որ կառավարութիւնը տեսակ մը գնորդ է երկրի արտադրութիւններուն: Օրէնքի մը համաձայն, ան իր գնումները պէտք է ընէ տեղական գործարաններէն՝ 10 առ հարիւր աւելի տալով: Ասիկա իր օգուտը ունի, անշուշտ: Բայց, համաժողովը գիտել կուտայ, որ երկու անպատեհութիւն կը ծագի: Առաջին՝ կառավարութիւնը կը գնէ բաներ, որոնց պէտք չունի, երկրորդ՝ օրինակին համաձայն չեն ըլլար մեծաքանակ յանձնումները: Որով, պէտք է շատ լաւ հսկողութիւն կատարել:

×

Երեք յօդուածներով ջանացի տալ 9րդ անտես. համաժողովի տեսակէտները: Ընթերցողը նկատեց, անշուշտ, որ համաժողովը խանդավառուած չէ երկրին ճարտարարուեստովը, զայն կը գտնէ դեռ շատ մանուկ, նպաստաւոր պայմաններ չի տեսներ, ուշադրութեան կը յանձնէ շատ մը թերութիւններ ու կը խոստովանի բազմաթիւ արգելքներու գոյութիւնը՝ բարգաւաճման դէմ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն հօվանոցավաճառ, երբեկ այս հօվանոցը ինծ ծախեցիք, ըսելով որ կոթը փղոսկր է, բայց կեղծ է եղեր:

— Տիկին, շատ կը զարմանամ, երեւի փիղերն ալ սկսած են կեղծ ակռայ գործածել:

×

— Բարեկամ, հիւանդ եմ, ուրիշ բժիշկի կ՚երթաս դարմանումի, փոխանակ կնոջդ դարմանել տալու ինքզինքդ, որ բաւական յաջող բժշկուհի է:

— Կնոջս դարմանը ինծ շատ սուղի կը նստի:

— Զարմանալի բան. քեզմէ դրամ կը պահանջէ:

— Նրանի՛ թէ դրամ պահանջէր: Ամիս մը Տօվիլ, ամիս մը Վիշի, ամիս մը չեմ գիտեր ուր պէտք է երթամ, կ՚ըսէ եւ ինքն ալ միասին կուգայ:

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գ.

Գ. — ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

ՍՕՈՒՔ - ՍՈՒ. — Գիւղին կացութիւնը այժմ բոլորովին կայուն վիճակ ստացած է: Բոլոր արամադրելի հողերը արժեւորուած են, պարտէզները արդիւնաբեր, եւ կենդանիներու թիւը լիովին բաւական՝ գիւղացիներու դաշտային աշխատանքին, փոխադրութեանց եւ սնունդին:

1932ի հունձքի արդիւնքը գոհացուցիչ էր, պտուղները, բանջարեղէնները եւ կաթնային արտադրութիւնները կարելի եղաւ ծախել Քըրըք - Խանի շուկան բայց դժբախտաբար այս տարուան շատ վար գիներով:

Տարուան ընթացքին 2500 պտղատու ծառ տնկեցինք:

Ոռոգումը բարելաւուեցաւ եւ անմշակ հողի յետին մասերը պիտի ցանուին ներկայ շրջանին:

Առողջապահական վիճակը գոհացուցիչ է:

Քառասնօրեայ տաք կանոնաւորաբար դպրոց կը յաճախեն:

ՓՐԷ - ՄԻԼԻԹԷՐ. — Հայաշէն եւ Ապտիւլ Հիւյիւք գիւղերը մեծապէս զարգացան տարուան ընթացքին: Գիւղացիները բարելաւեցին իրենց տուները, ընդարձակեցին իրենց ախոռները ու մթերանոցները՝ համաձայն իրենց կենդանիներուն յաւելման եւ բերքին արդիւնքին: Այժմ ունին 450 արջառ ըմփոր ձի, եւ հաւնոցները լեցուն են հաւերով, բադերով ու հնդկահաւով:

Ցորենի բերքը նախորդներէն աւելի է, բանջարանոցները ու պտղատու ծառերը լաւ արդիւնք տուին: Բիհանիէի շուկան սպասեց մեծաքանակ վաճառք շատ աժան գիներով, բայց շատ մը բերք՝ սոխ ու սխտոր մասնաւորապէս, մնացին անվաճառ:

Հոլքէն մեր տարած մեծաքանակ վաճառականները շատ ուշինչ գին տըւին այդ ապրանքներուն քաղաքին մէջ տառապութեան պատճառով, եւ ո եւ է վաճառում տեղի չունեցաւ:

Հողերու արժեւորման աշխատանքները շարունակուեցան՝ հաստատուելով 4500 մեթր ջրանցք ոռոգման համար:

Այս աշխատանքները թոյլ պիտի տան որ այս ձմեռ 60 հէքթար աւելի տեղ սերմանենք եւ անձրեւի պակաս եթէ պատահի, կարենանք ոռոգել ամբողջ դաշտը:

Ճահիճներու չորցումը կ՚ապահովէ առողջապահական կացութեան բարելաւումը:

Մխս Ալէքի աշխատանքին շնորհիւ գիւղերու առողջապահական վիճակը ոգևանչելի է:

1932ին տնկեցինք 47,500 պտղատու եւ անտառային ծառ:

155 տղաք կը յաճախեն գիւղին դպրոցները:

ՔԸՐԸՔ - ԽԱՆ. — Այստեղի երկրագործական գաղութը կը բարելաւէ տակաւ իր վիճակը: Արմտիքի բերքը բաւականաչափ էր եւ գիւղացիք ծախեցին 200 թոն բանջարեղէն, լօլիկ, գետնախնձոր, սմբուկ, սոխ, սխտոր եւայլն, Քըրըք - Խանի շուկան:

Տուները լաւ վիճակի մէջ են եւ երեք հէքթար հող եւս հերկուեցաւ:

Հարկ եղաւ 1927ին, 1928ին եւ 1929-ին տնկուած թթենիները քակել քանի որ չերամապահութիւնը ոչինչ կը բերէր, եւ անոնց տեղ տնկել ծիրանի, դեղձենի եւ ճափոնական դղեարենի (մուշմուլա) որ լաւ արդիւնք կուտան:

ՊԷՑ - ՍԷՔԻ. — Այս գիւղը շատ լաւ զարգացած է: Քանի բնատնիք կան այժմ որ կ՚ապրին տեղական արտադրութեամբ:

Արտադրութիւնը բարելաւելու համար գիւղէն երեք քիլոմեթր հեռու ջրանուղ ակ մը գործածեցինք որ բաւական է պարտէզներու ոռոգման եւ շինեցինք նեղ ճամբայ մը գիւղը Ալէքսանտրէթի մեծ ճամբուն կապող:

Գիւղը շինուած ըլլալով լերան կողքին, հիանալի կլիմայ ունի եւ առողջական վիճակը շատ լաւ է:

Շատ պզտիկ ըլլալով՝ դպրոցի մը ծախքը չարդարանիր, թէեւ գիւղացիները շատ կը փափաքին:

ՆՈՐ - ՁԷՅԹՈՒՆ. — Այս տարի գիւղին վիճակը շատ լաւ է: Ցորենի, գետնախնձորի, բանջարեղէնի եւ պտուղի բերքերը բաւական են գիւղին սպառման եւ գիւղացիները գնահատելի շահեր կ՚ընեն նաեւ իրենց այծերու հօտէն, արջառներու շահագործումէն եւ փայտածուխի պատրաստութենէն:

Գիւղին Մուխթարը կը գրաղի նաեւ վարժարանով ուր 57 տղաք կը յաճախեն:

ՀԱՇՈՒԵՑՈՒՅԱՆ

Գաղթականներու տեղաւորման սկիզբէն ի վեր եղած ծախքերու

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

	Ֆրանք
Նոր - Զէյթուն	257,000
Սօուք - Սու	400,000
Հայաշէն	1,158,520
Ապտիւլ - Հիւյիւք	659,580
Քըրըք - Խան	98,000
Մասիաֆ	920,000
Պէյ - Սէքի	51,120
Գումար՝	3,544,380

ՔԱՂԱՔԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐ

Հալէպ	1,316,360
Քըրըք - Խան	36,560
Ալէքսանտրէթ	71,820
Դամասկոս	401,500
Պէյրութ	
Թիւ 1 եւ 3 Պատառի	3,005,440
» 2 Ճէպէլի	861,420
» 4 Մարաշ	520,780
» 5 Թրատ	237,860
» 6 Ա. Ճիսթինի	103,980
» 7 Հաճըն	568,440
» 8 Խալիլ Պատառի	49,280
» 11 Բարեշէն	154,000
» 12 Կիլլապաշէն	141,360
Մասնաւորներու փոխ	56,060
Գումար՝	7,524,860

ԳԱՆՁՈՒՄՆԵՐ

Ապտալ - Հիւյիւք	659,580
ՊԷՅՐՈՒԹ	
Պատառի, Ճէպէլի եւ թիւ 603 հողաբաժինը	734,140
Թրատ	3,480
Մարաշցիները	159,400
Հաճընցիներ	163,980
Խալիլ - Պատառի	4,000
ՀԱԼԷՊ	392,040
ՔԸՐԸՔ - ԽԱՆ	1,320
ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ	9,720
ԴԱՄԱՍԿՈՍ	103,260
ՀԱՅԱՇԷՆ	9,160
ԱՊՏԱԼ - ՀԻՒՅԻՒՔ	6,900
ՄԱՍԻԱՖ	87,760
Գումար՝	1,675,160

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Երուսաղէմէն կը գրեն «Թայմզ»ի.—

Ս. Քաղաքը նոր երեւոյթ մը կը ընծայէ, շնորհիւ դրամագլուխի ներածման եւ շինարարական գործունէութեան:

Երուսաղէմը այժմ կը բաժնուի երեք գօտիներու: Հին քաղաքը կանգուն է կղզիի մը նման, իր պարիսպներով: Իր բոլորտիքը, ժայռերու պէս կը ցցուին կրօնական եւ բարեսիրական մեծ հաստատութիւնները, որոնք շինուած են պատերազմէն կէս դար առաջ, քրիստոնէական զանազան եկեղեցիներու կողմէ: Անոնք ուշագրաւ երեւոյթ մը կը պարզեն սարահարթին վրայ, ինչպէս ռուսական մայր եկեղեցին իր սոխաձեւ գմբէթներով, ձիթենեաց լեռը՝ իր խաղական զանգակատունով, եւ Ֆրանսայի Նոթր Տամի զօրանոցանման հիւրատանքով: Թէ կղզին եւ թէ շրջակայ ժայռերը կը ծփան նոր շէնքերու ծովու մը մէջ: Նոր բարձունքներ յառաջ եկած են, ինչպէս Դաւիթ Թագաւորի պանդոկը եւ Ե.Ք.Ն. ընկերութեան շէնքը որ արժած է մէկ միլիոն տոլար, եւ աւելի հեռուն, կառավարական պալատը եւ հրէական համալսարանը՝ Սկոպուս լերան վրայ:

Պատերազմէն առաջ, Երուսաղէմի 40,000 բնակչութիւնը կրօնի եւ բարեգործութեան համար կամ անոր շնորհիւ կ՚ապրէր: Իբրեւ կեդրոնը պզտիկ սանճաքի մը կառավարչութեան, քաղաքը մեծ չէր եւ անոր միակ դրամադրութիւնն էր գոհացնել ուխտաւորներու կամ շրջիկներու պէտքերը: Իր ճակատագրին փոփոխութիւնը մէջտեղ բերաւ 60,000ի նոր բնակչութիւն մը, յայտնապէս աշխարհական եւ գործնական նպատակներով: Երուսաղէմը այսօր կեդրոնն է աւելի մեծ տարածութեան մը, աւելի բազմաթիւ եւ բարդ վարչութեամբ: Զինուորական եւ ոստիկանական պաշտօնէութիւնը աւելի բազմաթիւ է քան առաջ, եւ անգլիացի միջին պաշտօնեան կամ զինուորը աւելի դրամ ունին քան իր Թուրք նախորդները: Հրէական Ազգային Տան ստեղծումն ալ Երուսաղէմը դարձուցած է կեդրոն մը հրէական զանազան կազմակերպութեանց, որոնք ունին մեծ հաստատութիւններ եւ գործ կը ճարեն շատերու:

Հաղորդակցութեանց միջոցներու բարւոքումը ոչ միայն աւելցուցած է շրջիկներու երթեւեկը եւ նպաստած է քաղաքը դարձնելու շատ աւելի կեդրոն քան առաջ: Բեթղեհէմ եւ Րամլէ, նոյնիսկ ատրճան մը Թել Ավիվը եւ Եաֆան դարձած են արուարձաններ: Բազմաթիւ հրեայ բանուորներ կը բնակին Թել Ավիվի մէջ եւ ամէն օր երթեւեկ կը կատարեն: Եաֆան սերտօրէն կապուած է առեւտրական շահերով: Ինքնաշարժ հանրակառքերու սպասարկութիւն մը կ՚ապահովէ երթեւեկը երկու քաղաքներուն միջեւ:

Այս բոլորը կը նշանակեն ծաւալում առեւտրական եւ նեղանուորական գործերու: Դրամատունները ոչ թէ հաստատութիւններն են զաւառական փոքր քաղաքի մը, այլ տնտեսական կարեւոր կեդրոնի մը մայրաքաղաքին: Վերջերս մամուլին մէջ պահանջ դրուեցաւ սակարան մը հաստատելու: Եաֆայի դուռնէն կէս մղոն հեռաւորութեամբ, առեւտրական կեդրոն մը բուսած է, դրամատուներով, խանութներով եւ լեռնակուտակ գրասենեակներով: Քիչ մը աւելի հեռուն հաստատուած են յուսապայծառ սրբճարաններ եւ սինէմաներ:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Փարիզի մէջ, «Սիփան» երգչախումբը փետրուարի 26ին տուեց Վարդանանց տօնը: Գեղեցիկ էր ձեռնարկը եւ այս առթիւ արժէր մի քանի խօսք ասել «Սիփան»ի մասին:

Տարագրութեան մէջ, դժուարին ու ծանր պայմաններում ստեղծել երկսեռ երգչախումբ ... դիւրին է ասել: Բոլորին յայտնի է թէ ինչպիսի դժուարութիւնների հետ է կապուած այս գեղեցիկ ու կենսալի միութեան գոյութիւնը: Բայց որքա՜ն աննկարագրելի ու անպատմելի դժուարութիւնների հետ էր կապուած նրա ստեղծումը... — Եօթ թէ ութ հոգի էին նրանք, հայ երգին փարած ու նրան կարօտ, եօթ թէ ութ երիտասարդներ, հաւատով ու կորովով լեցուն, որ սիրով ու ամէն գնով գործ ստեղծելու մեծ ցանկութիւնից մղուած, համախմբուեցին իրենց ղեկավար Պ. Սաքօ Ցակոբեանի շուրջ: Ամէն երեկոյ, գործից վերադառնալով, յոգնած ու չարչարուած, նրանք իրար մօտ եկան, իրար ոգեւորեցին, իրար յոյս ներշնչեցին եւ զարմանալի միաբանութեամբ, անհաւատալի ջերմութեամբ փարուեցին հայ երգին: Պէտք էր ապրեցնել հայ երգը, պէտք էր տարածել հայ երգը, պէտք էր օտարներին ծանօթացնել, պէտք էր ի մի հաւաքել ցրուած տաղանդները, մոռացութեան մատնուած ուժերը:

Պ. Սաքօ Ցակոբեանի անդուլ ջանքերով, ոգեւորուած ու քաջալերուած իր երիտասարդ ու իրեն պէս անձնազոհ ընկերներով, Փարիզից, շրջակայ արուարձաններից, մինչեւ իսկ հեռաւոր գիւղերից, հաւաքուեցին հայ երիտասարդ — երիտասարդուհիներ, — բոլորն ալ երգի կարօտ, պատրաստակամ եւ անշահախնդիր հոգիներով: Նրանցից իւրաքանչիւրը իր հոգում մի կայծ նուիրաբերեց ընդհանուր զաղափարին եւ հատիկ — հատիկ այդ կայծերից ստեղծուեց տաքացնող ու բոցավառ մի կրակ: Թողեց հայ երգը, տարածուեցին ամէն կողմ քնքուշ եւ... էջները նրա:

Պանդոկների նեղլիկ ու պաղ սենեակներում կծկուած հայ երիտասարդի հոգին քաղցր մի ջերմութիւն ըմպայ, հեռաւոր գիւղերի բաց դաշտերի մէջ սիփական ջանքերով անտեղեր շինած հայ բնատնիքների որտեր թրթռացին: Հայ երգը տարածուեց ամէն կողմ, վերակենդանացաւ, վե-... բաժնուեց ու փրկուեց մոռացութեան վտանգից: Եւ այժմ, թւով 40—50 հոգի, բոլորն ալ տարուած ու ոգեւորուած իրենց գործով, առանց վայրի խտրութեան, իրենց անխոնջ ղեկավարի հսկողութեան տակ, լուռ ու համեստ կատարում են մեծ, շատ մեծ մի գործ. — Ազգային մշակոյթի պահպանման գործը: Եւ որքա՜ն գաղափարական են նրանք:

— «Մենք ոչ ոքից օգնութիւն չենք խնդրել եւ չպիտի խնդրենք, մենք մեր սեփական ջանքերով աշխատեցինք, կ՚աշխատինք միայն... Եկէք մեզ լսելու, եկէք մեզ ոգեւորելու»:

Ահա թէ ինչ յայտարարեց խմբի վարչութեան հիմնադիր անդամներից մէկը, կիրակի երեկոյ: Այո, «միայն եկէք մեզ ոգեւորելու» ... ինչպիսի անշահ ու մաքուր խօսքեր: Այս է այդ երիտասարդների միակ պահանջը քեզանից, հայ ժողովուրդ: Դու պարտաւոր ես ոգեւորել եւ խրախուսել նրանց, եթէ սիրում ես քո երգը եւ քո գոյութեան համար տարուող պայքարը:

«Սիփան»ը այսօր ամուր հիմքերի վրայ դրուած պահակներից է: Իր հիմքերն են յոյս, հաւատ, սէր եւ մաքուր ու անշահ վերաբերմունք գործին: Նրա շուրջ համախմբուած են լաւ ուժերի մեծ մասը, — Պ. Արայ Պարթեւեան, երիտասարդ ու տաղանդաւոր բամբիշար, Օր. Երամեան — ապագայ խոստացող խիստ շնորհալի ջութակահարուհի, տաղանդաւոր երգչուհին՝ Օր. Ղարիբեան, բոլորին ծանօթ Օր. Զատափեան եւ դեռ շատ ուրիշներ, որոնք բոլորը հերթով իրենց ջերմ աջակցութիւնն են բերում խմբին, միասին միեւնոյն նպատակին ծառայելու համար: Այս բոլորից բացի «Սիփան»ը մէկ — մէկ յայտնութիւններ է բերում մեզ: — Բոլորին անծանօթ, անյայտութեան մատնուած ձայներ, յանկարծ մէջտեղ են գալիս: Նրանցից Պ. Սաքօ Ցակոբեանը, անմիջապէս առաջ է քաշում եւ իւրաքանչիւրը իրեն արժանի տեղն է դրւում խմբի մէջ եւ մէկիկ — մէկիկ այդ ձայներից կազմւում է երկար մի շարան նորհալի երգիչ — երգչուհիների, որոնց մենք բնաւ ճանաչելու կամ լսելու առիթը չպիտի ունենայինք: Նման մէկ երեւոյթ է ներկայիս խմբի նոր անդամուհի Օր. Հաիփիկ Կնեանի յայտնուիլը: Իր վճիտ եւ աշխոյժ ձայնով Օր. Հափիփիկը մեզ երգեց կիրակի երեկոյ «Ձինչ ու զինչ» «Սիրուն Գարուն»ը ու մի պահ, պէս ժայռից բխող աղբիւր իր մաքուր ու անխարդախ ձայնը թրթռաց մեր ականջին, խօսեց մեր սրտերին, հայրենի ձորերի մէջ լինէինք կարծես տերեւախիտ ծառերի ստուերներ տակ, կարկաչուն առուակի կողքին: Աքանչելի էին նաեւ խմբերգները: «Սիփան»ը այժմ մարզուած, վարժուած եւ միանդամայն գեղարուեստական մի երգչախումբ է: «Հիմի էլ լռենք», «Զինդ տու քաշի», «Մարթն» հովեր ա» շատ հմտօրէն պատրաստուած եւ լաւ երգուած երգեր՝ ապացուցին թէ ինչպիսի բարեխիղճ աշխատանք է թափել խմբի ղեկավարը: Մի քանի տարիների ընթացքում երիտասարդների այս խումբը այնպիսի մի յառաջդիմութիւն է արել, որ այսօր օտարներին իսկ պարծանքով կարող ենք ներկայացնել Պ. Ցակոբեանի երգչախումբը եւ լսել զուտ հայ երգը: Մինչդ նոր ու թարմ երգեր, մինչդ նոր ու թարմ ուժեր: Այս անգամ խմբի թենորը սովորականից աւելի ուժեղ եւ գեղեցիկ էր: Կային ձայներ եւ գործին գիտակից ու նուիրուած խանդավառ անհատներ: Բոլորը անձնազոհ, լրջօրէն եւ ուշադիր մի հոգի եւ մի մարմին դարձած, յում են ղեկավարի ձեռքին, բոլորը մէջ զգացւում է սէր դէպի գործը, դէպ ի գեղարուեստը:

Այսպէս է գալիս յաղթութիւնը, հանդարտ եւ համեստ, բայց ինքնավստահ քայլերով, հոգ չէ թէ ուշ... նում է խակական գնահատականը, չէ թէ սրահը լեցուն չէ բազմութիւնով, եւ թէ արտասահմանի հայ մամուլը հիշումը մասամբ անտարբեր եղավ է նոյնում նրան: Գիտակից գործն է, որ ստեղծուել է, որ արդէն:

«Սիփան» երգչախումբը այսօր բազմաթիւ ժողովրդի յաղթանակի մէկն է:

Ա...

ԾԻԾԱՂ

— Կինս վեց լեզու կը խօսի:

— Իմ կինս մէկ լեզու ունի, բայց այդ մէկլեզուէն քաշածս գիտէ: Արդեօք դուք ինչպէս տանջուիք այդ վեց լեզուներէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր հրահանգ դրամի պաշտպանութեան համար

—·—

Թուրքիոյ Գործավարներու խորհուրդը քննելով Թրքական դրամի արժէքին պահպանութեան մասին մինչեւ հիմա հրատարակուած որոշումագրերը եւ անոնց անպէտ յօդուածները ջնջելով, իսկ մնացածները բարեփոխելով, պատրաստած է նոր որոշումագիր մը որ հրատարակուեցաւ Փետր. 24ին:

Որոշումագրին մէջ օտար դրամներու տեսակը չէ բացատրուած, այլ Թրքական դրամը հիմ բռնուած է: Օտար երկիրներու մէջ բնակողներու եւ իրենց հասոյթի աղբիւրները Թուրքիոյ մէջ գտնուողներուն, ինչպէս նաեւ գործ հետապնդելու ճամբորդութեան համար արտասահման գացողներու՝ առնէ առաջ ամէն ամիս տրուած «տըվիզ»ի քանակութիւնը կէս առ կէս ջնջուած է, նախկինին հետ բաղդատմամբ:

Այսինքն, առնէ առաջ տրուած առաւելագոյն վաթսուն սթերլինի քանակութիւնը ջնջուած է մօտաւորապէս 220 Թրքական ոսկիի փոխարժէք ունեցող դրամի:

Սակարանին մարմինները կրնան այսպիսի անձերու ամէն ամիս այս չափով օտար դրամ ղրկուելու արտօնութիւն տալ: Իսկ այս քանակութենէն աւելիին համար՝ պէտք է դիմել Ելմտական գործավարութեան:

Արտասահմանի մէջ երեք ամիսէ աւելի մնալիք անձերու համար կարգ մը վերապահումներ եղած են որոշումագրին մէջ: Միայն թէ՝ ուսման հետեւելու, կամ դարմանումի համար եւ կամ պաշտօնով օտար երկիրներ գտնուողները զերծ են այս սահմանափակումներէն:

Որոշումագրին մէջ կարգ մը կարեւոր տրամադրութիւններ կան՝ օտար դրամի մաքսանենգութեան արգելք ըլլալու համար:

Ազգայնական կիրը

Պոլսոյ Համալսարանի երիտասարդութեան կողմէ նամակներ ղրկուած են օտար անուն կրող սինէմաներուն եւ կարգ մը հաստատութեանց որպէսզի օտար անունները փոխեն Թուրքերէնի: Շատերը փոխած են իրենց անունները: Այսպէս Էլհէ սինէման Ելտըրըմ սինէմա եղած է: Մնալ է թէ ուսանողութիւնը Թուրք լեզուի յատուկ ընկերակցութիւն մը կազմած է:

** Մահճարգեալ վակոններու ընկերութեան գրասենեակներուն դէմ կատարուած ցոյցը կը շարունակէ զբաղեցնել հանրային կարծիքը: Ընկերութիւնը քննիչ մը ղրկած է Պոլիս, գործը ուսումնասիրելու համար: Կ'ըսուի թէ զատի պիտի կանչուին խառնակիչ տնօրէնը, ինչպէս եւ ցուցարար ուսանողներուն պարագլուխները:

Այս դէպքը նոր պատրուակ մը կ'ընծայէ հալածաքննութեան եւ լրտեսութեան:

Այսպէս, ատամնաբուժական վարժարանին մէջ, Թուրք ուսանող մը ժամ կը հարցնէ պուլկար ուսանողի մը: Բայց, աչքը ուղղելով ժամացոյցին կցուած շքադրամի մը, վարպետութեամբ ձեռքէն կ'առնէ եւ կը ցուցնէ միւս ուսանողներուն, իբրեւ ... «Թրքութիւնը անարգող յիշատակ»: Շքադրամին վրայ գրուած է եղեր «պուլկար ազգայնական երիտասարդներու միութիւն»: Մինչդեռ խեղճ տղուն մօրմէն նուէր առցած է զայն, իբրեւ յիշատակ: Շքադրամին մէկ երեսը կը ներկայացնէ Ֆէրտինանտ Թագաւորին պատկերը, միւս երեսը՝ պուլկար զինուորի մը նկարը, բայց, ո՞վ է բարակը փնտռողը: Եւ ահա նոր արշաւանք մը: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ դեղագործական եւ ատամնաբուժական վարժարանի մէջ 200ի մօտ պուլկար ուսանող կայ: Անոնք Պոլիս կուգան որովհետեւ ապրելու պայմանները դիւրին են եւ երեք տարուան ընթացք մը ունի ատամնաբուժական վարժարանը: Ունեւորները Գերմանիա կ'երթան:

Այս ուսանողներէն մէկ մասը ազգային պաշտպանութեան մարմնին կը պատկանին: Այս կազմակերպութիւնը Պուլկարիոյ մէջ, ոչ – պուլկար տարրերը Պուլկարիայէն հանելու կը ձգտի: Պոլիս գտնուող ուսանողներէն մէկ մասն ալ կազմակերպութեան դէմ է. այս պատճառաւ իրենց միջեւ վէճ կը ծագի:

Երկու ամիս չափ առաջ, Թուրք ուսանող մը գործիքով ակռայ մաքրելու զբաղած ատեն, պուլկար ուսանող մը անարգական խօսք մը ըրած է, բայց պուլկար ուսանողներ գոհացում տալով խնդիրը փակած են:

Շքադրամի խնդրով ամբաստանուած պուլկար ուսանողին ընթացքը Թուրք ուսանողներու մէջ կասկածելի կը նկատուի եւ հսկողութեան տակ կ'առնուի: Վերջապէս իր վրայ մետալ մը տեսնելով, կ'ուզեն եւ չտալուն համար բռնի կ'առնեն ու կը պատրաստուին ծեծելու, բայց տղան կը փախչի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Պէյրութի հրկիզեալներուն համար

ՎԻԷՆ.— Մեր գաղութն ալ չուշացաւ բերելու իր լուման եղբայրական օգնութեան գործին: Պէյրութի 4000 դժբախտներուն վիճակը ծանօթ է բոլորիս:

Կէմէրէկի Հ. Միութիւնը փետր. 25ին խորհրդակցական ժողովի կանչած էր բոլոր հայրենակցականները, Պ. Ս. Անդրեանին բնակարանին մէջ:

Խորհրդակցութիւնը տեղի ունեցաւ ժամանակցութեամբ հինգ Հայրենակցական Միութիւններու ներկայացուցիչներուն (Եօզկաթի եւ Տրչ. Հ. Միութիւն, Մալաթիոյ Կ. ընկերութիւնը, Մարաշի Հ. միութիւնը, Զարսանճագի Հ. միութիւնը եւ Կէմէրէկի Հ. միութիւնը):

Իսկ Բաղմաշէնի Հ. միութիւնը բաւականաճած չէր նոյնիսկ երկտողով մը իմացնել իրենց բացակայութեան պատճառը, նոյնպէս Շ. Գարահիսարի Հ. Միութիւնը: Բոլորն ալ հաւանեցան Կ. Հ. Միութեան ներկայացուցիչին առաջարկին, այսինքն անմիջապէս դրամական հանգանակութիւն կատարել գաղութին մէջ և ղրկել ուղղակի Պէյրութ, խնամատարութեան, յատկացնելու համար աղէտեալներուն: Յանձնախումբը կրկին հրաւիրեց Շ. Գարահիսարի եւ Բաղմաշէնի Հայր. միութիւնները որ իրենց ժամանակցութիւնը բերին: Շ. Գարահիսարի Հ. միութիւնը իրենց սիրայօժար ժամանակցութիւնը կը յայտնէր այս անգամ: Հանգանակութիւնը սկսաւ Մարտ 5ին, Փասդալի թաղամասին մէջ, իսկ Մարտ 6ին, Փոնթ-Էվէքի շրջանին մէջ: Կը յուսանք թէ կոկիկ գումար մը պիտի գոյանայ: Հանգանակութենէն վերջ ցանկը պիտի հաղորդուի մամուլին:

Կը մաղթենք որ այս առթիւ հայրենակցական յանձնախումբը դառնայ համերաշխութեան ազդակ մը:

Հ. Մ. Թ.

Փետրուար 18ի տօնը

—·—

ԱՎԻՆԵՈՆ, 4 Մարտ (յառաջ).— Մենք ալ տօնեցինք Փետր. 18ը Աւինեոնի մէջ ներկայութեամբ կոկիկ բազմութեան մը, որ եկած էր Դաշնակցութեան խօսքը լսելու: Ընկ. Մ. Խաչատուրեան «Մեր հայրենիք» խմբերգով բացուած յայտարարեց հանդէսը, յետոյ համառօտակի պարզեց տօնին նշանակութիւնը:

Պ. Հայկ Արամ Զալաքեան արտասանեց «Յարգանք քեզ»ը, ընկ. Յակոբ Սարգիսեան մեներգեց, ընկ. Մկրտիչ Գաբրիէլեան արտասանութիւն մը ըրաւ:

Օրուան բանախօս ընկ. Պ. Հիւսեան մէկ ժամ տեւող բանախօսութեամբ մը տուաւ իրական պատկերը Հայաստանի ժողովուրդին, որ ստիպուեր էր զէնքի դիմելու:

Ընկ. Լեւոն արտասանեց «Հայ փէտային», Պ. Թորոս Մարգարեան երգեց «Մայր արաքսի ափերով» եւ արտասանեց «Ուխտաւոր»ը:

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Օգտուելով ընկեր Հիւսեանի ներկայութենէն, մտերմական շրջանակի մը մէջ մկրտեցինք երեք նորեկ ընկերներ: Երդման արարողութիւնը կատարելով, անոնք մտան խումբին մէջ: Կան դեռ քանի մը երիտասարդներ, յարմար առիթով մը մտնելու խումբին մէջ:

Մուրատ խումբը իր կարելի միջոցները տրամադրած է Աւինեոնի հայութեան յառաջդիմութեան:

Կ'արժէ հոս յիշել տարեց հայրենակիցի մը խօսքերը. «Հա, Դաշնակցական տղաքներ, ձեզ տեսնեմ, մեր յոյսը դուք էք, ըրէք ինչ որ կրնաք ցրուած հայութիւնը պահպանելու համար, երկու տղայ ունիմ, երկուքն ալ ձեզի»:

Խ. Մարտիրոս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՈՒ

ՄՈՆԹԱՐԺԻ - ՇԱԼԷԹ, 4 Մարտ

Առաջին անգամ ըլլալով, Շալէթի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բարգէն Սիւնի խումբին, տեղի ունեցաւ դաշնակցական հանդէս մը: Նախագահը, ընկ. Ա. Զամաքլեան, որ ունկնդրուեցաւ յո— Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Յետոյ ընկերը քանի մը խօսքով պատմութիւնն ըրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, թէ ի՛նչ պայմաններու ծընունդ է ան եւ ի՛նչ կը հետապնդէ:

Եղան արտասանութիւններ, Խ. Ալիքսանեան (Հայ եմ ես), Կ. Ալիքսանեան (Հայ ուխտաւորին): Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Աշոտ Իսահակեան:

Ընկերը աւելի քան կէս ժամ խօսեցաւ, զանազան զրուագներ պատմելով Արմենականներու, Հնչակեաններու եւ Դաշնակցականներու գործերէն: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նմանցուց մեղուի մը, որ մեղր կը շինէ իր փեթակին մէջ, բայց երբ փեթակին վնասել փորձես, նոյն մեղրաշէն մեղուն կը հանէ իր խայթոցը եւ կը խայթէ քեզ մահացու կերպով:

Յետոյ ներկայացուեցաւ «Մեր ամաթէօրները»: Դերակատարներն էին Յ. Պէտէջեան, Գ. Պալեան, Դ. Կիրեան, Մ. Մաթէոսեան, Գ. Պաղտասեան, Գ. Պալապանեան, Վ. Անդրեան: Բոլորն ալ շատ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: Դադարէն վերջ արտասանեց Յ. Պէտէջեան Դուրեանի Տրտունջը, փոքրիկն Պաղտասեան՝ Երեք համբոյր ունիմ տալիք: Ներկայացուեցաւ նոյնպէս Պաշտօնն է խնճոյք, շատ յաջող: Ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Հանդէսէն յետոյ անմիջապէս ընկերա—համակրական հաւաքոյթ մը ունեցանք եւ ընկերը դատախօսեց նիւթ ունենալով Ներկայ Հայաստանի դիրքը հայ ժողովուրդի հանդէպ:

Ալիս

ՑԱՐ ՖԵՐՏԻՆԱՆՏ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԳԱՀԱԶՈՒՐԿ ԵՂԱՒ

—·—

Պուլկարիոյ նախորդ ցար Ֆէրտինանտի մտերիմը, փրոֆ. Ատոլֆ Շբրաուս, կը պատմէ թէ ինչպէս ցարը 3 հոկտ. 1918ին գահընկէց եղաւ:

Սեպտեմբերի վերջերը պուլկար կառավարութիւնը չորս զօրաբաժին կ'ուզէ իր դաշնակիցներէն, բայց չի ստանար: Ասոր վրայ կ'որոշէ զինադադար կնքել: Բայց Ցար Ֆէրտինանտ կը մերժէ: Հետեւաբար վարչապետ Մալինոֆ կուսակցութիւններու հետ առանձին կը գործէ: Այդուած, Ֆէրտինանտ Սկիւպ կը մեկնի, գերման զինուորներու պաշտպանութեան տակ: Բայց զգալով իր սխալը, չորս օրէն կը վերադառնայ:

Նախարարական Խորհուրդը երբ նորէն կ'որոշէ վար դնել զէնքերը, Թագաւորը կրկին կը մերժէ: Ասոր վրայ, Հոկտեմբեր 2ին կառավարութիւնը զինադադար կը կնքէ Ֆրանշէ տ'Էսփերէի հետ եւ Մալինոֆ պալատ կ'երթայ, դահլիճին որոշումը հաղորդելու համար:

Բայց Ցարը կ'ուզէ իմանալ թէ կուսակցութիւնները ի՞նչ կը խորհին զինադադարի մասին:

Եւ կէսօրէն վերջ կը կանչէ ազգայնական կուսակցութեան պետը, Թէօտորոֆ, որ անկեղծօրէն կը յայտնէ թէ Ցարին կը մնայ կամ հրաժարիլ կամ գահէն վար առնուիլ ժողովրդական ցոյցով մը: Ցարը խորհելու ժամանակ ուզեց: Մալինոֆ նոյն օրը երեք անգամ պալատը եկաւ, իսկ չորրորդին չընդունուեցաւ: Ասոր վրայ բռնի ներս մտաւ եւ Ցարը զինքը ընդունեց առանց որ եւ է ձեւակերպութեան:

— Ահա վարձատրութիւնը մէկու մը, որ ամբողջ կեանքի ընթացքին միայն մէկ նպատակ ունեցաւ.— Պուլկարիոյ բարիքը: Ես բարձրացուցի այս դեղձուկ երկրին մակարդակը, շինեցի կամուրջներ, ճամբաներ եւ երկաթուղիներ: Առանց ինծի ի՞նչ պիտի ըլլար Պուլկարիան:

— Վեհափառ, ըսաւ Մալինոֆ, պատմութիւնը օր մը պիտի վճռէ:

Գրգռուած, Ֆէրտինանտ ստորագրեց Թուղթ մը եւ Մալինոֆին երկարելով ըսաւ բարձրաձայն.

— Ահա հրաժարագիրս:

Մալինոֆ առաւ Թուղթը, կանչել տուաւ գահաժառանգը եւ ըսաւ անոր.

— Թոյլ տուէք որ առաջին անգամ ես ողջունեմ Ցար Պօրիս Գ.ը:

Նոր ցարը յուսահատօրէն նայեցաւ իր հօրը, մեքենայօրէն սեղմեց Մալինոֆի ձեռքը եւ գլխու նշանով մը շնորհակալ եղաւ: Ֆէրտինանտ այն ատեն մօտեցաւ տղուն:

— Ես այլեւս ձեր հպատակն եմ, բայց միեւնոյն ատեն հայրը Ձերդ Վեհափառութեան: Թոյլ տուէք որ համբուրեմ ձեզ:

Հայր ու որդի գրկախառնուեցան եւ լացին: Եղերական վայրկեան մըն էր:

— Ամէն ինչ ըրի Պուլկարիոյ համար,— ըսաւ հայրը,— եւ ահա զիս կը վռնտեն կատղած շան մը նման:

Վերջ տալու համար այս յուզիչ տեսարանին, Մալինոֆ ըսաւ Ֆէրտինանտի.

— Իշխան, պատրաստուեցէք, շոգեկառքը կը սպասէ:

— Մեկնի՞լ, ինչո՞ւ չէք թողուր որ հոս մնամ:

— Անկարելի է:

— Այլեւս հայրենիք չունիմ, գոչեց Ֆէրտինանտ, ո՞ւր երթալ: Թերեւս Աւստրիա: Բայց պիտի չընդունին զիս:

3 Հոկտեմբեր, ժամը 23ին, Մալինոֆ եւ Սաւոֆ ջոկատ մը զինուորով հրաժեշտ առնելու եկան: Ֆէրտինանտ քաշուեցաւ իր վակոնը, արցունքը աչքերուն: Քանի մը ժամ յետոյ, կ'անցնէր սահմանը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՐՏԱՌՈՒՉ ԼՐՋՈՒԹԵԱՄԲ

—·—

«Ասպարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 փետր.).

— «Ներգաղթի վերջին կարաւանը եւ մեր ընելիքը» խորագրով «Հայրենիք»ի խմբագրականը առիթ տուած է «Հայաստանի Կոչնակ»ին խորհրդածութիւն մը ընելու Դաշնակցութեան մասին:

«Կոչնակ» գոհունակութիւն յայտնելէ յետոյ, որ «Հայրենիք» կ'արտայայտուի ի նպաստ ներգաղթին, կ'աւելցնէ.— Ասոնք ցոյց կուտան որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար շրջանակներուն մէջ ալ կ'որդեգրուի քաղաքական նոր ուղղութիւն մը կամ օրիանթասիոն մը, ինչպէս կ'ըսեն:

«Կոչնակ»ի «հաւասարակշռուած» խմբագրական գրող պարոնը, ըստ երեւոյթին, բաւական խորամանկ ձեւեր մը ունի, այսպիսով ցոյց տալու թէ Դաշնակցութիւնը ներգաղթի եւ Հայաստանի թշնամի եղած էր, բայց այժմ խելքի եկած՝ նոր ուղղութիւն մը որդեգրած է:

Այդպիսի փոփոխութիւններ կրնան գոյութիւն ունենալ «Կոչնակ»ի խմբագիրներուն ուղեղներուն մէջ, բայց ոչ Դաշնակցութեան մօտ:

«Կոչնակ»ի խմբագիրներն էին որ ժամանակ մը, այդ նոյն հողամասին «Հայաստան» անունը անգամ կը զլանային, ու որ եւ է յարաբերութիւն չէին ուզեր ընել անոր հետ, այն առարկութեամբ որ այն տեղի կառավարութիւնը ծածկարար բոլշեւիկ էր: Բայց յետոյ հրաշքով մը, խակական բոլշեւիկեան իշխանութեանը ատեն դարձան անոր բարեկամ եւ սիրելի դարձաւ Հայաստան անունն ալ:

Այո, բարեկամներ, մենք ճակատաբաց կը յայտարարենք որ հակառակ ենք Հայաստանի մէջ այժմ բռնադատուած ռէժիմին, բայց ոչ Հայաստանին կամ կառուցող ներգաղթին: Չենք եղած որ եւ է ատեն ու այժմ ալ չենք: Այդպիսի արարք մը պիտի նշանակէր ուրանալ մեր թափած անսահման արիւնը եւ թքնել մեր իսկ պատմութեան վրայ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամենագըլխաւոր դաւանանքն — Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան — հիմը կը կազմէ այժմու Հայաստանը, որուն ընտեղծագործութեան համար տասնեակ հազարաւոր նահատակներ տըւած ենք եւ այժմ ալ անոր վրայ կը գուրգուրանք:

Տարակոյս դուրս է, որ մեր խօսքը կրնայ իրագործուիլ միայն ներկայ Հայաստանի տնտեսական ու ֆիզիքական ուժեղացումով, որուն գլխաւոր տարրը տուողը կը հանդիսանայ ներգաղթը: Արդ, Դաշնակցութիւնը ինչպէ՞ս կրնար հակառակ ըլլալ ներգաղթին: Ուրկէ՞ «Կոչնակ» կը ստեղծէ այս գիւտը:

Եթէ մենք յաճախ քննադատած ենք ներգաղթի այժմու ձեւը, ատիկա չի նշանակեր ներգաղթի հակառակութիւն: Այս մասին պէտք եղած բացատրութիւնները տուած ենք արդէն բազմաթիւ առիթներով: Այժմ ալ կը կրկնենք թէ տասնեակ մը Հայերու ներգաղթն անգամ կ'ոգեւորէ մեզ եւ ուրախ կ'ըլլանք: Սակայն, Դաշնակցութեան եւ առհասարակ ամբողջ հայ ժողովուրդի բաղձանքը չէր կրնար իրագործուիլ այնպիսի ներգաղթով որ այժմ կը կատարուի»:

150 ՀԱԶԱՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐ

—·—

Իտալացի գիտնականներ խումբ մը Սահարայի խորերը մեծ ժայռերու վրայ գտած են մինչեւ 20 ոտք բարձրութեամբ քանդակներ, նկարներ, որոնց տարիքը կը հաշուուի մինչեւ 150,000:

Այս քանդակները, կ'ըսէ փրոֆ. Զիփրիանի, ցոյց կուտան թէ Սահարայի մէջ առաջ գոյութիւն ունէր առատ բուսականութիւն եւ կենդանական կեանք:

Քանդակներուն մէջ կան ոչ միայն ցուլեր եւ այլ կենդանիներ, այլ եւ մարդիկ, զինուած տէգերով ու նիզակներով, որոնք այժմ կը գտնուին միայն Աւստրալիոյ մէջ: Կենդանիներէն ոմանց եղջիւրներուն միջեւ կայ արեւի սկաւառակ մը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այդ շրջանի Ափրիկեցիները արեւապաշտ էին:

Մաւրիտանական ցուլը, (որու մասին Հերոդոտոս կը գրէ թէ եղջիւրները այնքան խոշոր էին, որ արածելու ժամանակ շատ անգամ կը բռնուէին մացառներու մէջ, եւ արածելու ատեն կը ստիպուէին յետ յետ քալել), շատ լաւ կը յայտնուի այս քանդակներուն մէջ:

Սպասուհին.

— Տիկին, բժիշկը եկած է:

— Ըսէ որ հիւանդ եմ, չեմ կրնար զինքը ընդունիլ այսօր:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (7)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

Հնդիկները եւ մղելու գործին զուգընթաց յառաջ կը տարուէր նաեւ զանոնք իրենց համար վերապահեալ վայրերու մէջ արգելափակումը, միջոց մը որ հիմնուած էր կարմրամորթները նստակեաց դարձնելու եւ հողագործութեան վարժեցնելու անհրաժեշտութեան վրայ: Քաղաքակրթութեան բերած հիւանդութիւններուն խոտ ընդունակ այս մարդոց մէջ խոր համախմբումները կը ստեղծէին վարակումներու վտանգը: Կային ալ կային, անշուշտ կարելի եղածին չափ անպէտները՝ որոնք Հնդիկներու կը ձգուէին: Սակայն եթէ վերջը յայտնի ըլլայ որ անոնց վերապահուած այդ գետինները անծանօթ հանքեր կը պարունակէին՝ արդէն բաւական միջոցներ կային Հնդիկներուն ձեռքէն իրենց ստացուածքը յափշտակելու համար:

Ընդհանուր եւ ընդունուած կիրարկում մըն էր անապատ երկիրներ տալ Հնդիկներուն, մինչ ճերմակ գաղթականները իրենց համար բարեբեր հողեր միայն կը փնտռէին: Անգամ մը միայն Միացեալ Նահանգները չյաջողեցան Հնդիկները իրենց ստացուածքէն զրկել, ինչպէս Օզաժները (կարմրամորթ Հնդիկներ), որոնց անբերրի եւ խոպան կալուածները յետոյ յայտնի եղաւ որ քարիւղի ամենահարուստ ակերը կը պարունակէին:

Դեղնած դէմքերը շատ չանցած տեսան որ, իրենց կարճատեսութեան եւ հողերու բաժանման մէջ բռնած չար վարմունքին շնորհիւ՝ միլիոններու շահ ինկաւ հնդկական ցեղերու եւ անհատ Հնդիկներու գոգը, գլխաւորապէս Օքլահամայի եւ Միացեալ Նահանգներու ուրիշ մասերուն մէջ: Նախորդ դարու առաջին կիսուն Օզաժները հաստատուած էին այսօրուան Միսուրիի եւ Քանսասի նահանգներուն մէջ: 1868ին ուրիշ ցեղերու հետ դէպ ի Օքլահամա քշուեցան եւ իրենց կորսնցուցած արօտներուն համար մէկ միլիոն տոլար ստացան. բայց խակոյն եւ ասոր զայն, իբրեւ փոխարժէքն այն գետնին որ իրենց սեփականութիւնը պիտի համարուէր այլեւս, «որչափ ատեն որ ջուրը կը վազէ լեռն ի վար եւ որչափ ատեն որ խոտը կը կանանչնայ դաշտին»: Այսպէս կ'ըսէր Ամերիկացիներուն հանդիսաւոր խոստումը: Եւ սակայն այս եւս գրժուեցաւ բոլոր միւսներուն նման: Բոլոր ցեղերը կորսնցուցին իրենց հողերը եւ աքսորուեցան, մինչ ճերմակները հարստացան քարիւղէն: Միայն Օզաժները ամուր մնացին եւ երկար ժամանակ դատ վարեցին մինչեւ որ ամերիկեան կառավարութիւնը հրաժարեցաւ իր պահանջներէն: Երկար ժամանակ անոնք աշխարհի համեմատաբար ամենահարուստ ժողովուրդը կը համարուէին: Պատմութիւնը կը սիրէ հեգնանքը: Բայց եւ այնպէս «Փահուսքա»ի կարմիր միլիոնատէրները մասնաւորաբար կը տառապին այսօր ընդհանուր պատերազմի հետեւանքներէն, որոնք իրենց բարեկեցիկ վիճակին մէջ ծանր քայքայում առաջ բերին:

Վերապահեալ հաւաքավայրերու նպատակ պիտի ըլլար Հնդիկները պաշտպանել ճերմակ արկածախնդիրներէն եւ անոնց համար խաղաղ գոյութիւն մը ապահովել, վերջապէս վարժեցնել զանոնք նորեկներու մշակոյթին եւ յետոյ բոլորովին ձուլել զանոնք: Սակայն բռնի փոխադրութիւնը մշակութային արագ վայրէջք մը կը նշանակէր շատ յաճախ, ինչպէս է Շիրոքացիներու պարագան: Այս վերջինները հաստատուած էին Միացեալ Նահանգներու արեւելեան գեղեցիկ մասին մէջ, Թէննիսէի, Հիւսիսային Քարոլինայի եւ Ճորճիայի լեռներուն մէջ: Ասոնք առաջին ճերմակները սիրով հիւրընկալեցին եւ անգամ մը որ նստակեաց կեանքի վարժուեցան՝ կարճ ժամանակի մէջ կատարելագործուեցան առաջնակարգ հողագործութեան մէջ: Ամերիկայի պատերազմական նախարարութեան տեղեկարերը կը գրէր Ուաշինկթըն թէ՝ «Արջաններու անհամար նախիրներ ցրուած են լայնատարած արօտավայրերուն վրայ, կան բազմաթիւ ձիեր, նոյնպէս խոզերու անթիւ երամակներ եւ այծերու, ոչխարներու հօտեր: Թէննիսէի, Իսթմանիւլայի եւ Քանսաձիի վրայ կը ծփան Շիրոքացիներու առեւտրական նաւատորմը: Հարթավայրերուն մէջ իրենց գիւղատնտեսական մշակոյթը ծխախոտ, եգիպտացորեն, բամպակ, ցորեն, վարսակ, գետնախնձոր, լոբակ եւ «եամ» կ'արտադրէ: Բնիկները կենսունակ առեւտուր մը կ'ընեն իրենց դրացիներուն հետ. իրենցմէ ոմանք բամպակ կ'արտածեն եւ մինչեւ Նիւ Օրլէան բամպակ եւ ուրիշ արտադրութիւն կը բերեն: Մեծ խնամքով կը մշակեն պարտէզները: Ամէն տեղ կը տեսնուի խնձորի եւ դեղձի մշակութիւնը: Երկրին մէջ շատ ճամբաներ շինուած են եւ ամէն տեղ հիւրանոցներ կան ճամբորդներու տրամադրութեան տակ: Ամէն մասի մէջ կը գտնուին ծաղկեալ գիւղեր: Ճարտարարուեստը եւ առեւտրական ձեռնարկները բարգաւաճ վիճակի մէջ են: Ժողովուրդը արագ կ'աճի եւ անսովոր կերպով ուժեղ է: Ճերմակներն ալ կը վայելեն տեղացիներու առանձնաշնորհները, միայն թէ հանրային պաշտօններու մէջ ընտրելի չեն»:

Ամենադաժան պատճառ մը չկար ուրեմն այսպէս փայլուն գոյավիճակ մը քանդելու, ոչ ալ անհրաժեշտութիւն՝ Հնդիկները մշակոյթի բարձրագոյն աստիճանին բարձրացնելու: Անոնք իրենց սեփական ուժով արդէն իսկ ապացուցած էին թէ զարգացման ընդունակ են: Հանդիսաւոր դաշինքներ կային որ կ'երաշխաւորէին իրենց արդար վաստակով ձեռք բերած ստացուածքը:

Եւ սակայն, հակառակ այս բոլորին՝ տեղի ունեցաւ հրէշայինը: Այս Հնդիկները որոնք ոչ ոքի վնաս մը չէին տուած, նախորդ դարու 30 թուականին բռնի վտարուեցան իրենց երկրէն: Շիրոքացիները թերեւս կարենային իրենք զիրենք պաշտպանել իրենց ունեցածին ցանկացող ճերմակներէն, բայց նոյն ինքն կառավարութիւնը դէմ էր իրենց: Մոռնալ ձեւացուցին տրուած բոլոր պատկանելի ապահովութիւնները, եւ որովհետեւ իրաւունք բոլորովին յստակօրէն եւ անվիճելիօրէն Հնդիկներուն կողմն էր՝ այդ իրաւունքը առաձգական դարձաւ Դատական Բարձրագոյն Ատեանին եւ նոյն իսկ Մ. Նահանգներուն Նախագահներուն կողմէ՝ որոնք յայտնապէս կաշառուած էին շահակից կողմերէն:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

ըլլալով, խորհրդային իշխանութիւնը այժմ այս միջոցը կը փորձէ, որպէս զի իր ուզածին պէս կազմակերպուին կոլխոզները եւ կարենայ ապահովել գարնանացանը: Այս մասնագէտները ամէն լիազօրութիւն ունին եւ հետեւաբար նոր յարձակողական մը պիտի սկսի ունեւոր գիւղացիներուն դէմ (կուլակ): Կառավարութիւնը կը յուսայ այս ձեւով խափանել գիւղացիներու կրաւորական դիմադրութիւնը:

Չինացիները կը շարունակեն փախչիլ

Գրած էինք թէ ճափոնական բանակը գրաւած է Ճէհոլը, հասնելով չինական մեծ պարիսպին առջեւ, ուր կը ծածանի արդէն ճափոնական դրօշը: Չինացիները կը շարունակեն նահանջել: Մինչեւ հիմա մղուած կռիւներուն մէջ Չինացիներուն կորուստը եղած է 12,000 հոգի, սպանեալ, վիրաւոր կամ անհետացած:

Չինական պարտութիւնը կը վերագրուի դաւաճանութեան եւ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է զօրավարի մը դէմ:

Զօրավարը կ՚ուրանայ թէ հպատակութիւն յայտնած է Մանչուրիոյ պետութեան, բայց զօրաւոր փաստեր կան իրեն դէմ:

Մաքտօնըլտ, Հիթլէր եւ Մուսոլինի

Լոնտոնէն կը գրեն թէ Պ. Մաքտոնըլտ Ժընեւ պիտի երթայ այս շաբթու, արտաքին նախարարին հետ, որպէս զի ամէն միջոց փորձէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ձախողումը կանխելու համար: Լոնտոնի մէջ մտահոգ են մասնաւորապէս անոր համար որ կը վախնան թէ Գերմանիոյ վարչապետը յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ, շեշտելով Գերմանիոյ սպառազինման իրաւունքը: Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր այդ յայտարարութեան մէջ բացէ ի բաց պիտի ըսէ թէ Գերմանիա անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ իր բանակին վերակազմութեան: Այդ պարագային, Անգլիա պիտի ստիպուի ֆրանսական տեսակէտը պաշտպանել:

Ինչ կը վերաբերի պարտքերու հարցին, առ այժմ պիտի յետաձգուին Ամերիկայի հետ կատարուած բանակցութիւնները:

Անգլիոյ վարչապետը ամէն միջոց կը փորձէ, որպէս զի Մուսոլինի եւ Հիթլէր եւս Ժընեւ երթան եւ մասնակցին զինաթափութեան խորհրդաժողովին: Այս առթիւ մասնաւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ անոնց հետ, որպէս զի նոր դժուարութիւններ չստեղծեն:

Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր Հռոմ պիտի երթայ, Մուսոլինիի հետ խորհրդակցելու համար: Այս լուրը հերքուեցաւ մէկ անգամ, բայց իրազեկներ կը պնդեն անոր վաւերականութեան վրայ: Նշանակալից է որ իտալական մամուլը բացարձակ լռութիւն կը պահէ:

Խռովութիւններ Սոֆիայի մէջ

Հողագործական նախարարներ Քոսթա Թոմով եւ Ալեքօ Օպով որոնք ընդհ. ներման արժանացած էին, Սոֆիա հասան կիրակի օր: Կառավարութիւնը կարգադրած էր, ոստիկանութիւնը վար առաւ երկու փախստական նախարարները եւ Սոֆիա տանելով, պատառ արձակեց: Ոստիկանութիւնը այս միջոցին դիմած էր, վախնալով թշնամական ցոյցերէ: Հակառակ դրուած արգելքին, հողագործականները եւ ազգայնականները ընդհարում մը ունեցան կայարանի ճամբուն վրայ: Ոստիկանութիւնը միջամտելով ձերբակալութիւններ կատարեց: Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան:

⁂ Երկու փախստական նախարարները Պելկրատ կը գտնուէին 1923էն ի վեր, երբ տապալեցաւ Սթամպուլիսքիի կառավարութիւնը: Այժմ ներման արժանացած են, բայց Մակեդոնական կազմակերպութիւնը մահուան դատապարտած է երկուքն ալ: Ցետոյ, Օպով ամբողջական ներում չէ ստացած. այնպէս որ, կամ նորէն պիտի ձերբակալուի, եւ կամ սահմանէն դուրս պիտի հանուի, ինչպէս եղան միւս երկու նախարարները, Աթանասով եւ Աթոյանով:

Նոր խռովութիւններ ցոյցի մը առթիւ

Շաբաթ օր երկու միթինկներ գումարուած էին Շարթրի մէջ (Էօռ-է-Լուառի նահանգ), մէկը՝ հողագործական կուսակցութեան, միւսը՝ հարկատուներու սէնտիքային կողմէ: Հազարաւոր մարդիկ խռնուած էին հրապարակին վրայ, լսելու համար օրուան ճառախօսները: Խանութներն ալ փակուած էին, իբրեւ բողոքի ցոյց: Բաց կը մնար կօշիկի գործակցական վաճառատուն մը: Բազմութիւնը խռնուեցաւ խանութին առջեւ եւ պահանջեց փակել: Տէրը մերժեց: Անոր վրայ ցուցարարները սկսան քարկոծել ապակեփեղկերը որոնք ջարդուփշուր եղան: Խռովութիւնները այնքան սաստկացան որ, քանի մը ոստիկաններ ծեծ կերան: Հարկ եղաւ օգնական ուժ կանչել: Բայց հետեւակ ոստիկաններն ալ անզօր հանդիսացան, եւ ձիաւորներ կանչուեցան, որոնք ստիպուեցան կրակ բանալ: Ցուցարարները պատասխանեցին քարեր նետելով եւ, ոստիկաններուն յառաջխաղացութիւնը արգիլելու համար, մեքենաշարժ արօր մը դրին ճամբուն վրայ:

Ուշ ատեն կարելի եղաւ ցրուել ցուցարարները: Տասը հոգի վիրաւորուեցան, առանց հաշուելու ոստիկանները:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը՝ Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը յառաջիկայ այս երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Թատերական ներկայացում

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒՍԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՔՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱԻԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

ՄԱՐՏ 11 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

Վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի առնել սոյն թուականը՝ խաչաձեւումի տեղի չտալու համար:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

11 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ

ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Գրադարանէն, 49, րիւ Նասիոնալ:

Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 ֆր.

Պատրաստուեցէ՛ք վայելելու

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, 8 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, **Salon Massilia**ի մէջ:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.: Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար: Դիմել՝ L. Tadévossianի, դրօշակի հասցէով, 71 Ave. Kléber, Փարիզ (16):

Կը ծախուի նաեւ ցառաջի խմբագրատունը: Ապսպրանքները կանխիկ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ: Շարունակութիւն վիճաբանութեանց նոյն օրակարգին շուրջ: Ընկերներու փափաքին վրայ, ցոյց պիտի տրուի նաեւ Սուրիոյ մեր ընկերներու կեանքէն առնուած շարժանկարը:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԸ կը հրաւիրէ բոլոր երիտասարդները իր բացառիկ հաւաքոյթին, որ տեղի պիտի ունենայ այս երեկոյ ժամը 9ին, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, 24, րիւ Սէն Վիկթոր:

Օրակարգ.— 1. — Դասախօսութիւն Կ. Բասմաջեանի՝ «Անի քաղաքին մասին», մոգական լապտերով:

Դասախօսութենէն վերջ երգ ու պար: Մուտքը ազատ է: Ճախսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի վարժութիւն ունեցող գործաւորուհիներ: դիմել՝

տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

14, Passage de Puebla, Փարիզ (19), մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachés Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania):

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Սարսափելի է, ըսաւ նախագահը, մահուան դատապարտել ձեզի պէս հրապուրիչ եւ խելացի մէկը: Սակայն դուք՝ պատերազմի մէջ, ուրիշ այնքան կեանքերու փճացումին պատճառ եղած էք որ, եթէ կարենայի տասն անգամ կը դատապարտէի ձեզ: Քիչ վերջը, որոշեալ ժամուն պիտի գնդակահարուիք:

— Դատավճիռ յանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին, ըսաւ դատարանին քարտուղարը:

— Բարեւ կա՛ց, հրամայեց ատենապետը:

Սրահին մէջ լսուեցաւ զէնքերու շաչիւնը:

Լիան ուսերը թօթուեց, նայեցաւ նախագահին ու ժպտեցաւ:

2.

Ճօրճ Լըմբըլըրէ համաձայն պատերազմական նախարարութեան հրահանգներուն եկաւ Փարիզ, ուր աշխատանոց մը վարձեց Մոնմարթրի հրջականները: Թարմ էին տակաւին իր մտքին մէջ Ռիւ Լըփիքի յիշատակները:

Լիան պիտի երեւար քաղաքին թատրոններէն մէկուն մէջ: Իր անունը յայտարարուած էր ամէն տեղ: Ճօրճ անհամբերութեամբ սպասեց: Նէօյլիի ընակարանին այցելութիւնը որ մղձաւանջ մըն էր իրեն համար, դէչ երազի մը տպաւորութիւնը թողուց իր վրայ: Լիանի անունը ծանուցումներուն վրայ իր աչքին զարկաւ առաջին անգամ այն օրը երբ կ՚երթար պատերազմական նախարարութիւնը՝ Ֆրանսացի զօրավարներէն մէկը նկարելու համար: Մաթա Հարի անունը գինքը կը կանչէր փողոցներուն աղմուկին մէջէն: Ճօրճ գնաց թատրոնը եւ առաւ Լիանի հասցէն: Բայց չկրցաւ պանդոկը երթալ: Վախցաւ եւ յիշեց Նէօյլիի դէպքը: Առանձին չպիտի ըլլար այդ աղջիկը. վստահ էր այդ մասին: Եթէ ամուսնացած իսկ ըլլար անոր հետ, դարձեալ իրը չէր ան. Լիան ոչ մէկուն սեփականութիւնը չէր. իր մարմինը խորհրդանշան մըն էր ինչպէս նաեւ անոր գեղեցկութիւնը որուն կրնային տիրանալ ամէնքը. աղջիկը իւրացուցած ըլլալու գաղափարը այլ եւս չէր խանդավառեր զինքը, որովհետեւ Լիան իր շնորհները կ՚ընծայաբերէր ամէնուն:

Եւ սակայն անոր անունը սարսուռ մը արթնցուց իր մէջ: Զգաց այն միեւնոյն յոյզերը որոնք խռովեր էին զինքը, երբ իր թեւերուն մէջ առած այդ աղջիկը վեր կը բարձրացնէր Լըփիք փողոցի սանդուղներէն: Անոր գգուանքներուն ծանօթ այրը, չէր կրնար այլ եւս մոռնալ զայն:

Լիանի պանդոկը չգնաց երեք օր. վախցաւ. թերեւս սիրահար մը ունէր քովը: Բայց չորրորդ առտուն երբ նորէն պատերազմական նախարարութիւնը կ՚երթար աւարտելու համար զօրավարին նկարը, տեսաւ որ Մաթա Հարի անունը վերցուած էր ծանուցումներէն. ներկայացումը տեղի չպիտի ունենար. ժամանակ չկար որպէս զի թատրոնէն անցնէր եւ հարցնէր պատճառը:

Զօրավարը ուրախ էր որ իր նկարը կը պատրաստուէր փոխականի համար: Ցաճախ ոտքի կը բարձրանար ու թելադրութիւններ կ՚ընէր նկարիչին, իր պատուանշանները աւելի մանրակրկիտ կերպով նկարել տալու կամ դէմքին լոյսը աւելի շեշտելու նպատակով: Անշուշտ սենեակը աշխատանոցի մը յարմարութիւնները չունէր, բայց պայմա՞ն էր որ արուեստագէտը նկարէր միայն իր տեսածը:

— Զեմ գիտեր ուրիշ ի՞նչ կարելի է նկարել, գիտել տուաւ Ճօրճ:

Վերջին օրը զօրավարը սովորականէն աւելի զբաղած էր: Հինգ անգամ դուրս կանչեցին զինքը, ընդմիջելով Ճօրճի աշխատանքը:

— Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ զօրավարը, ձանձրացուցի ձեզ. դուք կ՚ուզէք մէկը որ ձեր դիմացը նստի խելօք մը եւ ըսաւ տեղէն չշարժի: Այդ տեսակ մէկը կրնամ տալ ձեզի. գեղեցիկ ենթակայ մը որ կրնայ անշարժ նստիլ մինչեւ վաղը չէ միւս օրը. աղջիկ մըն է. սքանչելի նիւթ փոխականի համար. կրնա՞ք իմ նկարս աւարտել այսօր:

— Այո՛, Տէր:

— Կ՚ուզէ՞ք նկարել հրաշալի գեղեցկութիւն մը:

— Ո՞վ:

— Լրտեսուհի մը ունինք Սէն-Լազարի բանտին մէջ. գաղտնաբար կ՚ըսեմ ձեզի, չտարածայնէք:

— Ըսել կ՚ուզէք որ կրնամ նկարե՞լ զայն:

— Եթէ ան ուզէ. կարծեմ դիտողութիւն չընէր, բայց պէտք է արտօնութիւն ստանանք իրմէ:

— Ո՞վ է. Գերմանուհի՞ է:

— Զեմ կրնար ըսել թէ ով է. ամէն բանտին մէջ ծանօթ է թիւով մը:

— Ըսել կ՚ուզէք որ պիտի գնդակահարուի վաղը չէ միւս օր:

— Այո՛, Վէնսէնի մէջ, արշալոյսին. չէք կրնար բոլորովին նկարել զայն, բայց կրնաք գծել իր խուցին մէջ, եթէ առարկութիւն չընէ:

Եթէ կ՚ուզէք նամակ մը կուտամ ձեզի բանտին կառավարիչին ուղղուած եւ կրնաք այնտեղ երթալ այսօր, ցերեկէն ետքը: Կառավարիչը Քոյրերէն մէկը կը ղրկէ անոր խուցը հասկնալու համար անոր տրամադրութիւնը:

Զօրավարը պաշտօնական թուղթ մը առաւ ու սկսաւ գրել:

— Ձեր անունն ալ յիշեցնել կու տամ իրեն. կասկածոտ աղջիկ մըն է եւ կրնայ ըլլալ որ կ՚արծէ թէ մամուլի արուեստագէտներէն մէկն էք:

Ճօրճ չըսաւ զօրավարին թէ կ՚ընդունէր այդ առաջարկը որովհետեւ վստահ չէր իր վրայ. ընդունէ՞ր թէ ոչ: զօրավարը ապահով էր որ նկարիչը չպիտի մերժէր այդ վեհանձն կարգադրութիւնը: Եւ սակայն Ճօրճ կ՚ուզէ՞ր իսկապէս երթալ տեսնել կին մը որ մահուան կը սպասէր. մահէն չէր կը վախնար. ինչե՛ր տեսած էր խրամներուն մէջ: Անպատաշաճ բան էր տեսնել մահը, ինչպէս անպատշաճ էր նկարել զինուորի մը. չէ՞ որ մեռած դիակին բնազդաբար կը գոցեն գլուխը: Տաժանելի պիտի ըլլար դիմաց գտնուիլ մէկու մը հետ մահուան կը սպասէր ամէն րոպէ:

— Ըսել կ՚ուզէք, ուրեմն, որ ձեր ջիղն հոգն անգամ չէ՞, հարցուց Ճօրճ զօրավարին. որովհետեւ ես չպիտի ուզէի նկարել ջղային կին մը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ 1933
8 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2131 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ

Դիրդագին դէպքեր՝ մէկ օրէն միւսը:

Դիրդագին՝ ոչ միայն իրենց հանգամանքով եւ տարողութեամբ, այլեւ սրընթաց խուժումով:

Ահա Գերմանիան՝ անձնատուր նորօրինակ, տարերային հոսանքի մը, որ ոչ միայն ապշութեան, այլեւ խոր մտահոգութեան մատնած է արտաքին աշխարհը:

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, մարդիկ ինքնագոհ ժպիտով մը կը ծաղրէին Հիթլէրն եւ իր վարդապետութիւնը: Նոյնիսկ յիմարանոց ղրկելին նախկին բանուորը — ներկարար:

Արդ, Հիթլէր այսօր միահեծան տէրն է Գերմանիոյ, շահած ըլլալով 39,000,000 ընտրողներու 17,300,000ին քուէն, կամ հարիւրին 44ը:

Ընտրութենէն առաջ իսկ, խորհրդարանի հրկիզման առթիւ, որուն գաղտնիքը չէ պարզուած տակաւին, «Նացի»ներու կուսակցութիւնը ազդարարեց թէ վճռած է պարտադրել իր կամքը:

Այն բացառիկ տնօրինութիւնները որ եղան հրկիզումէն յետոյ, ազդանշաններ էին պարզապէս: Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ մարտ 5էն ի վեր, ընտրութիւններէն անմիջապէս յետոյ, մեկնութեան չի կարօտիր:

Մէկ իմաստ ունին բոլոր դէպքերը, որ իրարու կը յաջորդեն սրընթաց ուժգնութեամբ,— Գերմանիա իր ճակատագիրը յանձնած է նոր ուժի մը: Ան վճռած է իրականացնել «ազգային վերածնութիւնը», խորտակելով բոլոր ընդդիմութիւններն ու կապանքները:

Ճիշդ ինչպէս Մուսոլինին, Հիթլէրն ալ իր լուծին ծանրութիւնը կ'իջեցնէ ձախակողմեան հոսանքներուն դէմ: Եւ, առաջին առթիւ, համայնավարութեան գլխուն, որ արհամարհելի ուժ մը չէ Գերմանիոյ մէջ: (Հակառակ այնքան խստութեանց, կարմիրները յաջողեցան 81 աթոռ ապահովել խորհրդարանին մէջ, նախորդ 100ին փոխարէն, իսկ ընկերվարականները՝ 118, փոխան 121ի):

Տակաւին «սկիզբն է երկանց», եւ կանխահաս պիտի ըլլար ո՛ր եւ է գուշակութիւն՝ յաջորդ քայլերու մասին:

Ստոյգ է միայն մէկ բան,— ջնջելով սահմանադրական ազատութիւնները, ապահովելով ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը՝ խորհրդարանին մէջ եւ ասպարէզէն քշելով բոլոր ընդդիմադիր վարչութիւններն ու պաշտօնատարները, «Նացի»ներու իշխանութիւնը կը ձգտի ամրացնել իր խարիսխը, որպէսզի կարենայ անարգել գործադրել իր հիմնական ծրագրին մնացեալ գլուխները:

Գտնուելով իշխանութեան գլուխ, Հիթլէր անշուշտ չպիտի կրնայ առաջադրանները բանալ այնպէս ինչպէս ճառ խօսած ատեն:

Ան ստիպուած է նկատի առնել ոչ միայն ներքին ահաւոր դժուարութիւնները, այլեւ արտասահմանի հանրային կարծիքը:

Բայց, անվիճելի է իր կամեցողութիւնը՝ շատ մը բաներ վեր ի վայր շրջելու, եւ կազմակերպելու «Երրորդ Րայխ»ը — նոր Գերմանիան՝ ազդուած կայսերական փառքերով եւ պատռելի բոլոր նուաստացումները թօթափելու վճռականութեամբ:

Ի՛նչքան վարակիչ օրինակ՝ բոլոր այն երկիրներուն համար որ ջախջախուած են եւ գտնուած՝ պատերազմէն յետոյ հաստատուած կարգ ու սարքէն:

Ահա հարեւան Աւստրիան, որ կառավարութեան հրաժարումը կը պահանջէ իր «նացի»ներուն բերնով, եւ միացում՝ Գերմանիոյ հետ:— «Մենք վճռած ենք տապալել սահմանային պահակատուները, ոչնչացնել մեզ անջատող դաշնագիրները, եւ Աւստրիան միացնել Գերմանիոյ»:

Եւ ահա Յունաստանը,— դասական երկիրը պետական հարուածներու:

Այստեղ ալ, նոյն պատճառները յառաջ կը քշուին, նոյն ելքին յանգելու համար:

Անհատ մը չէ Փլասթիրասը, այլ ամբողջ դաս մը, որ չարիք համարելով խորհրդարանական դրութիւնը, կը պահանջէ եւ կ'ուզէ իրականացնել զօրաւոր կառավարութիւն մը, — դիկտատուրա:

Եւ այստեղ ալ, հասարակաց թշնամի կը հռչակուի համայնավարութիւնը: Կը համարուի հետեւանք՝ խորհրդարանական դրութեան եւ կառավարական անկարողութեան:

Ախտանշաններ՝ բոլորն ալ: Ինչպէս ամերիկեան տագնապը, տարբեր ուղղութեամբ:

Կը նշանակէ թէ աւելի քան երբեք անկայուն, խարխուլ վիճակի մը հասած է յետպատերազմեան աշխարհը, որ կը յուսար ամրապնդուիլ միլիոնաւոր դիակներու եւ ահագնագործ փլուզումներու լեռնակոյտերուն վրայ:

Այս բոլորին դիմաց ի՛նչ տխուր հեգնութիւն՝ այն ծրագրային եւ ճարտասանական մարզանքները որ կը շարունակուին Ժընեւի մէջ, ահարեկ՝ վաղուան փոթորիկներէն:

Մինչ «խաղաղասէր»ները նոր յենարաններ կը փնտռեն իրենց աւարները ամրապնդելու համար, անդին խմորումները ձեւ ու ձարմին կ'առնեն, փոթորիկը կ'որոտայ կարգ մը երկիրներու մէջ, անակնկալներ ստեղծելով մէկ օրէն միւսը:

Արդէն իսկ մտահոգութեան մատնուած են Ժընեւի մէջ, նախատեսելով որ հիթլէրականութեամբ զօրացած Գերմանիան կրնայ անընդունելի պահանջներ ներկայացնել: Այս մտահոգութեամբ, կ'ըսուի թէ Մաքտոնըլտ պիտի առաջարկէ կարգ մը գիւմներ ընել, կէս ճամբէն դիմաւորելու համար փորձանքը ... Նոյն իսկ խօսքեր կան զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգելու մինչեւ հոկտեմբեր:

Հիւա՛նդ է յետպատերազմեան աշխարհը: Եւ լրջօրէն կարօտ՝ արմատական դարմաններու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐՆ ԱԼ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Բացառիկ միջոցներ մինչեւ վաղը, հինգշաբթի

ԻՆՉՊԷՍ ԾԱԳԵՑԱՒ ԱՅՍ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Նախագահ Րուզվէլթ հազիւ իշխանութեան բարձրացած, հրամանագրով մը արգիլեց ոսկիի եւ արծաթի արտածումը եւ «արձակուրդ» շնորհեց Մ. Նահանգներու բոլոր դրամատուներուն, մինչեւ մարտ 9ի իրիկունը (վաղը):

Աւելորդ է չեշտել թէ՝ այս կարգադրութիւնը խոր յուզում պատճառեց ոչ միայն Ամերիկայի, այլ եւ աշխարհի միւս մասերուն մէջ: Մասնաւորապէս մտահոգ է Մեծն Բրիտանիան: Կ'ըսուի թէ Լոնտոն իր աջակցութիւնը խոստացած է Մ. Նահանգներուն, փրկելու համար տոլարը որ արդէն կորսնցուցած է իր արժէքին հարիւրին տասը:

Լոնտոնի եւ Փարիզի սակարաններուն մէջ, տոլարի գին չի նշանակուիր շաբաթ օրէն ի վեր: Իսկ շատ մը տեղեր գործառնութեանց հիմք ընդունած են Ֆրանսական Ֆրանքը: Միեւնոյն ատեն, դրամատուները կը մերժեն վճարել ամերիկեան չէքերը: Այս պատճառով, անելի մատնուած են արտասահման հաստատուած Ամերիկացիները, եւ խնայողութեամբ կ'ապրին: Փարիզի ամերիկեան դրամատուները բաց կը մնան սովորականին պէս, կարելի դիւրութիւնները տալով իրենց յաճախորդներուն: Կարգ մը դրամատուներ կը վճարեն Ֆրանքով եղած չէքերը, իսկ երբ տոլարով են, կուտան միայն հարիւր տոլար, 24էն հաշուելով: Այս դիւրութիւնը կրնայ տեւել առ առաւելն մինչեւ մէկ շաբաթ: Եթէ տագնապը երկարաձգուի, ոչ մէկը կրնայ գիտնալ թէ ո՛ւր պիտի յանգի ելքը: Կարգ մը դրամատուներ ալ անհրաժեշտ գումարը կուտան իրենց յաճախորդներուն, առօրեայ պէտքերու համար, առանց տոլարի գին նշանակելու: Փարիզեան այն հաստատութիւնները — պանդոկ, գրօսարան եւն. — որոնք ամերիկացի յաճախորդներով կ'ապրին, ամէն դիւրութիւն կ'ընծայեն առ այժմ: Նոյն իսկ չէքեր ալ կ'ընդունին, հաշուելով որ եթէ շատ իյնայ տոլարին գինը, տարբերութիւնը կրնան գանձել ... աւելցնելով գիները:

⁂ Նախագահ Րուզվէլթի բացառիկ հրամանագրէն անմիջապէս յետոյ, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ դրամատուները կրնան հետեւեալ գործառնութիւնները կատարել, մորաթորիոմի ընթացքին.— 1. Իրենց յաճախորդներուն թոյլ պիտի տան երթալ նայիլ իրենց վարձու դրամարկղները,— 2. Կրնան դրամ մանրել, առանց ոսկեդրամի վկայագիր յանձնելու.— 3. Կրնան մուրհակներ կամ ուրիշ թուղթեր ընդունիլ կամ յանձնել ցամաքային կամ ծովային փոխադրութեանց համար, եւ ամէն տեսակ գործողութիւն կատարել ուտեստեղէնի փոխադրութեան համար, պայմանաւ որ ոսկի չքաշուի:— 4. Դրամատուները անշուշտ կրնան ընդունիլ գումարներ՝ ի հաշիւ կնքուած պայմանագրութեանց.— 5. Այն չէքերը որ գանձումի համար յանձնուած են դրամատուներու փակումէն յետոյ եւ չեն արձանագրուած տոմարներու մէջ, պիտի վերադարձուին յաճախորդներուն.— 6. Այն չէքերը որ քաշուած են ամերիկեան գանձին վրայ, կրնան վճարուիլ ո՛ր եւ է դրամով, բաց ի ոսկիէն:

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Ներկայ տագնապը գոյութիւն ունէր երկար ատենէ ի վեր, թաքուն վիճակի մէջ: Բարգաւաճման շրջանին, ամերիկեան դրամատուները անհաշիւ վարկեր տրամադրած էին աջ ու ձախ: Տասնեակ միլիոններով վարկ բացուած էր քաղաքի թէ գիւղի կալուածներու, հողագործական արտադրութեանց եւ ուրիշ ապրանքներու վրայ: 1929 հոկտեմբերէն ի վեր, չափազանց ինկաւ այս բոլոր դրամներուն արժէքը: Գրաւի դրուած շէնքեր կամ ապրանքներ կան, որ այսօր նախորդ արժէքին հազիւ մէկ չորրորդը կ'արժեն: Ուրեմն, դրամատուները չկրցան ետ առնել այս կերպով փոխ տրուած գումարները:

Արդ, այդ գումարները դրամատուներուն սեփականութիւնը չեն, այլ կը պատկանին իրենց յաճախորդներուն, որոնք աւանդ ձգած են: Այնպէս որ, դրամատուները, եւ մասնաւորապէս տեղական եւ գաւառական մանր հաստատութիւնները որոնք անհամար են, չկրցան վերադարձնել աւանդները, ինչքան ալ անկարեւոր ըլլար գումարը: Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, արդէն վտանգուած էր այս հաստատութեանց վիճակը:

Որքան ատեն որ սահմանափակ էին ետ պահանջուած գումարները, դէչ — աղէկ հաւասարակշռութիւն մը կը պահուէր:

Առաջին տագնապ մը ծագեցաւ մէկ տարի առաջ, բայց կարելի եղաւ կանխել, ստեղծելով Ելմտական Վերակազմութեան հաստատութիւնը, որ օգնութեան կը հասնէր նեղը մնացած դրամատան: Բայց, կիսկատար միջոց մըն էր այս: Գիներու անկումը այնպիսի համեմատութեան մը հասած էր որ, այս հաստատութեան միջոցները անբաւական էին, յառաջ եկած ահռելի կորուստները լեցնելու: Միեւնոյն ատեն, վնասակար էր այս միջոցը, քանի որ կը ծածկէր վէրքը, առանց դարման տանելու: Այս հաստատութիւնը պարզապէս կը ծառայէր երկարաձգելու հոգեվարքը:

Տեսնելով որ իրարու կը յաջորդեն վճարումներու դադարումները, յաճախորդները խուժեցին դէպ ի տեղական դրամատուները եւ ետ պահանջեցին իրենց աւանդները: Եւ որովհետեւ տեղական հաստատութիւնները ուրիշ բան չէին կրնար ընել եթէ ոչ դիմել երկրին սեղանաւորական կեդրոնին՝ Նիւ Եորքի մեծ դրամատուներուն, այս վերջիններն ալ վտանգուեցան իրենց կարգին: Եւ հարկ եղաւ մորաթորիոմ կամ արձակուրդ հռչակել շաբաթ օրն իսկ:

Սեղանաւորական տագնապը շատ չանցած վերածուեցաւ դրամական տագնապի: Թէ ամերիկեան եւ թէ օտար դրամագլուխները սկսան փախչիլ: Միջազգային շահագիտութիւնը դիրք բռնեց տոլարին դէմ: Իսկ բուն երկրին մէջ ժողովուրդը փութաց թղթադրամ եւ ոսկի դիզել: Փետր. 15էն մինչեւ մարտ 3 Ֆէտըրէլ Րիզըրվ դրամատուներուն ոսկիի պահեստը պակսեցաւ աւելի քան 500 միլիոն տոլար, դրամատոմսերուն շրջաբերութիւնը աւելցաւ 800 միլիոն իսկ անոնց փոխարէն եղած գումարը ինկաւ հարիւրին 65—53 համեմատութեամբ: Այնպէս որ, այս ընթացքով, ոսկիի պահեստը կրնար սպառիլ քանի մը օրէն:

Այս վտանգը կանխելու համար է որ, Նախագահ Րուզվէլթ մորաթորիոմ հռչակեց մինչեւ հինգշաբթի: Այդ օրը արտակարգ նստաշրջանի հրաւիրուած է խորհրդարանը. այնպէս որ, վերջնական կարգադրութիւնները հինգշաբթիէն յետոյ պիտի լսենք:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԴԷՊՔԸ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

—·—

Կրընոպլի « Լա Տէփէշ Տոֆինուազ » թերթը սկսած է յօդուածաշարք մը հրատարակել, ծանօթ դէպքին առթիւ: Մեր ձեռքին տակ են երեք թիւերը, որոնք փոխանակ լուսաբանելու, կը ձգտին աւելի պղտորել խնդիրը: Կը սպասենք վախճանին:

⁂ Նոյն թերթը մարտ 6ի թիւին մէջ կը գրէ թէ երկու վիրաւորներէն Սմբատ եւ Գրիգոր, որոնք հիւանդանոցէն տուն ղրկուած էին, նորէն հիւանդանոց փոխադրուած են, վէրքերը դարմանուած չըլլալով:

ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

— :-: —

Սէնի նահանգապետութեան տեղաւորման գրասենեակը 1933 յունուար 20էն մինչեւ փետր. 20 դատի յանձնած է 14 հոգի, որոնք խարդախ թուղթեր ներելով, գործազրկութեան նպաստ ստացած էին: Պատիժներ տրուած են 8 օրէն մինչեւ 6 ամիս բանտարկութեան եւ տուգանքի:

Ուրիշ հետապնդումներ ալ կը կատարուին:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

15րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Աղապապ Պարսամեան	50
Փոքրիկն Լուսիկ Յ. Զըրխնեան	10
Տիգրան Տէրոյեան	10
Տիկ. Ազնիւ Տէրոյեան	10
Որնոյի բանուորներէն.—	
Բենօ	20
Գէորգ Էնկէցեան	10
Տաճատ Թոփալեան	10
Համազասպ Շահպազեան	10
Վահան Պզտիկեան	10
Կիւլպէնկ Հայրապետեան	10
Աւետիս Էօքսիւզեան	10
Հաճի – Նասիպ Զաքարեան	10
Ս. Տ.	5
Նշան Փոլատեան	5
Կարապետ Ալիքսանեան	5
Թորոս Ֆէրմանեան	5
Գրիգոր Լէմսէեան	5
Կիրակոս Աղազարեան	5
Գումար	200
Մարտ 7ի գումարը	3446
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3646

ՆՈՐ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ

Խորհրդարանի հանրապետական վարիչները ծրագիր մը պատրաստած են, որով պիտի առաջարկեն.— 1. Դադրեցնել դրամատուներուն մէջ ձգուած աւանդներուն վճարումը,— 2. Արտօնել փոխերանոցի վերատեսչութիւնը՝ որ տնօրէ դրամատուները՝ երաշխաւորել Հաշուեյարդարի Գրասենեակին դրամանիշերը, որոնք պիտի կազմեն Մ. Նահանգներու նոր դրամը,— 3. Օրէնք մը քուէարկել, որուն շնորհիւ դրամատուները պիտի կրնան վերստանալ ետ առնուած աւանդները:

Կ'ըսուի նաեւ թէ ներկայ տոլարը մէկդի դնելով, շրջաբերութեան պիտի հանուի նոր դրամ մը, « Րուզվէլթի տոլար »:

⁂ Արժանթինի կառավարութիւնը որոշեց Ֆրանքին հետ կապել իր դրամը, որ մինչեւ հիմա կախում ունէր տոլարէն:

ԶԻՆ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վենիզելոս պարտուեցաւ ընտրութեանց մէջ

Գերմանիայէն եւ Մ. Նահանգներէն յետոյ, դիրդագին դէպք մըն ալ՝ Յունաստանի մէջ:

Կիրակի օր, 5 մարտ, տեղի ունեցան երեսփոխանական ընտրութիւնները: Արդիւնքը աննպաստ էր Վենիզելոսի կառավարութեան, որ շահեցաւ միայն 108 աթոռ, ընդդիմադիր խմբակցութեան 128ին դէմ: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էր արքայական Ցալտարիսի յաջողութիւնը:

Այս արդիւնքին վրայ, զօրավար Փլասթիրաս, որ կուսակից է Վենիզելոսի, անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ զինուորական կառավարութիւն մը կազմեց: Մանաւանդ որ, Պ. Ցալտարիս հանրապետութեան նախագահին ներկայանալով, անոր հրաժարականը պահանջած էր:

Նոր դիկտատորը անմիջապէս կազմեց ժամանակաւոր կառավարութիւնը, անոր կարեւոր անդամները առնելով զինուորական գերագոյն խորհուրդէն: Վարչապետն է՝ զօրավար Օթոնէոս: Նախարարները բոլորն ալ նոր մարդիկ են եւ հինգը՝ զօրավարներ:

Զօր. Փլասթիրաս հետեւեալ պատգամագիրը ուղղեց ժողովուրդին.

— Հինգ ամսուան ընթացքին իրարու ետեւէ կատարուած երկու ընտրութիւններ ապացուցին թէ — ինչ որ ամբողջ աշխարհ գիտէր ընդհանրապէս — խորհրդարանական կարգ ու սարքը, բաց ի այն խոր թերութիւններէն որ իր անկումը յառաջ բերին պետութեանց մեծ մասին մէջ, մեր երկրին համար ունի ուրիշ մահացու անպատեհութիւն մը, — չի կրնար տալ ապրելու սահմանուած կառավարութիւն մը, ընտրական ո՛ր եւ է եղանակով: Իր բնութեամբն իսկ դերի՝ ամբոխավարութեանց, խորհրդարանական կարգ ու սարքը մեր երկրին մէջ բերաւ ոչ միայն կառավարական անկարողութիւն, այլ եւ զօրացուց համայնավարութիւնը. իսկ այս զօրացումը վտանգաւոր է մանաւանդ անոր համար որ, ճիշդ ու ճիշդ կը զուգադիպի հզօր կառավարութիւն մը կազմելու անկարողութեան հետ:

Հակառակ բոլոր ճիգերուս, կարելի չեղաւ կանխել այս չարաշուք արդիւնքը, որ անշուշտ կը ներկայացնէ կառավարութեան մը չգոյութեան եւ անտեսական աղէտի մը վտանգը մեր երկրին համար: Այս դիշերուան դէպքերը կ'ապացուցանեն խռովութեանց սպառնալիք եւ եղբայրասպան անիշխանութեան մը ստեղծումը:

Աչքի առջեւ ունենալով այս վտանգները, ես որոշեցի միջամտել: Ուսումնասիրեցի կացութիւնը Թանկագին գործակիցներու հետ, կշռելով բոլոր պատասխանատուութիւնները: Կատարելապէս համախորհուրդ՝ անոնց հետ, կը ստանձնեմ իշխանութիւնը, խորապէս հաւատալով Աստուծոյ եւ մեր ցեղին զօրութեան, ապաւինելով ժողովուրդին աջակցութեան եւ ազգին զինեալ ուժերուն անսահման գործակցութեան: Այսօր իսկ, կառավարութիւնը ապահովելով անդորրութիւնը, անտեսական վերակազմութիւնը եւ ընկերային կարգ ու սարքին ամրապնդումը, պիտի կատարէ իր երդումը:

Առժամապէս դադրած են սահմանադրական տրամադրութիւնները: Պարկեշտ եւ օրինապահ քաղաքացիները այս տնօրինութեան մէջ ուրիշ բան պէտք չէ տեսնեն եթէ ոչ իմ վճռականութիւնս՝ անդորրութիւնը ապահովելու եւ ամուր կառավարութիւն մը՝ բոլոր միջոցներով: Աստուծոյ օգնութեամբ եւ ժողովուրդին հետ, անոր զինեալ արտայայտութեամբ եւ երկրին պաշտպանողական ուժերով, յառա՛ջ հայրենիքին եւ անոր գերագոյն շահերուն համար: Կեցցէ՛ Յունաստան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Վերջին տարիներու ընթացքին, ընկերային նոր գաղափարներ ու տեսութիւններ երեւան կուգան:

Բոլշեւիզմը փորձ մը մնաց: Թէքնոքրասին, կամ մեքենատիրութիւնը, յատուկ կրնայ ըլլալ մասնաւոր երկիրներու համար միայն:

Դրամատիրութիւնը, որ իր շրջանը գրեթէ ամբողջացուց, դեռ կը տեւէ, սակայն, հակառակ իր տիրապետութեան շատ բան կորսնցուցած ըլլալուն:

Ի՞նչ պիտի բերէ վաղը: Կը քայքայուի՞ ամբողջովին դրամատիրութիւնը: ուրի՞ն այսօրուան կարգերը: Կ'անհետ Հարց մըն է այս, որ կը հետաքրքրէ բոլորը:

Գերման մեծանուն տնտեսագէտը՝ Վ. Զոմպարտ, ուսումնասիրութիւն մը ունի հրատարակած՝ «դրամատիրութեան ապագան» խորագրով:

Օգտակար կը նկատեմ հայ հասարակութեան ծանօթացնել իր տեսակէտները, ջանալով պահել կարելի եղածին չափ խտացնել:

X

Փրոֆ. Զոմպարտ արագ ակնարկ մը կը նետէ նախ տնտեսութեան մասին: Ըստ իրեն՝ տնտեսութիւնը նախասահմանուած ու անփոփոխելի դրութիւն մը չէ: Մասնաւոր տնտեսական օրինակարգութիւն մը գոյութիւն ունեցած չէ եւ չունի: Իսկ անհրաժեշտութեան տիրապետութենէն պէտք ազատութեան տիրապետութիւն ստանալու համար անհրաժեշտ չէ որ ըսպասենք համայնավարութեան:

Այսինքն՝ Զոմպարտ ըսել կ'ուզէ թէ տնտեսութիւնը ոչ թէ բնական յառաջընթաց (պրոցէս) մըն է, այլ՝ մարդկութեան ազատ որոշումէն յառաջ եկած է, եւ մարդակերտ մշակութային գործ մըն է:

Ի՞նչ կը հասկնայ ասկէ: Այն, որ տնտեսութեան կամ տնտեսական որոշ դրութեան (սիստէմ) մը ապագան կախում ունի ազատօրէն գործող մարդոց կամքէն, որոնց գործունէութիւնը — նպատակներու իրագործման ընթացքին — շատ բնականօրէն պայմանաւորուած է բնութեան եւ հոգիի լծորդ անհրաժեշտութիւններէ:

Զոմպարտ կ'աւելցնէ անմիջապէս որ տնտեսութեան ապագայ ձեւը ճանաչումի հարց չէ, այլ՝ կամեցողութեան հարց մը: Որով եւ սխալականութիւնը չէ գիտնականին, քանի որ այս վերջինը չի տրամադրեր թէ ինչ պէտք է ըլլայ, այլ՝ կը գոհանայ լոկ հաստատելով թէ ինչ պէտք չէ ըլլայ:

Այսուհանդերձ, Զոմպարտ հնարաւոր կը նկատէ «գիտական այս իմաստով» խօսիլ ապագայի մասին, «երբ գիտակցութիւնը ունինք այն հարցերուն, որոնք պիտի ծնին նման քննութենէ մը»:

Որո՞նք են այդ հարցերը.

1.— Նպատակներու ընտրութեան մասին գոյութիւն ունեցող հնարաւորութիւնները:

2.— Թէ բնութեան, թէ հոգիի անհրաժեշտութիւնները, որոնցմէ կախում ունի փափաքուած նպատակներու իրագործումը:

3.— Նպատակներու ընտրութեան մէջ երեւան գալիք հնարաւորութիւնները, ինչպէս նաեւ անոնց իրագործման համար ընտրելի միջոցները:

Եւ սակայն, այս հաստատումները կարենալ ընելու համար մենք պէտք է գիտուած ըլլանք իրողութիւններու մասին սուր ու յստակ գաղափարներով, կ'ըսէ հեղինակը, ու կը շարունակէ.— Զանազան կացութիւններու մասին մեր գնահատումներուն ամուր հիմը պիտի ըլլայ ներկային եւ զայն ուղղավարող ուժերուն ճշգրիտ ճանաչումը: Ամէնէն էականն է ցուցահանումը կարեւորագոյն նշաններու եւ մատնանշումը ամէնէն ակնբախ գիծերու:

Հոս եւս, գիտնականը կը տարբերի գործնական մարդէն: Գործնագէտը շատ աւելի մանրամասնութիւններ գիտէ դէպքերու վերաբերմամբ, բայց իր հայեացքը յաճախ կը մթագնի՝ անոնց ընդհ. կապակցութեանը մասին:

Զոմպարտ կ'առաջարկէ «սրել այդ հայեացքը»: Որով, անհրաժեշտ կը նկատէ չմոլորիլ օրուան պատահականութիւններուն մէջ, այլ՝ կ'ուզէ ձգտիլ, ի հեճուկս անոնց, «շօշափելու ժամանակին բազկերակը»:

Գործի մարդը, գիտել կուտայ ան, իր մտածումը կ'ամփոփէ — տնտեսական գործիչ ըլլայ, քաղաքագէտ թէ օրագրող շաբաթներու, օրերու եւ ժամերու շրջագծին մէջ:

Իսկ ինք, իբրեւ գիտնական, կը ձգտի իր ու մեր մտածումը տարածել տասնամեակներու վրայ:

X

Փրոֆ. Զոմպարտ, իր այս նախաբանին վերջ, կ'անցնի «դրամատիրութեան այսօրուան կացութեան մասին ուրուագիծ մը կազմելու»:

Նախ, կը մատնանշէ այն իրողութիւնը թէ դրամատիրութիւնը այլեւայլ երկիրներու մէջ այլեւայլ ձեւերով կը ներկայանայ: Եւ որովհետեւ հնարաւոր չէ առանձին առանձին բոլորը վերլուծել, կը նախընտրէ իր լուսաբանութիւնը «սահմանափակել մի միայն Եւրոպայի դրամատիրական երկիրներու, եւ, մասնաւորապէս, Գերմանիոյ մասին»:

Ան կ'ընդունի որ դրամատիրութիւնը դեռ եւս տնտեսական տիրական դրութիւն մըն է, որ, անկասկած, կորսնցուցած է իր երբեմնի առաջնութիւնը: Անոր սահմանէր ամբողջութեամբ մնացած են նախադրամատիրական տնտեսական դրութիւնները: Նոյնիսկ, կարգ մը երկիրներու մէջ, անոնք ընդլայնած են (կ'ակնարկէ գիւղացիութեան): Իսկ ինչ որ աւելի կարեւորն է, դրամատիրութեան հետ զարգացան տնտեսական նոր ձեւեր, որոնք վիճելի դարձուցին դրամատիրութեան առաջնութիւնը: Այսպէս, ստեղծուեցան բազմատեսակ համագործակցական ընկերակցութիւններ,— հանրային ընկերութիւններ, որոնք «յաճախ համակենցաղ են դրամատիրութեան հետ, եւ զորս սովոր ենք կոչելու խառն հանրային ձեռնարկութիւններ եւայլն»:

Անկէ զատ, աչքաթող պէտք չէ ընել այն իրողութիւնը, որ դրամատիրութիւնը ինք իր մէջ կրեց խոշոր փոփոխութիւններ, զորս Զոմպարտ կ'առաջարկէ քննել «այն երեք ձեւերուն մէջ որոնք կը ցոլացնեն տնտեսական դրութեան մը առանձնայատկութիւնները»:

Այսպէս, փոփոխութիւններ՝ տնտեսական համոզումի, կարգ ու սարքի, եւ թէքնիքի:

Ու կ'առնէ առաջինը — տնտեսական համոզումի փոփոխութիւնը,— եւ կ'ըսէ թէ՝ դրամատիրութեան յատուկ տնտեսական համոզումը մենք սովոր ենք նիշել իբր տնտեսական մտայնութիւն: Վերջին տասնամեակին, այդ մտայնութիւնը կրած է նշանակելի փոփոխութիւններ, որոնք տեսակ են իր խոկութիւնը յեղաշրջելու:

Ի՞նչի մէջ կը կայանար այդ մտայնութիւնը, կը հարցնէ հեղինակը, ու կը պատասխանէ,— բանապաշտութեան եւ անբանապաշտութեան (մտքով գործելու եւ զգացմամբ գործելու), շահագիտութեան եւ հաշուագիտութեան, օրինապաշտ քաղաքացիի եւ յափշտակիչի ոգիի, վճռականութեան եւ անպատկառութեան միջեւ եղած տարբերութեանց մէջ:

Հիմա այլեւս այս անջրպետը զգալապէս նուազած է: Բանապաշտական գիծը (rationnel) նկատելիօրէն աճած: Իսկ ձեռներէցութիւնը մեծ չափով ենթարկուած է բանականացումի (մտքի թելադրանքով գործելու): Եւ սակայն, կատարեալ բանապաշտական ոգին այլեւս զուտ դրամատիրական չէ մնացած:

Այսպէս, Զոմպարտ գիտել կուտայ թէ՝ տեսակարար ձեռներէցութեան, յայտնատեսութեան եւ շահագիտութեան նշանակութիւնը նուազած է, եւ ձեռնարկութիւնները հիմնովին ուսումնասիրող յատկանեներու թիւը երթալով կ'աճի: Այլ խօսքով՝ ձեռնարկութիւնները գիտական հիմերու վրայ դնելու եւ դէպի ճշգրտութիւն ձգտումը օր օրի կը շեշտուի: Որով, ձեռնարկութիւնը կը ստանայ կառավարութեան մը բնոյթը, իսկ իր վարիչները՝ պաշտօնատարի հանգամանք: Այս բնութափոխութեան մեծապէս կը նպաստէ մեքենային վիթխարութիւնը:

Անկէ զատ, Զոմպարտ մեր ուշադրութեանը կը յանձնէ եւ այն որ՝ վերեւ գիտուած բնութափոխութեան հետ զուգընթաց կը նուազի շահու ցանկութիւնը, եւ մանաւանդ կը պակսի վնասի պատասխանատուութիւնը: Նպատակը՝ յարատեւութիւնն ու ապահովութիւնն է: Նախ կ'ազդուին վճռականութիւնը, ռիսքը, արկածախնդրութիւնը, նուաճումի փափաքը, ու տանոնց կը յաջորդէ համաքարտակեցութեան եւ պարբերացումի վիճակ մը՝ մասնաւորաբար մեծ, խոշոր ձեռնարկութեանց մէջ, որ արդիւնք է կեդրոնացումի, քարթէլներու մէջ միացումի, բաժնետիրական ընկերութիւններու եւայլն:

Իսկ գալով մեծնալու, տիրակալելու ցանկութեան, տակաւ դրամատէրին քով հակաբանապաշտ, զգացական գիծ մը կը նկատէ Զոմպարտ: Ու կ'ըսէ թէ՝ այդ գիծը՝ այն շրջանին երբ պետութիւնը խնամակալի դեր ստանձնած է, ինչպէս եւ ձեռնարկութեանց զուտ վարչական մեքենայի մը վերածուած ժամանակի ընթացքին՝ օր օրի իր նշանակութիւնը աւելի ու աւելի կը կորսնցնէ

Ցետոյ կ'անցնի դրամատիրական դրութեան համապատասխանող ազատ ոգիին, զոր կը կոչենք նաեւ անհատապաշտ ոգի: Եւ օրինակ կը բերէ թէ ինչպէս վերջերս գերման գերագոյն դատարանի կողմէ տրուած վճիռի մը մէջ կ'ըսուի — «քաղաքացիական իրաւունքի վերաբերմամբ օրէնքը կը յենու անհատապաշտ հիման վրայ»: Եւ սակայն, կ'աւելցնէ, բարքերու եւ ընկերային պայմանադրականութիւններու վերաբերեալ այս ազատ իրաւունքը, տնտեսական կալուածին մէջ տարուէ տարի կը կորսնցնէ իր անկախ բնոյթը: Ու եթէ ուշադիր ակնարկ մը նետենք, պիտի տեսնենք որ նախապէս ազատ եղող ձեռնարկութիւններ այժմ իրարմէ կախում ունին: Ահա այս փոխադարձօրէն կախում ունենալն է զոր Զոմպարտ կը նկատէ կացութեան յատկանիշը:

Որո՞նք են այդ «փոխադարձ կախումները»: Ահա՛ ըստ հեղինակին.—

Անջատ տնտեսական գործիչը ձեռնարկութեան մէջ կախում ունի ինք իրմէ — այդ ձեռնարկութեան մէջ այլեւս չկայ ազատ նախաձեռնութիւն այլ կայ զանազան հրահանգներու սիստէմ մը: Գործիչները իրարմէ կախում ունին քարթէլներու եւ այլ միջոցով. կախում պետութենէն (երկար ատենէ ի վեր բանուորներու աշխատանքին պաշտպանութիւնը, նորագոյն ժամանակներ՝ անոնց ապահովագրութեամբ, իրաւարար դատարաններու գոյութիւնը, գիներու վրայ եղած հակակշիռը, ուղղակի հակակշիռը՝ ինչպէս խոշոր դրամատուններու վրայ) եւ վերջապէս կախում բանուորութենէն (բանուորական խորհուրդներով ձեռնարկութեանց մէջ, բանուորական սէնտիքաներու միջամտութիւն, պայմանադրական սակացոյցեր եւայլն):

Նկատելի է, նաեւ, տնտեսական կեանքի եւ թէքնիքի հոգեվարքին հիմնական փոփոխութիւնը: Զոմպարտ այս փոփոխութիւնը կը նկատէ համոզումի եւ կարգ ու սարքի փոփոխումէն աւելի կարեւոր: Ու այս փոփոխութիւնները իրարու կը կապէ նախադասութեան մը մէջ — «տնտեսական երեւոյթները, փոխանակ իրենց բնական ընթացքով զարգանալու, ենթարկուած են կանոնաւոր պահերու (մոմէնտ) ամբողջութեան մը, որ տրամաբանելով «շարժուն» դրութիւնը, անոր տեղը կը հաստատէ «մնայուն» դրութիւնը:

Ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս բացատրութեամբ: Այն որ՝ շուկայի հին թէքնիքը, որուն վրայ առաւելապէս կը հիմնի դրամատիրական դրութիւնը, մէջտեղէն վերցած է: Այդ թէքնիքը, կը կայանար հետեւեալ ինքնամուղ գործողութեանց մէջ.— խնդրանքը եւ առաջարկը կ'որոշէին «հրապարակի վիճակը», այս վերջինը կ'որոշէր ապրանքներու գիները (այսինքն՝ եթէ ապրանք շատ պահանջ ըլլար, գինը վրայ կը դնէր), ապրանքներու գիները կ'որոշէին աշխատաւորական օրավարձերը, իսկ աշխատաւորական օրավարձը կ'որոշէր շահը — վնասը: Այս բոլորէն ոչինչ մնացած է այսօր: Որովհետեւ՝

Իրականին մէջ, ներկայիս քարթէլներն են որ ըստ կամս կը կանոնաւորեն գիները, եթէ ակումբները միջամտած չէ զանոնք որոշելու համար: Աշխատաւորական օրավարձերը կ'որոշուին սէնտիքաներու կողմէ՝ առանց նայելու հրապարակի յարաբերութեանց, այնպէս որ, կ'եզրակացնէ Զոմպարտ, «մենք այսօր ականատես ենք կացութեան մը, ուր գիները եւ իրական օրավարձերը կը մնան հին բարձրութեան վրայ, մինչ հրապարակի վիճակը մինչեւ հիմա չտեսնուած անկումի մը ենթարկուած է»:

ՍՈՒՐԷՆ

ՏԻՏԱՂ

Տիկնոջ մը ճամբան պարոնի մը կը հանդիպի, որ շուարած չորս կողմը կը նայէր:

— Պարոն, ի՞նչ կը փնտռէք:

— Պանդոկիս փողոցը եւ թիւը,

— Այս երեկոյ քանի՞ գաւաթ կոնծեցիք:

— Ես խմելու սովորութիւն չունիմ:

— Ուրեմն շատ շնորհակալ եմ, հիմա տուն երթալուս սա կնոջս ըսեմ թէ մինակ խմողները չեն որ իրենց բնակարանը կը կորսնցնեն:

ԵԳԻՊՏՈՍ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Վերջերս Եգիպտոսի մէջ գումարուած Զբօսաշրջիկներու Տիեզերական Համաժողովին առթիւ, «Լա Պատրի Էժիփսիէն» լրագիրը, ՅՈՒՍԱՁի ծանօթով 140 էջնոց յաւելուած մը հրատարակեց եւ ձրի բաժնեց իր ընթերցողներուն:

Այս յաւելուածին մէջ, Եգիպտոսի օտար համայնքներու մասին հրատարակուած ուսումնասիրութիւնը իրապէս հետաքրքրական է: Այդպէս ուշագրաւ է Հայերու մասին եղած ուսումնասիրութիւնը, որ ունի պատմական արժէք:

Հայերը՝ Եգիպտոսի քաղաքական եւ տնտեսական կեանքին մէջ կատարած են բացառիկ դեր մը: Թուլթէն Գ. եւ Ռոմանոս Ա. փեսաներու օրով, Եփրատի հովիտէն ժողովուրդներ եկած են Եգիպտոս: Պաղմէոսեաններու շրջանին գերի ինկած Հայոց Արտաւազդ Գ. Թագաւորը, ամենակարող գեղանին Կղէոպատրան պաշտել մերժած ըլլալուն (ընդերգս փառք հայկական պատուախնդրութեան), Քրիստոսէ 32 տարի առաջ կոտր կոտր ջարդուած է: Քրիստոնէական շրջանի սկիզբը, եգիպտ.- Հայ յարաբերութիւնները բարւոքած եւ հայ եկեղեցւոյ առաջնորդներ Աղեքսանդրիոյ աստուածաբանական համալսարանին մէջ ուսում առած են: Բիւզանդինի տիրապետութեան շրջանին, հայ զօրքերը գլխաւորութեամբ հայ նշանաւոր զօրավար Ներսէս Բասենցի, հիւսիսային Ափրիկէի վանդալները վանելով, կը գրաւեն Եգիպտոսը՝ յանուն բիւզանդական կայսեր՝ Յուստինիանոսի:

Լման երկու դար, Հայեր՝ իբրեւ փոխարքայ կը կառավարեն բիւզանդական Ափրիկէն: Հայկական շրջանին Եգիպտոս ապրեցաւ բարգաւաճ օրեր: Ամբողջ հիւսիսային Ափրիկէ անտառակի մը հանգամանքը ունէր եւ չէին գիտեր իրարու կը յաջորդէին շարունակաբար:

Ափրիկէի հայ կայսեր՝ Գրիգորի օրովն էր որ, Արաբները կը յաջողին գրաւել Եգիպտոսը: Կայսր Գրիգորի կողքին կը կռուէր նաեւ իր աղջիկը, որ ունէր գերահրաշ գեղեցկութիւն՝ պճնուած շքեղ պերեւեթներով եւ զրահով ծածկուած սիրամարգի փետուրներով: Հայր եւ աղջիկ հերոսաբար կ'իյնան պատերազմի դաշտին վրայ:

Այսպէս բիւզանդական իշխանութեան կը յաջորդէ Պաղտատի արաբ խալիֆաներու իշխանութիւնը: Ապպասեան խալիֆաներէն ետքը Եգիպտոսը գրաւող Ֆաթիմեան խալիֆաներու օրով Հայերը նորէն փայլեցան եւ հասան ամենամեծ դիրքերու: Այս խալիֆաներու առաջինին օրովն է որ հիմնուեցաւ արդի Գահիրէի քաղաքը, իրեն աջակից ունենալով իր եւ մտական նախարարը, Հոսամ մականուանեալն Վարդան: 1072ին Եգիպտոսի մէջ առաջ եկած սով մը, երկիրը ծայրէ ի ծայր աւերակ դարձուց: Ֆաթիմեաններու վէզիրներուն ամենամեծը հայազգի Պատր Էլ Կամալիի հզօր ճիգերուն շնորհիւն է որ երկիրը վերագտաւ իր նախկին բարգաւաճ վիճակը: Իր որդին, Շահնշահն ալ օգտակար վէզիր մը եղաւ: Շահնշահին ալ յաջորդած են ուրիշ հայ եւ իսլամացած հայ վէզիրներ: Նշանաւոր եղած է նաեւ այս խալիֆաներու զօրավարներէն Վահրամ Պահլաւունին, որ Թաճ Էլ Տէօլէ (կայսերական թագ) պատուանունին արժանացած էր: Վահրամին եղբայրը հայ եպիսկոպոսն էր Եգիպտոսի: Պատր Էլ Կամալիի օրով Եգիպտոս այցելած է Հայոց կաթողիկոս Գրիգոր Վկայասէր եւ իրեն եղած է արքայավայել փառաւոր ընդունելութիւն մը:

Այդ թուականին Եգիպտոսի Հայերուն թիւը կը հասնէր 30,000ի, 30է աւելի եկեղեցիներով եւ վանքերով: Այուպեաններու եւ Մամլուքներու օրով Հայոց վիճակը ծանրացած եւ ջարդ ու թալան սովորական դարձած են: Մամլուքներու օրովն էր որ Հայոց Լեւոն Ե. Թագաւորը գերի բռնուած եւ բանտարկուած է Եգիպտոսի մէջ: Ողբացեալ Ե. Օտեան ասկէ առաջ գրած էր թէ՝ այդ բանտը կը գտնուէր Մանսուրայի մէջ եւ ինքը այցելած էր հոն՝ տեղացիներու վկայութեան եւ ցուցմունքին վրայ:

Թրքական տիրապետութեան օրով, Հայերը վերստին կարեւոր դեր մը խաղալ Եգիպտոսի տնտեսական կեանքին մէջ: 17րդ դարու սկիզբները բազմաթիւ Ջուղայեցի հայ վաճառականներ հաստատուեցան Եգիպտոսի մէջ: Մոհէմ Մոհ. Ալիէն սկսեալ, խտիւական շրջանին, Հայերը նորէն փայլեցան: Ինչպէս որ Նոր Եգիպտոսը անհասկնալի կը դառնայ առանց խտիւներ՝ Մոհ. Ալի եւ Իսմայիլ փաշաներու (այս վերջինը ներկայ Ֆուատ թագաւորին հայրն է), նմանապէս անկարելի է այս երկու մեծ խտիվներուն քաղաքական գործը հասկնալ, առանց իրենց անմիջական գործակիցները՝ Պօղոս պէյ Եուսուֆեանի եւ Նուպար փաշայի:

Պօղոս պէյ՝ Մոհ. Ալիի օրով ամէն ինչ էր եւ ինքն էր որ կը կառավարէր Եգիպտոսը, Սուրիան, Հիճազը, Կրետէն եւ Տարփուրը: Շատ պարկեշտ Հայ մըն էր: Պօղոս պէյ Եուսուֆեանին՝ իբրեւ արտաքին նախարարներ՝ իրարու եւ եւ յաջորդեցին Արթին պէյ Չրաքեան (1844—50) եւ Ստեփան պէյ Տէմիրճեան (1850—53 եւ 1855—57): Ասոնցմէ տասնեակ մը տարի յետոյ եգիպտական քաղաքական կեանքի հորիզոնին փայլեցաւ Նուպար փաշան, որուն պատմութիւնը ծանօթ է ամէնուս: Նուպար փաշան՝ եղած է հայր Փէլլահի եւ հիմնած է եգիպտական խառն դատարանները: Ջուր եւ արդարութիւն տուած է Եգիպտոսին: Նուպար փաշայէն ետքը հռչակ հանած են իր որդին՝ Պօղոս փաշան, որ երկիրին մեծ ծառայութիւններ մատուցած է երկրական ամէն գործերու գլուխ կանգնելով: Պէշիքթաշի Պ. Ամփէնէն հետ հիմնած է Հէլիօփոլիս (Արեւաքաղաք) արդիական քաղաքը, զոր Եգիպտացիները «Մըսըր Ճէտիտ» (Նոր Եգիպտոս) կը կոչեն: Նոյնպէս Արթին փաշան, որ Եգիպտոսի հանրային կրթութեան հիմնադիրներէն մէկն եղած է: Արիստակէս Ալթուն Տիւրին, որ հիմնած է Եգիպտոսի պաշտօնաթերթը: Տիգրան փաշա Աբրօ, որ եղած է արտաքին նախարար: Արթին եւ Կարապետ պէյ Բէլիկեաններ, որ վարած են դատական պատուաւոր պաշտօններ: Խտիվներու իբր սեղանաւոր ծառայած են Եղիազար ամիրա, Յակոբ եւ Ալեքսան ամիրաներ, Բարաքչեան ամիրա եւն.: Մեծ հողատէրեր եղած են Աղա Կարապետ Գալուստ, Աբրօ պէյ, Թագւոր փաշա Ցախըրեան, Պօղոս փաշա Նուպար եւն.: Ծխախոտի ճարտարարուեստը Եգիպտոսի մէջ հաստատած են Յովհաննէս պէյ Մաթոսեան (1882ին), Կամսարական Եղբարք (1894ին), Մելքոնեան Եղբարք (1882ին), Գէորգ Իփէքեան (1895ին), Սարգիսեան, Պօտուրեան եւն.: Գաղափար մը կազմելու համար ըսենք թէ՝ Մաթոսեան ընկերութիւնը օրական 5000 եգիպտ. ոսկի մաքսատուրք կը վճարէ եւ 7500 հոգի կ'աշխատցնէ իր գործարաններուն մէջ:

Ահա համառօտագրութիւն մը՝ եգիպտա-հայկական պատմական յարաբերութիւններուն:

Դիտողութիւն մը, եթէ կը հաճիք: Ծովերէ ծով Հայաստանի բանաձեւը նորէն հրապարակը լեցուցած է՝ նման ազդանշներու կրկնոցներուն: Մանաւանդ այդ երազը անխիղճ հեգնանքի տարիկայ դարձած է Եգիպտոսի մէջ, վերածուելով դահճիկ խաղի մը, «ովկիանոսէ ովկիանոս»:

Չմոռնանք որ ծովերէ ծով Հայաստանի մեղքը — եթէ մեղք է — կը պատկանի բոլորին: Ազգային ընդհանուր պոռթկումի մը մէկ շքեղ արտայայտութիւնն էր ան: Չմոռնանք Կեսարացիներու եւ ուրիշներու Եգիպտոսէն թափած հեռագիրները, որոնք կը պահանջէին որ Կեսարիան եւ ուրիշ քաղաքներ ալ մտնեն Հայաստանի սահմաններուն մէջ:

Վերը պարզեցինք հայկական շքեղ գործունէութեան անցեալի փոքր մէկ դրուագը Եգիպտոսի մէջ:

Երբ այսօր հեգնանքով եւ քննախնդրական մոլուցքով, ամէն սրբութիւն կ'ոտնակոխուի, մենք ճակատաբաց կը պոռանք ամէնուն երեսին թէ՝ հայ ազգը արժանի էր ծովէ ծով Հայաստանի մը եւ կարող էր քառորդ դարու շրջանին բարգաւաճ երկիր մը վերածել զայն, պայմանաւ որ իրեն չգլացուէր ամերիկեան հոգատարութիւնը: Ներկայիս, ո՞ր նորաստեղծ երկիրը առանց հոգատարի կրցաւ ապրիլ:

Հայկական շինարարութեան նոր դրուա՞գ մը կ'ուզէք: Ահա ներկայ Հայաստանը, որ ռուսական հոգատարութեան տակ, տասնամեակի մը մէջ բոլորովին կերպարանափոխուեցաւ:

Ներքին աշխատանքի սիրահար, լուսաւոր ձգտումն ունեցող եւ տոկունութեան մրցանիշը կոտրող հայ ժողովուրդը՝ քաջամարտիկ երիվարներու այս շքախումբը՝ իր տաղանդները բիւրեղացնելու եւ շքեղօրէն արդիւնաւորելու համար պէտք ունի ասպարէզի: Հողի եւ ծովու:

Ինչո՞ւ կը ծաղրէք:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԵՐԿՈՒ ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐԸ»

Անցեալ օր մամուլին ցուցադրուեցաւ Victor Hugoի սրահին մէջ A. d'Enneryի եւ Cormonի թատերախաղէն փոխադրուած համանուն ժապաւէնը:

Խաղը նոր չէ: Մնակեան խումբը զայն ունեցած է իր խաղացանկին մէջ՝ թուրքերէն թարգմանութեամբ, եւ յաջողապէս խաղցած Պոլիս:

Բայց եւ այնպէս, նիւթը — հակառակ արքայական շրջանին եւ բարքերուն — կը մնայ միշտ ցնցող, տառապեցուցիչ, եւ մտաչելի, պոռթկացնելով հասարակութեան արդարասիրութիւնը, թրթռացնելով անոր սրտին բարի թելերը:

Հանրիէթ եւ Լուիզ երկու որբուհիներ են: Հանրիէթաքով Փարիզ գալ ստիպուած են՝ անծանօթ բարերարի մը հասցէին:

Ճամբան սակայն Մարքիզ տը Փրէլ ցանկութեամբ կը նշմարէ Հանրիէթի գեղեցկութիւնը: Ծանօթանալու փորձ մը անյաջող կ'անցնի: Սակայն արագօրէն կազմակերպուած դաւի մը շնորհիւ, կը յաջողի — Փարիզ հասնելուն — Հանրիէթը առեւանգել:

Լուիզ մինակ եւ անօգնական է: Որովհետեւ կոյր է:

Մեկերա մը — Լա Ֆռօշառ — կը նկատէ, եւ կը ծրագրէ օգտուիլ իր կուրութենէն: Իր կորուսած քոյրը գտնելու խոստումով ան կ'առաջնորդէ կոյրը իր թաքստոց: Կոյրը շահու աղբիւր մը կը դառնայ, մուրալով, եւ երգելով:

Հանրիէթ փոխադրուած մարքիզին պալատը, կերուխումի մը ընթացքին, հազիւ ուշաբերած, կը փորձէ խոյս տալ զինքը շրջապատող շուայտ ազնուականներու զգուանքներէն, եւ Լուիզի օգնութեան փութալ: Ընդհանուր ծիծաղներուն եւ կատակներուն մէջէն՝ յանկարծ կը ցցուի Ռօժէ տը Վօտրէյի զայրացած դէմքը մարքիզին առջեւ: Անոր նախատինքներուն վրայ, մենամարտ մը տեղի կ'ունենայ որուն ընթացքին մարքիզը ծանրապէս կը վիրաւորուի:

Հանրիէթ ազատ է եւ Ռօժէի պաշտպանութեան տակ: Ան կ'ուզէ ամուսնանալ որբուհիին հետ, եւ իր մտադրութիւնը կը յայտնէ իր հօրաքրոջ կոմսուհի տը Լինիէռին:

Եւ սակայն կոմսը — որ արքայական ոստիկանութեան պետն է — անհնար կը գտնէ այդ ամուսնութիւնը: Հանրիէթ կը ձերբակալուի եւ աքսորին հազիւ կ'ազատի մայրապետի մը առաջին սատարը, անցնելով մենաստանի մը տեղը:

Երկար պիտի ըլլայ պատմել՝ թէ ինչպէս կոյր Լուիզը կը հանդիպի եկեղեցիի մը դրան առջեւ մուրալու ժամուն՝ իր քոյրը բանտին մէջ խո… մոլ բժիշկին, թէ ինչպէս մեկերայի տունը կը դառնայ ահաւոր տեսարաններու վայր մը. անոր երկու զաւակներուն՝ գինով եւ անասնական Ժաքի եւ իր տկար բայց մաքուր Փիէռին մէջ, որ հակառակ իր … պաշտպան կը հանդիսանայ Լուիզին, գաղտնօրէն սիրելով զայն:

Եւ երբ Հանրիէթ կը ներկայանայ մեկերային որջը, Ժաք եւ մայրը կը պատրաստուին չարաշուք անակնկալ մը բերել զայն: Բայց անկար Փիէռ յուսահատական ճիգով կը նետուի … հսկայ եղբօր վրայ, քամնեցող … քատումի մը միջոցին դանակի հար… ուած մը տալով անոր սրտին:

Հանրիէթ եւ Լուիզ գտած են իրար, կոմսուհի Լինիէռի սրահին մէջ, անոնք՝ բժիշկին կարգադրութեամբ. Կոմսուհին այցելել միայն պիտի գիտնայ՝ որ իր երիտասարդութեան … ջին եւ արգիլուած սիրոյ պտուղը … անկարեկիր ծնողքներու կողմէ եկեղեցիի մը դրան առջեւ ձգուած — իբր … դէմն է՝ պատահաբար կոյր, եւ … կելի, որ Հանրիէթի ծնողքը զայն … գեղած էին եւ խնամած:

Ռօժէ տը Վօտրէյ դժուարին … կ'անէ՝ բացատրելու կոմսուհիին … մեղքը, եւ անոր ներումը խնդրել…

Լուիզի գրաւիչ դէմքին եւ … լուռ տառապանքին առջեւ խոստ… ոստիկանապետը, ներումի վճիռ… խօսքը կ'արտաբերէ:

— Անոր աչքերը պիտի բուժ… բժիշկ:

— Այո՛, հիւանդանոցիս մէջ:

— Ո՛չ, այստեղ:

Բեմադրիչը՝ Mr. Tourneur, որ … ծանօթ եւ արժէքաւոր ուժ մըն է, … ցած էր շատ դժուարին կացութիւն… ներէ դուրս գալ յաջողութեամբ, … կատակ նիւթին «Մէլօ»ի հանգամ… քին եւ պայմանադրական կացութ… ուածքին: Կրցած է շատ յաջողապէս … պատկերացնել ամէնէն տպաւոր… մասերը՝ առանց ծամծմելու, … լով արագ, կենդանի ընթացք…

նոյն խոկ պալատական ծեքծեքուն միջավայրին մէջ:

Մէկ ծայրէն միւսը՝ ժապաւէնը կը ներկայացնէ նոր եւ նկարչական աչքով մը դիտուած կտորներ, ցնցող, տպաւորիչ՝ ինչպէս մենանկնկալ, գերա — մօր կողկողագին երգը, իր սպաննուած ու սիրական ազուն արիւնաշաղախ գլուխը ծունկերուն առած, խենթօրէն երգը...

Բեմադրիչը մասնաւորապէս օգտուած է նաեւ իր շուրջը խմբած արուեստագէտներով:

Տիկ. Yvette Guilbert սարսռեցնող մեգերայ մը անձնաւորած է: Emmy Lynn վհատելի ու մանչ կոմսուհիի դերին մէջ անհունօրէն գրաւիչ է:

Երկու որբուհիները՝ Renée Saint-Cyr — Հանրիէթ — եւ Rosinne Derean — Լուիզ, նուրբ են եւ երանգաւոր:

Gabriel Gabrio — յայտնի Ժան Վալժանը Հիւկոյի «Թշուառներ»ուն առաջին ժապաւէնին — անմոռանալի եւ ահարկու ժաք մը մարմնաւորած է:

Pierre Magnier տպաւորիչ է կոմսի դերին մէջ: Ժօժէի կարեւոր դերը տիրապետօրէն կը տանի J. Martinelli, Comédie Françaiseէն:

Francey անկար Փիէռի դժուարին եւ հոգեբանական նրբութիւններ պահանջող դերը կ՚ապրեցնէ ցաւագինօրէն:

Pathé-Natanի լաւագոյն ժապաւէններէն մէկն է այս եւ ներկայացումը կը սկսի այս օրերս:

ՀՐ. ԱԼԵՄՆԱԲ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԻՋԱԳԵՏՔ

Հայերը Քէրքուքի մէջ

—·—

Քէրքուք՝ Պաղտատի հիւսիսակողմը, ճիշդ երկու հարիւր մղոն հեռաւորութեան վրայ, բաւական բազմամարդ եւ սիրուն քաղաք մըն է, փռուած ընդարձակ դաշտավայրի եւ «Գալա» կոչուած բլրակի մը վրայ: Տարիներ առաջ կը համարուէր Իրաքի հարուստ մէկ գիւղաքաղաքը: Սակայն, իր քարիւղին հանքերը տարիներէ ի վեր իր վրայ կեդրոնացուցած են արեւմտեան չորս մեծ պետութիւններու ուշադրութիւնը:

Քարիւղի գործը պատճառ դարձաւ որ կարգ մը հայ ընտանիքներ ալ, թէ՛ շրջակայ քաղաքներէն եւ թէ Սուրիայէն ու Լիբանանէն գան եւ հաստատուին այս քաղաքին մէջ:

Զինադադարի վաղորդայնին հոս 30—40 հայ ընտանիք պարունակող հայ գաղութին թիւը, ասկէ երեք — չորս տարի առաջ բարձրացաւ 200—250: Սակայն վերջերս, մասամբ ընկերութեան գործերու կրճատումովը՝ այդ թիւը իջած է 135-140:

Քէրքուք հինգ տարիներէ ի վեր կը պահէ իր ազգային վարժարանը: Այժմ աշակերտութեան թիւն է 180, որմէ 53ը նախակրթարան եւ 55ը մանկապարտէզ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

«Նոր Մարաշ» Սելանիկի մէջ

—·—

Մօտ օրէն պիտի փլցուին Սելանիկի Պէչ Չինարի գաղթակայանին տաղաւարները: Դիմումներու շնորհիւ կարելի եղած է յետաձգել այս քանդումը, բայց այլ եւս նոր պայմանաժամ առնելու կարելիութիւնը չէ մնացած: Այս կանխատեսութեամբ, Պէչ Չինար բնակող Հայերը ստիպուած են իրենց գլխուն ճարը նայիլ:

Անոնցմէ յիսունի մօտ ընտանիքներուն մտահոգութիւնը փարատեց Պ. Լեւոն Յովակիմեան, որ 120,000 դրախմի վճարելով յարմար հողամաս մը գնեց անոնց համար, Վարտարի հրապարակէն շուրջ երկու քիլոմեթր հեռաւորութեամբ կէտի մը վրայ: Գաղթականները հոն փոխադրուելէ վերջ, մաս առ մաս պիտի վճարեն փոխարժէքը իրենց գործածած հողերուն, որոնց վրայ պիտի կառուցանեն իրենց նոր տնակները: Տնակներու շինութիւնը հաւանաբար կը սկսի 15—20 օրէն:

Նոր թաղին հիմնարկէքը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու եւ այդ առթիւ, մատաղ մորթուեցաւ: Թաղամասը կոչուեցաւ «Նոր Արմաշ»:

Ներկայ էին՝ հողամասին բաժանորդ դրուած յիսուն ընտանիքներն ալ իրենց բոլոր պարագաներով:

Մինչեւ իրիկուն շարունակուեցաւ ժողովուրդի խրախճանքը: Տեղի ունեցան զանազան խաղեր, պարեր, անակնկալներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանքային ճարտարագէտ Ղամբարեանի մահը

—·—

Փետրուար 8ին մեռաւ Հայաստանի հանքախուզական բաժնի ճարտարագէտներէն Ղամբարեան:

Վերջերս Բագու գրկուած էր հանքային խնդիրներու կարգադրութեան համար: Երբ օդանաւով կը վերադառնար Բագուէն Երեւան, Ուջար կայարանին մէջ օդանաւը խորտակուեցաւ եւ արկածին զոհ գնաց հայ ճարտարագէտը:

Ծնած է 1889ին, բարձրագոյն ուսումն ստացած էր Փարիզի մէջ, (աւարտած 1927ին): 1928ին կը հրաւիրուի Հայաստան, դասախօսելու համալսարանին մէջ: Յետոյ կը նշանակուի հանքախուզական արշաւանքներու պետ: Այսպէս կ՚աշխատի Զանգեզուրի Հովիտին մէջ, Նուռնուս, Փարաքար, Փարբի:

Խղճամիտ աշխատող մըն էր եւ գիտական լաւ պաշար ունէր:

Կուսակցական շարժում

—·—

Փետրուար 16ին տեղի ունեցաւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի եւ Երեւանի կոմիտէի միացեալ նիստը:

Զեկոյցներ տուին Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէի քարտուղար Մեերզոնի եւ Խանջեան:

Այս նիստին մէջ որոշուեցաւ Օթեանը եւ Գումեզինը հանել կեդր. կոմիտէի քարտուղարութենէն, առաջինին տեղ ընտրուեցաւ Վ. Գասպարեան, երկրորդին տեղ՝ Պ. Պետրոսեան: Նոյն քարտուղարութեան մէջ առնուեցաւ, մշակութային գործերու համար, Զ. Աշրաֆեան: Կեդր. կոմիտէի քարտուղարութեան անդամ ընտրուեցաւ նաեւ Լ. Բարսեղեան:

Կեդր. կոմիտէի անդամ նշանակուեցան նաեւ Վ. Աւագով, Գալստեան, Գ. Քալանթարեան, Ն. Ներսէսեան եւ Գ. Շահնազարեան:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

—·—

Հայաստանի թղթատարական սպասարկութիւնը թերի է տակաւին: Այսպէս յաճախ կը կորսուին նամակները, կ՚ուշանան հեռագիրները, թերթերը չեն յանձնուիր իրենց հասցէին, կամ շատ անկանոն կը յանձնուին իրենց տէրերուն, եւայլն: Այս թերութիւնները սրբագրելու նպատակով գործավարներու խորհուրդը կարգ մը նոր հրահանգներ խմբագրած է, որ ահաւասիկ.

1— Հայաստանի զանազան շրջանները պիտի մասնակցին, 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, այն ծախքերուն, որ կը կատարուին շրջանին թղթատարական գործերուն համար: Այս ձեւով գիւղաքէն պիտի հաւասարակշռուի եւ թղթատարական սպասարկութիւնը պիտի բարեկարգուի:

2— Նախընտրութիւն տալ թղթատարական մարմնի շինարարական գործին:

3— Հեռախօսային ցանցի սիւներով ապահովել թղթատարական շէնքերը:

4— Գիւղերու, գիւղատնտեսական կայաններու թղթատարական սպասարկութիւնը կանոնաւորելու մասին ձեռք առնել ամէն միջոց, որպէս զի մօտիկ գիւղերը երկու օրուան ընթացքին հեռաւոր գիւղերը երեք օրուան ընթացքին ստանան թերթերն ու նամակները:

5— Բարեկարգիչ փոխադրական սպասարկութիւնը, որպէս զի շրջանային կեդրոնները ժամանակին ստանան թերթերն ու նամակները:

6— Նամականիներուն տրամադրել շէնքեր, պահելու համար թղթակցութիւնն ու դրամները:

7— Այն գիւղերուն մէջ, ուր նամակատուփեր չկան, հաստատել եւ ծախել դրոշմաթուղթ:

8— Երկու ամսուան ընթացքին ա-նուն տալ շրջանային կեդրոններու բոլոր փողոցներուն:

9— Քաղաքներու մէջ, բոլոր այն տուներուն բակին մէջ, որ երկուքէ աւելի յարկ ունին, զետեղել նամակատուփեր վարձակալներուն յատուկ:

Նոր անուանակոչութիւն

—·—

Գրած էինք թէ որոշուած է փոխել Հայաստանի կարգ մը գիւղերուն ու քաղաքներուն անունները: Այս մասին Ս. Զօրեան եւ Զ. Կորկոտեան հետեւեալը կը գրեն «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ:

Հայաստանի գիւղերն ու քաղաքները տակաւին շատ կը կրեն կղերա-աւատապետական շրջանէն մնացած բազմաթիւ անուններ, որոնք ժամանակավրէպ դարձած են շատոնց:

Ճարտարագործական արդի Հայաստանի մէջ, բանուորներուն համար անհանդուրժելի են այդ անունները, զորս պէտք է փոխել:

Հայաստանի համայնագիտարանին հրատարակութիւնը առիթ եղաւ հարցը դնելու իր ամբողջ սրութեամբ, (1927ին ալ դրուեցաւ այդ հարցը եւ նշանակուած յանձնախումբ մը աշխատեցաւ այդ ուղղութեամբ): Համայնագիտարանի խմբագրութեան պահանջով, որոշուեցաւ փոխել Հայաստանի գիւղերուն ու քաղաքներուն անունները:

Բայց ի՞նչ ուղեգիծ ընտրել, կատարելու առեն այդ անուանափոխութիւններ:

Կղերական շունչ մը կայ բազմաթիւ բնակավայրերու անուններուն վրայ: Զնջել ամէն տեղագրական անուն, որ կրօնական յիշատակով մը կը մնայ:

Մեզի պէտք չեն անուններ, որոնք յիշեցնեն Աստուած, խաչ, վանք, մոլլա, շէյխ, սէյիդ, հաջի, քիլիսա, մէջիթ, (այդպիսի անուններ՝ Աստուածնուռ Խաչիգուս, Շէյխհաջի, Հաջինազարօղլի, Ղուլղարվիչ, Մոլլահմէդ, Քէչիչքենդ, Ղարանամազ, Խաչիքիլիսա, Ղզլղարաքիլիսա, եւն):

Ոմանք ալ կը կրեն աւատապետական շրջանի անուններ, (օրինակ Ալիբէկլու, Ավգալաղալու, Փաշաքենդ, Էֆէնդի, Սուլթանարադ, Նովօ-Նիկոլայեւկա, Ալեքսանդրովկա, Փաշալու, եւայլն):

Անհանդուրժելի է ընկերվարական շինարարութեան այս շրջանին տալ հին աւերակները յիշեցնող անուններ, (օրինակ Թէկխարաբար, Թալախարաբա, Կարմիրխարաբա եւայլն):

Յաճախ պատահած են գիւղացիներ, որոնք չեն ուզեր յայտնել իրենց գիւղին անունը, ծաղրանքի չենթարկուելու համար, (օրինակ Սրչանլու, Սոյսուզ եւայլն): Կամ այսպիսի անուններ. — Կորուխդինէյ, Զէյթա — Զոմփա — Զոմախ, Զվելի, Զարգիբիլ, Շէյխոզդէ Ալի Սարուճի, եւայլն):

Գիւղեր ու քաղաքներ ալ կան, որոնց անունները աղաւաղուած են եւ հեգնական ձեւ մը առած, — ինչու չըվերահաստատել հին եւ ուղիղ ձեւը, այսպէս Վորդնակը պէտք է գրել Վարդնակ, Շնգաւիթը՝ Շէնգաւիթ, Շնհերը՝ Շէնհեր:

Եւ դեռ կան անուններ, որոնց շատ կը հանդիպինք զանազան շրջաններու մէջ, եւ շփոթութիւն կը պատճառեն: Այսպէս Հայաստանի մէջ կան 8 Ղարաքիլիսա, 4 Ղզլքիլիսա, 6 Բաշքենդ, 4 Աղջաղալա:

Անունները փոխելու առեն, ճշդել թէ ինչ ազգութեան կը պատկանին բնակիչները եւ կնքել նոյն ազգութեան լեզուով, կը վերջացնեն երկու յօդուածագիրները:

⁂ Մ. Արեգեանի ստորագրութեամբ շրջաբերական մը գրկուած է գաւառները, հրահանգ տալով, որ ամէն շրջանի մէջ նշանակուի «գիտական թղթակից» մը, պաշտօն տալով անոր ճշդել

1.— Տեղական անուններու ուղղագրութիւնը, (օրինակ, Քիւլլիջա՞ թէ Գիւլլիջա):

2.— Կրկնակի անուններու գոյութիւնը, (օրինակ, Ղարադաշ = Սեւքար, Նովոպակրովկա = Ջիրուխլի):

3.— Գրականութեան մէջ գործածուած հին եւ նոր անունները, (օրինակ Վարսեր = Զաշա):

4.— Հին անունը, որ այժմ գործածական չէ:

5.— Բնակչութիւնը ի՞նչ նոր անուն կ՚ուզէ տալ, թղթակիցին կարծիքը:

6.— Գիւղերու եւ քաղաքներու անուններէն զատ, ճշդել նաեւ լեռներու, գետերու եւ լճերու անուններով:

ՄԱՄՈՒԼ

Համատարած թշուառութիւն

—·—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 փետր.).

— «Զախաղանց տաժանելի պայմաններու տակ կ՚ապրի հանրութեան այն մասը, որ գործազուրկ է, աննեցուկ, աղքատ եւ անապաւէն: Հարուստ ու տակաւին քիչ թէ շատ բարեկեցիկ նկատուած բախտաւորներու քովն ի վեր իր դաժան ճակատագիրը կը սպայ օրն ի բուն գծրախտ չքաւորներու հսկայ զանգուած մը, որ ապրուստի ամէնէն տարրական միջոցներէն իսկ զրկուած է: Շատեր օրը իրիկուն կ՚ընեն հանրային կարեկցութեան տրամադրած պատառ մը հացով: Ուրիշներ՝ իրենց անօթութիւնը կը կրծատեն հպարտութեան ակռաներով ու կը հալին, կը մաշին, անձայն անշըշուկ: Ոմանք կը հոգեվարին կամ կը մեռնին անունդի պակասէն, լքուած ու անտեսուած: Կամ, անդիմադրելի յուսահատութեան մը անձնատուր՝ վերջ կուտան իրենց ցաւատանջ կեանքին: Պատկերներ՝ աղեխարշ ու քստմնելի պատկերներ՝ ամենօրեայ եւ ամէն տեղի յատուկ...

Այս է ներկայ վիճակը: Թշուառութիւնը անսահման է, մինչ հանրային կարեկցութեան սահմանը իջած է իր նուազագոյնին: Ասկէ՝ անօթութեան ստացած լայն ծաւալը ամէն տեղի մէջ: Չարիքը կը ներկայացնէ ընդհանուր կերպարանք, մինչ անոր հակազդելու, անոր դէմ պայքարելու համար ի գործ դրուած միջոցները, զայն մակերեսէն իսկ դարմանելու անբաւարար մասնակի ճիգեր են միայն: Հասած ենք այնպիսի կացութեան մը, որ տղան հօրը եւ եղբայրը եղբօրը նեցուկ դառնալու անկարելիութեան մատնուած է: Հասած ենք այնպիսի կացութեան մը, որ մեծով պզտիկով 250 հազար բնակչութեան համրող Սելանիկի մէջ, աւելի քան 80 հազար թշուառներ, ամէն օր զիրար կը հրմշտկեն հանրային ճաշարաններու դռներուն առջեւ, հարիւր դրամ հացի մը նպաստին համար: Տասնեակ հազարաւոր այրեր ու կիներ, իրենց քրտինքով, նոյնիսկ չերտ մը հաց ճարելու կարելիութենէն զրկուած են: Հազարներով կը համրուին գործելու ընդունակ այն երիտասարդները, որոնց գրպանները դատարկ են ամիսներէ եւ նոյնիսկ տարիներէ ի վեր: Եւ անոնք՝ որ ամէնէն սեւ աշխատանքին իսկ լծուելու յօժար են աժանագոյն վարձքով մը, բայց աւելածուի գործ իսկ չեն կրնար գտնել: Եւ այսպէս, ամէն տեղ, ամէն երկինքի տակ, մէկը միւսէն նախանձելիք բան մը չունի: Բոլորը բախտակից, բոլորը եղբայրացած՝ համատարած խեղճութեան մը մէջ, բոլորը ենթակայ՝ նոյնանման ճակատագրի մը անողոք հարուածներուն եւ չչմած՝ անոնց սպանիչ ծանրութեան տակ...

Աւելի մտահոգիչը սակայն այս բոլորին մէջ այն է, որ առհասարակ, անմիջական բարելաւման մը յոյսերը կը խամրին օրէ օր: Եւ չարիքը, հետզհետէ, աւելի լայն կը փռէ իր մահաշուք թեւերը տանջահար բազմութեանց վրայ: Ո՞ւր կ՚երթանք այսպէս գլխիվար: Եւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ չափէն աւելի անբնականոն այս դրութիւնը, որ խոր դժգոհութիւններ կը կուտակէ միլիոնաւոր մարդոց կուրծքերուն տակ, աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Վարդանանց»ի առթիւ

—·—

ՏԷՍԻՆ, 2 Մարտ (յառաջ).— Փետրուար 26ի կիրակին տեղւոյս S. L. S. A.ի գործարանի ունեցած դպրոցի հայ երկսեռ աշակերտներու կողմէ, Մալոյեան եւ Պօտուրեան վարդապետներու ղեկավարութեամբ «Վարդանանց»ի եւ Բարեկենդանի առթիւ, սարքուած էր դպրոցական հանդէս մը, S. L. S. A.ի սրահին մէջ: Ճիշդ ժամանակին ծնողքներն ու հայ հասարակութիւնը գրաւած էին աթոռները եւ կը սպասէին վարագոյրի բացման: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին ֆրանսական եռագոյնները, իսկ հայկականին պակասը անմիջապէս աչքի կը զարնուէր:

Ժամը 3ին հանդէսը բացուեցաւ նախագահուհին՝ Օր. Ս. Հիւսեան զրուար ուղերձով մը որ պատրաստուած էր հայր Մալոյեանի կողմէն:

Արտասանեցին Մ. Սարոյեան՝ «Լուսաւորիչ», Խ. Եկեան՝ «Վարդանանց» եւ մանկապարտէզի խումբ մը փոքրիկներ՝ «Ա., Բ. Գ.»: Բոլորն ալ յաջող էին:

Յետոյ ներկայացուեցաւ Հայր Պօտուրեանի կողմէ գրուած զաւեշտ մը «Բարեկենդանի պար»ը, որուն կը մասնակցէին Օրիորդներ՝ Մ. Թուլունպաճեան (Տիկ. Զապէլ). Կ. Պօշնակեան (Անուշ), Ն. Սանքիեան (Շուշան), Ա. Պետրոսեան (Արմիկ), Ս. Հիւսեան (Սպասուհի), ինչպէս նաեւ խումբ մը օրիորդներ իբրեւ պարող:

Ներկայացուեցաւ նաեւ տրամախօսութիւն մը՝ «Փոքրիկ Հայ Նահատակը»: Կը մասնակցէին փոքրիկներ՝ Ե. Ճիլօեան «Նահատակը», Ռ. Մոմճեան «Տէր քրիստոնեան», Պ. Գասպարեան «Զաւակը» եւ Կ. Օհանէսեան «Պարսիկ զինուոր» դերերու մէջ, որ անցաւ նոյնպէս յաջող: Հանդէսին ընթացքին մէջընդմէջ կը նուագէր ֆօնօ մը ազգային եւ յեղափոխական երգեր, արթնցնելով ներկաներու մէջ ազգային եւ մարտական ոգին:

Հանդէսը վերջանալէն առաջ խօսեցան Վիէնի հոգեւոր հովիւ Հ. Աբիս Վարդանեան եւ Հ. Անդրէաս Պօտուրեան, նիւթ ունենալով «Վարդանանց»ը եւ անոր ազգային ու կրօնական առաւելութիւնները, որ պէտք ունի հայ ազգը:

Վերջաւորութեան ցոյց տրուեցաւ կենդանի պատկեր մը:

Կ՚արժէ շնորհաւորել 2 վարդապետներու այս ձեռնարկը և կատարած դերը այս գաղութին մէջ: Երկուքն ալ իրենց աջակցութիւնը չեն զլանար որեւէ անհատի մանաւանդ բանուորներու միջեւ պատահած խնդիրներու առթիւ: Տեղին չէ չըշեշտել թէ երբ 3000նոց հայ գաղութ մը իր անհամերաշխութեան պատճառաւ, մինչեւ այժմ չէ կրցած ազգ. մանկապարտէզ մը բանալ, անդին շնորհիւ երկու վարդապետներու միջնորդութեան, կարելի եղած է գործարանի բացուած դպրոցին մէջ, ամէն հինգշաբթի կէս օրէ վերջը հայերէն դասընթացքները ունենալ հայր Պօտուրեանի եւ Մալոյեանի ղեկավարութեամբ:

Վ. Եհունի

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.- Ամերիկայի Հնդիկներուն տառապանքը

Զօրավար Սքօթ, որուն վիճակեցաւ այս գործը 1837ին, ի հարկին նոյն իսկ բռնի դուրս հանելու Շիրոքացիները՝ ամօթ զգաց իր երկրին համար: Ամերիկեան պատմութիւնը չափազանց իրաւունք ունի, երբ 18 հազար Հնդիկներու այս բռնի արտաքսման մասին կը գրէ.— «Նոյն իսկ քաղաքակրթութեան ամէնէն ստորին աստիճանին վրայ գտնուող ժողովուրդի մը համար, նախատինք մը պիտի ըլլայ այն ձեւը, որով վարեցին Ճօրճիայի գործերը, օրէնքի դրօշին տակ»:

Շիրոքացիները, իրենց վտարուելէն յետոյ եկան զէպի արեւելք, Հնդկական հող կոչուած տեղը եւ Օքլահոմայի հարաւ - արեւելեան կողմը: Իրենց հետ եկան նաեւ ուրիշ ցեղեր, բայցանոնց հետ ալ նոյն չափ Ամերիկացիներ:

Անոնք իրենց նոր հայրենիքին մէջ հաշտանդիստ չգտան: Ճերմակները խաղաղ չձգեցին զիրենք: Մաս առ մաս անոնց ձեռքերէն առին իրենց հողը, նոյն իսկ անոնք որ կառավարութեան կողմէ հանդիսաւորապէս երաշխաւորուած էին: Հնդիկները թող իրենց կրցածին չափ ինքնապաշտպանութեան դիմէին, միշտ նորեկներ, ծուղակով որս բռնողներ, ագարակատէրներ եւ ամէն տեսակ արկածախնդիրներ կուգային կը լեցուէին երկիրը, ծաղրելով ամերիկեան օրէնքները. իսկ Հնդիկները կը վտարուէին իրենց ստացուածքէն:

Կարմրամորթները կը ստիպուէին ուրիշ իրենց ինչքին մեծ մասը իրենց նախկին բնակավայրերուն մէջ թողուլ, իրենց նախնիները մեծ թիւով կ՚ոչնչանային ճամբան, իսկ իրենց համար որոշուած երկիրը չէր կրնար իրենց ձգածին հետ համեմատուիլ: Եւ այսպէս Հնդիկները, պարտաւորուած էին դարձեալ ամբողջովին հիմէն կազմակերպել իրենց համայնքը, յաւիտենապէս խառնակուած ու քայքայուած նորեկներու կողմէ:

Սակայն, հակառակ այս բոլորին, յաջողեցան իրենց վերելքին մէջ, եւ հնդկական հողին վրայ տեղի ունեցած այս զարգացումն է որ, — որմէ ծնունդ առաւ յետոյ Օքլահոմայի Դաշնակցութիւնը — նշանակալից է հնդկական հարցին լուծման համար: Երբ այլ եւս Հնդիկը դադրած էր զինուորական լուրջ հակառակորդ մը նկատուելէ՝ մղում տրուեցաւ իր ձուլման եւ այս ճիգը դիւրութիւն ստացաւ արիւններու ուժեղ խառնուրդով մը որ վաղուց կատարուած է արդէն Հնդիկներու եւ Ճերմակներու միջեւ: Խափշիկներուն դէմ եղած ցեղական նախապաշարման նմանը երբեք գոյութիւն ունեցած չէ Հնդիկներուն հանդէպ, նոյն իսկ Ամերիկայի մէջ:

Միացեալ Նահանգներուն մէջ ապրող Հնդիկներուն թիւը այս տասնամեակի ընթացքին խիստ փոփոխական է: Սոյն իրողութեան հիմ չի կրնար ծառայել այն հանգամանքը թէ յատուկ հողամասի մը հնդիկ ժողովուրդը մաքրարիւն, խառնարիւն թէ ճերմակ Հնդիկներէ բաղկացած է, որովհետեւ Ճերմակներն ալ կրնան այդ ցեղերէն մէկուն ընկերակցութեան մէջ ընդունուիլ եւ ուրեմն հաւասար իրաւունքով անդամ կը համարուին անոր: Հնդկուհին սքանչելի տանտիկին մը ըլլալով՝ դժուար չէր ճերմակ ամուսին մը գտնել:

Այս բոլոր կենակցութիւնները աօրէն էին, որովհետեւ ամերիկեան օրէնքը հնդկական արեան հետ խառնուիլն ալ կ՚արգիլէր, սակայն մեծ բանի մը չծառայեց այս արգելքը: Միացեալ Նահանգներուն մէջ շատ մեծ է խառնածիններու թիւը, եւ կը հասնի ամէն շրջանակներու եւ ամէն ասպարէզի մէջ,— ճարտարարուեստի, վաճառականութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի: Շարժանկարի համբաւաւոր դերասաններ կան որոնք հնդիկ սերունդէ են, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու փոխ նախագահ Միսթր Քըրթիսը որ կը պարծենայ իր այդ ծագումովը: Նախագահներ ու զինուորներ հպարտութեամբ կը կրեն հնդիկ սերունդի մը պատուոյ անդամի փետուրէ զարդերը:

1924էն ի վեր բոլոր Հնդիկները ամերիկեան քաղաքացիի իրաւունք կը վայելեն, թէեւ պաշտօնապէս տակաւին «պետութեան անչափահասները» կը համարուին, եւ իրենց ստացուածքին ու իրենց ցեղին կեանքը անոր պաշտպանութեան ներքեւ կը գտնուին: Ոչ ոք կը խորհի սոյն ձեւին վրայ յարձակում գործել: Որչափ որ իրենց վերապահուած շրջանին մէջ հնդիկ մշակոյթը դեռ կենդանի է՝ առիթ մը կը ներկայացնէ օտարներու հետ հաղորդակցութեան եւ մաս կը կազմէ Մ. Նահանգներու բոլոր հետաքրքրական վայրերուն:

Դեռ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող 200 ցեղերը, որոնք իրենց յատուկ լեզուներն ու զաւառաբարբառը կը խօսին, իրենց մասնաւոր մշակոյթը եւ աւանդութիւններն ունին՝ շուտով պիտի մեղկանան եւ անհետին, մշակութային ձուլման շնորհիւ: Աւոր գործնական կիրարկումն է Հնդիկներու զաւակները շատ հեռաւոր դպրոցներ ղրկել: Ջանանք այսպէս օտարացնելով իրենց ընտանեկան կեանքէն՝ այդ հետապնդուած նպատակը չպիտի վրիպի:

Հսկայ քուրային մէջ, ամերիկեան մեր ժամանակներու յառաջապահը կ՚ըլլայ ցեղերու ձուլման մեծ դատին մէջ եւ որուն արդիւնքը կը կազմէ Ամերիկացի մարդը, զոր մենք չենք ճանչնար տակաւին:

Ինչպէս որ Հնդիկները իրենց հողն ու կեանքը զոհելու ստիպուեցան այն պետութեան, որ ոչնչացուց զիրենք, ահա անգամ մըն ալ իրենց արիւնը կ՚ընծայեն այն ժողովուրդին, որուն մէջ կը հալին իրենք:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

ՎԱՂԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, պատկերազարդ, պատրաստեց Յ. Պալէսեան, տպ. Փարիզ: Գին 10 ֆրանք:

⁂ Հեռագիրները կը հաղորդեն թէ կառավարական խմբակցութեան պարտութիւնը ընդհանուր ապշութիւն պատճառեց, նոյն իսկ ընդդիմադիր շրջանակներուն մէջ։

Աթէնքի շրջանին մէջ, կառավարութիւնը չկրցաւ շահիլ որ եւ է աթոռ, հակառակ դաշնակիցներու աջակցութեան։ Պելոպոնէսի մէջ, միայն մէկ հոգի ընտրուեցաւ կառավարական ցանկէն։ Ժողովրդականները (արքայական) իրենց շահած աթոռներով կրնան կառավարութիւն կազմել։ Համայնավարները ո՛ր եւ է աթոռ չշահեցան։ Պարտուեցան նաեւ արտաքին նախարար Միխալաքոփուլոս եւ նախկին վարչապետ Փափանասթասիու։

Ժողովուրդը հանդարտութեամբ ընդունեց զօր. Փլասթիրասի յայտարարութիւնը որ պարզապէս դիկտատուրա կը ստեղծէ։ Օդանաւեր այս յայտարարութիւնը ցրուեցին բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։

Նոր կառավարութիւնը գործերը պիտի վարէ մինչեւ խորհրդարանին բացումը։ Արտաքին նախարար նշանակուած է Պ. Մավրուտիս։

Հիթլէր կը զօրացնէ իր յենարանները

ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՀԵՏ

Երկուշաբթի տատու կանուխ, առաջին անգամ ըլլալով, Հիթլէր մինակը այցելեց նախագահ Հինտէնպուրկի, եւ տեղեկութիւններ տուաւ մարտ 5ի ընտրութեանց մասին։ Մինչեւ հիմա ունկնդրութեան կ'ընդունուէր ընկերակցութեամբ փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէնի։ Այժմ յաղթանակը շահած ըլլալով, այլ եւս պէտք չունի խնամակալութեան, որուն ենթարկուած էր յունուար 30էն ի վեր։ Այժմ կրնայ հրամայել առանձին, քանի որ Գերմանիոյ ժողովուրդին հարիւրին 44ը ընդունած է իր իշխանապետութիւնը։

Կը կարծուի թէ նախարարական խորհուրդը իր առաջին նիստին մէջ պիտի որոշէ ջնջել հանրապետական դրօշը (սեւ – կարմիր – ոսկեգոյն), եւ պիտի պահանջէ վերահաստատել միապետականը (սեւ – ճերմակ – կարմիր)։ Տարակոյս չկայ որ Հիթլէր կը ձգտի Փաշականութեան. բայց թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի յանգի, — յայտնի չէ տակաւին։

⁂ Կրթական նախարարը հրամայեց դպրոցները փակել մարտ 8ին (այսօր), «փառաբանելու համար մարտ 5ի ազգային յաղթանակը»։

⁂ Հիթլէրականները կը շարունակեն բռնի գրաւել այն վարչութիւնները որոնք վստահութիւն չեն ներշնչեր, ձախակողմեան հոսանքներու ձեռքը անցած ըլլալով։ Համպուրկի եւ Ալթոնայի քաղաքապետութիւնները գրաւելէ յետոյ, վերջնագիրներ ղրկեցին Պրէմէնի ազատ քաղաքի վարչութեան, պահանջելով հրաժարիլ։

Երկուշաբթի օր քանի մը հարիւր «նացի»ներ գրաւեցին Մանհայմի քաղաքապետութիւնը, հակառակ եղած բողոքներուն։ Հիթլէրական դրօշ պարզուեցաւ շատ մը քաղաքներու քաղաքապետական շէնքերուն վրայ։

Տասը միլիառի փոխառութիւն մը

Ելմտական նախարարը երէկ խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը՝ տասը միլիառ ֆրանքի փոխառութեան մասին։

Օրինագիծը անմիջապէս վճռականութեան պիտի ենթարկուի։ Այս փոխառութեան շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ կարճ պայմանաժամով գանձատոմսերու կարեւոր մէկ մասը վերածել միջին պայմանաժամով պարտքերու. հետեւաբար դրամատուները պիտի կրնան առեւտրական լայն վարկեր բանալ եւ օգնել գործերու բարգաւաճման։

Աւստրիոյ մէջ ալ խլրտումներ

Աւստրիոյ հիթլէրական կուսակցութիւնը պահանջեց որ կառավարութիւնը դաս առնէ գերմանական ընտրութեանց արդիւնքէն եւ անմիջապէս հրաժարի։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ իրենք որոշած են միանալ Գերմանիոյ (անշլուս) եւ կ'աւելցնէ.

— «Կը հրաւիրենք Աւստրիոյ վարիչները ճանչնալ ժողովուրդին կամքը։ Անոնք արդէն Աւստրիան խրած են խայտառակութեան եւ տառապանքի մէջ եւ ծախած են Ֆրանսայի։ Տակաւին սահմանապահ պահականոցներ մեզ կը բաժնեն Գերմանիայէն։ Բայց մենք վճռած ենք տապալել զանոնք, ոչնչացնել մեզ բաժնող դաշնագիրները եւ Աւստրիան միացնել Գերմանիոյ»։

Ամէն օր հարիւրաւոր Գերմանացի փախստականներ կը հասնին Վիէննա։ Ժողովրդավար մամուլը կը պահանջէ Աւստրիան դարձնել հոգեւոր ապաստանարան մը այն գերման գրագէտներուն եւ փիլիսոփաներուն համար որոնք այլ եւս չեն կրնար ապրիլ Գերմանիոյ մէջ։ Փախստականները կը պատմեն թէ բազմաթիւ քաղաքական յանցաւորներ բանտ նետուած են եւ ըմբոստացուցիչ տանջանքներու կ'ենթարկուին։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Քաշանի մէջ

ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
115, Route d'Orléans

×

Պանեօի մէջ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ
12 rue Mme. Curie (Bagneux)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի,» La Samaritaine» սրճարանի ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին 32, Ave. des Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ԻՆ

1, rue Livingstone, Paris (18):

Métro: Anvers et Barbès

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՔՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

ՄԱՐՏ 11 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

Վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։

Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

11 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ

ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Գրադարանէն, 49, րիւ Նասիօնալ։

Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 Ֆր.

Թատերական ներկայացում եւ պարահանդէս

ԼԻՈՆԻ ՊՕԼՈՒԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻ

11 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին,

Harmonie-Italienneի սրահին մէջ, 242, Ave. de Saxe

կը ներկայացուի ՏԱՏՐԵԱՆԻ՝ «ԲԱՐԵՒ ՏԷՐ ՊԱՊԱ» (զաւեշտ)

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, մեներգ, արտասանութիւն եւ 8 հոգինոց ճազ-պանտ։ կէս գիշերէն վերջ պարեր մինչեւ առաւօտ։

Ճոխ պիւֆէ։ Մուտք՝ 5 եւ 4 ֆրան։ Անգործներու՝ 3 ֆրանք։

ՌՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Ֆլորիայի մէջ։ Շարունակութիւն վիճաբանութեանց նոյն օրակարգին շուրջ։ Ընկերներու փափաքին վրայ, ցոյց պիտի տրուի նաեւ Սուրիոյ մեր ընկերներու կեանքէն առնուած շարժանկարը։

ՓԱՐԻԶԻ և արուարձաններու մէջ բնակող Սեբաստիոյ նահանգի բոլոր հայրենակիցները կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Պ. Փանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն։ Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու։ Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania)։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

տնական գործերու համար կին մը։ Դիմել Տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի 14, Passage de Puebla, Փարիզ (19), Մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. Մ ՄՈՒՐԵԱՆԻ

ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ

Բ. տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343 գին՝ 20 ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լաթակազմ, 1200 էջ գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

510 էջ, բազմաթիւ նկարներ Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱՌԱԿԱՆԻ

ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Թուրքիոյ խորերը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը

877 էջ, պատկերազարդ, Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, 1933

Նոր տարիի ամէնէն ճոխ տարեգիրքը

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

գին 30 ֆրանք եւ 1.50 տոլար

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ, 51 rue Monsieur-le'Prince, Paris

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը։ Ընդարձակ գրացուցակը կը ղրկուի փափաքողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Օ՜հ, շատ հանդարտ աղջիկ մըն է։ Ես կատարեցի դատավարութիւնը անցեալ օր։ Բայց ինք չի հաւատար որ պիտի գնդակահարուի. վստահ է որ իր բարեկամները պիտի միջամտեն։ Գեղեցիկ կին մըն է եւ չի հաւատար որ մարդիկ կրնան գնդակներով ծակծկել իր մարմինը։ Կիները չեն հասկնար պատերազմին իմաստը. չպիտի հասկնան երբեք։

— Իսկ կարելիութիւն կա՞յ որ իր բարեկամները միջամտեն։

— Սիրելի տղաս, ըսաւ զօրավարը ժպտելով, երկու տարի է ճակատն էք, այնպէս չէ՞։

— Այո՛, Տէր։

— Տեսա՞ծ էք որ բարեկամութիւնը կամ անոր նման ակարութիւններ ազդեցութիւն ունենան երբ նպատակ մը կայ իրագործուելիք։

— Ո՛չ։

— Ո՛չ. անշուշտ պիտի ուզէի գնդակահարել զայն տասն անգամ եւ ամենամեծ հաճոյքով։ Այս աղջիկը շատ աւելի չարիք գործած է քան բոլոր այն լրտեսները որոնք մեր ձեռքէն անցան պատերազմին սկիզբէն ի վեր. վստահ եղէք այս մասին. եթէ գծէք գինքը, ձեր նկարը պիտի ըլլայ իր վերջինը՝ այս աշխարհին մէջ։ Իսկ թէ դուք՝ արուեստագէտներդ դրախտ կ'երթաք թէ ոչ, այդ մասին կարծիք չեմ կրնար յայտնել։

Զօրավարը զուարթ տրամադրութեան մէջ էր ու կը փորձէր սրամտութիւններ ընել։ Մեծ թիւով զինուորներ ճակատ ուղարկած էր իր հրամաններով եւ չէր կրնար լուրջ ըլլալ լրտեսի մը գնդակահարութեան գործին մէջ։ Զարմացաւ որ նկարիչը անմիջապէս չընդունեց առաջարկը։

— Չէ՞ք ուզեր ընդունիլ. պարտաւոր չէք երթալու։ Խորհեցայ միայն որ շահեկան նիւթ մըն էր եւ փրոփականի լաւ ձեւ մը։

Զօրավարը իր ձեռքին մէջ բռնած էր դեռ նամակը եւ յայտնի էր որ կ'ուզէր պատռել զայն։ Ծորճ առաւ նամակը անմիջապէս, ինքն ալ չէր գիտեր թէ ինչու համար։ Զուզեց արտայայտել իր վախը կամ զզուանքը՝ պատուանշաններու եւ հեղինակութեան տէր այս զինուորականին առջեւ։ Դուրս եկաւ նախարարութեան շէնքէն։

Նկարել մէկը որ կը սպասէ մահուան... Նկարել սովահար կինը, անոր համար որ անօթի է ան, ու սրունք չտալ անոր... Նկարել երկունքի ցաւերուն մէջ գտնուող մայրը, արտայայտելու համար տառապանքը անոր դէմքին վրայ... ի՛նչ սրբապղծութիւն...

Իր հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար ուզեց տեսնել այդ աղջիկը։ Լրտեսուհիի մը գնդակահարութիւնը մէկն էր պատերազմի դրուագներէն. իբրեւ նկարիչ, իր նիւթն էր պատերազմը իր բոլոր գաղանութիւններով, այլանդակութիւններով։

Երբ մտեցաւ բանտին պատերուն, ներքնապէս զգաց ամրոցներուն կանխարգելը։ Ուզեց տեսնել այդ կինը որ բանարկուած էր պատերազմին պատիւը եւ որուն համար պիտի պատժուէր. գնդակներուն վէրքերովը պիտի ծածկուէր անոր մարմինը։ Պիտի տեսնէր զայն։

3.

Սէն-Լազարի պատերուն ետեւը կը տեսնուէր վանքի նմանող մեկուսացած, խորհրդաւոր շէնք մը։

— Ձեր նամակը պիտի տանիմ պարոն տնօրէնին, սպասեցէք, ըսաւ դռնապանը Ծորճին եւ աթոռ մը տուաւ անոր իր խցիկին մէջ։

Քանի մը վայրկեան յետոյ վերադարձաւ եւ ցած ձայնով մը ըսաւ.

— Պարոն տնօրէնը ձեզ պիտի տեսնէ իր սենեակը։

Ծորճ անցնելով բակէն գնաց գլխաւոր շէնքը պահապանի մը հսկողութեան տակ. երբ պահապանը գոցեց դուռը իր ետեւէն, Ծորճի այնպէս թուեցաւ թէ աշխարհն էր որ կը փակուէր իր առջեւ։ Լռութիւն կը տիրէր ամէն կողմ եւ մութ էր։

Ծորճ մտաւ տնօրէնին սենեակը որ ճաշակաւոր կերպով կահաւորուած էր։ Տնօրէնը որ նստած էր իր գրասեղանին առջեւ, խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ պահապանին մեկնումէն յետոյ ըսաւ.

— Տարօրինակ է նկարել կին մը որ երկու օր վերջ պիտի գնդակահարուի։ Զօրավարը կ'ըսէ իր նամակին մէջ թէ դուք նուիրուած էք փրոփականտի գործին. ի՞նչ փրոփականտ կրնայ ըլլալ լրտեսուհիի մը նկարին մէջ։

— Գաղափարը զօրավարինն էր. ինքն էր թելադրողը։

— Զինուորականներուն փառքը, է՜հ... պատերազմ. լա՛ւ, կ'ուզէ՞ք նկարել այդ աղջիկը. ի հարկէ, այլապէս չպիտի գայիք։

Անկարելի եղաւ Ծորճի համար բացատրել իր միտքը։ Փոխուած էր ան շէնքը մտնելէն ի վեր. թակարդի մէջ ինկած էր կարծես. չէր ուզեր աւելի յառաջացնել գործը. պատասխան չտուաւ։

— Ինչ որ է, շարունակեց տնօրէնը, ձեր անունը կը ղրկեմ իրեն եւ կը յայտնեմ ձեր փափաքը։ Գիտէ՞ք թէ ով է։

— Ի՞նչ պէտք ունիմ գիտնալու։

— Չէ՞ք գիտեր։

— Ո՛չ։

Տնօրէնը զանգակը զարկաւ։ Պահապանը որ ետեւի դուռին առջեւը կը սպասէր, եկաւ ներս։

— Ո՞վ կը նայի թիւ 61ին։

— Քոյր Վերոնիքան։

— Թող ներս գայ։

Թիւ վաթսունըմէ՜կ... Վանքերուն մէջ բանտարկուած անմեղներ ն՞էր էին անոնք։

— Այնքան ալ տրամադիր չեմ նկարելու զայն, ըսաւ Ծորճ։ Եթէ կը կարծէք որ կրնայ ազդուիլ, կը նախընտրեմ չգծել։ Զունիմ, մահուան դատապարտուած կին մը տեսնելու անտարբեր հետաքրքրութիւնը։

Տնօրէնը ժպտեցաւ։

— Այս միջավայրին ազդեցութիւնն է որ փոխած է ձեր տրամադրութիւնը։ Ամէն պարագայի, լաւ է որ իրեն ղրկեմ զօրավարին հրամանը. պիտի տեսնենք ինչ պատասխան կուտայ. բերեւս ուրախ ըլլայ այդ ժամանցին համար. գեղեցիկ աղջիկ է, կրնայ փառասիրուիլ. կ'ըսեն որ շատ հպարտ է։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ 1933

9 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2152

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՓՈՔՐԵՐՆ ՈՒ ԽՈՆԱՐՀՆԵՐԸ

Հանքի մը մէջ պեղումներ կատարելու կը նմանի՝ ՅԱՌԱՋԻ «Զայներ»ուն ընթերցումը:

Քանի պրպտես, տխուր, վրդովիչ դէպքերու կարգին կը գտնես նոյնքան կազդուրիչ երեւոյթներ: Եւ աչքիդ առջեւ կը պարզուի, մանաւանդ, հրաշալի ճիգ մը ինքնագործունէութեան, որ կը նշանակէ ինքնապաշտպանութիւն:

Մարտ 3ին, «Ցիրուցան Հայեր» խորագրին տակ, Թղթակից մը կը նկարագրէր կեանքը փոքրաթիւ գաղութի մը.

— «Կառի նախանգին մէջ, լեռան մը գլուխը, մարդկային եւ ազգային շրջանակներէ շատ հեռու, 6 — 6 ընտանիք հայ գործաւորներ հարթելով բաղյական եւ նիւթական արգելքներ, կը համախմբուին եւ կը բանան իրենց մանկապարտէզը, յունուար 30ին: 8 — 10 հայ մանուկներ կը շարունակեն մնրոպեան Ա. Բ. Գ.ը արտասանել այս խորթ միջավայրին մէջ» (Փանառի):

Մինեւոյի շրջանին մէջ, ուրիշ համեստ համբանք մը եւս անդենալ տարի բացած է ու կը պահէ իր ծաղկոցը: (Իւզէս): Այնտեղ համատարած գաղութը քիչ մը չատուոր ըլլալով, աշակերտներն ալ կէս թիւ մը կը կազմեն:

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ:

Այսօր, Մարսէյլէն Թղթակից մը կը նկարագրէ Սէն – Լուի ժողովուրդին ճիգը՝ մատուռ անուրդէ փրկելու:

Ամբողջովին հայկական աշխատանքով մէջտեղ եկած գիւղ մըն է Սէն – Լուի, քաղաքէն քանի վայրկեան հեռու: Եւ ժողովուրդը կը գուրգուրայ ամէն բանի վրայ որ հայկական է, որ կը նպաստէ վառ պահելու ազգային ոգին:

Ժամանակին առիթ ունեցած ենք ուշադրութեան յանձնելու վերածնութեան, դիմադրական կորովի նոյն արտայայտութիւնները՝ Սէն – Ժէմէնի եւ Պոմոն – Սէն – Ժիւլիէնի մէջ: Երկուքն ալ սեփական շէնքեր շինած են դպրոցի համար, շնորհիւ անոնկուն հաւաքի մը եւ տաքսիտ գործակցութեան:

Կը նշանակէ թէ՝ ուր որ մարդիկ շուքերու կամ երազներու ետեւէն չեն վազեր, կը յաջողին գլուխ հանել գնահատելի գործեր:

Ու միայն մեր գաղութը չէ որ մեծ քաղաքներու համատարած թմրութիւնը կը ճեղքէ այսպիսի թռիչքներով:

Այս ճամբուն վրայ, ի՜նչքան լուսաւոր հետքեր՝ մեր արեւելեան գաղութներուն մէջ: Յունաստանէն մինչեւ Միջագետք, որոնք նոր կազմուած են:

Տասը տարուան ընթացքին, այդ գաղութները արհամարհելով անհնարին խոչընդոտներ, ոչ միայն ոտքի կանգնած են անտեսապէս, այլ եւ խոր ակօսներ բացած են մշակոյթի դաշտին մէջ:

Դպրոցներու եւ հանրօգուտ ձեռնարկներու ցանց մը գոյն եւ շունչ կուտայ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ մեր գաղութներուն, որոնք բաղդատաբար աւելի հին են:

Մօտ հինգ հազար աշակերտներ դպրոցական շրջան կը բոլորեն հին եւ նոր Յունաստանի գաղթակայաններուն եւ քաղաքներուն մէջ, Տէտէ Աղաճէն մինչեւ Կրետէ:

Տասը հազարի կը հասնի Լիբանանի եւ Սուրիոյ հայ դպրոցականներուն թիւը: Քաղաքներէն մինչեւ սահմանագծի երկայնքը:

Եւ ծիլեր կը ծաղկին Միջագետքի անապատին մէջ: Ամէն ուր որ բոյն շակած է հայկական համբանք մը:

Նորահաստատ գիւղախումբը, Հավրէզը (Մուսուլի հիւսիսակողմը), հազիւ տուներուն պատերը շարած, ունեցաւ իր դպրոցն ու գրադարանը:

Մէկ խօսքով, մեր խոնարհ գաղութները հրաշքներ կը գործեն ինքնապաշտպանութեան այս ճակատին վրայ: Առանց ուսուցիկ յաւակնութիւններու, եւ առանց մեծ ակնկալութեանց:

Եւ եթէ պարբերաբար կոչեր կ'ուղղեն դէպ ի փարթամ պաղոտները, բսել կ'ուզեն մէկ բան, —

Ահա մենք մեր կարելին կը կատարենք, այլասերումէ փրկելու համար նոր սերունդը: Ձե՛ռք տուէք մեզի, որպէս զի կարենանք աւելին կատարել: Մեծ բաներ չենք պահանջեր ձեզմէ: Եթէ դրամ չունիք, տրամադրեցէք ինչ որ կրնաք, — գիրք, տետրակ, թերթ, գրիչ: Դրամ տրամադրած ատեն ալ, մեծ զոհողութիւններ չպիտի կրէք, որովհետեւ ֆրանքը, տոլարը կամ սթերլինը ոսկի կ'արժեն մեր հրապարակին վրայ: Միայն «չանծ»ի տարբերութիւնը օրհնութիւն մըն է մեր գաղութին համար:

Ահա այսքան տարրական պայմաններ ունին անոնք: Եւ իրաւունք՝ սատանալու ինչ որ վեր չէ մեր ուժէն:

Գոհացնել անոնց տարրական պահանջները՝ կը նշանակէ ապահովել մեր իսկ ինքնապաշտպանութիւնը:

Որովհետեւ, ամրացնելով կապերը արեւելեան գաղութներուն հետ, անոնց տրամադրելով բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն, միասին քայլած կ'ըլլանք մեր ճակատին: Նորոգած՝ մեր հոգին:

Եւ յետոյ, կ'ունենանք այն մխիթարութիւնը որ, եւրոպական եւ ամերիկեան պողոտաներուն վրայ օտարացման դատապարտուած մանուկներու փոխարէն, ապխաւակ ջարդէն կ'ազատին հազարաւոր մանուկներ՝ ուրիշ երկինքի տակ: Կ'ազատին այնքան աւելի որքան տաք մնայ մեր սիրտը եւ լեցուն՝ մեր ձեռքը:

Ո՞վ է հակառակ, — պիտի ըսէք:

Բայց, կը բաւէ՞ «թեր» ըլլալ, ձեռնածալ նստելով: Հառաչելով եւ յօրանջելով...

Այնքան միութիւններ ունինք հրապարակի վրայ: Բայց, ունի՞նք սրտցաւ, կեդրոնական օրկան մը, որ ստանձնէր այս ճակատին հոգատարութիւնը:

Ինչո՞վ կ'արդարացնենք մեր կապը՝ անոնց հետ որ կենդանի գործեր կ'արտադրեն, քարէ քար զարնուելով:

Շ.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՁԱԽՈՂԱԾ

Զօրավար Փլասթիրաս կը ձերբակալուի

Նոր անակնկալ՝ 24 ժամուան մէջ:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ մարտ 7ի ամբողջ գիշերը ժողովուրդը ցոյցեր կատարեց Զօր. Փլասթիրասի դէմ, որ զինուորական իշխանութիւն հաստատած էր: Փողոցներուն մէջ պահակները կը պտտէին շրջան գնդացիրներով, բայց ժողովուրդը չյուսահատեցաւ: Զօր. Փլասթիրաս 24 ժամ դիմադրելէ յետոյ տեղի տուաւ եւ կազմուեցաւ առժամեայ կառավարութիւն մը, որ գործերը պիտի վարէ մինչեւ խորհրդարանին գումարումը:

Թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Քոնտիլիս կը սպառնայ Աթէնքի վրայ քալել Թեսալիոյ բանակին գլուխն անցնելով: Կ'ըսուի թէ Պելոպոնէսի զօրքն ալ նոյն մտադրութիւնն ունի: Զօր. Փլասթիրասի դէմ դարձած են նաեւ Աթէնքի պահակազօրքը եւ զինուորական վարժարանը:

Մարտ 6ին Աթէնքի մէջ կատարուած ցոյցերուն հետեւանքով, ծանր դէպքեր պատահեցան: Տասնմէկ հոգի սպաննուեցան եւ 30 հոգի վիրաւորուեցան: Անդորրութիւնը վերահաստատուած է այժմ:

Երբ Երեսփ. Ժողովը գումարուի, Զօր. Օթոնէոս իշխանութիւնը պիտի յանձնէ օրինաւոր կառավարութեան մը:

Առժամեայ կառավարութիւնը հրամայեց ձերբակալել զօր. Փլասթիրասը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄԸ՝ ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ

Լիազօրութիւններ Նիւ Եորքի կառավարիչին

Ուրբաթ օր, ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ հրապարակ պիտի հանուի մուրհակի ձեւով դրամատոմս մը, որ առ այժմ պիտի բռնէ տոլարին տեղը: Նուազագոյն արժէքը պիտի ըլլայ մէկ տոլար: Կառավարութիւնը չպիտի երաշխաւորէ այս մուրհակներուն գինը, բայց ելմտական նախարարութիւնը պիտի արտօնէ անոր շրջաբերութիւնը, իբրեւ ժամանակաւոր պահանջ: Այս մուրհակները պիտի ըլլան փոխանակութեան միջոց մը՝ առեւտրականներու եւ կալուածատէրերու միջեւ, բայց չպիտի կրնան ոսկիով փոխանակուիլ, ինչպէս կ'ըլլան սովորական թղթադրամները: Միջոց մըն է այս, Մ. Նահանգներուն ոսկի պահեստը ապահովելու եւ ուրիշ ատեն ալ փորձուած է, դրամական խուճապներու առաջքը առնելու համար:

Այս մուրհակներուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ դրամ քաշել, երբ բացուին դրամատուները:

Կը կարծուի թէ խորհրդարանը իր այսօրուան արտակարգ նիստին մէջ պիտի վաւերացնէ այն բոլոր միջոցները որ ձեռք առնուած են վստահութիւնը վերահաստատելու համար: Ամբողջ երկիրը նախագահի կողքին կանգնած է եւ տարակոյս չկայ թէ խորհրդարանն ալ պիտի հպատակի:

Սեղանաւորական ընդհանուր վերակազմութեան ծրագիրները պիտի քննուին քանի մը շաբաթ յետոյ, երբ վաւերացուին առժամեայ տնօրինութիւնները: Կը կարծուի թէ նոր խորհրդարանը պիտի հաստատէ սեղանաւորական կեդրոնական հակակշիռ մը, եւ բոլոր դրամատուները խիստ հսկողութեան պիտի ենթարկուին կառավարութեան կողմէ:

⁂ Ապրուստը սկսած է սղել Նիւ Եորքի մէջ, ուր կը վախնան թէ նոր թղթադրամ պիտի հանուի: Բայց ժողովուրդը այս կացութեան մէջ ալ զուարճանալու բաներ կը գտնէ: Երկաթուղիները, թատրոնները եւ ուրիշ հաստատութիւններ որոնք մինչեւ այսօր վճարէս կը մերժէին չէքերը, այժմ կ'ընդունին: Մարզական մեծ մրցումի մը վարիչը առջի օր յայտարարեց թէ պատրաստ է տոմսակ տրամադրել դրամի տեղ ընդունելով ո՛ր եւ է արժէքաւոր առարկայ, նոյն իսկ ուտելիք, պտուղ կամ բանջարեղէն: Արդիւնքը այն եղաւ որ թատրոնը լեցուեցաւ ամէն տեսակ նիւթերու մթերքով մը:

⁂ Նիւ Եորքի սակարանը փակ պիտի մնայ մինչեւ երկուշաբթի:

⁂ Ելմտական նախարարը քիչ մը թեթեւցնելով հրապարակուած բացառիկ օրէնքները, արտօնեց որ դրամատուները իրենց յաճախորդներուն դրամ յանձնեն, «երբ հարկը պահանջէ եւ կացութիւնը թոյլատրէ», հետեւեալ պարագաներուն մէջ. —

1) Ուտեստ, դեղ կամ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր գնելու համար. — 2) Կարօտեալներու պէտքերը հոգալու համար. — 3) Գործուորներու փոխարժէքը եւ ամսաթոշակներ եւ օրապահիկներ վճարելու համար. — 4) Հոգալու համար ընթացիկ ծախքերը որպէս զի բանուորները կարենան աշխատիլ. — 5) Բացարձակապէս անհրաժեշտ բոլոր ծախքերու համար:

Այս արտօնութեան վրայ, երեքշաբթի օր վերաբացուեցան Նիւ Եորքի դրամատուները եւ ուրիշ 14 հաստատութիւններ, թոշակներու վճարման համար, բայց իրիկուան դէմ նորէն փակուեցան:

⁂ Կառավարութիւնը հետեւեալ լիազօրութիւնները տուաւ Նիւ Եորքի կառավարիչին, որ նախկին սեղանաւոր մըն է. —

1) Մորաթորիոմը երկարաձգել իր նահանգին մէջ, որքան ատեն որ յարմար կը դատէ, — 2) Արգիլել կանխավճարներ՝ ապահովագրական թուղթերու վրայ, — 3) Ջնջել դրամատուներու մասին հաստատուած կանոնները, — 4) Ճամբել դրամատուներու պաշտօնեաները, եթէ անհրաժեշտ կը գտնէ, — 5) Ամէն անհրաժեշտ միջոց ձեռք առնել, վերահաստատելու համար սեղանաւորական կացութիւնը:

Կ'ըսուի թէ նախագահ Ռուզվէլթ նոյն իրաւունքները պիտի պահանջէ նաեւ միւս նահանգներուն համար, այսօր իսկ: Նախագահը խորհրդակցութեան հրաւիրելով նահանգապետները, բացատրութիւններ տուաւ իր հրահանգներուն մասին. — «Իմ գլխաւոր նպատակս է թոյլ չտալ որ երկրէն դուրս հանեն ոսկին եւ օտար դրամները եւ փոխանակութեան միջոց մը ճարել այն դրամին տեղ որուն մեծ մասը գիզուած է անհատներու քով: Կ'ուզենք յօրինել նոր մեթոտ մը որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ վերահաստատել սեղանաւորական գործունէութիւնը, հիմնուելով այդ նոր դրամին վրայ: Կ'ենթադրենք թէ՝ պետական զանձին աջակցութեամբ, իւրաքանչիւր դրամատուն պիտի արտօնուի նոր հաշիւներ բանալու եւ այսպէս աւանդ ձգուած դրամը պիտի կրնայ ազատօրէն ետ առնուիլ յաճախորդին կողմէ»:

⁂ Ելմտական նախարարը արտօնեց որ Ֆէտըրէլ Րիզըրվ Պէնքը վերսկսի իր սովորական գործառնութիւնները:

1016 ՀՈԳԻ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Զուիցերիական Բարեսիրական Ընկերութիւնը որոշ գումար մը յատկացուցած էր վրանաքաղաքի աղէտեալներուն եւ ղրկած իր Պէյրութի ներկայացուցիչ Տիկ. Քիւնցլէրին, հրկիզեալներու տեղաւորման համար: Տիկ. Քիւնցլէր, անմիջապէս բնակարաններ վարձած է Նոր Մարաշ թաղին մէջ եւ տեղաւորած 229 ընտանիք, 1016 հոգի: Տիկինը արդէն վճարած է բնակարաններու մէկական ամսական վարձքը եւ չափազանց կարօտներու նպաստած՝ հայթայթելով սընունդ եւ զգեստ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

16րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Տիկին Ա. Մ.	50
Վ. Մանուկեան (Cavaillon)	10
Կ. Պօլիկեան (Մարսէյլ)	10
Գումար	70
Մարտ 8ի գումարը	3648
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3716

ՊՂՏՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պաղպատեայ Սաղաւարտակիրներու խումբ մը համազգեստ հագած՝ ներկայացաւ Պերլինի քաղաքապետարանը եւ շէնքին վրայ պարզեց կայսերական դրօշը (սեւ – ճերմակ – կարմիր): Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր քաղաքապետարանին առջեւ եւ «կեցցէ՛»ներով կ'ողջունէր արարողութիւնը: Միեւնոյն միջոցները ձեռք առնուեցան Պերլինի միւս հաստատութեանց մէջ, որոնք մինչեւ այսօր կը պարզէին հանրապետութեան դրօշը (սեւ – կարմիր – ոսկի): Պերլինի գլխաւոր դատարանին վրայ պարզուած է հիթլէրեան խաչադրօշը: Ներքին նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով գաւառական իշխանութեանց, հրամայեց արգելք չհանդիսանալ կայսերական կամ հիթլէրական դրօշներու պարզումին:

⁂ Հինտէնպուրկի հետ եղած տեսակցութեան ընթացքին, վարչապետ Պ. Հիթլէր պահանջեց լայն լիազօրութիւն մը, «քաղաքական թմրութեան» դէմ: Յետոյ, առաջարկեց միօրինակ քաղաքականութիւն մը հաստատել ամբողջ երկրին մէջ: Դաշնակից խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, որով լայն իրաւասութիւններ կը պահանջէ գործելու եւ Սահմանադրութիւնը փոխելու:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց առ այժմ ո եւ է օտար թղթակից չարտաքսել Գերմանիայէն:

⁂ Ծանր դէպքեր պատահեցան կարգ մը քաղաքներու մէջ, երբ հիթլէրականները կը փորձէին իրենց կամքը պարտադրել: Խռովութիւնները արիւնհեղութեան յանգեցան մասնաւորապէս Համպուրկի եւ Պրէմէնի մէջ, ուր ոստիկանութիւնը երկուքի բաժնուած էր: Հարկ եղաւ ոչ միայն հրացան, այլ եւ գնդացիր գործածել:

Քանի մը ժամուան ընթացքին, շատ մը քաղաքներու իշխանութիւնը անցաւ «Նացի»ներուն ձեռքը, առանց դիմադրութեան:

Այս առթիւ, ծիծաղելի միջադէպեր ալ պակաս չեն: Երեքշաբթի օր 60 «Նացի»ներ խուժեցին Տրէզտէնի օփերան եւ դուրս հանելով նուագապետը որ «Ռիկոլէթթօ»ի ներկայացումը կը վարէր, անոր տեղը դրին իրենց կուսակից նուագապետ մը:

Պիւշ տիւ Ռոնի նահանգապետը սպաննուած

Երեքշաբթի օր, Փարիզի ապնուապետական մէկ թաղին մէջ սպաննուեցաւ Պ. Ժան Քոզէրք, Պուշ – տիւ – Ռոնի (Մարսէյլ եւ շրջան) նահանգապետը: Մարդասպանն է՝ իր սիրուհին, Օր. Ժէամէն, որ փառաւոր կեանք վարած է իր երիտասարդութեանը եւ տասը տարիէ ի վեր հմայքին տակ կը պահէր զոհը, թէեւ 45ը անցած է:

Օր. Ժէամէն նախ ուրացաւ, յայտնելով թէ արկածի մը զոհ գնաց իր բարեկամը: Բայց նոր հարցաքննութեան մը ընթացքին, հետեւեալ խոստովանութիւնն բրաւ.

— Բարեկամս դուրս ելած էր տունէն ժամը 10.30ին եւ վերադարձաւ 1ին: «Ո՞ւրկէ կուգաս, ինչո՞ւ ուշացար», հարցուցի: — «Ներքին գործերու նախարարութենէն կուգամ: Ըսած էի արդէն թէ այցելութիւնս երկար պիտի տեւէ»: Սուտ կը խօսէր: Ես հրահանգ տուած էի գործակալութեան մը որ հետապնդէ: Ժամը 11ին հեռախօսով լուր առի: Եւ երբ վերադարձաւ, ըսի. — «Դուն նախարարութենէն չես գար, այլ Փաէնթան վաճառատունը գացեր ես եւ անկէ...»: Շփոթած էր: Եւ աւելցուցի. — «Ինչո՞ւ սուտ կը խօսիս»:

Առանց պատասխանելու, սկսաւ պտտիլ սրահին մէջ: Ես ալ հետեւեցայ: Երբ դէպ ի ապակեդարանը կ'ուղղուէր, առի ատրճանակներէն մէկը: Կ'երդնում թէ կ'ուզէի զաւեշտ մը խաղալ, ուժ տալու համար յանդիմանութեանս: Յանկարծ ետ դարձաւ եւ ատրճանակը բռնեց: Գնդակը թռաւ եւ գետին փռեց զինքը: Հեռախօսով բժիշկ կանչեցի: Երբ բժիշկը եկաւ, վիրաւորը կը խըռտէր: Բժիշկը հրամայեց որ աչքին չերեւամ: Խեղճը մեռաւ թեւերուս մէջ»:

Հարցաքննիչ դատաւորը դիտել տուաւ թէ չի կրնար հաւատալ այս պատմութեան:

Այն ատեն մարդասպանուհին յայտարարեց.

— «Դժբախտ նոպայի մը մէջ ըլթակը քաշեցի. շատ կը ցաւիմ»:

Այս սպանութիւնը մեծ յուզում պատճառեց Մարսէյլի եւ ամբողջ շրջանին մէջ, ուր մեծ համարում կը վայելէր Պ. Քոզէրք: Ծնած էր 1883ին: Մասնակցած է մեծ պատերազմին եւ վիրաւորուած:

Պէյրութի առեւտրականներն ալ...

Առենէ մը ի վեր, Պէյրութի առեւտրականները բողոքներ կը բարձրացնէին եւ դիմումներ կը կատարէին մաքսատուրքերու յաւելման դէմ, դիտել տալով թէ այդ յաւելումը անշարժութեան կը դատապարտէ Պէյրութի հրապարակը եւ կը մեռցնէ հովանաւորեալ երկիրներու տնտեսութիւնը:

Տեսնելով սակայն որ ցարդ գոհացուցիչ արդիւնք մը չկրցան ստանալ, Պէյրութի առեւտրականները սկսած են ժողովներ գումարել եւ աւելի բուռն պահանջներ ներկայացնել: Անցեալ շաբթու, 300ի մօտ վաճառականներ ընտրած են իրենց նոր վարչական խորհուրդը որ վճռած է ամէն միջոց փորձել, նուազեցնելու համար մաքսատուրքը: Մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ հանրապետութեան նախագահին եւ ներկայացուց վաճառականներու պահանջները:

«Ազդակ»ի տեղեկութեանց համաձայն, վաճառականները շատ վճռական որոշումներ տուած են: Եթէ չյաջողին իրենց դիմումները, իրենց վաճառատուները պիտի փակեն եւ բանալիները պիտի յանձնեն կառավարութեան:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական Սուրիոյ մէջ, նախաքրիստոնէական շրջանէն բաւական առաջ, 8—15 միլիոն բնակչութիւն մը ապրած է: Այսօրուան անապատը որ կը տարածուի Սուրիոյ արեւելքը, Փալմիրի, Տէր-Զօրի, Եփրատ և Տիգրիս գետերու միջեւ, ժամանակին ամբողջութեամբ մշակուած եւ ամէնէն ընտիր ցորենը արտադրած է: Հին քաղաքակրթութիւնէն միայն աւերակներ կը նշմարուին, իսկ բերրի դաշտերն ալ ծածկուած են աւազով, դառնալով անջրդի անապատներ: Հողամշակութիւնը՝ Սուրիոյ ժողովուրդներու մեծամասնութեան զբաղումը եղած է անցեալի մէջ եւ նոյն համեմատութեամբ ալ կը շարունակուի մնալ ներկայիս: Հողային արդիւնաբերութիւնը՝ Սուրիոյ տնտեսական կեանքի հիմնաքարը կը կազմէ:

Սուլթանական իշխանութիւններու եւ վերջին Թրքական կառավարութիւններու օրով, գիւմամբ անտեսուած է Սուրիացի հողագործներու վիճակը: Հողագործները ձգուած՝ իրենց ճակատագրին, աղքատ եւ աղքատ, զուրկ դրամական միջոցներէ, հետեւաբար ճնշուած վաշխառուներու լուծին տակ, ցանած եւ հնձած են այնքան հացահատիկ որքան նախնամութիւնը օժանդակած է: Այս բոլորին հետ մէկտեղ, դարձեալ, Սուրիան առատ ալիւր արտադրած է, որուն մեծ մասը ղրկուած է օտար երկիրներ:

Երբ կը փորձենք այսօրուան Սուրիոյ հողամշակութեան եւ հողային արտադրութեան մասին ամփոփ տեղեկութիւններ տալ, հիմնուած պաշտօնական վիճակագրութիւններու վրայ, պարտաւորուած ենք յաճախ զատել Սուրիան կազմող երկիրները, որոնք վարչական բաժանումներով առանձին կառավարութիւններ կը ներկայացնեն:

Ուրեմն, երբ Սուրիա կ'ըսենք, պէտք է հասկնալ՝ Սուրիական հանրապետութիւնը, որ կը պարունակէ՝ Դամասկոսի, Հաուրանի, Համայի, Հոմսի, Հալէպի, Տէր – Զօրի, Ճէզիրէի շրջանները եւ Ալէքսանտրէթի ինքնավար սանճաքը՝ Անտիոքի եւ Ամուգի բերրի հովիտներով:

Լիբանանի հանրապետութիւնը, կը սկսի Սայտայէն, ընդգրկելով Պէյրութը, Տրիպոլիսը, Պաալպէքը, Զահլէն եւ Պէքայի ամբողջ դաշտերը:

Ալէվիներու պետութիւնը՝ Լաթաքիա եւ շրջակայ դաշտերով:

Ճէպէլ – Տրիւզը՝ Սուէյտա եւ շրջականերով:

Սուրիոյ օդը ըլլալով, ընդհանրապէս, բարեխառն, հնարաւոր եղած է ամէն տեսակի հացահատիկ ցանել: Այսպէս ցորեն, գարի, եգիպտացորեն, ճարտարարուեստական բոյսերէն՝ ծխախոտ, բամպակ, կանեփ, շաքարեղէգ, բանջարեղէններէն՝ լուբիա, բակլա, սոպ, սիսեռ, բրինձ պտուղներէն՝ արմաւ, նարինջ, կիտրոն, մանտարին, նուշ, ձիթապտուղ, պանան, խաղող, թուզ, խնձոր, տանձ եւ ընկոյզ:

Ուրեմն, պտուղ, բանջարեղէն չկայ որ չհանի Սուրիոյ մէջ: Դամասկոսի ջրառատ պարտէզները, Զըպտանիի խնձորենիի պարտէզները, Տրիպոլսոյ եւ Սայտայի նարինջի պարտէզները, Պաալպէքի հսկայ ընկոյզի պարտէզները, Լիբանանի ձիթենիները, Զահլէի եւ Շթօրայի այգեստանները, Անթիլիան պանանի պարտէզները, իսկ միւս կողմէն Հաուրանի, Համայի, Հալէպի եւ Անտիոքի ընդարձակ ցորենի դաշտերը կ'ամբողջացնեն Սուրիոյ գիւղատնտեսութիւնը:

Սուրիոյ մշակուած հողերու տարածութիւնը 1920ին կը հասնէր 700,000 հեկտարի, իսկ 1930ին, տասը տարի յետոյ, բարձրացած է 1,040,000 հեկտարի: 1931ին մշակուած է միայն 950000 հեկտար հող, ցորենի եւ գարիի գիներու անկման պատճառաւ, գիւղացին նուազեցուցած է իրցանքը:

Զմեռնային ցանքը՝ 486000 հեկտար ցորեն եւ 354000 հեկտար գարի ցանուած է եւ բերքը եղած է 3,875,000 կենդինար ցորեն եւ 3,116,000 գարի: 1930ին միայն ցորենի արտադրութիւնը բարձրացած է մինչեւ 5,273,500 կենդինարի: Հետեւեալ բաղդատական ցուցակներէն կը տեսնենք.

Սուրիոյ մշակուած հողերու տարածութիւնը (հեկտարով).

	1929	1930	1931
Ցորեն	364000	520000	486000
Գարի	303000	349000	354000
Եգիպտացորեն	27000	43000	35000
Վարսակ	11500	11500	10000

Մշակուած հողը բաժնուած երկիրներու մէջ (հեկտարով).

	Սուր. ճանրապետութիւն	Լիբանանեան ճանրապետ.	Ալէվիներ	Ճէպէլ Տրիւզ
Ցորեն	372500	60000	43000	45000
Գարի	288000	30000	22000	9000
Եգիպտց.	29000	8000	6000	—
Վարսակ	7860	1000	2700	—

Արմտիքի տարեկան արտադրութիւնը կենդինարով (100 քիլօ).

	1929	1930	1931
Ցորեն	4433000	5273500	3875000
Գարի	5196000	4805500	3116000
Եգիպտց.	415000	432000	410000
Վարսակ	104000	80000	70000

Մէկ հեկտարի արտադրութիւնը (կենդինարով)

	1929	1930	1931	միջինը
Ցորեն	12·10	10·15	8·00	10·80
Գարի	17·00	14·00	9·00	13·00

Սուրիական երկիրներու արմտիքի արտադրութիւնը 1930ին (կենդինարով)

	ցորեն	գարի	եգիպ.ցորեն	վարսակ
Սուրիական հանր.	4,319,500	4,293,200	292,300	44,000
Լիբանանի հանր.	510,000	300,000	80,000	10,000
Ալէվիները	223,000	180,000	60,000	26,000
Ճէպէլը Տրիւզ	220,000	32,400	—	—

Ինչպէս կը տեսնենք ցուցակէն, Սուրիան միջին հաշուով տարին 500,000 թոն հացահատիկ կ'արտադրէ: Սուրիոյ բնակչութեան տարեկան պահանջն է շուրջ 400,000 թոն, որով յաւելեալ քանակը կը ծախուի դրացի երկիրներուն, յատկապէս Պաղեստինի որ աւելի կարօտ է ցորենի:

Սուրիոյ արտաքին վաճառականութեան մէջ կարեւոր տեղը կը գրաւէ ցորենի արտածումը, որ 1931ին եղած է 194,100 կենդինար եւ արժած է 803,500 սուր. ոսկի: Այդ տարուան ընթացքին գիները շատ կայուն էին, մանաւանդ երբ Խորհրդային Միութիւնն ալ իր կարգին մեծաքանակ ցորեն կը ղրկէր Եւրոպա եւ այլուր: Բայց, 1931ի վերջաւորութեան, յայտնուեցաւ որ Ռուսիա ոչ միայն ի վիճակի չէ հացահատիկ ծախելու, այլ եւ պարտաւորուած է, նոյն իսկ, արտասահմանէն ցորենի գնումներ կատարելու: Այս պատճառներով Սուրիոյ մէջ եւս գիները մէկէն բարձրացան 25—30 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Տեղական երկրորդ արտադրութիւնն է գարին, որու տարեկան քանակը կը հասնի 325,000 թոնի: Նախորդ տարիները գարիի արտադրութիւնը եւս աւելցած է հասնելով մինչեւ 500,000 թոնի: Գարիի մէկ կարեւոր մասը կը ղրկուի Եւրոպա: Անգլիա լաւագոյն յաճախորդն է սուրիական գարիի, զոր կը գնէ գարեջուրի եւ վիսքիի պատրաստութեան համար: 1931ին Սուրիոյ գարիի արտածումը եղած է 36,100 թոն, արժելով 694,500 սուրիական ոսկի:

Հոս յիշենք որ, Սուրիոյ մէջ հետաքրքրութիւն սկսած է բրինձի մշակութեան համար: Շնորհիւ ջրաբաշխական ընկերութեան գործունէութեան, բրինձի արտադրութիւնը հետզհետէ կը զարգանայ: 1930ին 3,250 կենդինար բրինձ ստացուած է Ալէքսանտրէթի, Հալէպի եւ Ալէվիներու շրջաններէն:

Անդեղէնի կարգին կրնանք յիշել նաեւ գետնախնձորի, լուբիայի, սոպի եւ սիսեռի մշակութիւնը:

Գետնախնձորը, 1930ին, մշակուած է 7000 հեկտար հողի վրայ (4000 Սուրիա, 2000 Լիբանան եւ 1000 Ալէվիներ): Տարեկան արտադրութիւնը 1929ին հասած է 578,000 կենդինարի իսկ 1930ին անձրեւներու յապաղման պատճառաւ արտադրուած է միայն 342,000 կենդինար:

Լուբիայի եւ բակլայի տարեկան արտադրութիւնն է 150,000 կենդինար: Ոսպը՝ 170,000, իսկ սիսեռը՝ 150,000 կենդինար:

Գ. ՍԱՋՃԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

—Պարոն տնօրէն, դժբախտութիւն մը պատահեցաւ. դրամարկղին բանալին կորսնցուցած եմ:

— Երկրորդ բանալին գործածէ:

— Ապահով ըլլալու համար, երկրորդը դրամարկղին մէջ պահած էի, որ չկորսուի:

ԵՐԷ՛Կ ԹԷ ԱՅՍՕՐ

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը Փետրուար 8ին կը գրէր. «փետրուար 18ը դաւաճանութիւն էր հայ պետութեան դէմ»:

Այս արտայայտութեան պատասխանել էի.—

«կամ այն է, որ հայ ռամկավարները, փետրուարեան ապստամբութեան ընթացքում իրենց բերած նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան ժամանակ պարզապէս ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ էին կամ, եթէ դաւաճաններ չէին ու կռւում էին իրենց անկախութեան համար, նրանք ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ են դառնում այսօր, երբ պարզ արկածախնդիրներ են յայտարարում իրենց անկախութեան համար մեռնող մարտիկներին, անգամ իրենց ընկերներին» («Յառաջ», 19 փետրուար):

Մեր այս շատ յստակ ու պարզ առաջարկին փոխանակ պատասխանելու, ռամկավար պաշտօնաթերթը խուճապի մատնուած, երեք յաջորդական խմբագրականներով (Փետր. 25, Մարտ 1 եւ 5) մեզ նորանոր փաստեր է հայթայթում, մի աւելորդ անգամ շաւիղելու իրենց անյստակ ոգիութիւնը ու մանաւանդ բարոյական սնանկութիւնը:

Ի՛նչ է պարզւում, աւելի շատ՝ ի՛նչ նոր փաստեր է յիշում «Ապագայ» Փետր. 18ը դատապարտելու համար:

Պարզւում է, որ Ռամկավար – Ազատական «կուսակցութեան» Պոլսոյ կեդրոնը 1921 յունուար 14ին, իր անդամներից մէկի ստորագրութեամբ բելադրել է Երեւանի Ռամկավար Մարմնին, որ թէեւ «Հայաստանի նոր կառավարութեան պատկանած կուսակցութեան ծրագիրը մեզ համար ամբողջ անմարսելի մերժողական մի միջավայրի մէջ», այնուամենայնիւ, «յանուն ազգային բարձրագոյն շահերու», պէտք է ենթարկուիլ օրուան իշխանութեան:

Եթէ ռամկավար ջոջերը նստած հեռաւոր Պոլսում, նեղութիւն էին կրել թղթի մի կտոր եւ այն էլ ոչ – պաշտօնական, այլ անհատական ստորագրութեամբ, ուղարկել Երեւան, Դաշնակցութիւնը համայնավարներին յանձնեց երկրի իշխանութիւնը, առանց մէկ կաթիլ արիւն թափելու:

Ոչ միայն իշխանութիւնը յանձնեց, օրուան քաղաքական պայմանները նկատի ունենալով, այլ եւ իր պարագլուխները մէկիկ – մէկիկ հեռացան Հայաստանից՝ ամբողջ երկիրը օրուան մարդոց վստահելով:

Կարծում եմ, որ ռամկավարների կատարած «զոհաբերութեան»՝ թղթի կտորի (որ այսօր անշնորհ ձեւով ուզում են նրանք օգտագործել) ու Դաշնակցութեան մտածուած ու իր պատասխանատւութեան գիտակից գործնական զոհաբերութեան միջեւ տարբերութիւնը շատ մեծ է ու անհամեմատելի:

Սակայն ի՛նչ անցաւ – դարձաւ դեկտեմբեր 2ից մինչեւ փետր. 18ը որ ո՛չ միայն Դաշնակցականները առանց իրենց բարձրագոյն մարմնի որոշման այլ եւ ռամկավարները, հակառակ իրենց կեդրոնի թելադրանքին, զէնք վերցրին միանալու գիւղացի ապստամբներին պայքարելու երկուքուկէս ամիս առաջ «փրկարար» համարուած համայնավարների դէմ:

Այս հարցի պատասխանը տուել էի փետր. 19ի իմ յօդուածով, ուր յիշել եմ երկու հիմնական պատճառներ տնտեսական կազմակերպուած ու անկազմակերպ թալանն ու զանգուածային ձերբակալութիւնները:

Այս հարցին պատասխանել է ո՛չ միայն դաշնակցական մամուլը, այլ եւ Լէնինն ու բոլշեւիկ պատմաբան Բօրեանը, որոնք դատապարտում են այդ օրուան բոլշեւիկ ղեկավարների վարած տնտեսական թալանի ու զանգուածային ձերբակալութիւնների քաղաքականութիւնը:

Անգամ «Ապագայ»ն ընդունում է, որ «ամէն տեսակի քեմալականօգութիւններ պատրաստ էին թէ՛ վերին եւ թէ ստորին խաւերու մէջ»:

Արդ, եթէ ռամկավարներն ընդունում են, որ ամէն «քեմալականօգութիւններ» ի պատրաստ էին, չեն ուրանում իրենց բերած մասնակցութիւնը փետր. 18ին (ի՛նչ հերոսութիւն՝ չուրանալ փաստեր, որոնք արդէն պատմութեան են պատկանում), այն ժամանակ տրամաբանօրէն նրանք պիտի եզրակացնէին մեզ պէս, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը արդիւնք էր հայ համայնավարների «քեմալականօգութիւններ»ի:

Ռամկավար պաշտօնաթերթի բերած փաստերը ջախջախիչ կերպով ապացուցած են, որ փետր. 18ը չէ կազմակերպուած որ եւ է հայ կուսակցութեան բարձրագոյն մարմնի որոշումով, այլ անգամ տեղի է ունեցել հակառակ «բարձրագոյն հրահանգներ»ի: Սակայն, հակառակ այդ հանգամանքի, փետրուարեան ապստամբութեան բերին իրենց մասնակցութիւնը՝ նիւթական թէ՛ բարոյական, բոլոր հայ քաղաքական կուսակցութիւնները առանց բացառութեան, անգամ ռամկավարները:

Որովհետեւ «կուսակցական որոշումներով կամ անհատական նամակով հնարաւոր չէ ռուճի կանգնեցնել զանգուածները, երբ իրականութիւնը գոյութիւն չունին դժգոհութեան խոր պատճառներ (ՅԱՌԱՋ, 19 փետր.):

Ռամկավար խմբագիրը, փոխանակ հիմնուելու իր իսկ բերած փաստերի վրայ (բոլշեւիկեան «քեմալականօգութիւն»ներ եւ իրենց մասնակցութիւնը) եւ եզրակացնելու, որ տուեալ պայմաններէ մէջ փետրուարեան ապստամբութիւնը անխուսափելի էր ու անմիջական արդիւնքը բոլշեւիկեան քաղաքականութեան, իր հակադաշնակցական մոլուցքին մէջ մոռանում է ամէն բան ու պահանջում է «ջնջել փետր. 18ը, ողբերգական ու եղերական մէկ էջը մեր տարեգրութեան»:

Պէտք չէ մեղադրել, եթէ կասկածի ենթարկեմ ռամկավար խմբագրի մըտային հաւասարակշռութիւնը: Որովհետեւ հոգեկան թշուառութիւնից աւելի դա յայտանշում է մտքի հիւանդագին վիճակ:

Եթէ «Ապագայ»ի խմբագիրը, որպէս մարդ (չենք ասում ազնիւ մարդ), իր բերած փաստերից եզրակացնէր տրամաբանօրէն, որ՝

«Թէեւ ճիշդ է, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը արդիւնքն է բոլշեւիկների «քեմալականօգութիւններ»ի եւ մենք մեզ պատիւ ենք համարում՝ բերած լինելով մեր մասնակցութիւնը նման մի ժողովրդական ապստամբութեան, սակայն դատապարտում ենք Փրկութեան Կոմիտէի յետագային կատարած մէկ քայլը»:

Եթէ այս ձեւով արտայայտուէին, մենք այդ դէպքում, նրանց դատաւորելով մարդոց բաժանմունքում, ըստ ջօրէն կը յայտնէինք այդ խնդրի մասին այն, ինչ որ մտածում ենք:

Սակայն, դժբախտաբար, այդ երեք խմբագրականները (ինչպէս եւ նրանից առաջ գրուած բոլոր գրութիւնները) մեզ իրաւունք չեն տալիս այդպիսի մի սխալ ու անարդար դատաւորում կատարելու:

Ահա թէ ինչո՞ւ մենք յամառում ենք վերից նայելու ռամկավարների խծբծանքների վրայ, առանց յուզուելու, ու քծծծալով: Որովհետեւ խորապէս համոզուած ենք, որ երբ օրը գայ ու Դաշնակցութիւնը ասպարէզ իջնէ՝ հայ ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան ու անկախութեան պայքարի համար, նրա հետ պիտի լինին բոլոր այն ուժերը, որոնք իրապէս մտատանջւում են հայ ժողովուրդի ապագայով: Եւ այդ՝ անգամ հակառակ արտասահման նստած ու ժողովրդից կտրուած «գիւտանպէտների» ...

Իսկ այսօր, ամուր բռնած ռամկավար խմբագրի օձիքից, պահանջում ենք հրապարակով ընտրութիւնկատարելու ու որոշելու՝ իրենք երէ՞կ դաւաճաններ էին թէ այսօր:

Որովհետեւ մեզ համար վէճը դառնում է միայն ժամանակը որոշելու շուրջ:

Մեզ համար նրանք դաւաճաններ են այսօր, երբ թքում են իրենց երէկի վրայ, իսկ իրենց համար նրանք դաւաճաններ էին երէկ (թէեւ քաջութիւն չունին այդ խոստովանելու), երբ իրենց նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնն էին բերում փետրուարեան ապստամբութեան:

Սակայն ամբողջ ողբերգութիւնը հէնց այս ժամանակաշրջանը որոշելու մէջն է:

Նուազ ողբերգականն այն է, որ նրանք այսօր դաւաճաններ են խօսքով, իսկ դաւաճաններ չէին երէկ՝ գործով:

Գաղթահայ կեանքի ամբողջ ողբերգութիւնն այն է, որ այսօրուան այս դաւաճանները յաւակնութիւն ունին հայկական կեանքը վարելու եւ հայ քաղաքական միտքը ղեկավարելու:

Որպէս մի աւելորդ ապացոյց ռամկավարի դատողութեան խեղճութեան ու «գիւտանպէտական» տաղանդի, արժէ յիշել հետեւեալ տողերը՝ գրուած փետր. 19ի իմ յօդուածի առթիւ.—

«Իր գրութեան դատելով, հաւանաբար փետր. 18ի կարեւոր դերակատարներէն մին է, որ հասկնալի պատճառներով նպատակայարմար չէ դատած իր իսկական անունով հրապարակ գալ» (փետր. 25):

Խոստովանում եմ, որ կարդալով ռամկավար խմբագրի վերոյիշեալ տողերը, անկողնուս վրայ փռուած՝ հինգ վայրկեան առատօրէն խնդացի (որի համար մասնաւոր շնորհակալութիւններս ռամկավար «գիւտանպէտ» խմբագրին):

Որովհետեւ, որքան ինձ յայտնի է (այդ կարելի է հաստատել իմ ծննդեան վկայականով) որ ես ծնուել եմ յամին Տեառն 1906ին:

Փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ, 1921ին հազիւ 15 տարեկան պատանի էի, հետեւաբար եւ ... բնականաբար ի վիճակի չէի «Ապագայ»ի ինձ վերագրած պատիւն արժանանալու:

Այս փոքրիկ փակագիծը, ի միջի այլոց, ռամկավար խմբագրին յիշեցնելու, որ իր տասնեակ ու գոյնզգոյն մտքերը (կազմուած «հաւանաբար»-ներով ու «դատելով»ներով) թղթին յանձնելուց առաջ, գոնէ մէկ անգամ մտածէ:

Չեմ ասում՝ տասը մտածէ, մէկ գրէ, ինչպէս թելադրում են «բուրժուա» բարոյագէտները, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր՝ մի անգամ ընդմիշտ անշարժութեան մատնել ռամկավար գրիչը՝ տնտեսական տագնապի այս ծանր օրերին...

Դաշնակցականը այդքան անգութ չէ ...

ԱՎ. ԴՕՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, (Յատուկ). — Գաղութ մը, որ իր համեստ արձագանգը տուած է ազգային բոլոր երեւոյթներուն առթիւ, փետր. 23ին հաւաքուած էր վարժարանի շէնքը, Աւարայրի ոգեկոչումին: Տնօրէնութիւնը միայն գպրոցի սանիկներէն պատրաստուած հանդէսով գոհացում տուաւ հայրենաբաղձ հայ զանգուածի տենչերուն: Երգ, արտասանութիւն, բարոյալից թատերախաղ, պատմութեան վերյիշում եւ բանախօսութիւն — բոլորն ալ արժանացան հասարակութեան գնահատանքին: Տնօրէն Պ. Թ. Պետրոսեան «Աւարայրի» մէջ գտաւ հայ ցեղի ազգային ազատագրութեան ոգին, եւ խրախոյս կարդաց — շարունակել լիակատար ազատագրման սրբազան ճամբան:

Երեք օր յետոյ, փետրուար 26ին, Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ նոր Աւարայրի — Փետրուար 18ի նուիրական տօնը:

Հակառակ սարկական համակերպումի մունետիկներուն ցրուած կոչին, «զադուէթը» առանց բացառութեան դասի եւ սեռի, գունդագունդ դիմած էր հայ եռագոյնով զարդարուած «Աւարայր» սրահը, որ փոքր կուգար խռնուած բազմութեան:

Ժամը 4ին բացուեցաւ վարագոյրը, որուն ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ռումանական դրօշակներով: Ընկ. Կ. Զարդարեանի բացման խօսքէն յետոյ, երկսեռ երգչախումբը «Մեր Հայրենիք ազատ անկախ»ով թնդացուց սրահը, եւ բազմութիւնը լսեց յոտնկայս:

Օրուան առաջին բանախօսն էր հայկական բանակին 8րդ գունդին նախկին սպայ ընկ. Յով. Սահակեան, որ իբրեւ ականատես, կենդանի յուշերով պատկերացուց կարմիր բռնութեան մեծ ոճիրը — հայ մտաւորական եւ մարտական ուժին գլխատումը: Ան փաստացի մէջբերումներով պարզեց բովանդակ ժողովուրդին յուզումը, որմէ ծնաւ փետրուարեան փրկարար զոյամարտը:

Սրահը ունկնդրեց խոր լռութեան մէջ: Շատերու աչքերէն արցունք կը հոսէր:

Երկրորդ բանախօսն էր երիտասարդ ընկ. Հր. Բանիկեան, որ կուռ բանախօսութեամբ տուաւ շարժման ծագումը եւ քաղաքական – ազգային արժէքը:

Բանախօսը բոլշեւիկեան աղբիւրներէ քաղուած փաստերով հաստատեց, որ փետրուար 18ը տրամաբանական ծնունդն էր հայ սոցիալիստներու մոնկոլական բռնութեան, որուն դէմ ծառացան ազգային բոլոր հոսանքները, իրենց ղեկավար ընտրելով Դաշնակցութիւնը, իբրեւ միակ իրական ուժը:

Օրուան տօնին առթիւ արտասանութիւններ ըրին Օր. Թ. Եղիաեան — «Դէպ ի Հայրենիք» (խօսք ընկ. Թաւէքի). Օր. Ժ. Նահապետեան — «Հայաստանին», Պ. Ա. Տօնիկեան — «Յարգանք քեզ» (Ա. Ահարոնեանի) եւ փոքրիկն Զարդարեան՝ «Իմ իղձը» հայրենատենչ ոտանաւորով:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ, երեւան եկաւ ընկ. Վ. Ցովհաննէսեան[…] կիլիկեան մեներգով, իսկ երգչախումբը «Ո՜ւր է աշխարհ […]տան» եւ «Յառաջ նահատակ»[…]ով:

Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծա[…] փերու: Փակման խօսքը ըսաւ ընկ. Կ. Զարդարեան, որ ողջունելով գաղու[…]թին հայրենասիրական ոգին, կոչ ը[…]րաւ քալել անվհատ ճամբով դէպ ի հա[…]յաստանի նոր արշալոյսը:

Բազմութիւնը կազդուրուած […] կուրծքին վրայ եռագոյնի նշանակ[…]ով բաժնուեցաւ սրահէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ[…]

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Սեն Կրատիենի ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Սէն Կրատիէնի որբուհիներուն […] քած «զոլրոցական հանդէս»ը՝ […] դանդի ու գեղարուեստի ցուցա[…] կան մարմաջով թատերական նե[…] կայացում մը չէր անշուշտ, հաճոյ[…] ներ գոհացնելու ձգտումով, այլ[…] բաղդեցնելու բարենպատակ ձեւ[…] մը՝ բազմաթիւ փոքր կեանքերու փ[…] կութեան հոգը տանելու՝ իրենց […] ճակտի քրտինքով եւ աշխատան[…] վարձատրութեամբ:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Սէ[…] Մուրատեան վարժարանին մէջ:

Պէշիկթաշլեան փոքրիկ թատր[…] սրահին դրեթէ կիսով չափ դատար[…] կութիւնը, ազգային արժանապա[…] ւութեան տեսակէտով լաւ բարեն[…] չէր: Եւ անոր յոյժ տպաւորութիւն[…] ամէնէն աւելի խոր ցաւ զգացին, […] կասկած, նոյն ինքն որբուհիները:

Հանդիսականներուն մէջ կարեւ[…] եւ հանրածանօթ անձերու բացակ[…] յութիւնն ալ ուշագրաւ էր:

Հանդէսին բացումը կատարե[…] պաշտօն ունեցող Պէշիկճեան Մ. վա[…] դապետին հիւանդութեան պատճա[…] ռով՝ փոխանորդաբար այդ պարտա[…] կանութիւնը ստանձնած էր Պ. Վ[…] ինքն ալ ընդհ. պատերազմէն բաց[…] ուել բախտով ազատուած որբ մը: Ս[…] ղեկավարի ընթերցումը՝ ամփոփ վի[…] կագրութիւն մըն էր, Անդրանիկ Ց[…] թեան Փոյրերու Միութեան հիմն[…] կութենէն մինչեւ ներկան՝ հոն բա[…] լաւ շրջանի խոստմնալի կացութի[…] ընդարձակ յառաջդիմութիւննե[…] ընդհ. պատերազմի ընթացքին եւ[…] կէ առաջ եկած աղետալի դժբախտ[…] թիւնները, մայրապետներուն ա[…] գուտ ծառայութիւնները, հինէն ի[…] գոյացած արդիւնքները, նիւթա[…] ու բարոյական զոհաբերութիւնն[…] ինքնաբուխ ջանքերով գոյացուցած[…] կարօտ սաներու եւ որբուհին[…] յատկացուած միլիոնաւոր դրա[…] ներու նուիրաբերումը, եւ այս բ[…] ըը՝ առանց արտաքին շահադր[…] առանց ազգային ներքին փոխ[…] թեան:

Անցեալ ու ներկայ հայրուն[…] բարեսէր մեծ քաջալերիչներու[…] նաւօրապէս Հռոմի Պապին ու […] ազգին, Մխիթարեան հայրերուն, […] ուան նախագահ Պ. Գ. Նորատու[…] եանին եւ ներկայ հանդիսականներ[…] երախտագիտութեան, շնորհակալ[…] թեան, յարգանքի ողջոյններէ եւ […] բնաղթութիւններէ վերջ, բեմին[…] բայ տեղ տրուեցաւ որբուհիներ[…] իրենց դպրոցական համադրական[…] սերուն հասակով:

Խմբերգը թէեւ մեղմիկ եւ սա[…] թրթռուն եւեւէջներով կրցաւ խ[…] ներկաները, փոխադրելով ուրիշ […] րու եւ ապրումներու, զորս […] արցունքի կարելի չէ վերյիշել:

Հանդէսին Ա. մասը՝ փակ[…] գեղեցիկ «Եօթը Խնդիրը»ով ե[…] ծաղաշարժ կատակերգութեամբ:

Միջնարարին՝ որբուհիներուն […] մէ ձեռագործուած եւ ցուցադր[…] փոքր առարկաները վաճառուեց[…] ղան՝ դուլթին մէջ:

Երկրորդ մասին, դաշնակի ը[…] բակցութեամբ երգեր ու խմբեր[…] եղան թէ՛ որբուհիներէ եւ թէ սեր[…] ժար մասնակցող անձերէ:

Վիճակահանութիւն մըն ալ ունեցաւ եւ շահուեցան սիրուն […] կաներ: Շուէտական մարզանքով […] ջացաւ հանդէսը եւ ամէն ոք […] թեամբ մեկնեցաւ ազգային լաւ […] տակնութիւն մը կատարած ըլլալ[…] գոհունակութեամբ:

Յ. Մ. ՌԷՅԻ[…]

«Եփրատ»ի հանդէսը

«Եփրատ» նուագախումբի […] դէսը տեղի ունեցաւ Շաբաթ […] կուն խանդավառ մթնոլորտի […] մէջ:

Բանախօսը Պ. Համբարձու[…]

դժբախտաբար ներկայ չէր իր կամքէն անկախ պատճառներով։ Նուագախումբին կողմէ հանդէսը բացուեցաւ ազգային քայլերգով, որ ունկնդրուեցաւ ոտքի վրայ։ Անմիջապէս խօսք առաւ Պ. Ս. Կիւլեան, պարզելով նուագախումբին գործունէութիւնը երեք տարուան ընթացքին։ «Հիմը դրինք քանի մը երիտասարդներով 1930ին եւ անխոնջ աշխատութեամբ վերջապէս կարողացանք այս վիճակին բերել։ Ուրեմն կը մնայ մեր բոլոր կազմակերպութիւններէն անխտիր աջակցիլ մեր այս համեստ ձեռնարկին։ Խումբը այսօր կը բաղկանայ 10 հոգիէ։ Արտասանութիւն ըրին Գ. Պ. Հայկազ եւ Բ. Հալէչեանը։

Երգեցին Տիկին Զ. Տէրտէրեանը եւ Պ. Հրաչ Հանտալեանը։ Ջութակի իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Օր. Մառի Տարաքճեան, Պ. Պ. Ա. Հալէչեան, Եկաւեան եւ Սարգիս։

Ամենավերջը արտասանեցին Փոքրիկներ՝ Պալապանեան եւ Ժ. Օնոսեան։ Ժամը 1ին սկսաւ պարը եւ տեւեց մինչեւ առաւօտեան 5ը։

Նուագախումբին Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որ իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր հանդէսին։

Ինչպէս յայտարարուած էր, հասոյթին մէկ մասը պիտի յատկացուէր Պէյրութի աղէտեալներուն։ Դժբախտաբար մեր սպասած հասոյթը չգոյացաւ։

Ծնոսեան

ԱԶԳԵՐՈՒ ՏԱՂԿԵՓՈՒՆՋԸ

Ինչպէս գրեցինք, այս տարի եւս կազմակերպուած է ազգատօն մը, որուն կը մասնակցին բոլոր ազգերու ուսանողները։

Երկուշաբթի երեկոյ Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը առջեւ տեղի ունեցաւ ազգատօնին առաջին հանդէսը։ Ներկայ էին նաեւ զանազան երկիրներու դիւանագիտական ներկայացուցիչները։

Այբուբէնի կարգով,բեմ եկան մասնակցող ազգերու պարախումբերը։ Բոլորն ալ հագուած էին իրենց ազգային տարազները եւ կը ցուցադրէին իրենց երկրին յատկանշական խաղերը։

Հայկական խումբը եւս, որ հագուեր էր խնամուած տարազով,— լայն վարտիքներ՝ ոլոքներէն սեղմուած, իրենց գլխուն ապարօշի ձեւով գդակներ,— մեծ յաջողութիւն գտաւ իր պարերով եւ նուագով։ «Բոթիտիէն» թերթը գնահատութեամբ կը խօսի հայկական «կրօնաշունչ, ծանր եւ ողբագին եղանակներուն եւ աշխոյժ պարերուն» մասին։

Հանդէսին կը մասնակցէին բացի օտար ազգերու խմբակներէն, Ֆրանսայի զանազան գաւառներու խումբերը։

Ազգատօնին այս հանդիսութիւնները պիտի կրկնուին Կրընոպլի, Նիսի եւ Լիոնի մէջ։

ԾԻԾԱՂ

Տիկինը սպասուհիին.

— Աչքովս տեսայ որ ցրուիչը քեզ համբուրեց։

— Այո, տիկին, բարեկամուհիներէս մէկը քարթով մը համբոյրներ ղրկած էր։ Անշուշտ կարելի չէր որ զիս հեռուէն համբուրէր։ Ցրուիչը կարդալով, փոխանորդաբար համբուրեց։ Գէ՞շ եղաւ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Սէն Լուի մէջ

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Մարսէյլի արուարձաններէն Ա. գծի վրայ կը մնայ Սէն Լուն իր մատուռ-մանկապարտէզով, մարզական եւ կուսակցական կազմակերպութիւններով։

Վերջերս եկեղեցիի խնդիրը եկաւ խռովել գիւղին կեանքը։ Պատմենք երկու խօսքով։ Ժամանակին Պալաքեան եպսկ. եկեղեցի շինելու մարմաջէն բռնուած, եկեղեցիներ հիմնեց թաղերու մէջ, անշուշտ ժողովրդի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ։ Օր մըն ալ առաջնորդը իր օգնական Մեսրոպ քահանայի հետ կուգայ եւ եկեղեցին ցոյց տալով նոտարին, գրաւի կը դնէ, օրուան Ազգ. Վարչութեան գիտակցութեամբ։ Փոխ առնուած դրամով կը շինեն Սէն Լուէն քիչ հեռու Սէն Մարկրիթի եւ հեռաւոր Սէնթ Անթուանի մատուռները։

Ամէն տարի փոխառութեան տոկոսները կը վճարուին։ Սէն Լուն ալ հաւասար չափով տոկոս կը վճարէ իր չունեցած պարտքին համար։

Պայմանաժամը կը լրանայ 1932 Յունիսին։ Երեք թաղերու թաղ. Խորհուրդները կը կանչուին խորհրդակցութեան։ Կ'որոշուի տոկոսը վճարել դարձեալ։ Սէն Լուն համաձայն էր, բայց երկու թաղերը կը մերժեն, եւ ահա անխուսափելի աճուրդը։ Դեռ աճուրդի չդրուած, հարցը կ'երթայ Գաւառ. Ժողովին (այժմ լուծուած), ուր Պ. Յ. Կարապետեան հանդիսաւորապէս կը խոստանայ, իբր Սէն Լուի երեսփոխան, պակաս մնացած դրամը լրացնել, եթէ թաղեցիները որոշ գումար մը հաւաքեն։

Սոյն օրերուն գիւղին մէջ ընդհ. ժողով կը գումարուի. կ'ընտրուի մատրան յանձնախումբը, որ կը հանգանակէ մօտ 9500 փրանք, իսկ 7500 փրանք ալ կը ճարեն Պ. Սահաթճեանի քով գտնուած դրամէն։

Սոյն երկու գումարները պիտի տրուէին Պ. Կարապետեանին, որ մնացածն ալ ինք լրացնելով, պիտի գնէր մատուռը։ Վերջին շաբթուն սեւ դրօշակ կը քաշեն մատուռին վրայ, այր, կին, երախայ կը հաւաքուին եւ հանգանակութիւնը կը կատարուի։

Ուշադրութեան արժանի էր գաղութին դուրգուրանքը դէպի իր ազգային հաստատութիւնը։ Փաքրիկ օրինակ մը։ Նոյն օրը բոլոր խօսակցութիւնը մատուռի վաճառման շուրջ կը դառնայ։ Փաքրիկն Յովհաննէս (Ժան) Յովհաննէսեան, (Տարօնցի), գիշերը կ'արթննայ քունէն եւ մօրը կը հարցնէ.

— Վաղը Ֆրանսացիները պիտի գան գոցեն մեր եկեղեցին։

— Այո՛, զաւակս, եթէ դրամ տանք չեն գոցեր։

— Մայրիկ, իմ գանձանակի դրամը պիտի տամ վաղը որ եկեղեցին չգոցուի։

Առտուն կանուխ գանձանակը կը բանայ եւ պարունակութիւնը 80 փրանք կը յանձնէ գանձապահին, համապատասխան ընկալագրով։

Միեւնոյն իրիկունը Պ. Կարապետեան ինքնաշարժով կը փութայ գիւղը եւ կը ներկայացնէ մուրհակ մը, յայտարարելով.

— 7500 փրանքը զոր Պ. Սահաթճեանը պիտի տար, Պ. Խորասանճեանի եկեղեցիի Հոգաբարձութիւնը փոխառութիւն կնքած է, ուստի այս մուրհակը առէք, թէեւ ես եմ նոյն Հոգաբարձութեան գանձապահը, սակայն օրինաւոր ըլլալու համար պէտք է որ Պ. Տիգրան Միրզայեանցն ալ ստորագրէ, ես կը վճարեմ։

Ժողովուրդը ավանններով ճամբու կը դնէ զինք։ Գիւղացիներըգործը աւելի ամուր կապելու համար կ'որոշեն կիրակի առտու եկեղեցի երթալ Պ. Միրզայեանցը հոն գտնել ու ստորագրել տալ։ Բաւական թուով ժողովուրդ կը դիմէ եկեղեցի։ Յանձնախումբը կը ներկայանայ Պ. Միրզաեանցին որ կը դժկամակի ստորագրել։ Ժողովուրդը դուռները կը գոցէ, առաջնորդին քարոզը կ'ընդհատուի եւ քիչ մը իրարանցում տեղի կ'ունենայ։

Պ. Միրզայեանց կը յայտէ Պ. Կարապետեանի ներկայութեանը թէ կրնայ ստորագրել։ Անմիջապէս քանի մը հոգի անոր տունը կ'երթան, բայց պատասխան կը ստանան թէ առտուն ժամը 6ին թուլօն մեկնած է ընտանիքով։ Եղած պնդումներուն վրայ, Պ. Միրզայեանցը ակամայ կը ստորագրէ, թէեւ յետոյ դրդողներ եղան որ ետ առնէ իր ստորագրութիւնը...

Այսպէս մատուռները (երեք թաղերուն) աճուրդի դրուեցան, եւ Պ. Կարապետեան ալ ներկայ էր, բայց թելադրեց մեր յանձնախումբին.— «Թող տիրոջ վրայ մնայ, ես կը կարգադրեմ»։ Յանձնախումբը իր քով եղած դրամով, տիրոջ հետ համաձայնեցաւ եւ հինգ հոգիի վրայ արձանագրուեցաւ 9500 ֆր. տալով։ Այսօր ալ ժամանակը լրացած է, յանձնախումբը ներկայացաւ եւ Պ. Կարապետեանի յիշեցուց իր յանձնառութիւնը։ Երկար խօսակցութիւններէ յետոյ, պարոնը յայտարարեց թէ մէկ սու չեմ տար։ Մինչեւ ժողովուրդը հաւատալով, հոգեհանգիստ կատարել տուած էր անոր մեռելներու յիշատակին։

Գալով ստորագրուած մուրհակին, Յանձնախումբի երեք անդամները կը ներկայանան Պ. Միրզայեանցի, դրամը գանձելու։ Երկար բանակցելէ յետոյ, կ'որոշուի դրամը վճարել, երբ եկեղեցին բացուի։ Յանձնախումբը կ'ուզէ համաձայնիլ նոտարին հետ, այլապէս անխուսափելի է վաճառումը։ Յանձնախումբը թաղեցիներու որոշումով երկար թուղթ մը հանեց իր ստորագրութեամբ եւ ցրուեց Գաղութին մէջ եւ ազգային բոլոր հաստատութեանց, նմանապէս անհատներու, Փարիզ, Լիոն եւ հայ մամուլին։ Լաւ կ'ըլլար որ «Յառաջ»ը հրատարակէր գոնէ մաս մաս։

Ուրիշ ցաւ մը եւս։ Անցեալ տարի որոշուեցաւ սեփական շէնք մը գնել քաղաքին կեդրոնը։ Այս առթիւ վճարուած քսան հազար փրանքը կորսուեցաւ, խոստացուած հարիւր հազարը տրուած չըլլալով։ Հանգանակութեան մնացեալ մասը կը մնայ Պ. Սահաթճեանի քով։

Կ'իմանամ թէ Մարսէյլի նշանակալի Ազգ. Վարչութիւնը կ'ուզէ իր պէտքերուն ծախսել այդ գումարը։ Անհանդուրժելի է այս մտածումը։ Եթէ չեն ուզեր վերադարձնել այդ գումարը, թող յատկացնեն Սէն Լուի մատուռին կամ Պէյրութի հրկիզեալներուն։

Ծովասար

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԷՆՍԷՆ, 7 մարտ (Յառաջ).— Դպրոցական մասնաճիւղին Վէնսէնի մանկապարտէզին վարչութեան նախաձեռնութեամբ, մանկապարտէզի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բժշկական առողջապահական դասախօսութիւն մը։ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչին կողմէ իբրեւ դասախօս ղրկուած էր Տոքթ. Շ. Այվազեան, խօսելու համար թոքերու առողջապահութեան մասին, ինչպէս նաեւ Պ. Կ. Բասմաջեան եւ Օր. Զ. Գալֆայեան, իբրեւ ներկայացուցիչներ Կարմիր Խաչին։

Մանկապարտէզի վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Տիկին Էօժէնի Սալբեան։ Յետոյ Պ. Կ. Բասմաջեան ներկայացուց Կարմիր Խաչին կատարած աշխատանքները, բուժարանին դերը եւայլն։

Դասախօսը ժողովրդական լեզուով մը խօսեցաւ մանրէներու, մասնաւոր հիւծախտի մասին, ցոյց տուաւ անհրաժեշտութիւնը փիլիքապէս դիմադրելու, ընկերային ճամբով պայքարելու հիւծախտին դէմ, որ, Ֆրանսայի մէջ, ամէն 6 վայրկեանը անգամ մը մէկը կը մեռցնէ եւ տարեկան աւելի քան 125,000 հոգի կը հնձէ։ Ծանրացաւ մեր գաղթականի դէշ պայմաններուն վրայ, սնունդի, բնակարանի եւ մաքուր օդի անհրաժեշտութեան մասին եւ թելադրեց հայ մայրերուն հոգ տանիլ երախաներու փիզիքական առողջ կազմաւորման, որպէսզի ապագային չվարակուին երախաները։ Պայքարիլ հիւծախտին դէմ, բսաւ, պայքարիլ է յանուն ոչ միայն մարդկային, այլեւ ազգային նպատակի մը համար։

Խօսեցաւ նաեւ Օր. Զ. Գալֆայեան, թելադրելով ուժ տալ Կարմիր Խաչին։

Մանուկները, որ հանդէսը բացին, «Ով մեծասքանչ» խմբերգով, յաջորդաբար ըրին արտասանութիւններ եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Գ. Հատրմեան

ՀԻԹԻԹՆԵՐՆ ԱԼ ՕՂԻ ԿԸ ԽՄԷԻՆ

Կեդրոնական Անատոլուի մէջ գտնուած է մօտ 3400 տարուան հնութիւն ունեցող թրծուած կղմինար մը, որուն սեպագիր արձանագրութիւնները կը հաստատեն թէ «քաքթէյլ»ով մը — «վոտքայի, վէրմութի» եւ ջուրի խառնուրդ — Հիթիթները կը թրջէին իրենց կոկորդը Քրիստոսէ 1500 տարի առաջ։

Առաջին գրերը, որոնք գրուեցին հնախօսներու ուշադրութիւնը, էին՝ Պ Ր Ք, որոնց տալով իրենց ձայնաւորը՝ կը կարդացուի պարաքա բառը, որ կը նշանակէ օրինեալ ըլլաք։

Սեպագրերու մասնագէտ մը քննեց կղմինարի արձանագրութիւնը եւ դուրս հանեց Պ տառը եւ երեւան հանեց արաղ բառը։

«Արաղ»ը հաչակաւոր խմելիք մըն է արեւելքի մէջ եւ ծանօթ բոլոր պատմաբաններուն։ Ռուսիոյ մէջ ան կը կոչուի վոտքա, Յունաստանի մէջ մասթիք, Թուրքիոյ մէջ րաքի, իսկ Պարսկաստանի եւ Արաբիոյ մէջ իր սկզբնական անունով՝ արաղ։

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ»...

Բալքիփօրնիոյ Մշակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 փետրուար).

— «Անցեալները Կ. Պոլսոյ Թուրք թերթերը անզխտակցաբար եւ առանց հետեւանքները չափելու խոստովանութիւն մը ըրին, որ կ'արժէ լուրջ ուշադրութեան առարկայ դարձնել։

Ըստ Թուրք թերթերուն, քէմալական դրախտին մէջ կան մէկ միլիոն, եթէ ոչ աւելի, ապօրինի մանուկներ, որոնք հայր եւ մայր չունին, կամ աւելի շիտակը, անոնց հայրն ու մայրը անծանօթ են։

Այս կը նշանակէ թէ՝ իրենց իսկ խոստովանութեամբ, Քէմալիստանի ժողովուրդի ընկերական եւ բարոյական մակարդակը չափազանց իյնած է ու ստորնացած։

Մէկ օրէն միւսը եւրոպական քաղաքակրթութեան կեղծ դիմակը մը տակ պահուըտիլ աշխատող Թուրքիոյ վիճակը ատկէ տարբեր չէր կրնար ըլլալ երբեք։ Աւելին, դէպքերը պերճախօս կերպով կուգան ցոյց տալ թէ՝ հարէմական պիղծ ու թունաւոր եւ անբարոյացուցիչ մթնոլորտին մէջ կաղապարուած թրքութիւնը, հակառակ արդիականացման ջանքերուն, երբեք չէ փոխուած եւ փոխուելիք ալ չունի։ Թէ՝ նոր Թուրքը, ըլլայ ան Երիտասարդ Թուրք թէ քէմալական, նոյն վաւաշոտ եւանբարոյական խառնուածքն ունին։ Այլապէս ի՞նչ բանի վերագրել Թուրք թերթերու ցոյց տուած մէկ միլիոն անհայր ու անմայր ընկեցիկները։

Աւելի քան տասներկու տարիներէ ի վեր Թուրքերը որ եւ է պատերազմի չեն բռնուած, մասնաւոր ու ընդարձակ համաճարակներու չեն ենթարկուած, ընդհակառակը Քէմալի բարենորոգումներուն եւ արդիական քաղաքականութեան շնորհիւ ունեցած են վերակազմութեան եւ ինքնամփոփման երկարատեւ շրջան մը։

Երբ աչքի առջեւ բերենք թէ համաշխարհային պատերազմին եւ անոր յաջորդող օրերուն Հայաստանը երեք չորս բանակներու ոտքի կոխան ըլլալէ ետք, տասնեակ մը տարիներու ընթացքին հսկայ յառաջդիմութիւն է կատարած եւ նոյն ատեն կը հիւրընկալէ իր գաղթական զաւակները, կոթնած իր համեստ միջոցներուն։ Այս բաւական պիտի ըլլայ ցուցնելու Քէմալական Թուրքիոյ սնանկութիւնը՝ քաղաքական, տնտեսական եւ կրթական մարզերուն մէջ։ Մէկ միլիոն ընկեցիկ անհայր ու անմայր մանուկներու գոյութիւնը պարզապէս չափանիշն է բարոյական եւ հասարակական անչափելի անկումի մը։

Բայց ի՞նչ կարելի է ակնկալել վարչութենէ մը եւ պետականութենէ մը, որուն առաջնորդը թրքական անբարոյացումի, վաւաշոտ ու գեղխ կեանքի եւ անառակութեան մարմնացումն իսկ է։ Մեր այս վերագրումը Հայու քինախնդիր զգացումներու արդիւնքը ըլլալէ շատ հեռու է։ Թուրքիոյ եւ Քէմալին մօտէն ծանօթ օտարականներ, հատորներ ունին նուիրած, որոնց մէջ բացորոշ կերպով կը պարզուի որ թէ Քէմալ եւ թէ իր իշխանութեան տակ գտնուող թրքութիւնը ինչ կեանք է որ կ'ապրին։

Յիշելով շատերէն մէկը, կը յանձնարարենք կարդալ անգլիացի Հեղինակ Արմսթրոնկի «Քէմալը ինչպէս որ է» գիրքը։ Հոն ընթերցողները պիտի տեսնեն թէ ինչպէս Քէմալի պալատը ցոփութեան, գինարբուքներու եւ ամէնչեւ լոյս գեղխութիւններու եւ հեշտանքի բոյն մըն է»։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԴԵՐԱՍԱՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

«Քոմէտիա» կը գրէ (4 մարտ) թէ «արժէքաւոր արուեստագէտը,— որ է Հ. Բագրատունի, ծանօթ Արեւմուտքի մէջ խաղամ ցեղապետի իր հեառքըքրական դերով, Ճալմա-լա-Տուպլի մէջ սուլթան Համիտի իր խաղով,— որոնց մասին խօսելով՝ Ֆրանսական մամուլը գինք անուանեց մեր Ֆրանսայի Լոն Շանէն,— հրաւէր ստացած է Փրիմաքս ֆիլմին կողմէ խաղալու, բեմադիր Ժան տը Բուհարքիի ղեկավարութեան տակ, խաղամ գատաւորի մը կարեւոր դերը, մարոքեան ֆիլմի մը մէջ»։

ՏԻԿԻՆ ԱԲՐԱՀԱՄՈՎԱ

Շաբաթ երեկոյ, դերասան Լեւոն Ցարուքի մէկ ներկայացման կը մասնակցի նշանաւոր հայ պարուհին, տիկին Արփինէ Աբրահամովան, որ հարաւային Ամերիկայի, Սպանիոյ եւ Ֆրանսայի բեմերուն վրայ եւ մամուլին մէջ գնահատութեան արժանացաւ։ «Քոմէտիա» թերթը կը գրէ. «Շքեղ եւ նուրբ արուեստով օժտուած այս ինքնատիպ պարուհին խիստ գրաւիչ ձայն մը ունի եւ պարած ժամանակ կ'երգէ եւ կը դիւթէ մեզ։ Իր պարերը ուսումնասիրուած, մտածուած ու հարազատ վերակառուցումն են Հնդկական ու եգիպտական հին պարերուն»։

Տիկին Աբրահամովա մաս կը կազմէ Պուէնոս Այրէսի Théâtre Colonի թատերախումբին։

ԾԻԾԱՂ

— Զարմանալի է որ կիները աւելի կը դիմանան ցաւերու քան այրերը։

— Ո՞վ ըսաւ քեզի, ձեր բժի՞շկը։

— Ոչ, կօշկակարս։

*** Վաչխառուի մը վերջին ժամերը։

— Ի՞նչ բոլորտիքս շարուեր կուլաք, լալը ինծի կը վայլէ որ սքանչելի գործ մը կորսնցուցի անկողին իյնալովս։ Խոշոր խանութ մը ուսանողներուն մէկուն հազար ոսկի պիտի տայի, երեք տարուան համար հարիւրին 35 տոկոսով։

*** Ուշիմ սպասաւորը

— Այսօր ինձ փնտռող եղա՞ւ։

— Այո, պարոն գերձակը եկաւ, ես ալ սուտ մը գլորեցի, ըսելով որ այս առաւօտ Ամերիկա գացիք։ Գիտէի որ դրամ ուզել եկած էր։

— Ի՞նչ պատասխանեց։

— Հարցուց թէ ե՞րբ կը դառնայ, ես ալ ըսի որ ցորեկուան ճաշէն յետոյ կուգայ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (9)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակեզ Հայաստանը

ՍԱՐՍԱՓԻ ԳԻՐՔ ՄԸ։ — ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐ, ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ։ — ԽՈՏԻ ՇԻՒՂԵՐՈՒ ՆՄԱՆ ՀՆՁՈՒԱԾ ՄԱՐԴԻԿ։ — ԱԽԱԶԱԿՆԵՐԸ ՈՐՊԷՍ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՏԵՂԱԽՈՐՈՒԱԾ ԱՄԱՅԻ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋ։ — ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ, ԱՒԵԼԻ ՎԱՏ ՔԱՆ ԹԻՄՈՒՐԼԷՆԿԸ։ —ԵՒՐՈՊԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՉԻ ՏԱՐ։ — ՆՈՐ ՋԻՆԱԹԱՓՈՒԱԾ, ՑԵՏՈՑ ԽՈՂԽՈՂՈՒԱԾ։— ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐԵՆ ԱՅՍ ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ։ — ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶՈՀ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՋԱՐԴԻՆ։ — ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՆԵՐԸ ԿԸ ՓՐԿԵՆ ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՅԵՐԸ։ — ՏԱՍՆԵԱԿ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԵՌԵԼԱԿԱՆ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԱՊԱՏՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ։ — ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍ ԽՆԴՐՈՅՆ ՄԷՋ ԵՒՍ ԻՐ ԽՈՍՏՈՒՄԸ ՉԿԱՏԱՐԵՑ։

Առանձի կարգ անցած է թէ երէ ժողովուրդի մը պատմութիւնը արիւնով գրուած է՝ միայն Հայոց մասին է այդ։ Հայերը իրենց գոյութենէն ի վեր կարծես իրենց ճակատագիրն է միշտ ջախջախիլ օտար հարստահարիչներէ։ Ցաւեր, սպանդներ եւ մահուան հեծեծանքներ կ'ընկերանան այս ժողովուրդի ճամբուն դարերու ընթացքին, եւ գրիչը կը քաշուի ու չի կրնար նկարագրել Հայերու դէմ գործուած բոլոր նիւաղային զարհուրանքները։ Որպէս թէ օրինակ մը պէտք էր, ցոյց տալու համար տառապանքներու հանդէպ ժողովուրդի մը գերմարդկային տոկունութիւնը եւ իր կեղեքիչներուն այլ եւս ոչ-մարդկային եւ այլասերած բարբարոսութիւնը։

Հայերու դժբախտութիւնը իրենց բնակավայրին դիրքէն էր։ Ինկած՝ ժողովուրդներու երթեւեկի ճամբուն վրայ, որովհետեւ անթիւ բազմութիւններով կուգային կ'անցնէին անոնք՝ իրենք չէին կրնար մուրճ ըլլալ, այլ միայն սալ։ Իրենց արեան տուրքը վճարեցին Հռոմայեցիներուն եւ Պարթեւներուն համար, որոնց հզօր պետութիւններուն միջեւ իրենց տեղը բնորոշած էր պատմութիւնը։ Պարսիկներու եւ Բիւզանդացիներու, Արաբներու եւ Պարսիկներու եւ առնոց եւ Թուրքերու հաշուեյարդարի զոհը եղան իրենք։ Աննկարագրելի եղեռններ գործուեցան պարսկական արշաւանքին ժամանակ։

Ինքնակոչներու պատերազմական փիղերէն հազարաւոր Հայեր եւ Հայուհիներ ոտնակոխ ըլլալով սպաննուեցան. պղնձաձոյլ տիկիններ անպատուեցան եւ առաջնորդներու եւ սպարապետներու աչքերը փորուեցան, մորթերը հանուեցան եւ խոտով լեցուեցան։

Բիւզանդական կայսրերու ժամանակ յանախ ամբողջ գաւառներու բնակիչներ կը տեղահանէին բռնի եւ Եւրոպայի մէջ բնակութիւն հաստատել կուտային, իբրեւ պատուար՝ պետութեան թշնամիին դէմ։ Ու երբ Թուրքը իր տիրապետութիւնը վերջնապէս հաստատեց Հայաստանի վրայ եւ երկիրն այլ եւս դադրեցաւ հին ժամանակներու նման գործողութիւններու միջավայր դառնալէ, այն ատեն սկսաւ Հայոց չարչարանքի ամենածանր շրջանը։ Սպանութիւնն ու ջարդերը, տեղահանութիւններն ու թալանը ճիշդ այդ ատեն էր որ սկսան։ Մինչեւ ներկայ շրջանը, դեռ մինչեւ ընդհանուր պատերազմի ընթացքին՝ հայկական կոտորածները սոսկում կը պատճառէին աշխարհի։

Թուրքերը, Հայոց ջարդարարները՝ կ'ատէին ու կ'ատեն այս ժողովուրդը։ Ինչո՞ւ։ Ապտիւլ Համիտ, Կարմիր Սուլթանը, «պալատին մեծ Ոճրագործը», «Թագակիր Մարդասպանը»՝ ինչպէս կ'անուանէր կլատսթըն զինքը՝ ինքն իսկ հայ մօր մը զաւակն էր(?), եւ սակայն կոտորեց այդ ժողովուրդը եւ կոտորել տուաւ այն ինչ որ իրմէ առաջ ոչ ոք չէր ըրած։ Ուրկէ՞ց էր այս ատելութիւնը։ Մէկուկէս հազարամեակի կեղեքումները բնականաբար ժողովուրդի մը նկարագրին վրայ առանց հետք մը ձգելու չեն անցնիր։ Հայոց ազնուականութիւնը, որ այս ժողովուրդին գլուխն անցած կը պաշտպանէր զայն եւ ինքզինքը՝ անվերջ կռիւներու մէջ բնաջինջ էր եղած եւ կամ գաղթած էր։ Ժողովուրդը զրկուած ըլլալով իր բնական վարիչներէն՝ կը մնար անպաշտպան եւ այնպիսի յատկութիւններ երեւան կը բերէր որոնք չէին կրնար համակրութիւններ զարթեցնել, ինչպէս փաղաքշանք եւ հպատակութիւն։ Միայն երբեմն երբեմն կեղեքիչներուն դէմ կը շողար ատելութիւնը եւ անոնցմէ շատ բարձր ըլլալու զգացումը։

Անողոք զաղանութեամբ կը ճնշուէր իւրաքանչիւր ապստամբութիւն, եւ Հայերը դարձեալ կ'ընկրկէին իրենց ընկճուած դիրքին մէջ, մինչեւ որ, փորձելով Եւրոպայի խաբեպատիր պատրանքներէն, որոնցմով օգնել ուզելու առաջնութիւնն իրեն կուտար՝ դարձեալ զէնքի դիմեց, բայց նոյնքան աննշան արդիւնքով։

Ամէն ասպարէզի մէջ, բաց ի ռազմագիտութենէ, որուն մէջ մարզուելու առիթը չունէին, զինուորական ծառայութենէ դուրս ձգուած ըլլալով, Հայերը կը գէին կ'անցնէին իրենց տէրերը։ Այսպէս տակաւ իրենց վրայ կեդրոնացուցին սեղանաւորական գործը, վաճառականութիւնը եւ մանաւանդ մեծաքանակ առեւտուրը, եւ ճիշդ այս պատճառաւ չսիրուեցան Թուրքէն, որովհետեւ միեւնոյն ժամանակ երեւելի ճարտարապետներ, պետական պաշտօնեաներ, թարգմաններ եւայլն կուտային իրենց ծոցէն։

Թուրք ժողովուրդին հետ իրենց ծանօթութեան սկզբնաւորութիւնը անհոլի դէպք մըն է ինքնին։ 1064 թիւին Սելճուքները Անի եկան, «հազարումէկ եկեղեցիներով քաղաքը»։ Իրենց իւրաքանչիւր ձեռքին մէջ դանակ մը բռնած էին եւ երրորդ մըն ալ ակռաներուն մէջ, իբր պահեստ։ Դժբախտ քաղաքին բնակիչները «խոտի շիւղերու նման հնձուեցան»։ Այդ քստմնեցուցիչ սպանդէն ի վեր ջարդերը երեւութապէս չեն փոխուած ինը հարիւր տարուան մէջ։

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի,» La Samaritaine» արճարանի ներքնայարկը: Մեթրօ՝ Շաթըլէ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Դրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) խումբի ընկերական դասախօսութիւնը այս Կիրակի, ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԻՍՕ խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 7.30ԻՆ
1, rue Livingstone, Paris (18):
Métro: Anvers et Barbès

Թատերական ներկայացում

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒՍԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ԲՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ
կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ
ՄԱՐՏ 11 ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին
34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ
Վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է
Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք:

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի
Հասոյթին 100ին 10ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն:
12 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ
29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile
կը նուագէ արժանթինեան հռչակաւոր օրքեսթր MANUEL PIZARRO
Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի ջերգիչ Պ. ՕՍԿԱՐ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ:
Արեւելեան նուագ: Պիւֆէ՝ գիւրամատչելի գիներով:
ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ 10 ՖՐԱՆՔ:
Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար, դիմել.— ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ, 5, rue Mignon, Paris (5): Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ, 42, rue Tourtille, Beleville: Սափրիչ ՍՍՏՍՈՒՐԵԱՆ, 86, rue Rébéval: MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Բրէօզօ, Յ. Ա.— 35 ֆր.:
Լիոն, Գործ.— 508,20:
Միրամոն, Ո. Ս.— 35:
Պէլվոն Շավանօզ, Ա. Մ.— 70:
Ռոման, Ա. Վ.— 11:
Իսի լէ Մուլինօ. Կ. Թ.— 70:
Տրակինեան, Ա. Հ.— 140:
Մարսէյլ. Գործ.— 934:
Ռոման, Գործ.— 150:
Մարսէյլ, Յ. Ե.— 72:
Վիլմոնպլը, Ժ. Ե.— 35:
Մարսէյլ, Կ. Պ.— 55.50:
Վարշաւիա, Աֆ.— 100:
Բաժայեօն, Վ. Մ.— 20:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Անիէռ, Կ. Միք.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 28էն:
Բրէօզօ, Յ. Աւ.— Սկսանք ղրկել Փետրուար 28էն:
Փարիզ (10), Մար.— Սկսանք ղրկել Մարտ 1էն:
Պերլին, Մ. Բնեկա.— Սկսանք ղրկել Յունուար 1էն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Փլորիայի մէջ: Շարունակութիւն վիճաբանութեանց նոյն օրակարգին շուրջ: Ընկերներու փափաքին վրայ, բայց պիտի տրուի նաեւ Սուրիոյ աղէտ ընկերներու կեանքէն առնուած շարժանկարը:

ՓԱՐԻԶԻ և արուարձաններու մէջ բնակող Սեբաստիոյ նահանգի բոլոր հայրենակիցները կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Պ. փանիկեանի արճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Le Gérant : H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Դուռը բացուեցաւ եւ Գիյոմեան Բոյլ մը երեւցաւ սեմին վրայ: Տնօրէնը անոր երկնցուց զօրավարին նամակը եւ ըսաւ.

— Ցոյց տուէք այս նամակը թիւ վաթսունըմէկին եւ ըսէք իրեն որ այս պարոնը որուն անունը յիշուած է նամակին մէջ, կը սպասէ այստեղ խմանալու համար թէ որ եւ է տարբերութիւն ունի՞:

Գիյոմեան Բոյլը որ երեւի վարժուած էր իր շրջապատին լռութենէն, առանց ձայն հանելու մեկնեցաւ:

Տնօրէնը սկսաւ գրադիլ գրասեղանին վրայ շարուած թուղթերով: Անկապակից բառերով շարունակեց խօսակցութիւնը՝ առանց անտարբերութեամբ:

Ճօրճ մտիկ ըրաւ, բոլորովին անհաղորդ տնօրէնին մտքերուն:

Երբ Գիյոմեան Բոյլը վերադարձաւ, Ճօրճ անոր դէմքին վրայ փնտռեց աւելի մարդկային արտայայտութիւն մը:

— Թիւ վաթսունըմէկը կ'ուզէ տեսնել պարոնը, ըսաւ:

Տնօրէնը ոտքի ելաւ եւ հեգնական ժպիտով մը հարցուց.

— Անշուշտ հասկցաւ թէ որ եւ է կերպով պարտաւոր չէր տեսնելու:

— Այո՛, պարոն:

Կը թուէր թէ տնօրէնը դժգոհ էր որ զինուորական մը կը միջամտէր իր բաժնին գործերուն եւ համանարար կ'ուզէր որ աղջիկը մերժէր այցելութիւնը նկարիչին:

— Կիները չեն կրնար յարգել իրենց անձը: Մարդ կը մտածէ որ երկու օր վերջը գնդակահարուող կին մը չպիտի ուզէր որ դիտէին զինքը: Լա՛ւ, գացէք նկարեցէք: Ո՞րքան ժամանակ կ'ուզէք մնալ իր քով:

— Երկու ժամ, եթէ կարենամ բան մը ընել:

— Որքան որ կ'ուզէք. անշուշտ հակողութեան տակ էք. Բոյլ Վերոնիքան պիտի առաջնորդէ ձեզ:

Տխուր հակադրութիւն մը կար սենեակին հանգստաւէտ մթնոլորտին ու բանտին խուսաւ նրբանցքներուն միջեւ: Ճօրճ ուրախ էր որ հեռացաւ տնօրէնին քովէն եւ առանձին էր հիմա Գիյոմեան քրոջ հետ:

Քալեցին լռութեամբ քանի մը վայրկեան ու յետոյ Ճօրճ հարցուց անոր:

— Ձեր մաքէն կ'անցնի՞ երբեք բանալ այս խցիկները եւ ազատ ձգել բանտարկեալները:

— Ես ո՞վ եմ, պարոն. իմ մտքէս այդ տեսակ խորհուրդներ չեն անցնիր, պատասխանեց Բոյլը առանց նայելու տղուն:

Այո՛, խորհած չէր այդ մասին. գործիք մըն էր ինք. լուռ էր իր նայուածքը, լռեցուցած էին նաեւ իր միտքը: Գերի մըն էր:

— Այդ 61ի աղջիկը գիտէ՞ որ պիտի գնդակահարուի վաղը չէ միւս օր:

Բոյլը կանգ առաւ նրբանցքին մէջտեղը ու նայեցաւ Ճօրճի աչքերուն: Զարմացաւ այդ հարցումէն, բայց կարծես անշարժութեան դատապարտուեցաւ եւ փափուքով մը հարցուց անոր.

— Վաղը չէ միւս օ՞ր է ...

— Չէի՞ք գիտեր ...

— Մեզի չեն ըսած, պարոն. բնականաբար չեն ուզեր որ անիկա իմանայ եւ քանի որ զինուորական խնդիր մըն է, մեզի ալ չեն վստահիր թերեւս ...

— Բայց գիտէ որ մահուան դատապարտուած է, չէ՞ ...

— Այո՛, պարոն. բայց չի հաւատար որ պատիժը պիտի գործադրուի:

— Ինչո՞ւ. լրտեսուհի՞ մըն է:

— Այդպէս վճռեց պատերազմական ատեանը. ես չեմ գիտեր. բայց դարձեալ կը թուի թէ չի հաւատար որ կրնան գնդակահարել զինքը: Անշուշտ չունի առաջին օրուան ինքնավստահութիւնը: Յոյսը չայրեցներ մարդը այս բանտին մէջ, պարոն. և սակայն երբ քիչ առաջ բերի ձեր նամակը, պայծառութիւն մը նշմարեցի իր դէմքին վրայ. լացաւ ուրախութենէն ...

— Դուք կը կարծէ՞ք որ չեն գնդակահարեր ...

— Չեմ գիտեր, պարոն, սարսափելի է ...

— Ինչո՞ւ. եթէ լրտեսուհի է, ուրեմն հայրենասէրներու մահուան պատճառ եղած է:

— Թերեւս:

— Ամէն պարագայի լրտեսուհի ըլլալուն համար է որ կը պատժուի. պատերազմի ժամանակ տեղեկութիւններ հաղորդած է թշնամիին. ինչո՞ւ բացառութիւն պիտի կազմէ եղեր ...

Ճօրճ զգաց որ կը խօսէր զօրավարին կամ տնօրէնին չեշտով: Զկրցաւ թափանցել այն խորհուրդին որ գրաւած էր Գիյոմեան քրոջ միտքը այդ վայրկեանին: Հարցուց դարձեալ թէ ինչու համար սարսափելի կը գտնէր այդ աղջկան գնդակահարութիւնը:

— Չեմ գիտեր, պարոն. չեմ կրնար ըսել. արուեստագէտ էք. թերեւս հասկնաք իմ խօսքերուս իմաստը, երբ տեսնէք զինքը:

Բոյլը անդին դարձաւ. չուզեց շարունակել խօսակցութիւնը: Քալեցին քիչ մը եւս եւ կանգ առին դրան մը առջեւ որուն վրայ կը տեսնուէր 61 թիւը: Բոյլը իր բանալիներու տրցակէն զատեց հատ մը. հրեց թեթեւ մը եւ դուռը բացուեցաւ: Բոյլը ներս մտաւ խցիկէն. Ճօրճ հետեւեցաւ անոր:

Ճօրճ ինքզինքը գտաւ իր կարծածէն աւելի խոշոր սենեակի մը մէջ: Երեք երկաթէ անկողիններ կային այնտեղ, ինչպէս նաեւ քարէ լուացարան մը: Գետինը սալարկուած էր քառակուսի քարերով որոնցմէ մի քանի հատը պակաս էին. փոսերը ներկային ջուրով լեցուն: Պատուհան մը՝ երկաթեայ ձողերով պաշտպանուած, ներս կը բերէր աղօտ ճառագայթ մը: Կինը որուն պատկերը պիտի գծէր Ճօրճ, փրկուելու համար, կեցած էր անկողիններէն մէկուն քով, սենեակին ամէնէն տաւոր անկիւնը եւ մութին մէջ չէր կրցած դեռ զանազանել մարմնոյն գիծերը, երբ իմացաւ նը որ ըսաւ.

— Ձեւացուր այնպէս մը որ թէ գիս չես ճանչնար. Բոյլը լրեն չի հասկնար:

4.

Ամէնէն սովորական մարդոց քին մէջ անգամ երբեմն խորհրդաւոր յայտնութիւններ կը պատահին: Լիանի ձայնը խցիկին կիսամութին մէջէն անսպասելի յայտնութիւն մըն էր Ճօրճի համար: Հակառակ իր ... րեմն իբրապէս լրտեսուհի մըն ...

Թարգմ. Ծ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ 1933
10 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2135
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱ ԹԷ ՈՐ՛ՒՐ ՀԱՍԱՆՔ

Այսօր Թղթակից մը կը բանայ ծալքերը գարշելի դաւի մը որ սարքուած էր Անուվիլի մէջ, չարաթ գիշեր, արիւն թափելու առաջադրութեամբ։

Մեր ձեռքն է նաեւ պատճէնը այն ֆրանսերէն թռուցիկին, զոր ցրուած են գիւղին մէջ, միեւնոյն կանխամտածութեամբ։

Ուրեմն, հայ կարմրուկները կամ Հօկի մարդիկը, չվստահելով իրենց ուժին, խե՜լք բրեր են օգնութեան կանչելու ֆրանսացի համայնավարները, որովհետեւ խափանուի փետր. 18ի հանդէսը...

Որովհետեւ գաղափար կազմէք սարքուած դաւին նենգութեան եւ ծանրութեան մասին, ահա բառացի կը թարգմանենք ֆրանսերէն թռուցիկին գլխաւոր մասերը.

— «Անուվիլի մէջ, ֆրանսական եւ հայկական պրոլետարիատը թոյլ չպիտի տայ որ այս մարդասպանները, Խ. Ս. Հ. Միութեան դէմ պատերազմ սարքողները իրենց զզուելի ոճրապարտ գործը կատարեն։

Եթէ Անուվիլի պրոլետարիատը միջոցներ ձեռք առած է խափանելու համար այդպիսի ցոյց մը, ֆաղաքապետութիւնն ալ պէտք է միջամտէ. այդ իմաստով է որ քաղաքետական խորհուրդին համայնավար խմբակցութիւնը նամակ մը ուղղեց ֆաղաֆապետին, պահանջելով արգիլել զայն, յիշեցնելով թէ յարած ըլլալով Ամսթէրտամի հակապատերազմեան համագումարին, Անուվիլի քաղաքետական խորհուրդը ստանձնած է յանձնառութիւն մը զոր պէտք է գործադրէ եւ թէ Ֆրանսայի եւ Խ. Ս. Հ. Միութեան միջեւ վերջերս կնքուած ոչ-յարձակման դաշինքը պարտք կը դնէ մեր երկրին վրայ՝ թոյլ չտալ որ եւ է փաշական ցոյց, ոչ ալ սպիտակ պահակներ՝ որ կը կռուին խորհրդային հանրապետութեան դէմ։ Այդ դաշինքը ստորագրուած է Էռիոյի կողմէ, որուն մեծ հիացողն է ֆաղաֆապետ Պ. Մուաքո։ Կը կարծենք թէ ժամանակն է յարգելու դաշնագիրը։

Անկախ այն միջոցներէն զորս ֆաղաֆապետութիւնը կրնայ առնել, պէտք է որ Անուվիլի ժողովուրդը հակազդէ ուժգնօրէն։

Անուվիլի բանուոր ժողովուրդը թոյլ չպիտի տայ հայ փաշիստներուն՝ զալ իրենց զիրենք ցուցնել մեր երկրին, մեր բանուորական թաղին մէջ։ Ան պիտի ընդդիմանայ ցոյց կազմակերպելով. —

Ֆաշականութեան դէմ.

Խ. Ս. Հ. Միութեան եւ Խորհրդային Հայաստանի պաշտպանութեան համար.

Հայ բանուորներու սպանիչներուն դէմ.

Ֆրանսայի եւ հայ բանուորներու միացեալ ճակատին համար.

Երթանք մեծ թիւով։ (Այստեղ կուտայ սրահին անունը եւ հանդէսին ժամը)։

Մեր խմբական ներկայութեամբ, ոչ միայն ետ պիտի մղենք մարդասպանները, այլեւ մեր համակրանքը պիտի յայտնենք Հայաստանի ընկերվարական շինարարութեան համար»։

Բոլոր անոնք որ ֆրանսերէն կամ հայերէն կը հասկնան, պէտք չունին ո՛ր եւ է լուսաբանութեան։

Ֆրանսերէն թռուցիկը, ուղղուած՝ «ֆրանսացի եւ հայ բանուորներուն», մարտակոչ մըն է կարճ եւ ազդու։ Գրգռիչ ազդանշան մը՝ խափանելու համար հայկական հանդէս մը, որ չունի որ եւ է առնչութիւն՝ ոչ ֆրանսացի բանուորներուն, ոչ աշխարհակալութեան դաւերուն, ոչ պատերազմի վտանգին եւ ոչ ալ ֆրանքեւսուս դաշնագրին հետ։

Եւ սակայն, հայանուն դաւադիրները, — մեր անարժան հակառակորդները — պարտք սեպած են իրար խառնել սուտն ու իրաւը, սեւն ու ճերմակը։

Անոնք ուզած են մոլորեցնել իրենց ֆրանսացի ընկերները, զանոնք դարձնել մեղսակից՝ վրան բաց, անարգ խաղի մը։

Եթէ այս թռուցիկը խմբագրող ֆրանսացի աշխատաւորներէն մէկն ու մէկը հայերէն գիտնար եւ ներկայ ըլլար Անուվիլի հանդէսին, ապահովաբար դատի քաշել պիտի տար մոլորեցնողը։ Բուն բառով՝ դաւադիր խաբեբան։

Մենք տակաւին յուսահատած չենք նոյնիսկ համայնավար Ֆրանսացիին արդարամտութենէն եւ պայծառատես տրամաբանութենէն։

Ապացոյց՝ այն որ, խմբովին սրահ երթալէ եւ սպառնալից դիրք բռնելէ յետոյ, վերջին պահուն տեղի կուտան եւ կը քաշուին անաղմուկ։

Մենք չենք ուզեր ոստիկանական միջամտութեան վերագրել այս նահանջը։ Ընդհակառակն, տրամադիր ենք մտածելու թէ՝ անոնք, ֆրանսացի բանուորները, ինքնաբերաբար սթափեցան եւ մրռնեցին թէ՝ ո՛ր եւ է գործ չունին ոչ Անուվիլի, ոչ ալ ուրիշ ո՛ր եւ է հայկական հանդէսի մէջ։

Եւ անշուշտ ամբողջ Անուվիլը շնորհապարտ է իր քաղաքապետին եւ ոստիկանապետին, որ չտարուեցան ֆրանսերէն թռուցիկին ամբոխավարութենէն, եւ թոյլ չտուին խախտել այս հիւրընկալ երկրի սահմանադրութեան հիմքը, — ժողովքի եւ խօսքի ազատութիւնը։

Այսպէ՛ս ուրեմն, անոնք որ հակառակ են հայկական անկախութեան գաղափարին եւ միշտ ալ տրամադիր՝ սարկօրէն բարեւի կենալու ո՛ր եւ է լուծի առջեւ, անոնք որ «պարծանք», չինարար գործ կը համարեն գաղութներու պառակտումը, եւ կ'ուզեն «կրկնապատկել, եռապատկել» իրենց ճիգերը (Արշաւ), ապաւինած են նոր եւ արկածալի զէնքի մը, — Կոմինտէրնի ֆրանսական հատուածին միջամտութեան եւ աջակցութեան։

Այստեղ արդէն կը գտնուինք երեւոյթի մը առջեւ, որ նոր չէ, բայց կրնայ յանգիլ նորագոյն փորձանքներու։

Ծիշդ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ կը գտնենք անգամ մը եւս դէմ դիմաց խօսիլ մեր միւս հակառակորդներուն, «ուղջամիտ»ներուն հետ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

12 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽ ԿՈՒՏԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Էնկիւրիէն կը գրեն. — Այսօրերս Փարիզի մէջ պիտի ստորագրուի հանյին պարտքերու վերջնական համաձայնագիրը։

Անկէ զատ նոյն օրը պիտի ստորագրուի նաեւ նոր պայմանագրութիւն մը Օսմ. դրամատան հետ։

Պայմանագրութեան համաձայն, Օսմ. Դրամատան մենաշնորհի պայմանաժամը կ'երկարի։ Ասոր փոխարէն, դրամատունը 12 միլիոն ոսկիի համարժէք օտար դրամի (տըվիզ) ընթացիկ հաշիւ մը պիտի բանայ կառավարութեան համար։

Կառավարութիւնը ապրիլին Ազգ. Մեծ Ժողովին պիտի ներկայացնէ երկու համաձայնութիւններն ալ, վաւերացուելու համար։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ

Նոր դրամը (կsroն) չընդունուիր

Երէկ, հինգշաբթի, ամերիկեան նոր խորհրդարանը գումարեց իր արտակարգ նիստը, եւ բացառիկ լիազօրութիւններ տալով նախագահ Րուզվելթի, նստաշրջանը յետաձգեց մինչեւ ապրիլ։

Մանրամասնութիւններ կը պակսին տրուած որոշումներու մասին։ Բայց յայտնի են Պ. Րուզվելթի քաղաքականութեան ութ հիմնական կէտերը. —

1) Պահել ոսկեդրամի դրութիւնը, իբրեւ հիմք Մ. Նահանգներու դրամին։

2) Մէկդի դնել բացառիկ դրամատոմս հանելու ծրագիրը։

3) Գրաւման տակ առնել երկրին բոլոր ոսկիները, ձոյլ ըլլան թէ դրամի վերածուած։

4) Ամբողջովին դադրեցնել դրամատոմսերը ոսկիով փոխանակելու իրաւունքը։

5) Տուրք մը հաստատել այն բոլոր ոսկեդրամ հարստութիւններուն վրայ որ կը գտնուին անհատներու կամ ընկերակցութեանց քով եւ պետական գանձին չեն յանձնուիր որոշուելիք թուականէ մը յետոյ։

6) Լիազօրութիւն իշխանութեանց՝ խուզարկելու անհատական դրամարկղները, որպէս զի կարելի ըլլայ գործադրել վերի յօդուածը։

7) Քարոզչական շարժում կառավարութեան կողմէ, որպէս զի հանրութիւնը արծաթ դրամ գնէ։

8) Ցաւելում արծաթ դրամին արծաթի համեմատութեան։

Այս ծրագիրն էր որ յանձնուեցաւ խորհրդարանին քննութեան։

Նոր դրամի ծրագիրը մէկդի դնելով հանդերձ, Րուզվելթ կը խորհի շրջաբերութեան հանել մասնաւոր դրամատոմսեր՝ 2,500,000,000 տոլար արժէքով, եւ երաշխաւորուած՝ առողջ դրամատուներու շարժուն հարստութեամբ եւ պետական արժեթուղթերով։

Հաւանական է որ երկարաձգուի ոսկիի արտածման արգելքը, ինչպէս եւ դրամատուներու մորաթորիոմը։

⁂ Ելմտական նախարարին տուած արտօնութեան վրայ, չորեքշաբթի օր Նիւ Եորքի դրամատուները տասը միլիոն տոլար վճարեցին իրենց յաճախորդներուն, անհրաժեշտ պիտոյքներու եւ թոշակներու վճարման համար։

⁂ Ապրուստի սղութիւնը խորապէս զգալի է մասնաւորապէս Նիւ Եորքի մէջ, ուր աւելցած են կարագին, հաւկիթին, բանջարեղէններու եւ պտուղներու գիները։ Շատ մը չօգնուած ընկերութիւններ կը մերժեն ուեւէք փոխադրել առանց կանխիկ դրամի։ Շիքակոյի արջառի սակարանը, որ պահածոյ մսի առեւտուրի կեդրոնն է, որոշեց դրասենեակները փակել կէս օրէն յետոյ, որովհետեւ դրամ չկայ հայթայթիչներուն վճարելու համար։ Խոզի, եզան եւ գառան մսի մեծաքանակ վաճառման գիները բարձրացած են հարիւրին 20—60, բոլոր հրապարակներուն վրայ։

Տագնապի մատնուած է նաեւ շարժանկարի քաղաքը՝ Հոլիուտ։ Վարչական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց առժամապէս փակել արհեստանոցները, որովհետեւ դրամ չկայ վճարելու համար թոշակները, որոնց գումարը կը հանի 1,500,000 տոլարի։

⁂ Աճապարանքով տրուած որոշման մը վրայ, քանի մը հարիւր միլիոն տոլար արժէքով նոր կտրօններ պատրաստուեցան Նիւ Եորքի մէջ, իբրեւ ընթացիկ դրամ, բայց ընդունելութիւն չգտան։ Քաղաքապետութիւն մըն ալ փայտէ դրամներ հանեց։

Դրամի նուազութիւնը այնքան ծաւալած է որ, շատ մը առեւտրականներ լրագրական ծանուցումներով կը յայտարարեն թէ պատրաստ են չէքեր ընդունելու։ Նոյն իսկ երկաթուղիները չէքեր կ'ընդունին ճամբորդի փոխադրութեան համար։ Աւտոմոբիլ չօգնուած ընկերութիւններէն շատեր ալ կը յայտարարեն թէ պատրաստ են չէքեր կամ նոր կտրօններ ընդունելու։ Նիւ Եորքի մէջ նպարեղէնի հաստատութիւն մը որոշած է ապառիկ ծախել պատրաստ կերակուրներ՝ երկու կամ չորս հոգիի համար։ Ուրիշներ ալ եւ բազմաթիւ գիշերային ճաշարաններ յանձն կ'առնեն ապառիկ հայթայթել ամէն բան։

⁂ Վախ կայ որ, շատ մը դրամատուներ սնանկանան, ազգային դրամը փրկելու համար ձեռք առնուած բացառիկ միջոցներուն հետեւանքով։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Արքայական Ցալտարիս կը կազմէ դահլիճը

Զօր. Փլասթիրաս, որ դիկտատուրա հաստատած էր ինքն իր գլխուն, եւ հազիւ 24 ժամ տեւողութեամբ, փախած ըլլալով, կը փնտռուի ոստիկանութեան կողմէ։ Այս առթիւ խուզարկութիւն կատարուեցաւ իր բնակարանին մէջ, ուր գտնուեցան բաւական թիւով հրացաններ, երկու գնդացիր եւ 300 փամփուշտ։ Իր գործակիցներէն երկու զնդապետներ ձերբակալուեցան։

Զօր. Օթոնայոս, որ ստանձնած էր առժամեայ կառավարութիւնը, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, իշխանութիւնը յանձնեց Պ. Ցալտարիսի, առանց սպասելու խորհրդարանին գումարման։ Ցալտարիս յայտարարեց թէ զօրավարը առժամեայ կառավարութիւնը կազմած էր իր հաւանութեամբ եւ թէ կը սպասէ որ ընտրուած նոր երեսփոխանները Աթէնք հասնին, կազմելու համար իր դահլիճը։

Հանրապետութեան նախագահը արդէն իսկ հաւանած է որ ժողովրդական (արքայական) կուսակցութիւնը կազմէ նոր դահլիճը, իբրեւ մեծամասնութիւն շահած հոսանք։

Չորեքշաբթի օր ժողովրդային ցոյց մը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մեծ հրապարակին, Սինտաղմայի վրայ, կատարեալ բարեկարգութեամբ։ Ցալտարիս չուզեց ճառ խօսիլ, այլ միայն յորդորեց զանազան ընկերակցութեանց ներկայացուցիչներուն որ տեղի չտան անկարգութեանց։ Անդորրութիւնը վերահաստատուած է Աթէնքի մէջ, բայց որոշ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Պելոպոնէսի եւ մասնաւորապէս Կորնթոսի մէջ։ Հեռագրով հանդարտութեան կոչ մը ուղղուեցաւ ժողովուրդին։

⁂ Զօր. Օթոնայոս, որ առժամապէս վարեց դահլիճը, նախագահն է Կոստանդին թագաւորին նախարարները մահուան դատապարտող ատեանին։ Փլասթիրասի եւ ուրիշներու հետ կազմած էր զինուորական դաշնակցութիւնը, հանրապետութիւնը պաշտպանելու համար։ Երբ, անցեալ տարի, Ցալտարիս յայտարարեց թէ հանրապետութիւնը տապալելու միտք չունի, զին. դաշնակցութիւնն ալ լուծուեցաւ եւ սնտուկին մէջ մնացած 20,000 տրախմին յանձնուեցաւ Աթէնքի մետրոպոլիտին, բաժնուելու համար Թալքիտիքէի շարժի զոհերուն։

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ « ԷԶԱՆ »Ը

Թուրքիոյ կրօնական տեսչութիւնը բոլոր մզկիթներուն հաղորդած է թուրքերէն « էզան »ը, որ անաւասիկ.

Թանրի ուլուտըր (փոխան Ալլահ ու էքպէրի. չորս անգամ)։

Շէհատէթ էտէրիմ քի Թանրըտան պաշգա եօգտուր թափաճաք (երկու անգամ)։

Շէհատէթ էտէրիմ քի Թանրընըն էլչիսիտիր Մուհամմէտ (երկու անգամ)։

Հայտի նամազա (երկու անգամ)։

Հայտի ֆէլահա (երկու անգամ)։

Նամազ ույգուտան հայըրլըտըր (երկու անգամ)։

Թանրըտան պաշգա եօգտուր թափաճաք (մէկ անգամ)։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԲԱՑԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ պետական երկաթուղիներու վարչութիւնը 600,000 ոսկի պարտքով կը փակէ տարին։ Եթէ այս կացութիւնը շարունակուի, 1933ի վերջը բացը երեք միլիոնի պիտի հասնի։ Միջոցներ ձեռք առնուած են, ծախքերը կրճատելու համար։

ՃԷՊԷԼԸ ՏՐԻՒԶՆ ԱԼ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Պէյրութէն կը գրեն թէ բազմահարիւր տիւրզի երեւելիներ ու պետեր, Քանուաթի մէջ ժողով մը գումարելով, քննած են քաղաքական կացութիւնը եւ կուսակից արտայայտուած են Ճէպէլը Տրիւզի անկախութեան։ Տիւրզիները կը պահանջեն ազգային կառավարութիւն մը, տիւրզի կառավարիչի մը գլխաւորութեամբ։

Այս իմաստով խմբագրուած բանաձեւ մը ղրկուած է մարզպանութեան։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—.—

17րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Գաբրիէլ Մարտիրոսեան (Վարշաւա)	50
Յակոբ Յարութիւնեան (Մարսէյլ)	20
Մորէնթէյի (Իզէր) հայ բանուորներէն. —	
Գ. Երամեան	15
Ս. Հայրապետեան	15
Վ. Պարտաքեան	15
Պ. Մուրատեան	10
Տիկ. Վ. Երամեան	10
Օր. Ս. Կիւլէսէրեան	10
Թանաշ Սթիլիանիտիս	10
Յ. Տէր Ղազարեան	10
Բ. Փափազեան	5
Ոմն	5
Տ. Իփէքեան	5
Ս. Աւագեան	5
Պ. Ճէպէճեան	5
Պ. Ճէպէճեան	5
Գումար	195
Մարտ 9ի գումարը	3716
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	3911

×

Սիրելի ՅԱՌԱՋ,

ՄՈՐԷՆԹԷՅ. — Պէյրութի հրկիզեալներուն աղէտը մեզ եւս յուզեց։ Հայ բանուորները, թիւով 20 հոգի, եղբայրական ձեռք երկարելու համար իրենց մէջ հաւաքեցին 125 ֆրանք զոր կ'ուղարկենք ձեզի, իր նպատակին հասցնելու համար։ Դ.

Հիթլէրականները կը շարունակեն

հռամայել, գրաւել եւ խափանել

Շարունակելով պարտադրել իրենց կամքը, « նացի »ները չորեքշաբթի օր գրաւեցին Պրէսլաւի սէնտիքաներու Տունը եւ ձերբակալեցին 11 հոգի։ Այս առթիւ ընդհարում մըն ալ տեղի ունեցաւ, եւ հինգ « նացի »ներ վիրաւորուեցան։ Մէկը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ։

Պերլինի մէջ, Լիպնէխտի Տունը, որ իբրեւ կեդրոն կը ծառայէր համայնավար կուսակցութեան եւ ուր բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարուած էին, յատկացուեցաւ ոստիկանական տեսչութեան քաղաքական բաժնին։

Անծանօթի մը կողմէ ռումբ մը նետուեցաւ Քէօնիկսպէրկի սինակոկին մէջ։ Այս պատճառով հրդեհ մը ծագեցաւ, բայց կարելի եղաւ մարել։ « Նացի »ներու բազմութիւն մը խուժելով դատարան, բռնի արձակեց կուսակից մը, որ բանտարկուած էր անցեալ տարուան դէպքերուն առթիւ։

Ներքին նախարարը հրամայեց փակել բոլոր այն տպարանները եւ հրատարակչական տուները որոնք համայնավարական հրատարակութիւններ եւ թռուցիկներ կը ցրուեն կամ ցրուած են։ Քաղաքական ոստիկանութիւնը գրաւեց պրոպագանտի բազմաթիւ նիւթեր եւ բազմագրութեան յատուկ մեքենաներ։ Ոստիկանութիւնը հինգ ամիս, այսինքն մինչեւ 1933 օգոստոս 25, երկարաձգեց համայնավարական օրկանին՝ « Ռոթէ Ֆանէ »ի խափանումը։ Չորեքշաբթի օր դարձեալ խուզարկութիւն կատարուեցաւ կուսակցութեան Պերլինի կեդրոնին մէջ, եւ ոչ միայն թուղթեր գրաւուեցան, այլ եւ շատ մը մարդիկ ձերբակալուեցան։

Խորհրդային իշխանութիւնը ծանուցագրով մը բողոքեց Հիթլէրի վերջին ճառին դէմ, վիրաւորական համարելով զայն։

Մարտ 8ին փակուեցան բոլոր դպրոցները, պանծացնելու համար հիթլէրականներուն ընտրական յաղթանակը։ Առիթէն օգտուելով, « նացի »ները դղրդալից ցոյցեր կատարեցին։ Անհամար աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ թափոր կազմեցին մասնաւորապէս Պերլինի մէջ, հիթլէրական դրօշներով։ Ցոյցը տեւեց երկու ժամ։ Թափօրին մէջ կը գտնուէին ոչ միայն ազգայնական բոլոր հոսանքները, այլ եւ կայսերու վարժարանի մը աշակերտները, առաջնորդութեամբ իրենց ուսուցիչներուն։ Հիթլէր պատգամէն ողջունեց նոր սերունդը։

⁂ Հիթլէրական վաշտերը գրաւելով Վեսթֆալիոյ եւ Ռուրի հովիտին գլխաւոր քաղաքներուն (էսսէն եւն.) հրէական վաճառատուները, դուրս հանեցին յաճախորդները։ Ցուցարարները կ'աղաղակէին.

— Գերմանացիներ, միայն գերմանական խանութները գնեցէք ինչ որ պիտի գնէք։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատասխանելով ընդդիմախօսի մը, խորհրդային տնտեսական քաղաքականութեանը մենք մօտեցած էինք ընդհանուր առումով: Սակայն, մատնանշած էինք, թէ համայնավարների վնասարար տնտեսավարութեան մասին գաղափար կազմելու համար, բաւական է միայն աչքէ անցընել «Խորհրդային Հայաստան»ի որ եւ է թիւը: Մեր այս յայտարարութեան ճշգրիտ լինելն ապացուցանելու համար, առնենք «Խ. Հ.»ի ստացուած վերջին թիւերը (փետրուար 9—14):

Կոլխոզի քաղաքականութեան հետեւանքով յառաջ եկած գիւղատնտեսական տագնապը, հարկադրեց իշխանութեանն, առանձնապէս ուշադիր լինել դէպի առաջիկայ գարնանացանը: Այդ նկատառմով, Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կենտ. կոմիտէն, յատուկ մէկ որոշումով, հրահանգեց գարնանացանի նախապատրաստական աշխատանքներն աւարտել մինչեւ փետրուար 15ը:

Բայց ի՞նչպէս են տարւում նախապատրաստական այդ աշխատանքները:

«Խ. Հ.»ի Թղթակիցը թերթի փետր. 10ի թուի մէջ հետեւեալն է հաղորդում.

— «Ալլահվերդու շրջանի գիւղերում գարնանացանի նախապատրաստութիւնը՝ անձեռնմխելի սերմֆոնդի գանձման, գիւղգործիքների վերանորոգման, կոլտնտեսական ծրագիրների գործն ընթանում է անբաւարար: Իսկ մի շարք գիւղերում (Աղունլար, Ակոռի եւայլն) դեռ ոչ մի կիլօ սերմացու չի գանձուած» (ընդգծումը թերթինն է):

«Դեռ կան գիւղխորհուրդներ ու կոլտնտեսութիւններ, որոնք յուսալով թէ հնարաւոր է սերմվարկ ստանալ պետութիւնից, թուլացնում են սեփական նախաձեռնութիւնը սերմացուի վառման եւ փոխանակման գործում:

«Նոյնը պէտք է ասել գիւղգործիքների վերանորոգման վերաբերեալ: Գիւղխորհուրդները փոխանակ նախաձեռնութիւն յայտաբերելու, գանգատւում են, որ շրջանային կազմակերպութիւնները չեն օժանդակում: Մեծ քանակութեամբ գիւղատնտ. գործիքներ ժանգոտուած եւ ընկած են կոլտնտեսութիւնների բակերում եւ դրանց օգտագործման մասին ոչ ոք չի մտածում:

«Միանգամայն անհանդուրժելի[illegible] համարել Ալլահվերդու շրջանում արտադրական ծրագիրները կազմելու ընթացքը»:

Համաձայն նոյն թուի մէջ տպուած ուրիշ թղթակցութիւնների, նման դրութիւն տիրում է նաեւ Վաղարշապատի եւ Շամշադինի շրջաններում:

Ի՞նչ են ապացուցանում այս փաստերը: Այն, որ գիւղացիութիւնը, լինի նա կոլխոզի մէջ կամ կոլխոզից դուրս, վստահ չլինելով թէ իր աշխատանքի արդիւնքն իրենն է մնալու, միանգամայն անտարբեր է դարձած դէպի տնտեսութիւնը եւ չի հետաքրքրւում ոչ սերմֆոնդերով, ոչ գործիքների նորոգումով եւ ոչ էլ արտադրական ծրագիրներով: Եւ երկրորդ, կոլխոզների միջոցով պետականացնելով գիւղական տնտեսութիւնները, խորհ. իշխանութիւնը կոլխոզները վեր է ածել մակաբոյծների մէկ հաւաքածուի որոնք աչքերը յառած պետութեանն ու շրջանային կազմակերպութիւններին, ամէն ինչ նրանցից են սպասում: Համայնավարների տնտեսական քաղաքականութիւնը ոչ միայն մեռցրել է նախաձեռնութեան ոգին, այլեւ կտրել է գիւղացու աշխատանքի թափը ու անտարբեր դարձրել դէպի իր գոյքն ու ապրուստը: Բնականաբար, գիւղացու նման հոգեբանութեամբ, անհնարին է զարգացնել երկրի գիւղատնտեսութիւնը:

Եւ բնաւ զարմանալի չէ, որ այդ պայմաններում՝ «Ստեփանաւանի շրջանի Հայ — Գեառ — Գեառ գիւղի «Պայքար» կոլտնտեսութեան վարչութեան անշնորհք աշխատանքի հետեւանքով անցած տարի ձմեռը 120 անասուն սատկեց առանց կերի մնալով: Այս տարի նոյնպիսի դրութիւն է ըստեղծուել» («Խ. Հ.», փետր. 14):

Իսկ թէ, առհասարակ, ինչպիսի անտեսավարութիւն է տիրում երկրում, բաւական է միայն ծանօթանալ այն կոչի հետ, որը կենտ. կոմիտէն ուղղել է մեքենատրակտորային կայանների դիրեկտորներին, շրջկոմների քարտուղարներին եւ Հայտրակտորկենտրոնին.—

«Հայկոմկուսի կենտկոմը մատնանշում է, որ մեքենատրակտորային կայաններում մինչեւ այժմ էլ անբաւարար է տրակտորների եւ կցուող գործիքների նորոգման վիճակը՝ ինչպէս քանակական, այնպէս էլ մանաւանդ որակական տեսակէտից, որն արդիւնք է գարնանացանի նախապատրաստական այդ կարեւորագոյն ճակատամասում գոյութիւն ունեցող վատ աշխատանքի, անպատասխանատուութեան, թափթփուածութեան եւ գլխապրկութեան:

«Կենտկոմն առանձնապէս խշում է այն փաստը, որ բամբակագործական մեք. տրակտ. կայաններում խոտանուել է նորոգելու եւ առաջիկայ ցանքի կամպանիայում օգտագործելու պիտանի 40 տրակտոր, որ վնասարարութեամբ քանդել են առանձին տրակտորներ, իբրեւ թէ միւսները լրացնելու պատրուակով»: («Խ. Հ.», փետրուար 11):

Բանից դուրս է գալիս, որ նոր տրակտորները քանդում են հները նորոգելու համար...

Նոյն վնասարարութիւնը նաեւ փոխադրութեան մարզի մէջ: Երթեւեկի անկանոնութեան հետ միասին, «վերջերս միայն լենինական կայարանից յափշտակել են 33521 կիլօ զանազան ապրանք: Յափշտակումներ տեղի են ունեցել նաեւ Երեւան եւ Սանահին կայարաններում»: («Խ. Հ.», փետրուար 11):

Վնասարարութեան դէպքերն անպակաս են նաեւ մշակոյթի ճակատում: Հայաստանի ելեկտրոկապի (ռադիօ, հեռագիր, հեռախօս) դպրոցը «սիստեմատիկաբար բոլոր գծերով թերակատարում է իր ուսումնական ծրագիրները, խորհրդային դպրոցի համար խայտառակ ձեւով հարուած հասցնելով պոլիտեկնիկիզմութեանը: 7000 ռուբլու գոյքն անխնամ է պահուել եւ մէկ մասը փչացել է: Գողացել են 12 թանկարժէք գծագրական գործիքներ» (Խ. Հ., փետր. 10):

Աւելի վատթար է դրութիւնը ժողովրդի մատակարարման հիմնարկներում: Վնասարարութիւնն այստեղ ահռելի չափերի է հասնում: «Խ. Հ.»ի փետրուար 14ի թուի մէջ տպուած մէկ յօդուածից պարզւում է, որ նախ ծրագիրների խոշոր թերակատարումներ են եղած: Այսպէս՝ գետնախնձորի ծրագիրը կատարուած է՝ 82, սեղանի ճակնդեղի՝ 22, սոխի՝ 77,8 եւ կաղամբի՝ 66,7 տոկոսով:

Հաւաքած մթերքներից նախ եւ առաջ լայն չափերով օգտւում են կառավարիչներն ու ծառայողները: Ապա մթերքները պահեստներում պահւում են անխնամ եւ ահագին քանակութեամբ փճանում է: Այսպէս, Ստեփանաւանի պահեստներում փճանում է 522 թոն գետնախնձոր եւ 110 կենդինար կաղամբ, Շամշադինի պահեստում՝ 90 թոն գետնախնձոր, Երեւանի պահեստներում շրջաններից ստացուած 66,000 ռուբլու արժողութեամբ բանջարեղէնից՝ 15 օրում փճացել է 15,402 րբ. ապրանք, Լենինականից ստացուած մէկ վակոն գազարից փճացել է ուղիղ կէսը, 8 թոն գետնախնձորից փճացել է մէկ քառորդը, նոյնպէս փճացել է 4000 տուփ պահածոյ եւայլն: Բաց ի այդ, վառել են բոլոր պատրաստի արկղները, շրջաններն ուղարկուող պաշտօնեաներին 30 րբ. օրապահիկ է տրուել, միայն դեկտեմբերի վերջերին խանութները 7000 րբ. փճացած ապրանքի արձանագրութիւն են կազմել...

Ի հարկէ, նման անտեսավարութեամբ երկիրը միշտ էլ մթերքների պակաս կ'ունենայ եւ ժողովուրդը կիսաքաղց վիճակ կ'ապրի:

Ճիշդ չէ այն պնդումը, թէ Հայաստանում ժողովուրդը խանդավառ ու եռանդուն աշխատանքի է լծուած: Միայն մէկ հասարակ կարի գործարանում, 1932 թ. ընթացքին, եղել է 1079 գործալքման դէպք, որից հիմնարկութիւնը 50,000 րբ. վնաս է կրել («Խ. Հ.», փետր. 9):

Փետրուար 10ին գերագոյն դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց համայնավար Աշոտ Յովհաննիսեանին (չշփոթել Հայկոմկուսի նախկին քարտուղարի հետ): Դատավարութեան ընթացքին պարզուեց, որ վերոյիշեալը, խորհրդային վարչաձեւի հաստատման օրից, ապաւինելով կուսակցական տոմսին, տարիների ընթացքում պարապել է «չարաշահութեամբ, կեղծարարութեամբ, կաշառակերութեամբ, վատնումներով եւ վնասարարութեամբ»: Միայն Հայաստանում պաշտօնեայ եղած ժամանակ, իր վնասարարութեամբ ոչնչացրել է 13,000 ոչխար («Խ. Հ.», փետր. 12):

Այս պարոնի Դոնի աւազանում կատարած խարդագործութիւնների մասին մենք գրել ենք դեռ 1928 թ. («Դրօշակ», 1928 թ., ապրիլ):

Եւ այսքանը միայն խորհրդային մէկ թերթի չորս – հինգ թիւերի մէջ:

Դեռ եւս մենք կանգ չառանք «մանր – մունր» թերացումների վրայ: Բայց եւ այնպէս, ինչո՞վ բացատրել Հայաստանի տնտեսութեան այս ահաւոր վիճակը:

Ամէն անգամ, երբ քննադատում ենք համայնավարների տնտեսական քաղաքականութիւնը եւ մատնանշում, թէ բոլոր թերացումների բուն պատճառը պէտք է որոնել խորհրդային կարգերի ձեւի մէջ, խորհրդային վարիչներն ու հրապարակագիրները միաբերան վայնասուն են բարձրացնում եւ մեր ցուցադրած իրողութիւններին պատասխանում հայհոյանքի տարափով: Սակայն, մենք մնում ենք այն համոզումի վրայ, որ միայն բռնատիրական ըէժիմի տակ, ուր մաքի, գործի ու խօսքի ազատութիւնն է բացակայում, հնարաւոր են նման ահռելի վնասարարութեան դէպքեր: Եւ մեր խորին համոզումով, միայն եւ միայն իշխանութիւնն է պատասխանատու երկրի տնտեսութեան կործանման:

Ամէն ինչ կեդրոնացնելով իր ձեռքը, երկրի ամբողջ տնտեսութեան մենատէր վարիչը ներկայիս հանդիսանում է խորհրդային իշխանութիւնը: Նոյն իշխանութիւնն է, որ իր տնտեսական նոր առաջադրումներով (հնգամեակ, կոլխոզ, ճարտարարուեստացում եւայլն) ուղղութիւն եւ ընթացք է տալիս Հայաստանի տնտեսական կեանքին: Եւ դրա հետ մէկտեղ, անսահման իրաւունք եւ արտօնութիւն է վայելում կուսակցական անդամատեարը, որը դառնում է այդ քաղաքականութիւնը գործադրողների գրպանում: Պատասխանատուութեան զգացումէ զերծ, շահամոլ ու ագէտ մարդկանց կամայականութեանն է յանձնուած մեր բազմաչարչար երկրի ճակատագիրը: Եւ քմահաճ ու վնասարար քաղաքականութիւնը դարձած է խորհրդային կարգերի բնորոշ ձեւը:

Այսպէս, անբացատրելի է այն վնասարարութիւնը, որ Հայաստանում պետական հանգամանք է առել:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

ԵԳԻՊՏՈՍՆ ԱԼ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏ

Բոլոր երկիրներու մէջ, տնտեսագէտներ նուիրուած են խորունկ ուսումնասիրութիւններու, կ'որոնեն պատճառները ներկայ տնտեսական տագնապին, անոր ազգային թէ միջազգային ազդակներէ կը փնտռեն եւ կը ջանան դեղ ու դարման գտնել ներկայ անել վիճակին:

Նոյնն է պարագան նաեւ Եգիպտոսի մէջ, ուր ներոյժ աշխատանք կայ, տնտեսական տագնապ կոչուած աներես եւ սեւերես վիշապին ուրիշ մագիլները կտոր կտոր ընելու համար:

Տագնապին ծանրութիւնը ցուցնելու համար, դիմենք թուանշաններու պերճախօս վկայութեան:

Դէպի 1900 Եգիպտոսի բամպակի բերքին արժէքը, միջին հաշուով, 17 միլիոն եգիպտական ոսկեղրամ ոսկի էր: (Մէկ եգիպտական ոսկին՝ մէկ անգլ. ոսկիէն քիչ մը աւելի կ'արժէ): Այս գումարը՝ յետագայ տարիներու մէջ, հետզհետէ աւելնալով հասաւ 107 միլիոն ոսկիի մրցաթուանշանին, 1919 տարուան ընթացքին: Թողունք այս ծայրագոյն թուանշանը: 1920էն 1930 տասնամեակի շրջանին մէջ Եգիպտոսի խոշոր — բերքին՝ բամպակին փոխարժէքը 35էն 50 միլիոն ոսկիի մէջ եղած է: 1931ին, այդ գումարը ինկած է 23 միլիոն թղթադրամ ոսկիի: 1932ի շրջանին համար այդ գումարը 13էն 14 միլիոն թղթադրամ ոսկի կը հաշուեն: Ուրեմն, վերադարձած կ'ըլլանք 30 տարուան առաջուան գումարին, այն տարբերութեամբ որ այն ատենի թուանշանները՝ ոսկեղրամ էին եւ կեանքի ու ապրուստի մակարդակն ալ բոլորովին տարբեր:

Կը տեսնէք որ, մէկ հարուածով, բաւէ՝ ճիւաղային կիցով մը, Յովսէփ գեղեցիկին՝ գեղեցկագոյն Եգիպտոսը 30 տարի ետ նետուեցաւ:

Եգիպտոս ըլլալով բացարձակապէս երկրագործական երկիր մը, իր երկրագործական ապագան փրկելու համար, հետեւեալ միջոցները կ'առաջարկուին:

1.— Հակառակ անոր որ երկրագործական ձեռնաշխատանքի տեսակէտով, Եգիպտոս բախտաւոր է, այդ ձեռնաշխատանքը աւելի նուազեցնելու պէտք կայ: Հոս մեքենայ չկայ, կամ քիչ կայ: Մարդ — մեքենան առատ է եւ աժան: Տնտեսական տագնապէն առաջ ֆէլլահ աշխատաւորը օրական 4—5 եգիպտական դահեկան կ'առնէր: Հիմա սկսած է մինչեւ 2 դահեկանի աշխատիլ, այսինքն հարիւրին 50 պակասով: Այս զեղչը հողային շահագործման ծախքերուն վրայ, միջին հաշուով, հարիւրին 15—20 խնայողութիւն մը կը ներկայացնէ: Բանի հողային արդիւնաբերման ծախքերը պակսին, երկրագործը այնքան նուազ կ'ազդուի հողային բերքերու գիներու անկումէն:

2.— Եգիպտոսի մէջ երկրագործութիւն ըսելով, բամպակի մշակութիւն կը հասկցուի: Եգիպտոս՝ տնտեսական ցնցումներէ նուազ ազդուելու համար, իր հողային բերքերուն տեսակները շատցնելու է: Իր բախտը՝ միատեսակ մշակութեան կապելու մէջ վտանգ կայ: Եգիպտոս՝ դառնօրէն ճաշակեց միամշակութեան պտուղը: Ան բնաւ չէ թէ բամպակ — միապետը գահազուրկ ընելու է: Բամպակը՝ Եգիպտոսի խոշոր — մշակութիւնն է եւ կը մնայ: Բամպակի կողքին ուրիշ մշակութիւններու ալ ուժ տալու է: Արդէն այս ուղղութեամբ գովելի քայլեր ըսկած են առնուիլ:

3.— Բերքերու արտադրական ծախքերը պակսեցնելու մէջ, գիտական տուեալներն ալ մեծ դեր կը խաղան: Եգիպտոսի երկրագործութիւնը՝ գիտական արդի տուեալներու հիման վրայ արդիացնելու է: Այս ուղղութեամբ ալ գովելի ջանքեր կը թափուին: Եգիպտոսի մէջ, ջրաբաշխական աշխատանքներու կատարման առաջին, ներոյժ մշակութիւն կը կիրարկուի: Այսինքն հողերը անդադար կ'արտադրեն, առանց շունչ առնելու եւ հանգստանալու: Իրական ներոյժ մշակութիւն մը՝ երկրագործութիւնը գիտականօրէն արդիացնելու մէջ կը կայանայ:

Մեր տեսութեան պատկերը կատարեալ ըլլալու համար, անհրաժեշտ է ներկայացնել նաեւ Եգիպտոսի հողային բաժանումը:

Եգիպտոսի մէջ, միջին հաշուով, 2,300,000 հէքթար մշակելի հող կայ: Այս տարածութեան հարիւրին 40ը՝ գրեթէ 13000 մեծ հողատէրերու մէջ բաժնուած է: Հարիւրին 20ը կը պատկանի միջին հողատէրերու (4էն 12 հէքթար) թիւով 60,000: Իսկ մնացեալ հարիւրին 40ը կը պատկանի փոքր հողատէրերու (միջին հաշուով կէս հէքթարէ պակաս) թիւով 2,100,000 հոգի:

Եգիպտոս, ինչպէս կը տեսնուի, միեւնոյն ժամանակ թէ հողային խոշոր եւ թէ ծայրայեղօրէն կտորտուած փոքր կալուածներու երկիրն է:

Իրաւունք ունէր Լորտ Քրոմըր, երբ Եգիպտոսը անուանած էր փարատոքսի երկիր: Իր հողային բաժանումն ալ՝ իր երկու ծայրայեղութիւններով փարատոքսալ է:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Տանտէրը.— — Պարոն նկարիչ, ձեզմէ եռամսեայ մը գանձելու համար հինգ անգամ է որ մինչեւ վեցերորդ յարկը կ'ելլեմ:

— Պարոն, ձեր գործը դիւրացնելու համար հաճեցէք առաջին յարկէն ինծի բնակարան մը յատկացնել, որով յոգնութենէ կ'ազատիք:

X

Շատակեր ոսկերիչ Գաբրիէլ աղա հիւանդ էր:

Բժիշկը.— Պէտք է որ ժամանակի մը համար միայն բանջարեղէն եւ պտուղ ուտէք:

— Շատ լաւ, տոքթօր, բայց ճաշերէ առա՞ջ թէ ետքը:

X

Պանդոկապետը.— Ինծի նայէ, կառսօն, աս 14 թիւին հաշիւը ներկայացուցի՞ր:

— Այո, պարոն:

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ սենեակին մէջ կ'երգէ:

— Կ'երեւի թէ չափազանցեալ հաշիւներն ալ երբեմն երգել կուտան մարդուս:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Անցեալ օր երբ տանտէրը վարձքի յաւելում պահանջեց, դուք ալ երգել սկսաք:

X

— Արամ, գոհ կ'ըլլայի՞ր եթէ քունիդ մէջ ժառանգութիւն մը ունենայիր:

— Պայմանաւ որ արթնցած միջոցիս պահանջատէրերս ներկայ չըլլային:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ճարտարարուեստի յատուկ բոյսերու մշակութիւնը եւս յառաջդիմութեան մէջ է:

Բամպակամշակութիւնը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը զարգանայ Սուրիոյ մէջ: Նախապատերազմեան շրջանին սուրիական բամպակի տեսակը միջակ եւ վար տեսակէն եղած է, իսկ ներկայիս առաջնակարգ տեսակէն դառնած է եւ կը ծախուի Հաւրի հրապարակներու վրայ: Բամպակը 1931ին մշակուած է 31,000 հեկտարի վրայ (Հալէպ, Համա եւ Հոմս 24,000, Լաթաքիա՝ 6000, իսկ Դամասկոս՝ 1,000) եւ տարեկան արտադրութիւնը կը հասնի 26,100 կենդինարի: Սուրիական բամպակը կը ղրկուի Ֆրանսայէն զատ, Անգլիա եւ Իտալիա:

Լաթաքիոյ շրջաններու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայուի բամպակի մշակութեան համար: Կառավարութիւնը նուէրներ կը բաշխէ գիւղացիներուն եւ 53,000 քիլօ հունտ ցրուած է 1930ին:

Շերամարուծութիւնը լայն տեղ գրաւած է Լիբանանի գիւղերուն մէջ: Մօտ 21,000 հեկտար տարածութեան վրայ թթենիներ տնկուած են, որոնց միջոցաւ, 1930ին, պատրաստուած է 3,575,000 քիլօ շերամի բոժոժ, յաւելում կրելով 115,000 քիլօ, 1929 տարուան վրայ: Թէեւ, արուեստական մետաքսը մեծ վնասներ պատճառեց բնական մետաքսին, հետեւաբար եւ շերամարուծութեան, կտրելով գիները, Սուրիոյ մէջ դարձեալ քաջալերանքի արժանացած է եւ արտադրութիւնը աւելցած: Պատերազմի ընթացքին Թուրք զինուորական իշխանութիւնը գրեթէ ամէն կողմ կտրել տուած է թթենիները, իբրեւ վառելանիւթ գործածելու շոգեկառքերու համար: Բայց, պատերազմէն անմիջապէս յետոյ, Լիբանանի եւ Սուրիոյ գիւղացիները մեծ թափով յառաջ տարած են թթենիներու մշակութիւնը եւ որու յետագայ արդիւնքը կը տեսնուի արտադրած շերամի բոժոժներէն:

1931ին, ճափոնական եւ չինական մետաքսեղէնի ներխուժումով եւ գիներու ահռելի անկումի պատճառաւ շերամարուծութիւնը 25 առ հարիւր ետ գացած է: Սուրիական մետաքսը կը ծախուէր Լիոնի մէջ քիլօն 110 ֆրանքի, բայց վերջին տարին անհամեմատ ինկած են արժէքները: Իտալիան եւս կարեւոր քանակութեամբ սուրիական մետաքս կը գնէ, իսկ մնացորդ քանակը կը գործածուի Դամասկոսի, Հալէպի, Հոմսի եւ Համայի տեղական հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի մէջ:

Նկատելի է որ, շերամարուծութիւնը բաւական կարեւոր տեղ կը բռնէ սուրիական տնտեսութեան մէջ եւ տնտեսական տագնապի հետեւանքով գիներու անկումները չէին կրնար չանդրադառնալ հրապարակին վրայ: Այս մտահոգութեամբ ալ, Հոգատար իշխանութիւնը եւ տեղական կառավարութիւնները ուզեցին անմիջական օգնութեան հասնիլ շերամարոյծներուն: Նախ, զեղչուեցաւ բոժոժներէն գանձուած տասանորդը, յետոյ ձրի սերմ բաշխուեցաւ գիւղացիներուն:

Շերամարուծութիւնը որքան ալ վնասուած ըլլայ ներկայ համաշխարհային տագնապէն, այսու հանդերձ մէկ հեկտարի վրայ տնկուած թթենիներու արտադրած բոժոժը աւելի կ'արժէ մէկ հեկտարի ցորենէն:

Ծխախոտի մշակութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ Լիբանանի եւ Ալէվիներու երկրին մէջ, ի վնաս Թուրքիոյ, որովհետեւ իբրեւ դրացի երկիր, մեծաքանակ ծխախոտ կը գնէր Թուրքիայէն: Մինչեւ 1930 թուականը գոյութիւն ունէր ծխախոտի մենաշնորհը եւ ասոր համար ալ ծխախոտի մշակութիւնը ազատ չէր Սուրիոյ մէջ: Երեք տարիէ ի վեր, սուրիական եւ լիբանանեան կառավարութիւնները համախորհուրդ ֆրանսական հոգատար իշխանութեան հետ, վերջ տուին մենաշնորհի դրութեան եւ ընդգրկեցին «պանտրոլ»ի գործածութիւնը: Որով, ծխախոտի մշակութիւնը ազատ ըլլալով, ներածումը կէս առ կէս եւ նոյն իսկ մէկ չորրորդի իջած է: Այսպէս 1929ին Սուրիա ներածուած է 1,499,000 քիլօ ծխախոտ եւ թէմպէքի, իսկ 1930ին 749,000 քիլօ: Ծխախոտի արտածումը եւս աւելցած է, 1929ին արտածումը եղած է 101,868 քիլօ, իսկ 1930ին 260,160 քիլօ:

Ծխախոտի մշակուած հողը կը հասնէր, 1924 — 1928ին, միջին հաշուով երեք հազար հեկտարի, բայց 1930ին բարձրացած է ութ հազար հեկտարի, որուն մէկ երրորդը Լիբանանի մէջ, իսկ երկու երրորդն ալ Լաթաքիա եւ Սուրիա՝ Բէգաայի եւ Սուէյտիոյ [...] գիւղերը: Ծխախոտի տարեկան [...] արտադրութիւնը բարձրացած է [...] 4,500,000 քիլօյի, 1931ին: Ծխախո[...] տաւոր մշակութիւնը նոր սկսած [...] լով, հակառակ երեք տարի, դեռ [...] տեսակի ծխախոտ կ'արտադրուի[...] Առ այժմ, տեղական պահանջքի [...] մեծ մաս, կը մշակուի միջակ եւ [...] տեսակները: Մաքսային [...] յաւելումով, տեղական ապրանք[...] թէեւ ինկած գիներով, լաւ [...] ունին սիկարէթի ճարտարարուեստ[...] մէջ:

Լաթաքիոյ շրջանի մէջ կը մշա[...] թէմպէքին: Թէեւ ոչ լաւ տեսակ[...] բայց մեծ չափով կը նուազեցնէ [...] կական թէմպէքիի ներածումն[...] Իսկ ծանր մաքսատուրքն ալ, Սուրի[...] ժողովրդին կը պարտադրէ տեղակ[...] թէմպէքին: Թէեւ ոչ լաւ տեսակ[...] գինները բաւական բարձրացած են [...] միշտ ալ պահանջ կայ սպառող[...] կողմէ:

Ճարտարարուեստի համար կար[...] ւոր նիւթերէն է նաեւ կանեփը, [...] մշակութիւնը յառաջ կը տարուի [...] կապէս Դամասկոսի շրջակայ[...] 1930ին 3,000 հեկտար կանեփ մշ[...] ուած է, որուն տարեկան արտադ[...] թիւնը եղած է 31,100 կենդինար: Ա[...] լորդ է շեշտել որ կանեփը մեծ [...] ռում ունի նաեւ հողագործական [...] ջաններու մէջ:

Շուշմայի մշակութիւնը 1931ին 4,107 հեկտար եղած է (Սուրիա 3,40[...], Լաթաքիա 700), իսկ կշիռքը հաս[...] է 17,620 կենդինարի:

Ցիկնիի (Ricin) մշակութիւնը կար[...] ւորութիւն ստացաւ 1931ին, երբ ֆր[...] րանսական պատերազմական նախ[...] րարութիւնը յատուկ մասնախումբ[...] նշանակեց, անոր տրամադրութե[...] տակ դնելով 2,000 քիլօ հունտ: Առա[...] ջին տարուան արդիւնքը գոհացուցի[...] էր, իսկ նիւթական տեսակէտով [...] քաջալերելի: Ամբողջ արտադրութի[...] նը կը գնուի բանակի պէտքերուն հա[...] մար. «Ռիսէն»ը կը մշակուի Հալէ[...] եւ Անտիոքի միջեւ Իտլիպ գիւղի [...] ջակաները, 1140 հեկտարի վրայ, [...] տալով տարեկան 710,000 ք[...] Ինչպէս ըսի, շատ պահանջք ըլլա[...] հողագործները նախանձախնդր[...] թեամբ կը զարգացնեն այս հունտ[...] մշակութիւնը: «Ռիսէն»ը կը գ[...] ծածուի հնդկական իւղի (huile de ricin) պատրաստութեան համար:

Անտիոքի շրջանի մէջ կը մշակ[...] մարուխը (միայն քօքի), որու [...] րեկան արտադրութիւնը կ'ապահ[...] մօտ 100,000 սուր. ոսկի:

Գ. ՍԱՋՃԵ[...]

Գաղտնիքը կը պարզ[...]

Տարիներէ ի վեր Փարիզի [...] գոյութիւն ունի «Կովկասը [...] նասիրող ակումբ» մը, որ [...] բաբար կը կազմակերպէ կովկաս[...] եան ժողովուրդներուն նուիր[...] ուսումնասիրական դասախօսութիւն[...] ներ:

Յունուարի սկիզբները, ակումբ[...] կողմէ սարքուած դասախօս[...] թիւնը, զոր կարդաց վրացի իշխ[...] Վաչնաձէն, կը վերաբերէր կովկա[...] եան ժողովուրդներու անցեալին:

Դասախօսը կանգ առած էր [...] պատմական փաստերուն վրայ, [...] րոնք կը միացնեն կովկասեան [...] ղովուրդները: Ներկաներէն, ըն[...] ներ Խատիսեան եւ Ջամալ[...] խօսք առնելով, մատնանշեցին [...] պատճառները, որոնք արգելք [...] հանդիսանան կովկասեան ժող[...] վուրդներու միութեան:

Ամիս մը վերջ, Միլիւքովի [...] թին, «Պօսլեդնիա Նովոստի»ի (վեր[...] ջին Լուրեր) մէջ երեւցաւ այդ [...] սախօսութեան ընթացքին [...] ունեցած վիճաբանութեան ամփ[...] փումը, «Հայ մը» ծածկանուն[...] Վերջինը խեղաթիւրած էր մեր [...] կերներու արտայայտած մտք[...] եւ հայ - թրքական [...] ման խնդիր էր մէջտեղ բեր[...] Ընկեր Խատիսեան ստիպուեցաւ [...] հերքում տալ նոյն թերթին մէջ [...] այս անգամ, «Հայ մը» ստորագր[...] պարոնը, պատասխանեց «փաստ[...] ցի» կերպով: Այս կասկածելի [...] յը» մէջբերումներ ընելով [...] քոյթի «արձանագրութիւններ»[...] «կ'ապացուցանէր» իր առաջին [...] ղեկատուութեան ճշտութիւնը:

Արդ, Ակումբին վարչութիւնը [...] մակով մը դիմած է «Պալեդնիա [...] վոստի» թերթին խմբագրութեան [...] հերքելով «Հայ մը» ստորագր[...] թեամբ տպուած յօդուածներուն [...] մարտութիւնը»: Սակայն,

յայտ պատճառներով, խմբագրութիւնը մերժած է տպել այդ նամակը: Վարչութիւնը, ստիպուած, նոյն նամակը կ'ուղղէ ուրիշ ռուսերէն թերթի մը, «Վոզրոժտենիէ»ի խմբագրութեան, որ կը հրատարակէ մարտ 7ի թիւին մէջ:

Անհասկնալի նամակին թարգմանութիւնը.—

«Յարգելի Պ. խմբագիր, կը խնդրենք ձեր թերթի մօտակայ թիւերէն մէկուն մէջ տպել հետեւեալ ճշտումը:

«Պոսլետնիա Նովոստի» թերթի 28 փետրուարի թիւ 4360 թիւին մէջ տպուած է «Կովկասեան անջատողականութիւն» վերնագրով յօդուած մը, որու հեղինակը, խօսելով Իշխ. Վաչնաձէի դասախօսութեան մասին, մէջբերումներ կ'ընէ այդ դասախօսութեան արձանագրութիւններէն՝ քաղելով «Անկախ Վրաստան» ամսագիրէն (թիւ 85, յունուար 1933):

«Կովկասեան ուսումնասիրող ակումբի» վարչութիւնը անհրաժեշտ կը համարէ ի գիտութիւն ձեզ յայտարարել հետեւեալը.—

«Վարչութիւնը հրապարակային հաւաքոյթներու արձանագրութիւն չի պահեր եւ ոչինչ հաղորդած է մամուլին, հրատարակութեան համար: Վերոյիշեալ ամսագրին մէջ եղած հրատարակութիւնը լրագրական սովորական համառօտութիւն է, որ ոչ մէկ առնչութիւն ունի Ակումբի վարչութեան հետ»:

Ակումբի նախագահ՝ իշխան Դ. Դադիանի, քարտուղար՝ Կ. Մելիք Բեգլարեան:

Ահա թէ ինչպիսի «աղբիւրներէ» եւ «արձանագրութիւններէ» կ'օգտուին զանազան անձեր, նիւթ հայթայթելով հակադաշնակցական պայքարի համար:

Ա.

ԿԱՐՄԻՐ ԴԱՒ ՄԸ ՁԱԽՈՂԱԾ

Հայկամիրները օգնութեան կը կանչեն տեղացիները

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 5 Փետրուար.— «Փետրուար 18»ի տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած հանդէսի նկարագրութիւնը տալէ առաջ, անհրաժեշտ է պարզել խառնակիչ «քլիք»ի մը դաւը, որպէսզի հանրութիւնը հասկնայ թէ մեր անարժան հակառակորդները որ եւ է միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ, դէպքեր ստեղծելու համար:

Տեսնելով որ ապարդիւն կ'անցնին Փետրուար 18ի մեծ ընդվզումի տարեդարձը ձախողեցնելու փորձերն ու յարձակումները, այս անգամ կը դիմեն օտար միջամտութեան, շարժման մէջ դնելով Առնուվիլի հայաշատ ու խաղաղ գաղութի մեր հայրենակիցներու հետ եղբայրաբար ապրող ֆրանսացի համայնավար խմբակը, որ հրապարակ իջած էր իր ամբողջ կազմով:

Նշանակուած ժամանակէն հինգ ժամ առաջ, անոնք սկսած էին ինքնաշարժով պտտիլ Առնուվիլի փողոցները, թռուցիկներ բաժնելով կ'աղաղակէին բարձրաձայն.

— Եթէ հարկ ըլլայ, Առնուվիլի փողոցները արիւնով պիտի ներկենք, եւ մեղելու համար հայ ոճրագործ ֆաշիստներու մարտահրաւէրը, ընդդէմ խորհրդային հանրապետութեանց:

Եթէ ֆրանսացի մեր բարեկամները գոհանային այսքանով, ի հարկէ չպիտի ուզէինք «Յառաջ»ի ընթերցողներու սեփականութիւնը դարձնել: Ցետոյ է որ կը սկսի վրդովիչ տեսարանը:

Հանդէսը յայտարարուած էր ժամը 9ին: Սակայն ցուցարարները արդէն կը մտնէին 8ին, այն նպատակով որ բոլորովին պիտի արգիլէին մեր մուտքը: Առնուվիլի հայ հասարակութիւնը առանց կարեւորութիւն տալու, խումբերով կը դիմէր հանդիսավայրը, շուարումի մատնելով քանի ոչ աւելի խաբուած ֆրանսացի համայնավարներ, որ եկած էին արգիլելու «հայ ոճրագործ ֆաշիստներու հանդէսը»:

Որչափ կը մօտենար ժամանակը, այնքան կը թանձրանար մթնոլորտը: Ֆրանսացիները կը յամառէին միալ, հակառակ բոլոր յորդորներուն, իսկ մեր տղաքը կ'ուզէին դուրս հանել: Բարեբախտաբար կարելի եղաւ հանդարտեցնել մեր ընկերները, անաղմուկ վերջացնելու համար սարքուած դաւադրութիւնը:

Այդ միջոցին էր որ ներս կը մտնէին Կոնէսի ոստիկանապետն ու երկու ոստիկաններ եւ կ'ազդարարէին ցուցարարներուն որ անմիջապէս հեռանան սրահէն, որովհետեւ հանդէսը հայկական է եւ բոլոր երգերն ու ճառերը պիտի ըլլան հայերէն: Այս մեղմ ազդարարութիւնը չուզեցին լսել մեր ֆրանսացի բարեկամները ու սկսան տեղ բռնել աթոռներու վրայ: Ժամը 10ին կը մօտենար եւ ջղագրգռութիւնը կ'աճէր:

Վերջապէս սպառեցաւ ոստիկանապետին համբերութիւնն ալ: Հրամայեց ոստիկաններուն, որ ոստիկանատուն առաջնորդեն ցուցարարներու պարագլուխը: Հրամանը գործադրուեցաւ իսկոյն եւ միւսները հեռացան անաղմուկ, շնորհիւ մեր պաղարիւնութեան եւ Պ. Նիկողոսեանի ձեռք առած միջոցներուն:

Կ'արժէ հարցնել «Ալպագայ»ի խմբագրին թէ իր ականջին չհասա՞ւ այս խայտառակ ցոյցը կազմակերպողներու աղաղակները, կամ չտեսա՞ւ ֆրանսերէն թռուցիկը որ կոչ կը հրաւիրէ հայ ու օտար համայնավարները: Ինչո՞ւ լուռ կը մնայ այս մասին, եւ Կրընոպլի դէպքը կը պատմէ իր ուզածին պէս:

Անցնելով բուն հանդէսին, անցաւ շատ յաջող: Սրահը լեցուն էր մեր հայրենակիցներով: Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց խանդավառ տրամադրութեամբ նախագահ ընկեր Ա. Իսահակեան բացուած յայտարարեց հանդէսը եւ հրաւիրեց երգչախումբը երգելու Մեր Հայրենիքը որ ընդունուեցաւ բուռն ու երկարատեւ ծափերով: Իր բացման խօսքով գեղեցիկ բաղդատական մը ըրաւ Վարդանանց պատերազմին եւ «Փետր. 18»ին միջեւ ու շեշտեց.— «Պատմութիւնն է որ պիտի գնահատէ արժէքը ժողովրդական մեծ ընդվզումին»:

Ցետոյ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Գ. Լաղեան: Մէջ ընդ մէջ եղան շատ յաջող արտասանութիւններ ու երգեր: Վերջին խօսողն էր ընկ. Նժդեհ, որ մագնիսացուց հանդիսականները:

Կէս գիշերը անցած էր ու հանդէսի պաշտօնական մասը վերջացած, սակայն ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ հայկական շունչով օծուն այս գեղեցիկ մթնոլորտէն:

Քիչ յետոյ սեղաններու շուրջ բոլորուեցան մօտ եօթանասուն ընկերներ եւ համակիրներ: Խնջոյքը բացաւ սեղանապետ ընկ. Բենօ, որ հրաւիրեց յոտնկայս բաժակները պարպել ի յիշատակ «Փետրուար 18»ի նահատակներուն: Իրարու յաջորդող երգերն ու ճառերը անզգալաբար կը սահեցնէին Առնուվիլի խաղաղ գիշերը: Խնջոյքին փայլը աւելցուցին Օր. Հ. Կնեազեանի եւ ուրիշներու երգերը: Քանի մը անգամ խօսք առաւ ընկ. Նժդեհ եւ յորդորեց ապրիլ ու պայքարիլ մեր դատին իրականացման համար:

Ցուզիչ էր տեսարանը, երբ ոտքի ելաւ 60ը անց ծերունի սեղանակիցը եւ իր անպաճոյճ լեզուով արտասանեց բոցաշունչ բաժակաճառ մը ու վերջացուց հետեւեալ խօսքերով.

— «Քսանեւութ հոգինոց ընտանիքէն երկու հոգի ենք ազատուած Թուրքի եաթաղանէն. եթէ Միացեալ Հայաստանի անկախութիւնը պէտք ունի զոհերու, պատրաստ է իմ ալեւոր գըլուխը»:

Ծերունիի ճառի ընթացքին ներս մտաւ ընկ. Նժդեհի պալքանեան պատերազմի զինուորներէն մէկը (որուն համար կ'ըսեն թէ «Հոկճի» է) եւ խոնարհելով ուզեց համբուրել իր հրամանատարի ձեռքը: Ընկերը ետ քաշեց ձեռքը եւ համբուրեց ճակատը իր զինուորին, որ քանի տարի առաջ գնդակ էր պարպած հայրենիքի թշնամիին դէմ:

Որչափ երջանիկ պիտի ըլլար Առնուվիլի գաղութը, եթէ տարին քանի մը անգամ ներկայ ըլլար այսպիսի հաւաքոյթներուն:

Խաչիկ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կեանքը Ռօնի-սու-Պուայի մէջ

ՌՕՆԻ-ՍՈՒ-ՊՈՒԱ.— Այս արուարձանը կը գտնուի Փարիզի հարաւային գծին վրայ, 11 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, ունի 15,000 բնակչութիւն: Այստեղ ալ ժամանակին Հայեր հաստատուած են, թիւով 200—250, մեծ մասամբ Պոլսեցի կամ Իզմիրցի եւ արհեստով կօշկակար կամ դերձակ: Ամէն Հայ ունի իր սեփական գործը եւ միայն շատ քիչեր կ'աշխատին իբրեւ բանուոր:

Տնտեսական տագնապի սկզբնաւորութեան ճիշդ է որ ունեցանք քանի մը անգործներ, որոնք սակայն, բարեբախտաբար, օգտուեցան պետական նպաստէն: Այժմ դարձեալ գրեթէ ամէն Հայ որոշ զբաղում մը ունի եւ ամէնքն ալ քիչ թէ շատ կը ճարեն իրենց օրապահիկը:

Տեղացիներու վերաբերմունքը հանդէպ մեզ, սկսեալ քաղաքապետէն, շատ սիրալիր է: Ընդհանրապէս գովեստով կը խօսին մեր հայրենակիցներու խաղաղ աշխատասիրութեան մասին: Ռօնիի հայութիւնը Ֆրանսայի մէջ կարելի է միակը նկատել, իրրեւ ոստիկանութեան հետ երբեք խնդիր չունեցող:

Բայց ցաւալի է ըսել որ ազգային զգացումը բոլորովին մեռած է: Հանրային ոչ մէկ կազմակերպութիւն ունինք եւ 30ի հասնող երիտասարդութիւնը, որոնցմէ շատերը Պոլիս՝ Պէրպէրեան եւ Եսայեան վարժարանները յաճախած տղաք են, ամէնքն ալ վարակուած են «պըլօթ»ի ախտէն: Կը խաղան ամէն գիշեր մինչեւ ուշ ատեն եւ երբեմն ալ մինչեւ առաւօտեան ժամը 3—4ը:

Ժամանակին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը կազմուած էր շնորհիւ Պ. Պետրոսեանի որ բաւական շարժում կարողացած էր ստեղծել: Բայց իր մահուընէն յետոյ այդ կազմակերպութիւնն ալ լուծուած է:

Իրերու այս վիճակէն կարելի է պատկերացնել թէ այլասերումը մինչեւ ուր հասած է: Քանի չափ փոքրիկներ որ տեղական վարժարանը կը յաճախեն, ոչ թէ իրենց մայրենի լեզուն գրել ու կարդալ չեն գիտեր, այլ խօսելու անգամ կը դժուարանան:

Կարելի՞ է հարցնել մեր մեծ ու պզտիկ պարոններուն թէ ե՞րբ վերջ պիտի տան իրենց այս քրէական անտարբերութեան:

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը կրնար այստեղ իր որոշ դերը ունենալ, եթէ հետաքրքրուէր:

Ե. Գրիգորեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անհոգութիւն

ՄԱՄՊՐՈԼ. 8 Մարտ.— Որբերուն սիրելի Յառաջ, ահա կը գրեմ նորէն քեզի Ֆրանսայի անկիւնները, հայութենէ հեռու, մեր ծաղիկ հասակին մէջ պիտի փճանանք: Դեռ անցեալ տարի Թուլի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ 16 տարեկան Յակոբ Նազարէթեան անբախտ որբը: «Քոյրերս չտեսած պիտի մեռնիմ, մէկը Յունաստան, միւսը Եգիպտոս» կ'ըսէր լալով, մահուան քրտինքին մէջ:

Ահա ուրիշ մը Փարիզի արուարձաններէն հոս ղրկած են մեծ հաստատութեան մը կողմէ: Տասը օրի մը չափ խնամեցին, բայց շատ ուշ էր: Քանի մը անգամ գացի զինք տեսնելու, ՅԱՌԱՋ տարի, որ կարդայ: «Ես, ըսաւ, հայերէն կարդալ չեմ գիտեր, բայց ֆրանսերէն լաւ կարդալ գիտեմ, որովհետեւ ինը տարեկանիս Ֆրանսա եկած եմ»:

Բժիշկը ըսաւ որ տեղւոյն օդը շատ զօրաւոր է, քեզի լաւ չէ, քեզ ձեր տունը ղրկենք: Բարի ճանապա՛րհ, սիրելի ընկեր, գնա մայրիկիդ քով, հոն աւելի շուտ կը լաւնաս:

Հայրենակիցներ եւ որբ ընկերներ, եթէ երկու անգամ սրճարան կամ սինեմա նուազ երթանք, այդ դրամով կրնանք բժիշկին դիմել օր առաջ: Մըտիկ մի ընէք յիմարին խօսքին, «պաղ առած ես, հարբուխ եղած ես, կ'անցնի»: Մեր երկրին օդն էր, որ կ'աղէկցնէր մեզ շուտով: Երանի թէ շուտով արժանանայինք մեր երկրին օդը վայելելու: Այն ատեն կ'անցնին բոլոր այս հիւանդութիւնները եւ դժբախտութիւնները:

Ե. Մարկոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

Պուլկարիոյ ազատագրութիւնը

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «1878 փետրուար 19ին պուլկար ժողովուրդը իր զաւակներու արիւնով ու քաջութեամբ տիրացաւ իր ազատ ու անկախ կեանքին:

Թրքական անարգ լուծին տակ հեծող պուլկար ժողովուրդի ազատագրութեան հոյակապ գործին մէջ անշուշտ իր բաժինն ունեցաւ ռուս «ազատարար բանակը»: Կարեւոր դեր ունեցան նաեւ ժամանակակից քաղաքական պայմաններն ու պետութիւններու փոխ-յարաբերութիւնները: Բայց, ինչպէս ամէն տեղ եւ բոլոր պարագաներուն, ազատ ու անկախ հայրենիքի գերագոյն պահանջով այրող ու մրկող ժողովուրդն էր, որ վճռեց իր բախտը եւ տիրացաւ իր դարաւոր հայրենիքին ու իր երազած սուրբ ազատութեան:

1878 փետր. 19 եւ Սան-Ստեֆանոն պատմական թուականներ ու հանգրուաններ են լոկ: Անոնց հիմնական աղբիւրը ո՛չ ռուսական ազատարար բանակներն են, ո՛չ ռուս դահակալի կամքն ու փափաքը, ոչ ալ ժամանակակից ստեղծուած պայմաններն ու նիւթական ուժերու դասաւորումները: Այդ բոլորը առաւել կամ նուազ չափով ազդակներ եղած են լոկ եւ ոչ աւելին: Ակնաղբիւրը պուլկար ազատագրութեան միայն եւ միայն պուլկար հերոսական ժողովուրդի ուղխօրէն թափած արիւնն էր Սան-Ստեֆանոյէն տարիներ շատ առաջ:

Ալեքսանդր երկրորդներ, օտար բանակներ եւ արտաքին ազդակներ կրնան ըլլալ կամ չըլլալ: Անոնք կրնան ուշացնել կամ արագացնել ժողովուրդի մը ազատագրութեան գործը, բայց անզօր են թիզ մը հող իսկ ազատագրելու եւ պահպանելու, եթէ այդ թիզ մը հողին տէր ժողովուրդը գիտակից, պատրաստ ու արժանի չէ իր ազատագրութեան, ու եթէ ընդունակ չէ արիւն թափելու հայրենական իր ժառանգութեան համար: Ու նոյն արտաքին ուժերը չեն կրնար ընդմիշտ խափանել որ եւ է ազգային ազատագրական շարժում և մշտապէս ստրուկ պահել ժողովուրդ մը, եթէ ան վճռած է ամէն գնով հասնելու իր ազատութեան եւ արեւի տակ տեղ մը ապահովելու իր ազատ ու անկախ կեանքի զարգացման համար: Եւ եթէ ասիկա բացարձակ կամ արեւի լոյսի պէս պարզ ճշմարտութիւն մը չըլլար, այսօր մեր մոլորակին վրայ հարիւրաւոր ազատ ու անկախ ազգերու եւ հայրենիքներու գոյութիւնը, փոխանակ իրողութիւն ըլլալու, պիտի դառնար ցնորք ու առասպել:

Հայրենիքի համար թափուած արիւնն է ազատ ու անկախ հայրենիքի միակ ստեղծիչը, միակ սնուցիչ մայրը, միակ պահապան հրեշտակը:

Առանց այդ անխուսափելի եւ սուրբ արեան, պուլկար ժողովուրդը ոչ պիտի կրնար արթննալ իր դարաւոր ըստրկութեան ծանր թմբիրէն, ոչ պիտի պայծառանար անոր բանականութիւնը եւ ոչ ալ իր սեփական հայրենիքին համար պիտի տրոփէր անոր սիրտը:

Առանց այդ սուրբ արեան, ներկայ կորովի ու ստեղծագործող պուլկար ժողովուրդի փոխարէն պիտի «ապրէր» թրքական լուծի նախկին ստրուկը, եթէ ոչ արդէն փչացած իբրեւ ազգ, ամէն պարագայի փչանալու ենթակայ:

Ու նաեւ առանց այդ սուրբ արեան, ոչ թրքական արիւնոտ կրունկներ պիտի փշրուէին պուլկար հայրենիքի սահմաններուն վրայ, ոչ ալ Պուլկարիան, տէր կանգնելով հանդերձ իր ազատութեան, պիտի կրնար տարիներու ընթացքին աւելի ու աւելի ընդլայնել իր անկախութիւնը, մշակութապէս բարձրանալ իբրեւ ուրոյն ազգութիւն եւ ապահովել իր լուսաւոր ապագան»:

Գործազուրկներու թշուառութիւնը Պերլինի մէջ

Հարիւր հազարներով գործազուրկներ կան Պերլինի մէջ: Անգործ թշուառներու բազմութիւն մըն ալ Պերլինի դռներուն առջեւ: Մասնաւորաբար Պերլինի հարաւ-արեւելեան արուարձանին մէջ, անգործներու թշուառութիւնը կարելի չէ երեւակայել: Այս խեղճերը կը նախընտրէին ապրիլ քաղաքէն դուրս, որովհետեւ ամառը ծառերու հովանիին տակ ապրիլն աւելի դիւրին է քան մայրաքաղաքին փառաւոր փողոցներուն մէջ:

Անօթի փորը աւելի երջանիկ կը զգայ ինքզինք ծառերուն դէմ, քան ուտելիքներով բեռնաւոր ցուցափեղկերու դէմ: Բայց հիմա, երբ ձմեռ է, անօթի փորին հետ պէտք է մտածել նաեւ ցուրտին մասին:

Շատեր խռնուած են խարխուլ տախտակէ խրճիթներու մէջ: Ցուրտը ընդարմացուցած է անոնց մարմինը: Խրամի մէջ պատերազմի օրերը կը յիշեցնէ, կ'ըսեն անոնք, այն տարբերութեամբ որ ռումբ չի պայթիր իրենց գլխուն:

Լրագրող մը, որ այցելեր է այդ խրճիթները, կը գրէ թէ 18 հոգի խռնըւեր էին խրճիթի մը մէկ սենեակին մէջ: Ուրիշ խրճիթէ մը ներս, ընտանիք մը, որ կը կազմէին հայր մը, մայր մը, 8 տարեկան մանչ մը, 5 տարեկան աղջնակ մը: Երկու կոտրած աթոռ, խարխուլ սեղան մը, աղտոտ անկողին մը: Երբ լրագրողը ներս կը մտնէ, կը տեսնէ ընտանիքին հայրը, հին ու պատռած մոմլաթի մը մէջ կծկտած, այնքան անշարժ, որ սառած կը կարծէ նախ: Կինը լրագրողին պատասխանելու ատեն կուլայ եւ կը հեծկլտայ, այնքան սպառեր էին իր ջիղերուն տոկունութիւնը: Այրը յանկարծ բարկութեան տագնապ մը կը զգայ եւ կը սկսի պոռալ կանչել, հայհոյելով անոնց դէմ, որոնց մեղքով ստեղծուեցաւ տագնապը եւ իրենց թշուառութիւնը:— Թող այդ մարդիկը սատկէին անօթութենէ, ի՞նչ էր մեր մեղքը:

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (10)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

Ճինկիզ Խանը, Աւերոյ բոլոր արհաւիրքներովը՝ հարիւր տարի իշխեց Հայոց վրայ:

Լէնկթիմուրի ահ ու սարսափի վարչաձեւը խիստ ծանր դրոշմ մը թողած է հայ ժողովուրդի պատմական յիշատակներուն վրայ: Ով որ տիրէր՝ կը սպաննուէին հայրեր ու որդիներ, կիներ ու մանուկներ եւ ալեւոր ծերունիներ:

Հրաշք մըն է որ այս ժողովուրդը չկորսնցուց լաւագոյն ապագայի մը հաւատքը եւ դարձեալ միշտ կը վերանորոգուի: Թուրքերը չգիտցան իրենց համար օգտագործել ամրակուռ մնալու սոյն աննախնթաց ուժը եւ այս մեծ կամքը:

Շատ յաճախ այնպէս թուած է որ այս ժողովուրդը արմատախիլ եղած սպառած է արդէն եւ հայկական հարցը վերջնապէս լուծուած: Պարսիկներու եւ Թուրքերու պատերազմներուն ժամանակ, երբ Հայաստանը ռազմավայր դարձած էր եւ երկու պետութիւններուն մէջ բաժնուելու սահմանուած՝ երկիրն այնպէս դատարկուեցաւ իր բնակիչներէն, որ Սուլթանը Քիւրտերը կանչեց եւ բնակութիւն հաստատել տուաւ Վանայ լճին հարաւային կողմը: Անոնք ամէնէն անյարմար ջահակիրներն էին իսկապէս շինարար քաղաքականութեան մը համար, որովհետեւ Քիւրտերը յառեգոյն յելուզակներն էին, որոնք իսկոյն ստանձնեցին իրենց պարտականութիւնը, Թուրքերուն ուզած ըմբռնումովը — թէեւ այս ցեղերն ալ շատ բարիք չեն տեսան Թուրքերէն, — անմիջապէս յարձակեցան քրիստոնեայ Հայերուն վրայ, այրեցին, թալանեցին, քաշեցին տարին զանոնք եւ կրկին արիւնը հոսեցաւ գետերու պէս:

Հայը բոլորովին զուրկ էր ո՛ր եւ է իրաւունքէ: Ան զինաթափ եղած էր, եւ երէ քինախնդրութեան միջոց եւս հայթայթուէր՝ չպիտի կրնար գործածել զայն: Զինուորական ծառայութիւնը անհաւատներուն համար չէր, անոնք միայն պարտաւոր էին իրենց փոքր մանչ տղաքը տալ, որպէս նուէր Սարայի մեծ Սուլթաններուն: Ան Եէնիչէրիներու խումբերուն մէջ կը մտցնէր զանոնք, ուր Պալքաններէն եւ Հունգարներէն առնուած քրիստոնեայ տղոց հետ կը դաստիարակուէին իսլամութեան եւ Սուլթանին հանդէպ բացարձակ հնազանդութեան մէջ: Անոնք կորսուած էին իրենց ընտանիքին եւ իրենց երկրին համար:

Հայաստանը, իր ազգայնութիւնը եւ իր լեզուն անդարմանելիօրէն անհետացած պիտի ըլլային եթէ չըլլար հայ եկեղեցին, որ ղեկավար վերին խաւին ոչնչացումէն յետոյ՝ ստանձնած էր ժողովուրդին համար ամուր զօրավիգ մը դառնալու առաքելութիւնը: Եկեղեցին կարող էր ընել այս, քանի որ Թուրքերը, հակառակ իրենց հարստահարող քաղաքականութեան՝ կը հանդուրժէին օտար դաւանանքներու կիրարկումը: Ուրիշ պարագայ մը եւս եկաւ նպաստել անյողդողդ մնալու իրենց կամքին: Հայ գիւղացիները կրնային ի հարկին քաշուիլ իրենց լեռնագաւառին մէջ, եւ այդ կղզիացեալ դիրքն էր որ տոկուն նկարագիր կազմեց անոնց մէջ: Այլապէս Հայաստանը բնաւ չպիտի կրնար տոկալ երկար դարերու կեղեքումներուն, եւ ճիշդ ամենածանր տագնապներու ժամանակ եւ անհաշիւ կորուստներով լի պատերազմներու ընթացքին էր որ երեւան եկաւ իրենց մշակութային գործունէութեան զօրացումը: Անոնք փառաւոր եկեղեցիներ եւ ամրոցներ կանգնեցին: Եւ իրենց բանաստեղծութիւնները դէպ ի շքեղ բարձունքներ սլացան: Քաղաքակրթական բազմաթիւ խթաններ Արեւմտեան Եւրոպա եւս հասած են Հայաստանէն:

Մեծ դիրքերով օժտուած ուրիշ շատ ազգերու նման, հայ ժողովուրդին մէջ եւս բնածին է օտար աշխարհ երթալու մղումը: Եւ այսպէս արդէն շատ կանուխէն օտար ճնշումէն դրդուած՝ հայ ազնուական դասը գաղթած է Միջին Եւրոպայի երկիրները եւ այնտեղ վաճառի եւայլն մշակութային կեդրոններ հիմնած է:

Աշխարհի մնացած մասին համար Լէնկթիմուրը, Ճինկիզ Խանը այլ եւս պատմական վերյիշումներ միայն կրնան ըլլալ, բայց Հայերուն համար, տառապանքները գագաթնակէտին հասան ամէնէն աւելի 19րդ եւ 20րդ դարերուն:

Եւ այն բոլոր զարհուրանքները զոր Ապտիւլ Համիտ եւ իրմէ վերջ Երիտասարդ Թուրքերը — որ սակայն Հայերու օժանդակութեամբ ձեռք ձգած էին վարչութեան ղեկը — ի գործ դրին Հայերու վրայ՝ գրեթէ բարոյական թեթեւացում մը կրնար նկատուիլ բաղդատելով Մոնկոլ խուժանային վարիչներուն արարքներուն համար:

19րդ դարուն Ռուսաստանը մեծ յոյս մը եղաւ Հայերուն համար, ինչ որ բոլորովին անհիմն էր, որովհետեւ արդէն 18րդ դարուն Հայերը մէկէ աւելի անգամներ վստահելով ռուսական աջակցութեան, Պարսիկներուն դէմ ապստամբած եւ թշուառօրէն լքուած էին: Միայն 1827ին էր որ միջամտեց Ռուսաստանը, երբ Ներսէս կաթողիկոսը Պարսիկներուն դէմ ապստամբութիւն մը կազմակերպած էր եւ խաչով ու սուրով գնաց պատերազմի: Երեւանը գրաւուեցաւ, բայց Հայաստանը, ինչպէս որ մինչեւ այն ատեն Պարսիկներուն պատկանած էր՝ հիմա ալ Ռուսիոյ ձեռքն ինկաւ: Ուրեմն Հայերը անձրեւէն փախեր կարկուտի բռնուեր էին. մանաւանդ որ Ռուսերը իրենց սահմաններուն մէջ ազգային փոքրամասնութիւններու չէին հանդուրժեր: Երբ Հայերը Թուրքերուն ժամանակ գէթ կրօնական կատարեալ ազատութիւն վայելած էին, այժմ Ս. Սինոդին համար հայ եկեղեցին կատարեալ խորշանք մըն էր եւ այս պատճառաւ իսկոյն Հայոց դէմ ճնշողական որոշ քաղաքականութիւն մը հաստատուեցաւ Պետերպուրկէն:

Բայց եւ այնպէս, իրերու վիճակը շատ աւելի գէշ էր Թրքահայաստանի մէջ:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

ՏԻԿԻՆ ԱԲՐԱՄՕՎԱ

ԼԵՈՆ ՅԱՐՈՒԹ

Դիտի Ներկայացնէ

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ (վ. վալադեանի)

Salle de Conservatoireի մէջ,

2 bis, Rue du Conservatoire (Métro: Bonne-Nouvelle եւ Cadet)

Վաղը, Շաբաթ գիշեր, ժամը ճիշդ 8.45ին

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Փուէնոս - Այրէսէն նոր ժամանած յայտնի հայ երգչուհի եւ պարուհի՝ տիկին *ԱԲՐԱՄՕՎԱ*, պ. *ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ*, տիկիններ՝ *ԱԼԻԲԵՄԵԱՆ*, *ԼԱԹԻՖԵԱՆ*, օրիորդներ՝ *ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ*, *ԽԱՆՃԵԱՆ*, պարոններ *ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ*, *ԼԱԹԻՖԵԱՆ*, *ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ*.

Ջութակահարուհի Օր. *ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ* կը նուագէ խրախճանքի տեսարանին մէջ:

ԳԻՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ.— Պէնուար եւ թիկնաթոռ 20, լօժ 15, եւ 10, երրորդ կարգ 7, ամփի 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին սովորական տեղերը, իսկ ներկայացման օրը կիշէն։

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՃԱՓՈՆԻ դահլիճը պաշտօնապէս որոշեց քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն. թէեւ պիտի շարունակէ գործակցիլ ··· զինաթափութեան խորհրդաժողովին:

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ մերժեց մասնակցիլ այն խորհրդակցական յանձնախումբին որ պիտի քննէ չինեւճափոնական վէճը:

ՏԱՄԸ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ փոխառութեան առաջին մասը հրապարակ պիտի հանուի շաբաթ կամ երկուշաբթի: « Երկար կամ միջին » պայմանաժամով պարտաթուղթեր պիտի հանուին, առաջին անգամ՝ 2ուկէս — 3 միլիառ ֆրանքի, յետոյ դարձեալ մաս – մաս: Գումարը պիտի յատկացուի վերջին երեք տարիներու բացը գոցելու:

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԺԱՄԸ 9ին

Société Savantesի սրահին մէջ (Մէթրօ՝ **Odéon** կամ **St Michel**)

տեղի կ'ունենայ տիկ. *ՍԻՊԻԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԷՍԸ*

կը խօսի *Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ*՝ տիկին Սիպիլի գրական - հանրային գործունէութեան մասին: գերասան *Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ*՝ կ'արտասանէ տիկին Սիպիլի բանաստեղծութիւններէն:

Անհատական հրաւէրներ չեն ղրկուած: կը խնդրուի Սիպիլի բոլոր յարգողներէ, հայ արուեստագէտներէ ու հայ գրականութիւնը սիրողներէ ներկայ գտնուիլ այս հանդէսին։

Մուտքը՝ ազատ է։ Սրահի ծախք՝ 2 ֆր.։

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի Հասոյթին 100ին 10ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն:

12 *ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ*

MAC-MAHONի *շքեղ սրահներուն մէջ*

29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile

կը նուագէ արժանթինեան հռչակաւոր օրքեսթր **MANUEL PIZARRO**

Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի երգիչ *Պ. ՕՍԿԱՐ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ*։

Արեւելեան նուագ։ *Պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։*

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 *ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ* 10 *ՖՐԱՆՔ*:

Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար դիմել.— *ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ*, 5, rue Mignon, Paris (5)։ *Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ*, 42, rue Tourtille, Beleville։ *Սափրիչ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ*, 86, rue Rébéval։ MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄՈՒԼԻՆՕԻ «ՉԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին սովորական հաւաքատեղին։

Այս բացառիկ ժողովին ստիպողաբար կը հրաւիրուին *ՇԱՎԻԼԻ* ընկերները՝ խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացականները նկատի պիտի առնուին։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի *ՌՈՍՏՈՄ*, *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ Ե ԱՊԱՌԱԺ* խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին Հ. Յ. Դ. «*Խաժակ*» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՌՈՍՏՈՄ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) խումբի ընկերական դասախօսութիւնը այս Կիրակի, ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԻՏՕ խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան *Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ*

եւ մասնակցութեամբ *ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ*

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը Միութեանս Գրադարանէն, *49*. րիւ Նասիոնալ:

Առաջին կարգ 7 *ֆրանք, Բ. կարգ* 5 *ֆր.*

Թատերական ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ*

«ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՔՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի *ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ* կամ *ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ*

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

Վարագոյրը կը բացուի ժամը *8*ին: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է

Տոմսերու գին՝ 4 *եւ* 6 *ֆրանք։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Ցիչեց անմիջապէս Պալ Պուֆոնի գիշերը, երբ անիկա կը խօսէր Փոն Բլայնկարթի հետ: Պատերազմն էր իրենց խօսակցութեան նիւթը, բայց իրենց կիսկատար բառերէն բան մը չէր հասկցեր այն օրը. հիմա իմաստ մը ունէին անոնք, չէր խորհած այդ մասին մինչեւ այդ վայրկեանը: Եթէ կանչուած ըլլար ինք վկայելու այդ խօսակցութեան, հաւանաբար չպիտի յիշէր ոչ մէկ նախադասութիւն: Այ- ջիկը ի՞նչ ըսած էր Գերմանացիին. Գերմանացին ի՞նչ պատասխանած էր. կրցած կրնար ըսել որ չէր յիշեր, շատ երկար ժամանակ անցած էր այդ օրուընէ ասդին: Բայց այս յայտնութիւնը թարմացուց կարծես իր յիշողութիւնը, դէպքը պատահած էր երէկ ··· Ականջին մէջն էր Փոն Բլայնկարթի ձայնը:

Լիանի անգլերէն նախադասութիւնը ելեկտրական ազդեցութիւն մը ըրաւ: Ճորճ չկրցաւ շարժում մը ընել, ջիղերը պրկուեցան ու քարացած կեցաւ: Մութին մէջէն Լիան խոնարհութիւն մը ըրաւ. Ճորճ աղօտ կերպով նշմարեց աղջկան այդ շարժումը: Բոյլ Վերոնիքան կը սպասէր կարծես որ Ճորճ փոխադարձէր Լիանի խոնարհութիւնը: Ճորճ բարեւեց:

Լիան հանդարտ ու անխռով, դարձաւ Բոյլ Վերոնիքային ու ըսաւ ֆրանսերէն լեզուով.

— Պարոնը Անգլիացի է, Բոյլ. տարօրինակ կը թուի ինծի անգլերէն խօսիլ. գրեթէ մոռցեր եմ Մատրիտ ըլլալէս ի վեր:

Լիան յետոյ նստաւ անկողինին վրայ եւ ֆրանսերէնով ըսաւ Ճորճին.

— Զարմանալի է, պարոն, որ եկեր էք զիս նկարելու. ողբ՞ կենամ թէ նստիմ. իսկ դո՞ւք, աթոռ պէտք չունի՞ք:

Սենեղծուած մթնոլորտը տաժանելի էր Ճորճի համար: Սէն – Լազարի այդ խոնաւ ու կեղտոտ խցիկին մէջ, անծանօթ մըն էր այս աղջիկը իրեն: Կարծես չէր ճանչնար զայն: Բայց ան էր որ լքած էր գինքը Լըվիք փողոցին մէջ, Պերլին փախչելու համար. այս այն աղջիկն էր որմէ բաժնուած էր Նէօյյիի ընդարձակ բնակարանին մէջ, առանձին ձգելով զայն հարիւրապետ Տը Լոռանին հետ, այսինքն այն մարդուն հետ որ յետոյ պիտի գնդակահարուէր լրտեսութեան համար: Ճորճի աչքերուն առջեւ երեւան կուգար դարձեալ անոր անյայտանալու կարողութիւնը. այնտեղ էր մարմնով, այնտեղ չէր իր եսը:

Սրամտօրէն ներողութիւն խնդրեց Լիան Սէն – Լազարի ոչ – հանգստաւէտ պայմաններուն մասին եւ խնդրեց Բոյլ Վերոնիքայէն որ աթոռ մը բերէ նկարիչին համար:

— Հիւրասիրելու վայր չէ այստեղ, ըսաւ ֆրանսերէն:

Բայց անմիջապէս որ Բոյլ Վերոնիքան դուրս գնաց եւ դուռը գոցեց, Լիան սկսաւ անգլերէնով խօսիլ Ճորճի հետ:

— Ճո՛րճ, գիտէի որ դուն պիտի ըլլայիր եկողը. ի՞նչպէս յաջողեցուցիր, շո՛ւտ ըսէ, պէտք է գիտնամ, որ[...] հետեւ ···

— Յաջողցնելու բան չկար, չէ[...] տեր:

Բնական էր իր ձայնին հեա[...] չէչտը: Երբ Լիան քիչ մը առջեւ ծ[...] ցաւ անկողնին վրայ եւ հրաւիրող [...] քերով նայեցաւ իրեն, Ճորճ զգաց [...] մօտիկ էր այդ աղջկան: Ահաւասիկ [...] նը զոր սիրած էր. երեւոյթով [...] փոխուած. միեւնոյն շքեղութի[...] ինչպէս այն գիշերը, երբ Փոլի [...] ժէրի արդուզարդի սենեակին մէ[ջ] թեւերուն մէջ առած էր զայն. մ[...] նոյն բուրմունքը որ կը պատէր [...] նոր շքեղ մարմինը այդ օրերուն եւ [...] րուն ազդեցութեան տակ կը յիշէ[ր] գինովցած էր. բայց տարբեր էր [...] մա. կը դիտէր այդ գեղեցկութի[...] ինչպէս պիտի դիտէր դիակը գեղե[...] կնոջ մը: Իրը չէր այդ մարմինը [...] մա. սեփականութիւնն էր ան բո[...] մարդերուն, ամբոխին: Արգիլ[...] էր դպչիլ անոր:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Ֆրանսա եւ գաղութներ	250 »	130 »	—
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ամերիկա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—
Ուրիշ Երկիրներ			

ՇԱԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ 1933

11 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2134

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ԴԵՌ ԾԱՅՐՆ ԵՆՔ ԾՐԱՐՈՑ

Այսպէս, ուրեմն, մեր կարմրախայտ աքլորները «յեղափոխական» պարտականութիւն սեպեր են մոլորեցնել իրենց ֆրանսացի ընկերները եւ թռուցիկ մը ցրուել տալ, խափանելու համար Արնուվիլի հանդէսը:

Երէկ հրատարակեցինք թռուցիկին գլխաւոր կէտերը:

Դաւադիրները այնքան յաջողած են իրենց սեւ գործին մէջ որ, «Իւմանիթէ», Ֆրանսայի համայնավարներուն կեդր. օրկանը, կը գրէր երկուշաբթի առտու կանուխ, գրգռիչ խորագրի մը տակ.

— «Արնուվիլի մէջ, հայ փաշիստները կը գրգռեն աշխատաւորները:— Թաղապետական խորհուրդի համայնավար անդամ Պուրլոն ձերբակալուեցաւ եւ ծեծուեցաւ գարշելի եղանակով մը: (Իւմանիթէ, 6 մարտ):

Կարդանք լուրն ալ, եթէ սիրտ ունիք.

— «Քաջալերուած՝ Կըրնոպլի իրենց շահատակութիւններէն, Առնուվիլի հայ փաշիստները շաբաթ իրիկուն կը տօնէին հայ ներմակներուն մուտքը Հայաստանի մէջ, 1920 փետր. 18ին (պիտի ըլլայ 1921):

« Այս հաւաքոյթին նպատակն էր թոյլ չտալ որ հայ գործաւորները միանան իրենց ֆրանսացի դասակարգային եղբայրներուն հետ:

« Քաղաքապետական խորհուրդին համայնավար հատուածը դիմեց արմատական քաղաքապետին, մատնանշելու համար այս գրգռումը եւ հրաւիրեց աշխատաւորները, ներկայ ըլլալ այդ ժողովին, հակաճառութիւն (վիճաբանութիւն) պարտադրելու համար:

« Բայց, հաւաքոյթին մէջ, կազմակերպիչները չէին համարձակեր բանալ ժողովը: Այդ միջոցին էր որ, վիճաբանութեան պայմաններու մասին բանակցելու պատրուակով, կոնէսի ոստիկան – զօրքի պետին միջոցաւ մեր ընկեր Պուրլոնը կանչել տուին խոհանոցը ուր կը գտնուէր ոստիկանութիւնը: Եւ այնտեղ, խոյացան մեր ընկերոջ վրայ, ծեծեցին եւ քաշկռտելով հայ փաշիստի մը վարած ինքնաշարժին մէջ, տարին պահականոց: Հակառակ քաղաքապետին քով կատարուած անմիջական միջամտութեան մը, այս վերջինը մերժեց անհանգիստ ըլլալ:

« Անմիջապէս թռուցիկներ բաշխուեցան եւ միթինկ մը գումարուեցաւ: Ազդեցութիւնը այնքան զօրաւոր եղաւ որ մեր ընկերը արձակուեցաւ:

« Յետոյ, բանուորներու կողմէ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը բողոքէ Պուրլոնի ձերբակալութեան եւ կրած ոստիկանական վայրագութեանց դէմ:

« Աշխատաւորներու հակազդեցութեան, ընդդիմագործութեան ինչ գեղեցիկ օրինակ՝ փաշական եւ ոստիկանական գրգռումներու դէմ »:

... Ի՜նչ գեղեցիկ օրինակ՝ ոտքի վրայ քուն բերելու սահմանուած ցնդաբանութեան:

Իրողութիւնն այն է որ, քան ֆրանսացի համայնավարներ կանուխէն դիրք բռներ էին սրահին մէջ, խափանելու համար հանդէսը: Իրենց ցրուած թռուցիկը բաց ի բաց կը յայտնէ այդ մտադրութիւնը: (Տես երէկուան ՅԱՌԱՋը):

Մեր ընկերները կը սպասեն որ հեռանան: Մտիկ չեն ըներ: Երբ ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ պարագլուխը, ֆրանսացի համայնավարներէն մէկը ոտքի ելլելով, կ՚աղաղակէ.

— Հայ ընկերնե՛ր, մեր պետը ձերբակալուած է. պատուիրակութիւն մը կազմեցէք եւ միասին երթանք ազատելու:

Մեր ընկերները, առաջնորդութեամբ օրուան բանախօսներէն մէկուն, սիրով կ՚ընդունին այս առաջարկը եւ կը դիմեն ոստիկանութեան, որ անորոշ պատասխաններ կուտայ: Յետոյ, իրենց պարտքը կատարած ըլլալով, կը վերադառնան սրահը, եւ տեսնելով որ Ֆրանսացիները հեռացած են, կը բանան հանդէսը:

Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ «Իւմանիթէ»ն, այսքան կոպիտ խեղաթիւրումներ կատարելով: Մանաւանդ այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ՝ քաղաքացի Պուրլոնը ծեծողները ... հանդէսին կազմակերպիչներն էին:

Ահա թռուցիկ մը եւս, ֆրանսերէն եւ տպագիր: Ստորագրութիւնը՝ « Հայկ. կեդր. ենթակոմիտէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան »:

Խորագիրը, միայն, խոշոր, երկաթագիր սեւ տառերով, ամէն բան կը պարզէ.

— « *ԱՅՍՏԵՂ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ*, հայ սպիտակ պահակները ՆՈՐԷՆ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵՑԻՆ »:

Նիւթին մէջ տեղաւորուած են նոյնքան պերճախօս խորագիրներ, միշտ խոշոր տառերով.

— « Մէկ մեռեալ, հինգ վիրաւոր:

— Անկցի՜ն հայ սպիտակ պահակները »:

Վաղուան ձգելով ամբողջական թարգմանութիւնը, հատուած մը միայն, « ի պէտս զարգացելոց ».

— « Անոնք (« հայ սպիտակ պահակները, հայկական բուրժուազիայի պահապան շուները ») իրենց զէնքը կ՚ուղղեն ոչ միայն հայ աշխատաւորներուն, *ԱՅԼ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ*: Առնուվիլի մէջ, անոնք ծունկը ձգեցին եւ իրենց ձեռքով ոստիկանութեան յանձնեցին ֆրանսացի բանուոր Պուրլոնը, անդամ թաղ. խորհուրդի որ կը պաշտպանէր իր դասակարգային եղբայրները:

« Հայ գաղթականներու գրասենեակի դիմակին տակ եւ նեցուկ ունենալով ֆրանսական կառավարութիւնը, Դաշնակ կուսակցութեան սպիտակ պահակները կը կազմեն հակայեղափոխական ահաբեկչական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը »:

Ի՞նչ կ՚ապացուցանեն այս բոլորը: Եւ դեռ ուրիշ ձեռնարկներ որ ... տպագրութեան չեն յանձնուած:

Մէկ բան, — ափ մը շուշրթներ եւ բախտախնդիրներ, համաշխարհային յեղափոխութեան շարժանիւին կապուած գոյնզգոյն «տրուկներ»՝ կանգ չեն առներ ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ, սատակցնելու համար ներքին վէճերն ու դաւերը:

Անոնք պատրաստ են որ եւ է սրբութիւն վաճառքի հանելու, միայն թէ խորտակուի թշնամին, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒԶՎԵԼԹ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ

Դրամատուները պիտի բացուին եւ ի հարկին նոր դրամ պիտի հանուի

Հինգշաբթի օր, 9 մարտ, Մ. Նահանգներու Երեսփ. ժողովն ու Ծերակոյտը յաջորդաբար քննեցին նախագահ Րուզվէլթի ծրագիրը եւ հաւանութիւն յայտնեցին գրեթէ առանց վիճաբանութեան:

Իր ծրագրին հիմնաւորման մէջ, Պ. Րուզվէլթ յիշեց թէ մարտ 3ին դրամատուներու գործողութիւնները ընդհատուեցան: Եւ, « անպատեհ նկատելով պարզել մեր սեղանաւորական դրութեան ձախողման պատճառները », բաւականացաւ ըսելով թէ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել, պաշտպանելու համար քաղաքացիներուն իրաւունքները: Յետոյ շարունակեց.

— Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ վերաբանալ բոլոր հաստատուն դրամատուները: Ասիկա էական նախապայման մըն է չարաշահութեան դէմ գործելու համար: Որպէս զի յաջողինք առաջին նպատակին մէջ (վերաբացում դրամատուներու որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ վերսկսիլ գործերը), կը պահանջեմ խորհրդարանէն. — Անմիջապէս գործադրել օրէնք մը որով գործադիր իշխանութեան հակակշիռը հաստատուի դրամատուներու վրայ, անոնց յաճախորդներուն պաշտպանութեանը համար: Տալ ամէն իրաւասութիւն կարելի եղածին չափ շուտ վերաբանալու համար այն դրամատուները որոնք առողջ դիրք ունին. իրաւասութիւն նաեւ վերակազմելու եւ վերաբանալու այն դրամատուները որ կը կարօտին վերակազմութեան:

Կը պահանջեմ բարեփոխել Դաշնակցային Պահեստի օրէնքը (Ֆէտըրէլ Րիզըրվ), ի հարկին յաւելուածական դրամ մը հանելու համար, որպէս զի կարելի ըլլայ գոհացնել « տըլլար »ներու պահանջը, առանց մինչեւ այսօր ուեսեր ցնելու Մ. Նահանգներու ոչ – երաշխաւորեալ պարտքը:

Աւելորդ կը գտնեմ շեշտել թէ խորհրդարանը հարկադրուած է գործի ձեռնարկել անմիջապէս: Անպատեհ պիտի ըլլար աւելի ձգձգել սեղանաւորական գործողութեանց անշարժացումը: Առաջարկուած օրէնքին քուէարկութիւնը վերջ պիտի տայ այս կացութեան, եւ, համոզուած եմ թէ շուտով պիտի յանգի գործերու վերաբացման: Հինգ օրուան կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ անկարելի է վերջնական տնօրինութիւններ մշակել, կանխելու համար անցեալ չարիքները: Բայց, այս պարագան չարդարացներ ո՛ր եւ է յապաղում՝ առաջին քայլ մը առնելու: Շուտով խորհրդարանէն պիտի պահանջեմ տնօրինել ուրիշ երկու միջոցներ զորս անմիջական անհրաժեշտութիւն կը համարեմ: Այս օրուան առաջարկիս շնորհիւ, ժամանակ պիտի ունենանք պատրաստելու ազգային վերակազմութեան աւելի կատարեալ ծրագիր մը:

⁂ Խորհրդարանին քուէարկութեամբ, նախագահ Րուզվէլթ ստացաւ իր պահանջած լիազօրութիւնը: Այս առթիւ քուէարկուած օրինագիծը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները. —

1— Երկրին ոսկին պիտի կեդրոնացուի Դաշնակցային Պահեստի դրամատուներուն մէջ:

2— Դրամատուները արտօնուած են շրջաբերութեան հանելու դրամանիշեր, ամբողջ երկրին մէջ, ի փոխարէն պետական արժեթուղթերու եւ մուրհակներու:

3— Անմիջապէս պիտի վերաբացուին այն դրամատուները որոնք ապացուցած են թէ կը գտնուին ամուր հիմերու վրայ:

4— Միւս դրամատուները իրենց վերակազմութեան ընթացքին պիտի մատակարարուին կառավարութեան մասնագէտներուն կողմէ: Դրամատուներու վարիչներէն անոնք որ շեղած են իրենց պարտականութեանց մէջ, պիտի դատապարտուին առ առաւելն տասը հազար տոլար տուգանքի կամ տասը տարի բանտարկութեան:

5— Ցագնապի միջոցին, նախագահը պիտի կրնայ օրէնքի տակ առնել եւ արգիլել օտար դրամներու գործածութիւնները, վարկի փոխանցումները՝ սեղանաւորական հաստատութեանց միջեւ, ոսկի կամ արծաթ կտորներու, դրամներու կամ ձոյլերու արտածումը, դանձումն ու մթերումը եւ պահեստի վերածումը: Նախագահը պիտի կրնայ այս գործերը կատարող ո եւ է անձէ պահանջել որ երդումով հաղորդէ բոլոր տեղեկութիւնները՝ այս գործողութեանց մասին:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ՈՍԿԻ ՔԱՇՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ներկայիս Մ. Նահանգներու դրամանիշերուն գումարն է տասը միլիառ տոլար, որուն եօթը միլիառը շրջաբերութեան մէջ կը գտնուի: Այս վերջին գումարէն մեծ մաս մը հրապարակէն քաշուած եւ պահուած է անհատներու քով: Կառավարութեան ձեռքը գտնուած ոսկիին գումարն է երեք միլիառ տոլար:

⁂ Վախնալով խիստ պատիժներէ, բազմաթիւ մարդիկ սկսած են վերադարձնել իրենց քաշած ոսկիները: Մինչեւ հինգշաբթի օր 30 միլիոն տոլար արժէքով ոսկի վերադարձուած էր միայն Նիւ Եորքի մէջ:

Արդէն իսկ, պատերազմ հրատարակուած է անոնց դէմ որ ոսկի կը քաշեն եւ կը պահեն: Ֆէտըրէլ Րիզըրվ դրամատան վարչութիւնը հրամայեց իր 12 մասնաճիւղերուն իրեն հաղորդել անունները այն յաճախորդներուն որոնք իրենց ամբողջ ոսկին քաշած են փետր. 1էն ի վեր եւ չեն վերադարձներ մինչեւ երկուշաբթի օր: Ամերիկան չունի օրէնք մը որ իրաւունք տայ հետապնդել ոսկի ունեցողները. բայց հաւանական է որ տուրք մը հաստատուի ոսկի հարստութեանց վրայ եւ հրատարակութեան տրուի անհատողներուն անունը: Դաշնակցային Դրամատան արձակած հրամանը աննախընթաց է ազգերու սեղանաւորական պատմութեան մէջ:

Եռ քաշուած կամ դիզուած ոսկին իր տեղը բերելու համար, կ՚առաջարկուի հաստատել յառաջատուական տուրք մը: Այսպէս, 15 օրուան պայմանաժամէ մը յետոյ, դրամատուն վերադարձուած ոսկիին հարիւրին 15—25ը վար պիտի դրուի. մէկ ամիս յետոյ՝ հարիւրին 50ը, իսկ 60 օր յետոյ՝ հարիւրին հարիւրը: Ուրիշներ ալ կ՚առաջարկեն հրատարակել անունները այն քաղաքացիներուն որ կարեւոր գումարներ պահած են: Այս միջոցը եթէ գործադրուի, բազմաթիւ սեղանաւորական կուպքեր պիտի վարկաբեկուին, մինչեւ այսօր խախտելով դրամատուներու համբաւը: Երրորդ ծրագիր մըն ալ կը տրամադրէ որոշ թուականէ մը յետոյ ոսկին ապօրէն հռչակել իբրեւ փոխանակութեան միջոց: Սեղանաւորական գլխաւոր կեդրոններու մեծ մասը, մանաւանդ Նիւ Եորք եւ Շիքակօ կը նախընտրեն տուրքի դրութիւնը:

Փլաթինի գինը 20 տոլարէն 35ի բարձրացաւ, չահաղխնդութեանց հետեւանքով:

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԱԼ ՏԱԿՆՈՒՎՐԱՅ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հրամանագրով մը բացառիկ վիճակ հրատարակեց երկրին մէջ, կաշկանդելով ժողովներու եւ մամուլի ազատութիւնը: Այս տնօրինութեանց դէմ ուժգնօրէն կը բողոքեն ձախակողմեան տարրերը եւ մասնաւորապէս ընկերվարականները: Աւելի քան 13,000 ոստիկաններ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն, խափանելու համար ո՛ր եւ է ցոյց մայրաքաղաքին մէջ: Ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է գրաւելու այն բոլոր շէնքերը ուր ընկերվարականները կրնան ժողով գումարել:

Հինգշաբթի օր ոստիկանութիւնը գրաւեց ընկերվարական օրկանը՝ « Արպայթըր Զայթունկ », որ կը յանձնարարէր բանուոր դասակարգին՝ ձեռք առնել սահմանադրութեան պաշտպանութիւնը, եթէ կառավարութիւնը չբոյլատրէ խորհրդարանին վերաբացումը: Վիեննայի ընկերվարական խորհուրդը ուժգնօրէն բողոքեց կառավարութեան բռնութեանց դէմ:

Թերթերը կը գրեն թէ աւելի քան հազար հիթլէրական գործիչներ Գերմանիայէն Աւստրիա հասած են վերջերս, եւ միանալով ուրիշ 400 գործիչներու հետ, կ՚աշխատին խլրտումներ յարուցանել:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պ. Մաքտոնըլտ Փարիզ եկաւ առջի օր, արտաքին նախարարին հետ, խորհրդակցելու համար օրուան հարցերու մասին:

Անգլիոյ վարչապետը շատ մտահոգ է զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին, որ անելի մը մատնուած է: Կը յուսար Ժընեւի մէջ լեզու գտնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, բայց թէ՛ Հիթլէր եւ թէ Մուսոլինի չեն ուզեր հեռանալ իրենց երկիրներէն:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

18րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Մխիթար Բարսեղեան	30
Ալիքսան Քոշքարեան	25
Մուշեղ Դաբբինեան	25
Եղիազար Խաչատուրեան	25
Վարդան Մարգարեան	20
Գէորգ Փօղիկեան	20
Արամ Աբգարեան (Թուլուզէն, շրջուն վաճառորդ)	20
Յակոբ Մանուկեան	10
Գրիգոր Անդրէասեան	10
Պարգեւ Քօբօղլեան	10
Պարգեւ Փանոսեան	10
Յարութիւն Ատէլեան	5
Յակոբ Մարգարեան	5
Վարդերես Դուլկերեան	10
Գումար	225
Մարտ 10ի գումարը	3911
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	4136

×

... *Խմբագիր ՅԱՌԱՋի,*

Վիվիէ (*Ավէյրոն*). — Մեծ չէ հոս հաստատուած Հայերուն թիւը: Մինչեւ այսօր անուն, չունինք որ եւ է կազմակերպութիւն, 1927էն ի վեր:

Ուզեցինք մենք ալ բերել մեր նիւթական աջակցութիւնը մեր համեստ քսակէն, Պէյրութի հրկիզեալներուն համար, նախաձեռնութեամբ Պ. Պ. Վարդան Մարգարեանի եւ Ալիքսան Քոշքարեանին: Վիվիէի հրապարակին վրայ կարդալով ՅԱՌԱՋը եւ տեղեկանալով աղէտին, անմիջապէս ձեռնարկեցինք հանգանակութեան, որովհետեւ մենք ալ նոյն թշուառութենէն յառաջ եկած ենք: Կ՚ուղարկենք 225 ֆրանք եւ ցանկը:

Մոսկուա կը հաշտուի՞ ընկերվարականներուն հետ

Մոսկուայէն կը հաստատեն թէ Կոմինտէրնը (Գ. Միջազգային) որոշած է փոխել իր միջազգային քաղաքականութեան գործելակերպը եւ գործակցիլ ընկերվարական (Բ.) Միջազգայինին հետ: Համաձայն այս որոշման, Կոմինտէրնի Գործադիր Կոմիտէն հրատարակեց կոչ մը որով գործակցութիւն կ՚առաջարկէ ընկերվարականներուն, մասնաւորապէս Գերմանիոյ սոցիալ – դեմոկրատներուն եւ Անգլիոյ անկախ աշխատաւորականներուն, « ընդհանուր պայքար մը սկսելու համար ոչ – ընկերվարական վարչաձեւերու դէմ », այդ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Կոչը կը խոստանայ, գործակցութեան ընթացքին, դադրեցնել իր յարձակումները ոչ – համայնավար ընկերվարականներուն դէմ, որոնք թշնամի կը համարուին բոլշեւիկներուն կողմէ: Գործակցութիւնը կամ զինակցութիւնը ի միջի այլոց կը տրամադրէ անմիջապէս կազմել « ինքնապաշտպանութեան միացեալ ջոկատներ » եւ հաւաքական ցոյցեր, գործադուլներ, ինչպէս եւ պահանջել խօսքի եւ մամուլի ազատութիւն (երկու շնորհներ որ միայն ... խորհրդային դրախտին մէջ կը գտնուին. ՅԱՌԱՋ):

Կը նշանակէ թէ՝ բոլշեւիկները նոր ռազմախաղ մը կը փորձեն, աչքի առջեւ ունենալով Փաշական շարժման ծաւալումը (Իտալիա, Գերմանիա եւն.): « Պրաւդա » այս առթիւ գրել կուտայ թէ զինակցութեան նպատակն է հարուածել հասարակաց թշնամին եւ թէ Կոմինտէրնը պիտի վերսկսի իր թշնամութիւնը ոչ – համայնավար ընկերվարութեան դէմ, զինակցութեան դադարումէն անմիջապէս վերջը ...

ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԷԿ ՁԵՌՔԻ ՏԱԿ

Հակաճրէական ցոյցեր եւ բողոքներ

Հիթլէրի վաշտերը կը շարունակեն գրաւել բոլոր վարչական իշխանութիւնները, ապարէզէն քշել հակառակորդները եւ իրենց դրօշը պարզել բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Մինչեւ այսօր ոչ միայն դըրդադին թափօրներ կը կազմուին, փառաբանելու համար նոր իշխանութիւնը, այլ եւ արիւնալի ցոյցեր:

Արդէն իսկ վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է հակահրէական հոսանքը: Պերլինի մէջ խոշտանգուեցան շատ մը Հրեաներ, որոնց մէկ մասը ամերիկեան հպատակներ են: Ամերիկեան դեսպանը բողոք մը ներկայացուց այս առթիւ: Ամերիկեան հիւպատոսն ալ յուշագիր մը ներկայացուց Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչին, խնդրելով միջոցներ ձեռք առնել:

Բողոքեց նաեւ անգլիական դեսպանը, երկու անգլիական հպատակներ ձերբակալուած ըլլալով:

Անծանօթներ բոլորովին քանդեցին հանգուցեալ նախագահ Էպէրթի (ընկերվարական) եւ ազգայնականներու կողմէ սպաննուած Էրցպէրկէրի եւ Ռաթընաուի յիշատակարանները:

Հիթլէրական ջոկատ մը, համազգեստ հագած եւ սպառազէն, հինգշաբթի օր գրաւեց Քէհլի զօրանոցը, որ կը գտնուի ֆրանքօ-գերման սահմանին վրայ, Հռենոսէն քանի մը մեթր անդին: Գետին ձախ ափէն Ֆրանսացիները կը դիտէին այս գործողութիւնը:

Կառավարութիւնը մասնաւոր լիազօրներ կը նշանակէ բոլոր դաշնակցային պետութեանց գլխուն, որպէս զի կարենայ իր թաթին տակ առնել զանոնք: Մինչեւ հիմա կը դիմադրէր Պաւարիան: Հինգշաբթի օր, հիթլէրական սպայակոյտին նախագահը քանի մը օգնականներու հետ ներկայացաւ Պաւարիոյ վարչապետին եւ շարք մը պահանջներ դրաւ: Մասնաւորապէս պնդեց որ Երեսփ. ժողովի շէնքէն վար առնուի Պաւարիոյ դրօշը եւ անոր տեղ դրուի Հիթ-

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՏԽՐԱՀՌՉԱԿ ՏՕՐԳՍԻՆԸ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՎԻՃԱԿ: — ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ: — ԳԱՐԷՆԻ ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ: — ՍՈՎԸ: — ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐՈՒ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ: — ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ: — ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐԷՆ: — 30 ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ: — ՄՌԱՅԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պարտք եմ համարում ՅԱՌԱՋի հաղորդել վերջին տեղեկութիւնները Հայաստանից, խուսափելով խորհրդածութիւններից, եւ գործածելով չափաւոր բառեր:

Աւազակաբարոյ « Տօրգսին »ի համար բնաւ գոյութիւն չունի մարդկային որ եւ է սրբութիւն: Իր իսկ տուած « ազնիւ խօսք »ը թէ, քաղաքացիները կարող են օտար դրամով գնումներ կատարել, խախտուած է ամենաստոր եղանակով: Այն բոլոր քաղաքացիները, որոնք գնումներ են կատարած « Տօրգսին »ից, լուրջ կասկածի առարկայ են հիմա իշխանութեան կողմից:

Այսպէս Կէփէուի ծպտեալ գործակալները հանել են լուսանկարները այն բոլոր քաղաքացիներին, որոնք մէկից աւել անգամ մտել են « Տօրգսին »: Այս մարդիկ ներկայիս մեղադրւում են որպէս « չարամիտ վալիւտչիկներ »: « Ցանցառներ »ի այն առարկութիւնը թէ այլ եւս չեն կարող շարունակել առեւտուր Տօրգսինի հետ, որովհետեւ սպառած է իրենց վերջին ակնթը կամ փրանքը, կեղծիք է համարւում Տօրգսինի կողմից: Այդ պատճառով Կէփէուն մտնելով նման քաղաքացիների տունը, մի քանի անգամ խուզարկման է ենթարկում ամբողջ ընտանիքը, ծծկեր մանուկից մինչեւ զառամեալ ծերունին եւ չկարողանալով տոլար գտնել, յափշտակում է նրանց մնացորդը արծաթեայ եւ պղնձեայ բոլոր մեծ ու պզտիկ իրերը. եւ յետոյ ամբաստանում է խեղճ ու կրակ մարդկանց « սպեկուլացիայի եւ հակայեղափոխութեան մէջ »:

Խուզարկութեան ժամանակ բացագանչում է կարմիր դահիճը Տօրգսինի յաճախորդներին թէ՝ « Եթէ ոսկի եւ տոլար չկայ, պիտի ոսկի ծնես անպայման, որովհետեւ ոսկին կուլ ես տուել »: Խուզարկութիւնն ապարդիւն անցնելուց յետոյ, գնդակահարում է սպառնում կարմիր դահիճը քաղաքացիներին, եթէ յանդգնեն որ եւ է մէկին հաղորդելու այս լրութիւնը:

Ժողովուրդը տեսնելով Չեկայի այս նենգամիտ դաւերը, դադարեցրած է որ եւ է գնում կատարել Տօրգսինից, թէեւ պաշտօնապէս յայտարարուած է, թէ արծաթ եւ պղինձ էլ այսուհետեւ ընդունում է Տօրգսինը « սոցիալիզմ կառուցելու » համար:

Աւելի անհանդուրժելի է կացութիւնը Ինստիտուտներում (համալսարան):

Չեկան այս մարզում էլ բացառութիւն չի կազմում: Այստեղ էլ նա մըթութեան մէջ գործում է իր ոճրային ցանցով եւ լրտեսական կազմով: Ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ նա իր խաչկրաց արշաւանքն ուղղած է ուսանողներին եւ գիւղացիներին դէմ: Հրապարակուած է մի օրէնք, որով արգիլւում է գիւղացուն տեղափոխուել քաղաք, իսկ այն գիւղացիները, որոնք երեք տարուց պակաս են ապրած քաղաքում, պէտք է անմիջապէս վերադառնան գիւղերը եւ մտնեն կոլխոզ: Ոչ մի շարժում գիւղից քաղաք կամ քաղաքից գիւղ առանց Չեկայի գիտութեան:

Ահա յարական ճորտութիւնը յիշեցնող « վայելք »ը, որ այսօր պարգեւում է Կրեմլինի կարմիր դիկտատորը:

Երանի՜ թէ ճորտատիրութեան այս վերահաստատումով վերջանային Երեւանում կատարուած խժդժութիւնները: Սա միայն «սկիզբն է երկանց»:

Այսպէս, ուսանողների մէջ խմորումներն այնքան ընդարձակուած են, որ ժայթքում են պոռթկումներով:

Սրանից երկու ամիս առաջ, Մանկավարժական Ինստիտուտի (նախկին համալսարան) ուսանողներից 15 հոգի, ուսանող Ջանոյեանի գլխաւորութեամբ, այլ եւս անկարող լինելով հանդուրժել սովի ու մահուան բէժիմի նիւթած դաւերը եւ դրկանքները հայ ուսանողութեան դէմ, յայտարարած են հրապարակային ժողովում. « Դուք վաճառելով մեր նորաստեղծ հայրենիքը Թուրքին, գաղափարապէս սպանեցիք մեզ եւ սակայն այս հայրենադաւութեամբ երբեք չհանդստացաք, հիմա էլ փաստօրէն դուք մեզ դատապարտել էք սովամահութեան: Ուսանողութիւնը զաւեր թողած օրն ի բուն օչերեդ (պոչ) է կանգնում մի կտոր սեւ խմոր մուրալու համար, սակայն դուք ծաղրելով մեր սովկացած վիճակը, այդ սեւ խմորն էլ կտրելով հասցրիք 200 կրամի: Ի հեգնանք մեր մերկութեան, դուք վայելում էք մեր թափած վերջին կաթիլ քրտինքի պտուղը: Հասած է այն ճակատագրական վայրկեանը, երբ մահը գերադասելի է, այս նզովեալ սովկական վիճակից »:

Ջանոյեանը տակաւին չվերջացրած իր հայրենաշունչ բողոքը, իր կողմնակիցներով շրջապատւում է լրտեսներից եւ առաջնորդւում բանտ: Դահլիճում նրանք աղաղակում են. « Կեցցէ՜ հայրենիքի ազատութեան նուիրական գաղափարը նուիրագործող՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կորչի՜ կարմիր դիկտատուրան »:

Ի վերջոյ նրանք ի սէր գերի հայրենիքի կոչ են անում ամբողջ ուսանողութեանը հետեւելու իրենց յանդուգն եւ յախուռն ելոյթին արհամարհելով իշխանութեան բոլոր պատիժները:

Ուսանող Պարգեւ Ջանոյեանն իր 15 ընկերներով, մի ամսից աւելի բանտարկութիւն կրելուց յետոյ 300 ուրիշ հայ աքսորականների հետ բռնում են Սիբիրի ճամբան: Սակայն տակաւին չհասած Սիբիրի եւ Սոլովկայի սառուցեալ կղզիները, 30 աքսորեալներ, գլխաւորներից, հրացանազարկ են լինում կարմիր դահիճների ձեռքով եւ նահատակւում են շղթայուած հայրենիքի ազատագրութեան փշոտ ճամբաների վրայ:

Իսկ ուրիշ 50 աքսորեալներ ցրտահար լինելով նահատակւում են Սիբիրի դաժան փոթորիկներում:

Բոլորին էլ անխուսափելի մահ է սպասում, որովհետեւ մերկ են ու սոված:

Տակաւին այս աղէտը չվերջացած Չեկան կատարում է նոր ձերբակալութիւններ այս անգամ շինարարական Ինստիտուտից եւ մանկավարժական տեխնիկումից, թւով 61 հոգի: Այս ուսանողները տարւում են Չեկա, որից յետոյ փակ վակոններով բռնում են Սիբիրի ճամբան: Սրանց էլ սպասում է նոյն դաժան վախճանը:

Նոյն գիշերը ձերբակալւում են երեք Իգդիրցի Հայեր, որոնք երկար տարիներ ապրում էին Երեւանում:

Մի խօսքով անկարելի է երեւակայել մի գիշեր առանց զանգուածային ձերբակալումների:

Ձերբակալեալների մէջ կան ամէն տարիքի եւ սեռի պատկանող մարդիկ, ու հասարակ տարրեր է ձերբակալուածների ընկերային ծագումը, բայց մէկ է բոլորի « ամբաստանագիրը »: Նրանք պատկանում են Դաշնակցութեան, որ օրէնքից դուրս է յայտարարուած:

Այս զանգուածային հալածանքները ժողովրդի եւ ուսանողութեան դէմ տեղի է ունենում, այն պատճառով, որ իշխանութիւնը վախենում է ժողովրդական շարժումներից:

Թռուցիկներ են փակցուած Երեւանի խուլ փողոցներից մէկում՝ Շիրազի կոչուած թաղամասում:

Այդ Թռուցիկը կրում է հետեւեալ բովանդակութիւնը. —

Հայ ժողովուրդ,

Բոլշեւիկների իշխանութիւնը մեր կեանքի գնով ի փառս Ստալինի բուրգեր է կառուցում, որոնց մէջ արքայական կեանքով ապրում են կոմունիստները եւ չեկիստները, որոնք պոռնկին վայել անամօթութեամբ յղփացած լինելով շուայտ եւ ցոփ կեանքով արհամարհում են մեր մերկութիւնը եւ սովածութիւնը:

Ոտնահարելով մեր մարդկային արժանապատուութիւնը, նրանք մեզ դարձրել են մի փոր սեւ խմորի գերի, որը եւս կտրելով մեզ փաստօրէն դատապարտել են սովամահութեան: Աշխարհը այսպիսի հրէշային անարդարութիւն երբեք չէ տեսած: Մեր կրած բիւրաւոր զրկանքները կառավարութեան կողմից արժանանում են դառն հեգնանքի: Մեր խուլ զանգատները դիմադրւում են սուիններով: Ի ծաղր մեր մարդավայել ապրելու տենչերին, կառավարութիւնն էլ աւելի դաժան է դարձնում իր բէժիմը:

Ի զուր է զուր կամ խիղճ սպասել բռնակալներից:

Բաւական է որքան մեզ խաբեցին, բաւական է որքան մեզ սնամէջ խոստումներով կերակրեցին, բաւական է որքան մախմերձօրէն նուացինք կարմիրների երկաթեայ կրունկների տակ: Որքան ստրկացանք, այնքան աւելի Չեկան հալածեց մեզ: Մինչեւ հիմա մենք ենք եղած մեր թշնամիները, որովհետեւ ամէնս վարակուած ենք եղել ոչխարային երկչոտութեամբ եւ բնազդով: Մինչեւ հիմա վախում էինք Չեկայի տարածած սարսափից, բայց հիմա էլ ինչի՞ց պիտի վախենանք, քանի որ սովամահ ենք լինելու: Մեռնելուց յետոյ էլ ի՞նչ վախ: Եթէ այսպէս ցիրուցան մնանք, մենք մահապարտ ենք: Մեզ միայն կը փրկէ միութիւնը, այլապէս կ'ուրախացնենք Թուրքին եւ բոլշեւիկին, որոնք ի սրտէ կը ցանկանան մեր բնաջնջումը եւ այդ պատճառով մեզ հասցրին այս ճորտային վիճակին:

Հայ ժողովուրդ, մեռնենք միասին, բայց մեր բռունցքը ցոյց տալով մեր թշնամիներին:

Ով որ ուզում է մեր ոտնահար հայրենիքի ազատութիւնը տեսնել ու վայելել, թող զգաստ լինի:

Կեցցէ՜ հայրենիքի եւ հայ ժողովրդի ազատութիւնը:

ՄԻ ԽՈՒՄԲ ՄԱՐԴԻԿ

Տարակոյս չկայ, որ այս Թռուցիկը, որ տարածուած է Երեւանի խուլ փողոցներում միայն, խիստ զզուել է Չեկային, որ մի կտոր թղթի համար 500ից աւելի մարդ է ձերբակալում:

Այս Թռուցիկը այլ եւս կասկած չի թողնում, որ ժողովուրդը հասել է, այն վիճակին, որ մի քայլ այն կողմը եւ անդունդն է գլորուելու: Ահա Հայաստանի ժողովրդի իրական դրութիւնը:

ԿԻՊԱՐԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Փրոֆ. Զոմպարտ պարզելէ վերջ, իր բոլոր կողմերով, այն յառաջ յեղաշրջումը, որուն ենթարկուած է դրամատիրական դրութիւնը՝ ներուժական եւ տարածական տեսակէտով, կ'անցնի նոր շրջանի մը, ուր կոխած է տնտեսական կեանքը: Ու զայն կը կոչէ « ապահաս դրամատիրութիւն »: Հեղինակը, համաձայն տնտեսական շրջաններու իր դասակարգումէն, կ'ըսէ թէ տնտեսական դրութեան մը ապահաս շրջանը զատորոշող գիծը այն է, որ անոր տիրապետութեան մէջ իբր խառնուրդ տարր կը մտնեն նոր տնտեսական դրութիւններ, եւ ինքը եւս իր կողմէ կ'ենթարկուի յօրինուածային փոփոխութեան մը, զոր կը պարտի դէպի տիրակալութիւն ձգտող նորածիլ տնտեսական դրութեան: Ըստ Զոմպարտի, ապահաս դրամատիրութեան շրջանը կը սկսի համաշխարհային պատերազմի սկիզբէն: Այդ ժամանակաշրջանը որոշելու համար, կ'ըսէ ան, մենք ի ձեռին ունինք ապահով տուեալ մը մեր ժամանակին համար: Մեր շրջանի իսկութիւնը, տնտեսութեան ոգին չի պայմանաւորեր միայն ազգային տնտեսութեանց մէջ գոյութիւն ունեցող այլեւայլ տնտեսական դրութիւններու արտաքին նշաններով եւ ներքին յօրինուածքով, այլեւ՝ օտար ազգային տնտեսութեանց հետ անոնց յարաբերութեամբ: Այդ յարաբերութիւնները համաշխարհային պատերազմէն մինչեւ այսօր կրած են հիմնական փոփոխութիւններ, որոնք կ'ընթանան ներքին տնտեսական յարաբերութիւններու ուղղութեամբ:

Յետոյ, ջանալով, որքան հնարաւոր է, դրամատիրութեան կացութիւնը գտնել՝ Եւրոպայի հին դրամատիրական երկիրներու մէջ, ու փնտռել անոր ապագան՝ այդ կալուածին վրայ, Զոմպարտ կը նկատէ որ ապագայ զարգացումի մը համար դիմագծութիւն կը ստանան երեք հնարաւորութիւններ, որոնք կը համապատասխանեն երեք տարբեր տեսակէտներու, պահպանողական, յետադիմական եւ վերանորոգչական – յեղափոխական:

Առաջին հնարաւորութիւնն է՝ այսօրուան կացութիւնը պահել այնպէս ինչպէս որ է: Այս կը նշանակէ հրամանագրէ հրամանագիր անցնիլ, առանց ընդհանուր ծրագրի մը, հոս կարկտենք, հոն կարկտենք, ձեռնպահ մնանք, հոս հոն փոքրիկ հակակշիռ մը դնենք, պահենք գիւղացին, ուժ տանք արտածող ճարտարարուեստին, մէկ խօսքով՝ « տեղ քայլ ընենք »: Բացի կառավարութենէն,— գիտել կուտայ հեղինակը — Գերմանիոյ մէջ ամէն ոք հակառակ է այս կացութեան: Բոլոր կուսակցութիւնները դժգոհ են սթաթուքուոյէն: Ոմանք կը զանգատին աւելցող կաշկանդումէն, ուրիշներ՝ դրամատիրութեան տխուր մնացորդներէն, իսկ կան որ դժգոհ են անծրագրութենէ, գիտուածապաշտութենէն եւայլն: Հարց է, սակայն, թէ յոռի կացութեան շարունակման պատճառը ո՞ւր է:

Երկրորդ հնարաւորութիւնը հետեւեալն է.— Փիլմը դարձնել ետ: Վերադառնալ այսպէս կոչուած ազատ տնտեսութեան անմեղ վիճակին, զուտ դրամատիրութեան մը՝ տնտեսական գործիչներու ազատ ու անսահման նախաձեռնութեամբն ու իշխանութեամբը:

Նման յետդարձ մը կը ցանկան ուժեղ շրջանակները, տնտեսական գործիչներու մեծ մասը յետադիմական այդ տեսակէտն են: Հակառակ ատոր, Զոմպարտ չի հաւատար որ դէպի « ազատ » տնտեսութիւն այդ յետադարձը պիտի կատարուի: Ու մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հետեւեալ կէտին վրայ.— Իրականին մէջ, ազատ առեւտուրը, բառին լայն իմաստով, հիմնուած էր ազատ անհատապաշտութեան վրայ, այս վերջինը, աւելի քան հարիւր տարիներէ ի վեր, իր կարգին հիմնուած էր թիւրիմացութեան մը վրայ, որուն զոհն էր ամբողջ 18րդ դարը: Այն ատեն կը տիրապետէր աստղերու շարժման մասին Իսահակ Նեւտոնի ոգին, — ձգողութեան եւ վանողութեան օրէնքը,— ստեղծիչը յաւիտենական ներդաշնակութեան տեսութեան: Այս գաղափարները այն ատեն փոխանցուեցան ժողովուրդին, այս վերջինը զանոնք իր մտքին մէջ պատկերացուց իբր բնազանցական ներդաշնակութիւն, որու համաձայն, մարդկային ընկերութեան հրամանագրուած էր Աստուծմէ որոշուած երջանկաբեր եւ բարեբեր կարգաւորութիւն մը, որ ներդաշնակուած էր տիեզերական ներդաշնակութեան հետ: Այս գաղափարաբանութիւնը հոգին էր մի միայն ուժեղ խմբակի մը, որուն շահերը ներդաշնակ էին ծաղկող դրամատիրական դրութեան հետ: Անոնց համար՝ տնտեսութեան մէջ այդ դրութեան կիրարկումը կը կայանար անջատ տնտեսական ենթականերու ազատ գործունէութեանը մէջ: Նման կարգաւորութեան մը համար անհրաժեշտ են պատմական մասնայատուկ մոմենտներ: 19րդ դարու սկիզբը, ազատ տնտեսութիւնը իրագործող նախատուեալները հետեւեալներն էին, ըստ հեղինակին.

1.— «Ազատ առեւտուր»ը կը ծառայէ իբր զէնք՝ հասակ նետող եւ ինքզինքը պարտադրող ուժեղ դրամատիրական դրութեան: Այդ դրութիւնը ճակատ բացած է պետութեան պաշտպանութեանը ներքեւ գտնուող եւ դրամատիրութեան ընդհանուր շահերուն եւ զարգացումին հակառակող էսնաֆական (արհեստակցական) դրութեան: Այսուհանդերձ, դրամատիրական գաղափարներ ներդաշնակ էին ընդհանուր գաղափարներուն եւ շահերուն:

2.— Անկասկած, այն ատեն կը բացակայէր գործունէութեան ընդարձակ ասպարէզ՝ օտարութեան, ինչպէս եւ երկրին մէջ: Արդիւնաստեղծ ուժերը կրնային զարգանալ այնպէս, ինչպէս երբեք չէին զարգացած մինչեւ այն ատեն, եւ թերեւս պիտի չըզարգանային յառաջիկային:

3.— Բաղդատմամբ « թէքնիք եւ տնտեսական » յառաջդիմութեան, նորաստեղծ տնտեսական միաւորները փոքր էին, եւ կ'ընթանային մինչեւ այժմ անծանօթ չափերով եւ աննման կշռոյթով:

Զոմպարտ, « ազատ առեւտուր »ի զարգացման նպաստող պայմանները ուզելով բաղդատել որ եւ է բանի հետ, կ'ըսէ.— « Բովանդակ տնտեսութեան համար ազատ առեւտուր կը նշանակէր այն, ինչ որ այսօր կը նշանակէ՝ փողոցներու մէջ բեռնակառքերը ձգել առանց կանոնաւոր շարժման ու ազատ: Եթէ ուզենք ազատ առեւտուրը բաղդատել այսօրուան կարգ ու սարքին հետ, բաղդատած պիտի ըլլայինք ձիակառքի շարժումը ուժեղ մօթէօրներով ինքնաշարժերու շարժման հետ, անոնց առջեւ թողլով ժամանակակից քաղաք մը՝ առանց կանոնաւորուած երթեւեկի»:

Անդրադառնալով դէպի ոչ – կանոնաւորուած տնտեսութեան մը յետադարձի խնդրին, հեղինակը զայն կը գտնէ անկարելի՝ հետեւեալ նկատումներով.—

1.— Դրամատիրութեան զարգացումով՝ ազատ ու ձեռներէց գործունէութեան մեծագոյն մասը իրականին մէջ աւելորդ դարձած է: Անջատ տնտեսական գործիչներու ազատ տնտեսութիւնները չնչահեղձ կ'ըլլան խոշոր կազմակերպութիւններու, հոյակապ ձեռնարկութիւններու, թրըսթներու եւայլնի աւելորդ բեռան տակ: Խոշոր ցնորք մըն է այս «ինքնասահմանափակումներէն» ձերբազատումը, մէջն ըլլալով նաեւ բաժնետիրական ընկերութիւնները: Որովհետեւ՝

2.— Շահագրգռուածներու ուժեղ խմբակները պիտի ծառանան տնտեսական կեանքի մէջ պետական միջամտութեան վերացումին դէմ: Կը բաւէ յիշել աշխատաւորական սենտիքաները:

3.— Դէպի « ազատ տնտեսութիւն » վերադարձին հակառակ պիտի ըլլան նաեւ ընդհանրութեան շահերը: Զոմպարտ նկատողութեան արժանի կը գտնէ եւ շատ մը ճիւղերու մէջ տնտեսական միաւորներու մեծ չափով աճիլը, ինչ որ բոլորովին նոր պայմաններ ստեղծեց: Անոնց միջոցով, անհատական տնտեսութիւնը ստացաւ խոշոր հանրային նշանակութիւն: Այս իրողութեան ականատես եղանք՝ երբ քննեցինք մեր դրամատուններու վիճակուած կացութիւնը: Երբ անոնք փոքր միաւորներ էին, հանրութիւնը կրնար հանդարտօրէն դիտել անոնցմէ մէկուն սնանկութիւնը, այսօր, արդիական մեծ դրամատան մը սնանկութիւնը իր ետեւէն կը քաշէ՝ կը տանի լայն շրջանակներ, ու պետութիւնը չի կրնար չմիջամտել: Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ ճարտարարուեստական ձեռնարկութեանց համար: Փոքր ձուլարան մը կրնայ ուզածը ընել, բայց մետաղի Թրըսթը՝ ոչ: Անոր ճակատագրով շահագրգռուած են հարիւր հազարաւորներ, որոնց ճակատագրի մասին չի կրնար անտարբեր ըլլալ ընդհանրութիւնը: Այսօր, ոչ մէկ պետութիւն կարող է հանդուրժել՝ իր սահմաններուն մէջ՝ ճարտարարուեստական ինքնագլուխ տեսութեան մը:

Ուրեմն, կ'ըսէ Զոմպարտ, հարց տանք մենք մեզի.— « Եթէ յետդարձ չկայ, ի՞նչ կը մնայ ընել »:

ՄՈՒՐԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օրուան մրցումները

Քաղաքական ներկայ թնճուկներուն մէջ, մարզասէրներուն համար առաւելութիւն մըն է հեռանալ օրուան հոգերէն: Մարզադաշտին կամ սրահին մէջ քաղաքական կամ կուսակցական կիրք գոյութիւն չունին եւ իրական մարզասէրի մը համար ազգայնամոլութիւնը անգոյ բառ մըն է:

Թերթերուն կը թելադրենք ներկայ ըլլալ միջազգային մրցումի մը: Լաւագոյն առիթ մըն է այն մրցումը որ յառաջիկայ Կիրակի օրը (Մարտ 19), Պերլինի մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային ներկայացուցչական խումբերը: Կը վստահեցնենք թէ այդ օրը Գերմանները պիտի մոռնան պահ մը Հիթլէրը եւ պիտի ծափահարեն Ֆրանսացիները — ճիշդ ինչպէս հոս Փարիզի մէջ 1931ին Գերմանիոյ ազգային խումբը եւ անոր ընկերացող 10 հազար Գերմանները ծափահարուեցան Ֆրանսացիներու կողմէ:

Կը կարծենք թէ արդէն ամէն երկրի մէջ կազմուած է յարաճուն կորիզ մը մարզասէրներու՝ որոնց համար սփորը կուգայ կիրակնօրեայ զբաղումներու եւ օրական ընթերցումներու առաջին շարքին վրայ: Ինչ որ կը նշանակէ անտարբեր մնալ ամերիկեան դրամատուններու փակման կամ Հիթլէրի նոր յաջողութիւններուն հանդէպ:

* * *

Կիրակի օր Մէզօն Լաֆիթի ձիարձակարանին մէջ համախմբուած էին մարզիկները:

«Ֆէտէրասիոն Ֆրանսէզ տ'Աթլէթիզմ»ն էր որ հոն կը կազմակերպէր Ֆրանսայի «Քրոս Քընթրի»ի ախոյենական վազքը: Ֆրանսայի ամէն կողմերէն մարզիկներու ընտրեալ խմբակներ եկած էին ձմեռնային սփորներու ամէնէն մաքուրին (վազք անտառներու եւ դաշտերու մէջէն) ախոյեանը որոշելու համար: Ռէնօլ է որ շահեցաւ այդ տիտղոսը, մրցումին սկիզբէն իսկ գլուխ անցնելով եւ հետզհետէ աւելցնելով իր եւ իր հետեւորդներուն միջեւ եղած հեռաւորութիւնը: Բլէրմօն-Ֆէրանի այդ մարզիկը երրորդ անգամն է որ կը շահի սոյն տիտղոսը:

Ամէն տարի Անգլիա, Ֆրանսա, Պելճիքա, Կալլէսի երկիրը, Սկովտիա եւ Իրլանտա միասին (եւ կա... զով իւրաքանչիւր երկրի մէջ) կատարեն մրցում մը որուն մէջ խմբական դասաւորումը մեծ կարեւորութիւն ունի: Ցարդ Անգլիա ... Ֆրանսա են որ իրարու մէջ բա... նած են յաղթանակը. այս տար... այդ «Քրոս Քընթրի»ի միջազգային վազքը տեղի պիտի ունենայ Նի... Փորթի (Կալլէս) մէջ Մարտ 25ին եւ կը յուսանք թէ Ֆրանսացիները առաջին ելլեն խմբական դասաւորման մէջ:

* * *

Ֆութպոլի «փրոֆէսիոնէլ» խմբ... երու ախոյենութեան մրցումները իրենց վախճանին կը մօտենան: Առաջին խմբակին մէջ Օլէմփիք ... Լիլ դասաւորման գլուխն է եւ կը ... տուի իր յաջորդ Օլէմփիք տը Մ... սէյլի կիրակի օրուան պարտութենէն իր դիրքը ամրապնդելու համար:

Երկրորդ խմբակին մէջ Փ... Անթիպ եւ Սօշօ, գրեթէ հաւասար կ'ընթանան եւ յայտնի չէ թէ ո՛վ վերջոյ պիտի խլէ առաջնութիւնը:

Կիրակի օր Փարիզի մէջ մրցե... ցան Մօնփէլիէ եւ Ռէտ-Սթար Օլէմփիք: Այս վերջինը որ ժամանակին շատ մեծ համբաւ մը շահած ... այս տարի մեծ յաջողութիւններ չկրցաւ ունենալ: Խումբը կը փոխուի յաճախ, ինչ որ ֆութպոլի խումբի մը համար անհրաժեշտ ներդաշնակութիւնը ձեռք բերելու լաւագոյն միջոցը չէ:

Կիրակի օր սակայն իր բոլորովին բարուրուած կազմ հիւանդ ...ները վերստանձնած էին իրենց տեղերը եւ խումբը ստացած էր բարե... գնացք մը: Վերանորոգուած Ռէտ Սթարի դէմ Մօնփէլիէի խաղը՝ հիմնուած լաւ թէքնիքի վրայ եւ սակայն բաւականաչափ վճռական, խանդավառեց բոլորովին: Քօսքար որ ֆրանսացած Հունգար մը եւ շատ լաւ կեդրոնական միջնապահ մըն է եւ միեւնոյն պաշտօնը կը վարէ Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ, ի զուր գնդակը կուտար իր յառաջապահներուն, որոնք լաւ խաղարկութեամբ մը կը յառաջանային բայց անկարող եղան գնդակը անցնելու Ռ. Ս.ի բերդէն: Մինչ Սէթ'Ուանի խումբին յառաջապահները ամէն անգամ որ գնդակը ունենային՝ խելայեղօրէն կը վազէին դէպի հակառակորդ բերդը, որուն բերդապահը տկար ըլլալով ամէնայն դիւրութեամբ չորս նշանակէտ շահեցան: Մրցումը վերջացաւ 4-0ով, ուրեմն ի նպաստ Ռէտ Սթարի արդիւնք մը որ չի համապատասխաներ երկու հակառակորդներու իրական արժէքին:

Հավրի մէջ միմիայն «ամաթէօր»ներէ կազմուած «Ֆրանսայի Բ. խումբը» գեղեցիկ մրցումէ մը վերջ պարտութեան մատնեց ...լանտայի համանուն խումբը, 3-1ով: Իսկ Ֆրանսայի ամէն կողմը շարունակուեցան ախոյենութեան մրցումները. ուշագրաւ էին Սէթի եւ Քանի յաղթանակները:

Պիտի հարցնէք թէ ի՞նչ կ'ընեն այս ամէնուն քով Հայ խումբերը: Պատասխան.— Անոնք ամիսներէ ի վեր մրցում կատարած չունին, որովհետեւ Ֆրանսացիները այլեւս զզուած են իրենց վէճերէն: Կարկանդակէն լաւագոյն բաժինը յափշտակելու մտադրութեամբ իրարմէ անջատուելէ վերջ, հայ խումբերը այժմ կը հաստատեն թէ այդպիսով ոչ իսկ կէս-բաժին կ'իյնայ իւրաքանչիւրին:

Ժ. Ե.

ԾԻԾԱՂ

Պանդոկի մէջ

— Կառսօն, շատ կարեւոր հեռագրի մը կը սպասեմ, գիշերը որ եւ է ժամուն եթէ գայ, ինծի լուր տալու չմոռնաս:

— Ամենայն սիրով, պարոն:

Կէս գիշերուան միջոցին հիւրը արթնցնելով.

— Պարոն, հանգիստ քնացէք, որ եւ է հեռագիր չեկաւ ցարդ: տեսնէք որ ձեզ չեմ մոռցած, ... ալ նուէրս մի մոռնաք:

×

Պ. Յակոբ շատ կը սիրէր ձկնորսութիւնը, բայց միշտ կը ձախողէր: Իրիկուն մը խոշոր ձուկ մը բերաւ կնոջը, երբ թէ ինք որսացած ըլլար:

— Սիրելի ամուսինս, գալ անգամ ալ եփած ձուկ մը որսայիր, բերած ձուկիդ միայն փորը պարպուած է:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ՝ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տարօրինակ ձայն մը Աթէնէն

«ԱՆԱՏՕԼՈՒ ԳԱՂԹԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՏԱԼՈՒ Է ՀԵԼԼԷՆՆԵՐՈՒՆ...»

Արդուինի երեսփոխան «Վագըթ»ի խմբագրապետ Մէհմէտ Ասըմ պէյ կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.

— «Աթէնքի «Թահիտրոմոս» թերթը, Թուրքահելլէն բարեկամութեան մեծ անհաշտ խօսքեր կ'ընէ. — Յունաստանի բնակչութիւնը շատ է, իսկ հողը քիչ: Թուրքիոյ ալ բնակչութիւնը քիչ է, իսկ հողը շատ: Պէտք է ընդարձակել Թուրքահելլէն բարեկամութեան շրջանակը, եւ իրաւունք տալ Հելլէններուն որ Անատոլու գաղթեն: Թուրքիոյ մէջ, Թուրք եւ յոյն լեզուները հաւասար իրաւունքներով խօսուելու են եղեր, որովհետեւ այս հողերը երկու ազգերուն ալ կը պատկանին եղեր: Թուրքերը եթէ ընդունին այս տեսակ թոյլտուութիւն մը, ... Հակառակ պարագային, մեծ ազգերու պիտի ենթարկուին եղեր: Թէեւ ներկայ միջազգային դաշնագրերը անկարելի կը դարձնեն պատերազմ մը, բայց հեռաւոր ապագայի մը մէջ կարելի չպիտի ըլլայ առաջքն առնել թուրքեւհելլէն պատերազմի մը:

Ծիծաղ ընելով, այս խօսքերը զարմանքի մատնեցին մեզ: «Թահիտրոմոս»ի գրածները պարզապէս դաւ մըն են Թուրքահելլէն բարեկամութեան դէմ:

Այո՛, Յունաստանը կը նեղուի այսօր, բայց ասոր պատճառը այն է որ, Զինադադարէն Անատոլուն գրաւելու ձեռնարկեց, փոխանակ մեզի հետ հաշտ ապրելու: Հելլէնները բնաւ մոռնալու չեն այս պատերազմին պատճառած վնասները:

Յունաստան եթէ հաւատարիմ մնայ Թուրքահելլէն բարեկամութեան ներկայ սկզբունքներուն, կատարեալ անկեղծութիւն պիտի գտնէ Թուրքերէն: Եւ հելլէն վարիչները այնքան ուշիմ են որ, գիտեն թէ այն ինչ որ չկրցան ապահովել պատերազմով, բարեկամութեան ճամբով չէ որ պիտի կրնան առնել: Հետեւաբար, «Թահիտրոմոս»ի գրածները կը նկատենք իբր զառանցանքը մէկու մը որ շուարած է նմանական տագնապներու մէջ: Բայց եւ այնպէս, այս զառանցանքները կրնան տարափոխիկ հիւանդութեան մը վերածուիլ, եւ այն ատեն վտանգ մը կը դառնան երկրին համար: Հետեւաբար, մեր հելլէն բարեկամները պէտք է շատ ուշադիր գտնուին այս զառանցանքներուն հանդէպ»:

«Այս մարդո՞ւն ինչ կ'ըլլայ»

«ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏ ԱՐՄՍԹՐՕՆԿ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՓՉԷ»

Իսկ «Միլլիյէթ» իր կարգին երեսուն կը հանէ ուրիշ «զառանցանք» մը, այս խորագիրներուն տակ: — Արմսթրոնկ այն սպան է որ գիրք մը գրեց Մ. Քէմալի վրայ (ամփոփուած՝ ՅԱՌԱՋի մէջ):

Լոնտոնի մէջ, Լորտ Ալէնպիի նախագահութեամբ տեղի ունեցած ժողով մը ընթացքին, պատասխանելով «Թայմզ»ի խմբագիր Ճիլիզ կըրէյվսի բանախօսութեան, հարիւրապետ Արմսթրոնկ ըսած է.

— Նեղուցները բերանը կը կազմեն սրուակի մը, որ բաղկացած է ոչ միայն Սեւ ծովէն, այլ այն բոլոր երկիրներէն որոնք Պուլկարիայէն կ'երկարին Ռոմ, մինչեւ Կովկաս, նոյն իսկ Բագու եւ Կրասնովոտսկ: Արդարեւ, ճամբայ կայ Վանէն Իսքէնտէրուն, Պեսարապիայէն Սելանիկ եւ Ռուսիայէն Ֆիւմէ: Բայց բոլոր այս ճամբաները արտակարգօրէն դժուար են ... Սրուակին իրական ճամբան՝ Նեղուցներու ճամբան է: Այս սրուակը այսօր լեցուած է մեր ճանչցած հրավառութիւններուն ամէնէն վտանգաւորներով:

Այսօր Թուրքերը կը հսկեն Նեղուցներուն վրայ: Նեղուցներու յանձնաժողովը կատակերգութիւն մըն է: Թուրքերը Նեղուցներուն կը հսկեն ո՛չ թէ միջազգային պահակի մը հանգամանքով եւ իբրեւ հաղորդակցութեան ճամբայ մը, այլ իբրեւ դուռ մը զոր հարկ է ամրացնել եւ ի հարկին գոցել ո եւ է վէճի առթին: Թուրքերը միեւնոյն ատեն նուաճողի իրաւունքով կը պահեն Նեղուցները: Որովհետեւ միայն Յոյներուն չյաղթեցին, միաժամանակ դուրս նետեցին Իտալացիները, Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները:

Սակայն Թուրքերը որ եւ է գաղափար չունին Նեղուցներու արժէքին մասին: Երբ Աթէնքի եւ Սելանիկի նաւահանգիստները լեցուն են նաւերով, Պոլիս պարապ է: Առանց հետեւանքները նկատի առնելու, իրենց գրած ոչ — բանաւոր օրէնքներով, մաքսային եւ պարպումի կանոններով, Թուրքերը անկարելի դարձուցին առեւտուրը եւ օտարներու դէմ իրենց բացայայտ ատելութիւններովը անբաղձալի կացութիւն մը ստեղծեցին...

Անոնք Պոլիսը կը նկատեն իբրեւ դաւաճաններու քաղաք: Որովհետեւ սուլթանը հոն կը գտնուէր, քրիստոնեաներով լեցուն է եւ հակառակած է Էնկիւրիի: Մեծ ազգերէն վախ ունենալով, չեն համարձակիր Պոլիս գալ եւ իրականին մէջ ցամաքային պետութիւն մը դարձած են: Նեղուցները յաւելուած մըն են Թուրքիոյ համար:

Ինչպէս գիտենք թէ անձ մը իրաւունք չունի առեւտուրին վնասող ձեւով մը մատակարարել իր ինչքը, նոյնպէս ալ գիտենք թէ միջազգային յանցանք մըն է թողուլ որ Թուրքերը այս ձեւով հսկեն Նեղուցներուն վրայ:

Գալով Թուրքիոյ ապագային, Ըսմէթ փաշա կ'ըսէ թէ Թուրքիան ճարտարարուեստական երկիր մը պիտի ըլլայ, թէ օր մը Թուրքիա պիտի լեցուի գործարաններով եւ մխացող ծխնելոյզներով, հարիւր հազարաւոր բանուորներով եւ ոսկիով: Անգլերէն բառ մը ունինք. — bosh (պօշ): Ըսմէթին ըսածը bosh է: Ասոր ալ պատճառները երեք են:

Առաջին, շատ մը սերունդներ պէտք է անցնին, մինչեւ որ Թուրք պարզամիտ գիւղացիին մէջ զարգանայ գործարանի մտայնութիւնը: Աստուծմէ կ'աղաչեմ որ այս մտայնութիւնը բնաւ չզարգանայ: Ըսմէթ եւ Սթալին եթէ այցելեն Լայնքաշըր եւ Թայնսայտ, չեմ կարծեր որ այդքան դիւրութեամբ խօսին ճարտարարուեստականացումի մասին:

Երկրորդ, Թուրքիան չունի անհրաժեշտ նիւթերը, գործարանային երկիր մը ըլլալու համար:

Երրորդ, Թուրքերը շատ ետ են: Եթէ իրենց գործարաններուն մէջ ամէնէն լաւ ապրանքներն անգամ պատրաստեն, յաճախորդ չպիտի գտնեն:

Թուրքիա եթէ յաջողութիւն կ'ուզէ, չպիտի աշխատի ճարտարարուեստական մեծ երկիր մը ըլլալ, այլ երկրագործական պետութիւն մը պիտի դառնայ: Բայց ասոր մէջ ալ փոքր եւ աղքատ պիտի մնայ:

Ասիկա իբրեւ իրողութիւն ընդունելու եւ ապագային նայելու է: Սրուակին մէջ ու Նեղուցներուն եռին գտնուող ազգերը աւելի պիտի մեծնան եւ պիտի հարստանան: Ռուսիա, — պոլշեւիկ կամ ազգայնական, — ճամբայ պիտի ուզէ դէպ ի հարաւային տաք եւ հարուստ ծովը, եւ երկրագործական Թուրք պետութիւնը պահակ պիտի կենայ դրան առջեւ: Դուք եւ կամ ձեր զաւակները պիտի որոշէք թէ դռնապանին պէ՞տք է օգնել որ դուռը գոցէ: Կամ պիտի որոշէք Հնդկաստանը լքել, կամ միլիոններ ծախսելով եւ թերեւս պատերազմելով՝ բաց պիտի պահէք Հնդկաստանի ճամբան:

Թուրքերէնը Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու մէջ ալ պիտի տարածուի

Թուրք ուսանողական միութիւնը մարտ 3ին ընդհ. ժողով գումարեց շատ աղմկալից եւ ջղային մթնոլորտի մը մէջ: Ժողովը առաւօտէ մինչեւ իրիկուն տեւեց երեք ընդհատումով: Ատենապետութիւնը ապահովութեան համար պէտք եղած միջոցները ձեռք առած էր, բայց ուսանողները ոստիկանական միջամտութիւն հրաւիրող ո եւ է ընթացքի մէջ չգտնուեցան:

Ժողովին մէջ կարդացուեցաւ Էնկիւրիի Իրաւաբանական վարժարանի եւ Կազի Այնթապի երիտասարդական միութեան գիրը, որոնք Պոլսոյ ուսանողութեան վերջին ցոյցին հետ կապ ունէին: Բուռն ծափերով ընդունուեցան այս գրութիւնները:

Ժողովը աղմկալից եւ ապարդիւն անցաւ այն պատճառով որ ուսանողական միութեան կարգ մը հատուածները ապօրինի կը նկատեն ընդհ. ժողովի ներկայացուցիչի ընտրութիւնը եւ կը պահանջեն որ նոր ընտրութիւն ընեն: Այս խնդրին շուրջ խօսք առնողները բուռն յարձակումներ գործեցին ընտրական յանձնաժողովին դէմ, նախագահը դժուարութիւն կը քաշէր կարգը պահպանելու համար, որովհետեւ իբր ունկնդիր ներկայ գտնուողներն ալ խօսքի կը խառնուէին եւ վիճաբանութիւնները ահագին ժխորի մը մէջ տեղի կ'ունենային: Ի վերջոյ, երրորդ նիստին, որոշուեցաւ որ այս շաբթուան մէջ Բժշկականի եւ Միլքիէի ուսանողներուն ներկայացուցիչներն ալ ընտրուին եւ ընդհ. ժողովը գալ շաբթու իր վերջին նիստը գումարէ ամբողջական կազմով: Կարգ մը ուսանողներ այս որոշման դէմ ալ բողոքեցին եւ ժողովէն մեկնեցան, ըսելով թէ ընդհ. ժողովի որոշումները ապօրինի կը նկատեն եւ կառավարութեան պիտի դիմեն:

Ընկերութեան նախագահը, Թէվֆիք պէյ, ուսանողական միութեան ընդհ. ժողովի աշխատանքներուն մասին խօսելով ըսաւ թէ յաջորդ նիստին միութեան վարչական խորհուրդը պիտի ընտրուի եւ գործունէութեան ծրագիրը պիտի կարգադրուի:

«Այս ծրագրին մէջ, բաւ ուսանողներու նախագահը, մասնաւորաբար պիտի ճշդուի ազգային մշակոյթին, մանաւանդ Թուրք լեզուին պաշտպանութեան մասին ուսանողական միութեան վրայ ինկած պարտականութիւնը: Թուրքերէնի ընդհանրացման համար ուսանողական միթինկ մը գումարելու մասին դեռ ո եւ է որոշում չկայ: Այս մասին համաձայնաբար խորհրդակցութիւն կատարուի գալ ուրբաթ օրուան ժողովին մէջ: Բայց եւ այնպէս, այս միթինկին մէջ ուսանողները խիստ հանդարտ կերպով Թուրք լեզուի հանդէպ իրենց զգացումները պիտի արտայայտեն: Միութիւնը ո եւ է կապ չունի այն ձեռնարկին հետ որ անհատապէս եղած է կարգ մը հաստատութեանց անունները փոխելու մասին գրուած նամակներով: Մեր ընելիքները հանդարտութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ պիտի ընենք եւ ամէն պարագայի լաւ արդիւնքներ ձեռք պիտի բերենք:

«Ասկէ զատ, մեր յոյն, հայ եւ իրեայ հայրենակիցներուն մէջ ալ թուրքերէնը ընդհանրացնելու մասին առաջարկ պիտի ըլլայ»:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԵՐՈՒ «ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ»

Սակարանային ծանօթ փլուզումէն ետքը, Ամերիկայի մէջ բազմաթիւ միլիոնատէրեր մատնուեցան աներեւակայելի թշուառութեան:

Միլիոնատէրեր եղան, որ ստիպուեցան դիմել գիշերային ապաստաններ՝ պառկելու տեղ մը գտնելու համար: «Այլ եւս մեծահարուստ չկայ Միացեալ-Նահանգներուն մէջ» կ'ըսեն թերթերը: Եւ ճիշտ է այս խօսքը: Բայց ոչ անշուշտ բառին բովանդակ առումով: Նաւաբեկութեան շրջան է, մեծահարուստները յուսահատ կը լողան ալիքներուն վրայ, — իրենց վերջին միջոցներն են, որ կը սպառեն: Շատեր տարին քանի մը հարիւր հազար կը վաստըկէին տակաւին, շնորհիւ իրենց սուր իմացականութեան եւ գործի տաղանդին: Բայց եւ այնպէս կը զգան, որ կը խրին, կ'ընկղմին: Իրենց կիները սկսած են այլեւս գործածել անցեալ տարուան արդուզարդը: Սպասուհիները, ծառաները ճամբուած են այլեւս: Ոմանք կ'ուզեն ծախել իրենց կարասիները, բայց միլիոն կ'արժեն եւ ո՞վ է որ պիտի ուզէ գնել: Միւս կողմէ տարուէ տարի կ'աւելնան չվճարուած տուրքերը: Մեծահարուստ մը 500,000 ֆրանք կը պարտի իբրեւ յետնեալ տուրք: Նոյն այս մեծահարուստը, սակարանային փլուզումէն առաջ վաճառատուն մը ունէր, որ կ'արժէր 25 միլիոն տոլար: Հիմա շատ պակսած է արժէքը: Ինչպէս նաեւ գործերը: Ու չի կրնար վճարել իր պաշտօնեաներուն ամսականը: Սնանկութեան դուռն է հասած արդէն:

Տեսակէտով մը, հարուստ եւ աղքատ մէկ աստիճանի վրայ նստած են հիմա, բոլորն ալ օրուան ապրուստին հոգն ունին միայն: Միակ տարբերութիւնը այն է, որ աղքատին համար փրկութիւն է 300,000 ֆրանքը, մինչդեռ հարուստին համար փշուր մըն է այդ:

Տագնապէն տուժած են ամէնէն աւելի համեստ հասոյթները, որոնք կ'ապրէին հարիւրին 5 շահով: Երբ կործանեցան 800 դրամատուները, որոնց կապուած էր իրենց ամբողջ հարստութիւնը, մատնուեցան սարսափելի թշուառութեան մը: Շատեր անձնասպանութեան կը դիմեն: Գողերն ալ տագնապի մատնուած են: Մեծահարուստներու այս մակաբոյծները մոռցած են այլեւս հին ճոխութիւնները: Գողութեան դէպքերուն նուազման առթիւ, գատաւոր մը կ'ըսէր թէ «անիրներն ալ գերդրամատիրութեան տագնապ ունեցան»:

Իսկ գործաւորները, անոնք որ կ'ապրէին իրենց օրուան քրտինքով, հիմա կը նախընտրեն ոսկեխուզութիւնը, որ լքուած գործ մըն էր 25 տարիէ ի վեր: Անոնք մեկնած են երկրին խորերը, վայրի շրջաններ, եւ վրան զարկած են գետերու եզերքը: Առաւօտէ մինչեւ իրիկուն աւազ մաղելով, ոսկիի փշրանք կը ժողվեն ու ծախելով օրական 2 տոլար կը շահին: Անոնք, իբրեւ հեգնանք տագնապին պատճառներուն, վրաններու իրենց խումբերը անուանած են այսպէս, — Յուսահատութեան թաղ, Երբեք — Չհարստացողներու վրանախումբ, Նախագահ Հուվրի ճամբան:

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կը պայքարին

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 փետրուար).

— «Ահա երկու խնդիրներ, — ներգաղթ ու գաղութներու կազմակերպում, — որոնք կենսական նշանակութիւն ունին Հայ դատին ու Հայ ժողովուրդի գոյութեան տեսակէտէն:

Պարզ ու յստակ է Դաշնակցութեան տեսակէտը: Հայաստանը՝ այն որ կայ այսօր, է եւ կը մնայ իր յոյսերուն եւ խանդավառութիւններուն աղբիւրը: Երկիր մը՝ որուն ստեղծման ու հայացման համար վճռական դեր կատարած է, քանի մը տասնեակ տարիներ պայքարած ու արիւն թափած: Այսօր, ճիշդ է, դուրսն է ինք, եւ մարդիկ՝ որոնք կաթիլ մը քրտինք իսկ չեն թափած, հոգիով օտար, դաւաճանութեամբ անհարազատ, տէր դարձած են անոր, օտար սուիններու ուժով: Հայ կեանքի ամէնէն եղերական ողբերգութիւններէն է ասիկա, որ սակայն չի սարսեր Դաշնակցութեան հաւատքն ու հաւատամքը: Հայաստանը ինչպէս երէկ, այսօր ալ, անհարազատ իշխանութեան տակ, կը մնայ վաղուան ամբողջական հայրենիքին կորիզը, բովանդակ Հայութեան անբռնադրելի ժառանգութիւնը, իբրեւ ծնունդը անոր արիւնին ու պայքարին:

Հայը հոն պէտք է հաւաքուի, իբրեւ ազգային ինքնապահպանման լաւագոյն բերդը եւ ցեղային ստեղծագործութեան աւազանը:

Դաշնակցութեան վերջին տասը տարիներու պահանջն է այս, որ իր դէմ գտաւ երէկ Հայաստան օտար իշխանութեան ժխտումը եւ անոր արտասահմանի չարաշուք ծառաներուն, հակադաշնակցական գանգուածին, մեղաւոր գործակցութիւնը:

Այսօր, փոխուած են դէպքերը եւ ներգաղթ կը կատարուի գերագոյն տէրերու եւ ամենազօր դրացիներու հրահանգով. Թաքուն ծրագիրներու հետեւանք:

Կը սխալի՞նք. Հայահաւաքման նպատակո՞վ կը կատարուի ներգաղթը. լաւ, թող դուրսը մնայ դաշնակցականը, բայց թող տարուի գաղթականութիւնը, առանց քայքայման ու պառակտումի սերմը ցանելու գաղութահայութեան մէջ, առանց շահագործումի: Աւելին. բովանդակ գաղութահայութեան օժանդակութեամբն ու զոհողութեամբը:

Այս էր բնական ճանապարհը. բայց մարդիկ կը մերժեն մինչեւ իսկ նպաստը...

Նոյն հիւանդոտ երեւոյթը նաեւ գաղութներու կազմակերպութեան հարցին մէջ: Բոլորը կը զգան վտանգը, ապազգայնացման սպառնալիքը, համազգային կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը: Բայց հոս ալ հակառակ են, հոս ալ կը խորշին «համազգային» կամ «համազգայնութային» անուններէն:

Դէմ են՝ ժխտելու համար Դաշնակցութեան գործակցութիւնը. անոր ոգին ու նպատակները, որոնք իր դատին համար պայքարի կը մղեն Հայը:

Հայ կեանքի գերագոյն ողբերգութիւններէն է այս պայքարը, որ կը մղուի ամէն օր, Հայրենիքէն մինչեւ արտասահման, չարաշուք նպատակներով:

Ո՞ւր պիտի յանգի. հոն, անշուշտ, ուր կը յանգին հակազգային բոլոր պայքարները:

Քանի առողջ է Հայ ժողովուրդը, ու իր պահակը՝ արթուն»:

Ոսկիի մթերք

Վիճակագրութեան մը համաձայն, Մեծն Բրիտանիա մինչեւ 14 դեկտեմբեր ունէր 139,422,000 տոլարի ոսկի (օրուան սակով):

Ֆրանսա մինչեւ 9 դեկտեմբեր ունէր 670,973,000 տոլարի (կամ 83,343-870,000 ֆրանք):

Գերմանիա մինչեւ 7 դեկտեմբեր 39,358,000 տոլարի:

Իտալիա մինչեւ 30 նոյեմբեր 63 միլիոն 4 հազար տոլարի:

Միացեալ – Նահանգները մինչեւ 30 նոյեմբեր 890,370,000 տոլարի:

ԾԻԾԱՂ

Չինաստանի ծանօթ վարչապետը, Լի Եունկ Չանկ, Լոնտոն այցելած միջոցին, նախարարի մը կինը գեղեցիկ շուն մը նուէր կը դրկէ:

Վարչապետը, շնորհակալութեան նամակ մը գրելով, կ'ըսէ. — Տիկին, շատոնց է որ շուն ուտելու սովորութենէն հրաժարած եմ, որով ծառաներուս տուի եւ շատ համով գտան:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (11)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

Հայոց դէմ ատելութիւնն իր եռացման կէտին հասած էր այնտեղ, այն ժամանակէն ի վեր որ դանութեան իշխանութիւններուն Թուրքիայէն անջատուելու որոշ յոյսեր արթնցուցած էր: Ամբողջ դարը լեցուն է թուրք պաշտօնեաներու եւ Քիւրտերու կողմէ Հայոց վրայ գործուած քստմնելի ապստամբութիւններով, ջարդերով եւ կեղեքումներով:

Եւրոպան եւս տակաւ ուշադրութիւն դարձուց այս դէպքերուն: Կլատսթըն առաջինն եղաւ որ ընդվզումով ցոյց տուաւ այս եղեռնները եւ դարման պահանջեց: Հայոց համար իրապէս շատ աւելի լաւ եղած պիտի ըլլար, եթէ Եւրոպան երբեք հոգ բրած չըլլար: Որովհետեւ, արդէն իսկ պետութիւնները երբեք լուրջ կամք չունէին Հայոց համար ո եւ է բան ընելու: Անոնք կը բաւականանային բողոքներով, իսկ գաղտնաբար իրենց քաղաքական փոքր սակարկութիւնները կը կնքէին Սուլթանին հետ, որ շուտով հասկցաւ խնդրոյն էութիւնը, ըմբռնեց թէ ինչ բանի կրնար հաւանութիւն տալ կամ մերժել եւ թէ ինչպէս կարելի է պետութիւնները սնուցանել ու հանգստացնել խոստումներով: Տուժողները միայն Հայերն էին, որովհետեւ Թուրքերը, ձեւական բայց եւ այնպէս նուաստացած զգացումով զիջողութիւններ ընելու ստիպուած ըլլալով՝ աւելի եւս կ'ատէին քրիստոնեաները, եւ Հայաստանի կղզիացեալ գիւղէն ալ որ եւ է վախ չունենալով՝ թափեցին իրենց բոլոր վրէժը:

Եւրոպան հեռու էր: 1878ին, Պերլինի վեհաժողովին մէջն իսկ, Սուլթանը հանդիսաւոր ապահովութիւններ տուաւ Հայոց մասին. բայց անմիջապէս յետոյ Հայաստան եկող հիւպատոսներն ստիպուեցան ահռելի մանրամանութիւններ հաղորդել իրենց կառավարութիւններուն: Բարձրագոյն Դուռ տրուած ծանուցագիրները կը յաջորդէին իրարու, իսկ խորամանկ Թուրք դիւանագէտները միւսներուն քով կը դնէին զանոնք:

Ամենադողջն փոփոխութիւն մը չկատարուեցաւ Հայերու վիճակին մէջ: Եւրոպայի մէջ պայմանները փոխուեցան, Անգլիան Եգիպտոսը գրաւեց եւ արդէն առանց այս պատճառին եւս սահմանափակ էին Հայոց օգնելու իր հնարաւորութիւնները: Սուլթան Համիտ իր քաղաքականութեան յաջողութենէն աւելի համարձակութիւն առնելով՝ պետութիւններուն ուղղուած իր մէկ ծանուցագրին մէջ «գրգռուած մահմետական ժողովուրդին ինքնապաշտպանութիւնը» հովանաւորելու անհրաժեշտութեան մասին խօսեցաւ: Այս նպատակին համար ծնունդ տուաւ սահմանապահ հեծելազօրքի մը «Համիտիյէ», որ գրեթէ միմիայն Քիւրտերէ բաղկացած էր եւ ընդհանուր դատական հետապնդումներէ ազատ էր: Բնաջնջման գործը կատարելու սահմանուած էր ան: 1891ի ամառէն սկսեալ իրարու կը յաջորդէին հրկիզումները, աւարառութիւնները եւ հայ աղջիկներու առեւանգումները: Պետութիւններուն առած բոլոր քայլերն ապարդիւն մնացին, նոյն իսկ Կլատսթըն «գահակալ մարդասպան»ին վրայ Չէսթըրի մէջ իր խօսած բարկացայտ ճառին մէջ ըսաւ որ միակամ Եւրոպայի մը դէմ եթէ Թուրքիան նոյն իսկ չի կրնար դէպքերն արգիլել, բայց գոնէ կրնար չմերժել որ անհրաժեշտ բարեկարգումները կատարուին:

Քրիստոնեայ ժողովուրդները նախ եւ առաջ բռնադատուեցան իրենց զէնքերն ամբողջութեամբ յանձնելու: (Այս զէնքերը յետոյ մահմետականներու տրուեցան): Ականաւոր Հայերը բարբարոսական չարչարանքներու ենթարկուեցան, զէնքերու պահեստներու մասին տեղեկութիւններ կորզելու համար: Երբ Հայերը զինաթափ եղան, սպանդն ազատօրէն սկսաւ: Այս առթիւ պատրուակ մըն ալ գտան անմիջապէս:

1895ին, սեպտեմբերի վերջին օրը, Կ. Պոլսոյ Հայերը ուզեցին մեծ – եպարքոսին հաղորդել իրենց ցանկութիւններն ու կրած անլուր նեղութիւնները եւ այս նպատակով Բարձրագոյն Դուռը գացին խաղաղ ցոյցով: Շուտով ընդհարում մը տեղի ունեցաւ թուրք ուսանողներուն հետ, որ կռիւի փոխուեցաւ: Բազմաթիւ Հայեր գնդակահարուեցան ոստիկաններէն. ուրիշներ ալ պահականոցներուն մէջ դաշունահարուեցան: Գիշերը խուժանը Հայոց բնակարաններուն վրայ յարձակեցաւ: Կառավարութիւնը «ապստամբութիւն» համարելով եղածը, ազդանշանը տուաւ: Փաստաթուղթերով ապացուցուած է որ, Սուլթանին հրամանը կը տրամադրէր չխնայել ո եւ է Հայու, նոյն իսկ եթէ Հայ նկատուիլ չուզողներ ալ գտնուէին ... Եւ այդպէս ալ գործադրուեցաւ հրամանը: Բոլոր հայ գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ կ'ակլկոծէր զանգուածային կոտորածը:

1895ի օգոստոսէն մինչեւ 1896ի փետրուարը 90,000 հոգի սպաննուեցան, բայց դեռ շատ աւելի մեռան նաեւ անօթութենէ եւ աննկարագրելի տառապանքներէ — գրեթէ 200,000 զոհերը արիւնարբու մոլեգնութեան մը որ ինքնաբերաբար եղած չէր բնաւ, այլ այնպէ՛ս պաղարիւն կանխամտածութեամբ որ, օտարի մը մազն անգամ չշարժեցաւ: Հակառակ պարագային մեծ անախորժութիւններ պիտի ծագէին Սուլթանին համար, քան 200,000 Հայերու կոտորածը:

Սոյն կոտորածէն ողջ մնացողները բռնադատուեցան իսլամութիւնն ընդունելու: Հարկ էր թլփատուիլ, բայց խիստ շատ գիւղեր, իրենց եկեղեցականներուն առաջնորդութեամբ՝ նախամեծար համարեցին մահը: Հազար հազարաւորներ ալ գաղթեցին:

Եւրոպա հանդիսատես կ'ըլլար այս բոլոր եղեռններուն, իսկ Ռուսիա իր պաշտպանութեան տակ առաւ Հայաստանը, իսկ միւս պետութիւնները կը վախնային արեւելեան հարցին կիզիչ երկաթին դպչելու:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

չերական դրօշը։ Պահանջեց նաեւ իրենց յանձնել ոստիկանութիւնը։ Նախարարական խորհուրդը ժողով գումարեց, որոշում տալու համար. բայց կեդրոնական կառավարութիւնը առանց սպասելու ելքին, մարզպան մը նշանակեց Պավարիոյ մէջ, որ երկրորդ կարեւոր պետութիւնն է Փրուսիայէն յետոյ։

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Պ. Ցալտարիս արդէն կազմած է իր դահլիճը։ Զօր. Փլասթիրաս կը փնտռուի տակաւին։ Ձերբակալման հրամանագիր հանուած է նաեւ առժամեայ կառավարութեան անդամներէն ծովակալ Տէմէստիկոսի եւ ուրիշ նախարարի մը դէմ։ Զօր. Քոնտիլիս կը պահանջէ դատի քաշել Վէնիզելոսը, որ թոյլ տուած է Զօր. Փլասթիրասի՝ դիկտատուրա հռչակել։ Նոր վարչապետը կը խորհի ընդհ. ներում առաջարկել բոլոր դատապարտներուն։

ՄՈՐԱԹՈՐԻՈՄԸ Կ'ԵՐԿԱՐԱՁԳՈՒԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Լիազօրութիւն ստանալէ անմիջապէս յետոյ, Պ. Ռուզվէլթ անորոշ ժամանակով երկարաձգեց մորաթորիոմը եւ ոսկիի արտածման արգելքը։ Արդէն իսկ կը պատրաստուի ցանկը 4—500 դրամատուներու, որոնք հաստատուն են եւ պիտի արտօնուին վերաբացուելու։

Պ. Ռուզվէլթի ճառը լաւ տպաւորութիւն ձգեց Նիւ Եորքի սակարանին մէջ, ուր լաւատեսութիւն կը տիրէ։

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ, ԺԱՄԸ 9ին

Société Savantesի սրահին մէջ (Մէթրօ՝ Odéon կամ St Michel) տեղի կ'ունենայ տիկ. ՍԻՊԻԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԷՍԸ

կը խօսին Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ՝ տիկին Սիպիլի գրական-հանրային գործունէութեան մասին։ Դերասան Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Պ. ՌԱՖԱՅԷԼ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ կ'արտասանեն տիկին Սիպիլի բանաստեղծութիւններէն։

Անհատական հրաւէրներ չեն ղրկուած։ Կը խնդրուի Սիպիլի բոլոր յարգողներէ, հայ արուեստագէտներէ եւ հայ գրականութիւնը սիրողներէ ներկայ գտնուիլ այս հանդէսին։

Մուտքը՝ ազատ է։ Սրահի ծախք՝ 2 ֆր.։

Տօքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) **Tél. Pigalle 70-02**

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Հաղորդկց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

Ցերեկոյթ - պարահանդէս

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «ԱՅԳ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ Նոր Սեբաստիոյ մէջ շինուող «Այգ» Արամեան դպրոցի

Հասոյթին 100ին 10ը կը յատկացուի Սուրիոյ աղէտեալներուն։

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

29, Ave. Mac-Mahon, Paris (17) - Métro: Étoile

կը նուագէ արժանթինեան հռչակաւոր օրքէսթր MANUEL PIZARRO

Attractionներուն իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ ռուսական եւ իտալական բեմերու յայտնի ջերգիչ Պ. ՕՍԿԱՐ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

կ'երգէ՝ Տիկին ԹԻՐԶԻ

Արեւելեան նուագ։ Պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

ՄՈՒՏՔ ԿԱՆԱՆՑ 7.50 ՖՐԱՆՔ, ԱՐԱՆՑ 10 ՖՐԱՆՔ։

Նախօրօք տոմսերը ապահովելու համար դիմել.— ԴԵՐՁԱԿ ԳԱՐԱԵԱՆ, 5, rue Mignon, Paris (5)։ Նպարավաճառատուն ՀԱՃԸՆԼԵԱՆ, 42, rue Tourtille, Beleville։ Սափրիչ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, 86, rue Rébéval։ MERIDIONAL, 8, rue du Chateaudun.

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի արուարձաններէն Կոնէսի (GONESSE) կեդրոնական փողոցին վրայ ծախու է կամ ժէրանսով կը տրուի սարքուած սափրիչի խանութ մը՝ արանց եւ կանանց բաժանմունքներով, ինչպէս նաեւ յարկաբաժին մը՝ երկու սենեակ, խոհանոց, ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Պայլ՝ 9 տարի։ Բոլորին վարձքը՝ 3500 ֆրանք։ Լաւ պատեհութիւն այր եւ կին սափրիչի համար։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Նամակաւ Պ. ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի,

37, Rue Lazare Carnot, Clamart, (Seine)

ՅԱՌԱՋ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ. ՄՈՒԼԻՆՕԻ «ՉԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Այս բացառիկ ժողովին ստիպողաբար կը հրաւիրուին ՇԱՎԻԼԻ ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհանուր անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ՌՈՍՏՈՄ, ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ և ԱՊԱՌԱԺ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿԱՐՏԱՆԻ (Մարսէյլ) խումբի ընկերական դասախօսութիւնը վաղը կիրակի, ժամը 2.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԻՏՕ խումբի դասախօսութիւնը վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկեր Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՍԻԹԷ ՄԱՐՇԱՆՏ (ՇՈՒԿԱՅ)

32, Rue CHAZELLES, PARIS (17)

Métro: Monceau, Courcelles, Malesherbes եւ **Wagram**

Téléphone: WAGRAM 98-87

ՏԱԿԱՒԻՆ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ հացագործի, կաթնավաճառի (քրէմրի), ձկնավաճառի, պտղավաճառի, չոր բանջարեղէններու, հաւեղէնի եւ որսի թռչուններու, գինիի եւ լիքէօրի, ներկարարի (թէնթիւրրի) խանութներ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն

Ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

նախաձեռնութեամբ՝ Հ.Յ.Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

84, rue Chape, Salon Chapeի մէջ

ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի

եւ մասնակցութեամբ ՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԽՈՒՄԲԻ

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Առաջին կարգ 7 ֆրանք, Բ. կարգ 5 Ֆր.

Թատերական ներկայացում

նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ «ԱՆՏՕՔ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ «ՔՆԱՐ» ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑԸ

կը ներկայացնէ՝ Սմբատ Բիւրատի ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ կամ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ին

34, Rue Emile-Littre, Cinéma St. Louisի մէջ

վարագոյրը կը բացուի ժամը 8ին։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է

Տոմսերու գին՝ 4 եւ 6 ֆրանք։

Հայ Արիներու երեկոյթ-պարահանդէսը

հովանաւորութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ

Mac-Mahon Palaceի շքեղ սրահներուն մէջ

29 Ave. Mac-Mahon: (մէթրօ՝ **Etoile**)

կը նախագահէ՝ Զօրավար ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ անակնկալներ.— ՄԱՆՈՒԷԼ ԲԻԶԱՐՕ եւ իր նուագախումբը կը նուագեն մինչեւ առաւօտ։

Մուտք՝ 15 ֆրանք

Պիւֆէ աժան գիներով։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՌՆՈՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ «ԳԱԼՄԱՆ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Յակոբեանի, դաշնակահարուհի՝ Օր. Տ. Ջառափեան, Օր. Հռիփս. Քնիազեան (երգ), Օր. Տիարեան (ջութակ), Պ. Պ. Քիւրքճեան (սրինգ), Կ. Քանթարճեան, Սարեան (երգ), Օր. Օր. Փափազեան, Գ. Ֆէրմանեան (արտասանութիւն)։

Գեղջկական տեսարան երգերով եւ հայկական պարերով (հայկ. տարազով)։

ՄՈՒՏՔ՝ 4 ՖՐԱՆՔ։

Թատերական ներկայացում եւ պարահանդէս

ԼԻՈՆԻ ՊՕԼՈՒԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՕՆՏԻ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին,

Harmonie-Italienneի սրահին մէջ, 242, Ave. de Saxe

կը ներկայացուի ՏԱՏՐԵԱՆի՝ «ԲԱՐԵՒ ՏԷՐ ՊԱՊԱ» (զաւեշտ)

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, մեներգ, արտասանութիւն եւ 8 հոգինոց ճազ-պանտ։ Կէս գիշերէն վերջ պարեր մինչեւ առաւօտ։

Մուտք՝ 5 եւ 4 ֆրան։ Անգործներու՝ 3 ֆրանք

Ճոխ պիւֆէ։

Պատրաստուեցէ՛ք վայելելու

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ, 8 ԱՊՐԻԼ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, **Salon Massilia**ի մէջ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

թանական գործերու համար կին մը։ Դիմել Տիկին ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆի 14, Passage de Puebla, Փարիզ (19), մէթրօ՝ Bolivar եւ Combat։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. ՅԱԿՈԲՈՍ ՎՐԴ. ՏԱՇԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ տեղի կ'ունենայ սգահանդէս այս երեկոյ ժամը 8.30ին Լստրէզինի կաթ. Ակումբին մէջ։ Կը խօսի Հայր Արիս Վարդանեան։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. ԼՈՒԻԶ ԹԷՔԷՐՃԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ Հոգեհանգիստ կը կատարուի վաղը կիրակի, ժամը 10.30ին, Հայ կաթոլիկներու եկեղեցւոյն մէջ, 10 bis, rue Thonin, Փարիզ (5)։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Մ. Ա.— 140։

Ապատան, Գործ.— 1220։

Փոն տը Շէրիւիի, Դ. Ե.— 100։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Բազարճըք, Ա. Խ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 1էն։

Լա Սիօթա, Ղ. Կ.— Սկսանք ղրկել Մարտ 9էն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ և արուարձաններու մէջ բնակող Սեբաստիոյ Նահանգի բոլոր հայրենակիցները կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Պ. Փանիկեանի սրճարանին մէջ, 6bis, Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԺՈՂՈՎ

Կարեւոր նիստի կը հրաւիրուին Փարիզի բոլոր Հայրենակցական Միութիւններու, մամուլի, ինչպէս նաեւ Բարեգործական, յառաջդիմասէր, մշակութային եւ այլ Միութիւններու ներկայացուցիչները, այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Ֆլորիա ճաշարանի սրահը, 61, rue Ms. le Prince, մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ։

Կարեւոր օրակարգ.— Պէյրութի աղէտեալներու գործի կազմակերպութեան եւ ի մասնաւորի եղբայրական օգնութեան արժանավայել հանգիստութեան մը առթիւ։

Պէյրութի Աղէտեալներու Փարիզի Միջհայրենակցական կեդր. Մարմին։

ՊԱՆՏՐՄԱՅԻ Պ. Խաչիկ Ճէվահիրճեանէ (որ 1-2 տարի առաջ Վառնայէն եկած է Ֆրանսա), կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք, Բ. Եղբայրներէ իրենց մօր՝ ողբացեալ Տիկին Մաքրուհիի Բ.ի յուղարկաւորութեան առթիւ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Le Gérant : H. STEPHAN

Ի գիտութիւն

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն։ Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN,,

92 rue d'Angoulème: մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

"ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Բաշալի մէջ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԷՋ

115, Route d'Orléans

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անունը՝ Արտաշէս, մօր անունը՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն։ Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու։ Ցիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Roumanie).

— Բարթող Աղասեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Ճերահ գիւղացի Ալպէօ Աղասեան, հօր անունը՝ Սարգիս։ 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա։ 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին. Chez Mr. Lébé à Banas, par Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch, Gers. Անկէց ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին։ Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Լիանի համար նկարիչը բարեկամ մըն էր այդ շրջապատին մէջ. չէր կրնար խորհիլ ուրիշ բանի մասին. նոյն իսկ այդ այցելութեան հանգամանքը չյուսահատեցուց զինքը։

Լիան սկսած էր վախնալ։ Զօրավարը կամ բոլոր անոնք որոնց ճանկին մէջ ինկած էր, կրնային ենթադրել որ անվախ էր ան. բայց Ժորժ որ ճանչցեր էր այդ աղջիկը եւ իր թեւերուն մէջ էր առեր զայն, զգաց որ կը վախնար անիկա հիմա։

Ինչ ալ ըսէր, Ժորժ կասկած չունէր որ լրտեսուհի մըն էր Լիան. ու հակառակ անոր ազդրող ձայնին, անոր նայուածքին եւ մարմնական հրապոյրներուն որ հալածեր էին իր միտքը տարիներով, ներքին ձայն մը Ժորժի մէջ կը դատապարտէր այդ աղջիկը անգթօրէն։ Իրը չէր այդ ձայնը։ Աղաղակն էր ան, խրամներուն մէջ կռուող ամբոխին որ կը պահանջէր այդ դատապարտութիւնը։

Ժորժ բացատրեց թէ ինչպէս առեր էր այդ նամակը զօրավարէն. «Գիտե՞ս որ ծանօթ էինք իրարու պատերազմէն առաջ», հարցուց Լիան այն վայրկեանին երբ Քոյլ Վերոնիքան վերադարձաւ աթոռ մը բերելով միասին։

Ցուրտ էր հոկտեմբերի այդ առաւօտը։ Հակառակ փոքրիկ վառարանին ջերմութեան, խոնաւութիւն մը կը վազէր պատերէն։ Լիան իր ուսերուն վրայ առած էր սամոյրէ վերարկու մը։

— Պէտք է նկարէք ինչպէս որ եմ, պարոն, ըսաւ ֆրանսերէն։ Չեմ կրնար նստիլ առանց վերարկուիս։

Ժորժ առաւ աթոռը Քոյր Վերոնիքայէն ու սկսաւ գծել։

Գթութեան Քոյրը դիտեց Ժորժի գծագրութիւնը։

Նկարիչը վարժ, բայց անդիտակից շարժումներով պտտցուց մատիտը թուղթին վրայ. ամէն անգամ որ վեր կը բարձրացնէր գլուխը դիտելու համար աղջիկը, կը տեսնէր անոր մահաբոյր դէմքը — ճերմակ – ճերմակ, հանդարտ ու առանց արտայայտութեան։ Անխուսափելիօրէն պիտի գծէր իր տեսածը։

Քոյր Վերոնիքան չկրցաւ դիտել այլեւս. պատկերին արտայայտութիւնը խռովեց զինքը։

— Պէտք է հեռանամ քանի մը վայրկեան, բայց գիտցած ըլլաք որ դրան վրայի այդ փոքր բացուածքէն հսկողութիւնը պիտի շարունակուի, ըսաւ Քոյրը ու մեկնեցաւ։

— Ժո՛րժ, չպիտի գնդակահարեն զիս, այնպէս չէ՞. դուն գիտես. զօրավարը ի՞նչ ըսաւ։

— Զօրավարը այդ մասին չխօսեցաւ. այս նամակը տուաւ միայն. դատավարը իրն էր. զինքը կը նկարէի. ամէն վայրկեան դուրս կը կանչուէր. յետոյ ըսաւ որ կրնար ինծի ներկայացնել մէկը որ կրնար նստիլ դիմացս եւ սպասել...

— Ի՞նչ բանի ...

— Չըսաւ ...

Լիան նստաւ անկողինին վրայ եւ խնդաց։

— Մարդիկ չեն սպաններ կիներ այդպէս պաղարիւն կերպով, ի՞նչ առնել եթէ զայրացած են կամ ... Այո՛, տեսած եմ ... Երբ նախանձը խենդեցնէ զիրենք. բայց անշուշտ վայրի գազաններ են այդ վայրկեանին. դո՛ւն ալ ինծի պիտի սպաննես օր մը, Ժորժ, կը յիշե՞ս Պալ Բուֆիէի գիշերը ... Եւ այդ մարդուն, Աստուծոյ Քլայնկարթին համար, ... իմ ...

— Պատճառներ չունէի՞ ...

— Դո՞ւն. կարծեցիր որ կը սիրէի ֆոն Քլայնկարթը։

— Չէս լքեցիր, չէ՞ ...

— Վա՛ր ձգէ թուղթդ եւ ինծի նայէ։

Ժորժ վար դրաւ թուղթը առանց գլելու։ Չպիտի ուզէր նայիլ անոր կարեկցութիւն մը զգաց. կարեկցութիւն չէր իսկապէս, որովհետեւ պարագայի չպիտի միջամտէր։

— Մոռցա՞ր Լըփիք փողոցի վերջին գիշերը, երբ թեւերուդ մէջ ժամանակ տարիր զիս ... Ո՞րքան ժամանակ մնացի թեւերուդ մէջ ... Մոռցա՞ր

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՄԱՐՏ 1933
12 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2135 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԻՊԻԼ

Փարիզն ալ, երէկ, հանդիսաւորապէս կատարեց իր յարգանքի պարտականութիւնը հանդէպ Սիպիլի, նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբին:

Արեւելեան խոնարհ գաղութները աւելի կանուխ շարժեցան: Բայց, «ուշ լինի, նուշ լինի»: Փարիզը ծով մըն է եւ մարդիկ դժուար կը գտնեն իրար:

Դիւրի՛ն է ըսել՝ յիսնամեայ յոբելեան գրական, կրթական եւ հանրային գործունէութեան: Բայց դժուար՝ պատկերացնել այդ ամբողջ վաստակը: Մանաւանդ որ, կին մըն է յոբելեարը. իսկ մեր մէջ, մանաւանդ այն միջավայրին մէջ ուր գործեց Սիպիլ, կինը կը համարուի, տակաւին, պուպրիկ մը քնքոյշ եւ անընդունակ...

Ծնած՝ 1863ին, Օր. Զապէլ Խանճեան (Տիկին Տօնէլեան եւ յետոյ՝ Ասատուր), Սիպիլ ասպարէզ կը նետուի շատ կանուխէն: Տակաւին պարմանուհի, կոչում կը զգայ ե՛ւ գրելու ե՛ւ գործելու: Ի՛նչքան սրտառուչ է — թէեւ անարուեստ — իր «Առաջին Վիշտը», գրելու փորձութիւնը, զոր արտատպած ենք այսօր:

Գրելու եւ գործելու եռանդը զուգընթաց կ'երթան իր կեանքին մէջ: Ամբողջ յիսուն տարի:

Տակաւին 17 տարեկան, եւ տրոփուն՝ ապագայ բանաստեղծի յոյզերով, Սիպիլ կը հիմնէ «Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութիւնը»: Ձեռնարկ մը որ պիտի կազմէ թրքահայ կնոջ ստեղծագործութեան անմոռանալի պարծանքը՝ Դպրոցասէրին հետ: Եթէ Ազգանուէրը ջլատուեցաւ իր կամքէն անկախ պատճառներով, ինչպէս «Միացեալ»ը, կանգուն կը մնայ Դպրոցասէրը, իբրեւ կենդանի արտայայտութիւն մը աննկուն կորովի:

Ժողովուրդի զաւակ, Ազգանուէրի Սիպիլը իր ճակատագիրը չբաժնեց այս արի ժողովուրդէն, ամէնէն դժնդակ օրերուն իսկ:

Իր տարիքը ամէն իրաւունք պիտի տար հանգստանալու: Բայց ան մնաց ասպարէզին գլուխը, իբրեւ ուսուցչուհի:

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, լի եռանդով, կը պատրաստուէր նոր աշխատանքներու, երբ ջլատման դատապարտուեցաւ աջ ձեռքը, բռնի հանգստութեան դատապարտելով զինքը, հիւանդանոցի մը անկիւնը:

Այս էջերուն մէջ, աշխատակից մը առիթ ունեցաւ ներկայացնելու Սիպիլի գրական վաստակն ու արժէքը: Այնքան որքան կարելի էր օրաթերթի մը պայմաններուն մէջ:

Միեւնոյն ատեն, հրատարակեցինք նմոյշներ՝ իր բանաստեղծութիւններէն:

Կարելի է վիճիլ այդ բոլորի մասին, մեր օրերու յատուկ մեծամտութեամբ: Կամ արդար բծախնդրութեամբ:

Սակայն, կարելի չէ ժխտել այն իսկապէս բանաստեղծ հոգին, որ կը խլրտի «Ցոլքեր»ուն մէջ եւ պարբերական հրատարակութեանց էջերուն վրայ:

Եւ բազմակողմանի է իր բանաստեղծութիւնը ինչպէս իր ձգտումներով, նոյնպէս արուեստով:

Որքան ալ խստօրէն ուզենք երկրորդական գծի վրայ նետել շատ մը արտադրութիւններ, այսօրուան աչքով, դեռ կ'ունենանք անկորնչելի փունջ մը՝ բաբախուն փափկութեամբ եւ խորութեամբ:

Իր արձակն ալ — «Կնոջ Հոգիներ» — որ կը բաղկանայ առաջին շրջանի փորձերէ, նոյնքան արժանի է համակրանքի:

Բայց, յանդգնութիւն պիտի ըլլար այստեղ ո՛ր եւ է փորձ կատարել Սիպիլի գրական – բանաստեղծական վաստակի մասին:

Այստեղ, մենք պիտի ուզէինք բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացնել այն յարատեւ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքին վրայ, որ ամբողջ յիսուն տարի ոգեւորեց Սիպիլը, սերունդ կրթելու եւ մանաւանդ հայերէն ուսուցանելու համար:

Մոլեռանդ գրաբարեան, երբ դեռ նոր կը ծաղկէր, Զապէլ Ասատուր շուտով սթափեցաւ: Եւ դարձաւ խանդավառ վերակենդանացնողն ու մշակողը ներկայ աշխարհաբարին: Աջակցութեամբ իր ամուսնին՝ ողբացեալ Հրանտ Ասատուրի:

Մինչեւ այսօր ալ, Պոլսոյ թէ գաղութներու մէջ, հրապարակը բռնած են Տէր եւ Տիկին Հ. Ասատուրի քերականութիւնները, որոնք հիմք ծառայեցին ուրիշներու:

Երկուքն ալ խոր պաշտամունք ունէին իրենց ստանձնած գործին հանդէպ: Եւ եթէ ունենային պատեհութիւն տեսնելու Հայաստան աշխարհը, պրպտելու բուն ժողովուրդի թանկագին, անգիր գանձերն ու ազգագրական հարստութիւնները, անշուշտ պիտի արտադրէին անմրցելի գործեր:

Հրանտը ծիւրեցաւ դժբախտ պարագաներու մէջ, իսկ Զապէլը, առանձին, շարունակեց նոյնքան գուրգուրանքով մշակել նոր լեզուն: Այլ մանաւանդ արժեցնել զայն ուսուցանելով, ուսուցանելո՛վ, մինչեւ իր դժբախտ հիւանդութիւնը:

Տաղանդաւոր բանաստեղծուհին եւ անփոխարինելի ուսուցչուհին անշուշտ ինքն ալ չի գիտեր համրանքը իր հասցուցած աշակերտուհիներուն: Դեռ չենք յիշեր անոնք որ իր եւ Հրանտ Ասատուրի գրքերուն վրայ զարգացան, ու կը շարունակեն զարգանալ:

Իսկ այս գոհունակութիւնը շատ աւելի խոր է եւ թանկագին, քան բովանդակ չքեղութիւնը ո՛ր եւ է հանդիսաւոր յոբելեանի:

Մենք Սիպիլներ ունեցանք թրքական դժոխքին մէջ, ինչպէս ունեցանք Տիկին Տիւսաբներ եւ ուրիշներ:

Անհեթեթութի՞ւն է պահանջել նորեր եւ աւելին, այսօրուան եւ վաղուան համար: Քանի որ այնքան ազատ ենք, թէեւ ցիրուցան ու արմատախիլ:

Անոնք դիմագրեցին բոլոր դժնդակ պայմաններուն, արտադրելով անվհատ եւ անընդհատ:

Ի՜նչ անյաղթելի չքմեղանքներ ունինք մենք, անճրկելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Երեք միլիառ, հարիւրին 4ուկէս տոկոսով

Ծերակոյտն ալ վաւերացուցած ըլլալով նոր փոխառութեան օրինագիծը, ելմտական նախարարութիւնը հրատարակեց պայմանները: Փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի մաս – մաս: Առաջին մասը՝ երեք միլիառ ֆրանք, պիտի հանուի վաղը, երկուշաբթի: Հազար ֆրանքի պարտաթուղթը պիտի ծախուի 985ի, վճարելի՝ վաթսուն տարիէն, վեցամսեայ վիճակահանութիւններով, եւ 1500 ֆր. գնով: Տոկոս նշանակուած է 4½%: Փոխառութիւնը զերծ է ո՛ր եւ է տուրքէ: Նախկին 4½% տոկոսով պարտաթուղթ ունեցողները նախապատուութեան իրաւունք պիտի վայելեն:

Փոխառութեան ընդհ. գումարը պիտի ըլլայ տասը միլիառ ֆրանք եւ պիտի յատկացուի վճարելու ելմտացոյցի վերջին երեք տարիներու բացը, որ կը հասնի 15,000,000,000 ֆրանքի: 1933ի ելմտացոյցին ալ հինգ միլիարի բաց մը կը մնայ, հակառակ վերջերս քուէարկուած խնայողութեանց: Այս գումարէն զատ, անհրաժեշտ է ութ միլիառ ֆրանք, մասնաւոր նպատակներու համար (հանրօգուտ շինութիւններ, ամրացում՝ արեւելեան սահմանագլուխի եւ երկաթուղիներու բացը): Կառավարութիւնը ստիպուած է այս գումարներէն 13 միլիարը ճարել այս տարի:

Հաշիւ եղած է թէ՝ տիրող տագնապին եւ անվստահութեան հետեւանքով, 15 միլիառ ֆրանքի թղթադրամ պահուած կը մնայ ժողովուրդին քով. այլապէս ելմտական նախարարութիւնը այսքան նեղութեան չպիտի մատնուէր:

ՌՈՒԶՎԷԼԹ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ՏԻՐԱԲԱՐ

Կրճատումներ եւ ուրիշ խստութիւններ

Երէկ, վերջին պահուն, հաղորդեցինք թէ նախագահ Ռուզվէլթ նոր հրամանագրով մը երկարաձգած է դրամատուներու մորաթորիոմը եւ ոսկիի արտածումը, ինչ որ մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց, առաջին լաւատես լուրերէն յետոյ: Իր հրամանագրին մէջ, Պ. Ռուզվէլթ կ'ըսէ թէ ազգային տագնապը կը շարունակուի եւ անհրաժեշտ է նոր միջոցներ ձեռք առնել, որպէս զի ոսկին, արծաթը եւ թղթադրամը չարտածուին կամ չդիզուին եւ չահագիտութիւններ չըլլան օտար հրապարակներու վրայ: Մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն, ո եւ է անհատ, ընկերութիւն, ընկերակցութիւն կամ սեղանաւորական հաստատութիւն պէտք չէ ոսկեդրամ կամ ձոյլ ոսկի արտածէ կամ թոյլ տայ որ արտածուի, բաց ի ելմտական նախարարութեան արտօնութեամբ եղած գործողութիւններէն:

Շաբաթ օր բացուեցան Ֆէտըրէլ Ռիզըրվի 12 դրամատուները: Յոյս կայ որ երկուշաբթի օրն ալ բացուին Մ. Նահանգներու 18,000 դրամատուներէն 5000ը: Մասնաւոր արտօնագիրներ պիտի տրուին այն դրամատուներուն որոնց կացութիւնը ամուր է: Միւսները հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուին կամ պիտի ձուլուին հաստատուն դրամատուներու մէջ:

Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, վերջին օրը որ դրամատուները բաց էին, շրջաբերութեան մէջ եղած դրամին քանակութիւնը կը հասնէր 7500 միլիոն տոլարի աննախընթաց գումարին: Իսկ նախընթաց երկու շաբաթներու ընթացքին դրամատուներէն հոսած ոսկիին գումարը կը հասնէր 400 միլիոն տոլարի, ինչ որ հարիւրին 40 նուազագոյն չափին իջեցուցած էր ոսկիի պահեստը:

Պ. Ռուզվէլթ միեւնոյն ատեն պատրաստած է խնայողութեանց ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կը յուսայ տնտեսել 625 միլիոն տոլար: Այս ծրագրին գործադրութեան համար ալ լիազօրութիւն պահանջեց խորհրդարանէն:

Երեք տարիէ ի վեր, կառավարութիւնը սնանկութեան ճամբան բռնած էր, կ'ըսէ նախագահը, եւ դիզուած բացը կը հասնի հինգ միլիառ տոլարի: Որպէս զի կարելի ըլլայ մինչեւ մէկ տարի հաւասարակշռել ելմտացոյցը, նախագահը կը պահանջէ տարեկան ծախքերը կրճատել առ նուազն մէկ միլիոն տոլար. յետոյ՝ կրճատել պատերազմի վեթերաններու եւ պետական պաշտօնեաներու թոշակները: Նախագահը կը խորհի ջնջել մօտ 200 միլիոն տոլարի գումար մը որ կը վճարուի այնպիսի անհատներու որոնք իրապէս չեն մասնակցած պատերազմին:

Նախկին պատերազմիկները բուռն ցոյցեր կատարեցին անցեալ տարի, եւ 25,000 ներկայացուցիչներով արշաւեցին դէպ ի Ուաշինկթըն: Այնպէս որ, մեծ է իրենց յուսախաբութիւնը: Հազիւ իմացած կրճատման լուրը, հեռագիրներու եւ բողոքագիրներու տեղատարափ մը սկսաւ դէպ ի Ուաշինկթըն:

Պաշտօնեաներու թոշակները պիտի կրճատուին 15 առ հարիւր: Ուրիշ բացառութեամբ, թոշակները անփոփոխ մնալով, պաշտօնեաները տարին մէկ ամիս վճարում չպիտի ստանան:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ Ուսթըրթաունի նամակատան քննիչը կասկածելի գտնելով նախագահ Ռուզվէլթի ուղղուած կապոց մը, բացաւ եւ տեսաւ որ ռումբ մը կը պարունակէ:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խորհրդակցութիւնը

Գրած էինք թէ Անգլիոյ վարչապետը Փարիզ եկաւ առջի օր, արտաքին նախարարին հետ:

Պ. Մաքտոնըլտ ամբողջ օրը անցուց խորհրդակցելով Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցներուն հետ, եւ անցաւ Ժընեւ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Թէ Անգլիա եւ թէ Ֆրանսա ծանր մտահոգութեան մատնուած են, որովհետեւ ոչ միայն խորհրդաժողովը անելի մը առջեւ կը գտնուի, այլ եւ հիթլէրական Գերմանիան կը սպառնայ նոր անակնկալներ ստեղծել:

Թերթերը գիտել կուտան թէ «Նացի»ները բռնի գրաւելով Հռէնոսի ափին վրայ, ապազինուած շրջանի մը մէկ զօրանոցը, խախտած կ'ըլլան Վերսայլի դաշնագիրը: Միւս կողմէ, նոր կառավարութիւնը կանոնաւոր բանակին եւ ոստիկանութեան մաս հռչակած է Պողպատեայ Սաղաւարտակիրները եւ հիթլէրական զինուորները:

Խօսակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վարչապետները հաստատեցին թէ աւելորդ է առանձին ժողովի հրաւիրել հինգ մեծ պետութիւններ, Գերմանիոյ հաւասարութեան խնդիրը քննելու համար: Կացութիւնը այնքան ծանրակշիռ կը համարուի որ, Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'ուզեն Ամերիկան ալ իրենց հետ քաշել ոչ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը, այլ աշխարհի խաղաղութիւնը փրկելու համար: Անգլիոյ վարչապետը Ժընեւի մէջ պիտի խորհրդակցի բոլոր պատուիրակութեանց պետերուն հետ, համերաշխութեան ելք մը գտնելու համար:

Ժընեւի մէջ յոռետես են: Գերմանական պատուիրակը նոր յօդուած մը գրելով, գիտել կուտայ թէ իր երկիրը այլ եւս չի կրնար հանդուրժել ձգձգման, ոչ ալ կրնայ գոհանալ առժամեայ կարգադրութեամբ մը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ շրջանի կոմիտէներու հացկերոյթը, այսօր, Salons de la Porte Dorée, 275, 277 եւ 279. Ave. Daumesnil. Métro: Porte Dorée. (Զշփոթել նախկին վայրին հետ):

ԾԱՆԿԱՐԱ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Իտալացի ճիւզէփփէ Ծանկարա, որ փորձած էր սպաննել նախագահ Ռուզվէլթը, մահուան դատապարտուեցաւ ուրբաթ օր, իր վիրաւորած անձերէն մէկը՝ Շիքակոյի քաղաքապետը մեռած ըլլալով: Մեղքը պիտի քաւէ ելեկտրական աթոռին վրայ:

Մահավճիռին ընթերցումէն առաջ, Ծանկարա խօսքը փաստաբանին ուղղելով ըսաւ.

— Այստեղ հաւաքուած մարդոց մէջ ամէնէն երջանիկը ես եմ:

Մարդասպանը նախապէս 80 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, հինգ հոգի վիրաւորած ըլլալուն համար: Հիմա որ մէկը մեռաւ, կը ստանայ մահուան պատիժ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

19րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Վ. Ք.	2000
Տ., Ե. եւ Գ. Թեւանեան Եղբարք (Պանեէօ)	30
Ռէթէլէն՝ երեք ընկերներ	70
Ս. Զ. (Սէնթ Ալպան)	10
Փքր. Եդուարդ Բ. Պասմանեան	20
Գումար	2130
Մարտ 11ի գումարը	4136
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6266

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Համայնավար երեսփոխանները պիտի վտարուի՞ն

Հիթլէրական արշաւախումբերը կը շարունակեն իրենց լուծը պարտադրել ամէն կողմ, ձգտելով ամբողջ Գերմանիան վերածել միաձոյլ պանդուածի մը:

Պաւարիայէն վերջը, որուն վրայ նշանակուեցաւ եօթնաստղը անց զինուորական մը, Պատէնի, Սաքսոնիոյ եւ Վիւրթէնպէրկի կառավարութիւններն ալ հրաժարական տուին:

⁂ Ներքին նախարար Ֆրիք (հիթլէրական) առջի օր ճառ մը խօսելով, հաւկցուց թէ համայնավար երեսփոխաններուն թոյլ չպիտի տրուի նստիլ խորհրդարանին մէջ, որ կը բացուի մարտ 21ին: «Այս պարոնները պէտք է վարժուին աւելի օգտակար եւ արտադրական աշխատանքի մը: Մենք այդպիսի աշխատանքի մը պատեհութիւնը պիտի ընծայենք կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ: Եթէ անոնք հասարակութեան օգտակար անդամներ դառնան, պիտի ընդունինք իբրեւ յարգելի քաղաքացիներ: Եթէ ոչ, պիտի կրնանք թոյլ չտալ որ վնասակար դառնան տեւականօրէն»:

Եթէ այս հեղինակն ակնարկները իմաստ մը ունին, նորընտիր 81 համայնավար երեսփոխանները չպիտի կրնան խորհրդարան մտնել: Որով, 647 երեսփոխաններէն կը մնան 565 հոգի: Այս թիւին վրայ, 288 «Նացի»ները մեծամասնութիւն ունին արդէն: Իրենց հետ հաշուելով նաեւ Հիւկէնպէրկի 52 ազգայնականները, կ'ունենան 340 ձայն, ինչ որ կը նշանակէ մօտ երկու երրորդի մեծամասնութիւն:

⁂ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ 50,000 մառք պարգեւ խոստացուած էր հոլանտացի Վան տէր Լուպպէի, հրկիզելու համար Գերմանիոյ խորհրդարանը: Համայնավար օրկանը կը պնդէ իր լուրին ստուգութեան վրայ:

⁂ Հիթլէր հրաման արձակեց որ այսօր, կիրակի, 12 մարտ, ազգային սուգին առթիւ, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պարզուի կայսերական դրօշը (սեւ – ճերմակ – կարմիր): Հրամանագիրը կ'ըսէ. — «Նախկին բանակին զինուորները ինկան սեւ, ճերմակ, կարմիր դրօշին տակ, որ նախկին դրօշն է Գերմանիոյ: Ուստի, զանոնք պատուելու համար, մարտ 12ին պիտի պարզենք միայն այդ դրօշը, իբրեւ խորհրդանշանը նախկին բանակին եւ համաշխարհային պատերազմին: Գալով մեր խաչակիր դրօշին, ան խորհրդանշանն է ազգային յեղափոխութեան եւ ապստամբութեան»:

⁂ Հիթլէր ուրիշ յայտարարութեամբ մը կը ձաղկէ օտարներու դէմ կատարուած ցոյցերը, եւ զանոնք վերագրելով խառնակիչներու: Իսկ Փրուսիոյ ներքին նախարարը իր կարգին ճառ մը խօսեցաւ, ուր կ'ըսէ.

— «Գերմանական ոստիկանութիւնը ստեղծուած չէ Հրեաներուն դոյքերը պաշտպանելու համար: Ոստիկանութիւնը կը պաշտպանէ բոլոր անոնք որ պարկեշտօրէն կը շարժին, բայց պարտականութիւնը չունի պաշտպանելու ստահակներն ու վաշխառուները: Ո՞ւր է Իսրայէլի ողբը մեր այն մեռելներուն համար որ ինկան իբրեւ զոհ մարդասպան ահաբեկման: Կը նախընտրեմ ատրճանակը օդին մէջ պարպել մէկ անգամ, բայց կը պարպեմ ... Ինչե՛ր պիտի ընէին եթէ իշխանութիւնը գրաւած ըլլային մեր տեղը: Մեր վիզը պիտի կտրէին ...»:

Մինչ այս մինչ այն, հրէական մեծ վաճառատուներու դէմ արշաւները կը շարունակուին: Բայց վարիչները զգուշութեան յորդոր կը կարդան, հաշուելով որ եթէ մեծ վաճառատուները փակուին, 25,000 հոգի Պերլինի, 80,000 հոգի՝ Գերմանիոյ մէջ:

Ահաւոր երկրաշարժ Քալիֆորնիոյ մէջ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Լոս Անճէլէսէն (Քալիֆորնիա) կը հեռագրեն.— Ուրբաթ օր ուժգին երկրաշարժ մը խուճապի մատնեց ժողովուրդը: Շարժը տեւեց քանի մը վայրկեան: Առաջին ցնցումներէն իսկ, ժողովուրդը դուրս թափեցաւ: Բոլոր շէնքերը կ'երերային եւ առեւտուրը կանգ առած էր: Ցնցումներ զգացուեցան նաեւ Սան Տիէկոյի, Սանթա Աննայի, Փասատէնայի, Սանթա Պարպարայի, Լոնկ Պիչի եւ Հօլիուտի մէջ (շարժանկարի քաղաքը): Հազարաւոր բնակիչներ փողոցն էին, երբ տեղի ունեցան առաջին ցնցումները: Բազմամարդ թաղերուն մէջ ելեկտրական լոյսը կտրուեցաւ անմիջապէս: Առաջին լուրերու համաձայն, հարիւրաւոր մեռելներ կան Լոնկ Պիչի մէջ: Վիրաւորներուն թիւը 1500ը կ'անցնի: Զրոյցի մը համաձայն, ելեկտրական գործարան մը փլած է Սան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ախո՜ս որ չկրցայ հետեւիլ իրենց։ Անոնց յաղթանակէն բխած գոհունակութեան ցայտը՝ պիտի ուզէի դեռ տեսնել, վայելել, գոնէ մինչեւ հոն, ուր պիտի վար իջնէին։ Պիտի ուզէի ըլլալ անոնց մօտ, ստորերկրեայ նոյն վականին մէջ, լսելու համար ընթացիկ, ձուլածոյ բառերը, զորս կը ժայթքէ ուժգին, դարերէ ի վեր, որպէս լաւա, ժառանգազուրկներու տեղալուռ հոգին, ամէն անգամ որ դատի կը կանչէ ընկերային անարդարութիւնը եւ հաշիւ կը պահանջէ։

Երեք բանուորները անգիտացան իրենց գլխուն «քասքէթ»ները եւ կարմիր Թաշկինակներուն խոշոր հանգոյցները իրենց վիզերուն։ Վճարեցին տոմսակներուն եօթանասունական սանթիմները, եւ անվարան, նետուեցան առաջին կառք, «քոշո՛ն» դրամատէրերուն, քաղքենիներուն հաշուոյն վճարուած ճարպոտ խօսքերով։

Կամենալը միշտ ալ կարենալ չի նշանակեր։ Անողոք պարագաներ ժողովրդական այս ճշմարտութիւնը բացատրութիւններու պարգեւով կը վաւերացնեն գրեթէ միշտ։

Ու ես, օտարական մը, հիւր մը ուրիշներու այս տան մէջ, երեք բանուորներուն ըրածին չկրցայ հետեւիլ, հակառակ անոր որ կ'ուզէի աչքերովս եւ ականջներովս անոնց հետեւիլ։ Ու սակայն՝ գուցէ ոչ այնքան կիրարկուելիք խարդախութեան ամօթին եւ նիւթական տուգանքին պատճառաւ, որքան եւ շատ աւելի իսկ — «սալ էթրանժէ»ին նողկալի եւ անհանդուրժելի բացադանչութենէն խըրտնելու խոհեմութենէն մղուած։ Իսկ տոմսակիս նորոգութեան պիտի չսպասէր անշուշտ «մէթրօ»ն։

Եւ այսպէս, երեք բանուորները, խօսքէն գործի անցած ըլլալու համար, փլցուցին, փլցնել կարծեցին աւելի ճիշդ, ամենակուռ պարիսպը զոր ժամանակը եւ միջոցը կանգներ, բարձրացուցեր են, նախ «ազնուականութեան տիտղոսներ» եւ ապա «նիւթական եկամուտներ» գործիքով։

Այս եզրակացութիւնը բանաձեւելու ատեն, հասեր էի՝ արդէն հանրապետական պահականոցին առջեւ։ Հըսկայ է եւ անտարբեր նկարիչը, որուն չեն պակսիր արուեստագէտը մատնանշող երկար մազերը, լայնեզր գլխարկը եւ հագուածքի անհրաժեշտ անխնամութիւնը եւ անփութութիւնը։ Անհոգութեան չեմ գիտեր ինչ մը կայ անոր կեցուածքին եւ համաչափ ու կշռութաւոր երթուդարձին մէջ։ Պահականոցին պատին վրայ ցուցադրած իր նկարներուն վաճառման համար ոչ մէկ ճիգ, մատուցումի ոչ մէկ բառ։

Նկարները կը վկայեն որ անօթի նըկարիչը մեծ արուեստագէտ մըն է։ Եւ անտարակոյս, մամուլը պիտի գընահատէ, գովէ զայն։ Ու ամբոխը, միշտ խուռն, պիտի կանգ առնէ նկարներու առջեւ, ինչպէս սա պահուն, եւ պիտի դիտէ՜, դիտէ, պիտի գնահատէ, երբեմն թերութիւններ ցոյց տալով՝ քննադատի ալ հովեր պիտի առնէ ու ... պիտի անցնի երթայ։

Ե՞րբ եւ ո՞ւր գնահատեր են ձիրքին, տաղանդին բերքը, մետաղով կամ թուղթով։

Պատրաստ ենք կանգ առնելու փողոցի մը անկիւնը եւ մեր շրջանակին մէջ առնելու շրջուն երաժիշտները — խիստ յաճախ նուրբ եւ իսկական արուեստագէտներու, անոնց երգովը կըթելու համար մեր ականջները, անոնց գործիքներուն կախարդանքին տակ՝ լքելու, մոռնալու համար աշխարհը, ուր կը ծնինք եւ կ'ապրինք, փոխադըրուելու համար չծնած, անիրական եւ մարդկային հոգւոյն փնտռած աշխարհը։ Բայց քանի՞ հոգի կը վճարէ գինը երգին, երբ պահ մը կենայ ան, որպէս զի քոյր մը, նշանած մը կամ տիկին մը, ափը երկարած երկչոտօրէն, մէկ անգամ միայն, ունկնդիրներուն շրջանակը դառնայ։ Ո՞վ մեզմէ՝ կը մտաբերէ անոնց զոհած տարիները, նիւթական, մտաւորական եւ ֆիզիքական տաժանելի սպառումներու գինով՝ ձեռք բերուած պատրաստութիւնը։

Բայց նկարիչը տարիներու գնահատելի շարք մը ունի իր ճերմակ մազերուն մէջ։ Սովոր է ան ուրեմն այն իրողութեան որ արուեստագէտին վարձքը կը տրուի «բարոյական» գընահատութեամբ։ Յուսաբեկութեան տարիքը քառորդ դար մը առաջ ճանչցաւ անիկա։ Ու այսօր այլ եւս ակռայ չի կճրտեր ան, երբ դիտողը պարապին մէջ կը ձգէ բառերու չա՛տ աժան լուման, եւ կ'անցնի, կը հեռանայ գոհ սրտով, ձեռքը գրպան չտանելուն համար։

Եւ որովհետեւ, կեանք բսածը խառնուրդն է սեւի եւ ճերմակի, ուրախութեան եւ տխրութեան, ճոխութեան եւ զրկանքի, դատանքի եւ զբօսանքի, օրիորդ մը ահա, որ կը թողու յանկարծ պարոնին թեւը, եւ նկարիչին ու հանրապետութեան պահակին միջեւ, վերէն տրուած զինուորական հրամանի մը ենթակայ զինուորին նման, ձախ ոտքը ուժգին կը բախէ գետին, արագօրէն աջը կը հասցնէ անոր մօտ ու աջ ձեռքը ճակտին՝ վայրկեան մը ուղղաձիգ՝ կ'անշարժանայ։

Կը խնդայ ամէն ոք։ Կը խնդայ եւ՝ վիթխարի պահակը, որ անկասկած նման թեթեւութիւն մը, առ նուազն յոնքերու պտտումով մը պիտի ընդունէր, եթէ դերակատարը այր մը ըլլար։ Իսկ կրնա՞ր չժպտիլ օրիորդին դէմ, որ չա՜տ էր գեղեցիկ։ Ինչ որ ալ ըսուի, ինչ որ ալ ըսեն, մարդը միշտ ալ միս է եւ ոսկոր։

Կը մտնեմ Ֆապուռ տիւ Թամփլը։ Մեծամասնութի՞ւնը կ'ուզէք գիտնալ բնակիչներուն։ Թաղը հրեայ կը հոտի։ Մի խնդաք։ Հրէական հոտ մը գոյութիւն ունի։ Հոտառութեան զգայարանքս տասը տարուան փորձառութիւններէ վերջ, այսօր այդ հոտը ըընորոշելու գործին մէջ, նկատի առնուելիք մասնագէտ մըն է, գրեթէ անսխալական։

Ոչ մէկ առարկութիւն։ Վարէն վեր, երկնցէք որքան որ կ'ուզէք, թէ աջ թէ ձախ, պիտի տեսնէք հրեայ, պիտի լսէք հրեայ։ Հրեայ, Հրեայ, Հրեայ։

Ու եւրոպականացած Հրեային կողքին, մի անտեսէք սա տիպար Հրեան, հին օրերու աւանդապահ Հրեան, բուն Թափառակա՜նը, Մեսիային ճամբուն նայողը, որ ահա կ'անցնի դանդաղաքայլ, զգոյշ ակնարկով, երկար վերարկուին մէջ կծկուած, թեւին տակ անբաժան հովանոցը, իրեն չափ երկար, եւ թերեւս իր տարիքին համբանքովը, ու ազատ ձեռքին մէջ առած երկար, փարթամ մօրուքը, որուն արդեօք սանտր ու մկրատ կը դպչի՞ն։

Իւրաքանչիւր քանի մը մեթրին՝ կը հանդիպիք կաթսաներուն, որոնց մէջ կը շողխանան գետնախնձորները։ «Ֆրիթ»ները եւ տապկուած ձուկերը ձեզի կը պոռան իւղին որակը։ Տակառներուն «Փիքէ տը հառան»ներուն ի տես, մի յիշէք միայն որ անոնք կը գործածուին իբրեւ «օռ տ'էօվռ» ունեւորին սեղանին վրայ, կամ իբրեւ միս, խաշած գետնախնձորին կողքին, շատ մը աշխատաւորներու համար։ Յիշեցէք մանաւանդ որ անոնք, «Փիքէ տը հառան»ները, շատ մը ուսանողներու բովանդակ ճաշն են, թէ իբրեւ բանջարեղէն, թէ իբրեւ պտուղ կամ պանիր։ Զքաւոր ուսանողը քիլօ մը հացով կը նստի քանի մը «Փիքէ տը հառան»ի առջին։ Կ'ուտէ եւ կը խմէ ջուրը։ Կը խմէ եւ կ'ուտէ աղի ձուկը։ Վստահ է թէ պիտի կրնայ ուսուցիչները մտիկ ընել ու դիմանալ գիշերը։ Աժան պիստակն ալ իր պատուոյ տեղն ունի։

Բայց կը ծախե՞ն թէ կը պոռչտան միայն, սա հրեայ առեւտրականները։ Կը բռնեն թեւէդ, կը քաշեն, կը գովեն ապրանքը, կ'իջեցնեն գինը։ Կը խօսին, կը խօսի՜ն։ Հրեայ առեւտրականը բառերու ժուժկալութիւն չի ճանչնար։

Ոմանք խեղկատակութիւններով խանութին առջեւ կը հաւաքեն անտարբեր անցորդները։ Ուրիշներ, շահակից անշուշտ, կռուի կը բռնուին, կը փաթթուին, կը ծեծկուին, կը պոռչտան։ Ձրի ներկայացում։ Անդին երիտասարդ մը օրիորդ մը կը կապկէ, բռնձախօշիով, կարմիրին գլանիկովը, հայելիով եւ մետաքս գուլպաներով։ Ծեքծեքում, սիրաբանական արամտութիւններ։ Եւ արդի՞ւնք։ Հանդիսականները չեն գներ, չե՛ն գըներ։

Բայց ինչո՞ւ կը բռնէք ձեր քիթերը։ Աղտո՞տ է թաղը։ Գարշահո՞տ է թաղը։ Ու մեղադրանքի բառե՞ր զորս կուտաք Հրեային հասցէին։

Կը յիշէ՞ք սակայն որ եւրոպացի քըրիստոնեայ մեր պապերն են որ, Արեւելքի հողագործ այս ժողովուրդին առջեւ փակեցին բոլոր ասպարէզներու դուռները ու անոր նետեցին ոսկին, արծաթին առեւտուրը։ Անոր մէջ ըստեղծեցին առեւտրականի հոգեբանութիւնը։

Այսօր երբ չենք հանդուրժեր հրէական ազատութեան, հրէական շատ նեղ վա՜տ մրցակցութեան, նախանձին, ծածուկ եւ վնասակար գործունէութեան, աննշմար աքցաններուն, տնտեսական պատմութեան էջերուն մէջ, վերլուծումի ճիգով մը, կը ջանա՞նք ընդունիլ որ, Հրեային հայրենակից՝ Քրիստոսի հետեւորդները պատրաստեցին այսօրուան Հրեան։

Անցեալը զայն հալածեց, վռնտեց, նետելու համար ոսկիին գիրկը։ Ներկան զայն կը հալածէ եւ կը վռնտէ ոսկիին ծոցէն դուրս։

ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՎԻՇՏՍ

ԽՄԲ. — Քանի մը շաբաթ առաջ, ներկայացուցինք նմոյշներ՝ Սիպիլի ինքնագիր եւ թարգմանածոյ բանաստեղծութիւններէն։

Իր գրական յոբելեանին նուիրուած հանդէսին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ, երէկ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի Գրական Ակումբին, ստորեւ նմոյշ մը եւս իր արձակէն. —

Առաջին հրատարակութիւնս առաջին վիշտս եղած է։

Հազիւ տասներեք տարեկան էի այն ատեն, եւ Սկիւտարի Ճեմարանը կ'երթայի որ ծաղկած վարժարանի մը համբաւը կը վայելէր շնորհիւ կարգ մը ուսուցիչներու, որոնց սիրելի, պատկառելի դէմքերը կուգան կը պատկերանան աչքիս առջեւ այս պահուս։

Մանկութիւնս Մատամ Կառիսի Ֆրանսական վարժարանին մէջ անցուցած՝ եւ քիչ մըն ալ տունը մասնաւոր դասեր առած ըլլալով, հայերէն եւ ֆրանսերէն շատ մը ոտանաւորներ կ'արտասանէի, — անշուշտ առանց շատ բան հասկնալու — այդ երկու լեզուները գիտրաւ կը կարդայի եւ կը խօսէի։ Այս էր բոլոր գիտցածս՝ երբ Ճեմարան մտայ։

Ամէն ճիւղերու մէջ յետամնաց, Բ. դասարանը դրուեցայ, բայց ոտանաւորներու յաջող արտասանութիւնս դիրք մը տուաւ ինծի վարժարանին մէջ։

Մեծերուն հետ, շարադրութեան եւ թարգմանութեան դասերուն կը հետեւէի իբրեւ ունկնդիր, ինչ որ արգելք չէր ըլլար ինծի անոնց դասերն ալ պատրաստելու, ինքնիրենս, Աստուած գիտէ թէ ինչպէս։

Այդ երկու ճիւղերը ամէնէն աւելի կը հրապուրէին զիս, փայփայելով գրականութեան համար ունեցած թաքուն մէկ հակումս, առանց անոր վրայ որոշ գաղափար ունենալու։ Միջավայրըս եւ պարագաները շատ յարմար էին այս ընազդս քաջալերելու։ Դպրոցին մէջ, ամէն օր գրականութեան վըրայ կը խօսուէր․ իրիկունները, տանը մէջ, մայրս գեղեցիկ ընթերցումներ կ'ընէր մեզի որոնք յափշտակութեամբ կը լեցնէին հոգիս։

Ֆէլէկեանն էր մեր հայկաբանութեան դասատուն, ինչպէս կ'ըսէին այն ատեն։

Ճանչցա՞ծ էք Ֆէլէկեանը, աշխարհի ամէնէն բարի, ամէնէն պարզ մարդը, որուն խօսելու եւ գրելու դիւրութիւնը գերբնական բան մը կ'երեւար մեզի այն ատեն։

Երեւակայեցէք խաչուած Յիսուսի դէմք մը յիսունի մօտ մարդու մը վրայ, գորշ մօրուքով, գորշ դէմքով, գորշ աչքերով, գորշ մազերով եւ գորշ «քօթիմ»ով, միշտ ժպիտով մը դէմքին վրայ որ խորշումի կը նմանէր, եւ խորշումով մը ճակտին վրայ որ ժըպիտի կը նմանէր։

Երբեք մի մտաբերէք վարժապետ մը, «միսիւ» մը, պատուելի մը, այլ «պոհեմ» բանաստեղծի, թափթփած փիլիսոփայի եզական տիպար մը․ առանց յաւակնութեան, առանց նուաստութեան, առանց փառասիրութեան․ մանուկի սիրտ մը ազնիւ, պարկեշտ, եւ անցամաք աղբիւր մը գրելու, անհատնում հոսանք մը որ կ'ողողէր տետրակները, թուղթերը, թափելով անոնց վրայ գաղափարի վիլակներ կարժառէ մը քակուած գողցես, եւեւէ եւեւ, թելերու նման։ Տարափ մը ծաղիկի, զեփիւռի, վտակի ապարումներով, անհաշիւ, անխընայ, առանց ոչ իսկ մտածելու թէ կը դնէ անոնց մէջ իր սրտին ու մտքին ազնուագոյն մասը, կորսուելու դատապարտուած, ափսո՜ս, անխորհուրդ տղոց ձեռքը։

Չեմ գիտեր թէ քանի վարժարաններու մէջ սփռած է վայրավատին իր բանաստեղծի միամիտ ներշնչումները։ Բայց գոնէ մեր դասին մէջ, ապաշնորհ գետնի վրայ չէր ցաներ զանոնք։ Ամէնքս ալ պատկառոտ զուրգուրանքով, մասունքի պէս կը պահէինք իր ձեռագիրները, երջանիկ համարելով անձերնիս այն համեմատութեամբ որով կը շահագրգռուէր մեր գրածներով։ Դժբախտաբար շատ քիչ կը պատահէր ասիկա։ Իրեն համար սրբագրելը՝ մեր սխալները ուղղել չէր․ հազիւ մեր շարադրութենէն երկու տող կը կարդար, ու կը սկսէր գըրել բաց ձգուած տողերուն վրայ, տողերուն միջեւ, մեր գրածները ջնջելով․ այնպէս որ կարելի էր գիտական վերնագրի մը ներքեւ Նարեկէն էջ մը ընդօրինակել անվտանգ։

Օր մը, անակնկալ ժամու մը, յանկարծ Ֆէլէկեան կ'երեւայ սրահին մէջ։ «Վաղը չպիտի կարենամ գալ․ այսօր պատրաստ բան մը ունի՞ք», կը հարցնէ։ Ո՞վ կ'ուզէ իր սիրտը կոտրել։ «Այո՛, միսիւ, ոտանաւոր ունինք», կը պատասխանենք մէկ բերան։ Ու, իրար անցնելով, տաղէն անդիէն մէյմէկ բան կը ճարենք։ Ոմանք արդէն սրբագրուած շարադրութիւններ, քիչ մը փոխելով, կը ներկայացնեն․ ուրիշներ իմ վրաս կը վազեն, որ բանաստեղծի պէս բան մը նըկատուած եմ դպրոցին մէջ, ոտանաւորներ զոց գիտնալուս համար անտարակոյս։ Եւ ես, տող մը ասոր, երկու տող անոր գրելով, բայց կը մընամ, երբ կարգը ինծի կուգայ։ Նոյն միջոցին ընկերուհիներէս մէկը օգնութեան կը հասնի․ «Ես աղուոր բան մը գիտեմ․ ըսե՛մ, գրէ»։ Եւ գրել կուտայ ինծի Խորէն եպսկ. Նար – Պէյի յետադայ տողերը․

Ա՛հ, ես պանդուխտ եմ եւ օտար
Եւ ոչ ոք ունիմ,
Ո՛չ կարեկից, ոչ մըխիթար,
Այրիմ ու այրիմ։
Եթէ ես լամ, իմ հեծութեանց
Չիցէ ոք լսող․
Այս վիշտերուս իմ անձկայրեաց
Ո՞վ է զգացող։
Ես օտարաց ուրախութեան
Մէջ, մաս մ'ալ չունիմ․
Ամենայն ձայն հանդիսական
Սուգ է սուգ վասն իմ։

Դասատուս կը հաւնի, քիչ մը կը սրբագրէ, եւ կը պատուիրէ որ շարունակեմ։

Ամիս մը ետքը, քմահաճոյքը կ'ունենայ մեր շարադրութիւններէն մաս մը տպագրել տալու։ Օր մը, իմ բացակայութեանս միջոցին, կուգայ ընկերուհիներուս գրածներէն մէյմէկ հատ կ'ընտրէ, եւ իմ տետրակիս մէջէն ալ հատ մը ընդօրինակել տալով, կ'առնէ կ'երթայ։

Քանի մը օրէն, «Հայրենիք» օրա թերթին մէջ իմ ստորագրութեամբ կ'երեւայ բանաստեղծ Սրբազանի քերթուածը, որուն ներքեւ հետեւ տողերը աւելցուցած էր իմ կողմէ դասատուս սրբագրուած անտար կոյս։

Թէ առաւօտ բերէ արեւ,
Այն չէ ինծի բաւ.
Թէ արշալոյս տայ ինձ բարեւ,
Զառնեմ զայն բընա.
Եւ թէ զեփիւռ դէմքէս բօշնած
Ժըպիտ խնդրել զան,
Անդ դառն շիթ իմ արտասուաց
Զայս տան պատասխան.
Թէ «պանդուխտին ոչ է զեփիւռ,
Ոչ ծաղիկ, ոչ երգ.
Նորա օրերն են մահաբոյր,
Եւ կեանքն՝ եղերերգ»։

Ամէն կողմէ շնորհաւորութիւն կը տեղան, «փոքրիկ բանաստեղծ կ'անուանեն զիս․ եւ ես մտքս անցըներ հարցնել ընկերուհւոյս որո՛ւ կը վերաբերին ինծի գրել տա տողերը, ինչ որ ապահովաբար ալ չի գիտեր։

×

Մայիսի մէկն էր․ այսօրուան կը յիշեմ։ Ամէնքս ալ ուրախ զուա ամէնքս ալ երջանիկ, փունջերով րոց եկեր էինք առտուն, եւ սրահ ըը, վեր վար լեցուեր էին մեխակ րու, վարդերու խուրձերով։ Յան կարծ վարժարանին հոգաբարձու րէն մէկը դասարան մտաւ․ ձեռքը րագիր մը կար։ Մեր ուսուցչին տեցաւ, բան մը փսփսաց ականջ երկուքն ալ ինծի նայեցան, լրագ կարդացին, ու զիս իրենց մօտ կա չեցին։

Բանագողութիւն վերնագրով յօդ ուած մը հրատարակեր էին, անուա լով, Ֆէլէկեանը հարուածելու պատակաւ անշուշտ, գործիք ընել անմեղ պզտիկ աղջիկ մը։

Կրնաք հասկնալ յուզումնքս, մտութիւնս․ Ե՛ս բանագող, ես որ գա գաղափարը չեմ ունեցած այդ գործ թեան։ Հապա իմ գրած տողե՞րս րնաւ չեն յիշուած, եւ երեւոյթն որ իրաւամբ կ'ամբաստանեն զիս։ մանկական միամտութեանս մէջ, չած կը մնամ թէ ինչպէս անմեղ թիւնը կրնայ յանցանքի մը կերպ րանքը ունենալ։

Ինքզինքս չքմեղելու համար բառ իսկ չեմ արտասաներ։ Կը զգամ թէ արդարացումս դատաւորիս ամբաս տանութիւնը պիտի ըլլայ, շատ րու ամբաստանութիւն մը՝ ան Սակայն իրարանցում մը տեղի կ'ու նենայ դպրոցին մէջ․ տեսուչ, դա տիարակ, ուսուցիչ չեն ուզեր որ վիրաւորուիմ։ Դասատուս իր վրայ կ'առնէ ամէն բան։ Հրապարակ հերքում կուտան այդ ամբաստա թեան, հաղուեցնելով քիչ մը ձե տութիւնը ի նպաստ ինծի, ինչ որ հոս աւելորդ կը նկատեմ։

Առաջին վիշտս եղաւ ասիկա, որ րեւս առաջին լուրջ շարժառիթը գր րականութեան համար ունեցած սիրոյս յայտնութեանը ինծի մար։

Ամիս մը տատանեցայ, մայի միսը․ եւ մինչեւ ցարդ նախապա

ՄԵՂՈՒՆԵՐՈՒ ԻՄԱՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վահան Յարութիւնեան, եղբայրը գրագէտ – քննադատ Արտաշէս Յարութիւնեանի (նահատակուած ընդհ․պատերազմին), ինք եւս գրագէտ, որքան վարպետ մեղուաբոյծ, այժմ պաշտօնի կոչուած Մակեդոնիոյ մեղուաբուծական շրջաններուն մէջ, կը քննէ շատ կարեւոր հարց մը,— մեղուներու իմացականութեան գոյութիւնը։

Le Rucher de France ամսաթերթին դրկած է յօդուած մը, իբրեւ պատասխան մեղուաբոյծ – հեղինակ Փէրրէ Մէզոննէօվի, որ կ'ուրանայ մեղուներու իմացականութիւնը։ Ան այդ ժխտումը կը կատարէ 12 հարցումներով, զորս կուտանք թարգմանաբար, յստակ գաղափար մը տալու համար վէճին։ Մանաւանդ որ Վ. Յարութիւնեան, իր կարգին, հարցումի ձեւով կը պատասխանէ հակառակ կողմին․—

1.— Մեղուներու «իմացականութիւնը» պէտք չէ՞ր, որ արգիլէր եռակի կամ քառակի մեղուադաղթը (essaimage), որ կը քայքայէ սերունդը, առանց երբեք ծառայելու սերնդաշատութեան։

2.— Պէտք չէ՞ր, որ արգիլէր լքել իրենց փեթակը, փոխանակ թոյլ տալու որ տարուին դաղթի տենդէն, առանց նախ խորհելու թագուհիներու ընտրութեան մասին։

3.— Մեղուախումբերը, երբ փեթակ չգրուին, չե՞ն հաստատուիր միթէ գոյութեան ապահովութեան այնպիսի դէչ պայմաններու մէջ, օրինակ կախուելով ճիւղէ մը, երբ փոթորիկն ու բուքը կրնան փճացնել զիրենք։

4.— Մեղուները միթէ չե՞ն ձգեր, որ braula coecaները (մեղուի ոջիլ) վարակեն իրենց թագուհին, այնքան որ կը քամուի ու կը փճանայ ան, մինչ իրենց համար շատ դիւրին էր կռուիլ այդ ոջիլներուն դէմ։

5.— Մեղուախումբերը յաճախ չե՞ն յարձակիր ու խեղդեր իրենց իսկ թագուհին, սխալմամբ, օտար կարծելով զայն, պարզ այն պատճառով որ մեղուաբոյծին ձեռքը դպելով թագուհիին՝ թեթեւակի փոխեր է հոտը, եւ այս՝ այնպիսի շրջանի մը, երբ չեն կրնար ուրիշ թագուհի մը գտնել։

6.— Մեղուներու բնազդը կ'արգիլէ՞, որ էգ որը մեղուները խաբուին թագուհիի տեղ պատուելով այր մեղուաձագեր։

7.— Այդ բնազդը կը հրաժարեցնէ՞ զիրենք պաշտպանել անծին թագուհին նոյն խնամքով եւ պաշտամունքով, որքան մայր մեղուները։

8.— Ետ կը կեցնէ՞ ծաղկաքաղ մեղուները, որ թունաւոր ծաղիկներէ քաղ ընելով չթունաւորուին եւ գլխու պտոյտ չունենան։

9.— Կը զգուշացնէ՞ մեղուները, որ չմտնեն այնպիսի օշարակներ, որ փորհարութիւն կամ մահ կը պատճառէ իրենց։

10.— Կը թելադրէ՞ բանուոր մեղուներուն չլինել այրերու յատուկ բջիջներ, պահանջուած չափով եւ յարմար։

11.— Կը թելադրէ՞ իրենց բնակարանը չամրափակել ակնմոմով (propolis) այն աստիճան, որ արգելք չկենայ ներսի շոգիին դուրս ելլելուն, խոնաւութիւն եւ բորբոս չպատճառելու համար ի վնաս իրենց։

12.— Կը թելադրէ՞ գարնան կանուխ դուրս չելլել, չենթարկուելու համար ցուրտ հովերուն, որ ջարդ մը կուտան իրենց։

Այս հարցումներուն հետեւութիւնը ժխտական է, որովհետեւ Մէզոննէօվ չի հաւատար մեղուներու իմացականութեան։ Վ. Յարութիւնեան, ընդհակառակն, կը հաւատայ։ Իր պատասխանը տպելով, **Le Rucher de France**ի խմբագրութիւնը կ'առնէ եւ միասին կուտայ նաեւ Մէզոննէօվի վերջին պատասխանը։ Մէզոննէօվ կը հիանայ Յարութիւնեանի նախ գեղեցիկ ֆրանսերէնին վրայ, կը զարմանայ որ օտար մը այդքան նարտար կրնայ ֆրանսերէն գրել եւ ճանչնալ ֆրանսական գրականութիւնը։ Յետոյ աւելցնելով որ Վ. Յարութիւնեան գրականութիւն ըրած է իր յօդուածով, կը վերջացնէ թէ «**homo sapiens**ը խելացի է միշտ, բայց լեգէոն կը կազմեն ապուշները, այնպէս որ ապուշ մարդոց սխալները չեն կրնար արդարացնել խելացի կենդանիներու սխալները»։

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

Ամէն անգամ ճշմարիտ յարգանքով մը կը բանամ Փէրրէ – Մէզոննէօվի պատուական գիրքը(*)։ Այնպէս որ չպիտի ուզէի երբեք կարծել տալ թէ Արեւելքի մէկ անկիւնէն նոր քննադատ մը կուգայ խուսանեցնել այդ թանկագին գործին արժէքը։ Այլ կ'ուզեմ միայն հաստատել թէ մեզի եւս, Յունաստանի մէջ, ծանօթ է այս գիրքը, եւ նոյն իսկ կը մղէ մեզ յաճախ մտածելու մեղուներու կեանքին զանազան հարցերուն մասին, որոնք դեռ չեն լուծուած։

Շա՜տ է կրկնուած թէ կարելի չէ որոշ սահման մը գծել իմացականութեան եւ բնազդին միջեւ։

Փէրրէ – Մէզոննէօվ իր գեղեցիկ գիրքին մէջ նրբամիտ մարդու վայել սկեպտիկութեամբ մը կ'ուսումնասիրէ մեղուներու իմացականութեան հարցը, սակայն իր 12 հարցումները, հակառակ ցանկութեանս, ինծի կուտան մեղուներու դէմ կատարուած ամբաստանութեան մը տպաւորութիւնը։ Ճիշդ է թէ իր միակ նպատակն է եղած հաստատել թէ մեղուին բնազդը բաւական չէ այնքան, որ կարենար մեղուախումբերու կեանքը առաջնորդել դէպ ի բարգաւաճում։ Սակայն իր հաւատալիքը տուած է այնպիսի եղանակով մը, որ զինք կը դնէ մեղուներու իմացականութիւնը ժխտող հեղինակներու կարգը։ Այսուհանդերձ կան հեղինակներ ալ, որ չեն ժխտեր այդպէս։

Վիրգիլիոս (2) կը գրէ․ «Այս նըշանները եւ օրինակները մղած են յայտարարելու թէ մեղուներուն մէջ գոյութիւն ունի կայծ մը աստուածային իմացականութենէն, շունչ մը երկնային»։

Մէթէրլինկ երբեք չուրանար այդ կայծը ոչ միայն մեղուներուն, այլ նաեւ ծաղիկներուն մէջ։ Նոյն իսկ մեղուն կը դնէ, եթէ չեմ սխալիր, մարդէն յետոյ՝ իմացականութեան բարձր աստիճանի մը վրայ։

Ռէմի տը Կուրմոն, որ մեղուները քանիցս յիշատակած է իր մէկ գիրքին մէջ, Սիրոյ Բնագիտութիւնը (3), կը գրէ հետեւեալ յատկանշական ըը․ «Մեղուները կը թողուն որ հագործեն զիրենք իրենց բնա արտայայտութեան ճամբով, մնալու աստիճան կամ մինչեւ րային սպառում։ Վիրգիլիոսի շատ ճիշդ է այն բոլոր իմաստներ մէջ, որ կարելի է տալ։ Sic vos vobis mellificatis apes։ Այս էակներ այնքան խորագէտ եւ այնքան զոհ կ'երթան այն անհեթեթ խաբէ թիւններուն, զորս հնարած է ճար րագործական մեր խորամանկութի նը։ Երբ մեղուները կը լեցնեն րով, ձմրան իրենց պաշարով, խորիսխները, մեղուաբոյծները վերցնեն զանոնք եւ անոնց տեղը դնեն ջնարակուած թուղթէ բջի ներ (4)։ Եւ ծանրագլուխ մեղուներ յանկարծակի յուշակորոյս, կը նան, այս կոյս բջիջներուն առջեւ, րենց կատարած երկար աշխատանք Այլ եւս մէկ մտածում միայն կ'ու նան, — լեցնել զանոնք։ Եռանդ կը լծուին աշխատանքի, այնքան մարդոց գութը պիտի շարժէր, մեղուաբոյծ չըլլային։ Այս շարք տերը հնարած են փոփոխելի բջիջ Մեղուները երբեք չեն հասկնար որովհետեւ անխելք են»։

Ինծի կը թուի թէ Մէզոննէօվի

(*) **Perret - Maisonneuve. — L'Apiculture intensive et l'élevage des Reines.**

(2) Մշակականք, Գիրք Դ․։

(3) Physique de l'Amour, էջ 215։

(4) Ռէմի տը Կուրմոն կը սխալ կարծելով թէ թղթէ բջիջներ կը գոր ծածուին այդ նպատակով։

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

—·—

ԸՆԿ. Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆԻՆ

1922ի գարնան գեղեցիկ օր մը, Հայաստանի ջինջ ու կապոյտ երկնակամարին կը շողար ոսկեղոյն արեւակը, որուն կիզիչ ճառագայթներուն տակ բնութիւնը նոր կեանք ու նոր ոգի կ'առնէր: Բնութեան այդ չքնաղ ու կախարդող հմայքին ես հոգեւին անձնուէր՝ երբեք չէի մտածեր գալիք մեծ ու զգետնող հարուածի ահաւորութեանը մասին, ու կը շարունակէի տակաւին իմ անփոյթ ու անհոգ վազքս դէպի լայնարձակ դաշտերուն մէջ: Առաւօտը կը յառաջանար յամր ու դանդաղ: Հեռաւոր հորիզոնը կը գունաւորէր արշալոյսի երփներանգ ցոլքերով: Գիւղին ծխնելոյզներէն մուխը գալար գալար կը բարձրանար դէպի կապուտակ երկինքի խորերը:

Աքաղաղներու գիլ ու երկար կանչը կը լսուէր բոլորակ փողոցներու վրայէն: Սովորականին պէս կեանքը կը զարթնուր ու կ'աճէր գիւղին մէջ: Բայց արտասովոր իրարանցում մը, եռուզեռ մը մարդկային զանգուածը կը խառնէր իրարու հետ ու կը շաղկապէր սիրտերն ու հոգիները ամուր եւ անխզելի կապերով:

Այդ դէպի անծանօթ աշխարհներ մեկնող կարաւանն էր որ, նախապէս կը պատրաստուէր վաղուան ողբալի ու դաժան ճամբորդութեան դիմագրաւելու: Միջօրէի տաք արեւին ներքեւ կծկուած՝ մարդկային հոծ զանգուածը կը վխտար խժալուր աղաղակներով: Գրեթէ պատրաստ՝ կը սպասէր մեկնումի զանն ու հոգեյոյզ վայրկեանին: Ճակատագրական օրը հասած էր այլեւս, պէտք էր մեկնիլ: Բայց ո՞վ քայլը առաջ կ'ընթանար, ո՞վ սիրտը կը տրոփէր նոր աշխարհներ տեսնելու ցանկութեամբ, ո՞ր երեւակայութիւնը կ'որոնէր անծանօթ ու լուսապայծառ հորիզոններ...

Ամէն մարդ կ'ուզէր ապրիլ եւ մեռնիլ իր սիրած ու պաշտած հայրենիքին չոր ու ցամաք պատերուն տակ: Ամէն մարդ կ'ուզէր ըմբոշխնել երջանկութեան մեղրալուսինը ու թաղել զայն նոյն յարկին տակ: Ամէն մարդ կ'ուզէր մաճն ու մաճկալը ձեռքին՝ հերկելով խոպանացած արտերը Աճկարտին ու Խէչիկէտերին, սակայն թրքական բռնակալութեան անգութ հարուածը կը ստիպէր մեզ ակամայ հեռանալ այդ մեր սրտին խօսող ու երգող գիւղաշխարհէն, պաշտելի ծննդավայրէն:

Ու մեկնումի, բաժանումի փոթորկոտ րոպէն կը մօտենար: Րոպէ մը բեռնաւորուած անհուն դժբախտութիւններով, ճամբայ կը բռնար մեզի, նոր դարաշրջան՝ մեր աչքերուն առջեւ ուրուագծելով աւելի անակնկալ փորձանքներ ու պատահարներ... բաժնուիլ հայրենիքի հին ու անուշ յիշատակներէն, յոյզերէն ու սէրերէն հեռանալ կարկաչահոս առուակներու, կանաչախիտ պուրակներու գովութիւնէն ու թռչուններու հոգեզմայլ դայլայլներէն,— կը նշանակէր անգամ մըն ալ ինքնախաչելութեան ճամբուն վրայ, ուր տիրապետող միահեծան թագաւորը կրկին տառապանքն ու զարհուրանքն էր:

Բաժանումի օրը կը մօտենար... մարտ 25 ... պէտք էր շարժիլ դէպի պանդխտութիւն, ու լացով, վշտաբեկ մարդկային հոծ կարաւանը կը յառաջանար յամրաբար, դժկամակ, անցնելով գիւղին կեդրոնական փողոցներէն վերի Աղբիւրի եւ Ջէթ – Բարի առջեւէն, կ'երթար, կ'երթար...

Պանդխտական աղաղակները սիրտ կը յուզէին, արցունք կը խլէին: Հոգ էր թաղնուած ամբողջ ցեղի մը արդար զայրոյթի եւ պոռթկումի ահաւոր զաղանիքը, ու պէտք էր շարժման մէջ դնել զայն... բայց...

Եւ մեր կարաւանը կը քալէր:

— Հէյ, դուշման, աչքերդ կ'ուրանայ, օջախդ քանդուի, որ մեզ թափառական չընէիր, դէհ, կեցէք բարի գիւղիս չէն ու պայծառ դաշտերը, որ ամէն գարնան առատ հունձքերով բեռնաւորուած գլխիկոր կը սպասէիք ձեզ հնձող բարի առաքինի ձեռքի մը...

Հէյ, կանանչ ծառեր, ճիւղեր, թուփեր ու խոտեր, ինչո՞ւ այդպէս տխուր ու ընկճուած կ'երեւաք: Ձեր սրտի՞ն ալ դպաւ մրմուռը ցաւին, տանջանքը զարհուրանքին... կեցէք, կեցէք բարի, յաւէտ բարի:

Մայրս էր որ արտասուաթոր աչքերով ու հեկեկանքով սարին ու քարին, ծերակին ու տղուակին, պուրակին իր վերջին խօսքը կը ձգէր, մնաս բարովի հրաժեշտը կ'ուղղէր...

Կարաւանը կը քալէր յամրաբար, ու լալով ու հառաչելով: Հազիւ գիւղէն դուրս ելած էինք, տակաւին դերկընդխառնումի, լացի ու կանչի աղաղակները կը կոտտային մեր ականջներուն խորը: Շատեր կը համբուրէին Ս. Սարգիս գերեզմանոցի քարերը, ոմանք հող, ոմանք քար կ'առնէին մայրենի աշխարհէն — Դատեմէն, ուրիշներ թաշկինակները օդին մէջ ճօճելով՝ ցտեսութեան ողջոյններ կը ղրկէին մեր սէգ, մեր դարաւոր բերդին: Ամէն մարդ իր վերջին խօսքը ըսաւ քարին ու թուփին, պարտէզին ու ծաղիկին, իսկ ես, անհոգ, միամիտ՝ կ'ունկնդրէի այդ բոլոր, բոլոր խօսքերը, որոնք ցաւ չունեցողին ցաւ կուտան: Սիրտս ալեծուփ ովկիանի նման կ'ուռէր ու կը փոթորկէր բաժանումի ահաւոր երկունքէն: Դժուար էր այդ պահուն բառ գտնել ծննդավայրիս գովելու, նկարագրելու համար: Կարաւանի խժալուր ձայներէն ականջներս ծանրացած՝ կը մոռնայի բաժ խօսքերուս շարունակութիւնը: Ու վերջապէս փլած սրտիս սիւները կանգնելով՝ ըսի տրտում ու պաղ չեշտով:

— «Ծննդավայրս իմ Դատեմ, կ'երթամ ահա, պանդխտութեան ցուպը ձեռքս, կ'երթամ տարաշխարհ, որու գորշ ու տարտամ հեռապատկերը այժմէն կ'ուրուագծուի երեւակայութեանս պաստառին վրայ: Մանկութեանս անհոգ ու երջանիկ տարիները քու սուրբ ու նուիրական ծոցիդ մէջ եմ անցուցած, Ճնկոն ու Մնկալենցը, որոնց վեհ ու ազատ բարձունքին վրայ դարերու մռայլ մառախուղն է կուտակուեր, իմ մանուկ ոտքերը մագլցեր են անոնց մշտականաչ կողերն ի վեր, դէպի գագաթ, դէպի բարձունքը ազատ ու սլացիկ: Ու հիմա՝ անոնց տրտում ու մենաւոր պատկերը ծրարած եմ այս տարագիր ու բազմաչարչար էութեանս խորը, կ'երթամ, կ'երթամ գլխիկոր: Բայց տես, լսէ, մայր իմ, պանծալի Դատեմ, յորդահոս Զաթալ – Աղբիւրիդ ջուրերու խորդաշնակ ու հոգեզմայլ կարկաչը անոնս կուտան, զիս կը կանչեն, ու Հարամիկը իր հեռաւորութեանը մէջ կծկուած՝ կ'ողբայ իր մենութեան տրտում ու անօրինակ ճակատագիրը... լսէ, մայր իմ, թանկագին ծննդավայր, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս ձգել այդ հոյակապ վայրերը մինակ ու հեռանալ, հեռանալ գլխիկոր, յուսաբեկ, հեռանալ անմուրազ սրտով... ինչպէս թողուլ քեզ միայնութեան սեւ պատանքին տակ, ի՞նչպէս, ի՞նչպէս ... դեռ շատ կան բաներ քու ամէն մէկ ծառիդ ու դաշտերուդ, սարերուդ գովքը հիւսելու, երգն ու փառքը ոգեկոչելու, բայց, աւաղ որ ճակատագրական վայրկեանը հասած է այլեւս ու պէտք է մեկնիլ, երթալ... Թէեւ ոտքերս կը քալեն, սակայն միտքս ու երեւակայութիւնս թեւեր առած կը թռչի քու հին – հին դարերէն խրոխտ ու անսասան կեցած բերդիդ բարձունքը, հոգիս, էութիւնս համայն անզգայ եղերական րոպէներու ահաւոր ճնշումէն՝ տակաւին կը վազվզէ խօլաբար քու չէն, քու լայնատարած ու ամպարագած դաշտերուդ զմայլելի կանաչութեանը մէջ...:

Հոն հայրենական բաց – կապոյտ երկնակամարին տակ ծնունդ առաւ իմ կեանքս: Բնութեան դիւթիչ ու ազատ միթնոլորտին մէջ մանկութեան երջանիկ ժամեր ու տարիներ սահեցուցի, հրճուանքի, խրախճանքի անվերջ րոպէներ ըմբոշխնեցի, ու հիմա հեռանալ...: Պահ մը յուզուած հայրենի գիւղիս փլատակներէն, կը յիշեմ անցնող տարիներու կեանքն ու յոյզերը, փառքն ու բարօրութիւնը, մերթ կ'անսամ խղճմտանքիս ձայներուն, որ տեւականօրէն կը բաբախեն սրտիս տակ:

Ու ես տակաւին յամառ ու ջլապինդ փարած պաշտելի ծննդավայրիս սարէն, ժայռէն ու թուփերուն հիացումի անվերջ կարօտներ, ցանկութիւններ կը հայցեմ: Երեկոյեան վերջալոյսի գունատ ցոլքերուն ու հայրենական դաշտ զեփիւռներու ծփանքին տակ գինով, անգամ մըն ալ ես կը նայիմ աւերակ ծննդավայրիս վրայ, որ վերջալոյսի անհետացող շողերուն տակ կը փայլի ադամանդի մը պէս ազնուօր ու թանկագին...:

Ցուցիկ, գրեթէ լուռ կը բաժնուիմ Դատեմէն, վերադարձի քաղցրիկ յոյսով...:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

բում մը ունիմ անոր մասին:

Հիմա որ կը ճանչնամ մարդիկը, իրենց պզտիկ հաշիւները, իրենց դատումները, հիմա որ իր արժէքին չափ միայն կարեւորութիւն կուտամ հասարակաց կարծիքին, կը ցաւիմ որ այնքան արցունք թափեր եմ այդ ոտանաւորին առթիւ, եւ սակայն չեմ կրնար առանց յուզումի յիշել դաստիարակներուս այդ ազնիւ խնամքը, որուն յիշատակը քաղցր գորովանքով կը լեցնէ հոգիս:

ՍԻՊԻԼ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կարլ Մարքս

—·—

Մարտ 14ին Ռուսիա կը տօնէ Կարլ Մարքսի մահուան յիսնամեակը: Այս առթիւ կարմիր աշխարհի բոլոր պարբերականներն ու թերթերը լեցուն են Կարլ Մարքսի նուիրուած յօդուածներով:

Կարլ Մարքս ծնած է 1818 Մայիս 5ին Տրիրի մէջ (Գերմանիա): Հայրը, հրեայ, ունեւոր, փաստաբան, 1824ին բողոքական դարձած: Կարլ Մարքս կ'աւարտէ տեղւոյն վարժարանը, յետոյ կը մտնէ Պոնի եւ ապա Պերլինի համալսարանը: Կը նուիրուի իրաւաբանական, բայց մանաւորաբար պատմական եւ փիլիսոփայական հարցերու ուսումնասիրութեան: Համալսարանը կը վերջացնէ 1841ին, երբ աւարտական ճառ մը կը գրէ Եպիկուրի փիլիսոփայութեան մասին:

Այդ շրջանին, Մարքս Հէգէլեան էր: Կը տեղափոխուի Պոն եւ կ'աշխատի փրոֆէսէօրի պաշտօն մը ձեռք ձգել համալսարանին մէջ: Կառավարութիւնը այդ ատեններ, սակայն, փրոֆէսէօրի իր պաշտօնէն զրկած էր Ֆէյէրբախը, որուն մասին մեծ համակրանք ունէր Կարլ Մարքս: Ուստի, վրդովուած, կը հրաժարի այդ մտադրութենէն: Կ. Մարքս դարձած էր Ֆէյէրբախական (ձախ հեգելիզմ) եւ իր մտքերը կը զարգանային նիւթապաշտութեան ուղղութեամբ: 1842 Յունուարին, այս խմբակը Քոլոնէի մէջ կը սկսի հրատարակել «Հռենոսի Թերթը», որուն խմբագրութեան կը կոչուի Կ. Մարքս: Մարքս սնած էր Ֆէյէրբախի գիրքերով, — քրիստոնէութեան էութիւնը, Ապագայի փիլիսոփայութեան հիմնական սիստէմները: Սակայն, Մարքս կը զգար, որ, պայքարի եւ վիճաբանութեան համար, անհրաժեշտ է գիտնալ եւ լաւ գիտնալ քաղաքական տնտեսութիւն: Ուստի, երբ մէկ տարի յետոյ կառավարութիւնը փակեց թերթը, Մարքս նուիրուեցաւ քաղաքական տնտեսութեան ուսումնասիրութեան: 1843ին Մարքս կ'ամուսնանայ, Կրէյցնախի մէջ, այն աղջկան հետ, զոր կը սիրէր դեռ պատանի: Այդ աղջկան սէրն էր, որ Մարքսը մղեց գրելու... սիրային ոտանաւորներ: Կինը կը պատկանէր ազնուական ընտանիքի:

Նոյն տարուան աշնան՝ Կ. Մարքս եկաւ Փարիզ, եւ Ա. Ռուգէի հետ հրատարակեց «Գերմանեւֆրանսական տարեգիրք»ը, բայց լոյս տեսաւ միայն մէկ թիւ, որովհետեւ կարելի չեղաւ տարածել Գերմանիոյ մէջ եւ Մարքս տարակարծութեան մէջ էր Ռուգէի հետ: 1844ի աշնան Փարիզ կը հանդիպի նաեւ Էնգէլսի, որուն հետ Մարքս պայքար կը մղէ proudhonismeի դէմ: (Այդ հոսանքին դէմ իր քննադատութիւնները կը գտնէք փիլիսոփայութեան աղքատութիւնը գրքին մէջ, որ լոյս ընծայեց 1847ին):

Էնգէլսին հետ է, որ Մարքս կը մշակէ այն վարդապետութիւնը, որ վերջը իր անունը պիտի կրէր: 1845ին, Փրուսիոյ կառավարութեան թելադրանքով, Մարքս կը վտարուի Փարիզէն: Պահ մը կը մնայ Պրիւքսէլի մէջ: 1847ի գարնան՝ Մարքս եւ Էնգէլս կը յարին կոմունիստներու Միութիւն խմբակցութեան: 1847 նոյեմբերին Լոնտոնի մէջ կը գումարուի այդ միութեան համաժողովը, որուն աշխատանքներուն գլխաւոր վարիչները կը դառնան Էնգէլս եւ Մարքս, եւ համաժողովին առաջարկութեամբ՝ կը խմբագրեն կոմունիստ կուսակցութեան մանիֆէստը, լոյս տեսած 1848 փետրուարին: Փետրուարեան յեղափոխութեան ժամանակ (1848), Մարքս կը վտարուի նաեւ Պելճիքայէն: Կ'անցնի Փարիզ: Մարտի յեղափոխութենէն յետոյ, կ'անցնի Գերմանիա, եւ դարձեալ կը սկսի վարել Հռենոսի Նոր Թերթը: Յեղափոխական իր յօդուածներուն համար կը դատուի 1849 փետրուարին, երբ ազատ կ'արձակուի, բայց Գերմանիայէն կը վտարուի դարձեալ նոյն տարին, մայիսին: Փարիզ կ'անցնի Լոնտոն, ուր կը մնայ մինչեւ իր մահը: Վտարանդի, եւ շարունակ պայքարի մէջ, նիւթական ծանր նեղութիւններու կը մատնուի: Գէշ օրեր կ'անցընէ իր ընտանիքին հետ: Էնգէլսն էր, որ երբեմն կ'օգնէր: Եւ այդ օգնութեան շնորհիւ, Մարքս կրցաւ տալ իր հռչակաւոր Դրամագլուխը, դրամագլուխն է համայնավարութեան: Լոնտոնի մէջ քաշուած այդ օրերուն էր, որ պատրաստեց նաեւ Քաղաքատնտեսութեան քննադատութեան շուրջ գործը (1859): Դրամագլուխին առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1867ին: 1864 սեպտեմբեր 28ին Լոնտոնի մէջ հիմը կը դրուի Առաջին Միջազգայինին (Բանուորներու միջազգային ընկերութիւն), որուն հոգին էր Կարլ Մարքս: Հեղինակը անոր բազմաթիւ բանաձեւերուն եւ յայտարարութիւններուն:

Մարքսի գլխաւոր ճիգն էր, այդ շրջանին, մէկ ճակատի վրայ բերել ընկերվարական պայքարի զանազան ուժերը (Մաձինի, Փրուտոն, Բակունին, անգլիական ազատական թրէ-տ'իւնիոնիզմը, Լասալեան հոսանքը), կռուելով անոնց տեսութիւններուն դէմ՝ կ'աշխատէր կազմել բոլոր երկիրներու բանուոր դասակարգի միասնական ճակատ մը: Փարիզի Կոմունային անկումէն ետքը (1871), — այդ մասին կարդալ իր գիրքը, Քաղաքացիական պատերազմը Ֆրանսայի մէջ, — Առաջին Միջազգայինին պառակտումէն յետոյ, Մարքս հասկցաւ որ անհրաժեշտ էր տեղափոխութիւնը: 1872ին Հաագայի համաժողովը կ'որոշէ Միջազգայինի Գերագոյն Խորհուրդը փոխադրել Նիւ-Եորք:

Բոլոր այս աշխատանքները տկարացուցին զինքը, չկրցաւ աւարտել Դրամագլուխը: 1881ին մեռաւ իր կինը: Երկու տարի յետոյ, Մարտ 14ին մեռաւ ինք ալ: Թաղուած է կնոջ մօտ, Լոնտոնի մէջ: Իր զաւակները ոմանք մեռան դեռ փոքր, խեղճութեան մէջ, իսկ երեք աղջիկները ամուսնացան ընկերվարականներու հետ: Այսպէս Ժան Լոնկէ թոռն է Կարլ Մարքսի:

Կը խօսինք դեռ Կարլ Մարքսի վարդապետութեան մասին:

Եգիպտական հին գրականութիւն

—·—

Շնորհիւ եգիպտագէտներու յամառ ջանքերուն, հետզհետէ լոյսին կը բերուին եգիպտական հին գրականութենէն նմոյշներ, որ տակաւին հիացում կը պատճառեն մեզի իրենց արուեստին գեղեցկութեամբ: Ծանօթ են Masperoի ֆրանսերէն, Brugschի, Dr. Kayserի, E. Roloffի գերմաներէն գործերը (այս վերջինները գերմաներէնէ թարգմանուած են նաեւ ֆրանսերէնի): Աւելի նոր գործ մըն է A. Moretի գործը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ սիրոյ երգը:

Եգիպտական սիրային գրականութեան մէջ «քոյր» կամ «եղբայր» բառերը կը գործածուին ըսելու համար պարզապէս «սիրական» կամ «սիրուհի», ինչպէս սովորութիւն է ըսել նաեւ եբրայական գրականութեան մէջ:

Կ'իջնեմ հոսանքն ի վեր... ուսիս վրայ եղէգներու խուրձ մը: Մեմփիս պիտի երթամ եւ պիտի ըսեմ Ֆթահին, արդարութեան Աստուծոյն. «Քոյրս ինծի տուր այս գիշեր»: Գետը գինի է, եղէգները՝ Ֆթահ, Սէխմէտը՝ լուտաս, Եարիտ՝ կոկոն, Նէֆէրթում՝ ծաղիկ: Ահա կը ծագի արշալոյսը: Մեմփիս պտղալից բաժակ մըն է, որ դրուեր է գեղեցիկ – դէմքով – Աստուծոյ առջեւ (կոչի Ֆթահ):

Պիտի պառկիմ տանս մէջ, հիւանդ պիտի ըլլամ ինչպէս եթէ ծեծած ըլլային զիս, դրացիներս տեսութեան պիտի գան: Այն ատեն իմ քոյրս ալ պիտի գայ անոնց հետ, եւ ան զիս բժիշկներուն խնամքին պիտի յանձնէ, որովհետեւ անիկա գիտէ իմ ցաւս:

... Ահա կը տեսնեմ որ քոյրս կուգայ եւ իմ սիրտս կը հրճուի: Բազուկներս կը բացուին ողջագուրելու համար զինք, սիրտս կը սարսռայ իր տեղը... երբ իմ սիրականս կուգայ իմ մօտս:

Երբ կ'ողջագուրեմ զինք եւ իր թեւերը կը բացուին շուրջս, ինծի այնպէս կը թուի թէ կը գտնուիմ անուշահոտութեանց երկիրը, Պունտ: Երբ կը համբուրեմ իր բերանը եւ իր շրթները կը բացուին բերնիս դէմ, ես կ'երջանկանա՞մ առանց գարեջուրի:

Եւ ահա բարոյաշունչ հատուած մը.

—Զոյգ հացերը, զորս դուն կուտաս մօրդ, հետդ կրէ ինչպէս մայրդ իր հետը կը կրէր քեզ: Երբ դուն ծնար, ամիսներ յետոյ, ան քեզ տակաւին կը կրէր իր վզին վրայ, եւ երեք տարիներ շարունակ, իր ծիծը բերնիդ մէջ դրած էր: Ան երբեք չպժգաց քու աղտեղութիւններէդ եւ երբեք չըսաւ.— ինչու ընեմ:

Ան քեզ առաջնորդեց դպրոց, երբ գիր սորվեցար, եւ ամէն օր կը սպասէր այնտեղ, հացն ու գարեջուրը հետըն առած: Երբ մեծնաս, քեզի կին մը առնես եւ քու տունդ ունենաս, դարձուր աչքերդ դէպի այն ժամանակը, երբ մայրդ ծնաւ քեզ: Երանի՛ թէ մայրդ պատճառ մը չունենայ քեզ մեղադրելու, ոչ ալ ձեռքերը բարձրացնելու դէպի Աստուած: Եւ Աստուած չլսէ՛ իր տրտունջը:

հարցումները կը յանգին նոյն հետեւութեան, որուն հասած է Ռէմը տը Կուրմոն: Բայց եւ այնպէս տարբերութիւն մը կայ այս երկու հեղինակներուն միջեւ: Կուրմոն մեղուաբուծական գիտութեան յառաջդիմութեանց անտարբեր դիրք մը կը բռնէ, մինչդեռ մեղուաբուծութեան մեր ուսուցիչը կը հետաքրքրուի միայն ու միայն այդ յառաջդիմութիւններով եւ իր հարցումները դրուած են այդ ուղղութեամբ:

Այսուհանդերձ մեղուներու մասին այդ հարցումները ինծի կը թելադրեն ըսել նման հարցումներ մարդուն մասին, որ օժտուած է իմացականութեամբ: Եւ այդ հարցումներուն հետեւութիւնը պիտի ըլլայ այն թէ մարդը շատ բարձր չէ մեղուէն, կամ, եթէ կ'ուզէք, մարդիկ եւս անխելք են:

Հարցարանս շարահիւսուած է ճշգրտօրէն համաձայն Մէզոնէօվի հարցարանին. —

1— Ինչ որ կը կոչենք մարդկային իմացականութիւն, պէտք չէ՞ր որ տիրապետէր սերնդագործութեան բնազդին, հիւանդութեանց պարագային, երբ կը փճանայ կիներու եւ այրերու առողջութիւնը, չթողլով որ սերունդը շատնայ:

2— Մարդկային իմացականութիւնը պէտք չէ՞ր, որ արգիլէր լքել հայրենի երկիրը, ի սէր անծանօթին եւ արկածախնդրութեան, կամ թափառորդութեան տենդէն տարուած, առանց նոյն իսկ մտածելու ընտանիքին ապագային մասին:

3— Միթէ գաղթականները երբեմն չե՞ն հաստատուիր ապահովութեան դէշ պայմաններու մէջ, վարակիչ հիւանդութեանց նշաւակ, օրինակ ճահճային երկիրներու մէջ, ուր ջերմախտը կը սպառնայ փճացնել:

4— Չկա՞ն մարդիկ, ժողովուրդին ստորին խաւերէն, որոնք կը քամուին ոճիրներուն յարձակման տակ, երբ կարելի էր մաքրուիլ:

5— Պատերազմներու ատեն, կռուողները, նոյն բանակին մէջ, սխալմամբ չե՞ն սպաններ զիրար, մէկը միւսը թշնամի կարծելով, հակառակ թշնամին ճանչնալու կատարելագործեալ միջոցներու գոյութեան, եւ այս՝ այնպիսի պարագաներու մէջ, երբ մեծ թիւով զինուոր կը պահանջուի:

6— Ծանր հիւանդութիւններու պարագային, մարդկային իմացականութիւնը կ'արգիլէ՞ հիւանդին մօտիկ ազգականներուն կամովին խաբուիլ լաւատեսութեամբ մը, որ բնաւ հիմ չունի, կ'արգիլէ՞ տակաւին բժշկութեան դուռ յոյսն ունենալ, կրկնապատկել իրենց խնամքը մինչեւ վերջին վայրկեան:

7— Մարդկային իմացականութիւնը կը տարհամողէ՞ մեզ շրջապատել ամուլ կիները նոյն խնամքով եւ յարդանքով, որ կը տրուին ծնող կիներուն:

8— Մարդկային իմացականութիւնը եւ կը կեցնէ՞ մեզ գործածելէ ոգելից ըմպելիներ, քօքային, մորֆին, եւայլն:

9— Կը զգուշացնէ՞ մարդիկը սնանելէ այնպիսի դէշ սնունդներով, որ կը ծախուին շուկաներու վրայ:

10— Կը թելադրէ՞ մարդկային ընկերութեան չպահել իր ծոցին մէջ մակաբոյծ մարդիկ եւ կազմակերպութիւններ, ի վնաս արտադրող դասակարգին:

11— Կ'արգիլէ՞ շինել այնպիսի ապառողջ բնակարաններ, որ, լոյսէ, օդէ եւ մաքրութենէ զրկուած, մեծ քաղաքներու բնակչութեան մէկ կարեւոր մասին առողջութիւնը կը խաթարեն:

12.— Մարդիկ չե՞ն ենթարկուիր միթէ բազմաթիւ աղէտներու, որոնք կը վնասեն իրենց առողջութեան եւ գոյութեան, եւ ջարդ կը պատճառեն իրենց:

Ո՛չ, հակառակ այս բոլոր դիտողութիւններուն, ոչ մեղուները զրկուած են աստուածային իմացականութեան կայծէն կամ երկնային շունչէն, ոչ ալ մարդիկ: Բայց մարդը պէտք չէ ինքզինք նկատէ միակ արարածը, որ առանձնաշնորհեալ ըլլայ բնութեան, եւ այս՝ հակառակ գիտութեան, արուեստներու եւ քաղաքակրթութեան, որոնց հեղինակն է: Որովհետեւ բոլոր այդ յառաջդիմութիւնը պարզապէս փոքրիկ քայլ մըն է բաղդատմամբ այն յառաջդիմութեան, զոր կրնանք երեւակայել տիեզերքի անհունութեան մէջ:

Ռէմի տը Կուրմոն կը փութայ, իր գիրքին յաջորդ էջերուն վրայ, չափ մը դնելու մարդկային յանձնապաստանութեան՝ հետեւեալ տողերով. «Բայց մենք, որ կը տեսնենք մեղուներու իմացականութեան սահմանները, պէտք է տեսնենք նաեւ մեր մարդկային իմացականութեան սահմաններն ալ: Մարդկային իմացականութիւնն ալ ունի իր սահմանները: Կարելի է երեւակայել ուղեղներ, որոնք ալ, իրենց կարգին մեզ քննելով, ըսեն թէ մարդիկ ալ անխելք են: Սահմանափակ է ամէն իմացականութիւն: Այդպէս կը բացատրուի բախիլը պատի մը դէմ, որ, ցաւ պատճառելով, կ'արթնցնէ գիտակցութիւնը: Շատ չխնդանք մեղուներուն վրայ, որ երջանկօրէն կը լեցնեն իրենց կատարելագործեալ փեթակին փոփոխելի բջիջները: Թերեւս մենք ալ գերիներն ենք տիրակալի մը, որ մեզ կը վարէ եւ կը շահագործէ, թէեւ երբեք ու մինչ չճանչնանք զայն»:

Այստեղ եւս ինծի համար հաճոյք մըն է հատուած մը մէջ բերել Ֆրանսացի մեծ գրագէտ մը, Անաթոլ Ֆրանսէն, որ օժտուած է ճկուն իմացականութեամբ մը եւ աննման հեգնանքով: Ա. Ֆրանս, Փօքրիկ Պետրոն գրքին մէջ, խօսելով շան մը մասին, կը շօշափէ իմացականութեան եւ բնազդի նոյն հարցը.

«Եթէ Տէքարթ, հակառակ բոլոր երեւոյթներուն, ուզեց որ կենդանիները մեքենայ ըլլան, պէտք է ներել իրեն, որովհետեւ իր փիլիսոփայութիւնը այդպէս կը թելադրէ իրեն: Փիլիսոփայ մը միշտ պիտի ուզէ ենթարկել բնութիւնը, որ օտար է իրեն, այն դրութեան, որ կուտայ իրմէ: Հիմա Տէքարթի հետեւողներ չկան, բայց թերեւս կան մարդիկ, որ տակաւին կ'ըսեն թէ կենդանիները բնազդ ունին եւ մարդիկ՝ իմացականութիւն: Իմ մանկութեանս շրջանին, այսպէս կ'ուսուցանէին սովորաբար: Յիմար խօսք: Կենդանիներն ալ ունին իմացականութիւն մը, որ կը նմանի մերինին, մերինէն տարբեր միայն գործարաններու տարբերութեամբ: Եւ այդ է, որ կը պահպանէ աշխարհը: Շուներուն պէս, մենք եւս օժտուած ենք այդ խորախորհուրդ յատկութիւնով, անգիտակից իմաստութիւնով,— բնազդը, որ աւելի թանկագին է քան իմացականութիւնը, որովհետեւ առանց ատոր՝ ոչ ծառուկը, ոչ ալ մարդը պիտի կարենային ապրիլ վայրկեան մը:

Կը հաւատամ, ինչպէս Լաֆոնթէն, որ աւելի արժէքաւոր փիլիսոփայ մըն է քան Տէքարթ, թէ կենդանիները, մանաւանդ իրենց բնութեան մէջ, հնարագէտ են եւ խելացի»:

Եւ քիչ մը աւելի անդին, կ'աւելցնէ. «Վերջապէս, ընտանի կամ վայրի, երկնքի, ցամաքի եւ ծովերու բոլոր կենդանիները, իրենց խորունկ հոգիին մէջ, մեզի պէս կը միացնեն բնազդը, որ աւելի ապահով ազդակ մըն է, իմացականութեան, որ կը մոլորեցնէ: Ահա թէ ինչու կենդանիները եւս կրնան սխալիլ ճիշդ մարդոց նման»:

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

—·—

Գործէ քաշուած մեծ առեւտրականի մը կը պատմէին թէ այնինչ պարոնը թատերգութիւն գրելով մէկ միլիոն շահած է:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ուրեմն մարդիկ կան որ գրելով միլիոն կը շահին:

— Այո՛, պարոն:

Առեւտրականը ուսերը թօթվելով:

— Ուրեմն փոխանակ ուրիշ գործով զբաղելու, ամէն մարդ թատերգութիւն պիտի գրէր, եթէ ձեր ըսածը լուրջ ըլլար:

×

Երեսփոխան ընտրողը արտին մէջ կ'աշխատի, առանց խօսելու, իսկ երեսփոխանը սենեակին մէջ կը խօսի առանց աշխատելու:

փէտրայի մէջ, փլատակներուն տակ թաղելով 200 հոգի: Կ'ըսուի նաեւ թէ քարիւղի երկու մթերանոցներ բռնկած են: Մեծ խուճապ կը տիրէ Հոլիուտի մէջ, ուր հարիւրաւոր մարդիկ փողոց թափած են: Լոնկ Պիչի հետ հաղորդակցութիւնները խզուած են:

Գործառնութեանց տուրքին փոխարէն

Առեւտրական եւ ճարտարագործական խմբակցութեանց կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով ելմտացոյցի նախարարին, կարգ մը պահանջներ ներկայացուց եւ մասնաւորապէս խնդրեց միօրինակ տուրք մը հաստատել փոխանակ գործառնութեանց տուրքին (chiffre d'affaires):

Նախարարը պատասխանեց թէ պիտի ուսումնասիրէ ներկայացուցած առաջարկները, եւ թէ նպատակէնի շատ մը ճիւղերուն համար պահանջուած բարեփոխումը գործադրման ճամբուն մէջ է:

Նոր խուզարկութիւններ Կրընոպլի դէպքին առթիւ

Կրընոպլի թերթերը կը գրեն թէ ընդհ. դատախազը ընկերակցութեամբ դատական պաշտօնեաներու եւ մասնագէտներու, ուրբաթ առտու խիստ խուզարկութեան ենթարկեց Սէն Մարթէնի հայկական սրճարանը: Սրճարանատէր Կիւրեղեան (կամ Կիւրինեան) այս առթիւ բանտէն հանուելով, երկու ոստիկան զինուորներու ընկերակցութեամբ փոխադրուած էր իր սրճարանը: Լսուած ըլլալով որ փետր. 26ի հանդէսին երթալէ առաջ, կարգ մը Հայեր կրակ բացած էին այդ սրճարանին վրայ, «փորձելու համար թէ իրենց ատրճանակները լաւ կը բանի՞ն», ընդհ. դատախազը կ'ուզէր ստուգումներ կատարել:

Դատախազը պարպել տալով սրճարանը, մանրամասն քննութիւն մը կատարեց ընկերակցութեամբ իր հետեւորդներուն: Սրճարանին տախտակամածին եւ խոհանոցին ձեղունին մէջ գտնուեցան գնդակի հետքեր: Երկու գնդակներ եւս գտնուեցան, երկուքն ալ 6·35 միլիմեդրնոց: Այն տախտակները որոնց վրայ գնդակի հետքեր կային, հանուեցան եւ յանձնուեցան մասնագէտի մը:

Երբ դատախազը վերջացուց իր գործը, հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ հարցաքննել Կիւրեղեանը, որ ուժգնօրէն յայտարարեց թէ անմեղ է եւ իր պատիւին վրայ երդում ըրաւ թէ որ եւ է գնդակ չէ արձակուած սրճարանին վրայ: Այս առթիւ լսուեցան քանի մը Հայերու վկայութիւնները: Բոլորն ալ պնդեցին թէ հանդէսին նախընթաց օրը կամ նոյն օրն իսկ, իրենց կարգ մը հայրենակիցները սրճարանին մէջ փորձած էին իրենց զէնքերը:

Կէս օրին գործողութիւնը վերջացաւ եւ Կիւրեղեան նորէն փոխադրուեցաւ Սէն Ժոզէֆի բանտը:

Կէսօրէն յետոյ, ոստիկանական տեսուչ Պ. Վաթառ լսեց շատ մը վկաներ եւս, որոնց յայտարարութիւնները պիտի ստուգուին կէտ առ կէտ:

Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Տէր-Բարսեղեան (Մարսէյլ), Վազգէն Տէր-Բարսեղեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Արաքսի Տէր-Բարսեղեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Նարինեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ժամկոչեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Հաճի Մաքսուտ Կտաւճեան (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Ալիքսանեան եւ որդիք (Մարսէյլ), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀԱՆԸՄ ՆԱՐԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, Թալաս)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 9 Մարտ, Հինգշաբթի օր, 54 տարեկան հասակին մէջ, կաթուածի հետեւանքով:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ 1933

14 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2156

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկու խօսք

ԵՐԵՒԱՆԻ ՑԱՆԱԾՆ Է ՈՐ ԿԸ ՀՆՁԵՆՔ

Ուրբաթ եւ շաբաթ, լայն քաղուածքներ տուինք երկու Ֆրանսերէն թերթիկներէ, որոնք ոչ միայն արփին կը պղտորեն, այլեւ կը սպառնան գործի վերածել խօսքերը:

Այդ եղբայրադաւ մարտակոչերը, եւ Համայնավար «Իւմանիթէ»ի գրգռիչ պատմութիւնը՝ Արնուվիլի հանդէսին առթիւ, մէկ-մէկ օղակներն են դաւադրական հանդոյցի մը, որ պէտք է քակուի իր բոլոր ծալքերով:

Մեզի համար գաղտնիք չեն Հայ կարմրուկներու եւ Հօկի խըրդային դաւերը: Եւ նորութիւն չէ իրենց գործակցութիւնը՝ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան զանազան հատուածներուն հետ:

Ոչ միայն «աշխուժացել են» մեր կարմիր աքլորները, այլեւ կը ձգտին բարձր քաղաքականութիւն մշակել, օգտագործելով նոյնիսկ... Ֆրանքօ-ռուս ոչ—յարձակման դաշինքը:

Ու կը պահանջեն — անշուշտ Ֆրանսերէն եւ Ֆրանսացիներու բերնով — երկրէն վտարել «հայ սպիտակ պահակները», «հայկական բուրժուազիի պահապան շուները»: Ուրիշ խօսքով, «Դաշնակները», որ կը կազմեն «ահաբեկչական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը»:

Աւելի սրելու համար արիւնածարաւ ախորժակները, անոնք տպագիր տառերով ըսել կուտան թէ՝ Դաշնակցականները «իրենց զէնքը կ'ուղղեն ոչ միայն հայ աշխատաւորներուն, այլեւ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ»:

Ու վերջապէս, Դաշնակցութիւնը ներկայացնելով իբրեւ հակայեղափոխական եւ փաշական, այդ դիմակաւոր թշուառականները կ'ուզեն ապացուցանել թէ մեր կուսակցութիւնը... պատերազմ կը սարքէ Խորհրդային Միութեան դէմ: Հետեւաբար եւ բնականաբար..

Կրընոպլի դէպքն անգամ, որ կսկծալի ողբերգութիւն մըն է ինքնին, դարձած է թանկագին դրամագլուխ՝ դաւադիրներուն համար:

Տեղական թերթ մը, «Լա Տէփէշ Տօֆինուազ», աջէն ձախէն քաղուած տեղեկութիւններով, կ'ուզէ միեւնոյն տպաւորութիւնը ձգել: Այսինքն, Դաշնակցութիւնը ներկայացնել իբրեւ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը:

Խմբագրութիւնը ինքն ալ համոզուած չէ իրեն հաղորդուած տեղեկութեանց վաւերականութեան, եւ իր «Պրպտումներու, շարքին մէջ կը ծանրանայ միայն մէկ մարդու վրայ, «որ կը փնտռուի»: Բայց, մարտ 7ին նորէն իր սլաքները կ'ուղղէ «Դաշնակ»ներուն դէմ, հետեւեալ երկաթագիր խորագիրներուն տակ.

— «ՎԻԷՆԻ, ՏԷՍԻՆԻ, ԼԻՈՆԻ ԵՒ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՆ ԵՆ ՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅԱՐՈՒՑԻՆ»:

Միամտութիւն պիտի ըլլար փնտռել աղբիւրը այս տեղեկութիւններուն: Կը բաւէ ըսել թէ՝ մեր հակառակորդները «Հարուածային» աշխատանքի ձեռնարկած են, ոչ միայն Դաշնակցութիւնը վարկաբեկելու, այլեւ օրինական հետապնդումներ յարուցանելու համար անոր դէմ, իբրեւ սպառազէն եւ դաւադիր ուժ:

Մեր յիշած օրինակները մէկ մասն են միայն ամբողջ ծրագրի մը, որ կը ներշնչուի Երեւանէն:

Կարելի էր բազմաթիւ փաստեր յիշել, ապացուցանելու համար մեր այս մեղադրանքը:

Ահաւասիկ հատ մը եւս:

Ա. Խանջեան, Երեւանի Ստալինիկը, կ'ազդարարէր Լէնինի մահուան տարեդարձին առթիւ արտասանուած ճառի մը մէջ (22 յունուար).

— «Հարուածելով Դաշնակներին, ճայճայելով հայ բուրժուազիայի այդ կուսակցութիւնը, ջախջախելով խորհրդային հայրենիքի բոլոր դիմակաւոր եւ անդիմակ թշնամիներին մինչեւ վերջը,— միայն այս պայմանով է, որ արտասահմանի հայ աշխատաւորները իրաւունք կ'ունենան բաց ճակատով կանգնել խորհրդային հայրենիքի կողքին, նրա կարմիր դրօշակի տակ, որպէս խորհրդային հայրենիքի իրական զինակիցները»: («Խ. Հ.» 26 յունուար 1933):

Ու այս ճառէն քանի մը օր յետոյ, «Խորհրդային Հայաստան»ը յատկապէս կը շեշտէր, ընդարձակ ուսումնասիրութեան մը մէջ.

— «Ուժեղանում է Դաշնակցութեան ճայճայման պրոցեսը: Աճում է շարքայինների դժգոհութիւնը կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ: Իսկ միւս կողմից գաղութահայերի աշխատաւոր մասսաները համախմբւում են կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը, ազատագրուելով նացիոնալ-շովինիստական հաշիշից»: (29 յունուար):

Յիշե՞նք, նորէն հանդուցեալ Արշաւի, Հօկի փարիզեան օրկանին աւետաբե՛ր ազդարարութիւնը.

— «Հայկական գաղութները խորապէս պառակտուած են: Այդ մեր պարծանքն է: Առանց կեղծ համեստութեան, Հայաստանի խորհրդայնացման 13րդ տարուան շէմքին, կարող ենք հպարտանալ որ ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքը, մեր կատարած նուաճումները պատուաբեր են: Տակաւին շատ աշխատանք կայ կատարելիք: Անհրաժեշտ է կրկնապատկել եւ եռապատկել ճիգերը»: (17 դեկտեմբեր 1932):

Եւ հիմա թոյլ տուէք հարցնել բոլոր անոնց որ մտահոգ են գաղութներու խաղաղութեան եւ փրկութեան համար.

— Այս ճառերն ու յօդուածները ո՛ր եւ է բան կը խօսի՞ն ձեզի: Գո՞հ էք այս երեւոյթներէն:

Եւ երբ այսպէս կը յարդարուի ճակատը, ինչո՞ւ կը զարմանաք որ հակազդեցութիւնն ալ կը դառնայ նոյնքան անխուսափելի:

Ո՞վ արդարացուց այս կամ այն եղբայրասպան դէպքը:

Որո՞ւ հաճոյք պիտի կրնար պատճառել ո՛ր եւ է ընդհարում, արիւնալի կամ անարիւն:

Բայց, դիւրի՛ն է իմաստուն երեւալ դէպքին ծագումէն յետոյ:

Բուն իմաստութիւնը այն է որ, ըմբռնենք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ, ի՛նչ դաւեր կը սարքուին ներսէն եւ դուրսէն — աջակցութեամբ օտարներու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր դրամ կը հանուի Ամերիկայի մէջ

Մաս մը դրամատուններ վերաբացուեցան երէկ

Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովը 138ի դէմ 266 ձայնով քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն 500 միլիոն խնայողութիւն կը կատարուի նմանագոյցին մէջ: Այս օրէնքով 383 միլիոն տոլար կը խնայուի նախկին պատերազմիկներու յատկացուած թոշակներէն եւ դեղի ծախքերէն: (Տարին իբր 900 միլիոն տոլար կը ծախսուի նախկին պատերազմիկներուն համար):

Օրէնքին երկրորդ մասը 117 միլիոն տոլար կը զեղչէ պետական պաշտօնեաներուն թոշակը:

⁂ Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցան Դաշնակցային Պահեստի դրամատուները: Այսօր կը բացուին անոնք որ կապ ունին Հաշուեյարդարի Գրասենեակներուն հետ. իսկ վաղը պիտի բացուին մանր դրամատուները: Այս գործողութիւնը աստիճանաբար կը կատարուի, որպէս զի ժամանակ ունենան ամբողջ երկրին մէջ տարածելու նոր դրամը:

Վաղը, չորեքշաբթի, շրջաբերութեան պիտի հանուին երկու տեսակ գանձատոմսեր, որոնց համագումար արժէքն է 800 միլիոն տոլար: Այս գանձատոմսերը անհրաժեշտ են, վճարելու համար պայմանաժամը լրացած պարտաթուղթերու փոխարժէքը (695 միլիոն տոլար) եւ ընթացիկ ծախքերը (59 միլիոն տոլար): Գանձատոմսերու առաջին շարքին համար տոկոս պիտի վճարուի հարիւրին 4, երկրորդին՝ հարիւրին 4ուկէս: Այս գործողութեամբ, կարճ պայմանաժամով պարտքերու գումարը կը բարձրանայ 6,484,146,100 տոլարի, իսկ հանրային պարտքը՝ 21,044,729,200 տոլարի:

⁂ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, արդէն բացուած են Ֆէտըրըլ Րիզըրվի 12 դրամատուները եւ անոնց 25 մասնաճիւղերը, ինչպէս եւ 300 առողջ դրամատուներ:

Գ. Րուզվէլթի ծրագրով, Մ. Նահանգներու 20,000 դրամատուներէն հինգ հազարը վերջնապէս պիտի փակուին, տասը հազարը պիտի կրնան վերաբացուիլ կատարեալ վերակազմութենէ մը յետոյ եւ կառավարութեան աջակցութեամբ, իսկ հինգ հազարը իրենց գործառնութիւնները պիտի վերսկսին այս շաբթու իսկ:

Կայս. եւ Հիթլերեան դրօշը Գերմանիոյ մէջ

Կիրակի օր ամբողջ Գերմանիոյ մէջ կատարուեցաւ պատերազմի զոհերու սգահանդէսը: Ամէն կողմ պարզուած էր կայսերական դրօշը: Այս առթիւ, Հինտէնպուրկ յայտարարութիւն մը հանեց, ուր կ'ըսէ.

— «Այսօր երբ Գերմանիոյ ամէն կողմը կէս պարզուած են նախկին սեւ-ճերմակ-կարմիր դրօշները, պատուելու համար պատերազմի զոհերը, կը վճռեմ որ վաղուընէ սկսեալ եւ մինչեւ դրօշի հարցին վերջնական կարգադրութիւնը, քով քովի պարզուին սեւ-ճերմակ-կարմիր դրօշը եւ խաչակիր դրօշը (հիթլէրական): Այս դրօշները միութեան գիծ մը կը կազմեն գերմանական կայսրութեան փառաւոր անցեալին եւ գերման ազգին յաղթական վերածնութեան միջեւ: Անոնց միացումը պիտի մարմնացնէ պետութեան զօրութիւնը եւ գերման ժողովուրդին բոլոր տարրերուն սերտ համերաշխութիւնը: Զինուորական շէնքեր պիտի պարզեն միայն պատերազմական դրօշը»:

Այս յայտարարութիւնը կարդալէ յետոյ, Հիթլէրն ալ իր կարգին կոչ ուղղեց իր ընկերներուն եւ զինուորներուն՝ որպէս զի կարգապահ մնան առանց վերապահութեան եւ կոյր հնազանդութեամբ: «Այսօրուընէ սկսեալ Գերմանիոյ գործադիր իշխանութիւնը կը գտնուի ազգային կառավարութեան ձեռքը: Այժմ կը սկսի նոր շրջանը: Ժամն է մաքրագործելու պետութիւնը եւ վերահաստատելու բարեկարգութիւնը: Ընկերներ, դուք 14 տարի պայքարեցաք Գերմանիոյ համար: Այսօր պաշտօնապէս կը ճանչցուի մեր պայքարի դրօշը: Մեր յաղթանակը այնքան մեծ է որ, չենք կրնար վրէժխնդրութեան գծուծ բաղձանք մը սնուցանել: Եթէ վերականգնումի թշնամիները ո՛ր եւ է դիմադրութիւն փորձեն, կառավարութիւնը պիտի կրնայ անմիջապէս ոչնչացնել զայն եւ դուք պիտի ստանաք անհրաժեշտ հրամանները: Բայց, զգուշացէք լրտեսներէն եւ խառնակիչներէն զորս համայնավարները մտցուցած են մեր շարքերուն մէջ եւ զորս պիտի կրնանք հեռացնել արագօրէն»:

⁂ Խորհրդարանը կը բացուի մարտ 21ին, բայց հրաւէր չէ ուղղուած համայնավար երեսփոխաններուն, որոնք 81 հոգի են: Հրաւէր չէ ուղղուած նաեւ Փրուսիոյ Երեսփ. Ժողովի համայնավար անդամներուն (63 հոգի):

⁂ Խռովութիւնները կը շարունակուին զանազան քաղաքներու մէջ: Քիլի մէջ հիթլէրականները ընկերվարական փաստաբան Շփիկէլի տունը երթալով, վար կանչեցին: «Ոստիկանութիւնն է, բացէք», կը պոռային: Փաստաբանը վար իջաւ հակառակ կնոջը աղաչանքներուն, եւ գետին փռուեցաւ երկու անծանօթներու կողմէ:

Հակահրէական ցոյցերն ալ կը շարունակուին զանազան քաղաքներու մէջ: Հիթլէրականները կոխելով հրէական վաճառատուները, թոյլ չեն տար որ գնումներ ըլլան:

⁂ Կառավարութիւնը որոշեց Ազգային Քարոզչութեան (պրոպագանտա) նախարարութիւն մը հաստատել եւ այդ պաշտօնին կոչել հիթլէրական ականաւոր գործիչ մը, Կէօպելս:

35 պաշտօնեաներ գնդակահարուած

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Չեկային պաշտօնական մէկ ցուցակը, որուն համաձայն գնդակահարուած են 35 պետական պաշտօնեաներ, զանազան նախարարութիւններէ: Անոնք ամբաստանուած են թէ «հակայեղափոխական վնասարարութիւն կատարած են Ուկրայինայի, հիւսիսային Կովկասի եւ Սպիտակ Ռուսիոյ գիւղատնտեսութեան մէջ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ մեղադրեալները մեքենաներ փճացուցած, ցանքը խանգարած եւ ուրիշ վնասներ պատճառած են, կացութիւնը ծանրացնելու եւ սով ստեղծելու համար:

Վճիռը գործադրուած է անմիջապէս: Մահապարտներուն մէջ կը գտնուին Ռուսեր, Լեհեր, Հրեաներ եւն.: Ուրիշ 22 հոգի դատապարտուած են տասը տարի բանտարկութեան, իսկ 18 հոգի՝ ութ տարի:

⁂ Մոսկուայի Չեկան կոխելով անգլիական Վիքըրս տան ներկայացուցիչին բնակարանը, ձերբակալեց չորս անգլիացի եւ չորս ռուս պաշտօնեաներ: Այս առթիւ գրաւեց նաեւ շատ մը թուղթեր:

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼ ՎՐԱՆԱՔԱՂԱՔԷՆ

(Արտատպուած՝ Photo Monde et Faits - Divers շաբաթաթերթէն, որ այս առթիւ թղթակցութիւն մըն ալ հրատարակած է)

Կիւլպէնկեանի խորհրդաւոր դերը մեծ պատերազմին

Ծանօթ ռուս գրիչ մը, Ա. Լուկին, ուշագրաւ յօդուածի մը մէջ, որ կը վերաբերի բոլշեւիկներու որդեգրած քաղաքականութեան Նեղուցներու հարցին մէջ, կը յիշատակէ, ի միջի այլոց, հետեւեալ փաստաթուղթը. («Պոսլ. Նովոսթի», Փարիզ, 1933 մարտ 10).

— «Այդ օրերուն (ՅԱՌԱՋ. — 1916ի սկիզբը) կը զուգադիպի Թուրքիոյ կողմէ անջատ հաշտութիւն կնքելու համար կատարուած առաջին փորձը: Փարիզի ռուսական դեսպան Իզվոլսկին կը հեռագրէր Պետրոգրադ, արտաքին նախարար Սազոնովին.

« Պատճէնը Լոնտոն: Տեղւոյս ելմտագէտներէն քանի մը հոգի — ամէնէն պատուական եւ ամէնէն աւելի Ռուսիոյ նուիրուած մարդոցմէն — իմ ուշադրութիւնը հրաւիրեցին երիտասարդ - թրքական կառավարութեան նախկին խորհրդական լոնտոնաբնակ հայ Կիւլպէնկեանի վրայ, մարդու մը, որ հաճոյքով պիտի յօժարէր կաշառել քանի մը թուրք քաղաքական գործիչներ, անոնց օգնութեամբ Պոլսոյ մէջ յեղաշրջում մը կատարել կարենալու համար ի նպաստ Համաձայնականներու: Կիւլպէնկեանը 25 միլիոն ստերլին հարստութիւն ունի եւ գլխաւոր բաժնետէրն է հոլանտական նաւթային ընկերութեան: Անիկա մերձաւոր յարաբերութեանց մէջ է իր մէկ ցեղակցին հետ, որ կը բնակի Ռուսիա: Այս տեղեկութիւնները հաղորդող ելմտագէտը կը յայտնէր, որ ինք հնարաւորութիւն չունի անմիջականօրէն բանակցութեանց մտնելու Կիւլպէնկեանի հետ »:

Ի պատասխան այս հեռագրին, Սազոնովը կը հեռագրէր Լոնտոն, դեսպան Բենկենդորֆին.

— « Պատճէնը Փարիզ: Կը պատասխանեմ Իզվոլսկիի թիւ 91ի հեռագրին: Թերեւս բրիտանական կառավարութիւնը փափաքէր օգտուիլ ֆրանսացի ելմտագէտներու տուած խորհուրդէն: Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած ամէն խռովութիւն պիտի դիւրացնէր մեր հետապնդած նպատակը »:

Պոլսոյ Քաղաքապետութիւնը կը պատրաստուի ծախել Բանկալթիի գերեզմանատունը

Պոլսոյ քաղաքային Դ. ատեանը անկէ առաջ որոշած էր թէ Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատունը պէտք է քաղաքապետութեան փոխանցուի իբր լքեալ, եւ Պատրիարքարանի փաստաբաններն ալ Վճռաբեկին դիմած էին, խնդրելով որ բեկանէ այս որոշումը:

Վճռաբեկը մարտ 4ի նիստին բեկանած է այդ որոշումը եւ արդիւնքը հաղորդած է քաղաքապետութեան փաստաբաններուն, որոնք ներկայ էին նիստին: Պատրիարքարանի փաստաբանները կը բացակայէին:

Իր վճիռին մէջ, Վճռաբեկը կ'ըսէ թէ Պատրիարքարանը իրաւասու չէ դատ բանալու այդ գերեզմանատան համար, նկատելով որ այդ հողը բարեգործական հաստատութեան « ազար » չէ, եւ հետեւաբար կարելի չէ հոն կիրարկել Բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին Դ. յօդուածը:

« Աքշամ » կ'ըսէ թէ այս բեկանումէն յետոյ այլ եւս ո եւ է արգելք չկայ եւ քաղաքապետութիւնը կը կարծէ թէ պիտի կարենայ գրաւել ոչ միայն գերեզմանատունը, այլ եւ Պատրիարքարանին կողմէ տրուած 20,000 ոսկիի երաշխաւորութեան գումարը:

Վճիռը երբ իրենց հաղորդուի, Պատրիարքարանի փաստաբանները 15 օրուան ընթացքին որոշումի սրբագրութիւն (թասհիհը գարար) պիտի պահանջեն, որովհետեւ խնդրոյ առարկայ յօդուածին մէջ « ազար » բառը չկայ, այլ « կայրը մէնգուլ մալլար » (անշարժ ինչքեր) բացատրութիւնը: Արդէն, նոյն այդ յօդուածին վրայ հիմնուած, Պոլսոյ դատարանը անկէ առաջ ընդունած էր թէ հայ համայնք մը կայ եւ պատրիարքն ալ իբրեւ « միւթէվէլլի » իրաւունք ունի դատ բանալու:

⁂ Թուրք թերթ մը կը գրէ թէ Վճռաբեկին որոշմնագիրը ստանալուն պէս, քաղաքապետութիւնը Թափուի վարչութեան պիտի դիմէ, գերեզմանատան սեփականատիրութեան թուղթերը ստանալու համար: Անմիջապէս յետոյ մասերու պիտի բաժնէ գերեզմանատունը եւ պիտի ծախէ:

Հօյպունի ներքին վէճերը

Մարտինի « Հալքըն Սէսի » թերթը կը գրէ. — Պառակտումը կը շարունակուի Սուրիոյ Հօյպունի վարիչներուն մէջ: Հաճօ կը պահանջէ որ Պէտիրխանի Սիւրէյեա ետ վերադարձնէ իր ծախսած 800 հնչուն ոսկին: Միեւնոյն ատեն կ'ուզէ որ երեւան հանուի Հօյպունի պիւտճէին հազար ոսկիի բացը:

Պէտիրխաններ եւ Ճէմիլ փաշազադէները, ասոր վրայ կ'ըսեն թէ այդ դրամները քարոզութեան պիտի յատկացուին Արեւելեան Նահանգներու մէջ, խռովութիւն յարուցանելու համար: Հաճօ կ'աշխատի համոզել թէ այլ եւս անկարելի է խռովութիւն յարուցանել Թուրքիոյ մէջ, բայց չի յաջողիր: Ասոր վրայ կը հեռանայ Հօյպունէն:

Իպրահիմ փաշա զադէ Հալիլ պէյ, որ երեսփոխան ընտրուած է Սուրիոյ խորհրդարանին, իր ընկերներէն կ'արհամարհուի, որովհետեւ խառնուած է Ելճէզիրէի մէջ քիւրտեւհայ պետութիւն մը հիմնելու գործին: Հալիլ պէյի միակ նպատակն է պահել իր երեսփոխանութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՌԱՋԻՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Խ. Հ.»ի յունուար 26ի թիւին մէջ՝ երեսուն սիւնակների վրայ, փռուած է Աղասի Խանջեանի ընդարձակ զեկուցումը՝ հնգամեակի արդիւնքների մասին: Խորհրդային Հայաստանի վարիչների համար, այդ արդիւնքները բնորոշում են որպէս «սոցիալիստական հնգամեակի յաղթանակ»: Պէտք է ծանօթանալ այդ «յաղթանակի»ն եւ քննութեան առնել մեր երկրի տնտեսական արդի վիճակը:

1923—28 թիւերին, հինգ տարուան ընթացքում, Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան հիմնական «ներդրումները» կազմել են 69 միլիոն ռ. գումար: Համաձայն հնգամեայ ծրագրի, ենթադրւում էր ներդրումների գումարը հասցրել 267 միլիոն ռ.: Այն ինչ 1928—32 թիւերին, չորս եւ մէկ քառորդ տարում, ներդրումներ եղած են 311 միլիոն ռ.: Ծրագիրը գերակատարուել է 18 տոկոսով:

Առաջին հնգամեակում Հայաստանում գործարկուել են 22 նոր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ եւ վեց նոր հիդրոկայաններ՝ Իջեւանի, Դիլիջանի, Գորիսի, Լենինականի, Զորագէսի եւ Երեւանի երկրորդ կայանը: Հնգամեակի ընթացքում կառուցուել եւ գործարկուել են Լենինական – Արթիկ, Արթիկ – Մահմուդջուղ, Ղափան – Միջեւան եւ Անի – Պէմզա երկաթուղագծերը: 1927—28 թուի վարձով աշխատողների 45,400 հոգու քանակը՝ ներկայումս հասել է 98,600 հոգու: Բանուորների աշխատավարձը հնգամեակի չորս տարում աճել է 183 տոկոսով:

Գիւղատնտեսութեան հիմնական ներդրումների հնգամեայ ծրագիրը չորս ու մէկ քառորդ տարում գերակատարուած է 18 տոկոսով, ջրային տնտեսութեանը՝ 6 տոկոսով ցանքերի ընդհանուր տարածութիւնը հնգամեակի չորրորդ տարում կազմում է մօտ 400 հազար հեկտար, 1927 թ. 322 հազար հեկտարի փոխարէն: 1928 թուի 179 տրակտորի (մեքենաշարժ արօր) փոխարէն՝ 1932 թ. կար 520 տրակտոր: Գիւղատնտեսական մեքենաների ներմուծման հնգամեայ ծրագիրը գերակատարուած է 92 տոկոսով: Գիւղական տնտեսութիւնների 38 տոկոսը համախմբուած է կոլխոզների (հաւաքական տնտեսութիւն) մէջ եւ կազմակերպուած են 61 խորհրդային տնտեսութիւններ:

Ելնելով Խանջեանի վիճակագրութիւնից, պէտք է եզրակացնել, որ, իրօք, Հայաստանի տնտեսութիւնն առաջին հնգամեակում հսկայական յառաջդիմութիւն է ունեցել: Սակայն, Հայաստանի տնտեսութեան իրական վիճակն ըմբռնելու համար միայն արտաքին տպաւորութիւնները բաւական չեն: Անհրաժեշտ է աւելի մօտից ծանօթանալ երկրի տնտեսական կացութեան հետ եւ, որ գլխաւորն է, կարդալ ու հասկնալ խորհրդային վիճակագրական թուերը:

Համաձայն Խանջեանի տուեալների, Հայաստանի արդիւնաբերութեան ընդհանուր արտադրանքի հնգամեայ ծրագիրը կատարուել է մօտ 85 տոկոսով: Մենք տեսանք, որ ներդրումների ծրագիրը գերակատարուել է 18 տոկոսով, իսկ արտադրանքի ծրագիրը թերակատարուել է 15 տոկոսով: Հետեւաբար, Հայաստանի տնտեսութեան արդիւնաբերական ճիւղը առաջին հնգամեակում ունեցել է 33 տոկոսի բաց:

Ցետոյ, Խանջեանը հպարտօրէն յայտարարում է, որ Հայաստանը գիւղատնտեսական երկրից արդէն դարձել է արդիւնաբերական – գիւղատնտեսական երկիր եւ արդիւնաբերական արտադրանքի տեսակարար կշիռը ժողովրդական ընդհանուր տնտեսութեան մէջ, գիւղատնտեսական արտադրանքի նկատմամբ, հնգամեակի չորրորդ տարում հասել է 52,4 տոկոսի (1927—28 թ. 29 տոկոսի փոխարէն): Ի հարկէ, Աղասի Խանջեանը պարծենալու իրաւունքը կ'ունենար, եթէ տոկոսային այդ յարաբերութիւնը տեղի ունենար գիւղատնտեսութեան զարգացման հետ զուգընթաց:

Սակայն, հողժողկոմ Գ. Եսայեանի զեկուցումից («Խ. Հ.», 1932 թ. հոկտ. 15) մենք գիտենք, որ բերքատուութիւնը հնգամեակի ընթացքում սոսկալի չափերով նուազել է: Հնգամեակից առաջ, մէկ հեկտար հողից ըստացւում էր՝ հացահատիկ 9,5, գետնախնձոր 99,9, բամպակ 11,6 եւ խաղող 89 կենդինար: Իսկ հնգամեակի վերջին տարում (1932 թ.), մէկ հեկտարից ստացուել է՝ հացահատիկ 5, գետնախնձոր 74, բամպակ 6 եւ խաղող 41 կենդինար: Այսպիսով, հնգամեակի ընթացքում բերքատուութիւնն ընկել է՝ հացահատիկի եւ բամպակի 45, գետնախնձորի 25,9 եւ խաղողի 60 տոկոսով: Միջին հաշուով, ընդհանուր բերքատուութիւնը նուազել է 44 տոկոսով:

Խանջեանը լռութեամբ է անցնում գիւղատնտեսական ընդհանուր արտադրանքի թուերի վրայից, ենթադրելով, որ վիճակագրական խարդախութիւններով աշխարհը կը զարմացնէ: Ջուր ջանք, որովհետեւ թուաբանական պարզ հաշիւն ասում է, որ Հայաստանի արդիւնաբերութեան տեսակարար կշիռը բարձրացել է 52,4 տոկոսի պարզ այն պատճառով, որ հնգամեակի ընթացքում ահռելի չափերով ընկել է գիւղատնտեսական ընդհանուր արտադրանքի քանակը:

Եւ այդ անկումը տեղի է ունեցել, երբ գիւղատնտեսութեան հիմնական ներդրումների ծրագիրը գերակատարուել է 18 տոկոսով, 341 նոր տրակտորներ են ստացուել, գիւղատնտեսական մեքենաների ներմուծումը գերակատարուել է 92 տոկոսով, իսկ ջրային տնտեսութեան ծրագիրը՝ 6 տոկոսով: Եւ այս աղաղակող փաստերը ձեռքի տակ ունենալով, իրաւունք չունի՞նք յայտարարելու, թէ հնգամեայ ծրագրի կիրառումը կործանարար եղաւ Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան համար, քանի որ հողագործական Հայաստանի գիւղատնտեսական տնտեսութիւնը հիմնովին քայքայուեց:

Որքան էլ որ Խանջեանը կ'ուզէ ըստահակի պէս թող փողոցային հայհոյանքներ ուղղէ դաշնակցական քննադատների հասցէին, սակայն, փաստերի լեզուն աւելի զօրաւոր է, մանաւանդ, որ առնուած են խորհրդային թերթերից:

Խորհրդային հնգամեակը հիմնական երկու թերութիւններ ունի: Նախ, որպէս երկրի ողջ տնտեսութեան մենատէր վարող, համայնավար կուսակցութիւնը բոլոր հնարաւորութիւններն ունի տնտեսական ու ֆինանսական միջոցները կեդրոնացնելու որոշ ուղղութեամբ եւ առանձին զարկ տալու տնտեսական այս կամ այն ճիւղին: Ծրագիրներ կազմելիս, երբեք չեն առաջնորդւում երկրի տնտեսական ընդհանուր շահերով եւ ի նկատի են առնում միմիայն կուսակցական համագումարների որոշումները: Այս որոշումները գործադրելու եւ իրականացնելու համար իշխանութիւնը դիմում է բռնի միջոցների եւ հարկադրում ժողովրդին իր ուժերէն վեր զոհաբերութիւններ ստանձնել: Փոխանակ տնտեսութիւնը զարգացնելու համաչափ ու աստիճանաբար, մէկ կողմից հսկայ հիդրոկայաններ ու գործարաններ են կառուցւում եւ միւս կողմից քայքայւում գիւղական տնտեսութիւնը: Ապացոյց, Հայաստանի վիճակը:

Երկրորդ, համայնավարներն ընկած քանակի յետեւից, անտեսում են որակի, ինքնարժէքի եւ արտադրանքի խնդիրները: Ինքը Խանջեանն էլ խոստովանում է, որ այդ տեսակէտից դրութիւնը Հայաստանում բաւարար չէ:

«Շատ տեղերում, ասում է նա, արմատաւորւում էր այն երեւոյթը, երբ տնտեսական ձեռնարկի աշխատանքը գնահատում էին՝ ելնելով ծրագիրների կատարման քանակական ցուցանիշներից, անտես անելով արտադրանքի որակը, նրա ինքնարժէքը:

«Կառուցողական աշխատանքների բարձրութեան վրայ չէին դրուած, մինչեւ այժմ, կառուցուած գործարանների արհեստագիտական – տնտեսական եւ արտադրական լրիւ իրացման աշխատանքները:

«Գլխաւորապէս շնորհիւ վատորակ ղեկավարութեան ու աշխատանքի, մենք չկարողացանք ինքնարժէքի իջեցման գծով կատարել անցեալ տարուան ծրագիրներով նախատեսուած ցուցանիշները, ընդհակառակն, մեր գործարանների մի մասն ինքնարժէքի իջեցման փոխարէն՝ անցեալ տարի նոյնիսկ մի քիչ յետ գնաց ցուցանիշով գրաւուած դիրքերից»:

Այս թերութիւնները մատնանշելով, Խանջեանը հետեւեալ կոչն է ուղղում.

«Բարձրացրել բանուորական նոր կադրերի որակաւորումը, իրապէս տիրանալ մեր գործարանների նոր տեխնիկային, առաջ բերել բանուորների մէջ հոգատար ու սրտցաւ վերաբերմունք դէպի գործարանը, նրա սարքաւորումը, դէպի ծրագիրների անպայման լրիւ կատարումը — ահա մեր հիմնական անելիքը ներկայումս»:

Ահա թէ ինչպէս է տարւում շինարարութիւնը Հայաստանում: Տարիների ընթացքում կառուցւում ու հնգամեակի թուերով աշխարհ զարմացնում, եւ, միայն վերջը, երբ արդիւնքի հանրագումարը կազմում, նոր են նկատում թերութիւնները եւ որոնում «հիմնական անելիքը ներկայումս»:

Աւելորդ է կանգ առնել մանրամասնութիւնների վրայ ու ցոյց տալ տնտեսական այս կամ այն ճիւղի ճեղքերը եւ յայտնաբերել ժողովրդի կրած զրկանքներն ու տառապանքը: Միայն ասենք, որ մի կողմից թանկարժէք կառուցումների վրայ անհաշիւ դրամ ու մարդկային եռանդ է շռայլւել, միւս կողմից երկրի տնտեսութեան որոշ ճիւղերը մատնուել են անխնայ քայքայման: Երբեք, ոչ մի երկրի ժողովուրդ այնպիսի թշուառութեան չի հասցուած տնտեսական շահագործման հետեւանքով, որքան Հայաստանի ժողովուրդը:

Իսկ արդի՞ւնքը:

Առաջին հնգամեակում Հայաստանի արդիւնաբերութիւնն ունեցաւ 33 տոկոսի բաց, իսկ բերքը նուազեց 44 տոկոսով:

ԱՇՈՏ-ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐՈՒ ՄՇԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Առանձին յիշատակութեան արժանի է Սուրիոյ ձիթապտուղի արտադրութիւնը որ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ երկրին տնտեսութեան մէջ:

75,000 հեկտար տարածութեան վրայ ձիթենի տնկուած է (Սուրիա 51 հազար 500, Լիբանան 14,000, Լաթաքիա 10,500) եւ տարեկան 856,000 կենդինար ձիթապտուղ կը ստացուի: 1930ին ձէթ պատրաստուած է 169,000 կենդինար որուն մէկ մասը՝ 32,500 կենդինար ղրկուած է Եգիպտոս, Իտալիա, Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգներ: Այդ տարին, արտածումը ապահոված է 11 միլիոն ֆրանք, իսկ 1929ին մուտքը եղած է 18ուկէս միլիոն ֆրանք: Անցեալ տարի, 1932ին, ձէթի բերքը նուազած էր թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ Պաղեստինի մէջ (վնասուած տաքերէն եւ մարախներէն). այս պատճառաւ ալ ձէթին գինները յաւելում կրեցին ամէն կողմ:

Օճառի պատրաստութիւնը մասամբ կապուած ըլլալով ձէթին, արտածումը 1930ին եղած է 8,250 կենդինար, արժելով 2ուկէս միլիոն ֆրանք:

Այգեգործութիւնը որոշ շրջաններու զբաղումը դարձած է. կը մշակուի 51 հազար 600 հեկտար այգի (Սուրիա 33,400, Լիբանան 10,600, Լաթաքիա 7,000 եւ Ճէպէլը Տրիւզ 600): Լիբանանի ամենայայտնի այգիները կը գտնուին Զահլէի, Շթորայի եւ Պհամտունի շրջակայքը: 1930ին այգեգործութիւնը տուած է 1,620,800 կենդինար խաղող եւ 20,000 կենդինար գինի (Սուրիա՝ 920,000, Լիբանան՝ 400,000 + 20,000 գինի, Լաթաքիա՝ 300,000 եւ Ճէպէլը Տրիւզ 800): Լաւ գինին կը պատրաստուի Շթորայի եւ Քսարայի մէջ:

Գինիի արտադրութիւնը անբաւական է Սուրիոյ բնակչութեան համար. 1000 թոնի չափ գինի կուգայ Ֆրանսայէն եւ Ալճերիայէն եւ մաս մըն ալ Սպանիայէն: Բայց մաքսապաշտպան նոր օրէնքներով (ալքոլի վրայ), այգեգործութիւնը արդէն իսկ կարեւորութիւն կը ստանայ եւ կասկած չկայ թէ մօտ ժամանակէն Սուրիոյ արտադրութիւնը պիտի բաւէ իր պէտքերուն:

Պտղատու ծառերու մշակութիւնը օրէ օր կը զարգանայ Սուրիոյ մէջ: Կառավարութիւնը Եւրոպայէն տունկեր բերել կուտայ եւ ձրի կը բաշխէ պարտիզպաններուն եւ հողագործներուն:

Թարմ պտուղներու արտադրութիւնը հետեւեալն է. —

1930ին

Կենդինարով	Լիբանան	Սուրիա
Նարինջ եւ մանտարին	330,000	2,750
Ծիրան	112,000	251,250
Կիտրոն	70,000	490
Պանան	47,000	21
Տանձ	34,000	11,000
Սալոր	50,000	—
Խնձոր	42,000	29,340
Թուզ	40,000	270,000

Վերոյիշեալ թարմ պտուղներէն նարինջի եւ պանանի մէկ մասը կ'արտածուի դէպ ի դրացի երկիրներ. Սայտայի եւ Տրիպոլսոյ պարտէզները միջին հաշուով տարեկան կ'արտադրեն 800,000 սնտուկ նարինջ, որուն գրեթէ կէսը կը ծախուի օտար երկիրներու մէջ: Կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ նարինջի մշակութեան եւ առեւտուրի վրայ: Լիբանանի համար հասոյթի լաւագոյն աղբիւրներէն կրնայ նկատուիլ նարինջի բերքը: Վերջին տարին Լիբանանի նարինջ արտադրողները բաւական վնասուեցան, երբ Ռուսիա սկսաւ իր գնումները ուղղակի Պաղեստինէն ընել, փոխանակելով իր ապրանքներու հետ: Իսկ Եգիպտոսն ալ իր կարգին բարձրացուցած է մաքսը թարմ պտուղներու վրայ, զարգացնելու իր տեղական արտադրութիւնները:

ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Հողամշակութեան հետ անմիջականօրէն կապուած է նաեւ անասնաբուծութիւնը: Անցեալ տարի եւ այս ձմեռ եւս, Սուրիոյ արջառը մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ: Ցաւալի է այս ձմեռ անձրեւի չգոյութեան պատճառաւ խոտերը չբուսան եւ կենդանիներ անօթի մնալով մեռան Ճէզիրէի, Տէր-Զօրի շրջակաները: Բնականաբար պիտի վնասուէին նաեւ վաճառականները, որոնք կանխավճարներ ըրած էին աշիրէթներուն: Այսպէս, Հալէպի, Հոմսի, Համայի, Տէր – Զօրի եւ Դամասկոսի վաճառականներ կարեւոր կորուստներու ենթարկուեցան:

Բնականոն տարիներուն, արջառի առեւտուրը կը հասնի 7 — 800,000 կենդանիի որուն կէսը կը վաճառուի Հալէպի շուկաներու վրայ եւ կէսն ալ Համա, Հոմսի շրջակաները:

Սուրիոյ մէջ գտնուող կենդանիներու ընդհանուր թիւն եղած է 1930ին.

Ոչխար	2,500,000
Այծ	2,000,000
Կով եւ եզ	285,000
Ուղտ	77,000
Ձի, ջորի եւ էշ	190,000
Գումար	5,052,000

Կենդանական արտադրութենէն՝ բուրդը կ'արտածուի մեծ մասով Ամերիկա, ապահովելով տարեկան 30—35 միլիոն ֆրանք: Կարագի արտածումը 1931ին եղած է 7,000 կենդինար, մօտ 8 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ, իսկ 1930ին արտածումը եղած է 9,000 կենդինար 12 միլիոն արժողութեամբ: Կաշիի եւ մորթի արտածումը դէպ ի Իտալիա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգները, տարեկան ապահոված է 10 — 15 միլիոն ֆրանք:

Վերջացնելու համար Սուրիոյ հողային արդիւնաբերութեան տարեկան արտադրութիւնը, ստորեւ կուտանք խտացած դրամական մէկ հաշուեկշիռը որ աւելի յստակօրէն կը ներկայացնէ ընդհանուր պատկերը. —

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1930ԻՆ

	Ներածում սուր. ոսկի	Արտածում սուր. ոսկի
Արմտիք եւ սննդեղէն	2,787,157	2,080,631
Պտուղ բանջարեղէն, հունտ, տունկ	1,998,093	2,739,456
Ծխախոտ եւ թէմպէքի	462,116	76,008
Գումար՝	5,247,366	4,896,095

Կը տեսնենք որ, տարբերութիւնը՝ մօտ 451,000 սուր. ոսկիի բացը յառաջ եկած է ծխախոտի ներածումէն եւ ինչպէս գիտել տուինք նախորդ յօդուածով, ծխախոտի մշակութիւնը կը զարգանայ եւ 1933ի բացը գրեթէ չնչին գումար մը պիտի ըլլայ:

X

Ամփոփ կերպով տուինք Սուրիոյ հողամշակութեան ընդհանուր կացութիւնը ներկայացնող մէկ պատկերը՝ թէ մշակուած հողի տարածութեամբ եւ թէ արտադրած քանակութեամբ: Անշուշտ կարելի չէ ըսել որ այս թիւերը կրնան համապատասխանել 1932 տարուան: Այդ անկարելի է, որովհետեւ ներկայ քաղաքական եւ տնտեսական պայմանները օրէ օր կը փոխուին եւ կը փոխուին նաեւ երկրի արտադրութիւնները: Դրացի երկիրներ նոր օրէնքով անմիջապէս կը հարուածեն տեղական մշակութիւնը: Իսկ Սուրիոյ մաքսապաշտպան նոր օրէնքը շուտով կը վնասէ միւս երկիրներու արտադրութիւններուն: Ահա, այս հիմունքներով, եթէ պատեհութիւնը ունենանք Սուրիոյ հողային արդիւնաբերութեան 1933ի կացութիւնը տալու, շատ հաւանաբար փոխուած պիտի տեսնենք, բաղդատելով 1930ի կամ 1931ի արտադրութեան հետ:

Սուրիոյ հողագործութիւնը դեռ հեռու է մխիթարական ըլլալէ: Նախ, Սուրիոյ գիւղացին աղքատ է եւ զուրկ դրամական միջոցներէ: Մանաւանդ աւելի աղքատացաւ, երբ հողային արտադրութիւնը աժանցաւ, իսկ միւս կողմէն ապրուստը աւելի դժուարացաւ: Սուրիոյ գիւղացին շատ մը շրջաններու մէջ միջնադարեան արօրով կը հերկէ իր արտը եւ յաճախ կը տեսնենք արօրին լծուած էշ մը՝ եզան կամ ուղտի ընկերակցութեամբ: Մեքենական աշխատանքը շատ քիչ է տարածուած գաւառներու մէջ եւ եթէ բոլոր հողագործներն ալ ի վիճակի ըլլան մեքենաշարժ արօրներով հերկել իրենց դաշտերը, անկասկած, մէկ հեկտարը 15 — 20 կենդինար ցորեն, գարի կրնայ արտադրել: Հողատէր իշխանութիւնը հնարաւոր միջոցներով կ'աշխատի կազմակերպել Սուրիոյ հողամշակութիւնը: Քանի մը տարիէ ի վեր կը գործէ ջրաբաշխական ընկերութիւնը: Արդէն նախնական քննութիւնները վերջացած են եւ աշխատանքները յառաջ կը տարուին: Սուրիոյ հողը չափազանց բարեբեր է եւ այս պատճառաւ ալ, քիչ աշխատանքով կարելի կ'ըլլայ լաւ բերք ստանալ: Սուրիոյ մէջ դեռ ընդարձակ դաշտեր կան որոնք անմշակ ձգուած են իրենց բախտին: Մօտաւորապէս 2 միլիոն հեկտար մշակելի հող կայ, Սուրիոյ սահմաններու մէջ: Սուրիոյ արտադրած հացահատիկը ներկայիս կը բաւարարէ 2,800,000 բնակչութիւն ունեցող երկրի մը: Որով, երբ դաշտերը մշակուին մեքենական գործիքներով եւ գիւղատնտեսութիւնն ալ յառաջ տարուի գիտական օրէնքներով, Սուրիոյ արտադրութիւնը շուտով կարելի է կրկնապատկել եւ ժողովուրդը կ'ապրի աւելի լայն պայմաններու տակ:

Գ. ՍԱՀՃԵԱՆ

ԽՄԲ. — Այս արժէքաւոր ուսումնասիրութեան Ա. եւ Բ. մասերը հրատարակուած են ՅԱՌԱՋի մարտ 9ի եւ 10ի թիւերուն մէջ:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ԵՐԿԱՐ ԱՊՐԻԼ

Մարդոց շատերուն երազն է երկարակեաց ըլլալ, այսինքն հարիւր եւ աւելի տարիներ ապրիլ: Գիտութեան ներկայ պայմաններուն մէջ կարելի՞ է իրականացնել այդ երազը. ահա՛ հարց մը, որուն պիտի ջանանք պատասխանել, հիմնուելով գիտութեան արդի տուեալներուն վրայ:

Նախ ըսենք թէ՝ կենդանական կամ բուսական աշխարհին պատկանող իւրաքանչիւր տեսակ ունի ապրելու առաւելագոյն տեւողութիւն մը, որմէ անդին կարելի չէ անցնիլ: Այսպէս, կան շատ մը բոյսեր, որոնք տարի մը միայն կ'ապրին, կը ծաղկին, սերմ կուտան ու կը մեռնին: Հնարաւորութիւն կա՞յ երկարելու անոնց գոյութեան տեւողութիւնը. հաստատուած է թէ ծաղիկներու փթթումին ժամանակը ուշացնելով, մէկ տարի ապրող բոյսերը կրնան երկու տարի ապրիլ. սակէ զատ, քիչ ապրող տունկերը փոխելով իրենց կեանքին պայմանները, կրնան շատ ապրիլ:

Սակայն բոյսերուն վրայ ձեռք բերուած այս հաղուադէպ արդիւնքները մեզի չեն թոյլատրեր հետեւցնելու թէ պարագան նոյնն է նաեւ կենդանիներուն համար, որովհետեւ այդ մարզին մէջ կատարուած փորձերը մինչեւ այսօր չեն տուած որ եւ է լուրջ արդիւնք:

Անդրադառնալով մարդուն, կրնանք ըսել թէ երկարակեցութեան առաջին ու գլխաւոր պատճառը ժառանգութիւնն է: Արդարեւ, վիճակագրութիւնները հաստատած են թէ՝ երբ բնական պայմաններու մէջ ծնողք մը 80 տարի չապրիր, իրենց զաւակները այդ տարիքին կը հասնին 6 առ հարիւր համեմատութեամբ, իսկ երբ անոնցմէ մէկը 80 տարի ապրի, զաւակներն ալ կրնան այդ տարիքին հասնիլ: Երբ այր ու կին 80էն աւելի ապրին, իրենց զաւակները կրնան անցնիլ այդ տարիքը 20 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ժառանգականութեան այս երեւոյթը ընդհանուր է նաեւ կենդանական եւ բուսական բոլոր տեսակներուն համար:

Երկարակեցութեան ուրիշ կարեւոր մէկ պատճառը կարելի է նկատել գործարանային յօրինուածութիւններու հիւթանջատումը, այսինքն կենդանական գործարաններուն մէջ գտնուած մասնաւոր գեղձերու արտադրութիւնները, ինչպէս՝ փայծաղը, մասնաւոր սեռական գեղձերը, եւն., որոնք կը խառնուին արեան, ու անոր միջոցաւ կը շրջին գործարանային յօրինուածութիւններուն մէջ:

Արդ, երբ ներքին հիւթանջատումները կանոնաւոր են, գործարանային յօրինուածութիւնները երիտասարդ կը մնան, իսկ երբ անոնք չքանան կամ տկարանան, գործարանը կը ծերանայ: Այդ անպատեհութեան առաջքը կարելի է առնել ծերացած գեղձերը փոխարինելով երիտասարդ գեղձերով, ասով ենթակային երակներուն մէջ վերանորոգուած արիւն կը հոսի, եւ գործարանները կ'երիտասարդանան:

Այս մասին Տօքթ. Շթայնախի, Տօքթ. Վորոնովի կատարած փորձերը ծանօթ ըլլալով ամէնուն, աւելորդ է համարենք ծանրանալ այդ նիւթին վրայ: Միայն անցողակի ըսենք թէ Վորոնովի՝ այդ մարզին մէջ ձեռք բերած արդիւնքները խիստ յաւակնոտ են: Ամէն անգամ որ փորձը կատարուած է տարիքոտ արու այծի մը, խոյի մը կամ այր մարդու մը վրայ, յաջող արդիւնքներ ստացած է, եւ կենդանին կամ մարդը վերստացած են իրենց ուժն ու կորովը, եւ երիտասարդական թարմութիւնը: Էգ կենդանիներու կամ կիներու վրայ գործողութիւնները աւելի փափուկ ու դժուարին ըլլալով չէ տուած պէտք եղած արդիւնքը:

Այսպէս, Վորոնով յաջողած է կեանքը հազիւ քանի մը տարի երկարել, որով կարելի չէ բաղդատել այս արդիւնքը ժառանգականութեան ընձեռած առաւելութիւններուն հետ: Արդարեւ, շատ ապրելու ամենակարեւոր պայմանն է սերիլ երկարակեացներէ, եւ ունենալ տոկուն ու առողջ կազմուածք մը: Յետոյ կուգայ առողջապահական պայմաններուն բարւոք ու ճշգրիտ գործադրութիւնը, այսինքն՝ կանոնաւոր ու չափաւոր սննդառութիւն, լաւ մարսողութիւն, մաքուր ու առողջ օդ, մարզանքներ, եւ այլն:

Մէջնիքով երկարակեցութեան տեսակէտով վնասակար ու աւերիչ դեր մը վերագրած է մանրէներուն, որոնց հոծ բազմութեամբ կը վխտան մեր ներքին գործարաններուն, ինչպէս նաեւ մեզ շրջապատող օդին ու խմած ջուրին մէջ: Մէջնիքով կը յանձնարարէ առատ մածուն ուտել, չէզոքացնելու համար աւերները այն մակաբոյծ մանրէներուն, որոնք բոյն դրած են մեր մարմնին, մասնաւորապէս մեր աղիքներուն մէջ, եւ առաջքն առնել պնդերակութեան:

Պէտք է զերծ պահել մեր մարմինը բոլոր այն վնասակար տարրերէն, որոնք դուրսէն կամ ներսէն պայքար մղելով մեզի դէմ, կը ջանան խաթարել մեր մարմնին առողջութիւնը, եւ կանխահաս մահուան կը նախապատրաստեն մեզ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

Կեանքը Ֆիլիպէի մէջ

ՖԻԼԻՊԷ, 6 Մարտ (Յառաջ)- Կամքէ անկախ՝ քիչ մը ուշ տօնուեցաւ հոս «Փետրուար 18»ի տարեդարձը: Շաբաթ գիշեր, «Պետ. Սերենճեան» ընթերցասրահը լեփ-լեցուն էր: Երգչախումբը հանդէսի բացումը կատարեց «Մեր Հայրենիք»ով: Եղան արտասանութիւններ երկու երիտասարդներու կողմէ: Խօսեցաւ ընկեր. Թ. Արզումանեան, յենլով հոմայնավար Բորեանի գիրքի կայութեանց վրայ, թուեց այն պատճառները որոնք ծնունդ տուին այդ շարժման:

Ցետոյ տեղի ունեցաւ նորաընտիր 12 ընկերներու երդման արարողութիւնը: Բանախօսը նորերու ուշադրութեանը յանձնեց Դաշնակցութեան փշոտ ճամբան, ու գնահատեց իրենց նուիրումի տրամադրութիւնը: Եղած պահանջին վրայ, խօսեցաւ եւ ուրիշ ընկեր մը:

Գ. ԽԱՉ.— Գ. Խաչի մասնաճիւղը օրինակելի գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ: Ուրիշ առիթով մը կը գրենք այդ մասին: Վերջերս կազմակերպեց դասախօսութեան շարք մը: Տօքթ. Պ. Օրմանեան խօսեցաւ տարափոխիկ հիւանդութեանց եւ զգուշական միջոցներու մասին:

Տօքթ. Պ. Օրմանեան յանձն առած է, նաեւ, պատրաստել հիւանդապահուհիներ՝ Գ. Խաչի սանուհիներէն: Դասընթացքը շուտով կը սկսի:

Յաջորդ դասախօսութիւնը ըրաւ Գ. Խաչի անդամ մը՝ նիւթ ունենալով «Կարելի՞ է երջանիկ ըլլալ»: Երկու դասախօսութիւններուն ալ խուռն երկսեռ բազմութիւն մը ներկայ գտնուած էր սրահին մէջ:

«ԽԱԺԱԿ».— Դասախօսութեանց շարք մը կազմակերպած է նաեւ Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» խումբը: Անկէ առաջ, ընկեր Թ. Արզումանեան խօսեցաւ, քանի մը անգամ, կուսակցական եւ ազգային հարցերու շուրջ, որոնց մասին գրած եմ, արդէն:

Վերջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ օր (տօն). ընկերոջ մը կողմէ, «Ի՞նչ է երիտասարդութիւնը» նիւթի մասին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ.— «Պետօ Սերեժեան» ընթերցարանի «Սեւումեան» թատերասիրացը, որ քանի մը տարիէ ի վեր յաճախակի ներկայացումներ կուտայ, քանի մը օր առաջ Թաղապետական թատրոնին մէջ ներկայացուց «Պելա» թատերախաղը, (հեղինակը՝ հունգար), որ պատկերացումն է տնտեսական կեանքի ստեղծած ընտանեկան ողբերգութիւններուն: Խաղը թարգմանած էր «Սեւումեան»ի անդամներէն մէկը: Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր: Խաղը անցաւ բաւական յաջող: «Սեւումեան»ը կը պատրաստուի երկրորդ ներկայացման մը:

Այս գիշեր, նոյն սրահին մէջ, «Վ. Մանուէլեան» միութեան թատերախումբը կը ներկայացնէ «Միրանտոլինա»ն (Պանդոկապետուհին), իտալական գեղեցիկ զաւեշտը, զոր թարգմանած է Յ. Ազատեան:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Փետրուար 18ը Լա Սիօթայի մէջ

— :-: —

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 12 մարտ (Յառաջ).— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լա Սիօթայի «Խաժակ» խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, փետր. 18 տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ տեղւոյս «Պար Իտէալ» շքեղ սրահին մէջ: Կիրակի կէսօրէ յետոյ կանուխէն սրահը լեցուած էր, ու դեռ խումբ — խումբ կուգային:

Օրուան նախագահը ընկ. Տիգրան Գասպարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ հրաւիրեց ներկաները յարգանքի կենալ: Յետոյ երգեցիկ խումբը սրահը թնդացուց «Մեր Հայրենիք»ով:

Արտասանեցին Օր. Զարուհի Պիպեռեան, փոքրիկն Նաթուեան, Նշան Պիպեռեան, Նշան Բանիկեան: Փոքրիկն Սիրանուշ Տօնոյեան ազուոր կտոր մը արտասանեց ֆրանսերէնով: Ընկ. Սամուէլ Բրուտեան արտասանեց «Դէպ ի Յաղթանակ»ը: Մարսէյլէն ընկ. Սիմոն Աւոյեան մեներգեց երկու կտոր «Սիրուն Մանուշակ» եւ «Տըլէ Եաման»ը: Ընկ. Ս. Բրուտեան կրկին արտասանեց Գամառ — Քաթիպայի յանդիմանական եւ նկարի նըման մէկ կտորը, «Հայերուս Թուքը»: Տիկ. Նորոյեան մեներգեց «Սեւ մութ ամպերը»:

Օրուան բանախօսը ընկ. Ազգէն Մարտիրոսեան պատկերացուց փետր. 18ի դէպքերը:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք»ով: Հանդէսէն յետոյ նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերական հաւաքոյթ մը: Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը եւ ընկ. Ազգէն կարգ մը տեղեկութիւններ տուին Ֆրանսայի դաշնակցական ընկերներու կեանքին ու գործին մասին, որոնք շատ հետաքրքրութեամբ լսուեցան մեր ընկերներուն կողմէ: Յետոյ ընկերները միասին գացին հիւանդ ընկերոջ մը բնակարանը:

Ս.

Վերջապէս...

—.—

ԼԻՈՆ, 10 Մարտ (Յառաջ).— Վերջապէս Լիոնն ալ սթափեցաւ իր խոր քունէն: Տարիներ ու տարինե՛ր երազելէ, խօսելէ եւ վիճելէ վերջ, ահա այսօր Լիոնն ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզը: Եւ այն ինչ որ «ուզեցին» (.՞), բայց չյաջողեցան ընել Բարեգործականները, Դպրոցասէրները, Տիկնանցները եւ Հայրենակցականները իրենց «մե՛նծ-մե՛նծ» խոստումներով ու Ս. Գրքի մեծութեամբ ծրագիրներով, փորձեցին ու յաջողեցան անոնք՝ որոնց վրայ խօսուած է եւ ո՛չ ալ գրուած է:

Գործը գլուխ հանեցին «Հայ Արիները» որոնց ամէնէն տարէցը հազիւ 20 գարուններ բոլորած է: Անոնք իրենց ակումբին մէջ (120, Cours Lafayette) երկու ամիսէ ի վեր բացած են դպրոց մը: Կանոնաւոր կերպով դպրոց կը յաճախեն 80 —85 աշակերտներ: Ունին մէկ վարժուհի եւ երեք ուսուցիչներ, (անունները կը վերապահեմ): Շաբաթուան մէջ չորս երեկոներ կ'ունենան կանոնաւոր դասաւանդութիւններ ժամը 6 — 10: Դասերն են, — Հայերէն, ազգ. պատմութիւն, Թուաբանութիւն, երգ եւայլն:

Սկզբնական շրջանին «Արի»ները առանձին ձեռնարկեցին այս գործին: Յետագային Լիոնի Ազգ. Միութիւնն ալ միացաւ ու հիմա, Ազգ. Միութիւնը եւ «Արի»ները միասնաբար կը գործեն:

Սրահի վարձքը ու այլեւ այլ ծախքերը կը հոգայ Ազգ. Միութիւնը, իսկ հերթական աշխատանքները կը կատարեն «Արի»ները:

Աշակերտութեան թիւը օրէ օր կը ստուարանայ եւ սրահը նեղ կուգայ: Ազգ. Միութիւնը մտադիր է մեծ սրահ մը վարձելու, յառաջիկային համար:

Եթէ, այս յամառութեամբ շարունակուի գործը, յոյսով ենք որ, Լիոնն ալ պիտի ունենայ իր տեւական դըպրոցը: Աւելորդ պիտի ըլլար ըսել թէ անհրաժեշտ է ազգային եւ հայրենակցական միութիւններու օժանդակութիւնը: Անցեալ տարիները Բարեգործականը 500 ֆրանք (ամսական) կը տրամադրէր Լիոնի իր մասնաճիւղին, գոյութիւն չունեցող դպրոցի մը համար: Յետագային իմացաւ թէ «բանը ինչումն է» ու դադրեցուց նըւէրը: Լաւ չէ՞ր որ այդ գումարը յատկացուէր Ազգ. կամ «Արի»ներու միութեան, վերոյիշեալ օգտակար ձեռնարկին համար:

Տասնեակներու եւ հարիւրակներու փրկութեան աշխատանքին խուսափողները աւելի քան դասալիքներ են:

Հազարաւոր մանկական անմեղ ժըպիտները, հարցական նայուածները, բաւական չեն մինչ ուժը հանդիսանալ մեր քայլերուն:

Գործի, գործի: Յօրանջելու ատենը չէ, ոչ ալ նահանջելու:

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 10 մարտ (Յառաջ).— Մեր գաղութին թիւը հազարէն աւելի է: Ունինք ամէն տեսակ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ: Ազգային կեանքը շատ եռուն է: Գրեթէ անպակաս են հանդէսներն ու բանախօսութիւնները, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու կողմէ: Ժամանակէ մը ի վեր դադրած են վէճերը եւ գաղութը խաղաղ կ'ապրի, նոյնիսկ համերաշխութեան նշաններ ցոյց տալով: Ինչպէս Գերմանացիներու նշանաբանը «Գերմանիան ամէն բանէ վեր», մեր նշանաբանն ալ պէտք է ըլլայ համերաշխութիւնը ամէն բանէ վեր:

Հայերէնի դասընթացքները կը շարունակուին կանոնաւորապէս, շնորհիւ Կ. Խաչի, Կեմէրէկլի Հայր. միութեան եւ ուրիշներու աջակցութեան: Արդէն 7—8 տարեկան փոքրիկներու բերնէն կը լսուի հայ խօսքն ու երգը:

Ժամանակէ մը ի վեր գործազուրկ չունէինք գրեթէ, բայց այս քանի մը օրուան ընթացքին մէկ երկու փոքր գործարաններ փակեցին իրենց դուռները, արձակելով որոշ թիւով գործաւորներ որոնց կարգին նաեւ տասնեակ մը Հայեր: Բարեբախտաբար նպաստ կը տրուի քաղաքապետարանէն, առանց խտրութեան:

Երկու խօսք ալ Կեմէրէկլի Հայր. միութեան մասին որ նախաձեռնարկ եղաւ Պէյրութի մեր աղէտեալ հայրենակիցներու օգնութեան գործին: Գովելի է այս ձեռնարկը, բայց թող ներեն քանի մը հարցումներ ուղղելու: Առաջին, ի՞նչ էր պատճառը որ չեն հրաւիրուած գաղութի համակրանքը վայլող եւ աւելի բազմանդամ միութիւնները (Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Զ. Ո. Միութիւնները) որոնց մասնակցութեամբ աւելի լաւ արդիւնք կարելի էր ձեռք բերել...

Երկրորդ, «Յառաջ»ի մէջ դանդատներ կ'ընէք Բազմաշէնի միութեան որ նոյնիսկ չէ պատասխանած ձեր հրաւէրին: Ծանօթ չէ՞ ձեզի որ Բազմաշէնը իր գոյութիւնը կը պահէ միայն քուէի համար... Երրորդ, ինչո՞ւ ձեր կազմած հանգանակիչ մասնախումբի մաս կը կազմէ մարդ մը որ իր մէկ [illegible] արարքին համար մինչեւ դատարան քաշուեցաւ: Անշուշտ այս է պատճառը եթէ ձեռնարկը սպասուած արդիւնքը չտուաւ:

Պ. ՎՐԷԺ

Կեանքը Լա Վալպառէզի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Մարսէյլի էն սիրուն եւ օդասուն եւ հայաշատ արուարձաններէն մէկն է Լա Վալպառէզը: Սակայն իր կազմութենէն ի վեր ազգային տեսակէտով ո՛չ մէկ նորութիւն: Ո՛չ մէկ շարժում բաց ի հետզհետէ բազմանալէ:

Անհատներ կան, սրտցաւ հայրենակիցներ որ կը տրտնջան, կը մտատանջուին իրենց փոքրիկներով, որոնք կը յաճախեն տեղական վարժարաններ:

Թուանշաններ զանց կ'ընեմ, քանի որ ասկէ առաջ յիշած եմ արդէն: Միայն պիտի աւելցնեմ որ այդ թիւերը կը բազմանան: Վալպառէզը կը ճոխանայ ամէն կարգի խանութներով — անշուշտ Հայերուն մասին է խօսքս:

«Բայց թէ այդ բոլորէն ի՛նչ շահ ունի ազգը»...

Ըսեր էի թէ՝ հողը պարարտ է, բայց հերկող չկայ: Մշակ մը, մշակ մը, որուն հուժկու խոփը վարպետօրէն կարենար հերկել:

Քանի մը անգամ այս անտէր գաղութին մասին Մարսէյլի ազգային վարիչներուն խօսեցանք, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելով: Բայց ոչինչ ըրին:

Մի զարմանաք. Զատկի — Ծնունդի տօներու աւանդական այցելութիւնն անգամ չկայ: Ուրիշ խնդիր թէ ունի՞նք քահանաներ որ «տուն օրհնէք»ի առթիւ քաղցրաբար եւ համոզկեր լեզուով իրենց դաւանած Յիսուսին հետ մէկտեղ յիշէին մեր հազարաւոր Յիսուսները, մխիթարէին եւ գօտեպնդէին...

Գաղութը ինքնագլուխ կազմուելէ յետոյ, որ եւ է կեդրոն իրաւունք չունի իրր նկատելու կատարուած աշխատանքը, երբ երեսը չեն նայիր անոր:

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք ազգային մարմիններուն՝ այս արուարձանի կարեւորութիւնը:

Եթէ չըլլան սա վաւաւուն ափ մը տղաքը, որ շարժում ստեղծեր են «Հաճոյասէր խումբ» անունին տակ, կեանքը մեռած կարելի է համարել: Հակառակ իր խորթ եւ այլ իմաստ կոչումին, կարելի է ըսել թէ այս խումբը աւելի կը ծառայէ ազգին՝ քան իր անունին:

Զէ՞ որ հայկական ամէն հաւաքոյթ ուր ներկայ կ'ըլլայ աւելի կամ նուազ բազմութիւն, բան մը կ'աւելցնէ իր մտքին մէջ, կորուստի դատապարտուած յիշատակներ կ'արթնցնէ իր հոգիին մէջ: Այս բոլորը կաթիլ առ կաթիլ կը կազդուրէ զինքը:

Քանիցս գրած եմ այս խումբի մասին, որ գոյութիւն ունի երեք տարիէ ի վեր: Իր նպատակներէն գլխաւորն է հանդէսներ կազմակերպել, միշտ հայկական շունչով:

Այսպէս նոր տարուան առթիւ կազմակերպած ընտանեկան խնջոյքը իր ջերմ եւ հաճելի մթնոլորտով գեղեցիկ յիշատակ մը եղաւ անցեալէն:

Ու անկէ վերջ Բարեկենդանի առթիւ, մարտ 4ին տեղի ունեցաւ հանդէս — պարահանդէսը, արուարձանի «կեդրոն»ին՝ դղեակին մէջ, բազմամարդ հաւաքոյթով ուր տեղ չկար մինչեւ իսկ ոտքի վրայ մնալու: Ամէն գնահատանքի արժանի է անոր համար որ, կրեայի մը պատմութեան պէս առնուազն մթնոլորտը ջերմ կը պահէ:

Ներկայացուեցան «Երկու վարպետ գողերը» պատկերները եւ «Դդումի վաճառական»ը, անվերջ ծիծաղ պատճառելով ներկաներուն: Ցուցադրուեցան մոգական լապտերով սիրուն տեսարաններ պատմական — հնագիտական եւ Զուիցերիոյ հմայիչ տեսարաններ, խումբին անդամներէն Նուբհան Գավէզեանի կողմէ: Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ պարը, տեւելով մինչեւ առտու: Բազմութիւնը ուշ ատեն գոհունակութեամբ ցրուեցաւ:

Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել դղեակին տէրը, Պ. Օննիկ Պաղտասարեանը, որ հաճոյքով կը տրամադրէ այս սրահը մեզի, ամէն առթիւ առանց որ եւ է վարձատրութեան:

Կ. Պօլիկեան

ԾԻԾԱՂ

— Մառի, աղջիկս այսօր քեզի ուրախ լուր մը բերի, ծանօթ ընտանիքէ շատ կարող երիտասարդ մը քեզ կնութեան ուզեց:

— Հայր, խնդրեմ ես չեմ ուզեր ամուսնանալ:

— Պատճառը ի՞նչ է, աղջիկս:

— Մայրիկէս չեմ ուզեր զատուիլ:

— Ատոր մէջ հոգ ընելիք ի՞նչ կայ, ես ուրախ կ'ըլլամ եթէ մայրիկդ ալ միասին տանիս:

ՄԱՄՈՒԼ

Մինչ մենք կը վիճինք...

—.—

Պուքրէշի Արազը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— «Պառակտումը՝ զոր Հօկը եւ իր խամաճիկները փաթթեցին գաղութին գլխուն՝ հետզհետէ կը խորանայ, ըսպառնալով աւելի եւս կազմալուծել թեմն ու իր օրկանները: Հօկը կրնայ իրաւամբ պարծենալ թէ կրցաւ կրքերը լարել, սայթաքեցնել շատ մը մարդիկ, իր ուռկանը ձգել թեմին առաջնորդը եւ ուրիշները, ջլատել թեմական աշխատանքները իրենց սկզբնական թափին մէջ:

Հօկը, այո, կրնայ պարծենալ թէ մեր գաղութն ալ պառակտեց:

Ի զուր չէր որ Փարիզի Արշալոյսը կը պարծենար քանի մը շաբաթ առաջ թէ «հայ գաղութները խորապէս պառակտուած են, եւ այդ մեր պարծանքն է»:

Ի զուր չէր որ կը հպարտանար թէ Հօկի մարդիկը կրցած են ազգային ոգին մեռցնել գաղութներու մէջ, խանգարել Ապրիլեան սգատօները եւ ազգայնական ուրիշ հանդիսութիւնները, վերջապէս «մահացու հարուածներ իջեցնել ազգայնական փտած գաղափարախօսութեան»:

Եւ ի զուր չէր որ Նոր Երկիր, հնչակեաններու Փարիզի օրկանը, կը զգուշացնէր միամիտները.

«Եթէ տակաւին կան միամիտներ որոնք յստակ գաղափար մը չեն կազմած Հօկի շուրջ համախմբուած մարդոց մասին, թող ուշի ուշով կարդան վերոյիշեալ տողերը»:

Դժբախտաբար մեր շուրջը դեռ կը վխտան միամիտներ որ չեն տեսներ թէ ուր կը տանի մեզ Հօկը: Չեն տեսներ խորխորատը որ ան կը բանայ մեր գաղութին առջեւ, հայրենասիրութեան դիմակը երեսին:

Ան է որ մութին մէջ կը լարէ բոլոր դաւերը, թեմը ճզմելու համար իր խանձարուրին մէջ, ու թոյլ չտալու համար որ հայ ոգին ցնցէ Հայուն կուրծքին տակ:

Անոր հոգը չէ որ մինչ գաղութը իր ճիգերը կը վատնէ ունայն վէճերով, անդին այնքան կենսական հարցեր անլոյծ կը մնան, թեմը զրկելով շնչելու եւ բարգաւաճելու հնարաւորութենէն: Գաղտնիք չէ որ մեր գաղութին համար բացառիկ նշանակութիւն ունեցող երկու հարցեր, որոնք հասած էին մեզի համար այնքան նպաստաւոր կէտի մը, երեսի վրայ ձգուած են՝ որովհետեւ թեմական տագնապը եւ Յուսիկ Եպ.ի յարուցած սապօթաժը թեմ. խորհուրդը զրկեցին անոնց մղում տալու հնարաւորութենէն: Կ'ակնարկենք Քիշնեւի կալուածներու յետ ստացման եւ պետական պիւտճէին մեր թեմին բաժին հանուելու հարցերուն, որոնք մտած էին այնքան նպաստաւոր փուլի մը մէջ:

Մինչ մենք կը վիճինք, գաղութը կը քամուի ներսէն»:

Ֆրանսական պետական համայնագիտարան

—.—

Վերջերս Իտալիա եւ Ռուսիա պատրաստեցին պետական համայնագիտարաններ: Ֆրանսա եւս կը պատրաստէ պետական համայնագիտարան մը, որուն խմբագրութեան հոգը յանձնուած է Ա. տը Մոնզիի: Արդէն 5 տարիէ ի վեր գրագէտներէ եւ գիտնականներէ կազմուած յանձնախումբ մը կ'աշխատի խմբագրել Նոր Համայնագիտարան մը, որ պիտի ըլլայ տիեզերական եւ պիտի ներկայացնէ արդի աշխարհի յառաջդիմութիւններու, նորագոյն ըմբռնումներու համադրութիւնը:

Գալով ֆրանսական պետական համայնագիտարանին խմբագրութեան. Թերթերը կը խոստովանին, որ շատ դժուար է գործը: Շատեր կը թելադրեն նախ պետութեան կարծիքին չզոհել գիտութիւնը, ինչպէս ըրած են Ֆաշական եւ սովետական պետութիւնները: Գիտութիւնը դնել պետութենէն վեր, ըլլալ անկողմնակալ:

Նոր Համայնագիտարանին խմբագրութեան նախագահն է Փրոֆ. Լանժվէն, անդամ են Ժաք Հատամառ, Լէվի-Պրիւլ, Փօլ Փէնլըվէ, Էթիէն Ռապան, Մասիօ Սոր: Հրատարակութիւնը յանձնուած է Ժօրժ Վալուա Հրատարակչական Տան:

Նոր Համայնագիտարանի մը կազմութեան գաղափարը առաջին անգամ մէջտեղ դրած է Անտրէ Պէրթըլօ, յետոյ 1927ին Ալպէր Թոման էր, որ Փրոֆ. Լանժվէնի հետ կազմեց ծրագիր մը: Արդի խմբագրութիւնը դասաւորման համար չպիտի հետեւի այբուբենական կարգին, այլ տարբեր մեթոտի մը, որ թէեւ, ահագին աշխատանք պիտի պահանջէ խմբագիրներէն: Այդ նոր դասաւորումը, սակայն, մշակոյթի եւ յառաջդիմութեան ներկայ հանգրուանին մէջ, լաւագոյն եւ համապատասխան ձեւը պիտի ըլլայ համայնագիտարանին:

Այս համայնագիտարանով խմբագրական մարմինը կը կարծէ տալ Ֆրանսայի նպաստը լուծելու համար մշակութային այնպիսի հարցեր, որոնք կը դրուին ներկայիս մտաւորական աշխարհի առջեւ: Ֆրանսայի տուած այս Նոր Համայնագիտարանը պիտի ունենայ այն առաւելութիւնը, որ կուտայ ազատութիւն դէպքերու եւ մտքերու բացատրութեան, վերապահութիւն չի դներ վարդապետութիւններու սահմանումին մէջ: Վերջապէս համայնագիտարանը որ եւ է դիտումով մոռացութեան չպիտի տայ ոչ մէկ հարց, այլ ընդհակառակն պիտի ներկայացնէ նաեւ կարգ մը խնդիրներ, որոնց մասին չի խօսուիր հիմա, երեսուն տարիէ ի վեր: Գործակցական մեթոտով պիտի կատարուի խմբագրութիւնն ալ, տպագրութիւնն ալ: Նախ վեց ամիս պիտի աշխատուի ճշդելու համար առաջին պրակին ձեւը: Գալ տարուան սկիզբը, բոլոր դրամաճառները պիտի կարենան ծախել Նոր Համայնագիտարանին առաջին պրակը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Պ.— Կրնաք շարունակել:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (12)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

« Մարդ չի կրնար Եւրոպացի ծնած ըլլալուն համար հպարտանալ միշտ », կ'ըսէ Ֆրիտհօֆ Նանսէն, Հայոց մեծ բարեկամը, որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ իբր լիազօր ճամբորդած է Հայոց Երկիրը եւ ցնցող մեղադրանք մը գրած է Եւրոպայի դէմ:

1896ին, մինչեւ իսկ Կ. Պոլիս, մայրաքաղաքին մէջ 7,000 Հայեր ջարդուեցան օտար դեսպաններու աչքին առջեւ:

Որովհետեւ խումբ մը երիտասարդ հայ ազգայնականներ, աշխարհի ուշադրութիւնը Հայոց տառապանքներուն վրայ հրաւիրելու համար՝ ուզեր էին օդը հանել Օսմ. պանքային շէնքը: Այն ատեն պետութիւնները « դիմում » մը կատարեցին, բայց այս անգամ եւս առանց որ եւ է գործնական հետեւանքի: Թուղթի վրայ մնացած զիջողութիւններէ աւելի բան մը ձեռք չբերին:

Տասներկու ծանր տարիներ յաջորդեցին Հայոց համար, եւ ահա 1908ին Երիտասարդ Թուրքերու յեղափոխութեան փոթորիկը պոռթկաց եւ աւլեց մաքրեց « արիւնարբու Սուլթանը » իր գահուն վրայէն: Հայերը, որոնք Երիտասարդ Թուրքերուն հետ կողք կողքի կեցած եւ օգնած էին անոնց՝ իրաւունք ունէին յուսալու որ իրենց համար լաւագոյն օրեր պիտի գային: Տարի մը յետոյ, երբ Աբտիւլ Համիտ զինուորական ապստամբութեան փորձով մը ջանաց կրկին իշխանութեանը տիրանալ, Հայերը հաւատարմօրէն օգնեցին Երիտասարդ Թուրքերուն: Այս արարքը շա՛տ սուղի նստաւ իրենց, որովհետեւ Աբտիւլ Համիտի կարճատեւ փառքը բաւական եղաւ Կիլիկիոյ մէջ Հայոց դէմ վրէժի արշաւանք մը կազմակերպելու, որուն պատճառաւ 20,000 մարդիկ սպաննուեցան: Երիտասարդ թուրք կառավարութիւնը միջամտեց եւ վերջ տուաւ սպանդին: Արդարեւ գաղտնի չմնաց որ նոյն արիւնեղութիւնը պատրաստողներուն եւ անկէ անբաժան ասպատակութիւններուն մէջ երիտասարդ թուրք սպաներ ալ գտնուած էին: Բայց արդէն ինքնին փաստը շա՛տ շուտով յայտնեց որ անպատասխանատուներու կողմէ եղած շեղում մը չէր այս: Հայերը իրենց պարտականութիւնները կատարելէն վերջ՝ կրնային երթալ. նոր տէրերը իրենց պէտք չունէին այլ եւս:

Երիտասարդ Թուրքերը թէեւ բոլորովին անտարբեր էին կրօնական գետնի վրայ՝ բայց նոյնքան անդրդուելի էին ազգային հարցերու մէջ: Եւ եթէ Արաբները անգամ որ եւ է արժէք չէին ներկայացներ այլ եւս Թուրքիոյ մէջ՝ ուրեմն որչա՛փ աւելի քիչ նշանակութիւն ունէին Հայերը: Եւ այսպէս, նոր կառավարութիւնը անմիջապէս իրագործեց հակահայ քաղաքականութիւն մը եւ մահմետական Թուրքերու մեծ գաղթականութիւններ առաջնորդեց հայկական հողամասերուն մէջ: Հայերը դարձեալ Եւրոպայի կոչում ըրին — ի զո՛ւր իրենց — երբ ահա, ընդհանուր պատերազմը ծագեցաւ եւ իրեն հետ նաեւ վերջին ահաւոր տանջանքը այս բազմաչարչար ժողովուրդին:

1914 յուլիսին հայկական ընդհ. ժողով գումարուեցաւ Կարինի մէջ (ԽՄԲ. — Կ'ակնարկէ Հ. Յ. Դ. ընդհ. ժողովին): Երիտասարդ Թուրքերը անոր տեղեկացուցին Ռուսիոյ վրայ յարձակելու իրենց դիտաւորութիւնը: Հայերը զգուշացուցին, ցոյց տալով վտանգը. բայց եւ այնպէս յայտարարեցին թէ պիտի կատարեն իրենց հայրենասիրական պարտքը՝ Թուրքիոյ հանդէպ:

Այս կերպով իրենք իսկ իրենց մահավճիռը գրած էին արդէն: Երիտասարդ թուրք վարիչները որոշեցին օգտագործել նոյն առիթը եւ այս անգամ գործն ամբողջապէս վերջացնել: Պէտք էր բնաջինջ ըլլային Հայերը: Վերին պաշտօնատարները ազատօրէն յայտնեցին իրենց այս միտքը: Բարձրաստիճան թուրք պաշտօնեայի մը նամակը կ'ըսէր.

— « Պատասխանատու իշխանութիւններու յանձնարարութեամբը տեղի պիտի ունենայ ամբողջ գործողութիւնը: Ջարդը գործադրելու համար՝ կառավարութիւնն անհրաժեշտ հրահանգները պիտի տայ վալիներուն եւ զօրավարներուն »:

Ընդհանուր պատերազմի միջոցին սարքուած հայկական կոտորածները գործադրուեցան հետեւողութեամբ նախընթաց փորձերու: Քրիստոնեայ ժողովուրդները զինաթափ ըրին նախ եւ ականաւոր Հայերուն ալ զանազան տանջանքներով ստիպեցին մատնել զէնքերու թաքստոցները: Իբր պատրուակ կը ծառայէին լրտեսութիւն, մահմետականներուն ապահովութեան դէմ դաւաճանութիւն եւ ուրիշ ամբաստանութիւններ՝ որոնց անհիմնութիւնը շատ դիւրաւ կարելի էր ապացուցանել:

Գերմանիան, իբրեւ Թուրքիոյ դաշնակից՝ Համաձայնականներուն կողմէ եղած քարոզչութեամբ կը մեղադրուի թէ հայկական արհաւիրքներուն մեղսակից է եղած: Սակայն Նանսէն, ճշմարտութեան անկաշառ բարեկամը, որ այս խնդրոյն մէջ համակրութիւններ չի ճանչնար՝ կը վկայէ որ Գերմանիան, որուն ներկայացուցիչները Պոլսոյ մէջ երկար ժամանակ կանոնաւորապէս խաբուած էին Թուրքերէն՝ ամէն բան ըրած է պահանջելով որ սանձ դնեն այս անարգութիւններուն. բայց եւ այնպէս ոչինչ կրցած է ձեռք բերել, ինչպէս եւ Ամերիկայի դեսպանը որ շատ լաւ տեղեկութիւն ունէր թրքական ոճիրներուն մասին:

Լեփսիուս, Հայոց բարեկամ Գերմանացին, **1915 — 1916**ին սպաննուած Հայերուն թիւը մէկ միլիոնէն պակաս չի հաշուեր: Վիճակագրութեան համաձայն **1,845,000** Հայեր կ'ապրէին Թուրքիոյ մէջ, պատերազմէն առաջ: Մնացողներէն մեծ մաս մըն ալ Անդրկովկաս եւ Եգիպտոս փախած ըլլալու է:

Այն մանրամասնութիւնները որոնցմով կատարուած են այն զանգուածային ահռելի կորուստները՝ զարհուրանքի տեսակէտով կը գերազանցեն բոլոր այն եղեռնները որոնցմով իրապէս հարուստ է մարդկութեան պատմութիւնը:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ.

Բալիֆորնիոյ երկրաշարժին հետեւանքները

Կիրակի օր հաղորդած էինք Լոս Անճէլըսի մէջ պատահած երկրաշարժին առաջին հետադիրները:

Վերջին լուրերու համաձայն, կիրակի օր նոր եւ զօրաւոր ցնցում մը զգացուած է Լօնկ Պիչի մէջ, փլցնելով կանգուն մնացած տուները: Լոս Անճէլըսի մէջ ալ ցնցումները կը շարունակուին աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ: Զոհերուն թիւը ճշդուած չէ տակաւին. բայց 150 դիակներ հանուած են արդէն, իսկ վիրաւորներուն թիւը կը մօտենայ հինգ հազարի:

Միայն Լօնկ Պիչի եւ Լոս Անճէլըսի նիւթական վնասները կը հաշուեն 2,500,000,000 փրանք: Տասը հազար զինուորներ եւ նաւաստիներ, ինչպէս եւ 1500 բժիշկներ եւ հիւանդապահուհիներ կ'օգնեն վիրաւորներուն եւ հիւանդներուն:

Ջուրի եւ լուսաւորութեան պատճառով, կը վախցուի որ համաճարակ մը ծագի:

Լօնկ Պիչի 62,000 տուներուն մէկ մասը քանդուած, ուրիշներ ալ ծանրապէս վնասուած են: Աւելի քան հարիւր քաղաքներ, արուարձաններ եւ գիւղեր կրած են շարժին հետեւանքները: Մինչեւ կիրակի 25 անջատ ցնցումներ զգացուած էին:

Ընդհանուր գործադուլ հանքագործներու

Ֆրանսայի հանքագործներու դաշնակցութիւնը որոշեց ընդհ. գործադուլ հռչակել ապրիլ 3—5, երեք օր, «իբրեւ ազդարարութիւն»: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ հանքագործներու հանդէպ եղած անարդարութիւնները փոխանակ դարմանուելու, ամէն օր կը ծանրանան եւ թէ կառավարութեան կ'իյնայ ազդել հանքատէրերուն վրայ, որպէսզի յարգեն իրենց յանձնառութիւնները՝ աշխատավարձի մասին, դադրեցնեն կշտամբանքներն ու տուգանքները եւայլն:

Հանքագործները չպիտի բաւականանան երեք օրուան գործադուլով, եթէ գոհացում չառնեն:

Զինաթափութեան ժողովը կը յետաձգուի՞

Անգլիոյ վարչապետը կը շարունակէ խորհրդակցութիւններ կատարել Ժընեւի մէջ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Վերջին լուրերու համաձայն, հաւանական է որ ժողովը յետաձգուի մինչեւ Զատիկ: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ համաձայն է յետաձգման: Անգլիոյ մէջ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դիրքը: Լոնտոն ի հարկին մէկ ճակատ պիտի կազմէ Փարիզի հետ, վերջնական փլուզումէ փրկելու համար խորհրդաժողովը:

ԼԻՈՆԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Հանրապետութեան նախագահը կիրակի օր Լիոն գնաց եւ կատարեց հանդիսաւոր բացումը տարեկան տօնավաճառին: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, անհրաժեշտ գտաւ փոխադարձ բարեացակամութիւնը եւ վստահութիւնը, իբրեւ գլխաւոր միջոց վերահաստատելու աշխարհի տնտեսութիւնը:

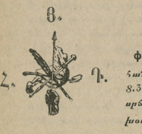
ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԹԷՆՔԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ ԹԷ Զօր. Փլասթիրաս իբրեւ դաւաճան ամբաստանուած ըլլալով, ձերբակալման նոր հրամանագիր մը հանուեցաւ: Կը կարծուի թէ արտասահման փախած է:

Պ. Ցալտարիս արդէն կազմած է իր դահլիճը, պատերազմական նախարարութիւնը յանձնելով Զօր. Քոնտիլիսի:

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիֆոր Ֆոկաս)

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «La Samaritaine» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԼԱԶԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ավընիւ Վիլ տ'Ավրայ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թրանս, Վ. Զատ.— 50:
Մարսէյլ, Ե. Փ.— 35:
Նանթէր, Յ. Ք.— 35:
Համպուրկ, Հ. Բ.— 200:
Մարսէյլ. Գործ. 855:
Մարսէյլ, Խ. Յ.— 70:
Լա Կօտընիէռ, Գար. Հ.— 140:
Սէն Թ'Էթիէն, Գործ.— 213:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անունն՝ Արտաշէս, մօր անունն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania):

— Բարթող Աղասեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Ճերահ գիւղացի Ալպէռ Աղասեան, հօր անունն՝ Սարգիս: 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա: 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին.— Chez Mr. Lébé à Banas, par Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch, Gers. Անկէց ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին: Իմացընել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e).

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

Մ Ա Թ Ա Հ Ա Ր Ի

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Լիան ցոյց կուտար այժմ այն համակրութիւնը որով մերկացուցեր էր իր մարմինը այն գիշերը երբ առաջին անգամ Ճորճի աշխատանոցը կուգար՝ Փորէյլի կապելայէն: Այդ օրը վատաշոտ բան մը կար իր վրայ, իսկ հիմա առանց ամօթխածութեան կ'արթնցնէր յիշատակը իրենց տարփոտ մտերմութեան: Համարձակութիւն մը որպէս զի հրապուրէր Ճորճը, գինովցնէր զայն ու գրգռէր, անոր գոհացում տալու խոստումով: Եւ սակայն ցոփութիւն չկար իր շեշտին մէջ. բընազդական էր, իր դաւանանքն էր այդ:

Ճորճ պատասխան չտուաւ. նայեցաւ անոր, տեսաւ անոր գեղեցկութիւնը ու աչքերը դարձուց անդին. շարունակեց գծագրել:

— Դո՞ւն ալ պիտի լքես զիս ...

— Ուրիշ ո՞վ լքած է քեզ ...

— Ամէն մարդ. ամէնքն ալ կը նային ինծի բայց չեն տեսներ. կարծես արդէն իսկ գնդակահարած են զիս:

Լիան խնդաց ու շարունակեց.

— Թերեւս ինծի հետ Լաւիէրքն ալ գնդակահարեն. եթէ ընեն, հոգս չէ:

Ճորճ իմացած չէր Լաւիէրքի անունը: Լիան բացատրեց:

— Միասին էինք երբ եկան ձերբակալելու զիս:

— Սիրահա՞րդ էր:

— Օ՛հ, այո՛, եթէ այդ մարդը բան մը սիրելու կարողութիւն ունի:

— Դուն կը սիրէ՞ր զայն:

— Ե՞ս ...

Պիտի խնդար. բայց յանկարծ փոխուեցաւ իր արտայայտութիւնը. Ճորճ տեսաւ տառապանքը անոր դէմքին վրայ. յիշեց անմիջապէս որ ուրիշ անգամ ալ տեսած էր այդ արտայայտութիւնը. այո՛, այն գիշերը, Լըփիք փողոցին մէջ, երբ Լիան կը պատմէր իր կեանքին պատմութիւնը:

— Կը յիշե՞ս Պաթավիոյ քահանան որ նշխարը դրաւ լեզուիս վրայ ... Դարձեալ իրարու հանդիպեցանք Մատրիտի մէջ. քանի տարի ... Մեծ տարբերութիւն կ'ընէ. այս պարոնը որ լքած էր եկեղեցին, եղեր էր պարոն Լաւիէրք՝ անդամ Գաղտնի Սպասարկութեան Բաժնին եւ Մատրիտ էր իր խորամանկ արհեստը յառաջ տանելու համար. եւ չյիշեց Պաթավիոյ վանքին փոքրիկ աղջիկը ... Այնքան կիներ տեսած էր քանի տարուան մէջ. կը կարծե՞ս որ այդ պատահութիւնը պիտի փախցնէի ձեռքէս. մարդիկ երբ վաթսունին կը մօտենան, շատ դիւրին է անոնց հետ վարուիլ. նայեցայ իրեն. ինքն ալ նայեցաւ ինծի, աչքերս փակեցի. այդքան. միասին Փարիզ եկանք. վտանգը աչքս առի. ձեռինները Լոնտոնի Նաւային Հետախուզութեանց Բաժնին մէջ, զգուշացուցին զիս. սակայն Փարիզի «Երրորդ Բաժնին» գիրկը գտնուելէս ետք, ալ ո՞վ կրնար դպչիլ ինծի. Լաւիէրք ամէն բան պատմեց ինծի. գիտես, պատանիները ինչպէս կը շատախօսեն, ինչպէս դուրս կուտան իրենց գաղտնիքները:

Այդ քանի մը վայրկեանի խոստովանութեան ընթացքին, Լիան խօսեցաւ առանց զգուշութեան. հոգը չէր այլ եւս, կրնար խոստովանիլ. Ճորճ զգուշացուց զայն. գաղափար ունէ՞ր թէ ինչեր կը պատմէր:

— Այո՛, գիտեմ, ըսաւ Լիան:

— Ուրեմն լրտես էիր:

Լիան զգաց հեռաւոր ու անայլայլ շեշտը անոր ձայնին: Ճորճն ալ կ'ամբաստանէր զինքը, ինչպէս ամբաստանած էին ուրիշները դատարանին մէջ. անոր բառերն ալ կը հնչէին միւսներուն բառերուն պէս:

— Եթէ լրտես եղած ըլլայի, չը՞ պիտի օգնէիր ինծի:

— Ի՞նչպէս կրնամ օգնել:

— Ուրեմն պիտի կենաս ու գիտես որ ուրիշները գնդակահարե՞ն զիս ...

— Չեմ կրնար միջամտել:

— Միջամտե՞լ ... կրնաս օգնել:

— Ի՞նչպէս ...

Լիան տուաւ անունը բարձր անձնաւորութեան մը որ կը բնակէր Հոլանտա եւ որուն գաղտնաբար նամակ մը ղրկել կ'ուզէր:

— Չեմ գիտեր թէ ո՞րքան ժամանակ պիտի պահեն զիս այստեղ, բայց կարծեմ առնէն կայ նամակ մը հասցնելու իրեն անմիջապէս. անիկա գիտէ թէ ինչպէս պիտի միջամտէ. չեն կրնար գնդակահարել զիս. իրենք ալ գիտեն. ես Ֆրանսուհի չեմ:

Լիան ինքզինքը կը պաշտպանէր ինչպէս դատարանին մէջ. սկսած էր խոստովանիլ իր սէրերը եւ նկարագրել նուէրները զոր ստացած էր իր սիրահարներէն: Չէր հասկնար որ այդ խոստովանութիւնները կը ծառայէին միայն քանդելու Ճորճի վերջին պատրանքը. ահաւասիկ Լիանը, գեղեցիկ ինչպէս միշտ ...

— Կը յիշե՞ս Լըփիք փողոցի վերջին գիշերը, երբ մատանին անցուցիր մատս եւ ուզեցիր որ ամուսնանայի հետդ, հարցուց Լիան:

— Անիկա յիշելու պէտք մը կա՞յ...

Լիան ոտքի ելաւ ու եկաւ Ճորճի քովը, որ դամուած մնացեր էր աթոռին վրայ: Թեւերուն մէջ առաւ աղջուն գլուխը, եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ չպիտի ուզէիր յիշել ... Ձանձրացայ այլ եւս, կ'ուզեմ շնչել ու կը խեղդուիմ այստեղ, կ'ուզեմ հանդարտ ու ապահով կեանք մը, կը հաւատա՞ս, կը հասկնա՞ս, չէ՞ ... կ'ուզեմ ընտանեկան օջախ մը, զաւակ մը, մարդ մը որ կրնամ սիրել ...

Լիան այս խանդակաթ բառերը կը փսփսար Ճորճի ականջին: Տղան պիտի կրնար հաւատալ անոր խօսքերուն. ձայնին այդ քաղցրութիւնը զգացեր էր այն օրը, երբ խրամներէն վերադարձին հանդիպեր էր անոր. յափշտակուած էր: Բայց չէր կրնար խանդավառուիլ հիմա: Լրտես էր այս աղջիկը. անկարելի էր մոռնալ այդ իրողութիւնը. անիկա կը պատկանէր իր խանութիւններուն, նոյն իսկ անոր մահը սեփականութիւնն էր անոնց: Եւ թէ աղջիկը դանակ մը տար իրեն իր կուրծքը խրելու համար, Ճորճ պիտի մերժէր:

— Տար այդ նամակը ինծի համար, աղաչեց Լիան, ուրիշ բան մը ընել, այդքան միայն. այդ մարդը իմ բարեկամս է եղած. իր ազդեցութեան շնորհիւ զիս կը պահեն այստեղ մինչեւ պատերազմին վերջը, բայց չեն գնդակահարեր, գիտեմ. ուժ ունի այդ մարդը. ես Հոլանտուհի եմ, Ֆրանսուհի չեմ: Երբ պատերազմը վերջանայ, կրնայ զիս ազատել. չեն համարձակիր ... Եւ յետոյ, սիրելիս...

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 15 ՄԱՐՏ 1933

15 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2137 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

« ԱՅՍՏԵՂ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ »...

Խմբագիրը փոխ կ'առնենք Ֆրանսերէն գաղջել Թռուցիկէն, զոր Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան հայկական հատուածը ցրուեր է բանուորական շրջանակներու մէջ, վերջին դէպքերուն առթիւ:

— « ԱՅՍՏԵՂ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, ՀԱՅ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵՑԻՆ »:

Տուած ըլլալով Թռուցիկին զանազան մասերը, այլ եւս աւելորդ կը համարենք թարգմանել ամբողջութեամբ:

Հաղորդենք, միայն, վերջին քանի մը խօսքերը, որոնք ամբողջ ծրագիր մը, քաղաքականութիւն մը կը մատնեն.

— « ԱՆԿՑԻ՛Ն ՀԱՅ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ.

« Հայ բանուորներուն հետ, ֆրանսացի բանուորները պիտի կռուին հայ փաշիստ հրոսախումբերուն դէմ: Անոնք պիտի պահանջեն

« ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԸ ԲՈԼՈՐ ՍՊԻՏԱԿ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒՆ:

« Ի՞նչպէս կը գործադրեն (ի՞նչ բանի կը գործածեն) ֆրանքեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքը, որով ձախերու կառավարութիւնը ընդունած էր այլ եւս ապաստան չտալ Խ. Միութեան դէմ գործող կազմակերպութեանց »:

Ըսենք արդէն, — խտրութիւն չդնելով միջոցներու մէջ, մեր կարմիր-կապոյտ աղուէսները այս անգամ ալ կը փորձեն ապահովել ոչ միայն տեղացի բանուորներու, այլ եւ ֆրանսական կառավարութեան աջակցութիւնը, որպէս զի Դաշնակցութիւնը, « ահաբեկչական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը », քշուի՛ ասպարէզէն եւ՛ սահմանէն:

Այս առաջադրութեամբ, Արնուվիլէն մինչեւ Ալֆորվիլ, տանոնք ապաւիներ են ... ֆրանքեւռուս դաշնագրին:

Չէ՞ որ, Արնուվիլի ֆրանսերէն Թռուցիկն ալ կը յիշեցնէր թէ՝ ֆրանքեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքը « մեր երկրին վրայ պարտաւորութիւն կը դնէ թոյլ չտալ ո՛ր եւ է փաշական ցոյց, ոչ ալ սպիտակ պահակներ որ կը կռուին Խ. Միութեան դէմ »:

Ողորմելիները չեն գիտեր որ, « այստեղ, Ֆրանսայի մէջ », ազատ է ո՛ր եւ է կազմակերպութիւն եւ վարդապետութիւն: Իրենք իսկ այդ ազատութեան կը պարտին իրենց սանձարձակ ելոյթները:

Ու կը մոռնան որ, ֆրանքեւռուս ոչ-յարձակման դաշինքը (29 նոյ. 1932), հեռաւոր կապ անգամ չունի այն խնդիրներուն հետ որ կը խռովեն մեր ներքին կեանքը:

Դիւրի՛ն է թութակի պէս հոլովել կախարդական բառեր — « սպիտակ պահակ », « փաշիստ », « հակայեղափոխական », « պատերազմ սադրող » եւն.: Բայց չափազանց դժուար՝ զանոնք արժեցնել:

Ըսէ՞նք թէ՝ « սպիտակ պահակ » — այն իմաստով որ կը գործածուի հակաբոլշեւիկ Ռուսերուն համար — գոյութիւն չունի մեր մէջ:

Եւ քացախէն գարձած նորընծաները պարզապէս իրենց բթամտութիւնն ու նենգամտութիւնն է որ կ'ապացուցանեն, ֆրանսացի բանուորին ալ հաւատացնելով թէ կան հայ « սպիտակ պահակներ », կազմ եւ պատրաստ՝ արշաւելու Խ. Միութեան դէմ:

Մենք պիտի արհամարհէինք այս անյատակ տգիտութիւնը, ինչպէս իրենց միւս չահատակութիւնները, եթէ Թռուցիկին հեղինակները փորձ մը կատարած չըլլային խօսքէն գործի անցնելու:

Ո՞ւր կրնան յանգիլ մեր ներքին վէճերը, եթէ Դաշնակցութիւնն ալ, իր կարգին, ֆրանսերէն Թռուցիկներ ուղղէ տարբեր դաւանանքէ բանուորներու, եւ իր որ եւ է մէկ ձեռնարկը կազմակերպէ աջակցութեամբ Ֆրանսայի ընկերվարականներուն, որ շատ աւելի բազմաթիւ են ու հզօր քան համայնավարները ...

Եւ, մինչեւ ո՞ւր կրնանք իջնել, եթէ տեղական իշխանութիւնը —խսկապէս հաւատալով թէ օտար կազմակերպութիւններ Խ. Միութեան դէմ պատերազմ կը պատրաստեն ֆրանսական հողի վրայ, — ուզէ կարճ կապել եւ արգիլել ո՛ր եւ է հայկական հաւաքոյթ ...

Դո՛ւք, կարմրադրօշ թշուառներ, ունիք միայն մէկ հիմնական ձգտում, — վարկաբեկել, ջլատել, ջղագրգռել Դաշնակցութիւնը: Եւ, այդ « յեղափոխական » գործունէութեամբ՝ ոչնչացնել ազգային ոգին, անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարը, կազմալուծել գաղութները — « այդ մեր պարծանքն է » — եւ վարկ շահիլ Երեւանի առջեւ:

Արդ, եթէ քաջ էք, հրապարակ ելէք ձեր սեփական ուժերով:

Մեր ներքին պայքարներուն մի՛ խառնէք օտարը:

Եւ մանաւանդ, մի՛ փորձէք անոնց միջոցաւ խանգարել ո՛ր եւ է հանդէս, կամ կասկած հրաւիրել մեր ազգային կազմակերպութեանց վրայ:

Ֆրանսան Խորհրդային Ռուսաստան չէ, եւ միւս հայաշատ երկիրներն ալ չեն նմանիր Կովկասի:

Մենք երբեք չենք մաղթեր որ, Դաշնակցութիւնը ձեզի հետ դէմ դիմաց գտնուի ո՛ր եւ է առիթով:

« Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ », ամէն մարդ ազատ է եւ ազատութիւն կը վայելեն հանրային, գաղափարական բոլոր շարժումները:

Ի՛նչքան կ'ուզէք փչեցէք ձեր փարախին մէջ: Ձեր հանոցին կռուըէն կամ էյֆէլի կատարէն:

Բայց, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի, որոնց տարեդարձները տօնեցիք դեռ երէկ, տուն կանչեցէք ձեր խելքը: Զգուշացէք այնպիսի արարքներէ որ կրնան վնասակար ըլլալ ոչ միայն ձեզի ու մեզի, այլ եւ ամբողջ գաղութին համար: Մեր բոլոր գաղութներուն համար:

Վա՛յ համաշխարհային յեղափոխութեան, եթէ Արնուվիլի հայկական հանդէսը խանգարելով կամ ... Վենիզելոսի դէմ հաւկիթ նետելով պիտի յառաջանայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼԱՐԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ՞ ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԸ

Դրամատուններու վերաբացումը կը շարունակուի

Նախագահ Ռուզվէլթի կողմէ ձեռք առնուած բացառիկ միջոցները անմիջական ազդեցութիւն ունեցան Եւրոպայի մէջ: Երկուշաբթի օրն իսկ, Լոնտոնի սակարանը վերսկսաւ իր գործառնութիւնները տոլարի վրայ: Փարիզի մէջ, տոլարին գինը բարձրացաւ մինչեւ 25.50ի, գնումի համար եւ 25.87ի՝ վաճառման համար, ինչ որ կը համապատասխանէր Լոնտոնի սակին (3.44): Անգլ. ոսկին ալ զգալի բարձրացում ունեցաւ, 87.50էն հասնելով 87.95ի:

Մասնագէտներ կը հաստատեն թէ այլեւս վախ չկայ որ Ամերիկան լքէ ոսկեդրամի հիմքը:

⁂ Երկուշաբթի օր վերաբացուեցան 346 ազգային եւ պետական դրամատուններ, համաձայն մասնաւոր ցանկի մը: Այս հաստատութիւնները ունին համագումար 175 միլիառ ֆրանք, օրուան սակով: Բազմաթիւ անհատական դրամատուններ ալ արտօնութիւն ստացան վերաբացուելու, անշուշտ ենթարկուելով հաստատուած սեղմումներուն: Միայն այս կարգի 25 դրամատուններ վերաբացուեցան: Սակարանը գոց է տակաւին, թէեւ յոյս կայ որ վերաբացուի այսօր իսկ:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ դրամատուներու վերաբացման առթիւ, յաճախորդները աւելի շատ դրամ ձգեցին քան քաշեցին: Երկուշաբթի առաւօտ աղքին բազմութիւն մը պոչ բռնած էր Նիւ Եորքի դաշնակցային դրամատան առջեւ:

Ամերիկայի մէջ գոհունակութեամբ լսեցին որ տոլարը պահած է իր գինը Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ: Բայց աւելի մեծ ուրախութիւն զգացին, իմանալով որ նախագահ Ռուզվէլթ պահանջած է խորհրդարանէն՝ անմիջապէս արտօնել գարեջուրի շինութիւնն ու գործածութիւնը, առանց սպասելու որ ջնջուի գինեհատութեան օրէնքը:

Գարեջուրին վրայ հաստատուելիք տուրքը 125 միլիոն տոլար եկամուտ պիտի բերէ, մեծապէս կրճատելով ելմտացոյցին բացը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վարչապետէն յետոյ, Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ ներքին գործերու նախարարներն ալ (հիթլէրական), կարգապահութեան հրաւիրեցին իրենց զինուորները, անշուշտ ազդուելով անոնց սանձարձակ ծայրայեղութիւններէն: Խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին անոնք որ կը խանգարեն անդորրութիւնը, եւ բռնութեանց կ'ենթարկեն ոչ միայն անհատներ, այլեւ հրէական վաճառատուները: Յոյս կայ որ աստիճանաբար վերահաստատուի խաղաղութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, « Նացի »ները կը շարունակեն ձերբակալութիւններ կատարել եւ գրաւել տակաւին ազատ մնացած քաղաքապետութիւններ եւ ուրիշ վարչական իշխանութիւններ: Առջի օր Փալաթինայի շրջանին մէջ ձերբակալեցին քաղաքապետական խորհուրդի 12 ընկերվարական անդամները, որոնց երկուքը կիներ են: Ձերբակալուեցան նաեւ ընկերվարական թերթի մը խմբագիրը, Մանհայմի քաղաքապետը եւ ուրիշ բազմաթիւ անձեր: Համպուրկի մէջ, հիթլէրականները գրաւեցին Սէնտիքաներու Տունը: Գրաւեցին նաեւ Քէօլնի երեք թերթերու խմբագրատուները եւ ձերբակալեցին խմբագիրները:

Տոքթ. Կոպէլս, կատաղի հիթլէրական, նշանակուեցաւ նախարար ազգային պրոպագանտի եւ դաստիարակութեան: Նոր նախարարը տիրապէս պիտի վարէ պաշտօնական քարոզչութեան բոլոր միջոցները,— մամուլ, անթէլ, թատրոն, շարժանկար:

⁂ Գրած էինք թէ՝ մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն, քով քովի պիտի ծածանին նախկին՝ միապետական եւ հիթլէրական դրօշները:

Նախկին դրօշը, սեւ-ճերմակ-կարմիր, հաստատուեցաւ 1867ին, հիւսիսային Գերմանիոյ դաշնակցութեան համար եւ գերմանական պետութեան կողմէ ընդունուեցաւ 1871ին: Վայմարի սահմանադրութիւնը հանրապետութիւն հաստատելով, անոր տեղ դրաւ սեւ-կարմիր-ոսկեգոյն դրօշը, որ խորհրդանշանն էր 1848ի յեղափոխութեան: Այս դրօշը յատկապէս նշանակուած է սահմանադրութեան Գ. յօդուածով որ միեւնոյն ատեն կ'որոշէ առեւտրական տորմիղին դրօշը, սեւ-ճերմակ-կարմիր: Նոր դրօշը ընդունուած էր խորհրդարանին մեծամասնութեան կողմէ, որուն մէջ միայն ընկերվարականները կը ներկայացնէին 163 ձայն: Հանրապետական դրօշին ընդունելութիւնը բուռն ընդդիմութիւն յարոյց, որ կը տեւէ 1918էն ի վեր եւ յաճախ տեղի տուաւ կռուոտ վիճաբանութեանց:

Անգլիա նոր զիջումներ կը պահանջէ Ֆրանսայէն

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ վարչապետը, որ Ժընեւ կը գտնուի այս միջոցին, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսայի Ա. պատուիրակին, Պ. Փոլ Պոնքուրի հետ:

Համաձայն թերթերու տեղեկութեանց, Պ. Մաքտոնըլտ պահանջած է որ Ֆրանսական կառավարութիւնը մէկդի դնելով լրացուցիչ ապահովութիւններ պահանջելու խնդիրը, նոր զիջումներ կատարէ, գոհացնելու համար Գերմանիան եւ Իտալիան: Անգլիոյ վարչապետը չուզեր որ խորհրդաժողովը յետաձգուի, հետեւաբար անհրաժեշտ կը գտնէ անմիջապէս կնքել պայմանագիր մը, շօշափելի կրճատումներ կատարելով սպառազինութեանց մէջ:

Պ. Փոլ Պոնքուր մերժած է այս թելադրութիւնը, պնդելով հետեւեալ կէտերուն վրայ.—

1.— Ֆրանսայի ապահովութեան ծրագրին դէմ քուէարկելով, Գերմանիան ինքնին հրաժարած կ'ըլլայ դեկտ. 11ի յայտարարութեան առաւելութիւններէն, որոնք սպառազինման հաւասարութիւն կուտային իրեն:

2.— Հետեւաբար, այսուհետեւ որ եւ է պայմանագիր կրնայ կնքուիլ միայն եւ միայն Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած զինուորական դրութեան վրայ:

3.— Այդ դրութեան պահպանման հոգը չի կրնար միայն Ֆրանսայի վրայ իյնալ եւ Ֆրանսան կրնայ նոր յանձնառութիւններ ստանձնել միայն հաւաքական դիմադրութեան մը հիման վրայ, ուր իր կողքին պիտի ըլլայ Մեծն Բրիտանիան:

4.— Առաջադրուած պայմանագիրը պէտք է հաշուի առնէ ցամաքային, ծովային եւ օդային սպառազինութեանց փոխադարձ առնչութիւնը:

5.— Պայմանագիրը պէտք է ապահովէ համաձայնութիւնը Մ. Նահանգներուն, որոնց բացակայութիւնը անպատճառ պիտի քաջալերէ նախ ընդդիմութիւնը, յետոյ բռնաբարումները:

6.— Պայմանագիրը պէտք է պարունակէ յօդուած մը՝ ապահովութեան մասին, ինչպէս եւ նախատեսէ հաստատումը ազդու եւ տեւական հակակշռի մը:

Պ. Մաքտոնըլտ, որ մեծ արդիւնքներ կը սպասէր իր ճամբորդութենէն, յուսախաբութեան մատնուած է արդէն:

Խորհրդաժողովին մթնոլորտը թանձրացած է նաեւ անոր համար որ, գերմանական Բ. պատուիրակը, Նատոլնի, հեռչհետէ անհաշտ ձեւեր կ'առնէ: Առջի օր, մասնախումբի մը մէկ ժողովին մէջ, երբ կը վիճէին զինուորական ելմտացոյցի կրճատման մասին, Պ. Նատոլնի վիրաւորուելով Պ. Փոլ Պոնքուրի մէկ ակնարկէն, անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ առաւ քալեց:

Պատուիրակ մը ետեւէն գնաց եւ թեւէն քաշելով ներս բերաւ, բայց միջադէպը խոր տպաւորութիւն գործեց: Կասկած չկայ թէ գերմանական պատուիրակութիւնը նոր հրահանգներ ստացած է Հիթլէրէն:

Թուրքերէն բառ կը փնտռեն, մոռնալու համար պարսկերէնն ու արաբերէնը

Թուրքիոյ լեզուական Միութեան կեդր. վարչութիւնը ժողով գումարեց մարտ 8ին, նախագահութեամբ Մ. Քէմալի:

Ժողովին մէջ, մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդուեցան, եւ որոշուեցաւ օսմաներէնի համապատասխան թուրքերէնները գտնել: Այս մասին ծրագիր մը ընդունուեցաւ:

Միութիւնը որոշած է ընդարձակ հարցարան մը բանալ, կարճ ատենէն գտնելու համար թուրքերէն համապատասխան բառերը այն արաբերէն եւ պարսկերէն բառերուն, որոնք կը գործածուին ընթացիկ եւ գրական լեզուներուն մէջ:

Այս հարցարանին համար իբրեւ հիմ ընդունուած է Շէմսէտտին Սամի փաշայի թուրքերէն բառարանը: Այս բառարանին մէջ գտնուող արաբերէն եւ պարսկերէն բառերը պիտի զատուին եւ պիտի աշխատուի գտնել անոնց համապատասխան թուրքերէնները, որոնք ցանկերով ամէն օր անթելով եւ թերթերով պիտի ծանուցուին:

Զանք պիտի թափուի որ « անքէթ »ը երեք ամիսէն լրանայ: Լեզուական միութիւնը պիտի քննէ եկած պատասխանները եւ կարճ ատենէն ալ ցուցակ մը պիտի պատրաստէ օսմաներէնէ թուրքերէնի մասին, որպէս զի գրողները եւ բազդատութիւն ընողները դիւրութիւն ունենան:

Հարցարանին յօդուածները ամէն օր պիտի տպուին բոլոր թերթերուն կողմէ եւ նոյն սիւնակին մէջ: Ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի որ ժողովուրդը կարենայ գտնել համապատասխան բառերը: Հայք էվիներն ալ, համաձայն իրենց ըլլալիք առանձին զեկոյցին, աւելի մօտէն պիտի զբաղին այս գործով:

Ինքնաշարժի վարիչներու գործադուլը Լիբանանի մէջ

Մարտ 6ին գործադուլ հռչակեցին Պէյրութի եւ Լիբանանի միւս շրջաններուն ինքնաշարժի վարիչները: Բաց ի մասնաւորներու պատկանող եւ կառավարական ինքնաշարժներէ, ոչ մէկ ինքնաշարժ կը բանէր:

Վարիչներու սէնտիքան դժգոհ պէնզինի եւ քաուչուի վրայ դրուած նոր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱԳԱՐԱԿԷՆ

... Խմբագիր ՅԱՌԱՋի

ՔԼԷՌՄՈՆ - ՖԷՐԱՆ, 14 մարտ. — Պէյրութի հրկիզեալներուն համար ՅԱՌԱՋի բացած եղբայրական աջակցութեան համար, Քլէռմոն-Ֆէրանի քանիմը հայրենակիցներէ հաւաքուած 100 ֆր.ը, ձեր հասցէին կը ղրկեմ: (Տես վերը):

Այս առթիւ թոյլ տուէք մանրադէպ մը, որ կրնայ այնքան այժմէութիւն ներկայացնել:

Այստեղ կը գտնուին շրջուն լուսանկարիչներ եւ վաճառորդներ, որոնք իրենց գործին բերումով այս եւ շրջակայ գաւառներու էն յետ ընկած անկիւններուն ծանօթ են: Ասոնցմէ ոմանք հետաքրքրական տեղեկութիւններ ունին, ցրուած հայ բեկորներու, մանաւանդ չափահաս որբերու մասին:

Այս վերջիններէն Պ. Մկրտիչ Երկանեան, մէկը Սուրիայէն 7 — 8 տարիներ առաջ բերուած հարիւրաւոր որբերէն, տարիներէ ի վեր կ'աշխատէր ֆրանսացի ագարակապանի մը մօտ:

Այս պարագան իմացած ըլլալով, քանի մը ընկերներով կ'երթանք զայն գտնելու համար:

Պարբերաբար մեր ղրկած հայերէն թերթերէն իմանալով թէ՝ Պէյրութի մէջ չորս հազար հայրենակիցներ թշուառութեան մատնուած են այդ տխուր հրդեհին պատճառով, հակառակ իր աննշան օրականին (7 ֆր.) իսկոյն Պէյրութ իր ուսուցիչներէն մէկուն միջոցաւ կեդր. խնամատարութեան յիսուն ֆրանք կը ղրկէ: Ընկերային պարտականութեան ի՛նչ սքանչելի դաս բոլոր անոնց համար որ միջոց ունին եւ անտարբեր կը մնան մեր ազգային բազմադիմի կարօտութեանց հանդէպ:

Քանի որ տեղն է, թոյլ տուէք ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելու այլապէս կարեւոր հարցի մը վրայ:

Ո՞րն է վերջապէս համազգային այն կազմակերպութիւնը, որ իր թեւերուն տակ առնէր մեր ցեղին այս թանկագին բեկորները եւ անոնց ակնարկը սեւեռած պահել հայութեան փառաւոր ապագային վրայ:

Նոյն իսկ այսքան դիւրութիւններ ներկայացնող Ֆրանսայի մէջ տասնեակներով խումբեր, ընտանիքներ կան, որոնցմով ոչ մէկ կազմակերպութիւն, ոչ մէկ ազգ. իշխանութիւն չէ հետաքրքրուած: Այս պարագան եւս մեր այնքա՛ն սրտցաւ թանկագին ՅԱՌԱՋի ուշադրութեան ներկայացնելով, կը կը վերջացնեմ նամակս որ կարծեմ պէտք եղածէն աւելի երկարեցաւ:

Ձերդ անկեղծօրէն
Մ. Խաչատուրեան

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

20րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Մկրտիչ Խաչատուրեան	20
Կարապետ Ալթունեան	25
Գէորգ Այտընեան	10
Ազատ Քէշիշեան	20
Յարութիւն Յակոբեան	10
Հուրի Քէշիշեան	15
Գումար	100
Մարտ 12ի գումարը	6266
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6366

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկրին երկրագործութեան զարկ տալու նպատակով, ենկիւրի կարգ մը ձեռնարկներ կ՚ընէ։ Ցորենի օրինագիծը, օրինակ, երկրագործական ուսման զարկ տալու որոշումը, կենդանիներու եւ բոյսերու սեռերուն բարելաւման ձեռնարկը եւայլն։

Թուրք թերթերը գրեցին թէ՝ երկրագործական գործավարութիւնը որոշ ծրագիր մը ունի արդէն։

Դիտելով, սակայն, կատարուածը, մարդ անմիջապէս կը հասկնայ որ այդ «ծրագիր» կոչուածը եղածը պահպանելու, երկրագործութեան մէջ թէքնիք յեղափոխութեան իրականացման համար անհրաժեշտ նկատուած արդիական գիտութիւն մը երկրէն ներս յառաջացնելու ձգտում մըն է։ Ճիշդ է որ այժմէն սկսած են կլիմայական պայմանները քննել, սեռերը ազնուացնել, եւայլն, բայց ասոնք բոլորը ժամանակի կը կարօտին, ու «երկրագործական յեղափոխութիւն» բացատրութիւնը խօսք մըն է լոկ։

Այսուհանդերձ, ենկիւրի կը սպասէ կամ կը ձգտի այդ «յեղափոխութեան»։ Ինչպէ՞ս կը կարծէ հասնիլ, սակայն, անոր։ Ի՞նչ քաղաքականութեան հետեւելով։

Ենկիւրի որոշ պատասխան մը չունի այս հարցման։ Այսինքն՝ հիմնական ծրագիր մը ու քաղաքականութիւն մը չունի։ Թերթերու մէջ, շատեր, շատ բաներ կը գրեն. բայց, հիմնական ու որոշ ոչինչ կը գտնէք հոն։ Ատեն մը երկարօրէն գրուեցաւ թէ՝ ո՞ր ճիւղը պէտք է ընդգրկել,— ճարտարարուեստակա՞նը, թէ երկրագործականը։ Ցեռոյ բաւական մելան սպառեցին ճարտարարուեստի մասին։ Միանգամայն, խօսեցան երկրագործութեան շուրջ։ Ըրին, նաեւ, կարգ մը ձեռնարկներ։ Փորձակայաններ՝ լաւ արմտիքի համար եւայլն։ Բայց, ինչպէս ըսի, միշտ պատահաբար։ Երկաթուղիի քաղաքականութիւն մը կայ այսօր Թուրքիոյ մէջ։ Կայ ծրագիր մը որ հետզհետէ կ՚իրականանայ։ Ճարտարարուեստի մէջ եւս կը ջանան կարելին ընել, մեքենայ բերել, գործարան հաստատել, եղածները ընդարձակել, ու, օր օրի, պետականութեան բնոյթ տալ անոր։

Երկրագործութեան մէջ այդպէս չէ։

Կան մտածողներ, թէ՝ երկրագործութիւնը եւս արտադրումի ճիւղ մըն է։ Եթէ անիկա թողուի ազատ նախաձեռնութեան եւ մրցակցութեան ձեւին մէջ, պետական քաղաքականութիւն մը վարած չեն ըլլար։ Երկրագործութիւնը կ՚արտադրէ նաեւ հում նիւթեր որով, ազգ. տնտեսութեան գործին մէջ, կը կռթնի ճարտարարուեստին։ Ահա թէ ինչու, երկրագործութեան եւս պէտք է նայիլ իբրեւ ազգային տնտեսութեան մէկ ճիւղին։

Թուրքիոյ մէջ մշակելի հողին մէկ տասներորդը միայն կ՚օգտագործուի։ Իսկ այս մէկ տասներորդէն ալ կարելի արդիւնքը ձեռք չի բերուիր։

Շէվքէթ Սիւրէյա պէյ «Աշխարհի տնտեսութիւնը եւ Թուրքիա» անունով գիրք մը հրատարակեց։ Այդ գիրքին մէջ կը խօսի նաեւ զանազան երկիրներու հողային արտադրութեանց մասին։ Համաձայն իր խոստովանութեան, մէկ հեքթար հողէն Յունաստանի մէջ՝ 9.3, Պուլկարիոյ մէջ՝ 13, Իտալիոյ մէջ՝ 14, Ֆրանսայի մէջ՝ 16, Չեխոսլաւիոյ մէջ՝ 17, Գերմանիոյ մէջ՝ 21, Անգլիոյ մէջ՝ 23, Տանիմարքայի մէջ 33 կենդինար ցորեն կ՚առնուի, իսկ Թուրքիոյ մէջ միայն 6 կենդինար։ Անկէ զատ, ձեռք ձգուած այդ քանակով քիչ ապրանքը որակով ալ ցած է։

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ մէջ հողէն օգտուելու կերպն ալ կատարեալ չէ։ Վերը ըսի թէ հողին մէկ տասներորդը կ՚օգտագործուի։ Աւելի որոշ խօսած ըլլալու համար, դիմենք կրկին Շէվքէթ Սիւրէյայի գիրքին վկայութեան։ Ան կ՚ըսէ թէ «մեր հողին 32առ հարիւրը երկրագործութեան յարմար է, բայց մենք միայն 4.8ը կ՚օգտագործենք։ Յունաստան՝ 22առ հարիւրը, Տանիմարքան՝ 77 առ հարիւրը»։

Թուրքիոյ ազգային տնտեսութիւնը կը պահանջէ որ թէ օգտագործուած հողին համեմատութիւնը եւ թէ ձեռք բերուած ապրանքին որակը բարձրանայ։ Իսկ ասիկա կը կարօտի բնակչութեան, դրամի, թէքնիքի ու գիտութեան։

Բնակչութեան պարագան պետութեան կամքէն անկախ է։ Հետեւապէս՝ առ այժմ անլուծելի։ Գալով դրամի պակասին, կամ այն է որ գիւղացիին միջոցները պէտք է հայթայթել եւ կամ պետութիւնը ինք պէտք է ձեռնարկներ ընէ։ Թուրք գիւղացին, դրամէ զուրկ ըլլալուն, յաճախ ընկերացած է քաղաքը նստող վաշխառուին հետ։ Այս վերջինը, սակայն, միշտ մեծ պատառը կ՚ուտէ։ Ուրեմն, հարկ է նախ այս վիճակէն ազատել գիւղացին։ Թուրքիոյ հողագործական համաժողովը իր տեղեկագրին մէջ (անցեալ տարի) կ՚ըսէր թէ Ալաշեհիրի ու շատ մը այլ վայրերու մէջ գիւղացին 60 առ հարիւրը « ընկերացած » է...։ Այս վերջին տարիներու ընթացքին գիւղացին աւելի ծանր վիճակի մը մատնուեցաւ։ Ուրեմն, այս ձեւով կրկին կը տուժէ ազգային տնտեսութիւնը, քանի որ իր արտադրածին մեծ մասը իր « ընկերոջը » տալով գիւղացիին ձեռքը դրամ չի հասնիր, ու ան գնորդ չի դառնար շուկային մէջ։

Արհեստագիտութեան զարգացումը եւս դրամի հետ կապուած է։ Նաեւ՝ ծանօթացումի։ Վերջինը եթէ ժամանակի ընթացքին կարելի ըլլայ, առաջինը հնար չէ։ Այս բոլորը նկատի ունենալով է, ահա, որ Թուրքիոյ մէջ կայ տարր մը, որ կը խորհի երկրագործութեան մէջ եւս կիրարկել պետականացման քաղաքականութիւնը այն չափով ինչ չափով որ կը ջանան կիրարկել ճարտարարուեստի մէջ։

Այսինքն՝ արդիւնաբերութիւնը չթողուլ անձնական նախաձեռնութեան, ստեղծել շրջանային ընկերակցութիւններ, պետական միջամտութիւն ու օժանդակութիւն տալ եւայլն։ Այս ձեւը սկսած են կիրարկել ճարտարարուեստի մէջ։ Կ՚ուզեն մրցակցութեան վերջ տալ ու մէկ ուղղութեամբ առաջնորդել միեւնոյն ճիւղի գործարանները։

Ինչ որ ալ ուզեն ընել, սակայն, պարզ է որ Թուրքիոյ հողագործութիւնը դեռ կը գտնուի նախնական վիճակի մէջ, ու զուրկ՝ որ եւ է լուրջ ծրագրէ։

Ազգ. տնտեսութիւնը, որուն համար այնքան ճիգ, մելան ու շունչ կը սպառեն Թուրքերը, նուազագոյն չափով կ՚օգտուի երկրագործութենէն։ Իր ճարտարարուեստին համար անհրաժեշտ հում նիւթն իսկ (երկրագործական), ինչպէս օրինակ, մետաքսի բուրդ եւայլն, բաւարար չափով չի կրնար արտադրել, ու իր գործարանները զայն կը ներածեն արտասահմանէն։ Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել փոխադրական միջոցներուն պակասը կամ սղութիւնը։ Եւ որովհետեւ Թուրքիա նիւթական հնարաւորութիւններ չունի այս խոշոր թերիները սրբագրելու, շատ պարզ է որ զուրկ պիտի մնայ նաեւ երկրագործական որոշ ծրագրէ մը, քանի որ ծրագիրը կարելիութիւններու նախատեսում մըն է, եւ ոչ թէ սպանիական դղեակ...։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՄԱՐԴՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ժորժ Քլէմանսօ երբ 1906ին ներքին նախարար անուանուեցաւ, ուզեց անձամբ ծանօթանալ իր վարչութեան ենթակայ պաշտօնեաներու աշխատունակութեան։

Ընկերակցութեամբ Պ. Տինդերի — որ իր դիւանապետն էր — կը մտնէ առաջին սենեակը — Ոչ ոք...։ Երկրորդին մէջ՝ նմանապէս. երրորդին մէջ գտնուեցաւ պաշտօնեայ մը, որ արմուկները սեղանին վրայ յեցած կը քնանար։

Պ. Տինդեր կ՚ուզէ զայն արթնցնել, բայց Քլէմանսօ կ՚արգիլէ ըսելով.

— Մի՛ արթնցնէք... եթէ ոչ՝ ան ալ կ՚ելլէ կ՚երթայ...

×

Ժորժ Քլէմանսօ անգամ մը ըսած է.

— Քաղաքականութիւնը իմ վրաս հսկայ լիսեռնիկի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ, որուն հետ՝ բազմաթիւ մարդիկ կը ճգնին ճանճ մը վերցնել։

×

Երբ Անգլիոյ նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճ իմացաւ որ նախագահական ընտրութեան մէջ Տէշանէլը յաղթանակ տարած է Քլէմանսոյի դէմ, ըսաւ.

— Վա՜յ, այս անգամ Ֆրանսացիները այրեցին Ժան-տ՚Արքը։

Հաւաքեց՝ Կ. Պ. Լ.

ԱԼ ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԼՌԵԼ...

Տոլստոյի աղջիկը, Ալեքսանտրա, որ երկար տարիներ գործակցած է համայնավարներուն, հետեւեալ բողոքը հրատարակած է՝ Քուպանէն տեղահանուած հազարներով ժողովուրդի տառապանքէն մղուած. —

1908ին, երբ ցարական կառավարութիւնը քանի մը յեղափոխականներ մահուան դատապարտեց, իմ հօրս բերնէն թռաւ հետեւեալ բացագանչութիւնը — « Չեմ կրնար լռել »։ Ու ռուս ժողովուրդը այդ ճիչը հաւաքաբար արտաբերեց ընդհ. բողոքով մը՝ ընդդէմ սպանութեան։

Այժմ, երբ հիւսիսային Կովկասի մէջ տեղի կ՚ունենան մորթոտումներ, երբ հազարաւոր ժողովուրդ կը գնդակահարուի, Աստուծոյ օրը կ՚աքսորուի, ու իմ հայրս այլ եւս չի գտնուիր ողջերուն մէջ, կը զգամ թէ պարտք կը ծանրանայ վրաս՝ իմ տկար ձայնս բարձրացնելու այս չարագործութեանց դէմ, մանաւանդ որ՝ 12 տարիներ աշխատած եմ սովետ կառավարութեան հետ ու իմ աչքերուս առջեւ տեղի կ՚ունենար ահաբեկումը։

Արար աշխարհ կը լռէր։ Միլիոնաւորներ աքսորուեցան, մեռան բանտերուն ու հիւսիսային Ռուսիոյ աշխատանքի կայաններուն մէջ, հազարաւորներ գնդակահարուեցան՝ իրենց վայրերուն մէջ։ Բոլշեւիկները սկսան դասակարգային թշնամիներով, հաւատացողներով, քահանաներով, գիտուններով, փրոֆէսէօրներով, ու այժմ կարգը եկաւ բանուորներուն ու գիւղացիներուն։

Ու կրկին լուռ է ամբողջ աշխարհը։

Տասնըհինգ տարիէ ի վեր մարդիկ կը հանդուրժեն զրկութեան, անօթութեան եւ ցուրտին։

Բոլշեւիկ կառավարութիւնը կը կողոպտէ ժողովուրդը, անկէ կը խլէ հացն ու իր աշխատանքին միւս արտադրութիւնները ու զանոնք կը ղրկէ սահմանէն դուրս, որովհետեւ իրեն անհրաժեշտ են օտար դրամներ՝ ոչ միայն մեքենաներ գնելու, այլ եւ համաշխարհային յեղափոխութեան փրոփականտին համար։

Եթէ գիւղացիները բողոքեն, եթէ պահեն հացը՝ իրենց անօթի ընտանիքներուն համար, իրենց հետ հաշիւը մաքրելու կերպը շատ դիւրին է, — կը գնդակահարեն զանոնք։ Ռուս ժողովուրդը այլ եւս ոչ համբերութիւն ունի, ոչ ալ՝ ուժ։ Հոս հոն ըմբոստութիւններ կը պատահին։ Կ՚ըմբոստանան գործարաններ, զինամթերանոցներ, մասնիկ գիւղեր ու նոյն իսկ ամբողջ շրջաններ։

Հազարաւոր անօթի գիւղացիներ կը լքեն իրենց տուները ու կը փախին Ուկրայնայէն, ուր իրենց վիճակուած է անօթութեան մահը։

Ի՞նչ կ՚ընէ խորհրդային կառավարութիւնը։

Հրամանագիրներ կը հրատարակէ՝ Մոսկուայէն հարիւրաւոր ու հազարաւոր անձերու տեղափոխման համար, իսկ ըմբոստացող գիւղացիները կը խաղաղեցնէ գնդակահարումով եւ աքսորով։ Իվան Կրոզնիի օրերէն ասդին, Ռուսիա այս տարիճան դաժանութիւն տեսած չէր։ Ու հիմա, որ ըմբոստացած են Քուպանի խալխոզները՝ հարաւային Ռուսիոյ մէջ, խորհրդային իշխանութիւնը բնակչութեան վրայ ի գործ կը դնէ աննախընթաց ու ահաւոր տէրոր մը։ Կը գնդակահարուին քաղաքի ամբողջ ընտանիքներ, եւ 45 հազար այրեր, կիներ ու տղաք, Ստալինի հրամանով, կը ղրկուին Սիպերիա՝ դէպ ի անխուսափելի կորուստ։

Մի՞թէ կրկին պիտի լռէ աշխարհը։ Մի՞թէ կառավարութիւնները պիտի կարենան հանդարտ սրտով, դաշինքներ կնքել բոլշեւիկներուն հետ — ոճրագործներուն հետ — զօրացնելով զանոնք ու փորձելով իրենց պետութիւններուն փառը։

Մի՞թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հանդարտօրէն պիտի քննէ աշխարհը հետաքրքրող հարցերը ներկայացուցիչներուն հետ այն կառավարութեան, որուն պետական գլխաւոր մեթոդը արիւնարբու ահաբեկումն է։ Մի՞թէ Ռոմէն Ռոլանի, որ այնքան լաւ կերպով ըմբռնած է մեր ժամանակներու երկու մեծ խաղաղասէրներուն՝ Տոլստոյի եւ Կանտիի հոգին, Անրի Պարպիւսի եւ Պէրնար Շոյի նման գաղափարապաշտներն ու գրագէտները պիտի չարունակե՞ն երգել ընկերվարական դրախտը։ Այդ կերպով անոնք կը դնեն իրենք զիրենք պատասխանատուութեանը տակ բոլշեւիկեան վարչակարգին, որ աշխարհի փճացման սպառնալիքը ունի։

Մի՞թէ դեռ կան մարդիկ, որ կը հաւատան թէ՝ համաշխարհային մշակոյթը, կրօնքը եւ բարոյականը քանդելու ձգտող խումբ մը մարդոց արիւնաներկ ահաբեկումը ընկերվարութիւն կը կոչուի։ Ո՞վ է որ կրկին պիտի բացագանչէ ամբողջ աշխարհի, « չեմ կրնար լռել »։ Ո՞ւր էք դուք՝ ո՛վ սիրոյ, արդարութեան եւ ազատութեան ախոյեաններ։ Ո՞ւր էք քրիստոնեաներ, իրական ընկերվարականներ, խաղաղասէրներ, գրագէտներ, հանրային գործիչներ։

Ինչո՞ւ կը լռէք։ Մի՞թէ դեռ պէտք ունիք փաստերու, վկայութեանց եւ թիւերու։ Մի՞թէ չէք լսեր օգնութեան կանչերը։ Եւ կամ կը խորհիք թէ մարդոց կարելի է երջանկութիւն պարգեւել՝ բռնութեամբ, սպանութեամբ ու ամբողջ ժողովուրդին ազատութիւնը խլելով։ Իմ այս կոչովս ես չեմ դիմեր անոնց, որ բոլշեւիկներու կողմէ գնուած են ռուս ժողովուրդէն յափշտակուած դրամներով, այլ՝ անոնց՝ որ դեռ հաւատք ունին մարդոց եղբայրութեան եւ հաւասարութեան, — կրօնասէրներուն, ընկերվարականներուն, հանրային գործիչներուն ու քաղաքական գործիչներուն, կիներուն ու մարդերուն։ Բացէք ձեր աչքերը։ Ու միակամօրէն բողոքեցէք՝ հարիւր վաթսուն միլիոնոց եւ անպաշտպան ռուս ժողովուրդին տառապանքին դէմ։

Ս. Թումաճան կոչուած մարդը եւ ողբացեալ ՇԱՀՐԻՄԱՆԻ ԽՈՐՇԱՆՔԸ ԱՆԿԷ

ԽՄԲ.— « Պայքար », Ամերիկայի ռամկավար պաշտօնաթերթը, մարտ 1ի թիւին մէջ հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ, տխրահռչակ Ս. Թումանանի մասին, այս խորագրով եւ երկու սիւնակի վրայ։

Այս առթիւ, շատ ու շատ բարեւ՝ ռամկավար կուսակցութեան Եգիպտոսի պաշտօնաթերթին, « Արեւ »ի, մանաւանդ անոր խմբագրին ...

Վիժածներ ամէն տեղ ալ անպակաս պիտի ըլլան մեր մէջ։ Հայանուն վիժածներ՝ ապրելու համար մեր ցեղին դահիճներուն ոտքերուն տակ, նոյն իսկ ա՛յն ատեն երբ հարկադրանք մը չկայ ապրելու։ Արիւնի, ծնունդի ու խառնուածքի խնդիր ուրեմն։ Բայց ի՛նչ ապականած արիւն, ի՛նչ ծնունդ, եւ ի՛նչ խառնուածք։

Այդպիսի վիժած մըն է նախկին Ս. Դ. Հնչակեան Սամուէլ Թումաճան կոչուած արարածը, որ յօդուածաշարք մը գրեց վերջերս Պոլսոյ « Վագըթ » թուրք թերթին մէջ « Հայկական քաղաքական ողբերգութիւն » վերտառութեամբ։

Առաջին անգամ չէ որ այս մարդը հինը նորին խառնելով պատմութիւններ կը շինէ ու կը թխէ թուրք թերթերու մէջ, Թուրքիոյ ճղակոտոր ու ճմռուած ափ մը հայութիւնը քիչ մը աւելի սրտադողի մատնելու գիւղին հաճոյքը ըմբոշխնելու եւ, անշուշտ նաեւ, իր քաղցած ստամոքսը յագեցնելու համար. բայց առաջին անգամն է որ ա՛յնքան սինիքօրէն կը խոստովանի հրապարակաւ պատերազմէն առաջ ու պատերազմի միջոցին թրքական գաղտնի ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ գտնուիլը եւ ընդհ. ապահովութեան քաղաքական ճիւղին դիւանին անօրէն (Էքրեմ պէյի միտիւր) յայտնի հայահալած վատահամբաւ Րէշատ պէյի հետ ունեցած սրտակից կապն ու նողկալի յարաբերութիւնը։ Եւ մտածել որ այս մարդը յեղափոխական կուսակցութեան մը պատասխանատու մէկ մարդն էր։ Յեղափոխականի պատմուճանով դաւաճան մը իրականին մէջ։

Հայ ազատագրական պայքարը լեցուն է սխրալի դրուագներով եւ ոգեհարուստ անմահ դէմքերով։ Այդ սխրալի դրուագներուն քով արատաւոր գիծեր ու գործեր եւ անմահ դէմքերուն քով այսպիսի մատնիչներ ալ դժբախտաբար անպակաս եղան։

Թումաճանի մը այս գրութիւնները անտարակոյս հերքուելու կամ ճշդուելու իսկ արժանի չեն։ Ես եթէ անդրադարձայ անոնց, նպատակս ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ յիշել մօտաւոր անցեալէն այս մարդուն հետ կապ ունեցող մէկ երկու դրուագ։

×

Պոլիս, Բերայի կողմը, Շիշլի ճամբուն վրայ, Կալաթա Սէրայի դիմացը, կոկիկ զարեջրատուն մը կար, որ առ հասարակ ժամադրավայր մըն էր ազգայինճի Հայերու, պատերազմէն առաջ եւ պատերազմին սկիզբները։ Խմբագիր, ուսուցիչ, բժիշկ, կուսակցական գործիչ եւ առ հասարակ ազգայինճի մարդիկ հոն կուգային իրիկունէ իրիկուն։

Մեր ողբացեալ Շահրիմանին հետ երբեմն մեր ոտքերն ալ դէպ ի հոն կ՚ուղղուէին։

Այդտեղ առաջին անգամ տեսանք այս Թումաճան կոչուածը, որ հոն կուգար Հնչակեան հանդուցեալ Արծրունիի եւ ուրիշներու հետ։

Երկրորդ անգամ այդտեղ այդ մարդուն հանդիպած ատեննիս, Շահրիմանը երեսը թթուեցուց եւ

— Շուտով գաւաթնիս խմենք եւ ուրիշ տեղ մը երթանք, ըսաւ։

— Ի՞նչ կայ որ, ըսի, զարմացած։

— Սա՛ մարդուն զարշելի երեսը չեմ ուզեր տեսնել, ըսաւ, ցոյց տալով այս բարի ծաղիկը, որ դէմերնիս նստած էր Արծրունիին հետ։

— Բայց այդ մարդը վտանգաւոր եւ գէշ մէկը չէ։ Ս. Դ. Հնչակեան է եւ այդ կուսակցութեան կեդրոնին ալ անդամ։

— Ի՛նչ կ՚ուզէ թող ըլլայ, յարեց Շահրիման, իմ ներսս չրռնեց։ Իժի ձագ մըն է կարծես։ Դէմքը տեսնել չեմ ուզեր։

Շահրիմանը Արծրունիին հանդէպ համակրանք չունէր։ Իր այդ վերաբերմունքը այն ատեն վերագրեցինք մասամբ Արծրունիէն չախորժելուն։ Բայց ինք ժխտեց։

Շահրիմանը իրաւունք ունէր։ Բայց իրաւունք ունենալը աւելի ուշ, պատերազմի մղձաւանջոտ օրերուն պիտի հասկնայինք։

×

Պատերազմի սարսափելի օրերն էին։ Տասը Հայու կեանքը մէկ փարա արժէք չունէր։ Ամէն Հայ ծակ մը կը փնտռէր շատ չերեւնալու, աչքի չզարնելու կամ պահուըտելու համար։ Թումաճանը աքսորէն շուտով կը վերադառնար Րէշատ պէյի շնորհիւ, ինչպէս հիմա կը խոստովանի ինք, ու աւելի քան արձակ համարձակ կը պտըտէր։ Ի՞նչ գաղտնիք էր ասի։ Իր կուսակցական ընկերներէն ոմանք կախաղան կը բարձրանային, ուրիշներ աքսորի մէջ կը մեռնէին, իսկ ինք իր ուրիշ մէկ եղբայրակցին՝ Հ. Արամեանցի պէս զերծ կը մնար պատուհասուելէ։ Հակառակ որ ինք պարզ հնչակեան անհատ մըն ալ չէր, այլ այդ կուսակցութեան կեդրոնին անդամ էր եւ ոստիկանութիւնը այն ատեն, ընկերութեանց կեդրոնական վարչութեանց անդամներուն անուններն ու հասցէները ունէր եւ հետեւաբար տեղեակ էր իր հանգամանքին։ Բայց Թումաճան իր այդ հանգամանքին հետ ունի եղեր ուրիշ hանգամանք ալ որ այսօր ինք կը խոստովանի, բայց որ այն ատեն ալ մութին մէջ մնալու սահմանուած գաղտնիք մը չէր. քանզի « չիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի եւ գաղտնիք՝ որ ոչ ծանիցի »։

Թումաճան պատերազմի այդ մայլ օրերուն միջոց մը Բերա, Թագսիմի մօտ, նպարավաճառի խանութ մը բացաւ։ Բայց ասիկա ապահովաբար պարզ ձեւականութիւն էր, իր բուն արհեստն ու ասպարէզը ծածկելու, անզգալի, աննշմարելի ընել տալու համար։ Ան ոստիկանական գաղտնի սպասարկութեան ծառայութեան մէջ մտած էր, ուր ունէր կարեւոր պաշտօն եւ գիրք, այնպէս որ հասարակ ոստիկաններ կ՚ակնածէին իրմէն։ Այս պարագան կը հաւաստէին տեսնողներ։ Իր այդ պաշտօնին բերումով ան սովորաբար ցերեկները իր ժամանակը կ՚անցընէր Պոլսոյ կողմը, հայ շրջանակներու մէջ։

Պահչէ Գաբու ծանօթ հայ ճաշարան մը իր սովորական յաճախավայրերէն մէկն էր։ Այդ սեւ օրերուն ամէն օր եւ ամէն ժամ խիստ եւ բուռն հետապնդութիւն կար զինուորական տարիք ունեցողներու եւ փախստականներու « վէսիքա » հարցնելը սովորական բան էր։ Փողոցին մէջ, սրճարանը, ճաշարանը թէ խանութին մէջ հանգիստ չէին տար մարդոց։

Վերոյիշեալ ճաշարանին մէջ ոստիկաններ քանիցս յաճախորդներու « վէսիքա » հարցուցած ատեն Թումաճան գաղտնի ոստիկանի իր նշանը ցոյց տուած եւ ոստիկանները ակնածանօք բարեւելով մեկնած էին քովէն։

Թումաճան խանութին մէջ այս անցուդարձերուն ականատես եղողներուն սպառնացած էր լուռ մնալ եւ չհրապարակել։ Խեղճ աշխատաւորներէն մէկն ալ իր թուլերանութեան հետեւանքով կարծեմ գործէն հանուած եւ աքսորուած էր։

Այն ատեն մեր թաքստոցներուն մէջ երբ լսեցինք այս բոլորը, անմիջապէս յիշեցինք Շահրիմանի զգացած բնազդական խորշանքը այս վիժածին հանդէպ։

Եկաւ զինադադարը, բայց Թումաճանը մնաց նորէն նոյն Ս. Դ. Հնչակեան Թումաճանը ու ամէն մարդ մոռցաւ զինքը։ Բայց ինք հիմա կ՚ուզէ որ մարդիկ չմոռնան զինքը ու ասոր համար կը խոստովանի անպատկառ լրբութեամբ մը իր ազնիւ արհեստն ու ասպարէզը։ Ի՛նչ անպատիւ պարծենկոտութիւն։

ԱՍՈՂԻԿ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՄԻՋԱԶԳ. ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Անգլիական տարեգիրք մը կը գրէ թէ՝ 1931—1932ի ընթացքին չիրականացաւ այն յոյսը թէ՝ տնտեսական տագնապը հասած է իր գերագոյն աստիճանին։ Իրականին մէջ, ազգային ու միջազգային խնդիրները աւելի ծանր բնոյթ մը առին, ստեղծեցին նոր խնդիրներ եւ աւելի բարդացուցին պետական մարդոց ու փորձագէտ տնտեսագէտներու գործը։

Միւս կողմէ, սակայն, համագործակցականները ոչ միայն կը շարունակեն իրենց շուկաները համարձակօրէն հանել իրենց արտադրութիւնները, եւ կամ՝ վաճառել ու շահիլ, այլ եւ՝ կ՚անցնին, հետզհետէ, իրենց երկրին սահմանները՝ զանազան նիւթեր ու արտադրութիւններ արտածելով կամ դուրսէն ներածելով։ Մաքսային սակացոյցները, որոնք մէյմէկ պատնէշ դարձեր են, ապրանքներու միջազգային փոխանակման մեծ արգելք են։ Պարզ է որ, ազգային համագործակցականներուն գնումներուն ու վաճառումներուն համար մեծ արգելք են այդ « պատնէշ »ները։ Պարզ է, որ նոյնքան ծանր դրութեան մատնուած են անհատական կամ այլ ձեւի ընկերակցական գործերը։

Ստորեւ նշանակուած թիւերը ցոյց կուտան, երկու տարուան (1930 եւ 1931) ընթացքին Միջազգային Համագործակցական Կեդրոնին կողմէ եղած ներածումները։ 1931ին, համեմատած 1930ին, 6,105,692 անգլիականի նուազում մը կը նկատուի. բայց, ասիկա արդիւնք է ապրանքներու գիներու անկման։

Անգլիական կեդրոնը կուգայ առաջինը՝ ներածումներու արժէքին քանակի տեսակէտէն։

Այսպէս, ազգային համագործակցական կեդրոնները օտար երկիրներէ իրենց երկիրը ներածած են՝

	1931	1930
Անգլիա	30,945,064	34,729,538
Ռուսիա	3,758,810	4,054,975
Գերմանիա	2,293,385	3,765,696
Ֆինլանտիա	1,204,367	1,512,246
Զուիցերիա	1,074,550	991,630
Չեխոսլովաքիա	589,998	513,951
Աւստրիա	320,182	453,699
Էսթոնիա	281,618	353,832
Նորվեկիա	207,772	208,437
Պելճիքա	146,552	118,276
Լեհաստան	68,320	118,020
Հոլանտա	61,736	81,232
Պուլկարիա	3,888	6,017
Ֆրանսա	397,454	346,422
Լիթուանիա		1,201,779
Շուէտ	1,213,794	1,464,530
	42,567,450	49,920,270

Ուրեմն, Եւրոպայի բոլոր համագործակցական կեդրոնները ներածման նուազում ցոյց կուտան։ Ասիկա, սակայն, ինչպէս ըսինք, գիներու անկման եւ մաքսերու արգելքին արդիւնքն է։ Այս գումարին վրայ պէտք է աւելցնել 4,471,510 (1931ին) եւ 4,224,422 (1930ին) համար։

Այս ներածումները եղած են հետեւեալ երկրամասերէն.

	Անգլ. ոսկի
Եւրոպայէն՝	20,726,093
Ամերիկայէն՝	10,609,736
Ասիայէն՝	6,237,107
Ափրիկէէն՝	6,237,107

Տարուան ընթացքին, Միջազգ. Համագործակցական կեդրոնը կազմակերպեց դասախօսութիւններու շարք մը՝ ազգային համագործակցականներու կեդրոններու մօտ։ Դասախօսութիւնները կատարեցին փորձագէտ համագործական վարիչներ, ու անոնք մէկ երկրի մէջ պարզեցին թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պէտք է մթերեն, ի՛նչ բան, ուրկէ եւ ի՛նչ ձեւով պէտք է ներածեն, բայց մանաւանդ՝ ընդհանուր հայթայթում մը, ընդհ. մատակարարութիւն մը ընելու մօտ։ Պրիւքսէլի մէջ մասնաւոր խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ չոր միրգերու համար։ Որոշուած է այս տարի եւս նման փորձ մը ընել։ Երկրորդ հարցն է ազգային համագործակցականներու միջեւ ապրանքներու փոխանակումը։ Այս մասին անհրաժեշտ նկատուած ծանօթութիւնները հաւաքուած են եւ խնդիրը պիտի դրուի Ժընեւի մէջ տեղի ունենալիք յառաջիկայ ժողովին։

ՎԱՀԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Սիպիլի յոբելեանը

—·—

Շաբաթ երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գրական հաւաքոյթ մը, իբրեւ յոբելեանը Սիպիլի։

Փարիզի Գրական Ակումբն էր կազմակերպիչը։ Ցաւով պէտք է գիտել տալ, սակայն, թէ աշխատանք թափուած չէր՝ եթէ ոչ համազգային, գէթ վայելուչ հանդէսով մը պանծացնելու համար գործը այն թանկագին Հայուհիին, որ անմոռանալի ուսուցիչ մըն է, որքան բանաստեղծ։

Գրական Ակումբին նախագահը, Պ. Բուրճէն Բերբերեան, բանալով հանդէսը, ըսաւ թէ օրուան տօնը, որ նուիրուած է Սիպիլի գրական եւ ազգային գործունէութեան յիսնամեակին, տօնն է մասնաւորաբար հայ կնոջ։

Յետոյ խօսքը տուաւ Պ. Ա. Չօպանեանի, որ ներկայացուց Սիպիլի կեանքն ու գործը, ընթերցումներով բանաստեղծուհիին արձակ եւ ոտանաւոր ստեղծագործութիւններէն։ Պ. Ա. Չօպանեան խօսեցաւ նաեւ Սիպիլի աշխատանքներուն մասին ի նպաստ աշխարհաբարին եւ այս տեղ կարեւոր mise au point մը ըրաւ.

— Սիպիլէն շատ առաջ գոյութիւն ունէր եւ կը գործածուէր հայ աշխարհաբարը արեւմտահայերուն մօտ։ 19րդ դարուն սկիզբը, աշխարհաբարը մուտք գործած էր արեւմտահայ գրականութենէն ներս։ Ետքէն սակայն հոսանք մը ստեղծուեցաւ ի նպաստ գրաբարին։ Սիպիլ նախ միացաւ այդ հոսանքին, Անահիտ անունին տակ յօդուածներ գրեց, (իրեն կը պատասխանէր Բ. Քէչեան, ստորագրելով Արամազդ)։ Սակայն Սիպիլ շուտով անցաւ աշխարհաբարեաններու ճակատը։ Սիպիլի օրով կատարուած աշխարհաբարի վէճը, ուրեմն, «արդի» աշխարհաբարին պայքարն էր պարզապէս։

Պ. Ա. Չօպանեանի դասախօսութենէն յետոյ... նախագահը փակեց յոբելեանը։

Թերթերով ծանուցուած յայտագիրն իսկ միայն կիսկատար։ Չէին եկած արտասանողները։

Բազմաթիւ են աշակերտուհիները Սիպիլի։ Արդի աշխարհաբարին այս ճարտարապետը երիտասարդ կիներու եւ մտաւորականներու բազմութիւն մը ցրուած է ամէն կողմ։ Ֆրանսայի գաւառներուն մէջ, Լիոն կամ Մարսէյլ, շատեր կան որ կապուած են Սիպիլի անունին։ Ցաւալի մեր երիտասարդութեան պարտքն է գեղեցիկ հանդէսով մը ցոյց տալ Փարիզի թէ գիտէ աւելի սրտաբուխ եւ վեհանձն յարգանքի կանգնիլ Սիպիլի յիսնամեակին առթիւ։

Ն.

Ազգայօնի ձաներկներ

Միջաթիւակիան փայլուն երեկոյթէն վերջ, զոր գրած էինք քանի մը տողով, Ազգայօնին մասնակցող ու շարթուս Փարիզէն մեկնելու պատրաստուող խումբերը հրաւիրուած էին մայրաքաղաքիս քաղաքապետարանը, ուր ընդունուեցան շաբաթ օրը, ժամը 17ին։

Զանազան խումբերու կարգին ներկայ էր հայկականն ալ։

Hôtel de Villeի փառաւոր եւ Լուի ԺԴ-ի ոճով առատօրէն ոսկեզօծեալ սրահներուն մէջ, աւելի քան 800 հոգինոց այդ բազմութիւնը, դէմ դիմաց երկու կարգի վրայ շարուած, խայտաբղէտ գոյներու խրախճանք մը կը ներկայացնէր։

Քաղաքապետարանի առաջին խօսքերը արտասանողը եղաւ թաղապետական ժողովի նախագահ Պ. Տը Ֆոնթընէ, որ բուռն ծափերու մէջ ըսաւ թէ ներկայ փափուկ շրջանին քաջալերելի են նման երեւոյթները, որոնք իւրաքանչիւր ազգի ուրոյն ոգին պահելով հանդերձ, անոնց միջեւ եղբայրակցութիւն մը հաստատելու բնոյթը ունին։

Երկրորդ հիւրընկալն էր Սէնի նահանգապետը Պ. Ռընար, որ իր կարգին շեշտեց բուն իմաստը այն ընդունելութեան, զոր Փարիզ քաղաքը կը կատարէր ի պատիւ զանազան երկիրներու մտաւորական ապագայ ուժերը ներկայացնող այդ երիտասարդութեան։

Երրորդ եւ վերջին խօսողն էր ֆրանսական Վերածնունդի համակրելի նախագահը Պ. Արմպրիւսթէզ, կազմակերպիչը այս հանդիսութեանց, որ շնորհակալութիւն յայտնելով վերոյիշեալ բարձր անձնաւորութեանց, բարի ճանապարհ մաղթեց ճամբորդներուն։

Ապա խմբապետները հրաւիրուեցան քաղաքապետական Ոսկի Տոմարը ստորագրելու։ Մինչ միւս խմբապետները ընդհանրապէս բաւականացան պարզ ստորագրութիւն մը դնելով, մեր ներկայացուցիչը, Պ. Երջանիկ Գարաճեան, գովելի գաղափարը ունեցաւ՝ L'Arménie reconnaissante բառերը աւելցնելու իր ստորագրութեան։ Յետոյ տեղի ունեցան ազգային պարեր ու լսուեցան ժողովրդական երգեր, բայց հազիւ չորս–հինգ խումբ կանչուեցան, հայկական խումբը այդ չորս – հինգ կանչուածներուն մէկն էր։

Պատուասիրութիւններ եղան չամփանեայով, որմէ վերջ Պ. տը Ֆոնթընէ բարեհաճեցաւ հայ խումբին հետ լուսանկարուիլ, ինչ որ մեծ պատիւ մըն էր անշուշտ։

Ուշ ատեն, մեկնելէ առաջ, ամէն ազգի ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ իրար խառնուելով պարեցին։ Այս անգամ արդիական պարեր, որով հանդէսը իսկապէս խիստ զուարթ մթնոլորտի մը մէջ անցաւ։ Բոլոր խումբերը Փարիզէն կը մեկնին ամսոյս 17ին, ուրբաթ երեկոյեան, նախ դէպի Կրընոպլ, ապա անցնելու համար Լիոն, Նիս եւայլն։

Գեղասէր

Քլիշէ՝ F. F. L. T.

Օր. ԻՏԱ ԱԴԱՄՈՎ

(Կարդալ մեր մարզական աշխատակցին յօդուածը, քիչ անդին)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԹԷՆԻՍԻ ՀԱՅ ԱԽՈՅԵԱՆՈՒՀԻ ՕՐ. ԻՏԱ ԱԴԱՄՈՎ

Անցեալ օր այս էջերուն մէջ խօսած էինք թէնիսի հայ ախոյեան Լեւոն Աւլանկիւլի մասին եւ ըսած թէ ինչպէս ան ծառայութիւն մը մատուցած էր հայութեան՝ ամէն տեղ պատուաբերօրէն ներկայացնելով հայ մարզաշխարհը։

Մարզական դետնի վրայ հայ իգական սեռը ցարդ ոչ մէկ նշանակելի յաջողութիւն մը արձանագրած էր։ Կիներուն թոյլատրելի սփորներէն լաւագոյնին՝ թէնիսի մէջ էր որ առաջին հայ ախոյեանուհին յայտնուեցաւ՝ յանձին Օր. Իտա Ադամովի։ Ծնած Բագուի մէջ — ուր իր հայրը կը զբաղէր նաւթի գործերով — ան իր մատաղ տարիքին անցած է Եւրոպա եւ առաջին անգամ Վիսպատէնի մէջ է որ թէնիսի ուսուցիչ մը իրեն այս դժուարին խաղին առաջին գիտելիքները ցոյց տուած է։ Փարիզի մէջ է սակայն որ յայտնուեցաւ Օր. Իտա Ադամովի իրական արժանիքը։ Ան շուտով ապագայ խոստացող խաղացողներու ամբոխին մէջէն դուրս եկաւ եւ գրաւեց մասնագէտներու ուշադրութիւնը։ 1928էն ի վեր անընդհատ թէնիսի բոլոր միջազգային խաղավայրերուն վրայ կը պտտցնէ իր մեծարժէք խաղին հմայքը եւ իր արեւելեան սիրուն համակրելիութեամբ դժուարահաճ հանդիսատեսներու ծափերը կը խլէ։ Թէնիսի մասին գաղափար ունեցողները ակնարկ մը նետելով իր նկարին վրայ որ քիչ անդին հրատարակուած է, պիտի տեսնեն եւ հաստատեն թէ ան որքան ճկունութիւն, ուժ, արագութիւն եւ դատողութիւն կրնայ ունենալ խաղի ընթացքին։

Ֆրանսա թէնիսի մէջ կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը աշխարհի մէջ, շնորհիւ իր այդ ախոյեաններուն, որոնցմէ առաջ էր որ եղական Սիւզան Լէնկլէնը իգական սեռի բաժնին մէջ իր ոչ միայն անպարտելիութեամբ, այլ եւ մասնայատուկ խաղով գրաւած էր դիրքը չմոռցուելիք համաշխարհային համբաւ մը։ Երբ Օր. Լէնկլէն «փրոֆէսիոնէլ» դառնալով, Ֆրանսական իգական թէնիսը շատ բան կորսնցուց։ Այժմ իր լաւագոյն ներկայացուցիչը՝ Տիկ. Մաթիէօ, աշխարհի 10րդ խաղացողը դասուած է (արական բաժնին մէջ Քօշէ առաջին է, Պորոթրա երրորդ, եւայլն), իսկ Ֆրանսական դասաւորման մէջ թիւ 1ը Տիկ Մաթիէօն, թիւ 2ը Օր. Ադամովն է, ինչ որ ամէն բանէ աւելի ցոյց կուտայ մեր հայրենակցուհիին իրական արժէքը։ Գերման մասնագէտ մը իր դասաւորման մէջ աշխարհի տասը լաւագոյն կին խաղացողներուն կարգին դասած էր նաեւ Օր. Ադամովը։

Օր. Ադամով թէնիսի բոլոր մեծ ախոյեաններուն պէս շատ կը ճամբորդէ։ Քանի մը շաբաթ առաջ Գերմանիա էր, անկէց անցաւ Շուէտ եւ այժմ կը գտնուի Ռիվիէրայի վրայ։ Սպանիա, Անգլիա, Իտալիա, Շուէտ, Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա եւ ուրիշ երկիրներ ընդունած են հայ ախոյեանուհիին այցելութիւնը։ Ան շահած է անթիւ մրցանակներու առաջնութիւնը կամ Սպանիոյ, Իտալիոյ ախոյեանուհիի տիտղոսներ եւ Ադամովենց տունը մեծ գոհարավաճառի նախանձը գրգռելու եւ խոշոր ցուցափեղկ մը լեցնելու կարող բազմաթիւ բաժակներ կան։

Օր. Իտա Ադամով դեռ շատ երիտասարդ է եւ կը յուսանք թէ իր խաղը բարելաւելու կարողութիւնն ալ ունի, որով կը սպասենք իր նորանոր յաջողութիւններուն եւ կը մաղթենք որ իր օրինակը խթան մը ըլլայ ուրիշ հայ օրիորդներու՝ թէնիսի պէս անվնաս եւ սակայն մասնաւոր յատկութիւններ պահանջող խաղին մէջ ցոյց տալու իրենց մարզական ընդունակութիւնները։

Ժ. Ե.

ՄԱՄՈՒԼ

«ՇՈՒՆ, ԽՈԶ, ԿԱՐԻՃ, ՏԶՐՈՒԿ»...

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով լմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «Ապահովաբար եզական պիտի մնայ Թուրք լրագրական տարեգրութեանց մէջ այն լիրբ գրութիւնը, զոր, «Վակօն - Լի» ընկերութեան Պոլսոյ կեդրոնին դէմ անցեալ օր սարքուած ուսանողական ցոյցին առթիւ ստորագրած էր Փէյամի Սաֆա անունով Թուրք գրող մը «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ, իր ներսի ամբողջ մաղձը թափելու համար Եւրոպացիներու հասցէին։ Եզական պիտի մնայ, կ'ըսենք, ոչ թէ անոր համար որ Թուրքը, այսքան շնական եւ սակէ ալ աւելի վարնոց արտայայտութիւններ չէ ունեցած ուրիշ առիթներով, այլ անոր համար, որ անիկա, մինչեւ այսօր, այսպէս, զարշահոտ կոյուղիէ մը առնուած դոյլ մը ջուրի մէջ չէր լուացած բոլոր օտարները, առանց բացառութեան,— Ամերիկացին ու Անգլիացին, Իտալացին ու Ֆրանսացին, Գերմանացին եւ Աւստրիացին, Պուլկարն ու Սերպը,— մըսթըը, մէօսիէօն, սինեօրը, հէրը, կօսփօտինը..

Մինչեւ հիմա հայհոյանքը ուղղուած կ'ըլլար «ղըբար»ներուն կամ «քիրիէ»ներուն (երբ տակաւին հելլէնութուրք բարեկամութիւնը չկար), իսկ օտարները, շատ շատ ծաղրանքի նշաւակ կը դառնային, երբ Թուրքին պոչին կոխուէր որեւէ առիթով։ Մեծ պատերազմի ընթացքին իսկ, երբ այնքան բացայայտ թշնամութիւն կար իրենց հետ կռուող օտարներու դէմ, Թուրքերը գոհացեր էին «Ճօն Քիքիրիկ» կոչելով Անգլիացին, ամբողջ չորս տարի։ Բայց հիմա, որ ոչ պատերազմ կայ, ոչ ալ թշնամութիւն, լեզուները աւելի բացուած են հայհոյանքի տարրակին հետ, եւ ահա, Թուրք գրող մը, թթու քէմալական թերթի մը էջերէն, ամենալպիրշ հայհոյութիւններով կը յարձակի բոլոր օտարներուն վրայ եւ զանոնք կ'որակէ «շուն, խոզ, կարիճ, տզրուկ, սիլինտր գլխարկով քասահատ, արեւմուտքցի դատարկապորտ, լիրբ աւազակ», եւն.։

Սուլթանական Թուրքիոյ ջրհանկիրները, ապահովաբար, պիտի կրնային աւելի բարեձեւ բառեր գտնել Թուրք բառարանին մէջ իրենց զայրոյթը յայտնելու համար պարզ միջադէպի մը առթիւ, որ տեղի ունեցած է օտար տնօրէնի մը եւ Թուրք պաշտօնեայի մը միջեւ։

Իսկ ինքզինքը յարգող որ եւ է հրապարակագիր, պիտի կարմրէր՝ այսքան լիրբ ու լպիրշ որակումներ գրչին տուած ատեն։ Փէյամի Սաֆան, սակայն, իբրեւ Թուրք լրագրութեան հարազատ ներկայացուցիչը, ոչ կարմրել գիտէ, ոչ ալ հասարակ ջրհանկիրի բարեկրթութիւնը ունի։

Կը հայհոյէ մինչեւ իսկ անոնց, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով եղած են այսօրուան Թուրքիոյ բարերարները։ Անոր վերականգնումին եթէ ոչ միակ գէթ գլխաւոր ազդակները։ Եւ Փէյամի Սաֆան միակը չէ այս կերպ խորհող Թուրքերուն մէջ։

Բոլոր Թուրքերը ունին միեւնոյն խմորը եւ ներքին միեւնոյն զգացումը՝ օտարին հանդէպ։ Մաղձոտ օտարատեցութիւն մը կը լեցնէ անոնց հոգին։ Այդ ոգիով հասակ կը նետէ ժամանակակից ներկայ Թուրք սերունդը եւ կը սորվի ոչ միայն հայհոյել օտարներուն, այլ եւ բռունցք ցոյց կուտայ անոնց։ Եւ, ներկայացնող առաջին պարագային, վարձահատոյց կ'ընէ զանոնք, պոռալով անոնց երեսն ի վեր.— «Ոսկոր լզող շո՛ւն, միսս ծամող խո՛զ, արիւնս ծծող տզրո՛ւկ, գիս թունաւորող կարի՛ճ, սիլինտր գլխարկով քասահա՛տ, արեւմուտքցի դատարկապորտ, լիրբ աւազակ»...

Հրամմեցէք, պարոնայք Եւրոպացիներ»...։

ԾԻԾԱՂ

Մարդ մը ազարակէ ոչխար մը գողնալով դէպի ի տուն կը քշէր, բայց բռնուեցաւ։

Դատարանին մէջ.

— Ոչխար մը գողցած տուն կը տանէիք, չէ՞։

— Պարոն դատաւոր, ես իբր խաղ կ'ընէի։

— Ուրեմն խաղին ենթական շատ հեռու տանելուդ համար մէկ ամիս բանտարկութիւն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԱՁ, Տարեգիրք, Ա. տարի։ Մօտ 300 էջ եւ պատկերազարդ։ Պատմական եւ վիճակագրական տեղեկութիւններ ռումանահայ գաղութի մասին։ 1933, Պուքրէշ։ Գին 30 ֆրանք կամ 1 ուկէս տոլար։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (13)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ողջակէզ Հայաստանը

Երբ 18էն մինչեւ 48 տարեկանները դրօշի տակ կանչուեցան, ջարդերն ալ սկսան։ Աշխատութեան ընդունակները իբրեւ զրաստ գործածուեցան եւ առնուազն 3000 դժբախտներ այս ծանր լուծին տակ փճացան կորսուեցան։ Ցաջորդ. հարուածը Կիլիկիա փոխադրուեցաւ, ուրկէ 20,000 բնակիչներ Զէյթունէն Գոնիայի նահանգին նախճախուտները եւ արաբական անապատները տարուեցան։ Այդ միջոցին ամէն տեղ դաւադրութեամբ սպաննուեցան հայ վարիչները։ Վանի մէջ չնչին պատրուակով մը Թուրքերը հրացանի բռնեցին հայկական քաղաքամասը եւ պաշարեցին Հայերը որոնք ինքնապաշտպանութեան դիմեցին, իսկ Թուրքերը աւերակ դարձուցին քաղաքին շրջապատը եւ բնակիչները ջարդեցին։ Օր մը Թուրքերը խուճապահար փախան։ Ռուսական բանակ մը կը մօտենար։ Բայց երբ վերջինը կրկին ետ քաշուեցաւ, Վանի նահանգին բոլոր հայ ժողովուրդը, 200,000 հոգի, վերահաս աղէտներուն նշմարտ նախազգացումովը, փախուստ տուաւ դէպ ի ռուսական հողը։ Այս դէպքեր Թուրքերուն համար իբր պատրուակ ծառայեցին բուն ջարդերուն։

Կառավարութիւնը, մասնաւորաբար արտասահմանի համար, զրոյց տարածեց թէ Վանի մէջ 150,000 մահմետականներ կոտորուած են Հայերու կողմէ, ինչ որ բոլորովին անմիտ կարծիք մըն էր։ Միեւնոյն ժամանակ ամբաստանեցին Հայերը թէ ապստամբութիւն մը կը նախապատրաստեն. ենթադրութիւն մը որուն համար անգէն քրիստոնեաները նիւթապէս անկարող էին։

Եւ այսպէս, կառավարութիւնը սկսաւ յարձակման։ 1915 ապրիլ 25ին, Ներքին Նախարար Թալաթ ձերբակալել տուաւ Պոլսոյ բոլոր երեւելի Հայերը, թիւով 600, «առ ի նախազգուշութիւն», որովհետեւ «անոնց մէջ վտանգաւոր տարրեր կրնային գտնուիլ», իսկ մնացեալները անմիջապէս ազատ պիտի արձակուէին։ Առանց որ եւ է հարցաքննութեան՝ Փոքր Ասիա տարուեցան այս 600ը, եւ միայն ութը, անճանաչելի չարչարանքներէ յետոյ՝ վերադարձած են։ Թէ ի՛նչ եղան միւսները՝ ինքնին կը գուշակուի արդէն։

Հայերը իրենց վարիչներէն զրկուելէ վերջ՝ թուրք կառավարութիւնը յայտարարեց որ հայ ժողովուրդը անվստահելի ըլլալով տեղահան պէտք էր ըլլար եւ Միջագետք փոխադրուէր։ Եւ 1915 յունիսին սկսաւ այս հրէշային գործը։

Բոլոր հայ գիւղերը պարպուեցան։ Բնակիչներուն շատ քիչ ժամանակ թողուցին պատրաստուելու, եւ արդէն չէին կրնար շատ բան միասին տանիլ, որովհետեւ իրենց ինչքին մեծագոյն մասը իշխանութեան բաժին ինկած էր։ Եւ բազմութիւնները հօտերու նման քշուեցան արաբական անապատներուն մէջ։ Այր մարդիկը, որոնք մեծ մասամբ տղաքներէ եւ ծերունիներէ բաղկացած էին, քանի որ միւսները բանակին բանուորական վաշտերուն մէջ էին, անմիջապէս թուրք ժանտարմաներուն կողմէ անջատուեցան մնացեալներէն եւ խողխողուեցան։ Խարազանի հարուածներով առաջ տարուեցան կիներն ու տղաք եւ կամ չարաչար սպաննուեցան։ Ճամբու ընթացքին կիներու նշմարիտ վաճառք մը տեղի կ'ունենար, օրիորդ մը 20 դրուշի եւ կին մը 7 դրշ.ի արժողութիւն ունէր, իսկ մանուկները կը տրուէին առանց փոխարժէքի։

Երբեմն քրտական ջոկերներ կը յարձակէին այս թշուառ կարաւաններուն վրայ, եւ անոնց ընկերացողներուն կողմէ առանց ո եւ է ընդդիմութիւն կրելու՝ կը բռնաբարէին կիները։

Տարուան ամէնէն տաք եղանակին, մեռելական այս անծայր թափօրը կը տատանէր բոլոր թրքական նահանգներուն մէջէն դէպ ի հարաւ, անապատները յառաջանալով։ Միայն Կ. Պոլսոյ եւ Հալէպի մէջ, ուր շատ Եւրոպացիներ կը բնակէին՝ բան մը չպատահեցաւ, իսկ Իզմիրի մէջ գերման սպաներն էին որ արգելք եղան տեղահանութեան։

Լեփսիուսի տուեալներուն համաձայն, տեղահան եղած եւ դէպ ի մահ քշուած այս հալածական բազմութիւններէն՝ միջին հաշուով երկու երրորդը մեռած կորած են եւ կամ անհետացած են, իսկ ողջ մնացածներէն մեծ մասը, որոնք կմախքներու վերածուած ու գրեթէ մերկ էին՝ մինչեւ Սուրիա եւ Միջագետք քաշքշուեցան եւ հալածական ցրուեցան անապատներուն մէջ, ուր չքացան յետին թշուառութեամբ։ Տեղահան եղածներու այս կարաւանները ամիսներ տեւեցին, եւ սակայն իրենց նպատակին հասնելէ վերջն ալ չարչարանքները վերջ մը չունեցան։ Թուրքերը կը քշէին եւ ամէն կողմ կը դարձնէին այս դժբախտները, կը լեցնէին կեդրոնացման վայրերուն մէջ եւ վերջն ալ կը դատարկէին, եւ ազատ ընթացք կուտային անօրութեան եւ համաճարակներու։

Տեղեր ալ կային ուր երբեք յոգնութիւն չէին կրեր տեղահանութեան գործադրութիւնը կազմակերպելու, տեղն ու տեղը կը ջարդէին Հայերը։

Կանոնաւոր զինուորներ Քիւրտերուն հետ միացած, Երզնկայի մօտ քանի հազար տեղահան եղած կիներ ու մանուկներ կոտորեցին։

Չորս օրուան ընթացքին, Բաղէշի մէջ այրերը սպաննուեցան, իսկ կիներն ու տղաքը տեղահանուեցան եւ Տիգրիս նետուեցան։ Հայ զինուորները, որոնք ամէն ճակատի վրայ քաջ եւ յանդուգն կռուողներու համբաւ շահած էին՝ զինաթափ եղան, տաժանակիր աշխատանքի գործածուեցան եւ ի վերջոյ գնդակահարուեցան։

Թուրք կառավարութիւնը արգիլեց Հայերուն օգնութեան գալու գերմանական բոլոր ճիգերը։

1915 օգոստոս 31ին Թալաթ շնականօրէն յայտարարեց թէ հայկական հարցը գոյութիւն չունի այլ եւս։ Բայց եւ այնպէս, 1916 յունուարին իսկ հազարաւոր եւ տասնեակ հազարաւոր Հայեր իրենց կեդրոնացման վայրերէն հանուելով՝ դէպ ի անապատներուն խորերը քշուեցան եւ առանց բացառութեան բոլորն ալ կորսուեցան։

Զէնք գործածելու կարող Հայերէն որչափ որ ազատած էին այս սարսափներէն՝ զինուորական ծառայութեան մտան Համաձայնականներու բանակին մէջ։ Երկու հարիւր հազար Հայեր ինկած են Դաշնակիցներուն համար, որովհետեւ կը հաւատային պետական մարդոց տուած շռայլաբան հաւաստիքներուն, թէ՝ երբ խաղաղութիւն ըլլար՝ նոր եւ ապահով հայրենիք մը պիտի տային Հայերուն։

Բայց Դաշնակիցներուն կողմէ եւս նոյնչափ ամօթալից կերպով յուսախաբ եղան։ Նոյնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ։

Երկուքն ալ ամենադողյոն չափով իսկ չզոհացուցին այս ժողովուրդը։

Պատերազմի վերջանալուն մօտ եւս կրկին տեղի ունեցան հայկական կոտորածներ, երբ ռուսական յեղափոխութենէն վերջ Թուրքերը դէպ ի հիւսիս յառաջացան եւ ռուսական Հայաստանի մէջ ալ նոյնքան ահռելի խառնակութիւններ հանեցին՝ ինչպէս որ իրենց երկրին մէջ կ'ընէին։ Տասնեակ հազարաւորներու բարձրացան դիակները։

Սեփական պետութիւն մը խոստացուած էր Հայոց, բայց Դաշնակիցները եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դաւանանեցին իրենց եւ ամէն ինչ նախկին վիճակին մէջ թողուցին — որովհետեւ քարիւղի ակեր չկայի՛ն անոնց երկրին մէջ։

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

ԽՄԲ. — Այս շարքին 11րդ մասին մէջ, վերջին սինակին վերջինթեր տողը, «Ռուսիա իր պաշտպանութեան տակ առաւ Հայաստանը», պիտի ըլլայ Սուլթանը։

տուրքերէն եւ փոխադրութեան գիներու անկումէն, դիմումներ կատարած էին կառավարութեան եւ խոստումներ ստացած խնդիրը քննելու եւ կարգադրութիւններ ընելու համար։ Սակայն տեսնելով որ դոհացում չտրուեցաւ իրենց պահանջներուն, վարիչները ժողով մը գումարելով կ'որոշեն գործադուլ ընել եւ կ'ընտրեն եօթը կոմիտէներ, շարունակելու համար պօյքօթը։

Կառավարութիւնը երբ կը տեղեկանայ այդ որոշման, կը հրաւիրէ սէնտիքը եւ կը սկսի խորհրդակցութեան, սակայն կարելի չըլլար համոզել ու դոհացնել վարիչները։ Անկէ վերջ, սէնտիքը հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որուն մէջ կը ներկայացուին հետեւեալ պահանջները. —

1— Պէնզինի եւ քաուչուի վրայ դրուած յաւելեալ մաքսատուրքերու ջնջումը։

2— Երկաթուղիի ընկերութեան եւ կառավարութեան միջեւ կնքուած համաձայնագրի ջնջում, որով հաստուցում կ'որոշուի ի նպաստ ընկերութեան։

3— « Օթօ Ռութիէ »ներու տրուած առանձնաշնորհումներու վերացում եւ անոնց ալ իրենց պէս տուրքերու ենթարկում։

4— Վարիչներու վրայ դրուած հին նիւթական պատիժներու վերացում։

5— Վարչական եղանակով վարիչներէ գանձուած 100 ս. դ. պատիժը զեղչել 50ի։

6— Պէնզինի գիներուն ըստ առաջնոյն 115 ս. դ. կայունացումը։

7— Քաղաքապետական բոլոր տուրքերէն զերծ կացուցումը վարիչներու, որովհետեւ անոնք արդէն տարեկան 330 ս. ոսկիի մօտ տուրք մը կը վճարեն։

Այս էր պակաս...

Սելանիկի յունարէն թերթերը կը գրեն թէ, Վենիզելոսի այցելութեան առթին, հետեւեալ դէպքը պատահած է. —

Երբ վարչապետը « Մէտիթէրանէ » պանդոկէն ներս կը մտնէր, զարմանալի ճարպիկութեամբ մը ոստիկանական խիտ շղթայէն ներս սպրդած է միջահասակ ու նիհար հայ երիտասարդ մը։ Ցիշեալը գրպանէն հանած է հաւկիթ մը եւ ձեռքը վերցնելով ուզած է նետել Վենիզելոսի վրայ։ Վարչապետին հետեւորդներէն ոմանք խոկոյն նշմարելով ըլլալիքը, բռնած են երիտասարդին ձեռքը։ Հաւկիթը ինկած է գետին ու պայթած. մէջէն թափած է սեւ մելան մը ու ներկած սալայատակը։

Երիտասարդին վրան խուզարկած ու գտած են վարպետօրէն մելանով լեցուած ուրիշ հաւկիթներ։ Ինքնութեան թուղթէն յայտնի եղած է որ Հայ մըն է։ Երբ հարցուցած են իրեն թէ ինչո՞ւ ուզած է նետել, պատասխանած է թէ գինքը ղրկած են համայնավարները։ Եթէ ոստիկանները չմիջամտէին, լինչի պիտի ենթարկուէր հայ երիտասարդը։

Թրքահպատակ կ'ըլլան, հաց ճարելու համար

Ցառաջիկայ յունիս 17էն սկսեալ գործադրութեան պիտի դրուի այն օրէնքը, որ միայն թրքահպատակներուն կը վերապահէ փոքր արհեստները։

Ներկայիս, բազմաթիւ օտարահպատակներ կառավարութեան դիմելով թրքահպատակութիւն ընդունելու առաջարկ ներկայացուցած են, որպէս զի կարենան շարունակել իրենց գործերն ու զբաղումները։

Ճիշդ է որ, հպատակութեան օրէնքին համաձայն, հինգ տարի տեւականօրէն Թուրքիա բնակող օտարականները կրնան թրքահպատակութիւն ընդունիլ, եւ սակայն օրէնքը կառավարութեան լիազօրութիւն տուած է կատարուած դիմումները ընդունելու կամ մերժելու։ Այս լիազօրութեան յեցած, կառավարութիւնը մերժած է թրքահպատակութիւն ընդունելու նպատակով օտարականներու կողմէ կատարուած դիմումները։

Փոքր արհեստներու օրէնքին վեցերորդ յօդուածին համաձայն 10 ոսկիէն մինչեւ 500 ոսկի դրամական տուգանքի պիտի դատապարտուին այն օտարականները, որոնք յունուար 16էն յետոյ իրենց գործերը չեն ձգած ու կը շարունակեն աշխատիլ։

ՇԱՀՈՒ ԱՂԲԻՒՐ Է, Ի՞ՆՉՊԷՍ ՁԳԵՆ

Անգլիական կառավարութիւնը վերջերս որոշած էր արգիլել զէնքի առեւտուրը Ճափոնի եւ Չինաստանի հետ, որպէս զի կռուելու անկարողութեան մատնուին։

Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, կառավարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ՝ կարելի եղած չըլլալով միջազգային համաձայնութիւն մը գոյացնել զէնքի ներածումը արգիլելու համար, Անգլիան ալ կը վերցնէ այն արգելքը զոր հաստատած էր 14 օր առաջ։

Ուրեմն, ուզողը կրնայ զէնք եւ ռազմամթերք ղրկել Ճափոն եւ Չինաստան, կարելի եղածին չափ շատ մարդ ջարդելու համար, փոխադարձաբար։

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Պ. Ցանկով ճառ մը պիտի խօսէր Վրացայի մէջ, ուր արիւնալի դէպքեր պատահած են 1923ին, իր իշխանութեան օրով։

Ճառը հազիւ սկսած, բուռն ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Ցանկովի կուսակիցներուն եւ հակառակորդներուն միջեւ։ Այս վերջինները բիրերով ցրուեցին Ցանկովի կուսակիցները, եւ փախուստի մատնեցին նախկին վարչապետը, որ ապաստանեցաւ բարեկամի մը տունը։ Հակառակորդները անմիջապէս պաշարեցին տունը, քարի բռնելով եւ ջարդուփշուր ընելով բոլոր ապակիները։ Ոստիկանութիւնը չկրցաւ զսպել խռովութիւնները, եւ օգնութեան կանչեց բերդաքաղաքին զինուորները։ Հազիւ կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը։ Տասը հոգի ձերբակալուեցան, իսկ նախկին վարչապետը կրցաւ քաղաքէն հեռանալ ոստիկանական ջոկատի մը պաշտպանութեան տակ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄՈՒՐ ՉԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ՝ վարչապետ Պ. Ցալտարիս թէեւ 30 ձայնի մեծամասնութիւն մը ունի խորհրդարանին մէջ, բայց այդ առաւելութիւնը բաւական չէ, իր ուզածին պէս շարժելու համար։ Ծերակոյտը վենիզելոսեան է, եւ եթէ Երեսփ. ժողովն ալ հաշուենք, մեծամասնութիւնը կը մնայ վենիզելոսի կողմը։ Երկու ժողովները միասին կը կազմեն ազգ. ժողովը, որուն կ'իյնայ վճռական որոշումներ տալ։

Այս պայմաններուն մէջ, կը կարծուի թէ զօր. Քոնտիլիս, պատերազմական նախարարը, պիտի փորձէ ամրապէս կազմակերպել իր կուսակիցները, ձգտիլ դէպ ի միահեծան իշխանութեան եւ նոյն իսկ պարզ հրամանագրով մը ջնջել Ծերակոյտը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԿԸ ՄԵԿՈՒՍԱՑՈՒԻ՞

Հակառակ Հիթլէրի յաղթանակին, որոշ մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ։ Մասնաւորապէս ճարտարագործական շրջանակները կը վախնան որ երկիրը մեկուսացման ենթարկուի։ Կարեւոր թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.

— Առաջին անգամ ըլլալով, Լեհաստանը ռուսական սահմանագլուխէն դէպ ի արեւմուտք փոխադրեց իր զօրքերը։ Տանցիկը վտանգի տակ է։ Աւստրիոյ մէջ, քաղաքացիական պատերազմը կը խմորուի, ինչպէս երէկ Պավարիոյ մէջ. բայց Պերլինի դահլիճը չի կրնար լիազօրներ ղրկել հոն եւ մեծ պետութիւնները մտահոգ են։ Չէզոք երկիրները, մեր լաւագոյն յաճախորդները, անտրամադիր են մեզի հանդէպ։ Ֆրանսան եւ Անգլիան միջոցներ կ'որոնան զինաթափութեան խորհրդաժողովը փրկելու համար։ Մ. Նահանգները գործելու անկարողութեան դատապարտուած են։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը մեռնի։ Իտալիան նպաստաւոր է մեզի եւ մենք կը գնահատենք իր վարչապետին գործակցութիւնը՝ իրաւունքներու հաւասարութիւն ձեռք բերելու համար։ Բայց, ո՞վ օգնութեան պիտի հասնի մեզի »։

Ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիան։ Պերլինի մէջ կը կասկածին թէ Անգլիան հետզհետէ կը հեռանայ Գերմանիայէն։ Լոնտոնի մէջ գէշ ազդուած են վերջին խռովութիւններէն եւ տար կը վերագրուի Հիթլէրի խիստ հրահանգը՝ կարգապահութեան մասին։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒՐՁԱՆՆԵՐՈՒ *ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «La Samaritaine» արճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Կը խօսի՝* **ԸՆԿԵՐ ԼԱԶԵԱՆ։**

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ave. Ville d'Avray*։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՁԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Իւզէս, Գ. Պ.— 35։

Վալանս, Ալ. 300։

Մոնֆէրան, Ազ.— 70։

Սարսէլ, Ղ. Ն.— 35։

Քուրպէզոն, Պ. Զ.— 35։

Լա Կարէն, Մազ.— 35։

Պարահանդէս

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 11 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ։

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան։

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փօռման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախք միասին) կը պատրաստենք 175 ֆրանքի։ Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն։ Երաշխաւորութիւն յանձնարարութեան տառացիօրէն գործադրութեան։ Դիմել՝ Տպարան *ՆՈՐ ՕՐ*, **20, A. Voulis, Athènes, Grèce :**

ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ՄԱՐՈՒՔԷ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի դառնագէտ մահուան առթիւ, իր պարագաներուն եւ բոլոր ազգականներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անունը՝ Արտաշէս, մօր անունը՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն։ Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գօրֆու։ Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania)*։*

— Բարթող Աղասեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պոլսոյ Ճերահ գիւղացի Ալպէս Աղասեան, հօր անունը՝ Սարգիս։ 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա։ 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին.— Chez Mr. Lébé à Banas, par Castera Venduzan, Gers. *1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի* Hôpital Dauch, Gers. *Անկէց ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին։ Իմացընել «Յառաջ»ի վարչութեան։*

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ 1933

16 Mars 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2138

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒ ԱՅԺՄ, ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՆՔ...

Պարտք սեպեցինք շարք մը խմբագրականներով ուշադրութեան յանձնել հայ կարմրուկներու վերջին քաջագործութիւնը, որ կը սպառնայ նոր փորձանքներ ստեղծել գաղութներու մէջ:

Արդարեւ, գործակցութեան հրաւիրելով օտարները, անոնց առջեւ պարզելով մեր ներքին վէճերը եւ մոլորեցնելով զանոնք, մեր վատոգի հակառակորդները պարզապէս իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ:

Ուրիշ իմաստ չունին, այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, հրատարակուած ֆրանսերէն թռուցիկները, այնքան պժգալի բովանդակութեամբ:

Մանաւանդ որ, խեւերը թռուցիկներով ալ չեն գոհանար, այլեւ հայկական սրահներու մէջ կը տեղաւորեն Ֆրանսայի անգէտ եւ ամեհի բանուորներ, վիճաբանութիւն յարուցանելու, հանդէս խանգարելու եւ կռիւ ստեղծելու համար:

Այս տեսակէտէն, անմոռանալի պիտի մնայ համեստ արուարձանի մը, Արնուվիլի մէջ սարքուած դաւը, Ֆրանսացի քսան բանուորներու ներկայութեամբ, ֆրանսերէն գրգռիչ թռուցիկով եւ «Իւմանիթէ»ի նոյնքան գրգռիչ նկարագրութեամբ:

Պատմակա՛ն պիտի մնայ, նաեւ, միւս ֆրանսերէն թռուցիկը — «Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ...» — զոր ցրուած են մասնաւորապէս ուրիշ բանուորական արուարձանի մը, Ալֆորվիլի տեղացի աշխատաւորներուն:

Չենք խօսիր զանազան հայատառ քուրջերու մասին, որոնց մէկը՝ Մարսէյլէն՝ ահա երկու շաբաթ է ի վեր «ճիհատ»ի կը հրաւիրէ բոլոր հակադաշնակցականները, եղած — չեղած բոլոր մեղքերը փաթթելով Դաշնակցութեան վզին եւ բողոքի միթինկներ սարքելով:

Հայ հոկտեմբերիկներու այս նոր աշխուժացման շարժառիթն է Կրընոպլի արինահեղութիւնը, որու մասին մեր վրդովումը յայտնեցինք դեռ փետր. 28ին, դէպքէն երկու օր յետոյ:

— «Իսկ այն ինչ որ կը տեսնենք, պարբերաբար, զանազան գաղութներու մէջ, անտրամաբանելի է եւ քստմնելի: Եւ, կրնայ յանգիլ համաճարակի մը, եթէ այսպէս շարունակուի:

Ո՞ւր կը մնայ բարոյական արժէքը՝ արիւնով փակուած ո՛ր եւ է տօնի:

Հազար ձեւ կայ ո՛ր եւ է անկարգ սրիկայ խելքի բերելու: Մանաւանդ երբ չունենաս ոչ դանակ, ոչ ալ ատրճանակ:

Գիտենք, անոպաներ կան եւ արհեստով խառնակիչներ: Մարդիկ՝ որ կռիւ կը փնտռեն, կը ստեղծեն: Այլասերածներ՝ որ չեն ուզեր լսել «ունկամբ»:

Բայց, ինքնավստահ պաղարիւնը լաւագոյն զէնքն է այդպիսիներուն հանդէպ: Մանաւանդ հանդէսներու եւ հաւաքոյթներու պահուն»: (*ՅԱՌԱՋ*, 28 *փետրուար*):

Յաջորդ օրն ալ, — «Պատճառներ եւ Հետեւանքներ» — բացատրեցինք թէ ի՛նչը ինչէն կը ծնի:

— «Երբ կազմակերպութիւն մը սրահ կը վարձէ եւ տօն կամ բանախօսութիւն կը սարքէ, ուրիշները իրաւունք չունին երթալ տեղաւորուելու եւ մաղձ թափելու:

Արեւելքցի ենք եւ աջ — ձախ չենք նայիր: Ու կիրքի պահուն, մա՛րդ չի կրնար զանազանել զարնողն ու զարնուողը:

Բայց, հաշուեյարդարի վայր չէ հանդէսը:

Եթէ չէք մեղքնար զոհերուն — ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին — մեղքցէք այն ժողովուրդին որ կը խռնուի սրահէ սրահ, որ մեզ չունի մեր կիրքերուն մէջ, եւ կ'երթայ հայերէն խօսք լսելու:

Այսպիսի դէպքերու մէջ, մեզի համար անըմբռնելի է յաղթական եւ պարտեալ:

Ողբալի են այս երեւոյթները, ո՛ր կողմէն ալ դիտենք»: (*Յառաջ*, 1 *մարտ*):

Արդ, մեր հակառակորդներն ունի՞ն բաւական խելք ու խիղճ, կանխելու համար նոր չարիքները:

Պատասխանը տրուած է արդէն, — Ֆրանսերէն գրգռիչ թռուցիկներ Կրընոպլի դէպքէն անմիջապէս յետոյ: Եւ, նոր դէպքեր ստեղծելու առաջադրութեամբ:

Այնպէս որ, աւելորդ պիտի ըլլար զգաստութիւն սպասել այս ճակատէն:

Կը մնայ միւս ճակատը, — այն որ կը կոչուի «արդոյ հայ հասարակութիւն»:

Դժուա՛ր է ո՛ր եւ է հաւաքական ձեռնարկ՝ անկազմակերպ, անդէմ զանգուածի մը մէջ:

Բայց, չէ՞ որ ունինք խատուտիկ հոսանքներ, — բոլորն ալ ազգասէր, բոլորն ալ զգայուն եւ գիտակից...

Ի՞նչ կը խորհին անոնք, սպառնացող վտանգին, գաղութներու կազմալուծման եւ կարմիր ապարօշ կապած «պաշըպօղուք»ներու չհասակութեանց մասին:

Ամէն մեղք Դաշնակցութեան գլխուն փաթթած ատեն, անոնք չունի՞ն ո՛ր եւ է խղճահարութիւն կամ պարտականութիւն:

Կամ արդեօք այն միամտութիւնն ունին թէ այս բոլորը միայն Դաշնակցութեան դէ՞մ ուղղուած են:

Եթէ այդպէս ըլլար, կարելի էր ոչ իսկ զբաղիլ: Դաշնակցութիւնը բաւական ուժ ունի, դիմագրաւելու համար յատկապէս իրեն դէմ սարքուած դաւերուն:

Մինչդեռ, բոլոր փաստերը կ'ապացուցանեն թէ Դաշնակցութիւնը պատրուակ մըն է միայն, իսկ բուն հարուածը կ'ուղղուի գաղութներու բոլոր ազգային կազմակերպութեանց դէմ:

Դաւադիրներուն հիմնական ձգտումն է խորացնել գաղութներու պառակտումը, «նացիոնալ — շովինիստական հաշիշից» ազատել աշխատաւոր զանգուածները, եւ զանոնք տանիլ համախմբել «կոմունիստական կուսակցութեան շուրջը»: (Խ. Հայաստան, 29 *յունուար* 1933):

Ամէն ինչ նեղ կուսակցամտութեամբ դիտելով, մենք մե՞ղ կը խաբենք, թէ տարագիր եւ անճար բազմութիւնները... **Շ.**

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ամերիկան կը սկսի խմել

ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԲԱՑՈՒԱԾ

Համաձայն նախագահ Ռուզվէլթի յանձնարարութեան, Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովը մարտ 14ին քուէարկեց նոր օրէնք մը, որով կ'արտօնուի գարեջուրի վաճառումը, պայմանաւ որ միայն հարիւրին 3.2 ալքօլ պարունակէ: Անշուշտ Ծերակոյտն ալ պիտի վաւերացնէ այս օրէնքը:

Բոլոր նահանգներուն մէջ պիտի հաստատուի հինգ տոլարի տուրք մը, հարիւր լիտրնոց իւրաքանչիւր տակառի համար: Գարեջուր շինելու արտօնագրին համար պիտի գանձուի հազար տոլար: Օրէնքը ի զօրու է քուէարկութենէն 15 օր յետոյ եւ նահանգները ազատ կը ձգէ տեղական պայմաններուն համաձայն կանոնագիրներ մշակելու, բայց ո՛ր եւ է ակնարկ չըներ գինիի մասին:

Գարեջուրի արտօնութեան օրէնքին քուէարկութենէն յետոյ, Քալիֆորնիոյ մէկ երեսփոխանը ուրիշ ծրագիր մը ներկայացուց, պահանջելով արտօնել գինին, հարիւրին 12 ալքօլ պարունակելու պայմանաւ: Այս օրինագիծը պիտի քննուի ուրիշ առիթով մը:

Գարեջուրի արտօնութեան օրէնքը ընդունուեցաւ երկարատեւ ծափերով եւ երեսփոխանները իրարու ձեռք սեղմեցին անօրինակ խանդավառութեամբ: Այն ատրճան որ, նախագահը ստիպուեցաւ պահակներ կանչել, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար:

Ուրեմն, դեռ չխմած գինովցան: Իսկ երբ սկսին կոնծել ...

⁂ Աւելի քան երկու հազար դրամատուներ արդէն իսկ վերաբացուած են եւ ուրիշներ ալ գործերը կը վերսկսին իրարու ետեւէ:

Տոլարը կը շարունակէ բարձրանալ: Առջի օր Փարիզի մէջ հասաւ 25.46ի, մինչդեռ մորաթորիոմէն առաջ վերջին սակն էր 25.32:

Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ «երկիւղի շրջանը բոլորովին անցած է»: Դաշնակցային Դրամատան վերջին տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ միայն մարտ 13ին 18 միլիոն տոլար քաշուած եւ 28 միլիոն տոլար ընդունուած է. ուրեմն, դրամատուները ստացած են տասը միլիոն տոլար: Ոսկին ալ վերսկսած է հոսիլ դէպ ի դրամատուները: Մէկ օրուան մէջ Նիւ Եորքի Դաշնակցային Դրամատունը վերստացած է 27 միլիոն տոլարի ոսկի. ինչ որ 140 միլիոնի կը բարձրացնէ ամբողջ գումարը, մորաթորիոմէն ի վեր:

Նիւ Եորքի սակարանը վերաբացուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի:

⁂ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հռչակաւոր Հարրիմէն դրամատան վարչական խորհուրդին նախագահը, որ ամբաստանուած է թէ խարդախած է իր հաշուապահութիւնը, պակաս տուրք վճարելու համար:

Յառաջնուն խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Հրեաները կը փախչին անտերն

Կառավարական հրամանագրով մը, որ միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ ձայնարձակներով, 15 օր եւս կ'երկարաձգուի ընկերվարական մամուլին արգելքը: Երկաթուղիի Պաշտօնեաներու աջնտիքային պարբերաթերթը արգիլուեցաւ մինչեւ ապրիլ 4: «Կայս. դրօշակիրները», «Արոյրէ ճակատ»ը եւ միւս բոլոր հանրապետական կազմակերպութիւնները արգիլուեցան Վիւրթէմպէրկի մէջ եւ իրենց գանձերը գրաւման տակ առնուեցան: Վեց ամիս դադարման դատապարտուեցաւ հանրապետական եւ խաղաղասիրական հանդէս մը:

Կարլ Լիպնէխտի Տունը, որ կեդրոնն էր համայնավար կուսակցութեան, իր բոլոր շէնքերով գրաւուեցաւ կառավարութեան կողմէ, իբրեւ սեփականութիւն Փրուսիոյ պետութեան:

Ռաթենաուի, Էրցպէրկէրի, Պէպէլի եւ ուրիշ ազատական եւ ընկերվարական դէմքերու անուններով կոչուած հրապարակները վերամկրտուելով, այսուհետեւ պիտի կոչուին Հինտէնպուրկի, Հիթլէրի, Ֆոն Շթայնի եւ ուրիշ ազգային պետերու անուններով:

Սաքսոնիոյ դպրոցներուն մէջ վերահաստատուեցաւ մարմնական պատիժը, որ ջնջուած էր մինչեւ հիմա: Այսուհետեւ ուսուցիչները պիտի կրնան մարմնական պատիժներ տալ աշակերտներուն, «ապահովելու համար կարգապահութիւնը, երբ ըմբոստութիւն հանեն գիտակցօրէն»:

Պավարիոյ լիազօրը հրամայեց անմիջապէս հիթլէրական զինուորներուն յանձնել մթերուած զէնքերը, եւ վերադարձնել հիթլէրականներու ձեռքէն խլուած բոլոր գոյքերը:

145 համայնավարներ ձերբակալուեցան Շլեզիոյ մէկ քաղաքին, Աննապէրկի մէջ:

Փրուսիոյ Երեսփ. Ժողովի նախագահութիւնը որոշեց այլ եւս ռոճիկ չվճարել համայնավար երեսփոխաններուն:

Հիթլէրական դրօշ պարզուեցաւ այն տունին վրայ ուր ծնած է Կարլ Մարքս, եւ ճիշդ այն օրը երբ պիտի տօնուէր հռչակաւոր տեսաբանին մահուան յիսնամեակը (14 մարտ):

Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ: Հրեաները՝ ահաբեկ, Ֆրանսա եւ Լեհաստան կ'ապաստանին: Ամէն օր փախստականներ կը հասնին նաեւ Աւստրիա:

⁂ «Իւմանիթէ»էն յետոյ, ընկերվարական «Փոփիւլէռ»ն ալ երկար յօդուածով մը կը յայտնէ թէ խորհրդարանը կրակի տուած է ոճրագործներու խումբ մը, «որ կը գործէր Նացիներուն եւ մեծ պետութեան մը հաշւոյն, եւ որուն նպատակն էր խզել Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները»: Համաձայն «Փոփիւլէռ»ի պատմութեան, հրձիգ Վան Լուպէն հոլանտական կեղծ անցագիր ունէր եւ Փրուսիոյ ոստիկանութեան գործակալն էր:

Հիթլէրական կառավարութիւնը ուժգնօրէն կը հերքէ այս մեղադրանքը:

⁂ Երեքշաբթի օր լեհական սահմանագլուխը հասան 150 փախստականներ: Գերմանական ոստիկանութիւնը խիստ խուզարկութեանց ենթարկեց բոլորը: Լեհաստանի Հրեաները որոշեցին պոյքոթ հռչակել գերմանական բոլոր ապրանքներու դէմ, իբրեւ բողոք: Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կը յանձնարարէ անգլիական եւ ֆրանսական ապրանքներ գործածել:

Ինչո՞ւ ձերբակալուեցան Անգլիացիները

Գրած էինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը ձերբակալած է չորս անգլիացի ճարտարագէտներ, խիստ խուզարկութեան ենթարկելով անոնց բնակարանները:

Ձերբակալման պատճառները չեն լուսաբանուած տակաւին: Մոսկուայի անգլիական դեսպանատունը ծանուցագիր մը յանձնեց խորհրդային իշխանութեան: Միեւնոյն ատեն ձերբակալուած են 25 ռուսահպատակներ, որ կ'աշխատէին անգլիական հաստատութեան մէջ: Ձեկային ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ խափանարար գործողութիւններ կատարուած են ամբաստանեալներուն կողմէ, ոչնչացնելու համար Խ. Միութեան ելեկտրական կեդրոնները, որով կանգ պիտի առնէր ճարտարագործական աշխատանքը:

Անգլ. կառավարութիւնը գոհ մնացած չըլլալով իր առաջին ծանուցագրին պատասխանէն, երկրորդ եւ աւելի ազդու բողոքագիր մը ուղղեց:

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 19ին

Պէյրութի աղէտեալներու օժանդակութեան գործը կազմակերպելու համար, 1933 փետր. 26ին գումարուած Միջհայրենակցական եւ այլ Միութեանց խորհրդակցական ժողովը, մասնակցութեամբ Խարբերդի, Տարօնի, Սալնոձորի, Ատափազարի, Անդրէասի, Կիլիկիոյ, Եոզկատի եւ իր Շրջանի, Շապին — Գարահիսարի, Սէօլէօզի, Արարատ և Այգ, Ջ.Ո.Մ. ներկայացուցիչներու, լայն խորհրդակցութիւններէ յետոյ, ընտրեց Կեդր. Մարմին մը, լիազօրելով զայն, կազմակերպելու համար հանգանակութեան գործը:

Արդ՝ Կեդր. Մարմինս ընդառաջ գնաց ժողովի փափաքին, որ էր օր մը հռչակել հանգանակութեան համար, եւ յետոյ հանդէսով մասնակցութիւնը բերել ամբողջ Փարիզի գաղութին նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան:

Կուգանք այսօր յայտարարել որ Կեդր. Մարմինս ընդհանուր ժողովի այդ երկու փափաքները իրագործելու նամբուն մէջ դրած է: Այդ առթիւ *ՄԱՐՏ 19ը ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ է ՈՐՊԷՍ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ*: Այդ օրը յանձնախումբեր պիտի շրջին հայաշատ կեդրոններ, ինչպէս Իսի — լէ — Մուլինօ, Ալֆորվիլ, Անիէր, Իթալի, Պէլվիլ, Առնուվիլ — լէ — Կոնէս, Սարսէլ, Շավիլ եւն. ուր կնքուած համեստ զիներով տոմսակներու փոխարէն պիտի խնդրուի եղբայրական օգնութեան լուման:

Յետոյ պիտի տրուի գեղարուեստական ցերեկոյթ մը: Վարձուած է արդէն Միւթիւալիթէի մեծ սրահը, ապրիլ 9ին կիրակի կէս օրին: Այս ցերեկոյթը որ մեծ խնամքով կը պատրաստուի, կը խոստանայ բացառիկ վայելք մը ըլլալ: Իր յայտագրութեան մանրամասնութիւնները շուտով պիտի տրուին:

Կեդր. Մարմինս որ ոչ մէկ ջանք կը խնայէ իր վրայ դրուած պարտականութիւնը լրիւ կատարելու համար, կը յուսայ արդէն իսկ ապահոված ըլլալ իր բոլոր հայրենակիցներուն համակրանքը եւ աջակցութիւնը՝ այսպիսի նպատակի մը համար:

Պէյրութի Աղէտեալներու
Միջհայրենակցական Մարմին

⁂ Միեւնոյն ատեն Բարեգործականի դրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը. —

Պէյրութի հրկիզեալ գաղթականներու տեղաւորման հարցը դժուարացած ըլլալով, Քարանթինայի պարպումովը, Միութեանս կողմէ քանի մը ամսուան համար բոլորովին անտուն եւ անգործ հրկիզեալներուն տրամադրուեցան Պէլէկեան որբանոցի շէնքերը, ինչպէս նաեւ ձրիաբար բաշխուեցան անկողնի կազմածները եւ մնացած ներմակեղէն եւ այլ իրեղէնները, որ 200 անգլ. ոսկիի արժէք մը կը ներկայացնեն:

Սուրիոյ գործազուրկ եւ հրկիզեալ գաղթականներէն շատեր փափաք յայտնած ըլլալով ժամ առաջ Հայաստան փոխադրուիլ, այդ դիմումները Միութեանս կողմէ Երեւանի կառավարութեան փոխանցուեցան, որպէս զի երբ որ վեցերորդ կարաւանը կազմուի, Սուրիայէն մաս մը անգործ եւ անպատսպար գաղթականներ եւս փոխադրուին, որոնց ծախքերուն եւս Միութիւնը սիրայօժար պիտի մասնակցի: Այս առթիւ հարկ կը տեսնենք սակայն նշել, որպէս զի ո եւ է թիւրիմացութիւն չգոյանայ, թէ Հայաստանի կառավարութիւնն է միայն որ կ'որոշէ ու պարբերաբար կ'արտօնէ ներգաղթը եւ իր լիազօրներուն միջոցաւ կը կազմակերպէ մէն մի յաջորդական կարաւանը, որուն փութացումը կախում ունի բաւարար բնակարաններու նախապատրաստութենէն:

Փիտի կրնա՞ն փրկել Զինաթափութեան Ժողովը

Պ. Մաքտոնըլտ ձախողած ըլլալով իր առաջին փորձին մէջ, փափաք յայտնեց ժընեւ հրաւիրելու Ֆրանսայի վարչապետը, նոր խորհրդակցութեան մը համար: Պ. Փոլ Պոնքուռ, Ֆրանսայի Ա. պատուիրակը, դիտել տուաւ թէ անպատեհ է այդ ձեւը, քանի չեն համաձայնած յստակ ծրագրի մը շուրջը: Անգլիոյ վարչապետը այլ եւս յուսահատած կ'երեւայ, եւ խնդրած է Պ. Պէնէշէն որ միջին բանաձեւ մը գտնէ, խորհրդաժողովը յետաձգելու համար:

Փարիզի ազգայնական թերթերը կը տրտնջան թէ Անգլիոյ վարչապետը կ'ուզէ զոհել Ֆրանսայի շահերը, գոհացնելու համար Իտալիան եւ Գերմանիան: Նոյն իսկ մեղադրողներ կան թէ Պ. Մաքտոնըլտ գաղտնի կապեր ունի Գերմանիոյ հետ, թէ կ'ուզէ հաւասարեցնել Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի նաւային ուժերը, եւ թէ Ֆրանսայի բռնած ընթացքին կը վերագրէ հիթլէրական ծայրայեղութիւնները:

Ռուսագերման յարաբերութիւնները

Մոսկուայի թերթերը կը շեշտեն թէ օրէ օր կը սաստկանայ ձգտումը Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ: «Պրաւտա» նոր խմբագրականով մը ուժգնօրէն կը ձաղկէ Գերմանիոյ հակախորհրդային արտայայտութիւնները: Այս առթիւ կը պատմէ թէ՝ վերջերս գաղտնի խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է հիթլէրական գործիչի մը եւ իտալացի քաղաքագէտներու միջեւ: Այս խորհրդակցութեան ընթացքին, հիթլէրական գործիչը իբրեւ թէ առաջարկեր է կազմել նոր պետութիւն մը, մէջն առնելով Լիթուանիան, Ճերմակ Ռուսիան եւ Ուկրայնան եւ անդամատել Ռուսաստանը: Յետոյ շեշտեր է թէ պոլշեւիկեան շարժման հաշուեյարդարը օգտակար պիտի ըլլայ ոչ միայն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, այլ եւ ամբողջ աշխարհի համար:

Նկատելի է որ Գերմանիոյ մէջ կ'ուզեն արտաքին նախարար նշանակել այդ գործիչը, Րոզէնպէրկ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ԿԸ ՑԱՐՁԱԿԻՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»ին մէջ կը կարդանք (8 մարտ). —

Քանի մը օր առաջ, երբ Բարեգործականի տեղական վարչութիւնը իր ներքական ժողովը կը գումարէր Տոքթ. Թօփճեանի դրասենեակին մէջ, ստուարաթիւ համայնավարներ կը խուժեն եւ կը պահանջեն Բարեգործականի գանձը եւ ներգաղթ: Օգտուելով տիրող բշտառութենէն եւ աղէտեալներու հոգեկան տկարութենէն, անոնք կը յանդգնին երկար վէճի բռնուիլ վարչութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Ուր որ կան օթեւաններ մէկէ աւելի մարդիկ կը պառկին սենեակներու մէջ:

Գիշեր մը ժամը 11էն յետոյ գացի սենեակս, ուր գիտէի թէ գիշերը ինծ պատ ոչ ոք պիտի գտնուէր: Առանց ակնարկ նետելու միւս անկողիններու կողմերը, դուռը ներսէն կղպեցի, մարեցի աղօտ լոյսը եւ մտայ անկողին: Գիշերուան մէկ պահուն յանկարծ արթնցայ, տեսայ սենեակին մէջ լոյսը կը վառէր, եւ լսեցի ձայնը մարդու մը որ կ'աղօթէր: Այս անակնկալէն սարսուռ մը եկաւ վրաս: «Արթո՞ւն էի թէ կ'երազէի» հարցուցի ինքնիրենս: «Ինչպէս ներս մտաւ այս մարդը ներսէն կղպուած դռնէն», կը խորհէի ապշահար՝ բողէական սարսափի մը տակ:

Նայեցայ այն կողմ: Եւ տեսայ մարդը որ հագուստները չէր հանած, ծունկի եկած գետնի վրայ, թեւերը թուլօրէն բացած, գլուխը վեր ուղղած եւ աչքերը սեւեռած դէպի երկինք, եւ խեղդուած ձայնով կը մրմնջէր.

— «...Ողորմիր ինձ, ով տէր Աստուած, ինչու հոգիս չես առնում որ ազատուեմ աշխարհից: Ի՞նչ մեղք եմ գործել քու դէմ որ թող ես տալիս էսպէս չարչարուեմ: Էլ չեմ կարողանում դիմանալ: Առ, առ հոգիս, մեռնեմ վերջանամ...»:

Խոր հառաչանք մը յաջորդեց այս ողբագին աղօթքին:

Իմ սարսափը փոխուած էր հոգեկան կարեկցութեան դէպի այդ խորհրդաւոր թշուառ արարածը: Նստայ անկողնիս մէջ, եւ մեղմաբար հարցուցի.

— Ո՞վ էք դուք, կղպուած դռնէն ինչպէս ներ մտաք:

— Ես սենեակումն էի երբ դուք ներս եկաք: Քնած չէի: Արդէն լուսադէմ է, եւ դեռ չեմ կարողացել քնել: Ես երեք օր է ձիւնի եւ ցեխի մէջով ցերեկները թափառում եմ տեղից տեղ, եւ գիշերները մտնում եմ անկողին առանց շորերս հանելու, եւ մընում եմ անքուն մինչեւ լուսաբաց: Հիմա, նորից պիտի սկսեմ ճամբայ ընկնել...:

Խօսողը պատ Հայաստանի հայ գիւղացի մըն էր, յուսահատութիւնը եւ թշուառութիւնը գծագրուած էին անոր դէմքին վրայ, եւ վիշտը պատկերացած էր անոր աչքերուն մէջ:

Հոգիս խռոված եւ սիրտս լցուած ցաւակցութեամբ, հարցուցի իր յուսահատութեան պատճառը:

Ահա, իր մօտաւոր խօսքերը.

— Ունեցածս չունեցածս մի սայլ եւ երկու եզներ էին: Նրանցով էի պահում կինս եւ երկու երեխաներս: Վեց ամիս է տանիցս հեռացել էի, եւ զանազան տեղերում աշխատում էի կառավարութեան զանազան ճիւղերի համար, խոտ, ցորեն եւ ուրիշ տեսակ բաներ փոխադրելով: Ընտանեկան կարօտով մաշուած եւ մարմնով յոգնած վերադարձայ գեղս, որ ընտանեկան կարօտս առնէի եւ հանգստանայի: Բայց Աստուած հանգստութիւնը վերցրել է մեզանից: Գեղական խորհրդի երկու լակոտներ — որովհետեւ լակոտներն են իշխում մեր խեղճ գեղացիներիս գլխին — ներս մտան սենեակս, հարցրին թէ էսքանժամանակ ո՞ւմ համար եւ որտեղ էի աշխատում, եւ պահանջեցին որ ցոյց տամ գրաւոր վկայական աշխատած կառավարական բաժիններից:

Պատասխանեցի թէ ինձ աշխատցնողները գրաւոր վկայական չտըւին ինձ: Ցայտնեցի աշխատած տեղերի եւ ինձ վարձող պաշտօնեաների անունները եւ ասեցի թէ իրենք կառավարութիւն են կարող են գրել եւ ստուգել թէ ասածս ճշմարիտ էր: Բայց էդ անտանելի լակոտները պնդեցին թէ ես սուտ եմ խօսում, թէ ես մասնաւորների համար էի աշխատում: Գրաւեցին սայլս եւ եզներս, եւ բռնադատեցին որ դուրս գամ գեղից երթամ եւ ասած տեղերիցս գրաւոր վկայական ստանամ եւ տանեմ ցոյց տամ իրենց որ հաւատան խօսքիս: Թողեցի կինս ու երեխաներս լաց ու կոծի մէջ, եւ կոտրած սրտով եւ կեանքս անիծելով դուրս եկայ, եւ թափառում եմ վկայականների ետեւից:

«Երէկ առաւօտ լուսադէմին երբ դուրս էի գալիս Երեւանից, մի փողոցի անկիւնում տեսայ մարդիկ հաւաքուած: Ես էլ գնացի: Պատի տակին չորս երեխաներ կծկուած լաց էին լինում: Իմացայ թէ նրանց հայրն ու մայրը սովածութիւնից ստիպուած գիւղից եկել էին Երեւան որ մի կտոր ապրուստի հաց ճարէին: Չէին յաջողել: Հետեւաբար յուսահատութիւնից խելքերը կորցրած գիշերը թողել էին իրենց երեխաներին էդ պատի տակին, եւ իրենք փախել էին Երեւանից: Իմ վերջն էլ կարծում եմ էդպէս լինի: Ճարահատ պիտի թողում կինս եւ երեխաներս իրենց բախտին եւ գլուխս առած պիտի փախչիմ, հեռանամ...»:

Ինչ զարհուրելի պատմութիւններ կան այս գիւղացիներու կեանքին մէջ որ անծանօթ են բարձրագոյն կառավարութեան եւ անծանօթ Հայաստանի մտաւորականներուն եւ որոնցմէ մին այն մէկն էին պայպէս պատահաբար ծանօթացայ.

— «Բայց ուր պիտի երթան անհետանան այդ մարդիկը եւ ի՞նչպէս պիտի ապրին», հարցուցի:

— Իրենք էլ չգիտեն ուր պիտի գընան: Գնում են ուր իրենց ցնորուած գլուխները եւ մոլորուած ոտքերը տանում են նրանց: Դրանք առաջին օրինակը չեն. շատ օրինակներ կան, որ էդպէս սովից ու յուսահատութիւնից թողում են իրենց երեխաներին եւ փախչում: Թափառում են գիւղից գիւղ, մուրում մի կտոր հաց, կամ մեռնում են սովածութիւնից, կամ իրենք իրենց ջուրն են քցում եւ խեղդւում ... Իմ վերջս էլ էդպէս պիտի լինի... Մնաք բարով»:

Դուրս ելաւ: Իմ միտքը կը հետեւէր անոր ոտքի ձայներուն: Թէեւ այդ ձայները կէս վայրկեանէն դադրեցան, բայց միտքս տակաւին կը հետեւի այդ թշուառ թափառականի ստուերին, եւ ականջս տակաւին կը լսէ անոր աղօթքի եւ անէծքի ձայնը, ամէն անգամ որ Խորհ. Հայաստանի այցելութիւնս կը պատկերանայ աչքերուս առջեւ:

Կոմունիստի քարացած ոգին կ'ըսէ եւ կը հրապարակագրէ իր մամուլին միջոցաւ թէ «հակա – յեղափոխականները», «կուլակ»ները պէտք է պատժուին, պէտք է ոչնչանան:

Պատժուողները եւ ոչնչացողները դէթ Խորհրդային Հայաստանի մէջ այսպիսի թշուառ գիւղացիներ են որ հասկացողութիւն չունին հակա-յեղափոխութեանէն, եւ որոնց հարստութիւնը մէկ երկու կովերէ կամ մէկ արտէ, կամ մէկ այգիէ անդին չէր անցներ:

Ցանցառ ե՞ն արդեօք, կամ ո՞րքան յանցաւոր են Երեւանի կառավարիչները այս մարդկային եղեռնագործութեան մէջ, ես չեմ կրնար ըսել: Իրենց կը մնայ խորհրդածել եւ դատել, եթէ ունին խորհրդածելու տրամադրութիւն, եւ դատելու իրաւունք:

×

Այստեղ կ'ընդհատեմ յօդուածաշարքս, ի տես Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտանի «Ցանուն Արդարութեան» յօդուածին (ՅԱՌԱՋ, 21 փետր.), ուր հեղինակը կը պարզէ իր նկատումները Խ. Հայաստանի մասին, եւ կը մեղադրէ դաշնակցական խմբագիրներու եւ յօդուածագիրներու, ի միջի այլոց եւ իմ քննադատութիւնները իր աշխարհահռչակ բանախօսութեան դէմ, համարելով այդ քննադատութիւնները անարդար եւ արդիւնք չարակամ կուսակցական ոգիի:

Իմ գրուածքը կապ չունի դաշնակցական խմբագիրներու կամ յօդուածագիրներու կուսակցական զգացումներու եւ քաղաքական հայեացքներու հետ, որոնցմէ կարծեմ մեծապէս տարբեր են իմ զգացումներն եւ հայեացքները եւ աւելի համանման իր — Պ. Կիւմիւշկէրտանի զգացումներուն եւ հայեացքներուն:

Ես դաշնակցական չեմ, եւ թէեւ սկիզբէն ի վեր եղած եմ բարեկամ եւ ծանօթ Դաշնակցական կուսակցութեան հիմնադիրներու եւ յետագայ պարագլուխներու հետ, այնուամենայնիւ դժուար թէ ո եւ է ուրիշ մէկն այնքան խստօրէն գրած է այդ կուսակցութեան անուան տակ կատարուած կարգ մը գործողութեանց դէմ ինչպէս ես եմ գրած: Ուստի, այս պարզ պատճառաւ նկատուած եմ իբր հակադաշնակցական: Երբ խնդիրը եկած է թէ հաւատացածս ճշմարիտ է, նախամեծար եմ համարած գերադասել ճշմարտութիւնը կուսակցութենէ եւ կուսակցական դաւանանքէս վեր:

Ուստի, ոչ մէկ կուսակցական կամ աչքառու նկատումէ դրդուած, խորհեցայ հանրային քննադատութեան նիւթ ընել Պ. Կիւմիւշկէրտանի «Հայաստանը ինչպէս որ է» արդարօրէն պախարակելի բանախօսութիւնը: Արդարօրէն պախարակելի այն պատճառաւ որ, անոր հիմնական կէտերն էին ծուռ եւ անճիշդ եւ պատկերացուած էին նախատեսելու ցարական շրջանի հայ ժողովուրդի կեանքի եւ կրթութեան մակարդակը, պարզապէս գովաբանելու համար համայնավար շրջանի կառավարութեան գոյական եւ անգոյական արարչագործութիւնները:

Արտաքին աշխարհէն ինչպէս մարմնապէս նոյնպէս մտաւորապէս գլխովին անջատուած խորհրդային Հայաստանի բնակիչները եթէ երկնային հրաշքով մը ձեռք անցընէին ՅԱՌԱՋի թիւերը եւ կարդային գրածներս, ամէնքը ինձ հետ միաձայն ձայնակից պիտի ըլլային դատապարտելու Փարիզի Հայոց կաթող. պատգամաւորի, հետեւեալ անճշդութիւնները. —

«Ցարական րէժիմի օրով Երեւանը յետամնաց մեծ գիւղ մըն էր:

«Ձանգուածները (ըսել կ'ուզէ ժողովուրդը) աղքատ եւ տգիտութեան մէջ կը փտէր:

«Միայն քանի մը վաճառականներ կամ հարուստ կալուածատէրեր քիչ շատ տանելի կեանք կը վարէին:

«Երեւանը բոլորովին աւերակ էր, երբ համայնավարները ոտք դրին այնտեղ:

«Հայաստանի հողը դրեթէ ոչինչ կ'արտադրէր առաջ. համայնավարները մշակեցին զայն եւ դարձուցին արգաւանդ»:

Այս այլանդակ ծայրայեղաբանութենէն զատ, Պ. Կիւմիւշկէրտան այնքան արուեստականօրէն գինովցած էր որ, ցարական իշխանութեան ժամանակի պետական, քաղաքային եւ անհատական պալատանման շատ մը շէնքերու կառուցման պատիւը յափշտակած եւ տուած է համայնավար կառավարութեան արարչական ձեռքի կարողութեանը:

Իր «Ցանուն Արդարութեան» յօդուածին մէջ արտասահմանի քննադատներու անզգամութիւնը դատապարտելու նպատակով, ի վեր կը հանէ ցարական րէժիմի բազմաթիւ «մեծարելի» փրոֆէսէօրներու, ճարտարագէտներու, գիտնականներու եւ արուեստագէտներու գոյութիւնը Հայաստանի մէջ եւ անոնց ազգասիրական զգացումը ծառայելու հայրենիքին համար: Այդ «մեծարելի հոյլ»էն եւ ոչ մէկը պիտի մատակարարէր այնպիսի խաբէութիւններով որպիսիք են վերոգրեալ փաստերը: Եւ անոնցմէ ամէն մէկը պիտի ըսէր թէ այսօրուան ուսեալները եւ մասնագէտները կէս – ուսեալներ եւ կէս – մասնագէտներ են համեմատած այն ժամանակի հետ, երբ հայ ժողովուրդը «կը փտէր տգիտութեան մէջ»:

Վստահ եմ թէ բուն կառավարութեան խռհուն անդամներէն եւ ոչ մէկը կարող էր ինքնիրեն թոյլատրել այդպիսի ստախօսութեանց:

Անհասկանալին հոն է թէ Պ. Կիւմիւշկէրտանի պէս լըջախոհ մէկը ինչպէս իրեն թոյլատրած է հաւատալ այդպիսի անհաւատալի պատմութիւններու, եւ իբր փաստեր հաւատացնել ուրիշներու:

Անցեալի հայութեան կեանքի մաքրութեան եւ մտաւոր զարգացման ստորճանը այնքան ստորնացնելէ եւ Խ. Հայաստանի վերականգնումի եւ վերաշինութեան համար կառավարութեան տասներկու տարուան անդուլ եւ անդադար գործունէութիւնը եւ արդասիքը այնքան գովելէն յետոյ, իր «Ցանուն Արդարութեան» յօդուածին մէջ անուշադրութեամբ կը կործանէ իր գովաբանութեան աշտարակը, իր աղքատասիրական զգացումը ի վեր հանելով հետեւեալ կէտին մէջ. —

«Ուր որ գտնուեցայ, պանդոկներու մէջ թէ համալսարանին, էջմիածնի վանքին մէջ թէ տուներու, տեսայ որ ճեմիշները կեղտի լճացումներ էին, վարակումի ժանտաբեր կոյտեր: Մինչեւ իսկ նոր շէնքերու մէջ քանի մը օր վերջ ճեմիշները զզուելի կը դառնան»:

Արտասահմանի հայութիւնը երախտապարտ լինելու է դաշնակցական խմբագիրներու եւ իմ քննադատութեանց որ այժմ պարզ գաղափար ունի Երեւանի ճեմիշներու տեսարանի մասին, յակամայից գծագրուած Պ. Կիւմիւշկէրտանի փայլուն գրչովը:

ՈՉ – ՓԱՐԻՍԵՑԻ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՆՈՒԷՐ ՄԸ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

Այրի Տիկին Պէյթրիս Տէրպէտէրեան իր ողբացեալ ամուսնին եւ մեր սիրելի աշխատակցին՝ ընկեր Մ. Տէրպէտէրեանի գրադարանը ամբողջութեամբ նուիրած է Պէյրութի Հայ Ճեմարանին:

Գրադարանը կը բաղկանայ 380 հատորէ, եւ կը պարունակէ ոչ միայն հայերէն եւ ֆրանսերէն թանկագին գիրքեր, ուսողական եւ գիտական բառարաններ, այլ եւ պարբերական հրատարակութեանց հաւաքածոներ (Դրօշակ, Հայրենիք ամսագիր եւն.):

Ուրիշ նուէրներ ալ խոստացած են նոյն հաստատութեան, որ կ'ուզէ կազմել կարելի եղածին չափ ճոխ գրադարան մը:

Մեր բարեկամներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնենք այս պարագան:

Անոնք որ տրամադրելի ունին հանգէններու հաւաքածոներ եւ գիրքեր, կրնան դրկել ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ կիրակի «Ժողովրդային Տան» սրահին մէջ, խանդավառութեան պահեր ապրեցաւ Պէյրութի դաշնակցական երիտասարդութիւնը՝ Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան 12րդ տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած փառաւոր եւ շքեղ հանդիսութիւնով:

Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը սկսաւ խումբ-խումբ խուժել դէպի սրահը, որ նեղ եկաւ: Շատեր ոտքի վրայ մնացին եւ ուրիշներ ստիպուեցան վերադառնալ: Ներկաները հազարի մօտ էին: Սրահին մէջ ամէն սեռէ եւ տարիքէ բազմութիւն, կուսակցականներ եւ անկուսակցականներ: Ուրախութիւն եւ ժպիտ դէմքերու վրայ: Բոլորը կը զգան օրուան տօնին վեհութիւնը:

Բեմը զարդարուած էր հայկական, ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով: Ճակատին վրայ զետեղուած էին Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի մեծադիր նկարները: Բեմին խորքը կը տեսնուէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան զինանշանը:

Նուագախումբը կը հնչեցնէ Մեր Հայրենիքը, որ կը լսուի յոտնկայս եւ կ'ողջունուի որոտընդոստ ծափերով:

Օրուան նախագահ ընկ. Մեսրոպ Սոլաքեան, իր բացման խօսքով բնորոշեց փետրուարեան ապստամբութեան դերն ու նշանակութիւնը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ, եւ տուաւ հայութեան աննկուն ու անյաղթ վահագնին դիմագիծը: Ապա յանուն հանդիսական բազմութեան ողջոյնի խօսքեր ուղղեց ամէն անոնց, որ Սիպերիոյ աքսորավայրերու, Չեկայի նկուղներու եւ բանտերու մէջ կը տառապին յանուն իրենց գաղափարին, յանուն հայ ժողովուրդի ազատասիրական ձգտումներուն: Ու ըսաւ, թէ առանց Փետրուար 18ի պատմական այդ մեծ օրուան, մենք այսօր բախտը չպիտի ունենայինք մեր մէջ ներկայութիւնը վայելելու հայ ժողովուրդի մեծ զաւակներուն եւ մեր վեթերան ընկերներուն՝ Ճայր Աբրահամի, Լեւոն Շանթի, Նիկոլ Աղբալեանի ու դեռ շատերու, որոնք արտասահման կը գտնուին այսօր: Ցարգա՛նք հայ ժողովուրդին եւ իր մեծ յեղափոխական կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Նախագահը խօսքը տուաւ ընկ. Արամ Սահակեանին, որ պարզեց Փետրուար 18ի շարժման տնտեսական ու քաղաքական պատճառները, բացատրեց մեր ժողովուրդին յուսախաբութիւնը, զոր ունեցաւ խորհրդային կարգերու տիրապետութեամբ՝ Հայաստանի մէջ: Նկարագրեց խորհրդային իշխանութեան կողոպուտը, ծայլածանքը, բանտերու մէջ կատարուած սպանութիւնները, բազմաթիւ սպաններու աքսորը: Ու շեշտեց, որ իշխանութիւնն ինքը հրահրեց փետրուարի քաղաքացիական կռիւը, կոծելով ռուսական կարմիր զօրամասերու վրայ, որոնք բռնութեան տակ էին առած Հայաստանի ժողովուրդը: «Այդ ապստամբութեան ծանրութիւնը կրեց գիւղացին, որ չհանդուրժեց խորհրդային իշխանութեան եւ չեկաներու վայրագութեանց եւ աւերածութեանց: Մեր գիւղացին ականատես եղաւ եղաւ հայրենիքի անկախութեան խորտակման՝ մեծավաճառականներու ներխուժումով եւ անոնց բարեկամութեանը Թուրքիոյ հետ: Եւ այդ անօրինակ բռնութեանը դէմ ծառացաւ համաժողովրդական յեղափոխական պոռթկումով մը, խորտակեց բռնութեան լուծը եւ բանտերէն ազատեց մտաւորականութիւնը, որ կացինի հարուածներուն տակ կը գտնուէր. իսկ մէկ մասն ալ արդէն նահատակուած էր բանտի մութ նըկուղներուն մէջ:

Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը պայթեցաւ, որովհետեւ փորձառու էր Հայոց ժողովուրդը, ան մարզուած էր Խանասորի արշաւանքներով, Պանք Օթոմանով, հայ-թրքական ընդհարումներով եւ այլ յեղափոխական ընդվզումներով: Փետրուար 18ը ջնջեց մեր ժողովուրդի մէջէն հատուածականութիւնը, անմիաբանութիւնը եւ միացուց բոլորը ընդդէմ կարմիր բռնութեան: Ճատերն ինկան հետեւաբար այդ ահաւոր կռիւին մէջ, եւ անոնց թափած արեան շնորհիւ էր, որ այնուհետեւ Հայաստանի մէջ ստեղծուեցան աւելի մեղմ պայմաններ:

Երկրորդ բանախօսն էր Հայ Ճեմարանի ուսուցիչներէն ընկ. Գաւնիկ Գիւզալեան, որ ճառաջարկեց յանկայս յարգել յիշատակը ամէն անոնց, որ փետրուարեան ապստամբութեան նախօրեակին ինկան բոլշեւիկեան գահիճներու կացիններով, կամ սպաննուեցան կռիւներու մէջ: Սրահը լուռ ոտքի կեցաւ:

Ան փետրուար 18ը համարելով Հայոց պատմութեան մեծագոյն փաստերէն մէկը, անցաւ ապստամբութեան վերլուծման:

— «Փետրուարեան ապստամբութիւնը, ըսաւ ընկերը, մէկ կողմէն կը յարակցուի Հայոց յեղափոխութեան հետ, կազմելով ազատագրական շղթայի վերջին օղակը, միւս կողմէն կը բանայ նոր դրուագ, ազգային պայքարի նոր ճակատ՝ Ռուսիոյ դէմ: Մեր հակառակորդները կը պնդեն թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստեղծեց, հրահրեց փետրուար 18ը: Անոնք կը մոռնան, որ եթէ կայ մէկը պատասխանատու փետրուարեան ապստամբութեան համար, այդ մեծամասնական կուսակցութիւնն է, իր գործելակերպով, որ կը բխի իր վարդապետութենէն: Անոնք կը մոռնան նաեւ, որ ընդամէնը երեք ամիս առաջ նոյն Դաշնակցութիւնը կամովին հանձնեց Հայաստանի իշխանութիւնը յանձնել մեծամասնականներուն, խուսափելով քաղաքացիական կռիւներէ: Եւ այդ ըրաւ յանուն հայ ժողովուրդի անդորրութեան: Բոլշեւիզմը թէ՛ իբրեւ կառավարութիւն եւ թէ իբրեւ կուսակցութիւն ստեղծեց փետրուարեան ապստամբութիւնը: Լէնինը կ'ուսուցանէր ու անոր աշակերտները կը կրկնէին թէ երկրի մը մէջ պրոլետարական դիկտատուրան չի կրնար ըլլալ յարատեւ ու հաստատուն, առանց յեղափոխական ցնցումներու, առանց քաղաքացիական կռիւներու: Այդ կռիւներով կ'ամրապնդուի խորհրդային իշխանութիւնը եւ խոր արմատներ կը նետէ: Սակայն Հայաստանին տիրած էին համաձայնութեամբ եւ ոչ թէ քաղաքացիական պատերազմներու միջոցաւ, ուրեմն երկիրը պէտք էր մղել քաղաքացիական կռիւներու եւ մղեցին: Անոնք կռիւ յայտարարեցին հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն — մտաւորականութեան, բանակին եւ գիւղացիութեան դէմ: Մտաւորականութեան մահ կը սպառնար բանտերուն մէջ, գիւղացիութիւնը կը քայքայուէր անտեսապէս եւ կը հալածուէր. իսկ հայ սպաները աքսորուեցան Ռուսիոյ խորերը ամենադաժան պայմաններու մէջ, եւ զօրքը զրկուեցաւ իր ղեկավարներէն: Կը հալածուէին նաեւ հայ դպրոցները՝ իրենց ծրագիրներով ու ուսուցիչներով, հայ գրականութիւնն ու մամուլը՝ իրենց ներկայացուցիչներով, կ'ոչնչացուէր հայ դիրքը: Անօրինակ կռիւ մը յայտարարուած էր հայութեան դէմ: Այս եւս կը բխէր մեծամասնականներու հիմնական սկզբունքէն — ազգութիւնը պատմութեան անցողական եւ անարժէք գաղափարներէն մէկն է, անոր գոյութիւնը խոչընդոտ է միջազգայնութեան: Ուստի եւ զարմանալի չէ, երբ Աշոտ Յովհաննիսեան կը յայտարարէր. — Եթէ մեծամասնականներու արեւելեան քաղաքականութիւնը կը պահանջէ հայութեան ոչնչացումը, թող ոչնչանան:

«Փետրուարեան ապստամբութիւնն առաջացաւ քաղաքական ամէնէն անտանելի պայմաններու մէջ: Այդ պայմանները նկատի չունեցաւ մեր արի գիւղացին եւ ապստամբութեամբ իր զայրոյթ ցասումը արտայայտեց բռնաւորներու դէմ: Բայց Դաշնակցութիւնը միշտ նկատի ունէր այդ անպաստ պայմանները: Եւ երբ ժողովուրդը ընդվզեցաւ տարերային կերպով, Դաշնակցութիւնն ալ եւս չէր կրնար չարժման գլուխը չանցնիլ ու չմարել: Եւ, յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, ապստամբ ժողովուրդը գտաւ իր քաղաքական ղեկավարը: Այդ ահեղ օրերուն ժողովուրդին պակսեցաւ ռազմական ղեկավարութիւնը. մեծամասնականները հասած էին իրենց նպատակին. սակայն, հակառակ ատոր, երկուքուկէս ամիս հերոսական կռիւը չարունակուեցաւ: Ապստամբները զիջեցին ձգեցին միայն այն ժամանակ, երբ Վրաստանը պարտուած էր եւ ռուսական ամբողջ բանակը փոխադրուեցաւ Հայաստանի դէմ: Այլ եւս փաստ է, որ մեր ժողովուրդն ունի ուրոյն քաղաքականութիւն եւ կը ձգտի իր կատարեալ անկախութեան»:

Հանդէսին ներկայ էր նաեւ Հալէպի ընկերներէն Ցակոբ Սիմոնեան, որ երիտասարդութեան փափաքին համաձայն, խօսք առաւ եւ խօսեցաւ խանդավառ ու խրախուսիչ ճառ մը:

Նախամուտը զմայլելի ոգեկոչում մըն էր, խորհրդաշունչ բանաստեղծութիւն: Ներկաները վերապրեցան պահ մը: Փետրուար 18ի նահատակ հերոսները՝ ինչպէս Համազասպի, դիւցազն գնդապետ հրամանատար եւ Ասլանեանի հերոս Տիգրանի, գնդապետ Կորոյի կովի, Տիգրան Ծամհուրի դէմքերը տեսիլքի մը նման մեր աչքերուն առջեւ դիրք բռնեցին: Ծափերու ամպերուն մէջ, բանախօսին խօսքերը չէին լսուիր այլ եւս: Ան նկարագրեց մեծամասնականներու կատարած զարհուրելի ոճիրները նախքան փետրուարեան ապստամբութիւնը եւ կոչ ըրաւ յանկայպէս հայ երիտասարդութեան դատախարակուիլ մեր նորագոյն յեղափոխական պատմութեան շունչով:

Դաշնակահար Վոլթէր եւ ջութակահար Հ. Ալպէք կը նուագէին մէջ ընդ մէջ: Օր. Զ. Ալպէք խոր յուզումով երգեց «Մի լար»ը:

Ընկ. Լեւոն Շանթ փակուած յայտարարեց հանդէսը, պատուելով ժողովուրդին եւ հայրենիքին:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան վերջին ցերեկոյթը կ'իմանանք որ տարբ. Պօլօյեանի հրաւերով ըլլալով նախագահութեան, նոր ընտրութիւն մը կատարուած է այս անգամ վարչութիւնը կը կազմուի հետեւեալ կազմով.

Տոքթ. Եաղուպ՝ նախագահ, տոքթ. Եազմաճեան՝ քարտուղար, Տոքթ. Փէշիկեան՝ գանձապահ, տոքթ. Տէր Դաւթեան եւ Չիլինկիրեան՝ խորհրդականներ:

Տոքթ. Արթին եւ Պ. Կ. Քասապճեան, որ կարեւոր ծառայութիւններ մատուցած էին Միութեան, միաձայնութեամբ ընտրուեցան պատուոյ նախագահ Բժշկ. Միութեան:

Բժշկ. Միութեան պարբերական դասախօսութիւններէն վերջին գիտական խօսեցաւ Տոքթ. Տէմիրճեան, որ ներկայացուց իր մեթոդը, ջերմաշարժ-ցնցումային (Vibro thermothérapie), արդիւնք անոր նական երկար փորձերու, եւ ջերմաշիճին վրայ հիմնուած գործիք մը, որ կը ծառայէ բուժելու միջին գործարաններու կարգ մը անհանգստութիւնները:

Տոքթ. Չիլինկիրեան ցոյց տալով որ թոքաւոր մարմնի սին ծանօթութիւններ կան հինց վեր, գործիքին ընագիտական մէջը մտնել քննելու համար մար նկատեց գործիքը զննել կարողութեան մէջ:

Միութեան այս ամսուան դասախօսութեան նիւթերը պիտի ըլլան հոգեախտաբանական խառնուած նկը (Տոքթ. Եազմաճեան) եւ թեան շրջանի ծանր փսլուո (Տոքթ. Եաղուպ):

Բժշկ. Միութեան անդամ փրոֆ. Ադաջանեան ժողովրդական դասախօսութիւն մը տրուած է տիզմի մասին:

Իսկ Տոքթ. Պօլօյեան կը հաղորդէ ֆրանսական բժշկական գրական պարբերականներու մէջ յօդուածաշարքերը ընկերային հաւեկան ախտաբանութեան մասին: Այսպէս Les Annales ուարի մէկ թիւին մէջ ալ ջանքին, մարտի մէկ թիւին ծխախոտի գործածութեան մասին

ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ...

Փետրուար 13ին, Ֆրանսա հաղորդեց Թուրքիոյ թէ վերջ պիտի երկու երկիրներու միջեւ 1929ին կնքուած առեւտրական համաձայնութեան՝ 13 օգոստոս 1933ին: Այս աննպաստ է; անշուշտ Թուրքիոյ մար: Վերջին հինգ տարուան ընթացքին, երկու երկիրներու փոխադարձ առեւտուրը եղած է հետեւեալը.

Թուրքիա Ֆրանսայէն ներածած ապրանք

	Թրք. ոսկի
1928ին՝	29,169,000
1929ին՝	26,690,000
1930ին՝	15,499,000
1931ին՝	12,788,000
1932ին՝	7,190,000

Իսկ Ֆրանսա Թուրքիայէն ներածած է. —

1928ին՝	13,359,000
1929ին՝	14,103,000
1930ին՝	13,579,000
1931ին՝	10,613,000
1932ին՝	7,854,000

Ֆրանսա, վերջին համաձայնութեամբ թրքական կարգ մը ապրանքներու մաքս չէր առներ: Պարզ է, որ թրքա բաւական պիտի փնտռէ համաձայնագրին ջնջումէն:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ Ի ՊԱՏԻՒ ՄԵՐ ՀԻՒՐԵՐՈՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փարիզի եւ շրջանի կոմիտէները ընկերական հացկերոյթ մը սարքած էին կիրակի գիշեր: Վարձուած էր Փարիզի լաւագոյն եւ մեծ ճաշարաններէն մէկը: Ներկայ էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդ դէմքերը, մտաւորականները, եւ Փարիզի ու շրջականներու ընկերները: Առաջին անգամն էր, որ այսքան մեծ ճաշարանի մը շուրջ իրարու մօտ կու գային մեր ընկերները Փարիզի մէջ: Եւ խանդավառութիւնն ալ եղաւ նոյնքան մեծ: Տեղերը գրաւուած էին երբ մէկիկ մէկիկ հասան առաջնորդ դէմքերը, որոնք կ'ողջունուէին ծափերու տարափով: Աւելի քան 160 հոգի կը համրուէին սեղանակից ընկերներն ու ընկերուհիները, որոնք միաձայնութեամբ սեղանապետ ընտրեցին ընկեր Ա. Խատիսեանը:

Ընկեր սեղանապետը, զուարթ եւ սրամիտ հրաւէրներով, իրապէս համոզեց թէ «իրն» է այդ պաշտօնը: Իր աջ ու ձախ օգնականները կարգելէ յետոյ, զօրավարներուն եւ բժիշկներուն պարտականութիւններ տալէ ետք, չմոռցաւ գեղարուեստից գործավար մըն ալ նշանակել յանձինս ընկեր Սաքոյի: Եւ սկսան, գինիի փրփուրին հետ, ընկերուհիներու ծիծաղներուն հետ, հռետորներու բաժակաճառերուն հետ, երգերն ու արտասանութիւնները, քաղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստեղծագործութեանց անթառամ փունջէն: Եւ, ինչպէս ընկեր մը կ'ըսէր Կիւսթավ Լը Պոնի բացատրութեամբը, ամէն ընկերոջ հոգի այն գերեզմանն էր, ուր թաղուած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին ու մեծ դէմքերը, եւ այդ դէմքերն էին, որ յարութիւն կ'առնէին ընկերներու հոգիին մէջէն, եռանդի, կորովի, յոյսի և պայքարի նոյն սարսուռով վերկելու համար բազմութիւնը:

Բոլոր խօսողներն ալ, կարծես մէկ բերան, երբ փառքը կը հիւսէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան հին քաջքերուն ու զինուորական կարգապահութեան, կը խելայէին Թոյլ չտալ, որ հակառակորդները փորձեն Դաշնակցութեան խօսքը գետին ձգել: Բա՛րձր, բա՛րձր Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը, ի լուր՝ յարգանքի հեցնելով Փարիսեցիները, Փղշտացիները եւ բորոտները: Եւ եթէ ըլլան Թերահաւատներ, ինչպէս Աւետարանի Թովմասները, թող որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հրեղէն տեսիլի մէջ երեւի ու ցոյց տայ իր վէրքը, ազատագրութեան կռիւի օրերէն մնացած վէրքը, որպէսզի հաւատան թէ հայ ժողովուրդին իրական եւ անկեղծ փրկիչն է այս կազմակերպութիւնը: Ու պիտի գայ օրը, երբ ամէն հայ պիտի կարդայ հայ հայրենիքի շէնքին վրայ, երբ ծովը լուայ, անունը այդ շէնքին ճարտարապետին, — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Հայոց դարաւոր երազները կը հրամայեն ոչ մէկ գիշեր: Հոռոմ անցաւ Բաղկեդոնի պարիսպներէն ներս, շնորհիւ այդ գիշերներուն: Թող Հայուն հոգին ըլլայ այն պարիսպը, ուրկից ներս դժուար կը մտնէ Թշնամին, քանի խօսք չկայ գիշերի: Ո՛չ խեչափառի քայլուածք, ոչ ալ յետ դարձ: Յառա՛ջ միշտ խիզախ, եւ վա՛յ վատերուն: Օրը պիտի գայ, երբ վատերը պիտի դատուին զինուորականի օրէնքով: Անոնք բոնի բարեւի պիտի կենան Արարատի դէմ, իրենց ուսին զէնքի ծանրութիւն մը, իրենց կողքին Դաշնակցականի մը խարազանը: Թանի յոգնի եւ տրտնջայ, խարազանը պիտի իջնէ, — վատե՛ր, ամբողջ 42 տարի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, զէնքի այդ ծանրութիւնը ուսին, բարեւի է կեցեր Արարատի դէմ, որ Հայ ժողովուրդն է, եւ չէ տրտնջացեր, ի՛նչպէս կը տրտնջաս դուն՝ չդիմանալով քանի մը ժամ մեղքերուդ պատիժին:

Ահա ճառեր, իրար հիւսուած, իրար խառնուած: Ի՛նչ փոյթ թէ ո՛վ է հեղինակը այս կամ այն արտասանուած խօսքին, կը բաւէ գիտնալ, որ տեղացի կամ հեռաւոր Դաշնակցականի խօսքեր էին անոնք եւ կուգային իրար լրացնելու: Խօսեցան աւելի քան երեսուն հոգի, բայց կարծես Հ. Յ. Դաշնակցութեան 42 տարիներն էին, 42 տարիներու յեղափոխութեան դրուագներն էին, որ հրաշքով մը կը պատմուէին, կը նկարագրուէին ու կը բացատրուէին:

« Կենաց »ներ արտասանուեցան, յուզիչ երբեմն ոգեւորիչ, այն բանտարկեալներուն համար, որ Դաշնակցականի իրենց Գողգոթան կ'անցընեն Սիպերիոյ սառնամանիքներուն կամ Հայաստանի մթին խուցերուն մէջ:

Ընկ. Խատիսեան, այս առթիւ, չմոռցաւ « կենաց » մըն ալ առաջարկել ՅԱՌԱՋի, « մեր երիտասարդ ընկեր ՅԱՌԱՋին, որ, խիզախ եւ թմբուկ, կը պայքարի, կորով կը ներշնչէ, կը ճակատի, խանդավառութիւն կը ստեղծէ սարագիր մեր բազմութիւններուն մէջ, իր հզօր, յստակ եւ անկեղծ խօսքով »:

Եւ այս ճառերու, յոյսերու, երազներու, ըղձանքներու եւ կամքի հզօր արտայայտութիւններուն մէջ, ջերմութեան ու խանդավառութեան, հայրենիքի նուիրման եւ երկրի կարօտին, յորդահոսան անկեղծութեան եւ Հայաստանեան զինուորութեան մէջ, երաժշտութիւն ու ներդաշնակութիւն, քաղցրութիւն ու օրհնութիւն մը կը գնէին տիկիններու երգերը: Հրաշալի յիշատակները նորէն արթնցան ու յուզումները դարձեալ խօսեցան, երբ կ'երգէր Տիկ. Գիւլնեան Մշոյ գաւառին անմահ երգերը: Գեղեցիկ ոգեկոչում մըն էր Տիկ. Վարպետեանի արտասանութիւնը:

Մեծ հիւրերուն եւ երիտասարդ ընկերներուն աչքին իրապէս երեւցաւ այդ վերնատան մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր կողին վրայ ազատաբար զինուորի վէրքով: Հայկական ազատագրութեան այդ սպիտակ ձիաւորը երեւցաւ ու գնաց, նորէ՛ն, հի՛ն քերթուածի պէս, ծածկուելու իր խորհրդաւորութեան մէջ: « Սպիտակ ձին կը հեռանայ նորէն, յայտարարեց ընկեր մը, եւ ալ չէք տեսներ ձեր մէջ »:

Բայց այո՛, յուզիչ էր երեկոյթը: Կէս գիշերը հասեր էր, եւ ընկերները պէտք էր որ բաժնուէին:

Անոնք մեկնեցան, հաղորդուելով այդ յիշատակելի սեղանատան մէջ:

Ա.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՐՄԻՐ ԵՐԳԵՐ՝ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Պոլսոյ ընդհ. դատախազութիւնը քննութիւն կը կատարէ « Գիշերուան հեռագիր » անուն բանաստեղծական գրքի մը մասին: Գրքին նպատակն է ծանօթ բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթ պէյ, որուն գործը համայնավարական գրգռութիւն նկատուած է: Ընդհ. դատախազութեան որոշումով, ոստիկանութիւնը գրատուններէն եւ վաճառման տեղերէն հաւաքած է այդ գիրքը:

Մամուլի օրէնքին համաձայն, վեց ամիսէն երեք տարի ծանր բանտարկութեան կը դատապարտուին արգիլուած բաներ գրող հեղինակները: « Գիշերուան հեռագիր »ը տպող Աճգար տպարանին եւ հրատարակիչին դէմ ալ օրինական հետապնդում պիտի կատարուի:

⁂ Այս առթիւ « Ազշամ »ի մէջ Հալեա Նուրէտտին կը գրէ.

— « ... Ինչպէս որ մենք Ֆրանսական կարգ մը հրատարակութեանց ազդեցութեան տակ ենք, եւ Պալլաքը անկիւն մը մոռնալով, « Սուլիու »ի կազմպարով պատմուածքներ կ'ընթերցինք առատօրէն, նոյնպէս ալ՝ պոլշեւիկ հողերուն վրայ ապրող մեր ցեղակիցները պոլշեւիկ յեղափոխութեան « կեցցէ՛, անկցի, պիտի ընենք, պիտի այրենք » բացագանչութիւնները պարբերականներուն ամէն մէկ գրութեան մէջ կը յեղյեղեն՝ ձանձրացնելու աստիճան: Անընդհատ՝ պոլշեւիկ մեծերու նկարները, անունները եւ չակերտուած խօսքերը ... բոլոր հրատարակութիւնները միայն անոնց մասին կը խօսին...

Այսուհանդերձ, մեր ցեղակիցներուն մէջ արուեստագէտներ կան. մանաւանդ Բ. Բիզա անուն երիտասարդ բանաստեղծը ուժեղ անհատականութիւն մը կը թուի: Թէեւ ան եւս իր նիւթերը Լէնինի դամբանին, կոլխոզներուն յատկացնելու հարկադրանքը կամ փափաքը ունի: Ահա օրինակ մը.

Կաթնասպիտակ իրիկուններ,
Դողդոջուն՝ ոսկէս ժապաւէններ,
Սահագնաց գետը
Երբեմն խենդօրէն յորդուն
Երբեմն մարող գառան մը հանգոյն
Փալխո՛ղ ու խոնիջ գետը ...

Լէնինին նուիրուած սա կտորը եւս.

Փրփրոտ ու կատղած ծովերուն մէջ,
Ան լացաւ՝ վտանգուած ոսկէս նամբորդ,
Նալեքաւն « միաւ » բող սուլիչները...
. . . .
Զծող դրօշներ համբուրեց,
Զմեռնող անհոգիի մը
Մեծ դամբանաքարը:
. . . .
Ան մեռաւ,
Ան յոգնիլ չգիտցող մարմինէն միայն
սիրտը յոգնեցաւ.
Վերջին անգամ դադրեցաւ
... կեցաւ ...

Բիզայի եւ ուրիշ մէկ քանիներու քով ամէնէն աւելի ուշադրութիւնս գրաւած է հետեւեալը. — Անոնց լեզուն հետզհետէ մերինին կը մօտենայ: Թէեւ մեր տառերը ուրիշ են (արդէն մեր ցեղակիցներուն քանի մը տեսակ տառեր առած են ու իրար չեն կրնար կարդալ), մենք նախ՝ արաբական, յետոյ՝ Ֆրանսական ազդեցութեան տակ մնացինք, իսկ անոնք՝ նախ պարսկական, այժմ՝ ռուսական ազդեցութեան տակ, բայց, տեսանք որ նոյն լեզուն կը խօսինք Ազրբէյջանցիներուն հետ (ՅԱՌԱՋ.— միայն վեց բառ Թուրքիոյ Թուրքերուն անծանօթ են այս « բանաստեղծութիւններուն » մէջ): Ուրեմն անոնք ու մենք Թուրքերէն կը խօսինք ու գայն կը յղկենք: Լեզուի յեղափոխութեան այս շրջանին, հինգ միլիոնի մեր ցեղակիցներուն հետ արուեստի միջոցաւ չգործակցելնիս շատ ցաւալի է: Ողբալի՛ է, դա՛ռն է:

Յունաստան եւ Թուրքիա միշտ կողք կողքի

Հելլէն մամուլը ջերմապէս կ'ողջունէ Թուրքիոյ արտաքին Թէվֆիք Րիւշտի պէյի Աթէնքէն անցքը: «Մէսաժէ տ'Աթէն» թերթը կը գրէ իր խմբագրականին մէջ.—

Թուրքիոյ Հանրապետութեան արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի Աթէնքէն անցքը զուգադիպուեցաւ հելլէն կառավարութեան փոփոխութեան: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ այսպէսով տեղին վրայ առիթը գտաւ տեսնելու որ եթէ կառավարութիւնները փոխուին իսկ, Յունաստանի մէջ բան մը կայ որ անփոփոխելի է: Այդ բանն ալ այն արտաքին քաղաքականութիւնն է զոր միաձայնութեամբ գծած են քաղաքական կուսակցութիւնները: Վճռապէս պիտի չարունակուի այս քաղաքականութիւնը՝ ազգին քուէն ինչ փոփոխութիւններ ալ կատարելու ըլլայ գայն գործադրելու պաշտօն ունեցող մարդոց մէջ:

Թուրքիա ցարդ պաշտօնապէս չփման մէջ գտնուած էր էնկիւրիի համաձայնագրերը ստորագրող վարչապետին ու արտաքին նախարարին, եւ Պալքանեան համաձայնութեան եռանդուն կազմակերպիչներէն գործաւորական ու գիւղացիական կուսակցութեան նախագահին հետ: Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եթէ երբեք հելլէն ժողովրդական կուսակցութեան լիտրերին եւ կառավարութեան ընտրուած պետին հետ ունեցած տեսակցութեան ընթացքին, Ցալտարիսի առաջին դահլիճին իշխանութեան գլուխ գտնուած միջոցին տրուած վճռական երաշխիքներէն վերջ, պէտք ունէր նոր ապացոյցներու, առիթը գտած է համոզում գոյացնելու թէ հելլէն նոր կառավարութիւնները իրենց նախորդներէն տարբեր ո եւ է զգացում չեն տածեր արտաքին յարաբերութեանց մասին:

Ասիկա անկարեւոր դէպք մը չէ Եւրոպայի մէջ ուր վտանգաւոր ցնցումներ անցնելու վրայ է: Բնաւ կասկած չկայ որ Յունաստան պատերազմական գաղափարներու ծովին մէջ հաշտութեան կղզի մը ուրիշ բան չէ: Սակայն, Յունաստանի քովը, Եւրոպայի ու Ասիոյ միացման կէտին վրայ կը գտնուի ուրիշ պետութիւն մըն ալ՝ որ իրեն պէս մտադրած է խաղաղութիւնը մինչեւ վերջին կէտը պաշտպանել: Ինչպէս Մ. Միխալաքօբուլոս ալ ըսած է, այս երկու պետութիւնները հաւաքաբար 20 միլիոննոց ժողովրդական զանգուած մը կը կազմեն: Եւ ասիկա նկատի առնուելիք գոյութիւն մըն է խաղաղութեան բանակին մէջ»:

Ժողովրդականներու օրկան Փրօյիա յառաջդիմական Փօլիթէա, ազատական Էլէֆթէրօն Վիմա եւ միւս թերթերն ալ այս իմաստով կ'արտայայտուին: Մասնաւորաբար, Էլէֆթէրօն Վիմա կ'ըսէ.—

«Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ կատարուած ճամբորդութեանց նպատակը ոչ թէ ճամբորդութեան գաղափարը զօրացնել է, այլ մասնաւորաբար երկու ազգերուն իրար աւելի եւս ճանչնալու պէտքը»:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԴԱՐ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ պարզելով Հ. Կ. Խաչի կատարած աշխատանքները, եւ իւրացնելով անոր շրջաբերականին ոգին, դիտել կուտայ (25 փետրուար).

— «ա) Հայ Կ. Խաչը անցած տարուան ընթացքին Ամերիկայի մէջ ոչ միայն դպրոցներ է պահած՝ մեր նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու համար, այլեւ նիւթական օգնութիւններ է ըրած չքաւոր հայ ընտանիքներու Ուէսթ Նիւ Եորքի, Իւնիըն Սիթիի, Շիքակոյի, Փաթըրսընի, Տիթրոյիթի, Փութաքէթի, Փրովիտենսի եւ Ֆիլատելֆիոյ մեր գաղութներուն մէջ:

բ) Հայ Կ. Խաչը արտասահմանի բոլոր գաղութներուն ալ, բացի Ռումանիայէն եւ Եգիպտոսէն, դրամական օժանդակութիւններ կ'ընէ աւելի կամ պակաս չափով:

գ) Հայ Կ. Խաչը ներկայիս 150 մասնաճիւղեր ունի ոչ միայն Ամերիկայի, այլեւ մեր բոլոր արտասահմանեան գաղութներու մէջ, մինչեւ Պարսկաստան:

դ) Հայ Կ. Խաչը իր մասնաւոր հոգածութեան առարկայ է դարձուցած Պէյրութի Հայկական Ճեմարանը, ուր 30 որդեգիրներ կը պահէ, Սոֆիայի Մեսրոպեան Ճեմարանը, ուր 17 սաներ ունի, Խասքիւղի վարժարանը, ուր 40 որդեգիրներու հոգ կը տանի, Յունաստանի Զաւարեան վարժարանը իր 260 աշակերտ – աշակերտուհիներով: Ասկէ զատ աւելի նուազ չափով ան կ'օգնէ նաեւ բազմաթիւ ուրիշ հայկական դպրոցներու արտասահմանի մեր գաղութներուն մէջ:

Եթէ Հայ Կ. Խաչի պէս կազմակերպութիւն մը իր գերագոյն պարտականութիւններէն մէկը կը նկատէ Ամերիկայէն նիւթական օժանդակութիւն ընելու Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պարսկաստանի եւ կամ Ֆրանսայի հայկական դպրոցներուն, ի՛նչ խղճով եւ ի՛նչ տրամաբանութեամբ մեր բազմաթիւ Կրթասիրացները կամ Ուսումնասիրացները պիտի շարունակեն իրենց մօտ եղած գումարները պանքաներու մէջ կամ մասնաւոր անձերու մօտ անգործածելի պահել: Անհանդուրժելի է ասիկա մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը, երբ տնտեսական անօրինակ տագնապին պատճառով մեր գաղութները չեն կրնար պահել մեր ազգային ինքնապաշտպանութեան համար այնքան կենսական նշանակութիւն ունեցող իրենց կրթական հաստատութիւնները:

Երկուքէն մէկը.— կամ մեր հայրենակցական միութիւնները իրենց մօտ եղած դրամները պէտք է որ առաջ յատկացնեն իրենց գիւղի, քաղաքի կամ գաւառի անունով նոր աւաններու շինութեան Խորհրդ. Հայաստանի մէջ, ուր եւ դպրոցներ կը բացուին, եւ կամ, եթէ այդ չեն ուզեր ընել այս կամ այն պատճառով, պարտաւոր են կրթական գործի անունով իրենց մօտ եղած գումարները գործածել անմիջապէս՝ հայ կրթական հաստատութիւնները արտասահմանի մէջ պահելու համար: Եւ այդ պարագային անոնք կարող են ու պարտաւոր են շօշափելի օգնութիւն մը ընել Հայ Կ. Խաչին, որ այնքան գովելի նախաձեռնութեամբ եւ մտածուած ձեւով տարիներէ ի վեր կ'օժանդակէ այն բոլոր հայկական դպրոցներուն, ուր մասնաւոր ճիգեր կ'ըլլան նոր հայ մտաւորականութիւն մը պատրաստելու համար արտասահմանի մէջ:

Հայ Կ. Խաչը ամէն իրաւունք եւ հիմ ունի օգնութեան կոչ ուղղելու ոչ միայն մեր հայրենակիցներուն անհատաբար, այլեւ մեր շարք մը կազմակերպութիւններուն:

Կ'ուզենք հաւատալ, որ թէ հայ հասարակութիւնը ընդհանրապէս եւ թէ մեր հայրենակցական միութիւնները մասնաւորապէս ամենալայն ու ամենաջերմ կերպով պիտի ընդառաջ երթան Հայ Կ. Խաչի կոչին ու ուժ տան անոր բոլոր ձեռնարկներուն առաւելագոյն չափով»:

ԾԻԾԱՂ

Գիւղապետ մը որ միեւնոյն ժամանակ նպարավաճառ էր, քաղաքապետարանի մէջ զոյգ մը կ'ամուսնացնէր.

— Պարոն, կ'ընդունի՞ք իբր ձեր կինը առնել Օր. Միլանին:

— Այո՛:

(Մոռնալով պաշտօնը եւ կարծելով որ խանութն է).

— Ուրիշ բանի պէտք չունի՞ք, ա՞յս է ձեր բոլոր ուզածը:

×

Փաստաբանը.

— Գործդ շատ անյաջող վիճակի մէջ է, քեզի դէմ վկաներ կան:

— Բայց ես ալ երկու վկայ ունիմ:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ. դատարանին մէջ ըսիր թէ այդ ժամուն անկողինին էիր:

— Եկած էին գիս թղթախաղի հրաւիրելու:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Վ. Հիւկօ երբ « Թշուառները » կը հրատարակէր, անհանգիստ որ լուր մը չէր առած, բայց հաւատարիմ բառերու խնայողութեան մէջ իր կիրարկած սկզբունքին, գիրքին հրապարակ հանուելէն քանի մը օր ետքը, հրատարակիչին կը ղրկէր թերթ մը թուղթ՝ որ կը կրէր միայն հարցական նշան մը — ? :

Հրատարակիչը հասկնալով, որ այս կը նշանակէ « ի՞նչ լուր » եւ գոհացնելու համար անոր հետաքրքրութիւնը, անմիջապէս իրեն կը ղրկէ ամբողջապէս ճերմակ թերթ մը, որ կը նշանակէր — « ոչինչ »:

×

Օր մը Թիւիլըրիի մէջ Նափոլէոն Ա. չափազանց խիստ կերպով յանդիմանեց Թալէյրանը, որ առանց մըմռունջ մը հանելու կրեց այս ցասումը: Սակայն, կայսեր հեռանալու ատեն — երբ տակաւին կրնար լսել իր ձայնը— Թալէյրան կատարեալ պաղարիւնով ըսաւ քովիններուն.

— Լսեցի՞ք պարոններ. մե՛ղք, որ սանկ մեծ մարդ մը այդպէս գէշ դաստիարակուած է:

Հաւաքեց՝ Կ. Փ. Լ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (14)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալմուքներու մահուան քափօրը

400,000 ՄԱՐԴՈՑ ՓԱԽՈՒՍՏԸ ՌՈՒՍԻԱՅԷՆ: — ԵՕԹԸ ԱՄԻՍ ՅՈՒՐՏԻ, ՁԻՒՆԱՄՐՐԻԿԻ ԵՒ ԿԻԶԻՉ ՏԱՔՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ: — ԽԱԶԱԽՆԵ՛ՐԸ ԿՈՒԳԱՆ: — ՁԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՄԱՀ ՓՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՇՆՉՈՒԹԵՆԷՆ: — ՍՈՍԿԱԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂՆԵՐ (Guide): — ՊԱՅՔԱԼ ԼԻՃԸ ԿԱՐՄԻՐ ԿԸ ՆԵՐԿՈՒԻ: — ԿԱՔՈՒՍՏԻ ՅԱՆԿԸ, 250,000 ՄԱՐԴ ՄԵՌԱԾ ԵՒ ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԸՆՏԱՆԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ ՓՃԱՑԱԾ:

Ասիան գերեզմանն է բազմաթիւ ժողովուրդներու: Այնտեղ ծիծկիզ խանը և Լէնկթիմուրը հուրով ու սուրով ոչնչացուցած են ապրող ու շնչող ամէն ինչ, եւ ծխացող աւերակներուն վրայ յաղթական բուրգեր կանգնած են մարդկային գանկերով: Ասիոյ վրայ մռնչող փոթորիկներն անգամ մը միայն հասած են Եւրոպա, այն ատեն երբ Մոնկոլները ոտք կոխեցին Շլեզիոյ հողին վրայ, եւ բարեբախտ դիպուածի մը շնորհիւ միայն Արեւմուտքը փրկուեցաւ լիակատար աւերումէ: Իսկ Ասիոյ տափաստաններուն եւ անապատներուն մէջ միլիոնաւորներու մահուան հեծեծանքները անլսելիօրէն կը կորսուէին:

Անցեալի լռութեան մէջ կը հանգչի ժողովուրդներու ճակատագիրը: Պատմութեան գրքերը կ'արձանագրեն զանգուածային մահերը, ամբողջ քաղաքներու եւ գաւառներու բնակչութեան մահը, բանտարկեալներու հոծ շարքերու եւ գերի վարուած բնակչութիւններու սիստեմատիկ կոտորածը՝ երբ որ եւ է կերպով տաղտկալի դառնային յաղթական բանակին: Հին ողջակէզներու հատին կեանքը շատ արժէք չունի, ոչ այն ժամանակները եւ ոչ ալ հիմա, ուր միլիոնաւոր մարդիկ, ոչ թէ առաջուան նման կը սպաննուին աշխարհակալներու խաժամուժին անյագ արեան ծարաւէն՝ այլ կը խլուին կը կորսուին անօթութենէ եւ հեղեղներէ:

Եւ Ասիոյ մէջ շատ բան չէ փոխուած: Զուր չէ որ ճակատագրի եւ Նիրվանայի հաւատքը Ասիայէն է եկած:

Սակայն Ասիոյ մէջ ժողովուրդ մը կայ որ արժանի է մոռացման ճակատագրէն կորզուելու, Տորգուտները եւ կամ ինչպէս որ Ռուսերը կ'անուանեն զանոնք՝ Քալմուքներն են (պուտտայական ժողովուրդ մը Մոնկոլիոյ մէջ):

Ասիոյ մէջէն այս ժողովուրդին կատարած մահացու անցքին տանջանքներն իրենց համապատասխան պատկերը չունին ընդհանուր պատմութեան մէջ:

Ոդիսականութիւն մըն է այդ, բառին ամէնէն նախնական իմաստովը: Անհատական յանցանքը, կրօնական նախանձախնդրութիւնն ու տարրական դէպքերը գործակցեցան եւ նպաստեցին անոր: Ցնորական վէպ մը կը թուի ինչ որ հին պատմաբանները կը յիշատակեն 400,000 մարդէ բաղկացեալ ժողովուրդի մը այս 3000 քիլոմեթր անցքին մասին: Եւ ոչ թէ անծանօթ մէկը, այլ Սվէն Հէտէն՝ իր վերջին արշաւանքներէն մէկուն մէջ կատարած անձնական ուսումնասիրութեան հիման վրայ ապացուցած է այս նկարագրութիւնը եւ անգամ մը եւս պատմած է այս դէպքը:

Քալմուքները 1616ին վտարուեցան Քուքու – Նոր կապոյտ լճին եզերքը գտնուած իրենց բնակավայրէն: Դէպ ի արեւմուտք գաղթեցին, Ուրալ գետի շրջանին մէջ հաստատուեցան եւ ճանչցան ռուսական գերիշխանութիւնը: Յետոյ աւելի եւս դէպ ի արեւմուտք երթալով՝ իրենց համար բնակավայր ընտրեցին Վոլկայի շրջակաները: Քալմուքները հարիւր տարիէն աւելի ապրեցան այդ կողմերը: Հաստատուն կապ մը պահեցին իրենց նախկին ծննդավայրին հետ, Ցունկարուի իրենց ցեղակիցներուն հետ: Պահեցին իրենց հաւատքը, առանց ազդեցութիւն կրելու Մահմետականներէն եւ Օրթոտոքսներէն՝ որոնց մէջ կ'ապրէին իրենք: Կարգադրեցին իրենց սովորական ուխտագնացութիւնը դէպ ի իրենց կրօնական կեդրոնը՝ Թիպէթեան Լհասա, եւ իրենց ծագումն ալ չուրացան՝ երբեմն երբեմն ռուսական քաղաք մը ասպատակելով:

Քալմուքները լաւ էին իրենց նոր հայրենիքին մէջ, ամէն պարագայի մէջ շատ աւելի լաւ՝ քան ինչ որ եղած էին Ասիոյ տափաստաններուն մէջ, եւ սակայն օր մը վճռեցին թողուլ ամէն բան եւ իրենց ծննդավայրը վերադառնալ: Այս որոշումը շա՜տ ծանր արժեց իրենց:

Քալմուքներն ինքնակամօրէն հեռացած չպիտի ըլլային Ռուսիայէն, այդ ծրագիրը պէտք էր որ անհատի մը ուղեղին մէջ ծնունդ առնէր եւ թելադրէր ժողովուրդի զանգուածին: Եւ իրապէս, ժողովուրդի մը այս հսկայ գաղթին, այս մեծ թափօրին, որ 400,000 մարդոցմէ, միլիոնաւոր ընտանի կենդանիներէ եւ բեռնասայլերու անչափելի խառնակոյտէ մը կը բաղկանար՝ բուն շարժառիթն ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ այդ ցեղին պատկանող երեւելիի մը վիրաւորուած փառամոլութիւնը: 1761ին Տորգուտեան իշխանական ցեղէն Ուպաշա՝ խան եղեր էր: Իր եղբօրորդին Զէպէք Տորչ, որ ճենգամիտ մէկն էր՝ նախանձեցաւ իրեն եւ ուզելով որ ինքը բարձրանայ գահը՝ մատնեց իր ազգականը եւ դաւեր նիւթեց Պետերսպուրկի հետ: Երբ չկրցաւ իր փափաքած նպատակին հասնիլ՝ Ռուսիոյ հանդէպ իր զգացած ատելութիւնը սահման չունէր այլ եւս: Այն ատեն *բոլոր Տորգուտ ժողովուրդը առնել Ռուսիայէն դուրս հանելու եւ Չինաստան վերադարձնելու անմիտ ծրագիրը հնարեց*, իր ցանկութիւններուն իրականացումը Չինաստանի կայսրէն յուսալով:

Դիւրին չէր այս ծրագիրն իրականացնել, որովհետեւ արտաքին շարժառիթ մը չունէին սոյն ահարկու եւ յանդուգն ձեռնարկին մէջ նետուելու, եւ յայտնի էր որ յաջողելու հաւանականութենէն եւս լիովին զուրկ կ'երեւար, քանի որ Ռուսերը երբեք չպիտի կրնային համաձայն ըլլալ այդ քայլին:

(Շարունակելի)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ.

անդամներուն հետ եւ հազիւ կ'ենթարկուին տրուած յորդորներուն, գրաւոր ներկայացնելու համար իրենց պահանջները:

Ինչպէս գրած էինք անկէ առաջ, հայրենակիցներ, անմեղ զոհերը կը դառնաք դիտումնաւոր խառնակչութեանց եւ ձեր այս ընթացքով կը վնասէք նոյն իսկ ձեր շահերուն:

Զգոյշ եղէք եւ մի խաբուիք չարամիտներէ:

ՁԻՆԵՒՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Պաշտօնական զեկոյց մը կը հաստատէ թէ ճափոնական բանակը գրաւած է Մեծ Պարիսպին գլխաւոր կիրճերը եւ կը սպառնայ արշաւել դէպի Հիւսիսային Չինաստան:

Ճափոնական օդանաւեր ռումբ նետեցին Մեծ Պարիսպէն անդին, զգալի կորուստներ պատճառելով Չինացիներուն: Զոհերուն մէջ կը գտնուին զօրավար մը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ:

Չինացիները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական յառաջխաղացութեան:

38,000 ԿՈՅՐԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճակագրութեան մը համաձայն, 38,000 կոյրեր կը գտնուին Սպանիոյ մէջ, եւ գրեթէ բոլորն ալ մուրացկանութեամբ կ'ապրին:

Անցեալ օր փոխադարձ օգնութեան եւ պաշտպանութեան միութիւն մը կազմուեցաւ Քատիքսի մէջ, նախաձեռնութեամբ բարեկեցիկ կոյրի մը: Միութիւնը կը համրէ 750 անդամներ, որոնք ամսական կը վճարեն 50 սանթիմ: Միութիւնը արդէն օրական հինգ փրանքի կենսաթոշակ հաստատած է, իր ծեր ցած կամ հիւանդ անդամներուն համար:

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊ — ԴԱՄԱՍԿՈՍ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հալէպէն Դամասկոս գացող հինգ ինքնաշարժներ, անցեալ շաբթու յարձակման կ'ենթարկուին: Ճամբորդները 25 — 30 հոգի կը հաշուեն, կիներ, երախաներ ու մարդիկ: Աւազակները կողոպտելէ վերջ ճամբորդները, անպատուած են կիներն ու աղջիկները:

Աւազակները, որոնք հինգ հոգի են եղած, կողոպուտի միջոցին քանի մը ձեռք զէնք արձակած են օդին մէջ, որոնց պատասխանուած է հեռուէն զէնքի ձայներով: Ասկէ կ'եզրակացուի որ անոնք հեռուները ունէին իրենց ընկերները: Մօտ մէկ ժամ տեւած է ճամբորդներու կողոպուտը:

31 ՀՈԳԻ ԵԼԵԿՏՐԱՀԱՐ՝ ՍԻՆԷՄԱՅԻ ՄԸ ՄԷՋ

Մեքսիկայի մէկ քաղաքին՝ Կուատալարայի սինէմային մէջ ելեկտրական հոսանքը խզուելով, 31 հոգի մեռան ածխացած: Այս առթիւ խուճապ մը ծագեցաւ եւ ուրիշ 70 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Սինէմային տնօրէնը ձերբակալուեցաւ:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «La Samaritaine» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԼԱԶԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ave. Ville d'Avray: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրներով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ եւ ՍԷՆ-ԼՈՒԻ ենթակոմիտէները միասին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ-Մարկրիտի մէջ: Ներկայանալ անդամատետրներով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Այրի Տիկին Փարանձեմ Քէօսէեան՝ Տէր եւ Տիկին Սահակ Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սերոբեան եւ ազգականներըցաւով կը ծանուցանեն կսկծալի մահը իրենց որդւոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՓՈՔՐԻԿՆ ՓԱՐԱՄԱԶ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

որ զոհ գնաց եղերական արկածի մը, չորս տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, 14 Մարտ, առաւօտեան ժամը 8ին Մարսէյլի Քօնսէփսիօնհիւանդանոցին մէջ:

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վրէժ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Սահակ Յարութիւնեանի (Քէօսէեան) իր եղբօրորդւոյն, փոքրիկն՝ ՓԱՐԱՄԱԶ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան առթիւ:

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Ազաւնի Անանիկեան (ծնեալ Վափորճեան) և տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հայաստան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին: Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Ձայնը հետզհետէ մեղմացաւ ու չի լսուեցաւ այլ եւս. Լիան նայեցաւ ճօրճի նկարին ու տեսաւ այն ինչ որ տեսած էր Գթութեան Քոյրը — մահարոյր արտայայտութիւն մը:

Լիան խլեց պատկերը ճօրճի ձեռքէն.

— Ինծի չի նմանիր, սուտ է ... Ի՞նչպէս կրնամ նմանիլ անոր ...

Ճօրճ չպատասխանեց: Ուրեմն ան ալ մահուան կը դատապարտէր զինքը ինչպէս միւսները:

Գթութեան Քոյրը ներս մտաւ:

— Տնօրէնը լուր ղրկած է որ ձեր նկարը պէտք է վերջանայ այլ եւս. չէք կրնար աւելի երկար մնալ:

Լիան վերադարձուց նկարը ճօրճին:

— Լաւ չէ, պարոն, կը ցաւիմ. չսիրեցի. իրական չէ. թերեւս երբ պատերազմը վերջանայ եւ գիս ազատ ձգեն, այն ատեն դարձեալ կը նստիմ որ նկարէք զիս:

Յետոյ խոնարհութիւն մը ըրաւ իրենց վերջարան իրենց պաշտօնական հանդիպումին: Կ'ընդունէր որ չէր յաջողած այս անգամ, մարդիկ միեւնոյնն են միշտ. յուսախաբ չեղաւ քանի որ կը ճանչնար զանոնք: Կեցած էր տեղի ,ցուցադրելով սլացիկ հասակնու գեղեցկութիւնը. անհասկանալի էր իր ինքնավստահութիւնը: Ժպտեցաւ տղուն, կարծես թէ անծանօթ մըն էր ան. ճօրճ ինքն ալ խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ հեռացաւ:

Գթութեան Քոյրը փակեց դուռը:

Բանալիներուն ձայնը լսուեցաւ նրբանցքներուն լռութեան մէջէն. խաղաղութիւն կը տիրէր ամէն կողմ. մութին մէջ ճօրճ զգաց որ ա՛լ կորսնցուցած էր Լիանը:

Հետեւեցաւ Քոյր Վերոնիքայի քայլերուն մինչեւ բակին դրանը առջեւ. նայեցաւ երկինքին որ տարածութեան գաղափարը կուտար իրեն դարձեալ. կեցաւ վայրկեան մը անշարժ ու խաղաղ:

— Տեսա՞ք անոր մահը, պարո՛ն:

— Այո՛, կարծեմ:

— Բայց դեռ չի հաւատար:

— Չի գիտեր:

— Չի գիտեր որ պիտի դան զինքը տանելու վաղը չէ յաջորդ առտուն: Չի հաւատար որ պիտի գան ... «Մարդիկ չեն սպաններ կիները պատերազմին կերպով» . այս խօսքն է որ կը կրկնէ միշտ:

— Իսկ դուք ի՞նչ կ'ըսէք:

— Ձեզ գիտեր թէ ինչ են այրերը. չեմ գիտեր ... Ես ունիմ պարտականութիւններս ու աղօթքներս, ցաւութիւն, պարոն ...

5.

Հոկտ. 14ի առտուն, ժամը չորսէն առաջ մամուլի լրաբերները անօթի չուներու պէս հաւաքուած էին Սէն – Լազարի բանտին դուռը:

Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագիրը գաղտնի կերպով հասած էր նախորդ իրիկունը: Լիան Սոնբէլ պարուհին, որ ծանօթ էր Փարիզի մէջ Մաթա Հարի անունով, պիտի գնդակահարուէր արշալոյսին: Այս կարգի պաշտօնական տեղեկութիւնները գաղտնի չեն մնար. ամէն նաւ իր ճեղքը ունի: Փաստաբանը, որ սպասած էր ամբողջ գիշերը, բանտ եկած էր արեւածագէն առաջ: Լրաբերները տեսան զինքը ու ճանչցան անմիջապէս: Պաշարեցին զայն ու չորս կողմէն սկըսան հարցումներ ուղղել անոր: Ի՞րա՞ւ պիտի գնդակահարուէր, Լափէրքի սիրուհին եղա՞ծ էր ան իսկապէս. եթէ ճիշդ էր այդ տարաձայնութիւնը, հապա ի՞նչ պիտի ըլլար անոր վիճակը. Լիան ինչե՞ր ըրած էր իր խցիկին մէջ. ճի՞շդ էր որ պարած էր բանտին տնօրէնին առջեւ. ճի՞շդ էր որ այս վերջինը անոր սիրահարն էր դարձած բանտին մէջ:

Փաստաբանը մէկ կողմ հրեց այդ բազմութիւնը եւ մտաւ ներս: Եթէ խարազան մը ունենար իր ձեռքին մէջ, հակառակ իր ծերութեան, պիտի ծեծէր զանոնք: Դռնապանը փակեց դուռը անոնց երեսին:

Ու լրաբերները ահագին պատմութիւններ չինեցին փաստաբանին մասին. նոթ առին անոր խօսքերը, մեկնութիւններ տուին իրենք իրենց. կամաց կամաց դադրեցաւ աղմուկը. տեղաւորուեցան հոս հոն, ոտքի վրայ ու սպասեցին. անշուշտ փաստաբանը դուրս պիտի գար:

Փաստաբանը որ կը վարէր Լիանի թատերական գործերը, այն օրէն ի վեր որ անիկա համբաւ չինեց Փարիզի մէջ, կ'աշխատէր հիմա տնօրէնին գրասենեակին մէջ ,փրկելու համար աղջկան կեանքը մեռասաներորդ ժամուն:

Տնօրէնը, բժիշկը, մահապատիժը գործադրող վաշտին տասնապետը եւ Պատերազմական Խորհուրդին մէկ անդամը վերջին կարգադրութիւնները կ'ընէին ,երբ փաստաբանը ներս եկաւ:

— Պարոններ, Մաթա Հարին չի կրնար գնդակահարուիլ այս առաւօտ: Վճռապէս կը հակառակիմ եւ իբրեւ պատճառաբանութիւն ձեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ պատժական օրէնքին 27րդ յօդուածին վրայ որ կ'ըսէ. — «Եթէ մահուան դատապարտուած կին մը յայտնէ թէ յղի է ու եթէ այդ պարագան ստուգուի, մահապատիժը չի կրնար գործադրուիլ, երախային ծնունդէն առաջ»:

Ամբողջ վայրկեան մը լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ. զարմացան բոլորն ալ: Ամէնէն առաջ խօսք առաւ տնօրէնը որ գրգռուած երեւոյթ մը ունէր: Ժամը երեքուկէսին արթնցած էր [illegible] քնացեր էր միայն չորս ժամ: Մա[illegible] Հարին պիտի գնդակահարուէր [illegible] առտուն Նախագահին հրամանով. [illegible] հաւասիկ իր ձեռքն էր անոր [illegible] կը: Եթէ ճիշդ էր փաստաբանին [illegible] ղեկութիւնը, ուրեմն ինչո՞ւ խաբ[illegible] ըած էին իր քունը. յիմարութիւ[illegible]:

— Ո՞վ է հայրը, հարցուց տնօր[illegible] բարկութեամբ:

Փաստաբանը նայեցաւ անոր ու [illegible] կախեց աչքերը:

— Ըսել կ'ուզէք որ դո՞ւք էք:

Փաստաբանը հաստատական [illegible] մը ըրաւ: Տնօրէնը յօրանջեց:

— Բայց դուք եօթանասունը [illegible] ցած մարդ էք, գիտել տուաւ Պա[illegible] րազմական Խորհուրդի անդամը:

Բարկացած էին ամէնքն ալ ու [illegible] հաւատար: Բժիշկը որ պարբերա[illegible] այցելած էր աղջկան՝ բանտին [illegible] յայտնեց թէ յղութեան ոչ մէկ [illegible] չէր նշմարած անոր վրայ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ 1933

17 Mars 1933

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2139

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊՌԱԹԿՈՒՄ ՑԵՂԱՅԻՆ ԵՒ ՏԱՐԵՐԱՅԻՆ

Մանաւանդ այս երկրին մէջ, խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ Հիթլերական, ուրիշ խօսքով՝ «Թուխ շապիկաւոր»ներու շարժումը:

Նոյնքան տարերային որքան Փաշական յեղաշրջումը, այս պոռթկումն ալ, ամէն բանէ առաջ, կը սպառնայ հաշտութեան դաշնագիրներուն:

Մեծ պատերազմին վէրքերն են որ ալեկոծեցին ժողովուրդներու հոգին:

Ռուսաստանը խրեցաւ համաշխարհային յեղափոխութեան ալեկոծ ալիքներուն մէջ, իսկ Իտալիան, թէ հատուցում պահանջելու եւ թէ կարմիր յեղափոխութեան սպառնալիքէն ազատելու համար, սեւ շապիկ հագաւ:

Երկու շարժումներն ալ, բոլշեւիզմ եւ փաշիզմ, ունին ոչ միայն ազգային, ընկերային եւ տնտեսական պատճառներ, այլեւ կը մատնեն հոգեբանական փոթորիկ մը, որ դեռ կը շարունակուի:

Հակառակ բոլոր միջազգային պիտակներուն եւ շնորհալից նշանախօսքերու, Մոսկուան կը հետապնդէ ազգային աշխարհակալութիւն, «մեծպետական» քաղաքականութիւն, ազատութեան եւ անկախութեան պատրանքներ տալով ենթակայ ժողովուրդներուն:

Ան դէմ է ո՛ր եւ է անջատական շարժումի — սուտ կը խօսի իր Սահմանադրութիւնը: Եւ, ոչ միայն յաջողեցաւ ամբողջացնել նախկին Ռուսաստանի անհրաժեշտ մասերը, այլ եւ չէ մարսած Պեսարապիոյ կորուստը: Եւ եթէ ուժ ունենայ, վերստին պիտի կցէ նաեւ Ֆինլանտան, Լիթուանիան, Էսթոնիան եւ միւս կորսուած հողերը: Անշուշտ, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի:

Բոլորովին ուրիշ ուղղութեամբ, եւ նորօրինակ աշխարհահայեացքով մը, Փաշական Իտալիան ալ հին Հռոմի քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակէ:

Տոգորուած՝ Թունդ ազգային՝ «սրբազան» եսասիրութեամբ, անհատն ու դասակարգը կապած՝ մեծ եւ սպառազէն ազգի, հզօր պետութեան շարժանիւին, նոր Իտալիան բռնուած է ցեղային եւ տարերային երկունքով մը, որուն ոչ տարողութիւնը, ոչ ալ հասողութիւնը կարելի է սահմանաւորել:

Եւ ահա Հիթլերականութիւնը,— ուրիշ մէկ փոփոխակը՝ Փաշականութեան:

Հիթլերի շարժումը կը կոչուի ազգային – ընկերվարական (նացիոնալ – սոցիալիստ, ուրկէ համառօտուելով՝ «Նացի»):

Մուսոլինին ընկերվարական էր իր երիտասարդութեանը, եւ յուսախաբ՝ հիմնեց նոր վարդապետութիւնը, իր նախկին համոզումներէն քաղելով, մաղելով ինչ որ անհրաժեշտ կը գտնէր:

Հիթլերն ալ ունեցած է ընկերվարական կամէութիւններ: Եւ, տեսնելով Գերմանիոյ պարտութեան նուաստացումը — ինչպէս Մուսոլինին՝ Իտալիոյ եղած անիրաւութիւնը — իր կարգին հիմնեց նոր դաւանանք մը: Հակասական, խառն ի խուռն, բայց ոգեւորիչ:

Եւ այժմ, տիրապար բազմած վարչապետական աթոռին վրայ, շրջապատուած՝ մոլեռանդ աջակիցներով, տեսարաններով եւ քարոզիչներով, կ՚ուզէ ստեղծել նոր եւ հզօր Գերմանիա մը:

Տակաւին ուժ չունի, ամբողջովին գործադրելու համար իր ծրագիրը:

Բայց, ինչ որ ըրաւ եւ կ՚ընէ ամէն օր, խորհրդարանին հրկիզումէն ի վեր, ուրիշ բան չապացուցաներ եթէ ոչ յախուռն, անդիմադրելի խոյանք մը՝ վեր ի վայր շրջելու հաստատուած կարգերը:

Կրակի առաջին ճակատը յարդարուած է ձախակողմեան հոսանքին, ընկերվարութեան եւ համայնավարութեան դէմ:

Մանաւանդ այս վերջինը արդէն իսկ օրէնքէ դուրս է հռչակուած, առանց համապատասխան օրէնքի:

Կարմիր երեսփոխանները, թէ կեդրոնական խորհրդարանին եւ թէ Փրուսիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, այլեւս չպիտի կրնան ոչ ժողովի երթալ, ոչ ռոճիկ ստանալ, աչ ալ վայելել զանազան առանձնաշնորհներ: Իսկ ձերբակալութիւնները, խուզարկութիւններն ու բռնագրաւումները յառաջ կը տարուին բուռն թափով:

Միւս կողմէ, դրեթէ լռութեան դատապարտուած է ձախակողմեան, յատկապէս բոլշեւիկեան մամուլը: Եւ եթէ կան թերթեր որ ոչ ընկերվարական են, ոչ ալ համայնավար, բայց ունին անկախ եւ արմատական ուղղութիւն, անոնք ալ ստիպուած են... խմբագիր եւ աշխատակից փոխել, որպէս զի չփակուին: (Ինչպէս «Պէրլինէր Թակէպլաթ »ը):

Այս ճամբուն վրայ քայլ մըն ալ յառաջ երթալով, Հիթլեր հաստատեց նորօրինակ պաշտօնատուն մը, — պրոպագանտի նախարարութիւն, որ պիտի օգտուի տրամադրելի բոլոր միջոցներէն, — անթել հեռագիր, մամուլ, գործօն քարոզչութիւն, սինէմա եւ թատրոն:

Հիթլեր միեւնոյն ատեն կը ձգտի գերմանական բոլոր երկիրները ձուլել մէկ ամբողջութեան մէջ, ստիպճանաբար կրճատելով դաշնակից պետութեանց իրաւասութիւնները:

Առ այժմ լուռ է արտաքին ճակատին վրայ: Անշուշտ անոր համար որ, կ՚ուզէ լրացնել ներքին վերակազմութիւնը, չէզոքացնել բոլոր թշնամի եւ ընդդիմադիր տարրերը:

Բայց, Գերմանիոյ դրացիները պատրանքներ չունին Հիթլերի արտաքին քաղաքականութեան մասին: Եւ լայն քաղուածքներ կ՚ընեն անոր հին ճառերէն ու գրութիւններէն, ահազանգ հնչեցնելով:

Հիթլեր առ այժմ չուզեր խրտչեցնել Անգլիան, որ, երեւութապէս անտարբեր, մատնուած է նոյնքան խոր մտահոգութեան:

Ապացոյց՝ Մաքտոնըլտի անակնկալ ճամբորդութիւնը դէպ ի Հռոմ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ ԻՏԱԼԻԱ Կ՚ԵՐԹԱՅ

ՖՐԱՆՍԱ ԳՈՀ ՉԷ ԻՐ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԷՆ

Անգլիոյ վարչապետը իր գերագոյն ճիգերը կը փորձէ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Երբ Ժընեւ գնաց, կը յուսար թէ այնտեղ պիտի գտնէ Մուսոլինին ու Հիթլերը: Բայց երկուքն ալ խուսափեցան, եւ հիմա Պ. Մաքտոնըլտ ինք Իտալիա կ՚երթայ, թէ Մուսոլինին համոզելու եւ թէ անոր միջոցաւ ազդելու համար Գերմանիոյ նոր վարչապետին վրայ:

Մինչ այս մինչ այն, Ֆրանսայի վարչապետն ալ Ժընեւ գնաց, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ վարչապետին հետ: Ֆրանսայի մէջ շատ մտահոգ են Մաքտոնըլտի առաջադրութիւններէն: Ազգայնական թերթերը ուղղակի կը մեղադրեն Անգլիան, թէ կ՚ուզէ Գերմանիոյ զոհել Ֆրանսան:

Արդէն իսկ պատրաստ է անգլիական ծրագիրը, որ կը տրամադրէ 30 առ հարիւր կրճատել զինուորներու թիւը, ջնջել ռմբաձիգ օդանաւերը, սահմանափակել թնդանօթներու չափը, արգիլել քիմիական պատերազմը, մնայուն հսկիչ հաստատել սպառազինութեանց վրայ եւն.:

Իր ճամբորդութեան առթիւ, Պ. Մաքտոնըլտ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Պիտի հարցնեմ Պ. Մուսոլինիի թէ կ՚ընդունի՞ որ Եւրոպան վտանգի մէջ է եւ կ՚ուզէ՞ գործակցիլ, հեռացնելու համար այդ վտանգը»:

Փարիզեան թերթերու թղթակիցները գիտել կու տան թէ Պ. Մաքտոնըլտ նշանակալից խօսքեր ուղղեց անգլիացի թղթակիցներու մէկ հաւաքոյթին մէջ:

Թղթակից մը կը գրէ. — Անգլիոյ վարչապետը ապահովութիւն ներշնչելու համար Ֆրանսացիներուն, ըսաւ. — «Սիրական չպիտի փոխեմ»: Բայց, ըսաւ նաեւ. Իտալիա երթալով, պիտի հարցնեմ Մուսոլինիին. — «Կ՚ընդունի՞ք որ խաղաղութիւնը վտանգուած է. ի՞նչ ընելու տրամադիր էք, տագնապը փարատելու համար»: Չափազանց դժբրուկ է այս ճամբան, որովհետեւ Պ. Մուսոլինի չպիտի վարանի պատասխանել, ինչպէս ըսած է միշտ. — «Զինաթափ ընել յաղթականները, մինչեւ կարելի մակարդակը»:

Պ. Մաքտոնըլտ դեռ աւելի վտանգաւոր խօսքեր արտասանեց: Ցայտնապէս բանալով դուռները բոլոր վերաքննութեանց առջեւ, ան ըսաւ. — «Պէտք է հիմնել խաղաղութեան ակումբը, ուր քով քովի պիտի գան. — ա) Այն ազգերը որ տրտունջներ ունին հաշտութեան դաշնագիրներուն դէմ. բ) Այն ազգերը որոնք վտանգուած կը համարեն իրենց ապահովութիւնը. գ) Այն ազգերը որ բարեկամեցողութիւն ունին:

Հետաքրքիր էինք իմանալու թէ Պ. Մաքտոնըլտի ծրագիրը ի՛նչպէս կը հաշտուի այս սկզբունքներուն հետ: Այդ ծրագիրը զինաթափութեան ճշմարիտ պայմանագիր մըն է, 43 էջով եւ 15 գլուխներով, եւ անուշապուրի կը վերածէ նախկին բոլոր ծրագիրները:

Անգլիոյ վարչապետը երէկ պաշտօնապէս հաղորդեց իր ծրագիրը, որ խակապէս վերիվայր կը շրջէ շատ մը խնդիրներ:

Անգլիա կը սպառնայ Մոսկուայի

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒՔԸ ՄԻԱՅՆ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ, փոխ – վարչապետ Պ. Պոլտուին տեղեկութիւններ տուաւ խորհրդային իշխանութեան կողմէ ձերբակալուած վեց անգլիացի ճարտարագէտներու կացութեան եւ եղած դիմումներու մասին: Այս առթիւ գիտել տուաւ թէ՝ եթէ Մոսկուան գոհացում չտայ, այս խնդիրը «ցաւալի հետեւանքներ» պիտի ունենայ անգլեւռուս յարաբերութեանց համար:

Պ. Պոլտուին պատմեց թէ կալանաւորներէն երկուքը արձակուած են, բայց միւսները բանտարկուած կը մնան: Ուժգին ձեռնարկներ կատարուած են Մոսկուայի բրիտանական դեսպանին կողմէ եւ բացատրութիւն պահանջուած է ամբաստանութեան բուն պատճառներու մասին: Բայց, խորհրդային իշխանութենէն ո՛ր եւ է բացորոշ պատասխան ստացած չըլլալով, դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է կրկնելու իր դիմումները: Դեսպանը հաղորդած է թէ բրիտանական կառավարութիւնը չափազանց ծանր կը նկատէ բանտարկեալներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցները: Երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը պիտի պահանջէ՞ որ ազատ արձակուին բանտարկեալները եւ կատարեալ գոհացում պիտի պահանջէ՞: Պ. Պոլտուին պատասխանեց թէ կառավարութիւնը շատ ծանրակշիռ կը նկատէ խնդիրը եւ բոլոր կարելի ձեռնարկները պիտի կատարէ:

Դիտելի է որ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը կը պահէ իր երեսը:

Լոնտոնի մէջ մտահոգ են մանաւանդ անոր համար որ, անգլիացի եւ ռուս ճարտարագէտներու ձերբակալութենէն անմիջապէս յետոյ, խորհրդային իշխանութիւնը չարաշուք հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Չեկան կրնայ ոչ միայն ձերբակալել, այլ եւ առանց սովորական ձեւակերպութեանց դատել եւ գնդակահարել ո եւ է մէկը որ ամբաստանուած է իբրեւ խափանարար: Հրամանագիրը կ՚ըսէ թէ՝ այսպիսի պարագաներու մէջ պէտք է գործել անողոք խստութեամբ, դիմելով մինչեւ մահապատժի:

Ծանր դէպքեր Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ խորհրդարանին փոխ – նախագահը, ընկերվարական Շթրաֆնէր առջի օր փորձեց նիստի հրաւիրել Երեսփ. ժողովը, հակառակ կառավարութեան արգելքին: Մաս մը երեսփոխաններ սկսան տեղաւորուիլ: Ցանկարծ գաղտնի ոստիկաններ եկան եւ դիրք բռնեցին, իսկ բուն ոստիկանութիւնը արգիլեց թղթակիցներու եւ ունկնդիրներու մուտքը: Ցետոյ արգելքի հանդիպեցան նաեւ միւս երեսփոխանները: Բուռն վէճերէ յետոյ, ժողովը ցրուեցաւ «կեցցէ՛ հանրապետութիւնը» աղաղակներով: Կառավարութիւնը ապօրէն կը հռչակէ այս նիստը: Միեւնոյն ատեն կը շարունակէ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել, դիմելով դէպ ի դիկտատուրա: Այսպէս, Վիեննայի քաղաքապետութեան ձեռքէն առաւ տուրքեր գանձելու իրաւունքը:

Ընկերվարականները որոշեցին շարունակել կռիւը: Համայնավարներն ալ, առիթէն օգտուելով, առաջարկեցին միացեալ ճակատ կազմել:

ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ԵՐԵՔ ՕՐԷՆ

Ի հաշիւ տասը միլիառ փրանքի փոխառութեան, երեք միլիառի պարտաթուղթ հանուած էր երկուշաբթի օր: Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ փոխառութիւնը կատարեալ յաջողութիւն գտաւ երեք օրուան մէջ, բայց քանի մը օր ալ բաց պիտի մնայ, քանի որ ժողովուրդը կ՚ուզէ մասնակցիլ:

Ամերիկեան սակարանները ալ վերաբացուեցան

Չորեքշաբթի օր վերաբացուեցան շարք մը դրամատուններ եւս, ինչպէս եւ Նիւ Եորքի եւ գաւառական սակարանները: Գիները բարձր էին, բայց տոլարը տկար էր: (Փարիզի մէջ ալ թեթեւ անկում մը ունեցաւ):

Հակառակ վերաբացման, դրամատունները ենթարկուած են կարգ մը խստութեանց: Միայն Ամերիկա չհաստատուած օտարականները կրնան իրենց ուզածին պէս գործածել իրենց դրամներն ու արժեթուղթերը: Իսկ բուն քաղաքացիները չեն կրնար ո՛ր եւ է փոխանակութիւն կատարել, առանց առեւտրական համարժէք գործողութիւն մը ներկայացնելու: Այն Ամերիկացիները որ կը ճամբորդեն, կրնան դրամ փոխել միայն բանաւոր սահմանի մը մէջ:

⁂ Պ. Րուզվէլթ երկու ծրագիրներ պատրաստած է, մէկը՝ գործազուրկներուն աշխատանք ճարելու, իսկ միւսը՝ հողագործներուն վիճակը բարւոքելու համար: Առաջին ծրագիրը կը տրամադրէ ծառեր տնկել մանաւանդ Թէնըսիի նահանգին մէջ, որով ոչ միայն գործ պիտի ճարուի 200,000 գործազուրկներու, այլ եւ երկիրը պիտի ունենայ վառելանիւթի հարստութիւն մը: Երկրորդ ծրագիրը միջազգային արժէք ունի:

⁂ Պ. Րուզվէլթ այսուհետեւ 15 օրը անգամ մը ճառ պիտի խօսի ձայնասփիւռով (ռատիօ), ժողովուրդը տեղեակ պահելու համար տնտեսական կացութեան եւ իր կարգադրութեանց:

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

« Մաթէն » կը գրէ թէ բազմաթիւ ուսանողներ, մանաւանդ արեւելեան Եւրոպայէն եւ Ծայր. Արեւելքէն, չարաչար կը գործածեն Ֆրանսայի աւանդական հիւրընկալութիւնը եւ անձնատուր կ՚ըլլան այնպիսի արարքներու որոնք վնասակար են բարեկարգութեան եւ երկրին ապահովութեան համար: Հետեւաբար, անհրաժեշտ կը գտնէ խիստ միջոցներ ձեռք առնել:

Մէօրթ – է – Մոզէլի նահանգապետը արդէն գործի ձեռնարկած է այս ուղղութեամբ: Նահանգապետը վերջերս տեղեկագիր մը ղրկած էր ներքին գործերու նախարարութեան, Նանսիի համալսարանի օտար ուսանողներու մասին: Իբրեւ հետեւանք, ներքին նախարարը ստորագրած է եօթը լեհ եւ պուլկար ուսանողներու արտաքսման հրամանագրերը: Ասոնք արձանագրուած էին Նանսիի համալսարանի բժշկական եւ ատամնաբուժական ճիւղերուն մէջ եւ « ջերմեռանդ քարոզիչներ եղած էին մոսկովեան վարդապետութեանց »: Բոլորն ալ հրաման ստացած են անմիջապէս հեռանալ փրանսական հողէն: Հինգ օր պայմանաժամ տրուած է, եւ եթէ անսաստեն, ուղղակի սահմանագլուխ պիտի առաջնորդուին:

Այս « մաքրագործումը » պիտի շարունակուի խստօրէն: « Մաթէն »ի թղթակիցը անհրաժեշտ կը գտնէ որ ան տարածուի նաեւ միւս փրանսական համալսարաններուն վրայ, որոնք, « իրենց գիտական, գրական կամ իրաւաբանական քօղին տակ, պէտք չէ որ իրենց ծոցին մէջ սնուցանեն յեղափոխական խլրտումի եւ ընկերային կազմալուծման բոյներ »:

ԻՍԿ ՀԱՅԸ Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՔՇԵՆ ...

« Փարի – Սուար »ի մէջ կը կարդանք (16 մարտ). —

Հայ մը արտաքսման հրամանագիր ստացած էր: Ֆրանսայէն հեռանալու համար անհրաժեշտ է անցագիր մը ... Արդ, իբրեւ հայ փախստական, արտաքսեալը հպատակութիւն չունի եւ չի գիտեր ո՛ր հիւպատոսարանը կամ դեսպանատունը դիմէ, պաշտպանութիւն գտնելու համար ...

Հակառակ այս դժուարութեանց, Հայը փորձեց համակերպիլ արտաքսման հրամանագրին: Աւա՜ղ, քշուեցաւ պելժիական, յետոյ գերմանական, յետոյ Լիւքսէնպուրկի սահմանագլուխը: Ու վերջապէս, երէկ կը դատուէր պատժական 13րդ ատեանին առջեւ, իբրեւ անսաստող արտաքսման վճիռին:

— Ի՞նչ կրնայ ընել, դիտել տուաւ իր փաստաբանը, Պ. Ռէքասա: Ոչ մէկ երկիր կ՚ընդունի. իսկ Ֆրանսան չուզեր պահել:

Եւ Հայը ազատ արձակուեցաւ. բայց այս վճիռը չըսեր թէ ո՛ւր պիտի ապաստանի ...

Եղերակա՜ն բախտ անոնց համար զորս դաշնագիրները դարձուցեր են անհայրենիք ...

Օրական տասը հազար ոսկի վնաս

Գրած էինք թէ Պէյրութի շարժավարները (շօֆէօր) գործադուլ հռչակած են: Վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ գործադուլը կը շարունակուի: Կառավարութիւնը կ՚աշխատի, խոստումներ կ՚ընէ, սպառնալիքներ կ՚ուղղէ, սակայն անօգուտ: Սէնտիքը հաստատ կը մնայ իր պահանջին վրայ եւ ոչ եւ է զիջողութիւն չընդունիր: Շատ մը աշխատաւորական միութիւններ ուժ կու տան շարժումին եւ կը քաջալերեն գործադուլը: Մասնաւոր ինքնաշարժերու երթեւեկն ալ սկսած է նուազիլ: Ցաճախ դէշ խօսքերու եւ ծեծաղներու կ՚ենթարկուին անոնք:

Ոստիկանապետը արգիլած է շարժավարներու հաւաքոյթը եւ յայտնած որ միմիայն սէնտիքը կրնայ ժողով գումարել:

Լիբանանի այս գործադուլը սկսած է արձագանգ գտնել նաեւ Դամասկոսի մէջ: Շարժավարներու Դամասկոսի սէնտիքան եւս ժողով մը գումարելով, որոշած է մասնակցիլ Լիբանանի շարժումին եւ գործադուլ յայտարարել, ներկայացնելով միեւնոյն պահանջները:

Հանրակառքերու եւ շոգեկառքի հասոյթները երեք օրուան ընթացքին դրեթէ կրկնապատկուած են: Իւրաքանչիւր հանրակառք մէկ երթեւեկով 25 ս. ոսկի կը գանձէ, մինչդեռ առաջ հազիւ 15 ոսկի կը գոյանար: Պէյրութէն ձիւնիէ մեկնող շոգեկառքի վակոններուն մէջ ասեղ նետելիք տեղ չի գտնուիր, հակառակ անոր որ օրական վեց անգամ երթեւեկ հաստատուած է առաջուան երկուքի փոխարէն:

Այս գործադուլը շատ մեծ վնաս պատճառած է կառավարութեան: Հաշիւ եղած է որ օրական տասը հազար ոսկի կը վնասէ կառավարական գանձը: Եթէ երկար շարունակուի այս վիճակը, պետական պիւտճէն բոլորովին անելի պիտի մատնուի:

Մեծ թիւով զբօսաշրջիկներ կը սպասուէին այս օրերս Պէյրութ: Սակայն, նաւային ընկերութիւններէն լուր առնելով որ գործադուլ կայ Պէյրութի մէջ, բոլորն ալ Հայֆա մեկնած են: Այս կերպով շատ մեծ հարուած մը կը ստանայ Պէյրութի տնտեսական եւ առեւտրական կեանքը:

Համայնավարները օգտուելով այս առիթէն, հրատարակած են երկու թռուցիկներ, որոնք աւելի կը գրգռեն վարիչները եւ կը թելադրեն շարունակել մինչեւ վերջ: Թռուցիկները « կեցցէ՛ գործադուլ » խորագիրը կը կրեն:

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կարլ Մարքսի մահուան յիսնամեակին առթիւ, մարտ 14ին, ամբողջ խորհրդային մամուլը սիւնակներ նուիրեց անոր կեանքին, գործունէութեան եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

ՕՍՄ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Այս օրերս Փարիզի մէջ իր վերջնական ձեւը կը ստանայ Օսմանեան դրամատան պայմանագիրը:

Հին օսմ. պարտքերուն՝ նոր Թրքական պարտքերու վերածումին շատ բնականօրէն պիտի հետեւէր Օսմ. դրամատան պայմանաժամի երկարաձգման համաձայնութիւնը:

Այս հաստատութիւնը ոչ միայն ծանօթ է Թուրքիոյ մէջ, այլեւ նկատելի դեր կատարած է Օսմ. կայսրութեան պետական – ելմտական կեանքին մէջ:

Անկէ 7—8 տարի առաջ երկարաձգման պայմանագիր մը ստորագրուեցաւ: Այդ պայմանագիրը տարբերութիւն ունէր իր նախորդէն: Պարզ է որ նոր պայմանաժամի մը համար պատրաստուած համաձայնագիրը պիտի ունենայ նոր փոփոխութիւններ:

Պարզ է որ մինչեւ քանի մը տարի առաջ, Թուրքիոյ մէջ պետական դրամատուն գոյութիւն չունէր: Այդ ուղղութեամբ զգացուած պահանջը մասամբ կը լրացնէր Օսմ. դրամատունը: Քեմալական Թուրքիան, որ պետական անկախ գոյութեան մը նշանաբանէն կ'ուզէր առաջնորդուիլ, շատ բնականօրէն պիտի ուզէր անկախ ըլլալ եւ ելմտապէս: Ասոր առաջին պայմանն էր Օսմ. կայսրութեան պարտքերուն կարելի չափով նուազումը, բան մը, որ հազիւ այս տարի հնար եղաւ,— թէեւ յիշեցինենք, մինչեւ այժմ նկատելի բան մը չվճարեց Էնկիւրի...:

Երկրորդ՝ ելմտական գործունէութեան անկախութիւնն էր: Ասոր արգելքն էր, անշուշտ, Ճումհուրիէթ Մէրքէզ դրամատունը:

Ուրեմն, Մէրքէզ դրամատան գոյութենէն վերջ, Օսմ. դրամատունը անոր փոխանցած կ'ըլլար իր կարգ մը պարտականութիւնները:

Արդ, ի՞նչ պիտի ըլլայ իր դերը: Էնկիւրիի պահանջը այն էր, որ Օսմ. դրամատունը այսուհետեւ նկատելի եւ աւելի գործօն դեր մը կատարէ երկրին տնտեսական կեանքին մէջ: Եւ ասիկա հիմնական առաջարկ մըն է: Թուրքիոյ տնտեսական կեանքը շատ սահմանափակ ու աղքատ է: Նոյնը՝ ճարտարարուեստը: Հիմնուած Թրքական դրամատուններուն քանի մը միլիոն դրամագլուխով փոքրիկ հաստատութիւններ են: Վարկի, օժանդակութեան, ներածման ու արտածման համար դիւրութիւններու կը կարօտի երկիրը: Օսմ. դրամատունը ի վիճակի է այդ ուղղութեամբ օգտակար ըլլալու: Ու Էնկիւրին, ջնջելով անոր կարգ մը առանձնաշնորհումները, բնականօրէն պիտի փափաքի որ իր երկրին մէջ մնայ անոր նման ուժեղ հաստատութիւն մը: Օսմ. դրամատան Փարիզի խմբակը ամէնէն ուժեղ տարրերէն կազմուած է: Գրեթէ նոյնն է Լոնտոնինը:

Առ այժմ ծանօթ չէ, սակայն, թէ համաձայնութեան գլխաւոր պայմանները որո՞նք են: Հեռագիրը մէկ լուր միայն տուաւ: Թէ՝ պայմանագրութեան համաձայն, Օսմ. դրամատունը, իբրեւ փոխարինութիւն իր մենաշնորհի պայմանաժամին երկարելուն, 12 միլիոն ոսկի համարժէք օտար դրամի (տըվիզի) ընթացիկ հաշիւ մը պիտի բանայ կառավարութեան հետ:

Այս լուրը, սակայն, եթէ Էնկիւրիի համար դիւրութիւն մըն է, խոստովանութիւն մըն է, միանգամայն, որ ճիշդ չէ փողով ու թմբուկով յայտարարուած այն լուրը թէ՝ Թուրքիան յաջողած է իր առեւտրական հաշուեկշիռը հաւասարակշռել: Որովհետեւ, այդպիսի պարագայի մըտըվիզի վարկ ձեռք ձգելու պահանջին առջեւ պիտի չգտնուէր...:

ԴՐԱՄԻ ԱՄՐԱՑՈՒՄ

«Տըվիզ»ի խնդրին հետ սերտօրէն կապուած է, անշուշտ, դրամի ամրացման պարագան:

Թուրքիա, քանի մը տարուան ընթացքին, քանի մը որոշմնագրեր հրատարակեց դրամի արժէքին պահպանման համար:

Փետր. 24ին հրատարակուեցաւ նոր մը: Բաղդատմամբ նախկիններուն, վերջին որոշմնագիրը բաւական փոփոխուած է: Հիմ ընդունուած է Թրքական ոսկին: Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ տնտեսական գործավար Մ. Ճէլալ պէյ չկրցաւ իր խոստումը իրականացնել բաժնեցուցակի դրութիւնը չեղականացնելու մասին: Նոր որոշմնագրին մէջ կան ֆօնբէնձան, քամպիօ, բաքաս, քլէրինկ եւայլն: Ասոնցմէ զատ, վերջին որոշմնագրով աւելի կը սահմանափակուի «տըվիզ»ի արտածումը, այսինքն՝ երկրէն դուրս հանուիլը: Սեղմումի ենթարկուած են ճամբորդները, առեւտրական նպատակներով Եւրոպա կամ այլուր գացողները են:

Ուշագրաւ է նաեւ որոշմնագրին այն մասը, ուր կը խօսի օտար դրամի մաքսանենգութեան մասին:

Այս որոշմնագիրն ու Օսմ. դրամատան հետ կնքուած համաձայնութեամբ ձեռք ձգուած «տըվիզ»ի վարկը ցոյց կուտան որ Էնկիւրի «տըվիզ»ի պակասը կը զգայ: Իսկ ասիկա, ինչպէս ըսինք, բացակայութիւնն է առեւտրական հաշուեկշռի հաւասարակշռութեան:

Ինչպէս ուրիշ երկիրներ, Թուրքիա եւս տագնապէն յառաջ բերած քայքայումէն փրկուելու համար մէկ միջոց ունի,— իր դրամը կայուն պահել: Կայուն պահել կը նշանակէ «ալեկոծ» չըլլալ: Այսինքն՝ ելեւէջ չունենալ: Պէտք չէ ենթադրել, ի հարկէ, որ երկրի մը դրամին բարձրացումը նպաստաւոր է: Ֆրանքին ու տոլարին անկէ առաջուան վիճակը գիտենք: Ցեռոյ, դրամի մը կայունութիւնը պայման չէ անոր՝ ոսկի դրամանիշին հետ հաւասար ըլլալուն: Անգլ. ոսկին լքեց ոսկի դրամանիշը, բայց պահեց, ի վերջոյ, իր կայունութիւնը: «Խաղալ»ը մեծապէս կը վնասէ երկրին տնտեսութեան: Սղէ՝ արտածումը կը նուազի, իջնէ՝ ժողովուրդը կը վնասէ: Այս է պատճառը որ Էնկիւրի եւս ամէն ճիգ կը թափէ ոսկին անխախտ պահելու համար: Ան վճռած է այդ նպատակին համար ամէն զոհողութիւն յանձն առնել, եւ «տեսութիւնները զոհել իրականութեան», ինչպէս կ'ըսեն Թուրքիոյ ելմտական շրջանակները: Թուրքիոյ դրամը ոսկեդրամ չէ: Եւ անոր արժէքը ոսկեդրամի որոշ համեմատութեամբ ճշդուած չէ յատուկ օրէնքով մը: Բայց, Թրքական դրամը, ուրիշ դրամներու նման, արժէքի գործնական կամ փաստական ճշդում մը ստացած է: Այսպէս, մէկ Թրք. ոսկին կը հաշուուի 12.03 ֆր. Ֆրանք: Ֆրանքը ունի այդ օրինական ճշդումը: Էնկիւրի մտահոգ է, սակայն, որ փաստօրէն Ֆրանքին կոթնած ու անոր ճշդուած արժէքին իբրեւ հետեւանք ոսկիին եւս փաստացի ճշդումը կրնայ մէկ օրէն միւսը խախտիլ՝ եթէ առեւտրական հաշուեկշռին հաւասարակշռութիւնը խախտի: Այդ է պատճառը որ չորս աչքով կը հետեւի երկրին տնտեսական կեանքին ու խիստ հսկողութիւն կը կատարէ «տըվիզ»ի գործածութեանց վրայ: Դրամին կայունութիւնը կը կարօտի, նաեւ, հանրային վստահութեան՝ դէպի այդ դրամը: Միացեալ Նահանգներու մէջ մէկ օրէն միւսը տակն ու վրայ եղաւ ամէն բան, որովհետեւ հանրային վստահութիւնը վերցաւ: Մինչդեռ ստերլինի անկման առթիւ Անգլիացին մնաց պաղարիւն ու նպաստեց թէ ինքզինքին, թէ իր երկրին:

Թուրքիոյ հրատարակած նոր հրահանգը, իբրեւ որոշում, բաւական ապահովութիւն կը ներշնչէ: Մենք տեսանք, սակայն, որ նախորդ որոշմնագրերու ատեն եւս նոյն վստահութեամբ նայուեցաւ, ու, քանի մը ամիս փորձելէ վերջ, հարկ եղաւ կամ քուէարկուած օրէնքը չգործադրել եւ կամ նոր որոշմնագիր պատրաստել:

Օրինակ, բաժնեցուցակի դրութիւնը, որ պիտի շարունակուի, դժուարութիւն մըն է, ինքնին, դժուար է զայն ճշդուած ձեւով գործադրելը եւս: Հազար ձեւի խաղ ու չարաշահութիւն: Մանաւանդ որ զայն քուէարկող երեսփոխանը միանգամայն ընկերովի գործող վաճառական է ու իր բոլոր միջոցները ի գործ կը դնէ՝ անկէ խոյս տալու եւ իր ուզած ապրանքը իր ուզածին չափ ներածելու համար: Ցեռոյ, գործողութիւնները կը կարօտին արագութեան: Որքա՛ն մեծ եղաւ դժգոհութիւնը այդ մասին: «Քամպիօն», «Թաքաս»ը, «քլէրինկ»ը եւս կանոնաւոր գործառնութիւն կը պահանջեն: Ճշգրիտ վիճակագրութիւն, առողջ թիւեր, աչալուրջ հսկողութիւն, չարաշահութեան վերացում:

Այսպէս, բոլոր որոշումները կ'ունենան նոյն ելքը: Ու Էնկիւրի դրամին կայունացման համար ընդգրկած «տեսութիւնները իրականութեան զոհելու» իր նշանաբանը մինչեւ որ չգործադրէ նաեւ իր որոշումներուն համար, ըսելով թէ՝ «որոշումները պէտք չէ զոհուին իրականութեան», անկարող պիտի ըլլայ իր տնտեսական պետական գոյութեան հիմը՝ ոսկիին կայունացումը տեւականացնելու:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

ՈՒՐԻՇ ԱՅԼԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սոյն վերջին յօդուածիս մէջ պիտի վերլուծեմ Պ. Կլիմիւշկէրոանի միւս կեղծ կամ չափազանցուած փաստերը, որոնք են.—

Ա. — Երեւանը եւ իր երկիրը բոլորովին աւերակ էր երբ համայնավար կառավարութիւնը տիրեց եւ անցաւ իշխանութեան գլուխ: Համայնավար իշխանութեան տակ երկիրը բարգաւաճեցաւ եւ Երեւանի բնակիչներու թիւը բարձրացաւ 25,000էն 100,000ի:

Բ. — Հայաստանի լեռնային հողը առաջ գրեթէ ոչինչ կ'արտադրէր, այսօր կ'արտադրէ ցորեն, բամպակ, ծխախոտ:

Գ. — Կառուցուած են ... դպրոցներ, համալսարաններ, պալատներ, մատենադարաններ, դրամատուններ եւայլն:

Դ. — Կը շինուի Երեւանի մէջ այնպիսի կատարելատիպ թատրոն մը, որ իր նմանը պիտի չունենայ ոչ Ամերիկայի ոչ ալ Եւրոպայի մէջ: Ուստի, եւ ո՛չ իսկ ամբողջ տիեզերքի մէջ:

Այս փաստերը այլանդակ չափազանցութիւններ են:

Մենք գիտենք թէ Մեծ Պատերազմի հետեւանքով Ֆրանսայի, Պելճիոյ եւ այլ ռազմադաշտերու վրայ բազմաթիւ քաղաքներ եւ գիւղեր բոլորովին աւերակ եւ անբնակ եղան: Պատերազմէն յետոյ 5 — 6 տարուան ընթացքին շինուեցաւ հաւանօրէն մէկ միլիոնէ աւելի տուներ եւ քանդուած գիւղերու եւ քաղաքներու տեղ այժմ կանգնած են նոր գիւղեր եւ քաղաքներ, նորագոյն առողջապահական բոլոր կարգ ու սարքերով, մաքուր սալայատակուած փողոցներով:

Անկէ զատ, գիտենք եւ կը տեսնենք թէ Եւրոպայի զանազան, մանաւանդ աւելի բարգաւաճ երկիրներու մէջ քաղաքներ, որոնց ամէն մէկուն շուրջը 4 — 5 տարուան ընթացքին մասնաւոր ընկերութեանց աշխատութեամբ շինուած են եւ կը շինուին հազարաւոր տուներ հիանալի պարտէզներով եւ մաքուր փողոցներով, ուր անձրեւային եղանակին իսկ ցեխ չես տեսներ: Եւ կը տեսնես վայրեր որ քանի մը տարի առաջ կանանչ տարածութիւններ էին, իսկ այսօր ծածկուած են հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տուներով, մաքուր եւ դիւթական տեսքով:

Այս մեծադղորդ վերաշինութեանց եւ հրաշագործ նորաշինութեանց մասին ոչ ոք փառաբանութիւններ կ'ընէ եւ ոչ ոք փառաբանութիւն կը սպասէ:

Իսկ հանրապետական կառավարութեան մը համար 10 — 11 տարուան ընթացքին 20 — 30 կամ 40 տուն շինելը ոչինչի հաւասար մեծագործութիւն մըն է:

Բայց մեր, Հայոցս, հոգեբանութիւնը տարբեր է եւրոպականէն. լուն փիղի չափ կը մեծցնենք եւ կ'ուզենք լուն փառաբանել իբրեւ փիղ:

Տասնեակ տարուան ընթացքին վերաշինութիւն մահկանացու բառին անունը այնքան յեղյեղուած էր Հայաստան պաշտելի բառին հետ շաղկապուած, որ գոնէ իմ ականջին սկսած էր դառնալ նոյնքան պաշտելի եւ ազգասիրական, որքան ազգասիրական եւ պաշտելի է «Հայաստան» բառը թունդ ազգասէրի մը ականջին:

Հայաստանը տեսած էի, չտեսածս վերաշինութիւնն էր: Ուստի, վերաշինութիւնը տեսնելու համար էր որ ազգասիրութենէ մղուած կ'երթայի Հայաստան:

Փիղի մը չափ մեծ ցոյց տրուած վերաշինութիւնը տեսայ որ մուկի մը մեծութիւնը ունէր:

Բաց ի կայարանի մօտակայ քանի մը գործարաններէն, եւ երկու երեք տասնեակ տուներէն, չտեսայ Երեւանի մէջ աւելի վերաշինութիւն մը: Այլապէս, Երեւանը հին Երեւանն էր ըստ ամենայնի: Տուներու երեւոյթը աւելի հինցած, հաւանօրէն այն պատճառաւ որ կառավարութիւնը, որ գրաւած է զանոնք, միտք չի յոգնեցներ կամ կարեւորութիւն չիտար անոնց նորոգութեան. իսկ այն տուները որ տակաւին տէրերու ձեռքն են, տէրերը դրամ չունին որ նորոգեն:

Աղնատափա, այժմ Աբովեան, փողոցի վերի մասը դէպ ի Քանաքեռ առաջ կը ներկայացնէր հրապուրիչ տեսարան մը, իր երկու կողմը տարածուած պտղատու ծառերով եւ խաղողի այգիներով: Այժմ Երեւանը զրկուած է իր այդ գեղեցկութենէն: Տուներու բակերը կ'երեւէին խարխլած եւ պարտէզները լքուած, հանրային պարտէզը վատթարացած: Փողոցները, մանաւանդ կողմնակի փողոցները պարզապէս զարհուրելի են. կարծես երբէք նորոգութեան երես տեսած չեն եւ քաղաքին մէջ գոյութիւն չունի քաղաքային վարչութիւն մը որու պարտականութիւնն եւ պատասխանատուութիւնը ըլլար հսկել փողոցներու մաքրութեան եւ նորոգութեան: Խորտուբորտութիւնը եւ ցեխը կամ փոշին կը թագաւորեն ամենուրեք:

Այսօրուան Երեւանը իր տարածութեամբ աւելի մեծ չէ քան ցարական շրջանի Երեւանը: Օրինակի համար. գիտէի որ այժմ մեռած մարդ մը ունէր միայարկանի տուն մը չորս սենեակով եւ խոհանոցով եւ ունէր կին մը, բայց ոչ երեխայ: Այժմ խոհանոցը դարձած է սենեակ. եւ այդ տան հինգ սենեակներէն ամէն մէկուն մէջ կ'ապրին 3էն մինչեւ 6 հոգի: Իւրաքանչիւր ընտանիք իրենց այդ մէկ սենեակին մէջ կը նստի, կերակուր կ'եփէ, կերակուր կ'ուտէ, լուացք կ'ընէ եւ կը քնանայ:

Այս պայմաններու տակ Երեւանի բնակիչներու 25,000էն 100,000ի բարձրանալը գործողութիւն մը չէ կառավարութեան համար: Բարգաւաճութիւն մը չէ Երեւանի քաղաքին համար, եւ ոչ ալ օրհնութիւն մը անոր բնակիչներուն համար:

Գիւղացիները չքաւորութենէ մղուած Ռուսիոյ ամէն կողմէ կը դիմէին իրենց գիւղերէն Մոսկուա եւ Լէնինկրատ, ի միջի այլոց եւ Երեւան: Եւ այսպէս այդ քաղաքները դարձան անբնականօրէն 3 եւ 4 անգամ աւելի բազմամարդ: Այս վիճակի սարսափելի չարիքը տեսնելով, անկէ մէկ ամիս առաջ Ստալին եւ Մոլոտով հրաման հանեցին զանոնք դուրս հանել քաղաքներէն եւ իրենց գիւղերը վերադարձնել:

ՊԱԼԱՏՆԵՐ. — Պ. Կլիմիւշկէրոան Երեւանի պալատները ըսելով, երեւի իր մտքին առջեւ ունի թանգարանի մեծատարած շէնքը, համալսարանի շէնքը, կառավարական պաշտօնատուներու շէնքը, տնտեսական հիմնարկութեանց հաստատութիւնը եւն.:

Ասոնք են Երեւանի պալատները: Բայց այս բոլոր պալատները գոյութիւն ունէին ցարական շրջանին: Թանգարանի հսկայական շէնքը նախկին պետական գիմնազիոն կամ բարձրագոյն դպրոցն էր, ուր հարիւրաւոր հայ տղաքներ կ'ուսանէին եւ ուր աւարտողները առանց քննութեան կարող էին մտնել ռուսական համալսարաններու ո եւ է մասնագիտարան: — Պրօ – Գիմնազիա, այսինքն կէս – գիմնազիա, Երեւանի մէջ գոյութիւն ունէր 70 տարիէ եւ լիակատար Գիմնազիա 50 տարիէ ի վեր: (Ծանօթ.— սխալմամբ 10 տարի տպուած էր նախապէս, փոխանակ 70ի):

Հայաստանի մէջ չկան համալսարաններ, այլ կայ միայն մէկ համալսարան, այն ալ դժուար թէ ունենայ իրական համալսարանի մը առաւելութիւնները: Այդ համալսարանի շէնքը նախապէս կը կոչուէր Սեմինարիա, եւ կը ծառայէր իբր ուսուցչական դպրոց:

Իսկ այն մեծ շէնքը զոր խորհրդային Հայաստանի ղեկավարները մտադրաբար թէ անմտադրաբար ընտրած են իբրեւ պաշտօնատուն, այնտեղէն վարելու հայ բանուորը եւ հայ գիւղացին, նախապէս էր ցարիզմի պետական գանձարանը եւ դրամատունը:

Ահա, ասոնք եւ այսպիսիներն են որ Պ. Կլիմիւշկէրոան մտադրաբար կամ անմտադրաբար կը յայտնէ թէ շինուած են խորհրդային կառավարութեան անդուլ աշխատութեամբ:

Նա նոյնպէս կը յայտնէ թէ այս կառավարութիւնը շինած է շատ մը դրամատուններ, այսինքն պանքաներ:

Դրամատուն ըսելով կը հասկնանք հաստատութիւն մը ուր դրամ ունեցող մարդիկ իրենց դրամը պահելու կը դնեն եւ տոկոս մը կը ստանան, ուր դրամ չունեցող մը իր տունը, հողը կամ արժեթուղթերը դրաւի կը դնէ եւ տոկոսով դրամ փոխ կ'առնէ, ուր վաճառականը իր դրամները կը դնէ եւ գործ կ'ընէ եւ վարկ կը ստանայ:

Խ. Հայաստանի մէջ քաղաքացի կոչուած գիւղացիները, բանուորները եւ բուն քաղաքացիները օրական ապրուստէն դուրս դրամ չունին որ պահելու դնեն, եւ եթէ կան այնպիսի ճարպիկներ որ կրնան ունենալ, ցոյց չեն տար, վախնալով որ իբր «կապիտալիստ» կամ «կուլակ» կ'ամբաստանուին եւ կը վտանգեն թէ դրամը եւ թէ իրենց անձը:

Անուանական դրամատունը էապէս պահարան մըն է, ծառայելու պետութեան դրամական շարժումներուն համար: Բայց կը կոչուի պանքա, եւ թերեւս իբր այդ ալ փոքր ինչ կը ծառայէ անոնց որ զերծ են «կապիտալիստ» եւ «կուլակ» ամբաստանուելու երկիւղէն:

Բայց չեմ կարծեր թէ Փարիզի Հայաստանապաշտպան մեր «կապիտալիստը» իր ոտքը դրած ըլլայ այդ պանքային սեմէն ներս, եւ մանաւանդ անմտութիւնը գործած ըլլայ փոխել նոյն իսկ 100 ֆրանքնոց ֆրանսական թղթադրամ մը, որու համար պիտի ստանար միայն 7 — 8 ռուսական րուբլի, գումար մը՝ որով պիտի կրնար ձեռք բերել մէկուկէս քիլոյէն պակաս խնձոր, կամ մէկ քիլօ Երեւանի լաւաշ կոչուած բարակ թխածոյն հաց, եւ կամ 6 — 7 բաժակ սուրճ՝ շինուած խարկած գարիէ եւ քաղցրացուած իբրեւ անյայտ քաղցր նիւթով մը, Խորհրդային Հայաստանի պաշտօնական թերթի խմբագրատան ներքեւ գտնուած ստորերկրեայ սրճարանին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի ծերունի Թամանեանի ծրագրած եւ հիմնադրած եւ երեք տարիէ ի վեր հողէն միայն կարճ մը վեր բարձրացած թատրոնին որ իր նմանը չպիտի ունենայ եղեր ամբողջ երկրագունդի վրայ, ատիկա այնպիսի տխմարաբանութիւն մըն է պարզապէս, որուն կրնայ հաւատալ միայն մտքով եւ կեանքով դրսի աշխարհէն բոլորովին կտրուած խորհրդային միամիտ քաղաքացին, եւ արտասահմանի անմիտը:

Պ. Կլիմիւշկէրոան ոչ մէկն է եւ ոչ միւսը:

Երկիր մը ուր չկան այդ նպատակին վերաբերեալ ամենապարզ եւ նորագոյն գործիքներ եւ մեքենաներ եւ այդ գործիքները սարքող եւ շարժող մեքենագէտներ, չկան անոր շքեղութեան համար անհրաժեշտ զարդերն ու զարդանիւթերը եւ անոնց արուեստակերտները, ուր չկան գեղարուեստական նիւթեր եւ գեղարուեստագէտներ, եւ ուր չկայ դրամ զայն գնելու համար, անըմբռնելի անմտութիւն է կարծել եւ հաւատացնել թէ հնարաւոր է հաստատել կատարելատիպ թատրոնը՝ գերագոյնը աշխարհիս երեսին:

Այդ երկրի ներկայ պայմաններուն մէջ Երեւանը չի կրնար նոյն իսկ կառուցանել Փարիզի հասարակ թատրոնի պէս թատրոն մը:

Երեւանը չունի կոյուղի, արտաքնոցները առանց ջուրի են եւ բնակարաններէն դուրս բակերու մէջ ընդհանրապէս: Տուները իրենց ներսը չունին հոսուն ջուր: Եւ մինչ Եւրոպայի, մանաւանդ արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքներու մէջ կարելի չէ տուն մը շինել առանց առողջապահական – ջրաբաշխական պայմաններու, Երեւանի նոր տուները շինուած են զուրկ այդ պայմաններէն, որովհետեւ պահանջուած նիւթերը չկան:

Այդպիսի նիւթեր եւ գործիքներ կարելի է ունենալ միայն Մոսկուայի կեդրոնական կառավարութենէն: Իսկ իրաց ներկայ դրամական պայմաններու մէջ կեդրոնական կառավարութիւնը չի կրնար ոչ դրամ ծախսել եւ ոչ ալ գլուխ յոգնեցնել այդպիսի երրորդական պէտքերու վրայ:

Պ. Կլիմիւշկէրոան պարտի ընդունիլ թէ կամ տգէտ էր կամ կը կեղծէր երբ ինքն իրեն կը ներէ յայտարարել թէ Հայաստանի հողը առաջ գրեթէ ոչինչ կ'արտադրէր: Արարատեան դաշտը եւ Շիրակը Հայաստանի ցորենի եւ պտուղի շտեմարան էին ըստ մեր ամենահին պատմութեան: Եւ երբ այդ հողի արդիւնաբերութիւնը ան կը վերագրէ ներկայ ռեժիմի անդուլ աշխատութեան, ապացոյց է թէ չի խօսիր յանուն ճշմարտութեան:

Ես չգիտեմ թէ խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը որքան ջրանցքներ է շինած, կամ շինած ջրանցքները ո՞րքան արդիւնաւոր են եւ կամ անոնց շնորհիւ որքան նոր հողեր դարձած են մշակելի եւ ոռոգելի:

Ես վստահ եմ թէ Պ. Կլիմիւշկէրոան եւս ինչ չափ տգէտ է այդ մասին: Ինչ որ ան եւ ես գիտենք, գիտենք «Խորհրդային Հայաստան»ի յայտարարութենէն: Բայց ես Թոմաս առաքեալի պէս թերահաւատ եմ: Իրերը շօշափելով միայն կը հաւատամ անոնց գոյութեան:

Հայաստանի լեռնային անբերրի հողի վրայ ես եւ ինձ նման այդ հողի վրայ ծնած եւ ապրած հազարաւոր եւ միլիոնաւոր Հայեր տեսած են որ միշտ կ'արտադրուէր ցորեն, գարի, կորեկ, սուսամ, բամպակ, սեխ, ձմերուկ, վարունգ, ծիրան, դեղձ, տանձ, խնձոր, բազմատեսակ հիանալի խաղողներ՝ ամէնն ալ կատարեալ առատութեամբ: Ամենայետին աղքատն իսկ այս ամէն բաներու եւ ոչ մէկուն պակասութիւնը կը զգար: Այսօր ամէնէն բախտաւորն անգամ այդ բաներէն ա… մէկն մէկուն պակասութիւնը կը զգայ:

Երկրի մը բարգաւաճումը թուղթ… եւ բառերով չի դատուիր, այլ այ… վիճակով որով կ'ապրի այդ երկրի ժո… ղովուրդը:

Բայց Խորհրդային Միութեան եր… կիրներու մէջ Հայաստանի ժողովուր… դը միակը չէ որ ունի այդ վիճակը: Ամէնուն վիճակը առաւել կամ նուազ նոյնն է:

Այդ ռէժիմը եկած է եւ պիտի մ… նայ: Հաւանօրէն պիտի կրէ փոփո… խութիւններ: Բայց այդ ուժին … Ռուսիոյ ազգութիւնները պիտի չու… նին զինքը տապալող ուժ մը:

Ապագան, եւ այդ ռէժիմի յաջողութիւնը, ինչ որ բերէ հսկայ Ռ… սաստանին, միեւնոյն վիճակին բա… տակից պիտի ըլլայ Խորհրդային Հա… յաստանի ապագայ ժողովուրդը:

ՈՉ – ՓԱՐԻԶԵՑԻ

Բանախօսութիւն մը ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՄԻԼԱՆ, 13 մարտ.— Ինչպէս … ժամանակին գրեցինք Փաշիզմը յեղափոխական շարժում մըն է որ այսօր … հետաքրքրէ բոլոր աշխարհը:

Շաբաթ օրուան բանախօսութ… որ տեղի ունեցաւ Միլանոյի հա… լսարանի մեծ դահլիճին մէջ, հայ … սանողութիւնը գրեթէ ամբողջ… թեամբ եւ հայ գաղութը մեծ մաս… ներկայ էր: Բանախօսութեան նիւ… մասին խօսելէ առաջ, պիտի ըսե… այս հաւաքոյթները կազմակերպու… են Իտալիոյ Փաշական ուսանողներ… կազմակերպութեան (Guf) նախաձե… նութեամբ, եւ մասնաւորապէս օտ… ուսանողներու ու օտար բարեկամնե… րու համար: Ինչ որ մեծ կարեւորու… թիւն ու արժէք ունի մեզի համար այն իրականութիւնն է որ ,այս բանա… խօսութիւններու պահանջը զգաց… ցած են Միլանոյի հայ ուսանողներ… Հայ ուսանողութեան համար այս … պատուաբեր շարժումը յիշուած … քաղաքիս բոլոր օրաթերթերուն մէ…

Ուսանողութիւնը եւ մասնաւոր… պէս մեր ուսանողութիւնը չի կ… միայն իր դպրոցական աշխատանք… րով զբաղիլ: Ան պէտք է իր … կան ու մասնագիտական պատ… հարստացնէ ընկերային, քաղաքա… տնտեսական ծանօթութիւններով… ատեն միայն պիտի ունենանք … պէս պատրաստ ու կազմուած մարդ… Ինչպէս կը տեսնենք, մեր ուսա… ղութիւնը ըմբռնած է այս բոլոր… մասը ու կարեւորութիւնը:

Անցնինք այժմ բանախօսութ… Միլանոյի «Guy»ին պետը՝ Dr. Bo… բացման խօսքերէն յետոյ, բեմ բ… րացաւ օրուան բանախօսը Dr. S… nelli (երկուքն ալ 28—30 տար… երիտասարդներ) որ բացատր… ինչու համար այսօր գրեթէ բոլոր… տալացիները եւ մասնաւորապէս … տասարդութիւնը Փաշիստ է: Փաշ… կաններուն էութեան մասին … գրուած է մեր թերթերուն մէջ, … յիշենք միայն բանախօսին արտա… տած գլխաւոր գաղափարները, … կը ներկայացնէին բանախօսութ… ամբողջութիւնը:

Իտալիան Փաշիստ է, որովհետեւ

1— Փաշականութիւնը կը նշան… կարգապահութիւն:

2— Փաշականութիւնը պետութ… կը դնէ ի սպաս ազգին, վեր դա… կարգային ու անհատական շահեր…

3— Փաշականութիւնը կը … անշահախնդրութեամբ նուիրուիլ … րենիքի բարիքին:

4— Փաշականութիւնը ամենօր… պայքարով կ'աշխատի բարձրա… ժողովուրդին բարոյական մակարդ… կը եւ բարելաւել անոր նիւթա… վիճակը:

5— Փաշականութիւնը առանց … ղաքական կեղծիքներու արդարու… կը պահանջէ անխտիր բոլոր … վուրդներուն, բոլոր ազգերուն … մար:

Կ'ուզենք յուսալ որ ապագայ բ… խօսութիւններուն մեր հայրենակ… ները պիտի մասնակցին աւելի … թիւով եւ պիտի համոզուին որ … շականութիւնը ունի ճշմարտութ… ներ որոնք մեծապէս օգտակար … ըլլալ մեր իրականութեան եւ որ … բախտաբար դեռ անծանօթ կը … մեզի:

Ա. Մ…

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ … թղթակիցներէ իրենց գրութիւ… գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ … միայն:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն

—·—

Անցեալ Դեկտեմբեր 21ին տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը եւ որոշուեցաւ ձեռնարկել Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կազմութեան:

Առժամեայ Գործադիր Յանձնախումբը հրաւէր ուղղեց Փարիզ բնակող 81 հայ գրողներու: Ա. ընդհանուր ժողովը գումարուեցաւ Յունուար 9ին: Հրաւէրին պատասխանած էին 30 հոգի: Յունուար 23ին տեղի ունեցաւ Բ. ընդհանուր ժողովը:

Ընկերակցութեան Ծրագիր - Կանոնագիրը երկու ընդհանուր ժողովներուն մէջ քննութեան ենթարկուելէ ետք, միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ եւ որոշուեցաւ ներկայացնել կառավարութեան եւ վաւերացնել տալ:

Ընտրուեցաւ Վարչական Ժողովը, որուն անդամներն են՝

Պ. Պ. Մկրտիչ Պարսամեան՝ ատենապետ, Լեւոն Մեսրոպ՝ քարտուղար, Հրաչ Սարգիսեան՝ գանձապահ, Տիկ. Անայիս, Օր. Ա. Թորոսեան, Պ. Լեւոն Բաշալեան, Պ. Գ. Մելոյեան:

Մինչեւ հիմա Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամակցած են 52 հոգի:

Պետական իշխանութեանց մօտ կատարուած դիմումին պատասխանելով, ֆրանսական կառավարութիւնը Մարտ 1ին վաւերացուց Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը (Société des Gens de Lettres Arméniens): Պաշտօնաթերթի առաջիկայ թիւին մէջ կը յայտարարուի Ընկերութեան կազմութիւնը, համաձայն 1 Յուլիս 1901ի օրէնքին:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան նպատակն է.

1.— Իրաւական, բարոյական եւ, իր ունեցած միջոցներով՝ նիւթական օժանդակութիւն ընծայել իր անդամներուն:

2.— Հայ գրականութիւնը եւ մշակոյթը ճանչցնել ֆրանսացի ժողովուրդին եւ փոխադարձաբար ֆրանսական մշակոյթը ճանչցնել հայ ժողովուրդին եւ Արեւելքի դրացի ազգերուն:

3.— Պաշտպանել իր անդամներուն հեղինակի իրաւունքը:

4.— Սահմանել գրական մրցանակներ իր անդամներուն համար:

5.— Կապ պահել օտար գաղութներու հայկական նման մարմիններու եւ հայ գրողներու հետ:

6.— Կապ հաստատել ֆրանսական նման կազմակերպութեանց հետ:

7.— Միջոց տալ իր անդամներու գրական ստեղծագործութեանց:

Հ. Գ. Ընկերակցութեան կրնան անդամակցիլ բոլոր հայ գրողները — գրական, գեղարուեստական, գիտական հրատարակութեանց հեղինակ կամ հրապարակագիր— որոնք կը բնակին Ֆրանսա կամ ֆրանսական հովանաւորութեան կամ հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրներու մէջ:

Մեր ընկերակցութեան հիմնական նպատակն է իրերօգնութիւն, ինչպէս նաեւ իր անդամներուն համար ապահովել բոլոր այն առաւելութիւնները եւ իրաւունքները, որոնք երկրին անխտրական օրէնքներով եւ ֆրանսական ազնիւ ժողովուրդին կողմէ տրամադրուած են նման կազմակերպութեանց:

Վարչութիւնը զբաղած է այդ աշխատանքով: Արդիւնքը հետզհետէ կը տեղեկացնէ ընկ.եան անդամներուն, մամուլի կամ յատուկ շրջաբերականներու միջոցաւ:

Հ. Գ. Ընկերակցութեան իբր հանդիպման վայր որոշուած է Café Mephistoի սրահը, որ ընկ.եան անդամներու տրամադրութեան տակ է ամէն Բշ. իրիկուն 8էն կէս-գիշեր:

Հ. Գ. Ընկերակցութեան հասցէն՝ Société des Gens de Lettres Arméniens, 261 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Թրքական Ալզաս Լոռէն մը

Դամասկոսի « Les Echos » թերթը կը գրէ « Թրքական Ալզաս – Լոռէն մը » խորագրին տակ·

— « Կ'երեւայ թէ նաեւ մեր հողամասերը Ալզաս – Լոռէնի մը երեւոյթն ունին Թուրքերու աչքերուն: Խնդրոյ առարկայ են Ալէքսանտրէթի եւ Անտիոքի հողամասերը:

Այս գաղափարը յայտնողը Թրքական « Եէնի Սթամպուլ » թերթն է, որ իբրեւ իրաւունքի փաստ, կը յիշէ թէ այս երկու քաղաքները կառուցուած են Մեծն Աղեքսանդրի զօրավարներուն կողմէ եւ թէ, 1267ին, Անտիոք խլուած է Խաչակիրներու ձեռքէն:

Կ'երեւայ թէ այս երկու պատճառները բաւարար են, որպէս զի Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք եւ իրենց շրջանները նկատուին Թրքական հողամաս մը, Թրքական Ալզաս – Լոռէն մը Սուրիացիներու ... Ֆրանսացիներու ձեռքը:

Հետեւաբար, Թուրքերը իրենք իրենց իրաւունք կուտան պահանջելու, ստանալու եւ գրաւելու:

Յիշեալ նահանգներու մէջ Հայերու, այսինքն իրենց ժառանգական թշնամիներուն մուտքը արգիլելու է եղեր:

Ի՞նչ կը սպասեն վիեննայի պարիսպներն ալ պահանջելու համար:

Որովհետեւ Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք Մեծն Աղեքսանդրի կամ զօրավարներէն մէկուն կողմէ հիմնուած են եւ ատեն մը Թուրքերու ձեռքը ինկած են, Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք պէտք է վերադարձուին մայր-հայրենիքին:

Նոյնանման փաստ մը կարելի է բերել նաեւ Հալէպի համար, նոյնպէս եւ Դամասկոսի համար: Ինչո՞ւ համար չպահանջել, քանի որ սխեր են, Պելկրատը, Սկիւպը, Շքոտրան: Հապա Վիեննայի պարիսպնե՞րը:

Իր կարգին, Դամասկոս եւս իրաւունք պիտի ունենար պահանջելու Սեվիլլան, Կրընատը եւ Փուաթիէի շրջանները:

Բայց Սթանպոլն ալ ուզողներ ըլլալու են:

Սակայն փոխադարձ իրաւունքով, Հռոմն ալ ինչպէս եւ Աթէնք կրնան Թուրքերէն պահանջել Սթանպոլը:

Հակառակ իր անուան թրքացումին, Կ. Պոլիսը չի դադրիր Կոստանդինի, Ս. Հեղինէի եւ Ս. Սոֆիայի քաղաքը ըլլալէ:

Հռոմի եւ Կոստանդին Թագաւորի ժառանգորդը Քուիրինալն ալ, ազգականութեան իրաւունքով կրնայ պահանջել Պոլիսը: Հապա Աթէ՞նք, ան ժառանգորդը չէ բիւզանդական կայսրութեան որ երկար դարեր իշխեց Վոսփորի ափերուն վրայ:

Նոյն իսկ Անքարայի (Էնկիւրի) համար Անդրկովկասի Թուրքմէններէն տարբեր մէկը գտնել իբրեւ հիմնադիր:

Թրքական Ալզաս – Լոռէններ ինչպէս Անտիոքի նոյնպէս եւ Վիեննայի շրջաններուն մէջ:

Արաբական Ալզաս – Լոռէն Կրընատյի եւ Փուաթիէի շրջաններուն մէջ:

Թրքական բախտախնդրութեան վըտանգը· —

Պահանջկոտ Թուրքիան որ առնելիք Կիլիկիան առնելէ յետոյ այսօր Անտիոքի եւ Ալէքսանտրէթի խօսքը կ'ընէ, մօտ ատենէն պիտի պահանջէ նաեւ Հալէպը, որ կը շարունակէ քիչ մը խօսիլ զինք անցեալին մէջ գրաւողներու լեզուն: Թուրքերը ինչո՞ւ չեն պահանջեր Դամասկոսը, որուն հարաւակողմը կը գտնուի Քունէյթրայ անուն պզտիկ քաղաք մը ուր կը շարունակեն խօսիլ նոյն լեզուն:

Դէպ ի Սուրիա յառած Թուրքիոյ նոր ակնարկը կը հասկցուի նաեւ ծրագրէ մը, — Անտիոքի մէջ Թրքական Համալսարանի հիմնարկումը:

Համալսարան մը որուն մասին ան երբեք չմտածեց բազմամարդ գրաւումի շրջանին:

Իր այս ընթացքը, իրաւամբ առիթ կուտայ էմիր Շէքիպ Արսլանի « Ահա իւլ Ճէտիտ »ի մէջ գրելու·

« Սուրիա եւ ապագայ պատերազմի մը վտանգը »:

« ... : Մենք ոչ մէկ փափաք չունինք վերստին ենթարկուելու Թրքական գրաւումին, որ Սուրիան իր վիլայէթներէն մին պիտի դարձնէր: Ակնարկ մը թող նետուի Ատանայի շրջանին մէջ բնակող Արաբներուն վրայ, անոնք երբ համարձակին իրենց մայրենի լեզուն խօսիլ, անմիջապէս բանտ կ'առաջնորդուին: Հասկնալի է թէ ի՛նչ դժբախտ պիտի ըլլար Սուրիան, եթէ, Աստուած մի արասցէ, քեմալական Թուրքերուն ձեռքը իյնար: Եւ յետոյ Թուրքերը միշտ ալ չեն ըսեր իրենց բոլոր մտածածը, երբ անոնք Հալէպը, Անտիոքը եւ Ալէքսանտրէթը կ'ուզեն· անոնք սովոր են մէկ պահանջէն միւսը անցնելու ... անգամ մը որ անոնք Հալէպը եւ շրջանները գրաւեն, ի՞նչ պիտի մնար Սուրիոյ:

Ընդհանրապէս մեզ Արաբներուս եւ մասնաւորապէս մեզ Սուրիացիներուս սպառնացող վտանգը, թրքական վըտանգն է »:

Ահա գոնէ բան մը որ լաւ հասկցուած է:

Ահա այս արտաքին սարսափելի վըտանգն է որ պէտք է նկատի առնենք: Ի՞նչ է հովանաւորութեան — առժամեայ — հարցը: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի Սուէտիոյ եւ Լաթաքիոյ վրայ հովանաւորութեան քանի մը տարի աւելի շարունակումը, երբ նկատի առնենք վերագրաւումը մեր քաղաքներուն, մեր նահանգներուն եւ թերեւս ամբողջ Սուրիոյ: « Սուրիական էութեան » կորուստը այս անգամ կրնար յաւիտենական ըլլալ··· »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Շներու մէջ իսկ տարբերութիւն կայ...»

—·—

Ինչպէս Պոլսոյ մէջ մասնաւոր մարդիկ կան, որ որսկան շուներու պէս «լքեալ գոյք» կը փնտռեն ու երեւան կը հանեն, այնպէս ալ Երեւանի մէջ մասնաւոր մարդիկ կան, որոնք պարտականութիւն ունին մամուլին եւ իշխանութեան մատնանշելու «նախկին մարդկանց» գոյութիւնը այս կամ այն հաստատութեան մէջ:

Ահա «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ (15 Փետր.) մէկը ի՛նչպէս կը մատնանշէ այդ «նախկին մարդիկը».—

Երեւանի բուժակայաններու շինակոմին մէջ, երեւան հանուած է դասակարգային թշնամիներու, ունեւոր գիւղացիներու, քաղքենիներու միացորդաց խումբ մը. — Նախկին կապալառու Ս. Ղարաքէշիշեան, քաղաքական բանտարկեալ այժմ ազատ արձակուած նախկին աւազակ Ա. Եգանեան, Լոռիի մէջ բոլշեւիկներու դէմ կռուած խմբապետ Ա. Ուլիխանեան, ստացուածքները գըրաւուած (կուլակաթափ արուած) Թ. Դանիէլեան, նախկին սպայ Հ. Շէկանեան, նախապէս մասնաւոր փուռի տէր Ե. Աւագեան, ոսկիի առեւտուրով զբաղելուն համար պաշտօնազրկուած Թ. Բչոյեան:

Կուսակցութիւնը հրահանգ տուած ըլլալով հանդերձ զտել ու դուրս նետել այդ «նախկին մարդիկը», պատասխանատու պաշտօնեայ մը կ'ընդդիմանայ: Այս անգամ «նախկին մարդիկը» մատնանշող կոմունիստը կը մատնանշէ նաեւ թէ պատասխանատու պաշտօնեան ալ «նախկին տրոցկիստ» է:

Վտանգաւոր բացատրութիւն մըն ալ այս՝ երջանիկ Հայաստանի քաղաքացիներուն համար:

«Նախկին տրոցկիստը», Աբաս Երզնկեան, որ բուժակայաններու շինութեանց վարիչն է, մերժելով վտարել «նախկին մարդիկը», կը յայտարարէ.

— Շներու մէջ իսկ տարբերութիւն կայ, սեւ շան եւ սպիտակ շան, այդպէս ալ կուլակներու մէջ ալ տարբերութիւն կայ, խեղճ կուլակ եւ զօրեղ կուլակ»:

Սակայն մատնանշողը չի բաւականանար «տրոցկիստ» անուանելով, այլ եւ կ'ամբաստանէ թէ Աբաս Երզնկեան իրեն համար «600 կրամ աւելի հաց» կ'առնէ:

Ինչքա՜ն վտանգաւոր է այս «մատնանշողներու» յամառութիւնը: Երեւանի թերթերը լեցուն են անոնց քննախնդրութեամբ: Ահա թէ ինչո՛ւ դժբախտները շատ են փոքրիկ Հայաստանի մէջ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետապնդողներ...

—·—

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք, այս խորագրին տակ (2 մարտ).—

«Փարիզահայ թերթ մը որ իրեն նպատակ դարձուցած է անպարկեշտութեան բոլոր միջոցները սպառել, հետեւեալ յայտարարութիւնը ունի իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ, իբրեւ թէ Հալէպէն գրուած.—

«... Ստորագրեալներս 10 հոգի, զզուանքով կը հեռանանք տեղական շարքերէն, մնալով անշուշտ միշտ մաքուր Դաշնակցականներ»: Ստորագրութիւններ՝ Յակոբ Նալպանտեան, Հայկազ Պագրճեան, Յովհաննէս Քասաբճեան, Գառնիկ Շահպազ, Կարապետ Տէր Խորէնեան, Հրանդ Սիւլահեան, Նշան Տէր Պետրոսեան, Յովսէփ Պօյաճեան, Ճիվան Մարլեան, Կարապետ Սուքիասեան:

Արդ, այս ստորագրողները ոչ միայն Դաշնակցական չեն, այլ Հալէպի մէջ ծանօթ Ռամկավարներ, Հնչակեաններ եւ բոլշեւիկներ են:

Մեկնութիւնները աւելորդ կը գտնենք»:

ԽՄԲ.— Ակնարկուած անձերը ռամկավար «Եփրատ»ի մէջ հրատարակած են հերքում մը (Թիւ 568), ուր կ'ըսեն.

— «Աւելորդ է ըսել թէ ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, մենք ոչ մէկ ատեն մասնակցած ենք Դաշնակցութեան, ոչ ալ միտքերնէս անցուցած, գտնուելով մեր մէջ տարբեր կուսակցականներ եւ ոչ-կուսակցականներ»:

Հերքողները եւ ռամկավար օրկանը այս առթիւ նորէն կը բանան իրենց... օրհնեալ բերանը՝ Դաշնակցութեան դէմ:

Նոր վարկեր Նուպարաշէնի եւ Ներգաղթի համար

—·—

Բարեգործականի վերջին զեկոյցէն (14 մարտ) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները· —

Հայաստանի կառավարութեան կողմէ Երեւան – Սեւան – Աղստաֆա երկաթուղիի գիծին շինութեան կարեւորութիւնը եւ առ այդ կարգ մը երեցնի եւ մօթէօրներու ապսպրանքին անխուսափելիութիւնը ցոյց տրուած ըլլալով, Կեդր. Վարչ. Ժողովը որոշեց վերջին անգամ ղրկուած 11,795 անգլ. ոսկիէն զատ, կառավարութեան տրամադրութեան տակ դնել նաեւ 50 հազար ռուբլի գումար մը, Նուպարաշէնի հաշուոյն: Միութեանս կողմէ ցոյց տրուած փութկոտութիւնը գնահատելով, Երեւանի Ժողկոմխորհը Նուպարաշէնի այս տարուան շինութեանց համար քուէարկած է 2,600,000 ռուբլիի պիւտճէ մը, որպէս զի օդերը ներելուն պէս մեծ թափով առաջ տարուին ընդհատուած աշխատանքները եւ մեծ թիւով գաղթականներ զետեղուին Նուպարաշէնի մէջ:

⁂ Քանի մը տարի առաջ նախկին նախագահ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան Հայաստան ղրկած էր «ռատիոլոժիք» Թանկարժէք կազմած մը, որ բժշկական մարզին մէջ մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէր: Վերջերս անհրաժեշտ դարձած ըլլալով յարակից մաս մը գործիքներու եւս առաքումը, Պ. Կիւլպէնկեան Միութեանս յանձնարարեց անմիջապէս ուղարկել ուզուած առարկաները, որ երկու անգամէն դէպ ի Երեւան ճամբայ հանուեցան եւ որոնց համար վճարեց 30,831 ֆրանքի յաւելուածական գումար մը եւս:

⁂ Սելանիկի Պէշ – Չինար Թաղամասի գաղթականներուն Նէափոլիէն անուամբ նոր հողամասին վրայ փոխադրումը որոշուած ըլլալով, չքաւորներուն փոխադրութեան եւ այլ անհրաժեշտ ծախքերուն համար 2,000 ֆրանքի գումար մը յատկացուցինք:

Նոյնպէս, Սելանիկի արուարձաններէն Հարման գիւղի գաղթականներուն մէջ մալարիան համաճարակի բնոյթ ստացած ըլլալով, անցեալ տարի տեղական մասնաժողովը Տօքթ. Խաչիկեանը ղրկած էր, դեղ ու դարման հասցնելու համար: Այս անգամ եւս կատարուած դիմումին վրայ 1200 ֆրանքի գումար մը տրամադրեցինք, մալարիային դէմ մաքառելու համար:

⁂ Վերջին կարաւանին հետ Մինաս Չերազի աճիւնը Հայաստան փոխադրուած ըլլալով, Ժողկոմխորհի Պահեստը դրուած է, մինչեւ որ Նուպարաշէնի մէջ մեծ հայրենասէրին անունով եւ հիմնադրամով կառուցուելիք հիմնարկին բակը ամփոփուին:

⁂ Շնորհակալութեամբ ստացած ենք, յօգուտ Միութեանս ներգաղթի հիմնադրամին, Զարեհ պէյ Նուպարէ 150 անգլ. ոսկի, Վահրամ պէյ Նուպարէ 15,000 ֆրանք եւ Տիկին Վ. պէյ Նուպարէ 5,000 ֆրանք, իսկ յօգուտ Պէյրութի աղէտեալներուն Զարեհ պէյ Նուպարէ եւ Տ. Դաւիթ Մսրեանէ 2000ական ֆրանք, Պ. Պօղոս Խամէրեանէ 1000 ֆրանք, Ե. Աղաթօն պէյէ 10 անգլ. ոսկի, իսկ Նիւ Եորքի Շրջ. Յանձնաժողովէն 1000 տոլար (որուն կէսը նուիրած են Պ. Պ. Ա. եւ Մ. Գարակէօզեան եւ Ց. Կիւլպէնկեան):

Միութեանս Եգիպտոսի Շրջան. Յանձնաժողովը կը հաղորդէ նաեւ որ Գահիրէէի բարեսէր հայրենակիցներէն Ք. իր կեանքը ապահովագրած է յօգուտ Միութեանս 500 անգլ. ոսկիի:

ՄԱՄՈՒԼ

Կրընոպլի դէպքին առթիւ

—·—

Սոֆիայի « Ազատ խօսք »ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (10 մարտ)·

— « Հանդէս կազմակերպողները, այս պարագային Դաշնակցականները, բնականաբար ոչ միայն պէտք չունէին որ եւ է աղմուկի ու արիւնոտ խանգարման, այլ եւ ամէն ճիգ պիտի փորձէին, որ եւ է խռովութենէ խուսափելու եւ իրենց հանդէսը խաղաղ եւ փայլուն դարձնելու: Ծիծաղելի եւ արգահատելի պիտի ըլլար յանցաւոր բռնել տան տէրը, որ կը պաշտպանուի իր տունը խուժող աւազակէն: Ծիծաղելի ու արգահատելի է՝ մտածել թէ Կրընոպլի Դաշնակցականները, հանդէս մը կազմակերպած են, որպէս զի իրենց հակառակորդները ... սպաննեն եւ վիրաւորեն նոյն այդ հանդէսին մէջ ... Ու եւս աւելի ծիծաղելի եւ արգահատելի կ'ըլլար մտածել թէ, Դաշնակցութեան մոլեռանդ հակառակորդ եւ Դաշնակցականներու արեան ծարաւի Հօկճիները, լարուած եւ շողի վրայ պահուած խորհրդային իշխանութենէն, համախումբ, 25 հոգիով, դաշնակցական հանդէսի մը գացած են խաղաղասիրական նպատակներով, առանց խռովութիւն յարուցանելու նախապատրաստութեան, այն ալ փետրուարեան ապստամբութեան տօնակատարութեան, որ կարմիր լաթի դեր կը կատարէ համայնավար սպանիական ցուլին համար ...

Ու թերեւս կարելի ըլլար քիչ մը վերապահ ըլլալ Կրընոպլի արիւնոտ դէպքին մասին, եթէ մեր հասարակութեան բոլոր խաւերուն անծանօթ ըլլար խորհրդային իշխանութեան հետապնդած հայ գաղութներու եւ հայ ազգային կազմակերպութիւններու ամէն գնով պառակտման եւ քայքայման տխուր եւ արկածախնդրական քաղաքականութիւնը: Եթէ ծանօթ չըլլար ամենօրեայ մարտակոչը Երեւանէն: Եթէ Հօկի օրկան « Արշալոյս »ները հրապարակաւ յայտարարած չըլլային — գաղութներու պառակտումը եւ ազգային տօնակատարութիւններու խանգարումը հայ գաղութներու մէջ՝ « դա մեր պարտանքն է » ... Եւ եթէ, վերջապէս, ծանօթ չըլլային Հօկճի – համայնավարներու եւ անոնց արբանեակներու սարքած մեթոտիկ խռովութիւնները մեր գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ:

Այսպէս, օրինակ, հարկ կա՞յ վերյիշելու Լիոնի դէպքը, 1926ին, երբ նոյն Հօկճի – համայնավարները յանդգնութիւնն ունեցան ձեռք բարձրացնելու Ա. Ահարոնեանի վրայ, կռիւի արիւնհեղութեան պատճառ դառնալով: Կամ՝ հարկ կա՞յ յիշելու անցեալ տարի ապրիլեան սգատօնի խանգարման արիւնոտ փորձը Սելանիկի մէջ, նոյն Հօկճի – համայնավարներու կողմէ: Եւ, վերջապէս, չկայ մէկը ամբողջ հայ գաղթաշխարհին մէջ, որ այսպէս կամ այնպէս ականատես չըլլայ Հօկճի – համայնավար – հակադաշնակցական տարրերու կողմէ յատկապէս ազգային տօներու առթիւ եւ յատկապէս դաշնակցական հաւաքոյթներու մէջ խռովութիւններ եւ կռիւ ու կռիւ ստեղծելու երբեմն զզուելի փորձերուն:

Կրընոպլի դէպքը օղակն է միայն այդ հայրենադաւ գործունէութիւններու արիւնոտ շղթային: Կրընոպլի մէջ թափուած արիւնը պտուղն է լոկ խորհրդային քաղաքականութեան ցանած սերմին:

Հայ մարդու արիւնը, թափուած այս անգամ Կրընոպլի մէջ, խորունկ կսկիծ կը պատճառէ մեզ: Մեր համոզումներու եւ անկեղծութեան ամբողջ ուժով կը դատապարտենք բռունցքի եւ դանակի ուժով հակառակորդի հետ չափուելու այս « պայքար »ը: Դանակն ու զէնքը պէտք է վար դրուին հայ կուսակցական ամէն տեսակ պայքարներու մէջ: Ու վար պէտք է դրուին ոչ միայն անոր համար, որ բռնութիւնը խոտելի է առ հասարակ, ու ոչ միայն անոր համար որ մեր հայրենական երդիքներուն տակ չենք գտնուիր ու ենթակայ ենք դուրսէն ու ներսէն դիտող հազար աչքերու, այլ նաեւ անոր համար որ, իւրաքանչիւր կաթիլ արիւն, քամուած հայ մարդու բազուկէն, աններելի ոճիր կը համարենք: Եթէ դանակ ու զէնք ունինք, եթէ զէնք ու դանակ գործածել գիտենք, պահենք ու գործածենք զանոնք մեր ցեղի անագորոյն թշնամիին դէմ, որ բնաւ խտրութիւն չի դներ Հօկի ու Հնչակի, համայնավարի ու ռամկավարի եւ դաշնակցականի ու չէզոքի միջեւ ...

Սակայն, որպէս զի զէնք ու դանակ չխաղայ մեր տխուր կեանքին մէջ եւ հայ մարդու արիւնը չթափուի ի զուր հայ մարդու ձեռքով, ամէնէն առաջ պէտք է որ վերջնապէս զգաստութեան հրաւիրուին ու զսպուին « արիւնից չվախցող » Հօկճի – համայնավար տարրերը եւ զանոնք ուղղակի – անուղղակի քաջալերողները »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

...մանիբէի 13 մարտ թիւին մէջ կրնանք տեսնել խումբ մը Հայուհիներ, որոնք կ'աշխատին Թիֆլիզի մէկ գործարանին մէջ, ինչպէս կը գրէ պատկերին տակը յիշեալ միջազգայնական թերթը: Եւ մեծ տառերով ալ, իբրեւ խորագիր կը յայտարարէ թէ ինչպէս կը դաստիարակուին կիները··· Հայաստանի մէջ: Երբե՞ն ի վեր Թիֆլիզ կը գտնուի Հայաստանի մէջ, միջազգայնական աղբար:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 մարտ.— Մարտ 5ին Կիրակի օր ընդհ. ժողով գումարելով, նոր ընտրութեան ձեռնարկուած եւ քուէներու բացարձակ առաւելութեամբ վարչական խորհուրդը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—

Ա. ատենապետ՝ Տօքթ. Արտաշէս Սէմէրճեան, Բ. ատենապետ՝ Միքայէլ Խավէր, Ա. ատենադպիր՝ Ներսէս Երէցեան, Բ. ատենադպիր՝ Եդուարդ Թաշճեան, գանձապետ՝ Յակոբ Մանուկեան, հաշուակալ, Յովհաննէս Վարժապետեան, գոյքապահ՝ Կոստենիկ Բարսեղեան եւ խորհրդականք Նուպար Մէնշուրեան եւ Մկրտիչ Փափազեան:

Իսկ մայր դիւանիս փոխ-նախագահ Պ. Կապետնիկ Դերձակեան:

Մայր դիւան
պոլսեցիներու միութեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Քիփլինկ օր մը հին գիրքերու վաճառատունէ մը ներս մտնելով, հատոր մը կը զատէ եւ կը հարցնէ գրավաճառին.

— Հետաքրքրակա՞ն է այս հատորը:

— Գաղափար չունիմ, կը պատասխանէ գրավաճառը: Կարդալու առիթ չունեցայ:

— Ի՞նչ, դուք որ գիրքեր կը ծախէք, չէ՞ք կարդար զանոնք:

— Հաւատացէք որ՝ ո՛չ. եւ յետոյ, չեմ կրնար ըմբռնել ձեր զարմացման պատճառը. եթէ ես դեղավաճառ մը ըլլայի, մի՞թէ պարտաւոր էի բոլոր դեղերուն համը նայիլ:

×

Մարք Թուէյն, ամերիկեան նշանաւոր երգիծաբանը, օր մը Նիւ Եորքի մէջ գրատուն մը կը մտնէ, չորս տոլար արժէք ունեցող գիրք մը գնելու համար:

— Չորս տոլարը, կ'ըսէ Թուէյն, հասարակութեան համար սահմանուած գինն է, մինչ ես՝ որ լրագրող մըն եմ, իրաւունք ունիմ զեղչի մը:

— Անկասկա՛ծ, կ'ըսէ գրավաճառը:

— Թոյլ տուէք խնդրեմ, նաեւ ըսելու, որ ես՝ բազմաթիւ վէպերու հեղինակն եմ, բան մը՝ որ անկասկած ինծի իրաւունքը կուտայ փոքր զեղչի մըն ալ:

— Վստահաբա՛ր:

— Ու նաեւ պէտք է աւելցնեմ, որ, բաժնետէրն եմ ձեր հրատարակչական տան, ուստի այս պատճառաւ ալ զեղչ մը կը պահանջեմ:

— Հրաշալի՛:

— Վերջապէս, եթէ իմանաք իմ անունս, վստահ եմ որ ուրիշ զեղչ մըն ալ պիտի ընէք ինծի: Ես՝ Մարք Թուէյնն եմ: Էհ, ըսէք հիմա ուրեմն ի՞նչ կը պարտիմ ձեզի այս հատորին համար:

— Բայց, բացարձակապէ՛ս ոչինչ, Պ. Մարք Թուէյն, կը պատասխանէ գրավաճառը շատ լուրջ դէմքով մը:

— Ես կը պարտիմ ձեզի տոլար մը, հրամեցէ՛ք ...

Մարք Թուէյն քրքջալիր խնդալով կը վճարէ չորս տոլարը:

Հաւաքեց՝ Կ. Պ. Լ.

վարդապետութեան: Իրիկունը Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ կուսակցութեան վերատուգիչ Յանձնաժողովի, Գործադիր կոմիտէի, գործավարներու խորհուրդի, կոմինտէրնի կեդր. կոմիտէին եւ Մոսկուայի կոմիտէին խառն ժողովը: Նախագահական ամպիոնը գրաւած էին Ստալին, Մոլոտով, Քականովիչ, Կալինին եւ Վորոշիլով: Փառաբանական ճառերէն յետոյ, գործավարներու խորհուրդը որոշեց միջազգային մրցում մը հաստատել, յիշատակարան մը կանգնելու համար Կարլ Մարքսի, Մոսկուայի խորհուրդներու պալատին հրապարակին վրայ: Հաստատուած են երեք մրցանակներ,— 100,000, 50,000 եւ 30,000 րուբլի:

ԻԲՐ 500 ՕՏԱՐ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՍԷՆԻ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պատասխանելով Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ եղած հարցումի մը, ոստիկանութեան վերատեսուչը յայտարարեց թէ այժմ Սէնի նահանգին բանտերուն մէջ կը գտնուին 463 օտարականներ, ամէն ազգէ:

Հայ բանտարկեալներուն թիւն է՝ 9: Կան նաեւ 13 Թուրքեր (ՅԱՌԱՋ. — Թերեւս թրքահպատակներ) եւ 9 Յոյներ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

ՇԱՎԻԼԻ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ խումբի բացառիկ ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 20, Ave. Ville d'Avray: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրներով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ եւ ՍԷՆ-ԼՈՒԻ ենթակոմիտէները միասին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ-Մարկրիտի մէջ: Ներկայանալ անդամատետրներով: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այս Կիրակի երեկոյ ժամը 6.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ:

Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիֆոր Ֆոկաս)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

— Պարո՛ն, դուք տարուած էք այդ աղջկան հրապոյրներով, ըսաւ տնօրէնը: Այդ ձեւով չէք կրնար արդիւնաւորել արդարութեան գործադրութիւնը: Եթէ յղի էր, պէտք է ըսած ըլլար բժիշկին: Պարոններ'ը, հիմա պիտի երթանք իր խցիկը. ժամը հինգին մօտ է:

Իրարու ետեւէ քալեցին նրբանցքներէն: Քոյր Վերոնիքան, լապտեր մը բռնած կը սպասէր անոնց թիւ 61 խցիկին առջեւ: Բացաւ դուռը: Լիան չարթնցաւ դեռ բանալիներուն ձայնէն: Պառկած էր երկաթեայ անկողինին մէջ, իր մերկ թեւը կուրծքին վրայ: Գթութեան Քոյրը վեր բռնեց լապտերը որուն տժգոյն լոյսը տարածուեցաւ խուցին մէջ: Տնօրէնը յառաջացաւ դէպ ի անկողինը. բժիշկը, պատերազմական խորհուրդին անդամն ու տասնապետը սպասեցին դրան քով, չուքին մէջ ու դիտեցին: Փաստաբանը անդին դարձուց իր դլուխը ու նայեցաւ մուկի մը որ կը վազվզէր մութին մէջ:

Տնօրէնը ծռեցաւ Լիանի անկողինին վրայ ու մատը դպցուց անոր ուսին:

— Տիկի՛ն ...

Լիան բացաւ աչքերը, նայեցաւ տնօրէնին, առանց վեր բարձրացնելու գլուխը. յետոյ աչքերը դարձուց դէպի Գթութեան Քոյրը: Լապտերին աղօտ լոյսին մէջէն տեսաւ չորս մարդերը, որոնք կեցած էին դրան մօտ. բարձրացաւ արմուկին վրայ: Մետաքսէ գիշերազգեստը որ ուսերէն վար կը սահէր, ցոյց տուաւ անոր մերկ կուրծքը. ոչ ոք նշմարեց ասիկա բաց ի Քոյր Վերոնիքայէն որ նայեցաւ անոր ու փակեց աչքերը:

— Տիկի՛ն, նախագահը լուր ղրկեց երէկ գիշեր. հասած է ձեր ժամը, պէտք է հագուիք. քաջութի՛ւն:

Լիան մնաց նոյն դիրքին մէջ ու ապշած երեւոյթով մը նայեցաւ տնօրէնին. ի՞նչ ըսել կ'ուզէր. այդ խօսքերուն իմաստը փնտռեց անոր դէմքին վրայ. տնօրէնը կը դիտէր իր մերկութիւնը առանց տեսնելու զայն: Լիան նստաւ անկողինին մէջ. ծածկեց իր կուրծքը եւ ըսաւ.

— Ասիկա խաղ մըն է զիս վախցնելու համար:

— Ո՛չ, Տիկի՛ն. պէտք է ելլէք անմիջապէս:

Լիան նայուածքը պտտցուց խցիկին չորս կողմը:

Այդ վայրկեանին էր որ ծերունի փաստաբանը յառաջացաւ աղօտ լոյսին մէջէն ու դողդոջուն քայլերով մօտեցաւ անկողինին. ծունկի եկաւ, փսփսաց քանի մը բառեր, աղաչեց:

Միւսները լսեցին անոր կցկտուր խօսքերը — յղի էք, Թոյլ տուէք որ քննեն ձեզ: Քոյր Վերոնիքան աչքերը գոցած էր տակաւին. լապտերին աղօտ լոյսը կը պլպլար անոր դողացող մատներուն վրայ. ձեղունին վրայ կը տեսնուէր ստուերը վարը կեցող մարդերուն. սարսափելի էր կեանքը, սարսափելի էր աշխարհը. բայց Գթութեան Քոյրը գաղափար չունէր դեռ չարիքին ահաւորութեան մասին. աւելի լաւ էր մեռնիլ, մտածեց ան:

— Ո՛չ, ո՛չ, յղի չեմ. պէտք չկայ այդ փախուստի միջոցին. ո՛չ. անօգուտ է քննել զիս. պիտի ելլեմ, պոռաց Լիան:

Ցետոյ դառնալով տնօրէնին, շարունակեց.

— Պիտի ելլեմ, եթէ ինծի առանձին ձգէք, պարոն. չեմ սպասցներ ձեզ:

Տնօրէնը հասկցաւ որ չէին կրնար հեռանալ: Լիան ուսերը թօթուեց անհոգութեամբ:

— Ուրեմն անդին դարձէք, պարոններ, կրնամ հարկաւ առանձնանալ, մինչեւ որ անեք իմ ձեռքիս այդ իրաւունքն ալ:

Հասկցա՞ւ թէ եկած էր իր վախճանը. մերժեց փաստաբանին թելադրութիւնը. ուրեմն պէտք չէր զգար այդ փախուստին: Այդ ձեւով չէ որ պիտի ուզէր խուսափիլ այս մարդերէն. թերեւս կը հաւատար տակաւին որ չէին կրնար գնդակահարել զինքը: Ասատուան այս պաշտօնական արարողութիւնները իր խցիկին մէջ կամ փաստաբանին աղաչանքները խախտած էին իր հաւատքը առանց, սակայն, քանդելու զայն վերջնականօրէն:

Լիան քաշուեցաւ մութ անկիւն մը եւ սկսաւ պատրաստուիլ իր ճամբորդութեան դէպ ի Վէնսէն: Խցիկին անդին անկիւնը կեցած էին չորս մարդերը, իրենց կռնակը դարձուցած: Հակառակ իրենց կցկտուր խօսակցութիւններուն, անոնք կրցան լսել Լիանի եւ Քոյր Վերոնիքայի փսփսուքները:

— Բայց, Տիկի՛ն ...

Տնօրէնը ետեւ դարձաւ ու հարցուց թէ ինչ կը նշանակէր այդ բացագանչութիւնը: Լիանն էր որ պատասխանեց.

— Կրնա՞մ իմ ուզածիս պէս հագուիլ, պարո՛ն:

— Այո՛, Տիկի՛ն:

Լռութիւն: Քանի մը վայրկեան յետոյ Լիան յայտնեց որ պատրաստ էր: Հագած էր սամոյրէ վերարկուն, օձիքները վեր դարձուցած. գլխարկ չունէր: Բժիշկը դիտել տուաւ որ կրնար մսիլ:

— Ո՛չ այս վերարկուին մէջ, ըսաւ Լիան ժպիտով մը, յետոյ, ի՛նչ տարբերութիւն կ'ընէ արդէն. գլխարկս չեմ կրնար դնել, յիմար բան կ'ըլլայ ...

Լիան յարդարած էր միայն իր մազերը. խնամուած երեւոյթ մը ունէր իր արտաքինը. հանդէսի մը կ'երթար կարծես:

Տնօրէնը բացաւ դուռը: Լապտերին աղօտ լոյսին մէջէն, անցան դէպ բանտին նրբանցքները:

Արշալոյսը կը մօտենար հետզհետէ. ժամը վեցին լոյս պիտի ըլլար արդէն. Քնացող բանտարկեալներու խցիկներուն առջեւէն անցնելով, Թափօրը կու գար ուր երեք ինքնաշարժներ կը սպասէին:

Տասնապետը որ բացած էր առաջին ինքնաշարժին դուռնակը, նշան ըրաւ Լիանին որ մտնէ կառքին մէջ եւ մացուկ մը բռնեց անոր թեւէն օգնելու համար: Լիան բարկացաւ:

— Մի՛ դպչիք ինծի. ոչ ոք պէտք է դպչի ինծի:

Ու ձեռքը երկնցուց Քոյր Վերոնիքային որ մտցուց զինքը ինքնաշարժին մէջ: Ի՞նչ բանի մասին կը խորհէր դեռ իր այդ վիճակին մէջ. ինչո՞ւ ինքնավստահ չէշտը իր ձայնին:

Ինքնաշարժը որուն մէջ տեղաւորուած էին նաեւ փաստաբանն ու պատերազմական տեղին տնօրէնը, անցաւ խոշոր դռնէն:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17. Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ 1933

18 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2140 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՂԹԵՑԻՆ, ԲԱՅՑ ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՆ

Հակառակ պատահական յաղթանակի մը չոնդալից կանչերուն, որ 1921էն ի վեր կ'արձագանգեն Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ, հանգիստ չեն Թուրքերը։

Իբրեւ սփոփանք չէ որ կ'արձանագրենք այս պարագան, այլ իբրեւ իրողութիւն մը բնական եւ անվիճելի։

Մարտ 11ին, արտատպեր էինք Թունդ քէմալական թերթի մը, «Միլլիյէթ»ի մէկ յօդուածը, որ կ'ամփոփէր հարիւրապետ Արմսթրոնկի մէկ բանախօսութիւնը։

(Այս այն մարդն է որ գրեց Քէմալի կեանքը, «Գօզ Բուրթ»ը — «Գորշ Գայլ», առանց մէկ հատիկ համակրական խօսք ուղղելու հայ ժողովուրդին հանդէպ։ Ընթերցողները անշուշտ կը յիշեն գիրքին խառացումը, որ երեւցաւ ՅԱՌԱՋի մէջ, 19 յօդուածներով)։

Ի՞նչ կ'ըսէր Արմսթրոնկ. —

1) Նեղուցները կը կազմեն բերանը սրուակի մը որ կը բաղկանայ ոչ միայն Սեւ ծովէն, այլ եւ այն բոլոր երկիրներէն որ Պուլկարիայէն կ'երկարին Ղրիմ, մինչեւ Կովկաս, նոյն իսկ Բագու եւ Կրասնովատսկ։ Արդարեւ, ճամբայ մը կայ վաճէն Իսքէնտէրուն, Պեսարաբիայէն Սելանիկ եւ Ռուսիայէն Ֆիումէ, բայց բոլոր այդ ճամբաները արտակարգօրէն դժուար են։ Սրուակին իրական ճամբան Նեղուցներու ճամբան է։ Այդ սրուակը այսօր լեցուած է մեր ճանչցած հրավառ նիւթերուն ամէնէն վտանգաւորներովը։

2) Այսօր Թուրքերը կը հսկեն Նեղուցներուն վրայ։ Նեղուցներու յանձնաժողովը կատակերգութիւն մըն է։

3) Սակայն Թուրքերը որ եւ է գաղափար չունին Նեղուցներու արժէքին վրայ։ Երբ Աթէնքի եւ Սելանիկի նաւահանգիստները լեցուն են նաւերով, Պոլիսը պարապ է։

4) Թուրքերը վախ ունենալով մեծ ազգերէն, չեն համարձակիր Պոլիս գալ եւ իրականին մէջ ցամաքային պետութիւն մը դարձած են։ Նեղուցները յաւելուած մըն են Թուրքիոյ համար։

5) Սրուակին մէջ եւ Նեղուցներու հոտին գտնուած ազգերը աւելի պիտի մեծնան ու պիտի հարստանան։ Ռուսիան — բոլշեւիկ կամ ազգայնական — ճամբայ պիտի ուզէ դէպ ի հարաւային տաք եւ հարուստ ծովը, եւ հողագործ թուրք պետութիւնը պահակ պիտի կենայ դրան առջեւ։ Դուք կամ ձեր զաւակները պիտի որոշէք թէ դռնապանին պէ՞տք է օգնել որ դուռը գոցէ։

Այսօր՝ պիտի կարդաք նոյն թերթին խմբագրականը, ստորագրութեամբ Սըբըղը երեսփոխան Մահմուտ պէյի, որ մասնագէտ մը կը համարուի արեւելեան գործերու։

«Միլլիյէթ»ի խմբագրականին հետ միասին, արտատպած ենք ուրիշ մօլեռանդ օրկանի մը, «Ճումհուրիյէթ»ի խմբագրականը, որ նոյն անհանգստութիւնը կը մատնէ տարբեր ուղղութեամբ։

Յուժանավար Եունուս Նատին, պարզելով Ազգերու Դաշնակցութեան ապիկարութիւնը Ճափոնի հանդէպ, մէջտեղ կը դնէ ասիական դաշնակցութեան մը գաղափարը, իբրեւ փրկութեան միջոց բոլոր Ասիացիներուն։

— «Ծայր. Արեւելքը թերեւս բաւարար չէ Ճափոնի։ Բայց, ամբողջ Ասիան (ոչ թէ Ռուսիան, ինչպէս տպուած է), բոլոր Ասիացիներուն բաւելու չափ մեծ երկրամաս մըն է։ Ա՛լ կը բաւէ Եւրոպայի գաղթային իշխանապետութիւնը։ Աշխարհի վարչութիւնը քիչ մըն ալ Ասիան առնելու է, ու պիտի առնէ»։

Եւ դեռ ուրիշ հարց մը, — ոչ այժմ լրագրական, բայց եւ այնպէս հոգեբանական։

Աթէնքի «Թահիտրոմոս» թերթը կը պահանջէ ընդարձակել Թուրքեւհելլէն համաձայնութեան սահմանը, եւ իրաւունք տալ որ ... Հելլէնները Թուրքիա գաղթեն.

— «Յունաստանի բնակչութիւնը շատ է, իսկ հողը քիչ։ Թուրքիոյ բնակչութիւնն ալ քիչ, իսկ հողը շատ։ Թուրքերը եթէ ընդունին այսպիսի արտօնութիւն մը, լաւ։ Հակառակ պարագային, մեծ աղէտներու պիտի ենթարկուին։ Թէեւ ներկայ միջազգային դաշնագիրները անկարելի կը դարձնեն պատերազմ մը, բայց հեռաւոր ապագայի մը մէջ կարելի պիտի չըլլայ առաջքն առնել թուրքեւհելլէն պատերազմի մը»։

Թուրք թերթը, «Վագըթ», արտատպելով այս յօդուածը, անշուշտ չէ թերացած յոյն խմբագրին ... բերնին չափը տալու։

Եւ սակայն, «կը չարժի»։

Թուրքերէն երեք առաջնակարգ թերթերու խմբագրապետներուն այս խրախուսումը, եւ մանաւանդ մէջտեղ դրուած խնդիրները կ'ապացուցանեն թէ՝ բան մը կայ որ արմատ չէ բռնած Թուրքիոյ մէջ, — վաղուան ապահովութիւնը։

Անբնական պիտի ըլլար՝ հակառակ պարագան։

Թուրքիան յաղթեց արիւն լակելով, եւ կոնակը տուած՝ կարմիր եւ դեղին աշխարհականներուն։

Արդ, երկու կողմերն ալ, կարմիրն ու դեղինը, տակաւին չեն արտասանած իրենց վերջին խօսքը։

Իսկ բուն զոհերը, որոնց առաջին կարգին վրայ կը գտնուի հայ ժողովուրդը, իրենց սեփական ձեռքերով թաղած պիտի ըլլային իրենց դատը, եթէ համակերպէին ծանօթ զարհուրանքներուն եւ նոյնքան զարհուրելի անարդարութեան։

Խաղաղութիւն է, այո՛, տասը տարիէ ի վեր։

Բայց խաղաղութիւն մը՝ ծփուն ականներով, որոնք չեն մաքրուած տակաւին եւ չպիտի մաքրուին, քանի ամէն ժողովուրդ չէ տիրացած իր արդար իրաւունքին։ Իր հողին, ջուրին եւ ապատութեան։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ եթէ, այս կացութեան մէջ, ամէնէն աւելի անհանգիստ են անոնք որ յաղթանակի տիրացան արեան գետեր հոսեցնելով եւ աւարի տալով, ոչնչացնելով զարաւոր հարստութիւններ ու ստեղծագործութիւններ։ Մշակոյթ եւ տնտեսութիւն։

Արդա՛ր է որ Թուրքիան զալարուի վաղուան անստուգութեան մղձաւանջին տակ։

Մինչդեռ, կրնար իր իսկ ձեռքով փարատել այդ մղձաւանջը, — ճանչնալով, հատուցանելով ուրիշին իրաւունքը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պ. Մաքտօնըլտ կ'առաջարկէ զգալապէս կրճատել բանակները

«ԵԹԷ ՁԱԽՈՂԻՆՔ, ԱՂԷՏԻ ՄԸ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ»

Անգլիոյ վարչապետը մարտ 16ին զինաթափութեան խորհրդաժողովին հաղորդեց իր ծրագիրը, որ շօշափելի քայլ մը պիտի ըլլայ դէպ ի սպառազինութեանց կրճատում, եթէ ընդունուի։

Ծրագիրը կը բաղկանայ 95 էջէ եւ բաժնուած է հինգ մասերու։

Ա. մասը հիմնուած է Փարիզի դաշինքին վրայ, զոր ստորագրած են բոլորը։

Համաձայն Պ. Մաքտօնըլտի ծրագրին, եթէ դաշինքը խզուի կամ խզուելու վտանգ տեսնուի, խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի շահակիցներուն միջեւ, երբ մեծ պետութեանց առ նուազն հինգը պահանջեն։ Այս խորհրդաժողովին եզրակացութիւնները՝ պատասխանատուի որոշման մասին՝ պէտք է վաւերացուին բոլոր մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներուն եւ մասնակցող միւս կառավարութեանց մեծամասնութեան կողմէ։

Բ. մասը բոլոր երկիրներու զինեալ ուժերը կը վերածէ համեմատական չափի մը, իբրեւ երկրապահ բանակ եւ զինուորութեան շրջանը կ'իջեցնէ 8 ամսուան։ Այս հիման վրայ, կ'առաջարկէ հետեւեալ համեմատութիւնը. —

ԵՐԿԻՐՆԵՐ	Ցմք. բնկ. Երկրին մէջ	Դրսի ուժն ալ հաշուելով
Գերմանիա	200,000	200,000
Պելժիա	60,000	75,000
Պուլկարիա	60,000	60,000
Սպանիա	120,000	170,000
Ֆրանսա	200,000	400,000
Յունաստան	60,000	60,000
Հունգարիա	60,000	60,000
Իտալիա	200,000	250,000
Հոլանտա	25,000	75,000
Լեհաստան	200,000	200,000
Փորթուկալ	50,000	60,000
Ռումանիա	150,000	150,000
Չեխոսլովաքիա	100,000	100,000
Խ. Միութիւն	500,000	500,000
Եուկոսլավիա	100,000	100,000

Օդային ուժ	Օդանաւ
Պելժիա	150
Չինաստան	100
Չեխոսլովաքիա	200
Տանըմարքա	50
Էսթոնիա	50
Ֆինլանտա	25
Ֆրանսա	500
Յունաստան	75
Իտալիա	500
Ճափոն	500
Լեթոնիա	50
Լիթուանիա	50
Հոլանտա	150
Նորվեկիա	75
Լեհաստան	200
Փորթուկալ	25
Ռումանիա	150
Սիամ	75
Սպանիա	200
Շուէտ	75
Զուիցերիա	75
Թուրքիա	100
Խորհրդ. Միութիւն	500
Անգլիա	500
Մ. Նահանգներ	500
Եուկոսլավիա	200

Ոչ մէկ օդանաւ, բաց ի անոնցմէ որ յատկացուած են զինուորներու փոխադրութեան, երբեք թօնէն աւելի ծանրութիւն չպիտի ունենայ (առանց բեռի)։

Ծրագիրը կ'առաջարկէ նաեւ նուազագոյն չափին վերածել ցամաքային եւ ծովային թնդանօթները։ Հրասայլերու առաւելագոյն չափ որոշուած է 16 թոն։ Բոլոր արգիլուած նիւթերը պէտք է ոչնչացուին որոշ ժամանակամիջոցի մը մէջ։

Գալով ծովային սպառազինութեանց, ծրագիրը կ'առաջարկէ ընդլայնել Լոնտոնի պայմանագիրը, որպէս զի Ֆրանսան եւ Իտալիան ալ ստորագրեն եւ կարելի ըլլայ կայուն վիճակի մը վերածել միւս պետութեանց նաւային ուժը, մինչեւ ծովային նոր խորհրդաժողովին գումարումը (1935)։

Ծրագիրը կ'արգիլէ օդային ռմբակոծումը, բաց ի ոստիկանական պէտքերէ՝ հեռաւոր շրջաններու մէջ։

Գ. մասը կը շօշափէ փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդելու խնդիրը, որ պիտի քննուի առանձին։

Դ. մասով կ'արգիլուին քիմիական, հրձիգ եւ մանրէական պատերազմները, արդէն իսկ ընդունուած հիմերու վրայ։

Ե. մասը կը պարունակէ զանազան տրամադրութիւններ՝ յառաջիկայ խորհրդաժողովի, մնայուն հսկիչի եւն. մասին։

Պայմանագիրը պատրաստուած է հինգ տարուան շրջանի մը համար, բաց ի նաւային սպառազինութեանց վերաբերեալ մասէն, որ պիտի վերաքննուի նոր խորհրդաժողովէն յետոյ։

⁂ Պ. Մաքտօնըլտ իր նախագիծը ներկայացնելէ առաջ, ազդու ճառ մը խօսեցաւ, չեշտելով թէ առաջին անգամ է որ միջազգային համագումար մը կը շօշափէ այսքան հիմնական խնդիրներ՝ աշխարհի խաղաղութեան համար։ «Համագումարին առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ դէմ դիմաց նայիլ իրականութեան։ Եթէ այդպէս ընէ, անպատճառ կը յանգի արդիւնքի մը»։

Մասնաւորապէս խօսքը ուղղելով Գերմանիոյ, Պ. Մաքտօնըլտ յայտարարեց թէ եթէ Գերմանիա սահմանափակուի միայն պահանջելով եւ ընդունելով, սխալ ըմբռնած կ'ըլլայ դէպքերը եւ իր շահերը։ Խաղաղութեան պէտք է նըպաստել երկու կողմէն ալ։ Զինաթափ եղած ժողովուրդները արդարութիւն եւ ապատութիւն կ'ուզեն. զինեալ ազգերը պէտք է նկատի առնեն այս զգացումները։ Անօգուտ է ո՛ր եւ է ձեռնարկ, եթէ երկու կողմէն ալ ջանքեր չթափուին։

Անգլիոյ վարչապետը երկարօրէն ծանրացաւ հինգ պետութեանց 1932 դեկտեմբեր 11ի յայտարարութեան վրայ, որ կ'ընդունի իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը։ Կարդալով յայտարարութիւնը, չեշտեց թէ հաւասարութիւնը սերտ առնչութիւն ունի ապահովութեան հետ եւ թէ պէտք է իրագործուի աստիճանաբար։ «Վերաքննութիւն, այո, բայց ոչ սուինի ծայրով»։

Պէտք է որ խաղաղութեան խնդիրները լուծուին. բայց յառաջդիմութիւն չպիտի ըլլայ հաւասարութեան ճամբուն վրայ, որչափ ատեն որ վստահութիւնը չվերահաստատուի ժողովուրդներու միջեւ»։

Պ. Մաքտօնըլտ յիշելով թէ կարգ մը պետութիւններ կը թելադրեն յետաձգել խորհրդաժողովը, դիտել տուաւ թէ այդպիսի բան մը ձախողում պիտի նշանակէ։ Յետոյ, յայտարարեց թէ ոչ մէկ պետութիւն գոհ պիտի մնայ իր ծրագրէն, թէ իր խօսակցութեանց ընթացքին հաստատեց որ մեծ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն կարգ մը պետութեանց միջեւ. բայց, ինք չի կորսնցներ ամէն յոյս։

— «Այնպէս որ, եթէ մերժէք, դո՛ւք ձախողեցուցած պիտի ըլլաք խորհրդաժողովը։ Կրնաք վստահ ըլլալ թէ ձախողման պարագային, դէպքերը պիտի ընթանան դէպ ի աղէտ մը։ Մերժելով ո՛ր եւ է առաջարկ, դուք պիտի ընդունիք այդ աղէտին ստուգութիւնը։ Ինծի համար, զինաթափութիւնը արժէք ունի որովհետեւ համարժէք է խաղաղութեան։ Խորհրդաժողովին ձախողումը պիտի ըլլայ յաղթանակը չարիքի ուժերուն։ Դուք այստեղ հաւաքուած էք կանխելու համար այդպիսի դէպքեր։ Եթէ խորհրդաժողովը յաջողի, մեր զաւակները պիտի մոռնան մեր կրած բոլոր դժուարութիւնները եւ ուրիշ բանի վրայ չպիտի մտածեն եթէ ոչ 1933ի զինաթափութեան փառքին վրայ»։

Ինչ կ'ըսեն միւս պետութիւնները

Անգլիոյ վարչապետէն յետոյ, խօսք առաւ Ֆրանսայի վարչապետը, որ յայտարարեց.

— *«Վստահ ենք թէ Պ. Մաքտօնըլտի ձշգրիտ եւ վեհոգի խօսքերը պիտի թնդան ամբողջ աշխարհի մէջ եւ պիտի վերակենդանացնեն մարած վստահութիւնը, ապահովելով յաջողութիւնը խորհրդաժողովին որ կը գտնուի տագնապալի շրջանի մը մէջ։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը մեծ շահագրգռութեամբ լսեց բրիտանական ծրագրին գլխաւոր գիծերը։ Խնդիրը այնքան կարեւոր է որ կ'ուզենք ուսումնասիրել ամենամեծ հոգածութեամբ եւ համակրութեամբ։ Մենք մեծ գոհունակութեամբ անոր մէջ կը գտնենք գլխաւոր սկզբունքները զորս պարզած էր բարեկամս՝ Պ. Փոլ Պօնքուր։ Պարտք կը սեպեմ յայտարարել յստակօրէն՝ թէ Ֆրանսա խորապէս կապուած կը մնայ ո՛ր եւ է ուղղամիտ եւ անկեղծ ջանքի որ կը ձգտի ապահովել միջազգային խաղաղութիւնը եւ աստիճանական զինաթափութիւնը, միաժամանակ եւ իրական հսկիչի տակ։ Այս ճիգին յաջողութիւնը կախում ունի միջազգային մթնոլորտին խաղաղացումէն։ Ուստի, մեր ուրախութիւնը կը յայտնենք այն խօսակցութեանց առթիւ որ տեղի պիտի ունենան Հռոմի մէջ։ Այդ մտածումով, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը իր անկեղծ եւ սիրալիր մաղթանքները կ'ուղղէ Պ. Մաքտօնըլտի»։*

Յետոյ խօսեցաւ ամերիկեան պատուիրակը, որ առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, յոյս յայտնեց թէ բրիտանական ծրագիրը պիտի ընդունուի միաձայնութեամբ։

Գերմանական պատուիրակը, Պ. Նատոլնի, Ֆրանսերէն ճառով մը յայտնեց թէ բրիտանական ծրագիրը «միակ գործնական միջոցն է անելէն դուրս գալու։ Խորհրդաժողովին մէկ նոր փուլն է այս։ Յուսանք թէ վերջինը պիտի ըլլայ»։ Վերապահելով հանդերձ իր դիրքը՝ մինչեւ ծրագրին մանրամասն ուսումնասիրութիւնը, Պ. Նատոլնի յոյս յայտնեց թէ Պ. Մաքտօնըլտի բացատրութիւնները պիտի ընդունուին բոլոր անոնց կողմէ որ պատասխանատու են աշխարհի խաղաղութեան։

Իտալական պատուիրակն ալ ձայնակցելով նախորդ պատուիրակներու համակրական խօսքերուն, յայտնեց թէ բարեխղճութեամբ պիտի ուսումնասիրեն ծրագիրը։

Պ. Մաքտօնըլտ Հռոմ հասած է արդէն, արտաքին նախարարին հետ։ Իր ծրագիրը վիճարանութեան պիտի ենթարկուի յառաջիկայ հինգշաբթի։

Բացառիկ օրէնքներ Խ. Միութեան մէջ

Պիտի վճռեն ու գործադրեն առանց դատի

Խորհրդային Միութեան Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն մարտ 15ին հրատարակեց նոր հրամանագիր մը, որով ամբողջ երկիրը կը դրուի բացառիկ օրէնքի տակ, սովորական դատարանները զրկելով իրենց իրաւասութիւններէն եւ լայն լիազօրութիւններ տալով Քաղաքական Բաժնին (Չեկա)։ Այս վերջինը իրաւունք ունի վճռներ, մինչեւ իսկ մահապատիժ սահմանելու առանց երկարաբարակ դատավարութեան։

Մինչեւ անցեալ դեկտեմբերին, Չեկան այդպիսի լիազօրութիւններ ունէր միայն հակայեղափոխականներուն, լրտեսներուն եւ աւազակներուն դէմ, համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան 16րդ յօդուածին։ Յետոյ իշխանութիւնը ընդլայնեց այդ լիազօրութիւնները, ամբողջովին Չեկայի տրամադրութեան տակ դնելով ոստիկանութիւնը։ Նոր յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ դարձած է իրաւասութեանց նոր ընդլայնում, նկատի առնելով համատարած անհաւատարմութիւնը պետական պաշտօնեաներու, որոնք վերջերս աւելի յաճախ կը միանան խափանարարներու կազմակերպուած խումբերուն, քանդելու համար խորհրդային կարգ ու սարքը՝ շեղումներով, գողութեամբ, պայթումներով, մեքենաներու եւ գործարանական կազմածներու քանդումներով եւ նման արարքներով։

Այսուհետեւ, այն պաշտօնեաները որ այդպիսի արարքներ կը գործեն կամ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չեն առներ անոնց դէմ, չեն կրնար վայելել պաշտպանութիւնը խորհրդային սովորական օրէնքներուն կամ դատավարութեան, այլ պէտք է տեղն ու տեղը դատուին Չեկայի խորհուրդին կողմէ, որ հրաման ստացած է «ամէն տեսակ պատիժ տնօրինելու մասնաւոր խստութեամբ»։ Վերաքննութեան իրաւունք չկայ այս տնօրինութեանց դէմ, եւ մահավճիռները որ գաղտնի կը տրուին, ընդհանրապէս կը գործադրուին քանի մը ժամուան մէջ։ Ձերբակալուած ճարտարագէտներն ալ ենթակայ են այս հրամանագրին։

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ձերբակալութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ։ Չեկան վճռած է անողոքաբար աւլել – մաքրել։ Խորհրդային մամուլը միաձայնութեամբ կը գնահատէ նոր կարգադրութիւնը, անշուշտ կառավարութեան հրահանգով։ Կասկած չկայ թէ այս ձերբակալութիւնները մաս կը կազմեն Մոսկուայի քաղաքական եւ տնտեսական նոր քաղաքականութեան։ Մամուլը կ'ըսէ թէ ելեկտրական «դաւադրութիւնը» (որուն համար ձերբակալուած են անգլիացի ճարտարագէտներ ալ), սերտ կապ ունի հողագործական խափանարարներուն հետ, որ պատճառ եղաւ 35 պետական պաշտօնեաներու գնդակահարման, առանց դատաստանի։ Եթէ հաւատանք խորհրդային մամուլին, վիթխարի դաւադրութիւն մը կազմակերպուած է, մասնակցութեամբ խորհրդային պաշտօնեաներու եւ համայնավար հատուածներու, քար ու քանդ ընելու համար ամբողջ խորհրդային շէնքը։

Անգլիա դեռ պատասխանի կը սպասէ

Անգլիական կառավարութիւնը տակաւին որոշ պատասխան ստացած չէ, չորս ճարտարագէտներու ձերբակալութեան առթիւ տուած ծանուցագրին։ Անգլ. ընկերութեան բուն վարիչը, 19 ժամ անընդհատ հարցաքննուեցաւ, արձակուելէ առաջ, իսկ ընկերը՝ տասը ժամ անընդհատ։ Միւս չորսը տակաւին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՆ ԵՂԱՆԱԿԻՆ, ԵՐԲ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ ՆՈՒՇԵՐԸ...

Կանո՛ւխ կ'արթննայ նշենին, ձմրան եղանակին, մշուշներու մէջէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ Եբրայեցիները արթուն կը կոչեն նշենին։

Նուշ մըն ալ կայ, որ կը հասուննայ երախաներու կոկորդին մէջ, դարձեալ նոյն եղանակին, մառախուղի օրերուն։

Աւշային կազմ ունին անոնք, կաթնորակ մորթ ու մակոտ մարմին։ Անոնց ամէնէն խոցելի տեղն է կոկորդը, հոն ուր նշիկներ կան։ Մառախուղի օրերուն, մանրէն կ'երթայ կը թառի աւշային այդ պտուղին վրայ, որ կը մեծնայ, կը կարմրի, կը հասուննայ։ Եւ ահա յանկարծ երախան փռան պէս կը տաքնայ, բոցեր կը թռին դէմքէն։ Սիրտը արագ արագ կը բաբախէ։ Տղան ցօղունի մը պէս կը ծռի, կը պառկի։ Տենդ ունի։ Կը մերժէ ուտել։ Դժուարութեամբ կը շնչէ, քիթը գոց՝ բերնէն միայն շունչ կ'առնէ։ Կոկորդը կը ցաւի, եւ բերանը կը չորնայ։ Քանի մը օր տեւելէ յետոյ, կը մարի ջերմութիւնը, տղան կը մոռնայ ամէն բան։ Սակայն երբ մառախուղ կ'իջնէ ու տղան պաղ կ'առնէ, կը վերսկսի նոյն պատմութիւնը։ Քանի մը անգամ եւս, եւ ահա տղան, այս անգամ, հիւանդ կ'իյնայ թոքային բարդութեամբ։ Աւշայինները, անոնք որ նշիկներ ունին իրենց կոկորդին մէջ, ենթակայ են թոքային բարդութիւններու եւ հիւծախտի վարակման։ Շատ են աւշայինները հայ գաղթականներու մէջ․ յաճախ հետեւանք դէշ սննդառութեան։

Եւ գաղթականներու խրճիթներէն է միշտ, որ հայր մայր, լեզուապատառ, բժիշկի կը վազեն, մառախուղի օրերուն, երբ կը հասնին նշիկները։

×

Փարիզի հարաւային պարիսպներուն տակ։

Փայտաշէն խրճիթներ, որ կը կորսուին մացառուտի մը մէջ, եղեւնիներու եւ բարձրացօղուն մոլեխնդի թաւուտի մը ետեւ։ Բաղեղի տունկերը, կաւի պէս փխրուն, կը փռուին ցանկապատերուն վրայ։ Պառաւ խրճիթներուն տառատոկը, — տանիքին վրայ կուպրը ճաթած, պատերուն վրայ ցեխը թափած, — կը դողայ հովին դէմ, մակոտ ու քնաթաթախ։ Առտուան ցօղը, առատանային աչքին պէս, կը հոկէ ու կը յամենայ դրան առջեւ մինչեւ երեկոյ։ Մուրացիկ ծառեր կան այնտեղ, որ իրենց ճիւղերը կ'երկարեն ցանկապատէն դուրս, բայց ճիւղեր ալ կը դրկեն դարձեալ խրճիթներու պատուհանին, սեղմ նետելով պատերուն վրայ։ Եւ, թաց խոտերու դրացնութենէն արդէն խոնաւ խրճիթը կը թրջուի, ջուր կը ծծէ ամէն օր։

Այդ խրճիթներուն մէջ կ'ապրին բազմաթիւ երախաներ։

Հայ գաղթականներ են անոնք։

Սնունդը պակաս, խոնաւութեան դէմ անպաշտպան, երախաները իրարու կը պլլուին ու կը պառկին գիշերը, քիթ քթի տալով, իրարմէ շունչ գողնալով։ Ամէն ձմեռ, անոնք հիւանդ կ'իյնան ու փոխն ի փոխ անկողին կը մտնեն։

Անոնց տանիքին վրայ ծառերուն ճիւղերը ցօղ կը գլորեն, ցօղ ցօղի կը զարնեն, ցօղաշար կը հիւսեն, մինչեւ որ ճեղքէ մը յաջողին ներս թափիլ երկնքի ջուրը։

Ու խոնաւ սենեակին մէջ, ուժակորոյս, անարիւն, գունաթափ, տկարակազմ, երբեք լաւ չկշտացած երախաները, որ նշիկներ ունին անպայման, շարունակ կը հիւանդանան, տենդ կ'անցընեն։ Անոնք նախընծաներն են հիւծախտին։

×

Իրիկուն մը կանչեր էին ինծի այդ խրճիթներէն մին։ Մշուշ մը աւելի եւս թանձրացուցեր էր գիշերուան մթութիւնը, այնպէս որ ելեկտրական լուսամփոփներէն կը կարմրէր օդը շուրջանակի։ Երբ հասայ գաղթականի խրճիթներու այդ շարքին, եւեւս դարձայ պահ մը, — Փարիզի լոյսերը նորէն պարանէկ էին կազմեր ոսկի պտուղներով բեռնաւոր, բայց որքա՜ն խեղճ էին այդ գիշեր։ Թաց ցանկապատին դուռը հրեցի բացի, մօտեցայ խրճիթին, կանչեցի, — ոչ ոք։ Խարխափելով բացի մուտքի դուռն ալ։ Սենեակին անկիւնը աւերակ վառարան մը, որ բաւական ջերմութիւն կ'արձակէր։ Միւս անկիւնը անկողին մը, ուր կը քնանար պատանի մը, 12 տարեկան։ Արթնցուցի։

— Հիւա՞նդ ես։

— Հա՛։

— Մինա՞կ ես։

— Հա՛։

— Ո՞ւր է մայրդ։

— Հիւանդանոցն է։

— Հայրի՞կդ։

— Փախած է տունէն։ Անոր խելքը կ'երթայ – կուգայ բան մըն է։

Բայց ահա պատմութիւնը այս ընտանիքին։

Հինգ զաւակներ, հինգն ալ մանչ։ Մեծը 18 տարեկան։ Հայրը դատարկապորտ մը, խելքէ պակաս։

— Մայրս կը կռուէր հետը ամէն օր եւ կ'ըսէր․ « Ես քու հախկդ լաւ կուգամ ամա, տղոցս կը մեղքնամ »։

Աշխատելու թուղթ չունի։ Արդէն յօժար չէ աշխատելու։ Արձակուրդներէն դուրս չելլեր, օրերով տուն չի գար, յանկարծ գիշեր մը կը վերադառնայ, յաջորդ առտու նորէն կը կորսուի։ Երբեմն ցերեկին տուն կը հանդիպի, ծակ ու ծուկ կը խուզարկէ, կտոր մը հաց կը վերցնէ, կը մեկնի։

Մայրը քաջ կին մըն է, աշխատասէր եւ աշխատաւոր։ Կ'աշխատի նաեւ մեծ տղան։ Միւսները ֆրանսական դպրոց կ'երթան։

Քանի մը օր առաջ մայրը, ծանր հիւանդ, կը փոխադրեն հիւանդանոց։ Տղաքը կը շարունակեն դպրոց երթալ։ Իրիկունները անոնց մեծ եղբայրն է, որ կը հոգայ եւ կը խնամէ։ Բայց ահա կը հիւանդանայ փոքրն ալ, 6 տարեկան։ Հեռաւոր ազգական մը իր տունը կը փոխադրէ զայն։ Միւս փոքրերն ալ ցերեկները այդ ազգականին մօտ կ'անցընեն, իսկ իրիկունները մեծ եղբայրը, երբ կը վերադառնայ գործէն, հեծելանիւով կ'երթայ՝ տուն բերելու։ Երկու օր է, որ հիւանդ է այս միւս փոքրն ալ։ Ազգականը, որ նոյնպէս խրճիթ մը կը բնակի, տեղ չունի փոխադրելու համար այս ալ։ Եւ հիւանդը կը պառկի անկողնին մէջ մինակը։ Առաւօտուն մեծ եղբայրը կը մեկնի, ազգականը կուգայ հիւանդին ուտելիքը կը պատրաստէ և միւս փոքրիկները կ'առնէ կը տանի։ Իրիկունը մեծ եղբայրը, գործէն վերադարձին, չհանգչած, կ'երթայ կը բերէ միւս եղբայրները։

Հիւանդը մանրամասն կը պատմէր ինծի այս բոլորը, բայց դեռ չէր վերադարձած մեծ եղբայրը։

Կը քննեմ, նշիկներու տենդ ունի։

Դեղերը կը գրեմ, յանձնարարութիւններ կ'ընեմ եւ կը պատրաստուիմ մեկնելու։

Կը խնդրէ, որ չմեկնիմ, մինչեւ եղբօրը վերադարձը։

Կը համաձայնիմ։ Եւ որպէս զի չձանձրանամ սպասելով, ինծի պատմութիւններ կ'ընէ։ Կը նկարագրէ գիւղը սեղմանին մօտիկ փողոց մը, ուր հիւանդներ կան, մորթը կը թափի անոնց վրայէն, ապտառ թարախով մը ծեփուած է անոնց մարմինը, փախելէ կուգայ, — եթէ երթաս անոնց մօտ, կը բժշկես, շատ դրամ կը վաստկիս։

Ինք ալ գիտէ դրամ վաստկիլ։ Հինգշաբթի կէսօրէն վերջ, ամէն շաբթու մէջ, խանութ մը կ'երթայ աշկերտութիւն ընելու։ Անգամ մը ամբողջ շաբաթ մը աշխատեր է, եւ 5 ֆրանք վաստկեր է։ Մայրը կ'ըսէ իրեն, որ դալ տարի ա՛լ դպրոց չպիտի ղրկէ։ Պիտի երթայ վարպետին մօտ, եւ շատ դրամ պիտի բերէ իր մայրիկին։

Կը պատուիրեմ, որ շատ չխօսի, — տաքութիւն ունիս, կոկորդդ բորբոքած է։ Մտիկ ընողը ո՞վ։ Յանկարծ պատուհանէն կը տեսնէ, որ պարտէզին մէջ տակաւին փռուած կը մնան ճերմակեղէնները։ Ազգականուհին լուացեր է առտուն, եւ ըսեր որ եղբայրը ժողվէ իրիկունը վերադարձին։ Բայց ուշացաւ եղբայրը, — երթամ ժողվեմ ճերմակեղէնները, գիշերը կը թրջին կամ մէկը կը գողնայ։ Եւ դուրս կը ցատկէ անկողնէն։

— Խէ՛ղ, պառկէ՛ տեղդ ․․․

Կը համոզեմ վերջապէս, որ տեղը պառկի, — բոպիկ, մերկ, այդ տաքութեան մէջ երբ պարտէզ ելլես, կը ծանրանայ վիճակդ եւ կը մեռնիս։

Կը մտնէ անկողին եւ այս անգամ կը սկսի պատմել դպրոցին մէջ բրած չարութիւնները։ Շատ կը սիրէ կարդալ, բարձր ձայնով կարդալ կամ արտասանել։ Բնաւ չի սիրեր գրելը։ Դրավարժութեան ուսուցիչը միշտ զէրօ կը դնէ, — այդ հաւկիթները պիտի հաւաքէ, օր մը գլխուն վրայ պիտի կոտրէ, երդում բրած է այդ մասին։ Իրեն աջակից ընկեր մըն ալ ունի, ատի՞ս որ կռուած է հետը, — որովհետեւ տաք ջուր թափեր է իր ձեռքին վրայ։ Թող սպասէ քիչ մը, ինչե՜ր պիտի ընէ։

Ուրկէ՞ եկաք Փարիզ, կը հարցնեմ։

Պոլիսէն։ Հազիւ կը յիշէ։ Իր վստահը այն է, որ չդիմաւ նստելու՝ Փարիզ գալու համար, քանի մը շաբաթ կը պառկին տունի մը պատերուն տակ։ Իրիկուն մը, անձրեւէ մը վերջ, այդ տանը առջեւ, ոտքը կը գայթի եւ առուակի մը մէջ կ'իյնայ, կզակը առուին եզերքին կը զարնուի, լեզուն դուրս հանած ըլլալով՝ կը խածնէ լեզուն։ Քիչ մնաց փրթէր։ Մայրը կը վազէ, շաքարով – ձէթով դեղ մը կը շինէ, լեզուն կը փակցնէ։

Բոլոր այս պատմութիւնները ֆրանսերէն։ Լեզուանի, հրաշալի պատմող, ժիր պատանի մը։ Հոգն իսկ չէ հիւանդութիւնը։

Կը հարցնեմ, — քանի՞ անգամ է, որ այսպէս կը հիւանդանաս։ Օ՛, չի հաշուեր, ամէն ամիս, կամ ամէն շաբաթ։ Երեք – չորս օրէն կ'անցնի։

Մտադաշ տղայ, դեռ կը դիմանայ։ Օր մըն ալ, սակայն, իր ուժերէն վեր պիտի ըլլայ արհամարհել հիւանդութիւնը, որ հասունցնելով նշիկները, խցելով կոկորդը, պիտի տկարացնէ նաեւ թոքերը։

Ուշ է արդէն։ Չվերադարձաւ տակաւին եղբայրը։ Ցուտահար կը մեկնիմ, կրկնելով յանձնարարութիւններս։

×

Թաց մթութեան մէջէն, աչքերս յառած Փարիզի լոյսի պարանէկին, կը յառաջանամ մտածկոտ։

Հասո՜ւն են նշիկները։ Արիւնաքամ ժողովուրդի մը զաւակներն են, որ, վտանգին անգիտակ, կը ծիծաղին դեռ տենդին դէմ։ Քանի՜ քանի՜ թշնամիներ արիւն քամեցին այս հին ժողովուրդէն։ Ու հիմա նոր անունով թշնամիներ են, նշիկներ կը հասունցնեն ուժաթափ անոր մարմնին մէջ։

Եթէ դիմանան տմանք, պիտի չուզե՞ն վրէժը լուծել այդ թշուառութեան, հրաժարելով մեր անցեալէն։

Ի՜նչքան տխուր մտածումներ կ'անցնին բժիշկին մտքէն, նշենիներու ծաղկման այս եղանակին։

Շ․ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ․— Անցեալ օր գրած էինք թէ հարիւրապետ Արմաւթրոնկ, « Գօզ Քուրթ »ի (Մ․ Քէմալ)՝ հեղինակը, բանախօսութեան մը մէջ խոստում գտած է Թուրքիոյ տիրապետութիւնը Նեղուցներու վրայ։

« Միլլիյէթ », որ կատղած էր այս առթիւ, նոր խմբագրականի մը մէջ կ'ըսէ (8 մարտ)․

— Հանրապետական Թուրքիա, 10 տարուան ընթացքին անուրանալի է որ մեծ գործեր գլուխ հանեց։ Այս ճշմարտութիւնը սատուելու համար երկար քննութիւններու պէտք չկայ։ Այս մասին գաղափար մը կազմելու համար կը բաւէ մեր թշնամիներու խօսքերը լսել ու կարդալ։

Տարակոյս չկայ որ ոչ մէկ ազգ ինքզինքը կրնայ սիրցնել բոլորին։ Անձ մը, գաղափար մը կամ ազգ մը սիրողներ եւ չսիրողներ կը գտնուին․ կը բաւէ միայն որ այդ համակրանքը կամ հակակրանքը խղճմտօրէն հրապարակ դրուի։ Խօսքով եւ գործով Թուրքիոյ դէմ թշնամութիւնը իրենց երակէն ունեցողներ չեն կրնար մեր անկեղծ ընդդիմադիրները դառնալ։ Այդ կարգէն ըլլալով, Թուրքիոյ եւ Թուրքիոյ մեծ վարիչներուն հանդէպ ոխերիմ եւ ապառ հրատարակութիւններով հարիւրապետ Արմաւթրոնկ ցոյց կուտայ որ անխիղճ մէկն է։

Այս մարդը իր վերջին բանախօսութեամբ դարձեալ կը յարձակի Թուրքիոյ եւ անոր մեծ վարիչներուն վրայ եւ կը փորձէ ցեխ արձակել մեր քաղաքական եւ տնտեսական քաղաքականութեան վրայ։ Արմաւթրոնկը կատղեցնող ամենամեծ խնդիրը, Նեղուցներու Թուրքիոյ ձեռքը գտնուիլն է։ Անիկա դեռ չէ կրցած մարսել տասը տարի առաջ Լօզանի մէջ ազգայնական Թուրքիոյ ձեռք բերած յաղթանակը։ Անոր համոզումին համաձայն, Թուրքիա Նեղուցները ուրիշին հաշւոյն չէ որ կը հակակշռէ, այլ զինուորական եւ ազգային նպատակներու համար զանոնք կը պաշտպանէ։

«Աշխարհի հարստութիւնները բաժնուելու պարագային Նեղուցները ամենամեծ ճամբաներէն մէկը կը կազմեն։ Մինչդեռ Թուրքիա, Նեղուցներուն արժէքին եւ հարստութեան մասին դոյզն գաղափար իսկ չունի», ըստ Արմաւթրոնկի։ Կ'արժէ որ յիշեցնենք թէ՝ երբ Թուրքերը չխառնակէին Նեղուցներու արժէքին եւ անոր հարստութիւններուն, հազար ինչո՞ւ հարիւր հազարաւոր հաշուով իրենց զաւակներուն արիւնը հոն թափելու պէտք տեսնէին։

Մի՞թէ մեր ազգային պայքարին, ազգային ուխտին կէտ նպատակներէն մէկն ալ Նեղուցներու ազատագրութիւնը չէ՞ր։ Ընդհ․ պատերազմի ընթացքին ինչպէս որ Համաձայնականներու ցամաքային եւ ծովային ուժերու դժոխային կրակին կուրծք տուող Թուրք քաջերուն, նմանապէս ալ ազգայնական Թուրքիոյ գլուխը միեւնոյն Մեծ Վարիչը կը գտնուի, ինչու կը մոռցուի այս պարագան։

Հարիւրապետ Արմաւթրոնկ կ'ըսէ թէ միջազգային ոճիր մըն է Նեղուցները Թուրքիոյ թողուլը, որ միլիոնաւոր մարդոց բարօրութիւն կրնան պարգեւել։ Միայն չիրցատարիր թէ՝ Նեղուցները մեր ձեռքը գտնուելէն ո՞րո՞նք վնաս կրած են, եւ մանաւանդ լաւ կ'անցնի այն կէտի մասին թէ՝ երբ Նեղուցները ուրիշին ձեռքը գտնուէին ի՞նչպէս միլիոնաւոր ժողովուրդներու միջեւ պիտի բաշխուէին անոնցմէ ստացուելիք հարստութիւնները։

« Անգարա նստողները Պոլիս դաւաճաններու բոյն կը նկատեն, որովհետեւ Սուլթանները հոն կը գտնուէին։ Պոլիս գալ չեն փափաքիր որովհետեւ մեծ ոչխարութիւններէ կը վախնան։ Թուրքիա իրականութեան մէջ ցամաքային պետութեան մը վիճակը ստացած է»։

Հարիւրապետին այս խօսքերն ալ դաւաճանական գրպարտութիւն մըն են։ Հայրենակիցները իրարու դէմ գրգռել, Պոլսոյ եւ Անատոլուի միջեւ համերաշխութիւնը խանգարել փորձելը հին ժամանակներու յատուկ գրգռիչ քաղաքականութիւն մըն էր։ Հանրապետական Թուրքիոյ հայրենակիցները գաղափարի եւ մակարդակի տեսակէտով այդ շրջաններէն այնքան հեռու են այժմ որ, նոյնանման գրգռիչ փորձերը այլեւս ծիծաղելի կը դառնան։ Պոլիսը ամէնէն լաւ ըմբռնած է թէ՝ ինչ ուժ ստացաւ այս պետութիւնը Անգարա հաստատուելով։

Այս մարդը իր յարձակումներուն մէջ միայն տնտեսական գետնի վրայ չի մնար, այլեւ Թուրքիոյ ճարտարարուեստացման ալ դէմ կը խօսի։ Ըսմէթ փաշայի կողմէ հրապարակ դրուած այդ քաղաքականութեան մասին «պօշ բան է» ըսելով կ'աւելցնէ․ «Միամիտ եւ տխմար թուրք գիւղացին գործարանային կեանքին վարժուելու համար, պէտք է որ քանի մը սերունդներ յաջորդեն։ Կը մաղթեմ Աստուծմէ որ այդ մտայնութեան մէջ երբեք չյառաջդիմեն անոնք»։

Ըստ իս, այդ մարդուն մեր դէմ թշնամութեան եւ գրգռանքին բուն պատճառները այդ կէտերուն մէջ պէտք է փնտռել։ Ամէն պարագայի տակ Թուրքիոյ քաղաքապէս եւ տնտեսապէս յառաջդիմութիւնը չքաշողներ կան։ Մեր երկրին ելմտապէս եւ տնտեսապէս ազատագրումը, շատերուն քունը փախցուցած է։ Հիմակ ալ մտահոգութեան մատնուած են թէ՝ Թուրքիա ճարտարարուեստի տեսակէտով ալ յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ կը գտնուի։

Այսպէս ուրեմն, պիտի գայ օրը, երբ Թուրքիա պիտի ձերբազատուի օտարէն եւ արտասահման հոսած տըվիզները այլեւս իր երկրին մէջ պիտի մնան․․․։ Անշուշտ այս կէտն է որ չեն կրնար մարսել։ Հոս չպիտի քրենք կենդանի ապացոյցներով պավարժուիլ գործարանային կեանքին․ այսպիսի հարցերու մէջ տեսաբանական վճիռները ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն։ Նախամեծար կը համարենք, կենդանի ապացոյցներով պատասխանել մեր հակառակորդներուն։ Թէեւ զանոնք ընբերանելու համար այսօր իսկ մեր ձեռքին տակ շօշափելի ապացոյցներ ունինք։ Բայց պէտք է քիչ մըն ալ սպասել, որպէսզի մեր հակառակորդները իրենք իսկ խոստովանին թէ՝ մեր ծրագիրները գլուխ հանած ենք։

Հարիւրապետ Արմաւթրոնկի նպատակը հետեւեալն է․— Նեղուցները ձգել Թուրքերուն ձեռքը․․․։ Եւ որպէսզի հասնի այդ նպատակին, հետեւեալ խօսքերով կը գրգռէ իր հայրենակիցները․— «Թուրքիա այսօր պահապանն է միլիոնաւոր մարդոց կեանքը շահագրգռող Նեղուցներուն։ Ձեզի եւ ձեր զաւակներուն կը մնայ որոշում տալ թէ՝ պէ՞տք է օժանդակել որպէս զի պահապանը կարենայ զոյցել զանոնք »։

Ոչ մէկ ազգի կեանքին եւ երջանկութեանը կը նախանձինք։ Մարդկային բարօրութեան սատարող ոչ մէկ ձեռնարկէ հեռու մնացինք։ Ոչ միայն մեր դրացիներուն, այլեւ հեռաւոր ազգերու հետ համաձայնութիւններ կնքեցինք։ Ուղղամիտ քաղաքականութեան մը հետեւեցանք, որպէսզի դէպի չմնանք, որպէսզի ուրիշներու քմահաճոյքին խաղալիք չդառնանք, որպէսզի ելմտապէս եւ տնտեսապէս օտարներու փափաքներուն նշաւակ չդառնանք։ Վերջապէս կ'աշխատինք որ մեր բոյնին մէջ պատուով եւ ապահով ապրինք եւ եթէ երբեք այս նուիրական որոշումը — ըստ Արմաւթրոնկի — միջազգային ոճիր մըն է, ուրեմն մենք ալ անոր պէս կը մաղթենք որ, Աստուած մեզի միշտ այս յանցանքը գործել չզլացնէ»։

«ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԵԶԻ ՏՈՒԱԾ ԴԱՍԵՐԸ »

Այս խորագրով, Ճիւմհուրիյէթի մէջ խմբագրական մը գրած է Նատիր Նատի, Ճափոնի արշաւանքին առթիւ։ Ստորեւ՝ քանի մը յատկանշական մասեր այդ խմբագրականէն․

— ․․․ Այս կացութեան մէջ, ամէնէն առաջ աչքի զարնող ճշմարտութիւնը՝ ուժեղ յարձակման մը դէմ Ազգերու Դաշնակցութեան ցոյց տուած շահամոլ, տկար ու խոնարհ վերաբերումն է։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը բաղկանայ բազմաթիւ թիւով երբեւ թէ իրարու կապուած պետութիւններէ, եւ մանաւանդ մեծ պետութիւններէ — Անգլիա, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա։ Այս անգլէտ բազմութիւնը կազմող պետութեանց մէջ փոքր պետութիւններուն կարեւոր մէկ մասը մեծերէն ոմանց շուրջ հաւաքուած են․․․ ։ Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անիմաստ մարմին մըն է, Թուրքիա ինչո՞ւ անոր մէջ կը գտնուի, պիտի ըսէք։ Ոչ ոքի անծանօթ է Թուրքիոյ խաղաղասիրութիւնը, մանաւանդ որ՝ մենք հոն ենք այն պատճառաւ ու այնքան՝ ինչ պատճառով ու ինչքան որ հոն են ուրիշներ․․․ ։ Մի՞նա՛ք բարով զինաթափութիւն։ Արդէն այս գործը մինչեւ այժմ խաբեբայութենէ կը բաղկանար․ այսուհանդերձ, երբ կը տեսնուի որ ուժը կ'ոտնակոխէ ամէն իրաւունք, շատ բնական է որ ամէն պետութիւն իր փրկութիւնը ամէն բանէ առաջ իր ուժերուն վստահի։ Ֆրանսա իրաւունք ունի ուրեմն, — վստահութիւն միայն հրացանին կարելի է ունենալ․․․ ։ Կասկած չկայ որ այս սնանկութիւնը ուրիշ սնանկութիւններ պիտի հրաւիրէ։ Ինչպէս կ'երեւի՝ պատմութեան խմորը դեռ տաեւն մը արիւնով շաղուելու գործը պիտի շարունակուի։ Ամէնէն յառաջէմ կարծուած ժողովուրդներուն հոգիին մէջ դեռ կը տիրեն շահամոլ ու նախավայրենի զգացումները․․․ ։ Չինաստանը բաժան բաժան ընող Ճափոնի այժմու դիրքը կը նշանակէ այն ձեռքը զոր չես կրնար կտրել՝ համբուրէ եւ ճակտիդ դիր։ Դեռ երէկ էր որ մենք դէմ արտայայտուեցանք ասիական միութեան մը գաղափարին, զոր Ճափոն մէջտեղ դրաւ։ Դարձեալ մենք ենք այսօր, որ աշխարհի ալ ճգնող կացութիւնը լաւ մը քննելէ վերջ, այդ գաղափարը շատ բնական կը գտնենք։ Պատմութիւնը անկայուն շարժում մըն է։ Եթէ այսպէս չըլլայ, այնպէս կ'ըլլայ։ Եթէ Ճափոն խելք ունի, Չինաստանի հետ ուղղակի հաշտուելու միջոցին դիմելու է։ Դէպքերու վայրին մէջ, դուռ – դրացի Ռուսիոյ մուտքը այդ միութեան մէջ՝ ամէնէն բնական բանն է։ Ծայրագոյն Արեւելքը թերեւս բաւարար չէ Ճափոնի։ Բայց, ամբողջ Ռուսիան՝ բոլոր Ասիացիներուն յաւիտենապէս բաւելու չափ մեծ երկրամաս մըն է։ Ալ բաւ է Եւրոպայի գաղթային իշխանապետութիւնը։ Աշխարհի վարչութիւնը քիչ մըն ալ Ասիան առնելու է, ու պիտի առնէ։ Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը հարկ է որ կամայ ակամայ նոր ազգ մը դարձնեն Չինը ու համապատասխան պետութիւն մը ստեղծեն դարերուն չնորոգած Չինաստանը։ Իրարու հետ համերաշխ ասիական ազգերը, — այնինչ թէ մենք մեզ պիտի փրկենք, ու անկէ վերջ ալ՝ թերեւս մարդկութեան ցոյց պիտի տանք իր երթալիք տեղը։

ԱՊԷԼ ՊՈՆԱՐ ԱՆՄԱՀ

—․․—

Հինգշաբթի կէս օրին, Ապէլ Պոնար գնաց բազմելու Շարլ Լը Կոֆիքի թափուր աթոռին վրայ, ֆրանսական Ակադեմիային մէջ։

Նոր ակադեմականը ծնած է 18 դեկ․ 1883ին, Փուաթիէի մէջ։ Մօտիկ ազգականութիւն ունի Նափոլէոնի գերդաստանին հետ։ Երկու անգամ մրցանակ ստացած է Ակադեմիայէն։ 22 տարեկան էր, երբ սկսաւ ոտանաւորներ գրել, յետոյ վէպեր։ Ունի նաեւ ուսումնասիրութիւններ (Սթանդալի եւ Ֆրանսուա տ'Ասիզի մասին)։ Ինչպէս նաեւ ճամբորդական նօթեր։ Իրմէ սա խօսքը․ «Ճամբորդութեան ընթացքին է միայն, որ կ'ապրինք ներկան, օրը օրին»։ Ճամբորդի իր նօթերուն մէջ է դարձեալ, որ Չինաստանը կը համարէ այն միակ երկիրը, «ուր կարելի է վայրկեանը սեւեռել դարերու գեղեցիկ բնանկարին մէջ»։

Գործակցական շարժումը Հունգարիոյ մէջ

—․․—

Մինչեւ ընդհ․ պատերազմ, Հունգարիոյ համագործակցականները կ'անդամակցէին կայսրութեան մայրաքաղաքին՝ Վիեննայի կեդրոնին։

Պատերազմէն վերջ, սակայն, Թրիանոնի դաշնագրին համաձայն, Հունգարիան դարձաւ անկախ պետութիւն մը — աւելի պակաս քան իր բնական սահմանները։ Այժմ ունի 92.916 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն և 8,454,000 բնակչութիւն։

Հիմա, համագործակցականները եւս կը մնան երկրին սահմաններէն ներս։

Պատերազմէն առաջ, Հունգարիոյ մէջ համագործակցականները շատցան տասնեակ աւելի վարկային, բաշխական եւ կաթնային ճիւղերուն մէջ։

Վարկային համագործակցականներու կեդրոնը 1931ին ունէր 1000 համագործակցականներ՝ 396,691 անդամներով եւ 224,500,000 փենկէի փոխառութեամբ։

Իսկ կաթնայինի կեդրոնը ունէր, նոյն տարին, 231 կաթնային ընկերակցութիւններ։ 1930ին էր որ 30 համագործակցական միութիւններ վերակազմեցին Հունգար համագործակցականներու միութիւնը։ Անոնց նպատակն էր այդ կերպով ստեղծել տնտեսական ուժ մը, որ համագործակցական շարժման տեսակէտէն ունենար իր նշանակութիւնը։

Հունգարիոյ մէջ սպառողական համագործակցական շարժումը գլխաւորաբար կը ներկայացնէ Hangya (Մրջիւն), որ մեծաքանակի մթերանոցն է։ « Մրջիւն »ը 1930ին ունէր 1647 համագործակցականներ՝ 672,295 անդամներով։ Նոյն տարին անոնց ընդհանուր վաճառումը եղած է 114 միլիոն 507,509 փենկէ, կամ՝ 395 միլիոն 571,395 ֆրանք։

1914 — 1929 վաճառումի գումարները հետզհետէ աւելցած են։ 1929ին նուազած է 7 առ հարիւր, իսկ 1930ին՝ 8ուկէս առ հարիւր։

Մթերանոցի (մեծաքանակ) վաճառումը եղած է՝

	Բէնկէ
1918ին	63,638,759
1924ին	42,808,717
1926ին	61,936,808
1928ին	73,745,181
1930ին	63,576,587
1931ին	58,189,104

Այս մթերանոցը իր ապրանքները կը ստանայ իր « ճարտարարուեստակ[...] Մրջիւն» էն, որ 12 նախաձեռնութիւններ ունի, — օճառի, լուցկիի, մոմի, քիմիական, չուանի, խողանակի, [...]նակի, պտուղի եւն․։ Ունի նաեւ [...]կու ջաղացքներ։ « Մրջիւն »ին [սպա]ռողական ճիւղն ու Հունգարական [...] օգնութեան վարկային կեդրոնը 1929-ին միացած ու կազմած են հաստատութիւն մը որուն գործն է ընթ[ացք] տալ գիւղական արտադրութեանց [գ]նումներուն ու վաճառումներուն։

Այս հաստատութիւնը կրցած է կա[նո]նաւորել գիւղական արտադրութեանց գիները եւ մեծ յաջողութեամբ կ'աշխատի։ Անոնց գործունէութիւնը գլխաւորաբար կը կեդրոնանայ հա[ւ]կիթի, հաւի, պտուղի, խոզի, եւ [...]ջաւի վրայ։

Պուտափեշտի սպառողական ընկերակցութիւնը ուրիշ է։ Ան միութիւն մըն է որուն կ'անդամակցին քաղաք[ա]ցիներ։ Ունի մասնաճիւղեր զանազան քաղաքներու մէջ։ Այս ընկերակցութիւնը ունեցած է

Տարի	Համագործկց․	Անդամ
1905	1	962
1915	30	31,335
1927	111	61,798
1928	106	62,695
1930	101	67,777
1931	101	71,188

Այս ճիւղերուն գործունէութեան ընդհանուր գումարը եղած է՝ 1930ին 21,700,000 փենկէ, իսկ 1931ին՝ 20 մի[...]լիոն 803,578 փենկէ։ Ընկերակցութիւնը ունի աւելի քան 100 խանութներ[...] մէկ քանի հատ արտադրողական [ձեռ]նարկներ, մեքենական փուռ մը, [քի]միական մեծ գործարան մը, [...] եւ պահածոյ պտուղներու գործա[րան] մը։ Այս բոլորը մեծ յաջողութեամբ կը գործեն։ « Մրջիւն »ը եւ « [Սպա]ռողական Ընկերակցութիւն »ը [Հուն]գարիոյ սպառողական համագործակ[ցա]ցական գլխաւոր կազմակերպութիւններն են, որոնք կը գործակցին զա[նա]զան նիւթերու ներածումին կամ [...] ղական ապրանքներու [...] մէջ։

Կան նաեւ « Հունգարիա » եւ [...]

պաշտօնական ընկերակցութիւններ (պաշտօնեաներու), որոնք 1930ին ունէին 110 ճիւղեր՝ 50,181 անդամներով։

Ազգային վարկային կեդրոնական ընկերակցութիւնը կը միացնէ իր մէջ 1010 համագործակցականներ՝ երկու միլիոն անդամներով։ 1931ի վերջաւորութեան տրուած վարկերու գումարը կը հասնէր 300,000,000 բէնկէօի։ Անոր փոխառութիւնը կը հասնէր 60,000,000 բէնկէօի։

Նկատելի է որ Հունգարիոյ քաղաքային եւ գիւղական համագործակցականները սերտօրէն կը գործակցին եւ կը սպառեն միմեանց արտադրութիւնները։

Իսկ ասիկա մեծ նշանակութիւն ունի՝ երկրին մէջ համագործակցական շարժման տարածման տեսակէտէն։

ՎԱՀԷ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Ինքնաշարժի վարիչները

Բանակ մը կը կազմեն ինքնաշարժի վարիչները Ֆրանսայի մէջ։ Անշուշտ անոնք որ արտօնագիր ունին։

Այդ արտօնագիրը կուտայ մասնաւոր մարմին մը, որ հիմնուած է 1924ին։ Բաւական քննադատութիւններու նշաւակ դարձաւ այդ մարմինը, այն տարկութեամբ թէ պետական հակակշիռին ենթակայ չեն անոնք, որ արտօնագիր կուտան ինքնաշարժ վարելու։ Սակայն դիտել կը տրուէր թէ կառավարութեան պաշտօնէութենէն անկախ ըլլալով այդ մարմինը, ոչ միայն պիւտճէին վրայ բեռ չէր ըլլար, այլեւ հասոյթ մը կ'ապահովէր պետութեան։ Արդարեւ, արտօնագիր հայթայթող մարմինը 1924էն իվեր պետութեան տուած է 150 միլիոն ֆրանքի հասոյթ մը։ Եւ այս՝ իւրաքանչիւր արտօնագիրէ գանձելով 10 ֆրանք։ 4 տարի միայն իւրաքանչիւր արտօնագիրէ գանձուեցաւ 8 ֆրանք։

1924էն ի վեր այս մարմինը տուած է 3,522,975 արտօնագիր։ Միայն 1930ին տրուած արտօնագիրներու թիւն է 559,651։ Իսկ 1931ին՝ 510,554։

Այս արտօնագիրը ստացող մեքենավարներէն իւրաքանչիւրը ունի իր պատմութիւնը, որ կը գրուի օրը օրին յիշեալ մարմինին դիւանին մէջ,— ի՛նչ արկածի ենթարկուած է, ի՛նչ սխալներ գործած է, ի՛նչ դատապարտութիւններ կրած է։ Բոլոր այդ արձանագրութիւններէն կախում ունի մեքենավարը արտօնագրէ զրկելու խնդիրը։

Օտար նուագածուները

Երկար ատենէ ի վեր Փարիզի թերթերը կը վիճաբանէին օտար եւ ֆրանսացի նուագածուներու մրցակցութեան մասին։ Ֆրանսացի նուագածուներու պաշտպան թերթերը կը պահանջէին թոյլ չտալ օտարներուն նուագել հանդէսներու, երգեցիկ սրճարաններու մէջ եւ այլուր, «որպէսզի չզրկուի ֆրանսացի նուագածուներուն հացը»։

Ահա պաշտօնաթերթը վերջ կուտայ այդ վիճաբանութիւններուն, հրովարտակով մը սահման դնելով օտար նուագածուներու իրաւունքին։

Այսուհետեւ Սէնի, Սէն-է-Ուազի եւ Սէն-է-Մարնի մէջ, պանդոկներու, պարահանդէսներու, զբօսարաններու, սրճարաններու, ճաշարաններու, հանդէսներու նուագախումբերը տասը առհարիւր համեմատութեամբ միայն պիտի կրնան օտար նուագածու ընդունիլ։

Հրովարտակին հրատարակութենէն մինչեւ 15 օր վերջ, բոլոր այն հաստատութիւնները, որոնք օտար նուագածուներու հետ պայմանաւորուած են, պարտաւոր են երեսուն առհարիւր համեմատութեան իջեցնել օտար նուագածուներու թիւը իրենց նուագախումբերուն մէջ, իսկ մինչեւ մէկ ամիս քսան առհարիւր համեմատութեան։

Այնուհետեւ, այսինքն երկուքուկէս ամիս վերջ օտար նուագածուներու թիւը որ եւ է նուագախումբի մէջ չի կրնար աւելի ըլլալ տասը առհարիւր համեմատութենէն։

Այսուհանդերձ, այն օտար նուագածուները, որոնք օտար մասնաւոր նուագներ կը նուագեն կամ իրենց լեզուով կ'երգեն նոյն ատեն, պիտի կրնան մնալ նուագախումբերու մէջ երեսուն առհարիւր համեմատութեամբ, բայց Աշխատանքի նախարարութեան արտօնագիրով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Խարբերդցիներու ժողովը

ՏԷՍԻՆ, 11 մարտ, (Յառաջ).— Խարբերդցի եւ շրջակից գաւառներու հայրենակցական միութիւնը հիմնուած է, Տէսինի մէջ, 1929ին յուլիս 7ին։ Միութեանը նպատակը եղած է օգնել իր հայրենակից բոլոր թշուառներուն, ինչպէս 1931ին տագնապի նեղ օրերուն օգնեց իր անգործներուն, առանց խտրութեան։ Իսկ այս տարի աւելի ծանրացած ըլլալով թշուառներու վիճակը, ընդհանուր անդամական ժողով մը գումարեց փետր. 21ին։

Նախ նկատի առնուեցաւ Պէյրութի հրկիզեալներու անմիջական օգնութեան խնդիրը, եւ խորհրդակցական ժողովին նախագահ ընտրեց Պ. Արամ Միրզոեանը։ Այստեղ պէտք է յիշել թէ նախաձեռնող միութեան հրաւիրագրի համաձայն, խորհրդակցական ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 21ին։

Ներկայ էին հետեւեալ միութիւններու ներկայացուցիչները.— Խարբերդի շրջակից գաւառներու հայր. միութեան լիազօր, Վասպուրականի հայր. միութեան ներկայացուցիչը, Տարօն Տուրուբերանի հայր. միութեան լիազօրը, Եւրոպայի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղի ներկայացուցիչը, Սեբաստիոյ Նահանգային հայր. միութեան ներկայացուցիչը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան լիազօրը, Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան լիազօրը, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան լիազօրը, Հօկի ներկայացուցիչը։

Խարբերդի Բ. ժողովը տեղի ունեցաւ Փետրուար 23ին, միեւնոյն օրակարգով։ Այս առթիւ որոշուեցաւ հրաւիրագիրներ ղրկել միայն Հայրենակցական Միութիւններուն, քաղաքական կազմակերպութիւնները բացը թողլով։ Հրաւիրագիրները շուտով ղրկուեցան հետեւեալ միութիւններու։

Վասպուրականի, Սեբաստիոյ, Արեւմտեան Եւր. Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին, Տարօն-Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան, Եկեղեցասէր Տիկնանց Երկսեռ Միութեան։ Որոշուեցաւ նաեւ անհատներ ալ հրաւիրել։ Միութիւններու ժողովը տեղի ունեցաւ փետրուար 24ին։ Ներկայ էին բոլոր միութիւններու կողմէ ղրկուած լիազօրները։ Վասպուրականի Հայրենակց. Միութեան կողմէ լիազօր ղրկուած էր՝ Վահան Չիւսեան, Հայ Կարմիր Խաչի կողմէ՝ Տիկին Բերովբէ։ Երկու Տիկնանց Միութեան կողմէ՝ Օր. Մարգրիտ Ճիհանեան եւ Տիկին Գազազեան։ Տարօն - Տուրուբերան Հայրենակց. Միութեան կողմէ՝ Պ. Բերովբէ Կարապետեան, իսկ Խարբերդի շրջակից գաւառներու Հայր. Միութեան կողմէ՝ Պ. Արամ Միրզոեան։

Ժողովը բացուեցաւ օրինական պայմաններու մէջ եւ ընտրուեցաւ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, վաւերացուած վեց միութիւններու կնիքով, որ հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ։

Ժողովականները մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ, տանելով իրենց հետ եղբայրութեան անկեղծ սէրը։

Յանձնախումբը սկսած է գործի եւ մօտ 840 ֆրանքի կոկիկ գումար մը ճարած է արդէն։

Կ'արժէ շնորհաւորել թէ Խարբերդի եւ թէ միւս Միութիւնները, այս հանրօգուտ ձեռնարկին համար։

Ա. Մ.

Բանուորներու կեանքէն

Նոր տագնապ

ՎԻԼՈՐՊԱՆ, 15 մարտ, (Յառաջ).— Այս քաղաքը կը գտնուի Լիոնի եւ Տէսինի մէջտեղը, բնակչութեան թիւն է 25,000։ Կան մաս մը Հայեր, անջատուած իրարմէ, կարելի չէ ներկայացնել բուն թիւը։ Քաղաքը ունի բազմաթիւ գործարաններ ու արհեստանոցներ, որոնց նշանաւորներէն «Ժիլէ Ֆիզ», մետաքսի գործարան, մուշտակի արհեստանոցը ունի 150 գործաւոր եւ 185 գործաւորուհիներ։ Հիւսուածեղէնի մասնաճիւղի մէջ կը գործեն 300 հոգի այրեր եւ կիներ։ Շաքարի գործարաններու մէջ կ'աշխատին մօտաւորապէս 800 հոգի։ Շոքոլայի գործարանին մէջ կը բանին 400 հոգի, որոնց մեծ մասը 15 տարեկան աղջիկներ են եւ կը ստանան օրական 12 ֆր. 50, իրենց տարիքին համաձայն։

Մօնշայի մէջ նշանաւոր է մետաքսի խոշոր գործարանը, որ կը պահէ գործաւորներու խոշոր թիւ մը։ Գործը շատ աղտոտ է, կազային հոտերով. այս պատճառաւ աշխատաւորները հիմ չեն բաներ այդ տեղ։ Օրական առնուազն 15 հոգի կը մեկնին, իսկ անոնց փոխարէն կ'ընդունուին նորեկներ. խեղճ նորեկը որ բոլորովին անծանօթ է գործին, օրը իրիկուն չեղած կը մեկնի, ազատ օդ շնչելու համար։

P. L. M.ի վակոնի արհեստանոցին մէջ հազիւ հինգ հարիւր գործաւորներ կ'աշխատին։

Դէպի հիւսիս կը գտնուի Վօ-ան-Վըլլին, Տէսինէն մէկ ժամ հեռու, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ։ Այստեղ ալ կայ մետաքսի մանարան մը (Filattre), որուն աշխատաւորներու կեանքը աւելի ծանր է։

Գործարանին չորս անկիւնները փակուած են ամուր, օդը չի փոխուիր, պատուհանները գոց ըլլալով։ Ծխելը արգիլուած է. 8 ժամ շարունակ աշխատանք։ Ձեռքեր ու բազուկները կը վառին «ասիտ»ի զօրութեամբ, հետզհետէ մաշեցնելով աշխատաւորին սիրտն ու թոքերը։ Ունինք շատ Հայեր, այս կարգի գործարաններու մէջ։ Օրինակ, Տէսինի մէջ, չորս հարիւր հոգիէն աւելի կ'աշխատին «Սօսիէթէ Լիօնէզ»ի մետաքսի գործարանը։

Բոլոր գործարանները Փետրուար 13էն ասդին սկսած են արձակել իրենց բանուորները. բարեբախտաբար հայ բանուորները միշտ կը փնտռուին եւ շատ քիչեր զոհ կ'երթան օրուան տագնապին։

Վիլորպանի մէջ կան 13 գործազուրկ Հայեր։ Ոմանք ունին երախաներ, որոնց ապրուստին չի բաւեր Քաղաքապետութեան նպաստը։

Ո՞ւր երթան գործ ճարելու, դուռները ամուր փակուած են օտարականներու համար։ Առջի օր դիմացս ելաւ հայ երիտասարդ մը որ իր երախային թեւէն բռնած, կը տանէր ֆրանսական Կարմիր Խաչին յանձնելու։ Կ'ուզէ՞ք լսել իր պատմութիւնը.

— Ճիշդ 9 ամիս կ'ընէ որ գործէ ելած եմ, մաս մը դրամ ունէի, ան ալ հատցուցի, հիմա բոլորովին կարօտ եմ մէկ ֆրանքի։ Տես երախաս պիտի տանիմ յանձնեմ ֆրանսական Կարմիր Խաչի ընկերութեան, որ պահեն, գոնէ անօթութենէ չմեռնի։ Տիկինը հիւանդանոցն է ծննդաբերութեան համար։ Ալ ինչ կ'ուզէք որ պատմեմ, գրեթէ մեռած եմ, ա՛խ ինչու չըլլայինք մեր հայրենիքին մէջ. վարէինք, ցանէինք, քաղէինք ու մեր ապրուստը ապահովէինք...

Արտաւազդ

Օտարականներու դատի իրաւունքը

Այս միջոցիս, ֆրանսական դատական շրջանակներուն մէջ տեղի կ'ունենայ կարեւոր վիճաբանութիւն մը, որ կը շահագրգռէ բոլոր օտարականները, մասնաւորապէս տարագիրները։ Ռուս տարագիր մը, Սիպերիոյ դրամատան նախկին տնօրէնը, Սթաս, երկու հարիւր հազար ֆրանք վնասուց հատուցում կը պահանջէր վերջերս թերթէ մը, որ, հակառակ իրականութեան, գրած էր թէ Սթաս վեց ամսուան բանտարկուած է։

Պաշտպան փաստաբանները, հիմնուելով Cautio judidatum solvi տրամադրութեան վրայ, կ'առարկեն թէ որեւէ օտարական, երբ իր պետութիւնը մասնաւոր համաձայնագիր չունի Ֆրանսայի հետ, չի կրնար վնասուց - հատուցման դատ բանալ, առանց նախապէս վճարելու դատական ծախքերը եւ գումար մը իբրեւ երաշխաւորութիւն դատը կորսնցնելու պարագային։

Այս օրէնքով որեւէ տարագիր չի կրնար դատական գործ մը կատարել Ֆրանսացիի մը դէմ։

Դատական շրջանակներու մէջ կը վիճին թէ տարագիրներուն պէտք չէ՞ տալ նոյն իրաւունքները, զորս Ֆրանսացիները կը վայելեն դատարաններու առջեւ։

Հարցը կարեւոր է անոր համար, որ տասնեակ հազարներով ռուս կամ հայ գաղթականներ կը բնակին Փարիզի մէջ, զրկուած իրենց հայրենիքէն, միշտ այն յոյսով թէ պիտի օր մը վերադառնան իրենց երկիրը։

Ռուս փաստաբան մը դիտել կուտայ թէ 1928ին Ժընեւի մէջ կարգադրութիւն մը եղաւ եւ այդ կարգադրութիւնը Ֆրանսա սկսաւ գործադրել 1930ին մասնաւորաբար տարագիր Ռուսերուն համար, զերծ կացուցանելու համար զանոնք դրամական երաշխաւորութիւն մը ներկայացնելէ դատական խնդիրներու մէջ։

Վէճը դեռ չէ լուծուած, հաւանաբար ի վերջոյ կառավարութիւնն ալ ստիպուի յայտնել իր տեսակէտը։

ՄԱՄՈՒԼ

Առողջ մնալու համար

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— «Անցաւ մեր վերջին տարագրութեան առաջին տասնամեակը. տասը տարի է խօսքը կ'ըլլայ գաղութներու կազմակերպութեան, համաշխարհային վտանգին դէմ՝ համազգային ճակատի կազմութեան. բազմազիմի խուժումներուն դէմ՝ միահամուռ պատնէշի կանգնումին.— ազգային, կրթական, գրական, ընտանեկան, տնտեսական ձեռնարկներով։

Բոլորը համաձայն են, բայց ճակատը չի կազմուիր ու դուրը, մտավախութիւնը, խմբական հաշիւները, ծառայական հոգեբանութիւնը կը քայքայեն ամէն ճիգ ու կը ձախողեցնեն ամէն ձեռնարկ։ Այսպէս կը պահանջուի վերէն, Հայաստանի սատրապներէն ու, ասդին, գաղութի խոնարհ ծառաները, տառապէս կը գործադրեն յանուն սիրելի Հայաստանի ու անոր օրուան տէրերուն ժպիտին ու գոհունակութեան։

Կը հաւատանք, թէ ուշ – կանուխ, պիտի սթափի՝ գաղութներու փոխադարձ կապը հաստատելու ու գործունէութեան համապարփակ կազմակերպութեան մը գործը գլուխ հանելու համար, եթէ կ'ուզէ ողջ ու առողջ մնալ։

Հայութեան, Երկրի ու արտասահմանի հայութեան համար, կենսական երկրորդ խնդիրը՝ փոխադարձ կապի հաստատումն է։ Գաղութահայութիւնը պէտք է մշտական շփման մէջ ըլլայ իր հայրենիքին հետ. հայ կեանքի ալիքները, տնտեսականէն մինչեւ մտաւորականը, պէտք է խառնուին իրարու։ Հայաստան պէտք ունի գաղութներու օժանդակութեան. անոնց գուրգուրանքին. արտասահմանը՝ հայրենիքի շունչին ու հոգեկան աւիշին։

Հայրենիքները՝ ժողովուրդներուն են, ոչ իշխանաւորներուն, մինչեւ իսկ եթէ խորապէս ազգայնական ըլլան անոնք։ Գիտենք արդէն. եւ գիտենք թէ, ինչպէս հին դարերու բռնակալները, համայնավար իշխանաւորները իրենց կալուածը կը նկատեն իրենց բռնագրաւած երկիրները։ Հայը սակայն հազարաւոր տարիներէ ի վեր տէրն է իր ազգային ժառանգութեան եւ ճամբած է, դարերով, բռնակալներու շարանը, կ'ապրի ինք դեռ, կը մնայ տէր, աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուի, իր սրբազան իրաւունքներուն։ Հետեւաբար, ինքն է՝ որ պիտի որոշէ իր ազգային ամբողջացման ու առողջացման հետ կապուած բոլոր խնդիրները։

Պէտք է գտնել միջոցը, սերտացնելու հայրենիքի ու գաղութներու յարաբերութիւնները. ամրապնդելու եղած թոյլ կապը, ամէն կերպով, մշակութային եւ տնտեսական ձեռնարկներու միջոցով, երթեւեկով, որքան հնարաւոր է։

Ահա ասպարէզ մը, ուր Հայաստանի արտասահմանի թմրկահարները կրնան դեր կատարել, եթէ հասարակ բախտախնդիրներ չեն, եթէ պարզ վարձկաններ չեն ու միայն Դաշնակցութեան դէմ ձի խաղցնողներ։

Դեր պիտի կատարէին, պիտի մաքրուէին իրենց շատ մը մեղքերէն, եթէ գոնէ իրենց «աջակցութեամբ», իրենց յուզիչ «հայրենասիրութեամբ» յաջողցնէին՝ թողունք նիւթականը՝ գոնէ զուտ մտաւորական կապին հաստատումը։ Մինչ մենք գիտենք թէ տասը տարի ձեռք պարզելէ ետք, Հայաստանի հրատարակութիւններն իսկ գաղութները չեն կրցած բերել տալ։ Ամէն օր Հայաստանի վերաշինութեան շուրջ բաժակ պարպելէ ետք, տնտեսական պարզ ձեռնարկ մը իսկ գլուխ չեն հանած։

Գաղութահայութիւնը պէտք է մտածէ այս մասին. ամէն օր եւ ամէն առիթով։ Պէտք է կազմակերպուի ինք եւ պէտք է կազմակերպէ իր հայրենիքին հետ հաղորդակցութեան կենսական գործը։

Այս կերպով միայն կրնանք առողջ մնալ ազգովին»։

Քանի մը օրէն կ'աւարտի մեր թերթօնը

«Մ Ա Թ Ա Հ Ա Ր Ի»

որ այնքան յուզումով կարդացուեցաւ։

Անմիջապէս յետոյ պիտի սկսինք նոր թերթօն մը, Անգլիացի հռչակաւոր վիպագիր՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍԻ

«ՉՈՐՍ ՐԴՐ ՄՐԴԻԿԸ»

որ այլապէս հետաքրքրաշարժ է եւ յուզումնալից։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (15)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալմուքներու մահուան թափօրը

Սակայն Չէպէք Տորչ կոչում ըրաւ Տորղուտներու կրօնական ոգիին եւ յաջողեցաւ։ Լամաները, քուրմերը՝ թիկունք եղան իրեն եւ բոլոր արձանագրութիւնները մէջտեղ հանեցին, "որպէս" զի ժողովուրդին ցոյց տան թէ Աստուծոյ դէմ հնազանդ ըլլալու պարտաւորութեան մը կատարումն էր առաջարկուած այդ գաղթը։ Նոյն իսկ հանը որ եւ է կասկած չունէր եւ չէր գիտեր թէ իր եղբօրորդին առանց իրեն կատարած էր այդ խորհրդակցութիւնները, եւ ամէն բանի հաւանութիւն տուաւ։

Սակայն շուտով Ռուսիա սկսաւ կասկածոտ վերաբերում ցոյց տալ, եւ Տորղուտները միայն անով կրցան մեղմացնել իր անվստահութիւնը որ, Թուրքերուն դէմ մղուած պատերազմին համար 30,000 ձիաւորներ դրին ցարուհիին տրամադրութեանը տակ։ Թէեւ այս զօրագունդը փառաւոր կերպով կռուեցաւ՝ բայց Կատարինէ Բ.ը ապերախտ գտնուեցաւ, եւ այսպէս կրօնական դրդապատճառին վրայ բարդուեցաւ նաեւ ըմբոստացած ազգային հպարտութիւնը։

Եւ 1771 յունուար 5ին, բոլորովին յեղակարծօրէն ճամբայ ելան Վոլկայի արեւելեան եզերքը բնակող ցեղերուն պատկանողները։ Արեւմտեան եզերքին վրայ հաստատուած Տորղուտները, թիւով 100,000, չհետեւեցան այս կարգախօսին եւ դեռ մինչեւ այսօր մնացած են իրենց տեղերը։

Չի գիտցուիր թէ ի՛նչ բան զիրենք զրկած է մնալու։ Բոլոր ժողովուրդին այս ելքը յետաձգուած էր ձմրան ամենախիստ եղանակին, որպէս զի Վոլկայի արեւմտեան ափը գտնուող ցեղակիցներուն յարմար առիթ ներկայացնէր սառած գետին վրայէն անցնելու։ Թէ արդեօք սառը բաւական կարծրացած չէ՞ր դեռ եւ կամ թէ արդեօք Տորղուտները կը վախնայի՞ն Ռուսերէն՝ այս պարագան ճշդուած չէ երբեք։

Ընդարձակ ճակատի մը վրայ դէպ ի Արեւելք կը թաւալէր մարդկային աչքի համար անհասանելի այդ կարաւանը, — բազմութիւնը հարիւր հազարաւոր մարդոց, այրերու, կիներու, մանուկներու, եւ միլիոնաւոր ձիերու, էշերու, ուղտերու, ոչխարներու, այծերու եւ ահագին խառնակոյտ կառքերու եւ սայլերու։

Եօթն ամիս տեւեց այս ճամբորդութիւնը, որու ընթացքին 260,000 մարդիկ մեռան թշնամիին սուրէն, անօթութենէ եւ կամ ցուրտէ ու ամէն տեսակ հիւանդութիւններէ։ Ռուսերուն կողմէ ակնկալուած հետապնդումէ մը կարելի եղածին չափ շատ առաջ անցնելու համար՝ ամենամեծ արագութեամբ կտրուեցաւ մինչեւ Ուրալ գետը երկարող 375 քիլոմեթր տարածութիւնը։

Տորղուտներն այլ եւս միայն 14 օրուան պէտք ունէին։ Կը նշանակէր թէ օրը 80 քիլոմեթր պէտք էր քալէին։ Անհաշիւ էր ճամբուն վրայ մնացողներուն թիւը, կովերն այլ եւս կաթ չէին տար եւ ոչխարները ամբողջ հօտերով կ'իյնային կ'ոչնչանային։ Եւ սակայն, շարունակ կը յառաջանային Տորղուտները լայն ճակատի վրայ, որպէս զի կարենային արօտատեղիներու մէջ վարել իրենց կենդանիները։ Քըրկըզեան տափաստաններուն մէջ Ուրալի Խազախներուն հետ բախում ունեցան եւ միայն մէկ կռուի մէջ ինը հազար պատերազմիկներ կորսնցուցին։ Գայլերն ու ագռաւները շատ վըռնցան այդ իրիկուն, ռազմադաշտին վրայ։

Բայց առաջնորդները միշտ աւելի առաջ կը վարէին պարտուած ժողովուրդը։ Խազախներուն հետ կատարեալ արշաւ մըն էր որ կը կատարուէր, բայց Տորղուտները սկիզբէն իսկ ձախողութեան մատնուեցան, որովհետեւ իրենց ինչքերուն ահագին խառնակոյտերը խոչընդոտ մըն էին իրենց համար։ Այլ եւս դարձ չկար սակայն, մանաւանդ երբ ձիւնն ալ սկսաւ։ Յառաջապահները ամէն ինչ կորսնցուցին տեսութենէ, կառքերը խրեցան խոր ձիւնին մէջ, ու երբ վերջապէս դադրեցաւ ձիւնաբուքը՝ սաստիկ ցուրտը յափշտակեց տասը հազար հազարաւոր մարդոց եւ անասուններու կեանքը։ Արօտավայրեր չկային այլ եւս կենդանիներուն համար, եւ ուրիշ բան չմնաց՝ եթէ ոչ մորթել մնացած բոլոր անասունները։ Մինչեւ յունուարի վերջը եօթանասուն հազար մարդ մեռած էր արդէն։

Փետրուարի առաջին օրերուն Տորղուտներն արդէն հասեր էին Մուղոջար լեռներուն կիրճը, զոր Խազախները փակեր էին նախապէս։ Գերագոյն անձկութիւններու այդ պահէն՝ Տորղուտները գերմարդկային ճիգ մը գործ դրին եւ պաշարելով Խազախները՝ զարկին սպաննեցին մինչեւ ամենայետին մարդը։

Դէպ ի՛ Արեւելք, դէպ ի՛ Արեւելք։ Անօթի, յոգնած եւ բթացած մարդոց նահանջը կը շարունակէր իր դողդոջ յառաջխաղացումը եւ իր թիկունքէն կ'երեւար արդէն ուրիշ նոր վտանգ մը։ Ռուսերը կը մօտենային եւ անոնց միացեր էին նաեւ Պաշքըրները եւ Քըրկըզները, որոնք որպէս մահմետականներ՝ մահացու թշնամիներ էին պուտտայական Տորղուտներուն։ Ահա դարձեալ ճշմարիտ արշաւ մը սկսան գաղթողներու զանգուածները, որոնք չէին կրնար սակայն կորսնցնել իրենց հալածիչներէն եւ ոչ ալ կրնային իրենց հետքը ջնջել տափաստանին մէջէն, որովհետեւ օրուան մէջ հարիւրաւորներով ուժաթափութենէ գետին ինկած էին եւ մնացածները ճամբայ ցոյց կուտային թշնամիներուն։

Քալէ՛լ, քալէ՛լ, եւ իրիկունները, մահու չափ յոգնած՝ թանձր ձիւնին մէջ խորասուզուիլ, — այս էր ահա Տորղուտներուն օրը։ Յաջորդ առտուն շատերը չէին արթննար այլ եւս եւ անոնք ամէնէն երջանիկներն էին։ Անզգայացած եւ իրենց հարազատներուն կորուստէն ընկճուած՝ այս զարհուրելի ողբերգութենէն վերապրողները դանդաղօրէն կը քալէին դէպ ի Աւետեաց Երկիրը։ Յուսահատութեան աղաղակը դէպ ի երկինք կը բարձրանար, բայց կը կորսուէր անլսելի։

Այսպէս անցաւ ձմեռը, եկաւ գարունը, իրեն հետ բերելով լաւագոյն արօտավայրեր։ Մայիսի վերջերը Տուրղայ հասեր էին Տորղուտները, եւ կը կարծէին որ ապահով են այլ եւս։ Բայց ի՛նչ գնով։ 250,000 մեռեալ, եւ ոչ մէկ եզ, ոչ մէկ կով, ոչ մէկ ոչխար, ոչ մէկ այծ, միայն դեռ քիչ թիւով ջորի եւ ձի։

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

բանուած են։ Մոսկուայի անգլիական դեսպանը հետեւեալ վեց հարցումները ուղղած է խորհրդային իշխանութեան,— 1) բանտարկեալները դատի պիտի ենթարկուի՞ն։— 2) Եթէ այո, հրապարակայի՞ն պիտի ըլլայ դատավարութիւնը։— 3) Եթէ չպիտի դատուին, անոնց դէմ կատարուելիք գործողութիւնը ոստիկանական քննութի՞ւն պիտի համարուի, եւ եթէ այդպէս է, գաղտնի՞ պիտի ըլլայ հարցաքննութիւնը։— 4) Բանտարկեալները եթէ դատի յանձնուին, պիտի կրնա՞ն փաստաբան բռնել, անգլիացի կամ ռուս։— 5) Որո՞նք են այն դատական իշխանութիւնները որ սկսան հարցաքննութիւնը եւ պատասխանատու են ձերբակալութեանց։— 6) Ճի՞շդ է որ անգլիական հպատակներուն վերագրուած արարքները ենթակայ են մահապատժի, խորհրդային օրէնքով։

Խորհրդային իշխանութիւնը այս հարցումներուն մէկ մասին միայն պատասխանած է, այն ալ խուսափողական եղանակով մը։

Կացութիւնը Գերմանիոյ մէջ

Տոքթ. Լութէր, Բայխսպանքի տնօրէնը, որուն ծուռ կը նայէր նոր իշխանութիւնը, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն։ Յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Շախթ, նախկին տնօրէնը, որ տիրաբար վարած է դրամատունը՝ 1923էն մինչեւ 1930։ Տոքթ. Լութէր աւելի չափաւոր էր եւ խաղաղասէր։

⁂ Լայփցիկի ոստիկանութիւնը արգիլեց մեծ նուագահանդէս մը, որուն վարիչը Հրեայ մըն էր։

Պերլինի մէջ հարիւր, գաւառներու մէջ 30 լեհահպատակ Հրեաներ վայրագութեանց եւ դրամաշորթութեան ենթարկուած ըլլալով, լեհական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց։

Խորհրդարանին ընկերվարական երեսփոխանները որոշեցին ներկայ չըլլալ այն արարողութեան որ պիտի կատարուի Փոցտամի բերդաքաղաքի մայր եկեղեցիին մէջ, նոր խորհրդարանին բացման առթիւ։ Այս առթիւ հրաւիրագիր ուղղուած է բոլոր երեսփոխաններուն, բաց ի համայնավարներէն։ Ընկերվարականները ներկայ պիտի ըլլան բուն խորհրդարանին բացման։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Աշխատանքի նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով գործազրկութիւնը կը նուազի։ Զգալի նուազումը ցուցնեն նպաստառաշխ հաստատութիւնները։ Մարտ 4ին, նպաստընկալներուն թիւն էր, 331,816, իսկ մարտ 11ին՝ 329,858, այսինքն 1958 պակաս։

Երեսունը ինը նահանգներու մէջ գործազուրկներու թիւը պակսած է 3597. իսկ 22 նահանգներու մէջ աւելցած է 1353։ Այս վերջին գումարին մէջ է Սէնի նահանգը, 1186ով։ Ութ նահանգներու մէջ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը կայուն է. 21 նահանգներու մէջ ո եւ է գործազուրկ չկայ։

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ԱՐՏՕՆԵՑ ԽՄԵԼ

Մ. Նահանգներու Ծերակոյտն ալ վաւերացուց այն օրէնքը որով կ'արտօնուի թեթեւ գարեջուրի եւ գինիի գործածութիւնը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆի «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրներով։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլան ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ՍԷՆԹ-ՄԱՐԿՐԻՏԻ եւ ՍԷՆ-ԼՈՒԻ ենթակոմիտէները միասին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Սէնթ-Մարկրիտի մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրներով։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբի ընկերները ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 6.30ին իրենց սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսական Բանակի Հայ Նախկին Կամաւորներու Միութեան ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 6, rue Grange Batelière, Métro Peletier կամ N. D. de Lorette։ Կը հրաւիրուին արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած ֆրանսական բանակի բոլոր հայ կամաւորները։

Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ՄԱԹԱ ՀԱՐԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ 1917ԻՆ

Իրենց հետեւեցան միւս երկու ինքնաշարժերը, որոնց մէջ նստած էին մնացեալ պաշտօնեաները։

Դրան առջեւ հաւաքուած լրաբերները ապշահար բացագանչութիւններով ողջունեցին այս թափօրը։ Իրենցմէ մէկը ցատքեց առաջին կառքին վրայ ու պատուհանէն ներս նայեցաւ. անոր քնը փախեց զայն։ Ամէնքն ալ խումբով վազեցին դէպ ի իրենց ինքնաշարժերը կամ հեծանիւները։ Կառքերը սրընթաց անցան Փարիզի ամայի փողոցներէն։

Մաթա Հարի կ'երթար Վէնսէնի անտառը։ Ձիւնեցան բնաւ։ Քոյր Վերոնիքայի այտերուն վրայ կը տեսնուէին արցունքի կաթիլներ։ Լրաբերները ոսկահար չուներու նման կը հալածէին ինքնաշարժերը, արշալոյսին կիսաստուերին մէջ։

Ժամը հինգը անցած էր. քաղաքը նոր կ'արթննար իր քունէն։

6.

Քաջութիւնը արդիւնք է յաճախ երեւակայութեան պակասին կամ անոր բոլորական ընդհարումին։ Միտքը չի կրնար սաւառնիլ. կը կասի։ Այս օրհնութիւնը հազուադէպ է կիներուն մօտ։ Այն բաները զորս այրը կը տեսնէ երկար խորհրդածութենէ ետք, կնոջ միտքին մէջ կը տպաւորուին ակնթարթի մը մէջ։ Եթէ կիները անկարող են դիմագրաւելու յանկարծական մահուան մը անողոք ճակատագիրը, պատճառը այն է որ սարսափը անոնց երեւակայութեան վրայ կը լուսանկարուի մէկ վայրկեանի մէջ։ Այնպէս որ, քաջութիւնը կիներուն համար իրական ու ճշմարիտ առաքինութիւն մըն է։

Առաքինութի՞ւն էր, սակայն, Մաթա Հարիի ցոյց տուած քաջութիւնը այդ առտուն, Վէնսէնի անտառին մէջ։ Կրցա՞ւ աչքերուն առջեւ պատկերացնել գնդակներով ծակծկուած ու արիւնոտ իր մարմինը։ Տարակոյս չկայ որ Մաթա Հարի անխուսափելի ու մօտալուտ մահուան առջեւ ցոյց տուաւ բացառիկ քաջութիւն մը։

Երբ անտառը հասան ու կառքէն իջաւ՝ ծառերով եզերուած բերդին առջեւ, այնքան հպարտ էր իր երեւոյթը եւ իր քայլերը այնքան ինքնավստահ որ, կարելի չէր ըսել թէ այնտեղ հաւաքուած բազմութենէն ինքն էր որ պիտի տանջուէր յանկարծական մահուան մը ճիրաններուն մէջ։

Հրացանակիրներու ջոկատը այնտեղ էր, ինքնաշարժերէն քանի մը քայլ հեռու։ Արշալոյսին աղօտ լոյսին մէջէն, Մաթա Հարի չնշմարեց զանոնք անմիջապէս։ Բայց երբ տասնապետը հրամայեց իր զինուորներուն բարեւի կենալ ու անտառին անդորրութեան մէջ լսուեցաւ զէնքերուն ձայնը, Մաթա Հարի նայեցաւ անոնց՝ իր ժպիտին խոժոռ գեղեցկութիւնը շրթունքներուն վրայ։ Կրնար յայտնել իր շնորհակալութիւնը անոնց ներկայութեան համար։ Ուրա՞խ էր արդեօք որ վերջ պիտի դնէին այդ եւս իրեն դէմ լարուած դաւերն ու նենգութիւնները։ Կամ, կը հաւատա՞ր տակաւին թէ չէին գնդակահարեր զինքը։

Բայց, զգաց որ հասած էր վայրկեանը։ Փաստաբանը իր թեւերուն մէջ առաւ անոր գլուխը եւ ծերունիներու դողդոջուն խանդովը համբուրեց զայն։ Քահանան բռնեց աղջկան ձեռքը ու փսփսաց Աստուծոյ օրհնութիւնը միօրինակ արտասանութեամբ ու եղանակով։ Անորոշ էին իր բառերը եւ յուզում մը կար իր ձայնին մէջ։

Մաթա Հարի — Լիան անտարբեր էր այս բոլորին հանդէպ։ Գթութեան Քոյրը, որ իր մատներուն մէջ առած էր անոր ձեռքը, դառնօրէն կը հեծկլտար։ Այդ աւուր վայրկեանին, Մաթա Հարի հետաքրքրուած էր միայն Քոյր Վերոնիքայի արցունքներով։ Իր ձեռքերուն մէջ առաւ անոր երկու երեսները, վեր բարձրացուց գլուխը, նայեցաւ անոր կարմրած աչքերուն որ տառապանքով կը դիտէին զինքը ու ժպիտով մը ըսաւ.

— **Ne pleurez pas, sœur Véronica. Ne pleurez pas! Soyez gaie comme moi.**

(Մի լաք, Քոյր Վերոնիքա, մի լաք։ Զուարթ եղէք ինծի պէս)։

Ու յետոյ դառնալով տասնապետին, հասկցուց թէ պատրաստ էր։

Տասնապետը առաջնորդեց զայն այն վայրը ուր ձող մը տնկուած էր։ Մարկրիթ Ֆրանսիյա եւ Լաթիշէյլ, պատերազմի երկու լրտեսահետները այդ միեւնոյն ձողին կապուած էին չուաններով՝ գնդակահարուելու համար։ Տասնապետը բերաւ չուանը. Մաթա Հարի գլուխը թօթուեց եւ ըսաւ.

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ պարոն. կը նախընտրեմ կենալ առանձին եւ կրնամ կենալ։

Տասնապետը թաշկինակ մը հանեց գրպանէն, Մաթա Հարիի աչքերը կապելու համար։ Աղջիկը մերժեց դարձեալ։

— Աւելի լաւ է, սակայն, Տիկին. ոչ մէկ բան չէք տեսներ։

Մաթա Հարի խնդաց։

— Բայց ինչո՞ւ չտեսնեմ, պարոն. կը կարծէք որ աչքերս կապուած աւելի քի՞չ կը տեսնեմ...

Տասնապետը աղաչեց։ Վերջին քանի մը վայրկեաններու ահաւորութիւնը սկսած էր յուզել զինքը։ Մաթա Հարի նշմարեց տառապանքը անոր նայուածքին մէջ. առանձին էին, ինքը եւ տասնապետը այդ կարճ հեռաւորութեան վրայ — կին մը եւ այր մը։ Մաթա Հարի դիտումնաւոր նայուածք մը նետեց անոր աչքերուն, նայուածք մը որ ուղղած էր շատ մը մարդոց։

— Օրէ՞նք է որ աչքերս կապուին, պարոն, հարցուց։

— Ո՛չ, Տիկին։

— Եթէ նոյն իսկ այդպէս հրամայուած ըլլար ձեզի, պիտի ուզէիք թերեւս ինծի ընել այդ շնորհը, այնպէս չէ՞...

— Անշո՛ւշտ, Տիկին...

Խեղդուկ ձայն մը ունէր տասնապետը։ Մաթա Հարի ժպտեցաւ դարձեալ։ Այդ վայրկեանին անգամ կը զգար իր ներքին ուժը եւ հաւանաբար անընդունելի կը կարծէր իր անձը։

— Ինչո՞ւ այսպէս կ'ուշանայ, հարցուց տնօրէնը խիստ ձայնով մը։

Տասնապետը անմիջապէս հեռացաւ աղջիկէն։ Մաթա Հարի կեցած էր հիմա առանձին՝ հեղհեղուկ մարող լոյսին նման ժպիտ մը իր դէմքին վրայ, երբ պատերազմական ատեանին անդամը աճապարանքով կարդաց մահավճիռին հրամանագիրը.

— Պատերազմական երրորդ ատեանի հրամանով, այս կինը՝ Մաթա Հարի, մահուան դատապարտուած է լրտեսութեան համար։

Մաթա Հարի կը խաղար իր սամոյրէ վերարկուին կոճակներով, երբ ջոկատը իրմէ քանի քայլ հեռու մէկ գծի վրայ դիրք առաւ։

Գրեթէ չնայեցաւ այդ զինուորներուն։ Ժպիտը պայծառութիւն մը եւ նոր փայլ մը տուած էր իր դէմքին։

Արշալոյսի առաջին շողերը տարածուեցան ծառերուն վրայ։

Տասնապետը մերկացուց իր սուրը եւ հրամայեց.

— Պատրա՛ստ...

Զինուորները իրենց ուսերուն վրայ բարձրացուցին զէնքերը։

Եւ ճիշդ այդ վայրկեանին, կրակելու հրամանը դեռ չարձակուած, Մաթա Հարի արագ շարժումով մը բացաւ իր սամոյրէ վերարկուն, ցուցադրելով ճառագայթող մերկութիւնը իր ամբողջ մարմնին։ Պատրաստ էր ընդունելու գնդակները իր մսին վրայ։

Տաժանելի էր լռութիւնը որ յաջորդեց այդ յանկարծական շարժումին։ Տասնապետը տեսաւ վտանգը [illegible] պատրաստած էր Մաթա Հարի, [illegible]ցաւ եւ առանց վայրկեան մը [illegible]լու, պոռաց.

— Կրա՛կ...

Հրացանները պայթեցան միասին՝ ակնթարթի մը մէջ։ Ձող[illegible]վը, ծառերուն տակ տապալեցաւ Մաթա Հարիի մարմինը, սամոյրէ վերարկուին հետ։

Տասնապետը մօտեցաւ, գրպանէն հանեց ատրճանակը։ Մաթա Հարի մեռած անասունի մը [illegible]ուած էր խոտին վրայ. կը [illegible] իր դէմքին միայն մէկ կողմը։ [illegible]պետը քաշեց ատրճանակը [illegible] կանչին. դիակին գլուխը հար[illegible] սատակութենէն վեր բարձրա[illegible] ինկաւ դարձեալ։

— **Pour défiler — En avant!** M[illegible] հրամայեց տասնապետը։

Երկու վեցեակ զինուորներ [illegible] սպաններ էին այդ կինը, մեք[illegible] շարժումով մը հեռացան՝ հնչեց[illegible] իրենց փողերը։

Քոյր Վերոնիքան ծնրադիր [illegible] թէր։

— Մարմինը ուղղ կա՛յ, [illegible] պատերազմական Ատեանին [illegible] ու նայեցաւ փաստաբանին որ [illegible] տեր էր փրկել այդ աղջիկը։ Փ[illegible] բանը չբարձրացուց գլուխը։

Մարմինին տէր չկար. դիակ[illegible] ան՝ փռուած ծառերուն տակ, [illegible] րէ վերարկուին մէջ։

Թարգմ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔ[illegible]
(ՎԵՐՋ)

« THE PORTRAIT OF A SPY
(The Story of Mata Hari)
By Temple Thurston

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՄԱՐՏ 1933

19 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2141

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՍՊԱՐԷԶԸ ԲԱՑ Է ԲՈԼՈՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մեր մէջ դաս մը մարդիկ վարակուած են հիւանդագին մարմաջով մը:

Անոնք տարին տասներկու ամիս արհեստական միջոցներով դէմ դիմաց կը հանեն այս կամ այն կազմակերպութիւնը: Մէկը փարփարելու եւ միւսը փառաբանելու համար:

Այսպէս, անոնք չեն հանդուրժեր որ Համազգային ընկերութիւն մը կազմուած է Եգիպտոսի մէջ:

Եւ, ամբոխին կեր հայթայթելու, արիւն պղտորելու համար, կ'ուզեն հաւատցնել թէ այդ ընկերութիւնը ստեղծուած է՝ Բարեգործականին ճամբան փակելու համար:

Նոյն տխուր ատգմախաղը՝ զանազան Կարմիր Խաչերու գործունէութեան առթիւ:

Որ եւ է թիւրիմացութիւն հարթելու համար, յայտարարենք, անգամ մը եւս, թէ մենք աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը գտնենք միաձոյլ, համատարած, հաստարմատ կազմակերպութիւններ:

Չարիք է իրարու մէջ ձուլել, իրարմով լրացնել, համախմբել եւ կեդրոնացնել մանր – մունր միութիւնները, որոնք դատապարտուած են կա՛մ անգործութեան, կամ անհետացման:

ՅԱՌԱՋի հաւաքածոն թղթատելով, կարելի է երկու հատոր գրքի նիւթ գտնել՝ ի պաշտպանութիւն այս հիմնական տեսակէտին:

Արդ, անխախտ պահելով տեսակէտը, գործնականին մէջ կը դիմաւորենք երեւոյթներ, որոնք բացատրութեան կարօտ են: Այսինքն, կ'արդարացնեն կարգ մը անջատ կազմակերպութիւններ:

Խօսինք օրինակներով:

Մեր դիրքը շատ յստակ է՝ Բարեգործականին հանդէպ: Կը քննադատենք խստօրէն, բայց ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի քանդել զայն, եւ անոր տեղը դնել ուրիշ հաստատութիւն մը:

Անոնք որ կը սիրեն հակառակը պնդել, պարզապէս խուժանավարութիւն կը փորձեն:

Բայց, Բարեգործականը ունի ձուլածոյ ծրագիր – կանոնագիր մը, եւ նոյնքան քարացած հոգեբանութիւն:

Աշխարհ մը փոխուեցաւ: Կը փոխուի ամէն օր: Բարեգործականը մնաց այն ինչ որ էր առաջին օրէն:

Աշխարհ մը հոգ ունինք այսօր: Բարեգործականը չի շեղիր ո՛չ իր գիծէն, ոչ ալ իր բռնած ճամբէն:

«Համազգային»ը հեռաւոր կապ անգամ չունի Բարեգործականին հետ, իբրեւ մրցակից կամ խոչընդոտ:

Ուղղակի մեր այսօրուան պայմաններէն ծնած, ակներեւ պակաս մը լրացնելու կոչուած հաստատութիւն մըն է ան, որ կը յիշեցնէ նախկին Միացեալը, շատ համեստ սահմանի մը մէջ:

Եթէ Բարեգործականը դառնար իսկապէս ժողովրդական, արդիական եւ ճկուն, անշուշտ պէտք չպիտի ունենայինք ոչ Համազգային ընկերութեան, ոչ ալ զանազան «Կրթասիրաց»ներու եւ «Ուսումնասիրաց»ներու:

Եթէ Բարեգործականի վարիչները քաջութիւնն ունենային իրենց իսկ մշակած նոր ուղեգիծը անկեղծօրէն, յստակօրէն ձեւակերպելու եւ գործնականացնելու, կարելի էր համակերպութեան մը գալ:

Նոյնը եւ Կարմիր Խաչերու մասին:

Պատերազմէն առաջ, ունէինք միայն մէկ Կարմիր Խաչ:

Պատերազմը վերիվայր շրջեց շատ մը բաներ, եւ Կարմիր Խաչերն ալ բաժնուեցան երկուքի, — ժողովրդական եւ «պետական»: (Ամերիկայի մէջ՝ երեք են այժմ, — ժողովրդական, պետական եւ ռամկավար):

Ինչո՞ւ պատահեցաւ այս չարիքը:

Անո՞ր համար որ մարդիկ աւելի փորձառու եւ իմաստուն դարձան:

Ո՛չ: Բանդիտութեան հով մը փչեց գաղութներու գլխուն, եւ մարդիկ «պետականութիւն» հոլովելով, նոր ճեղք մը բացին:

Որովհետեւ սկզբնական, համաժողովրդական Կարմիր Խաչերուն ջերմ աջակից մըն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ Երեւանը պատերազմ հրատարակած է Դաշնակցութեան դէմ, անջատումը դարձաւ անխուսափելի: Զանազան առիթներով փորձեր եղան հաշտեցութեան մը գալու, բայց անօգուտ:

Արդ, այն Կարմիր Խաչերը որ «պետական» կը կոչուին, բռնա՞ծ են ամբողջ հրապարակը: Ուրիշ խօսքով, կը գոհացնե՞ն բոլոր պահանջները:

Դժբախտաբար ոչ: Գաղութներ ունինք ուր հետքը չկայ «պետական»ի, եւ ասպարէզին վրայ կ'երեւան Կարմիր, Կապոյտ կամ Գթութեան Խաչեր (անունները յարմարցուցած են տեղական օրէնքներուն):

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, պետական (Տիկնանց) Կարմիր Խաչը կեդրոնացած է Փարիզ: Չունի ո՛ր եւ է մասնաճիւղ՝ Փարիզէն դուրս:

Այստեղ ալ, ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնի արհամարհել, հարուածել կամ տկարացնել Տիկնանց Կարմիր Խաչը: Ընդհակառակն: Մօտէն գիտենք եւ յաճախ արձանագրած ենք անոր հանրօգուտ ձեռնարկները:

Եւ սակայն, սահմանափակուած ըլլալով իրեն յատուկ շրջանակի մը մէջ, Տիկնանց Կարմիր Խաչը չընդգրկեր ամբողջ Ֆրանսան: Չի կրնար հասնիլ այս գաղութի բոլոր պահանջներուն:

Իսկ պահանջները կան ու կը ծանրանան ամէն օր:

Եթէ միայն փառքի, մրցակցութեան համար հաստատուած ըլլար ժողովրդական Կարմիր Խաչը, ի՞նչպէս կրնար կազմել 150 մասնաճիւղեր, 6000 անդամ – անդամուհիներով: (750 — 1000 միայն Ֆրանսայի մէջ):

… Խորհրդածութիւններ՝ Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ, որ կը տօնուի այսօր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հեռագրէ. — Մարտ 16ին, բրիտանական դեսպանը այցելեց Պ. Լիտվինովի եւ անոր հաղորդեց Պ. Պոլտուինի բրած յայտարարութիւնը՝ անգլիական տան մը ներկայացուցիչներուն ձերբակալութեան մասին: Դեսպանը մանրամասնօրէն պարզեց Պ. Պոլտուինի յայտարարութեան փաստարկութիւնները: Պ. Լիտվինով իր պատասխանին մէջ յայտարարեց թէ Անգլիան պարզապէս կը պահանջէ խորհրդային օրինագրքի տրամադրութիւններէն փրկել իր հպատակները եւ ապահովել անոնց անպատիժ մնալը՝ ո՛ր եւ է արարքի եւ ոճիրի մէջ եւ կամ, երր ո եւ է Անգլիացի ոճիրով ամբաստանուի, անմիջապէս ընդհատել հարցաքննութիւնը, հակառակ վկայութեանց, ապացոյցներու եւ նոյն իսկ խոստովանութեանց, անմիջապէս որ իր կառավարութիւնը յայտնէ թէ անոնք անմեղ են: Այս պահանջները անընդունելի են անկախ երկրի մը կառավարութեան համար: Դեռ վերջերս, արտասահմանի մէջ, ձերբակալուեցան եւ ամբաստանութեան տակ առնուեցան մարդիկ որ շատ կարեւոր դիրքեր կը գրաւէին: Ամբաստանութիւններ եղան, նոյնպէս, կարեւոր դրամատուններու ներկայացուցիչներուն դէմ: Այսպիսի դէպքեր անպատճառ կը պատահին. անոնք պէտք չէ որ եւ է ազդեցութիւն գործեն միջազգային յարաբերութեանց վրայ, որոնք կը ղեկավարուին աւելի կարեւոր եւ աւելի խոր նկատումներով քան անհատ քաղաքացիներու կամ առեւտրական տուներու շահերը:

Իբրեւ պատասխան դեսպանին հարցման, Պ. Լիտվինով յայտարարեց թէ ձերբակալուած Անգլիացիները պիտի դատուին համաձայն պատժական օրէնքի 58րդ յօդուածին. հարցաքննութիւնը կը վերջանայ արդէն եւ Քաղաքական Բաժինը որոշած է մօտերս Գերագոյն Ատեանի դատախազին յանձնել թղթածրարը: Այդ ատեանին առջեւ պիտի տեսնուի դատը:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ Լիտվինովի այս պատասխանին եւ դեսպանին հաղորդած ուրիշ տեղեկութեանց վրայ, կառավարութիւնը ուժգնօրէն ազդարարած է խորհրդային իշխանութեան, թէ՝ եթէ մէկդի չդնէ կամ որ եւ է ձեւով չապացուցանէ չորս ճարտարագէտներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնները, անգլեւռուս յարաբերութիւնները պիտի խզուին:

Ինչպէս կը յիշուի, անգլեւռուս դաշնագիրը խզուեցաւ վերջերս եւ նոր բանակցութիւններ պիտի կատարուէին ապրիլ 15ին: Ուրեմն, եթէ Մոսկուա գոհացում չտայ, այլ եւս նոր բանակցութիւն չպիտի կատարուի: Բրիտանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ չորս ճարտարագէտներուն դէմ եղած մեղադրանքները ծիծաղելի են եւ անհիմն:

Մաքտօնըլտ-Մուսոլինի տեսակցութիւնը

ՖՐԱՆՍԱՆ ԴԺԳՈՀ, ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ՝ ՎԵՐԱՊԱՀ

Քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը սպասեն Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներուն տեսակցութեան, եւ մանաւանդ անոր արդիւնքին:

Պ. Մաքտոնըլտ երէկ իսկ, Հռոմի մէջ, սկսաւ իր խորհրդակցութիւնը Պ. Մուսոլինիի հետ: Իրեն կ'ընկերանայ արտաքին նախարարը:

Փարիզի մէջ յուսախաբ եղած են Անգլիոյ վարչապետին զինաթափութեան ծրագրէն, որուն հիմնական մասերը հաղորդած էինք երէկ: Ազգայնական թերթերը գիտել կուտան թէ Անգլիան շահաւոր կ'ելլէ այդ ծրագրէն, թէ՛ ցամաքային, թէ՛ ծովային եւ թէ՛ օդային ուժերու տեսակէտէն: Միայն 250 օդանաւ կը զեղչէ, միեւնոյն ատեն պահելով իրաւունքը՝ օդային ռմբակոծութիւն կատարելու Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ: Կը չահի նաեւ Գերմանիան, ստանալով բացարձակ եւ անմիջական հաւասարութիւն:

Գերմանական մամուլը վերապահ է առ այժմ, թէեւ պաշտօնական շրջանակներու մէջ գոհ կ'երեւան:

Ֆրանսա կ'աշխատի իր շուրջը համախմբել Լեհաստանը, Փոքր Համաձայնութիւնը եւ միւս դժգոհ պետութիւնները:

«Պիտի ոչնչացնենք մարքսիզմը»

ՎԵՑ ՀԱՐԻՒՐ ԿԱՐՄԻՐ՝ ԲՌՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Պ. Կէօրինկ, Հիթլէրի աջ թեւը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ճառի մը մէջ.

— Ես այնքան վատ չեմ որ ուրանամ անոնք որոնք ծայրայեղութիւններ գործեցին իրենց ուրախութեան թափին մէջ: Ես ամբողջովին կը հովանաւորեմ զանոնք: Եթէ սխալներ գործեցին, իրենց պետերն ու ես ինքս պատասխանատու ենք: Մենք մաքրագործման ձեռնարկեցինք, եւ մինչեւ ծայրը պիտի երթանք: Ինծմէ առաջ խօսող բանախօսը ըսաւ թէ մարքսականութիւնը այլ եւս պէտք չէ վերադառնայ Գերմանիոյ մէջ. ես կ'աւելցնեմ թէ՝ ոչ միայն այլ եւս չպիտի վերադառնայ, այլ եւ բնաջինջ պիտի ըլլայ: Մենք ոչ միայն պիտի ոչնչացնենք այդ ժանտախտը, այլ եւ անոր անունը պիտի հանենք բոլոր գիրքերէն: Ցիսուն տարիէն, Գերմանիոյ մէջ այլ եւս մարդ չպիտի գիտնայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ բառը»:

⁂ Վիւրթէնպէրկի մէջ, 13րդ զօրաբանակին բանակատեղին վերածուեցաւ աշխատանքի դաշտի մը: Այժմ Վիւրթէնպէրկի բանտերուն մէջ կը գտնուին 600 համայնավարներ, որոնք այդ բանակատեղին պիտի փոխադրուին եւ պիտի դատապարտուին բռնի աշխատանքի «որպէս զի խելքի գան», ինչպէս կը յայտարարեն հիթլէրականները:

⁂ Հակահրէական շարժումը կը ծաւալի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Հիթլէրական փաստաբանները ժողով գումարելով, որոշեցին ծրագիր մը ներկայացնել որուն համաձայն գերմանական դատարաններէն պիտի վտարուին բոլոր հրեայ եւ բոլշեւիկ փաստաբանները, դատաւորները, պաշտօնեաները եւ նոտարները: Միեւնոյն ատեն պիտի լուծուին բոլոր փաստաբանական կաճառները, զուտ ձգելու համար հրեայ թէ մարքսեան:

Պերլինի պետական լիազօրը հրամայեց հիւանդանոցներէն վտարել բոլոր հրեայ բժիշկները: «Պէտք է որ գերմանացի հիւանդները դարմանուին գերման բժիշկներու կողմէ»:

⁂ Լուրի մը համաձայն, Պերլինի խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը պիտի լուծուի եւ ուրիշ մայրաքաղաք մը պիտի փոխադրուի: Պերլինի խորհրդային դեսպանը ստիպողաբար Մոսկուա կանչուեցաւ:

⁂ Բանտային Հրեաները որոշեցին պոյքոթ հռչակել գերմանական ապրանքներուն դէմ: Այս թելադրանքը պիտի ընեն նաեւ Մ. Նահանգներու Հրեաներուն:

Ծրագիրը կը թելադրէ բոլոր հրեայ փաստաբանները ասպարէզէն քշել չորս տարուան ընթացքին, տարին մէկ չորրորդ համեմատութեամբ:

⁂ Կարգ մը նահանգներ արգիլեցին «կայս. դրօշակներու» հանրապետական կազմակերպութիւնը:

Պերլինի քաղաքապետական խորհուրդին անդամներէն երկու համայնավարներ երբ ժողովի կ'երթային, ձերբակալուեցան: Հրաման տրուած է ձերբակալել ո եւ է համայնավար երեսփոխան որ քաղաքապետարան կ'երթայ:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԸ 40 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆրանսայի հարկատուներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը որոշեց բողոքի ցոյցեր կազմակերպել քառասուն քաղաքներու մէջ, այսօր, կիրակի, ժամը 2.30ին, ելմտական նոր օրէնքներուն դէմ:

Սէնթ Էթիէնի քաղաքապետը արգիլեց այդ քաղաքին մէջ ծրագրուած բողոքի ցոյցը, վախնալով խռովութիւններէ:

Գործադուլը Պէյրութի եւ Հալէպի մէջ

ԳԱՄԵՐ ԿԸ ԳԱՄԵՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն (10 եւ 11 մարտ) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Գործադուլը կը շարունակուի սաստկութեամբ: Կառավարութիւնը ամէն միջոցի դիմած է, բայց անօգուտ: Եթէ նոյնութեամբ ընդունի շարժավարներուն պահանջները, պետական ելմտացոյցը մէկ միլիոն ոսկի բաց պիտի ունենայ:

Շարժավարները գործադուլին օգնելու համար, Պէյրութի բոլոր պէնզին ծախող վաճառականները փակ պահեցին իրենց խանութները, որով բազմաթիւ անձնական ինքնաշարժներ ստիպուեցան բանտարկուիլ իրենց կառատուններուն մէջ: Կարգ մը աշխատաւորական միութիւններ ընտրած են առանձին յանձնախումբեր, ուժ տալու համար գործադուլին: Շարժավարներու սէնտիքան, դիմում կատարելով Առեւտրական Սենեակին, յայտնած է թէ իրենց այս շարժումը ոչ միայն իրենց իրաւունքներու պաշտպանութեան համար է, այլ ամբողջ երկրի տնտեսական վիճակին բարւոքման կը ձգտի, հետեւաբար կը խնդրէ որ օգնեն գործադուլին:

Ցարդ ոչ մէկ անախորժ դէպք տեղի ունեցած է եւ գործադուլը խաղաղութեամբ յառաջ կը տարուէր: Մարտ 9ին Տրիպոլիէն եկող կառավարական ինքնաշարժ մը, ճամբան գամերու ցանցի մը կը հանդիպի եւ իր քաուչուները կը պայթին: Կառավարութիւնը լուր առաւ թէ Զահլէի եւ Դամասկոսի միջեւ, ճամբան բազմաթիւ տեղեր գամերով ծածկուած է: Զահլէի մէջ քանի մը կառակածելիներ ձերբակալուած են: Տրիպոլիոյ մէջ յարձակում գործուած է «Օթօ Բուլթէն»ի ինքնաշարժներուն վրայ, սակայն շնորհիւ եղած միջամտութեան որ եւ է վնաս չէ պատահած:

Հալէպի մէջ ալ սկսած է գործադուլը: Դամասկոսի մէջ եւս որոշում տրուած է, սակայն ցարդ գործադրութեան չէ դրուած:

Գրած էինք թէ կարգ մը համայնավարական թռուցիկներ տեսնուած են: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է հայ համայնավար մը, Յովհաննէս Աղպաշեան, որ կը գրգռէր շարժավարները:

Շարժավարներու սէնտիքը, ստացած է 200 ոսկի եւ 6 պարկ ալիւր նպաստ, յատկացուելու համար կարօտ վարիչներու: Յանձնախումբեր կազմուած են, շարունակելու համար նպաստի հաւաքումը:

Պէյրութը օրէ օր աւելի սաստկօրէն կը զգայ գործադուլի պատճառած վնասները: Գիւղերէն գնումի համար քաղաք թափող բազմութիւնները չեն երեւիր այլ եւս: Փաստաբաններ, որոնք դատեր ստանձնած էին Լիբանանի զանազան շրջաններու նախադատ դատարաններուն մէջ, չեն կրնար ներկայ ըլլալ դատավարութեանց: Ընդհ. տաղնապ մը յառաջ եկած է: Բազմաթիւ շարժավարներ որոնք պարտաւոր էին օրին ընել իրենց վճարումները, ճարահատ դադրեցուցած են: Իսկ ուրիշներ դատապարտուած անօթութեան: Թէեւ հանգանակութիւնները կը շարունակուին ու կը հոգացուին կարօտ վարիչներու պէտքերը, սակայն այդ կերպով կարելի չէ մեղմացնել ընդհ. պահանջը: Մարտ 10ին ալ կարգ մը տխուր դէպքեր պատահեցան: Հակառակ ոստիկանութեան եւ ժանտարմաներու խիստ հսկողութեան, անձնական ինքնաշարժ մը յարձակման ենթարկուեցաւ Պաթրունի մէջ: Երեք հոգի ձերբակալուեցան: Սայտայի ճամբուն վրայ, շատ մը տեղեր գամեր ցանուած են: Ինքնաշարժները զգուշութեամբ կ'երթեւեկեն: Հեղինակները գտնուած ու ձերբակալուած են:

ՆՈՐԷՆ ԴԱՆԱԿ՝ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Առջի օր, Ալֆորվիլի մէջ երկու Հայեր գինետունէն դուրս ելած ատեն, կռիւի բռնուելով, դանակ խաղցուցին իրարու դէմ: Մէկը, Հաճի Նիկողոսեան, 39 տարեկան, վիրաւորուեցաւ երեսէն. իսկ միւսը՝ Բաղիկեան (?), 32 տարեկան, ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով կռնակէն, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

ՄԵՐ ԶՆԶԻՆ «ԼՈՒՄԱՆ»

Ընկեր խմբագիր,

Ս. ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ), 16 մարտ. — Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընկերներս հանգանակած ենք 137 փրանք, իսկ չէզոքները՝ 209 փրանք: (Կը խնդրենք հրատարակել այս վերջիններուն անունները):

Մեծ է մեր պարտականութիւնը եւ ծանր՝ մեր բեռը: Բայց ինչ որ ըլլայ, մեր վզին պարտքն է առանց տրտնջալու տանիլ մեր տարիներու քաշած տառապանքի ու չարչարանքի ծանր բեռը, մինչեւ որ իյնանք յոգնաբեկ եւ կամ հասնինք մեր հայրենիքը եւ բեռը վար դնենք, հանգիստ շունչ առնելու համար: Չէինք կրնար անտարբեր մնալ Պէյրութի աղէտին հանդէպ, եւ ահաւասիկ կը դրկենք մեր չնչին լումանը: Եւ կոչ կ'ընենք բոլորին որ չթերանան իրենց ազգասիրական պարտականութեան մէջ:

Դաշտի Մշակ

Յ. Գ. — Մեր դրկած դրամին ընդհանուր գումարն է 346. բայց թղթատարի ծախքը զեղչելով, կը դրկենք 341 փրանք:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

— · —

21րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Սէնթ – Մարկրիթի հանգանակութիւնը	341
Գումար	341
Մարտ 15ի գումարը	6366
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6707

ԽՄԲ. — Այս գումարէն 5000 (հինգ հազար) փրանք փոխադրած ենք Պէյրութ, Ազգ. Խնամատարութեան նախագահ Պ. Գասպար Իփէքեանի, Crédit Lyonnaisի միջոցաւ:

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

I

Ցիսուն տարի առաջ մեռաւ այդ անսովոր մարդը, խնկարկուած միլիոնաւոր ջերմեռանդ երկրպագուներու կողմէ եւ ատուած, հալածական՝ աշխարհի հրամանատարներուն բանակին մէջ։

Մեռաւ փոթորկայոյզ կեանք մը ապրելէ յետոյ, այդ կեանքի բոլոր դառնութիւնները ճաշակելէ յետոյ։ Բայց շարունակեց ապրիլ սեւ, չարքաշ աշխատաւոր բազմութիւններու հոգիին մէջ՝ երկրագունդի բոլոր ծայրերում։ Աշխարհածաւալ շարժում մը ստեղծեց եւ մոլեռանդ աշակերտներու, տաղանդաւոր մտածողներու լեգէոն մը յառաջ բերաւ։

Հիմքէն շրջեց պատմափիլիսոփայական տիրող հասկացողութիւնները եւ կառոյց ուշագրաւ, ինքնատիպ վարդապետութիւն մը, որ իր անունը կը կրէ, — Մարքսիզմ։ Անողոք հարուածներ կրեց այդ վարդապետութիւնը իր ծննդեան օրէն ի վեր — 1848 Թուականէն — կատաղաբար քննադատուեցաւ հազարաւոր դատախազներու ձեռքով, շատ բան կորսնցուց, բայց եւ շատ բան կրցաւ փրկել ժամանակի կործանարար ալիքներէն։

Մարդկային պատմութեան մէջ՝ ան տեսաւ միայն դասակարգերու անդուլ պայքար, հակամարտ շահերու բախում։ Եւ շահերու այդ անհաշտ հակամարտութեան մղումով իսկ, անոր կարծիքով կը Թաւալի ու յառաջ կը սլանայ համաշխարհային պատմութեան անիւը, « Հակասութիւնը գերազանցապէս յառաջատար ուժն է » — der Widerspruch ist das Fortleitende — ըսեր էր Հէգէլ, գերման աշխարհի գլխահանճար փիլիսոփան, եւ Մարքս՝ Հէգէլի մոլեռանդ հիացող՝ կը կրկնէր, կը շեշտէր այդ ճշմարտութիւնը։ Հալածական ցեղի մը մեծագոյն զաւակներէն էր, ճակատագրով փոքր ինչ նման իր միւս հանճարեղ ցեղակիցին (Սպինոզա). եւ իր հրէական ծագումը դարձուցեր էր զինքը առանձնապէս կծու, Թունոտ, սկեպտիկ ու խարանող ժամանակակից քաղաքական ու ընկերային կարգերու հանդէպ։ Ահեղօրէն սուր աչք մը ունէր՝ տեսնելու յոռին ամենուրեք, նշմարելու մարդոց ստորին, չոր, նիւթապաշտ հակումները ... Եւ իր իմաստասիրական մարզանքներուն մէջ առաջնակարգ տեղ տուաւ այդ հակումներուն, անոնց վրայ հիմնեց իր համբաւաւոր տեսութիւնը, որ կը կոչուի այլ եւ այլ անուններով — պատմական մատերիալիզմ, տնտեսական մատերիալիզմ, դիալեկտիկական մատերիալիզմ։ Ան կը հակադրուէր բոլոր միւս վարդապետութիւններուն, որոնք դարերէ ի վեր ձգտեր են բացատրել մարդկային պատմութեան ընթացքը, անոր մղիչ պատճառները, ձգտեր են գիտնալ, թէ ի՛նչ ուժեր, ազդակներ են վարեր պատմութեան ու քաղաքակրթութեան դարաւոր ու ալեծուփ հոսանքը սկզբնական շրջաններէն մինչեւ այսօր։ Ոմանք կ'ըսէին թէ հիմնական մղիչը կրօնն է, ուրիշները՝ իմացականութիւնը, գաղափարը, բարոյական հասկացողութիւնները եւայլն։

Ո՛չ, ըսաւ Մարքս, պատմութեան բոլոր շարժումներու տիրական ազդակ կը հանդիսանան մարդոց նիւթական ախորժակները, արդիւնաբերութեան եւ սպառումի պայմանները, դասակարգերու ներհակութիւններն ու կռիւները։ Ասոնք պատմական պրոցէսի բուն իսկ խարիսխն են, մինչ գաղափարը, գիտակցութիւնը, կրօնական, քաղաքական հասկացողութիւնները, փիլիսոփայական այլազան կառուցուածքները, գեղարուեստը, մարդկային մտքի բոլոր բարձրագոյն արտայայտութիւնները սոսկ վերնաշէնքն են, արտացոլումը այդ նիւթական, տնտեսական պայմաններու։

Չափազանցութեան բաժին մը կայ մարքսեան այս հաղճեպ յայտարարութեան մէջ, բայց կայ եւ խորունկ ճշմարտութիւն մը։ Հաճելի էր, օրինակ, աստուածաբաններուն եւ ամէն տեսակ գաղափարապաշտ եւ խորհրդապաշտ մտածողներուն՝ բացատրել Խաչակիրներու մեծադղորդ արշաւանքները դէպի Երուսաղէմ սոսկ կրօնական յափշտակութեամբ, անշահախնդիր եւ անաղարտ մղումներով— մինչ Կարլ Մարքս կը խորհէր իրաւամբ, որ Հռոմի այդ բոլոր պապերը եւ միջնադարեան աւատապետ իշխանները աւելի նիւթական նուաճումներ էր, որ կը հետապնդէին իրենց արեւելեան արկածներուն մէջ եւ ատոր համար կ'օգտագործէին տգէտ, բարեպաշտ ամբոխներու կրօնական խանդավառութիւնը։ Հաճելի էր ամէն կարգի գաղափարապաշտ խորհողներուն՝ բացատրել Ֆրանսական Յեղափոխութեան վիթխարի յորձանքը սոսկ Վոլթէրներու եւ Ռուսսոներու բոցավառող քարոզներով, անոնց ազատաշունչ, վերանորոգչական գաղափարներով — մինչ բուն աստարը այդ մեծ Հեղեղի կը կազմեն նոյն յաւիտենական ընչաքաղց ախորժակները հակամարտ դասակարգերու։ Արդարեւ, դասակարգային պայքարը անվիճելի իրողութիւն մըն էր. Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը եկաւ տապալելու հին, փտած, այլասերած աւատականութիւնը, հողի դասակարգը եւ պատմութեան բեմ հանելու նոր, աւելի Թարմ ու յառաջդէմ, աւելի կիրթ ու գործունեայ, առեւտուրի ու արդիւնաբերութեան ստեղծագործ ներկայացուցիչ բուրժուազին — փողի դասակարգը։ Եւ այդ նոր ուժը Յեղափոխութեան գալարումներուն մէջ իր ձեռքն առաւ քաղաքական իշխանութիւնը եւ հանդէս եկաւ « ազատութեան, հաւասարութեան ու եղբայրութեան » նշանաբաններով։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Անանուն

Ճառագայթ մ'ոսկի չեմ յիշեր հիմա,
Թէ պերճ անցեալի ո՞ր երանելի
Օրէն, երբ թառեր է հոգւոյս վրայ,
Դարձուցեր է զիս դեռ կեանք մ'աւելի։

Մտքովըս յուշիկ կը փայփայեմ զայն,
— Ինչպէս լուսընկան գիշերն ամրային —
Քաղցր է ջերմութիւնն որ հըրահոսան
Կուգայ վերցընել շղարշն երազին։

Արշալոյսին դէմ բացուող վարդի պէս,
Հոգեւին գինով կը դառնամ անոր,
Կը ժպտիմ երկա՛ր, նորածինն ինչպէս
Կը ժպտի ձայնին որ կ'երգէ օրօր։

Կը տարրալուծուիմ զգայնութեանս հետ․
Հորիզոնին պէս ջերմ համբոյր կ'ըլլամ։
Եւ որքան ըզմեզ դաւեր դառնադէտ
Փորձեն հալածել՝ հեռո՛ւ կը մընամ ․․․ ։

Չեմ համարձակիր բաց տալ զայն ինծմէ,
Զի այն օրուընէ վախնամ անկասկած
Արեւը կեանքիս դադրի՛ լոյս տալէ,
Ու կարօտ ըլլամ կանթեղի մ'առկայծ ․․․ ։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Աղեքսանդրապոլիս
(Յունաստան)

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ՕՐՕՐ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՅՐԵՐՈՒՍ

Քուն եղիր, բալա՛ս, աչքերդ խուփ արա՛,
Նաշխուն աչերիդ քուն թող գայ վրայ.
Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
իմ Արմէնիկիս քունը կը տանի։

Մելամաղձոտ, տխուր ըլլալու աստիճան երգի Թել մը եւ օրօրոցի մը միօրինակ նուագը կը լեցնէ տունը։ Բարի ու արդար կ'իջնէ մինչեւ գետինը, կը Թափանցէ հոգիիդ մէջ եւ քեզ կը դատապարտէ անշարժանալ, կծկուիլ անոր խոր տարողութեանը տակ։ Կը բարձրանայ ու կը ճնշէ սենեակին պարունակութեանը վրայ։

Ու երիտասարդ հայ մօր մը, որբուհիի մը՝ այսինքն կնոջ մելամաղձոտ, տխուր ըլլալու աստիճան երգը տղուն օրօրոցին վրայ՝ օրօր։

Առաջին անգամն է որ այսքան տխուր կը տեսնեմ զայն։ Երգին հետ ձայնն ալ կը դողայ․ կը դողան եւ տունին իրերը։ Սարսափ ու կարօտ որ անապատէն կուգայ, կը տիրէ մեր հոգիներուն, կ'արիւնէ մեր սիրտը ու կը բազմապատկէ մեր ճակտի կնճիռները։

Սարսափ՝ անսահման մԹութիւն ինչպէս պատմութիւնը որ անծանօԹէն կուգայ ու արիւն, ցաւ ու կսկիծ իր խուրջանչիւր ծալքերուն մէջ։ Ու կարօտ՝ նոյնպէս անսահման մԹութիւն, խաւար ինչպէս պատմութիւնը որ անծանօԹին կ'երԹայ։ Տխուր բայց քաղցր, տառապանք ու երազ ,աՀա կեանքը։

Մավի հյունեներ կապել եմ ես ալ,
Նազար չես առներ քուն եղիր մի՛ լար,
Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկիս քունը կը տանի։

Ու երգի Թելը մերԹ կը դանդաղի, մերԹ կը լռէ, բայց լռութեան մէջ օրօրին շունչը ձեռքի մը Թափահարումներուն հետ դեռ կը ԹրԹռայ, կ'երկարի ու կնդրուկով օծուն մԹնոլորտը չի պարպուիր, կ'աճի ու կը խորանայ։ Կը խառնուի արիւնիդ մէջ ու կը զգաս ԹեԹեւ սարսուռ մը։ Վա՛խ, ո՛չ։ Աւելի տխուր ուրախութիւն մը որ ոչ ծիծաղ ունի ոչ ալ խրախճանք։ Իր ծընունդն ու իր վախճանը անակնկալ մըն է, վերջապէս ներքին հոգեկան ապրումներ, յիշատակներ, որոնք ալ խուր ուրախութիւններ են դէԹ մեզի համար։ Որբի մը եւ որբուհիի մը համար։

Կեցած դրան առջեւ, կը վախնամ ներս մտնելու։ Ուսերուս վրայ ծանրութիւն կայ, ոտքերս Թուլցած են, աշխատանքը, սեւ աշխատանքը ջիղերս ԹմրեցուցԹծ է։ Տխուր, բայց միեւնոյն ատեն ուրախութիւն մը կը զգամ հոգիիս խորէն, կուրծքս կը բարձրանայ, կ'ուռի ու կ'աճի հըպարտութիւնս՝ տղաս կը մեծնայ, տըղաս կը քնանայ։

Ալ քուն եղաւ Արմէնս,
Անուշ աչերն ալ գոցեց․
Հիմա եկու հրեշտակ,
Զայն պահպանես Թեւերուդ տակ։

×

Կը քալեմ։ Ինծի կ'ընկերանայ երգի Թել մը, աւելի ճիշդը տղուս օրօրը, կ'իջնէ ինծի հետ գործարանը, կ'աշխատի ինծի հետ, կը խօսի։ Ու աշխատանքի, մեքենաներու ժխորին մէջ կ'երգեմ ու կ'աշխատիմ։

Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկին քունը կը տանի։

Օրօրին հետ տղաս ալ ինծի հետ է, Թեւերուս մէջ կուրծքիս վրայ։ Կը զգամ անոր շունչը աւելի մօտէն։ Չեմ գիտեր կ'աշխատի՞մ Թէ կ'երազեմ, Թէ մէկը եւ Թէ միւսը։ Թէ կ'աշխատիմ եւ Թէ կ'երազեմ։

Կ'աշխատիմ։ Բայց չարժեր այդ մասին խօսիլ, որովհետեւ իւրաքանչիւր սեւ աշխատաւորի ծանօԹ է․ այսքանը ըսեմ որ քարէն հաց կը հանեմ երազներս ապրեցնելու համար։ Ու երջանիկ եմ որ օտարութեան մէջ, անտեսական տագնապի այս շրջանին միլիոններ հա՛ց, աշխատանք կ'աղաղակեն եւ ես կ'աշխատիմ։

Կ'երազեմ՝ այսինքն կ'ապրիմ տղուս հետ։ Արդեօ՞ք արիւնս է զիս մղողը, այսքան սէր, այսքան գուրգուրանք տածելու մէկու մը հանդէպ, որ դեռ զգացումներդ չի հասկնար, քեզի հետ կապուած է այնչափով որ զինքը կը զուարճացնես, անուշեղէն եւ խաղալիկ կը բերես։ Ան չի գիտեր Թէ կ'ապրիս զայն տանէն դուրս, ճամբու ընԹացքին, գործի մէջ, սրճարանին խոռը, ամէն տեղ։

Ու մելամաղձոտ, տխուր ըլլալու աստիճան երգի Թել մը եւ օրօրոցի մը միօրինակ նուագը՝ տղուս օրօրը ինծի հետ կը շրջի ամէն օր, ամէն տեղ։ Տխուր բայց քաղցր բան մը ունի մեր անցեալի յիշատակներուն պէս, մեր հայրենի հողին պէս։

Օրօ՛ր, օրօ՛ր, բալաս, օրօր ու նէննի,
Իմ Արմէնիկիս քունը կը տանի։

ԱԶԱՏ

Կանացի կազմակերպութիւն մը

Գաղթահայ կեանքի մէջ հայ կնոջ հանրային գործունէութեան ասպարէզը սահմանափակուած է քանի մը խոշոր հաստատութիւններու մէջ — Դպրոցասէր Տիկնանց, Աղքատախնամ Տիկնանց, Հայ Կ. Խաչ։ Այս Միութիւններէն իւրաքանչիւրը իր ուրոյն տեղը կը գրաւէ հայկական կեանքի մէջ, իբրեւ խիստ օգտակար եւ անհրաժեշտ։

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի օրուան առԹիւ, ես պիտի ուզէի կանգ առնել ոչ Թէ անոր նպատակին, այլ միջոցին, այսինքն կազմակերպութեան վրայ։

Կարմիր Խաչի մը նպատակը ծանօԹ է բոլորին։ Իսկ Հայ Կարմիր Խաչին նպատա՞կը... անօգնական, անխրախուսուած ու բախտահալած ժողովուրդի մը գոյութեան տենչն է։ Մեր ազգին ճակատագիրը չի նմանիր ուրիշ որ եւ է ազգի ճակատագրի։ Մեր Կ. Խաչն ալ պիտի չնմանէր ուրիշ Կ. Խաչերու։

Իբրեւ կազմակերպութիւն, կրնա՞նք արդեօք համեմատել Հայ Կ. Խաչը ուրիշ նման կանացի կազմակերպութիւններու հետ, տրուած ըլլալով հայ կնոջ բացառիկ վիճակը։ Առանց վարանելու պիտի ըսեմ Թէ կրնանք, Թէ՛ քանակով եւ Թէ՛ որակով։

Տեսակ մը հանրապետութիւն, որու ամէնէն ցայտուն գիծը ներդաշնակութիւնն է։ Անոր 150 մասնաճիւղերը, Ամերիկայէն մինչեւ Պարկաստան, Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Ֆրանսա, Սուրիա, Միջագետք եւայլն., գործադրելով կեդրոնի մը ընդհանուր հրահանգները, իւրաքանչիւրը կ'աշխատի իր տեղական պահանջներուն ընդ առաջ երԹալ։

Ու անդուլ ճիգ մըն է կը կատարուի, ընելու իր լաւագոյնը։ Տեղ մը գարկ կը տրուի դպրոցներու, ուրիշ տեղ մը օգնութեան կը հասնին, նիւԹապէս ու բարոյապէս, ԹոքախտաւորԹ եւ անօգնական հիւանդներու, իսկ հեռաւոր եւ խուլ անկիւններէ կը շարունակեն հաւաքել ․․․ Թուրքերու եւ Արաբներու ․․․ մնացած հայ տղաքներ եւ աղջի․․․ներ։

Միւս կողմէ, Կ. Խաչը ուժ ․․․տայ իր ներքին կազմակերպու․․․Թեան, աւելցնելով ամէն տարի ․․․ մասնաճիւղեր։ Անցեալ տարի ․․․ յիսի պատրմ. ժողովէն ի վեր ա․․․ ցուցած է չորս նոր մասնաճիւղեր։

Այս մեծ կազմակերպութիւնը ․․․ հովանաւորէ երիտասարդ օրիորդ․․․ րու խումբեր, իբրեւ սան-սանու․․․ ներ։ Եւ ահա օտարանալու են․․․ կայ երիտասարդ սերունդ մը ․․․ կական ոգիով կը մեծնայ եւ իր ․․․ ղովուրդին համար կ'աշխատի։

Շնորհիւ այս կազմակերպու․․․ Թեան՝ 6000ի մօտ հայ տիկին ․․․ օրիորդներ դուրս կուգան իրենց ․․․ առօրեայ տնական կեանքէն ու կ'ա․․․ րին հանրային կեանքով, այն ․․․ գիտակցութեամբ Թէ հաւաքակ․․․ աշխատանքի մասնակցելով մի․․․ կարելի է նիւԹապէս եւ բարոյա․․․ հասնիլ բազմաԹիւ կարիքներու։

Հաւաքական աշխատանքով ․․․ այն կ'իրագործուի յառաջդիմակ․․․ եւ բարեգործական որեւէ քայլ․․․ ֆեմինիստ հակայ կազմակ․․․ պութիւնները չըլլային, այսօր ․․․ ոչ մէկ երկրի մէջ կիները ․․․ կրնային քուէարկել։

Հայ Կ. Խաչը ազգապահպանու․․․ Թեան համար պայքար մը մղէ ․․․ ղաղ գետնի վրայ։ Ան կ'ուզէ ․․․ նել մեծ Թիւով հայ կիներ իր կազ․․․ մակերպութեան մէջ, որովհետեւ ․․․ որքան ուժեղանայ կազմակերպու․․․ Թիւնը, նոյնքան կը դիւրանայ ․․․ խատանքը։ Որքան հայ կինը ․․․ հանրային ասպարէզի մէջ, նոյնքան ․․․ իր մտաւոր մակարդակը կը բարձ․․․ րանայ եւ գիտակցութեամբ ու հ․․․ ւատքով կը փարի նպատակին։

Հայ Կ. Խաչը ըլլալով գերազ․․․ ցապէս ժողովրդական կազմակ․․․ պութիւն մը, ամէն հայ կին եւ ․․․ րիորդ կրնայ մասնակցիլ անոր։

Ուրիշ ազգերու մէջ երբ կի․․․ ասպարէզ կուգայ, անոր նպատ․․․ է օժանդակել պետութեան գործ․․․ ու փոխադարձաբար անոնք իր․․․ կը լրացնեն։ Հայ կանացի կազմ․․․ կերպութիւններու պետութիւնը ․․․ ժողովուրդը ինքն է։ Անոնք իր․․․ մով պէտք է լրանան։

Գոհունակութեամբ պէտք է ․․․ ձանագրուի որ ժողովուրդը անտ․․․ բեր չէ Կ. Խաչին հանդէպ։ Ան ․․․ քաջալերէ բարոյապէս, ու նիւ․․․ պէս չի զլանար իր լուման, երբ ․․․ վիճակի է։

Միայն Թէ քիչ մը աւելի ․․․ դանի հետաքրքրութիւն։

Մ. ՄԱՆ․․․

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրնե․․․ թղթակիցներէ իրենց գրութի․․․ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ․․․ մելանով։

ՕԹԱՐ ՈՒ ՇԱՄԱ-ՋԵԼԼԱ

(Հատուած՝ մեծ ֆէքեաԹավէպէ մը, պատրաստութեան մէջ)

— Ջէլլա, քանի կ'ուտեմ քու մարմինիդ պարտէզէն՝ այնքան կ'անօԹենամ ․․․

Շամա – Ջէլլա նստած ծառի մը առաջին ճիւղին վրայ, բարակ ոստերով կը շինէր կողովանման բան մը։ Իր մէկ ոտքը առած էր իր տակը ու միւսը առկախ՝ երբեմն կ'օրօրէր յամրօրէն։

ՕԹար կանգնած էր կնոջը ներքեւ, ծառին բունին մօտ։ Շամա պատասխանեց․

— Ուրեմն մի ուտեր իմ մարմնոյս պարտէզէն։

ՕԹար մօտեցաւ ու գնաց կեցաւ Շամայի մերկ սրունքին տակ, ձեռքը վեր առաւ որ դպչի անոր ոտքը։ Շամա քաշեց իր սրունքը ու դրաւ ճիւղին տակ։

— Վար եկուր, Շամա, կամ նստէ կուրծքիս վրայ, պտուղներովդ լեցուր Թեւերս։ ԱնօԹի եմ, Շամա – Ջէլլա, իմ քոյրս, անօԹի եմ ․․․

— Հանդիստ Թող իմ մարմինս ։Քալի ժամ չէ։ Թող որ մանէ հովը պարտէզիս մէջ, Թող որ շնչեն ծաղիկներըս։ Տես, լոյսը՝ ծառին վերերէն սպասելով կը Թափի վրաս որ ես հասուննամ։ Գնա, ջուր բեր ինծի, պապակներս ծարաւ ունի։

— Դուն այդ ծառին վրայ Մակկայի պտուղ ես։

— Ջուր բեր ինծի ․․․

ՕԹար – Մաուղ հնդկրնկուղի երկու կեղեւ առնելով՝ գնաց մօտակայ գետակէն ջուր բերել։

Դէպի Շաման բարձրացուց ջուրով լեցուն կեղեւներէն մին։ Շամա առաւ ու խմեց։ ՕԹար – Մաուղ կեցած էր միշտ ծառին տակ։ Շամա դրաւ ոտքը ՕԹարի գլխուն վրայ՝ ըսելով․

— Լաւ ես դուն ․․․

— Ծարաւ չե՞ս ալ, քոյր ․․․

— Ո՛չ ․․․

— Իջիր ․․․ ես ալ խմեմ քու բերանէդ։

— Ո՛չ ․․․

Շամա գետին նետեց հնդկրնկուղի կեղեւը՝ ուզելով միւսը։ Առաւ ու Թափեց ջուրը իր առկախ սրունքին վրայ։ Երկրորդ կեղեւն ալ նետեց խոտերուն վրայ ու ըսաւ․

— Հիմա կրնաս համբուրել ոտքս ու հեռանալ։

Զոյգ մը կայծ անցաւ ՕԹարի սեւ աչքերուն մէջէն։ Գրկեց, երկու ափերով, Շամայի ոտքը եւ անոր վրայ դրաւ իր բացուած շրԹունքները։ Սեղմեց իր մատներուն մէջ, դրաւ դէմքը վրան, օրօրուելով ԹեԹեւօրէն։

Շամա վար առած էր իր սրունքը ու վեր էր նետած իր գլուխը՝ մխրճելով ծաղիկներու մէջ։ Փակած էր իր աչքերը հեշտութիւնով։ Իր դէմքին վրայ քաղցր ցաւի արտայայտութիւն։ Ամբողջ ծառին շրջապատը արբեցման բոլորակի մը մէջ էր։

— ՕԹար, ՕԹար, ցաւ կուտաս ինծի ․․․

— Վար, ինծի եկուր, քոյրս, իմ լաւ լաւ քոյրս, իմ համով համով քոյրըս, իմ ծառի մէջ ծառ քոյրս, ու պտղաւէ՛տ, պտղաւէ՛տ ․․․

Ծառի մէջ տաճար իմ քոյրս, ծառի մէջ աղաւնիներու երամ, կաԹնեղէն շուշաններու դէզ ․․․ ով իմ ձիւԹեղէն քոյրս, Թափէ ծիծերդ երեսներուս վրայ ․․․

— ՕԹար, ցաւ կուտաս ինծի ․․․

Այրը ձեռքը երկարած էր մինչեւ Շամա – Ջէլլայի ծունկը ու կը մարձէր անոր ամբողջ բարեկիրԹ սրունքը, արձակելով ցաւագին հառաչներ։

Երրորդեց Շամա – Ջէլլա․

— Ցաւ կուտաս ինծի, ՕԹար ․․․

Եւ ուժով քաշեց սրունքը, զարնելով իր ոտքը ՕԹարի ծնօտին։

Մաուղ բնազդական շարժումով՝ տարաւ ձեռքը ծնօտին ու յետոյ հարցուց․

— Ոտքդ ցաւցուցի՞ ծնօտովս, քոյր ․․․

Շամա փոխանակ պատասխանելու՝ ոտքովը անակնկալ հարուած մը տըւաւ ՕԹարի դէմքին։ Այրը ինկաւ գետին։

ՕԹար Մաուղի մէջ պահ մը լըռեցան զգացումները։

Ունեցաւ չար ու արդար ուրախութիւն մը, քանզի աւելի տրուեցաւ իրեն իր փափկավարութիւնը վերածելու բրտութեան։ ՕԹար Մաուղի երակները լեցուած էին կիրքով եւ բարկութեամբ։ Գոռաց․

— Վար եկուր ․․․

— Ո՛չ ․․․

ՕԹար քայլ առաւ։ Շամա վեր քաշեց իր սրունքը ու նետեց ձեռքը բարձր ճիւղի մը վրայ։ ՕԹար շուլլուեցաւ ծառէն վեր։ Շամա բարձրացաւ աղաղակելով․

— Մի՛ գար, մօտս մի՛ գար ․․․

ՕԹար արդէն ճիւղի մը վրայ էր։ Շամա ճիւղ մը եւս բարձրացաւ։ Նոյնը ըրաւ ՕԹար՝ ըսելով․

— Ա՛լ մի բարձրանար, տակաւ չեն վերի ճիւղերը ․․․ իջի՛ր ․․․

Շամա նստաւ բարձր ճիւղի մը վըրայ։ ՕԹար կը կրկնէր․

— Պիտի իյնաս, Շամա, եկուր, իջիր, չեմ դպչիր ․․․ պիտի իյնաս ․․․

ՕԹար սկսաւ մօտենալ կնոջ։ Շամա կոտրեց նուրբ ճիւղ մը ու անդԹօրէն խարազանեց ՕԹար Մաուղի դէմքը, արիւնելով անոր շրԹունքը։ Արեան շիԹերը բարակ գիծով մը վազեցին ՕԹարի վիզէն վրայէն մինչեւ կուրծքի մազերուն մէջ։ Այրը ձեռքը դրաւ իր շրԹունքին վրայ։

Շամա ատելութեամբ եւ վախով կը նայէր ՕԹարի։ Ըսաւ․

— Ե՞րբ հանգիստ պիտի Թողուս զիս ․․․ ե՞րբ ․․․

— Ու հիմակ դուն վար պիտի գաս...

— Երբ վար իջնեմ, գազանի նման չարիք պիտի ընեմ քեզի ․․․

— Իջիր ուրեմն ․․․

— Ո՛չ ․․․

— Իջիր կ'ըսեմ ․․․

— Ոչ ․․․ գնա, կանգնէ հեռուն որ ես իջնեմ ․․․ վերջը վրաս եկուր որ եղունգներովս արիւնեմ քեզ ․․․

ՕԹարի մէջ ուռած կատաղութիւնը պայԹեցաւ ու ան բռնեց Շամա – Ջէլլայի ձախ սրունքը։ Շամա երբ ճիւղին դուրսի մասին վրայ կը տեղափոխուէր՝ ձայն մը լսուեցաւ։ Ճիւղը կոտրած էր։ Շամա կախուեցաւ գլխիվայր։ Իր վարսերը կը քսուէին գետնի խոտերուն։ ՕԹար ոյժով բռնած էր անոր սրունքը։ Շամա վեր բարձրացուց իր աջ ոտքը եւ պատեց ճիւղերուն մէջէն։ ՕԹար կ'իջնէր ծառէն միշտ բռնած գլխիվայր կախուած Շամայի սրունքը։ Կինը իր վայրէջքին մէջ բռնեց ստորին ճիւղը, երկու ձեռքերով, յետոյ իր աջ ոտքով հարուածեց ՕԹարի վիզը։

Անսպասելի այդ հարուածէն չփոԹեցաւ ՕԹար։ Շամա ազատեց իր ձախ ոտքը։ Ցատկեց ու մարմնով ուղղահայեաց ու նետուեցաւ ծառէն վար։ ՕԹար նոյնպէս։ Շամա սկսաւ փախչիլ՝ մօրը անունը կանչելով բարձրաղաղակ։ ՕԹար վազեց անոր կռնակէն։ Կինը կանգ առաւ գետեղերքը ու սկսաւ սպառնալ․

— ԵԹէ մօտենաս, կը նետուիմ ջուրին մէջ ․․․ Կը նետուիմ ջուրին մէջ ․․․ Ու ա՛լ բնաւ չես ունենար Շամա – Ջէլլան ․․․ Բնաւ ․․․ տես, կ'ըսեմ որ չես ունենար այս ծիծերս երբեք, երբեք... մի՛, մի՛ մօտենար ․․․ կեցի՛ր ․․․ կը նետուիմ ․․․ աս ջուրին մէջ, ջուրին մէջ ․․․ կը հասկնա՞ս ․․․ ալ չես ունենար այս ծիծերս ․․․ այս ճերմակ վարդերով, կաԹով ու անոյշ ձիւԹերով շինուած այս ծիծերս ․․․ չես ունենար ․․․ կեցիր ․․․ չես ունենար այս բերանս, այս Թեւերս, ու պորտս, ու գլխուներս ու սրունքներս որոնք այնքան անսպառ համերով լեցուն են ․․․ անոնց մէջ այնքան լոյս խառնուած, է ու ծաղիկ եւ պտուղ ․․․ մի՛ ․․․ նար ․․․ տես աս մատներս, անոնց ․․․ րաքանչիւրին ծայրը անտեսանելի ․․․ ռագայԹ մը կայ ․․․ եԹէ զարնե․․․ ցնեմ քու մարմինդ, կը պարէ ․․․ նըդ ․․․ մի՛ մօտենար ․․․

Շամա կը խօսէր արագ, ․․․ Թիւնով, վարպետ մոգուհիի ․․․ կախարդական, անդիմադրելի ․․․ ինքնավստահ, ու վախկոտ մի․․․ մայն ․․․

ՕԹարի դէմքին վրայ խառն ու ․․․ նորոշ բան մը կար։ Կատաղութիւ․․․ կիրքը ձուլուած էին։ Սակայն ․․․ բայց պարտութեան մօտ ․․․

Շամա քայլ մը եւս գնաց դէպի ․․․ նավստահութիւն ու կրկին խօսե․․․ հալեցնելու համար ՕԹարի բարկ․․․ Թիւնը ամբողջովին․

— Կեցի՛ր, այս,՛ կեցի՛ր ․․․ տեղ, այդպէս ․․․ լաւ ես այդպէ․․․ այս՛, փոխէ դէմքդ ․․․ ես քեզի ․․․ գամ ․․․ պիտի համբուրես ծիծեր․․․ խելօքնաս ու հեռանաս ․․․ ինծի ․․․ ցաւ տուիր եւ յոգնութիւն ․․․ բարի չէիր դուն ․․․ եղիր ․․․ պէս ․․․ այս՛, ճիշդ այդպէս ․․․ տէ ․․․ տես, ծիծերս պիտի ․․․ րես, ժպտէ ․․․ այս՛, այս՛, լաւ ․․․ ահա կ'ուզամ ․․․ ահա ծիծերս ․․․ պխտակ մազտաքի ․․․

ՕԹար նուաճուած էր ու ․․․ իր տեղը ուժաքամ։ Շամա ․․․ նման, քայլ առ քայլ եւ ․․․ րութիւնով սկսաւ առաջանալ ․․․ այրը՝ դրած երկու ձեռքերը ․․․ օրէն իր ծիծերուն ներքեւ, ․․․ ծայ մը տանողի երեւոյԹով․

ՕԹար կը դողար ու կ'ըսէր․

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սէրն ինչպէ՞ս կ'երգէին եգիպտացիները

Ճաշակ մը եւս հին եգիպտական գրականութենէն, ցոյց տալու համար թէ, փարաւոններու օրով, ի՛նչպէս կ'երգուէր սէրը, մինչ նոյն կրակով կը պատկերներու գեղեցկութեամբ.—

Իմ սիրականս եղբայրս, սիրտս կը հետեւի քու սիրոյդ ... եւ ես կ'ըսեմ. «Տե՛ս թէ ի՛նչ կ'ընեմ: Եկայ թակարդս լարելու իմ իսկ ձեռքովս: Փետուրի բոլոր թռչունները, զմուռս բուրելով թռած, կը թառին Եգիպտոսի վրայ: Բայց ան որ առաջինն եկաւ, առաւ խայծս: Պունտէն կը բերէ իր անուշահոտութիւնը, եւ իր ստոիկները ծեփուած են քաղցրաբոյր խէժով:

Քեզի համար իմ ցանկութիւնս այն է, որ միասին ազատենք զայն իր թակարդէն, ես միմիայն քեզի հետ, որպէս զի դուն լսես զմուռսով անուշահոտուած իմ թռչունիս ողբագին ձայնը:

Ի՛նչ քաղցր պիտի ըլլար ինծի համար, որ դուն հետս ես, երբ ես թակարդ կը տնկեմ:

Սագը (սիրականը) կուլայ ողբագին, երբ կը բռնուի խայծէն: Քու սէրդ կը կանչէ զիս քեզի եւ ես չեմ գիտեր ի՛նչպէս ազատեմ քեզ խայծէն: Պէտք է, որ լքեմ կամ քակեմ իմ թակարդս: Բայց ի՞նչ պիտի ըսեմ մօրկանս, որուն մօտ կ'երթամ ամէն օր, թռչուններով բեռնաւոր: «Այսօր թակարդ չլարեցի՞ր»: Մինչ ե՛ս որսացուեր եմ քու սիրոյդ մէջ:

Քու համբոյրդ, միայն քու համբոյրդ կրնայ ապրեցնել իմ սիրտս: Երբ ես ստացայ քու համբոյրդ, կ'աղօթեմ Ամոնի, որ այդ համբոյրը ձգէր ինծի յաւիտենակա՛ն, յաւիտենակա՛ն:

Ո՛վ իմ գեղեցիկ բարեկամս, ինչ որ իմ սիրտս կ'ուզէ՝ տիրանալ է քու ունեցածներուդ իբրեւ տանդ տիրուհին: Դի՛ր ձեռքդ ձեռքիս վրայ: Երբ քու սէրդ կը հեռանայ ինձմէ, կ'ըսեմ սիրտիս մէջէն թէ իմ մեծ եղբայրս մեկնեցաւ այս գիշեր եւ ես այնպէս եմ, ինչպէս ըլլայ գերեզմանին մէջ: Որովհետեւ դուն միթէ չե՞ս առողջութիւնս եւ կեանքս:

Հիթլերեան խաչանիշը

Ծանօթ է Հիթլէրի խաչանիշը,— խաչ մը, որ կը թաւալի կարծես իր առանցքին շուրջ, շարժման ընթացքին բռնկելով խաչաթեւերուն ծայրը:

Ոմանք Պասքերու խաչ կ'անուանեն այս ձեւը, առաջին անգամ գործածուած ըլլալով պասք ժողովուրդին մէջ: Սակայն ուրիշներ կը պնդեն թէ Պասքերու այդ խաչը շինուած է նմանողաբար հնդկական նոյնաձեւ խորհրդանշանի մը: Հնդկական այդ խաչանշանը կը կոչուի կամմայաձեւ խաչ, որովհետեւ կը յիշեցնէ յունարէն կամմա գիրը:

Բայց հետաքրքրական է գիտնալ թէ ինչ կը խորհրդանշէր այս խաչը Հնդիկներուն մօտ: Սըր Ճորճ Պրայտվուտ, որ ծանօթ հնդկագէտ մըն է, կը դրէ թէ Հիթլէրի խաչակամման Հնդիկներուն մօտ կը կոչուի սվաստիկա կամ սաւվաստիկա, համաձայն խաչանիշին աջ կամ ձախ թաւալման:

Աջ թաւալող այդ խաչանիշը կը կոչուի սվաստիկա, բառ մը, որ համապատասխանութիւնն է հետեւեալ աղօթքին.

Ողջո՜յն Գանիսային,
Տիրոջը երկնքի տարիներուն,
Ծագման բոլոր իրերուն,
Ողջո՜յն:

Սվաստիկան, Հնդիկներուն մօտ, կը խորհրդանշէր Գանիսա կամ Գանապատի աստուածը: Անկից զատ, խորհրդանշանն էր բնութեան արու տարերքին, արեւին արեւելքէն արեւմուտք թաւալման, ցերեկին, ամրան, պայծառութեան, կեանքին եւ փառքին: Իր գոյնը կարմիր էր, որովհետեւ հնդկական խորհրդանշական գրականութեան մէջ կարմիրը գոյնն է արեւելքին, ինչպէս կապոյտը՝ արեւմուտքին, դեղինը՝ հարաւին, ճերմակը՝ հիւսիսին:

Ձախ թաւալող խաչանիշը կը կոչուի սաւաստիկա, բառ մը, որ համապատասխանութիւնն է հետեւեալ աղօթքին.

Անիծեա՜լ ըլլայ Կալին,
Որ կ'առաջնորդէ դժոխային հորդաները,
Կը փճացնէ բոլոր իրերը,
Սանդարամետեան մայրը Գանիսային,
Անիծեա՜լ ըլլայ:

Սաւվաստիկան կը խորհրդանշէ, ուրեմն, Կալին, Հնդիկներու աստուածուհին: Անկից զատ կը խորհրդանշէ բնութեան էգ տարերքը, արեւին գիշերային թաւալումը, գիշերը, ձմեռը, աղջամուղջը, մահը եւ փճացումը: Իր գոյնը կապոյտ էր, արեւմուտքի գոյնովը:

Հնդիկները սովորութիւն ունէին սվաստիկան դնել իրենց նամակներուն եւ զանազան գրութիւններուն գլուխը:

Սերունդներու կռիւը

Ֆէրնան Կրէկ կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց վերջերս Ժուրնալի մէջ: Կը շօշափէր սերունդներու կռիւը, հինի եւ նորի հարցը, որուն մասին քանիցս գրած ենք այստեղ:

Ֆէրնան Կրէկ եւս նախ գիտել կուտայ թէ երէց եւ նորահաս սերունդներուն միջեւ պայքարը նորօրինակ երեւոյթ մը չէ բնաւ: Ամէն շրջանի մէջ նորերը փորձած են աքցել զարնել հիներուն, եւ հիները դժկամակութեամբ դիտած են հասնիլը նորերուն: Հիները չեն հանդուրժած նորերուն, եւ նորերը քննադատած են հիները: Կեանքի մէջ մրցակցութեան, կամ պարզապէս գոյութեան կռուի երեւոյթն է այդ, որ ճակատ ճակատի կը բերէ սեռերը, դասակարգերը, ժողովուրդները եւ... տարիքները:

Այսուհանդերձ Ֆէրնան Կրէկ կ'ընդունի թէ սերունդներու կռիւը երբեք բուռն եղած չէր այնքան, որքան մեր օրերուն: Այժմ միայն տարիքները չեն, որ կեցած են դէմ դէմի, այլ եւ ամբողջ աշխարհներ: Պատերազմն էր, եւ յետպատերազմեան հոգեբանութիւնը, որ սրեց այս պայքարը: Փոս մը կար սերունդներու միջեւ, այդ փոսը հիմա դարձաւ անդունդ մը: Զաւակը չէր ճանչնար իր հայրը: Զարմանալի չէր, ուրեմն, լսել թատերախաղի մը մէջ, երիտասարդ զինուորի մը անարգանքը իր հօր հասցէին: Այդ անարգանքը արտայայտութիւնն էր այն ատելութեան, զոր նոր սերունդը կը զգայ՝ ի տես այն զոհաբերութեան, որուն ենթարկուեցաւ հին սերունդին մեղքով:

Երիտասարդութիւնն էր, որ կը վերադառնար պատերազմէն, պահանջկոտ եւ դժգոհ: Օրը մերն է, կ'ըսէին անոնք: Անոնք կ'ուզէին ապրիլ իրենց կորսնցուցած օրերը: Ինքնիշխան այս սերունդը մերժեց ճանչնալ հիներուն տրուած զանազան իրաւունքները, վերջապէս բոլոր հին արժէքները: Եւ այս՝ գրական ու քաղաքական ասպարէզներու մէջ: Ընկերվարական կուսակցութեանց մէջ սերունդի այս տագնապը ստեղծեց ճեղքեր, վասնզի երիտասարդները կը յայտարարէին,— ոչ մէկ զիջում: Կատաղի յարձակումներ եղան հին սերունդին դէմ, անողոք եւ անգութ: Հիները նորերուն համար կ'ըսէին թէ «ես-երեւամ»ներ (arriviste) են, իսկ նորերը հիներուն կ'ըսէին թէ «խմորը — աւրուած»ներ (cacochyme) են: Պատերազմէն առաջ տարիքները իրարու կը խառնուէին, նորերը կը հետեւէին հիներուն՝ հաղորդակցելու համար օրուան շարժման, իսկ հիները կը հետեւէին նորերուն, դարմանելու համար իրենց մտային պնդերակութիւնը:

Ներկայ պայքարը, սակայն, ունի իր քննադատելի կողմերը, ամէն նորահաս «ես — երեւամ»եան չէ, ոչ ալ ամէն երէց՝ «խմորը — աւրուած»: Նախ ամէն երէց պէտք է ըմբռնէ երիտասարդներու բռնութեան նշանակութիւնը. միւս կողմէ նորերը պէտք է ըմբռնեն թէ տարիքի հարց չէ բնաւ սերունդի հարցը: Յաճախ չեն ծերանար մարդիկ, եւ բը դեռ յիսուն տարին կը թեւակոխեն: Ընդունիլ, որ մարդը այնքան դիւրաւ չի տապալիր, որքան կը կարծուի:

Ֆէրնան Կրէկ կը թուի թէ համաձայն է, որ նորի եւ հինի հարցը բնախօսական բացատրութիւն մը ունի միայն: Արդարեւ ծերեր կան, որոնց մէջ բնախօսութիւնը երիտասարդ է տակաւին, ինչպէս երիտասարդներ կան, որոնց մէջ բնախօսութիւնը ծերացած է արդէն: Այսուհանդերձ սերունդներու յետպատերազմեան այս կռիւը պիտի շարունակուի տակաւին, քանի պատերազմը հնձած է փոխանցման սերունդը, կամուրջ — սերունդը: Եւ նոր սերունդը շուտով կը մեղմացնէ իր պայքարը, երբ վաղը ետեւէն գայ բանաձեւելու իր պահանջները 1920ի սերունդը: Այնուհետեւ սերունդներու պայքարը կը դառնայ կռիւ մը փոքրիկ բլուրներու միջեւ, եւ ոչ կռիւ մը լեռներու միջեւ՝ հսկայ խորխորատներով բաժնուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Սայաթ - Նովա

— :-: —

Փետր. 17ին, Երեւանի Մարքսիզմի եւ Լենինիզմի Համալսարանին մէջ, Սիմոն Յակոբեան դասախօսութիւն մը տուաւ «Սայաթ — Նովայի ստեղծագործութեանց ընկերային արժէքին մասին»:

Ըստ Ս. Յակոբեանի, Սայաթ — Նովա կը պատկանի Կովկասեան գրականութեան, որովհետեւ ստեղծագործած է երեք ազգերու լեզուներով,— հայերէն, վրացերէն եւ թուրքերէն:

Շատեր կը մեղադրեն Սայաթ — Նովան թէ արձագանգ չէ տուած Վրաստանի գիւղացիական շարժումներուն եւ Թիֆլիզի ժանտախտին թշուառութեանց: Սակայն պէտք է ընդունիլ որ Սայաթ — Նովայի ստեղծագործութեանց շրջանն է 18րդ դարու 40—60 թուականը: Արդ, Վրաստանի գիւղացիական շարժումները կատարուած են այդ շրջանէն շատ առաջ, իսկ ժանտախտը՝ այդ շրջանէն տասը տարի յետոյ:

Ոմանք ազնուապետական գոյն կուտան Սայաթ — Նովայի ստեղծագործութիւններուն, յիշեցնելով յարաբերութիւնը, զոր կը մշակէր Սայաթ — Նովա Վրաստանի արքունիքին հետ: Ընդհակառակն, կ'ըսէ Ս. Յակոբեան, Սայաթ — Նովա կապուած էր ժողովրդական խաւերու հետ: Փաստ որ հայ երգիչը «Ծո՛վն ինչ կը ցամքի» բանաստեղծութեամբ երգիծանքի նշաւակ կը դարձնէ վրացի արքայազունը: Սայաթ — Նովա կապուած էր Թիֆլիզի արհեստաւորութեան, եւ իր երգերով յաճախ կը տրտնջար ազնուականութեան դէմ: Չէ երգած ու փառաբանած թագաւորը: Եթէ երբեմն նմանութիւններ կան իր եւ միջնադարեան տաղերգուներու ստեղծագործութեանց միջեւ, պատճառն այն է, որ աղբիւրը նոյնն է,— ժողովուրդը:

ԵՐԳԻՉ ՇԱՐԱ ՏԱԼԵԱՆ

Երեւանի պետական օփերայի արուեստագէտներէն Շարա Տալեան տօնեց իր գործունէութեան քառամեակը: Այդ առթիւ, փետր. 23ին Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը, յայտագրին մէջ՝ ժողովրդական աշուղական երգեր եւ օփերայի կտորներ: Այսպէս երգուեցան կտորներ Կոմիտասէն, Ա. Սպենդիարեանէն, Ա. Տիգրանեանէն, Ա. Մելիքեանէն, Ա. Տէր Ղեւոնդեանէն, Ս. Բարխուդարեանէն, աշուղ Բաղդասարէն, Ջիվանիէն, Շիրինէն, եւայլն:

Համերգէն առաջ Ռուբէն Թէրլէմէզեան քանի մը խօսքով ներկայացուց Շարա Տալեանի արժէքը եւ գործը:

Երեւանի Կերպընկալ (plastique) արուեստի միութեան կողմէ վերջերս կը կատարուին շարք մը դասախօսութիւններ, որոնց նպատակն է ուսումնասիրել կերպընկալ մեր արուեստին անցեալը: Փետրուար ամսուն գրողներու տանը մէջ տեղի ունեցան երկու դասախօսութիւններ, զորս կատարեց Գ. Լեւոնեան: Առաջին դասախօսութեան նիւթն էր Նկարչութիւնը հին Հայաստանում: Դասախօսը մանրամասն ներկայացուց հին Հայաստանի մանրանկարչութիւնը, սկսելով 9րդ դարէն մինչեւ 16րդ դար: Երկրորդ դասախօսութեան ընթացքին, ներկայացուց հին Հայկ. Ա. մանրանկարչութիւնը 16րդ դարէն մինչեւ 19րդ դար, ինչպէս նաեւ Սաանկովի նկարչութիւնը եւ քանդակագործութիւնը հին Հայաստանի մէջ: Դասախօսութեան ընթացքին մոգական լապտերով ցոյց կը տրուէին զանազան նմոյշներ ներկայացուած դարերէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գերմանիա - Ֆրանսա ֆութպոլի մեծ մրցումը

—•—

Այսօր, Կիրակի, ֆութպոլի միջազգային աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացած պիտի ըլլայ այն մրցումին վրայ՝ որ Պերլինի մէջ իրարու դէմ պիտի հանէ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային խումբերը:

Գերմանները մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս մրցման արդիւնքին եւ կը յուսան թէ իրենց ֆութպոլիստները պիտի կրնան 1931ին Փարիզի մէջ կրած պարտութեան արատը սրբել: Եւ որովհետեւ Ֆրանսացիները երբեք իրենց սահմաններէն դուրս լաւ խաղ մը խաղալու սովորութիւնը չունին, հաւանական կը նկատուի որ Գերմանացիներուն յոյսերը իրականանան:

1931ի Մարտին էր որ երկու նախկին մեծ հակառակորդ ազգերուն ֆութպոլի խումբերը դէմ յանդիման գտնուեցան: Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Սթատ Քոլոմպի մեծ մրցավայրը երբեք այդչափ բազմութիւն չէր տեսած: Տասը հազարէ աւելի Գերմաններ օգտուելով իրենց ընծայուած առաւելութիւններէն, եկած էին իրենց ազգակիցները ծափահարելու, եւ միեւնոյն առիթով Փարիզ այցելելու: Ընդհանուր տպաւորութիւնը նպաստաւոր էր Գերմաններուն, որոնց յաղթանակը կը նախատեսուէր: Սակայն մրցումը վերջացաւ 1-0ով, ի նպաստ Ֆրանսացիներու, հետեւեալ պարագաներուն տակ.— Մրցման սկզբնաւորութենէն քառորդ մը վերջ, գերման վերջապահ մը ուզելով դէպի իր բերդը դրկուած գնդակին ուղղութիւնը փոխել, ոտքի ձախորդ հարուածով մը զայն ձգեց իր իսկ բերդին մէջ, ի մեծ ապշութիւն բերդապահին՝ որ հեռու այդ կարգի անակնկալէ մը սպասելէ, շարժում մը անգամ մը չը կրցաւ ընել գնդակը բռնելու համար:

Մրցումին մնացեալ մասը անցաւ առանց երբեք այս կամ այն խումբին ուշագրաւ առաւելութիւնը ապացուցանելու:

Այս տարի Ֆրանսա մէկ միջազգային մրցում կատարեց միայն, ինչպէս գիտենք, պարտուելով Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբէն, մինչ Գերմանիոյ խումբը չորս մրցում կատարած է արդէն:

Գերմանական ֆութպոլը կը նմանի կեդրոնական Եւրոպայի միւս ազգերուն խաղին, այսինքն լաւ թեքնիք, չափաւոր արագութիւն եւ ներդաշնակութիւն, մինչ ֆրանսականը իր թեքնիքի պակասը կը փոխարինէ համարձակ ու արագ խաղարկութեամբ մը որ բնաւ յագնիլ չի գիտեր: Իրապէս անակնկալ մը պիտի ըլլար եթէ Ֆրանսա յաջողէր Պերլինի մէջ իսկ վերանորոգել իր 1931ի փարիզեան յաղթանակը: Ֆութպոլի շրջանակներուն մէջ միաձայնութեամբ է որ կը նախատեսուի Գերմանիոյ յաղթանակը, բայց տրուած ըլլալով մրցումին մասնաւոր հանգամանքը, ֆրանսական յաջողութիւն մը մեզ չպիտի զարմացնէր:

Ֆրանսական ազգային խումբը կազմուած է հետեւեալ կերպով.—

Բերդապահ.— Տէֆոսէ (Լիլ):

Վերջապահ.— Մաթլէր (Սօշօ) եւ Վանտորէն (Լիլ):

Միջնապահ.— Տէլֆուր (Ռասինկ), Քօսքար (Մոնփէլիէ) եւ Շանթրէլ (Ռէտ — Սթար):

Յառաջապահ.— Լանժիլլէ (Ռուպէ), Ժէգար (Մոնփէլիէ), Նիքոլա (Ռուան), Ռիօ (Ռուան) եւ Լիպէրաթի (Ֆիվ):

Աւելցնենք թէ հարիւրաւոր Ֆրանսացիներ պիտի ընկերանան իրենց ազգային խումբին, երեք օրուան համար զեղչեալ ճամբորդութիւններ կազմակերպուած ըլլալով դէպի Պերլին համար,

Ժ. Ե.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱԶԳԱՏՕՆ

Ինչպէս գրած էինք, գաւառ մեկնած են արդէն Ազգատօնին մասնակցող ուսանողներու խումբերը, որոնց կարգին հայկական խումբը:

Մասնակցելու համար Նիսի ազգատօնի հանդէսներուն, խումբերը Լիոնէն Նիս կը հասնին 22 մարտ Դշ. օր, իրիկուան ժամը 5ին: Նիսի հայութեան կը մնայ վայելուչ ընդունելութիւն մը ընել հայկական խումբին:

«ՀՕԲԱՐ ԿԱՐՕ»

«Le Temps» վերջերս գրական մըրցում մը բացած էր: Մրցումին մասնակցեցան քանի մը հարիւր գրողներ: Քննիչ մարմնի նախագահն էր յայտնի գրող Փիէռ Միլ: Առաջին մրցանակը (20000 ֆրանք) շահեցաւ ֆրանսացի մը: Իսկ 20—25 հոգիի գրութիւնները գնահատուելով, արժանի նկատուեցան իբրեւ թերթօն հրատարակուելու յիշեալ թերթին մէջ: Մասնակցողներէն Պ. Արտաշէս Յովհաննէսեանի գրութիւնը, «Հօբար Կարօ» այս վերջիններու շարքին մէջ ըլլալով, հրատարակուեցաւ Թանի մարտ 15—18ի թիւերուն մէջ:

— Եկուր, եկուր, Շամա—Ջէլլա... եկուր, եկուր քու ցնծութեան մարմինովդ... քու Կաարայի պէս չքեղ մարմինովդ... քու սպիտակ քարի պէս ծիծերովդ... եկուր, քու ձայնիդ, շարժումիդ ու ձեւիդ ուժովը... աղջիկներու պէս, եկուր... եկուր, ովասիսի ծառի նման... եկուր, չորրորդ երկինքի մէջ պատրաստուած հացի նման...

Օթար ինկաւ ծունկի...

Ծռեցաւ Շամա — Ջէլլա եւ իր ըստինքները դրաւ Օթարի դէմքին վրայ, գոցելով անոր աչքերը:

Համբուրեց, համբուրեց, համբուրեց, ..., համբուրեց Օթար: Շամա իր գլուխը շրջած էր դէպի երկինք, իր հոգին քաղցրութեանց կահոյքը իր ծիծերէն հոսեցնելով Օթարի վրայ, եւ հանդչելով ու հեշտանալով:

Օթար նոյն դիրքին մէջ էր ու սկըսաւ լալ: Շամայի ծիծերուն ճեղքէն կը վազէին Օթարի արտասուքները եւ վերսար շրթունքին սրբան շիթերը, լեցնելով կուրծ պորտը:

Օթար ըսաւ արցունքներու մէջէն.

— Կը սիրեմ քեզ, Շամա — Ջէլլա... կը սիրեմ քեզ երեք անգամ... կը սիրեմ իբրեւ քու հայրդ, կը սիրեմ իբրեւ քու եղբայրդ ու կը սիրեմ իբրեւ քու այրդ... մեղքցիր, յարգէ, սիրէ՛ դուն ալ... ու վերջին սէրս մանաւանդ երեք անգամ աւելի է... ես երեք մարդ եմ քեզի համար... քու տըւած մէկ վէրքդ երեք անգամ կը բացուի իմ մէջս... Մի՛ մերժեր ինծի... երբ մերժես այր մարդուն, տա՛ր եղբայր մարդուն, երբ չես տար անոր ալ, տա՛ր հայր մարդուն...

Շամա ծիծաղներու շարան մը արձակեց:

Օթար ապուշցաւ իր յուզումին մէջ ու սկսաւ զարմացումով դիտել Շաման:

— Խելքով կը խօսիս, Օթար: Երեք մարդ կ'ըլլաս, սակայն մէկ մարդ անգամ չես դուն: Քու մէջդ ես հայր չգտայ, քու մէջդ եղբայր չտեսայ, դուն այր ես ինծի հանդէպ բայց դուն երբեք նման չես քու հօրդ: Արմէս մեր մայրը կը պատմէ թէ ան դաժան էր ու կոպիտ, ան խիստ էր ու վայրագ, ան տգեղ էր ու սոսկալի... Կը պատմէ ինծի անոր խօսքերէն, շարժումներէն, անոր բարկութենէն, անոր կատաղութենէն, անոր դաժանութենէն... Արմէս կը քննադատէ զայն... բայց ես վստահ եմ որ ա՛ն է եղեր բուն այր մարդը: Դուն Ապէլին պէս ես:

Օթար վիրաւորուած մանուկի մը նման էր: Ներքին այդ վէրքը յուզումի մշուշի մէջ դրաւ իր դէմքը, թթուութիւնով: Թուլցան իր ձեռքերը ու ինկան, իր գլուխն ալ միասին: Լըռութիւն տիրեց: Շամա — Ջէլլա իր քննական նայուածքը կը թափէր Օթարի վրայ: Լաւ կը հասկնար անոր դէմքէն՝ հոգին:

Օթար ըսաւ.

— Ես կը սիրեմ քեզ, Շամա — Ջէլլա... կը սիրեմ...

— Գառնուկի նման ես դուն... եղի՛ր, բան էր ըսի... գառնուկի պէս ես դուն... մազերդ ալիքներ ունին, հոգիդ ալ այնպէս է...

Շամա — Ջէլլա մատները խօթեց Օթարի մազերուն մէջ ու տրորեց...

Օթար ողորմելի ու քաղցր ակնարկով նայեցաւ ու ըսաւ.

— Ես կեպար էի, դուն ինծի գառնուկ ըրիր...

— Եւ լաւ ըրի, այնպէս չէ՞, Օթար...

— Ըրէ, Շամա, ըրէ՛... լաւ՛, ըլլամ ուզածիդ նման...

— Ես կ'ուզեմ որ դուն ըլլաս գառնուկի պէս ու չեմ ուզեր որ ըլլաս գառնուկի պէս... կ'ուզեմ որ ըլլաս առիւծի պէս, բայց չեմ ուզեր որ ըլլաս առիւծի պէս... իմ ուզելովս պէտք չէ ըլլաս դուն... դուն ինքդ պէտք է ըլլաս այնպէս՝ ինչպէս որ կ'ուզեմ...

— Ես քեզ չեմ հասկնար... դժուար է քեզ հասկնալը. ես երբեք քեզ պիտի չհասկնամ... դուն շատ կլոր կը խօսիս, Շամա... շատ կլոր կըլոր...

— Ես շատ շիտակ կը խօսիմ ու կը խօսիմ լուսաւոր... քու զգացումդ է որ իմ խօսքերուս մէջ մշուշ կը դնէ...

— Ես չեմ գիտեր թէ կը սիրե՞ս զիս թէ չես սիրեր զիս...

— Ատիկա գիտնալ պէտք չէ...: Դուն կը սիրես զիս...: Ատիկա բաւական է...

— Ուրեմն կ'ուզես որ սիրե՞մ քեզ...

— Բայց չեմ ուզեր որ շատ սիրես...

— Ինչո՞ւ... ինչո՞ւ...

— Սիրոյ սաստկութիւնը կը նեղէ զիս...

— Ուրեմն զիս չես սիրեր...

— Եթէ քեզ չսիրէի, չէի խօսիր սիրոյ մասին...

— Դուն սիրելու համար չես...

— Ատիկա քիչ մը ճիշդ է...

— Դուն սիրուելու համար ես միայն...

— Ատիկա քիչ մը սխալ է...

— Դուն... դուն, Շամա — Ջէլլա, սոսկալի ես... քու գեղեցկութիւնդ ահաւոր է... քու հոգիդ ամպերու մէջ կորսուած լոյսի պէս է...

— Կ'ուզէի՞ր որ հոգիիս լոյսը եղունգներուդ մէ՞ջ անցնէր...: Դուն պէտք է տառապիս Շամա — Ջէլլային համար...: Քու ցաւդ կը գեղեցկացնէ զիս...: Ես պէտք ունիմ քու սիրոյդ...: Հոգիիդ մէջէն սիրէ զիս...:

— Ես քեզ կ'ուզեմ սիրել շրթունքներովս, ձեռքերովս: Հոգիս այսպէս կ'ուզէ:

— Իմ հոգիս այդպէս չուզեր...

— Դուն պէտք է հնազանդիս քու հօրդ...

— Չեմ ճանչնար քեզ...

— Դուն պէտք է հնազանդիս եղբօրդ...

— Չեմ ճանչնար քեզ...

— Պիտի հնազանդիս այր մարդուդ...

Շամա — Ջէլլա մեծցուց աչքերը, ձեռքերը դրաւ ծնօտին վրայ, ծռեցաւ ու ըսաւ.

— Դո՛ւն պիտի հնազանդիս Շամա — Ջէլլային: Ու քու հնազանդութիւնդ պիտի վարձատրեմ ես քեզ տալով: Կը հասկնա՞ս, տալով: Դուն պիտի հնազանդիս: Ու ես երբեք պիտի մարմինս չտամ ինծի հնազանդողին: Ու պիտի հնազանդիս:

Օթարի մէկ կատաղութիւնը իր սանձերը փրցուց ու պայթեցաւ:

— Դուն շատ պէշցար: Պիտի ծեծուիս դուն ինձմէ: Քեզի հետ խօսիլը ճիշդ չէ: Դուն իմ ձեռքերուս տակ անասունի պէս պիտի ըլլաս...

Ու Օթար յարձակեցաւ էգին վրայ: Շամա — Ջէլլա իր եղունգներով ու ակռաներով սկսաւ կռուիլ: Սակայն դիւրութիւնով գետին տապալեց զայն եւ ինկաւ ինքն ալ անոր վրայ: Շամա-Ջէլլա վիրաւորուած օձի նման իր մարմնոյն բոլոր մասերը կը շարժէր ու կը պտտէր: Օթար ծունկը դրած էր անոր զիստերուն վրայ, աջ ձեռքը դըրած էր անոր ծիծին վրայ ու ձախ ձեռքով բռնած էր կոկորդը: Շամա ուժաթափութենէն հանդարտեցաւ եւ ըսաւ.

— Հիմա զա՛րկ ինծի...

Այրը ըսաւ.

— Ո՛չ: Քեզի զարնել չեմ կրնար: Պիտի սիրեմ քեզ:

— Ո՛չ: Պիտի թող չտամ որ սիրես զիս: Դուն վատ ես, որովհետեւ կը վախնաս ինծի զարնել: Իմ այս աղուոր, այս իմ համով ու ճոխ մարմինս վատ մը պիտի չսիրէ:

— Իսկ եթէ քեզ զարնեմ, կրնա՞մ սիրել քեզ...

— Եթէ զարնես ինծի... այո՛, եթէ զարնես... Զա՛րկ, շուտով զարկ...

— Չեմ կրնար...

— Զա՛րկ...

— Ո՞ւրտեղիդ զարնեմ...

— Ամէն տեղիս ալ զարկ...

— Ուժով թէ կամաց...

— Ուժով, ահա այսպէս... այսպէս... այսպէս... զա՛րկ...

Ու Շամա — Ջէլլա երեք ուժգին ապտակ շաչեցուց երեսին...

Այրը նախ կատակ կարծեց, յետոյ ուզեց կարծեցնել թէ կատակ կարծած է... Եւ սակայն Շամա — Ջէլլայի աչքերուն անխլիրդ դաժանութիւնը զինքը համոզեց որ չի կրնար մեղմացնել պատահարը...

Յանկարծ տաքցաւ ու ապտակեց Շամա — Ջէլլան: Կինը լալ սկսաւ, ցնցուեցաւ, դէպ ի վեր սողաց, կռնակ դարձուց: Օթար մտաւ անոր ոտքերուն մէջ: Շամա քանի մը կից զարկաւ անոր դէմքին ու գլխուն: Երկուքն ալ անհեցան կատաղութեան մէջ: Գըրկեցին իրար ու գլտորուեցան խառներուն գաւիթարին վրայ:

Օթար ոտքի ելաւ: Իր ուսին վրայ նետեց Շամա — Ջէլլայի մերկ մարմինը, գլխիվայր, բռնելով անոր աջ ծիծէն եւ առաջացաւ դէպ ի դէմի մենաւոր ծառը:

Ծառը չոր թզենի մըն էր:

Երեկոյեան ծառը ծաղկած էր:

Թզենիի տերեւներ ինկած էին մերկ Օթարի եւ Շամա — Ջէլլայի վրայ:

Վերջալոյսը նման էր կրակարանի մը, որուն մէջ նետուած է ափ մը խունկ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Բժիշկը.— Երեւի այսօր մարդ չփնտռեց զիս որ քարէ տախտակը պարապ է:

Սպասուհին.— Այսօր շատ մարդ եկաւ եւ տախտակը վերէն վար լեցաւ, նոր գալիքներուն անունները գրելու տեղ ունենալու համար, առաջինները սրբեցի:

— Խենդեցա՞ր աղջիկ, տախտակին միւս կողմը պարապ չէ՞ր:

— Ատիկա ձեր գալէն վերջը միտքս ինկաւ:

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիֆոր Ֆոկաս)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ 1933

21 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2142

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԷ՛ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ, ԹԷ՛ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ

Դաշնակցութեան հակառակորդները կը շարունակեն իրենց տեսակէտները յայտնել Կրընոպլի ողբերգութեան առթիւ, որուն ծալքերը պիտի բանայ դատական իշխանութիւնը:

Շաբաթ օր, Փարիզի ռամկավար եւ հնչակեան օրկանները գրի առեր էին մէկ–մէկ նոր խմբագրականներ, մասնաւորապէս շօշափելով հանդէս խանգարելու եւ մանաւանդ օտարներու միջամտութեան դիմելու խնդիրը:

Կանխակալ կարծիքներու լաբիրինթոսին մէջ, երկու թերթերը կարգ մը խելօք բաներ ալ կ'ըսեն:

Այսպէս, ռամկավար պաշտօնաթերթը առանց վերապահութեան կը ձաղկէ օտար միջամտութիւն հրաւիրելու փորձը, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք օրը օրին.

— « Բայց չենք կրնար չդատապարտել նաեւ ընթացքը անոնց որոնք ուրիշները կը բերեն կը խառնեն մեր ներքին գործերուն մէջ եւ կը փորձեն օտարներու միջոցով խանգարել որ եւ է հաւաքոյթ զոր կազմակերպելու իրաւունք տրուած է Ֆրանսայի մէջ ապրող անհատներուն եւ կազմակերպութիւններուն:

Ատրճանակի գնդակը չէ որ պիտի դաստիարակէ ո եւ է ժողովուրդ եւ ոչ ալ ատրճանակի դաւադիր բռնակին ապաւինող ձեռքը կտրելու համար ուրիշին միջամտութիւնը »: (« Ապագայ », 18 մարտ):

Ինչպէս միշտ, այս առթիւ ալ ռամկավար պաշտօնաթերթը պարտք սեպեր է խեղաթիւրել մեր մարտ 15 թուակիր խմբագրականին մէկ հատուածը, իր ուզած իմաստը տալով անոր:

Աւելորդ համարելով ո՛ր եւ է պատասխան, բարեկամաբար կը յանձնարարենք կրկին եւ կրկին կարդալ այդ խմբագրականը: Կարդալ ամբողջութեամբ եւ մտամփոփ, միւսներուն հետ:

Իսկ հնչակեան պաշտօնաթերթը, դատապարտելով ուրիշին հանդէսը խանգարելու ձեռնարկները, դիտել կուտայ.

— « 20 — 25 հոգիով հակառակորդ կուսակցութեան մը ժողովին երթալ ու հոն, զանազան բացագանչութիւններ ընել, ուրիշ նշանակութիւն չունի, եթէ ոչ կանխապատրաստուած խառնակչութեան փորձ »: (« Նոր Երկիր », 18 մարտ):

Միեւնոյն ատեն յանցաւոր կը գտնէ Կրընոպլի դաշնակցական հանդէսին կազմակերպիչները, նախընտրելով որ, « իրենց հակառակորդները փոխանակ բռնի միջոցներով զսպելու, ոստիկանութեան միջոցաւ ի կարգ հրաւիրէին եւ սրահէն դուրս հանել տային, ինչպէս ան հասարակ կ'ընեն քաղաքակիրթ մարդիկ »:

Այս առթիւ, հնչակեան պաշտօնաթերթը միջանկեալ կը խոստովանի ճշմարտութիւն մը, որ առանցքն է այս բոլոր ողբերգութեանց.

— « Ճիշդ է, Հօկճիններու եւ հայ համայնավարներու սեւեռեալ նպատակն է գաղութահայ կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններուն քայքայումը: Այդ իրենց համար պարտանք է: Հայ կուսակցութիւններուն կը մնայ, ուրեմն, կրակին վրայ իւղ չթափել, այլ ջուր »:

« Շիտակ խօսքին ո՞վ բան կ'ըսէ »:

Միայն թէ՝ հնչակեան պաշտօնաթերթը փոխանակ ինք առաջին օրինակը տալու, դոյլ մը պաղ ջուր կը թափէ իր իսկ խմբագրականին վրայ, միեւնոյն թիւին մէջ, Գ. էջի վերջին սիւնակը տեղաւորելով թղթակցութիւն մը, որ ուրի՛շ բան կ'ըսէ.

— « Ի՞նչ էք դուք այս ժողովուրդի գլխուն, ձեր ներածին կազմակերպութիւնով. դուք պատուհա՞ս էք թէ ոչ արիւնարբու գազաններ, որ կը յօշոտէք գաղութներու մէջ հայ երիտասարդ աշխատաւորների կեանքը »:

Աւելորդ պիտի ըլլար արտատպել միւս գոհար խօսքերն ալ, որ կը վերջանան ձուլածոյ բացագանչութեամբ մը, — « կեցցէ՛ սոցիալիստ Խ. Հայաստանը »:

Դառնալով բուն հարցին, ուրեմն Փարիզի ռամկավար եւ հնչակեան օրկանները կ'ընդունին թէ.

1) Ո՛ր եւ է անհատ կամ կազմակերպութիւն իրաւունք չունի ուրիշին հանդէսը խանգարելու:

2) Իրաւունք չունի օտար միջամտութիւն հրաւիրելու:

3) « Հօկճիններուն եւ հայ համայնավարներուն սեւեռեալ նպատակն է գաղութահայ կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններուն քայքայումը »:

Այս՝ վերջին՝ իմաստով խօսք չունի ռամկավար պաշտօնաթերթը:

Բայց ոչինչ: Կ'ուզենք հաւատալ թէ գոնէ լռութեամբ կը խոստովանի. քանի որ հակառակ է օտար միջամտութեան, իսկ այս վերջին միջոցը նոր ռազմախաղ մըն է հայ կարմրուկներուն համար, ի սպաս իրենց սեւեռեալ նպատակին:

Արդ, հայկական երկու հոսանքներուն Փարիզի կեդրոնները, այս խորհրդածութիւններէն յետոյ, կ'ընդունի՞ն թէ « անելիքներ » ունին, կրակին վրայ ոչ թէ իւղ, այլ ջուր թափելու համար:

Կ'ընդունի՞ն թէ՝ այս պայմաններուն մէջ, արտասահմանի ոչ միայն կազմակերպութիւնները, այլ եւ գաղութները իրենք ստիպուած են ինքնապաշտպանութեան դիմելու:

Անշուշտ ո՛չ ատրճանակով ու դանակով, ոչ ալ օտար միջամտութեամբ: Այլ՝ ըմբռնելով չարիքը եւ կազմակերպուելով ներքնապէս: Ստեղծելով ամուր եւ ծաւալուն ցանց մը:

Վտանգը միայն մեր գաղութին չսպառնար:

Ամէն գաղութի մէջ ալ, « Հօկճիններուն եւ հայ համայնավարներուն սեւեռեալ նպատակն է » ջլատել, քայքայել ինչ որ ունինք հրապարակի վրայ: Եւ եթէ համարձակութիւն կը ստանան տարուէ տարի, պատճառն այն է որ մենք վարձակալ անգամ չենք մեր տունին մէջ:

Քանի որ այս մասին որ եւ է լուսաբանութեան պէտք չունին մեր պատուարժան հակառակորդները, ինչո՞ւ կը շարունակեն ... յօրանջել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՌՈՄԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Նոր համաձայնութիւն՝ չորս պետութեանց միջեւ

Պ. Մաքտոնըլտ շաբաթ եւ կիրակի խորհրդակցելով Պ. Մուսոլինիի հետ, վերադարձաւ Լոնտոն: Ճամբան կանգ առաւ Փարիզի մէջ, տեսակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին հետ:

Կիրակի օր, իտալական կառավարութիւնը հրատարակեց պաշտօնական զեկոյց մը որ կ'ըսէ. —

Կառավարութեան պետը երէկ՝ Վենետիկի պալատին մէջ, իսկ այսօր՝ անգլիական դեսպանատան մէջ տեսակցեցաւ Անգլիոյ վարչապետին Պ. Մաքտոնըլտի եւ արտաքին նախարար Սըր Ճոն Սայմընի հետ: Կարծիքի լայն փոխանակութիւններ կատարելէ յետոյ ընդհանուր կացութեան մասին, այդ խօսակցութեանց ընթացքին քննուեցաւ համաձայնութեան ծրագիր մը՝ քաղաքական գլխաւոր հարցերու մասին: Այդ ծրագիրը պատրաստուած է իտալական կառավարութեան պետին կողմէ եւ կը ձգտի իրականացնել չորս մեծ պետութեանց գործակցութիւնը, ապահովելու համար խաղաղութեան երկարատեւ շրջան մը Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ, Քէլլոկի դաշինքին եւ « բռնի ուժի չդիմելու » յայտարարութեան հիման վրայ:

⁂ Ինչպէս կը տեսնէք, զեկոյցը առ այժմ կը գոհանայ ընդհանուր խօսքերով: Թերթերը կ'ըսեն թէ Պ. Մուսոլինի Անգլիոյ վարչապետին ներկայացուցած է 8—9 յօդուածէ բաղկացեալ նախագիծ մը, որ կը կոչուի « Համաձայնութեան եւ գործակցութեան քաղաքական դաշինք արեւմտեան չորս պետութեանց միջեւ »: Դաշնագրին երկրորդ յօդուածին մէջ կը յիշուին այդ չորս պետութիւնները — Անգլիա, Իտալիա, Գերմանիա եւ Ֆրանսա: Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական ապագան սահմանուած է այս ծրագրին մէջ, որ կը յայտարարէ թէ՝ առանց նոր յանձնառութեանց մէջ նետելու Անգլիան, չորս պետութիւնները հանդիսաւորապէս կ'ընդունին կնքուած դաշնագիրները, մէջն ըլլալով Լոքարնոն: Ծրագիրը քաղաքական եւ զինուորական զինադուլ կը նախատեսէ հինգ տարուան համար: Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ ծրագիրը գոհացում պիտի տայ Ֆրանսայի, որովհետեւ մասնաւոր յօդուածով մը պիտի չեշտուի թէ դաշնագիրներու որ եւ է վերաքննութիւն կրնայ կատարուիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ: Պ. Մուսոլինիի կարծիքով, այսպիսի դաշնագրի մը կնքումը պիտի պայծառացնէ Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնը եւ պիտի ապահովէ տնտեսական համաժողովին յաջողութիւնը: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ հիմա որ Մուսոլինի իր կռնակին ունի ամբողջ իտալական ազգը եւ հաստատած է ներքին խաղաղութիւնը, կ'ուզէ իր գործը պսակել, հաստատելով միջազգային խաղաղութիւնը:

Այս պայմաններուն մէջ, յոյս կայ որ Հիթլէր ալ Հռոմ երթայ, ծրագրին մանրամասնութիւններն ուսումնասիրելու համար:

⁂ Փարիզի ազգայնական թերթերը այս ծրագրէն ալ գոհ չեն, եւ նոր ռազմախաղ մը կը նկատեն զայն, Ֆրանսան օրօրելու համար: « Էքօ տը Փարի » չորս պետութեանց նոր խորհուրդը կը նմանցնէ այն Գերագոյն Խորհուրդին որ գործեց զինադադարէն եւ հաշտութեան ստորագրութենէն յետոյ: « Բայց, մինչ 1919 — 1922ի Գերագոյն Խորհուրդին գործն էր գործադրել դաշնագիրները, 1933ի Գերագոյն Խորհուրդը պիտի նուիրուի զանոնք վերաքննելու, այսինքն ոչնչացնելու »:

Ազգայնականները կը յուսան թէ Պ. Տալատիէն չպիտի խաբուի: « Մեր կնքած դաշնագիրները՝ Լեհաստանի եւ Փոքր Համաձայնութեան հետ, մեզի թոյլ չեն տար մտնել հռոմէական ակումբին մէջ որ կը կոչուի խաղաղութեան ակումբ եւ որ իրականին մէջ պատերազմի ակումբն է »:

Անգլոռուս վէճը եւ բանտարկեալները

Շաբաթ օր շատ յուսատես էին Լոնտոնի մէջ, անգլիացի ճարտարագէտներու հարցին առթիւ որ կը մնայ առկախ: Կառավարութիւնը նոր դիմումներ կատարած ըլլալով, կը խորհէր ոչ միայն դիւանագիտական յարաբերութիւնները եւս խզել, այլ եւ փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք առնել՝ ռուսահպատակներուն դէմ:

Սակայն, վերջին լուրերէն կ'երեւայ որ համաձայնութեան ամէն յոյս կորսուած չէ: Կիրակի օր Մոսկուայէն լուր եկաւ թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է անգլիացի ճարտարագէտներու խնդիրը յանձնել սովորական դատարաններուն, փոխանակ թոյլ տալու որ Չեկան կարէ – թափէ վարչական եղանակով: Այս առթիւ կը հերքուի թէ անգլիացի ճարտարագէտները ուզած են վնասել Տնիէփրոսթրոյի ելեկտրական կայանին, որուն շինութիւնը յանձնուած էր ամերիկեան հաստատութեան մը:

Հսկայական ցոյց մը պատերազմին դէմ

Կիրակի օր, 15 երկիրներու նախկին պատերազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու կազմակերպութեանց 15,000 պատուիրակներ ժողով գումարեցին Ժընեւի մէջ, պահանջելով ընդհանուր զինաթափութիւն: Վիթխարի թափօր մը յետոյ, որ անցաւ քաղաքին կեդրոնէն, պատուիրակները խռնուեցան ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր տեղի ունեցաւ ճառերու տեղատարափ մը: Նախագահը շեշտեց թէ ցոյցին մասնակցող կազմակերպութիւնները ութ միլիոն անդամ ունին, բոլորն ալ նախկին պատերազմիկներ: Յետոյ կարգով խօսք առին զանազան երկիրներու ճառախօսները, բոլորն ալ դատապարտելով պատերազմը: Առաջարկուեցաւ խաղաղութեան գաղափարը տարածել ամբողջ աշխարհի մէջ: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ. — Խաղաղութիւնը առաջին պայմանն է ժողովուրդներու բարօրութեան, զայն պահպանել կարելի է միայն յարգելով դաշնագիրները եւ իւրաքանչիւր պետութեան իրաւունքներու հաւասարութիւնը, հաստատելով պարտաւորիչ իրաւարարութիւն եւ շօշափելի, աստիճանական զինաթափութիւն:

Հարկատուներու ցոյցը ամբողջ Ֆրանսայի մէջ

Կիրակի օր, Ֆրանսայի 40 գաւառներու մէջ տեղի ունեցան բողոքի ցոյցեր՝ տուրքերու ծանրութեան եւ նոր տուրքերու հաստատման մէջ: Իւրաքանչիւր միջավայր ցոյցը կատարեց իր հասկացողութեան համաձայն, եւ ծանր դէպքեր չպատահեցան:

Գրեթէ ամէն տեղ ընդունուեցաւ կեդրոնին մէջ պատրաստուած բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ. —

Անմիջապէս կրճատել պետութեան ծախքերը, ջնջել հանրային սպասարկութեանց մէջ եղած անհամար զեղծումները, հիմնապէս վերակազմել վարչութիւնը եւ անոր մեթոտները, ջնջել բազմատեսակ պաշտօնները, զեղչել տուրքերու ծայրայեղ սակը, « որ կը վնասէ անոնց արդիւնքին, ջլատելով երկրին տնտեսական գործունէութիւնը »: Յետոյ կ'աւելցնէ. —

Նկատելով որ իրենց կրկնակի կոչերը անլսելի մնացած են, որ երեսփոխանները կը մերժեն օրինակ հանդիսանալ այն ծանր զոհողութեանց որ պարտադրուած են բոլոր քաղաքացիներուն, որ նախորդ կառավարութիւնները վարկաբեկուած են ազգին առջեւ, անձնատուր ըլլալով ապօրէն ակնածանքներու, հարկատուները գերագոյն կոչ մը կ'ուղղեն հանրապետութեան նախագահին, որպէսզի լիովին գործածելով իր սահմանադրական իրաւունքները, Ֆրանսայի տայ կառավարութեան մը որ կրնայ կառավարել եւ կարգի հրաւիրել խմբակները: Այս առաջադրութեամբ ալ, բանաձեւը զօրաշարժի կը հրաւիրէ երկրին բոլոր բարեկարգ ուժերը, առանց կուսակցութեան կամ դաւանանքի խտրութեան, ընդդէմ զանազան խմբակներու գործունէութեան:

Աւելորդ է յիշեցնել թէ այս ցոյցերը ուղղուած են ձախակողմեան տարրերուն դէմ, որոնց ձեռքը կը գտնուի օրուան իշխանութիւնը:

⁂ Ինչպէս ըսինք, ծանր դէպքեր չպատահեցան: Ռէնի մէջ ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ կրակ ընել: Քսան հոգի ձերբակալուեցան: Նանթի մէջ պաշտօնեաները արգիլեցին ցոյցը: Մոնփէլիէի մէջ ցուցարարները թափօր կազմեցին, գրաւելով բոլոր ինքնաշարժները եւ պատելով փողոցէ փողոց: Հիւսիսային գաւառներու մէջ ցոյցը յետաձգուեցաւ կիրակի օրուան:

Թիմուրթաշ ծանր պատիժ ստացաւ

Պ. Թիմուրթաշ, Պարսկաստանի պալատական նախարարը, ռազմիկ դատավարութենէ մը յետոյ, դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան եւ 500,000 րիալ (մօտ երեք միլիոն Ֆր.) տուգանքի, պօշաքաղութեան, զեղծումներու եւ խարդախութեանց համար: Կը կարծուի թէ նախարարները բարեխօսած են Շահին, որպէս զի ներէ, նկատի առնելով Թիմուրթաշի անցեալ ծառայութիւնները: Արդարեւ, Թիմուրթաշ տարիներով ամէնէն մտերիմ աշխատակիցն եղաւ Րիզա Շահին, այն աստիճան որ, Պարսկաստանի նոր կարգ ու սարքին ուղեղը կը համարուէր, իսկ շատ մը օտար շրջանակներու մէջ՝ պարսիկ Մուսոլինին:

Նոր երկրաշարժ Մակեդոնիոյ մէջ

Շաբաթ օր երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեցան Խալքիտիքիի շրջանին մէջ, մասնաւորապէս Եէրիսոս գիւղին մէջ որ կործանած էր անցեալ սեպտեմբերին: Բնակիչները խուճապահար՝ դաշտերը կը պառկին: Սելանիկի մէջ ալ թեթեւ ցնցումներ տեղի ունեցան:

Հրեաները կը փախչին Գերմանիայէն

Հակահրէական շարժումին հետեւանքով, հազարաւոր Հրեաներ կը փախչին Գերմանիայէն, ապաստանելով Ֆրանսա, Լեհաստան, Աւստրիա եւ ուրիշ երկիրներ: Փարիզ հասած փախստականներուն թիւը արդէն իսկ երկու հազարի հասած է: Հրէական կազմակերպութիւնները միջոցներ ձեռք առած եւ պանդոկներ ու բնակարաններ վարձած են, փախստականները պատսպարելու համար:

⁂ Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, իրարու ետեւէ նոր անուններ կը տրուին այն բոլոր փողոցներուն եւ հրապարակներուն որ կոչուած են ձախակողմեան կամ հանրապետական դէմքերու անուններով եւ խորհրդանշաններով: Հանգուցեալ Շթրէզէմանն անգամ անհանդուրժելի համարուած է:

⁂ Նիւ Եորքի մէջ, Հրեաները հացկերոյթ մը տուին ի պատիւ հռչակաւոր գիտնական Այնշթայնի, որ Գերմանիոյ թշնամի հռչակուած է: Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանն ալ մասնակցած ըլլալով հացկերոյթին, գերմանական թերթ մը կը բացականչէ. «Ա՜յս էր պակաս»:

Պրէսլաւի դատարանները երեք օր դադրեցուցին ամէն գործ, իբրեւ հետեւանք հակահրէական բուռն ցոյցերու: Այժմ վերսկսած են, դուրս ձգելով բոլոր Հրեաները:

⁂ Կառավարութիւնը արգիլեց 17 օտար թերթերու մուտքը: Մէկը՝ «Փօփիւլէռ»ն է, Ֆրանսայի ընկերվարականներուն օրկանը:

⁂ Հիթլէրականները որոշեցին համայնավարները վտարել ոչ միայն խորհրդարանէն եւ Փրուսիոյ երեսփ. ժողովէն, այլ եւ բոլոր ազգային, գաւառական եւ քաղաքապետական ժողովներէն: Այս կարգադրութեան շնորհիւ, հիթլէրականները գերակշռութիւն պիտի ունենան բոլոր ժողովներուն մէջ:

Մակեդոնացիները վերսկսան...

Կիրակի օր, Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ, երկու հոգի որոնք հրացաններ պահած էին իրենց վերարկուներուն տակ, յիսունի չափ գնդակներ պարպեցին Կրիկոր Փէթքովի դէմ եւ փախան, ծանրապէս վիրաւորելով զայն: Զոհը իր տան մէջ պահած էր այն ահաբեկիչը որ սպաննեց «Մակեդոնիա» թերթին խմբագիրը, Սիմէոն Էֆթիմով:

Առաջին ահաբեկումն է այս այն օրէն ի վեր որ խզուեցան Մակեդոնական կազմակերպութեան երկու հատուածներուն միջեւ կատարուած բանակցութիւնները:

Ուրեմն, շարքը պիտի շարունակուի...

Ոսկի կը ղրկեն Ամերիկայէն

Հակառակ ոսկիի արտածման արգելքին, ամերիկեան կառավարութիւնը արտօնեց որ 8,507,500 տոլար արժողութեամբ ոսկի ղրկուի Իտալիա: Կը կարծուի թէ թոյլ պիտի տրուի որ Եւրոպացիները քաշեն իրենց 280 միլիոն տոլար ոսկին, որ կը գտնուի ամերիկեան դրամատուններուն մէջ:

Դաշնակցային դրամատունները կը շարունակեն ոսկի ստանալ: Շաբաթ օր 228 միլիոն տոլար յանձնուած էր գլխաւոր դրամատուններուն:

Եըլտըզէն մինչեւ «քապարէ»

Իշխան Աբտիւլ Գատիր, Աբտիւլ Համիտի որդին, որ Փեշթա կը գտնուի, դատ բանալով 100 փէնկօ հատուցում ստացաւ իր կնոջմէն: Այս վերջինը իր ընտանեկան կեանքէն գաղտնիքներ հաղորդած էր հունգարական թերթի մը:

⁂ «Իշխան»ը արկածալի կեանք մը կը վարէ, Պոլսէն վտարուելէն ի վեր: Մինչեւ վերջերս նուագածու էր կապելայի մը մէջ:

«Աւազակներ» կը ձերբակալուին Մուշի մէջ

Մուշէն կը գրեն Սօն Փօսթին. — Աւազակներու հետ լեռները պատող եւ ճամբորդները անհանգստացնողներու դէմ հետապնդումը կը շարունակուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Սարսափ՝ օդանաւէն եւ քիմիական կազէն

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ — 18 ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԵՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԱՐՀԱՒԻՐՔԸ — ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ԵՒ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶԵՐՈՒ ՍԱՐՍԱՓԸ — ՀՐՁԻԴ ՌՈՒՄԲԵՐ՝ 3000 ԱՍՏԻՃԱՆ ՏԱՔՈՒԹԵԱՄԲ — ԴԻՄԱԿՆ ԱԼ ՉԻ ՓՐԿԵՐ — ՆՈՐ ՆԻՒԹ ՄԸ ՈՐՈՒՆ 40 ԹՈՆԸ ԿԸ ԲԱՒԷ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ ԼՈՆՏՈՆԸ։

Լոնտոնի մէջ վերջերս հրատարակուած է խիստ շահեկան գիրք մը «Ի՞նչ պիտի ըլլայ նոր պատերազմի մը բնոյթը», որուն աշխատակցած են Եւրոպայի եւ Ամերիկայի 18 զինուորական մասնագէտներ ու քիմիագէտներ։ Հրատարակիչը իր աշխատակիցներէն թելադրած է պարզել իրենց գաղափարները ապագայ պատերազմներու մասին, առանց մէկը միւսին աշխատակցութենէն տեղեկութիւն ունենալու։

Անգլիացի զօրավար Ֆուլլըր կը գրէ թէ ապագայ պատերազմներու մէջ սակաւ հետեւակ զինուորներու գոյութիւնը գրեթէ աւելորդ պիտի նկատուի, ճիշդ այնպէս ինչպէս ճարտարարուեստի մէջ մեքենաներուն կատարելագործութեան պատճառաւ գործաւորներուն թիւը զգալապէս նուազած է։ Տնտեսական կեանքին պէս, պատերազմներն ալ այսուհետեւ կախում պիտի ունենան մեքենաներու կատարելագործութենէն։

Իւրաքանչիւր պատերազմի առեն, անգլիական կան եօթը հրասայլեր, իւրաքանչիւրը մէկ սպայ եւ երկու զինուոր, փոխանակ մասնեցին գերմանական երեք զօրաբանակներ։

Զօրավար Ֆուլլըր աւելորդ կը համարէ մեր օրով զինուորներու տրուած կրթութիւնը, զօրանոցի կեանքը, եւն։ Ըստ իրեն բանէ առաջ զինուորներուն պէտք է մեքենագիտութիւն սորվեցնել, եւ փոխանակ զօրանոցներու մէջ ժամանակ վատնել տալու, պէտք է զանոնք ղրկել գործարաններու մէջ, սորվելու համար մասնագիտական հմտութիւններ։ Մեծ պատերազմի ընթացքին արհեստով մեքենավարները, ինքնաշարժի վարիչները եւ գործարաններու մէջ աշխատող մասնագէտ գործաւորները լաւագոյն ծառայութիւններ մատուցած են անգլիական բանակին։

Անգլիական բանակի համարակալ[illegible]ութի կարծիքով, ապագայ պատերազմներուն բախտը պիտի որոշուի ցամաքի եւ ո՛չ ալ ծովի վրայ, այլ օդին մէջ։ Յաղթող պիտի հանդիսանայ այն բանակը, որ իր ուժը պիտի կեդրոնացնէ օդային կռիւներուն մէջ։ Ցամաքային որ եւ է բանակ, ո՛րքան ալ ուժեղ ըլլայ թնդանօթներով, պիտի չկրնայ արգիլել որ օդային տորմիղ մը սաւառնի թշնամի գիծերուն վրայ եւ թափանցէ արգիլուած սահմաններէն ներս։ Յարձակում գործող բանակը, առանց կարեւորութիւն տալու պաշտպանողական գիծքի մէջ գտնուող բանակներուն կամ ամրոցներուն, օդանաւերով պիտի յարձակի թշնամի բանակին բուն կենսական կէտերուն վրայ, ինչպէս՝ կայարաններուն, ռազմամթերքի կայաններուն, գործարաններուն, հանքերուն, օդարաններուն, եւայլն։

Զուիցերիացի քիմիագէտ՝ Տիկին Կերթրուտ Վոյքըր, որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ գիտական շրջանակներու մէջ, հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի քիմիական պատերազմներու մասին։

Հեղձուցիչ կազի գործածութիւնը շատ վնասակար ու ահռելի հետեւանքներ առաջ բերելու սահմանուած է ապագայ պատերազմներու առեն։ Պարագան նոյնն է նաեւ նորահնար հրձիգ ռումբերու գործածութեան, որոնց պայթուցիկ ուժին կարողութիւնը վեր է ամէն երեւակայութենէ։ Կէս քիլօ ծանրութիւն ունեցող այնպիսի հրձիգ ռումբեր շինուած են, որոնք տունի մը տանիքին կամ հողին ... չիման մէջ գտնուելով, վարկեանապէս 3000 աստիճան տաքութիւն կ'արձակեն։ Այդ ջերմութեան տակ ամէն շրջապատող պողպատը կ'այրի եւ հրահալ հեղուկի մը ձեւով կը ծակէ տանիքները, կ'անցնի տունի յարկերէն ներս եւ կրակի կուտայ ամէն ինչ։ Աւելի ծանր կշռող ուրիշ ռումբեր հողին մէջ կը խրին ու հո՛ն [illegible] առաջ կը բերեն։ Այդ ռումբերը ծառային ոչնչացնելու մեծ քաղաքներու մէջ գտնուած ջուրի ճամբաները, կոյուղիները, եւ հրդեհելու գի խողովակները։ Բանի մը օդանաւեր կը բաւեն փոխադրելու համար բաւարար քանակութեամբ հրձիգ ռումբեր եւ կրակի տալու ամբողջ քաղաք մը։

Զօրավար Կրաուէս ցնորք կը նկատէ Փարիզի, Լոնտոնի կամ Պերլինի պէս մեծ քաղաքներ օդային զօրեղ յարձակումի մը դէմ պաշտպանելու հաւանականութիւնը։ Աչքի առջեւ ունենալով նոր ռումբերուն ուժգնութիւնն ու անդիմադրելիութիւնը, ամենէն ապահով ու հաստատուն թաքստոցները այլ եւս որ եւ է լուրջ ապահովութիւն չեն ընծայեր։ Զօրավարը այդ առթիւ կը նկարագրէ վերջերս Լոնտոնի վրայ գիշեր ատեն կատարուած օդային ռազմափորձերը, որոնց մասնակցած են 250 օդանաւերու տորմիղ մը, որոնք մասնաւոր նիւթով մը ծխուած ըլլալով, բոլորովին անտեսանելի դարձած են. անոնց 16 հատը միայն նշմարելի եղած են, ամենազօրաւոր լուսարձակներու միջոցաւ։

Անգլիացի հրամանատար Լըֆէվրի կարծիքով օդային պատերազմ մը նախայարձակ բանակի մը համար նպաստաւոր արդիւնք տալու սահմանուած է, որովհետեւ լաւ հաշուուած, լաւ կատարուած առաջին արշաւանք մը կրնայ շահեցնել պատերազմը։ Ըստ իրեն, կազի դիմակները չեն ներկայացներ պէտք եղած պաշտպանողական հանգամանքը, վասն զի մեր օրով թունաւոր այնպիսի կազեր հնարուած են, որոնք կրնան դիմակներու մէջէն անցնիլ։ Աւելի՛ դառ, «կանանչ կազ» անունով նոր կազ մը հնարուած է, որ մորթին մէջէն անցնելով կը թափանցէ ներքին գործարաններուն մէջ, առանց զգալի ընելու իր ազդեցութիւնը ենթակային վրայ, մինչեւ այն վայրկեանին երբ արդիւնքը կը յայտնուի։ Արդարեւ, այդ կազին ազդեցութեան տակ թոքերուն հիւսուածներն ու մազանման խողովակները ա՛յնպիսի վիճակի մը մէջ կը դրուին, որ արեան ամբողջ արտաշնչութիւնը հո՛ն կը հաւաքուի, եւ թոքերը արեան այդ յորդահոսումին հետեւանքով կը խեղդուին։

Փրոֆ. Լանժըվէն իր կարգին դիտել կուտայ թէ 100 օդանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը կը բաւէ Փարիզի պէս երեք միլիոն բնակչութիւն ունեցող քաղաք մը ոչնչացնելու։ Գերմանացի զօրավար Ալթրօք միեւնոյն կարծիքը կը յայտնէ։ Ապագայ պատերազմներու յատկանշական մէկ երեւոյթն է քաղաքացի բնակչութեան բնաջնջումը, մինչդեռ պատերազմի դաշտին վրայ զինուորական բանակները բաղդատաբար նուազ ենթակայ պիտի ըլլան վտանգի։

Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան պայթուցիկներու ճիւղին հետ՝ Լորտ Հալտէյնի մասնաճիւղ կ'ընէ թունաւորիչ յատկութիւնը «Difenylcyanarsin» կոչուած նիւթին, որմէ 40 թոն կը բաւէ թունաւորելու եւ ըսպաննելու ամբողջ Լոնտոնի ու իր արուարձաններուն 8 միլիոննոց բնակչութիւնը։

Միւս կողմէ, ամերիկացի զօրավար Սքայր կը ջատագովէ գործածութիւնը անվնաս կազի մը, որ կրնայ 24 ժամ քնացնել ենթական, որմէ յետոյ ան կ'արթննայ ու կը վերստանայ իր նախկին վիճակը։ Սակայն այս քնաբեր անվնաս կազը ապագայ պատերազմներու կողմէ նուազ ընդունելութիւն գտնելու նախասահմանուած է։

Այս առթիւ, Մեծ Պատերազմի զոհերուն ահարկու ու մահասարսուռ մէկ հաշուեկշիռը, որ վերջերս հրատարակուեցաւ պելժիական թերթի մը մէջ։

Զինադադարէն ետք, հաշիւ եղած է որ բոլոր ճակատներուն վրայ մօտաւորապէս տասը միլիոն զինուորներ զոհ գացած են պատերազմին։ Մեռած այդ տասը միլիոն մարդոցմէն իւրաքանչիւրը չորս լիտր արիւն պարունակելով, շուրջ 40 միլիոն լիտր արեան գետ մը պիտի կազմուէր, որ պիտի կրնար օր մը ամբողջ արիւն հայթայթել Նիակարայի ջրվէժին, եւ որուն անկման ուժը պիտի բաւէր տալու մեծ քաղաքի մը համար պէտք եղած ելեկտրական հոսանքը։ Պելժիոյ երկաթուղիի բոլոր վաճառատար վակոնները եւ փոխադրութեան յատուկ ամէն տեսակ կազմածները պիտի չբաւէին փոխադրելու այդ տասը միլիոն խողխողուած զինակներուն գլուխները։ Եթէ այդ տասը միլիոն մարդոց մարմինները քով քով շարուէին, ոտքը ոտքին եւ գլուխը գլխուն հակառակ ուղղութեամբ, կարելի պիտի ըլլար ծածկել 16,000 քիլոմեթր տարածութիւն մը։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԻՒՂԱՒԱՆԻՆ ՀՐԿԻԶՈՒՄԸ

Եղբայրական աջակցութիւն ամէն կողմէ

Ժամանակին արտասահմանի լրագիրներուն մէջ կը կարդայինք անտեսական տագնապի գործած աւերները եւ այդ ժամանակէն իսկ տխուր նախազգացումներ ունեցանք։ Շատ չանցած, իրականացան սեւ գուշակութիւնները։ Նախապէս ոչ մէկ տեղական թերթ համակերպեցաւ արձանագրել տագնապին գոյութիւնը Պէյրութի մէջ, բայց վերջ ի վերջոյ իրականութեան առջեւ տեղի տուին։ Եւ յուղուեցան շինութեանց աշխատաւորները (մեծ մասով Հայ), տխրեցան արհեստաւորները, թթուեցան առեւտրականները եւ մտածկոտ դարձան պաշտօնեաները։ Այս բոլորին անմիջապէս յաջորդեցին սնանկութիւնները։

Արագօրէն ծանրացաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի տնտեսական կեանքը։ Բոլոր ընկերութիւնները, գործատէրերը, նոյն իսկ հաստատուն կարծուած դրամատուները սկսան կրճատումներ կատարել, առաջին առթիւ ճամբայ ցոյց տալով պաշտօնեաներու եւ գործաւորներու եւ զեղչելով մնացեալներուն թոշակները եւ օրավարձերը։ Նոյնը ըրին կառավարութիւնը եւ արհեստաւոր վարպետները։ Անգործութիւնը տիրեց անխտիր բոլոր դասակարգերուն մէջ։

Անշուշտ այս անգործութիւնը առաջին առթիւ հայ աշխատաւորներուն համար էր քան տեղացիներուն։ Արդէն իսկ ընկճուած էին բազմաթիւ հայ ընտանիքներ։ Թէեւ նոյնքան հաւատարիմ քաղաքացիներ ենք մենք ալ, բայց տեղացին կապուած է հողին։ Մենք զուրկ ենք այդ հարստութենէն։

Ընկերութիւնները, տեղական թէ օտար, սկսան որոշ քաղաքականութիւն մը հետապնդել որ մեզ համար անյայտ մնաց։ Սակայն արդիւնքը շուտով պարզուեցաւ, — սկսան գործէ ղրկել տարիներով աշխատած եւ իր պատկանած ընկերութեան վարկը բարձրացնելու ջանացող հայ բազուկն ու միտքը, տեղը տալով բնիկներուն։ Այս դէպքերէն ուղղակի ազդուած ընկերութեան մը, Սթանտարտի գործաւորները ժողով մը գումարեցին եւ միաձայնութեամբ որոշեցին դիմում կատարել երեք յարանուանութեանց, ազգ. մարմիններուն, Պ. Գասպար Իփէքեանին եւ Պ. Փափազեանին։ Դիմումները ունեցան իրենց բարերար արդիւնքը, — կազմուեցաւ խնամատարական մարմին մը, հայ գործաւորները իրենց տեղը պահելու եւ անգործներուն գործ հայթայթելու նպատակով։

Երբ խնամատարական մարմինը փետրուար 6ին քաղաքապետարանէն ելլելով, քարիւղ եւայլ ընկերութեանց դրասենեակները կ'այցելէր, 200—300 գործադուրկներու տեղաւորման համար, նոյն իրիկունը ժամը 7.50ին հայկական հիւղաւանը բոցերու ճարակ դարձած էր։ ՅԱՌԱՋի մէջ օրը օրին հրատարակուած ըլլալով աղէտին մանրամասնութիւնները, պիտի տամ միայն կարեւոր լուրերը։

Դէպքին վայրը հասած էին մարզպան Պ. Փոնսօ, Հանրապետութեան նախագահ եւ վարչապետ Պ. Շարլ Տէպպաս եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձեր, նաւային զինուորներ, հեծելազօրք եւ բանակի սուինակիր զինուորներ. իսկ բազմութեան թիւը կը հասնէր մօտ 50,000ի։ Հրշէջներու թափած ջանքերը անօգուտ էին եւ հինգ ժամ յետոյ արդէն մոխիր էին վերածուած Ս. Խաչ եկեղեցին ու դպրոցը իր յարակից բոլոր տախտակէ տաղաւարներով։

Եօթը հազար (7000) աղէտեալ հայ-բնակիչներ գիշերուան ցուրտէն սմքած, կը սպասէին լոյսին հետ միասին եղբայրական օգնութեան։ Խնամատարական մարմինը առանձնեց անմիջական օգնութեան հասնելու պարտականութիւնը։ Գիշերուընէ իսկ ատենապետ Պ. Իփէքեան կը փութար խնդրել զինուորական տաղաւարներ, — գէթ գիշերուան ցուրտէն պատսպարելու համար աղէտեալները։ Կարգադրութիւնը յետաձգուած էր առաւօտուան։

Խնամատարական մարմինը առաջին անգամ դիմում կատարեց մարզպանութեան եւ տեղական կառավարութեան, եւ սրտագին ընդունելութիւն գտաւ։ Իբրեւ արդիւնք, 1,700 հոգի տեղաւորուեցաւ մաքրանոցը (Քարանթինա), 15 օրուան պայմանաժամով, որովհետեւ իսլամ ուխտաւորներու ժամանակն էր։ Ասոնց ուտելիք հայթայթեց զինուորական իշխանութիւնը, մօտ 18 օր։ Մնացածներուն մէկ մասը տեղաւորուեցաւ իր միջոցներով, իսկ 1500 հոգի ալ խնամատարական մարմինէն անմիջական օգնութիւն կը ստանային։

Անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան, դրամական թէ նիւթական։ Արդիւնքը յուսադրիչ էր։ Ամէն կողմէ օգնութիւն կը հասնէր։ Այս առթիւ պարտք կը սեպենք մեր երախտագիտական զգացումները յայտնել մարզպանութեան եւ տեղական կառավարութեան, իրենց ցոյց տուած խնամքներուն համար։ Անոնք սկիզբը դրին առաջին հերթին հանգանակութեան, օրինակ հանդիսանալով տեղացիներուն եւ մեզ բոլորիս։ Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Շարլ Տէպպաս, 20,000 ֆրանք յանձնեց խնամատարական մարմնին, Պ. Փոնսօ՝ 5000 ֆրանք, քաղաքապետարանը 10,000 ֆր.։ Խնամատարական մարմնի դիմումներուն վրայ, մասնակցեցան տեղական եւ օտար հաստատութիւններ. նաւահանգիստի ընկերութիւնը 3000 ֆր., շոգեկառքի ընկ.ը 3000 ֆր., տեղական դրամատունը 5000 ֆր., Near East - Foundation 5000 ֆր., «Շէլ» ընկ. եւ պաշտօնէութիւնը 1000 ֆր., Պապը՝ 20,000 ֆր., Մարոնիներու պատրիարքը՝ 1000 ֆր., Պ. Ճորճ Մուրտ 1000 ֆր., Օմար պէյ Տաուք 2000 ֆր. եւ դեռ բազմաթիւ օտարներ քրիստոնեայ թէ իսլամ։

Խնամ. մարմինը իր առաջին ժողովի ընթացքին ընդունեց Բաբգէն կաթողիկոսէն 50 անգլ. ոսկի, Ա. Արփիարեան պատրիարքէն 2000 ֆր. Պ. Գ. Իփէքեան 2000 ֆր. եւ ուրիշ նուէրներ։ Արտասահմանէն ալ կարեւոր գումարներ ստացանք, — Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեանէն 10,000 ֆր., Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան 20,000 ֆր., Հ. Բ. Ը. Մ.ը առաջին անգամ ուղարկեց 200 անգլ. ոսկի, յետոյ խնամատարական մարմնի խնդրանքին ընթացք տալով, տրամադրեց Քէլէկեան որբանոցի շէնքը իր ամբողջ գոյքերով (250 անկողին, ծածկոց եւ կահ կարասիներ եւայլն), որոնք մեծապէս դիւրացուցին խնամատարական մարմնի գործը։ Սիւնակներ պիտի լեցնէր ժողովուրդի բերած մասնակցութիւնը հանգանակութեան։ Բէքաայէն, ուր ժողովուրդը չափազանց աղքատ է, կազմակերպած են հանգանակութիւն մը եւ, իւղի, ձաւարի եւ գետնախնձորի նպաստը ծախելով, ուղարկած են 1500 ֆր.՝ Լաթաքիան ղրկած է 4394 ֆր., Ալէքսանտրէթի ազգ. մարմինը՝ 2280, Ճէպէլը Տրիփոլի հանդ. մարմ. 1400 ֆր., Ռայաքի հանդ. մարմ. 1000 ֆր., Արմենակ պէյ Կամսարական 1100 ֆր., Գոյումճեան արքեպսկ. 3000 ֆրանք, Կիպրոսի հանդ. մարմ. 70 անգլ. ոսկի, Ուրֆայի Հայր. Միութիւն 1075 ֆր., Դամասկոսի Կ. Խաչի միջոցաւ 3600 ֆր., Հալէպի ազգ. մարմ. 10 հազար ֆր., Զահլէի հանդ. մարմնէն 1000 ֆր., Տրիպոլսոյ Հ. Յ. Դ.էն 540 ֆր., Պոլսոյ եւ Շրջ. Հայր. մարմնին կողմէ 400 ֆր., Եափայէն 67 ոսկի եգիպտական եւ տասը հակ հագուստ եւ կօշիկ։

Հանգանակութիւնը տակաւին կը շարունակուի։ Անշուշտ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գաղութներն ալ պիտի կատարեն իրենց պարտքը։

Խնամատարութիւնը իր անդամներէն կազմեց երեք յանձնախումբեր, ուսումնասիրելու համար աղէտեալներու վիճակը եւ ըստ այնմ կարգադրելու նպաստաբաշխումը։ Որոշուած է դրամական նպաստ չտալ, այլ այն արհեստաւորներուն որոնց գործիքները այրած են նոր գործիք գնել, բնակարան եւ գործ ճարել եւ եթէ նիւթական օգնութիւնը կարեւոր գումարի մը հասնի, հողին կապել աղէտեալները։

Քարանթինան պարպելու ժամանակը հասած էր, երբ Զուիցերիայէն բարերար Տիկ. Քինցլէր ստացաւ 30,000 ֆր., ծախսելու համար աղէտեալներուն։ Խնամ. մարմինը դիմեց տիկին Քինցլէրին որպէս զի միասնաբար գործեն, խաչաձեւումներու առաջքն առնելու համար։ Տիկինը սիրայօժար ընդունեց, որով ունեցանք հինգ ճիւղեր, աղէտը դարմանելու համար, — երեք յարանուանութիւնները, Պ. Պիւրնիէ որ ներկայացուցիչն է միջազգային դաշն. յանձնախումբին եւ տիկին Քինցլէր՝ 30,000 ֆրանքը ծախսելու լիազօրութեամբ։ Ահաւասիկ դէպք մը որ բացառիկ է մեր մէջ։ Այժմ պարպուած է Քարանթինան. 140 ընտանիքներ տեղաւորուած են տիկին Քինցլէրի միջոցաւ Նոր Մարաշ եւ ուրիշ հայկական թաղամասեր։ Տիկին Քինցլէր կը հոգայ անոնց կերակուրը եւ բժշկական ծախքերը։ Խնամ. մարմնի խնամքին տակ են 150 ընտանիք։ Հիւանդութիւններու առաջքը առնելու համար կազմուած է հայ բժիշկներու յանձնախումբ մը։ Բժիշկները ամէն օր կ'այցելեն աղէտեալ ընտանիքներուն։ Հ. Փուատրպա կը հոգայ աղէտեալներուն դեղերը։ Ս. Խաչի դպրոցը շաբաթ մը դադարէ յետոյ, սկսած է դասաւանդութեանց։ Դպրոցի աղէտեալ ուսուցիչներուն համար խնամատարական մարմինը 3000 ֆր. տրամադրած է։

Հ. Օ. Խաչը աղէտին յաջորդող օրն իսկ իր անդամուհիներէն զատ հրաւէր ուղղեց նաեւ մօտ 30 անձնուէր տիկիններու եւ օրիորդներուն, որպէս զի գիտ հաւաքեն։ Հրաւէրը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ եւ արդիւնքը գոհացուցիչ է։ Հ. Օ. Խաչի անդամուհիներէն Տիկին Զապէլ Սարաֆեան եւ Տիկ. Հեղինէ Տէր Սարգիսեան, իրենց բնատեւական գործերը ձգած, շաբաթներէ ի վեր հանդերձհաւաքումը վերջանալէն յետոյ, օժանդակութեամբ Օր. Սուքիասեանի, Օր. Թորթիկեան եւ Տիկ. Բէշիշեանի, կը վարեն այժմ բաշխման գործը։ Կ'արժէ գնահատել բոլորին ջանքերը։

Խնամատարութեան դիմումներուն վրայ, Պ. Պիւրնիէ կ'արագացնէ «Կիլլապաշէն»ի շինութիւնը, որուն յատակագիծերը պատրաստուած են ծանօթ երկրաչափ Պ. Ալթունեանի կողմէ, բոլորովին ձրի։ Պ. Ալթունեան սրտանց կ'աշխատի շուտ, ամուր եւ առողջապահիկ բնակարաններ կառուցանելու։ Գործը սկսուած եւ 50 գործաւորներու գործը ապահովուած է։ Խնամ. մարմինը արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացուցած է, Պուրճ Համուտի գաղթավայրին հետ, բացառապէս հայ գործաւորներ աշխատցնելու համար ճամբաներու շինութեան գործին մէջ, աւելցնելով իր կողմէն 30,000 ֆրանք կառավարութեան որոշած 120,000 ֆրանքին վրայ, որ պիտի ծախսուի Պուրճ Համուտի ճամբաներու շինութեան։ Ասով 300 գործաւորներու ալ գործը ապահովուած կ'ըլլայ։ Դիմումներ կը կատարուին մարզպանութեան եւ կառավարութեան մօտ, որպէս զի շինութեանց մէջ հայ գործաւորներ ընդունուին։ Խնամ. մարմինը կը մտածէ «Կիլլապաշէն»ի մէջ շինել 40 — 50 սենեակ եւ խանութներ, որպէս պատսպարան այն աղէտեալ ծերերուն եւ այրիներուն որոնք անտէր են եւ զուրկ՝ աշխատելու հնարաւորութիւններէն։

Խնամատարութիւնը կը խորհի ներկայ աղէտեալներուն եւ գործադուրկներուն վիճակը բարելաւելէ յետոյ, դարմանել նաեւ Եօզկաթի, Ամանոսի եւ մինչեւ Նահր երկարող տախտակէ տաղաւարները, կանխելու համար նոր աղէտներ։

Հանգանակութեան ընդհ. գումարն է մօտ 280,000 ֆր.։ Ծախսուած է մօտ 50,000 ֆրանք։

Յ. ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պէյրութ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ներգաղթի վերջին կարաւանին մեկնումէն վերջ, այժմ մեր գաղութը բնականոն վիճակ մը կը բոլորէ։

Ներգաղթի մունետիկները որոնք յունահա՛յ հրապարակը այնքան աղմկեցին, լիազօրներու մեկնումէն վերջ իրենց պատեանները քաշուած են։ Ներգաղթի երանելի օրերուն սունկի պէս բուսնող թիւ 2 հայրենակցականները եւ այլ թիւ 2 միութիւններուն հետքը սրբուած է հրապարակէն։

Հօկն է միայն, որ «հայաստանճիութիւնը» դրամագլուխ շինած՝ բոլոր ճակատներու վրայ ձախողած ու կասկածելի մարդոցմով կը փորձէ բաներ մը խաղալ, բայց հակառակ իր խայծերուն, սկզբնական օրերէն մինչեւ այսօր մնացած է տեղ-քայլի վրայ, ու ճամբան բռնած է բոլորովին մոռացութեան մէջ թաղուելու։ Ճակատագիր մը՝ որ բնական է այս կեղծ ու քօղարկուած կազմակերպութեան համար։

Ազգային գործերը որոնք ամիսներ շարունակ խառնակ վիճակ մը ունէին, սկսած են այսօր բնականոն ընթացքի մէջ մտնելու յոյսեր ներշնչել։ Անհրաժեշտ է հոս փոքրիկ փակագիծ մը բանալ. — Սելանիկի օրինաւոր Թաղական Խորհուրդը հրաժարած էր Թեմականի հետ ունեցած վէճի մը պատճառաւ։

Թեմականը՝ թէ Թաղականութիւն էր եւ թէ հոգաբարձութիւն։

...ընկ. Ց. Ճ. Սիրունիի «Իսկ Ապրողները»: Հ. Մ. Ը. Մ.-ը իր տարեկան երրորդ պարահանդէսը պիտի սարքէ Միջինքին:

Այսպէս, ուրեմն, ձմեռնային եղանակը արդիւնաւոր գործունէութեան շրջան մը եղաւ Սելանիկի երիտասարդական կազմակերպութեանց համար: Վստահ ենք որ ծայր տուած այս խանդավառ շարժումը պիտի տեւէ եւ մենք յաճախ պիտի արձանագրենք մխիթարական ու գեղեցիկ ձեռնարկներ:

ՎԱՀԱԳՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լոյս կը տեսնեն

Ալազան Հրատարակութեան յանձնեց իր բանաստեղծութիւններուն մէկ ժողովածուն, որ պիտի կրէ Մաքառումներ խորագիրը: Այս հատորին մէջ կ'ամփոփուին իր վերջին ստեղծագործութիւնները, դարը դարի դէմ, պոէտների մասին, ինչպէս նաեւ ուրիշ չափածոյ կտորներ:

Սողոմոն Տարօնցի հրատարակութեան յանձնեց Լերմոնտովի քերթուածներէն հատընտիր թարգմանութիւնը:

Գ. Մահարի հրատարակութեան յանձնեց իր բանաստեղծութիւններուն ժողովածուն, որ պիտի կրէ Մրգահաս խորագիրը, գեղազարդուած նկարիչ Մ. Սարեանի կողմէ:

Գ. Սարեան հրատարակութեան յանձնեց իր բանաստեղծութիւններուն ժողովածուն, որ պիտի կրէ Յուշարձաններ խորագիրը:

Վրաստանի պետական հրատարակչական մարմինը կը պատրաստէ Հայկական մանկական գրականութեան ծաղկաքաղ մը, որուն մէջ պիտի տեսնուին ռուսական, վրացական մանկական գրականութեան նմոյշներուն հետ ստեղծագործութիւններ նաեւ մեր անցեալի գրական դէմքերէն:

Շ. Գարագաշի գիրին մասին

Գրեր էինք թէ «Պրոլետար»ի մէջ ինչ ծանր քննադատութիւններու ենթարկուեցաւ Շաւարշ Գարագաշի գիրքը, Պայքարի ճամբին: Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն քննութեան առնելով այդ գիրքը, գտաւ որ սայթաքումներ կան մէջը: Ուստի հրահանգ տուաւ խորհրդ. Հայաստան եւ Լենինեան ուղի թերթերուն «մերկացնել այդ գրքին սխալները» եւ յանդիմանութեան գիր ղրկեց պետական հրատարակչականի տնօրէնութեան, մասնաւորապէս Ե. Զօփուրեանի եւ Պարիսի, որոնց օրով կատարուած է հրատարակութիւնը:

ԾԻԾԱՂ

— Բարեկամ, այս միջոցիս մարդու եւ պանքաներու վստահութիւն չմնաց, որով աւելցուցած դրամս ոսկիի վերածելով, բուրդ գուլպայի մէջ կը պահեմ:

— Բայց այդ ալ շահաւոր միջոց չէ, դրամդ անտոկոս կը մնայ:

— Ես ատոր ալ ճարը խորհեցայ, վեց ամիսը անգամ մը մանրուք դրամ կը ձգեմ գուլպայիս մէջ, իբր տոկոս,

— Իրաւ որ ընելիք չունիմ այդ փողիդ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Փերիայի գաղութը

Փերիայի հայ գաղութին կեանքը, կը գրէ «Ալիք», կը կայանայ ուխտի երթալուն, հարսնիք ընելուն, եկեղեցական տօներ կատարելուն մէջ:

Եկեղեցիներ շատ կան այս գաւառին մէջ, 20 գիւղերու մէջ աւելի քան 30 եկեղեցիներ: 2—300 տունէ բաղկացած գիւղերը ունին 2—3 եկեղեցի 2-3 քահանայով, թէեւ եկեղեցիները զուրկ են ամէն յարմարութենէ:

Գաղութը շատ կրօնասէր է, եւ քանակը երթալով կ'աճի: Երեք քառորդ դար առաջ, գաւառը ունէր 6400 հոգի Հայ, իսկ հիմա 15,000:

Ժողովուրդը, գաղթելով ու գալով Հայաստանէն, իր հետ կը բերէ ոչ միայն կրօնական աւանդութիւններ, այլ եւ ձեռագիրներ, Աւետարաններ, մասունքներ: Եւ տարուան մէջ քանի՜ անգամ ուխտի կ'երթան այդ Աւետարաններուն եւ մասունքներուն, նուէր տանելով մոմ, վարագոյր, թաշկինակ, դրամ, զարդ: Փերիայէն զատ, Սուլթանապատի, Բուրուարի, Ն. Ջուղայի, նոյնիսկ Թէհրանի շրջանէն ուխտի կ'երթան այդ աւետարաններուն: Հոկտեմբեր եւ նոյեմբեր ամիսներուն Բուրուարցիները հագած գոյնզգոյն եւ նոր հագուստներ, հարս, աղջիկ, իրենց ճակատին վրայ արծաթ դրամներ, էշերու վրայ հեծած կամ ոտքով, 3—4 օրուան ճամբայ կը կտրեն ուխտի երթալու համար:

Իբրեւ ուխտատեղի Փերիայի մէջ շատ ծանօթ է Շուրիշկան գիւղը իր Ս. Բարսեղ եկեղեցիով եւ Աւետարանով: Այս Աւետարանը ձեռագիր է եւ գրուած է Հայոց ՋԽԷ թուին, ուրեմն 1498ին: Գրուած է Բաջբերունեաց գաւառի Հասպինակ գիւղին մէջ Բարսեղ քահանայի ձեռքով, ունի նուրբ ծաղկանկարներ: Եկեղեցին մէջ կայ նաեւ Թովմա ճգնաւորին աջը:

Աւետարանին համբաւը հասած է մինչեւ Բուշիր եւ Պասրա: Համաճարակի ատեն երբեմն աւետարանը կը տանին Ն. Ջուղա, բժշկելու համար հիւանդները:

Իբրեւ ուխտատեղի ծանօթ է նոյնպէս Սանգիբարան գիւղին Ս. Յովհաննէս եկեղեցին, որ ունի Մեսրոպեան տառերով մեծ Աւետարան մը, նաեւ ձեռագիր փոքր Աւետարան մը, գրուած Բաղէշի մէջ ՌԽԱ թուին (1592): Եկեղեցին ունի նաեւ Ս. Յովհաննու աջը:

Ուխտատեղի է նոյնպէս վերին Խոյգան գիւղը, որուն 3 եկեղեցիներէն Ս. Աստուածածինն ունի ձեռագիր «Ծաղիկ» եւ «Զինուորայ» Աւետարանները: Առաջինը զարդարուած է 18 գունաւոր եւ ծաղիկներով պատած նկարներով, որոնք կը պատկերացնեն Քրիստոսի կեանքը: Նկարի մը տակ Մեսրոպեան գրիչ Խիզանցին կը գրէ թէ ինք գրած ու վերջացուցած է աւետարանը Շօշ Սպահանի մէջ 1619ին:

Ներքին Խորգանի գիւղն ալ ունի Լուսահանգիստ եկեղեցին, ուր ուխտատեղի է, Ղազանի՝ Ղազանար՝ Սնկերդի՝ Ս. Մկրտիչ աւետարանը, Հազարջրիբի Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

Այս եկեղեցիները մեծ հասոյթներ կ'ունենան այս ուխտագնացութեան պատճառով: Ամէնէն շատը Շուրիշկանի եկեղեցին:

ԱՄԵՐԻԿԱ

Լոս Անճելոսի գաղութը

Լոս Անճելըսի հայ գաղութը շրջականերով միասին՝ 8000ի հասնող թիւ մը կը կազմէ ներկայիս: Ունի իր մէջ նոր սերունդի քանի մը կազմակերպութիւններ.— Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն (բոլորովին անգլիախօսներու միութիւն մը), Հ. Բ. Ը. Միութեան Կրտսերաց Լիկա (մօտ 150 հոգի), Հայ Կ. Խաչի Սան-Սանուհիներու Միութիւնը (25ի չափ հայասէր եւ հայախօս դեռատիներ), Հայորդիք Միութիւն (30—35 հայասէր եւ հայալեզու պատանիներ): Եւ «Քրիստ. Ջանից» ընկերութիւններ,— այս վերջինները բողոքական եկեղեցիներու հովանին ներքեւ կը գործեն:

ՍՈՒՐԻԱ

Կրօնաւոր մը կ'ուզէ լատինացնել Հալէպի Հայերը

Ազդակի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Քանի մը ամիս է ի վեր քաղաքս ժամանած է Հայր Պալիու, բնիկ Մարաշցի, դժբախտաբար ծագումով Հայ եւ ստանձնած հայկական հիւղաւանի Ֆրանսիսկեան միաբանութեան պատկան վանքի մը վանահայրութիւնը: Այս «Հայ» կրօնականը, որ բառ մը հայերէն չի գիտեր, Հայերը լատինացնելու տենդոտ աշխատանքին լծուած է եւ ցարդ յաջողած 100 ընտանիքներ «դարձի բերել», շնորհիւ հացի եւ դրամի:

Ան բացած է նաեւ վարժարան մը, ուր կը յաճախեն 350 Հայ եւ 150 տեղացի աշակերտներ, սակայն, ինչ ամօթ, հոն հայերէն լեզուն չաւանդուիր: Այս հոգեւորականը կը մտնէ ամէն տունէ ներս, կը պախարակէ հայ լեզուն, աւանդութիւնները, մայր եկեղեցին եւ ամէն միջոցի կը դիմէ, սիրաշահելու համար աղէտ եւ թըշուառ ժողովուրդը եւ զանոնք առաջնորդելու իր փարախը»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՅԻՄԱՐԱԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի յիմարբուժարանի պետ տոքթ. Ճէզայիրլեան «Ժուռնալ տ'Օրիան»ի խմբագրին հետեւեալ տեղեկութիւնները տուած է.—

«Ներկայիս յիմարանոցին մէջ կը գտնուին 129 պատսպարեալներ, որոնց 73ը կին, 56 այր: Կիները կը գտնուին գետնայարկը, իսկ այրերը՝ առաջին յարկը: Հարիւրին յիսունով անոնց խելագարութիւնը առաջ եկած է սիֆիլիզէ ու ժառանգական ալքոլականութենէ: Հարիւրին տասը միայն ժառանգական չէ, արդիւնք բարոյական ցնցումներու ու յուզումներու»:

ԾԻԾԱՂ

— Անցած օր գողցած շունդ ինչ ըրիր, քանի՞ ծախեցիր:

— Ձգէ, եղբայր, որու որ տարի 20 փրանքէն աւելի չտուաւ, ես ալ տիրոջը դարձուցի որ 50 փրանք նուէր տըւաւ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Վարդանանցը

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 15 մարտ (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. «Անտօք» ենթակոմիտէի «Քնար» թատերախումբը, իր առաջին ներկայացումը տուաւ մարտ 11ին, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Առաջին կարգի վրայ կը նշմարուէին քանի մը Ֆրանսացի ընտանիքներ, որոնք եկած էին մեր անցեալով հետաքրքրուելու:

Չուզելով անուններով խճողել «Յառաջ»ի սուղ սիւնակները, կը գոհանամ շեշտելով թէ թատերախումբին անդամները ամէն ջանք թափած էին, թէ պատմական հագուստներ ճարելու եւ թէ իրենց դերերը լաւ կատարելու համար:

Համար: Ընկեր Միհրան Աբրահամեան լծուած էր սաղաւարտներ, վահաններ, նիզակներ, կաթողիկոսական պատուանշաններ եւ եպիսկոպոսական խաչեր շինելու դժուարին գործին: Ընկեր Լեւոն Պայընտրեան, իր վարպետի վրձինով հինգերորդ դարու դրոշմը նկարած էր պատերազմական գործիքներուն վըրայ: Տիկ. Նազելի Պայընտրեան, տընական գործերը մէկ կողմ դրած, իր ամուսնոյն օրինակին հետեւելով, կարած ու պատրաստած էր բոլոր հագուստները: Իսկ ընկ. Օննիկ Քուրուեան, մէկ-երկու գործազուրկ ընկերներ եւս հետը ունենալով, տասը իրիկուն շուկաները, ցուցափեղկերուն առջեւէն չէր հեռանար, հանդերձեղէնի եւ արդուզարդի յատուկ առարկաներ գնելու համար

«Ընտիր, բայց աժան», այս էր «Քնար»ի նշանաբանը, որպէսզի կուսակցութեան գանձէն աւելորդ ծախքեր չըլլան: Շնորհիւ թափուած ջանքերուն, թէեւ ուշ բայց գրեթէ աննշան գումարով մը տիրացանք «Վարդանանց»ի եւ անոր նմանող խաղերու յատուկ բոլոր գոյքերուն: Մինչդեռ շատ մը գաղութներ, մէկ անգամուան համար 2—300 ֆրանք վարձք կը վճարեն:

Անցեալ օր «Յառաջ»ի մէջ կարդացի «Դաշնակցութիւնը Մեղու» վերնագրով թղթակցութիւն մը: Այո, ընկեր, Դաշնակցութիւնը մեղու է: Մեղուի պէս կ'աշխատի եւ մեղուի պէս կ'արտադրէ: Պատիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն սրբազան դրօշին տակ համախմբուած երիտասարդութիւնը, բոլոր խոչընդոտները արհամարհելու գիտակցութիւնն ունի:

⁂ Ազգ. Միութիւնը բոլոր քաղաքական թէ հանրային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրելով, կազմեց մասնաւոր յանձնախումբ մը, Պէյրութի հրկիզեալներու ի նպաստ հանգանակութիւն կատարելու համար:

Յանձնախումբը արդէն գործի լծըւած է եւ հասարակութիւնը սիրով կը տրամադրէ իր սրտին բխածը: Յոյս կայ թէ սպասուածէն աւելի յաջողութիւն պիտի գտնէ այս ձեռնարկը, քանի որ համերաշխութիւն կը տիրէ:

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

Կրընոպլի արիւնը

Պուրքէշի Արազը հետեւեալ խորհըրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 մարտ).

— «Հօկը կրնայ փառապսակ մը եւս աւելցնել իր ճակտին՝ գաղութներու մէջ շահած այնքան դափնիներուն վրայ:

Անկեղծութեան վայրկեանի մը մէջ Արշաւի խոստովանած յաղթական թափն է զոր Հօկը կը փորձէ իրականացնել, այս անգամ Կրընոպլի մէջ: Այլեւս գաղտնիք մը չէ որ Հօկերը՝ ջանադիր ազգային ոգին մեռցնելու հայ գաղութներուն մէջ՝ ուխտած են խանգարել ամէն փորձ որ կ'ըլլայ հայ ժողովուրդին մէջ արթնցնելու իր ազգային գիտակցութիւնը: Փետրուար 18ը առիթ մըն էր Հօկճիներուն համար անգամ մըն ալ պղտորելու միտքերը եւ խռովութիւն սերմանելու գաղութներուն մէջ:

Կրընոպլի մէջ պատահած դէպքը՝ խորապէս կսկծալի եւ վրդովեցուցիչ է: Կսկծալի նախ իր տուած զոհերուն համար, այդ զոհերը ով ալ ըլլան: Հայու արիւն է թափուածը, եւ այդ բաւ է մեզ լեցնելու գայրոյթով ու ցաւով: Ու վրդովեցուցիչ՝ որովհետեւ անով անգամ մըն ալ հայ անունը կը վարկաբեկէ հիւրընկալ երկրի մը մէջ, եւ հեռագրական գործակալութեանց բերնով կը հռչակէ աշխարհի չորս ծագերուն՝ Հայոց եղբայրասպան վէճերը օտար հողի վրայ: Շրջանի մը՝ ուր ամէն երկրի մէջ օտարը աչքի փուշ է, եւ մանաւանդ հայ անունէն կը սոսկան հիւրընկալ երկիրները՝ աւելի մեծ ոճիր չկայ հայ ժողովուրդին հասցուած, քան ստեղծել այդ պատրուակները՝ Հայուն հանգիստը խռովելու իր գաղթականի արդէն իսկ խըռովեալ կայքին մէջ:

Վրդովեցուցիչ է մանաւանդ սանձարձակ մոլեգնութիւնը որով Հօկերը կը փորձեն այսպէս խառնակել հայ գաղութները: Փոխանակ Հայաստանի օգնելու՝ Հօկերը կը ջանան հիմա ամէն կողմ գաղութները պղտորել Հայաստանէն: Հայրենասիրութեան դիմակը անցուցած իրենց երեսը՝ որպէսզի միամիտները իրենց ուռկանը ձգեն, անոնց միակ ճիգը, միակ մտահոգութիւնը գաղութներու մէջ՝ ուրիշ բան չէ բայց եթէ ազգային տօները արիւնով ներկել, խաթարել վաղուան սերունդը, հայ ոգին մեռցնել նոր սերունդին մէջ:

Կրընոպլի դէպքը մէջտեղն է իր բովանդակ մերկութեամբը: Ան թող նոր դաս մը ըլլայ՝ մանաւանդ միամիտներուն համար»:

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԷՆ ԱՌԱՋ, միջանկեալ, այսօրուընէ Դ. էջին մէջ կը սկսինք հրատարակել՝

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

Այս շատ կարեւոր ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ պիտի լոյս տեսնէ նաեւ գրքով:

Մեր նոր թերթօնը՝ շուտով:

«Ա. Նիկոլ»ի ցնդաբանութեան արձագանգները

Պոլսոյ եօրեայ երգիծաթերթը, «Բէօրօղլու», իր մարտ 11ի թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ զարշելի սպառնալիքը, սա՛ խորագիրներուն տակ. « Ի՞նչ կը բանին հայ կոմիտէները. — Վա՛ց անցէք այս սէվտայէն. — Գլխէ մի՛ հանէք աշխատասէր Հայերը ».

— Հայերը ունին Դաշնակ կոմիտէ մը, որ Հայերուն անկախութիւն տալու ցանկութեամբ փորձանքէ փորձանք կը քշէ այս աշխատասէր ազգը: Վերջերս այս կոմիտէն գործը ծայրայեղութեան տարաւ: Իրենց նպատակն է եղեր հետեւեալը. —

Հոս հոն՝ Պուլկարիա, Յունաստան, Եւրոպա ցրուած Հայերը Սուրիոյ մէջ հաւաքել, հոն ուժովնալ եւ ի հարկին Թրքական սահմանագլուխին վրայ յարձակիլ: Այս Հայերը պիտի քաղաքակրթեն եղեր նաեւ Սուրիոյ Արաբները: Ու այս բոլոր գործերը պիտի կատարուին եղեր Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ:

Թրքական սահմանագլուխներու վրայ յարձակումը Հայերէն առաջ Ֆրանսացիները փորձեցին եւ իրենց բերնին չափը առին: Եթէ Հայերը մոռցան Ուրֆայի, Այնթապի եւ Մարաշի պատերազմներուն համը, Ֆրանսացիները չեն մոռնար: Եթէ սանկ երթայ, այս կոմիտէճիները կ'երեւի թէ Հայ անունը սրբել պիտի տան աշխարհի երեսէն: Ձե՞ն կրնար հանգիստ կենալ: Ձգեցէ՛ք սա ազգին օձիքը, եահո՛ւ »:

ԽՄԲ. — Ինչպէս կը տեսնէք, հռչակաւոր « Ա. Նիկոլ »ի արիւնածարաւ ցնդաբանութեան, « Սուրիա եւ Մենք » կոչուած տետրակին ուրիշ մէկ արձագանգն է այս՝ թրքավարի լրբութիւնը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պատերազմի վախը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ինչպէս Պոլսոյ, նոյնպէս Էնկիւրիի մէջ սկսած են շրջան ընել յուռի զրոյցներ, «որոնք, միտք պղտորելու համար տարածուած են»:

Այս զրոյցներուն համաձայն, իբր թէ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ ցրտութիւն կը տիրէ, թէ պատերազմի վտանգ կայ, թէ նոյնիսկ Իտալիա զօրք ցամաք հաներ է Թրքական եզերքները եւայլն:

Էնկիւրիի շրջանակներուն մէջ ապշութեամբ ընդունուած այս զրոյցներուն կատարելապէս սուտ ըլլալը ապացուցանելու համար, կը բաւէ ըսել որ Իտալիոյ հետ տեղի ունեցող ելմտական բանակցութիւնն ալ իր վերջին եւ վճռական փուլին մէջ մտած է եւ օրուան խնդիր է արդիւնք մը ձեռք բերուիլը:

Ասկէ զատ «բարեկամ Իտալիոյ վարչապետ Մուսոլինի բանակցութեանց ընթացքին ցոյց տուած է մօտիկ շահագրգռութիւն»:

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ կրթական գործավարութիւնը, քաջալերելու համար թատերական գեղարուեստական գրականութիւնը, մրցում մը բացած է, կարեւոր գումարներ յատկացնելով լաւագոյն թատերգութեան որ պիտի ներկայացուի իրեն: Այդ թատերգութիւններուն նիւթը կարելի է քաղել Ռուսիոյ ներքին կամ արտասահմանի կեանքէն: Յաջողած գործերը պիտի վարձատրուին համաձայն 10 մրցանակներու,— առաջին երկու մրցանակները 15000ական րուբլի են, վերջին երկու մրցանակները՝ 5000ական րուբլի: Մրցման պայմանաժամը կը լրանայ նոյեմբերին:

Մրցման քննիչ մարմինին անդամ են Ստեցկի, Բուբնով (կրթական գործավար), Գրոնսկի (խորհրդ. գրողներու միութեան նախագահ), Լունաչարսկի (խորհրդարանի գիտական կոմիտէի նախագահ), Ստանիսլավսկի, Մէյէրխոլդ, Կուպիկ, Վլատիմիրով, Սիմոնով, Լիբիմով-Լանսկո, Լիտովսկի, Ա. Տոլստոյ:

Դասախօսութիւններ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ, ընդ առաջ երթալով ժողովուրդին փափաքին, կազմակերպած է դասախօսութեանց շարք մը, որ տեղի պիտի ունենայ վարժարանի դահլիճին մէջ:

Հ. Սահակ Մովսէսեան ամէն երկու շաբաթը մէկ անգամ, կիրակի օրերը, դասախօսութիւն մը պիտի կատարէ մեր Ազգ. պատմութենէն: Այս դասախօսութեանց բացումը կատարեց անցեալ կիրակի Պ. Զաւէն Խանդամեան, նիւթ ունենալով Հայաստանի քարտէսագրութիւնը եւ այդ առթիւ լուսապատկերներով ցոյց տուաւ հայրենի տեսարաններ:

Դասախօսութիւնները ձրի են, կազմակերպուած միայն ժողովուրդին համար:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (16)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալմուքներու մահուան թափօրը

Իրենց բոլոր ունեցածը ոչնչացած էր կամ կորսուած, գեղեցիկ զգեստները գզգզուած կամ գունաթափած էին, եւ ժողովուրդը որ այնքա՜ն երջանիկ ապրեր էր Վոլկայի եզերքը՝ [illegible]ացիկ վաչկատուններու բազմութեան մը վերածուած էր:

Խանը սաստիկ պզտուած ըլլալով այդ մեծ թշուառութեան առջեւ, ուզեց զոհել ինքզինքը եւ անձնատուր ըլլալ Ցարուհիին, իր ժողովուրդին համար ներողութիւն հայցելու դիտաւորութեամբ: Բայց Տորգուտներու ժողովը մերժեց իր առաջարկը: Դիտել տուին թէ արդէն մօտեցած են Չինաստանի եւ վստահաբար ամբողջ իրթանեցին, նոր ուժ եւ եռանդ ներշնչելու համար: Արդէն ուրիշ բան կարելի չէր ընել այլ եւս, որովհետեւ Ռուսերը յանկարծ երեւան եկան կրկին եւ պահանջեցին անմիջական եւ անպայման հպատակութիւն: Տորգուտի մօտ ընդհարում մը պատահեցաւ Տորգուտներուն, Պաշքիրներուն եւ Քըրկըզներուն միջեւ, բայց անգամ մը եւս խորտակուեցաւ յարձակումը:

Քանի մը օր վերջ նոր հալածանքներ մէջտեղ ելան: Ամրան կիզիչ տաքուն, Տորգուտներու զանգուածը, անօթութենէ եւ ծարաւէ մեռած ի մահ, կը փախչէր դէպ ի Արեւելք, կը փախչէր փոշիին եւ ճամբաներու վրայ ինկած դիակներու կոյտերէն առաջ եկած փըտութեան արտաշնչութեան մէջէն: Որքան դաժան եղած էր ձմեռը, նոյնքան ահռելի եղաւ ամառը: Որ եւ է սնունդ չէր մնացած այլ եւս: Կատաղի ախորժակ մը իր ճանկերուն մէջ բռներ էր Տորգուտները, ինչ որ կարելի էր ուտել՝ վայրի գազաններու նման վրան կ'իյնային, եւ իրենց այդ անհնարին նեղութեան մէջ ստիպուած էին նաեւ իրենք զիրենք պաշտպանել հետապնդող Պաշքիրներէն:

« Դեղին Ջուրի տափաստանին » մէջ, զոր ամէն գնով պէտք էր անցնիլ՝ ծարաւէն գրեթէ խելագարած Տորգուտները հազարներով մեռան աղիքի հիւանդութիւններէ, որ առաջ եկած էին ժանտատենդէ վարակուած ջուրէն:

Մինչ կը կարծէին որ արդէն իրենց ետեւը թողած են այդ տափաստանը՝ ահա կրկին իրենց դէմ ելան Քըրկըզները: Անոնք կողմնակի շրջան մը ընելով առաջ անցեր էին եւ գրաւեր էին մաքուր ջուրի ակերը: Տորգուտները յետին յուսահատութեան քաջութեամբ մը կռուելով, երկու օր տեւող ճակատամարտէ մը վերջ՝ գրաւեցին այդ խիստ ցանկալի աղբիւրները եւ շարունակեցին դէպ ի Արեւելք իրենց յառաջխաղացումը:

Սոյն ողբերգութեան վերջին արարուածը տեղի ունեցաւ Պալքաշ լճին եզերքը: Քսենոֆոնի Յոյները աւելի մեծ ուրախութեամբ ողջունած ըլլալու չէին ծովը: Մոլեգին աճապարանքով մը, այրերը, կիներն ու տղաքը ջուրը նետուեցան տաքցած - այրած վիճակով, հեռուները գացին եւ առանց մտածելու՝ յագեցուցին իրենց ծարաւը: Մինչ նորանոր զանգուածներ կը հետեւէին իրենց օրինակին: Բայց այդ պահուն Քըրկըզները եւ Պաշքիրները յարձակեցան եւ Պալքաշ լճի ափին սկսաւ ամբողջային կռիւ մը անլուր գազանութեամբ: Այս յարձակումէն ազատելու համար՝ բազմաթիւ Տորգուտներ ծովուն բացերը գացին լողալով, եւ ուժաթափ ըլլալով խեղդուեցան ջուրին մէջ:

Այդ բոպէին սակայն յայտնուեցաւ փրկութիւնը: Բլուրներուն վրայ երեւաց չինական այրուձին եւ Թնդանօթները մահ ու աւեր սփռեցին Քըրկըզներուն մէջ, որոնք արագօրէն հեռացան Տորգուտներէն: Չինացիները կացութեան տէր դարձան եւ մահմետականները ամենամեծ աճապարանքով փախան: Լճի ափին դիզուեցան դիակները, ջուրը արեան գոյն էր ներկուած, եւ Տորգուտներու ցեղէն ողորմելի բեկորներ միայն մնացեր էին այլ եւս:

Կայսեր պաշտօնատարները Երկնքի Որդւոյն կողմէ բարի գալուստ մաղթեցին Տորգուտներուն եւ իրենց նոր բնակավայրին մէջ առաջնորդեցին զիրենք:

(Շար.)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Անցեալ շաբթուան ընթացքին, ինչպէս հաղորդած էի, 35 անձեր ձերբակալուեցան: Վերջին շաբթուան ընթացքին ալ Մուշի շրջակայքէն 2, Սասունէն՝ 10, Մոտկանէն՝ 1 եւ Սլիվէնի կողմերէն 2, ընդամէնը 15 աւազակներ ձերբակալուած են: Դատական իշխանութեան պիտի յանձնուին ձերբակալուածները:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՆԱՑԻՆ

Կիրակի օր Պերլինի մէջ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ֆութպոլի ազգային խումբերը հաւասար մնացին 3 — 3ով, յիսուն հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան:

Մեր մարզական աշխատակցին յօդուածը՝ յաջորդով:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԱՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ. — 855:
Միլան, Գործ. — 94 լիրէթ 85:
Տէսին, Գործ. — 520:
Սէն Շամոն, Գործ. — 130.25:

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Ռէշտ, Ե. Պ. — Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:
Առնուվիլ լէ Կոնէս. Օ. Փիլ. — Սկսանք ղրկել Մարտ 14էն:
Իւզէս, Գ. Պօյ. — Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:
Փարիզ (2), Վ. Պ. — Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:
Վիէն, Պ. Ալ. — Սկսանք ղրկել Մարտ 11էն:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
(Կայսր Նիկիփոր Ֆոկաս)

Փարիզ եւ արուարձաններ

Ց. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
Brebant Marseillaiseի սրահին մէջ
կը նախագահէ՝ Ընկ. Հ. ՕՀԱՆՁԱՆԵԱՆ
կը խօսի ընկեր Գ. ՆԺԴԵՀ

ՈՂԲՐՈՒԹԻ ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ (Մարսէյլ) ծանգանակութեան մասնակցած են հետեւեալ չեզոք հայրենակիցները.—

Յարութիւն Լազազանեան, Նշան Մումճեան 20ական ֆրանք: Սըրկ Կոստանեան, Մարգար Տէրիկեան, Աւետիս Գուլանճեան, Յովհաննէս Յարութիւնեան, Ստեփան Տէր Յակոբեան, Արթին Խըլաքեան, Յակոբ Նազարէթեան, Միսաք Մելիտոսեան, Առաքել Շամլըեան 10ական ֆրանք: Յարութիւն Սէֆէր, Խաչիկ Միրազեան, Յովհաննէս Գարակէզեան, Կարապետ Տէրտէրեան, Մանուկ Նաճարեան, Հաննուշ, Աւետիս Գումրուեան, Արշակ Մանասեան, Նշան Թուղլաճեան, Ստեփան Պօզոյեան, Կիրակոս Անօրիկեան, Յովհաննէս Համպալեան, Կարապետ Ոսկիանեան. Կարապետ Գաթէմճեան 5ական ֆրանք: Ոհան 3 ֆրանք: Մաղաքեան, Կարապետ, Բարլ. Ստեփանեան 2ական ֆրանք: Գումար՝ 209 ֆրանք: (Տես Յառաջ 19 Մարտ):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իգմիրցի Աղաւնի Անանիկեան (ծնեալ Վափորճեան) և տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հայաստան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին: Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը, Աւետիս եւ կամ Արսէն Վարդապետեան, (Արսէն Վարդապետեան կը կարծուի թէ մեր փնտռած Արտաշէս Վարդապետեանն է որ իր անունը փոխած կամ մոռցած է), ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն՝ Արտաշէս, մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած 1915ին Սամսոնէն: Արսէն Վարդապետեան 1922 թուականին Պոլսոյ Գատըգիւղի Ազգ. Որբանոցի որբերուն հետ փոխադրուած է Գորֆու: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Ardachès Vartabedian, Fund. Matasari No. 4, Bucarest (4), (Rumania):

— Բարթող Աղասեան կը փնտռէ իր եղբայրը Պրուսայի Ճերահ գիւղացի Ալպէռ Աղասեան, հօր անուն՝ Սարգիս: 9 տարի առաջ Սուրիայէն եկած է Ֆրանսա: 1931 Մարտին կը գտնուէր հետեւեալ հասցէին.— Chez Mr. Lébé à Banas, par Castera Venduzan, Gers. 1931 Օգոստոսին յայտնած է իր եղբօրը թէ կը գտնուի Hôpital Dauch, Gers. Անկէց ի վեր տեղեկութիւն չկայ իր մասին: Իմացընել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս՝ Ղազարոս Մարտիրոսեան (Ջաղացպան), 40 տարեկան, պատերազմէն առաջ Վանն կը գտնուէր: Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ է: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Onnic Ohannessian, Str. Joan Lahovari No. 16, Constantzo-Roumania.

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ, 8 rue Danton (մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ): Կը խօսի՝ Պ. Արշակ Ջօպանեան, նիւթ ունենալով՝ գեղարուեստական եւ մտաւորական շարժումը խորհրդ. Հայաստանի մէջ:

Բանախօսութեան ընթացքին լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին բազմաթիւ խիստ շահեկան եւ ցարդ անտիպ պատկերներ Հայաստանի գեղարուեստներուն շուրջ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Թուլխման Փէշկէշեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փէշկէշեան, Օր. Աննա Փէշկէշեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, կեսրոջ՝ Տիկին ԹՈՒՄԱ ՓԷՇԿԷՇԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 13ին, 58 տարեկան հասակին մէջ: Մարմինը ամփոփուեցաւ Սէնփիէրի գերեզմանատունը:

Մարսէյլ, 15 մարտ 1933

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Տէսին նոր հաստատուած բժիշկ Թոգաթլեանի, որ կարճ ժամանակուան մէջ դարմանից ունեցած հիւանդութիւնս:

Ա. Կարապետեան (Մշեցի)
Տէսին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

8 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ
կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑը
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (1)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Թոքախտը ազգային աղէտ մըն է, եւ ամէնէն ծանրը՝ բոլոր այն աղէտներուն մէջ, որոնք կը խորտակեն ժողովուրդին առողջութիւնը:

Սակայն մենք կրնանք յաջողութեամբ կռուիլ թոքախտին դէմ, որովհետեւ

1— Թոքախտէն կարելի է խուսափիլ: Թոքախտը ժառանգական չէ, բայց փոխանցիկ է: Թոքախտէն կրնանք խուսափիլ, ճիշդ ժամանակին արգիլելով տարափոխութիւնը:

2— Ցանալս կրնանք բուժել թոքախտը:

3— Կրնանք հակազդել կարգ մը ընկերային պայմաններու վրայ, որոնք ուժ կուտան թոքախտին եւ կը դիւրացնեն անոր ճարակումը:

Ահա այդ մասին է, որ պիտի խօսինք յետագայ էջերուն մէջ, ամէնէն յստակ եւ չափազանց ժողովրդական լեզուով մը: Այսինքն

1— Ի՞նչ է թոքախտը:

2— Գործնական խրատներ, որոնց կրնայ հետեւիլ ամէն մարդ, խուսափելու համար թոքախտէն, ի շահ իրեն եւ իր շրջապատին, ըլլայ բնտանիքին մէջ, ըլլայ իր գործին ընթացքին:

3— Այն ընդհանուր միջոցները, զորս պէտք է իրագործեն ժողովրդային կազմակերպութիւնները:

Թող ամէն մարդ մասնակցի այս կարեւոր պայքարին, եւ պիտի տեսնէք որ թոքախտը պիտի նահանջէ: Բայց պիտի նահանջէ միայն մեր ուժեղ եւ լաւ կազմակերպուած ճիգերուն շնորհիւ:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

Ի՞ՆՉ Է ԹՈՔԱԽՏԸ, ԵՒ Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՅ ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԱՅԴ ՄԱՍԻՆ

1— ԹՈՔԱԽՏԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՂԷՏ ՄԸՆ Է

Թոքախտը գոյութիւն ունի ամէն երկրի մէջ: Եւ թերեւս սկիզբէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է: Այսպէս, եգիպտական մոմիաները ցոյց կուտան թոքախտին կատարած կազմախօսական աւերները: Հազարաւոր տարիներէ ի վեր բժիշկները շարունակ գործ ունեցած են թոքախտին հետ: Վերջին դարուն աւարտէն ի վեր բոլորս ալ ծանօթ ենք թոքախտին պատճառած զոհերուն թիւին: Նոյնատեն սորվեցանք յաջողութեամբ պայքարիլ դէմը:

Թոքախտը կը յարձակի ամէն տարիքի վրայ, նորածինէն սկսեալ մինչեւ ծերունին՝ իր հաւասարապէս զոհերն են: Թոքախտը կը վարակէ մեր բոլոր գործարանները, — թոքերը (*), թոքամիզը, ուղեղը եւ իր թաղանթները, ոսկորները, յօդերը, մորթը, մարսողական խողովակները, երիկամները, աչքերը, ականջները, եւայլն: Փոքրերը զոհ կը դառնան ընդհանրապէս վարակուելով իրենց ուղեղին թաղանթներէն (méningite), իսկ մեծերը՝ իրենց թոքերէն: Առենօք այս հիւանդութիւնը կը կոչուէր հիւծախտ, որովհետեւ ենթական, երբ վերջին աստիճանին հասնէր կը թուէր այրած ու խանձած, հալած ու մաշած: Բարեբախտաբար այսօր կարելի է կանուխէն կատարել ախտաճանաչումը, եւ դիւրացնել բուժումը:

Պէտք է գիտնալ նաեւ, որ թոքախտը տարափոխիկ է, կը փոխանցուի մէկէն միւսին: Այնպէս որ երբեք ինքն իրեն չանհետանար կամ չի նուազիր, եթէ չփորձենք պայքարիլ իր դէմը: Նոյն իսկ ոչ միայն չի նուազիր, այլ կ'աճի ու կը սաստկացնէ իր աւերը: Ֆրանսայի մէջ տարեկան կը մեռնին 125,000 հոգի, միայն թոքախտէն: Զուիցերիոյ մէջ՝ տարեկան 8,000: Թոքախտը կը մեռցնէ ընդհանրապէս անոնք, որ 15—40 տարեկան են: Այլ եւս կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ մեծ աղէտ մըն է ազգային տեսակէտով:

2— ԹՈՔԱԽՏԸ ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ՉԷ, ԱՅԼ ՏԱՐԱՓՈԽԻԿ. — ՀՈՒՆՏԸ (ՄԱՆՐԷՆ)

Նախապէս կը կարծուէր թէ թոքախտը ժառանգական է, որովհետեւ կը տեսնէին որ կարգ մը ընտանիքներու մէջ շարունակաբար թոքախտաւոր կը դառնային բազմաթիւ սերունդներ: Սակայն այժմ դիւրին է հաստատել թէ ժառանգականութիւնը գործ չունի այդտեղ, ինչպէս կը հաստատուի նաեւ այն փորձերով, որոնք կատարուած են կենդանիներու վրայ: Մարդոց վրայ եւ կարելի է հաստատել այս պարագան, երբ գանենք գ... այնպիսի պայմաններու մէջ, որ տեղի չտան սխալի... Կը բաւէ վարակման պատճառներէն հեռու պահել մ... նուկ մը, որ ծնած է թոքախտաւոր մօրմէ մը:

Այսպէս, եթէ տեսնուի որ թոքախտաւոր մօրմէ մ... ծնած մանուկ մը ապագային ինք ալ թոքախտաւոր դ... նայ, պատճառը ետքէն վարակման ենթարկուած ըլլա... է, ճիշդ ինչպէս պիտի վարակուէր ուրիշ մանուկ մը որ, առողջ մօրմէ մը ծնած ըլլալով հանդերձ, կը գտն... նոյն պայմաններուն մէջ:

1865—1868 թուականներուն, փրոֆ. Վիլմէն ցոյ... տուաւ որ թոքախտը կը փոխանցուի թոքախտաւոր... թուքով եւ ներքին գործարաններու արտադրութեա... րը: Այսպէս, բժիշկը կենդանիներուն կը կերցնէր կա... շնչել կուտար թոքախտաբեր այդ տարրերը, եւ կամ ... խոնց մորթին տակ կը ներարկէր: Եւ յետոյ կը տեսնէ... որ կենդանիները թոքախտաւոր կը դառնային, ընդհ... կառակն ուրիշ խումբ մը կենդանիներ, որոնք ենթար... կուած չէին նման գործողութեան, առողջ կը մնային: Այս փորձերը կրկնուեցան, քննուեցան, վերաքննուեցան եւ ստուգուեցան հազարաւոր գործողութիւններէ յե... տոյ:

Տարիներ յետոյ, 1882ին, Տոքթ. Քոխ, գերմանացի գիտուն մը, յաջողեցաւ գտնել թոքախտին մանրէն, որ յաճախ կը կոչուի Քոխի մանրէն:

(Շարունակելի)

(*) Ժողովուրդը միայն թոքախտ անունով կը ճանչնայ այս հիւանդութիւնը: Սակայն պէտք է գիտնալ, որ այս ծանր հիւանդութեան մանրէն բոյն կը դնէ ամէն տեղ, այնպէս որ սխալ է ըսել թոքախտ:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ 1933

22 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2143

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐՋ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷ՞ ԱՅՍ «ՇԱՆԹԱԺ»Ը

Հայ կարմրուկները կը շարունակեն «Նիւթ» հայթայթել Ֆրանսայի կարմիր մամուլին, աղբին պղտորելու եւ գործ եփելու համար:

Ահաւասիկ հատ մը եւս: Լա Տէֆանս, օրկան «Միջազգային Կարմիր Օգնութեան Ֆրանսական Հատուածին», մարտ 17ի թիւին մէջ կը նկարագրէ Կրընոպլի դէպքը: Անշուշտ այնպէս ինչպէս հաղորդեր են իրեն: Խորագիրը,— «ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ՏԵՒԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻՆ ՏԱԿ»:

Վերէն վար խեղաթիւրելով դէպքը, եւ «Դաշնակիստ»ները վերածելով «ֆաշիստ»ներու, ֆրանսերէն շաբաթաթերթերը կ'եզրակացնեն.

— «ԱՅՍ «ԴԱՇՆԱԿԻՍՏ»ՆԵՐԸ, ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ, ԻՐԵՆՑ ԿԱՐԳԱԽՕՍԸ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ ՓԱՐԻԶԷՆ, 71 ԱՎԸՆԻՒ ՔԼԷԲԷՐ, ՈՒՐ ԱՅԺՄ ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ: ԱՅԴ ՏԵՂԷՆ Է ՈՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ, ԱՅԴ ՏԵՂԷՆ Է ՈՐ ԴԱՒԵՐ ԿԸ ՍԱՐՔՈՒԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ:

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՈՐ ԼՈՒԾՈՒԻ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ԱՅԴ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ,— ՈՐՈՒՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՍՊԻՏԱԿ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՀԵՏ՝ ՊԻՏԻ ՄԵՐԿԱՑՈՒԻՆ — ԵՒ ՍԻՆԼՔՈՐՆԵՐՈՒ ԱՅՍ ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ ՎՌՆՏՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ»:

Աւելորդ ապացոյց մը եւս, թէ մեր սմսեղուկ հակառակորդները խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ, փրկուելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան մղձաւանջէն, որ կը հալածէ զիրենք ամէն տեղ, Երեւանէն մինչեւ ամենահեռաւոր գաղութը:

Ի՛նչ խօսք որ, այս զարշելի խաղերն ալ դատապարտուած են ամլութեան: Ինչպէս իրենց վարպետներուն բոլոր դիւային միջոցները՝ խորհրդային աշխարհին մէջ:

Եթէ անոնք ուժ ունենային եւ հաւատք՝ իրենց առաքելութեան եւ արժանիքներու մասին, պիտի սարսափէին այս եղբայրադաւ եւ արիւնածարաւ սադրանքներէն:

Բայց, տասը տարուան փորձը, զարմանազան շուայլարանութիւններն ու կանանչ տոլարները չտուին սպասուած արդիւնքը: Չկրցան թաղել Դաշնակցութիւնը՝ նոյն իսկ Սիպերիոյ եւ Սոլովեան կղզիներու սառնամանիքներուն մէջ: Չկրցան, արտասահմանի մէջ, բաւարար դրամագլուխ ստեղծել, արդարացնելու համար թափուած եռանդն ու տրուած հաւաստիքները:

Եւ ահա կը փորձեն այլապէս արկածալի միջոց մը,— օտար միջամտութիւն: Նոյնքան ամուլ, ինչպէս բոլորը:

Ամուլ՝ այն հասկացողութեամբ որ, այս ճամբով ալ չեն կրնար հարուածել Դաշնակցութիւնը:

«Իւմանիթէ»ները, «Լա Տէֆանս»ները եւ թխածոյ, սուտալոյս թուղթիկները չեն որ հանրային կարծիք պիտի շինեն «այստեղ, Ֆրանսայի մէջ»:

Նոյն իսկ «Իւմանիթէ»ները վերջ ի վերջոյ պիտի սարսափին իրենց մեղսակցութենէն, եթէ բարեխղճութիւնն ունենան իրենց աչքերը բանալու, պրպտելու եւ հասկնալու թէ «բանը ինչո՛ւմն է»:

Բայց, այս ցածոգի եւ զրգռիչ խաղերը կրնան հետեւանք ունենալ մէկ ուղղութեամբ,— աւելի խորացնել գաղութներու պառակտումը, մեր ներքին վէճերուն խառնելով օտարը:

Իսկ այս պարագան խնդիր մըն է որ միայն Դաշնակցութեան չի պատկանիր:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ միւս ազգային հոսանքները չեն կրնար արհամարհել, կծկուելով ամերիկեան դիտողի պատեանին մէջ:

Հարցը այլ եւս ելած է Դաշնակցականի եւ բոլշեւիկի հակամարտութեան սահմանէն, եւ ուղղակի կը շօշափէ գաղութներու խաղաղութեան խնդիրը: Վկայ՝ նոյն իսկ Փարիզի հնչակեան պաշտօնաթերթը, որ կը խոստովանէր իր վերջին խմբագրականով (18 մարտ).

—«Ճիշդ է. Հօկնինները եւ համայնավարները սեւեռեալ նպատակն է գաղութահայ կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններուն քայքայումը: Այդ իրենց համար պարծանք է»:

Արդ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն ունի բոլոր միջոցները՝ վիժեցնելու համար յատկապէս իրեն դէմ ուղղուած դաւերը:

Այս ճամբուն վրայ, անզօր է նոյն իսկ ֆրանքօ-ռուս դաշնագիրը, որուն անունով Դաշնակցութեան վտարումը կը պահանջեն մեր անճարակ եւ անպարկեշտ հակառակորդները:

Իսկ բաց կը մնայ միւս խնդիրը,— գաղութներու խաղաղութիւնը: Այլ մանաւանդ անոնց ինքնապաշտպանութիւնը:

Հայ հոկտեմբերիկները իրենց սնունդը կ'առնեն այն համատարած պառակտումէն որ կը տիրապետէ գաղութներու մէջ:

Այն օրը որ անոնք լսեն ու տեսնեն թէ ո՛ր եւ է գաղութ այլ եւս չի կրնար հանդուրժել պոռնիկ «շանթաժ»ներու եւ վարձու մարդոց դաւերուն, այն օրը կը քաշուին իրենց հաւնոցը:

Եւ Երեւանն ալ կ'ըմբռնէ, վերջապէս, թէ ձիարձակարան չէ արտասահմանը, կարմիր քուռակներ կամ աքլորներ խաղցնելու եւ վարկ շահելու համար:

Առանց ակնարկուած «շանթաժ»ին ալ, գաղութները պէտք ունին ինքնապաշտպանութեան: Ուրիշ խօսքով՝ միացեալ ճակատի:

Նոր ազդանշան մըն է՝ նոր ախտանշանը: Կը բաւէ որ հասկնանք իմաստը, առանց կուսակցական նեղմտութեան եւ կանխակալ կարծիքներու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԷՊԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻ՞ՒՆ

Ֆրանսա կը կասկածի Մուսոլինիի ծրագրէն

Անգլիոյ վարչապետը Հռոմէն վերադարձին, կանգ առաւ Փարիզի մէջ, երէկ առտու, երեքշաբթի, եւ երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Տալատիէի հետ, Հռոմի տեսակցութեան մասին:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Փարիզի մէջ գոհ չեն Մաքտոնըլտ–Մուսոլինիի տեսակցութեան արդիւնքէն, եւ լրջօրէն կը կասկածին թէ՝ Ֆրանսան չէզոքացնելու եւ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը պատրաստելու ծրագիր մըն է որ կը հետապնդուի:

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական քրոնիկագիրը, որ քաջատեղեակ է միջազգային գաղտնիքներու, ահազանգ կը հնչեցնէ երկու օրէ ի վեր: Իր տեղեկութեանց համաձայն, Հռոմի մէջ մշակուած ծրագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.— Պայմանագիրը պիտի կնքուի տասը տարուան համար, եւ եթէ ստորագրողներէն մէկը չքաշուի, պայմանաժամէն մէկ տարի առաջ, երկրորդ տասնամեակ մը եւս պիտի տեւէ: Պայմանագիրը պիտի արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան դրասենեակին մէջ, եւ ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի հրաւիրուին հետեւելու չորս մեծ պետութեանց խաղաղասիրական քաղաքականութեան: Այս՝ ձեւական կողմն է: Գալով հիմքին, չորս մեծ պետութիւնները,— Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Գերմանիա — յանձն կ'առնեն Եւրոպայի մէջ գործակցիլ Քէլլոկի դաշինքին ոգիով: Անոնք կ'ընդունին թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը կրնայ կատարուիլ, ինչպէս նախատեսուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կ'ընդունին թէ Գերմանիոյ պահանջած իրաւունքներու հաւասարութիւնը սկզբունքով տրուած է դեկտ. 11ի յայտարարութեամբ եւ թէ ժամանակը եկած է խօսքէն գործի անցնելու: Գերմանիան մասնաւոր հրամանագիրներով պիտի արգիլէ այն բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները որ հակառակ են իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքին: Աւստրիա, Հունգարիա եւ Պուլկարիա եւս պիտի վայելեն միեւնոյն իրաւունքները: Չորս մեծ պետութիւնները պիտի ջանան իրենց գործակցութիւնը տարածել Եւրոպայէն դուրս եւ գաղթավայրերու մէջ եւս:

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները, կը հետեւի թէ Ֆրանսան պիտի չէզոքացուի Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կազմած եռանկիւնին մէջ, անջատուելով իր զինակիցներէն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութենէն: Անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր, Ֆրանսայի բոլոր դահլիճները հակառակեցան չորս – հինգ պետութեանց խորհրդաժողովի ծրագրին. իսկ այժմ կը նետուին չորս պետութեանց մնայուն խորհուրդի մը ծոցին մէջ: Յետոյ Ֆրանսան մեկուսացուելով, այլ եւս չպիտի կրնայ կատարել իր զինակցութեան պարտականութիւնները՝ այս կամ այն պետութեան հանդէպ:

Մօտաւորապէս այս է Ֆրանսայի ազգայնականներուն տեսակէտը, հետեւաբար եւ մտահոգութեան պատճառը:

Մակտոնըլտի բացատրութիւնները

Հռոմէն մեկնելէ առաջ, Անգլիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— Փարիզ եւ Լոնտոն կը վերադառնամ վստահ եւ յուսալից՝ թէ զուր չէ անցած առաքելութիւնս: Պ. Մուսոլինիի հետ ունեցայ շատ բացսիրտ խօսակցութիւններ եւ երկուքս ալ բուն աղբիւրէն տեղեկութիւններ ստացանք եւրոպական կացութեան մասին: Երկուքս ալ կ'ըմբռնենք այդ կացութեան ծանրութիւնը: Միեւնոյն ատեն, երկուքս ալ համաձայն ենք թէ՝ կացութիւնը թէեւ լի է վտանգներով, բայց եւ այնպէս աւելի կազդուրիչ հանգամանքներ կը ներկայացնէ եւ պատճառներ կան հաւատալու թէ կարելի է գոհացուցիչ եւ խաղաղասիրական լուծում մը գտնել: Շատ խօսուեցաւ կարծեցեալ դաշնագրի մը կամ ուխտի մը մասին: Այդպիսի բան չկայ առ այժմ: Մենք պարզապէս խօսեցանք ընդհանուր բաներու եւ կենսական հարցերու մասին: Ի՞նչպէս կարելի է այդպիսի պաշտօնագիր մը խմբագրել այս միջոցին: Եթէ խաղաղութիւն պիտի ունենանք, պէտք է որ այդ խաղաղութիւնը ընդգրկէ բոլոր պետութիւնները, եւ ոչ թէ մէկը կամ երկուքը: Առ այժմ, կը յուսամ թէ՝ իբրեւ հետեւանք մեր խորհրդակցութեանց, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Մեծն Բրիտանիա աւելի միացած են քան առաջ, իրենց նպատակն ըլլալով տեւական խաղաղութեան մը յանգիլ: Պ. Մուսոլինիի հետ իմ խօսակցութեանս նպատակն էր դիւրացնել կատարեալ համաձայնութիւնը ոչ թէ երկու կամ երեք պետութեանց, այլ բոլոր ազգերու միջեւ: Խօսք չէ եղած որ երկու կամ երեք մեծ պետութիւններ իրենց կամքը պարտադրեն Եւրոպայի մնացեալ մասին: Մենք կ'ուզենք որ բոլորը միանան մեզի: Ձեր միտքէն հանեցէք պարտադրեալ խաղաղութեան մը գաղափարը: Բնականաբար մեր խօսակցութիւնները սաղմնային վիճակի մէջ են տակաւին: Պէտք է շարժինք իբրեւ գործնական մարդիկ: Երբ բոլոր ազգերը տեղեկութիւն ստանան խաղաղութեան այս նոր նախաձեռնութեան մասին, այն ատեն թերեւս պիտի գումարուի մեծ խորհրդաժողով մը, սահմանելու համար իւրաքանչիւրին բարի դիտաւորութիւնները խաղաղութեան մասին: Բայց պէտք է միաձայն ըլլանք: Կը հարցնէք թէ Ուաշինկթըն եւ Պերլին լուր ունի՞ն մեր նախաձեռնութենէ: Բնականաբար, բայց անոնք ուղղակի լուր ստացած չեն: Ուաշինկթըն եւ Պերլին Հռոմի եւ Լոնտոնի ճամբուն վրայ չեն գտնուիր: Կասկած չունիմ որ եթէ աշխարհագրական հանգամանքները տարբեր ըլլային, անձնական շփում պիտի հաստատէինք: Բայց, ինչ որ եղած է, պիտի հաղորդուի բոլոր շահակիցներուն: Դիւանագիտական աչքկապուկ չպիտի խաղանք, վերահաստատելու համար վստահութիւնը Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ: Մենք կ'ուզենք հասնիլ այնպիսի կացութեան մը որ ապահովէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը: [illegible] է այդ պահանջը: Բայց, հակառակ ենք հապճեպ որոշումներու որոնք կրնան վտանգել կացութիւնը:

Վարուցան՝ սուինի եւ հրացանի ուժով

Նորէն արտակարգ միջոցներ Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամայեց այս գարնան ցանքը կատարել աջակցութեամբ Կարմիր բանակին եւ զինուորական օրէնքի տակ, բոլոր ցորենաշատ շրջաններուն մէջ: Սպայ մը պիտի դրուի իւրաքանչիւր հաւաքական տնտեսութեան գլուխը, զինուորական կարգապահութիւն հաստատելու լիազօրութեամբ: Այս պաշտօնով սպաներ նշանակուած են արդէն Հիւսիսային Կովկասի եւ ուրիշ ցորենաշատ շրջաններու մէջ: «Իզվեստիա» կը գանգատի թէ առաջին սպաները թշնամական ընդունելութիւն գտան գիւղացիներուն կողմէ, որոնք «զանոնք զիմաւորեցին սուիններով»: Սպաները, սակայն, կարգապահութիւն հաստատեցին եւ հլու հնազանդ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, երեւան հանելով եւ պատժելով 500 պարագլուխներ: Ընդարձակ շրջաններու մէջ արու բնակչութիւնը ձերբակալուած եւ փոխադրուած է բանուորական հեռաւոր կեդրոններ, զինուորական հսկողութեան տակ, իսկ իրենց տեղ հաստատուած են ուրիշ վայրերէ փոխադրուած խմբակներ: Խնդիր է թէ այս յուսահատական միջոցներով կարելի պիտի ըլլա՞յ ապահովել հունձքը: Անպաշտօն լուրերու համաձայն, արդէն իսկ հրոսախումբեր կազմուած են պատժական ջոկատներուն դէմ: Ասոնց թիւը պիտի աւելնայ, երբ օդերը մեղմանան: Իբրեւ փոխվրէժ, զինուորական ջոկատները կը գնդակահարեն իրենց ձեռքն եղած պատանդները: Վերջերս գնդակահարուած 35 գժգոհները մաս կը կազմեն այս շարքին: Կառավարութիւնը որոշած է շարք մը դատեր սարքել կոլխոզներու վարիչներու, հաշուակալներու եւ ուրիշ պաշտօնեաներու դէմ, Հիւսիսային Կովկասի, Ուկրայնայի եւ ուրիշ ցորենաշատ կեդրոններու մէջ:

Գերմանիոյ Խորհրդարանին բացումը

Պաշտպանողական արտակարգ միջոցներ

Երէկ, 21 մարտ, Փոցտամի բերդաքաղաքի մայր եկեղեցիին մէջ բացուեցաւ գերմանական խորհրդարանին նստաշրջանը: Այս առթիւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, բարեկարգութեան պահպանման համար: Զինեալ ոստիկաններով լեցուն օդանաւեր կը սաւառնէին աջ ու ձախ: Ամբողջ ոստիկանութիւնը ոտքի էր, եւ Պերլինէն ալ օգնական ուժեր ղրկուած էին: Բոլոր պանդոկները, ճաշարանները եւ սրճարանները խիստ հսկողութեան ենթարկուած էին: Առտուան ժամը 10էն փակուեցան այն բոլոր տուները որոնց առջեւէն պիտի անցնէր թափօրը: Մինչեւ արարողութեան վերջը, ոչ մէկը կրնար տուն երթալ կամ դուրս ելլել: Արգիլուած էր ծաղիկներ նետել կամ լուսանկար քաշել: Թղթակիցներու լուսանկարչական գործիքներն անգամ խիստ քննութեան ենթարկուած էին: Հանդիսատեսներուն արգիլուած էր որ եւ է ծրար կամ պայուսակ առնել: Բոլորը վար դրուած էին ոստիկանութեան կողմէ: Ոստիկաններ տեղաւորուած էին նաեւ տուներու տանիքներուն վրայ: Արգիլուած էր նաեւ անհատական օդանաւերու թռիչքը: [illegible] օդանաւերը պիտի ռմբակոծուէին:

Նիստին բացումը տեղի ունեցաւ պատմական փառքերու շրջապատի մը մէջ,— կայսրեր, կայսերական խորհրդանշաններ եւայլն: Բոլոր զանգերը կը հնչէին եւ թնդանօթները կը գոռային, երբ նախագահը երեսփոխանները Ս. Նիկողայոսի եկեղեցիէն առաջնորդեց բերդաքաղաքի մայր եկեղեցին: Առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր, անդադար կը գործէին բոլոր անթելի կայաններն ու ձայնարձակները, ամբողջ Գերմանիոյ հաղորդելով արարողութիւններն ու ճառերը, զօրահանդէսը, ջահազնացութիւնները, երգերը: Դպրոցները փակուած էին, բայց աշակերտները ժամը 11էն հաւաքուեցան, լսելու համար ճառեր՝ օրուան տօնին առթիւ:

Խստութիւնները կը շարունակուին

Վերջին լուրերու համաձայն, Գերմանիոյ ամէն կողմը կը շարունակուի ընկերվարական կամ հանրապետական պաշտօնեաներու պաշտօնանկութիւնը կամ հրաժարումը: Պ. Հէրման Բլաժուս, Վանսէի հռչակաւոր ջերմուկին տնօրէնը, անձնասպան եղաւ իր գրասենեակին մէջ: Ընկերվարական էր եւ 25 տարուան մէջ հասարակաց բաղօթեայ ջերմուկի մը վերածած էր աւազուտ եւ ամայի տարածութիւն մը, դարատաններով, ճաշարաններով, զբօսարաններով եւ խանութներով, ուր Պերլինէն հարիւր հազարաւոր մարդիկ առողջ օդ, արեւ եւ մարզանք կը վայելէին աննշան ծախքով մը: Իր անձնասպանութեան հետ միեւնոյն ատեն կը հասնէր պաշտօնանկութեան լուրը:

Իբրեւ հետեւանք նոր իշխանութեան կարգադրութեանց, հազարաւոր պաշտօնեաներ մտահոգութեան մատնուած են, իրենց ապագայի մասին: Պատէնի մէջ հիթլէրական լիազօրը ջնջած է ձախակողմեան պաշտօնեաներու կենսաթոշակները:

Պերլինի հիւանդանոցներու բոլոր հրեայ բժիշկները պաշտօնանկ եղան: Ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդ հրեայ բժիշկներու եւ ուսանողներու արգիլուած է հիւանդանոցները մտնել:

Վիլնայի հրեայ առեւտրականներու ընկերակցութիւնը որոշեց կոչ մը ուղղել ամբողջ աշխարհի հրէական կազմակերպութեանց եւ ընդհանուր պոյքոթ հռչակել բոլոր գերմանական ապրանքներու դէմ:

Այսօր, չորեքշաբթի, կը բացուի ընդարձակ բանակատեղի մը՝ Տաշաուի մէջ, Միւնիխի մօտ: Այստեղ պիտի համախմբուին ձերբակալուած համայնավար պաշտօնեաները, ինչպէս եւ այն կալանաւորները որոնք վնաս պատճառած են գերման ժողովուրդին:

⁂ Հիթլէր օրինագիծ մը պատրաստած է, որով բացառիկ լիազօրութիւններ կը պահանջէ կառավարութեան համար, մինչեւ 1937, այսինքն չորս տարի:

⁂ Միւնիխի ոստիկանապետին յայտարարութեանց համաձայն, մահափորձ մը կազմակերպուած էր Հիթլէրի եւ իր գործակիցներուն դէմ: Իբրեւ թէ ձեռնառումբեր եւ ռազմանիւթեր գտնուած են Վակնէրի արձանին ստորոտը, մօտը այն տանիքին ուր սովորաբար կ'իջնէ վարչապետը, Միւնիխ գացած ատեն: Կ'ըսուի թէ դաւադիրները համայնավարներ են, եւ երկուքը՝ Ռուս:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

— :-: —

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը բացուեցաւ առջի օր: Այս առթիւ ժողովին երէց անդամը, իբրեւ նախագահ, յայտարարեց թէ նոր տուրքեր չպիտի քուէարկեն, ժողովուրդը ծանրաբեռնուած ըլլալով: Շեշտեց թէ Փարիզն է որ կը վճարէ ընդհ. տուրքերու հարիւրին 26ը: Այսպէս՝ արտօնագիրներու համար՝ 27 առ 100, գործառնութեանց տուրք՝ 38, բոշակներու՝ 35, եկամուտի տուրք՝ 50, թատրոններու՝ 57ուկէս առ հարիւր, եւն.:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ

4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

22րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Գրիգոր Սահակեան	30
Թովմաս Խաչերեան	30
Վահէ Փամպուքեան	10
Գումար	70
Մարտ 19ի գումարը	6707
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6777

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՊՈՂՈՏԱՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Շաբթուան աշխատանքին կամ անգործութեան, այսօր, դարձեալ յաջորդած է շաբթուան եօթներորդ երեկոն։ Ու Արեւելքէն ներածուած մարդիկ դարձեալ նստած են օղիի խումբին։ Մերթ կրամոֆոնն է որ կը զռացնէ վերջերս համբաւի կանչուած Թուրք երգիչներ եւ երգչուհիներ, մերթ ջութակի, «ուտ»ի եւ «քանոն»ի երրորդութիւնն է որ ծախու կը հանէ Թուրքիայէն արտածուած «շարքը»ն, «կազէլ»ը եւ «ինճէ Թէլլի»ն։ Բնականաբար, շրջանակին մէջ անցուած կ'ըլլայ նաեւ միականի Ակօն, ձեռքը ականջին՝ սա պանդուխտներուն տոչորուն հոգիներէն «հա՛, օղուլ, հա՛...» բացագանչութիւնները քաշող փրցնող մեներգուն։

Փոքր է ճաշարանը։ Ու Փարիզի պորտին աջ կողմը տեղաւորուած՝ ան ոչ իսկ փշրանքն ունի շքեղ ճաշարաններու պերճանքին, շուքին եւ փայլին։ Մտնելու ատեն, սեմը ձեզ կը ստիպէ որ բթանկիւնով մը բանաք ձեր սրունքները։ Անշուշտ, իր տեսակին մէջ եզական չէ ան։ Անոր նմանը շա՜տ պիտի գտնէիք Սամաթիոյ, Գում-Գափուի եւ առհասարակ Փոքր Ասիոյ յունաբնակ քաղաքներուն, գիւղաքաղաքներուն մէջ։

Ու արդէն, կարծէք թէ գաղթականները Երկրէն իրենց հետ բերած են զայն։ Բոլոր տեսակները, ներքին թէ արտաքին, ի նպաստ կը բարբառին այս ենթադրութեան։ Ճիշդ է թէ, կայ տարօրինակութիւն մը որ աչքի կը զարնէ։ Ճաշարանատէրը ֆրանսացի հօմանուհի մը ունի, իբր կողակից։

Յոյն է ճաշարանատէրը։ «Մէյհանէճի»ի աննմանելի տիպար մը։ Միշտ ոտքի «քօնթուար»ին ետին, ուշադրութեան չառնեք համրանքը օղիի գաւաթիկներուն, զորս կը պարպէ, արհեստին բերումովը բնականաբար, յաճախորդներուն հետ։ Ու կ'արժէ անշուշտ որ ան բերան մը «կենաց» ըսէ հրամցուած գաւաթիկներուն առ ի շնորհակալութիւն։ Աւելին իսկ չի գլանար։ Ճարտար զուարճաբան եւ պատմող, ան գիտէ, հոգեբանական կարողութիւններու իր օժիտին կռթնած, հին օրերուն, երկրին երանելի օրերուն անուշիկ յիշատակները վերապրեցնել անոնց, իր յաճախորդներուն։

Հայ է կառսօնը։ Ու յաւիտենական հարբած մը։ Թէեւ քամակը փոքրիկ կամար մը շինած է, բայց կարծէք թէ ոչինչ վրայ տուած է իր ֆիզիքական տոկունութենէն։ Օղին եւ գինին փոխանակ տապալելու զայն, կը թուի թէ, անոր կաղնենման մարմնին կազդոյրին կ'աշխատին։ Ամէն ոք կը կարծէ թէ պիտի մոռնայ եւ շփոթէ ան ապըսպրանքները։ Մի սպասէք որ անոր ոտքերը իր պղտոր աչքերուն հնազանդին, որպէսզի ձեռքի ապուրը գայ ձեզ ջրելու։

Հայ է խոհարարն ալ։ Յայտնի մասնագէտ փիլաւի։ Ձեր սեղանէն պիտի միշտ տեսնէք զինքը։ Պատ չէ քաշուած խոհանոցին, ճաշարանին եւ գինետան միջեւ։ Իրենց դերերուն մէջ տարբեր՝ մէկտեղուած են այս երեք բաժինները այն միջոցին մէջ։ Ու եթէ կը փափաքիք որ քիչ մը աւելի եփած ըլլայ ձեր «շիշ քէպապը», առանց կառսօնին միջնորդութեան դիմելու, ձեր տեղէն, մտերմական ժպիտով մը ուղղակի հրամայեցէք վարպետին։

Հայ են եւ յաճախորդները։ Բացի Թուրքէ մը, որ առանձին է «մէզէ»ներով ճոխ սեղանին առջեւ, եւ երկու Յոյնէ, որոնցմէ մին եղբայրը ճաշարանատիրոջ, գործէն դարձած՝ ահա կրկին կ'երթեւեկէ երկշարք սեղաններու երկայնքին, հողաթափերը ոտքերուն եւ լէպլէպիին կարծր հատիկները ակռաներուն միջեւ։

Ամէնքն ալ, յաճախորդները, գրեթէ անխտիր, գործաւոր եւ գործատէր կօշկակարներ են։ Մէկը միայն, այն որ կը պոռայ փոխանակ խօսելու, ներկայացուցիչ է կօշիկի։ Այս էր որ անցեալ իրիկուն, ութսունամեայ քահանային սեղանին ծռած, կը հարցնէր անոր.

— Հայերէն թերթ կը կարդա՞ք, տէր հա՛յր։

— Այո, ի՞նչ կայ զարմանալու, գիտել տուաւ քահանան, ակնոցներուն տակէն ճմլուած յանդիմանական նայուածքով մը հատու։

— Կէս ֆրանք կը տրուի՞ օրաթերթի մը։ Թող աժանցնեն որ մենք ալ կարդանք։

— Գնեցէք եւ կարդացէք որ աժանցնեն։ Միեւնոյն թերթը տասը ձեռքէ կ'անցնի, տասը տուն կը մտնէ կ'ելլէ, թաղէ թաղ կը պտըտի։ Չէք գներ։ Կը կարդաք սակայն։ Ու նոյնը կը մնայ հայ թերթերուն «թիրաժ»ը, եթէ չի պակսիր ալ ան։ Ափսո՛ս որ «օթլախճի»ութիւնը Արեւելքի մէջ չձգեցինք։

Հայ ներկայացուցիչը, այն որ տարին երկու միլիոնի գործ կ'ընէ եղեր, չուած էր այլ եւս եւ անդին դարձած։ Իսկ վրդոված էր եւ յուզուած քահանան, որուն, ի զո՜ւր, աչքերը խմբագրականին տողերուն հետ, ձախէն աջ կ'երկննային եւ կրկին ձախ կուգային։ Կը լսէր անոր հեւքը։ Հառաչանքի, տրտունջքի բառերը, զորս գուցէ ինքն իրեն համար կ'արտասանէր, եւ որոնք արդէն փշուր փշուր կ'ըլլային անոր մօրուքէն վար, ականջի փոքր ճիգով մը դժուար չէր լսել։ Հայ գիրին, գրականութեան, հայ լեզուին, մամուլին հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը, արհամարհանքը, խծբծանքը արցունքով կը լեցնէին սիրտը վաստակաբեկ քահանային, որ ամէն առիթ երջանկութեամբ կ'օգտագործէ, յայտարարելու համար թէ Խրիմեան Հայրիկը ձեռնադրած է զինքը։ Ինչո՞ւ շատ տեսնել անոր փառքի այդ կտորակը, ինչպէս այն աշակերտին՝ որ հանդիսաւոր շեշտով մը կ'անդրադառնայ այսինչ «մեծ» ուսուցչին աշակերտած ըլլալուն, կամ այն ուսուցչին որ ի՛նչ հպարտութեամբ կ'իմացնէ թէ՝ երեւելի դարձած տաղանդաւոր այդ պարոնը իր ձեռքէն ելած է։

Ու կը պարպուի օղին։ Կը դառնայ Թրքական սկաւառակը։ Կ'երգէ Ակօն։ Կը հանդչին կօշկակարները։

Թուրքերէնն է տիրող լեզուն։ Սրտնեղեցա՞ք աւելորդ այս յիշատակութեան համար։

Եւ կը գանգատին գործաւորները։ «Մօնթէօ», «քուփէօ», «ֆինիսէօ», գլուխ գլխի՝ կը դժգոհին անոնք, զեղչուած ժամավարձերուն կամ կտորին վճարուած չնչին գումարին համար։

Հարցուցէք անոնց․

— Ի՞նչպէս են գործերը։ Կ'աշխատի՞ք։

— «Եաւաշ»։ Մեռա՜ծ, մեռած։

— Քանի՞ կ'ընէք շաբաթը։

— Հացի մը փարա կը հանենք։

— Բայց Թուանշանով խօսինք։

— Հազիւ երեք հարիւր։

— Երե՛ք հարիւր։ Եւ կ'ըսէք թէ չէք գործեր։

— Բարեկա՛մ, մեր «քէնդէն»ը հազար վեց հարիւրէն հազար ութ հարիւր էր։ Գործ ատոր կ'ըսենք։

Եւ գոնէ «սիփլէման» ժամեր ունենային։ Ընդհակառակն, քառասո՛ւն ալ ըրած չունին։

Կը գանգատին եւ գործատէրերը։ Մանաւանդ անոնք որ, դեռ նոր հասած գործաւորութենէ, հազիւ կը սկսէին շտկել մէջքերը, ոտքերը ամրացնել գետնին վրայ։ Ընդհանուր ծախքերը կրճատելով, աշխատանքին մասնագիտական բաժանումներէն հրաժարելով, զանոնք քանի մը գործաւորով միայն գլուխ հանելով, վճառման ջանքերը բազմապատկելով, հազի՛ւ կը տոկան անոնք։ Յօժարակամ իբրեւ գործաւոր պիտի աշխատէին, եթէ տարիներու տաժանագին աշխատանքով ստեղծուած դիրքին խորտակումը հանդուրժելի ըլլար։ Ի՞նչպէս զոհէին իրենց յարաբերական անկախութիւնը։

Օր մը, Ֆրանսացի հաշուակալուհի մը կ'ըսէր․

— Պարո՛ն, դուք Հայերդ ստորադասի դիրքէն չէք ախորժիր։ Հրամայելը կ'ատէք։ Գործաւոր պաշտօնեայ չէք ուզեր մնալ։ Ձեր հաշուոյն հաստատուելու կը ձգտիք։ Եւ պէտք է ըսել որ կը յաջողիք ալ։

Ֆրանսուհիին ամփոփեցի մեր ազգային պատմութեան առաջին գլուխը։ Բաբելոնի աշտարակին ստորոտը, ցեղցի Բէլին հասակը։ Իսկ անհնազանդ Հայկ Նահապետը ճամբայ հանեցի դէպ ի հիւսիսային սահմանները։ Բէլը անոր ետեւէն վազցուցի։ Եւ Արարատեան աշխարհին մէջ, զայն մեր Նահապետին նետովը գետին փռեցի, ուրիշներու ազատութիւնը բռնաբարող զոռող հսկան։

Այսպէս ուրեմն, ցոյց տուի Ֆրանսուհիին որ հայ նկարագրին դէպ ի անկախութիւն տենչը՝ արդէն խորհրդանշուած է մեր ազգային պատմութեան առաջին էջովը։

Վստահ եղէք սակայն որ անոր չըսի թէ ամէն Հայ թագաւոր ըլլալ կ'ուզէ։ Կ'ուզէ իշխել, կառավարել։ Կ'ուզէ հրամայել, ենթարկել։ Ի՞նչ փոյթ, եթէ գոյութիւն չունի թագաւորութիւն։

Բայց պիտի չըլլայ։ Թուրքը կը նեղուի առանձին։ Ի՞նչպէս ըսէ։ Նայուածքը փնտռտուքի մէջ է։ Պէտք է խօսիլ։ Ու կ'արձակէ սլաքը։ Առանց մոռնալու թրքավայել ծիծաղը։ Ժամանակ է որ թուրքերէն լեզուին մէջ ունեցած հեղինակութիւնը ցուցադրէ։ Կը քննադատէ լեզուն, հուժկու եւ բարձրահասակ հայ երիտասարդին թուրքերէնը։

Ու քիչ մնաց որ պայթէր Հայը։ Սրտատրոփ՝ ամէն ոք անոր նետուելուն կը սպասէր։ Թուրքը սակայն տեղի տալ, նահանջել գիտէ։ Ինչո՞ւ չտանի երեւութական պարտութիւն մը։ Քանի որ կը հաւատայ թէ ի վերջոյ իրը պիտի ըլլայ յաղթութիւնը։ Ծպտուեցաւ ուրեմն։ Քիչ առաջուան Թուրքին մէջ ահա կը ծնի միւս Թուրքը, այն որ լեզու փոխել գիտէ, վարուիլ, մարդ շահիլ գիտէ։

Ու երկու հակառակորդներուն պատմութիւնը զիրենք կը տանի կը հասցնէ այն կէտին, ուր անոնք ծնած կ'ըլլան նոյն քաղաքը, Նիկոմիդիա։ Հայը յաճախած կ'ըլլայ տեղւոյն Սուլթանիէն, իսկ Թուրքը այդ հաստատութեան երբեմնի վարիչը։

Թուրքը նորաստեղծ այս բարեկամութիւնը տօնելու համար, յօնքի շարժումով մը եւ մեղմաձայն կը հրամցնէ կառսօնին որ իր կողմէ «փօլթօ» մը հրամցնէ Հայուն։

Ա՛յս է թրքական դիւանագիտութիւնը։ Մեզմէ շատեր թող դատեն թէ կեղծաւորութիւն է այս, շողոքորթութիւն է, խաբէութիւն է եւն. եւն.։ Կը բաւէ որ Թուրքը, թէեւ մեզմէ ուշ, հետեւեալ օրը, կը մտնէ եւրոպացի այս կամ այն կայսեր, թագաւորին, նախագահին մօտ, կը յաջողի մեզ վանել տալ, երբ մեր առաջին սիրալիր ընդունելութենէն քաջալերուած, երկրորդ այցելութիւն մը կը փորձենք եւրոպական արքունիքներէն ներս։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՔԵՐԸ

Երկու ընտրութիւններ, հինգ ամսուան ընթացքին։ Առաջինը՝ համեմատական դրութեամբ, երկրորդը՝ մեծամասնական։ Առաջին ընտրութիւններուն մթնոլորտը պարզ չէր, որովհետեւ, ժողովրդական կուսակցութիւնը չէր ճանչցած գոյութիւն ունեցող վարչաձեւը, Հանրապետութիւն, եւ հրապարակ իջած էր իբրեւ Կոստանդինի շառաւիղ, շահելու պարագային Թագաւորը բերելու ձգտումներով։ Ու տակաւին, սեպտ 26ի ընտրութիւններուն, արքայականները չէին կրցած անհրաժեշտ ազդակները գործադրել, ճեղքելու համար գաղթականներու ճակատը, որ կը հաւատար Կրետացի դիւանագէտին, «պարպային» (իրենց բառով)։

Ասկէ զատ, գաղթականները, ունէին այն վախը, թէ արքայականներու յաղթանակը, իրենց փճացումը պիտի նշանակէր, իբրեւ կատաղի վենիզելիստներ։ Թէեւ, պէտք է արձանագրել, որ կարելի միջոցներով աշխատեցան պառակտել գաղթականութիւնը, որոնց մէկ թեւը — Զիյաէմօղլուի հոսանքը — առաջին իսկ օրէն, կը կենար Վենիզելոսի հակառակ ճակատին վրայ, այն պատճառաւ, որ այս վերջինը մերժած էր տալ գաղթականներու հատուցման գումարին 25 առ հարիւրը։

Միւս կողմէ, Կրետացին նաեւ, իրեն յատուկ միջոցներով Յունաստանի զինուորականութեան պատկառելի մասը կապած էր իրեն, ի վնաս արքայականներուն։ Կազմուած էր զինուորական լիկ մը, որ կը սպառնար որ եւ է ձեւով իշխանութիւնը չյանձնել Ցալտարիսի կուսակցութեան, ցորչափ ան չէր հրաժարած թագաւորական տունը կ'ուզէր բերել նաեւ 1922ի յեղափոխութեան եւ վեցերու գնդակահարութեան հետ կապ ունեցող դէպքերը։

Մինչ այս մինչ այն, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն պատրաստուեցաւ ընտրական բուռն պայքարի, եւ ամէն հաւանականութիւն կար, որ արիւն պիտի հոսէր Աթէնքի մէջ։ Պէտք է արձանագրել, որ այս ընտրութիւններուն իսկ Վենիզելոսի հետ չէին գործակցեր երկու կարեւոր զինուորականներ, զօրավար Քոնտիլիս եւ Հաճիքիրեաքոս, որոնք առանձին ցանկերով հրապարակ իջած էին։ Առանձին ցանկերով իջած էին նաեւ, Պ. Պ. Քաֆանտարիս եւ Փափանաստասիու։ Ուրեմն, բոլոր կուսակցութիւնները իրենք զիրենք դրած էին ժողովուրդին նժարին մէջ, հասկնալու համար իրենցմէ իւրաքանչիւրին առանձին արժէքը։ Կարեւոր է արձանագրել նաեւ, որ Քաֆանտարիս եւ Փափանաստասիու կատաղօրէն կը պայքարէին Վենիզելոսի դէմ, առանց գործակցելու արքայականներուն հետ։

Մանրամասնութիւնները մէկ կողմ թողլով, ըսենք, որ տեղի ունեցան ընտրութիւնները, առանց միջադէպի։ Եւ սակայն ոչ մէկ կուսակցութիւն կրցաւ ապահովել այնքան մեծամասնութիւն, որով կարենար առանձինն կառավարութիւն կազմել։ Ու ծագեցաւ հարցը։— Ո՞վ պիտի կազմէ դահլիճը։ Հոս, ահա, Կրետացին խաղաց պատմական խաղ մը։ Զանազան ճնշումներով եւ սպառնալիքներով պարտադրեց արքայականներուն որ ընդունին գոյութիւն ունեցող վարչաձեւը, ընդդիմադիր ուժերով դահլիճին կազմութիւնը ստանձնելու համար։ Ցալտարիս, որուն համար կ'ըսեն թէ շատ չափաւոր քաղաքագէտ մըն է, կրցաւ համոզել իր համախոհները, եւ օրին մէկը, պաշտօնական նամակով մը, ուղղուած Հանրապետութեան Նախագահին, ճանչցաւ ըէժիմը, եւ Քոնտիլիսի եւ Հաճիքիրեաքոսի գործակցութեամբ կազմեց դահլիճը, երդում ըրաւ յանուն Հանրապետութեան եւ անցաւ գործի։

Ինչպէս ապագայ դէպքերը ապացուցին, սակայն, Կրետացին գոհ չէր եղածէն, ու կ'աշխատէր ամէն գնով տիրանալ իշխանութեան։ Ուստի ձեռնարկեց իր եւ Քաֆանտարիսի ու Փափանաստասիուի միջեւ ծագած վէճերը հարթելու։

Միւս կողմէ, մթնոլորտը թանձրացաւ հաւանական դիկտատորութեան մը զրոյցներով (Քոնտիլիս եւ Հաճիքիրեաքոսի կողմէ)։ Վենիզելոս անգամ մը, որ ապահովեց ծանօթ երկու քաղաքագէտներուն գործակցութիւնը, արդէն վստահութեան խնդիր յարոյց եւ տիրացաւ իշխանութեան, որ եւ ձեռնարկեց մարտ 5ի ընտրութիւններուն, այս անգամ մեծամասնական դրութեամբ։ Կրկին ցանկելով մանրամասնութեանց վրայէն կ'արձանագրեմ խոշոր անցքերը միայն։

Մարտ 5ի ընտրութեանց նախօրեակին, սակայն, արքայականները, յաջողութեան լաւագոյն հաւանականութիւններն ունէին։ Նախ՝ չկար վարչաձեւի հարց, ուրեմն կրցան գաղթականութեան մէջ թափանցել. երկրորդ՝ լուծուած էր զինուորական լիկը, երրորդ՝ այլ եւս առանց վերապահութեան իրենց հետ կը գործակցէին Քոն- 2 երկրագործականներ։ Իսկ իբրեւ արորդ եւ ամէնէն կարեւորը, վերջին պահուն, Ցալտարիս յայտարարեց, թէ շահելու պարագային պիտի վճարէր գաղթականութեան հարիւրին 25ը։

Խաղը շահուած էր։ Միւս կողմէ սակայն, Վենիզելոս ալ իր ճակատը ամրացուցած էր, Քաֆանտարիսի եւ Փափանաստասիուի գործակցութեամբ։

Տեղի ունեցան ընտրութիւնները, եւ պատահեցաւ գրեթէ անսպասելին։ Հակակառավարականները (Ցալտարիս – Քոնտիլիս – Հաճիքիրեաքոս) շահեցան մեծամասնութիւնը։ 135 արքայականներ, 111 վենիզելոսական, եւ 2 երկրագործականներ։ իսկ իբրեւ առանձին կուսակցութիւն, Կրետացին պարտուած էր ունենալով 80 երեսփոխան, Ցալտարիսի 118ին դէմ։

Ու պատահեցաւ այն ինչ, որ ծանօթ է ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն։ Փլասթիրասեան դիկտատուրա։ Դեռ մինչեւ այսօր ալ որոշ չէ թէ, Վենիզելոս ի՞նչ չափով դեր ունեցաւ այս շարժման մէջ։ Ինչպէս կ'երեւի, սակայն, Կրետացին լուր ունենալով հանդերձ այս շարժումէն, նահանջ մը փորձեց, տեսնելով որ շարժման չէին յարած ու չէին ուզեր յարիլ սպաներու կարեւոր մեծամասնութիւնը։ Մանաւանդ որ ընդդիմադիր զօրականը՝ Քոնտիլիսը չէին կրցած ձերբակալել։ Ու 12 ժամէն վերջ դաւը դիկտատուրան, կազմուեցաւ զինուորականներու առժամեայ կառավարութիւն մը, հաւանութեամբը Ցալտարիսի, վարչապետութեամբ՝ զօրավար Օթոնէոսի (ընդհ. դատախազ վեցերու գնդակահարութեան ատեանին)։ Տեղի ունեցան դէպքեր, եղան մեռեալներ եւ վիրաւորներ, մինչեւ որ կազմուեցաւ այսօրուան դահլիճը, վարչապետութեամբ Ցալտարիսի, (պատերազմական՝ Քոնտիլս եւ ծովային՝ Հաճիքիրեաքոս)։ Փլասթիրաս փախաւ կամ անյայտացաւ․ իր համախոհները ձերբակալուեցան ու կը ձերբակալուին։ Դատ ու դատաստան։

Այժմ խաղաղութիւն կայ երեւութապէս։ Սակայն, քիչ չեն մտածողները թէ՝ այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ։ Հաստատ կերպով բամբասողներ կան, «անկարելի է որ Ցալտարիսի կառավարութիւնը մնայ իշխանութեան գլուխ չորս տարի ամբողջ»։ Կը մնայ սպասել դէպքերուն, եւ չմիջամտել երկրին ներքին գործերուն, ինչպէս՝ ձախաւեր կերպով ըրաւ հելլենահպատակ Հայերու միութեան նախագահը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՆՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ տարի առաջ էր որ սովետ իշխանութիւնը ահաւոր խստութեամբ մը կը պայքարէր, կրթական գետնի վրայ, «պուրժուական նախապաշարման» դէմ, ջանալով միլիոնաւոր տղոց բռնօրէն պարտադրել մարքսիզմի – լենինիզմի շունչով ու ոգիով դաստիարակութիւն մը։

Նախկին համալսարանները քանդած էին, դասախօսութիւնները կը նկատէին հակայեղափոխական մնացորդներ, փրոֆէսէօրները աքսորուած էին, կրթական ծրագիրներն ու յայտագիրները կը նկատուէին թունաւոր եւ, վերջապէս, դպրոցը, ընդհանուր առումով, ըստ սովետական իշխանութեանց ըմբռնումին, պէտք էր փոխակերպուէր՝ գործատուններու, բանուորներու եւ կոլխոզներու կից կուսակցական եւ կոմսոմոլեան կոմիտէներու։

Այսպէս, սովետ պաշտօնական հրատարակութիւն մը, «Զա Քոմմունիստիչէսքօյ Բրօսվէշթէնիէ» No. 73, տարի 1930, կը գրէր․

— «Մենք քայքայիչ հարուած կուտանք հին ակադեմական դրութեան, կը կրճատենք ուսումնական շրջանը՝ պրոլետարիատը ներս մտցնելով բարձրագոյն վարժարաններէն։

«Մեր կրթական գործին նոր մեթոտները ծրագրային մասը կը կազմեն ընկերվարութեան պայքարին։

«Մենք լքեցինք՝ վարժարանը խումբերու վերածելու աւանդական բաժանումը, նետեցինք ժամանակացոյցները, ու հիմնեցինք արտադրական կեդրոններ։ Մենք վարժարանը յայտարարեցինք իբրեւ գործարան, սովխոզին ու կոլխոզին մաս կազմող կազմակերպութիւն մը։ Դպրոցին գլխաւոր նպատակն է — պայքար՝ իրականացնելու համար արհեստական – ելեկտրական ծրագիրը։ Դպրոցը անկիւնադարձ մըն է, ու նպատակ ունի փրոֆ–պլանի իրականացումը։ Դպրոցը վերածուած է տնտեսական համագործակցումի, ուր տղաքը մեքենաներուն քով են, ուր տղաքը կուտան նոր արժէքներ, ուր տղաքը կը փոխարինեն բացակայող բանուորները եւ բանուորուհիները։ Ուսուցիչը պէտք է անհետանայ։ Ամէն ոք կրնայ սորվեցնել տղոցը։ Դաշտը անոնց պիտի սորվեցնեն կոլխոզականները, գործատան մէջ՝ գործաւորները, դպրոցը ոչ թէ ուսուցիչներու կողմէ կը կազմակերպուի ու կ'առաջնորդուի, այլ շարժման պիոներներուն եւ կոմսոմոլներուն կողմէ»։

Այս մէջբերումները եղած են ազգային կրթութեան հրատարակութիւններէն․ բայց մասնաւորաբար՝ վերոյիշեալ թերթի 283 համարէն (1931) եւ Մոսկուա հրատարակուող «Պետակօկիքա Պերէխօտնակօ Վրէմէնի» (1930—1931) պարբերականէն, զոր կը հրատարակէ նոյն գործավարութիւնը։

Այս «մշակութային ու կրթական քաղաքականութիւնը» միայն մէկ արդիւնք կրնար տալ․ այն է՝ բրտացումը եւ վայրենացումը հասակ նետող սերունդին՝ որուն վրայ կ'ընեն այդ փորձերը։ Բայց, ինչպէս կ'երեւի, շնորհիւ հանրութեան բացասական վերաբերումին, ինչպէս եւ այդ քաղաքականութեան արտառոցութեան, կարծես Ռուսիան փրկուած է այս ահաւոր ծրագրին պարտադրութենէն, որ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մանկական դերութիւն մը եւ նախնական կրթութեան ամբողջական ու հիմնական քայքայումը։

Բայց, բարձրագոյն վարժարաններու մէջ այս ծրագիրները գործադրուեցան ու հոն քայքայումը կատարեալ եղաւ։ Այդ վարժարաններէն արտաքսուեցան ոչ միայն փրոֆէսէօրներ, այլ եւ բոլոր այն ուսանողները, որոնք մերժեցին մասնագիտական ուսումը փոխարինել՝ կուսակցական գեկավարութեամբ եւ կոմսոմոլեան կեդրոններու կողմէ պարտադրուած մարքսիզմ – լենինիզմով։

Այդ պատճառով ալ սովետ կառավարութիւնը բարձրագոյն վարժարաններու յատուկ իր ծրագրէն հրաժարեցաւ ամէնէն արագ կերպով։ Սովետ Հանրապետութեան կեդր. գործ. կոմիտէն կը հրամայէ. — «1 յունուար 1933էն պէտք է վերաքննուին բարձրագոյն վարժարաններու եւ արհեստագիտական հաստատութեանց ուսումնական բոլոր ծրագիրները։ Պէտք է փոխուի այժմ գոյութիւն ունեցող կարգը, ըստ որուն ուսումնական ծրագիրները կը պատրաստուէին կուսակցական եւ կոմսոմոլեան կեդրոններու կողմէ։ Բարձրագոյն կրթարաններու մէջ վերահաստատել մտից քննութեան դրութիւնը։ Բարձրագոյն արհեստագիտական հաստատութեանց մէջ տնօրէնութեանց կարգադրութիւններուն կուսակցական կազմակերպութեանց կողմէ միջամտութեան վերջ տալ եւ ուսումնական ու վարչական – մատակարարական գործունէութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը յանձնել տնօրէններուն։ Փրոֆէսէօրները յետ այսու պէտք է նշանակուին կրթական գործավարութեան կողմէ՝ փրոֆէսէօրական կոչում ունեցող անձերու միջեւ մրցում կատարելէ վերջ։ Վերահաստատել գիտական կոչում ձեռք բերելու օրէնքը։ Փրոֆէսէօրական կազմի պահանջին վրայ, տնօրէններուն իրաւասութիւն տալ ուսանողները պատժելու, նոյն իսկ արտաքսելու ու զանոնք զրկելու, 1—5 տարի շարունակ, բարձրագոյն կրթարան մը մտնելու իրաւունքէն»։

Սովետ գործադիր կոմիտէի այս հրամանագիրը փոթորիկ ստեղծեց։ Դժգոհները կ'ըսէին թէ ան վերահաստատումն է հինին։ Մինչդեռ, իրականին մէջ, այս նոր հրամանագիրը Ռուսիոյ կրթական գործին մէջ նոր շրջան մը չի բանար․ այլ՝ կատարեալ խոստովանութիւնն է այն փաստին թէ կեանքը աւելի ուժեղ է քան համայնավարական տեսութիւնը, քանի որ Ռուսիոյ մէջ, ներկայ ըէժիմին տակ, խօսքը անգամ չըլլար բարձրագոյն իրական կրթութեան մը՝ առանց ազատ ուսուցման եւ ակադեմական ազատութեան։

Հրամանագիրը կը խոստովանի կրթական հնգամեակին կատարեալ անյաջողութիւնը, ու, անոր հետ նաեւ ամբողջ հնգամեայ ծրագրին, քանի որ մշակութայինը ամբողջին հետ սերտօրէն կապուած է, ու մէկը պայմանաւորուած է միւսով։

Ինչպէս որ տնտեսական գետնի վրայ հնգամեակը թշուառութիւն միայն բերաւ, այնպէս ալ կրթական ու մշակութային գետնի վրայ, գրեթէ բոլոր փորձերը իբրեւ արդիւնք ունեցան բարձրագոյն կրթութեան քայքայումը, կամ, ընդհանուր առմամբ, կրթական գործին քայքայումը, եւ հինին ամբողջական բրտացումը, կորտացումը։

Հիմա որ այս հրամանագիրը լոյս տեսած, այլ եւս մենք հնարաւորութիւն կ'ունենանք սովետական թերթերու մէջ կարդալու Ռուսիոյ կամ այն կրթական հաստատութեան լու՛ն վիճակը պարզող գրութիւններ։

Այդ ուղղութեամբ տրուած տեղեկութիւնները կարելի է ամփոփել այսպէս․ —

Բոլոր բարձրագոյն կրթական հաստատութիւններու կեդրոնական դէմքն է ամենատկար աշակերտը։ Աւարտող «մասնագէտներու» մեծ մասը անպէտ են, որովհետեւ լաւ պատրաստութենէ զուրկ են, ինչպէս կը գրէ «Ուրալսքիու Ռապօչիու» Nos 199, 200 եւ 204, տարի 1932։

Հասցուած ամէն ճիւղ մէկ նպատակ ունի․ — Մարքսիզմ։

Մինչ հին կրթական շէնքերը լեցուն են բազմութեամբ, մանաւանդ Մոսկուայի մէջ, գաւառային դպրոցները գրեթէ ամայի են («Վէչէրնեա Մոսկվա» 7 սեպտ. 1932)։ «Մոսկուայի համալսարանին մէջ, փոխան 1000 հոգիի 1100 հոգի խնդրագիր ներկայացուցած է, ու չեն ընդունուած, որովհետեւ որոշ թիւով ուսանողներ կը գտնուին, իսկ միւս կողմէ թեկնածուներու ամբոխ մը կը պաշարէ կուսակցական եւ կոմսոմոլեան կեդրոնները՝ խնդրելու համար որ ընտրութեան ժամանակամիջոցը երկարեն, որովհետեւ տկար են իրենք» («Վէչէրնեա Մոսկվա», 5 հոկտ. 1932)։

Իսկ գաւառային բարձրագոյն վարժարաններու մէջ նախատեսուած չափով թեկնածուներ չկան։ Այսպէս

թէքնիքական վարժարաններուն մէջ, 2500 անձի տեղ կայ ու միայն 116 հոգի թեկնածութիւն է դրած : Արհեստագիտութեան հետեւողներու թիւը պակաս է ե՛ւ Մոսկուայի մէջ : Իսկ մանկավարժական ճիւղը նախընտրող գիթէ 50 առ հարիւր համեմատութիւն մը ալ չկայ : Պատճառը այն է, թերեւս, որ այդ հաստատութեանց մէջ գիտական աշխատանք տանելու համար անհրաժեշտ միջոցները կը պակսին : Այս տեսակէտէն շատ յատկանշական են « Սով. Սաթիրի » (թիւ 222, 1932) հետեւեալ տողերը. — «Մեքենա – կառուցողական հաստատութեան ուսանողները օրական 10 ժամ աշխատցուած են ու օգտագործուած են իբրեւ հող փորողներ, առանց ուշադրութիւն դարձնելու անոնց առողջութեան : Ուսանողները եւս աշխատանքին ենթարկուած են. երկու սեռի ուսանողները գետեղուած իբրեւ հող փորողներ, ամսաթոշակ չստացող ուսանողներու աշխատանքը չի վարձատրուիր : Իրենց միայն կէս օրուան ճաշ կը տրուի : Բայց հագուստ չի տրամադրուիր : Անոնց հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը ընդվզեցուցիչ է : Նոյն իսկ բժշկական վկայագրով չեն կրնար աշխատանքէ զերծ մնալ : Անոնք որ կը փափաքին մեկնիլ, չեն կրնար վկայաթուղթ ստանալ : Իսկ այն աշխատողները որոնք հագուստ չունենալով գործի չեն մտներ, կը պատժուին » :

Խուսափող ուսանողութեան վիճակը պարզող այս պատկերը, կրկնենք նորէն, մեզ կը տրուի նոյն ինքն սովետ թերթերու կողմէ :

Ն. Տ. Ն.

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Միջին Անատոլուն»

Գրեր էինք թէ տնտեսական գործավար Մ. Ճելալ պէյ, դէպի միջին Անատոլու շրջագայութիւն մը բրաւ մէկ—մէկուկէս ամիս առաջ : Ուրիշներու կարգին, իրեն կ'ընկերանար Իզմիրի երեսփոխան Համտի պէյ : Յիշեալը գրած է երկար յօդուած մը որ կը խօսի «միջին Անատոլուն ճարտարարուեստի շրջան ընելու» ծրագրի մասին : Այս նպատակը կ'ուզեն իրականացնել՝ նկատի ունենալով Ատափազար—Էսկիշեհիր—Էնկիւրի — Կեսարիա—Սվազ—Սամսոն գիծը : Էնկիւրիէն Զանղըրի եւս շինուած է, իսկ Զանղըրըէն Ֆիլիոս (Սեւ ծով) պատրաստութեան մէջ :

Անկէ զատ, կայ նաեւ Մալաթիա-Ատանա. Ատանայի մօտէն՝ դէպի Ֆեւզի փաշա-Մ'արտին : Ծրագրեալ Մալաթիա-Տիգրանակերտ, որ իր կարգին, վարէն պիտի միանայ Մ'արտինի : Ճարտարարուեստի իբրեւ շրջան նկատի ունին հետեւեալ շրջագիծը — Էնկիւրի — Զանղըրի — Սըվազ — Կեսարիա (շրջանակ մը) :

Համտի պէյ, որ այս ծրագրին ջատագովներէն մէկն է, կը գրէ ի միջի այլոց, ընելէ վերջ Ռումէլի փառաբանութիւնը, որ երկաթէ կամքով մը շինեց այդ երկաթուղիները.— «...Կարգ մը թեթեւսօլիկներ կ'ըսեն թէ շոգեկառքը անցեալին կը պատկանի այլ եւս. այսօր ինքնաշարժն ու օթօպիւսը նոյն գործը աւելի աժան ու արագ կ'ընեն : Ինքնաշարժի համար ճամբայ պէտք է, իսկ ճամբան մեծ ծախքերու կը կարօտի : Ինքնաշարժ կամ օթօպիւս բանեցնելու համար անհրաժեշտ գիտական կարողութիւնը չունինք : Անոնց համար մեր տուած դրամը չափազանց մեծ է : Ես ուժգնօրէն դէմ եմ այդ միջոցներուն, քանի որ անոնց նախանիւթերը եւ վառելանիւթերը չունինք : Նախ կը մտնեն մեր շոգեկառքերուն, որոնք պետութեան կը պատկանին : Ճիշդ է որ շոգեկառքին համար եւս մեծ գումարներ կը վճարենք, բայց վառելանիւթը գոնէ մեր երկրէն է... : Էնկիւրի — Կեսարիա երկաթուղագծին վրայ երկու նշանակելի գործեր տեսանք : Անոնք մեր երկրին պատերազմական ուժ տուող ակեր են : Հանրապետութեան բնական յենարանին՝ մեր բանակին նիւթական ուժերը պատրաստող այս հաստատութիւնները մեր կուրծքերը ուռեցուցին : Կեսարիան հին ձեւով գտայ. իսկ Սըվազը շա՛տ կարօտ : Այս երկու մեծ գիւղերուն ոչ ժողովուրդը, ոչ վարիչները, ոչ ալ քաղաքապետութիւնները պիտի քննադատեմ : Ատիկա անարդար բան մը պիտի ըլլար, քանի որ այդ հողերը մէկէն չորս կուտան ամենաշատը : Իսկ եթէ կամակորութիւն ընեն՝ 3-4 տարի երաշտութեան մէջ կը տապկուին : Գիւղացիք՝ անօթի մնալով կը ցրուին, տեղէ տեղ կը թափառին ու հաց ճարելու կ'աշխատին : Իրաւունք ունի՞նք շինարարութիւն ակնկալել այսպիսի վայրերէ :

Մենք շոգեկառքի միջոցաւ միայն միջին Անատոլուն տեսանք ու ճանչցանք : Խեղճ Սվազին ու անճար Կեսարիոյ, աւելի ճիշդ՝ Միջին Անատոլուին, այսինքն՝ սա երաշտ Գոնիայի հովիտէն, Էսկիշեհիրի անապատէն, Էնկիւրիի անկիւնէն մինչեւ Կեսարիա, Քըրշէհիր, Սըվազ տարածութեան վրայ ապրող ժողովուրդին ուզածը, խնդրածը ընել հարկ է : Երաշտութենէն ցրուող, բերք եղած տարին ալ՝ մէկէն դէմ չորսէն աւելի գարի կամ ցորեն չտուող այս շրջանին համար պետութիւնը շատ գործեր ունի ընելիք... : Բնութեան այս ժլատութեան երեսէն, Սվազի քթին տակէն հոսող Քըզըլըրմագը իսկ իր շնորհը գլացեր է.... Ճիշդ Սվազի մօտ՝ գետակ մը աղ կը թափէ անոր մէջ :

Ուրեմն, Միջին Անատոլուի համար հետեւեալ որոշումը պէտք է տալ,— Անիկա Թուրքիոյ ճարտարարուեստական շրջանն է : Մեր ճարտարարուեստական ծրագրին մէջ այդ ձեւը ընդունուած է :

Հակառակ պարագային, թէ ժողովուրդին համբերութիւնն ու տոկունութիւնը, թէ Կեսարիոյ ուշիմութիւնը այս երաշտութեան եւ անբերրիութեան երեսէն օր մը պատմութեան էջերուն մէջ պիտի փոխադրուին. համոզուած ըլլալս համար է որ այսքան բաց եւ այսքան ուժեղ կ'աղաղակեմ :

Այս է ճշմարտութիւնը : Տարի մը վերջ, Կեսարիոյ մէջ կերպասեղէնի, իսկ Սվազի մէջ թերեւս գունաւոր կերպասեղէնի գործարան մըն ալ բացուի : Այս կերպով ցրուած Անատոլուն պիտի հաւաքուի, պիտի տուն – տեղ ըլլայ, կայուն պիտի ըլլայ ··· Սվազի երեսփոխան Զիա պէյ ինծի ըսաւ. — « Մենք ձեզ փրկեցինք, դուք ալ մեզ փրկեցէք » : Այս դառն ու այրող խօսքը սիրտս ծակեց : Այս աղաղակին արձագանգը դեռ եւս ականջիս մէջ է : Սվազի նման քաղաքի մը մէջ 90 սրճարան կայ, այս ալ լաւ բան մը չէ : Փողոցներէն աղտեղութիւն կը հոսի, ցեխէն կարելի չէ քալել, այսպիսի քաղաքի մը մէջ կեանքը ի՞նչ իմաստ կրնայ ունենալ : Փեթականման խրճիթներուն մէջ բնակող գիւղացին կարծես քարի դարուն յատուկ կեանք մը կ'ապրի : Պոլսոյ, Իզմիրի, Պրուսայի մէջ խանուած կենսաթոշակաւորները պէտք է տարածուին Անատոլուի գիւղերուն մէջ, եւ, իբրեւ ուսուցիչ ու առաջնորդ, հայրենիքին հանդէպ իրենց վերջին պարտականութիւնը կատարեն : Նոյն զոհողութիւնը կը սպասենք մեր բժիշկներէն : Թուրք մտաւորականութիւնը պէտք է լսէ՝ կարեկցութեան եւ հոգածութեան կարօտ Անատոլուի այս աղաղակը :

Արտածում եւ վիճակագրութիւն

Թուրքիոյ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը կրկին խախտած է : Պետական շրջանակները մտահոգ են : Մ. Նէրմի պէյ, Տրէպիզոնէն կը գրէ «Ճումհուրիէթ»ի.— Մեր արտաքին առեւտուրը իմանալու համար, պէտք ունինք վիճակագրութեանց : Եւ սակայն, Թուրքիա պէյի ըսածին պէս, մեր պետական վիճակագրութիւնները իրականութիւնը ցոյց չեն տար : Վիճակագրութենէ հասկնալը շատ կարեւոր գործ է : Մեր երկրին մէջ լոյս տեսնող տնտեսական երկերու մէջ թիւերէ խօսիլը նորոյթ մը դարձած է : Մինչդեռ ծանօթ չենք այդ գործին : Օրինակ մը տամ. — 1929—ին եւ 1930ին Գերմանիա արտածած ենք Ա. Բ. Գ. Դ. Ե. Զ. աստիճանի ծխախոտներ : Ասոնց տեսակի գինները. — 4, 3,50, 2,50 հոլանտական ֆլորին են : Բայց, այս ծխախոտները մինչեւ այսօր կը մնան մթերանոցներուն մէջ. իսկ այսօր անոնց գինն է, հակառակ բազմաթիւ ծախքերու, 0.60 ֆլորին : Ցիշեմ նաեւ որ ֆիրմա մը 1,500,000ի արժէքով ապրանք բերած է ու գնող չկայ տարիներէ ի վեր··· : Եւ սակայն, այս բոլոր ապրանքները մեր արտածումի վիճակագրութիւններուն մէջ իրենց բարձրագոյն գինովը նշանակուած են : Անցեալ տարի, երբ վճարումի հաւասարակշռութեան մասին մեր թերթերուն մէջ վէճ կար, գրեր էի թէ տուրքի պատճառաւ արտածելի ապրանքները ստորագնահատուած կ'արձանագրուին : Ասիկա վնասակար կողմեր ունի : Իսկ կարգ մը գործերու մէջ, օրինակ՝ Լոմպարտոյի, առոր ճիշդ հակառակն է : Գործին համաձայն՝ արտածողը գին կը յայտնէ : Եթէ քննենք, պիտի տեսնենք որ 30 ղրուշնոց ապրանք մը երբեմն 200 ղրուշ ցոյց կը տրուի : Երբ աչքէ անցնենք մեր արտածման վիճակագրութիւնները, նախ այս բանը մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ : Վիճակագրութիւնը հեռադիտակ մըն է. բայց աստղաբաշխութենէ չհասկցողի մը համար հեռադիտակը ինչ որ է, վիճակագրութենէ չհասկցողի մը համար այդ ցանկերն ալ նոյնն են : Դժբախտութիւնը հոն է որ մեր արտաքին առեւտուրը կը հաշուենք այդ սխալ թիւերուն վրայ եւ ըստ այժմ առեւտրական դաշինքներ կը կնքենք··· :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բաբելոն

ՏԷՍԻՆ, 16 մարտ.— Կատարեալ քաոս է մեր գաղութին կեանքը : Գաւառներու, գիւղերու, քաղաքներու կամ աւաններու հայութեան խառնուրդ մըն է որ կը կազմէ հոս, Ռոնի այս գեղեցիկ ափին վրայ : Տեսակ—տեսակ բարբառներ, իրարու բոլորովին ներհակ գաղափարներ, զգացումներ ու համոզումներ խառնուած են իրար, կը ջլատեն մէկզմէկ ու սրարշաւ կը փախչին, կը հեռանան իսկական նպատակէն՝ ինչ որ մենք « Միութեան գիծ » կ'անուանենք :

Ազգային միօրինակ մտածում ու գործելակերպ չկայ, իրարու հանդէպ ներողամտութիւն ու լրջութիւն՝ չկայ : Ամէն մէկ կազմակերպութիւն իր ուզած ձեւով կը շարժի ու կը գործէ եւ ուզած վայրկեանին՝ ինքզինք կը հռչակէ «ազգ» : Բաբելոն : Ահա քանի մը նմոյշներ.— « Մայր » Տիկնանց, Համարակ Տիկնանց, « Պետական » Տիկնանց, Հայ Կարմիր Խաչ, եւայլն :

Այս բաժանումը կիներու աշխարհին մէջ է որ կը տեսնենք, իսկ անդին, այրերէ կազմուած միութիւններն ու քաղաքական հոսանքները օրէ օր՝ կ'աւելնան, կը բռնեն հրապարակը, անշուշտ օր մըն ալ անփառունակ նահանջի ճամբան բռնելու համար : Կեդրոնաձիգ ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ աշխատանք : Ընդհակառակն, կան անհատներ, որ դեռ եղածը քիչ համարելով՝ կ'ուզեն նոր ճեղքեր բանալ :

Ու ճիշդ այս անջատ – անջատ գործելու ախտին հետեւանքով է որ, երբ հազար համրանք ունեցող մեր գաղութը չկրցաւ նոյնիսկ 1000 ֆրանք հաւաքել ի նպաստ Պէյրութի հրկիզեալ հայ բեկորներուն : Եւ այս՝ ոչ թէ անհատական միջոցներով, այլ քանի մը հայրենակցական միութեանց միացեալ ճակատովն իսկ : Ի՞նչ է պատճառը այս նահանջին :

Արդեօ՞ք ժողովուրդը աղքատ էր, դրա՞մ չկար թէ գործող անձեր : Ոչ մէկը, եւ ոչ ալ միւսը : Կայ ամէնէն պախարակելին,—անտարբերութիւն : Թող թոյլ տայ «Յառաջ»ի խմբագիրը, որ գաղութեամբ ըսենք թէ գտնուեցան մարդիկ՝ որ միայն երկու ֆրանք տուին ի նպաստ Պէյրութի հրկիզեալներուն : Մինչդեռ, այդ նոյն մարդիկը, ուրիշ տեղեր յիսուն եւ հարիւր կը ծախսեն խրախճանքի համար···

Ու այս բոլորին դիմաց, ահա հայ երիտասարդներու խումբեր, ուրախ ու երջանիկ կ'երթան «տանս»ի, տեղացի աղջիկներուն հետ պար կը դառնան ու գինով անոնց արուեստական ժպիտներէն՝ կը մոռնան ամէն բան, նոյնիսկ իրենց ծագումն ու ահաւոր անցեալը, լուսաշող սրահներու մէջ ու օտար երգերու աղմուկին տակ : Կորսուած են այս տղաքը, իրենց սեւ աչքերով ու հայ անունով···

Փողոցներուն մէջ կամ գետափի կանանչներուն վրայ հայ աղջիկներն իսկ սկսած են իրարու հետ ֆրանսերէն խօսիլ, ապրիլ ու նոյնանալ «անոնց» պէս : Հապա երախանե՞րը, օ՛, անոնք արդէն անգիտակ իրենց կոչումին, կը հեռանան հայութենէն ու իրենց մատղաշ հոգիները կը թրծուին նոր քուրայի մը մէջ, աւելի թեթեւ, երջանիկ ու դիւրազգած : Այսպէս է կեանքը անոնց՝ այս պողոտաներուն վրայ :

⁂ Հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին, հոս, Տէսինի մէջ՝ հայ անգործներու թիւը խիստ աննշան է, որովհետեւ մետաքսի (արուեստական) գործարանը մարդ չարձակեր :

Դժբախտութիւնը հոն է որ անգործ Հայուն ու Ռուսին նպաստ չեն տար, չենք գիտեր ինչ ինչ պատճառներով·· Կայ սակայն ուրիշ պարագայ մը, որ մխիթարական է.— գործադուլի այր մարդուն փոխարէն իր կինը, քոյրը կամ աղջիկը կ'աշխատին : Այս կերպով ընտանիքներ կան որ բոլորովին զերծ կը մնան անօթութեան մղձաւանջէն : Հայերը հոս խառնուելով իրարու մօտ, ունին ինքնապաշտպանման բոլոր միջոցները, բայց··· հոս Տէսին է եւ կը տիրապետէ «Տէսինիզմ»ը, ինչպէս կ'ըսեն սրամիտները :

⁂ Եթէ կայ միութիւն մը, որ արժանի է գովքութեան ու քաջալերութեան, այդ ալ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնն է :

Մըջիւնի պէս աշխատելով, բրին – չըրին գլուխ հանեցին Գրադարան մը, 350 կտոր գիրքերով : Ազգային սէր կայ անոնց սրտերուն մէջ ու երիտասարդութեան խանդ, իրենց երակներէն ներս :

Ցառաջիկայ Ապրիլ 9ին, պիտի ներկայացնեն « Վարդանանց »ը, Հ.Յ.Դ. Տան թատերասրահը : Իսկ նոյն օրը, նոյն ժամուն, Տէսինի « Մայր » Տիկնանցն ալ կուտայ ուրիշ ներկայացում մը, Ֆրանսական սրահի մը մէջ : Այսպէս են Դաշնակցութեան հակառակորդները.— (աննշան հակառակորդներ), կարծես ծնած են լոկ հակա – դաշնակցական ըլլալու համար : Այնքան ողորմելի բաներ կ'ընեն, որ յաճախ մեր ծիծաղը կը շարժի : Այսպէս, Տէսինի Դաշնակցութեան հակառակորդ խմաճիկները չեն ուզեր որ որեւէ հանդէս կամ ներկայացում տեղի ունենայ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը : Եւ մենք բնաւ չենք զարմանար ասոնց այս ընթացքին համար, որովհետեւ, ինչպէս Մաքսիմ Գորքին կ'ըսէ, — « Ան որ սողալու վարժուած է, չի կրնար թռչիլ » :

Թ. Հ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչպէս ամէն տեղ

« Հորիզոն » ցաւով կը մատնանշէ երեւոյթ մը որ յատուկ է մեր բոլոր գաղութներուն,— անտարբերութիւն՝ շրջապատին հանդէպ եւ կզղիացում (12 մարտ).

—«Մեր երիտասարդներուն հարիւրին մէկն իսկ չէ հետաքրքրուած հելլենական շրջապատով եւ չէ ուզած օգտուիլ անկէ : Գոհացած ենք այն քիչով — կամ ոչինչով — որ, հայկական չափէն աւելի սահմանափակ միջավայրը տուած է մեզի եւ աչք չենք նետած անկէ դուրս : Եթէ այս անտարբերութիւնը կարելի կ'ըլլար արդարացնել առաջին տարիներու մեր անորոշ վիճակով, ատիկա արդարացում չունի բնաւ վերջին տարիներու համար, երբ, գրեթէ մնայուն տեղացի դարձած է յունահայ գաղութին ստուարագոյն մէկ մասը : Մեր այս տեղացի հանգամանքն իսկ անհրաժեշտ պիտի դարձնէր, որ մենք աւելի հետաքրքիր աչքերով նայէինք հելլենական շրջապատին վրայ եւ ուզէինք առաւելագոյն օգուտը քաղել անկէ : Այդ անտարբերութիւնը պատ մը բարձրացուցած է մեր եւ հելլենական կեանքին միջեւ, կծկելով մեզ մեր պատեանին մէջ : Անհաղորդ մնացած ենք յոյն մտաւորական կեանքի ալրումներուն : Շփում չենք հաստատած այդ կեանքին հետ եւ մենք զմեզ կղզիացուցած ենք : Ցաւ է ըսել նոյն իսկ, որ այսօր, երեսուն հազար շունչ համրող յունահայ գաղութին մէջ, չէնք – շնորհք յունարէն գիտցող երեսուն հոգի դժուար կարելի է համրել : Ոմանք, ինքնաշխատութեամբ, կամ ազգային ու օտար (ոչ – յունական) վարժարաններու մէջ սորված են կիսկատար յունարէն մը : Բայց մինչեւ այսօր չենք ունեցած բառին լայն առումով յունագէտ մը : Մինչդեռ, տասը տարին բաւական լայն ժամանակամիջոց մըն էր, որպէս զի, գոնէ լեզուներ սորվելու ընդունակութիւն ունեցող մեր երիտասարդները, սորված ըլլային յունարէնը պէտք եղածին պէս :

Այս թերութեան պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ մենք, մեզ շրջապատող միջավայրին յարմարելու ձեւը չենք գիտեր, կամ աւելի ճիշդը՝ պահանջը չենք զգար : Ճիշդ է, որ ուսանող սերունդը, մասամբ կը բաւարարուի վարժարաններու մէջ ստացած հելլենական դաստիարակութեամբ : Կը սորվի յունարէնը, յունական պատմութիւնն ու հայրենագիտութիւնը : Բայց հոս ալ, արդիւնքը պէտք եղածին չափ գոհացուցիչ չըլլար, որովհետեւ մէկ կողմէն, մեր ուսանողները, հելլենական դաստիարակութիւնը կը ստանան ոչ – յունական վարժարաններու մէջ, իսկ միւս կողմէն, յաճախ այդ զարգացումը կը մնայ կիսկատար, նախակրթարաններու կամ հազուադէպ պարագաներու մէջ՝ օտար (ոչ – յունական) երկրորդական վարժարաններու սեմին վրայ :

Չե՞նք տեսներ մեր քաղաքակից Հրեաներն ու անոնց որդեգրած ուղղութիւնը : Բառին լրիւ իմաստով յունագէտ անհամար Հրեաներ կան ամէն տեղ, այս երկրին մէջ : Անոնք սերտ կապ կը պահեն հելլէն կեանքին հետ : Յունական կատարեալ դաստիարակութիւն տեսած բազմաթիւ մտաւորականներ ունին նոյն իսկ հոս Սելանիկի մէջ : Այսպէս շարժելով հանդերձ սակայն, Հրեաները պահած են ամբողջութեամբ իրենց ցեղային դիմագիծը, բարքերը, մշակոյթը, լեզուն, եւն. : Մեր եւ անոնց տարբերութիւնը այն է, որ Հրեաները, մեզմէ աւելի ընդունակ են յարմարելու իրենց միջավայրին, առաւելագոյն օգուտները քաղելու համար անկէ :

Նման ընթացք մը պէտք է որդեգրենք եւ մենք, մանաւանդ մեր երիտասարդները : Պէտք է օգտուիլ գիտնանք մեր շրջապատէն, որ այնքան շատ առաւելութիւններ կ'ընծայէ մեզի : Պէտք է օգտուինք յունական վարժարաններէն եւ հելլենական մշակոյթէն : Ուժեր պէտք է ունենանք մեր տրամադրութեան տակ՝ հելլենական կեանքին հետ սերտ շփում հաստատելու եւ փոխադարձաբար, մեր արժէքները, յոյն ժողովուրդին լաւագոյնս ծանօթացնելու համար » :

ԾԻԾԱՂ

Տիկին մը՝ ողորմութիւն տուած միջոցին.

— Խեղճ ծերունի, միշտ այդպէս կո՞յր եղած ես :

— Միշտ այսպէս, բացի կիրակի եւ տօն օրերէն :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (17)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բազմութեանց մահուան թափօրը

Չինաստանի կայսրը մանաւանդ շարժառիթ մը ունէր այդ կերպ ընդունելու. պետութեան սահմաններէն դուրս ապրող մոնկոլեան վերջին ցեղերն էին անոնք : Եւ ահա Թագաւորական Տունը իր իշխանութիւնը տարածեց բոլոր մոնկոլեան ցեղերուն վրայ անխտիր :

Ինչպէս ոչնչացուցին Հրոյ երկրին բնակիչները

ՈՍԿԻԻ ԱՆԻԾԵԱԼ ՔԱՂՑԸ : — ՀՆԴԻԿՆԵՐԸ ՎԱՅՐԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ ԵՆ : — ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ ԽԱՅԾԵՐՈՎ ԲՆԱՋՆՋՈՒՄԸ : — ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԿԸ ՎԱՐԱԿԵՆ ՀՆԴԻԿ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ : — ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԵՐԿՈՒ ԱԿԱՆՋԻ ՀԱՄԱՐ ՄԷԿ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՏԵՐԼԻՆ : — ԿԻՆԵՐՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԱՃՈՒՐԴԻ ԿԸ ԴՐՈՒԻՆ : — ԲԸՆԻԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻԱԿ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ : — ԽԱՂԱՂ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ

Կղզիներու եւ նեղուցներու խառնակոյտի մը մէջ, Հարաւային Ամերիկայի ամենավերջին ծայրը, հազար տարիէ ի վեր կ'ապրէր պարզ ժողովուրդ մը, իր բարքերուն եւ աւանդութիւններուն համաձայն, իր նախահայրերուն ձեւովը, կ'ապրէր վայրի եւ անհպելի մնացած բնութեան հետ ներդաշնակօրէն : Հրոյ երկրացիներ անունը տուած էին անոնց, որովհետեւ փորթուկալցի աշխարհանաւորդ Մակելլան այդպէս մկրտած էր այդ երկիրը : Այդ սահմանումը այդպէս ալ մնաց մինչեւ նախորդ դարուն կէսը, երբ քարոզիչներ գացին այդ երկիրը եւ ուսումնասիրեցին բնիկներուն բարքերն ու լեզուն :

Արքիպեղագոսի վայրի հակասութեան մէջ, անոնք գտան նաեւ բնակիչներու հակասական պատկեր մը, իրարմէ բոլորովին տարբեր երեք ցեղերու,— Օնաները, Եահգանները եւ Ալաքալուֆները : Այս քարոզիչները կրցան ջնջել այն սխալ գաղափարը զոր աշխարհի մնացեալ մասը մինչեւ այն ատեն կազմած էր՝ Հարաւային Ամերիկայի ամենայետին ծայրը գտնուող բնակիչներուն մասին : Տարուինը դեռ մարդակերներու տեղ դրած էր զանոնք : Ասոնք մարդակերներ չէին, ինչպէս որ գոյութիւն չունէին այն հսկաները որոնց մասին առասպելական պատմութիւններ պատմուած են 16րդ դարուն, Ամերիկան գտնողներուն կողմէ, (երբ թէ Տիտաններ էին եւ կրնային հսկայ ծառերը արմատէն խլել հանել) : Բայց եւ այնպէս, « աշխարհի ամենաթշուառ եւ ամէնէն արգահատելի մարդիկն » ալ չէին, այլ համեստ սովորութիւններով եւ բարձր իմացականութեան տէր Հնդիկներ, ինչպէս բոլոր իրենց ցեղակիցները, որոնք անտարակոյս առանց գերագնահատումի՝ 35 միլիոնի կը հասնէին Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ, երբ սպիտակ մարդը իր ոտքը դրաւ նոր աշխարհի հողին վրայ եւ սկսաւ եւրոպական քաղաքակրթութեան կործանարար գործը :

1886ին արժանթինեան արշաւախումբ մը, Ռամոն Լիսթայի գլխաւորութեամբ՝ գնաց այդ երկիրը, հետազօտական որոշ գործեր կատարելու համար : Եւ երբ արդիւնք՝ աղէտներ միայն ծնունդ առին որ եւ է բանէ կասկած չունեցող այդ մարդոց համար : Արշաւախումբին ղեկավարը ծովախորշի մը մէջ որսի ելաւ քանի մը բնիկներու վրայ, որպէս զի կարենայ զանոնք ողջ բռնել, իր հայրենիքը տանիլ եւ երբ հետաքրքրութեան արժանի նորութիւն մը ցուցադրել : Հնդիկները բնականաբար պաշտպանեցին իրենք զիրենք եւ արձակեցին իրենց նետերը : Բայց Լիսթան իսկոյն կրակ բանալ տուաւ անոնց վրայ եւ քանի մը երկոտասնեակ Հնդիկներ ինկան մեռած եւ կամ վիրաւորուած :

Հրոյ երկրացիներուն համար այս առաջին ճակատագրական հանդիպումն էր իրենց մահացու թշնամիին հետ :

Լիսթայի արշաւախումբը ճակատագրական հետեւանք մը ունեցաւ : Իրեն ընկերացողները երբ տուն վերադարձան, զարմանահրաշ բաներ պատմեցին Հրոյ երկրին մասին : Այդ հողամասը մինչեւ այն ատեն բոլորովին անբերրի նկատուած էր, բայց բախտախնդիրներուն համար յանկարծ Աւետեաց Երկիր մը դարձած էր : Ինչպէս որ ժամանակին դէպ ի Քալիֆորնիա կը խուժէին, հիմա ալ ոսկեխոյզներ, ձախողած մարդիկ եւ ամէն բանի կազմ ու պատրաստ արկածախնդիրներ՝ խուժեցին Հրոյ երկիրը, որ ի մեծ դժբախտութիւն իրեն՝ քաղաքակրթութեան համար գտնուած էր :

Եւ հոն տրաման էր որ կը կրկնուէր : Մարդկութեան մուրն էր որ կը յարձակէր խաղաղ երկրի մը վրայ : Դրդապատճառը ընչաքաղցութիւնն էր, իսկ ամէն միջոց արդարանալի. Հնդիկները քայլ առ քայլ ետ մղուեցան անլուր վայրագութիւններով : Բնիկները վայրի գազաններու տեղ դրուած էին : Կը զարնէին զանոնք, հրացանով կը մեռցնէին, գետին կը տապալէին եւ նենգամտօրէն կը թունաւորէին : Գիտնալով որ Հնդիկները վարժուած էին, առանց նողկանք զգալու՝ սատկած կենդանիներն ուտելու,—

Սպիտակամորթերը ս տ ր ի ք ն ի ն (strychnine) թունաւած մսի կտորներ կը դնէին իբր խայծ, եւ այսպէսով գոնէ վառօդը խնայած կ'ըլլային :

Դեռ ուրիշ ճիւաղային միջոցներ եւս կային, որոնք կը գործադրուէին այս « խաղաղ Թափանցումով » : Կը բռնէին Հնդիկներու փոքր զաւակները եւ վարակիչ հիւանդութիւններ դրած պատուաստներ ընելով անոնց՝ կը վերադարձնէին իրենց ծնողքին : Այս կերպով ամբողջ ընտանիքներ արագօրէն բնաջինջ եղան :

Հնդիկներուն մասնաւորաբար թշնամի էին խաթանցիօրէնները, մեծ նախիրներու սեփականատէրները՝ որովհետեւ իրենց համար խոչընդոտ մըն էին բնիկները : Ամէնէն աւելի անոնք հնարագէտ էին երկրին նախնական տէրերը ոչնչացնելու գործին մէջ : Իրենց անհաճոյ Հնդիկներէն կարելի եղածին չափ շուտ ազատելու համար՝ մարդասպանութիւնը կազմակերպեցին : Իրենց յանձնուած ամէն մի զոյգ մարդկային ականջի համար՝ մէկ ըստերլինի նուէր մը որոշեցին : Ուրիշներ ալ կը սպաննէին Հնդիկները, գլուխները կը կտրէին եւ յարդարուած գանկերը իբր հետաքրքրութեան առարկայ՝ Լոնտոն կը ղրկէին :

(Շար.)

ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

ԻՐ ՄԵՂՔԸ ՔԱՒԵՑ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻՆ ՎՐԱՅ

Երկուշաբթի առտու, Ֆլորիտայի մէկ բանտին մէջ ելեկտրականութեամբ մահացաւ խալացի ձիւզէփփէ Ծանկարա, որ փորձած էր սպաննել նախագահ Րուզվէլթը, եւ վիրաւորած՝ հինգ հոգի որոնց մէկը մեռաւ։ Ժամը 9ին Ծանկարա առաջնորդուեցաւ մահապատժի սենեակը, ուր կը գտնուէին երեսուն վկաներ։ Մարդասպանը ակնարկ մը նետելով շուրջը, ըսաւ.

— Մի՛ բռնէք զիս, ես չեմ վախնար ելեկտրական աթոռէն։

Յետոյ, խօսքն ուղղելով բանտի տնօրէնին, դէպ մը ձեռագիր յանձնեց եւ ըսաւ. — Ահա գրած գիրքս։ Անմիջապէս կաշկանդուեցաւ եւ դրուեցաւ ելեկտրական աթոռին վրայ։ Երբ հոսանքը կը կապէին, Ծանկարա ըսաւ.

— Ի՞նչ է այս, լուսանկարիչ մը չկա՞յ, չկա՞յ մէկը որ պատկերս հանէ։

Վերջապէս, ճիշդ այն պահուն որ կոճակը պիտի սեղմուէր, արձակելով 2300 վոլթի հոսանքը, աղաղակեց.

— Աղտոտ դրամատէրներ։ Բոլոր դրամատէրները ոճրագործներու դարչելի աւազակախումբ մըն են։ Մնաք բարով։

Երեք պաշտօնական բժիշկները հաստատեցին մահը եւ անմիջապէս դիազննութիւն կատարելով, տեղեկագիր մը կազմեցին։

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր։ Քաղաքապահ ջոկատներ տեղաւորուած էին բանտին տանիքներուն վրայ, գնդացիրներով։

ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԱԾ

Վեց անգլիացի ճարտարագէտներու ձերբակալութիւնը կը շարունակէ յուզել Անգլիոյ հանրային կարծիքը։

Երկուշաբթի օր բազմաթիւ հարցապնդումներ եղան Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Արտաքին նախարարութեան խորհրդականը պատասխանելով, հաստատեց թէ խզուած են անգլեւռուս առեւտրական բանակցութիւնները։ Այս առթիւ պատմելով ճարտարագէտներուն ձերբակալման պարագաները, խոստովանեցաւ թէ Մոսկուայի անգլ. դեսպանը տակաւին չէ կրցած տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ։ (Միայն հիւպատոսը կրցած է տեսնուիլ)։ Դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է, որպէսզի պնդէ եւ արտօնութիւն ստանայ որ բանտարկեալները ամէն ազատութիւն վայելեն իրենք զիրենք պաշտպանելու։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Եուկոսլավիայէն յետոյ, Յունաստանն ալ Սօֆիայի դեսպանին միջոցաւ բողոքեց մակեդոնական կազմակերպութեան համագումարին դէմ, որուն մասնակցած են Կորնա Ճումայի քաղաքային, զինուորական եւ կրօնական իշխանութեանց ներկայացուցիչները։ Վարչապետին փոխանորդը պատասխանեց թէ այդ ներկայացուցիչները յանկարծակիի եկած էին, Մակեդոնական Կազմակերպութեան յայտարարութեան առջեւ։

Ուշադրութիւն

Դպրոցասէրի Անկելին Օժանդակ Օրիորդներու տարեկան պարահանդէսը

MAC-MAHONի շքեղ սրահներուն մէջ

Տեղի կ'ունենայ **14** Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը **3**էն մինչեւ գիշերուան ժամը **10**ը

Միութիւններէն կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ.

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը։ Մէթրօ՝ Շաթըլէ։ Կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ [redacted]։

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ գրադարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Brebant Marseillaiseի սրահին մէջ **146 Ave. des Chartreux**

Կը նախագահէ ընկեր Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ընկեր ՎՐԹ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Գ. ՆԺԴԵՀ եւ ՄՈՎՍԷՍ ՏԷՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Կը նուագէ Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Կ'երգեն Օրիորդներ՝ Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ։

Կ'արտասանեն ընկերներ՝ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ եւ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **3** ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 5

ՍԱԼՕՆ ՖԼՕՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՐ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

Կը նուագէ Միութեանս ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

Երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւայլն.։ Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։ Գեղարուեստական բաժինը կը տեւէ մինչեւ 12, որմէ վերջ կը սկսին պարերը

Մուտքը այրերու 7 եւ կանանց համար 5 ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ս. Յարութիւնեանի իր եղբօրորդւոյն դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պոլսոյ կեդր. վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Mr. le Prince: Կը խօսին՝ Տիրան Իսկիկեան, երկրորդ եւ վերջին մասը իր դասախօսութեան՝ «Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ» եւ Պ. Գր. Գօնջէկիլեան նիւթ ունենալով՝ «Կրկնութիւնը եւ անոր դերը»։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլօրիա։ Զեկոյց նոր վարչութեան։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ, 8 rue Danton (մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ)։ Կը խօսի՝ Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով՝ գեղարուեստական եւ մտաւորական շարժումը խորհրդ. Հայաստանի մէջ։

Բանախօսութեան ընթացքին լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին բազմաթիւ խիստ շահեկան եւ ցարդ անտիպ պատկերներ Հայաստանի գեղարուեստներուն շուրջ։

ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանի Մանկապարտէզի Վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի անդամ և ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցին շէնքին մէջ, 19, rue de Paris, Gentilly։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ - ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Օտտօ, սալօրական հաւաքատեղին։ Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Սալնոյ-Ձորի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւայլն.։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (2)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Չափազանց պզտիկ է ան, քանի մը հարիւր միլիոն մանրէ պէտք է գնդասեղի մը գլուխին մեծութիւնը ստանալու համար։ Այսօր շատ լաւ կը ճանչնանք այս մանրէն, դիւրին է զայն մշակել մասնաւոր աշխատանոցներու մէջ։ Մշակելու այդ պայմաններէն դուրս, Քոխի մանրէն կ'աճի ու կը բազմանայ միայն մարդոց կամ կարգ մը կենդանիներու ողջ մարմինին մէջ։ Նոյնպէս կրնայ դիմանալ, միայն քանի մը շաբաթ, մութ անկիւն մը դրուած թուքի մէջ։ Լոյսը, մասնաւորաբար արեւը, զայն կը սպաննեն քանի մը ժամէն։

Ուրեմն շնորհիւ Վիլմէնի, Քոխի եւ իրենց հետեւորդներուն, այսօր կրնանք յայտարարել բացարձակ. — Առանց Քոխի մանրէին, թոքախտաւոր չըլլար մարդ, ճիշդ ինչպէս՝ առանց հունտի տունկ չի բուսնիր։

3— ԹՈՔԱԽՏԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՓՈԽԱՆՑՈՒԻ

(ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ)

Թոքախտին սերմնացանը գրեթէ միշտ այն չափահաս մարդն է, որ վարակուած է թոքախտով։ Կը հասնի ժամանակ մը, երբ անոր թոքերուն վէրքերը կը բացուին խուչափողին ցնցուղին մէջ. եւ հիւանդը կը հազայ եւ այլ եւս կրնայ թքնել դուրս։ Իր թուքը, լորձունքին կաթիլները, որոնք դուրս կը ցատկեն ու կը ճամբորդեն ամէն անգամ որ հիւանդը խօսի, խնդայ կամ հազայ, մանրէ կը պարունակեն։ Եթէ այդ թուքը չհաւաքուի մասնաւոր ամանի մը մէջ եւ չոչնչացուի այնտեղ, կրնայ ուրիշ մէկն ալ վարակել։ Օրինակի համար, թուքը, որ կ'իյնայ տախտակամածին վրայ, կամաց կամաց կը չորնայ եւ կը խառնուի փոշիին, օդին։ Եւ անոնք, որ կը բնակին այդտեղ, կը շնչեն զայն, մանաւանդ մանուկները, որոնք մօտ կը գտնուին գետնին, ինչպէս երախաները, որոնք ամէն բանի ձեռք կ'երկնցնեն ու կը վարակեն մատները, եղունգները, արդէն միշտ աղտոտ, եւ յետոյ բերանին ու քիթին մէջ կը խօթեն զանոնք։ Հիւանդ մը, որ հազայ եւ թքնէ յետոյ դեռ չրթներուն վրայ մանրէներ ունի, կը համբուրէ իր զաւակները. կամ իր անկողինին մէջ կը քնացնէ, իր թաշկինակով կը խնջէ անոնց քիթը, իր դգալով կերակուր կուտայ անոնց, իր գաւաթով ջուր կը խմցնէ անոնց։ Եւ որքան գուրգուրանք ցոյց կուտայ իր զաւակներուն, այնքան շատ կը վարակէ զանոնք։

Այսպէս է, որ կը փոխանցուի թոքախտը, այսինքն այն սերմերով, զորս չափահաս թոքախտաւոր մը կը սփռէ իր չորս կողմը, կամ չփման մէջ գտնուելով անոնց հետ, որոնք միասին կը բնակին։ Վարակելու համար, կը բաւէ որ նախ թոքերուն վէրքերը բացուած ըլլան, այսինքն հաղորդակցութեան մէջ արտաքին աշխարհին հետ, եւ յետոյ անհրաժեշտ նախազգուշութիւնը չկատարուի։ Այնքան ատեն որ հիւանդին վէրքը բացուած չէ (ինչպէս կը պատահի զանազան գեղձերու, ծունկի կամ ողնայարի թաղանթի հիւծախտին ընթացքին), հիւանդութիւնը չի փոխանցուիր։ Նոյն իսկ բաց վէրքերով թոքախտն ալ չի փոխանցուիր, եթէ նախազգուշութեան միջոցներ ձեռք առնուած են։ Ահա թէ ինչո՛ւ բժիշկին առաջին պարտականութիւնն է հիւանդին հասկցնել այս բաները, որպէսզի ան հիւանդը ոչ միայն խնամք տանի ինքզինքին, այլ նաեւ չտարածէ իր դժբախտութիւնը ուրիշներուն վրայ։

Թոքախտաւոր կովերուն կաթն ալ, չեփուած պարագային (ինչպէս կարագը), կրնայ մանուկներուն փոխանցել հիւանդութիւնը։ Այս պարագան քիչ կը պատահի բարեբախտաբար։ Եւ սակայն պէտք է պայքարիլ նաեւ կովերու թոքախտին դէմ, ոչ նուազ այն հողուած է վարակումին պատճառաւ, որուն կ'ենթարկուին մարդիկ, այլ առաւել այն հսկայ կորուստներուն համար, որոնց կը դատապարտուին անասնապահները։ Այդ մասին այսքան։ Ընտանիքները, միւս կողմէ, կրնան մաքուր եւ առողջ կաթ մատակարարել, այծապահութեամբ, որովհետեւ այծերը երբեք թոքախտաւոր չեն դառնար։

4— ԹՈՔԱԽՏԻՆ ՀՈՂԸ. — ՎԱՐԱԿՈՒԱԾԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԸ

Սովորաբար թոքախտը չի փոխանցուիր վայրկենապէս, ինչպէս կը պատահի ուրիշ տարափոխիկ հիւանդութիւններու ընթացքին (կարմրուկ, կապոյտ հազ, ժանտատենդ, եւայլն), այլ երկար ժամանակ չփման մէջ գտնուելով։ Պատանիները, մասնաւորաբար փոքրերը, աւելի ընդունակ են վարակուելու, քան չափահասները։ Ուրեմն, որքան պզտիկ ըլլան, այնքան շուտ կը վարակուին։ Այնպէս որ, կարելի է ըսել. — Երէ թոքախտին սերմնացանն է չափահասը, հողն ալ (տղայ) երախան է։

Ծնողքներուն կամ ժողովուրդին համար, կարելի չէ, պարզ դիտելով, հասկնալ թէ մանուկ մը վարակուա՞ծ է թէ ոչ։ Ատիկա հասկնալու համար, պէտք է դիմել բժիշկին, որ գիտէ անվնաս եւ պարզ միջոց մը գործածել՝ տաճանաչումը կատարելու։

Բժիշկը կաթիլ մը թիւպէրքիւլին (*) կը դնէ մանուկին մորթին վրայ, թեթեւ մը ակօթելէ յետոյ։ Մորթին հակազդեցութեան եղանակը ցոյց կուտայ թէ ենթական թոքախտաւո՞ր է թէ ոչ, քննութեան մեթոտ մը, որ ցոյց կուտայ հիւանդութիւնը ողջերուն վրայ, ինչպէս զննութիւնը՝ մեռելներուն վրայ։

Ի ծնէ ոչ ոք թոքախտաւոր է։ Բոլոր նորածինները զերծ են թոքախտէ։ Ծնունդէն յետոյ, առողջներուն թիւը կը նուազի, իսկ վարակուածներուն թիւը կ'աւելնայ։ Երբ երախաները 12—15 տարեկան կ'ըլլան, վարակուածներուն համեմատութիւնը կէս առ կէս է։ 25 տարեկանէն սկսելով, գրեթէ ամէն մարդ վարակուած է։

Այստեղ, պէտք է գիտնալ, որ վարակուածը եւ հիւանդը տարբեր պարագաներ են։ Սովորական պարագաներու մէջ, վարակուած ըսելով կը հասկնանք այն թական, որուն մարմինին մէջ գոյութիւն ունին Քոխի մանրէներ։ Այդ մանրէները անվնաս կը մնան մինչեւ ենթակային կեանքին վերջը։

(Շարունակելի)

(*) Թիւպէրքիւլին կը կոչուի այն ափշը կամ շիճուկը, զոր մանրէաբանները կը պատրաստեն նախ աճեցնելով Քոխի մանրէները եւ յետոյ մզելով անցընելով։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ 1933

23 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2144 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր ախտանշան մը՝ Եւրոպայի սրտին վրայ: Անարիւն, բայց հզօր եւ յարաճուն տենչ մը՝ վերահաստատելու հին փառքերը, բազմապատկելու ազգային՝ սրբազան եսասիրութիւնը:

Կարմիր յեղափոխութենէն ծնաւ ֆաշիզմը, որ իր կարգին ծնունդ տուաւ հիթլէրականութեան:

Եւ ահաւասիկ Ֆրանսան ալ, մինչ մտահոգ՝ վաղուան համար, կը տրտնջայ խորհրդարանական բարքերուն դէմ, պահանջելով աւելի հեղինակաւոր, միաձոյլ եւ անկաշկանդ իշխանապետութիւն:

Նոր չէ այս մարմաջը, բայց այս միջոցին կ՚արծարծուի նորագոյն մեթոտներով եւ բացառիկ ուժգնութեամբ:

Քանի մը տարի առաջ, խումբ մը մտաւորականներ ձեռնարկեցին ֆաշական կազմակերպութիւն ստեղծելու Ֆրանսայի մէջ: Բջիջներ կազմեցին, խոշոր թերթ մըն ալ հրատարակեցին, յետոյ կէս ճամբան մնալու համար:

Բայց, վարակումը սկսած էր: Հետքեր, ճեղքեր բացուեցան, եւ ուրիշներ ալ արթնցան ոչ թէ անպատճառ ֆաշականութիւն, այլ զօրաւոր իշխանութիւն պահանջելու համար:

Այս օրերս, գերմանական յեղաշրջումը նոր թափ տուած է այս տենչին. մանաւանդ որ, երկրին իշխանութիւնը կը գտնուի ձախակողմեան տարրերուն ձեռքը:

Դժգոհները կը շահագործեն ամէն երեւոյթ եւ իրողութիւն,— զինաթափութենէն մինչեւ Գերմանիոյ վերածնութիւնը, տուրքերու ծանրութենէն մինչեւ պատերազմական պարտքերու խնդիրը, ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսան վտանգի տակ է, հետեւաբար եւ կարօտ՝ վերանորոգման:

Ու շարժումին գլուխը անցած են ոչ միայն ազգայնական, կէսարքայական «Էքօ տը Փարի»ն եւ նմանները, ամբոխավար «Մաթէն»ը եւ միւսները, այլեւ ծանրագլուխ «Տէպա»ն:

Բոլորն ալ օրկաններ՝ բաժնետիրական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական ընկերութեանց, հաւատարիմ զինուորեալներ՝ դրամատիրական կարգ ու սարքին, այս թերթերը անընդհատ կը քաշեն ահազանգին պարանը:

Բոլոր չարիքներուն արմատը համարելով չափազանցեալ ժողովրդապետութիւնը եւ խորհրդարանական դրութիւնը, անոնք տրամաբանօրէն կը յանգին յետադարձ շարժումի մը:

Անմեղ են իրենց բառերը,— Միութիւն եւ զօրութիւն: Բայց երկդիմի է եւ արկածալի՝ հետապնդուած նպատակը:

Այսպէս, «Մաթէն»ը, որ ամիսներէ ի վեր վտանգի աղաղակներ, նշանախօսքեր կ՚արձակէ, հետզհետէ շեշտ եւ գոյն կուտայ նոր քաղաքականութեան:

Երէկուան թիւին մէջ, առաջին էջին վրայ, կը կարդանք դղրդալից յայտարարութիւն մը, «Միութիւն ազգին համար», ստորագրութեամբ կիլիկեան անփառունակ հերոսին, Ֆրանքլէն Պույոնի:

Ինչպէս կ՚երեւայ, արդէն կազմուած է նոր Միութիւնը, որ աչքի առջեւ ունենալով կուսակցական պայքարները, կառավարութեան տկարութիւնը, ընդհանուր անիշխանութիւնը, «պետական հեղինակութեան փլուզումը», ազգային կեանքին կասումը, համատարած ամբոխավարութիւնը, գերմանական հաստուցումներուն կորուստը եւ խորհրդարանական դրութեան սնանկութիւնը, կը պահանջէ.—

1. Անմիջապէս վերակազմել պետութեան ելմտական կացութիւնը, հաւասարակշռել ելմտացոյցը, անխնայ կրճատումներ եւ խնայողութիւններ կատարել, մերժել ո՛ր եւ է նոր տուրք, բարեկարգել վարչական մեքենան եւ ազգային տնտեսութիւնը:

2. Կազմակերպել ապահովութիւնը՝ ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը, բացարձակապէս յարգել դաշնագիրները և սերտ համաձայնութիւն հաստատել այն բոլոր ազգերուն հետ որ վճռած են պաշտպանել դաշնագիրները: Վերակազմել ազգային պաշտպանութիւնը եւ մանաւանդ օդային ուժը:

3. Բարեփոխել սահմանադրութիւնը, ընդունիլ խորհրդարանի լուծման տեսակէտը, մէկ դահլիճ ունենալ իւրաքանչիւր նստաշրջանի համար, կրճատել երեսփոխաններուն թիւը, բարեփոխել ընտրական օրէնքը, հաստատել արհեստակցական ներկայացուցչութիւն եւ պարտաւորիչ քուէարկութիւն:

«Միութիւնը», որ «ազգին համար» է, խտրութիւն չի դներ հարուստներու եւ աղքատներու, քաղքենիներու, բանուորներու եւ գիւղացիներու միջեւ, եւ կը պահանջէ զինադուլ՝ կուսակցութեանց միջեւ:

Մէկ խօսքով՝ «Միութիւն ի փրկութիւն»:

Կազմակերպիչները անհրաժեշտ կը գտնեն «ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը» Ֆրանսայի քաղաքական բարքերուն մէջ որ «ապականած են չտեսութեամբ եւ վատութեամբ»:

—«Ազգը վտանգի մէջ է»... Թօթափեցէք ձեր թմրութիւնը, համախմբուեցէք: Դադրեցուցէք հառաչանքները: Գործի լծուեցէք: Եւ ազգը պիտի փրկուի»:

Ամբողջութեամբ տուած եղանք նոր շարժումին հիմնական կէտերը:

Կը յաջողի՞ այս ձեռնարկը: Յեղափոխական եւ հանրապետական Ֆրանսան կը հանդուրժէ՞ այս յետաշրջական «յեղափոխութեան»:

Խնդիրը այդ չէ, այլ՝ երեւոյթը:

Ինչպէս պարտեալները, յաղթականներն ալ դժգոհ են իրենց կացութենէն: Եւ մանաւանդ մտահոգ՝ վաղուան համար:

Ասա ուրեմն,— միութիւն եւ զօրութիւն, որ կրնայ տանիլ մինչեւ նոր պատերազմ...

Արդարեւ, այդ օրուան կը պատրաստուին բոլորը:

Ամէն պարագայի մէջ, ոչ թէ մթնոլորտը պայծառացնելու, այլ թանձրացնելու կը ծառայեն այս բոլոր երոյթները:

«Ազգային միութիւնը» դարձեր է ոգեւորութեան աղբիւր՝ աջին թէ ձախին համար, սահմանէ սահման:

Ամէն մէկը վախ ունի իր դրացիէն, եւ կ՚ուզէ անոր նմանիլ, զայն գերազանցելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՆՈՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑԵՐ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Գերմանիոյ նոր խորհրդարանը բացուեցաւ երեքշաբթի օր, Փոցտամի մայր եկեղեցիին մէջ, անսովոր ցոյցերով: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր ոչ միայն բարեկարգութիւնը պահպանելու, այլ եւ խանդավառութիւն արծարծելու համար: Ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր Պերլինէն եւ Գերմանիոյ ամէն կողմերէն: Կայսերական Գերմանիոյ դրօշը կը ծածանէր ամբողջ երկրին մէջ, հիթլէրական դրօշին հետ: Կայսրանէն դէպ ի Փոցտամի գետակը տանող կամուրջին վրայ, աչքի կը զարնէր շողշողուն վերտառութիւն մը,— «Ողջո՜յն Նոր Գերմանիոյ»: Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ թէ բողոքական եւ թէ կաթոլիկ ծէսով: Նախագահ Հինտէնպուրկ ներկայ եղաւ առաջին արարողութեան, իսկ կաթոլիկ նախարարներն ու երեսփոխանները գացին երկրորդին: Յետոյ բոլորը մէկ համախմբուեցան բուն մայր–եկեղեցին, ուր Նախագահ Հինտէնպուրկ գրաւոր ճառ մը կարդաց, յոյս յայտնելով թէ նոր խորհրդարանը թիկունք պիտի հանդիսանայ կառավարութեան եւ ամէն ջանք պիտի թափէ դիւրացնելու համար կառավարութեան գործը: «Այն վայրը ուր համախմբուած ենք այսօր, կը հրաւիրէ մեզ մեր ակնարկներն ուղղել հին Փրուսիոյ վրայ որ՝ խոնարհելով Աստուծոյ առջեւ, իր մեծութեան հասաւ իր աշխատանքով, իր պարտաճանաչութեամբ, իր անսասան քաջութեամբ եւ հայրենասիրութեամբ, միշտ պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան: Այսպէս էր որ Փրուսիան միացուց այլազան Գերմանացիները: Այն ոգին որ կը յատկանշէ այս փառաւոր վայրը, թող ոգեւորէ նաեւ ներկայ սերունդը, թող ան փրկէ մեզ կուսակցութեանց եսասիրութենէն եւ պայքարներէն, միացնէ մեզ եւ առաջնորդէ դէպ ի ազգային ինքնավստահութիւն եւ վերանորոգէ մեզ հոգեպէս, ի բարօրութիւն հպարտ եւ միացեալ Գերմանիոյ»:

Աւելի յատկանշական էր Հիթլէրի ճառը, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.

—«Տարիներէ ի վեր, ծանր հոգեր կը ճնշեն մեր ժողովուրդին վրայ: Խրոխտ բարձրացման եւ ծաղկուէտ բարօրութեան շրջանէ մը յետոյ, անձկութիւնը եւ թշուառութիւնը բոյն դրին մեր մէջ, ինչպէս երբեմն: Մատնուած՝ անմխարանութեան մը որ կ՚ազդէ ե՛ւ իր կամքին ե՛ւ իր իմացականութեան վրայ եւ որ գործելու անկարող կը դարձնէ, Գերմանը անզօր է, արժեցնելու համար իր սեփական գոյութիւնը: Երբ Պիզմարք քաղաքական միութեամբ մը պսակեց գերման ազգին մտաւոր ձգտումները, կը թուէր թէ այլ եւս, երկար ատենի համար, վերջ տրուած էր այլազան Գերմաններու ներքին վէճերուն եւ պայքարներուն: Ոչ կայսրը, ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ ժողովուրդը պատերազմ չուզեցին. միայն՝ ազգին անկումը եւ ընդհանուր փլուզումը ստիպեցին որ տկար սերունդ մը, հակառակ իր ամէնէն նուիրական համոզման, ընդունի Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը պատերազմին մէջ: Ցաւիտենական յաղթականներու եւ պարտեալներու տեսութեան անմտութենէն յառաջ եկաւ հատուցումներու յիմարութիւնը, եւ, հետեւաբար, համաշխարհային տնտեսական փլուզումը»:

Վարչապետը յետոյ փառաբանեց նոր, երիտասարդ Գերմանիան, շեշտելով.— Մենք կ՚ուզենք վերահաստատել ազգին հոգիներուն եւ կամքերուն միութիւնը, կ՚ուզենք փրկել մեր գոյութեան յաւիտենական հիմքերը, մեր ցեղային նկարագիրը եւ իր արժէքները: Յետոյ խօսքն ուղղելով Նախագահ Հինտէնպուրկի, յայտարարեց.

— Դուք երեք անգամ կռուեցաք պատուոյ դաշտին վրայ, մեր ժողովուրդի գոյութեան եւ ապագային համար. նախ՝ Փրուսիոյ թագաւորին բանակներուն մէջ, յետոյ՝ Վիլհէլմ Ա. կայսեր բանակներուն մէջ, Գերմանիոյ աքանչելի ոլացքին համար եւ վերջապէս բոլոր ժամանակներու ամենամեծ պատերազմին մէջ, իբրեւ մարաջախտ, Գերմանիոյ գոյութեան եւ մեր ժողովուրդի ազատութեան համար: Դուք տեսաք գործը մեծ վարչապետին՝ Պիզմարքի. այսօր, նախախնամութիւնը ձեզ ընտրած է պաշտպան ազգին նոր վերելքին:

Հիթլէր շեշտեց թէ իր դահլիճը կ՚ուզէ հաստատել ամուր կառավարութիւն մը, օժտուած՝ անխախտ հեղինակութեամբ եւ «ազգին մէջ տեղաւորել անոնք որ բարի կամք ունին եւ վնասելու անկարողութեան դատապարտել անոնք որ կը փորձեն վնասել ազգին»:

Բացման արարողութիւններէն յետոյ, տեղի ունեցաւ մեծ զօրահանդէս մը, մասնակցութեամբ ամէն տեսակ զօրականներու: Մինչ ամբողջ Գերմանիան կը պոռթկար ուրախութեան ցոյցերով, թափօրներով եւ ջահադնացութիւններով, նոր խորհրդարանը իր առաջին նիստը գումարեց Պերլինի Քրոլ թատրոնին մէջ: Դիւանին ընտրութենէն յետոյ, նախագահ Կէօրինկ յայտարարեց թէ յեղափոխութիւնը գլուխ եկաւ քանի մը շաբաթէն, թէ Վայմարի շրջանը (հանրապետական) վերջնապէս ջնջուած է եւ Գերմանիան վերստացած է Փոցտամի ոգին: Առաջին առթիւ խօսք առաւ ընկերվարական երեսփոխան մը, պահանջելով անմիջապէս արձակել իր ձերբակալուած ընկերները: Ներքին նախարարը առաջարկեց խորհրդարանական յանձնախումբին յղել այս առաջարկը: Այդպէս ալ ընդունուեցաւ:

Մեծ յուզում՝ հակահրէական ցոյցերուն առթիւ

Աշխարհի բոլոր կողմերէն բողոքի հեռագիրներ կը հասնին, Գերմանիոյ մէջ կատարուած հակահրէական ցոյցերուն առթիւ: Մասնաւորապէս յուզուած են Ամերիկացիները: Մ. Նահանգներու բոլոր քրիստոնեաներուն անունով, եւ Նիւ Եորքի անկլիքան եպիսկոպոսին հաւանութեամբ, Ամերիկայի եկեղեցիներու դաշնակցային խորհուրդը բուռն բողոք մը հրատարակեց, եղած հալածանքներուն դէմ: Մամուլն ալ խստօրէն կը քննադատէ հակահրէական ցոյցերը: «Նիւ Եորք Թայմզ» բուռն յօդուած մը հրատարակեց այս առթիւ: Մ. Նահանգներու հրէական շրջանակները, որոնց ազդեցութիւնը շատ մեծ է, խորապէս յուզուած են եւ պիտի պահանջեն ամերիկեան կառավարութենէն որ դիտողութիւն ուղղէ Գերմանիոյ: Արտաքին նախարարութիւնը յանձնարարեց Պերլինի դեսպանին՝ մանրամասն տեղեկագիր մը կազմել եղած հալածանքներու մասին:

Անգլեւոռս վէճը

Վերջին լուրերու համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը սկսած է տեղի տալ Անգլիոյ պահանջներուն առջեւ: Ձերբակալուած ճարտարագէտներուն թղթածրարը ետ առնուեցաւ Չեկայէն եւ յանձնուեցաւ Գերագոյն Ատեանին, որուն դատախազը պիտի կրնայ ազատ արձակել բանտարկեալները, կամ դատել սովորական կարգով, եւ պաշտպանութեան ամէն միջոց ընծայելով: Այդ պարագային, դատավարութիւնը պիտի կատարուի հրապարակաւ:

Ֆրանսա կը վարանի մտնել Չորս պետութեանց Ուխտին մէջ

Պ. ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ԵՐԿԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գրած էինք թէ Անգլիոյ վարչապետը Հռոմէն վերադարձին Փարիզ իջաւ, խորհրդակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ:

Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան ամբողջ օրը: Պ. Մաքտոնըլտ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Պ. Մուսոլինիի հետ մշակուած ծրագրի մասին, եւ ուզեց ապահովել Ֆրանսայի հաւանութիւնը: Առ այժմ գաղտնի կը պահուին խորհրդակցութիւնները: Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ երկու երկիրներուն նախարարները նորէն պիտի խորհրդակցին, մօտաւոր առիթով մը: Ֆրանսացի նախարարները յայտնեցին թէ կ՚ուզեն որ գործակցութիւն մը հաստատուի չորս պետութեանց միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ոգիին:

Ինչպէս կ՚երեւայ այս պաշտօնական զեկոյցէն, Ֆրանսա կը վարանի անմիջապէս մտնել Հռոմի ծրագրին մէջ: Ազգայնական թերթերը գոհ են որ Պ. Տալատիէ արթուն մնաց եւ չտարուեցաւ իտալական խայծէն:

Իտալական թերթ մը կը գրէ թէ Պ. Մաքտոնըլտ նախապէս առաջարկած էր ուխտը կազմել վեց պետութեանց միջեւ, բայց Պ. Մուսոլինի մերժեց եւ վերածեց չորսի:

Թերթերու կարծիքով, Փարիզի եւ Հռոմի խօսակցութիւնները ոչ թէ յանգած են «խաղաղութեան ակումբին» կազմութեան, այլ դուռ բացած են բարդ վիճաբանութեանց որոնք շատ երկար պիտի տեւեն:

Մինչ այս մինչ այն, զինաթափութեան խորհրդաժողովը որոշեց նիստերը յետաձգել մինչեւ Զատիկ:

Իրաքի դահլիճը փոխուած

Իրաքի խորհրդարանին մէջ, ընդդիմադիրները դիտել տուին թէ անգլեւիրաքեան դաշնագիրը կը կաշկանդէ երկրին ազատութիւնը, հաստատելով երկու տեսակ իշխանութիւն: Եասին փաշա յայտարարեց թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է բարեփոխել դաշնագիրը: Ինչ կը վերաբերի այն պարտքերուն զորս Անգլիա կը պահանջէ ի հաշիւ Պասրայի նաւահանգիստին եւ երկաթուղիներու ծախքին, փաշան ըսաւ թէ ատոնք պատերազմական պարտքեր են: «Արդ, չէ՞ որ Մեծն Բրիտանիա կը ջանայ ջնջել իր նախկին թշնամիներուն պարտքերը: Մենք որ Անգլիոյ բարեկամներն ենք, անշուշտ արժանի ենք այդ միեւնոյն բանը պահանջելու մեզի համար»:

Վարչապետը պատասխանեց թէ ինք համաձայն չէ այն կարծիքին Թէ անգլեւիրաքեան դաշնագիրը անարդար է: Ընդհակառակն, անոր շնորհիւ է որ երկիրը կը վայելէ ներկայ կարգ ու սարքը: Ինք անձնապէս անհրաժեշտ կը գտնէ Անգլիոյ հետ բարեկամութիւնը. իսկ դահլիճին ներքին քաղաքականութիւնը հիմնուած է բանակին զօրացման վրայ:

Իբրեւ հետեւանք այս վիճաբանութեանց, վարչապետ Նաճի պէկ Շէվքէթ հրաժարեցաւ, տարկելով թէ առողջական վիճակը թոյլ չի տար աշխատիլ: Նոր դահլիճը կազմեց Րաշիտ Ալի պէկ, թագաւորին սենեկապետը: Արտաքին նախարարն է Նուրի փաշա: Նոր դահլիճը կը համարուի ազգային կառավարութիւն՝ կազմուած ամէնէն կարող եւ փորձառու անձերէն:

Ինչպէս կը փախցնեն թմրեցուցիչ դեղերը

Բոլէլ փաշա, Եգիպտոսի թմրեցուցիչ դեղերու հետախուզման գրասենեակին վարիչը, հրատարակութեան տուաւ տարեկան չորրորդ տեղեկագիրը, որ շնդալից յայտնութիւններ կը պարունակէ: Տեղեկագրին մէկ գլուխը կը կոչուի «Եւրոպայի թմրեցուցիչ դեղերու պառոնները»: Այս մասին գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդած է մաքսանենգներու խմբակին մէկ անդամը, որ ուզելով Յունաստան հաստատուիլ եւ տանելի կեանք վարել, ամէն բան խոստովանած է:

Այս տեղեկութիւններէն կը պարզուի թէ ի՛նչպէս քիլոն հարիւր անգլիական ոսկիի կը փախցնէին Եւրոպա, թէ ի՛նչ գաղտնի գործեր կը կատարուէին Փարիզի, Համպուրկի, Պոլսոյ, Նիւ Եորքի եւ Շանկայի մէջ, առեւտրական «յարգելի» անուններու տակ: Թիէնցինի մէջ (Չինաստան) գործակալ մը եօթը ամսուան ընթացքին 240,000 ոսկիի արժողութեամբ թմրեցուցիչ հայթայթած է Փարիզի խմբակին: Երեւան կուգայ որ մինչեւ վերջերս կարելի էր Փարիզի մէջ բացէ ի բաց գնել ո՛ր եւ է քանակութեամբ ֆրանսական թմրեցուցիչ եւ արտածել մաքսային իշխանութեանց գիտութեամբ: Տեղեկագիրը կը հրատարակէ գաղտնի բանալի մը 1500 բառերու եւ խօսքերու, որ կը գործածուէր մաքսանենգներու կազմակերպութեան զանազան անդամներուն միջեւ: Այսպէս, թմրեցուցիչներու կապոց մը կը կոչուէր «քրէմ տը պոթէ» կամ «սիփակէթթի» եւն.: Տեղեկագիրը գոհունակութեամբ կը յայտնէ թէ Պոլիսը այլ եւս դադրած է թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեան կեդրոն ըլլալէ եւ այժմ Թուրքիոյ տեղը բռնած է Պուլկարիան, ուր առ նուազն չորս գաղտնի գործարաններ կը բանին: Ամէնէն մեծը առաջին երկու ամիսներուն արտադրեց 1500 քիլօ (իբր 1ուկէս թօն) էրօին, ինչ որ բաւական է օրական կրկին չափով դեղ տալու երեք միլիոն մոլիներու: Տեղեկագիրը կը գովէ նաեւ յունական կառավարութիւնը, որուն հրատարակած նոր օրէնքով յունահպատակները ծանրապէս պիտի պատժուին, եթէ փորձեն թմրեցուցիչներու մաքսանենգութիւն կատարել Եգիպտոսի մէջ:

Եգիպտոսի մէջ ալ, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն, մաքսանենգութիւնը հետզհետէ կը դժուարանայ:

Համայնավարները Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկարական ոստիկանութիւնը համայնավարական կազմակերպութիւն մը երեւան հանեց Սամոքովի դպրոցին ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն մէջ: Այս առթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, իսկ խուզարկութեանց հետեւանքով գտնուեցան 80 ատրճանակ, 100 հրացան եւ մեծաքանակ փամփուշտ:

Աքսորի մէջ մեռած

«Լը Փըթի Փարիզիէն» ստոյգ աղբիւրէ կ՚իմանայ թէ Սարաթովի մէջ մեռած է բոլշեւիկ յայտնի գործիչ Րիազանով: Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր, Րիազանով տնօրէնն էր Մոսկուայի Մարքս–Էնգէլի կաճառին: Անոր շնորհիւ էր որ Ռուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ հաւաքուեցան ամէնէն թանկագին նիւթերը՝ Կարլ Մարքսի եւ Էնգէլսի մասին: 1931 փետրուարին, Րիազանով յանկարծ պաշտօնէ եղաւ իբրեւ մենշեւիկ եւ աքսորուեցաւ Սարաթով:

Զրոյցի մը համաձայն, Փարիզի նախկին դեսպան Ռաքովսկին ալ մեռած է աքսորի մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ որոշեց լիազօրութիւն պահանջել խորհրդարանէն, կարգադրելու համար պատերազմական պարտքերու խնդիրը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ սպաննուեցաւ Ռուս մը, Սկորկին, որ ծառայած է Վրանկէլի բանակին մէջ: Տանը մէջ գտնուեցան ռուս միապետական թերթեր եւ մեծագումար դրամ: Կը կարծուի թէ սպանութիւնը կատարուած է քաղաքական շարժառիթներով:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ

Որ իր բաժինը կը պահանջէ ընդհ. աւարէն

Եւրոպա կը թուայի տագնապէ տագնապ։

Տնտեսական տագնապը կը վախցուի որ յանգի ներքին յեղափոխութեան, իսկ քաղաքական տագնապը՝ պատերազմի։ Տնտեսական հարցերու կամ զինաթափութեան խորհրդաժողովները ոչ մէկ դարման բերին կացութեան։ Այնպէս որ, պետութիւնները, այդ խորհրդաժողովներէն անկախ, կ'աշխատին ճակատ յարդարել այն օրուան համար, երբ անօրինակ պատերազմ մը դէմ դէմի պիտի կեցնէ բոլոր գժգոհ ժողովուրդները։

Մեծ գժգոհը, յաղթական Իտալիա, ահա կանգնած է փոքր կամ պարտեալ գժգոհներու կողքին, — Գերմանիա արդէն հագաւ ֆաշական շապիկը եւ փամփշտեայ գօտին, Պուլկարիա խնամութիւն կնքեց եւ Հունգարիա սկսած է զէնքի առուտուր ընել Հռոմի հետ։

Ու մինչ դրացիները ճակատ կը յարդարեն, տեսնուեցաւ որ Ֆրանսա կը գլէ դէպ ի մեկուսացում։ Մինա՛կ մնաց Ֆրանսա, կը կանչէր Էրիօ անցեալ տարի։ Մինակութեան վախին հետ, դիտել կը տրուէր թէ գժգոհներու սպառնալիքը ուղղուած է Ֆրանսայի դէմ։ Ֆրանսայի ժողովուրդն իսկ կը զգար թէ ի՛նչ ատելութեամբ կը նայի իր երկրին իր գժգոհ դրացին։ Ժամանակ առ ժամանակ ժողովրդական շրջանակներու մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Ֆրանսա եւ Իտալիա պատերազմի կը պատրաստուին։ Այս շշուկները ատեն մը այնքան տարածուեցան, որ ֆրանսական պատերազմական նախարարութիւնը ստիպուեցաւ մէկ դաս զինուոր արձակել, հերքելու համար զօրաշարժի առասպելն ու փարատելու համար պատերազմի վախերը։ Բաւական չէր այդ, եւ ֆրանսական մամուլէն յաճախ ձայներ կը լսուէին, — գոհացում տուէք Իտալիոյ, կ'աղաղակէին անոնք։

Ի՞նչպէս գոհացում տալ Իտալիոյ, սակայն։ Ի՞նչ կ'ուզէ Իտալիա, եւ կարելի՞ է գոհացնել զայն։

Անգլիա կը ջանայ սիրաշահել Իտալիան՝ անոր թողլով մաս մը հողամաս իր գաղթային կայսրութենէն (Ճուպայի գաւառը)։ Իտալիան գոհացնելու փորձ մըն է վերջապէս Մաքտոնըլտի այցելութիւնը Հռոմ։

Իսկ թէ ի՛նչ կը խորհի Ֆրանսա։

Անրի տը Ժուվընէլի դեսպան զըրկուիլը բան մը չնշանակեց տակաւին։ Իսկ ֆրանսական քաղաքական մամուլին մէջ անորոշ են մեկնութիւնները իտալաֆրանսական ապագայ համաձայնութեան մը փորձերուն մասին։

« Մէրքիւր տը Ֆրանս »ի մէջ, ատենէ մը ի վեր « կարծիքի փոխանակութիւններ » կը կատարուին այդ ուղղութեամբ։

15 փետրուար 1932ի թիւով, Անրի Մասուէլ կը ծանրանար Իտալիոյ հողային գոհացում տալու անհրաժեշտութեան եւ բարի դրացնութեան շահերուն վրայ, առանց մոռնալու յիշել դժուարութիւնները նման համաձայնութեան մը համար։

1 փետրուար 1933ին՝ Փէյթավի տը Ֆօժէրն էր, որ, նոյն թերթին մէջ, կը քրքրէր հարցը գաղթային հողերու «արդար փոխարինութեան» մը, ճիշդ ինչպէս կը թելադրէր Լոնտոնի դաշնագրութիւնը։

Եւ ահա 15 մարտ 1933ի թիւով, Տոքթ. Ժորժ Մոնթանտոն հարցին կը մօտենայ աւելի յստակ ու պարզ լեզուով մը, ինչպէս կը մատնէ իր յօդուածին խորագիրն ալ, — Ի՞նչպէս գոհացում տալ Իտալիոյ։

Տոքթ. Մոնթանտոն կ'աշխատի բանաձեւել որոշ առաջարկներ, որ ընդունելի ըլլան Իտալիոյ կողմէ։

Դիտել կուտայ, նախ, թէ Ֆրանսա այն միակ երկիրն է, որուն շուրջ հիւսուած են բազմապիսի պահանջներ, — ոմանք հող կ'ուզեն, ուրիշներ դաշնագրի վերաքննութիւն, եւ ոմանք ալ ոսկի։ Բոլոր այդ պահանջներուն մէջ « իրաւական հիմ » ունի միայն Իտալիոյ պահանջը, որովհետեւ կը կռթնի Լոնտոնի դաշնագրութեան։ Սկզբունքով կարելի չէ առարկել Իտալիոյ, որ կը պահանջէ հող, գաղթաշխարհ։

Ֆրանսա, կ'ըսէ Տոքթ. Մոնթանտոն, իր գաղութներէն մին տալու ատեն Իտալիոյ, պարտաւոր է խորհիլ թէ չի՞ վնասուիր արդեօք այն յարաբերութեանց մէջ, զորս կնքած է Լոնտոնի դաշնագիրը կնքող պետութեանց հետ։ Եւ յետոյ տկարութեան նշան չպիտի՞ համարուի՝ երբ կը լքէ եւ Իտալիոյ կը յանձնէ իր մէկ գաղութը։

Պարագաներ են ասոնք, որ կը թելադրեն գաղթային փոխարինումը կատարել ընկերովի։ Այսինքն, երբ Ֆրանսա հող կուտայ Իտալիոյ, հաւասարապէս հող տայ նաեւ Անգլիա։

Սակայն Անգլիա կրնայ դիտել տալ թէ արդէն կատարած է իր պարտքը, —իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ, արեւելեան Ափրիկէի գաղութէն Ճուպայի հողամասը։

Փէյթավի տը Ֆօժէր կ'առարկէ թէ Անգլիա սասոյ չի կրնար երբեք հաստատել, որ, ըստ Լոնտոնի դաշնագրութեան, գաղթային « արդար փոխարինում » մը ըրած է Իտալիոյ, որովհետեւ Ֆրանսայի կողմէ ասկէց առաջ կատարուած հողային փոխարինում մը տարածութեամբ աւելի շատ էր քան Անգլիոյ տուածը։ Այսպէս Տրիպոլիի հարաւ-արեւմտեան սահմանին վրայ Ֆրանսա 120,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ հողամաս մը ձգած է Իտալիոյ, (Ղատամէս — Ղաթ — Թումմօ կարաւաններու ճամբան), մինչեւ Ճուպայի երկրին ամբողջ տարածութիւնն է 90,000 քառակուսի քիլոմեթր։

Իտալիա անբաւական կը համարի Ֆրանսայի թողօնը եւ աւելին կ'ուզէ։ Իրաւունք ունի, կ'ըսէ Տոքթ. Մոնթանտոն, բայց պէտք է յայտարարել որ Անգլիոյ թողօնն ալ բաւական չէ։

Պահ մը աչք մը նետենք գերմանական գաղութներուն վրայ կատարուած բաշխումին։ Ֆրանսա ստացաւ Թոկոյի եւ Քամէրունի մեծ մասը։ Անգլիա ստացաւ Թոկոյի մէկ փոքրիկ մասը, Քամէրունի մէկ փոքրիկ մասը, հարաւ-արեւմտեան Ափրիկէի գերմանական ամբողջ գաղութը, արեւելեան Ափրիկէի գերմանական ամբողջ գաղութը (բաց ի Ռուանտայէն, որ տրուած է Պելճիքայի), ամբողջ գերմանական Մելանեզիան։ Կը նշանակէ թէ Անգլիոյ ստացած հողերը, բաց ի իրենց մեծ արժէքէն, վեց անգամ աւելի շատ են Ֆրանսայի ստացած հողերէն։ Եւ այս հաշուեկշիռը՝ մէջն ըլլալով Ֆրանսայի հոգատարութեան յանձնուած երկիրներն ալ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, Իտալիա արդար կը համարի իր պահանջը, եւ ըստ Լոնտոնի դաշնագրութեան կը սպասէ նոր թողօններու։ Ֆրանսա համաձայն է նոր թողօններ տալու, պայմանաւ որ Անգլիա հաւասար հողեր տայ իր գաղութներէն։

Մինչ այդ, Տոքթ. Մոնթանտոն, Ֆրանսայի կողմէ, թողօններու այս հարցին իբրեւ լուծում՝ կը բերէ երկու առաջարկ։ Ընտրութիւնը կը թողու Իտալիոյ։

Քամէրունի թողօնը.— Տոքթ. Մոնթանտոն կ'առաջարկէ Իտալիոյ թողուլ նախ Քամէրունի գաղութը։ Գերմանացիներն ալ կը պահանջեն Քամէրունը, որ մէկն է իրենց հին գաղութներէն։ Կը թուի թէ Ֆրանսա, զայն յանձնելով Իտալիոյ, կ'ուզէ պատասխանել Գերմանացիներուն. — Այսուհետեւ ուզեցէք ձեր բարեկամէն։

Քամէրուն շատ աւելի ընդարձակ է քան Թոկօն։ Եւ յետոյ ունի այն յարմարութիւնը, որ կարելի է Իտալիոյ թողուլ ընկերովի, Անգլիոյ հետ, հողային հաւասար անջատումով մը։ Բայց ի՞նչ կը մտածէ Իտալիա։ Պիտի նախընտրէ՞ր տարածութի՞ւնը թէ Տրիպոլիոյ հետ հաղորդակցութիւնը։ Իտալիոյ գաղթային շրջանակներու տեսակէտները քննելով, պէտք է հետեւցնել թէ Իտալիա կը նախընտրէ այն թողօնը, որ կրնար հաղորդակցութիւն պահել Տրիպոլիոյ հետ։ Այդ տեսակէտով, Ֆրանսայի կը պարտադրուի կատարել զոհողութիւն մը եւս՝ թողլով Թիպէսթին, Բանէմը, Պագիրմին, իբրեւ յաւելուած Քամէրունի թողօնին։ Այդ պարագային կը ծագին կարգ մը դժուարութիւններ, — ի՞նչպիսի նրբանցքով մը կապել Քամէրունը Տրիպոլիոյ։ Ֆրանսական շահերու տեսակէտէն, պէտք է նրբանցքը երկարի ոչ թէ Չատ լճին արեւելքէն, Թիպէսթի — Բանէմ — Պագիրմի միայն ֆրանսական հողին մէջէն, այլ Տրիպոլիս — Մուրզուք — Բուքա գծին վրայէն, որ Իտալիոյ կը ձգէ նաեւ Պորնուն, անգլիական Նիգերիոյ հիւսիսարեւելեան անկիւնը, Չատ լճին արեւմտեան եզերքը։

Ընկերովի կատարուած այս փոխարինումով, Ուատայի շրջակից ֆրանսական հողերը չեն զրկուիր տնտեսական հաղորդակցութեան խողովակներէ, որովհետեւ Չատի եւ իր ջուրերուն ճամբով պիտի կրնային կապուիլ ֆրանսական Քոնկոյին։ Եւ սակայն Իտալիոյ նրբանցքը կը կտրէ արեւմտեան ֆրանսական Ափրիկէն ու կ'անջատէ հասարակածային ֆրանսական Ափրիկէէն, — ահա դժուարութիւնը, որ կը ներկայացնէ Քամէրունի գաղութին լքումը Իտալիոյ։

Միւս առաջարկը։

Սուրիոյ եւ Պաղեստինի թողօնը. — Այս երկրորդ առաջարկը, այսինքն Սուրիոյ եւ Պաղեստինի յանձնումը Իտալիոյ, թերեւս աւելի շատ գոհացում տայ իտալական ցանկութիւններուն։

Նախ Ֆրանսա բան չի կորսնցներ իր բուն գաղութներէն, այլ կը թողու հոգատարութեան ենթակայ երկիր մը միայն։

Երկրորդ Սուրիոյ հետ (Ֆրանսայէն) Պաղեստինի (Անգլիայէն) միաժամանակ յանձնումը կը ներկայացնէ ընկերովի թողօնի մը բոլոր յարմարութիւնները։

Այստեղ կէտ մը կայ սակայն։ Որո՞նք են սահմանները այն երկրին, զոր Ֆրանսա կը թողու Իտալիոյ։ Արդարեւ ճշդուած են ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ Սուրիոյ սահմանները։ Բայց Անգլիա մինչեւ ո՞ր սահմաններուն մէջ պիտի թողու Պաղեստինը։ Իր հոգատարութեան տակ կը մնայ տակաւին Պաղեստինը։ Այդ երկրին եւեր՝ Իրաքի հոգատարութիւնը դեռ վերջերս էր, որ ձգեց, իրեն վերապահելով կարգ մը իրաւունքներ։ Եւ դեռ այդ գօտիին մէջ կան հողեր, որոնց վրայ կը պահէ իր հակակշիռը, իբրեւ պաշտպանութիւն Հնդկաստանի ճամբուն։ Անշուշտ Անգլիոյ կ'իյնայ ճշդել թէ մինչեւ ո՛ւր եւ ո՛ր սահմաններուն մէջ Իտալիոյ կը թողու հողեր, իբրեւ հաւասար մասնակցութիւն Ֆրանսայի կատարած հողային զիջումներուն։

Բաղդատութիւն մը Քամէրուն եւ Սուրիա — Պաղեստին թողօններուն ներկայացուցած առաւելութիւններուն միջեւ։

Քամէրուն, իբրեւ արեւադարձային երկիր, կլիմայական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, այնպէս որ կրնայ դառնալ միայն շահագործման գաղութ։

Սուրիա — Պաղեստին կը ներկայացնէ բազմաթիւ առաւելութիւններ Իտալիոյ համար։ Նախ իբրեւ բնակավայր իր աճող ու բազմացող ժողովուրդին համար։ Նման բնակավայրի շատ պէտք ունի Իտալիա, ատիկա իրողութիւն է։ Երկրորդ, Սուրիա — Պաղեստինի տիրացումով, Իտալիա կը դառնայ իրապէս Միջերկրականեան մեծ պետութիւն մը, որ կ'իշխէ այս տաք ծովուն լայն աւազանին վրայ։ Եւ երրորդ, այս թողօնով, Իտալիա, ներքին քաղաքականութեան մէջ ալ յաջողութեան ազդակներ կ'ունենայ, քանի որ Սուրբ Տեղիքը կ'անցնին Վատիկանի հակակշիռին։ Կարելի է աւելցնել եւ այն, որ Իտալիա, այս թողօնով, սպասելու համբերութիւն կը ստանայ եւ պահ մը կը լռեցնէ իր ցանկութիւնները Իզմիրի եւ Ատանայի մասին, ցնոր տնօրինութիւն։

Ահա վերջապէս առաջարկները, զորս կը բերէ Տոքթ. Մոնթանտոն, գոհացնելու համար Իտալիան, փարատելու համար անոր գժգոհութիւնը։ Եւ կը կարծէ թէ պատերազմի աւարին՝ գաղութներու այս « արդար » բաշխումով, դիւրին կ'ըլլայ լուծել նաեւ ատկախ խնդիրները եւ կը կազմուի արեւմտեան երեւակ ու նոր համաձայնութիւն մը, որ կրնայ « խաղաղեցնել միտքերը եւ երաշխիք տալ թէ պիտի յարգուին բոլոր դաշնագիրները »։

ՇԱՀԷՆ

Կը ծնին ու կը մեռնին

Հարիւր մարդ կը ծնի ամէն մէկ մէկ վայրկեան, որ կ'անցնի։ Իւրաքանչիւր օր, որ կը ծագի, 145 հազար մարդ կը ծնի եւ 90 հազար մարդ կը մեռնի։

Այս հաշիւով, ամէն օր երկրի վրայ կ'աւելնայ 60 հազարնոց քաղաքի մը բնակչութիւնը։ Ամէն տարի երկրագունդին վրայ կ'աւելնայ 52 միլիոննոց նոր կայսրութիւն մը, մինչ մահերու կայսրութիւնը այդ թիւը կը պակսեցնէ մինչեւ 32 միլիոն։ Բայց տարին 20 միլիոն յաւելում մը կ'ըլլայ երկրի բնակչութեան վրայ։

Մարդկային տիեզերքի բնակչութիւնը 1910ին կը հասնէր 1600 միլիոնի։ 1930ին հասած էր երկու միլիարի։ (Կը նշանակէ պատերազմները կարեւորութիւն չունեցան)։ Ասիոյ բնակչութիւնն է ներկայիս 1,050 միլիոն, Եւրոպայինը՝ 550 միլիոն, Ամերիկայինը՝ 230 միլիոն, Ափրիկէինը՝ 164 միլիոն, Աւստրալիայինը՝ 9 միլիոն։

Հակառակ երկրաշարժներուն, — ամէնէն սարսափելին տարուէ տարի հազար հոգի, — հակառակ ընդհ. պատերազմին, — որ տարուէ տարի միլիոն, երկրի բնակչութիւնը կ'աճի շարունակ։

Այս ընթացքով, 1966 թուին երկրի բնակչութիւնը պիտի ըլլայ 3 միլիար, իսկ 2075 թուին 10 միլիար։

ԼՈՅՍ ՑԱՅԵՐ

Այո, սիրելի Բարգէն, Աստուած ամէն տեղ Հայ է ցաներ։ Ուր որ երթաս, անպայման Հայու մը կը հանդիպիս։ Դժբախտութի՞ւն թէ բարեբախտութիւն. հարց մըն է, որ ոչ ոք կրնայ լուծել ... նոյն իսկ Ժընեւը, որ կ'ըսեն թէ խաղաղութեան համար է սահղծուած ...

Բայց ընկերջան, եթէ մենք այսքան ցրուած չըլլայինք, անկարելի պիտի ըլլար Աստուծոյ մեզի շնորհած այս բացառիկ նուէրէն օգտուիլ եւ աշխարհը պտտիլ։ Ո՞րկէ ուր մշակի մը զաւակը պիտի կարենար պտտիլ՝ Արաբիան, Թուրքիան, Ֆրանսան եւ նոյն իսկ Ալճերիան եւ Սուրիան։ Աշխարհ ման եկայ, իսկ դուն ալ 12 տարի եւք կրկին տեսար Հալէպը, ուր ժամանակ մը շոզգամ եւ գոզցեր։ Փառք տանք Ալլահին, որ շատ բարեհացակամ է մեզի հանդէպ։

×

Ժամանակ մը Ֆրանսա կը դառնէի, Վիէն, Լիոն, Կրաս, Նիս, Քան, Լոբէթ, Փարիզ. իսկ այժմ Ալէքսանտրէթ, Քըրըք Խան, Բէյլան, Սուէտիա, Անտիոք, Պէյլան, Աթըղ։ Ի՞նչ մեծ տարբերութիւն Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ, որ իրարմէ հազարաւոր մղոններով հեռու են, վարքի ու բարքի, գործի ու վայելքի անբաղդատելի տարբերութիւն։ Եւ սակայն ուրախ ու երջանիկ եմ հոս, քան Փարիզի լըրծուն պողոտաներուն վրայ, կամ ... Ֆլորիայի վերնայարկը։ Ցիշատակները չեն մոռցուիր, բայց հոս ուրիշ է, հոս Հայ եմ ես, Հայոց ծոցն եմ ես։ Ամառ ժամանակ կ'ելլեմ Աթըղի բարձր լեռները, եւ կը դիտեմ ամբողջ Կիլիկիան։ Ամանոսը ոտքիս տակն է։ Իսկ Տաւրոսը հեռուէն կը բարեւէ, կարծես ինծի կը կանչէ։ Աչքերս կը լեցուին։ Բիչ անդին մեր գիւղն է, իմ տունս որ դատարկ է, ինչպէս կը նկարագրէ անկէ եկած Գերմանուհի մը։ Իսկ ես հոս տուն չունիմ։ Երբեմն ալ երեւակայութիւնս զիս կը տանի հայրենիք, կը պտտիմ լեռներն ու սարերը։ Այրանն եմ, կամուրջներու մէջ, հազիւ 12 տարեկան, կամուրի հագուստով։ Մամաս, սխալս եմ։ Մերսին, սխալս։ Ա՛խ, երնէկ օրեր, վա՜յ քեզ, պոռնիկ քաղաքականութիւն։

« Անյաղ վրէժի դայրոյթը կուրծքիս » եւ կը դառնամ, 58 քիլոմեթր հեռուն կը տեսնեմ Ճէպէլը Մուսան, ուր քաջարի Սուէյտիացիք ցոյց տուին իրենց քաջամարտիկ արժէքը։ Բիչ մը աւելի հեռուն, Ճէպէլը Ագրան (Քէսապի լեռը), Հայոց երկրորդ Մասիսը, զուտ հայկական շրջանակ, երկուքը մէկ 18 գիւղերով կը հաշուեն 10 — 12,000 բնակչութիւն։ Կը կոչուի նաեւ « Փոքրիկ Արմէնիա »։ Ու կը մխիթարուիմ քիչ մը։ Փարիզի էյֆէլի աշտարակէն գործարաններու ծխնելոյզներէն զատ ոչինչ կը տեսնէի։ Ա՛ռ այժմ այսքանին ալ փառք։ Ինքինքս կրցա՞յ բացատրել արդեօք այս իմ տկար գրչովս։

Ալէքսանտրէթի Սանճաքի հայութիւնն է մօտաւորապէս 23,000։ Ալէքսանտրէթ, Պէյլան, Սովուգ Օլուգ, Աթըք, Նէրկիզլիք, Քըրըք Խան, Ռէյհանիէ, Հայաշէն, Անտիոք, Եաղուպիէ, Քէսապ իր գիւղերով, Ճէպէլը Մուսա իր գիւղերով, ի՛նչ ողեւորիչ բնանկար։

Ամէն տեղ, աղէկ թէ գէշ, դպրոցներ կան, սակայն պիտանքի չգոյութեան պատճառաւ ընդհանրապէս, դպրոցները անելի մատնուած են, յաճախ կը պատահի որ 2—3 ամիս կ'անցնի եւ ուսուցիչները ամսական չեն ըստանար։ Մանաւանդ լուսաւորչական դպրոցները։ Կաթոլիկներն ու բողոքականները առիթէն օգտուելով, կ'որսան մեր տղաքը։ Ժամանակ մը վերջ, տղոց հայրն ու մայրն ալ եկեղեցի կը փոխեն եւ դպրոցն յետոյ Հայ եկեղեցին է, որ կը մատնուի խեղճութեան։ Մեր փետրաթափ եկեղեցիներուն ու դպրոցներուն այս կացութեան ի տես, մեծ ու փոքր վեհափառներն ու առաջնորդները ոչ մէկ գործնական միջոց ձեռք կ'առնեն, կասեցնելու համար այս ճարպիկ գողերուն խաղը։ Խե՜ղճ ժողովուրդ, որքա՜ն յարգի ես եւ համեղ, որ ամէն մարդ կ'ուզէ ճաշակել քեզ։

Զմոռնամ ըսել, որ Սանճաքին մէջ պաշտօնական լեզուն թուրքերէն է, Հայերէն զիտցող անգամ իր նմաններուն հետ կը խօսի այդ գարշելի լեզուն։ Գիտակիցն մինչեւ տզէտը։ Բացառութիւնները յարգելի են։ Նեղելի է անշուշտ առեւտուրի պարագան, եւ սակայն քաջութիւնը ունենանք խոստովանելու որ մեծէն մինչեւ փոքրը ոչինչ կ'ընենք Հայերէնը զարգացնելու համար։ Մանաւանդ Ալէքսանտրէթի մէջ, որ լճացած քաղաք մըն է։ Այնտեղ կարծես զգայարաններն ալ լաւ չեն գործեր, կլիմայի ազդեցութիւն ապահովաբար։ Եւ մարդիկ անտարբեր են այսպիսի փոքրիկ բաներու կարգադրութեան համար։

Ալէքսանտրէթի ազգային կեանքը գոհացուցիչ չեմ տեսներ անձնապէս։ Թէեւ շատ աշխատանք կը թափուի դպրոցի մը շինութեան համար, սակայն երիտասարդութիւնը մեռած է։ Ներողութիւն, ունինք երիտասարդ քաղաքագէտներու փաղանգ մը, որ ի պահանջել հարկին, նախարարներ, դեսպաններ կը դառնան։ Աւելորդ չըլլար դիտել տալ, որ բոլոր տեսակի մեր ապագայ խոստացող երիտասարդները պէտք է քէչէ մը իրենց հայկական ուղեղը փոխեն, յաւակնոտ չըլլանք, իրար հասկնալ սորվինք։ Բէչէ մըն ալ փոխադարձ զիջողութիւն, եթէ կ'ուզենք որ ազգային կառքը ճահիճէն դուրս հանենք։

Անգործութիւնը հոս ալ ձգեց իր արմատը, ոչ մէկ գործ կը քալէ առաջուան պէս։ Բազմաթիւ վաճառականներ իրենց ծախքը չեն հաներ։ Իսկ աւելի փոքրերը կը սնանկանան։ Թշուառութիւնը արդէն վաղուց սկսած է։ Օրուան չոր հացի կարօտներու թիւը շատ ու շատ է։ Եթէ այսպէս շարունակուի, շատ մը դժբախտութեանց ականատես պիտի ըլլանք։ Գործաւորները կը ստանան օրական 4 ֆրանքէն մինչեւ 8—10 ֆրանք, ան ալ չկայ այսօր։ Տեսնենք, Աստուած հայ ժողովուրդին հետ է, կ'ըսեն պառաւները։ Անշուշտ ասկից ալ կրնայ տեղահանել ու տնկել մեզ ուրիշ տեղ, ամէն տեղ կը բուսնինք, առանց իսկ ջուր պահանջելու։

Աթըք, Սովուգ Օլուգ, Պիթիաս եւ Քէսապ ամենալաւ ամարանոցներն են Սուրիոյ եւ զուտ հայաբնակ։ Ցանկանալի է, որ ամէն տեղէ բոլոր բարեկեցիկ Հայերը աշխատին վերոյիշեալ ամարանոցները այցելել։ Գալ անգամ ալ կը գրեմ այդ ամարանոցներուն մասին։ Այս քանի մը նօթերը, իբրեւ յաւելուած քու խօսուն չարժանկարիդ, սիրելի ընկեր։

Հ. ԱՄԱՆՈՍՅԻ

Հայերը նորէն փայլեցան Ազգատօնին մէջ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 20 Մարտ (Յառաջ). — Ինչպէս ծանօթ է ընթերցողներուն, Ֆրանսացի Ուսանողներու Միութեան նախաձեռնութեամբ, այս տարի Ֆրանսայի մէջ կը տօնեն մեծ ազգատօնը։

Շաբաթ օր, 18 Մարտ Կրընոպլի մէջ ալ տեղի ունեցաւ տօնը։ Հրաւիրուած էին մօտ երեսուն ազգեր, իրենց ազգ. տարազներով, երգելու եւ պարելու։

Տօնին կը մասնակցէին նաեւ Փարիզի հայ ուսանողները, մօտ 25 հոգի, ներկայացնելով հայ ժողովրդային երգերը եւ հայկական հաբազատ տարազները, եռագոյն դրօշակով։

Բոլոր ուսանողները եկած էին, իւրաքանչիւրը իր խումբով։ Հանդէսի կազմակերպիչ մարմինը՝ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրած եւ պատրաստած էր մասնաւոր պանդոկներ։ Երբ շոգեկառքը հասաւ եւ սկսան խումբ խումբ իջնել, ամէն ազգ կը փնտռէր իր դրօշակը, իր ուսանողները։ Կրընոպլի փողոցները լեցուած էին երեսուն զանազան ազգերով. երեսուն լեզուներ կը խօսուէին վեց հարիւր ուսանողներու կողմէ։

Կէս օրէն վերջ բոլոր ուսանողները հաւաքուեցան հանրային պարտէզը. եւ ծաղկեպսակներ դրին Անծանօթ Զինուորի դամբարանին վրայ, ընկերակցութեամբ զինուորական նուագախումբի։ Յետոյ, բոլորը իրենց ազգային դրօշակներով, մասնաւոր նշանատախտակներով եկան Ձմեռնոց Պալատը։ Ժամը ճիշդ 3ին սկսաւ հանդէսը. խաղացին, երգեցին եւ նուագեցին մօտ 12 ազգեր, իրենց ազգային տարազներով։

Հայ ուսանողներու մասնակցութիւնը շատ լաւ էր։ Բեմ ելան բոլոր աղջիկները հագուած հայկական տարազներ, նմանապէս տղաքները, ազատ համարձակ։ Երգեցին ազգային երգեր, խլելով ժողովուրդէն բուռն ծափեր, պարեցին խումբով եւ յետոյ աղջիկները՝ երրեակներով եւ շուրջպարերով։ Ժողովուրդը կը պոռար — Bis! Bis! Ջերմապէս գնահատուեցաւ խումբին ղեկավարը, Պ. Շահպարոնեան, իր թառով։

Հարիւրէն հարիւր հայկական խումբը շահեցաւ առաջին բարենիշը՛ թէեւ տեղական կարգ մը թերթեր երկրորդ կը դասաւորեն, առաջին համարելով շուէտականը, սակայն Ֆրանսացիները շատ գոհ մնացին։ Խումբերը կիրակի օր ալ մնացին Կրընոպլ։ Կէսօրէն վերջ բոլոր ուսանողները իրենց դրօշակներով թափօր մը կազմեցին քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ։ Հայերը պահ մը մոռցած էին տխուր դէպքին դառնութիւնը. ի տես հայ ուսանողներուն եւ հայկական դրօշակին։

—Փառք Տիրոջ, կը պոռար ընկեր մը, նորէն տեսանք Հայաստանը եւ հայ դրօշակը։ Ուրիշ ընկեր մը կը ձայնակցէր քովէն.

— Այո, ընկեր, այստեղ տեսանք, բայց այստեղ տեսնելը տեսնել չէ։ Այս փողոցները, այս տուները, այս հայրենիքը մերը չեն։ Այս փողոցները, այս տուները, այս հայրենիքը մերը չեն։ Այս դրօշակը պէտք է տեսնել այն երկրին մէջ... որուն համար զէնք պէս հոսեցաւ հայ ժողովուրդի արիւնը։

Տակաւին խօսքը չաւարտած, հայրենակից մը շարունակեց.

— Օ՜հ, հայկական դրօշակը կուգայ, Հօկերը չտեսնենք, հիմա կը խանգարեն հանդէսը կամ դրօշակը վար կ'իջեցնեն...

Կիրակի իրիկուն Casino Succursal հրաւիրուած էին նորէն հայկական խումբը։ Այնտեղ եւս շատ յաջող կերպով երգեցին ժողովրդական եւ ազգային երգեր, պարեցին հայկական պարեր, թառը նուագեց «Կռունկ, ուստի կուգաս»ը, վարագոյրը գոցուելէն ետք երկու անգամ եւս ժողովուրդը bisերով կրկնել տուաւ խաղերը եւ երգերը։

Շատ եւ շատ շնորհակալութիւն հայ ուսանողներու, որոնք իրենց աշխատանքներով եւ գեղարուեստական յաջողութիւններով, նորէն փայլ մը տուին հայ անունին։ Կը մաղթենք որ ամէն տարի ունենան այս տեսակ հանդէսներ եւ բոլոր հայ ուսանողները մասնակցին։

ՀԱՅ - ԳԱՄՓ

ԽՄԲ.— Կրընոպլի Le Petit Dauphinois թերթը 19 եւ 20 մարտ թիւերով գովեստով կը խօսի հայկական խումբին մասին եւ կը հրատարակէ հայ խումբին նկարը։

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ժորժ Ֆէյտօ, յայտնի թատերագիրը, ճաշարանի մը մէջ սեղանի մը քովն էր նստած, սիկառը բերնին եւ ձեռքերը գրպանը։ Դերասանուհի մը կը մօտենայ անոր եւ հիացական արտայայտութեամբ մը կը գոչէ.

— Ա՛հ, Պ. Ֆէյտօն է, որքա՛ն կը ջանիկ եմ։ Ես ձեր խաղերը խաղացած եմ ամէն կողմ. Պուքրէ՛, Գիւոժ, Վիէննա, ամէն կողմ, ամէն կողմ...

Իսկ Ֆէյտօն առանց տեղէն շարժելու կը պատասխանէ.

— Վնաս չունի... չեմ նեղանար։

×

Պալզաք գիշեր մը արթնցաւ գողի մը հանած աղմուկէն, երբ այս վերջինս կ'աշխատէր իր գրասեղանին փականքը կոտրել։

Երբ հասկցաւ թէ ի՛նչ կը կատարուի, սկսաւ խնդալ։ Գողը հասկնալով որ իմացեր են, կանգ առաւ։

Պալզաք ա՛լ աւելի ուժգին կը խնդար։

— Ինչո՞ւ կը խնդաս, կը հարցնէ վերջապէս գողը.

— Ինչո՞ւ. որովհետեւ՝ գիշեր տեն տունս եկած ես կեղծ բանալիով մը դրամ փնտռելու տուփի մէջ, ուր ես ցերեկ ատեն իսկական բանալիով մէկ սանթիմ չեմ կրնար գտնել։

×

Անգամ մը, Սպանիոյ Փիլիփ թագաւորին առջեւ մուրացկան մը ելլելով ողորմութիւն կը խնդրէ, առանց զիտնալու թէ որո՛ւն դիմացը կը գտնուէր։

— Ամօթ չէ՞ քեզի, կ'ըսէ թագաւորը. ողջ առողջ մարդ՝ փոխանակ աշխատելու կը մուրաս։

— Պարոն, կը պատասխանէ մուրացիկը, խրատ չուզեցի ձեզմէ, այլ՝ դահեկան մը։ Խրատը ամէն մէկ տալ առողջ մարդ կրնայ ինքզինքին։

Այն օրէն ետքը մուրացիկը ընդունուած էր թագաւորին ծառայութեան մէջ։

Հաւաքեց՝ Կ. Պ. Լ.

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Խանութներն ալ կը փակուին

Երկրորդ շաբաթն է որ կը շարունակուի Պէյրութի շարժավարներուն (շօֆէօր) գործադուլը:

Վերջին Թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (14 եւ 15 մարտ).—

Բազմաթիւ Լիբանանեան գիւղեր յարաբերութիւնները խզած են իրենց քաղաքի հետ: Մի միայն կարգ մը շրջաններ, շնորհիւ թղթատարական ինքնաշարժներու եւ Օթօ Ռուկան ... կը շարունակեն իրենց ... Իսկ շատ ցանցառ է թիւը Մօրիայէն ու Պաղեստինէն Լիբանան այցելողներու:

Ինչպէս գրած էինք, 46 զբօսաշրջիկներ, որոնք Պէյրութ եկած էին ... շաբաթ եւ պիտի այցելէին կարգ մը հնութեանց վայրերը, չկրցան ցամաք ելլել եւ ուղղակի Հայֆա անցան: «Լէմբրէս Օսթրալիան» նաւով Պէյրութ հասնող 1200 զբօսաշրջիկներ չկրցան գոհացում գտնել եւ մեկնեցան Հայֆա:

Կարելի է երեւակայել թէ ինչ մեծ վնասներ կը պատճառէ գործադուլը, մանաւանդ ներկայ շրջանին, երբ իրարու ետեւէ պիտի հասնին զբօսաշրջիկներու կարաւանները: Լիբանան ամէն տարի, իր պիւտճէին մեծ մասը կ'ապահովէ զբօսաշրջիկներէն, մանաւանդ ամրան ամիսներուն:

Հաշուի եղած է որ օրական 8000 թիթեղ պէնզին նաւթ կը սպառէր շաբաթէ մը ի վեր հովանաւորեալ երկիրներու մէջ, բաղդատելով նախորդ շաբաթներուն: 5000 թիթեղը միայն Լիբանանէն է: Կառավարութիւնը իր քանիչիւր թիթեղէն 50 Ս. ղահեկան տուրք կը գանձէր, մաքսատուրքէն զատ: Որով մի միայն պէնզինէն մօտ 20,000 ոսկիի վնաս մը ունի կառավարութիւնը 6 օրուան միջոցին: Եթէ հաշուի առնենք նաեւ քաուչուի եւ ինքնաշարժի յատուկ ուրիշ գործիքներու պատճառած վնասը, օրական 15,000 ոսկիի կը հասնի վնասը:

Լաթաքիայէն կը հեռագրեն թէ հոն ալ վարիչները գործադուլ յայտարարած են: Գործադուլին մասնակցած են նաեւ անձնական ինքնաշարժներու տէրերը եւ ինքնաշարժի յատուկ գործիքներու վաճառականութեամբ զբաղողները:

Պէյրութի մէջ ալ, աւելի պակաս է անձնական ինքնաշարժներու երթեւեկը: Կարգ մը վարժարաններու վարչութիւնները դադրեցուցած են աշակերտներու փոխադրութեան յատկացուած ինքնաշարժները:

Գործադուլի յայտարարութեան օրուընէն ի վեր գրեթէ դադրած են ճամբու արկածները եւ մարդիկ անվախ կ'երթեւեկեն.

Մարտ 14ին շուկաները փակուեցան: Իր բոլոր մաքսատուրքերու պաշտօնեան ... եւ ոստիկանական խումբեր կը հսկէին, արգիլելու համար համախմբումներն ու ցոյցերը: Միմիայն դրամատուներն ու ճաշարանները բաց կը մնան: Վաճառականները որոշած են չբանալ իրենց վաճառատուները, մինչեւ որ գոհացում չտրուի իրենց պահանջներուն:

Քանի մը վաճառատուներ, որոնք գոցած չէին իրենց խանութները, յարձակման ենթարկուեցան եւ հարկ եղաւ ոստիկանական միջամտութեան: Շուկաները բաց մնացին երկու օր: Նոյնիսկ կարգ մը մեծ եւ կարեւոր հաստատութիւններ, ընդհանուր ամայութեան մէջ չմնալու համար, հետեւած էին ընդհանուրի օրինակին, փակելով իրենց վաճառատուները:

Մարտ 14ին վաճառականներու միութիւնը ընդհանուր ժողով մը գումարեց Պ. Ճօրճ Աքուրի վաճառատան մէջ եւ ուսումնասիրեց ներկայ կացութիւնը: Անմիջապէս ընտրուեցաւ պատուիրակութիւն մը, դիմում կատարելու համար կառավարութեան:

Շարժավարներու գործադուլի կոմիտէն ժողով մը գումարելով որոշած է նոր թափով մը շարունակել պօյքօթը: Ի նպաստ կարօտ վարիչներու ամէն կողմէ սկսած է օգնութիւն գալ: Գեր. Մուպարաք 100 պարկ ալիւր յատկացուցած է: Պ. Միշէլ Զաքքուր նուիրած է 100 ս. ոսկի, կարեւոր գումարներ եւ ալիւր յատկացուցած են նաեւ Պ. Պ. Հէնրի Փէյ Ֆարաօն, Հէյր Թէրիտ Խայրին եւ ուրիշներ:

Կոմիտէն սկսաւ այցելութիւն տալ կրօնապետներուն: Նախ այցելեցին Միւֆթին, սակայն ճամբան, քանի մը հոգինոց կոմիտէն հարիւրաւորներէ բաղկացած թափօրի մը ձեւը առած ըլլալով, ոստիկանութիւնը ուզեց արգիլել անոնց մուտքը: Միւֆթին դուրս ելլելով, խնդրեց որ արտօնուին ներս մտնելու: Երկրորդ այցելութիւնը տուին Մաթրան Մուպարաքին, որ խոստացաւ կոչ ուղղել ժողովուրդին, օգնութեան փութալու համար վարիչներուն:

⁂ Վարձակալներն ալ ժողով մը գումարելով որոշած են դիմումներ կատարել, իջեցնելու համար վարձքերը:

ՍՈՒՐՃ ԵՒ ԾԽԱԽՈՏ

Ներկայիս, միայն Եւրոպայի մէջ, տարեկան կը սպառեն աւելի քան 300 միլիոն քիլօ սուրճ:

Սուրճը կը պարունակէ սրճին (caféine), 100 կրամ սուրճին մէջ կայ 3,50 կրամ սրճին:

Սրճինը սուրճին վնասատու տարրն է, ան է պատասխանատուն ջղային դրութեան մէջ յառաջացած կարգ մը խանգարումներուն: Գաւաթ մը սուրճը կը պարունակէ քառ սանթիկրամ սրճին: Անվնաս չափն այն է, որ մէկ գաւաթի մէջ 12 սանթիկրամ սրճին գտնուի, կամ 16 կրամ փոշի սուրճ:

Այս քիչ քանակութեամբ՝ սրճինը սրտի գործունէութեան կազդոյր կուտայ, աշխուժութիւն՝ ջղային եւ ղնդերային կազմութեան: 36 սանթիկրամ առնելով, այսինքն երեք գաւաթ սուրճ խմելով, կ'ըսէ Օպէր, սուրճը գլխու պտոյտ կը պատճառէ: Չորս գաւաթ խմելով, սրտին զարկերակը կ'արագացնէ եւ դողդղուք կը պատճառէ: Աւելի շատ խմելով, սուրճը գնդերապրկում կ'առաջացնէ եւ կը սառեցնէ:

Ընդհանուր առմամբ, երբ սուրճը քիչ քանակութեամբ կը խմէք, հաճելի աշխուժութիւն մը կը պատճառէ, տեւական մը հանգստութիւն արեան շրջանին եւ մտային կեանքին մէջ:

«Դանդաղ միտքերը սուրճէն է, որ կը քաղեն իրենց իմացական գործերուն անհրաժեշտ ուժը: Եթէ ապուշին ուղեղին մէջ չի կրնար ծնցնել մտածումը, կրնայ սակայն արթնցնել առողջ մարդուն թմրած իմացական կարողութիւնները, — կը պայծառացնէ բանաստեղծին երեւակայութիւնը, կ'աշխուժացնէ դատախօսին յիշողութիւնը, գաղափար կը հասցնէ գրիչէն եւ խօսք՝ շրթներէն» (Միշէլ Լէվի):

Այս իրականութեան հաճելի զգայութիւնը, որ սուրճը կուտայ, շուտով կը դառնայ պահանջ մը շատերու համար, որոնք այլ եւս չեն կրնար օրն սկսիլ առանց խմելու մէկ կամ երկու գաւաթ սուրճ եւ չեն կրնար մտային որ եւ է աշխատանք կատարել առանց իրենց այդ սովորական աշխուժարերներուն:

Սահմանը կը փակուի այստեղ, — սուրճի փոքրիկ գաւաթը, հաճելի եւ աշխուժարեր, անվնաս եւ աննշան, իմացականութեան թոյն մը կը դառնայ կրկնուելով աւելի եւ աւելի:

Չափազանցելով սուրճին գործածութիւնը, հազիւ թէ կ'աշխուժանայ երեւակայութիւնը, կ'ըսէ փրոֆ. Շարլ Ռիշէ, մինչ կամքը կը թուի թէ աշխուժացած է: Այսպէս սրճամոլիկը (caféionamane) կ'ուզէ արագ ընթանալ, աճապարել, ըլլալ, բայց չի կրնար հանդարտութեամբ կարդալ ամբողջ մէկ էջ: Կամքի եւ գիտակցութեան կարողութիւնները կը թուին գերաշխոյժ, կարծես յաւիտենական ճիգ մը լարէր ուշադրութիւնն ու յիշողութիւնը: «Շատ գործել ուզելով, քիչ կը գործէ իմացականութիւնը: Այսպէս բռնօրէն աշխուժացուելով, կամքը կը վնասուի եւ կը խզուի մտային կարողութիւններու կատարեալ հաւասարակշռութիւնը»:

Այս երեւոյթը կը կոչուի «սուրճի գինովութիւն», որ առաջին շրջանն է սուրճով թունաւորման:

Երբ ենթական շարունակէ թունաւորել ինքզինքը սուրճով, աւելի մթին կը դառնայ հիւանդին վիճակը: Երեւան կուգայ խառնաշփոթ խանգարում մը հոգեկան կարողութիւններու եւ զգայարանքներու, մտայուղութեան, շարժումի չափազանցութեան, ձեռքերու եւ ոտքերու դողդղուքի, բաբախումներու, շնչառութեան, անքնութեան, յուշաթափութեան եւ երեւակայութեան կորուստի, նիհարութեան, ընդհանուր յոգնութեան:

Սուրճը, լաւ սուրճը, որ հրաշալի ըմպելի մըն է երբ խառնուի կաթին, կը դառնայ այսպէս իմացականութեան թոյն մը, երբ կը չափազանցուի, այսինքն օրը աւելի քան երկու գաւաթ կը խմուի:

×

Հիմա խօսինք ծխախոտին մասին:

Ծխախոտին վնասատու տարրը, թոյնը, ինչպէս գիտէք, կը կոչուի նիքոթին:

Նիքոթինը ծխախոտին մէջ կը գտնուի 2—8 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ֆրանսայի ծխախոտներուն մէջ առոր համեմատութիւնը կը հասնի 4,9—7,9 առ հարիւրի, իսկ Ամերիկայի ծխախոտներուն մէջ՝ 2,3—6,9 առ հարիւրի:

Ծխախոտը, զոր կը ծխէք պատահաբար կամ առանց չափազանցութեան, թոյն մը չէ: Ծխելու չափազանցութիւնն է, որ կը պատճառէ հետեւեալ հիւանդագին երեւոյթները:

Երբ կը ծխէք քիչ քանակութեամբ, բայց շարունակաբար, կը պատճառէ հոգեկան կարողութիւններու թեթեւ աշխուժութիւն մը, որ կը նշանակէ թէ ջղային կեդրոններու թունաւորման սկիզբն է: Ցետոյ, երբ այդ սովորական աշխուժարերը չկայ, իմացականութիւնը կը մտնէ կէս-քուն վիճակի մը մէջ: Անոնց մէջ, որոնք հինէն ի վեր ծխելու մոլութիւնն ունին, ծխախոտը կը ստեղծէ տեսակ մը պահանջ կամ ծարաւ (état de besoin), երբ թոյնը չեն առնար, ինչպէս կը պատահի անոնց, որ մորֆին կամ քոքային կը գործածեն: Այդ ծարաւի վիճակը կը յատկանշուի գլխու ցաւով, մտային ամպամածութեամբ, մանաւանդ ծայր աստիճան գերազգռութեամբ:

Կը պատահին նաեւ ուրիշ կարգի խանգարումներ: Բերնին մէջ դառնահոտութիւն, բորբոքում, ճերմակ թաղանթներ կը կազմուին եւ նոյնիսկ խլիրդ (քանսէր):

Շնչառական գործարաններուն մէջ՝ խուչակատար, ցնցղատապ, փքաթոք (emphysème) եւ հեղձախտ:

Բայց մանաւանդ սիրտն ու երակներն են, որ կ'ենթարկուին թունաւորման ամէնէն ծանր երեւոյթներուն:

Ծխախոտը սրտի թոյն մըն է: Լանջացաւը (angine de poitrine), որ ողբերգական հիւանդութիւն մըն է եւ յաճախ եղերական վախճան մը կ'ունենայ (յանկարծամահ), իր սովորական պատճառներուն կարգին, արդիւնք է նաեւ ծխախոտով թունաւորման: Լանջացաւը ախտ մըն է, որ կը յատկանշուի անձկագին ցաւով մը, սարսափելի, կարծես սեղմ նման բան մը մխուած ըլլար լանջոսկրին ետեւ, վերահաս մահուան զգայութիւն տալով:

Փէթէր եւ Հիւշար կը մատնանշեն երկու տեսակ լանջացաւեր, որոնց պատճառն է ծխախոտը, — տարէցներու (պնդերակութեան եւ ծխամոլութեան ենթականերու, Scléro - tabagique) եւ երիտասարդներու (ջղաձգութեան եւ ծխամոլութեան ենթականերու, spasme tabagique): Արդարեւ հիմա ապացուցուած է թէ ջղաձգական ինչ դեր կը կատարէ նիքոթինը երակներուն վրայ:

Լանջացաւը այնքան աւելի ծանր է, որքան կը ծագի յանկարծուստ, առանց նախանշանի, երբ կը պայթի վառօդի՝ պէս:

Ծխամոլներու յատուկ ու սովորական երեւոյթ է սրտի զարկին անկանոնութիւնը (extrasystole): Երբեմն լուռ կ'անցնի այս ախտագին երեւոյթը, երբեմն ալ այնքան պերճախօս կը դառնայ, որ ջղային խանգարումներ կը պատճառէ: Արդ սրտի զարկին այդ անկանոնութեան անհերքելի պատճառներէն մին է ծխախոտը: Ի՞նչ հարկ հեղինակներ յիշատակելու այս մասին: Բաւական Շարլ Լօպրի, իր մէկ վերջին աշխատութեան մէջ կը գրէ.

«Ծխախոտը մինակը կրնայ երեւան բերել սրտի զարկի այդ բոլոր անկանոնութիւնները, յաճախ տաժանելի, ցաւագին»:

Այս պատկերէն վերջ, աւելորդ է կրկնել ընթերցողներուս թէ սուրճին ու ծխախոտին չափազանց գործածութիւնը շատ մեծ վնաս կը պատճառեն իրենց ջղային դրութեան եւ սրտին:

ՏՈՔԹ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս բժշկական կարեւոր յօդուածը կը թարգմանենք Les Annales պարբերականէն, թելադրելով քիչ մը մտածել սուրճին ու ծխախոտին մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

Հօկերը գործի վրայ

Սելանիկի Հայրենիքը պարզելով Հօկերու սարքած դաւերը զանազան գաղութներու մէջ, կը ծանրանայ Յունաստանի վրայ. (16 մարտ).

— «Քանիցս փորձելէ վերջ, Հօկերը, ինչպէս կը նշմարենք, անգամ մըն ալ եւ յամառօրէն սկսած են սքօղել ազգային մարմիններու շուրջը, դանոնք ձեռք անցնելու բացայայտ այլ միմիայն առաջադրութեամբ: Առանձնապէս նոր Յունաստանի շրջանին մէջ գործի լծուած են անոնք, եւ, ինչպէս մեր քաղած տեղեկութիւնները կը հաստատեն, ջանքեր կը թափեն, Թեմական Խորհուրդի ընտրութեանց մէջ իրենց թեկնածուները առաջ քշելու համար: Այս նպատակով, ահա 20-25 օրի չափ առաջ, տեղւոյս Հօկը, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանը ղրկած է շարքային համայնավար ուղէտ երիտասարդ մը, որ չփման մտնելով հաւան համայնքներու հօճքիներուն հետ, «կազմակերպած է» Հօկի դիմակին տակ ծածկուած համայնավար պայքարը առհասարակ հանրային բոլոր մարզերու մէջ եւ մասնաւորապէս մօտաւոր Թեմական ընտրութեանց առթիւ: Թող մեր բոլոր հայրենակիցները իմանան, որ Հօկը, կամ մինակը եւ կամ իրեն համակիր տարրերով կազմուած պլօքի ձեւին տակ, իր թեկնածուները ունի Թեմական Խորհուրդի պատգամաւորներու ընտրութեան համար: Եւ անոր այս թեկնածուները պիտի ճակատեցուին ամէն անոնց դէմ որոնք ժողովրդական առողջ հոսանքը կը ներկայացնեն եւ չեն ուզեր գործիք ըլլալ համայնավարներու ձեռքը: Ազգային եւ ապազգային տարրերու պայքարն է որ պիտի մղուի այս ընտրութեանց առթիւ, եւ պոլշեւիկմը, դիմակ հագած, պիտի ճգնի իր գործիքներուն միջոցով ինքզինքը պարտադրել Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հայ համայնքներուն:

Առջի մէկ օրէն իսկ որոշ է Հօկերու դերը գաղութներու մէջ: Մանաւանդ մենք, Յունահայերս, շատ լաւ ճանչցած ենք շարադէտ այդ կազմակերպութիւնը, որուն առաջին նպատակը եղած է գաղութներու պառակտումը: Հօկը, ինչպէս գիտենք, համայնավարներն ալ խոստովանած են զանազան առիթներով, Հայրենիքի օգնութիւն հասցնելու պատրուակին տակ, անուղղակի կերպով կարմիր փրոփականտ եւ աշխատանք տանող կազմակերպութիւն մըն է: Ասոր ամէնէն անհերքելի ապացոյցը այն է, որ Երեւանի խորհրդային վարիչները, գաղութներու մէջ, Հօկէն զատ ուրիշ որեւէ վստահելի կազմակերպութիւն չեն ճանչնար: Իրենց բոլոր աշխատանքները կը տանին անոր միջոցով: «Չէզոք» Հօկը մը, կէս-պոլշեւիկ մըն է համայնավարներու աչքին: Փաստը այն՝ որ ոչ մէկ հակահամայնավար Հօկի անդամ չի կրնար ըլլալ: Փաստը այն՝ որ Հայաստան ղրկուելու շնորհին կ'արժանանան միայն անոնք, որ Հօկի աւագանին մէջ նախապէս կը մկրտուին: Փաստը այն՝ որ ներգաղթի ամէն արտօնագրութիւն եւ առաքում, Հայաստանի համար կատարուած ամէն հանգանակութիւն տեղի կ'ունենան միայն Հօկերու միջոցով: Եւ վերջապէս փաստը այն՝ որ Հօկերը հաղորդակցութեան միակ կամուրջն են Երեւանի եւ գաղութներու միջեւ:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն, որ Հօկերը կը կառավարուին համայնավարներու կողմէ, որոնք անշուշտ, ջայլամներու նման, իրենց գլուխները սրունքներուն արանքը պահելու «խորամանկութիւն»ն ալ ձեռքէ չեն հաներ: Անոնք, արտաքին ու հրապարակային աշխատանքի համար կը շահագործեն չէզոքական հակադաշնակցականներու կամ միմիայն «չէզոք»ներու պատրաստակամութիւնը: Անոնցմէ կը կազմեն վարչութիւնները եւ դանոնք կը լծեն գործի: Վարագոյրներու ետին սակայն հրամանատար կը մնան իրենք, ուղղակի եւ վստահելի համայնավարները:»

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Զգո՛յշ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 5 փետր.— Պարտք կը համարենք զգուշացնել Առնուվիլի եւ ընդհանրապէս ամբողջ գաղութի ժողովուրդը որ չգործակցին Փրանսացի համայնավարներու: Անոնք իրենց երկրին մէջ են եւ ազատ ամէն տեսակի քաղաքականութիւն խաղալու:

Անցի շաբաթ Հօկի հանդէսին, ուր ներկայացուեցաւ «Երկիր Նայիրի»ի ֆիլմը, ամբողջ Առնուվիլի ժողովուրդը ներկայ էր, իր սիրելի հայրենիքը տեսնելու եւ իր կարօտը մասամբ յագեցնելու համար: Ֆրանսացիները ուշադրութեամբ մեզ կը դիտէին: Երբ հանդէսը լրացաւ, կարմիր դրօշակ պարզուեցաւ եւ փանֆառը նուագեց «Էնթէրնասիոնալ»ը: Այո, իրաւ է թէ Ֆրանսացիներ էին որ կ'երգէին, բայց ո՞րոնց կողմէ հրաւիրուած էին, բնական էր օրուան կազմակերպիչներու (Հօկի):

Քանի մը օր վերջ Փրանսական հաւաքոյթի մը մէջ որուն ներկայ էին երեք հայ չէզոք հայրենակիցներ (մէկը Հօկի անդամ), Փրանսացի կառավարական մարդիկ շատ խիստ լեզու գործածեցին մեր երեք հայրենակիցներուն դէմ, ըսելով թէ Հայերը շատ առաջ կ'երթան, պէտք է զգուշանան:

Իսկ փետրուար 18ի հանդէսին առթիւ պատահածները աւելի դրդած են քաղաքապետութիւնը: Համայնավար պարագլուխին քովէն բաւական դրամ եղած է, եւ որովհետեւ անգործ մըն է, ոստիկանութիւնը կը կասկածի թէ Հայերու կողմէ գումար մը յատկացուած է «շէֆ»ին, բաժնելու համար հոն եկող իր ընկերներուն միջեւ:

Ուրեմն, Հօկի անդամներ, ցնծացէք, ամսականներ բաժնուելու համար աջին ու ձախին, որպէս զի գան խանգարել որ եւէ դաշնակցական հանդէս:

Բաւական է որքան կը խաղաք այս խեղճ ժողովուրդին հետ, մի շարաշահէք բարեհամբութիւններ որոնք անկեղծօրէն հայրենիքի օգնութեան համար են, ոչ թէ Դաշնակցութիւնը հարուածելու:

Կան նաեւ արհեստով խառնակիչներ որոնք ապաստան գտած են Հօկի մէջ եւ կը գործեն առանց աջ ու ձախ դիտելու:

Հոս կ'արժէ յիշեցնել ընկ. Նժդեհի բանախօսութեանէն օրինակ մը.— Թագաւոր մը կը հրամայէ իր զինուորներուն ընդունիլ քրիստոնէութիւնը եւ մկրտուիլ: Հրամանը կը կատարուի: Բայց զինուոր մը իր աջ ձեռքը ջուրէն դուրս կը ձգէ: Լուր կուտան թագաւորին որ կուգայ եւ կը հարցնէ պատճառը: «Այո, կը մկրտուինք քրիստոնեայ, բայց մեր աջ ձեռքը հայրենիքին պաշտպանութեան կը պահենք»: Մենք ընդունեցինք քրիստոնէութիւնը երկու ձեռքով որ շատ սուղի նստաւ մեզ, մոռցանք հայրենիքը: Այժմ նոյնպէս ընդունեցին պոլշեւիկները կրկին երկու ձեռքով: Հայ ժողովուրդ, եղիր Հօկ, պոլշեւիկ, ինչ որ կ'ուզես, բայց պահէ միշտ աջ ձեռքդ հայրենիքիդ համար:

Հասկցողին շատ է այսքանը:

⁂ Մարտ 18ին շաբաթ երեկոյ, Պ. Կիտիկեանի բնակարանին մէջ որ տրամադրուած էր սիրայօժար, համախմբուած էին 40 ընկերներ եւ համակիրներ, ի պատիւ ընկ. Գ. Նժդեհի: Տիկիններու եւ Օրիորդներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք» որմէ յետոյ խօսքը տրուեցաւ ընկ. Գ. Նժդեհի, որ խօսեցաւ մէկը իր խանդավառ ճառերէն:

Կէս գիշերէն վերջ ընկերը երգման արարողութիւնը կատարեց երեք նոր ընկերներու: Նոյն իրիկունը Փրանսահայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը կազմեց, 25 անդամ — անդամուհիներու մասնակցութեամբ: Քանի մը օրէն ցանկը կը յայտարարենք թերթով: Եղան հարցումներ ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ, որոնց ընկ. Գ. Նժդեհ պատասխանեց գոհ ձգելով բոլորն ալ:

Ճ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (18)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ինչպէս ոչնչացուցին Հրոյ երկրին բնակիչները

Այն կիներն ու մանուկները, որոնք իրենց ընտանիքներէն բռնի յափշտակուելով կը տարուէին իրենց հայրենիքէն հեռու եւ երբ տարաշխարհիկ եղանակութիւն մը կը ցուցադրուէին՝ այս կերպով իրենց կեանքը ազատած կը համարէին:

Ոչ մէկ իշխանութիւն կը մտածէր այն ըմբոստացուցիչ եւ այլանդակ ոճիրներէն որոնք կը գործադրուէին Հրոյ երկրին մէջ: Օտար ինքնակոչները մեղապարտ սուտ մը շրջապատութեան հաներ էին ինքնարդարացման համար, — իբր թէ բնիկները սպառնալիքի սպանդներ եւ աւարառութիւններ կատարած էին: Ճշմարտութիւնն այն է որ Հրոյ երկրի բնակիչները երբեք պատերազմասէր չեն եղած, այլ միայն արդար ընդվզումով մը զէնքով ինքնապաշտպանութեան դիմած էին անգամ մը, ինչ որ օրինաւոր անձնապաշտպանութիւն էր: Բայց այս զրպարտութիւնը կուսան մը դարձաւ: Իշխանութիւնները զինուորական ուժեր ղրկեցին մեծ կղզիին վրայ: Ամբողջ ցեղեր հալածանքի մատնուեցան, պաշարուեցան եւ գերի բռնուելով այլուր փոխադրուեցան:

Այս դրութեան գլխաւոր պատասխանատուն կառավարիչն էր, Տօն Մանուէլ Սէնօռէթը, որ բոլորովին նախիրներու սեփականատէրներուն եւ ձեռնարկուներու ազդեցութեան տակ էր: Ան էր որ անխնայ փութացուց Հնդիկներու բնաջնջումը: Ցանկարծ կուգային կը յարձակէին բնիկներուն վրայ եւ զինուորները հրացաններով կը սպաննէին զանոնք:

Կիները ու մանուկները կը քաշէինկը տանէին եւ կիսամերկ ծախու կը հանէին, բերանաբաց կեցած խուռն բազմութեան առջեւ:

Ով որ առնել ուզէր զանոնք՝ կրնար առնել տանիլ:

Հնդիկներուն միակ բարեկամները Սալէզեան կրօնաւորներն էին որոնք իբրեւ քարոզիչ կը գործէին երկրին մէջ եւ կառավարութիւնը զանոնք եւս իրենց պաշտպանեալներէն պակաս չէր ատեր: Այս քարոզիչները հրաշունչ կոչ մը ուղղեցին վարչապետներուն, եւ սակայն առանց պատասխանի մնաց: Ի վերջոյ մամուլը ձեռք առաւ այդ դատն ու ստիպեց որ կառավարութիւնը միջամտէ:

Պատգամաւորի մը միջոցաւ քննութեան ենթարկուեցան Հնդիկներուն դէմ կատարուած ոճրագործութիւնները, կառավարիչը փոխուեցաւ եւ դեռ ողջ մնացած Հնդիկները Տաուսըն կղզիին վրայ գտնուող Սալէզեան առաքելութեան քով փոխադրուեցան: Այս Հնդիկներուն ամենամեծ բարերարներէն մէկն եղաւ Սալէզեան կրօնաւոր մը, Ֆաղնանօ, որուն պարտական է նաեւ գիտութիւնը Հրոյ երկրին մասին եղած ուսումնասիրութիւնը:

Ֆաղնանօ առաքելական կայան մը հաստատեց Տաուսըն կղզիին վրայ, կառավարութիւնը քանի տարուան համար կղզին վարձու տուաւ իրեն, եւ ահա Հնդիկները երկրին ամէն կողմերէն հոն խուժեցին, օգնութիւն հայցելով: Քարոզիչներուն համար ահագին ծախս էր այս, եւ միայն մասնաւորներու բարեգործութեամբը կարելի կ'ըլլար հոգալ:

1893ին արեւելեան ծովեզրին վրայ երկրորդ կայան մըն ալ ծնունդ առաւ: Այնտեղ այր մարդիկը դաշտային աշխատանքներով զբաղեցան, կամ իբրեւ հովիւ եւ արհեստաւոր գործածուեցան. կիները կրցան իրենց տան գործերովը պարապիլ և տղաքը հիմնական ուսում ստացան եւ այսպէսով՝ երաժշտութեան եւ լեզուներու համար Հնդիկներուն ունեցած ձիրքը կրցաւ պէտք եղած կերպով զարգանալ: Սակայն բնութեան մարդոց կենսական զօրութիւնը խորտակուած էր այլ եւս: Վարձքի պայմանաժամը 20 տարին լրանալէ վերջ՝ Տաուսըն կղզին սոյն առաքելական կայանը դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ: Ռիօ Կըրանտէի մէջ գտնուող կայանը այժմ խնամք եւ ապաստանարան կուտայ Հրոյ երկրացիներուն, մինչեւ որ օր մը այն ալ վերջանայ բոլորովին:

1880ին Օնաներու թիւը տակաւին 3600 կը հաշուէր: Իրենց ծննդավայրին խիստ կլիմային տակ դեռ երկար դարեր կրնային ապրիլ անոնք: Սպիտակամորթերուն հետ շփում ունենալը բաւ եղաւ որ քանի մը տարուան մէջ նուազին, ատանորդուին: Այսօր 270 հոգի միայն մնացած են: Սալէզեան կրօնաւորներուն միջոցաւ չադատուածները, սպիտակամորթ նաբեկներէն փախչելով՝ գացին հարաւային լեռնոտ մասին անթափանցելի եւ ճախճախուտ անտառներուն մէջ. այնտեղ միայն ապահով կը զգային իրենք զիրենք: Բայց այնտեղ որսի կենդանիներէ եւ սնունդէ զրկուած ըլլալով՝ յամրօրէն մեռան կորան:

Եահգաններն եւ Ալաքալուֆները, որոնք խիստ բանուկ նաւային ջրանցքներու շրջակայքը կը բնակին, որով նաւաղ մօտ են սպիտակամորթերու հասողութեան սահմանին՝ առնէ ալ դուրսէն ներմուծուած տարափոխիկ հիւանդութիւններէ փճացան բոլորովին, թոքախտէ, կարմրուկէ եւ հարսանիթէ, բայց ոչ թէ վեներախտէ, ինչպէս ընդհանրապէս կը կարծուի: Մնացածն ալ ալքոլը լրացուց, ինչ որ անծանօթ էր իրենց մինչեւ այն ատեն: 1880ին 3000էն հալեցան գացին եւ առ առաւելն մինչեւ 70 հոգիի վերածուեցան: Կը խուսափին սպիտակներէն եւ կը փախչին կ'ապաստանին արեւելեան ջրանցքներուն խառնաշփոթ հիւսուածքին մէջ, այնտեղ ուր ոչ մէկ օտար մարդ կը գտնէ: Այսօր հազիւ 300 մնացած է անոնց թիւը, մինչ 1880ին դեռ 3000 կը ներկայացնէին անոնք:

(Շար.) ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ.

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվոլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ: Կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ:

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ գրադարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

Brebant Marseillaiseի սրահին մէջ **146 Ave. des Chartreux**

Կը նախագահէ ընկեր Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Բացման խօսք՝ ընկեր ՎՐԹ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկեր Գ. ՆԺԴԵՀ

կը նուագէ Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

կ'երգեն Օրիորդներ՝ Մ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ:

կ'արտասանեն ընկերներ՝ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ եւ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի **3** ֆրանք:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Զ.Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 5

ՍԱԼՈՆ ՖԼՕՐԻՏԻ ՄԷՋ, 7 ՐԻՒ ՎԱՆԹԻՒՐ

կը խօսի՝ Պ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

կը նուագէ Միութեանս ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը

երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւյլն.: կը ներկայացուի գաւեշտ մը: գեղարուեստական բաժինը կը տեւէ մինչեւ 12, որմէ վերջ կը սկսին պարերը

Մուտքը այրերու 7 եւ կանանց համար 5 ֆրանք:

ԹՈՔԱԽՏԻ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄ

ՏՈՔԹ. ՁԵՆՈԲի կողմէ

5, Rue MAUBEUGE, Paris (9)

Tél. Lamartine 83-87

Ընդունելութեան ժամեր 3—8:

Métro: N. D. de Lorette, Peletier, Cadet

Autobus: Carrefour de Châteaudun

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիա: Ձեկոյց նոր վարչութեան: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ:

Հ. Մ. Ը. Մ. բոլոր ֆութպոլիստները ստիպողաբար կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, au Claire de Lune սրճարանը, Փլաս տ'Իթալի:

ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ շրջանի Մանկապարտէզի Վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի անդամ և ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցին շէնքին մէջ, 19, rue de Paris, Gentilly: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ, 8 rue Danton (մէթրօ՝ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ): Կը խօսի՝ Պ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով՝ գեղարուեստական եւ մտաւորական շարժումը Խորհրդ. Հայաստանի մէջ:

Բանախօսութեան ընթացքին լուսարձակով ցոյց պիտի տրուին բազմաթիւ խիստ շահեկան եւ ցարդ անտիպ պատկերներ Հայաստանի գեղարուեստներուն շուրջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ - ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Օտտօ, սովորական հաւաքատեղին: Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Սալնոյ-Ջորի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւյլն.:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պոլսոյ կեդր. վարժարանի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Mr. le Prince: կը խօսին՝ Տիրան Իսկիկեան, երկրորդ եւ վերջին մասը իր դասախօսութեան՝ «Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ» եւ Պ. Դր. Յոնճէկիւլեան նիւթ ունենալով՝ «Կրկնութիւնը եւ անոր դերը»:

×

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ:

Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Դպրոցի սրահին մէջ

24, րիւ Րօժէ, Պանեօ

կը խօսի՝ Տոքթ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ «Քնէածական Թելադրութիւն եւ Ինքնաթելադրութիւն» նիւթին շուրջ:

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: Մուտքը՝ ազատ է:

16րդ Ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ ՏԻԿԻՆ Լ. ՇԱՆԹԻ

ի Պատիւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

ՌԸՆԷ ՄՕՊԷԼ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ

8-10 Rue d'ORIENT. Métro: Blanche et Abbesses

26 Մարտ, Կիրակի ցերեկ, ժամը 2.45ին

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ԿԱՅՍՐ (Լ. Շանթի)

(4 ԱՐԱՐ 8 ՊԱՏԿԵՐ)

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 15, 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Տիկիններ՝ Արմենուշ, Լիւսի Պետրոսեան, Լիւսիկ Պետրոսեան, Օր. Կ. Պետրոսեան: Պարոններ՝ Գազանճեան, Գրիգոր-Վահան, Թորոսեան, Կոթիկեան, Մեծատուրեան, Նիկողոսեան, Շահլամեան, Սանճագ, Սուրէն եւայլն:

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Օհան Գուրգէնի դերին մէջ

Տոքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9)   Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6   կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հաղորդակց. միջոցներ՝ Gare St. Lazare. Մէթրօ՝ Place Clichy եւ Liège

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e)   Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ճաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61   Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամեղութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ:

Բժշկումը կը կատարուի, X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Փուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 3—8: Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—4:

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPANի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք՝ Լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ Թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

ՎԱՐՁՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՊԷԼՎԻԼԻ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԷՐԶԵԱՆ ԹՐԻՔՈՅի գործարանի տեղափոխութեան առթիւ, վարձու են հետեւեալ աշխատանոցները (Bail à céder).

1.— Գետնայարկ, մէկ փիէս, ամսական 50 ֆր. վարձք:

2.— Ամբողջ առաջին յարկը, մէկ կողմը ամբողջութեամբ **vitré, électricité, force motrice, téléphone,** անհաւատալիօրէն աժան, տարեվարձք՝ 2400 ֆրանք. 6 տարի Bail.

Բացի Թրիքոյէ, ամէն գործի տրամադրելի:

Դիմել. — **S. TERZIAN, 20, Rue Mélingue**

Métro: Buttes Chaumont   Tél.: Botzaris 22-98

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ (*Polyclinique*)

Ա. ԾԱՀՊԱՂԼԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ: կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, Քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — Երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական՝ արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, լայներակութեան, — Թութքի (մայասըլ), վերջինս նաեւ ներարկումներով:

քննութիւն՝ արեան, Թուքի, մէզի եւյլն.:

կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական՝ լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը՝ ժամը 10-12:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (3)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Նոյն իսկ վարակուածներ կան, որոնք, հիւանդութեան հանդէպ անհատին բնական դիմադրութիւնը վարակման իբրեւ հետեւանք աճած ըլլալով, որոշ չափով կը պատրաստուին ծանր թոքախտի յարձակումին դէմ:

Այս ամէնը ցոյց կուտան, որ թոքախտը, մշակուելու համար, կը պահանջէ յարմար հող, ճիշդ ինչպէս հունտը, որ, եթէ ժայռի մը վրայ իյնայ, կը չորնայ ու կը փճանայ: Բոլորս ալ վարակուած ենք, բայց բոլորս ալ կը բժշկուինք, դժոխային հունտը, որ մանրէն է, չի բուսնիր: Վարակուած վեց մարդոց մէջէն մէկն է միայն, որ թոքախտաւոր կը դառնայ: Ճիշդ է որ այդ ալ շատ է:

Յաճախ հիւանդութիւնը կը յայտնուի վարակուելէն շատ ուշ, տարիներ, տասնեակ տարիներ յետոյ: Ատոր համար է, որ կ'ըսուի. — Զափահասին թոքախտը վերջին տունն է այն երգին, զոր ան սկսած է երգել օրօրոցին մէջ:

5— ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԳ ՄԸ ՎԱՐԱԿՈՒԱԾՆԵՐ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ԿԸ ՀԻՒԱՆԴԱՆԱՆ, ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՆ

Այդպէս կը պատահի նախ անոր համար, որ վարակումը սաստիկ եղանակով մը եւ կրկնուած ձեւով մը կատարուած է:

Այդպիսի պարագաներու մէջ, մանուկը չի կրնար դիմադրել, այլ կը յաղթուի յարձակող մանրէներուն ուժին տակ: Ահա թէ ինչո՛ւ կարեւոր է մաքրութիւնը, մեկուսացումը, այսինքն զգուշանալ նուազագոյն շփումներէն եւ փոխանցման կարելիութիւններէն:

Եւ երկրորդ անոր համար, որ ուրիշ ազդակներ կուգան սրել ու սաստկացնել Քոխի մանրէներուն ազդեցութիւնը: Մարդկային մարմինը թերեւս կրնար ինքզինք պաշտպանել մէկ թշնամիի դէմ, բայց անկարող կը դառնայ թշնամիներու դաշնակցութեան մը դէմ: Այդ պարագան ցոյց կուտայ կարեւորութիւնը, անհատին ներքին միջավայրէն զատ, հաւաքականութեան արտաքին միջավայրին, ուր կ'ապրինք բոլորս, — այսինքն կեանքը, զոր կը վարենք: Կարելի է հասարակաց միջավայր անուանել այն շրջապատը, ուր կ'ապրինք, ինչպէս անհատական միջավայր՝ իւրաքանչիւրին կազմախօսութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ աղքատ տղաքը 5 կամ 10 անգամ աւելի կը վարակուին, քան հարուստ տղաքը: Ալքոլամոլներու զաւակները 3 կամ 4 անգամ աւելի կը վարակուին, քան ժուժկալներու զաւակները: Ինքնին հասկնալի է այս պարագան: Աղքատ, տգէտ, թափթփած, աղտոտ միջավայրի մը մէջ վարակման դէպքերը բազմաթիւ են, որովհետեւ ոչ մէկ նախազգուշութիւն կը կատարուի: Անհրաժեշտ դրամը կը պակսի, տղաքը դէշ կը սնուցանուին, հետեւաբար նուաղ կը տոկան: Նոյն այդ տղաքը, կեանքի լաւագոյն պայմաններուն մէջ դրուած, պիտի կրնային ամենայն ապահովութեամբ յաղթել Քոխի մանրէներուն արշաւանքին:

Զափահասներուն համար, անբաւական սնունդը, ալքոլամոլութիւնը, փակ ու մութ բնակարաններու մէջ կեանքը, գերյոգնութիւնը, դրդիչ փոշիներու շնչառութիւնը զօրաւոր դաշնակիցներն են թոքախտին: Ասոնք են այն պատճառները, որ, զանազան ժողովուրդներու մէջ, երկար ատեն փճացուցին ու կոտորեցին որոշ դասակարգեր (բանտարկեալներ, յիմարանոցի հիւանդներ, վանքերու բնակիչներ), նոյն իսկ քաջառողջ եւ յաղթանդամ մարդիկ (ոստիկաններ, զինուորներ): Եւ այս՝ մինչեւ որ վարժութիւն դարձաւ բանալ պատուհանները, հոգ տանիլ մաքրութեան, մարմնամարզ ընել, եւայլն: Այս պարզ նախազգուշութիւնները չափազանց ազդեցիկ էին: Ահա թէ ինչո՛ւ կը կազմեն միակ ուղին, որուն պէտք է հետեւիլ պայքարելու համար աղէտին դէմ: Բայց այդ մասին քանի մը օրինակներ. — Տոքթ. Թրիւտօ խումբ մը ճագար առաւ, թոքախտ ներարկեց եւ արձակեց կղզիի մը մէջ, առատ սնունդ տալով անոնց: 80 առ հարիւրը աղէկցան: Ուրիշ խումբ մը ճագար ևս, թոքախտ ներարկելէ յետոյ, փակեց մութ ախոռի մը մէջ, եւ երբեմն երբեմն սնունդ տուաւ: 80 առ հարիւրը մեռան: Զիքակոյի կենդանաբանական պարտէզին մէջ ժամանակ մը սովորութիւն էր ամէն ձմեռ կապիկները փակել ապակեայ վանդակներու մէջ: Խեղճ կենդանիները կը մեռնէին թոքախտաւոր դառնալէ յետոյ: Ինչ ըրին, օգուտ չըրաւ: Ցուսահատ, արձակեցին պարտէզին մէջ: Եւ այն կապիկները, որոնք հիւանդ կը կարծուէին, անմիջապէս աղէկցան բաց օդին մէջ:

Դեռ պիտի խօսինք այդ մասին, երբ կարգը գայ արհեստներու: Սակայն հիմակուընէ ըսենք հետեւեալը. —

Չի բաւեր գիտնալը թէ իւրաքանչիւր անհատ ի՛նչ [...] նայ եւ պարտի ընել անձնապէս, զգուշանալու համար [...] վարակուելէ կամ տարածելէ թոքախտը, այլ պէտք [...] նաեւ ընդհանուր միջոցներ ձեռք առնել, ժողովուրդ[...] աղքատ դասակարգին օժանդակել, եւ բարձրացնել [...] առողջական եւ ընկերային պայմանները, հայթայթել [...] որ կը պակսի՝ մեր ներկայ պայքարին յաջողութեան [...] մար: Բժիշկին կողքին, որ կը խնամէ հիւանդները [...] զօրացնէ տկարակազմները, եւ ժողովուրդին կը [...] վեցնէ թէ ի՛նչպէս պէտք է ապրիլ առողջ եւ կայտ[...] պէտք է որ մարդասէրը, խնամասէրը, օրէնսդիրը [...] շադրութիւն դարձնեն այդ ծանր հարցերուն վրայ: [...] քախտին դէմ, աղքատը ոչինչ կրնայ ընել մեն - մ[...]

6— ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՃԱՆՉՑՈՒԻ ԹՈՔԱԽՏԸ

Թոքախտին ընթացքը անհունապէս փոփոխական [...] Ըսինք թէ թոքախտը կրնայ մեզ վարակել ամէն տարի[...] ընթացքին, մեծ ու պզտիկ, ինչպէս կը վարակէ մեր [...] քին բոլոր գործարանները: Երբեմն այնքան թեթեւ կ'ը[...] լայ, որ ինքն իրեն կ'անհետանայ, առանց զգալի ըն[...] իր ներկայութիւնը: Երբեմն ալ այնքան ծանր կ'ըլլա[...] որ կը մեռցնէ ենթական քանի մը շաբթուան մէջ:

Ամէնէն սովորական ձեւն է թոքերու յամրընթա[...] հիւծախտը, որ տարինե՛ր կը տեւէ: Կը պատահի որ [...] թական երկար ատեն առողջ երեւի եւ պահէ աշխատ[...] կարողութիւնը: Եթէ երբեք ճիշդ է որ պէտք չէ մարդ[...] կը դառնել իրենց երեւոյթէն կամ դիմագիծէն, առաւ[...] բոլորովին ճիշդ է թոքախտին համար:

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ 1933
24 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2145 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԵՐԿՈՒՆՔ

Ուրեմն, Հանրապետական Ֆրանսան ալ, վտանգուած զգալով «հայրենիքն ու ցեղը», կը փորձէ ոտքի կանգնիլ, ինքզինքը պարտադրել նոր նշանաբանով մը, — «Միութիւն Ազգին Համար»:

Երէկ տուինք նոր կազմակերպութեան հանդանակին հիմնական մասերը:

Քիչ անդին ամփոփած ենք առաջին ճառերը, որոնք աւելի կը պարզեն հետապնդուած նպատակը:

Ի՛նչ խօսք որ, յետաշրջական է խլրտումը, եւ ներշնչուած՝ Սեւ (ֆաշական) եւ Թուխ (Հիթլէրական) շապիկաւորներու գործունէութենէն:

Բայց, բառերը չեն որ արժէք ունին այստեղ, այլ երեւոյթը:

Շրջելով բառերը եւ նոր բովանդակութիւն դնելով անոնց մէջ, Ֆրանսայի, ինչպէս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ազգայնական տարրերը կը ձգտին մէկ նպատակի, — Միութիւն եւ Զօրութիւն:

Ուրիշ խօսքով, անոնք այլեւս անհանդուրժելի, աղետաբեր կը նկատեն Մեծ Պատերազմէն ի վեր տիրապետող տեսութիւններն ու վարիչները, եւ կ'առաջարկեն նոր դաւանանք, նոր առաջնորդ:

Ահաբեկ՝ բոլշեւիկեան փոթորիկէն եւ ընկերվարութեան յառաջուն վերելքէն, խռոված՝ անհամար բազմութիւններու յարատեւ խոյանքէն որ կը սպառնայ ընկալեալ սովորութեանց եւ դարաւոր դիրքերու, անոնք, նոր առաքեալները, կ'ուզեն կեանքի անիւը դարձնել դէպի ետ: Այսինքն, վերահաստատել անհատներու գերակշռութիւնը, զօրացնել իշխանաւորներու թաթը, եւ ամուր պահել դիրքերը:

Մուսոլինին ու Հիթլէրը սրած են ախորժակները:

Եւ որովհետեւ դրացիներու ներքին վերանորոգումն ու զօրացումը ամէն բանէ առաջ կը սպառնան հաշտութեան դաշնագիրներուն, բնականօրէն մտահոգութեան մատնուած են նախ եւ առաջ յաղթականները: Ամէնէն առաջ՝ Ֆրանսան, որուն գերազանցութեան ոչ Իտալիան կը հանդուրժէ, ոչ ալ մանաւանդ վրէժխնդիր Գերմանիան:

Սոսկ ճարտասանական փորձ մը չէ որ կը կատարէ թթու ազգայնական մը, Ֆրանքլէն Պույեօն, աղաղակելով Ալզասի պողոտաներուն վրայ.

— «Վտանգուած է ցեղը, վտանգուած այնպէս ինչպէս չէր եղած 1814էն ի վեր: Կ'ըսեմ՝ 1814էն, ոչ թէ 1914էն ի վեր: Եօթը տարիէ ի վեր, պատրանքներով սնանեցանք: Եօթը տարի յետոյ, ահա կ'արթննանք, դէմ դիմաց գտնուելով Հիթլէրի հետ»:

Այստե՛ղ է գլխաւոր գաղտնիքը՝ նոր եւոյթին:

Մարտ 21ին, Գերմանիոյ խորհրդարանին բացման առթիւ, «Փոցտամի ոգին» էր որ փառաբանուեցաւ: Ոգին՝ հզօր, միացեալ եւ կայսերական Գերմանիոյ, որուն վերահաստատման կը ձգտի Հիթլէր, — «Ֆիւրէր»ը: («Առաջնորդ»՝ ինչպէս «Տուչէ»ն, որ կը գործածուի Մուսոլինիի համար):

Արդ, «Փոցտամի ոգին» չի հանդուրժեր ո՛չ Վերսայլի, ոչ ալ այն միւս կապանքներուն որ նուաստացուցին Գերմանիան:

Դեռ աւելի առաջ երթալով, այդ ոգին կը թելադրէ զտել ցեղը (հակահրէական շարժում), վտարել միջազգային տեսութիւնները (պայքար բոլշեւիկներու եւ ընկերվարականներու դէմ), եւ մէկ դրօշի տակ համախմբել բոլոր գերմանածին, գերմանացեղ ժողովուրդներն ու երկիրները (ջնջում տեղական ինքնավարութեանց, կցում Աւստրիոյ):

Արդ, յաղթական Ֆրանսան չի կրնար անվրդով դիտել այս բոլորը: Մանաւանդ որ, իրենց ինքնուրոյն տեսութիւններով եւ գործերով, սեւ եւ թուխ շապիկաւորները իրար կը դիմաւորեն միեւնոյն ճամբուն վրայ:

Հո՛ղ կը պահանջէ Մուսոլինին, տեղաւորելու համար իր յառաճուն ժողովուրդը: Եւ կը պահանջէ Ֆրանսայէն, կամ անոր հաւանութեամբ:

Հողի կարօտ ունի նաեւ Գերմանիան, զրկուած ըլլալով իր բոլոր գաղթավայրերէն:

Այս պահանջը ճիշդ է որ կը բախի միջազգային դաշնագիրներու, բայց ամէնէն առաջ ուղղուած է, նորէն, Ֆրանսայի դէմ:

Ուրեմն, «վտանգուա՛ծ է հայրենիքը»: Եւ Փարիզի ազգայնականներն ալ պահանջ կը զգան միացեալ ճակատի եւ զօրաւոր ձեռքերու: «Միութիւն՝ ազգին համար», ինչպէս պիտի ըսէինք մենք, պատերազմէն առաջ, եւ ինչպէս կ'ըսենք հիմա, նորանոր բացատրութիւններով ու նշանաբաններով:

Համատարած երկունքի մը բռնուած է բովանդակ աշխարհը: Բայց, ոչ մէկ տեղ այնքան ուշագրաւ է պատկերը, որքան երեք սահմանակից երկիրներուն, Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ:

1917էն ի վեր զարհուրելի երկունքի մը բռնուած է Ռուսաստանն ալ — աշխարհի մէկ վեցերորդը:

Սակայն, ուրի՛շ բան է Ռուսաստանի պարագան: Միւս բոլոր պետութիւնները բնազդաբար ճակատ կազմած են անոր յեղափոխական յորձանքին առջեւ, թոյլ տալով որ ինքն իր մէջ գալարուի եւ ծխի կամ փլի:

Մինչդեռ, նոր երկունքը՝ Միջին եւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, արդէն դէմ դիմաց կը հանէ վիթխարի եւ սահմանակից՝ մրցակից ուժեր, ուղղակի սպառնալով խաղաղութեան:

Թունդ ազգայնական է նոր երկունքը, վրէժխնդրական եւ յարձակողական: Եւ տարով իսկ, աւելի ընդունակ՝ ծխուն ականներ պայթեցնելու, Եւրոպայի պորտին վրայ:

Եսի, ուժի պաշտամունքն է որ կը լլկէ միտքերը, եւ խորապէս կը ճեղքէ, կը խախտէ հաստատուն հաստատութիւններ:

Ոչ միայն երկունք, այլ եւ հրաբուխ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է»

ՆՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ

Պ. Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն եւ Լուի Մառէն, ֆրանսական նոր հոսանքին հիմնադիրները, անմիջապէս գործի սկսան, եւ այս միջոցին կը շրջին գաւառները: Առաջին ճառը խօսեցան Ստրազպուրկի մէջ: Բացատրելով անհրաժեշտութիւնը նոր կազմակերպութեան — «Միութիւն Ազգին Համար» — Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն շեշտեց.

— Մենք յստակօրէն կը տեսնենք վտանգը որ ամէն օր աւելի կը սպառնայ մեր հայրենիքին: Մեզի համար՝ բացարձակ ճշմարտութիւն է թէ միայն ամբողջ ազգին Միութիւնը կրնայ կանխել այդ վտանգը: Գիտենք որ խորհրդարանը, կամաւոր կուրութեամբ կամ կուսակցութեանց, ազանդներու շահերը պաշտպանելու համար, հակառակ է այս Միութեան: Մենք վճռած ենք այդ Միութիւնը պարտադրել խորհրդարանին, հանրային կարծիքին անդիմադրելի պոռթկումով: Վտանգի տակ է ցեղը, այն աստիճան որ երբեք տեսնուած չէր 1814էն ի վեր: Կ'ըսեմ՝ 1814էն, եւ ոչ թէ 1914էն ի վեր: Եօթը տարիէ ի վեր, ապրեցանք պատրանքներով. եօթը տարի յետոյ՝ ահա կ'արթննանք, դէմ դիմաց գտնուելու համար Հիթլէրի հետ: Փրկութիւն չկայ, եթէ չխոստովանինք մեր սխալը: Իսկ խոստովանելէ յետոյ, մենք չգոհանանք հառաչելով, այլ վճռենք փոխել: Ո՞վ պիտի ստանձնէ փոփոխութեան նախաձեռնութիւնը: Երկիրը կը տառապի պետերու տագնապէ մը: Դժբախտաբար չգտաւ այն պետերը՝ վարիչները որոնց արժանի էր: Այն պետերը զօրս ունեցաւ, ծածկեցին ճշմարտութիւնը: Երկիրը թմնաւորուած է ստութեամբ, եւ պէտք ունի ճշմարտութեան բուժումին: Այլ եւս չենք ուզեր թշուառ մարդիկ՝ կապուած թշուառ շահերու: Ներկայ վարիչները չեն ուզեր միութիւն: Կա՛մ միութիւնը պիտի պարտադրենք անոնց, եւ կամ պիտի վռնտենք: Տասնըեօթը տարի առաջ, ի՞նչ պիտի ըլլար աշխարհը, առանց Ֆրանսայի: Եւ սակայն, 14 տարիէ ի վեր Ֆրանսան կարծես աշխարհէն ներողութիւն կը խնդրէ, զայն ազատած ըլլալուն համար: Միութեամբ պիտի փրկենք Ֆրանսական ազգը եւ Ֆրանսական ազգը պիտի փրկէ աշխարհը»:

Նոյն իմաստով խօսեցաւ Լուի Մառէն (Նախկին Նախարար), մանաւանդ ճաղկելով Պրիանի խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը եւ մատնանշելով գերմանական վտանգը.

— «Չկայ ազգ մը որ այնքան կապուած ըլլայ պատերազմին որքան Գերմանիան: Գերմանական երկրապաշտութիւնը շատ աւելի ռազմապաշտ է քան իտալականը: Փոխվրէժի գաղափարը վարակած է Գերմանացիներու մեծամասնութիւնը: Մենք արտօնեցինք ամէն բան, թոյլ տուինք որ ընեն ամէն բան: Գերմանիան երբեք այնքան յարձակողական չէր եղած Լեհաստանի եւ մեզ հանդէպ: Մուսոլինիի ճառերը ապահովութիւն չէին ներշնչեր արդէն: Իսկ ի՞նչ կը մտածէք Հիթլէրի ճառերու մասին, Ալզասցինե՛ր»:

ԸՆԴՀ. ԲՈՂՈՔ ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԻՆ ԴԷՄ

Նիւ Եորքի հրեայ նախկին պատերազմիկները բուռն պայքար կը մղեն, պոյքոթ կազմակերպելու համար գերմանական ապրանքներու դէմ: Ընկերակցութեան նախագահը կը յայտարարէ թէ արդէն իսկ յաջողած են ջնջել տալ երկու միլիոն տոլար արժողութեամբ ապսպրանքներ: Նիւ Եորքի գերմանական ներածումներու հարիւրին 80ը հրեայ առեւտրականներու ձեռքէն կ'անցնի:

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը հեռագրեց Պերլինի ամերիկեան դեսպանին՝ թէ հակահրէական բռնութիւնները խոր սրտնեղութիւն կը պատճառեն երկրին մէջ:

Եկեղեցիներու դաշնակցութիւնը բողոքագիր մը կը պատրաստէ, որ կիրակի օր պիտի կարդացուի բոլոր երկիրներու բողոքական եկեղեցիներուն մէջ: Իսկ երկուշաբթի օր հսկայական միթինկներ պիտի գումարուին Նիւ Եորքի Հրեաներուն կողմէ եւ Մ. Նահանգներու գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Անգլիոյ «Հակապատերազմեան Կոմիտէ»ին կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով գերմանական դեսպանին, հարցարան մը յանձնեց Գերմանիոյ խաղաղասէրներու, ընկերվարականներու եւ Հրեաներու կացութեան մասին: Կ'ըսուի թէ դեսպանը խոստացած է քննութիւն մը կատարել տալ եւ արդիւնքը հաղորդել Կոմիտէին: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, դեսպանը ըսած է թէ գերմանածին Հրեաները այսուհետեւ լաւ աչքով պիտի դիտուին, բայց թէ միեւնոյն ընթացքը կարելի չէ բռնել անոնց հանդէպ որ արեւմուտքէն կուգան:

Վիլնայի (Լեհաստան) հրեայ հասարակութիւնը որոշեց բողոքագիր մը ղրկել Ազգերու Դաշնակցութեան, հակահրէական հալածանքներուն առթիւ:

Լեհական բանակի հրեայ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարելով, որոշեց բողոքել Գերմանիոյ վերաքննական ընթացքին դէմ. (Լեհաստանէն հողեր պահանջելու խնդիր):

Կայսերական գերդաստանը պիտի վերահաստատուի՞ն

Մարտ 22ին բացուեցաւ Փրուսիոյ ազգ. ժողովը, նախագահութեամբ զօր. Լիցմանի, որ երիցագոյն անդամն է: Հիթլէրականները, թիւով 211 հոգի, իրենց զինուորական համազգեստը հագեր էին: Նախագահին ճառէն յետոյ, խօսք առաւ հիթլէրական երեսփոխաններուն պետը, Քուպէ, որ գրաւած էր Փրուսիոյ վարչապետին՝ ընկերվարական Օթթօ Պրաունի թափուր աթոռը: Այս առթիւ չարութեամբ դիտել տուաւ թէ՝ Պ. Պրաուն նախընտրած է լքել իր կուսակցութիւնը եւ արտասահման ապաստանիլ: Ճառախօսը ողջունեց վեց աւստրիացի պատուիրակները, յայտարարելով թէ Գերմանիոյ նպատակն է կազմել մեծ պետութիւն մը՝ որուն մաս պիտի կազմէ նաեւ Աւստրիան: Յետոյ յիշեց թէ մարտ 22ը տարեդարձն է Վիլհէլմ Ա. կայսեր ծնունդեան: «Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է թոյլ տրուի մեզ յոյս յայտնելու թէ պիտի հասնի այն օրը ուր Հոհէնձոլէրններու բազը պիտի կառավարէ նոր Փրուսիան եւ Գերմանիան»:

Հիթլէրականները ուժգնօրէն ծափահարեցին այս խօսքերը:

ԱՐԾԱԹ ԴՐԱՄ՝ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

Երկուշաբթի օր հրապարակ պիտի հանուին արծաթ դրամներ, տասը եւ քսան ֆրանքնոց, որոնց համար օրէնք մը քուէարկուած էր 1928 յունիս 25ին: (Կարգ մը թերթեր կ'ըսեն թէ նախ տասնոցները պիտի հանուին, յետոյ քսաննոցները): Պանք տը Ֆրանսը արդէն պատրաստ ունի 1 միլիառ 500 միլիոն ֆր. արժողութեամբ նոր դրամ, նաեւ հարիւր ֆրանքնոց ոսկեդրամ: (Այս վերջինը մէջտեղ չպիտի հանուի առ այժմ):

Գալով նիքէլէ հինգ ֆրանքնոցներուն, տակաւին պատրաստ չեն:

«Մաքրագործում» սուրիական սահմանին վրայ

ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆ ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Թուրքեւսուրիական սահմանային խառն յանձնաժողովին նիստերու ժամանակ Թուրք պատուիրակութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն ընծայած է սահմանային շրջաններու ապահովութեան խնդրին:

Սուրիոյ պատուիրակներն ալ իրենց երկրին համար կենսական խնդիրներու վրայ ծանրացած են:

Որոշուած է փոխադարձաբար մաքրագործում մը կատարել սահմանային շրջաններուն մէջ: Սահմանային շրջաններէն դէպ ի ներսերը պիտի փոխադրուին բոլոր գրգռիչ եւ վնասակար մարդիկը:

Սուրիոյ պատուիրակութեան նախագահ Պ. Լավասթրի առաջարկով, գլխաւորաբար հետեւեալ խնդիրները վիճաբանութեան ենթարկուած են:

Ա. — Սահմանային շրջաններու բնակչութիւնը փոխադարձաբար ազատ պէտք է ըլլայ իր արտադրութիւնները Սուրիայէն Թուրքիա եւ Թուրքիայէն Սուրիա անցընելու:

Բ. — Սահմանային շրջաններէն հեռացնել այն անձերը, որոնք, առիթի կը սպասեն՝ մաքսանենգութիւն կատարելու համար:

Գ. — Սուրիոյ բանտէն փախչելով Թուրքիա ապաստանած սուրիացի աւազակները Սուրիոյ պիտի յանձնուին:

Պաշտօնապէս յայտնի չէ թէ այս խնդիրներուն մասին ինչ որոշումներ տրուած են, բայց եւ այնպէս կը կարծուի թէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը ընծայուած է Թուրքիոյ դէմ գրգռութիւն կատարողները Սուրիոյ խորերը ղրկելու խնդրին:

Սահմանային յանձնաժողովը իր գործը աւարտած ըլլալով, Սուրիոյ պատուիրակները իրենց երկիրը վերադարձած են:

⁂ Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանները վերջնական կերպով ճշդելու նպատակով անցեալ տարի Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ կազմուած յանձնախումբն ալ սկսած է նիստ գումարել Պէյրութի մէջ:

Յարձակում Պէյրութի մէջ

ՀԱՅ - ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պէյրութի «Լա Սիռի» թերթը կը գրէ (15 մարտ). —

Երկուշաբթի երեկոյ, մօտաւորապէս երկու հարիւր հոգիէ բաղկացած խումբ մը Հայեր, Դամասկոս փողոցին հայ կաթոլիկ Պատրիարքարանը երթալով, փորձեցին Առաջնորդարանէն ներս մտնել: Քանի մը հաչակաւոր համայնավարներու դրդումով գրգռուած ամբոխը խմբովին աղմուկ բարձրացուց եւ սպառնալիքով, գոռմն գոչելով պահանջեց որ հաց կամ աշխատանք տրուի:

Ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութիւն քաշեց ցուցարարները ցրուելու համար: Այս վերջինները, համայնավար առաջնորդներու խրախուսանքով միշտ ալ կը վերադառնային, ցոյցը շարունակելու համար:

Բազմաթիւ հայ կիներ գործօն մասնակցութիւն կը բերէին կռիւին, որ հետզհետէ կը սաստկանար: Հարկ եղաւ ոստիկանական ուժեր ուղել: Վերջապէս կարելի եղաւ զսպել ըմբոստ ցուցարարները, որոնցմէ 12 հոգի եւ երկու կին ձերբակալուեցան: Պայքարի ընթացքին ցուցարարները քարերով կոտրած են Պատրիարքարանի ապակեփեղկերը:

Այս առտու ձերբակալուածները ձեռնակապով դատարան փոխադրուեցան, առաջին հարցաքննութեանց ենթարկուելու համար:

Իսկ արաբական թերթ մը եւս նկարագրելով դէպքը, կ'աւելցնէ. —

Թշուառներէն 300 հոգի Դամասկոս փողոցի Հայոց Պատրիարքարանը դիմեցին եւ սկսան պոռալ «հաց կ'ուզենք, անօթութենէ կը մեռնինք»: Կիներ ու երախաներ կը գտնուէին անոնց մէջ: Պատրիարքի փոխանորդը զանոնք տեսնելուն պէս վախցաւ եւ ոստիկանութեան հեռաձայնեց: Ոստիկանական ուժեր հասան եւ ցրուեցին ցուցարարները: Գրգռիչները ձերբակալուեցան եւ ոստիկանատուն տարուեցան:

Հրկիզեալներու մէկ մասը կը պահանջէ որ Հայաստան փոխադրուին եւ այդ նպատակով ալ դրամ հաւաքել սկսած են: Բայց քաղաքական եւ միջազգային հայ եւ պետական հոսանքներ այս ծրագրին հակառակ կը գործեն, կարգ մը քաղաքական հաշիւներով: Անոնք գործիք կը դառնան մեծերու շահերուն ու հաշիւներուն եւ կը ծախեն տկարները:

Մոսկուան դժգոհ՝ Հռոմի քառակցութենէն

Խորհրդային մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Պ. Մաքտոնըլտի այցելութիւնը եւ Պ. Մուսոլինիի հետ մշակած ծրագիրը կը համարէ նոր դաւ մը՝ Խորհրդային Միութեան դէմ: «Իզվեստիա» խմբագրական մը գրած է հետեւեալ խորագրով. — «Ծրագիր հակախորհրդային խմբակցութեան»: Միւս թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Անգլիա եւ Իտալիա դաւեր կը նիւթեն Հիթլէրի հետ, Ռուսիան անդամատելու համար:

⁂ Անգլիական կարգ մը թերթեր ձախողած կը համարեն Պ. Մաքտոնըլտի առաքելութիւնը:

⁂ Պ. Նորման Տէյվիս, Ազգերու Դաշնակցութեան ամերիկեան պատուիրակը, Եւրոպա կուգայ արտակարգ լիազօրութիւններով: Պիտի զբաղի թէ տնտեսական համագումարով, թէ զինաթափութեան եւ Հռոմի մէջ մշակուած ծրագրով:

Լիոնի սպանութիւնը քաղաքակա՞ն գործ է

Գրած էինք թէ միապետական Ռուս մը, Սկօրկին, սպաննուած է Լիոնի մէջ: Ոստիկանութիւնը տակաւին չէ կրցած լուսաբանել խնդիրը: Սպանութիւնը կատարուած է ամայի վայր մը, տառուն կանուխ, մուրճով կամ կացինով: Ժամը 5ին շուն մը անդադար կը կաղկանձէր, եւ անոր շնորհիւ կարելի եղաւ գտնել դիակը: Ստուգուած է որ Սկօրկին շատ կը զբաղէր քաղաքական խնդիրներով: Սենեակին մէջ գտնուած են ոչ միայն ռուս միապետական թերթեր (Վօզրօժտէնիէ եւն.), այլեւ Փրանսերէն գիրքեր՝ Խորհրդային Միութեան մասին: Անդամ էր ռուս տարագիր սպաներու միութեան, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի մէջ:

Դիակին վրայ գտնուեցաւ թղթապանակ մը, 260 ֆրանքով, բայց հաստատուած է որ ունէր նաեւ ուրիշ թղթապանակ մը եւ միշտ վրան կը պահէր: Այս վերջինը չէ գտնուած:

Պահ մը սիրային արկածի վերագրուեցաւ սպանութիւնը, բայց ոստիկանութիւնը աւելի շատ կը հաւատայ քաղաքական շարժառիթներու:

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

II.

Նիւթապաշտ վարդապետութեան առաջնայ ինքն ալ սակայն ԳԱՂԱՓԱՐԻ պաշտամունքն ունէր :

Ի՞նչպէս կրնար ուրանալ այդ գաղափարի աճարկու դերը նոյն իսկ Ֆրանսական Յեղափոխութեան մէջ, ուրկէ կը սլանար Ժան Ժաք Ռուսոյի թեւերուն վրայ : Ի՞նչպէս ուրանար Մածծինիի, Գարիպալդիի դերը իտալական վերածնունդի արեւմուտքով, այլ եւ փառահեղ շարժումներուն մէջ : Ի՞նչպէս ժխտէր Կարլ Մարքս իր սեփական, հսկայական դերը նորագոյն պատմութեան յեղյեղումներու, աշխատաւորական շարժումներու ծագման ու զարգացման մէջ :

Գաղափարը եւ գաղափարական անհատները, այո՛, տեղ ունին պատմութեան մէջ, բայց այդ տեղը երկրորդական է, ստորադաս է : Մարդիկ, այո՛, իրենք կը կերտեն պատմութիւնը, բայց ոչ երբեւ ուրոյն, տիրական ազդակ, այլ սոսկ սպասաւոր տնտեսական ամենակարող ազդակներու : Գաղափարը՝ որքան ալ վսեմ ու թոփիչ՝ անզօր է, երբ տնտեսական, առարկայական պայմանները հասունցած չեն՝ զայն ընդունելու, մարսելու եւ իրագործելու համար :

Հասունցած չէին այդ պայմանները նաեւ Ֆրանսական Յեղափոխութեան միջոցին — եւ ահա թէ ինչու վիժեցան Ժան-Ժաք-Ռուսոներու եւ Միրաբոներու երեք լուսազեղ քոյր-գաղափարները — Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն — վիժեցան զարնուելով իշխող ու հզօր դասակարգերու ընդդիմութեան, վիժեցան այն օրէն, երբ Ռոբէսպիէռ՝ ժանժաքի մեծագոյն աշակերտը՝ իր գլուխը դրաւ գիլյոթինի տակ ...

Բայց ահա կը բարձրանայ նոր դասակարգ մը — կ'ըսէ Կարլ Մարքս — ահա մեքենական արդիւնաբերութեան զարգացման հետ, գործարաններու ծուխէն ու մուխէն հանդէս կուգայ նոր դասակարգ մը՝ ընչազուրկ եւ իրաւազուրկ ընդհանրութիւնը՝ որ աճելով, հետզհետէ զօրանալով, պիտի նուաճէ քաղաքական իշխանութիւնը եւ կացութեան տէր դառնալով, պիտի իրագործէ ստուգանաբար հաւասարութեան ու արդարութեան աւետաբանը, ջնջելով բոլոր դասակարգային անջրպետները ... Անշուշտ, բացարձակ հաւասարութիւնը անհնարին է, ինչպէս եւ անհնարին ու անըմբռնելի է բացարձակ ազատութիւնը, որ համանիշ է սանձարձակութեան ու անիշխանութեան — մարդիկ կը ծնին տարբեր ընդունակութիւններով ու հակումներով — բայց ամէնքը, կ'ըսէ Մարքս, պիտի վայելեն բնութեան սեղանի բարիքները, իւրաքանչիւրը ըստ իր աշխատանքի ու տաղանդի եւ պիտի վերանան դանդուածներու անօթութիւնն ու թշուառութիւնը եւ պիտի դադրին անոնց յուսահատ գալարումները կեանքի անհաւասար պայքարի մէջ ...

×

Զափազանցութիւններ կան, ըսի, մարքսեան նիւթապաշտ պատմահայեցողութեան մէջ : Իրաւունք ունի հոչակաւոր գիտնականը, երբ տնտեսական ազդակներու խաղով կը լուսաբանէ պատմութեան ընթացքին ծնունդ առած բոլոր քաղաքական ու ընկերային շարժումները, իրաւունք ունի, երբ նոյն ուժերով կը բացատրէ մարդկային հասարակութեան էվոլիւսիոնը հնադարեան գերութեան շրջանէն մինչեւ միջնադարեան ճորտութիւնը եւ ժամանակակից « վարձու աշխատանքի » դրութիւնը : Բայց կը մեղանչէ, երբ զուտ նիւթական, տնտեսական պատճառներով կ'ուզէ մեկնաբանել մարդկային կեանքի բոլոր երեւոյթները, մասնաւորապէս մտքի գերագոյն արտայայտութիւնները — այսպէս կոչուած բարձր գաղափարաբանութիւնը — փիլիսոփայութեան դաւանանքները, կրօնի պէս — պէս հասկացողութիւններն ու սխտեմները, գեղարուեստի այլ եւ այլ ձեւերը ...

Կը մեղանչէ Կարլ Մարքս, երբ պատմութեան մէջ կը տեսնէ միայն ու միայն դասակարգային հակամարտութիւն ու պայքար եւ բոլորովին կ'անտեսէ ազգային պայքարները, որոնք լեցուցին ամբողջ 19րդ դարը եւ այսօր ալ դեռ կը շարունակուին : Կը մեղանչէր, երբ իր եւ Էնգէլսի անունը կրող « Կոմմունիստական Մանիֆեստի » մէջ — ասկէ 85 տարի առաջ — կ'ազդարարէր աշխարհին, թէ բանուորները չունին հայրենիք, ubi bene, ibi patria (ուր չահ կայ, այնտեղ հայրենիք) :

Պատրա՛նք մըն էր : Ընկերային շարժման ընթացքը ցոյց տուաւ, ընդհակառակն, որ իւրաքանչիւր երկրի աշխատաւորութիւնը, պրոլետարիատը բնաւ անտարբեր չէ դէպ ի իր ազգային արժանիքները, նախանձախնդիր է անոնց համար եւ պատրաստ է զէնքի ուժով պաշտպանել իր ազգի իրաւունքները ընդդէմ անիրաւ հակառակորդներու : Միւս կողմէ, պատմութեան ընթացքը ապացուցուց, որ ազգային բնազդը եւ հայրենիքի գաղափարը ժամանակի ընթացքին ոչ միայն չեն մարիր, չեն թուլնար մարդկային համայնքներու մէջ, այլ միշտ աւելի կը ընշտուին. եւ այսօր ամէնէն յետամնաց, կիսավայրենի ցեղերն անգամ մոլեռանդ նախանձախնդրութեամբ կը ձգտին իրենց տեղը գրաւել Արեւուն տակ ...

×

Մարքսի անունով կը յորջորջուի եւ այժմեան սովետական դրութիւնը Ռուսաստանի մէջ : Արտասովոր թիւրիմացութիւն : Մարգարէի անունը շատ անգամ են չարաշահութեան նիւթ դարձուցեր : Եւ նոյն ինքը Մարքս, օր մը, ի պատասխան այդ անխիղճ չարաշահողներուն կը նետէր Ֆրանսերէն լեզուով այս ցաւոտ բացագանչութիւնը · « Moi, je ne suis pas marxiste... » « Ես ինքս մարքսիստ չեմ » :

Ոչինչ առնչութիւն մարքսեան տեսութեան եւ Լէնին - Ստալինեան արիւնոտ դիկտատորութեան միջեւ : Հարկաւ, մէկ է վերջնական նպատակը — հողի ու արտադրութեան բոլոր միջոցները դարձնել համայնքի սեփականութիւն : Բայց տրամագծօրէն հակառակ են մեթոդները : Մարքս երբեք չէր կարող երեւակայել ընկերվարութիւնը առանց ազատութեան : Չէր կարող նաեւ երեւակայել, որ հողագործ Ռուսաստանը իր գաճաճ տնտեսութեամբ, իր անգրագէտ զանգուածներով ու միջնադարեան բարքերով 1917 թուականին, մէկէն ի մէկ ցատկելով դժոխքէն դուրս ցատկելով նետուէր ընկերվարութեան ծոցը : Մարքս քանիցս շեշտեր է, որ ընկերային յեղաշրջումը հնարաւոր է միայն բարձր, հարուստ, քաղաքակիրթ եւ դեմոկրատ ազգերու մէջ, ամէնէն առաջ Անգլիոյ մէջ, ուր բարձր է մտքի ու հոգիի մշակոյթը, ուր առատ են ու կատարելագործուած արտադրութեան միջոցները, ուր ուժեղ է մանաւանդ գործարանային կեանքի զարգացումը եւ ցայտուն է հակադրութիւնը դասակարգերու միջեւ, ուր վերջապէս խոր արմատ ձգած են պառլամենտական կարգերը : Այնտեղ եւ, բրիտանական աշխարհի մէջ, ընկերային նոր կարգերը կրնան հաստատուիլ էվոլիւսիոնի ճանապարհով, խաղաղ, անարիւն յեղաշրջումով, մեծամասնութեան դիկտատորութեամբ — եւ ոչ չնչին փոքրամասնութեան բռնի, դաժան մեթոդներով, ինչպէս այդ եղաւ Ռուսաստանում, ուր կառուցուած դրութիւնը ամէն բան է, բայց ոչ դեմոկրատի եւ ընկերվարութիւն...

×

Յիսուն տարի է, ինչ մարգարէի աճիւնը կը հանգչի Լոնտոնի մէկ արուարձանին գերեզմանոցում : Ի՞նչ պիտի զգար, եթէ հրաշքով մը վեր բարձրանար գերեզմանէն ու դիտէր աշխարհի պատկերը ... Մէկ կողմէն՝ աշխատաւորական զանգուածներու լայն ծփանքը, որ կ'ողողէ ողջ դեմոկրատ Արեւմուտքը, միւս կողմէն պահպանողական տարրերու այդ խոլական գինարբուքը Պերլինէն մինչեւ Ապենինեան լեռնաշղթան եւ Եգէական ծովը ... Պիտի չընկճուէր, անտարակոյս, այդ պղպջակ սիրտը : Պիտի խնդար, անտարակոյս, հիթլէրեան պարագլուխներուն վրայ, որոնք կ'ուզեն այրել, բնաջնջել ընել Կարլ Մարքսի վիթխարի ժառանգութիւնը, կ'ուզեն « այնպէս մը ընել, որ ասկէ յիսուն տարի յետոյ ոչ իսկ մեր հատիկ Գերմանացի որ եւ է գաղափար ունենայ Մարքսի ու մարքսեան վարդապետութեան մասին » ...

Անշուշտ, միջնադարեան ուժերը յաղթական գլուխ են բարձրացուցեր շարք մը երկիրներու մէջ, ժողովուրդները նորէն կը ճկեն իրենց պարանոցը մտրակին ու խարազանին առջեւ եւ պատերազմի արիւնազդեստ Մողոքը վերստին թափօր կ'ընէ այս վտատարխտ աշխարհի մէջ : Դիկտատորութեան աճարկու մեքենան կը ճզմէ աշխատաւոր զանգուածները, կը տրորէ ազատ խօսքը : Բայց ո՞րո՞նք են այդ երկիրները ... Միայն անոնք, որ դըժբախտ երբեք չեն ապրած ճշմարիտ ռամկավար — սահմանադրական կարգերու մէջ ... Թուրքիա, Ռուսաստան, Սերպիա, Աւստրիա, Իտալիա, Գերմանիա ... Բուն արեւմտեան դեմոկրատ ազգերը ապատ են վարակումէ, կը մնան անխոցելի : Հիթլէր մը աներեւակայելի է Անգլիոյ ու Ֆրանսայի մէջ, նմանապէս Պելճիքայի, Հոլանտայի, Զուիցերիոյ եւ սկանտինաւեան երկիրներու մէջ : Եւ եթէ հըրաշքով մը հիթլէրեան կամ ստալինեան սիստեմը յաղթանակէ այդ հորիզոններուն տակ, ապահովաբար տարի մը չպիտի ապրի ...

Մ · ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(Վերջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՋՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԱՍԻԱՆ՝ ԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

— :-: —

ԽԱՐՊԻՆ, 24 փետր · (Ցապաղած) · — Ի նկատի ունենալով այն չափազանց ծանր կացութիւնը, որ վերջերս ստեղծուեր է մանչուրեան հարցի վերաբերմամբ Ազգերի Դաշնակցութեան մօտ, մեր նորածին պետութեան՝ Մանչուքօ կառավարութիւնը յայտարարեց իր վերջին հանդիսաւոր քաղաքական որոշումը, որի համաձայն « ամէն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին իրականացնելու՝

ա) Բոլոր մաքսային խոչընդոտներու վերացումը :

բ) Ցեղային անհաւասարութեան ոչնչացումը, եւ

գ) Ասիական ժողովուրդների լիակատար ազատագրումը՝ համաձայն Մեծ Ասիայի վեհ գաղափարին :

Միեւնոյն ժամանակ Մանչուքօի արտաքին նախարարը կառավարութեան անունից առանձին հեռագրով դիմեց ճափոնական կառավարութեան վարչապետին, պատերազմական ու արտաքին նախարարներին եւ Ճափոնիայի լիազօր ներկայացուցչին ժընեւում :

Այդ հեռագրի մէջ նախ խնդրւում է անմիջապէս թողնել եւ հեռանալ Ազգերի Դաշնակցութիւնը, « նկատի ունենալով խաղաղութեան եւ Հեռաւոր Արեւելքի ժողովուրդների կեանքի բարօրութեան անհրաժեշտութիւնը » : Իսկ յետոյ պարզւում է կառավարութեան դիրքը, այսպէս · —

« Ճափոնիան եւ Մանչուքօն ձեռք ձեռքի տուած դուրս պիտի գան պայքարելու սպիտակ ցեղի աշխարհակալութեան դէմ, որի նպատակն է ստրկացնել ամբողջ Արեւելքը, օգտուելով վերջերս ծագած յարմար առիթից :

« Մանչուքօն եւ իր կառավարութիւնը խորապէս համոզուած են, որ արեւելեան բոլոր ժողովուրդները շուտով կը միանան ազատութեան կոխ մղելու եւ ընդհանուր ուժերով ձեռք բերելու իրենց անկախութիւնը, նշանաբան ունենալով՝

— « Ասիան միայն Ասիացիների համար » :

Հեռագիրը նորից պնդում է, որ « անհրաժեշտ է որքան կարելի է շուտ եւ անպայման թողնել Ազգերի Դաշնակցութիւնը, որ ամենամեծ եւ անհաշտ թշնամին է ասիական ժողովուրդների թէ' միութեան եւ թէ նրանց անկախութեան » :

Մանչուքօի ազգային քայլերգը բարձրագոյն իշխանութեան կողմից վաւերացուած է արդէն, ինչ որ արժանի է ուշադրութեան :

⁂ Նամակս թղթատարին չյանձնած, իմացայ որ ճափոնական կառավարութիւնը իր իսկ շահերի տեսակէտից քննելով, անհրաժեշտ համարած է քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութիւնից : Փետր · 23ի նախարարական նիստում տրուած է հետեւեալ վերջնական որոշումը · —

1— Հեռանալ Ազգերի Դաշնակցութիւնից եւ միեւնոյն ժամանակ խզել նրա հետ մինչեւ հիմա ունեցած բոլոր յարաբերութիւնները :

2— Այդ մասին հեռագրել Ժընեւում գտնուող լիազօր ներկայացուցիչ Պ · Մացուօկային, որ տեղեակ է արդէն իր բոլոր անելիքներին : Եւ

3— Մինչեւ փետրուարի վերջը սահմանադրութեան համաձայն, ընդունած այս վճիռը ներկայացնել Երեսփ · ժողովին եւ կայսեր հաւանութեան, որից յետոյ, մարտ 1ին յանձնել Ազգերի Դաշնակցութեան վերջին պաշտօնական յայտարարութիւնը Ճափոնիայի հեռացման եւ բոլոր յարաբերութեանց խզման մասին :

Այսպիսով, բացորոշապէս պարզըւում է, որ մինչեւ իմ նամակներիս ստացուելը այդ վերեւ յիշուած երկու պետութիւններն էլ արդէն դուրս կը գան Ազգերի Դաշնակցութիւնից :

Բայց մեզ հետաքրքրողը այդ չէ միայն · այլ նաեւ այն, թէ սրանից յետոյ ի՞նչ նոր քամիներ կը սկսեն փըչել ու ի՞նչպիսի ամպեր պիտի կուտակուին Հեռաւոր Արեւելքի քաղաքական հորիզոնի վրայ ... Եւ, արդեօք, ի՞նչ կարող ենք նրանցից սպասել մենք՝ գարնանային մեղմ, բարեբեր անձրեւ, թէ՞ խռովայոյզ կայծա՞կ, մրրի՞կ, փոթորի՞կ ու ամէնից վերջն էլ ադետաբեր կարկուտ կամ աւերիչ հեղեղ ...

Սակայն, ինչպէս ժողովրդական առածն ասում է՝ — Համբերութիւնը կեանք է : Ապա, ուրեմն, մենք էլ մի փոքր սպասենք ու այնուհետեւ կը տեսնենք :

Վ · — ՌՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ եւ ԻՏԱԼԻԱ

—·—

ԽՄԲ.— վերջերս կարգ մը գրոյցներ շրջեցան Թուրքեւիտալական յարաբերութեանց մասին՝ խռովելով Թուրք մամուլին ծանգիստը:

Գաղափար մը տալու ծամար այդ մասին, ստորեւ կ'ամփոփենք Միլլիէթի մէկ խմբագրականը, զոր գրած է Սղերդի երեսփոխան Մածմուտ սլէյ.—

Վերջին օրերս մտահոգութիւն մը պատեց հրապարակը: Կարծես պատերազմի ահազանգ կը հնչէ: Ականջէ ականջ եղած փսփսուքներուն եւ բացէն բաւած խօսքերուն մէջ, մեր ջիղերը պրկելու չափ սուտեր կան: Մանաւանդ Իտալիոյ եւ մեր յարաբերութեանց խանգարման մասին այնպիսի յերիւրանքներ կան, որոնց հաւատալու համար մարդ շատ տգէտ եւ շատ միամիտ ըլլալու է:

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ բացէ ի բաց ըսել այն զրոյցները որոնք ամսեղուկ ձեւով մէջտեղ հանուած են Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասին: Այդ զրոյցները այսպէս կրնանք ամփոփել:

— «Մուսոլինի յոյսը կտրած է Եւրոպայէն, Ֆրանսայէն: Ամէն օր աւելցող Իտալիոյ բնակչութեան համար Թուրքիոյ մէջ տեղ կը փնտռէ եւ կ'ուզէ եղեր... Իտալացիները կը պատրաստուին եղեր զօրք հանելու Անատոլու: Ֆրանսա հաւանած է ասոր եւ Իտալիան կը զգուէ եղեր որ Անատոլուի վրայ յարձակի... Իտալիա մինչեւ հիմա քանի մը հազար գաղթականներ հանած է Անատոլուի եզերքները: Անատոլուի ծովեզերքը ընկղմած իտալական շոգենաւի մը մէջ բազմաթիւ սպաներ կան եղեր... Մեր կառավարութիւնն ալ պարապ չէ կեցած Իտալիոյ այս բոլոր պատրաստութեանց հանդէպ: Զինուորական ստուգում («եօքլամա») կը կատարէ եղեր: Մեր հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին Միջերկրականի եզերքները կատարած վերջին ուղեւորութիւնները կապ ունին եղեր այս պատրաստութեանց հետ: Ուր է ուր չէ, պատերազմը պիտի պայթի եղեր»:

Եթէ խելքը գլուխը եւ մտացի մարդու աչքով դիտուի, դիւրութեամբ կը տեսնուի որ բանաւէլիք կողմ մը չկայ այս բոլոր զրոյցներուն մէջ: Մ'ըզք որ ասոնց նման զրոյցներու հաւատացողները, այս պատճառով գիրենք եւ ուրիշները մտահոգողները, չեն գիտեր թէ այդ զրոյցները ո՞րո՞նց կողմէ տարածուած են եւ ի՞նչ նպատակով:

Մեր մեծ թշնամիները անոնք են որ այս ձեւով կը պղտորեն մթնոլորտը եւ պատերազմի վտանգի յուզումը առաջ բերելով՝ ժողովուրդը կը զգրեցնեն աշխատելէ: Ապա թէ ոչ մենք Իտալացիները բարեկամ գիտենք եւ անոնցմէ բարեկամական վերաբերում մը կը տեսնենք:

Գլխաւորաբար երկու մեծ պատճառներ կան որոնք կը ժխտեն Թուրքեւիտալական պատերազմի մը հաւանականութիւնը:

1. Թուրքիա ինքնին ուժեղ, կարող պետութիւն մըն է:

2. Միջազգային յարաբերութիւնները, աշխահի կացութիւնները նպաստաւոր չեն այս տեսակ յարձակումի մը:

Արդարեւ, Թուրքիա իր պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած սատիճանով ուժեղ պետութիւն մըն է: Թրքական հողը այլեւս չի կրնար շահախնդրութեան եւ աշխարհակալութեան վայր ըլլալ մեծ պետութեանց համար: Կապիտն վարչութիւնը շատ ետ թողուց այդ շրջանը: Այսօր չկայ ազգ մը որ յարգանքով չյիշէ թուրք ազգին, հանրապետական բանակին անունը:

Ասկէ զատ, աշխարհը ջերմի բռնուած հիւանդի մը պէս կը դողայ եւ կը տապլտկի: Ամէն երկիր իրեն յատուկ պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք կ'առնէ: Ոչ ոք վստահ է վաղուան մասին: Օրէ օր վստահութիւնը կը պակսի այսօրուան քաղաքական եւ տնտեսական դրութիւններու (սիսթէմ) վրայ: Արտաքին տագնապներէ զատ, ամէն երկիր ներքին տագնապի եւ յեղափոխութեան սպառնալիքի տակ կ'ապրի:

Այս տեսակ մթնոլորտի մը եւ հոգեբանութեան մը մէջ ո՞վ է որ պիտի ուզէ նետուիլ օդային խաղի մը մէջ, որուն արդիւնքը յայտնի չէ, բայց եթէ լաւ մտածուի, դիւրութեամբ յայտնի կ'ըլլայ:

Մնաց որ, Իտալիոյ հետ մեր յարաբերութիւնը միայն բնականոն չէ, շատ անկեղծ ալ է: Ամէն առթի կը տեսնենք այս անկեղծութեան արտայայտութիւնները: Ինքը Պ. Մուսոլինի որեւէ առիթ չի փախցներ, ցուցնելու համար մեր երկրին եւ Մեծ Կազիին մասին իր ունեցած սէրը եւ յարգանքը որոնք կը բխին Թուրք բարեկամութեան իր տուած արժէքէն: Ամէն մարդ կը տեսնէ որ, Ժընեւի մէջ եւ բոլոր միջազգային խնդիրներու մէջ, Իտալիոյ հետ միասին կը քալենք: Ընդհ. խնդիրներու շուրջ տեսակէտի այս միութիւնը ոչ միայն որեւէ վէճ չէ թողած երկու երկիրներու միջեւ, այլեւ ամէն օր ատրիճան մը աւելի կ'ուժովցնէ մեր բարեկամութիւնը:

Մեզի ըսողներ կան թէ «առանց ծուխի կրակ կ'ըլլա՞յ»: Պէտք չէ մոռնալ թէ քարոզութեան ներկայ ձեւը ասիկա ալ կարելի դարձուցած է: Ամէնէն զզուելի սուտերը եւ զըրպարտութիւնները կրնան ոսկեզօծել եւ դեղահատներու միջոցաւ կլլեցնել իբրեւ ամենամեծ ճշմարտութիւն մը: Ամբողջ ճարտարութիւնը այն է որ ոսկեզօծ դեղահատներու մէջի թոյնը չնշմարուի:

Ինչպէս կ'ըսէինք նախորդ յօդուածով, գլխաւորը այն է որ կարենանք միշտ ոգեւոր եւ ոտքի վրայ պահել մեր նիւթական եւ բարոյական կորովը: Եթէ մենք մէկ կողմէ միշտ ուժով ըլլանք, միւս կողմէ ալ հաւատարիմ մեր բարեկամութեանց, միայն Իտալիոյ բարեկամութիւնը չենք պահեր, այլեւ եթէ թշնամիներ կան, անոնց ալ հաւակրանքը եւ յարգանքը անպայման կը գրաւենք:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՆԱԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

—·—

Ինչպէս նախատեսած էինք, Ֆրանսացիները Կիրակի օր շատ պատուաբեր յաջողութիւն մը ձեռք բերին Պերլինի մօտակայ Կրէօնվալտի մարզարանին մէջ, յաջողելով հաւասար մնալ Գերմանացիներուն հետ: Գերմանիոյ ֆութպոլի ազգային խումբին յաղթանակը հաւանական կը նկատուէր, եւ մրցման վերջաւորութենէն քառորդ ժամ առաջ՝ ան 3-1ով առաւելութիւնը ձեռք ձգած է, բայց յաղթանակը ձեռքէ փախցուց ահա թէ ինչպէս . —

Մրցման սկզբնաւորութեան ոչ մէկ խումբ իր առաւելութիւնը կը պարտադրէր միւսին, գնդակը կ'երթար կուգար մէկ կողմէն միւսը, առանց որոշ արդիւնքի՝ երբ Ռիօ, Ֆրանսացիներուն աջ-մէջ յառաջապահը արագ հարուածով մը գնդակը ղրկեց գերման բերդին խորը, օգտուելով փոքր խառնաշփոթութենէ մը: Այս ֆրանսական առաջին յաջողութիւնը կարծէք արթնցուց Գերմանները՝ որոնք լրջօրէն սկսան նեղել իրենց հակառակորդը, շնորհիւ իրենց երկու չափազանց արագ բաց-յառաջապահներուն: Այդ պահուն է որ ֆրանսացի յետսապահ Վանտօրէն վիրաւորուելով իր տեղը տուաւ Շարտարի, եւ գերման յառաջապահներէն մէկն ալ՝ Ռիշար Հօֆմանի՝ զոր յիսուն հազար հանդիսատես միաբերան կը պահանջէին: Մէկ կողմ ձգուած Հօֆմանի գալուստով գերմանական խումբը նոր կերպարանք մը ստացաւ եւ իր յարձակողականներով ոչ միայն յաջողեցաւ արդիւնքը հաւասարեցնել, այլ եւ դադարէն վայրկեան մը առաջ երկրորդ նշանակէտ մը եւս շահիլ:

Երկրորդ խաղամասին առաջին կէս ժամին՝ գերման խումբը հակառակ հովին դէմ ըլլալուն՝ մեծ եւ ուշագրաւ առաւելութիւն մը ունեցաւ եւ շահեցաւ իր երրորդ նշանակէտը: Այս երրորդ նշանակէտէն վերջն էր թէ Գերմանները զգալով յաղթանակին մօտաւորութիւնը, գործեցին մեծ սխալ մը՝ այն է ֆութպոլի լաւ ցուցադրութիւն մը ընել եւ զրեթէ թէքնիքի դաս մը տալ Ֆրանսացիներուն: Եւ կամ իրապէս յոգնած ըլլալով, սկսան դանդաղիլ: Հոդ է որ Ֆրանսացիները իրենց մէջ նոր ուժ մը զգացին եւ յուսահատական ճիգ մը փորձեցին: Գնդակը արագօրէն հասաւ կեդրոնի երեք երիտասարդ յառաջապահներուն ոտքը, որոնք իրարու առնել-տալէ վերջ՝ Ժէրար յաջողեցաւ զայն ղրկել գերման բերդապահ Ժաքօպի հասողութենէն դուրս սակայն բերդին մէջ: Քաջալերուած այս անակնկալ յաջողութենէն, Ֆրանսացիները կրկին անցան յարձակողականի եւ երկու վայրկեան վերջ դարձեալ միեւնոյն Ժէրարին (Մօնփէլիէէն) միջոցաւ եւ գլխովը րին իրենց երրորդ նշանակէտը, ի մեծ ապշութիւն Գերմաններուն, որոնք չէին հաւատար իրենց աչքերուն: Երբ Ֆրանսացիները յաջողեցան արդիւնքը հաւասարեցնել, մրցումին վերջաւորութեան տասը վայրկեան մնացած էր եւ այդ միջոցին խաղը շատ բան կորսնցուց իր հմայքէն — որ արդէն շատ մեծ չէր եղած ամբողջ մրցման տեւողութեան:

⁂ Պ. Ֆրանսուա Փոնսէ, Պերլինի ֆրանսական դեսպանը, շաբաթ օր ընդունելով իր ազգակից ֆութպոլիստները, յայտարարած էր թէ ներկայ դժուարին քաղաքական կացութեան մէջ լաւ էր որ ցոյց տրուէր թէ երկու ազգերուն միջեւ հասկացողութիւն մը կարելի է : Կիրակի օր, երբ ֆրանսական խումբը մարզադաշտ եկաւ՝ նուագախումբը հնչեցուց Ֆրանսական ազգային քայլերգը · եւ ներկայ յիսուն հազար Գերմանները գլխաբաց եւ ոտքի՝ ունկնդրեցին զայն : Մրցումին ամբողջ տեւողութեան ոչ մէկ շչակ ելաւ Ֆրանսացիներու դէմ · ընդհակառակն այս վերջիններուն լաւ խաղարկութիւնները ծափահարուեցան ջերմապէս : Գերման հանդիսատեսները կը փափաքէին որ 1931ին Փարիզի մէջ կրած պարտութեան արատը սրբուէր եւ իրենց յոյսերը գրեթէ իրականացած էին, երբ Ֆրանսացիներու զարթումը ամէն ինչ փչրեց : Ատոր համար սակայն անոնք աւելի անհերքելի գտնուեցան իրենց հայրենակից խաղացողներուն դէմ եւ գերման մամուլը չի քաշուիր ըսելու թէ Ֆրանսացիները մեծ արժանիք մը ցոյց տուին, հաւասարելով այդքան դժուարպարագաներու տակ :

Գալով Ֆրանսացիներուն, ի հարկէ անոնք չափազանց գոհ են այս հաւասար արդիւնքէն, քանի որ այնպէս կը կարծուէր թէ ֆրանսական խումբը խաղալով իր սահմաններէն դուրս, շատ բան պիտի կորսնցնէր իր արժէքէն, ինչպէս շատ անգամ պատահած է : Բայց, ինչպէս ըսած էինք, այս մրցումին մասնաւոր հանգամանքն էր որ նոր ուժ եւ կամք տուած էր ֆրանսացի խաղացողներուն :

Այս կիրակի օր, Ֆրանսայի այդ միեւնոյն ազգ · խումբը, շատ քիչ փոփոխութեամբ, Քոլոմպի մարզադաշտին մէջ պիտի մրցի Պելճիքայի ազգ · խումբին դէմ :

Ժ · Ե ·

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Գործազուրկներուն թշուառութիւնը

—·—

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը հրամայած է վերցնել բանուորական սակարաններուն, պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ : Այս սակարանները փակուեցան 1930ի վերջը, երբ գործազրկութիւնը « ջնջուած » կը հռչակուէր հրամանագրով մը (1930 հոկտ · 9) :

Ամիսներէ ի վեր, խորհրդային ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերը գրեթէ բոլոր վարչական հաստատութիւնները անհամար պաշտօնեաներ կը ճամբէին : Հարիւր հազարաւոր բանուորներ եւ մասնագէտներ այսպէս փողոց նետուեցան եւ չեն կրնար վերադառնալ : Պաշտօնական գիրքով մը կ'ըսէ թէ պետական հաստատութեանց պաշտօնեաները « քիչ մը եւս » պէտք է կրճատուին այս տարի : Թիւեր չեն տրուիր, բայց կարելի է գաղափար կազմել « քիչ մը եւս » բառի ցատրութեան վրայ, գործարաններու եւ ուրիշ հաստատութեանց անգործներէն : Նոր տարիէն ի վեր Մոսկուայի մէջ հրատարակուած ցանկերէն կ'երեւայ որ 90,000 հոգի պաշտօնանկ եղած են :

Խորհրդային մամուլը կը գանգատի թէ Աշխատանքի գործավարութիւնը

…ակային չէ գտած գոհացուցիչ դրու-
թիւն մը, որպէս զի կեդրոնական քա-
ղաքները մաքրուին նոր գործազուրկ-
ներէն: Անոնք որ չեն կրնար գործ գտ-
նել ճարտարագործութեան մէջ, պէտք
է երթան դէպ ի հանքերը, կոլխոզնե-
րը, մեքենաշարժ արօրի կայանները,
անտառները, ձկնորսարանները եւ ու-
րիշ հեռաւոր վայրեր: Հարիւրաւոր
գործ ճարտարարուեստներ կը թափա-
ռին Մոսկուայի շրջանին եւ ուրիշ
կեդրոններու մէջ: Կ'առաջարկուի ա-
նոնք ալ ղրկել Հիւսիսային Կովկաս եւ
ուրիշ վայրեր, որ կը կարօտին մաս-
նագէտներու:

Թէեւ բանուորական սակարանները
կը բացուին, բայց որ եւ է նպաստ չի
տրուիր գործազուրկներուն: Անոնց
վիճակը աւելի ծանրացած է,
որովհետեւ նոր օրէնք մը կ'ըսէ
թէ որ օգտուին պետական պարե-
նաւորումէն: Երբ «ճարտարագործա-
կան բանուոր մը կը ճամբուի առանց
վկայագրի, ինք եւ իր ընտանիքը պա-
րենաւորման տոմսերը կրնան պահել
միայն 15 օր, ոչ աւելի. իսկ երբ պաշ-
տօնական ըլլայ իբրեւ «կարգապահու-
թիւնը խախտող», տոմսերը անմիջա-
պէս ետ կ'առնուին: Այսինքն, բանուո-
րը ստիպուած է ազատ շուկայէն գնել
իրեն պէտք եղածը: Արդ, Մոսկուայի
շուկային մէջ հացին քիլօն կ'արժէ
…ու րուբլի (մէկ սաերլին), կարա-
… 70 րուբլի, մէկ հաւկիթը՝ 1ու-
…, կաթին լիտրը՝ 6 րուբլի: Մէկ
…քով, յուսահատական է անգործին
վիճակը. խեղճը եթէ ճար մը չգտնէ,
պիտի ստիպուի գողնալ կամ անօթի
մնալ: Շատեր հեռացած են Մոս-
կուայէն եւ կը շարունակեն հեռանալ,
իրենց գիւղերն երթալու համար:
Բայց մեծ մասով նորէն թշուառու-
թեան կը մատնուին, երբ գիւղ հաս-
նին: Սովամահութեան դէպքերը սո-
վորական դարձած են: Ականատես մը
կը պատմէ թէ երկու շաբթուան մի-
ջոցին երեք դիակներ տեսաւ Մոս-
կուայի զանազան փողոցներուն մէջ:
Դիակները ժամերով փռուած էին
ձիւնին մէջ, եւ անցորդները չէին հե-
տաքրքրուիր, վարժուած ըլլալով:
Վառելանիւթի տագնապն ալ կը
սաստկացնէ թշուառութիւնը: Մոս-
կուայի, Լէնինկրատի եւ ուրիշ քա-
ղաքներու շատ մը տուներուն ջերմա-
ցուցիչ մեքենաները սառած եւ խողո-
վակները պայթած են: Բանուորական
տնակներու բնակիչները կրակ չունենալով, չա-
փէ կը սառին եւ կը մեռնին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԴՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—・—

Գրած էինք թէ Փետրուարի … ին գնդակահարութեան դատա-
պարտուեցաւ Աշոտ Յովհաննիսեան,
… անօրէնն էր Արտաքսայինի խոր-
հրդային անասնաբուծական կայա-
նին: Ըստ Երեւանի թերթերուն, Ա.
Յովհաննիսեան նախկին սպայ էր
եւ մեծ զեղծումներ կատարած:

«Խորհրդ. Հայաստան» (9 Մարտ)
կը գրէ թէ Գերագոյն Դատարանը
Մարտ 7ին գնդակահարութեան դա-
տապարտած է Սմբատ Մարտիրոս-
եանը, Վարդգէս Դիլիբօղլեանը, Ար-
շենակ Աղաջանեանը, Արտաւազդ
Սարգսեանը, Լեւոն Հայրապետեա-
նը, Պետրոս Բաբայեանը եւ Բալա-
սան Խուդավէրդեանը: Իսկ տասը
… բանտարկութեան դատա-
պարտուեցան Ներսէս Անտոնեան,
Աւետիք Հայրապետեան, Սահակ
Եղիազարեան, Մելիքսեթ Պօղոս-
եան, Խաչիկ Ստեփանեան, Լիպա-
րիտ Յարութիւնեան, Ներսէս Աւե-
տիսեան: Կառավարութիւնը գրա-
ւած է անոնց գոյքերը:

Անոնց հետ աւելի կարճ ժամա-
նակով բանտարկութեան դատա-
պարտուած են նաեւ երկու հոգի:

Դատարանը այս դատապարտ-
եալները կ'ամբաստանէր թալանով
եւ մարդասպանութեամբ:

× Նոյն թերթը կը գրէ (3 Մարտ)
դարձեալ թէ Մարտ 1ին Գերագոյն
Դատարանը գնդակահարութեան
դատապարտեց Սերոբ Մուրատեա-
նը. եւ 10ական տարի բանտարկու-
թեան՝ Ռուբէն Անտոնեան եւ Աթա-
նէս Պետրոսեան: Կառավարութիւնը
գրաւած է նաեւ ասոնց գոյքերը:

Դատապարտեալները կը գտնուին
ալիւրի եւ հացի գողութեան ամբաստա-
նութեան տակ:

⁂ Նոյն թերթը (2 մարտ) կը գրէ
թէ Լէնինականի մէջ Երուանդ Այվազ-
եան եւ Սարօ Թանոյեան գնդակահա-
րութեան դատապարտուեցան, իսկ
Թաթոս Թանոյեան, Գրիգոր Վէքիլ-
եան եւ Կնեազ Բոթեան՝ 10ական տա-
րի բանտարկութեան, այն ամբաստա-
նութեամբ որ Արթիքի մթերանոցէն 12
պարկ ալիւր գողցած են:

ՑՈՒՐՏ ՁՄԵՌ

—・—

Ցուրտ ձմեռ է Հայաստանի մէջ:
Մասնաւորաբար Սիսիանի շրջանը:
Ղարաքիլիսայէն կը հեռագրեն Երե-
ւանի թերթերուն թէ սաստիկ ցուրտ
կը տիրէ: Ձմեռուան շրջանին երբեք
այս աստիճան ցուրտ չէր տեսնուած:
Մարտ 5ի առտուն ստորճանաչափը
ցոյց կուտար զէրոյէն վար 29: Ձիւնը
դադրած է, օդը պայծառ:

Երեւան-Քանաքեռ

—・—

Գրած էինք թէ ձեռնարկուած է Ե-
րեւան – Աղստաֆա երկաթուղիին շի-
նութեան: Արդէն սկսած են աշխա-
տանքները այդ գծին առաջին ուղեմա-
սին, Երեւան – Քանաքեռ: Այս ուղե-
մասին շինութեամբ, կարելիութիւն
կը ստեղծուի բեռներ ու նիւթեր փո-
խադրելու Երեւանէն մինչեւ Հայաս-
տանի ամենամեծ Ջրաելեկտրակայա-
նը: «Երեւան» կայարանէն երկաթու-
ղին պիտի երկարի ու անցնի քաղա-
քին հիւսիսային մասը, «հիւսիսային
կայարանը» եւ յետոյ Արարկիր ար-
ուարձանին մօտէն՝ դէպ ի Քանաքեռի
Ջրաելեկտրակայանը: Շինութեան
յատկացուած է երեք միլիոն րուբլի:
Հրահանգ տրուած է արագացնել աշ-
խատանքները: Ներկայիս այդ գործին
լծուած են 300 բանուորներ: Այս տար-
ուան առաջին եռամսեակին բանուոր-
ներուն թիւը պիտի հասցուի 1500 —
2000ի: Երկաթեղէնը պատրաստ է,
ներկայիս կը մթերուին քար եւ կա-
մարներու շինութեան անհրաժեշտ
նիւթերը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ
մելանով:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ռամկավարներու պառակտումը Թաւրիզի մէջ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 Մարտ, (Յառաջ).—
Տեղումս ռամկավարները իրար միս
են ուտում եւ փոխադարձաբար
մատնութիւններ կատարում: Ներ-
փակ ուղարկում եմ նրանցից մէկի
յայտարարութիւնը, որով հրաժար-
ւում է կուսակցութիւնից:

(ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք յա-
պաւելով շատ մը անարգական բա-
ցատրութիւններ).—

Ես Հայկ Սաֆօյեանս անդամ
Ռամկավար - ազատական կուսակ-
ցութեան Թաւրիզի տեղական կազ-
մակերպութեան 1928 թուականից
և փոխ-անդամ նոյն կուսակցութեան
Թաւրիզի վարչութեան 1930 թ.ից,
հրապարակ եմ գալիս մամուլով
հետեւեալ յայտարարութիւնը անել
նախկին իմ կուսակից ընկերներին
ի ժամանումն:

1928ին եւ անկէ առաջ համակրելով
Ռամկավար – ազատական կուսակցու-
թեան դաւանած սկզբունքին ու գոր-
ծելակերպին նոյն թուականին (1928
թ.) մտայ այդ կուսակցութեան մէջ,
որպէս շարքային անդամ Թաւրիզի
կազմակերպութեան: Յետագայում
առաջ քաշուելով դարձայ Թաւրիզի
Ռ. Ա. Կ. վարչութեան փոխ-անդամ:
Աւելի մօտիկէն ուսումնասիրելով
այդ կուսակցութեան գաղափարն ու
գործը զգացի, որ ես ծանր սխալ եմ
գործած չփոխելով այդ կուսակցու-
թեան խժալուր աղմուկը, այն սրբա-
զան պայքարի հետ, որ անհրաժեշտ է
բազմիցս զոցզոթայ բարձրացուած
հայ հայրենիքի ազատագրման:

Բնականաբար հիասթափուելով յան-
դգնի հետեւեալ անսասան եզրակա-
ցութեան.—

Ա) Ռ. Ա. կուսակցութիւնը զար-
գարուելով Ռամկավարի եւ ազատա-
կանի շողշողուն փետուրներով, իրա-
կանութեան մէջ դէմ է հայ ժողովուր-
դի ազգային ազատութեան եւ անկա-
խութեան նուիրական գաղափարի ի-
րականացման, այլապէս նա ազօրինի
կենակցութեան կապ չպիտի հաստա-
տէր բոլշեւիզմի հետ, որ ինչպէս ա-
մէնքին յայտնի է, հակոտնեայ է հայ-
րենիքի գաղափարի հետ ընդհանրա-
պէս եւ հայ հայրենիքի հետ մասնաւո-
րապէս:

Բ) Ռ. Ա. Կ. ֆիզիքական գոյու-
թիւն ապահովուած է Հ. Յ. Դաշնակ-
ցութեան դէմ անիմաստ եւ քինախն-
դիր պայքար մղելով, այլապէս նա
պիտի աշխատէր ամէն ջանք թափելով
հաշտութեան եւ համերաշխութեան
լեզու գտնելու Դաշնակցութեան հետ
(անշուշտ փոխադարձ զիջումներով),
յանուն շղթայակապ եւ ծուէն – ծուէն
եղած հայրենիքի միացման եւ յարու-
թեան:

Գ) Նկատի առնելով անոր չարամիտ
եւ չահամոլ ձգտումները, ես ինքնա-
կամ լքում եմ այդ կուսակցութիւնը
եւ հեռանում նրա շարքերից, որ լինե-
լու է անխուսափելի հետեւանքը այդ
կուսակցութեան վարած հայադաւ
քաղաքականութեան:

Սաֆօյեան

×

ԼԻՈՆ.— Ամենայն Հայոց նորընտիր
հայրապետ՝ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթո-
ղիկոսը, քաջալերելու համար Լիոնի
«Հայ Մայրերու Միութիւն»ը, հրա-
հանգած է Լոնտոնի Արգարեան Աւագի
խնամակալութեան, 50 անգլ. ոսկի
տրամադրել միութեանս: Վարչու-
թիւնս ամենամեծ հաճոյքով ստացաւ
անցեալ օր՝ 50 անգլ. ոսկին չէք մը,
որուն համար հրապարակաւ կը յայտ-
նենք մեր խորին եւ անկեղծ շնորհա-
կալութիւնները եւ երախտագիտու-
թիւնը, թէ՛ նորին Ս. Օծութեան՝ հայ-
րապետին եւ թէ Արգարեան Աւագի
պատ. խնամակալութեան:

Միութիւնս մեծապէս խրախուս-
ուած այս սրտաբուխ նուիրատուութե-
նէն պիտի կրկնապատկէ իր աղքա-
տախնամ ջանքերը, յօգուտ հայ գաղութ-
ներուն:

Ի դիմաց Լիոնի «Հայ Մայրերու
Միութեան» վարչութեան ատենապե-
տուհի՝ Անճիկ Էյմասեան, ատենադպ-
րուհի՝ Նուարդ Կոզկոզեան:

Ապրուստը Երեւանի մէջ

—・—

ԹԷՀՐԱՆ.— Այս օրերուս Երեւանից
ստացանք նամակ մը, որ գրուած է
յունուարի 12ին:

Նամակը գրուած է ռուսական տա-
ռերով, բայց խօսքերը մեր լեզուով:
Բովանդակութիւնը հետեւեալն է.—

Սիրելի եղբայր, գրում եմ մեր ա-
ռօրեայ ապրուստի մասին. մեր վիճա-
կը երեւակայել չես կարող. չնայած
հաւատ չունեմ որ նամակս պիտի հաս-
նի քեզ. բայց եւ այնպէս գրում եմ:

Առաւօտը լոյս չբացուած շտապում
ենք պոչ բռնելու եւ շարքի կանգնել:
Սկսեմ մթերքների գներից եւ քեզ ար-
դէն ամէն ինչ պարզ կը լինի: Ցորենի
փութը 180 րուբլի, իւղը 40 րբ., հացը
16 րբ., շաքարը 40 րբ. քիլոն.. բր-
ինձ բոլորովին չկայ. քարթօլ 80
րբ., փայտ 12 րբ. փութ., լուցկի 1
հատ տուփ 1 րբ., կով 2500 րբ., ոչ-
խար 400—500 րուբլի:

Վերոյիշեալների անունները եւ գնե-
րը լսում ենք բայց երբ ուզենաս գնել,
շատ դժուարութեամբ կարող ես գտ-
նել: Ժեռաէ վառարանը երեք հատ
խողովակով արժէ 200 րբ., գուլպայ
հասարակ տեսակը 6—8 րբ., բամպա-
կի կտորի իւղ 8 րբ. փունթ. այն էլ
տալիս են կնիժկայով միայն բանուոր-
ներին. մի խօսքով չէրվոնեցը դառել
է զիբիլ: Մինչեւ այժմս բանուորը ըս-
տանում էր երկու փունթ օրական հաց
(անունը հաց է, բայց ինչից է պատ-
րաստւում էս էլ Աստուած գիտէ),
իսկ հիմա տալիս են մէկ փունթ: Խա-
ղողի կուտը աղում են պատրաստում
են հաց եւ սրանով պատրաստում են
ռայա ժողովուրդին, պէտք չէ ասել
որ էդ էլ շատ քիչ է ճարւում:

Ցորեն հացի մասին շատոնց գաղա-
փար չունինք, իսկ ինչ է կատարւում
գիւղերում մենք չգիտենք եւ եթէ ու-
զենանք իմանալ, պէտք չէ նկատի ու-
նենաք Չէկայի մութ խցիկները: Բան-
ւորներին կէսից աւելի աշխատանքից
հեռացրել եւ կնիժկէքը ձեռքերից ա-
ռել են:

Մի քանի օր պահից առաջ Ռուսաս-
տանից եկել է մեր բարեկամներից մէ-
կը, իր ընտանիքով: Նա ապրում էր
Կիեւ քաղաքում (Ուկրայինա): Պատ-
մում է հետեւեալը.— Ժողովուրդ կե-
րակրւում է ամէն բանով, ինչ որ կա-
րողանում է ձեռք բերել: Ուտում են
շուն, կատու, ձի, վայրի գազան-
ներ եւայլն: Քաղաքներից եւ գիւղե-
րից ժողովուրդ փախչում է, իրենք էլ
չեն իմանում ուր:

Բոլոր երկաթուղու կայարանները
լեփ լեցուն են քաղցած ու չկմախա-
ցած գիւղացիներով եւ բանուորներով:
Ահա էս է սովետական աքսիյութեան
պատկերը, մասնաւորապէս խորհ.
Հայաստանի մէջ, որի կոմիսարները
հարիւր տոկոսով խոստանում են հա-
մաշխարհային երջանիկ եւ ուրախ
կեանք:

Մկրտիչ Շարոյեան

ՄԱՄՈՒԼ

Մենք եւ անոնք

—・—

Ցուսարեր հետեւեալ խորհրդածու-
թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմ-
բագրականի մը մէջ (9 մարտ).

— «Կաթողիկոսական պատուիրակ-
ներէն մէկ քանին ապշած ու հմայ-
ուած կը թուին, որ Հայաստանի պէս
տեղ մը գնդակահարութիւն չեն տե-
սած, թալանի չեն հանդիպած, բայց
հանդիպած են եռայարկ տուներու,
բաղնիքի ու թատրոնի, մինչեւ իսկ
«մեքենա»ներու (ինքնաշարժ): «Ազ-
գային բանաստեղծ»՝ Պ. Զօպանեան
Փարիզի մէջ իր մէկ բանախօսութեան
մէջ խանդավառութեամբ պատմեր է
նոյնիսկ որ հայ գործաւոր մը «հայե-
րէն լեզուաւ» բացատրեր է իրեն —
ինչ զարմանալի բան — Զորագեսի շի-
նարարական աշխատանքները, Պ. Կի-
միւշկերտան, «հայրենասէր»ի նորա-
գոյն նմոյշը, զարմացեր է որ դասա-
խօսութիւնները հայերէն կը կատար-
ուին, ուրիշներ ելեկտրական լոյս ու
կայան են տեսեր... ինչ անակնկալ...
Այս զարմանքը չի՞ յիշեցներ արտա-
ռոց ապշութիւնը միամիտ Ամերիկա-
ցիներու, որոնք Աֆրիկէ կուգան, եւ,
փոխանակ անտառ ու մարդակերներ
տեսնելու, մարդ ու պանդոկ կը գտ-
նեն, կը զմայլին ու կը զարմանան կա-
տարուած նուաճումներուն վրայ...

Ա՞յս լուրերուն համար էր որ Հա-
յաստանը շրջեցան, «մէկ ծայրէն միւ-
սը», երբ կարելի էր մեր նստած տե-
ղէն աւելի ճոխ ու ճշգրիտ տեղեկու-
թիւններ ունենալ:

Գիտենք ու կը հրատարակենք զուր-
գուրանքով ինչ որ կը ստեղծագործէ
հայ ժողովուրդը. գիտենք նաեւ Հայ-
րենակցական Միութեանց կատարած
գործը — Նոր Սեբաստիա, Նոր Եւդո-
կիա, Նոր Մալաթիա եւայլն, արհես-
տանոց – քաղաքներ, 2—300 բնակ-
չութեամբ:

Եթէ մէկդի առնենք ինչ որ ժողո-
վուրդը կը ստեղծէ եւ Հայրենակցա-
կաններու գործն է, մե՞ծ բան է ջը-
րանցքներու, կայաններու եւ ճամբա-
ներու շինութիւնը երկրի մը համար,
որ խոշոր պետութեան մը մասը կը
կազմէ, կը ծառայէ՝ մոլի հաւատար-
մութեամբ՝ անոր քաղաքական, ընկե-
րային ու տնտեսական բոլոր նպատակ-
ներուն:

Մեր պասաւորը՝ ասոնք չէին միայն:
Մենք, այսինքն՝ բոլոր գաղութահա-
յերը, կ'ուզէինք, որ ըսուէր մեզի նա-
եւ մեր ժողովուրդի անտեսական, հո-
գեկան ու մտաւոր վիճակը. պարզը-
ւէր մանաւանդ ազգային ոգիին մը-
շակման աստիճանը, անոր պարտադր-
ուած վարչակարգին հակազդեցութիւ-
նը: Ի՞նչ պատկերով կը ներկայանայ
նոր սերունդին մէջ ազգային ոգին.
ի՞նչ դիմագիծ ունի ան, անոր ընկե-
րային, ընտանեկան, քաղաքական ըմ-
բռնումները դէպ ի ո՛ւր կը քալեն:
Մասի՞սը կը դիտեն, ինչպէս իրենց
պապերը, թէ Մոսկուան, ինչպէս կ'ու-
զեն իրենց օրուան պետերը. ի՞նչ է
հայ մշակոյթի ձգտումը. Հայ համա-
լսարան, կաճառ, դասախօսութիւն,
հազարաւոր գիրքերով, լա՛ւ, բայց
ի՛նչ բովանդակութեամբ. ի՛նչ ոգիով.
ազգայի՞ն թէ ապազգային:

Այս մասին՝ ոչ մէկ բառ: Հազիւ
կէս – բերան խօսքեր, անմիջապէս
քօղարկելու ճիգերով, որոնք մեծ ող-
բերգութիւն մը կը պատմեն. — Կեն-
ցաղական զոհաբերութեանց ծայրա-
յեղութիւն, անհատական նախաձեռ-
նութեան խեղդումը, մտածման ու
գործունէութեան ազատութեան պա-
կասը, — կ'ըսէ Զօպանեան գգուշօ-
րէն: Հացի եւ անոթեղէնի պակասը
հաստատելէ ետք, Կիմիւշկէրտան,
երջանի՛կ ազնուութեամբ մը, կ'աւել-
ցնէ դեռ, «ըժիմի հակառակորդնե-
րը չեն կրնար ազատօրէն արտայայ-
տել իրենց մտածումը եւ պետութեան
ապահովութեան դէմ դառել (իբր թէ
երկուքը նո՞յնն ըլլային). Միրոնեան
եպիսկոպոս կը յայտնէ իր կարգին՝
թէ «հին սերունդը միայն հաւատա-
րիմ է ընկերային մաքուր բարքերու
ու աւանդութեանց, իսկ երիտասար-
դութիւնը «ազատամտօրէն» կը նայի
այս ամէնուն վրայ» (այսի՞նքն...):

Բանա՞նք փակագիծները, ըսելու
համար թէ ճորտատիրական կարգեր
կը տիրեն մեր հայրենիքին մէջ. տն-
տեսական անհուն թշուառութիւն. հո-
գեկան ապազգայնացում ու այլասե-
րումի թոյնը կը ներարկուի մեր նոր
սերունդին, ուրացումի ենթարկելով
հայեցի ու հայրենասէր ամէն սր-
բութիւն:

Արդ, մեզ համար անքաւելի ոճիր է
լսել այս ամէնի մասին, եւ, միւս կող-
մէ՝ լսել, ան ալ «յանուն ճշմարտու-
թեան», սորկաշունչ փառաբանանքը
օրուան իշխանաւորներուն»:

Ֆութպոլ

■■■

Սթանոզի հայրենակցական Միու-
թեան ֆութպոլի խումբը իր դաշտին
վրայ խաղաց La Côte St. Andréի Les
«craisé» խումբին հետ: Խաղը սկսաւ
ժամը 2.30ին: Հոծ բազմութիւն մը
կար դաշտին վրայ, մեծ մասամբ տե-
ղացի եւ Հայեր: Մեր տղաքը մինչեւ
կիսախաղ չահեցան 1—0: Երբ խաղը
վերսկսաւ, երկու խումբերը տաք մր-
ցում մը բռնեցան: Հակառակորդը
յաջողեցաւ մէկ նշանակէտ չահիլ:
Խաղը վերջացաւ մեր յաջողութեամբ
2ի դէմ 1ով: Խումբը հակառակորդնե-
րուն հրամցուց տաք գինի, եւ երգեց
ֆրանսերէն եւ հայերէն երգեր: Բա-
ժակներ պարպուեցան երկու խումբե-
րու կենացը:

Կ. Պալքնեան

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

— Ճշմարի՞տ է որ տարիներ անց-
նելով ոխքերն աւելի լաւ կ'ըլլայ, կը
հարցնէ բարեկամ մը Պէրնար Շօին:

— Այո, կը պատասխանէ Շօն.— որ-
քան որ տարիներս կ'անցնին այնքան
աւելի ախորժահամ կը թուի ինծի:

ՃԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

■■■■■■■■

Անբողջովին բնաջնջուած ժողովուրդ մը

…ՊԷՍ ՏԱՄՆՈՐԴՈՒԵՑԱՒ ՆՈՐ ԶԵ-
ԼԱՆՏԱՅԻ ԲՆԻԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ: —
ՄԱՕՐԻՆԵՐԸ, ՑՐՈՒԱԾ ՄԻՋԵՐԿՐԱ-
ԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ: — ԵՒՐՈՊԱ-
ՑԻ ՏԱԿԱՆՔԸ ՈՐՊԷՍ «ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ԲԱՇԽԻՐԱՑ: — ԱՒՍՏՐԱԼԻԱՑԻՆԵՐԸ
ՀՐԱՑԱՆԱԶԱՐԿ ԿԸԼԼԱՆ: — ԱՄ-
ԲՈՂՋՈՎԻՆ ԲՆԱՋՆՋՈՒԱԾ ԺՈՂՈ-
ՎՈՒՐԴ ՄԸ: — ՔԱՐԷ ՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐ-
ՋԻՆ ՄԱՐԴԻԿԸ:

—・—

Եր երկրամասին հակոտնեաները եր-
կնիկ ժողովուրդներ էին, ցորչափ
Եւրոպացիները մտած չէին իրենց կղ-
զիները:

Խաղաղական ովկիանոսին մէջէն ե-
րկրային գեղեցկութեամբ կը բարձ-
րանան Փոլինեզիոյ կղզիները, այդ
երկրային դրախտը, բնութեան հետ
պարզ եւ պարզ մարդերով: Հարուստ
բնութիւն մը կը շնորհէ անոնց ամէն
ինչ որ պէտք ունին, պտուղներ եւ
ջուրի ու ցամաքի կենդանիներ: Այդ
է Նոր Զելանտան որ Թասման ծովով
բաժնուած է հինգերորդ աշխարհա-
մասէն, ինքն իր մէջ ամփոփուած աշ-
խարհ մը, բարեխառն եւ արեւաւոր
կերպով առողջ կլիմայով մը, պէս –
պէս դաշտանկարներու անսահման
գեղեցկութիւններ, անծայր ու անթա-
փանց կոյս անտառներով, խորհուրդ-
ներով առլցուն. եւ ալպեան տեսա-
րաններ, սառնակոյտեր եւ սրընթաց
լեռնային հեղեղներ եւ փառայեղ ջր-
վէժներ, ֆիորդներով որոնք կ'եզե-
րեն մութ կապոյտ ծովուն ջուրը,
պտերով եւ արմաւեններով, կանանչ
մարգերով եւ տաք ջուրի աղբիւրնե-
րով եւ զանազեղ թռչուններու բոլոր
տեսակներովը: Այս է ահա՛ Նոր Զե-
լանտան:

Ի՛նչ գիտէ Եւրոպան երկրագունտին
միւս ծայրը գտնուող այդ աշխարհին
մասին: Գուցէ միայն այնչափ որ,
այս զոյգ կղզիները աշխարհիս ամե-
նալաւ կերպով կառավարուած ռամ-
կավար երկիրն էր եւ թէ Եւրոպան
նմանօրինակ յառաջադիմութիւն մը ի-
րականացնել խորհելէն շատ առաջ
իսկ՝ ան կը ճանչնար արդէն օրական
ութ ժամուան աշխատանքը եւ կինե-
րու ընտրելու իրաւունքը:

Սոյն առաւելութիւնները մեծապէս
տուժած են, իբրեւ հետեւանք Եւրո-
պացիներուն վարած ճակատագրական
քաղաքականութեան: Մաօրիները,
ինչպէս կը կոչուին Նոր Զելանտայի
եւ շրջակայ կղզիներուն բնակիչները՝
սիստեմատիկ կերպով տասանորդը-
ւած են: Ինչ որ չկրցան լրացնել եւ-
րոպական զէնքերը, գլուխ հանեցին
քաղաքակրթութեան բերած օրէնքնե-
րը, — ալքոլն ու սեռային հիւանդու-
թիւնները:

Այսպէս ուրեմն, Մաօրիները, Փո-
լինեզիոյ կղզիներու աշխարհին այդ
ամենաբարձր ժողովուրդը՝ ինկաւ իր
բարձունքէն, եւ կէս դարու շրջանին
յիսուն առ հարիւր պակսեցաւ, հակա-
ռակ ծնունդներու մեծագոյն չափին:
Միայն վերջին տասնեակին է որ, Եւ-
րոպացիներուն ճնշման քաղաքակա-
նութիւնը վերջ գտնելէն ի վեր՝ ժո-
ղովուրդը կը բազմանայ կրկին:

Եւ կ'արժէ որ պահպանուի ան, ո-
րովհետեւ Մաօրիները բարձր մար-
դիկ են, ու եւրոպականի նմանող ա-
նոնց դիմագծերը, նոյն իսկ շատ հը-
մուտ երկրախոյզներու աչքին զարմանք
են՝ զուտ միջերկրական ցեղին ցրուած
մէկ ընտանիքը համարելու զանոնք:
Մաօրիներուն մեծ մասին կարմիր
կամ կարմրաշէկ մազ ունենալն եւս
այս տեսութեան կ'առաջնորդէ: Ա-
նոնք խիստ հպարտ եւ ինքնագիտակից
մարդիկ են, թէեւ շատ դիւրազգած եւ
որով խիստ վրէժխնդիր: Մտքով ալ
չափազանց աշխոյժ են եւ արագ ըմ-
բռնելու ձիրքով օժտուած: Բանաս-
տեղծական պատմութիւններու եւ ըր-
րոյցներու ճոխ գանձ մը ունին: Բայց
իրենց անցեալի մասին կարելի չէ շատ
հեռուներն երթալ, որովհետեւ գիր
չունէին մինչեւ գաղթականութեան
հաստատուիլը:

Մաօրիները Եւրոպացիներուն հետ
ունեցած առաջին շփումը իրենց վրայ
խիստ աննպաստ տպաւորութիւն մը
թողած է: Որովհետեւ մշակոյթի այս
առաքեալները — եթէ նկատի առնուի
Նոր Զելանտան գտնողին՝ մեծն Թէյմս
Քուքի խարուսիկ այցելութեան տը-
պաւորութիւնը — մարդկային ընկե-
րութեան ամենայոռի տականքներն է-
ին, ոճրագործներ, որոնք Աւստրա-
լիոյ թիարանէն փախչելով եկած էին
այս կղզին եւ իրենց ամենակոպիտ
կողմովը երեւցան Մաօրիներուն:

Բայց երբ 1814ին Մարստէն քարո-
զիչը, բարձր դասու պատկանող նոյն-
քան եւ արիասիրտ մարդոց խումբով
մը մտաւ այդ երկիրը՝ նախ եւ առաջ
ստիպուեցաւ ահագին թիւրիմացու-
թիւններ եւ նախապաշարումներ հար-
թելու, որպէս զի կարենայ բնիկներու
վստահութիւնը գրաւելու ճամբան գտ-
նել: Եւ Մարստէն կրցաւ այդ հրաշքը
գործել, որ եւ է տարակուսէն զերծ
իր կեանքովը ապացուցանելով Մաօ-
րիներուն թէ, ուրիշ տեսակ Եւրոպա-
ցիներ ալ կային, եւ այսպէս յարա-
ճուն կողմնակիցներ շահեցաւ:

Դժբախտաբար քարոզիչը մինակ
չմնաց իր այդ տեղացիներուն հետ:
Գեղեցիկ եւ արգաւանդ նոր երկրի մը
անունը հռչակ հանած էր ծովերէն ան-
դին եւ գաղթականներու միշտ ալ ա-
ւելի բազմացող զանգուր դէպ ի իրեն
կը քաշէր շարունակ, եւ որոնց մէջ
լաւագոյն տարրերը չէ որ կը գտնուէ-
ին: Մաօրիները տհաճութեամբ կը
դիտէին նորեկները, բայց հանդարտ
կը պահէին իրենք զիրենք:

Սակայն, երբ 1830 թուականին Թի-
էրի անուն արկածախնդիր մը Անգ-
լիոյ եւ զանազան պետութիւններու
տեղեկացուց, թէ մտադիր էր Նոր Զե-
լանտան իր տիրապետութեան տակ
առնելու՝ Անգլիացիները օգտագործե-
ցին այս պարագան եւ յանկարծակի
յարձակելով Մաօրիներուն վրայ՝ զա-
նոնք դրին երկընտրանքի մը առջեւ,
— կա՛մ ճանչնալ անգլիական գերիշ-
խանութիւնը եւ կամ ոչնչանալ:

ՖՐԻՑՐԻԽ ՊԷՔԱ

(Շար.)

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Անաթօլ Ֆրանս իր մէկ մտերիմ
բժիշկին կը հարցնէ.

— Սիրելիս, կը կարծե՞ս որ դեռ
կրնամ զաւակ ունենալ: 70 տարե-
կան եմ:

— Իսկ տիկի՞նը քանի տարեկան
է:

— Քսան երկու:

— Այդ պարագային՝ ապահովա-
բար պիտի ունենաս:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (4)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Կատարեալ սխալ մըն է յաւակնիլ թէ կարելի է մարդու մը արտաքին երեւոյթէն կամ ուրիշ աւանդական նշանէ մը ճանչնալ թոքախտին գոյութիւնը (*նիհարութիւն մը, որ ոսկորներուն համրանքն իսկ ցոյց կուտայ, խորունկ հազ մը, գիշերային քրտինք, եւայլն*): *Այսպիսի նշաններու շատ կը հանդիպինք, ընդհանրապէս, հիւծախտին վերջին շրջանին, բայց այդպիսի հիւծախտ մը մասնակի մէկ ձեւն է թոքախտին:*

Բոլորովին տարբեր են այն ախտանշանները, որոնք պէտք է ուշադրութիւն գրաւեն եւ որոնց համար պէտք է անմիջապէս բժիշկին տանիլ ենթական:

Ահա այդ նշանները.—

Ա.— ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ, ՈՐ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻՆ ՇՆՉԱՌԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ.— Գրեթէ ստոյգ նշան մըն է արիւն թքնելը: Մշտակայ նշան մըն է թոքամիզապատը (սաթըլճան, **pleurésie**): *Հաւանականութեան նշաններ են.— Շնչառութիւն, հեղձկութիւն, կողացաւ, յարատեւ հարբուխ, ցնցղատապ մը, որ կը տեւէ աւելի քան երեք շաբաթ, կամ կը վերսկսի ամէն ձմեռ: Առատուան հազ, առատուան խուխ, նոյն իսկ եթէ շատ քիչ ըլլայ:*

Բ.— ԱԽՏԱՆՇԱՆՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՑՈՅՑ ԿՈՒՏԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ.— Ախորժակի պակաս, նիհարութիւն, ծանրութենէ պակսիլ, սովորական յոգնութիւն, ուժաթափութիւն, անբուժելի անարիւնութիւն:

Այս նշանները մեծ մասամբ, չնչառական ըլլան թէ ընդհանուր, կրնան հետեւանքն ըլլալ ուրիշ պատճառներու եւ ոչ թէ թոքախտի: Բայց թոքախտն ալ, իր կարգին, կրնայ ներկայացնել այսպիսի նշաններ, մէկն ու միւսը, կամ քանի մը նշան մէկ անգամէն: Բժիշկն է միայն, որ պիտի դատէ ու քննէ այդ նշանները, այնպէս որ պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել ենթական տանելու բժիշկին, առ ի լուսաբանութիւն եւ բժշկութիւն:

Երախաներուն եւ պատանիներուն *գալով, պէտք է միշտ թոքախտի մասին խորհիլ, ամէն անգամ որ ներկայացնեն անարիւնութիւն, տեւական յոգնութիւն, արագ աճում մը՝ նեղ, նիհար եւ տափակ կուրծքով մը: Խոյլը* (սըրաճա, **scrofules**) *ծագումով միշտ հիւծախտ կ'ենթադրէ:*

Այս նշանները աւելի վախ կը ներշնչեն, եթէ ենթակային շրջապատը կամ ընտանիքը թոքախտի պարագայ մը կը ներկայացնէ: Մարդկային կեանք մըն է, որ խնդրոյ առարկայ է, առանց վայրկեան մը յապաղելու՝ բժիշկին տարէք, կատարել տուէք քննութիւն մը:

7— ԹՈՔԱԽՏԸ ՅԱՃԱԽ ԲՈՒԺԵԼԻ Է

Թեթեւ թոքախտը կը բժշկուի ինքն իրեն: Երբ քիչ մը աւելի ծանրացած է, անհրաժեշտ է ժամանակ եւ ճիգ՝ դարմանելու համար: Եւ դարմանումը դժուար կամ անկարելի կը դառնայ, եթէ հիւանդութիւնը սկիզբէն իսկ ծանր է կամ երկար տեւած է:

Երբ հիւանդութիւնը կը յայտնէ ինքզինք, որոշ նշաններ ցոյց կուտայ, այլ եւս օր մի կորսնցնէք, մէկ սխալ իսկ գործելու ժամանակ չէ: Ամէն յետաձգում աղիտաբեր է: Դարմանումը պէտք է սկսիլ անմիջապէս եւ շարունակել ուժգնօրէն, առանց թերացումի: Երկար պիտի տեւէ անշուշտ, շա՛տ երկար: Առիկա պէտք է գիտնալ առաջուընէ, որպէս զի յետոյ յուսալքում չպատճառէ: Դրամի կը կարօտի, մեծ դրամի: Կառավարութիւնը, խնամատարական, բարեգործական եւ ապահովագրական, ինչպէս նաեւ բժշկական մարմինները պէտք է օժանդակեն, երբ հիւանդին անձնական միջոցները չեն բաւեր:

Ժողովրդային ապաքինարաններու (սանաթօրիոմ) *մէջ դարմանուած հիւանդներէն,— եթէ թեթեւ վարակուած են,— դարմանումի որոշ շրջանէ մը յետոյ, 98 առ հարիւրը կրնան վերսկսիլ իրենց աշխատանքին,— իսկ եթէ ծանրապէս վարակուած են,— 88 առ հարիւրը կրնան աշխատիլ 1 տարի յետոյ, 32 առ հարիւրը 9 տարի յետոյ:*

Ո՞րն է յարմար վայրկեանը, մարելու համար հրդեհը:— Դեռ կրակը ամբողջ շէնքին մէջ չտարածուած: Թոքախտաւորին համար եւս, խելացութիւն է դարմանումի մը հետեւիլ տակաւին հիւանդութիւնը չտարածուած, իբրպէս հիւանդ չդարձած:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԸ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՊԱՏԸ

8— ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ԽՆԱՄԷ ԻՆՔԶԻՆՔ

Նախ եւ առաջ անյապաղ, իր դարմանումը յանձնէ փորձառու բժիշկի մը: Եթէ բժիշկը անհրաժեշտ գտնէ անմիջապէս ձգել աշխատանքը, մտնել ապաքինարան կամ հիւանդանոց մը, խելացութիւն է հնազանդիլ առանց ժամանակ կորսնցնելու:

Որպէս զի հիւանդ մը կարենայ իր տան մէջ դարմանուիլ, պէտք է ապահոված ըլլայ կատարեալ հանգիստ, անհրաժեշտ սնունդ եւ մաքուր օդ: Շարունակ քննել իր առողջական վիճակը ջերմաչափով եւ կշեռքով: Ապաքինարաններու մէջ դարմանումի եղանակներուն մեծագոյն առաւելութիւններէն մէկն է սորվեցնել հիւանդին թէ ի՛նչպէս պէտք է վարէ իր կեանքը: Եթէ ապաքինարան չէ մտած երբեք, բժիշկն է որ պիտի սորվեցնէ խղճմտութեամբ: Կարելի չէ հոս մանրամասն խօսիլ, բայց յիշեցնենք գլխաւոր կէտերը:

Սնունդի տեսակէտէն, *պէտք չէ կարծել թէ հիւանդը պիտի սնանի առատ եւ նրբաճաշակ կերակուրներով: Սնունդը պէտք է ըլլայ պարզ եւ չափաւոր քանակութեամբ: Ընդհանրապէս բնական արտադրութիւններ, ալիւրեղէններ, բանջարեղէններ, պտուղ, կաթ եւ կաթնեղէն, քիչիկ մը միս, ժամանակ առ ժամանակ կիթ մը, շաքար:*

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ 1933

25 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2146 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԹՈՀ ՈՒ ԲՈՀԻՆ ՄԷՋ

Օրը օրին հետեւելով ընկերային յեղաշրջումներու եւ քաղաքական դէպքերու ընթացքին, ընթերցողները, անշուշտ, չեն գոհանար միայն հետաքրքրութիւն յագեցնելով:

Երբ Թուրքիա եւ Կովկաս կը գտնուէինք, տարիներ եւ տարիներ ունեցանք այդ հիւանդագին մարմաջը: Դէպքերը գիտեցինք մակերեսէն, եւ տուժեցինք չարաչար:

Այժմ փռուած ենք աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ: Եւ մենք, «բախտաւորներս», կը գտնուինք Արեւմտեան Եւրոպա, միջազգային քաղաքականութեան հնոցին մէջ:

Բաւ կ'ուզենք թէ՝ կը վայելենք ամէն պատեհութիւն՝ օրը օրին եւ ուղղակի ծանօթանալու դէպքերու ընթացքին, եւ հանելու բոլոր տրամաբանական հետեւութիւնները:

Անշուշտ, Փարիզ բնակիլ՝ չի նշանակեր իմանալ միջազգային դիւանագիտութեան բոլոր գաղտնիքները, թափանցել գաղտնի դիւանագիտութեան բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ խաղերուն:

Բայց, առաւելութիւն մը ունինք երէկուան վրայ:

Աւելի ճիշդ, չունինք տեղի — անտեղի պատրուակներ՝ չքմեղանալու, ողբալի վրիպումները արդարացնելու:

Երէկ՝ երբեւ պատգամ կ'ընդունէինք եւ բերնէ բերան կը փոփայինք, ինչ որ կը թխէին «Թան»ը կամ «Թայմզ»ը:

Այսօր՝ առիթ ունինք՝ աչօք բացօք ճանչնալու ոչ միայն մամուլը, այլեւ մարդիկը: Ոչ միայն Եւրոպան, այլ եւ Ասիան:

Ուրեմն, օրը օրին եւ ուղղակի հետեւելով լուրերուն եւ դէպքերուն, համատարած երկունքին ինչպէս խառնակ յեղաշրջումներուն, մենք պէտք է վարժուինք իրականութիւնը տեսնել այնպէս ինչպէս որ կայ: Եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ հաճելի է մեր աչքին կամ սրտին:

Ի՞նչ կը հետեւի օրուան դէպքերէն, որոնք իրար կը հրմշտկեն զարմանալի ուժգնութեամբ եւ արագութեամբ:

— Անհանգիստ է աշխարհը: Կրակի վրայ:

Նոր չէ որ պարզուեցաւ այս երեւոյթը:

Հաշտութեան դաշնագիրներու մեղրալուսինը հազիւ անցած, սկսան լսուիլ խուլ տրտունջներ, յետոյ խլրտումներ, յետոյ հրապարակային, բարձրաղաղակ բողոքներ: Ու վերջապէս ձեւ ու մարմին առաւ պարտեալներու ընդվզումը, ատաքճանաբար նահանջի մղելով յաղթականները:

Եւ ահաւասիկ նոր, «վերածնեալ» Գերմանիա մը՝ նոր Իտալիոյ եւեւէն: Ահաւասիկ նեղսիրտ ընկրկումը՝ Մեծն Բրիտանիոյ, եւ նոր մտահոգութիւնը՝ Ֆրանսայի:

Ահաւասիկ չեչտակի դրուած՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը: Ոչ միայն Իտալիոյ կողմէ, որ արդէն դժգոհ էր, համապատասխան բաժին ստացած չըլլալով աւարէն, այլեւ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, որ միշտ բախտ ունեցած է առիւծի բաժինը խլելու:

Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի,— ըսած են հիները:

Զափազանցութի՞ւն կ'ըլլար ըսել թէ՝ Հռոմն է որ պիտի բանայ նոր ճամբան, սրընթաց, դղրդագին դէպքերու թոհ ու բոհին մէջ:

Շատոնց է որ Մուսոլինի կը հերկէր այդ ճամբան: Բայց զգուշութեամբ, որպէսզի խոփն ու արօրը չփշրուին քարքարուտներու մէջ:

Այժմ Հռոմը նոր ուժ կ'առնէ Պերլինէն, որ թոյլ չափիկ հաղաւ, ինչպէս ինք սեւը հագած էր, տասը տարի առաջ:

Երկուքն ալ, Հռոմ եւ Պերլին, իրար կը դիմաւորեն միեւնոյն ճամբուն վրայ, իբրեւ «ճակատագրի եղբայրներ»: Երկուքն ալ համակուած են միեւնոյն անձկութեամբ,— ապահովել դաշնագիրներու վերաքննութիւնը:

Եւ որովհետեւ թունդ ազգայնական աւիշն է որ կը հոսի երկու ժողովուրդներու երակներուն մէջ,— մտահոգ են միւսները: Մեծերը, ինչպէս փոքրերը:

Ծառերը ամէն բան չեն ըսեր: Ծառերը յաճախ չանթարգելներ են, բուն իրականութիւնը ծածկելու:

Ուրեմն, կը գտնուինք շրջանի մը մէջ, ուր առտուան լոյսին հետ նոր անակնկալ մը կը ծագի:

Ինչպէս 1914ին, այսօր ալ մարդիկ ամէն բանէ առաջ կը ձգտին խղ լեցնել իրենց լապտերներուն մէջ, որպէսզի չմատնուին խմար կոյսերու վիճակին:

Իսկ մե՞նք...

Ի հարկէ ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է դեր վերագրել մեզի, դէպքերու այս թոհ ու բոհին մէջ:

Ինչպէս երբեւ արմատախիլ եւ ցիրուցան ժողովուրդ, նոյնպէս երբեւ միջազգային ազդակ՝ տաշեղ մըն ենք մենք, ալեկոծ ովկիանոսին վրայ:

Բայց, դէպքերը կրնան դարձնել մեզ իրական ազդակ՝ մեր սեփական ճակատին վրայ, եթէ ունենանք մեր շահերուն գիտակցութիւնը եւ համապատասխան պատրաստութիւն:

Մանաւանդ պատրաստութիւն:

Անստոյգ է կացութիւնը բոլոր տեսակէտներով:

Արդ, փոխանակ բանդագուշանքներ կատարելու կամ գուշակութիւններ փորձելու, կրնանք մենք մեզի համար նշաւակ մը գտնել դէպքերու ընթացքէն,— ի ն ք ն ա մ փ ո փ ո ւ մ եւ պ ա տ ր ա ս տ ո ւ թ ի ւ ն: Ուրիշ խօսքով՝ մ ի ա ց ե ա լ ճակատ:

Աւելի բաց խօսելով, կացութիւնը կը հարկադրէ կարճ կապել, վերջապէս, անտէր վէճերը, եւ համախմբուիլ գործակցութեան ծրագրի մը շուրջը:

Մեծերը կը ձգտին գործակցութիւն հաստատել չորսով:

Եթէ չորսը չի բաւեր մեզի համար, փորձենք տասներչորսով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԵՆ, ԲԱՅՑ ՈՉ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ»

Հռոմի տեսակցութեան գլխաւոր նպատակը եղած է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը

Ուրբաթ օր, Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետ Պ. Մաքտոնըլտ ուշագրաւ խոստովանութիւններ ըրաւ Հռոմի տեսակցութեան մասին: Երեւան եկաւ որ, Մուսոլինիի ծրագրին գլխաւոր նպատակն է ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ:

Ահաւասիկ ամփոփումը իր ճառին, որուն առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ ծագեցան.

— Զինաթափութեան խորհրդաժողովը անմիջական փլուզումէ մը փրկելու համար էր որ Ժընեւ եւ Հռոմ գացի: Խորհրդաժողովը խրած էր մանրամասնութեանց մէջ: Բրիտանական ծրագրին էական արժէքը այն է որ, առաջին անգամ ըլլալով՝ թուանշաններ մէջտեղ կը դնէր: Ես կ'ընդունիմ այդ թուանշաններուն պատասխանատուութիւնը: Երկրորդ կէտը այն է որ մենք տրխպուած ենք իրաւունքներու հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ: Անցա՛ծ է այն ժամանակը երբ կարելի կ'ըլլար խաղաղութիւնը պահպանել կարգադրութիւն մը յառաջ բերելով Եւրոպայի քանի մը պետութեանց միջեւ: Պէտք է բացորոշապէս ըսեմ թէ եւրոպական ազգերուն վրայ ծանրացող պարտաւորութիւնները պատւոյ պարտաւորութիւններ են: Մեր ծրագիրը կ'ենթադրէ փոխանցման շրջան մը որու միջոցին պէտք է հաստատել կատարեալ հաւասարութիւն ազգերու միջեւ: Այդ ժամանակամիջոցին վերազինման որ եւ է ծրագիր պէտք չէ կազմուի: Անստոյգ է Եւրոպայի վիճակը: Եւրոպան կը գտնուի մեծ ջղագրգռութեան մը շրջանին մէջ: Դժբախտաբար, երկար ատենէ ի վեր, ամէնէն աւելի կը պակսի այն միակ բանը որ կրնար փրկել մեզ բոլորս,— փոխադարձ եւ հաստատուն վստահութիւն մը:

Ժընեւի մէջ, լուր առի թէ Պ. Մուսոլինի կ'ուզէ հանդիպում մը ունենալ ինծի հետ, հաղորդելու համար իր կարգ մը գաղափարները՝ խաղաղութեան ամրապնդման մասին: Պ. Մուսոլինիի հրաւէրին պատասխանելէ առաջ, տեսակցութիւն մը ունեցայ Ֆրանսայի վարչապետին հետ եւ տեղեկութիւններ տուի իմ մտադրութեանս մասին: Պ. Տալատիէ ցանկալի գտաւ ճամբորդութիւնս:

Երբ Հռոմ հասանք, մեզի յանձնուեցաւ կարճ պաշտօնագիր մը, որ, ընդհանուր գիծերով, կը ներկայացնէր Պ. Մուսոլինիի գաղափարները եւ կ'ապացուցանէր թէ ան ծրագիր մը յղացած է՝ խաղաղութիւնը ապահովելու չորս պետութեանց գործակցութեամբ, համաձայն Քէլլոկի դաշինքին եւ բռնի ուժի չդիմելու սկզբունքին: Պ. Մուսոլինիի տեսակէտն այն էր թէ՝ մինչ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը կը պարտադրէ յարգել դաշնագիրները, միեւնոյն ատեն կը նախատեսէ անոնց վերաքննութեան հնարաւորութիւնները, երբ այնպիսի պարագաներ կը ներկայանան որ կրնան ընդհարում յառաջ բերել: Բայց դաշնագիր մը կրնայ եղծուիլ միայն երկու շահակից կողմերուն հաւանութեամբ: Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 19րդ յօդուածը կը յայտարարէ նաեւ թէ՝ դաշնագիրները կը պարունակեն այնպիսի յօդուածներ որոնք, ժամանակի ընթացքին, կրնան այնպիսի խնդիրներ յարուցանել որ տեղի տան ողբալի վէճերու եւ հետեւաբար պէտք է վերաքննութեան ենթարկուին: Հռոմի մէջ առաջարկուած ծրագիրը կը տրամադրէ որ, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, ազգերը պէտք է գործակցին խաղաղութեան համար եւ տասը տարուան ժամանակամիջոց մը նշանակուած է: Կ'ենթադրուի թէ այդ գործակցութիւնը յառաջ պիտի բերէ ընդհանուր բարեացակամութեան զգացում մը, որ պիտի ունենայ օգտակար արդիւնքներ: Բրիտանական կառավարութիւնը պիտի ուսումնասիրէ այս ծրագրին մանրամասնութիւնները: Մեզի չհարցուցին թէ կ'ընդունի՞նք թէ կը մերժենք այս ծրագիրը: Այլ հարցուցին թէ բրիտանական կառավարութիւնը տրամադի՞ր է առ այժմ ուսումնասիրելու խնդիրը: Խոստացանք ուսումնասիրել: Ես մեծ յոյսեր ունիմ այս ծրագրին վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, ծանր պատասխանատուութիւն մը ստանձնած պիտի ըլլանք, մէկ անգամէն մերժելով զայն»:

Երբ Պ. Մաքտոնըլտ կը խօսէր ծրագրին մանրամասնութիւններն ուսումնասիրելու մասին, Պ. Լոյտ Ճորճ լուսաբանութիւն պահանջեց: Վարչապետը հետեւեալը պատասխանեց.

— Մանրամասնութիւնները պիտի ուսումնասիրենք այն իմաստով որ Պ. Մուսոլինիի ծրագիրը իբրեւ ընդհ. նպատակ չունենալ՝ միայն խաղաղութիւնը, ԱՅԼ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ, եւ ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ: Ինչպէս գիտել տուած է ականաւոր քաղաքագէտ մը, ԱՄԷՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ Է, ԲԱՅՑ ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՉԷ:

Պ. Մաքտոնըլտ աւելցուց թէ Պ. Մուսոլինիի սկզբնական ծրագիրը թեթեւապէս բարեփոխուեցաւ, որպէս զի աւելի ընդհանուր ձեւ առնէ եւ միայն մէկերկու մասնաւոր խնդիրներ չշօշափէ: Յետոյ հերքելով այն զրոյցը թէ Իտալիոյ խոստացած է Թանկանիքայի գաղթավայրը, շարունակեց.

— Ծրագիրը անշուշտ կը ձգտի անհետացնել պատերազմի պատճառները՝ Եւրոպայի մէջ, հիմնուելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անոր ուխտի 19րդ յօդուածին վրայ: Բայց, փոքր ազգերը մտահոգութեան մատնուելու պատճառ չունին: Անոնք դուրս չպիտի ձգուին եւ իրաւունք ունին խորհրդակցութեան հրաւիրուելու, ամէն անգամ որ խնդրոյ առարկայ դառնան իրենց մասնաւոր շահերը: Շատ մը տեսակէտներով, անոնք մեծերէն աւելի շահ ունին ջնջելու գրգռութեան պատճառները:

Պ. Մաքտոնըլտ տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ Փարիզի մէջ եղած տեսակցութեանց մասին եւ շեշտեց, իբրեւ եզրակացութիւն.

— Այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր ականատես կ'ըլլանք ազգային ոգիի վերածնութեան, չորս մեծ պետութիւնները, իրերու զօրութեամբ իրարմէ բաժնուելէ առաջ, պէտք է քով քովի գան փարատելու համար այն վտանգները որոնց դէմ դիմաց պիտի գտնուին օր մը: Եթէ չորս պետութիւններէն մէկը անմիջապէս մերժէ գործակցութեան ծրագիրը, առանց խորացնելու զայն, կամ եթէ խափանարար ընթացք մը բռնէ անոր հանդէպ, ստանձնած պիտի ըլլայ ոչ — ցանկալի պատասխանատուութիւններ:

Ճառէն յետոյ, նախկին նախարար Չըրչիլ ուժգնօրէն քննադատեց կառա—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ «ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

որ բուռն հետաքրքրութեամբ պիտի վարակէ առաջին տողերէն իսկ:

վարութեան քաղաքականութիւնը, եւ յիմարութիւն կոչեց զինաթափութեան ծրագիրը, գիտել տալով թէ ան կը ձգտի կէս առ կէս կրճատել ֆրանսական բանակը, բայց կրկնապատկել գերմանականը: Այսպէս, Ֆրանսայի կը ձգուի 400,000 զինուոր, թէ՛ մայր երկրին եւ թէ գաղթավայրերուն համար, մինչդեռ Իտալիա եւ Գերմանիա միասին կ'ունենան 450,000 զինուոր:

ՀԻԹԼԵՐ ԱՆՍԱՀՄԱՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ

Իր ճառը արտաքին քաղաքականութեան մասին

Մարտ 23ին, 94ի դէմ 441 ձայնով, Հիթլէրի կառավարութիւնը խորհրդարանէն լիազօրութիւն ստացաւ ինքնաբար կառավարելու Գերմանիան, մինչեւ 1937 (չորս տարի):

Գերմանական կայսրութեան հիմնարկութենէն ի վեր, ոչ մէկ վարչապետ այսքան բացարձակ իրաւասութիւններ ստացած է: Երբ նիստը բացուեցաւ, Երեսփ. ժողովին նախագահը յարգանքի խօսք ուղղեց ի յիշատակ Տիթրիխ Էքարթի, որ հեղինակն է «Արթնցի՛ր, Գերմանիա» քայլերգին: Յետոյ խօսքը տրուեցաւ Հիթլէրի, որ կարդաց կառավարութեան յայտարարութիւնը: Վարչապետը ամէն բանէ առաջ շօշափեց պատերազմի պատասխանատուութեան խնդիրը, եւ արդարացնելու համար իր պահանջած լիազօրութիւնը, յիշեց 1918ի յեղափոխութիւնը, «որ, իր նիւթական յաջողութեամբ, հեղինակները ազատեց դատական հետապնդումներէ: Անոնք փորձեցին բարոյապէս արդարացնել յեղափոխութիւնը, հաւատալով թէ Գերմանիա եւ իր կառավարութիւնը պատասխանատու էին պատերազմին: Այս հաւաստումը սուտ է թէ՛ գիտակցաբար թէ՛ տարակայօրէն. բայց, յետագային, այդ ամբաստանութիւնը, որ յօրինուեցաւ ի շահ մեր թշնամիներուն, պատճառ դարձաւ հարստահարելու գերման ժողովուրդը:

«Իմ կառավարութիւնս, լիազօրութեան օրէնքներ առաջարկելով, երբեք միտքէն չանցըներ ջնջել դաշնակցային պետութեանց գոյութիւնը, բայց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, յաւէտ ապահովելու համար միօրինակ քաղաքականութիւն մը՝ ամբողջ երկրին մէջ: Չորս տարուան ընթացքին, Գերմանիա քանի անգամ ընտրութիւն կատարեց. ուստի, կառավարութիւնը կ'ուզէ յօրինել սահմանադրութիւն մը որ ազգին կամքը ներդաշնակէ իսկապէս հեղինակաւոր իշխանութեան մը հետ: Միապետութեան վերահաստատման խնդիրը չի կրնար քննուիլ այժմ: Այս իսկ պատճառով, իմ կառավարութիւնս պետութեան միութեան դէմ յարձակում մը պիտի նկատէ ո՛ր եւ է փորձ որ կը կատարուի այս ուղղութեամբ եւ ինքնակամ, դաշնակցային զանազան պետութեանց մէջ, եւ ըստ այնմ պիտի շարժի: Կառավարութիւնը կրթադաստիարակութեան մէջ պիտի մշակէ գերման ցեղին արժէքներուն պաշտամունքը, զայն պիտի առաջնորդէ ճշմարիտ կրօնասիրութեան մը, մերժելով ո՛ր եւ է իրաւախոհութիւն անաստուածեան կազմակերպութեանց հետ եւ բողոքական ու հռոմէական դաւանանքները համարելով երկու ամենակարեւոր ազդակները ցեղին պահպանման:

ԳԱԼՈՎ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ...

«Գերմանական սահմանադրութեան եւ հետեւաբար մեր ժողովուրդի կեանքին պաշտպանութեան հողը այսօր կ'իյնայ մեր քաղաքապահ բանակին վրայ, որ մեզի պարտադրուեցաւ Վերսայլի դաշնագրով եւ որ կրնայ համարուիլ իսկապէս զինաթափ եղած միակ բանակը աշխարհի մէջ: Գերման ժողովուրդը կէտ առ կէտ եւ բարեխղճօրէն գործադրեց դաշնագրով իրեն պարտադրուած յանձնառութիւնները: Տարիներէ ի վեր, Գերմանիան կը սպասէ որ միւս պետութիւններն ալ յարգեն իրենց խոստումը, հետեւելով մեր զինաթափութեան: Ազգային կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը բաղձայ եւ կենալ իր բանակն ու սպառազինութիւնը աւելցնելէ, պայմանաւ սակայն որ վերջապէս միւս պետութիւններն ալ տրամադիր ըլլան կատարելու իրենց յանձնառութիւնը՝ արմատական զինաթափութեան մասին: Գերման ժողովուրդը կ'ուզէ խաղաղութեամբ ապրիլ ամբողջ տիեզերքին հետ: Այս առաջադրութեամբ, կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, փարատելու համար պառակտումը այն ժողովուրդներուն որոնք պատերազմ մղեցին երկու առանձին ճակատներով: Կառավարութիւնը պատրաստ է ձեռք երկարելու ամէն ժողովուրդի որ պատրաստ է վերջնապէ՛ս փակելու տխուր անցեալը: Աշխարհի թշուառութիւնը կրնայ դարմանուիլ միայն այն ատեն երբ ժողովուրդները նորէն կը տոգորուին փոխադարձ վստահութեամբ: Խաղաղութիւնը պէտք է ապահովուի երկար պայմանաժամով, ճշմարտապէս մեծ պետութեանց կողմէ, որպէս զի կարելի ըլլայ վերահաստատել փոխադարձ վստահութիւնը: Մենք բարեկամեցողութեան նշան մը կը համարինք բրիտանական կառավարութեան ջանքը՝ զինաթափութեան խորհրդաժողովը արագ ելքի մը յանգեցնելու մասին: Շատ աւելի լայն է Իտալիոյ վարչապետին ծրագիրը: Մենք ամենամեծ կարեւորութիւն կուտանք անոր եւ պատրաստ ենք գործակցելու անկեղծօրէն, ջանալով ապահովել Իտալիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը որմէ կախում ունի Եւրոպայի ճակատագիրը: Մենք մասնաւոր երախտագիտութեամբ կ'ողջունենք այն սիրալիր համակրանքը որով Իտալիոյ մէջ ընդունուեցաւ Գերմանիոյ ազգային շարժումը: Գալով միւս պետութեանց, պիտի ջանանք միջին ճամբայ մը գտնել նոյն իսկ այնտեղ ուր փոխադարձ յարաբերութիւնները տակաւին լուսաբանուած չեն լիովին: Շիտակն ըսելով, այդ ջանքերը երբեք չեն կրնար հիմնուիլ յաղթականի եւ պարտեալի խտրութեան վրայ: Այս տեսակ իրաւախոհութիւն մը կարելի է նաեւ Ֆրանսայի հետ, եթէ երկու կողմէն ալ, կառավարութիւնները տրամադիր ըլլան լայնամտութեամբ քննելու դրուած խնդիրները:

«Գալով խորհրդային իշխանութեան, կառավարութիւնը պիտի հետեւի բարեկամական քաղաքականութեան մը որ արդիւնաւոր է երկու շահակից երկիրներուն համար: Համայնավարութեան դէմ մղուած պայքարը ներքին խնդիր մըն է, որուն համար երբեք չպիտի թոյլատրենք որ եւ է օտար միջամտութիւն: Տասը տարուան անկեղծ խաղաղութիւն մը աւելի օգտակար է բոլոր ազգերուն համար, քան երեսուն տարուան կացութիւն մը ուր ազգերը կը խրին յաղթականի եւ պարտեալի նախապաշարման մէջ: Կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ պարբերաբար խորհրդարանը տեղեակ պահել իր տնօրի—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԿՈՒԼԱԿ, ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ՎՆԱՍԱՐԱՐ»

Խորհրդային մամուլի վերջին թիւերը լեցուն են ինքնամերկացումով ու ինքնաքննադատութեամբ: Գիւղատնտեսութեան մասին Ստալինի արտասանած «պատմական» ճառից յետոյ, իւրաքանչիւր համայնավար իր սրբազան պարտականութիւնն է համարում խօսել թերութիւնների շուրջ եւ երե-

գէտներ ու հարիւրաւոր «կուլակներ ու հակայեղափոխականներ» են գնդակահարում: Միայն Հայաստանում մարտի սկիզբները 9 հոգի են գնդակահարուել եւ շատերն էլ հերթի են գրուած: Հալածանքից անմասն չըմնացին անգամ անգլիացի ճարտարագէտները:

ՄԵԾԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԵԼՈՅԹԸ

(ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՍ ՅԵԼԻՑ)

— :-: —

«Ելոյթ»ներու շրջանի մը մէջ կ՚ապրինք: Անգլուգական «ելոյթ»ներ: Այս իսկ պատճառով վերնագրեցի՝ «ընթերցուածս յելից»՝ անշուշտ ...

Ամէն:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԴԱՒԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՖԻԼԻՊԷ (Յառաջ). — Վերջերս պուլկար համայնավար կուսակցութիւնը ճիգեր կը թափէ մտնելու նաեւ զօրանոցներէն ներս: Այսպէս, Ֆիլիպէի մէջ տեղի ունեցած են կարգ մը դէպքեր: Այդ դէպքերը արձագանգ գտան մինչեւ Սոֆիա: Քանի մը գործակալներ կոչեր ցրուած են զինուորներուն: Ջանացած են նաեւ կազմակերպել զինուորներու ժողով, հոն իրենց համայնավարական նշանախօսքերը ճառելու համար,

Քանի մը օր առաջ, համայնավար գործակալ մը, նախկին ենթա-...

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՑՈՐԵՆԻ ԲԵՐՔԸ, 1932-1933ԻՆ

—·—

1932 դեկտեմբերին, ցորենի գինը, Ամերիկայի մէջ, 40 սէնթի իջած էր — 27·5 քիլօն: Աւելի վերջ 40 սէնթի բարձրացաւ ու մինչեւ այժմ այդ գինով կ՚ընթանայ:

1932 — 33 տարուան ցորենի արտադրութիւնը ցոյց տուող վիճակագրութիւններ կրնան գաղափար մը տալ թէ՝ ի՞նչ պիտի ըլլայ, մինչեւ 31 յուլիս 1933, ցորենին կացութիւնը:

Միջազգային երկրագործական հաստատութիւնը վերջին երեք տարիներու ընթացքին ցորենի արտադրութիւնը հետեւեալ ձեւով ցոյց կուտայ. —

	1930	1931	1932
Եւրոպա	37,482	39,407	40,920
Հս. Ամր.	35,475	34,045	32,120
Հր. Ամր.	7,480	7,370	7,590
Ասիա	12,595	11,220	10,807
Աւստրալիա	6,050	5,362	5,665
Ափրիկէ	3,245	3,670	3,630
Գումար	102,327	101,034	100,732

Ասիոյ անունով ցոյց տրուած թիւերուն մէջ չեն հաշուած Թուրքիան, Իրաքը, Պարսկաստանը եւ Չինաստանը: Ուրեմն, ըստ վերեւի ցանկին, ցորենը 1932ին հաւասար է եղած 1931ի արտադրութեան: 1932ին ցորեն ցան-...

ցորենի պահանջն ու մատուցումը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ. —

1000 թոնի հաշուով

Աշխարհի արտադրութիւն	Աշխարհի պէտքը	Ելքի համար մնացած
30,277	17,242	13,035
37,895	22,632	15,263
37,675	22,000	15,675
34,650	17,325	17,325

31 յուլիսին փակուելիք եղանակի վերջաւորութեան, արտածելիք ցորենը նախորդ տարուաններէն երեք միլիոն թոն քիչ է. ասկէ զատ, աշխարհի ներածման պէտքը 4,5 միլիոն թոն պակաս է: Որով, պիտի աւելնայ 1,650,000 թոն ցորեն:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Հայերը կը շփոթին Հրեաներուն հետ

ՊԵՐԼԻՆ, 20 մարտ (ՅԱՌԱՋ). — ...

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

... սարդը ամենայն պարզութեամբ, բայց՝ կան նաեւ բացառութիւններ, որոնց ես երկուքը կը ճանչնամ:

— Ովքե՞ր են, կը հարցնէ թագաւորը հետաքրքրութեամբ:

— Ձեր վեհափառութիւնը եւ ես:

Այս սրամիտ պատասխանը մեծ հաճոյք կը պատճառէ թագաւորին, եւ երիտասարդին խնդրանքը անմիջապէս կ՚ընդունուի:

***

Համբաւաւոր երաժշտագէտ Ռոսինին, անգամ մը ընդունուած էր Փորթուկալի թագաւորէն, որ խոստացաւ իրեն անուշ մը Փորթոյի գինի ղրկել արքայական մառանէն:

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

... Le Capitole ... La Nacion ... Tecnico Sericicold ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքերէնի թուրքերէնը...»

— . —

Այս խորագրով Միլլիյէթ կը գրէ·

— Կը նկատեմ որ ոմանք Թուրքերէնին Թուրքերէնը կը փնտռեն՝ լեզուի փոփոխման խնդրին մէջ։ Թուրքերէնի մէջ դեռ եւս ապրող բառերուն, օրինակ «Թավուք»ին (հաւ) համար այնինչ գիւղին մէջ գործածուած բառը կը գրեն։ Եթէ մենք մեզի գործ ընենք արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող Թուրքերէն բառերուն ... անկիւնը գործածուած բառը ... ու գտնել, գործը կը դադրի ... ըլլալէ։ Գործը որքան օգտակար է, այնքան դժուար է։ Որովհետեւ, ... հոմանիշը յարմարցուած ըլլալու չէ, մակարդակին յարմարելու է, գիւղի ու ականջի լաւ գալու է, որպէս զի կարենայ ապրիլ։ Քանի մը օր առաջ կարդացի համալսարանի դասախօսներէն մէկուն երկար ու գէշ գրուած մէկ յօդուածը։ Հինգ բառով արտայայտուելիք գաղափար մը 35 բառով հասկցնող այս յօդուածին մէջ առանց տարօրինակ բառեր կային որ հետեւեալն ալ, մտածելով թէ հանրութիւնը բան մը չհասկնայ, մէկ մէկ ... գրեր ու անոնց Թուրքերէնները (?) գրեր էր տակը։ Ես ասոր ալ ... չեմ։ Օտար բառերուն դէմ Թուրքերէն բառեր գտնենք, բայց գտնենք անոնք բառերէն զորս ժողովուրդը կը գործածէ եւ գրողները՝ ...։ Մենք մեր կողմէ չհնարենք գտնենք, Միջին Ասիայէն ալ չփոխառենք, որովհետեւ ոչ ոք կրնայ ընդունիլ թէ անոնք զուտ ու անարատ են։ Չինարէն, մոնկոլերէն, օրատերէն, պարսկերէն բառեր առած բարբառներ են անոնք։

Յեղափոխութիւն առանց գլխի

— . —

Գրագէտ Պիւրհան Ճահիտ, Միլլիյէթի մէջ կը գրէ·

— Անատոլուի գրավաճառներէն մէկը նամակ մը գրեր է ինծի։ Տարիներէ ի վեր այդ գործով ապրող այդ անձը աշխարհը պատող տագնապէն խօսելէ ետք, կ'ըսէ թէ հիմա լրագրէ ու գիրքի ... ըմպելին ու թղթախաղը դեր ...։ Եօթանասուն հազար բնակիչ ունեցող այդ քաղաքին մէջ նոր հրատարակուած գրքէ մը միայն 15 օրինակ ծախուեր է։ Այդ քաղաքին մէջ օրը 800 օխա օղի կը սպառի։ Օղիին գինը 300 ղրշ. է։ Օղիի համար օրական 400 ոսկի վճարող այդ քաղաքին բնակչութիւնը գրքի մը համար հազիւ 15 ոսկի տուած է։ «Խումար»ը կը ... օղին։ Մեր երկրին մէջ՝ իր ... օղիի ու խաղի տուողներուն թիւը հետզհետէ կ'աւելնայ։ Սա ալ ... որ օղիի ու խաղի տուողները օրէ օրին ապրող դասակարգերուն մէջ ... են։ Այսուհանդերձ, մեր բարձր ... կազմող հարուստ ու գրոց-բրոց ... ները եւս՝ օղիին ու խաղին փափաքը կը գերադասեն գրքի ու ... փափաքէն։ Իտալական ոճով գղ... չնող, ուժ յարկով ափարթ... կառուցանող մեր հայրենակիցներուն տանը մէջ գրադարան մը ...։ Փարիզէն «մօտէլ»ներ բերել ... մեր տիկիններուն ճոխ սրահներուն մէջ գրքի դարան մը գոյութիւն չունի։ Ամէն բերան բանալուն եւրոպական քաղաքակրթութենէն ճառող, արուեստէն, գիտութենէն, գրականութենէն հասկցող մեր պէյերուն տուներուն մէջ քուն պատրաստող մէկ հատիկ հատոր չէք կրնար գտնել։ Եթէ բաղդատութիւն մը ընենք վերիններուն թեթեւսոլիկութեանն ու վարիններուն ագիտութեանը միջեւ, բարձր դասուն այս վերաբերումը խստօրէն մեղադրելի կը գտնենք։ Որովհետեւ, ընկերային շարժումներու եւ բարոյական ըմբռնումներու մէջ ժողովրդային դանդուածները միշտ իրենցմէ բարձր երեւցող դասին կը հետեւին։

Այդ պարագային, զարգացած նկատուող դասին դէպ ի գիրքը, գիտութիւնը, մտաւոր շարժումը ցոյց տուած անտարբերութիւնը կրնանք վէճի նիւթ դարձնել՝ որպէս մակարդակի հարց մը։ Լեզուական մեծ յեղափոխութեան մը, նորութեան մը պայքարին մէջ ենք։ Այս պայքարին մէջ մեզ սնուցանողը օղին ու խաղը չեն։ Ասիան ետին ձգող եւ դէպ ի արեւմտեան աշխարհը քալել սկսող ընկերութեան մը ստամոքսը աւելի պէտք չունի։ Բայց՝ գլուխը կը կարօտի սնունդի։ Բարձր կոչուած դասը եթէ գիրքը իբրեւ պահանջ մը չգնահատէ, եւ դանդուածն ալ ինքզինքը օղիին ու խաղին յանձնէ, այս առանց գլուխի յեղափոխութիւնը ի՞նչպէս կը պահպանուի։

«Էվէթ, էֆէնտիմ»

«Միլլիյէթ»ի մէջ Քրոնիկ մը ունի Ֆէլէք· —

Հակառակ մեր այն պնդումին թէ գիտնական ու զարգացած մարդիկ ենք, տարրական ներողամտութիւն չունինք։ Մեր ամէնէն զարգացած երիտասարդներուն հետ վէճի մտէք։ Անմիջապէս հայհոյել կը սկսին։ Անկարելի բան է մեր ամէնէն նրբացած մարդուն մտածումին հակառակ խօսիլ։ Ու ամէնէն ողջմիտ կարծուած մարդոց կատակի համար իսկ ընդդիմախօսեցէք, կը պայթին։

Միշտ՝

— Այո՛ ··· բառը լսել կ'ուզենք։ Բայց այս բառը այդքան արժէքաւո՞ր է։ Եթէ մէկը իմ ամէն ըրածիս, ամէն ըսածիս «էվէթ» ըսէ, կամ անկեղծ չէ, կամ ապուշ է, կ'եզրակացնեմ ···։

ՅԱՌԱՋ. — Եւ որովհետեւ թուրք ժողովուրդը միշտ «այո» կ'ըսէ, մենք ի՞նչ եզրակացնենք, Ֆէլէք պէյ···։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒ ՇԱԲԱԹԸ

ԼԻՈՆ, 23 մարտ (Յառաջ).— Այս օրերուս, տօնական օրերու երեւոյթը առած է Լիոն քաղաքը զանազան ու անակնկալ հանդէսներով։ Հազիւ վաճառականներու կազմակերպած հանդէսները վերջ գտած (quinzaine commerciale de Lyon), ահա ազգահանդէսները։ Նախ վաճառականներու հանդէսներուն մասին քիչ մը ծանօթութիւն տանք։

Վաճառականներու կազմակերպած հանդէսը կը զուգադիպէր Լիոնի տարեկան մեծ ցուցահանդէսին։ Այս հռչակաւոր ցուցահանդէսը այս տարի տեւեց միայն 11 օր, փոխան 15ի։ Անշուշտ տնտեսական տագնապին պատճառով։ Հէն 400 ցուցադրողներ պակաս էին անցեալ տարուան վրայ։ Սակայն այս տարուան ցուցադրողները գոհ են գործերուն արդիւնքէն։ Օտար երկիրներէն կը մասնակցէին Սպանիան, որ տեւական յաճախորդ մըն է Լիոնի տօնավաճառին, յետոյ Սերպերը, Եգիպտացիներ, Գերմանացիներ, Ֆրանսական գաղթավայրերը, Անգլիացիներ, Պելժեր եւայլն։

Վաճառականներու շաբաթօրեակը տեսակ մը փոփոխական ալ է օտարներուն համար, որ տօնավաճառին առթիւ կը գտնուէին Լիոնի մէջ։ Ճիշդ յուլիս 14ի Ազգ. տօնին նման, խրախճանքներ, հրավառութիւններ ու բարեկենդանային խաղեր տեղի ունեցան։ Անակնկալ մըն էր այս հանդէսը, որովհետեւ Լիոնի մէջ շատ քիչ անգամ կը պատահին նման հանդէսներ։

Եւ ահա ազգահանդէսները։ Մարտի 21ին ու 22ին։ Կը մասնակցէին 34 ազգեր, իւրաքանչիւրը իրենց ազգային տարազներով։ Լիոն քաղաքը ազուոր ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր հիւրերուն։ Նախկին վարչապետը, Էռիօ, եւ կառավարական ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ ու դեսպաններ մինչեւ կայարան ընդունելութեան գացեր էին։ Ընդունելութեան կը մասնակցէր նաեւ զինուորական նուագախումբ մը։ Մեր Ազգ. Միութիւնը ընդունելութեան ժամանակելու առթեն չունեցաւ, տակաւին արթնցած չըլլալով։

Յայտագիրները հրապարակ են հանուած, 34 ազգեր, ազգային պարեր, ազգային տարազներով, ու երգեր, զանազան թատրոններու մէջ։ Անշուշտ մենք կ'երթանք այն թատրոնը, ուր մեր Հայերը պիտի պարեն, որովհետեւ միեւնոյն ժամուն ներկայացումներ կը տրուին զանազան թատրոններու մէջ։

Համաձայն յայտագրին, առաջին առթիւ բեմ կուգան Թուրքերը։ Ահա զէյպէկը, — երկու հոգի դէմ դէմի կը պարեն, յետոյ ուրիշ մը առանձին, կարծես ինքն իր վրայ կը դառնայ։ Այս խաղերու ընթացքին կը պայթեցուին ատրճանակներ։ Յետոյ երկու խմբերգներ տեղի կ'ունենան գեղարուեստի սրահին մէջ։ Այս մարդիկը չեն գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուին։ Անճոռնի ու աններդաշնակ երգեր, (Պալըքը Թավատան ուչուրտուք, փափազըն գըզընը գաչըրտուք)։

Եւրոպայի բեմերուն վրայ Թուրքերը ահա կը պարեն ու կը պարծենան թէ քահանայի աղջիկ փախցուցած են։ Ֆրանսացիները անշուշտ աւելի քիչ պիտի ծափահարէին եթէ հասկնային երգերու բառերուն իմաստը։

Յետոյ բեմ եկան Գերմանները, կարգով շարուած բոլորն ալ ուրախ առոյգ։ Ճափոնցիները, Շուէտացիները իրենց կարգին երգեցին ու պարեցին։ Ռուսական խմբերգը յաջող էր, իսկ պուլկարականը ալ աւելի յաջող, մանաւանդ իրենց «պասը» շատ զօրաւոր էր։ Անգլիացիներ, Ամերիկացիներ, Քանատացիներ մէկը միւսէն հետաքրքրական պարեր ու երգեր երգեցին։

Ամէնէն վերջ բեմ պիտի գային Հայերը։ Կէս օրուան ներկայացման ատեն Հայերու անունը տարածուած էր ամէն կողմ թէ ամենայաջողը Հայերն են։ Հազիւ Հայու անունը լսուած՝ թատրոնը ծափահարութենէն կը թնդար։

Խումբը կը շարուի բեմին վրայ, թիւով քսան հոգի։ Ու կը սկսի հայկական պարը։ Մեր կորսնցուցած Հայու գեղջկան պարը այժմ կը տեսնենք Եւրոպայի բեմերուն վրայ։

Խումբին ղեկավարն է Պ. Արա Պարթեւեան։ Պարէն վերջ կը սկսի խմբերգը։ Թառխատ Շահպարոնեան այնքան յաջող նուագեց, որ քանիցս կրկնել տուին։ Տիկին Սուրաբեան իր մեներգով. իսկ Տիկին Շահ Պարոնեան իր պարով շատ յաջող էին։

Յաջորդ առտու բոլոր ազգերը իրենց դրօշներով ու ցուցատախտակներով հաւաքուեցան ու ծաղկեփունջ մը դրին Լիոնի մեռած զաւակներու յիշատակին կանգնուած արձանին առջեւ։

Որովհետեւ այս ազգատօնը տեսակ մը ազգային արժանապատուութեան հանդամանք ունի, պէտք է որ մեր հայ հարուստները քաջալերեն հայկական խումբը, որպէսզի տարուէ տարի անցնի աւելի յաջող, աւելի տպաւորիչ։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞նչպէս լուծել

— . —

Քալիֆորնիոյ Մշակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մարտ)·

— «Մշակ» բազմաթիւ անգամներ անդրադարձած է այն իրողութեան թէ՝ գաղութահայութեան պարտականութիւնն է հետաքրքրուիլ Հայաստանի վիճակով, եւ օգնել անոր բարոյական եւ նիւթական ամէն միջոցներով։

Մենք այսօր ալ կը կրկնենք նոյն խօսքը կատարեալ գիտակցութեամբ եւ անկեղծութեամբ։ Մենք այնպէս կը հաւատանք թէ Արարատի ստորոտը ծաղկած փոքրիկ Հայաստանը մեզ ամէնուս կը պատկանի, հետեւաբար չըկայ իրաւունք մը որ իրեն հետ չբերէ նաեւ պարտականութիւններ։

Բնականաբար չենք ակնկալեր որ խորհրդային Միութեան մաս կազմող մեր հայրենիքը իր պետականութիւնը եւ գործելակերպը չափէ ու ձեւէ մեր ըմբռնողութեան համեմատ։ Կ'ակնկալենք սակայն որ անոնք տարրական ազնուութիւնն ունենան փոխադարձաբար հաշուի առնելու, չափով մը գոնէ, գաղութահայութեան զգացումներն ու հոգեբանութիւնը։

Դժբախտաբար Խորհրդ. Հայաստանի վարիչները հազար ու մէկ առիթներով գաղութահայութեան օժանդակութեան դիմելէ ետք, երբեք չափ ու սահման չեն դրած իրենց նախատական վերաբերումին։

Որոշ է թէ ամբողջ աշխարհը կը տառապի աննախընթաց տնտեսական տագնապի մը մէջ, եւ մեր խորհրդային հայրենիքը ոչ միայն բացառութիւն չի կազմեր, այլ բաղդատաբար շատ աւելի ստիպողաբար պէտք ունի եղբայրական անմիջական օժանդակութեան։

Գաղութահայութիւնը, որ հայկական տառապանքի բովէն անցած ըլլալով կը զգայ թէ ի՛նչ է աղքատութիւնը, շատ մը ձեւերով փութացած է իր ուժերուն ներած չափով օգնութեան հասնիլ, եւ այդ բանը ըրած է առանց յետին նպատակներու եւ կամ ակնկալութեան։ Բայց տեսնենք թէ խորհրդային հայ վարիչները ի՛նչ աստիճան ընդառաջ գացած են գաղութահայութեան եւ մայր հայրենիքին միջեւ համակրանքի ու աջակցութեան կապեր ստեղծելու։

Երեւոյթներն ու իրականութիւնը չափազանց ցաւալի են, բայց խնդիրը լուսաբանելու համար մէջ կը բերենք «Յառաջ»ի «Բարբարոսական» վերնագրով խմբագրականէն մասեր, որոնք լոյս մը կը սփռեն մեր մեղադրանքներուն վրայ։

Այս յայտնութիւնները իրաւ որ չափազանց վիրաւորական են։ Սոցիալիստ կամ համայնավարական գաղափարներ հետապնդելը չի նշանակեր թէ պէտք է չարունակ դիմացինին զգացումներ արհամարհէին։ Երբ մարդիկ Հայու եւ մարդու ազնիւ զգացումներով իրենց արդար աշխատանքէն եւ պատառ մը հացէն բաժին կը հանեն Հայաստանի ժողովուրդին, երբ Միութիւններ ու մարմիններ առանց յետին նպատակներու դեղեր եւ ուրիշ օգնութիւններ կը փութացնեն Հայաստան, չենք գիտեր ինչո՞ւ կը մերժուին անոնք։ Օգնութեան կոչերը կուսակցական հաշիւներու պատուանդան դարձնելը շատ անխիղճ մարդոց գործն է եւ չի վայելեր մանաւանդ Պետականութեան գիտակցութիւնը ունեցող մարդոց»։

Դատ՝ Օսմ. Հանր. Պարտքի պաշտօնեաներուն դէմ

Էնկիւրիի մէջ սկսան դատել Հանրային պարտքերու այն պաշտօնեաները որոնք հին թղթադրամները շրջաբերութեան հանած էին, փոխանակ զանոնք այրելու։

Ամբաստանեալներն են՝ Հանրային պարտքերու նախկին կլշէի աւագ պաշտօնեայ Լէօնիտաս Աոթիրաս, մայր տոմարի ճիւղի փոխ տնօրէն Թրիգօ, քննիչ Հաճեան, պաշտօնեայ Վիթալի, Փոլէնաքի եւ աւագ արկղակալ Թէոտոր։ Միայն վերջինը Թուրքիա կը գտնուի, իսկ միւսները արտասահման գացած են։

Դատը սկսաւ Եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Գողցուած դրամը քանի մը միլիոն ոսկի է։ Թէոտոր յանցանքը միւսներուն վրայ նետեց եւ պնդեց թէ ժամանցում կայ։ Ընդհ. դատախազը պատասխանեց թէ ժամանցում չկայ։ Դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ ապրիլ 3ին։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ շարժավարներու գործադուլը վերջացած է, բայց այս անգամ գրաշարները ընդհ. գործադուլ հռչակած են եւ թերթերը չեն հրատարակուիր։

Վաճառականներու գործադուլը միայն երկու օր տեւեց։ Շարժավարներու գործադուլի կոմիտէն ձերբակալուած էր անցեալ շաբթու։

■■■■■■■■

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՊԱՐԳԵՒԸ. — Մարտ 15ի վիճակահանութենէն 50 հազարական փրանք կը շահին 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 51742ը, 1903ի պարտաթուղթերէն թիւ 502570ը եւ 1911ի պարտաթուղթերէն թիւ 395,881ը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ուղղում

ԹԱՒՐԻԶ, 8 մարտ. — 1931 թ. սկիզբին Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու տպարանէն լոյս տեսաւ «Վասպուրական» հատորը, նուիրուած Վասպուրականի 1915ի հերոսամարտի տասնեւհինգամեակին։ Մեր սոյն հատորի մասին գրախօսականներ նուիրողներէն Պ. Հ. Ամիրեանը («Յուսաբեր»ի 1932 թ. յուլիս 30 եւ օգոստոս 6 թիւերու մէջ), Հայր Սիմոն Երեմեանը («Բազմավէպ»ի 1932 թ. նոյեմբեր – դեկտ. միացեալ համարներուն մէջ) ու Պ. Միքայէլ Նաթանեանը («Արեւ»ի 1933 թ. յունուար 19 եւ 20 թիւերու մէջ) ցաւալի թիւրիմացութեամբ մը (ինչ որ աններելի է գրական ասպարէզի մէջ աշխատողներուն համար), Վասպուրական հատորը ներկայացուցած են ընթերցողներուն, իբրեւ հեղինակութիւն կամ գործ Պ. Հ. Աճէմեանի։

Այս թիւրիմացութիւնը պարզելու եւ մամուլն ու ընթերցող հասարակութիւնը մոլորանքէ ազատելու համար, Վարչութիւնս անհրաժեշտ կը համարէ կատարել հետեւեալ ուղղումը։

Ինչպէս «Վասպուրական» հատորի յառաջաբանէն իսկ շատ պարզ, որոշ յայտնի է, այդ հատորը հեղինակութիւնն է Թաւրիզի Վասպուրականցիներու Հայրենակցական Միութեան վարչութեան, որ միաժամանակ գրքի խմբագրական մարմինն է։

Վարչութիւնն է, որ յղացեր է այդ հատորը խմբագրելու եւ լոյս ընծայելու միտքը, կատարեր է նիւթերու ընտրութիւնը, բաշխումն ու դասաւորութիւնը, ուստի եւ անոր կը պատկանի այդ հատորի թէ՛ բարոյական եւ թէ նիւթական պատասխանատուութիւնը։

«Վասպուրական» հատորը անհատական մտքի կամ աշխատանքի արդիւնք չէ։ Պ. Հ. Աճէմեանը մէկն է միայն խմբագրական կազմի անդամներէն, որ իր մասնակցութեան բաժինը բերած է մեր գործին, ինչպէս միւս անդամները, խմբագրական կազմի թելադրութեան ու ցուցմունքներու համաձայն։

Կարեւոր կը համարինք չնշել նաեւ, որ Պ. Միք. Նաթանեանը, կրկնակի թիւրիմացութեամբ մը գրքին հեղինակը Պ. Աճէմեանը համարելէն զատ ի, երեք յօդուածագիրներու յօդուածներու մասերը վերագրած է Պ. Հ. Աճէմեանին։ Այսպէս «Վասպուրականի Հերոսամարտը» յօդուածի Ընդհանուր տեսութիւն բաժինը (էջ 15—22) վերագրած է Պ. Աճէմեանին, մինչդեռ այդ՝ մասը կը կազմէ «Վասպուրականի հերոսամարտը» յօդուածին՝ էջ 15—40, եւ որու հեղինակն է Պ. Արմ. Փոխարեանը։ Ապա «Տարագիր Վասպուրական» յօդուածը, էջ 86—112, որ մէկ ամբողջութիւն է եւ կը պատկանի Պ. Արմ. Մաքսապետեանին, կիսեր է եւ էջ 86—104ը վերագրած է նոյնպէս Պ. Հ. Աճէմեանին։

Իսկ «Վանի հայկական ժամանակաւոր կառավարութիւնը» յօդուածը կը վերաբերի խմբագրական մարմնին եւ ոչ Պ. Հ. Աճէմեանին։

Վարչութեան նախագահ՝ Հայկ Կոստեան, ի դիմաց քարտուղարի՝ Արիս Աբրահամեան

(Կնիք)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (5)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

■■■■■■■■

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Ուրիշ բան աւելորդ է։ Արդէն այսքանը բաւական է հիւանդներուն տալու համար զանազանութիւն եւ ախորժահամութիւն։ Արուեստական կերակուրները ոչ միայն սուղ են, այլ նաեւ նուազ սննդարար։

Բնական ախորժաբերներն են հանգիստը եւ օդը։ ... բացառութիւն համարինք քանի մը անուժելիներ, ... ըմպելի խմելով, ո՛չ կը կորսնցնեն եւ ոչ ալ կը ..., եւ որոնց սակայն դաւաթ մը ըմպելին հաճոյք ... պատճառել, միւս թոքախտաւորներուն ոգելից ըմպելի տալը ոչ մէկ առաւելութիւն կը ներկայացնէ։ ...ը սնունդ չէ, այլ թոյն մը, թմրութեան դեղ մը։ ...ուած նկատել դրամը, որ աւելին կը յատկացնէք։ ... առողջարաններուն մէջ ոգելից ըմպելի չեն տար ...։

Օդին գալով, մաքուր է ան հոն, ուր ազատ կը մտնէ ..., ապականած հոն, ուր փակուած է։ Հիւանդը, ... յոգնութեան, կրնայ վայելել մաքուր եւ առողջ օդը իր սենեակին մէջ, եթէ պատուհանը բաց է ... անկողինին գլուխը բաւական մօտ է պատուհանին։ ...թոռը (շէզ լօնկ), երբեմն անկողինն ալ, կարելի է դնել պատշգամին մէջ կամ պարտէզը։

... ու ցուրտ օդը վտանգ չեն ներկայացներ, պայմանաւ որ հիւանդը լաւ ծածկուած ըլլայ եւ մարմինը տաք։ Գիշերուան օդը հրաշալի է, աւելի մաքուր է քան ցերեկուան օդը, որովհետեւ փոշի եւ ծուխ քիչ կը պարունակէ։ Ամառը, բաց եւ լայնօրէն բաց պահեցէք պատուհանները, առանց վախնալու, իսկ ձմեռը գոնէ՝ կիսաբաց։ Ցուրտ եւ օդաւէտ սենեակի մը մէջ քնանալը վարժութեան հարց է պարզապէս։

Երբեք օգտակար չէ երկար պտոյտ մը ընել մաքուր օդ առնելու համար։ Բազմաթիւ հիւանդներ աւելի ծանրացուցած են իրենց վիճակը այդպիսի յոգնութիւններ պատճառելով։ Ամէն քայլ մարզանք մըն է, որուն օգտակար աստիճանը բժիշկը միայն կրնայ ճշդել։

Թոքախտը բուժելու համար չկայ ոչ մէկ դեղ, որ կարելի ըլլար գնել դեղարանէ մը։ Կան դեղեր, որոնք, բժիշկին անհրաժեշտ դատած ժամանակը եւ չափովը, կրնան օգտակար ըլլալ։ Շատ մը դեղեր, որոնք օգտակար կը ճանչցուին, ի վերջոյ վնասակար են։ Մանաւանդ զգուշացէք այն դեղերէն, որոնց ռէքլամը կը կարդաք թերթերու մէջ։ Այդ դեղերով ձեզի կը խոստանան արագ եւ ապահով բժշկութիւն. ո՛չ, այդ դեղերուն հնարիչները ստախօսներ ու գողեր են։

9— ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԸ Ի՞ՆՉ ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ՉՓՈԽԱՆՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ՇՐՋԱՊԱՏԻՆ

Հիւանդը բծախնդիր մաքրութիւն մը պիտի պահէ եւ պիտի նուազեցնէ իր շփումը այն անձերուն — մանաւանդ մանուկներուն — հետ, որոնք կ'ապրին նոյն տան մէջ։ Բոլոր այն տարրերը, որոնք դուրս կուգան իր թոքերուն բացուած վէրքերէն, պէտք է հականեխել եւ փճացնել անմիջապէս։

Այնքան ատեն, որ հիւանդը խղճամտութեամբ կը հետեւի այս երկու հիմնական խորհուրդներուն, իր շրջապատը վտանգէ զերծ կը մնայ։ Ընդհակառակն, վտանգաւոր կը դառնայ այն թոքախտաւորը, որ չի գործադրեր այդ երկու խորհուրդները։ Այնպէս որ ճիշդ է ըսել թէ հոն, ուր հիւանդութեան փոխանցումը նուազ կը կատարուի, լաւ կառավարուած առողջարան մըն է։ Պէտք է հոն ապաստանին այն կասկածամիտները, որոնք չարունակ եւ ամէն տեղ կը վախնան վարակուելէ։

Գործնականին մէջ, այսինքն, թոքերու հիւծախտի պարագային համար, որ շատ սովորական է, կրնանք համառօտագրել գլխաւոր նախազգուշութիւնները. —

1— Չհազալ ուրիշի մը երեսին, ուրիշներու գործածած առարկաներուն վրայ, կերակուրի մը մէջ։ Հազալ «մէջոցին մէջ»։ Բոլորտիքը թքնել՝ կը նշանակէ ընկերոջ թոքերուն մէջ թքնել։

2— Թքնել միայն մասնաւոր անօթի մը մէջ։ Այդ անօթը ունի կափարիչ մը, որ լաւ մը կը գոցէ անօթին բերանը։ Մէջը դնել քիչ մը ջուր։ Զայն դնել անմիջական քովը, միշտ վրան կամ հետը։ Գետինը չդնել թքնելու անօթները, ոչ ալ բաց թողուլ բերանը։ Այդ անօթները հականեխելու համար, եռացնել ջուրի մէջ, որուն պէտք է խառնել սոտայի ջուր 20 % համեմատութեամբ (ապուրի 1 դգալ սոտա մէկ լիտր ջուրի մէջ)։ Յետոյ թափել արտաքնոցին մէջ։

3— Կարելի է թքնել նաեւ թուղթի մէջ, յետոյ զայն այրելու պայմանաւ։ Կամ արտաքնոցին մէջ։

4— Ամէն պարագայի, երբեք խուխը չթողուլ բաց օդին մէջ, առանց բանով մը ծածկելու։ Երբեք չթքնել տախտակամածին վրայ։ Ոչ ալ թաշկինակի մէջ, որովհետեւ թքնողը կը վարակէ իր ձեռքերը, իր գրպանը, իր հագուստները։ Փողոցին մէջ, չթքնել մայթին վրայ, այլ միայն կոյուղիներու բերնին մէջ։

5— Եթէ հիւանդը անկողին ինկած է եւ շատ կը հազայ, մեծ առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ մասնաւոր լաթ մը դնել վերմակին գլխու կողմը, բարձին վրայ, ժամանակ առ ժամանակ փոխելու եւ մաքրելու համար զայն։

6— Թոքախտաւորը, եթէ կարելի է, պէտք է ունենայ իր առանձին սենեակը։ Եթէ ոչ, իր առանձին անկողինը, զոր պէտք է մեկուսացնել վարագոյրով մը։ Երկաթէ մահճակալը աւելի դիւրին է մաքրել, քան փայտէ մահճակալը։

7— Թոքախտաւորին ճերմակեղէնը պէտք է պահել առանձին, փակ ամանի մը կամ դարակի մը մէջ։ Եթէ հարկ ըլլայ համբել, հականեխել յետոյ միայն կատարել։ Ընտանիքի մէջ, ամենապարզ ձեւն է ճերմակեղէնները նետել հետզհետէ կաթսայի մը մէջ, որ յատկացուած ըլլայ հիւանդին, եւ պարունակէ սոտայի պաղ ջուր (2 % համեմատութեամբ)։ Զայն եռացնել այդ կաթսային մէջ, ամբողջ ճերմակեղէնները 24 ժամ պաղ վիճակի մէջ պահելէ յետոյ։ Ճերմակեղէնը այսպէս կը լուացուի եւ կը հականեխուի, յետոյ կը բաւէ միայն ջուրով ցողուել։

(Շարունակելի)

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկերական հանդիպումը ՍԱԼՈՆ ԼՈՆԿՇԱՆի մէջ, 33 ՐԻՒ ԼՈՆԿՇԱՆ։

***

Ընկերական հանդիպում ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի մէջ, վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին։

նութեանց եւ ի հարկին անոր հաւանութիւնը պահանջել։ Նկատի առնելով ազգային գերագրգռութիւնը, կառավարութիւնը անկարելի կը գտնէ երկարաձգել խորհրդարանին նստաշրջանը։ Բայց պատրաստ է նաեւ ընդունելու օրէնքին քուէարկութեան մերժումը, ինչ որ պիտի նշանակէ դիմադրելու յայտարարութիւն։ Ձեզի կ'ինայ, պարոններ, վճռել, — խաղաղութի՞ւն կ'ուզէք թէ պատերազմ »։

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՐՁԱԿԵԼ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ՝ բանտարկուած անգլիացի ճարտարագէտներէն երեքը ազատ պիտի արձակուին երաշխաւորութեամբ։ Մէկուն համար պիտի վճարուի 25,000 ռուբլի (300,000 ֆրանք), միւս երկուքին համար՝ 15 հազարական։ Չորրորդ բանտարկեալի մասին որոշում չէ տրուած տակաւին։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը չպիտի գոհանայ այս կիսամիջոցներով եւ պիտի պահանջէ որ բանտարկեալները ազատ արձակեն առանց պայմանի։ Եթէ գոհացում չստանայ, արգելքի տակ պիտի առնէ ռուսական բոլոր ներածումները։ Արդէն Ապրիլ 17ին կը լրանայ անգլեւռուս առեւտրական դաշնագիրը։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը որոշեց անմիջապէս քննութեան ենթարկել անգլիական ծրագիրը։ Բրիտանական պատուիրակութիւնը՝ յետաձգում առաջարկած էր, բայց փոքր պետութիւնները միաձայնութեամբ մերժեցին, ինչ որ նշանակելի երեւոյթ մը կը համարուի։ Շարունակելու կամ յետաձգելու առաջարկը քուէ դրած առեն, բոլոր պատուիրակները լուռ կը մնային, այնպէս որ, նախագահը ստիպուեցաւ յայտարարել թէ՝ «համաձայն յանձնաժողովին լուծեան», անմիջապէս քննութեան պիտի ենթարկուի բրիտանական ծրագիրը։

ՀԱՅ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Վէնսէնէն նամակագիր մը կ'իմացնէ թէ Պետրոս Ղուկասեան անուն Բղեցի երիտասարդ մը, 23 տարեկան, անձնասպան եղած է երեքշաբթի առտու ժամը 3ին։ Դիակը փոխադրուած է Սէնթ Անթուանի հիւանդանոցը։

ՊՕՅՔՈԹ՝ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մ. Նահանգներուն մէջ մեծ եռանդով կը կազմակերպուի պօյքոթը՝ գերմանական ապրանքներուն դէմ, իբրեւ պատասխան հակահրէական բռնութեանց։

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ պօյքոթը ծանրակշիռ համեմատութիւններ ստացած է ոչ միայն նոյն քաղաքին, այլ եւ Շիքակոյի, Պոսթընի, Ֆիլատելֆիոյ եւ ուրիշ հրէաշատ քաղաքներու մէջ։ Պօյքոթին նախաձեռնութիւնն ըստանձնած են հրեայ ռազմիկները, իսկ հրէական ազգ. կազմակերպութիւնը կ'ուզէ շարժումին միացնել բոլոր քաղաքացիները, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան։

Գերմանիա տարին երկու միլիառ ֆրանքի ապրանք կը ծախէ Ամերիկայի եւ մեծ մասը Հրեաներուն ձեռքէն կ'անցնի։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին Հրեաները յաջողած են միայն Նիւ Եորքի մէջ ջնջել տալ 60 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ ապսպրանք։

*** Հրեայ ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը դիմելով Նիւ Եորքի անգլ. դեսպանին, խնդրեց որ արտօնութիւն տրուի Գերմանիայէն փախստական Հրեաները Պաղեստինի մէջ տեղաւորելու։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Պոլսոյ կեդր. վարժարանի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը, 61, Mr. le Prince: կը խօսին՝ Տիրան Իսկիկեան, երկրորդ եւ վերջին մասը իր դասախօսութեան՝ «Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ» եւ Պ. Դր. Պօղէքիլեան նիւթ ունենալով «Կրկնութիւնը եւ անոր դերը»։

×

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան կողմէ։

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Դպրոցի սրահին մէջ 24, րիւ Րօժէ, Պանթէօ

կը խօսի՝ Տօքթ. Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

«Քնէածական թելադրութիւն եւ ինքնաթելադրութիւն» նիւթին շուրջ։

Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։ Մուտքը՝ ազատ է։

Պ. ՀԱՅԿ ԶՈՒՀԱՃԵԱՆ

(Լէպլէպիճիի դերին մէջ)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ա. Վ. — 70։
Քազէր, ԱՒԵՏ.— 70։
Սէն Ժօրժ Լակրիկօլ, Ա. Տ. — 15։
Քանտիա, Ա. ՄԻՔ. — 100։
Թարար, Գ. Ե. — 35։
Կարտան, Կ. Ա. — 175։
Սէն Մօրիս, ԳՈՐԾ. — 335։
Լիոն, Ֆ. ԵՂԲ. — 120։
Լիոն, Մ. Պ. — 35։
Միլան, ՄԻՆ. — 200 (ի հաշիւ Պ. Շնորհքեանի, Պուքրէշ)։
Պորտօ, ԳՈՐԾ. — 448։
Սէվրան, ՊՕՂ. — 40։
Նիս, Ե. ՏԷՐ Օ. — 20։

ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

Ռէնշտ, Ե. Մ. — Սկսանք ղրկել մարտ 19էն։

Շէֆուա, ԻՆՃ. — Սկսանք ղրկել մարտ 21էն։

Փարիզ (13), Լ. ՖԷՆ. — Սկսանք ղրկել մարտ 16էն։

Ալֆորվիլ, ՎԱՐԴ. — Սկսանք ղրկել մարտ 16էն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Ազաւնի Անանիկեան (ծնեալ Վափորճեան) և տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հալէպէն կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին։ Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս՝ Ղազարոս Մարտիրոսեան (Չաղացպան), 40 տարեկան, պատերազմէն առաջ Վանեա կը գտնուէր։ Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ է։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Onnic Ohannessian, Str. Joan Lahovari No. 16, Constantzo-Roumania։

— Կը փնտռուի Գէորգ Համբարձումեան, մօր անունը՝ Ազաւնի, հօր անունը՝ Սեդրակ։ 18 տարեկան է եղեր Ֆրանսա գացած առեն, 1931ին։ Աշխատած է հետեւեալ հասցէին՝ Grand Cofé de l'Hôtel de Ville, 15, Place Jean-Jaurès, 1, rue de lo Dolve։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ին։

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղարաչօպան գիւղացի Արշակ Յակոբեան, հօր անունը՝ Պետրոս, մօր անունը՝ Մարիամ։ Ընդհանուր պատերազմին աքսորուեցանք Մուշ։ Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ գերար կորսնցուցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող թուրք զաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը։ Անկէ ի վեր ոչ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել **A. Hagopian**ի, **10, Rue Robespierre, Décines,** Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընկերահամակրական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէին բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պատանեկան Միութեան գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ - ՋՈՐԻ

Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Օտտօ, սովորական հաւաքատեղին։ Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Սալնոյ-Ջորի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւլն.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՄԱՐՏ 1933

26 Mars 1933

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

9րդ ՏԱՐԻ Թիւ 2147

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐԷՆՔԷՆ ԱՌԱՋ, ՕՐԷՆՔԷՆ ՎԵՐ

Ամբողջութեամբ հրատարակած ենք, այսօր, Տոքթ. Քօլօլեանի մէկ յայտարարութիւնը՝ իբրեւ պատասխան մեր մարտ 19 թուակիր խմբագրականին:

Դժբախտաբար, Փարիզի Տիկնանց Միութեան բուժարանին բժշկապետը, փոխանակ սրտցաւ ջերմութեամբ շօշափելու բուն հարցը, կը շեղի ճամբէն եւ ուժգնօրէն կը ձաղկէ ոչ-պետական Կարմիր Խաչերը, զանոնք հռչակելով « ապօրինի » եւ « կեղծ »:

Եւ այս առթիւ, կրկին եւ կրկին կը յիշեցնէ իր գրածներն ու խօսածները, միջազգային օրէնքներն ու Կարմիր Խաչի սահմանադրութիւնը:

Աւելորդ յոգնութիւն կրած է յարգելի բժշկապետը:

Իր յիշած օրէնքները մեզի ծանօթ են ... 20 — 25 տարիէ ի վեր, երբ դեռ Պոլիս էինք եւ Պոլիսն ալ ունէր իր Կարմիր Խաչը:

Իր բացատրութիւններէն ալ բան չենք մոռցած:

Բայց, կը ցաւինք որ Տոքթ. Քօլօլեան, մոռնալով թէ բա՛ն մը փոխուած է պատերազմէն ի վեր, մագաղաթ մը բռներ է ձեռքը, եւ խրատ, քարոզ, պատգամ կ՚արձակէ աջ ու ձախ: Իբրեւ թէ ... Զուլուներու երկրէն եկած ըլլայինք:

Թէ կա՛րմիր Խաչը « զինուորական է », թէ ան « կապուած է պետութեան բանակին », թէ « անբաժան է եւ անլուծելի », թէ անոր կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւի մէջ, — այս բոլորը հասարակ-տեղիք ճշմարտութիւններ են եւ կապ չունին մեր յուզած հարցին հետ:

Եւ Տիկնանց (պետական) Կարմիր Խաչին բժշկապետը իրաւունք չունէր, այդ ճշմարտութիւնները յիշեցնելով, կասկածելի հռչակելու միւս բոլոր Խաչերը,— Ֆրանսահայ, Կարմիր կամ Կապոյտ, Գթութեան եւն.:

Բոլոր օրէնքներէն առաջ, եւ օրէնքներէն վեր, այսօր, արտասահմանի մէջ, կա՛յ իրականութիւն մը, որ չոր ու ցամաք վճիռներով չի կրնար լուծուիլ:

Մեր գոյութիւնն իսկ, այսօր, այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ, օրէնքէ դուրս է: Ինչպէս ամէն տեղ:

Ոչ մէկուն միտքէն կ՚անցնի անսաստել ո՛ր եւ է երկրի օրէնքներուն, քաղաքական ըլլան թէ մարդասիրական:

Բայց, ուրիշներն ալ պէտք չէ փորձեն օրէնքներու տառին, ձուլածոյ կաղապարներուն տակ ճզմել մեր արմատախիլ, անտէր եւ անճար բազմութիւնները:

Մենք բոլորս իրաւունք ունինք առատեան արեւին բարիքները վայելելու նոյն իսկ դժոխքին մէջ:

Արդ, սիրելի Տոքթոր, Տիկնանց եւ Պետական Կարմիր Խաչ,— դուք չունի՞ք ո՛ր եւ է խղճահարութիւն, երբ այդպէս, վերամբարձ արհամարհանքով մը, ապաւինելով ձեր օրինապահութեան, եւ խոստովանելով հանդերձ ձեր աղքատութիւնը, կը փորձէք վարկաբեկել միւս Կ. Խաչերը:

Դուք որ ունիք ամուր յենարան եւ շարք մը առաւելութիւններ, ի՞նչպէս թոյլ կուտաք ձեզի՝ անտեսել այնքան քամմնելի թշուառութիւններ, որոնք նոյնպէս հոգածու ձեռքերու կը կարօտին:

« Կ. Խաչ » անո՞ւնն է որ կը խռովէ ձեր հանդիստը:

Մենք բոլորովին մէկդի կը դնենք անունի խնդիրը, որ կը վերաբերի ոչ թէ ձեզի կամ մեզի, այլ իւրաքանչիւր երկրի կառավարութեան:

Ամերիկայի մէջ ձեւ մը գտած եւ վաւերացուցած են: (Նոյնիսկ նախկին պետականը ապաստանած է տարբեր անունի տակ):

Յունաստանի մէջ, կառավարութիւնը Կ. Խաչը վաւերացուցած է իբրեւ « Կապոյտ Խաչ », գործունէութեան ծրագիրն ալ սահմանելով, ճանչնալով հիւանդանոցէն մինչեւ դպրոց բանալու իրաւունք:

Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ՝ Կ. Խաչը վաւերացուած է իբրեւ Գթութեան Խաչ, Սուրիոյ մէջ՝ Օգնութեան Խաչ, Պարսկաստանի մէջ՝ իբրեւ Կարմիր Խաչ եւն.:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ, անշուշտ ձեւ մը գտած են:

Եւ ինչո՞ւ կը մոռնաք որ, նոյնիսկ Ժընեւի կեդրոնը « քաղաքական » Կ. Խաչ կազմելու իրաւունք տուած է տարագիր Ռուսերուն:

Արդ, այս բոլորը ինչո՞ւ անհանդուրժութիւն պիտի պատճառէին ո եւ է Հայու:

Անոնք հետեւանքն են մեր այսօրուան կացութեան, — անբնական, եղերական անձկութեան մը ուր մարդիկ իրենց գլուխը քարէն կը զարնեն, ելք մը գտնելու համար:

Այս բոլորը մաս կը կազմեն մեր ժամանակակից պատմութեան,— մեր ապրելու, դիմանալու, փոխադարձաբար օգնելու ճիգին: Եւ առով իսկ՝ արժանի են բոլորի գուրգուրանքին:

Այնպէս որ, անտեղի է եւ աններելի՝ ապարէզ կարդալ անոնց, օրինական, ձեւական շեղումներ մատնանշելով:

Կը թուի թէ Տոքթ. Քօլօլեան լրիւ տեղեկութիւններ չունի « ապօրինի » Կ. Խաչերուն պարտականութեանց եւ գործունէութեան մասին:

Թող մեր պարտքն ըլլայ, յաջորդով, ներկայացնել անոնց կատարած աշխատանքին շօշափելի տարրերը, յիշել շարք մը իրողութիւններ եւ թուանշաններ:

Եւ մանաւանդ ապացուցանել թէ՝ ո՛վ աւելի լայն կապ ունի ցիրուցան բազմութեանց հետ եւ աւելի մեծ աջակցութիւն կ՚ընծայէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

« Ապօրինի »ները պատիւը չունին Երեւանցիներու հետ ձեռք սեղմելու եւ « պետական » ժպիտներ վայելելու: Բայց, անոնք ամուր տեղ բռնած են « հայմաթլոս »ներու միտքին ու սրտին մէջ: Քանի որ իրական ապեղանի մը դարձած են անոնց շատ մը վէրքերուն, եւ կը լրացնեն « պետական »ներու պակասը:

Օրէնքէն առաջ եւ օրէնքէն վեր, աշխարհ մը վէրք ունինք մենք, յարգելի բժշկապետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆՆԵՐԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ

ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼ ԵՒ ԴԱՏ ԲԱՆԱԼ

Այս վերնագրին տակ « Ազգամ » կը գրէ (20 մարտ). —

Մեծ շահագրգռութիւն առաջ բերած է Բանկալթիի գերեզմանատան մասին Վճռաբեկին վերջին որոշումը: Այս որոշումը ցոյց կուտայ թէ Հայոց Պատրիարքարանը իրաւասու չէ հայ համայնքին անունով դատ բանալու եւ միայն կրօնական հաստատութիւն մըն է:

Լօզանի դաշնագրէն վերջ, մինչեւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատը ոչ մէկ դատական որոշում Պատրիարքարանի կացութեան հետ այս ձեւով առնչութիւն չունէր:

Քաղաքապետութեան փոխանորդները Վճռաբեկ Ատեանին քննութիւնը դիւրացնելու եւ դատը այս փուլին մէջ դնելու համար, Լօզանի դաշնագրին վճռաբանութեան առեն, Թուրքիոյ կրօնական հաստատութեանց, այսինքն Պատրիարքարաններու կացութեան մասին վարչապետ Ըսմէթ փաշայի պատուիրակութեան կողմէ կերպով խորհրդաժողովին մէջ ըրած յայտարարութեան պատճէնները յանձնած էին դատարանին:

Վճռաբեկին որոշումը Լօզանի դաշնագրին ոգիէն ներշնչուած է:

Վճռաբեկին այս որոշումը, որու համաձայն Հայոց Պատրիարքարանը աշխարհական եւ հայ համայնքը ներկայացնելու իրաւասու չէ, սկզբունքի խնդիր մը նկատուելով՝ Հայոց Պատրիարքարանէ զատ Թուրքիոյ մէջ գտնուող ուրիշ կրօնական հաստատութիւններու ալ կը տարածուի:

Այս դատին տարողութիւնն ու կարեւորութիւնը ուշադրութեան առնելով Էնկիւրիի իրաւագիտական համալսարանի նախագահութիւնը Պոլսոյ քաղաքապետութեան դիմած եւ ուզած է պատճէնները այն սկզբունքներուն եւ վաւերագրերուն զորս քաղաքապետութեան փոխանորդները յանձնած էին հիմնական եւ վճռաբեկ ատեաններուն: Ուզած է նաեւ մասնաւորաբար Լօզանի դաշնագրին այդ կէտին վճռաբանութեան արձանագրութիւնները: Քաղաքապետութիւնը պիտի յղէ ասոնց ուզած օրինակները:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հրեաները բողոքի ցոյցեր կը սարքեն ամէն կողմ

Մ. Նահանգներու հրէական երեք ընկերակցութիւնները որոշեցին ծոմապահութեան եւ ժուժկալութեան օր հռչակել երկուշաբթին (վաղը), բողոքելու համար Գերմանիոյ հակահրէական շարժումին դէմ: Քանատայի Հրեաներն ալ պիտի հետեւին այս օրինակին: Հրէական բոլոր վաճառատուները պիտի փակուին եւ բողոքի մեծ միթինկ մը պիտի գումարուի Նիւ Եորքի մեծ հրապարակին վրայ: Հրէական 700 կազմակերպութիւններ պիտի մասնակցին այս միթինկին: Մ. Նահանգներու եպիսկոպոսական եկեղեցիին հոգեւոր պետը, Մէնինկ եպսկ. պիտի խօսի այս միթինկին մէջ: Ամերիկեան երկու հարիւր քաղաքներու մէջ ալ միթինկներ պիտի գումարուին վաղը: Տասը հազար Հրեայ ռազմիկներ ուրբաթ օր թափօր կազմելով, գացին Նիւ Եորքի քաղաքապետարանը եւ հանրագրութիւն մը յանձնեցին, որով կ՚առաջարկեն պոյքոթ հռչակել գերմանական ապրանքներուն դէմ: Յետոյ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին անգլիական հիւպատոսին, խնդրելով որ դիւրութիւններ ընծայուին, հալածական Հրեաները Պաղեստին փոխադրելու համար: Երեք հազար հոգինոց ուրիշ թափօր մը, որ կը բաղկանար գլխաւորաբար ամերիկեան լեգէոնի նախկին ռազմիկներէն, պտտեցաւ փողոցները, բողոքելով եղած հալածանքներուն դէմ: Նիւ Եորքի քաղաքապետին ներկայացաւ ուրիշ պատուիրակութիւն մը, որ խնդրեց խորհրդարանին ուշադրութեան յանձնել խնդիրը:

⁂ Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Ուաշինկթընի գերմանական դեսպանը բողոքեց ամերիկեան կառավարութեան, կարգ մը թերթերու հակագերման պայքարին առթիւ: Գալով առեւտրական պոյքոթին, Հիթլէրի պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ Մ. Նահանգները աւելի շատ պիտի կորսնցնեն այդ պայքարէն, քանի որ Գերմանիան իր ծախածէն աւելի ապրանք կը գնէ Ամերիկայէն:

⁂ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցումներ եղան վարչապետին, Գերմանիոյ ներքին կացութեան առթիւ: Երեսփոխան մը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ միայն Համպուրկի մէջ 1400 հոգի ձերբակալուած են: Պ. Մաքտոնըլտ պատասխանեց թէ այդ հարցումները պէտք է ուղղել արտաքին նախարարին:

⁂ « Տէյլի Հէրըլտ » կը գրէ թէ ամբողջ աշխարհի Հրեաները որոշած են պոյքոթ հռչակել Գերմանիոյ դէմ: Ոչ պիտի գնեն, ոչ ալ պիտի ծախեն գերմանական ո՛ր եւ է ապրանք եւ պաշտօն չպիտի տան Գերմանացիներուն:

Այսօր, Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին հրէածին անդամները ժողով մը պիտի գումարեն, դիմադրութեան միջոցներ մտածելու համար:

Լոնտոնի հրէական թաղերու առեւտրականները իրենց խանութներուն առջեւ կախած են ազդեր, որոնցմով կը յայտարարեն թէ այլ եւս գերմանական ապրանք չպիտի ծախեն:

Բազմաթիւ ճամբորդներ որ գերմանական նաւերով պիտի ճամբորդէին, վերադարձուցին իրենց տոմսակները եւ կը նախընտրեն անգլիական եւ ֆրանսական նաւեր առնել:

Լեհաստանի մէջ, բազմաթիւ հրէական կազմակերպութիւններ ժողովներ կը գումարեն, պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնելու համար: Բոլորն ալ պիտի միանան Մ. Նահանգներու մէջ կազմակերպուած հսկայ ցոյցին (վաղը):

...Իսկ Պերլին կը շարունակէ սպառնալ

Հիթլէրական ցոյցի մը առթիւ, Ֆրանքֆորթի ոստիկանապետը խօսք առնելով, յայտարարեց.

— Մեր յեղափոխութիւնը՝ գերման հոգիին յեղափոխութիւնն է, եւ օրինաւոր: Զիս կանչեցին հրէական վաճառատուներէ, ըսելով թէ աւարի առուած են: Հաստատեցի թէ այդպիսի բան չէ եղած « Նացի » վաշտերուն կողմէ: Նացի մը (ազգայնական ընկերվարական) հրէական ապրանք չառնեեր, որովհետեւ գիտէ որ անիթմ չարժեր: Նացի մը չի յարձակիր Հրեայի մը վրայ, որովհետեւ գիտէ որ ան իրմէ վար է: Մենք կը մերժենք հրէականութիւնը, որովհետեւ գիտենք անոր կործանարար ազդեցութիւնը՝ ժողովրդական հոգիին վրայ եւ գիտենք թէ հրէականութիւնը բորբոս մըն է որ կը կրծէ գերման ժողովուրդը: Ֆրանքֆորթը, կայսերական հինաւուրց քաղաքը, կէօթէին քաղաքը, վարակուած է յուդայականութեամբ, բայց կ՚ապահովցնեմ ձեզ թէ նորէն գերմանական պիտի դառնայ: Այլ եւս թոյլ չպիտի տամ որ գերմանական հողին վրայ ծնած անասուններ մորթուին հրէական ծէսով: Եթէ Հրեան չուզեր ուտել մեր միսը, թող բանջար եւ գետնախնձոր ուտէ, ինչպէս ըրինք մենք պատերազմի շրջանին: Գերմանիան արթնցած է: Մի՛ դողաք, Հրեանե՛ր, մենք օրինաւորութենէն չպիտի շեղինք. բայց պիտի գործենք այնպէս որ այդ օրինաւորութիւնն իսկ նեղացուցիչ ըլլայ ձեզի համար: Այն ատեն կրնաք Պաղեստին երթալ եւ իրար յօշոտել:

⁂ Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օր ժողով գումարելով, քննեց քաղաքական յանցաւորները մահապատժի ենթարկելու խնդիրը: Օրինագիծ մը պատրաստուած է այս իմաստով: Կ՚ըսուի թէ, իբրեւ նուաստացուցիչ պատիժ, այդ կարգի յանցաւորները այսուհետեւ պիտի կախուին. մինչդեռ մինչեւ հիմա մահապարտները կը պատժուէին կիյյոթինով կամ կացինով:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

«ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

որ բուռն հետաքրքրութեամբ պիտի վարակէ առաջին տողերէն իսկ:

Դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ յուզում պատճառեց Անգլիոյ վարչապետին զեկոյցը՝ Պ. Մուսոլինիի ծրագրին եւ մասնաւորապէս դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին:

Ճշգրտում մը՝ այս առթիւ: Ուրբաթ առտուան ֆրանսերէն թերթերը բոլորովին սխալ թարգմանած էին Պ. Մաքտոնըլտի մէկ բացատրութիւնը: Երբ Լոյտ Ճորճ հարցուց թէ ի՛նչ մանրամասնութիւններ է որ պիտի ճշդուին, վարչապետը պատասխանեց (համաձայն անգլիական բնագրին).

— Մանրամասնութիւնները պիտի ուսումնասիրենք այն իմաստով որ, ծրագիրը միայն իբրեւ ընդհանուր նպատակ չունենայ խաղաղութիւնը, եւ իբրեւ մեծ եւ գրեթէ միակ մանրամասնութիւն՝ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը:

Միայն « Թան »ը երէկ ճշդած էր այս կէտը, դէմ դիմաց դնելով անգլ. բնագիրը:

Անգլիոյ մէջ իսկ շատ գոհ չեն Պ. Մաքտոնըլտի յայտնութիւններէն, թէեւ վերաքննութեան զօրաւոր հոսանք մը կը տիրէ երկար ատենէ ի վեր: Իսկ մասնաւորապէս յուզուած են Ֆրանսան եւ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպան: Ֆրանսայի պաշտօնական եւ աջակողմեան թերթերը խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ վարչապետը, որ կը քաջալերէ « վտանգաւոր եւ անբարոյական գործ մը »:

« Թայմզ » գնահատելով Պ. Մաքտոնըլտի հեռատեսութիւնը, դիտել կուտայ թէ նախ պէտք է քաղաքական եւ զինուորական բացարձակ հաւասարութիւն տալ Գերմանիոյ, եւ յետոյ զբաղիլ ուրիշ ծրագիրներով:

Պարտքերու խնդիրը նորէն կը քննուի

Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին հետ, համաշխարհային տնտեսական համաժողովի եւ բրիտանական պարտքերու մասին: Տեսակցութենէն յետոյ, արտաքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով յոյս կը յայտնէ թէ Ֆրանսան պիտի նպաստէ տնտեսական համաժողովին պատրաստութեանց, ինչ ընթացք ալ ստանայ պատերազմական պարտքերու խնդիրը: « Այդ խնդիրը բոլորովին առանձին պիտի քննուի »:

Թերթերը կը գրեն թէ՝ ամերիկեան կառավարութիւնը պատրաստ է նկատի առնելու պարտքերու վերաքննութեան խնդիրը, պայմանաւ որ պարտական ազգերը յանձն առնեն զեղչել մաքսատուրքերը, դիւրացնելու համար տնտեսական համաժողովին յաջողութիւնը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սէնի նահանգապետին հարցուցին թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք առնուած են, սուտ գործազուրկներուն դէմ: Նահանգապետը իր պատասխանին հետ, հաղորդեց կարգ մը տեղեկութիւններ եւ թուանշաններ որոնց համաձայն գործազրկութիւնը հետզհետէ կը նուազի: Այսպէս, անցեալ շաբթու գործազուրկներու թիւն էր 169,701, մինչդեռ մարտ 11ին 171,728 էր (անշուշտ Սէնի նահանգին մէջ): Ամէնէն աւելի ազդուած են հասարակ բանուորները, որ կը կազմեն գործազուրկներուն մէկ հինգերորդը: Յետոյ կուգան մետաղագործները, շինութեանց բանուորները, պաշտօնեաներն ու մասնագէտները եւն.: Օտար գործազուրկներուն թիւն է 20,007:

1932ի ընթացքին գործազուրկներու նպաստին գումարն եղած է 370 միլիոն ֆրանք՝ Փարիզի եւ 240 միլիոն՝ նահանգին համար. ուրեմն համագումար 610 միլիոն ֆրանք: Այս գումարէն պետութիւնը տուած է 299 միլիոն, Սէնի նահանգը՝ 197 միլիոն, իսկ 114 միլիոն նարած են թաղապետութիւնները: (Փարիզ քաղաքը՝ 91 միլիոն): Զեղծումներու հետեւանքով ձերբակալուած են 220 հոգի, 1932 յուլիսէն մինչեւ 1933 մարտ: Բանտարկութեան պատիժներ տրուած են մէկ տարիէն 15 ամիս:

ՄԷԿ ԺԱՄ ԱՌԱՋ ՏԱՐԷՔ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Երէկ, շաբաթ կէս գիշերին սկսաւ ամառնային ժամացոյցին գործադրութիւնը:

Չմոռնաք մէկ ժամ առաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է երաշխաւորութեամբ ազատ արձակել անգլիացի ճարտարագէտները:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ սեղանաւորական շրջանակները կը հաւաստեն թէ ոսկիի արտածման արգելքը պիտի վերցուի մօտերս: Կացութիւնը սկսած է բարւոքիլ:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀՐԵԱՆԵՐԸ պատսպարելու համար, մարմին մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ: Անդամներուն մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Պ. Փէնլըվէ, Պ. Ժիւսթէն Կոտար, Պարոն Էտ. Ռոչիլտ եւն.:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ ոչ եւ է թերթ չհրատարակուեցաւ երէկ, բոլոր գրաշարները գործադուլ հռչակած ըլլալով:

ՉԷ ՄԵՌԱԾ .— Մեզի կը հաղորդեն թէ Քղեցի երիտասարդը, Պետրոս Ղուկասեան, որ անձնասպանութիւն փորձած էր, չէ մեռած եւ կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ:

«ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ ԵՒ ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ»

ԽՄԲ. — 1932 դեկտ. 31ին հրատարակած էինք հնչակեան գործիչ Աղասիի մէկ յայտնութիւնը՝ Պերլինի վեհաժողովին անցուդարձերու մասին:

Աղասիի պատմութիւնը կասկածելի համարուած ըլլալով, ծանօթ բանասէր Արշակ Ալպօյաճեան «Յուսաբեր»ի միջոցաւ նոր փաստեր կը յիշէ եւ կը հաստատէ ճակատագրական վրիպումը.—

Այդ տարակոյսը մի անգամ ընդմիշտ ցրուելու համար՝ Պերլինի վեհաժողովին ղրկուած հայկականպատուիրակութեան երկու անդամներուն գրաւոր վկայութիւնները կը ներկայացնեմ, որ կը հաստատեն իրողութիւնը:

Առաջինն է՝ պատուիրակութեան անդամ, ազգային եռանդուն երեսփոխան եւ գործիչ Ստեփան Փափազեանի յուշատետրը, որ երեսնեակ մը տարիներ առաջ հրատարակուած է արդէն:

Այդ տողերը, որոնք օրը օրին գրուած են իբր յուշեր, անշուշտ չեն կրնար նենգուած ըլլալ:

Արդ, տեսնենք թէ ինչ կ'ըսէ Ստեփան Փափազեանը:

«14 յունուար 1878.— Խիկարի(*) վրայ առած տեղեկութեանցս նկատմամբ, Պոլսոյ վերջնական որոշումը եւ հրահանգը փաստ բռնելով, Խրիմեանի հաւանութեամբ գրեցի առ X X X (**) Փարիզ, որ անհնար է պատգամաւորներուն հետեւիլ անոր եւ թէ ինք ճամբայ չունի ուրիշ տեղ պարապեցնել»:

«21 յունուար.— Պոլսէն հեռագիր, որ կը պատուիրէ մոռնալ Նուպարի անունն անգամ» (ստորագծումը իմս է):

— Նուպարի մասին հեռագրին վրայ բարկացաւ Հայրիկ եւ յայտարարեց ինծ թէ «պատրիարք եւ դու պատասխանատու էք, այսուհետեւ ես չեմ պատասխանատու, ինչպէս կ'ուզէք այնպէս ըրէք»: Չերազ ներկայ էր:

«24 յունուար.— Խրիմեան այսօր առանձին ճաշի հրաւիրուեցաւ Մ.... էն(***): Չերազ կը կասկածի որ Նուպարի համար ըլլայ եւ զանի բերել փորձէն:

«25 յունուար.— Գիշերը Աւստրիոյ դեսպանատան երեկոյթին գացի: Երեկոյթին մէջ Մ. Հոհըլահէ իշխանին քով Նուպարի հոս գալը կարեւոր դատեր է: Չերազ հարցուց ինծ թէ ինչ պիտի ընենք եթէ գայ. «անոր ալ դիւրին ճամբան կը գտնենք» ըսի եւ որոշեցինք գրել ի Պոլիս:

Խրիմեան աւելի համարում ունի Նուպարի վրայ քան Պոլսեցիներուն...:

27 յունուար.— Նուպարի մէմուարը եկաւ:

— Գարաթոտրի Խրիմեանի ըսեր է թէ հայ վալի չըլլար, ինքն ալ հաւատացեր է եւ երբ կարեւոր բան կ'ուզէ հեռագրել ի Պոլիս որ հայ վալիով բաւականանալ համոզուին, վասնզի Նուպարին խորհուրդն է եւ Նուպար ինքը վալի ըլլայ տէ՝ ինչ կ'ըլլայ ըլլայ հայ ազգը. այս մասին գրեցինք ի Պոլիս որ արթուն կենան եւ եթէ Դուռը այդ կարգի որոշում մը ընէ դէմ ելնեն այս անձին որ կ'երեւի թէ Փարիզի բուրժ դեսպանին եւ թերեւս այլոց հետ ալ խորհրդակցութիւն ունի Հայոց խնդիրը թեթեւցնելու եւ պատեհութիւնը կորսնցնել տալու համար:

«Թան»ի թղթակցէն իմանալով որ Նուպար իր «մէմուարը» ղրկեր է Վատինկթոնի, իբրեւ բացատրիչ Հայոց խնդրոյն (անշուշտ մտքերը նախապաշարելու համար) ըսի որ թէլ զարնենք իրեն եւ հասկցնենք թէ ուշ մնաց իր մէմուարը եւ մենք մեր թղթերը արդէն տուած ենք: Խրիմեան ըսաւ որ «Պիքոնսֆիլտ եւ Վատինկթոն ուղեցին մեր թղթերը եւ մենք ալ տըւինք» գրենք նամակով եւ ուղեց նախ տեսնել Մ.ը (Մելքոն Խան: Ա. Ա.):

— Հայրիկ ըսի, սպասել չըլլար, հեռագրով իմացնենք որ հասկնայ թէ մենք իրեն չենք հետեւիր. երկու կերպ աշխատութիւն չըլլար, վնաս կ'ըլլայ մեզ, մանաւանդ որ Պոլիս ըսաւ մեզ «անունն անգամ մոռցէք»:

—«Ես Պոլիս մոլիս չգիտեմ, ես Պոլսոյ հրահանգներուն հետեւիլ պարտաւոր չեմ, պարագաներուն պիտի հետեւիմ, ես այն մարդը չեմ կրնար կոտրել, պիտի չահիմ զայն» ըսաւ:

—«Հայրիկ ծանր են վայրկեանները, չենք կրնար երկու ճամբայ բռնել, այսօրուան գործը վաղուան չենք կրնար ձգել, պէտք է զարնենք հեռագիրը, ստիպողական է»:

—«Ես միթէ ըսաւ կարծիք չունի՞մ, ես քեզի՞ միայն պիտի հետեւիմ, քու խօ՞սքդ պիտի ըլլայ միշտ, ուրեմն ես գործ չունիմ»:

— «Ի՞նչ կ'ըսէք, Հայրիկ, ո՞ր պարագային մէջ քու խօսքիդ չեմ հետեւիր, բայց այս մասին չեմ կրնար հանդուրժել, Պոլիս զմեզ ղրկեր է, Պոլսոյ պիտի հետեւինք»:

— «Ես այդպիսի հեռագիր չեմ ստորագրեր» ըսաւ եւ ոտքի ելաւ մեկնելու:

— «Ես կը ստորագրեմ» ըսի եւ Չերազի պատրաստել տուի հեռագիրը զոր ինքը ստորագրեց եւ յետոյ նամակ մը խմբագրելով Չերազ Թարգմանեց եւ այն ալ ստորագրելով մեր թղթերովը միասին ղրկեցինք Նուպարին:

30 յունուար.— Մ. (Մելքոն Խան, Ա. Ա.) հետ առանձին տեսնուեցայ, գրեր է Նուպարին որ գայ: Խրիմեան Նուպարին վալիութեան համար կ'աշխատի եւ իր քաղաքականութիւնն ալ հակառակ երեւայն է: .... Սեղանին վրայ ալ կարգ մը անհաճոյ խօսքեր ըրաւ (Խրիմեան) Պոլսոյ գործողներուն վրայ եւ ինքզինքն գովեց ու իրեն հետ Նուպարի մէմուարը:

Աշխարհք Նուպարին վրայ չինուած է. զարմանալի բան. Խրիմեան պատրիարք եղած ատենը փոխանակ քաղաքական ժողովին հետ խորհրդակցելու, Ն...ի տունը կ'երթար, (հաւանօրէն Նուբեան պիտի ըլլայ: Ա. Ա.) այսինքն Քաղաքական ժողովոյ հակառակ կուսակցութեան եւ անոնց հետ կը խորհրդակցէր. հիմակ ալ պաշտօն մը ունի, պատգամաւոր է, փոխանակ այդ պաշտօնը տուողներուն հետ խորհրդակցելու եւ անոնց հետեւելու, կ'երթայ Նուպարին կը հետեւի, անոնց հակառակորդին:

Պատրիարքին գրեցի Խրիմեանի այս ընթացքը, Նուպարին վալիութեան խնդիրը, զոր կը պաշտպանէ նաեւ Մ. (Մելքոն Խան: Ա. Ա.)»:

Ալ չեմ շարունակեր, թէեւ մանր մունր յիշատակութիւններ եւս կան յաջորդ օրերու յուշերուն մէջ:

Այսքանը կը բաւէ հաստատելու համար ինչ որ Նուպար ըսած է Աղասիի:

Երկրորդ վաւերագիրը, որ պատուիրակութեան գլխաւոր անդամ Խրիմեան Հայրիկի ձեռքն եղած է, նամակ մըն է, 20 մարտ 1895ին Նոր Նախիջեւանէն գրուած առ Նուպար փաշա, որուն ամբողջութիւնը կ'արժէր որ մէջ բերուէր վերստին, սակայն ես պիտի բաւականանամ միայն այն տողերով, որոնք Աղասիի գրածը կը հաստատեն եւ տեսակ մը ապաշաւի եւ զղջումի բնոյթ ունին:

Ահա այդ տողերը.

«Ցետ նուիրելոյ իմ ողջոյն եւ օրհնութիւն, յուշ առնեմ Ձեզ, Վսեմ. Տէր, որ 17 տարի յառաջ ի Փարիզ գտնուեցայ մեր Թարգման Պ. Չերազին հետ, եւ ես իբրեւ պատգամաւոր Հայոց՝ Ներսէս Պատրիարքի կողմէն, մի Ցիշատակագիր մատուցի Ձերդ Վսեմութեան, որ պարունակում էր Հայկական նոր մի խնդիր եւ զոր պիտի մատուցանէի Պերլինի Վեհաժողովին:

Ինձ յանձնարարուած էր որ այս կարեւոր մեծ խնդիրը ձեր իմաստուն ու խորատես դիւանագիտութեան յանձնէի, առ այս Ներսէս պատրիարք յատուկ մի նամակ ուղղած էր առ ձեր բարձրութիւն: Դուք ամենայն սիրով ընդունեցիք եւ գրկեցիք այս խնդիր եւ հաճեցայք զայն ուշադրութեան առնել: Ուստի վերծանելով եւ քննելով այդ Ցիշատակագիրը, դուք զայն անյարմար եւ չափազանց գտաք: Ուստի մի այլ նոր Ցիշատակագիր կազմեցիք, ձեր իմաստուն հեռատեսութեամբ չափաւորելով եւ հնարաւոր դարձնելով խնդիրը:

Ես այդ նոր չափաւորեալ Ցիշատակագիրը յղեցի ի Պոլիս Ներսէս Պատրիարքին: Այլ աւաղ, թէ ինք եւ թէ իր մերձիմ խորհրդակիցներն ամենայն յամառութեամբ պնդեցին որ յիշատակագիրն անփոփոխ մնայ եւ այնպէս մատուցուի Վեհաժողովին: Այս որոշման հեռագիրը եւս ի Պերլին ստացայ, սաստիկ վիշտ զգացի այնպէս որ առանձին քաշուելով լացի մի աղու նըման, վասնզի քաջ նկատեցի բանին վախճանը:

Ես ակն ունէի որ ձեր վսեմութիւնը Պերլին գար: Ցիշեցէք թէ որչափ կը յորդորէի զձեզ Փարիզու Գերմանիոյ դեսպան իշխան Հոհըլոէ: Սակայն երկու անպատեհ առիթներ զձեզ չատ վշտացուցին: Մին այն էր, որ Պոլսոյ ինքնահաւան խելացիները չկրցան կամ չուզեցին ըմբռնել ձեր կազմած Ցիշատակագրին իմաստուն չափաւորութիւնը, ուստի անհաւան գտան եւ ընդունելի չհամարեցին: Երկրորդ առիթն էր՝ հանգուցեալ Տ. Խորէն եպիսկ.ի ներկայութիւնը, որ Բեարսպուրկէն գալով միացաւ մեզ հետ ի Պերլին, եւ ձեր վսեմութիւնը չատ անպատշաճ համարեց, թերեւս չատ իրաւացի պատճառներով:

Ես չեմ կարող մոռնալ այս դէպքը: Եթէ ձեր վսեմութիւնը Պերլին գտնուէր եւ ձեր յօրինած Ցիշատակագիրը մատուցուէր վեհաժողովին, ես այնպէս կը հաւատամ որ 61րդ յօդուածը այնպէս թոյլ, անորոշ կերպով չէր արձանագրուէր, այլ աւելի զօրաւոր, վճռական ու գործնական:

Անցաւ այն...

Հայոց վշտահար ՀԱՅՐԻԿ»:

Ահա երկու վաւերագիր, որոնք կը հաստատեն, ինչ որ Աղասի կը պատմէ:

Ասոնք կը ցուցնեն նաեւ, թէ մենք մեր խնդիրը ինչ կերպով յաջողցնելու աշխատած ենք:

Եւ մէկով, երկուքով չէ որ կը վերջանան անցեալին մէջ գործուած սըխալները: Լաւ է որ գոնէ երբեմն անդրադառնանք անոնց:

ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

(*) Հաւանօրէն Նուպար փաշայի ակնարկութիւն է:

(**) Հրատարակողը անունները յաճախ ջնջած է, չվտանգելու համար անոնց տէրերը:

(***) Հաւանօրէն Մելքոն խանի վրայ է խօսքը: Ա. Ա.

ԵՍ ԿԸ ՍԻՐԵՄ...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ

Ես կը սիրեմ իմ երկրին կապոյտ երերուն ջինջ — արծաթ,
Անհունութեան մէջ լողացող վառ աստղերը լուսակաթ,
Ու կը սիրեմ խաւարարեր գիշերները անդոհական,
Չար բուերու խելացընոր վայնասո՛ւնը անժաման:

Առաւօտուն դեռ նոր ծագող արեւուն տակ ոսկեբոյր՝
Կ'ուզեմ նայիլ, լուռ, ակնապիշ, գորշ ամպերուն անէացող,
Ե՛ւ ծուխերուն՝ գուլա՛յ գուլայ դէպի երեր կարկառող,
Եւ արբենալ անոնց կապոյտ բուրումին մէջ մաքրամաքուր:

Ես կը սիրեմ խորովելը աղջիկներուն սեւահեր,
Դաշտի ճամբէն վերադարձը իրիկնային երգերով,
Ու գունաթափ վերջալոյսի ցոլքերուն տակ ալեհեր՝
Ցափշտակուիլ մայր բնութեան զգլխանքէն հոգերով...:

Ու մայիսեան զեփիւռներու կենսաձորոգ աւիւնով՝
Վեհ լեռներու մութ թաւշապատ կողերն ի վեր մագլցող
Գեղջուկներուն քաջագանգիւն ձայներն՝ հպարտ թնդիւնով,
Ես կը սիրեմ լսե՛լ, լսե՛լ երգերն ազա՛տ թաւալող:

Եւ իրիկուան մթնշաղին ծփանքին տակ մեղմաձայն,
Լո՛ւռ ըմբոշխնել օդն ու բոյրը մայր բնութեան ակունքին,
Կ'ուզեմ յաւէտ մոռնալ, մոռնա՛լ հին ցաւերը խոր, դաժան,
Ականջ դնել առուներուն անապակ, ջինջ համերգին:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՏՂՈՒՍ ՀԵՏ

ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

— Ճիշդ հայրն է:

— Ճիշդ հօրը քիթը, բերանը, աչքերը:

— Ճիշդ ու ճիշդ հօրը պզտիկ, լայն ու մսոտ ձեռքերը, կարճ մատները եւ տափակ եղունգները:

— Հօրը քիթէն ինկած է: Ըմբոստ, յամառ եւ կռուազան:

— Ճիշդ ու ճիշդ հայրը...:

Միշտ ալ լուռ մտիկ կ'ընեմ ընթերցանութեամբ եւ կամ թէ գլանիկ մը փաթթելով զբաղած, բայց ներքնապէս հպարտութիւն մը, երջանկութիւն մը կը զգամ: Ուղեղիս մէջ կուտակուած բոլոր մտածումներս կը ջնջուին: Աշխատանքներս կը մոռնամ, հոգիս կը թեթեւնայ ու մարմինս կը կազդուրուի, կ'ուզեմ որ միշտ խօսին տղուս մասին եւ ես մտիկ ընեմ առանց բառ մը պատասխանելու:

Երէկ իրիկուն, ընկերոջ մը հետ նարտի կը խաղայի իր ճաշասրահ – հիւրասենեակին մէջ: Ուրիշներ կը խօսակցէին :Նորէն նոյնութիւն շուրջ՝ տղուս եւ իմ նմանութիւնս: Ալ կարելի չէ խաղը շարունակել, ես որ լաւ, վարպետ խաղացող մը՝ միեւնոյն ատեն խաղասէր մըն եմ, արդէն պիտի պարտուիմ:

Բայց հոգ չէ պարտուիլս, տղուս դէմքը երազներ կը ներշնչեն մէջս, կարծես թէ այսօր իսկ կ'իրականանայ ինչ որ կ'երազեմ վաղուան համար:

Իսկապէս ալ մեծ նմանութիւն կայ իմ եւ տղուս միջեւ, ոչ միայն դիմագծի՝ ուր զարմանալու ոչ մէկ պատճառ կայ, քանի որ Աստուած ալեր ըստեղծած մարդը իր պատկերով չինեց, այլ կայ նաեւ բնաւորութեան, նկարագրի նոյնութիւն: Նկարագիր մը որ թերեւս հեռուէն կուգայ, միս ու մարմին դարձած մեր գերդաստանին մէջ: Նկարագիր մը՝ որ մեր արիւնին մէջ խառնուած է, հայ արիւնին:

Ըմբոստ՝ որուն կ'ընկերանայ Ազատութիւնը, իւրաքանչիւր հայ մարդու բջիջին մէջ մաս մը կայ անկէ: Ան երբեմն կը խլրտի մեր արիւնին մէջ, կը վերակենդանանայ եւ ազատութեան տենչը կը ջահաւորէ մեր յոգնաբեկ ու տանջուած մարմինը: Մենք մեզ պատրաստ կը զգանք զոհաբերելու բարիին, գեղեցիկին:

Ըմբոստութիւնը մեզ կ'առաջնորդէ արդարութեան բագինին առջեւ որպէս նախալ: Ան ստրուկին քաջութիւն կը ներշնչէ, տկարին ոյժ: Ան բռնաւորին սարսափն է, իշխանաւորին հոգէառը: Ոչ մէկ ոյժ կարող է զայն տըկարացնել, նուաղեցնել կամ անհետացնել: Ու ես հպարտ եմ որ տղաս իմ Հայու ըմբոստ նկարագրէս մաս մը ունի: Ուրեմն պիտի քալէ իմ ճամբէս աւելի հաստատ, աւելի քաջ:

Ինծի պէս յամառ է տղաս ալ, թերեւս քիչ մըն ալ աւելի: Ցամառութիւնը թէեւ դէշ թարգմանուած է բարոյախօսներու կողմէ, բայց ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կամքը՝ խտացած ձեւին մէջ: Ուրեմն կեանքի մէջ յաջողելու, յաղթական դուրս գալու ազդակներէն գլխաւորը: Ո՞վ կրնայ ուրանալ անոր ուժը: Մենք առանց անոր անդեկ նաւ մըն ենք Ովկիանոսին վըրայ, տերեւ մը փոթորիկէն քշուած:

Ու ես ուրախ եմ որ յամառութենէս մաս մը, եւ աւելին ունի տղաս: Ուրախ եմ եւ հպարտ, քանի որ ան պիտի փշրէ բոլոր շղթաները որոնք կը կաշկանդեն մեր քայլերը դէպի բարին, դէպի լոյսը:

Մեր հոգին՝ այսինքն ներքին ոյժը, նկարագիր–բնաւորութիւն լոյսէն փըթած մեր ոյժն է, կեանքը որ լոյսին պիտի վերադառնայ: Մեր մարմինը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ գետնի տիղմը, աղբանոցին կոյտը փաթթուած մեր հոգիին: Մենք ճամբորդներ ենք, տեւական ճամբորդներ (կեանքը եւ նըպատակը նոյն է բոլոր դասաշրջաններուն): Մենք կը քալենք նոյն ճամբէն, նոյն նպատակով՝ լոյսին հասնելու, լոյսին մօտենալու համար, որպէսզի աւելի պայծառ, աւելի լաւ տեսնենք մենք մեզ: Ու այս ճամբորդութեան ընթացքին անոնք են յառաջապահները որոնք մեծ յամառութիւն ցոյց կուտան կեանքի մէջ, ըմբոստութեամբ եւ քաջութեամբ կը քալեն դէպի լոյսին երկարող դժուարին ճամբան:

Ու այս մտածումներուս մէջ ուրախութիւնս ու հպարտութիւնս կը բաղադրուին, կ'ուռճանան: Տղաս թէեւ յամառ, ըմբոստ, կռուազան Հայ է: Ան պիտի շարունակէ իմ կիսատ ձգած ճամբաս իբրեւ Հայ, իբրեւ Արմէն,— իր իսկ անունով:

ԱԶԱՏ

Ծիծաղը

Գիտական վերջին ուսումնասիրութիւնները կուզան ապացուցանել թէ առողջապահութեան եւ երկարակեցութեան համար՝ մարդկային արարածը պէտք ունի ծիծաղելու:

Ծիծաղը կ'ընդլայնէ թոքերը, կը զօրացնէ արեան կարմիր գնդիկները, կ'ոսկեզօծէ կոկորդը, կը ներդաշնակէ սիրտը, կը կանոնաւորէ փայծաղը, կը նպաստէ մարսողութեան եւ կ'ուրախացնէ երիկամունքը:

Ըստ փրոֆ. Գիւրել տը Պէճէրի ծիծաղը մանիշակագոյն ճառագայթին նման հրաշագործ է եւ կը վերանորոգէ մարդկային մարմինը, անոր պարգեւելով կենսունակութիւն:

Հինները իրաւունք ունին եղեր ճշմարիտ առողջներուն «կենսուրախ» ածականը տալու:

Ուրեմն հարկ է շատ ծիծաղիլ... կարդալով Նշան Պէշիկթաշլեանի «Երգիծական» մեծ հատորը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՕՍՄԱՆ ԿԱՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ՓՈՔՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Ուխտաւորներու կարաւանը տակաւ առ տակաւ կ'ելլէ քաղաքէն դուրս, իսկ հասարակութիւնը՝ ծաղիկներ կը սփռէ անոնց ճամբուն վրայ: Ամէն ոք վստահ է բախտաւոր վերադարձի մը այս ուխտագնացութենէն — որովհետեւ՝ այլեւս վեցերորդ անգամն է որ ահա Օսման դէպի Մէքքէ կ'երթայ կարաւանով, ու ոչ իսկ անգամ մը անոր որ եւ է դժբախտութիւն չէ պատահած: Ուրականները՝ ոչ իսկ հատ մը անոր ուղեկիցներէն չեն ծածկած իրենց մահաբեր վերմակին տակ անապատին յելուզակները՝ ոչ մի անգամ չեն յանդգնած յարձակիլ իր վրայ:

Մարդիկ կը մտածէին թէ՝ նոյն ինքն Ալլահը կը թեւարկէ Օսմանը իր աստուածասիրութեան, համեստութեան եւ քաջասրտութեան համար:

Քանի մը օր ետքը, ուխտաւորները Արաբիոյ տափարակ ու աւազուտ անապատներուն մէջ մտան: Հոս անոնց միացաւ Պէտէվի մը՝ գեղեցիկ ու սեւ նժոյգի մը վրայ նստած: Նոյնպէս եւ ան, դէպի Սուրբ Վայրերը կը ճամբորդէր, երկրպագութիւն ընելու համար Մուհամմէտի օրրանին ու շիրիմին: Օսման խօսակցութեան բռնուեցաւ անոր հետ սա կէտի մասին, թէ երկու ազգերէն ո՞ր աւելի ընտրելագոյնն է,— Պէտէվինե՞րը թէ Թուրքերը: Պէտէվինը իր ցեղակիցներուն լաւ յատկութիւնները գովելով հանդերձ, կը դատապարտէր անոնց թերութիւններն ալ: Օսման սկսաւ Արեւելքցիի մը չափազանցութեամբ գովել Թուրք ցեղը: Ու այսպէս, անոնք խօսակցութեան մէջ խորասուզուած, առանց նըշմարելու բաժնուեցան կարաւանէն:

— Մենք, Թուրքերս, կ'ըսէր Օսման, կը փառաբանուինք տակաւին հին ժամանակներէն մեր մեծահոգութեան, քաջութեան, գթասրտութեան ու մաքրութեան համար, ու այս իսկ պատճառաւ ամբողջ աշխարհին յարգանքը կը վայելենք: Ի զուր չէ որ, երբ որ եւ է մէկուն քաջութեան համար խօսք կ'ըլլայ, կ'ըսեն՝ «Թուրքի մը պէս քաջ է»: Ի զուր չէ որ, երբ մէկը կ'ուզեն գովել անոր պատուաւորութեան համար, կ'ըսեն՝ «Թուրքի մը պէս պատուաւոր է»: Ալ ի՞նչ համբաւ ունիք դուք Պէտէվիներդ: Ամէնքը առանց վերապահութեան կ'ընդունին, թէ դուք՝ ոչ պատիւ եւ ոչ ալ խիղճ ունիք: Դուք, ճշմարիտ է որ, մեզ հետ միեւնոյն կրօնը կը դաւանիք, սակայն՝ աշխարհիս բոլոր ուղղափառները ձեզ կը նկատեն իբր թափառաշրջիկ ու յափշտակիչ յելուզակներ: Ընդունէ խօսքերուս ճշմարտութիւնը, բարեկամս, ընդունէ թէ՝ ձեր ազգը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ հսկայ աւազակախումբ մը...

— Մենք յետոյ կը լրացնենք մեր խօսակցութիւնը, պատասխանեց Պէտէվին՝ մատնանշելով ուղտ մը, որ սահելով ինկած էր, ու իր ներքեւ կը ճզմէր առաջնորդը.— այո, յետոյ, նախ՝ այս անբախտին օգնենք...

— Գնա եւ օգնէ, պատասխանեց Օսման, ես չեմ փափաքիր որ եւ է ծառայութիւն ընել այդ սատահակին, որովհետեւ՝ ան ասկէ չորս տարի առաջ, աճուրդի մը մէջ մրցակցելով ինծի, արդէնք եղաւ որ այդ ուղտը գնեմ, հիմա չատ հաճոյք կը զգամ տեսնելով, որ միեւնոյն ուղտը ինծի համար վրէժ կը լուծէ անկէ: Այդ անպիտան մարդը եթէ նոյնիսկ խեղդամահ ըլլայ, ու միայն իմ մէկ խօսքս զօրութիւն ունենայ զայն վերստին կեանքի վերադարձնելու, ես,— Թող Աստուած եւ անոր մեծ մարգարէն ներեն իմ այս մեղքս — ես՝ առանց դեղեւումի կը կարէի իմ բերանս:

Այդ միջոցին Պէտէվին ազատած էր առաջնորդը ուղտին տակէն եւ կը դառնար իր ուղեկցին քով: Արդէն մօտեցած էր անոր, երբ յանկարծ՝ սոսկալի վագր մը դուրս ցատկեց այն թփուտին մէջէն, որուն քովէն Օսման ամենայն վստահութեամբ յառաջ կը քշէր իր ձին:

Օսման չուարած, ու սարսափով համակուած, անզգայ զանգուածի մը պէս վար ինկաւ ձիէն: Պէտէվին արագապէս վազեց, բայց ոչ թէ խոյս տալու համար, այլ՝ ճիշդ վտանգին վայրը, ու իր ատրճանակը հանելով՝ կրակեց արիւնարբու գազանին վրայ, երբ ան՝ իր որսին տիրանալու համար վերջին ոստումը կ'ընէր:

Սատկած վագրը փռուած էր կիսակենդան Օսմանին քով:

Վերջապէս Օսման բացաւ աչքերը, իր փրկութիւնը գերբնական բան մը երեւցաւ իրեն, ու ան իր շնորհակալութեան սրտագեղ թափին մէջ՝ արտասուալից աչքերով գրկելով Պէտէվին, դրամներով լեցուն քսակ մը առաջարկեց անոր:

Պէտէվին՝ ի մեծ հիացումն Օսմանին, մերժեց այս պարգեւը: Ճիշդ այդ պահուն անոնց մօտեցաւ փայտէ ոտքով մուրացկան մը, որուն մարմինը վէրքերով ու ցնցոտիներով էր պատած: Ան՝ դարձաւ Օսմանին, որ տակաւին քսակը ձեռքին մէջ կը բռնէր, եւ ըսաւ.

— Ով մեծահարուստ անծանօթ, քու գթասրտութիւնդ անշուշտ համբաւուած է երկրիս ամէն կողմը. բարեհաճէ յագեցնել իմ ալ անօթութիւնս ու ծարաւս, եւ զատէ քու լեցուն քսակիդ մէջէն ինծ անժառանգիս եւս հինգնոց մը: Քու գթութիւնդ պիտի փրկէ զիս տառապալից անօթութենէ մը, ու եթէ տաս ինծի հացագին մը, ես անարգել պիտի կարենամ մինչեւ քաղաք հասնիլ.— առանց անոր ես պիտի զրկուիմ իմ ուժերէս, եւ հոս անապատին մէջ կեր պիտի ըլլամ վայրենի գազաններու:

— Թող Աստուած օգնէ քեզ, պատասխանեց Օսման, պահելով դրամով լի քսակը գրպանին մէջ.— քեզ համար ոչ իսկ հինգնոց մը կայ իմ քովս, որովհետեւ ես ուխտի կ'երթամ դէպի Մէքքէ, եւ միայն այնքան դրամ առած եմ հետս, որքան որ պիտի բաւէ երթուդարձի համար: Ամբողջ աւելորդ դրամներս՝ ցրուած եմ աղքատներուն, երբ բնակավայրէս դուրս կ'ելլէի: Կը գթամ քու վրադ, այլ՝ չեմ կրնար քեզ օգնել:

Պէտէվին հանեց իր կորկոտով լեցուն տոպրակն ու ջրտիկը, եւ զանոնք թշուառ մարդուն տալով ըսաւ.

— Առ եւ յագեցուր քու անօթութիւնդ ու ծարաւդ, եւ քու տկարացած ուժերդ նորոգելէ ետքը՝ հետեւէ մեզի որ միասին երթանք: Այն քաղաքը, ուր պիտի երթաս դուն, մեր ճամբուն վըրայ կը գտնուի. ես պիտի ուղեկցիմ քեզի:

— Սակայն ես չատ դանդաղ կը քալեմ, եւ ստէպ կանգ կ'առնեմ, հանգստանալու համար:

— Ուրեմն հեծիր ձիուս վրայ, աւելցուց Պէտէվին, եւ վար ցատկելով իր տեղը հեծցուց թշուառ մարդը, ինքը ձիուն երասանակէն բռնած՝ սկըսաւ կամաց կամաց յառաջանալ:

— Վոնտէ այդ մուրացիկը,— բացագանչեց Օսման, եւ եկուր լմնցնենք մեր խօսակցութիւնը, ու բացատրենք իրարու թէ...

— Մեր խօսակցութիւնը չատոնց լմնցած է,— ընդմիջեց Պէտէվին,— աւելորդ բան է այլեւս վիճիլ մեր ազգերուն մեծահոգութեան, քաջութեան եւ գթասրտութեան վրայ...

Օսման կռահեց այս պատասխանին կծու իմաստը, եւ ինքնին իր պապերուն մօրուքին վրայ երդում ըրաւ Պէտէվիէն վրէժ լուծել, անոր հպարտութեան համար: Ասոր յարմար առիթը սպասածէն աւելի շուտ ներկայացաւ:

Երբ հանգստանալու համար կարճատեւ կայք մը ըրին, Պէտէվին խոր քուն մը քաշեց: Օսման հրամայեց, որ կարաւանը ճամբան շարունակէ, իր ազատարարը անապատին մէջ ձգելով, երբ զոհ՝ ամենակարելի աղէտներու, եւ որպէսզի ան չկարողանայ կարաւանին հետեւիլ, յափշտակեց նաեւ անոր նժոյգը, Պէտէվինին ամբողջ հարստութիւնը:

Պուլկարերէնէ թարգմ. Կ. Պ. ԼԱԼԷ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պարոն խմբագիր,

«Ասպարէզը բաց է բոլորին համար» վերնագրով խմբագրականի մը մէջ, (մարտ 19ը «Հիւանդագին մարմաջով մը վարակուած են մարդիկ», կ'ըսէք, ու «ամբոխին կեր հայթայթելու ու ջուրերը պղտորելու համար, զանազան ընկերութիւններ կը ստեղծեն: Ու դուք կ'առաջարկէք միաձոյլ, համատարած, համադրեալ կազմակերպութիւններ: Ու այս առթիւ կ'անդրադառնաք Կարմիր Խաչին ու կ'աւելցնէք. — «Պատերազմը վերիվայր շրջեց շատ մը բաներ ու Կարմիր խաչերը բաժնուեցան երկուքի»:

Կարմիր Խաչի կազմակերպութեան վրայ շատ անգամներ տուած եմ, թէ հրապարակաւ եւ թէ ժողովներու մէջ, պէտք եղած տեղեկութիւնները: Բայց կը տեսնեմ թէ տարիներէ ի վեր տուած բացատրութիւններս նորէն մոռցուած են ու այս տողերով կուգամ ճշդել Կարմիր Խաչի դիրքը:

Կը խնդրեմ, ուրեմն, որ այս պատասխանս հրատարակէք, քանի որ Հայկական Պետական Կարմիր Խաչին ուղղած կը գտնայ ձեր հարցն ու կը պատասխանեմ այդ Կարմիր Խաչին Օգնութեան Մասնաճիւղին:

Ասպարէզները կրնան բաց ըլլալ բոլորին համար:

Կարմիր Խաչի ասպարէզը գոց է ամէնուն համար:

Կարմիր Խաչը անձնական կամ մասնաւորներու փափաքով կազմուած չէ:

Կարմիր Խաչը զինուորական է: կապուած է իր պետութեան բանակին: Որ եւ է անհատ կամ քաղաքական ընկերակցութիւն չի կրնար իր ուզած նպատակներով Կ. Խաչ հիմնել ու այդ անունով գործունէութիւն մը ունենալ: Այդ տեսակ կարմիր խաչը կեղծ է, օրինական գոյութիւն չունի: Բոլոր երկիրներու մէջ, ուր օրէնք, բանակ ու կանոն կայ, կը դատապարտեն անձնական կամ քաղաքական Կարմիր Խաչերը: Կարմիր Խաչը իր հրամանները կ'ընդունի իր պետութեան օրէնքներով կազմակերպուած ընկերութեան մը կողմէ: Երկու տեսակ Կարմիր Խաչ չի կրնար գոյութիւն ունենալ:

Կարմիր Խաչը մէ՛կ է, անբաժան, անլուծելի: Անոր գոյութիւնը իր պետական բանակին կապուած է:

Ամէն երկիր որ ունի կանոնաւոր կառավարութիւն մը ու բանակ, իր իրենն ունի Կ. Խաչը:

Կ. Խաչի ծնունդին վրայ ալ տուած եմ՝ ժամանակին՝ տեղեկութիւններ: Ժընեւի մէջ հիմնուած է առաջին Կ. Խաչը, շատ տարիներ առաջ: Այսօր բոլոր քաղաքակրթեալ երկիրները ունին իրենց Կ. Խաչը: Այս բոլոր Կ. Խաչերը միացած են ու նմանօրինակ օրէնք ունին եւ այդ օրէնքներով կը կառավարուին:

Այլազան երկիրներու Կ. Խաչերը միացած՝ իրենց կեդրոնն ունին այժմ Ժընեւի մէջ, ու այսպէս կ'ընդունին ամէնքն ալ թէ՝ կարմիր խաչը մէկ է համաշխարհային Կ. Խաչը:

Հայկական Պետական Կարմիր Խաչի Փարիզի Օգնութեան Մասնաճիւղը այս համաշխարհային Կ. Խաչէն ճանչցուած ու ընդունուած է:

Եթէ քաղաքական դէպքերու բերումով իրենց երկրէն դուրս ապրող Հայերը Կարմիր Խաչ կազմելու փափաքն ունին, պէտք է նախ դիմեն իրենց Պետական Կ. Խաչի Տնօրէնութեան, յետոյ Ժընեւի համաշխարհային Կ. Խաչին ու յետոյ իրենց գտնուած երկրին կառավարութեան:

Ձեր ակնարկած ընկերակցութիւնները ըրա՞ծ են այս ձեւակերպութիւնները: Ո՛չ: Ուրեմն ապօրինի են:

Պատերազմէն դուրս, խաղաղութեան շրջանին, ոչ Ֆրանսա եւ ոչ ալ միւս երկիրները կ'ընդունին որ եւ է Կարմիր Խաչի գործունէութիւն իրենց երկրին մէջ եւ իրաւունք ունին: Իրենց երկրին Պետական Կ. Խաչը կը բաւէ իբրեւ ներկայացուցիչ մեծ ու անբաժան Կ. Խաչին. ուրիշ ազգերու Կարմիր Խաչի գործունէութիւնը չեն ընդունիր իրենց երկրին մէջ:

«Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ» անունով ընկերակցութիւնը օրինական գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ: Եթէ այդ ընկերութիւնը հրաման առած է ֆրանսական կառավարութենէն իր գործունէութեան համար, ի՞նչ անունով առած է: Անշուշտ Կարմիր Խաչի անունով չէ առած, այլ գթութեան ուրիշ անունով մը:

Հայկական Պետական Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մասնաճիւղին դիրքը բոլորովին տարբեր է:

Այդ ընկերութեան մէջ եմ իր գոյութենէն ի վեր: Անոր պատմութիւնը կարճ է: Հանրապետական Հայաստանի Կ. Խաչի Տնօրէնութիւնը տուաւ մեզի հրաման Փարիզի մէջ Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը կազմելու: Խորհրդային իշխանութիւնը խնդրեց որ շարունակենք մեր գործունէութիւնը: Ուրեմն, հոս, Պետական Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին գոյութիւնը կանոնաւոր է: Հրամանը պետութենէն եկած է:

Ժընեւի համաշխարհայինը կ'ընդունի մեր գոյութիւնը:

Ֆրանսայի կառավարութիւնը կը ճանչնայ մեզ՝ իբրեւ «Օգնութեան Մասնաճիւղ», կապուած գթութեան ուրիշ ընկերակցութեան մը, Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան:

Ֆրանսայի Կ. Խաչը մեզի հետ պաշտօնական թղթակցութիւն ունի ու կը հաւանի որ «Օգնութեան Մասնաճիւղ»ի անունով գործենք: Մենք պաշտօնական թուղթեր ունինք, թէ՛ հայ պետութենէն, թէ՛ Ֆրանսայէն, թէ՛ Ժընեւէն:

Պետական Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը որ եւ է քաղաքական խնդիրով չի զբաղիր: Կ. Խաչը քաղաքականութիւն չունի: Ձէզոք է: Իր օրէնքը, իր հաւատքը խաչն է: Հիւանդներուն օգտակար ըլլալ, պատերազմի դաշտին վրայ ու խաղաղութեան ատեն ու ամէն տեղ:

Կ. Խաչը հիւանդներուն նուիրուած է: Իր պարապ ժամերուն կրնայ առողջապահութեամբ զբաղիլ: Ուրիշ ոչինչ:

Պետական Կ. Խաչի մասնաճիւղը կ'ընէ՞ իր ամբողջ պարտականութիւնը: Յաւակնոտութիւն պիտի ըլլայ մեր կողմէն «այո՛» պոռալ:

Համեստութեամբ կ'ըսենք թէ տարին 5—6000 հիւանդ կը խնամենք, առանց խտրութեան կրօնքի կամ քաղաքական հակումներու: Մեր դիմացը գտնուողին՝ իր հիւանդութեան մասին կը խօսինք: Ուրիշ ոչինչ գոյութիւն ունի մեզի համար: Եթէ հիւանդին վիճակը ծանր է, կը ղրկենք զայն կառավարական հիւանդանոցներուն մէջ՝ մեզի բարեկամ փրոֆէսէօրներու քով, ուր կը խնամուին շատ մեծ հոգածութեամբ:

Երբոր հարուստ էինք, Հայաստան շատ դեղեր կը ղրկէինք, կ'օգնէինք յղի կիներուն, ամարանոց կը ղրկէինք տկար պզտիկները ու կը քաջալերէինք սկաուտական ընկերակցութիւնները՝ իրենց տկար անդամները գիւղ ղրկելու համար:

Հիմա աղքատ ենք. պէտք է գոհանանք մեր պզտիկ «Բուժարան»ով, մերը ամէն Հայու համար է: Փարիզի եւ շրջակայի հայութեան «Բուժարան»ն է ձեր «Բուժարան»ը: Պզտիկ հպարտութիւն մը կը զգանք, երբոր կ'ըսենք մեր «Բուժարան»ը: Այդ բուժարանին պէտք է որ օգնէ ամէն Հայ, եթէ խորհի թէ օր մը ինք ալ կրնայ անոր պէտք ունենալ:

Ձեր յօդուածին մէջ ուրիշ հարց մըն ալ դրած էք: «Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետական Կ Խաչը չընդգրկեր ամբողջ Ֆրանսան»:

Ինչո՞ւ. վերը յիշած պայմաններս չեն ներեր որ օգնութեան մասնաճիւղ մը՝ իր մասնաճիւղերը ունենայ: Ու եթէ ունենայինք, չպիտի կարենայինք մօտէն քննել ու հսկել: Հայ գաղութին մէջ քաղաքական շատ մը հակումներ կան: Կը վախնանք որ Կ. Խաչը այդ հակումները ունեցող անձերու ձեռքով կառավարուի ու դառնայ ոչ թէ խաղաղութեան կեդրոն մը, ինչպէս պէտք է ըլլայ Կ. Խաչը, այլ հրաբխային կայան մը, ուր հրադէնները պայթէին, ինչպէս կը պատահի դժբախտաբար շատ անգամ՝ Ֆրանսայի մէջ, ու այն ատեն մեր մասնաճիւղն ալ կը վտանգուի:

Կը յուսամ թէ այս քիչ մը երկար՝ բայց յստակ բացատրութիւններէս յետոյ, «ֆրանսահայ կարմիր խաչ» անունով Կ. Խաչը՝ իր դիրքին վրայ պիտի խորհի ու անունը փոխէ եւ կամ մտնէ օրինական ճամբուն մէջ, միանալով Պետական Կ. Խաչին:

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղի անդամ եւ Բուժարանի բժշկապետ՝ ՏՈՔԹ. ՔՈԼՕԼԵԱՆ:

ԽՄԲ.— կարդալ այսօրուան խմբագրականը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թէյին մէկնաքը

Պրահման մը, կը պատմէ հնդկական աւանդութիւնը, կ'ուխտէ հրաժարիլ քունէն՝ ամբողջովին աղօթքի նուիրելու համար իր կեանքին վերջին օրերը, սակայն չի կրնար պահել իր ուխտը եւ չարաչար կը պատժէ ինքզինք:

Արդարեւ, տկարութեան պահու մը մէջ, կը քնանայ եւ ահա, երազին մէջ, կը տեսնէ պատկերն այն կնոջ, զոր սիրեր էր՝ երբ դեռ պատանի էր: Սրբապղծութիւն կը համարի, որ թոյլ էր տուեր քնանալ ու երազել իր սիրած կնոջ մասին: Սրբազան բարկութիւն մը կը ցնցէ իր հոգին: Եւ այս անգամ երդում կ'ընէ այնպիսի պատիժ մը սահմանել իրեն, որ այնուհետեւ չակարանայ եւ չքնանայ երբեք: Մկրատով կը կտրէ թարթիչները եւ գետին կը նետէ արհամարհանքով:

Յաջորդ առաւօտ, հոն ուր ինկեր էին սուրբ մարդուն արիւնոտ թարթիչները, բուսեր եւ աճեր էին երկու ազազուն տունկեր, որոնց տերեւները օժտուած էին մարդիկը արթուն պահելու զօրութեամբ:

Թէյի տունկեր էին ատոնք:

Ո՞ր երկրացի է թէյը: Այս հէքեաթը թերեւս կը հաստատէ թէ հնդկ. ծագում ունի թէյը: Այդպէս կը կարծեն Անգլիացիներն ալ, որ թէյին հայրենիքն է կ'ըսեն Ասսամի երկիրը: Չինացիները, սակայն, իրենց երկիրը կը տանին զայն: Անդրէաս Կրասնով, ռուս ծանօթ աշխարհագրագէտը, կը պնդէ թէ թէյը յատուկ է Ասիոյ ամբողջ արեւելեան շրջաններուն: Այս վէճը եզրակացութեան մը չէ յանգած տակաւին: Ամէն պարագայի, շատ է գրուած թէյին մասին, — ծագումը, պատմութիւնը եւ... փիլիսոփայութիւնը: Արդարեւ թէյն ալ ունի իր փիլիսոփայութիւնը: Չինական ու ճաբոնական մշակոյթին ներշնչարանն է թէյի երեկոն, ամէնէն յատկանշական ու խորհրդաւոր հաւաքոյթներէն մին ծայրագոյն արեւելքի ժողովուրդներուն:

Բայց հետաքրքրականը թէյին պատմութիւնն է: Դիտուած է, որ թէյը ընդհանրացած չէ հոն ուր տարածուած է գինիի գործածութիւնը (Ֆրանսա), ինչպէս ոգելից ըմպելիները ընդհանրացած չեն հոն, ուր տարածուած է թէյը: Դիտուած է նոյնպէս, որ թէյը տարածուած չէ հիւսիսային ցուրտ (Սկանտինավեան) երկիրներու մէջ: Թէյը սիրելի է մանաւանդ պարեխառն եւ ենթահասարակածային երկիրներու:

Մանրավէպ մը Վակնէրի կեանքէն

Երաժիշտները կը փրփրին, կը կատղին ու կը խենդենան, երբ իրենց ականջին տակ օրն ի բուն կը լսեն երգ մը, որ գէշ է կամ սխալ եղանակաւորուած:

Կը պատմուի թէ Վէրտի կը գնէր այն բոլոր երգեհոնները, զորս շրջիկ նուագածուները իր քաղաքը կը բերէին, եւ այս՝ որպէսզի չլսէ այդ երգեհոններուն նուագը:

Այդպէս եւ Վակնէր, — կ'ատէր բոլոր այն դրացիները, որոնք նուագ ունէին իրենց տանը մէջ: Փարիզի մէջ բնակութեան ընթացքին, շատ նեղ օրերու հանդիպած էր Վակնէր, կ'ապրէր յարկաբաժնի մը մէջ, որուն մէկ սենեակը տրամադրեր էր վարձու տալ: Մեծ եղաւ իր կատաղութիւնը, երբ վարձակալը օր մըն ալ սրինգը հանեց եւ սկսաւ... ածել: Կարծես չէր բաւեր ատիկա, եւ ահա դրացին ալ դաշնակով կարծես կ'ընկերանար Վակնէրի վարձակալին սրինգին: Եւ այդ օրերուն էր, որ Վակնէր կ'աշխատէր իր Favoriteին վրայ:

Վակնէր կը կանչէ իր վարձակալը, դաշնակը կը տեղաւորէ դրացիին պատին դէմ եւ կը սկսի վարձակալին հետ նուագել իր նոր գործին ouvertureը, որ եղանակաւորուած է սրինգի եւ դաշնակի վրայ: Լռութեան կը դատապարտէ դրացին շնորհիւ իր երաժշտութեան հզօր կշռոյթին, որ, կ'ըսեն թէ, քիչ մը աղմկայարոյց է:

Այդ տպաւորութեան է, որ կ'ակնարկէ Ռոսինի, երբ կը հրաւիրեն զինք Օփերա, մտիկ ընելու Վակնէրի մէկ գործը. — Ես տունէս կրնամ լսել, կ'ըսէ Ռոսինի:

ԲԱԲԵԼԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մէրքիւր տը Ֆրանսի մէջ (15մարտ) Ռ. Ալէն փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը ունի բաբելական հին կրօնքին եւ աղօթքներուն մասին: Այդ առթիւ կը խօսի նաեւ Իշթար աստուածուհիին մասին, որուն պաշտամունքը, Միջագետքի բոլոր ժողովուրդներուն մէջ թէեւ ընդհանրացած, սեմական է ծագումով:

Թէ կիմմերացիները, եւ թէ Ակկադացիները կը պաշտէին Իշթարը, սիրոյ աստուածուհին, որ հեղհեղէ դարձաւ վաւաշոտ ծէսերու ներշնչարան: Այնքան որ ժամանակ մը, եւ երբայեցի մարգարէներու սրբակեցութեան հրաւէրներէն շատ առաջ, հոսանք մը ստեղծուեցաւ Իշթար աստուածուհիին դէմ: Ցօրինուեցան բանաստեղծութիւններ՝ վարկաբեկելու, ծիծաղելի եւ անհամարհելի դարձնելու համար աստուածուհին: Ահաւասիկ.—

Աստուածուհին Իշթար սիրահարած է բաբելական հերոսին, որ կը մերժէ աստուածային սէրը, մէկիկ մէկիկ թուելով Իշթարի անպարկեշտ սիրարկածները:

Ո՞վ է սիրականդ (որ կը սիրես) առյաւէտ,
Ո՞րն է հերոսը (որ անհունապէս) քեզի հաճելի է,
Ահա ես կը թուեմ (սիրականներդ),
Անոնց թիւը, դուն չես գիտեր:
Թամմուզ, քու երիտասարդ սիրականիդ համար,
Ամէն տարի, դուն ողբասացութիւն մը հաստատեցիր:
Դուն սիրեցիր դուարածը, խայտապիսակ փետուրներով թռչնիկը,
Դուն զայն ծեծեցիր եւ թեւը կոտրեցիր,
Եւ ան թաւուտին մէջ հանգչած կը գոչէ.— Թե՛ւս:
Դուն սիրեցիր առիւծը, որ հզօր է,
Եօթն անգամ եօթը թակարդներ լարեցիր անոր առջեւ:
Դուն սիրեցիր ձին, որ յաղթական է կռուի մէջ,
Մտրակ, խթան, արջառաջիլ շինեցիր անոր համար,
Եօթը զոյգ ժամ քառատրոփ արշաւ հրամայեցիր,
Պղտոր ջուր տուիր անոր:
Դուն սիրեցիր եզնարածը,
Որ շարունակ անթեղեալ կարկանդակներ կը բերէր քեզի,
Դուն ծեծեցիր զայն եւ շնագայլի փոխակերպեցիր,
Որպէսզի զինք հալածեն հովիւները,
Եւ շուները խածնեն իր միսը:
Դուն սիրեցիր Իշուլլանուն, հօրդ պարտիզպանը,
Որ շարունակ քեզի արմաւ կը բերէր,
Եւ ամէն օր պնակդ կը փայլեցնէր:
Դուն աչքերդ յառեցիր վրան եւ գացիր իր մօտ,
— «Իմ Իշուլլանուս, դուն սիրոյ մէջ տկար ես, ուտէ՛նք»:
Յետոյ ձեռքդ տարիր մեր ճեղքին:
Իշուլլանու ըսաւ քեզի. «Ի՞նչ կ'ուզես,
Մայրս հաց չեփե՞ց,
Ես չկերա՞յ,
Որ ուտեմ աղտոտ բաներ եւ անէծքներ,
Որ ցախն ու փուշը ծածկէ զիս»:
Իսկ դուն, երբ լսեցիր այս խօսքերը,
Դուն զայն ծեծեցիր, քոստ ծառի փոխակերպեցիր:
Կ'ուզես զի՞ս ալ սիրել եւ անոնց նման ընել:

Բայց կարելի է խորհիլ որ սէրը կամ սիրոյ աստուածուհին այսօր ալ յաճախ նոյնքան անգութ է:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՃ

Հայ ճարտարապետական ոճին մասին վիճաբանութիւն մը կը կատարուի այս օրերուս Երեւանի գրական թերթերուն մէջ: Գարեգին Լեւոնեանն է որ խորհրդային Արուեստ պարբերականին մէջ (յունուարի թիւ) հարցը կը քննէ յստակ եւ առանց բոլշեւիկեան ժառկոնի:

— Հայաստանի քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, եռուզեռ կայ, կիսաքանդ ու գորշ շէնքերուն, խարխուլ եւ հողաշէն տուներուն տեղ ամենուրեք եւ ամէն տարի հպարտօրէն իրենց գլուխը կը բարձրացնեն հոյակապ բնակարաններ: Շինարարական այսպիսի եռանդուն աշխատանքի օրերուն, պետական եւ հանրային շրջանակներու, ինչպէս նաեւ մամուլի մէջ, դեռ վերջերս հարց էր ծագած թէ ինչ ոճով, ճարտարապետական ինչ ձեւով պէտք է կառուցուին նոր շէնքերը: Կարելի՞ է գործածել «հայկական ոճը», թէ որոնել նոր ոճեր:

Անոնք որ դէմ են հայ ճարտարապետական ոճին, գիտել կուտան, որ նոր շէնքերը, մեծ մասամբ, իրենց ճարտարապետական կազմութեամբ եւ արտաքին տպաւորութեամբ կը յիշեցնեն միջնադարեան աւատապետական շէնքերն ու եկեղեցիները: Ուստի կը հրաւիրեն հրաժարիլ «հայկական ոճէն», եթէ այդ է հայկական ոճը:

Գ. Լեւոնեան գիտել կուտայ, որ հայ պատմական ճարտարապետութեան քաղաքային շէնքերու հսկայ նմոյշներ չկան: Կան միայն մնացորդներ բերդերու եւ պարիսպներու: Ընդհակառակն կանգուն կը մնան բազմաթիւ վանքեր եւ եկեղեցիներ: Եւ երբ արդի ճարտարապետները կը հետեւին այդ նմոյշներուն, անշուշտ նորակառոյց բոլոր շէնքերն ալ պիտի կրեն եկեղեցիներու այդ ոճին ազդեցութիւնը:

Լեւոնեան կը հրաւիրէ ստեղծել 20րդ դարու հայկական ոճը, առնելով տարրերը հին արուեստէն: Երբ առնենք մեր պատմական շէնքերը դրեթէ անփոփոխ, կամ ընդօրինակենք սիւներն ու պատերը ինչպէս որ գոյութիւն ունին, կը ստանանք նոյն պատկերը, որ ստեղծուեցաւ «եկեղեցիանման» ներկայ կարգ մը նոր շէնքերով: Ընդհակառակն ճարտարապետ Թամանեանի նման պէտք է օգտուիլ հայ ճարտարապետական ոճինկամմաներէն, աւելցնելով իր արուեստագէտի խորքէն եկած տարրը:

Ուրեմն ինչպէս կը փորձուի «ազգային ձեւ»ով գրականութիւն կամ երաժշտութիւն ստեղծել, թատրոն կամ նկարչութիւն, այնպէս ալ պէտք է ազգային նկարագրով ճարտարապետական նոր ձեւ որոնել: Ցարական Ռուսիոյ «գեղեցկագիտական աշխարհակալութիւնը» ուր որ ոտք դնէր, իր ռուս - պրավոսլաւ ոճը կը դնէր եկեղեցիներուն ու շէնքերուն վրայ: «Ինքնակալ Ռուսիոյ ոճի դիկտատուրան վերջացաւ», պէտք է այլ եւս փոքր ազգերը վերագտնեն իրենց ազգային ինքնատպութիւնը ձեւին մէջ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ (20)

ՋԱՐԴԵՐԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամբողջովին բնաջնջուած ժողովուրդ մը

Բնիկները ահաբեկեցան եւ 1835ին դաշինք մը ստորագրեցին որով, առանց լաւ ուշադրութիւն ըրած ըլլալու՝ բրիտանական հպատակներ դարձած էին: Այս պատճառաւ ալ դաշինքը կը կոչուէր «Յայտարարութիւն Նոր Զելանտայի Անկախութեան»:

Անգլիակա՛ն գլուխ գործոց մը: Եւ որովհետեւ Անգլիան կը պաշտպանէր Մաօրիները՝ այդ պատճառաւ ալ ժամանակ մը վերջը շնորհակալութիւն եւ հատուցում պահանջեց: Իրենց պետերը քանի մը տարի վերջ ստիպուեցան Անգլիոյ թագուհիին փոխանցել իրենց երկրին իշխանութեան իրաւունքը եւ սեփական ստացուածքներուն տիտղոսը: Բնիկները շուտով անդրադարձան թէ խաղ մը խաղացեր էին իրենց եւ այն ատեն սկսաւ պատերազմներու շարք մը, որոնց մէջ ճամրօրէն սպառեցաւ Մաօրի ժողովուրդը, մինչեւ որ այլ եւս հրաժարեցաւ կռիւը շարունակելէ եւ համակերպեցաւ բախտին,

Այսու հանդերձ ի միտս իրեն չեղաւ այս, եթէ եւրոպական քաղաքակրթութիւնը դրական արդիւնք մը համարուի՝ որմէ չէին կրնար խուսափիլ այդ նախնական մարդիկը: Բայց եթէ նոյն իսկ Մաօրիները աւելին մասամբ կողմնակից էին մարդակերութեան, Եւրոպացիներուն կռուելու միջոցներն ալ ոչ մէկ պատիւ չեն աւելցներ այս յաղթանակին: Եւրոպայի զէնքերով 60 հազար մարդոց բնաջնջումը փառքի տիտղոս մը չի կրնար ըլլալ իրենց համար:

Ամերիկայի Հնդիկներուն նման, Աւստրալիոյ ամենահին բնակիչներուն վերջին բեկորները եւս, միեւնոյն ժամանակ եւ դեռ քարի շրջանի աստիճանին վրայ ապրող երկրագունդի այս բնակիչներէն վերջինները՝ այսօր ամփոփուած են առանձնաշնորհեալ շրջաններու մէջ: Հիմա ամէն բարիք կը շնորհեն իրենց, բայց շա՛տ ուշ է արդէն: Ճերմակ մարդու հոգածութիւնները այլ եւս օգուտ չունին անոնց համար: Ինչ որ ալ ընեն, չեն կրնար անցեալի ոճիրները չեղեալ դարձնել:

Աւստրալիոյ մէջ եղածը աշխարհի միւս մասերուն մէջ կատարուածէն տարբեր բան մը չէր: Առաջին սպիտակամորթ ռահվիրաներուն ուր որ գնաց՝ նոյնն ըրաւ: Բնիկները Եւրոպացիները կ'ընդունէին մարդասիրաբար եւ ամէն օժանդակութեան պատրաստ, բայց իրենց այս զգացումը այն ատեն միայն փոխուեցաւ, երբ հասկցան թէ սպիտակ մարդը միեւնոյն կերպով չէր փոխադարձեր իրենց վերաբերումը, այլ չարիք կը նիւթէր իրենց դէմ: Եւրոպացի գաղթականները կը սպաննէին այն բոլոր կենդանիները՝ որոնցմով Աւստրալիացիները իրենց ապրուստը կը հայթայթէին, ուստի անոնք ալ ինքնապաշտպանութեան դիմեցին եւ խողխողեցին սպիտակներուն արջառները: Մեծ նախիրներ ունեցողներուն համար աններելի էր այս արարքը եւ սկսան հրացանազարկ ընել ուր որ բնիկ դէմք մը գտնէին: Բնիկներն ալ իրենց վրէժը կը լուծէին եւ այսպէս շուտով բորբոքիլ սկսաւ ազատ համարձակ պատերազմը:

Մէկ կողմէն հրացանները, միւս կողմէն boomerangը (տեսակ մը նիզակ Աւստրալիոյ մէջ) կը գործէր, կարելի չէր տարակուսիլ թէ ով յաղթական պիտի ելլէր այս կռիւին մէջ:

Երբ ճերմակները Աւստրալիա եկան, բնիկները խիտ մեծ թիւ մը կը կազմէին, բայց այսօր ամբողջ Աւստրալիոյ մէջ այդ նախնական բնակիչներէն 30000էն աւելի ապրողներ չկան այլեւս, մեծ մասամբ զանազան մասնաւոր շրջաններու մէջ, միւսները ազատ թափառաշրջիկ ցեղեր են եւ կը գտնուին այն շրջաններուն մէջ ուր՝ ճերմակները չեն հաստատուած տակաւին:

Ամէն պարագայի մէջ, մարդկային այդ ցեղը չպիտի կրնայ պահպանուիլ, շատ ուշ հասաւ կարեկցութիւնը: Բացարձակապէս տեղին է թողուլ որ երկրի տէրերն այսպէս աճին ու զարգանան: Թէեւ այսօր չի գտնուիր այլեւս ճերմակ Աւստրալիացի մը որ, այն ռահվիրաներուն նման գոռգոռայ թէ «մինչեւ հիմա առաջին հանդիպումին իսկ՝ 30 հոգի հրացանով զարկած գետին տապալած է», եւ թէ Ամերիկայի նման ցեղային հարց մը առաջ բերելու հակումն ալ գոյութիւն չունի:

Այս մարդոց սահմանուած ճակատագիրը սոսկալի անարդարութիւն մըն է պարզապէս: Առաջին գաղթականներն անշուշտ բարոյական արդարացում մը պատրաստած են իրենց վայրագ բնաջնջման քաղաքականութեան համար եւ պնդած են թէ բնիկները հոգեպէս ընդունակ չեն եղած որ եւ է զարգացման, եւ թէ չարաբարոյ եւ նենգամիտ են: Ասկէց աւելի ստայօդ արդարացում մը չէր կրնար ըլլալ: Առանձնաշնորհեալ շրջաններու վարիչները բոլորովին հակառակը կը հաստատեն, ըսելով թէ իրենց պաշտպանեալները խիտ մտացի մարդոց դասակարգին կը պատկանին եւ թէ անոնք ամէնէն հաւատարիմ եւ ամէնէն անձնուէր կիներն ու ծառաներն են: Եթէ իրենց հետ լաւ վարուին՝ անոնք երախտապարտ կ'ըլլան ճշմարիտ լաւութեան եւ բարեկամութեան ջերմ զգացումով: Այս պարագան առաջին գաղթականներու լաւագոյն մասն ալ ընդունած է արդէն:

Արուեստներու մէջ անոնց ունեցած հմտութեան մասին իրենց հանճարեղ գիւտն ալ կը խօսի նոյնը: Պումըրէնկը, այն միակ զէնքն է որ կատարելագործած են եւ գիտեն օգտագործել ամենայն ապահովութեամբ: Այդ լաւագոյն ապացոյցն է թէ անիրաւաբար մեղադրուած են իբրեւ քարէ դարու մարդիկ:

Աւստրալիացի սեւամորթներէն աւելի ցած մակարդակի վրայ կը գտնուին Թասմանիացիները, որոնք ֆիզիքապէս եւս այլասերած էին: Բայց ամէն պարագայի մէջ, այդ ալ պատճառ մը չէր արդարացնելու համար Սպիտակներուն անգգամ մոլուցքը: Թասմանիացիները վայրի գազաններու նման սպաննուեցան առաջին անգամ եկողներուն կողմէ եւ այնպէս անողոք հետեւողականութեամբ արմատախիլ եղան, եւ վերջ ի վերջոյ խիստ չնչին թիւ մը մնաց անոնցմէ: Ասոնք ալ Անգլիացիներուն կողմէ պաշտպանուելով տեղահան պիտի ըլլային, բայց այս ծրագիրը Թասմանիացիներուն ականջին հասաւ ու երբ Անգլիացիները պատրաստուեր էին այդ հարուածը տալու՝ իրենց ամբողջ աւարը միայն ծերունի մը եւ մանուկ մը եղաւ: Այն ատեն Անգլիացի մը, Րոպինսըն, թաւուտներուն մէջ մտաւ եւ կրցաւ համոզել Թասմանիացիները որ իրեն հետեւին: Վայրենիները բարեմտութեամբ գացին հետը եւ Ֆլինտըրս կղզիին մէջ բնակութիւն հաստատեցին, ուր լաւ վերաբերում մը ցոյց տրուեցաւ իրենց:

Սակայն ժողովուրդ մը որ մանկութենէն ի վեր վարժուած էր թափառաշրջիկ կեանքի մը՝ չկրցաւ տանիլ այս նոր կեանքը եւ քանի մը տարի վերջ մեռաւ:

Վերջին Թասմանիացին, Տիկին Թըրականինի մը՝ մեռած է 1876ին:

Աւստրալիացի սեւամորթներն ալ, որպէս մարդկային ցեղ՝ պիտի վերջանան շուտով եւ անոնց հետեւին, թէեւ իրենց արեան ժառանգութիւնը պիտի պահպանուի եւ յարատեւէ:

Եւ այսպէս իրենցմով պիտի անհետանայ քարէ դարու մարդոց վերջին մնացորդը:

(վերջ) ՖՐԻՏՐԻԽ ՊԷՔԱ

Թարգմ. ԱՆԱՀԻՏ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՄԻՋՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՅԱՅՑՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Պէյրութի աղէտեալներուն

9 ԱՊՐԻԼ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ԻՆ

Mutualitéի սրահին մէջ

Տեղի կ'ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, խմբական երաժշտութիւն եւ մեներգներ, յայտնի արուեստագէտներու կողմէ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած` ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 10ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

GEORGES V.ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

31, Avenue GEORGES V.

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

CABINET de Me V. YARJANIAN

JURISCONSULTE

Procédure Générale — Mandataire en Justice

44, Rue La Fayette, Paris (9) Tél. TAITBOUT. **53-32**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական գործեր: Անձամբ կը պաշտպանէ Առեւտրական եւ Հաշտարար դատարաններու առջեւ: Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, եւ ժառանգական բոլոր գործողութիւնները կը կատարուին արագութեամբ: վարչական դիմումներ նախարարութեանց մօտ:

կ'ընդունի, ամէն օր, ժամը 9էն 11, եւ 5էն 7:

Soieries-Nouveautés

Մետաքսեղէնի Հայկ. հաստատութիւն

FERMANIAN Frères

26 rue des Capucins եւ 2 rue Romarin, Lyon

Spécialité de crêpes artificiels unis et imprimés. soisette etc.

ՄԱՐՇԷԻ ՅԱՏՈՒԿ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՄԵՏԱՔՍԵՂԷՆ

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՎԱՃԱՌ

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

75 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux, Seine, France, Tél. 166 Issy

Եթէ կ'ուզէք ձեր ստամոքսի առողջութիւնը չխանգարել փնտռեցէք բոլոր նպարավաճառներուն մօտ Maison STÈPAN*ի համեղ ՍԻՄԻԹՆԵՐԸ, որոնք թարմ կը մնան մինչեւ 1 ամիս:*

Մասնաւոր յանձնարարութեանց վրայ, մեր արդիական փուռին մէջ կը պատրաստենք` լահմէճիւն, չէօրէք, պանիրով, ապուխտով եւ թայինով փիտէներ, պուղաչա եւ ամէն տեսակ եւրոպական եւ արեւելեան անուշեղէններ:

Կ'ընդունինք ապսպրանքներ գաւառներէ եւ արտասահմանէ:

Արագ առաքում: 3 քիլօէն սկսեալ ապսպրանքները կը յանձնենք բնակարան:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare, Paris (9e) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կու տայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

Ա Յ Վ Ա Զ Ե Ա Ն Ե Ղ Բ Ա Ր Ք

38 րիւ Ֆրանսիզ Փրէսանսէ, 38, Մարսէյլ

Օգտուեցէք բացառիկ առիթէն

ՄԱՐՏ 26էն *ՄԻՆՉԵՒ ԱՊՐԻԼ* 10 ծախ մթերք պօննեթըրիի եւ թիսիւներու: իւրաքանչիւր *10* ֆրանք գնումի փոխարէն, յաճախորդին կը տրուի *Բէզին Գոմերսիալի* վիճակահանութեան տոմսերէն, որոնք կը շահին օթօմօպիլներ, մօթէօռներ, հեծելանիւներ եւ շատ մը արժէքաւոր առարկաներ:

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ` Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

Ձեր տունը, խանութը եւայլն. խնամքով եւ ճաշակաւոր կերպով ներկելու համար վստահութեամբ դիմեցէք մասնագէտ եւ հանրածանօթ ներկարարներ`

ԴԱՒԻԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville, (Seine)

Tél. Entrepôt 17-65

Կը ստանձնենք նաեւ սենեակներու, խանութներու եւ ապակիներու թուղթով զարդարումը:

Խնամուած աշխատանք: Նպաստաւոր գին:

Հայ ճարտարապետներ, ձեր շէնքերը ներկելու համար, դիմեցէք մեզի: Ջեռնտու պայմաններ:

գուշակուհին

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ԶԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ` կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիր-ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի եշ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

61րդ ներկայացում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ ՏԻԿԻՆ Լ. ՇԱՆԹԻ

Ի Պատիւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՒ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

ՌԸՆԷ ՄՕՊԷԼ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ

8-10 Rue d'ORIENT. Métro: Blanche et Abbesses

Այսօր, կիրակի ցերեկ, ժամը 2.45ին

ՄԵԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ԿԱՅՍՐ (Լ. Շանթի)

(4 ԱՐԱՐ 8 ՊԱՏԿԵՐ)

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐՆ ԵՆ 15, 10 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Տիկիններ` Արմենուհի, Լիւսի Պետրոսեան, Լիւսիկ Պետրոսեան, Օր. Կ. Պետրոսեան: *Պարոններ`* Գազանճեան, Գրիգոր-Վահան, Թորոսեան, Կոթիկեան, Մեծատուրեան, Նիկողոսեան, Շահլամեան, Սանճագ, Սուրէն եւայլն:

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Օհան Գուրգէնի դերին մէջ

Տոքթ. ՄԵՍՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱՆԱՆՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԻՐ ՆՈՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

82 rue d'Amsterdam (9) Tél. Pigalle 70-02

Ամէն օր ժամը 2-6 կիրակի եւ տօն օրեր 10-12

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հողորդկց. միջոցներ`* Gare St. Lazare. *Մէթրօ` Place Clichy *եւ* Liège

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք` վեներական *ամէն տեսակի հիւանդութիւններ (ջերմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կինացի հիւանդութիւններ:*

Բժշկումը կը կատարուի, X *անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեքտրականութեամբ: Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում:*

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ: Քուրօն` սկսած* 100 *ֆրանքէն, պրիճ` ամերիկեան սիստէմով:

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 *եւ* 3—8: *Կիրակի եւ տօն օրերը`* 9—4:

THE-RESTAURANT

de la Mosquée de Paris

39, rue Geoffroy St. Hillaire (5). Tél. Gobelins 18-10

Արեւելեան երաժշտութիւն` *ՀԱՅ* եւ *ԵԳԻՊՏԱՑԻ* յայտնի երաժշտագէտներու կողմէ: Բաց է մինչեւ կէս գիշեր:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔ

Նիհարնալը ապահովուած է 100ին 70: կանանց համար` երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի` ամբողջ օրը եւ ուրբաթ կէս օրէ վերջ: Արանց համար` ուրբաթ առաւօտ, շաբաթ եւ կիրակի ամբողջ օրը:

Հաղորդ. միջոցներ. — Մէթրօ : Jussieu, Monge, Daubenton.

Օթօպիւս` G. T. Tbis, BD, CF, S, K, AX, U, H.

Տոքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ` ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

հ ի ւ ա ն դ ու թ ե ա ն ց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ` Bonne Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ԼՈՒԹԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

24, Ave. de la Porte d'Italie, Métro: Porte d'Italie (Մէթրոյէն 200 մէթր հեռու)

Կը ստանձնենք ամէն տեսակ կազի, ջուրի եւ ելեկտրական զետեղումներ, ինչպէս նաեւ լուսաւոր յայտարարութիւններ, թիթեղեայ գործեր, կը նորոգենք սուրճի ջաղացքներ: կը շինենք սամավարներ, ամաններու կլայակում, եւն.:

Համեղ բոլոր փափկաճաշակներուն

ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

*ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՈՒԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ*ի

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ԹՈՔԱԽՏԻ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԲՈՒԺՈՒՄ Տոքթ. ԶԵՆՈԲԻ կողմէ

5, rue MAUBEUGE, Paris (9) Tél. Lamartine 83-87

Ընդունելութեան ժամեր **3—8:**

Métro: N. D. de Lorette, Peletier, Cadet

Autobus: Carrefour de Châteaudun

ՎԱՐՁՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ՊԵԼՎԻԼԻ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

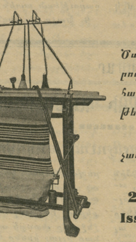
ԹԵՐԶԵԱՆ ԹՐԻՔՈՅի գործարանի տեղափոխութեան առթիւ, վարձու են հետեւեալ աշխատանոցները (Bail à céder).

1.— Գետնայարկ, մէկ փիէս, ամսական 50 ֆր. վարձք:

2.— Ամբողջ առաջին յարկը, մէկ կողմը ամբողջութեամբ **vitré, électricité, force motrice, téléphone,** *անհաւատալիօրէն աժան, տարեվարձք`* 2400 *ֆրանք.* 6 *տարի* **Bail.** *Բացի թրիքոյէ, ամէն գործի տրամադրելի:*

Դիմել. — **S. TERZIAN**, 20, **Rue Mélingue**

Métro: Buttes Chaumont **Tél.: Botzaris 22-98**

Լաւ պատեհութիւն

Ծախու են 2 հատ թրիքոյի բոլորովին նոր մեքենաներ (ժօրժ 10 հարիւր սանդիմէթր երկարութեամբ, գամ՝ ֆասօն մէթիէր:

Մեկնումի պատճառաւ գինը չափազանց աժան են:

Դիմել` Ա. ՏԷՐ ԹՈՒՄԱԵԱՆԻ

29, Allée de la Seine

Issy-les-Moulineaux. Seine

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ *(Polyclinique)*

Ա. ՇԱՀՊԱՂԵԱՆ

49, ՐԻՒ ՏԷ ՓԸԹԻԹ ՄԱՐԻ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԳԵՏՆԱՅԱՐԿ

49, Rue des Petites Maries, Marseille. Rez de chaussée

Կը դարմանուին ամէն տեսակ հիւանդութիւններ կարող եւ մասնագէտ բժիշկներու կողմէ: կը կատարուին վիրաբուժական ամէն գործողութիւն:

Ստամոքսի եւ Աղիքներու, — Թոքերու, — Սրտի, — Աչքի, Քթի, կոկորդի եւ ականջի, — Մորթի, — Ջղային հիւանդութիւններու, — երախաներու հիւանդութեանց, — վեներական` արանց եւ կանանց ծննդամիզային հիւանդութիւններ, լայներակութեան, — Թութքի (*մայասըլ*), վերջինս նաեւ ներարկումներով:

Քննութիւն` արեան, Թուքի, մէզի եւայլն.:

Կը կիրարկուին ելեքտրաբուժական բոլոր ձեւերը: Շողանկարում (radio): Մարձում (massage): կը կատարուին ամէն տեսակ ներարկումներ:

Assurance Socialeի հիւանդներուն, ինչպէս նաեւ արկածի դէպքերու անմիջական` լուրջ եւ բարեխիղճ խնամք:

Դարմանատունը բաց է ամէն օր ժամը 9-12 եւ 3-7: Կամ ժամադրութեամբ: Կիրակի եւ Տօն օրերը` ժամը 10-12:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ 1933

28 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2148

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՂՈՔ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրեմն, անունէն առաջ, բոլոր միջազգային օրէնքներէն վեր, մենք ունինք աշխարհ մը հոգ ու վէրք, որոնք աշխատանք եւ կազմակերպութիւն կը պահանջեն:

Եւ, ոչ միայն նեղմտութիւն, այլ եւ դասալքութիւն պիտի ըլլար տարին, ձեւերուն զոհել այդ հոգերը:

Տոքթ. Քօլօլեան ինք սրտաբաց կը խոստովանի. — «Հիմա աչքատ ենք. պէտք է գոհանանք մեր պզտիկ «բուժարան»ով: Մերը ամէն Հայու համար է: Փարիզի եւ շրջակայքի հայութեան բուժարանն է մեր բուժարանը: Պզտիկ հպարտութիւն մը կը զգանք, երբոր կ'ըսենք «մեր բուժարան»ը:

Արդա՛ր է այդ հպարտութիւնը: Եւ մենք սրտանց կը մաղթենք որ բուժարանը աւելի զարգանայ, վայելելով ամէն աջակցութիւն, իբրեւ Փարիզի մանրանկար «Փրկիչ»ը:

Բայց, այս պզտիկ հպարտութիւնը բաւակա՞ն է, որ մոռացութեան տանք ուրիշ այնքան հոգեր:

Եւ երբ Տիկնանց կամ Պետական Կարմիր Խաչը ինքզինքը անզօր կը զգայ, երբ, «նիւթական անձկութեան» պատճառաւ անխնայ կը ճամբէ բազմաթիւ կարօտներ, երբ չի կրնար կամ չուզեր Փարիզէն դուրս նայիլ, յանցաւո՞ր են անոնք որ, քարէ քար զարնուելով, ուրիշ վէրքեր ու կարօտութիւններ կը դարմանեն, իրենց համեստ կարողութեամբ:

Անշուշտ նախընտրելի պիտի ըլլար որ թեւթեւի գործէին բոլորը: Եւ միեւնոյն անունին տակ, իբրեւ համատարած կազմակերպութիւն մը:

Ի՞նչ ընենք որ տեսակէտի, խառնուածքի, միջավայրի տարբերութիւններ կան, եւ մարդիկ չեն հասկնար իրար:

Կը հարցնենք նորէն, — այդ պարագան կը բաւէ՞ խիղճ հանգստացնելու: Կ'արդարացնէ՞ մէկուն — միւսին մեկուսացումը: Թոյլ կուտա՞յ օրինական բծախնդրութիւններ յարուցանել, հաւատքննութեան դիմել եւ սիրտ պղտորել:

Եւ վերջապէս, ո՞րն է աւելի մարդկային, — Օրինաւորութեան չափիկ հագնիլ, Երեւանի հրահանգներուն հետեւիլ եւ անտեսե՞լ այնքան քստմնելի թշուառութիւններ, թէ՞ հետեւիլ տարագիր բազմութեանց անձկութեան աղաղակներուն, օրէնքը յարմարցնելով անողոք իրականութեան:

Մնաց որ, բոլորովին հիմնաւոր ալ չէ Տոքթ. Քօլօլեանի մատնանշած «ապօրինի»ն:

Զանազան անուններով գործող Կ. Խաչերը եթէ պետական չեն, «պաշըպօզուք» Մարմիններ ալ չեն:

Անոնք բոլորն ալ բարոյապէս եւ նիւթապէս կապուած են Ամերիկահայ Կ. Խաչին, որ ունի օրինական բոլոր հանգամանքները, եւ կը գործէ քսան տարիէ ի վեր, անցնելով բոլոր փուլերէն:

Պէտի հարցնէք անշուշտ, — Ի՞նչ կը բանին այդ Կ. Խաչերը:

Առոր պատասխանելէ առաջ, հարցնենք հրապարակաւ.

— Ի՞նչ հոգեր, պահանջներ եւ բացեր կան, կարօտ՝ Կ. Խաչերու գործունէութեան:

1. Օգնութիւն Հայաստանի (դեղ ու դարման, հանդերձեղէն, դպրոցական գոյքեր, ներդաշն եւն.):

2. Ազատագրում Թրքական հարեմներու կամ արաբական անապատներու մէջ մնացած բեկորներու:

3. Աջակցութիւն աղէտեալներու (երկրաշարժ, ողողում, հրդեհ եւն.):

4. Դեղ ու դարման հիւանդներու (մասնաւորապէս հիւծախտաւորներ):

5. Օգնութիւն ֆաղաֆական ախորականներու եւ բանտարկեալներու: (Յիշեցէք ռուսական Կ. Խաչը):

6. Օգնութիւն մայրերու եւ կարօտ կամ հիւանդ երախաներու:

7. Աշխատանք՝ անգործ կիներու:

8. Փրկութիւն նոր սերունդի:

Մենք յիշեցինք, միայն, գլխաւորները:

Պիտի առարկուի թէ կէտեր կան որ ուղղակի կապ չունին բուն Կարմիր Խաչի գործունէութեան հետ:

Տեսականօրէն այդպէս է: Բայց, իրականին մէջ, մենք տեսակ մը պատերազմ է որ կը մղենք, խաղաղութեան տակ: Ապա ուրեմն, պիտի կրենք այդ նորօրինակ պատերազմին բոլոր հետեւանքները:

Մենք վէրքեր եւ վիրաւորներ ունինք բոլոր ճակատներուն վրայ:

Եւ քանի որ չունինք պետական հոգատարութիւն՝ գաղութներու մէջ, չունինք ոչ կրթական տեսչութիւն, ոչ ալ ազգային ընդհանուր խնամատարութիւն, պիտի լարենք մեր ուժերը եւ օգնութեան պիտի հասնինք ո՛ւր որ կրնանք: Մեր «խաչ»ը պիտի տանինք ամէն ուր որ «խաչեալ» մը կը տեսնենք: Չպիտի գոհանանք միայն հիւանդներով կամ բուժարանով, երբ գիտենք, կը տեսնենք որ ողջ-ողջ մեռնողներ կան առողջներուն մէջ, եւ մանուկներ, մանուկնե՛ր որ ծաղկոցի մը կարօտը կը քաշեն:

Արդ, «պետական» Կ. Խաչերը կը հասնի՞ն այս բոլորին:

Նոյն իսկ պեղչելով այն գործերը որ քաղաքական կամ կրթական կը համարուին, անոնք բռնա՞ծ են ասպարէզը, կը լրացնե՞ն բոլոր պահանջները:

Պատասխանը տուած է նոյն ինքն Տոքթ. Քօլօլեան.

— «Յաւակնոտութիւն պիտի ըլլար մեր կողմէն «այո» պոռալ: Համեստութեամբ կ'ըսենք թէ տարին 5 — 6000 հիւանդ կը խնամենք, առանց խտրութեան կրօնի կամ ֆաղաֆական համոզումներու»:

Բարի՛: Բայց հիւանդները միայն Փարիզի՞ մէջ կը գտնուին: «Ցդի կիներն ու տկար պզտիկները» միայն Փարի՞զ կը բնակին: (Այսօր անոնց ալ չեն կրնար օգնել):

Հապա միւս թշուառնե՞րը, — Փարիզէն դուրս: Հապա միւս թշուառութիւննե՞րը՝ ամէն կողմ ... Շ.

Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. ժողովը

Մարսէյլէն կը հեռագրեն. — Մեծ յաջողութիւն ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին կազմակերպած հրապարակային ժողովը, ուր խօսեցան ընկերներ Բժ. Հ. Օհանջանեան, Վ. Ղազարեան եւ Գ. Նժդեհ: Երկու հազար հոգինոց բազմութիւն մը խռնուած էր սրահը: Մեծ խանդավառութիւն:

Մանրամասնութիւնները՝ նամակով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Է

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Թուրք թերթերը զարմանքով դիտել կուտային թէ՝ Պ. Մաքտոնըլտ իր ծրագրին մէջ, ուրիշ երկիրներու բանակները նշանակած ատեն, մոռցած է Թրքականը, իսկ օդանաւերու ցանկին մէջ դրած է միայն հարիւր հատ, ինչ որ անբաւական է:

Կառավարութիւնն ալ այս խնդիրը ուշադրութեան յանձնած ըլլալով, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններն ստացած է: Այս առթիւ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը կը հրատարակէ. —

Պ. Մաքտոնըլտի ծրագրին առաջին տպաւորութիւնը այն եղաւ որ, յստակօրէն չէր հասկցուեր թէ բրիտանական կառավարութիւնը ի՛նչպէս կ'ըմբռնէ Թուրքիոյ կացութիւնը: Էնգիւրիի բրիտանական գործակատարը այս առթիւ այցելութիւն մը տուաւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյին: Մեր քաղած տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ՝ անգլիական կառավարութիւնը Թուրքիան կը նկատէ իբրեւ հապէս եւրոպական պետութիւն մը: Ծրագրին մէջ Թուրքիոյ հանդէպ եղած վերաբերումը երբեք չունի կղզիացման իմաստ. այլ պարզապէս կը ձգտի Թուրքիան բոլորովին ազատ ձգել բռնելու այն դիրքը որ ամէնէն աւելի կը համապատասխանէ իր շահերուն. իսկ ծրագրին մէջ նախատեսուած թուանշանները կրնան բարեփոխուիլ: Բրիտանական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ անգլեւթուրք բարեկամութեան:

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ շնորհակալութիւն յայտնեց գործակատարին, անոր տուած լուսաբանութեանց համար եւ շեշտեց թէ Թուրքիան ալ միեւնոյն բարեկամական զգացումները կը տածէ Մեծն Բրիտանիոյ հանդէպ:

⁂ Փոքր Համաձայնութեան խորհուրդը (Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւ Չեխոսլովաքիա) զեկոյց մը հրատարակեց Ժընեւի մէջ, Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագրին առթիւ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ խորապէս ուսումնասիրելով վերջին օրերու դէպքերը, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները չեն կրնար ընդունիլ որ՝ զանազան պետութեանց միջեւ բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատած ատեն, որոշումներ տրուին ուրիշ՝ երրորդ պետութեանց իրաւունքներու մասին: «Քանի որ կարելի չէ կարգադրութիւններ ընել ուրիշի մը գործելու մասին, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները այժմէն իրենց ամենաբացորոշ վերապահումը կը յայտնեն այդպիսի համաձայնութեանց մասին որ կրնայ չօշափել իրենց իրաւունքներն ու քաղաքականութիւնը: Այդ կարգի համաձայնութիւնները կը պատկանին անցեալին. ամէն պարագայի մէջ՝ այն ժամանակին երբ գոյութիւն չունէր Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ասկէ զատ, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները կը ցաւին որ, վերջին օրերու բանակցութեանց ընթացքին, վերաքննական քաղաքականութեան գաղափար մըն ալ մէջտեղ դրուած է: Կանգնելով խաղաղութեան ընդհանուր շահուն վրայ, եւ նկատի առնելով իրենց երկիրներուն միաձայն եւ խոր զգացումը, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները պարտականութիւն կը սեպեն ուշադրութիւն հրաւիրել սա կէտին վրայ թէ՝ վերաքննական քաղաքականութիւն մը սահմանուած է ուժգին հակազդեցութիւններ յառաջ բերելու, հետեւաբար չպիտի կրնայ հանդստացնել ազգերու հոգին եւ ամրապնդել վստահութեան զգացումները, որոնց շնորհիւ միայն կարելի է փոխադարձ գործակցութիւն»:

Լեհական պատուիրակութիւնն ալ արտայայտուած է միեւնոյն մտքով: Իսկ Վարշաւայի մէջ, արտաքին նախարարը յատկապէս տեսնուած է բրիտանական դեսպանին հետ, բողոքելով դաշնագիրներու վերաքննութեան դէմ:

Աւելորդ է յիշել թէ՝ այս շարժումին ուժ կուտայ Ֆրանսան, բոլորովին հակառակ ըլլալով դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուի, այս յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ տեսակցութիւններ ունեցաւ Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, եւ բացատրութիւններ տուաւ, «ի բուժումն գայթակղեալ մտաց»: Նախարարը շեշտեց թէ՝ երբեք միտք չունէին որ եւ է ծրագիր պարտադրելու եւ թէ Պ. Մաքտոնըլտ Ժընեւի մէջ ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, ընդունեց Պ. Մուսոլինիի հրաւէրը եւ Հռոմ գնաց առանց ո՛ր եւ է կանխորոշ ծրագրի:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՅՈՒԶՈՒՄԸ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ

Հսկայական ցոյցեր եւ բողոքներ Գերմանիոյ դէմ

Երէկ, երկուշաբթի, Մ. Նահանգներու բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցան հսկայական ցոյցեր եւ բողոքի միթինկներ՝ Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն դէմ: Միայն Նիւ Եորքի միթինկին կը մասնակցէին 100 հազար հոգի: Ամերիկայի եկեղեցիներու դաշնակցութիւնը, որ կը համրէ 26 միլիոն անդամ, միացած է շարժման: Ծոմապահութիւն եւ աղօթք պարտադրուած էր հրէական բոլոր համայնքներուն, եւ կրօնական արարողութիւններ տեղի ունեցան բոլոր սինակոկներուն մէջ: Ամերիկեան թերթերը միեւնոյն ատեն կը հրատարակեն գերմանական կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցները, որոնք ուժգնօրէն կը հերքեն հալածանքները: Ամերիկեան կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով անհրաժեշտ չի գտներ պաշտօնապէս բողոքել գերմանական կառավարութեան: Զեկոյցը կը յայտարարէ թէ նախապէս բռնութիւններ տեղի ունեցած, բայց այժմ դադրած են:

Այսօր, երեքշաբթի, հրեայ ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը պիտի ընդունուի նախագահ Րուզվէլթի կողմէ: Ամերիկայի հրէական համագումարը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը հաստատէ կատարուած բռնութեան հրէաշատ թաղամասին՝ Իսթ Էնտի մէջ, եւ բանաձեւեր քուէարկուեցան, միութեան ակումբին մէջ, յայտարարեց թէ Հիթլէր Գերմանիան կ'առաջնորդէ քաղաքական արկածալի կուիւ մը որուն պիտի յաջորդէ համաշխարհային նոր պատերազմ մը, կործանելով Գերմանիան ...

Նոյնքան խոր յուզումի մատնուած են նաեւ Անգլիոյ Հրեաները: Կիրակի օր, գնփակ ժողով գումարեց «հրէական խորհրդարանը» եւ միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կը յայտարարէ թէ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնուի, ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար եւ թէ հրապարակային ժողով մը պիտի գումարուի մօտերս:

Միեւնոյն օրը, հսկայական միթինկներ գումարուեցան Լոնտոնի արեւելեան հրէաշատ թաղամասին Իսթ Էնտի մէջ, — եւ բանաձեւեր քուէարկուեցան մասնակցութեամբ ոչ միայն Հրեաներու, այլ եւ ուրիշներու: Այս առթիւ որոշուեցաւ բողոքի թափօր մը կազմել դէպի ի գերմանական դեսպանատունը: Ցուցարարները փողոցէ փողոց կը պտտին նշանատախտակներով, որոնց վրայ գրուած է, — «Գերմանական ապրանք մի՛ գնէք, գերմանական նաւերով մի՛ երթաք» եւայլն:

Երէկ բողոքի ցոյցեր տեղի ունեցան նաեւ Լեհաստանի հրէաշատ քաղաքներուն մէջ: Այս առթիւ մասնաւոր աղօթքներ եղան, իսկ հաւատացեալները ծոմ պահեցին: Վարշաւայի մէջ հրէական երեք ընկերակցութիւններ ժողով գումարելով, որոշեցին պոյքոթ հռչակել, եթէ հալածանքները չդադրին:

Բողոքի միթինկ մը գումարուեցաւ նաեւ Լիոնի մէջ:

Եգիպտոսի մէջ ալ, հրէական կազմակերպութիւնները միջոցներ կը խորհին, պոյքոթ հռչակելու համար: Շաբաթ օր ցոյցեր տեղի ունեցան Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ, իմացուած ըլլալով թէ գերմանական կարգ մը ընկերութիւններ պիտի արձակեն իրենց հրեայ պաշտօնեաները:

Նոյն պատկերը՝ Փորթուկալի, Սպանիոյ, Հոլանտայի, Պելժիոյ եւ այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր Հրեաները համրանք եւ դիրք ունին:

Մոսկուա կը մերժէ արձակել բանտարկեալները

ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄՆ ԱԼ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը որոշեց դերադոյն ատեանին յանձնել անգլիացի չորս բանտարկեալները, փոխանակ ազատ արձակելու երաշխաւորութեամբ, ինչպէս կը սպասուէր: Դատը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 10ին:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը կը պատրաստուի խորհրդարանին յանձնել օրինագիծ մը, որով իրաւունք պիտի տրուի արգիլելու ռուսական բոլոր ներածումները:

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ կը շեշտէ.

— Անոնք որ յանցաւոր կը համարուին դատական հարցաքննութեամբ, պիտի դատուին դատական իշխանութեանց առջեւ: Առեւտրական յարաբերութեանց խզման սպառնալիքները չեն կրնար լուրջ ըլլալ, քանի որ մեզի համար աւելի օգտակար չէ առեւտուր ընել Անգլիոյ հետ, որքան օգտակար է անգլիական քաղքենի վաճառականութեան համար՝ գործ ընել մեզի հետ: Ասկէ զատ, Անգլիոյ հասարակապետութեան պահպանողականները կը սպառնան խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները. կը յիշեցնենք իրենց թէ՝ այդ յարաբերութիւնները արդէն խզուած են անգամ մը, եւ տուժողը եղած է միայն Անգլիան: Թող այդ պարոնները որոճան այն ազդեցութեան մասին զոր այդ սպառնալիքները կրնան ունենալ Անգլիոյ խաղաղասէրներուն վրայ: Չկայ մէկը որ չգիտնայ թէ այժմ որքան անստոյգ է Եւրոպայի կացութիւնը, եւ ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ ամբողջ աշխարհի: Ամէն մարդ գիտէ նաեւ թէ այդ սպառնալիքները կը ձգտին մղում տալ այն ուժերուն որոնք յայտնապէս դէմ են խաղաղութեան պահպանման: Խորհրդային իշխանութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ ահաբեկեն զինքը: Ան կը գնահատէ առեւտրական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները՝ Մեծն Բրիտանիոյ հետ. բայց չպիտի հանդուրժէ որ սպառնալիքներով իրեն պարտադրեն անարդար գործեր»:

Նոր ցոյցեր տուրքերուն դէմ

Կիրակի օր նոր ցոյցեր տեղի ունեցան Ֆրանսայի քաղաքներուն մէջ, նոր տուրքերու հաստատման դէմ: Վալանսիէնի եւ Ռուանի մէջ ընկերվարական-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

700 ՀՈԳԻ ԳԱՂԹԵԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Բարեգործականի վերջին զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը.

— Սուրիոյ մէջ գործազրկութեան հետեւանքով, զոր Պէյրութի գաղթակայանին իրկիզումը աւելի եւս շեշտեց, թշուառութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ եւ հազարաւոր գաղթականներ հաց կամ ներգաղթ կ'աղերսեն: Հալէպէն 700 գաղթականներ եւս հանրագրութեամբ մը ներգաղթի համար դիմած ըլլալով մեր Միութեան, իրենց խնդրագիրն ու ցուցակը եւս ֆաղ. Շահվերդեանի միջոցաւ Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուած է:

Այս առթիւ զեկոյցը կ'աւելցնէ.

— Տնտեսական համաշխարհային տագնապին հետեւանքով գաղութահայութեան կարիքներն ու կարօտութիւնները անհամեմատօրէն շեշտուած ըլլալով, Միութեանս կ'ուղղուին ազգային կազմակերպութեանց եւ մարմիններու կողմէ օգնութեան բազմազան խնդրանքներ, որոնց վրայ կուգան բարդուիլ նաեւ կարօտ հայրենակիցներու նպաստի աղերսներն ալ:

Անգամ մը եւս հարկադրուած ենք յայտարարելու թէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն ալ ազդուապէս կրած ըլլալով տնտեսական տագնապին ծանր հետեւանքները, իր ներկայ հասոյթները ոչ իսկ կը բաւեն իր սեփական ձեռնարկութեանց եւ յանձնառութեանց, մինչդեռ ո եւ է պահեստի գումար ալ չունինք մեր տրամադրութեան տակ, որով կը ցաւինք թէ նիւթապէս ի վիճակի չենք գոհացում տալու նմանօրինակ խնդրանքներու եւ մանաւանդ անհատական դիմումներու:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

23րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Պետրոս Միքայէլեան (Ալֆորվիլ)	20
Գումար	20
Մարտ 22ի գումարը	6777
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	6797

ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋ, ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ.— «ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՇԱՀԱՏՈՒՐՔԸ

Այս միջոցին, Թուրքիոյ մէջ, պետական թէ առեւտրական շրջանակներու խօսակցութեան նիւթն է շահատուրքը:

Օրինագիծը պատրաստ է: Մարտի սկիզբը ազգ. մեծ ժողովի մէջ «վիճաբանութեան» պիտի դրուէր: Դժգոհութիւններ լսուեցան: Մէկ քանի թերթեր ալ քննադատութիւններ հրատարակեցին:

Օրէնքներուն մէջ, տուրքի օրինագիծը ամէնէն աւելի մեծ շահագրգռութիւն ստեղծողն է մասնաւորապէս այնպիսի երկիրներու մէջ, ուր հասարակութեան – պետութեան հանդէպ անհատի բարոյական ու նիւթական պարտաւորութիւնը գիտակցօրէն չի կատարուիր: Թուրքիան պարտաւորութիւններու դասական երկիրն է: Իսկ տուրքի բեռը, վերջին տասը տարիներուն մանաւանդ, հետզհետէ շատցաւ:

Հիմա, որ շահերը նուազեցան, «դրամը ջուրը քաշեց», ու «առաջուան վաստակները չմնացին», անշուշտ ամէն մէկ տուրք նոր մտահոգութիւն ու նոր դժգոհութիւն կը ըստեղծէ:

Բայց, էնկիւրի, հակառակ խուլ թէ լսելի տրտունջներուն, ստիպուած էր ու ստիպուած է օր օրի բարձրացնել տուրքերը, քանի որ պիւտճէի մուտքի բաժինները օրէ օր կը նուազին եւ ծախքերը կ'աւելնան:

Շահատուրքը, ուրեմն, դիմաւորուեցաւ դժգոհութեամբ: Ու «երեսփոխանները հարկ տեսան յետաձգել վիճաբանութիւնները՝ որպէսզի խնդիրը ուսումնասիրեն, քննեն ու յետոյ վիճին»:

Անշուշտ, սխալ կաղապարեալ բանաձեւ մըն է լոկ: Օրինագիծը պատրաստողներն են որ, իրականին մէջ, պէտք տեսան վերաքննութեան ու յետաձգելու պահանջը դրին երեսփոխաններու բերանը: Օրինագիծը արդէն իսկ վերադարձուած է պատկան յանձնախումբին՝ «թերիները լրացնելու համար»:

Անկէ առաջ ալ կար շահատուրքի օրէնք մը: Բայց, անիկա բազմաթիւ տարակարծութիւններ ստեղծած էր ենթականերուն ու ելմտական բաժնի տնօրէններուն միջեւ: Այսպէս, Պոլսոյ մէջ 20000 դժգոհութիւն արձանագրուած էր, ու կառավարութիւնը ըստիպուած էր օրն ի բուն վերստուգիչ յանձնախումբեր պաշտօնի կոչելու:

Ըստ նոր օրինագծի, այսուհետեւ տուրք պիտի առնուի, նաեւ, վերածեալ կամ փոխադրեալ արժէքներէ եւս: Կառավարութիւնը յանձն պիտի առնէ ամէն մէկ առեւտրականի հաշիւները քննել: Կարգ մը յօդուածագիրներ, սակայն, անոր մէջ անպատեհութիւններ կը տեսնեն: Ըստ մեզի, արդիւնքը միշտ միեւնոյնը պիտի ըլլայ: Երէկ «մալիւտուրի»ն «կ'ուտէր», այսօր՝ հաշուեքննիչ պաշտօնեան պիտի ... խղճուի: Թուրքիոյ վաճառականը միշտ միջոց մը պիտի գտնէ իր շահը քիչ ցոյց տալու:

Նոր օրինագիծէն դժգոհ են նաեւ փոքր պաշտօնեաները: Նուազագոյն ամսաթոշակի գումարը շատ ցած նկատի առնուած է, կ'ըսեն անոնք: Փոքր ամսական առնող մը ի՞նչպէս պիտի կարենայ ուղղուած տուրքը տալ:

Անցեալին մէջ, տուրքերը այնքան ծանրաբեռներ էին որ, շատ մը հաստատութիւններ անկարող եղան տոկալու եւ փակեցին իրենց գործերը կամ փոխեցին իրենց չունեցը: Անշուշտ, այս կերպով ոչ միայն գործին տէրը վնասեց, այլեւ՝ պետութիւնը: Այդ է պատճառը որ այժմ կը պահանջեն առաւելագոյն եւ նուազագոյն համեմատութիւններու ճշգումը լաւ ընել:

Օրէնքը, ամէն դարու մէջ ու ամէն երկնքի տակ, մէկ հիմնական ունի — արդարութիւնը:

Տուրքի խնդրին մէջ, սակայն, պետութիւնը — որ, Թուրքիոյ մէջ, օրէնսդիրն է, քանի որ երեսփ. ժողովը անկախ կարծիք ու կամք չունի — ի՞նչպէս պիտի կարենայ իր մշակելիք ու իր քուէարկելիք օրէնքը հիմնել արդարութեան վրայ, երբ իր գոյութիւնը (պիւտճէն) միւս կողմէ կը պարտադրէ «փրցնել» ինչ որ կարելի է:

Նոր Թուրքիան, որ իբրեւ թէ, որպէս պետութիւն եւ իրաւակարգ, հանրութեան կը պատկանի, իր տուրքերու ծանրութեամբ անօրինակ է բովանդակ Թուրք պատմութեան մէջ:

Տուրքերու այդ ծանրութիւնը հետեւանք է, նաեւ, բացառիկ ծախքերու,— զինուորական ու երկաթուղային: Գիծերը կը շինուին իրար ետեւէ: Նոր գործարաններ կը հիմնեն՝ իբրեւ դարման «անգործութեան», «միջին Անատոլուն կ'ուզեն շէնցնել եւ ժողովուրդին հաց ճարելով դայն կայուն դարձնել»: Ահա, այս օրերուն, նոր գիծեր: Աֆիոն Գարահիսար — Անթալիա գծի շինութեան համար նոր ծրագիրը պատրաստ է արդէն: Գիծը, ըստ ծրագրին, պէտք է լրանայ չորս տարուան ընթացքին: Պէտք կայ 25 միլիոնի: Կառավարութիւնը երեսփ. ժողովէն պիտի ուզէ «արտօնութիւն»: Ու երեսփ. ժողովը, կառավարութեան տուած լուռ հրամանին համաձայն, անոր պիտի ... հրամայէ չինել այդ գիծը, որ պիտի սկսի կամ Աֆիոնէն եւ կամ՝ Խեկիրհիրի, Աֆիոնի եւ Գոնիայի գիծերուն մէկ յարմար կէտէն: Համաձայն այդ ծրագրին, նոր գիծը Այտընի երկաթուղին պիտի կտրէ Գարաքէօյէն ու, օգտուելով, որոշ տեղ մը, այդ գիծէն, պիտի անցնի Անթալիա:

Կայ եւ ուրիշ գիծ մը: Ֆէվզի փաշա Արղընի գծին մէկ կէտէն մինչեւ Էլ Ազիզ: Այս գծին ծախքին փոխարժէքով կառավարութիւնը պօնոներ պիտի հանէ:

Ուրեմն, ինչպէս կ'երեւի, օրէ օր կ'աւելնան ծախքերը: Էնկիւրի իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է միջին եւ արեւմտեան Անատոլուներուն վրայ: Ու Պոլիսը, Իզմիրը, Պրուսան պարտաւոր են անընդհատ քամուելու՝ գլուխ հանելու համար այդ հիմնական ծրագիրները:

Շահատուրքի օրինագիծը մէկն է այդ ծրագրին պարտադրութիւններէն:

Ու, շատ հաւանաբար, գլխաւոր չարժառիթներէն մէկը՝ տիրող դժգոհութիւնը աւելցնելու....:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Քաղաքիս ամենամեծ եւ նորակառոյց պանդոկներէն «Սէն Ժորժ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Հայ Ճեմարան»ի 50 հոգինոց տարեկան մեծ համերգը:

Սրահը լեցուած էր միջազգային երաշտասէրներու հոծ բազմութեամբ: Սրահին վեհութիւնը հանդիսականներուն կը պարտադրէր մեղմ խօսիլ իրարու հետ եւ չծխել: Բոլոր երգերը լսուեցան խոր լռութեան մէջ, եւ կատարեալ կարգապահութեամբ:

Համերգը տրուած էր Բարձր Հովանաւորութեամբ Տիկին Տէպպասի: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին՝ Սուրիոյ մարզպան Պ. Փոնսոյի Տիկինը, առողջապահական տնօրէն՝ Զօր. Ժուտ, Ազգերու Դաշնակցութեան Սուրիոյ ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ եւ բազմաթիւ օտար բարձրաստիճան անձեր՝ պետական, գեղարուեստի եւ մամուլի աշխարհէն:

Երգիչները կը սկսին բեմ գալ: Նախ օրիորդները՝ սեւ համազգեստով եւ ճերմակ օձիքով: Յետոյ պարոնները՝ սեւ համազգեստով եւ փողկապով, ձայնի եւ հասակի կարգով կը շարուին քով քովի: Ահա բեմին վրայ կ'երեւայ ղեկավարը՝ նուագահան Պ. Պէրպէրեան:

Յայտագիրը ճոխ է եւ ճաշակով ընտրուած, բոլորն ալ սիրուած անուններ են եւ կը ներկայացնեն հայ ժողովրդական երգերու գունագեղ փունջ մը:

Տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Տիկին Ա. Սավրանդքի՝ դաշնակի վրայ նախ նուագեց լիբանանեան քայլերգը եւ ապա «Լա Մարսէյեզ»ը՝ զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Յետոյ ի պատիւ Տիկին Տէպպասի եւ Տիկին Փոնսոյի «Համազգային ընկերութեան» կողմէ տրուեցան մէկ մէկ ծաղկեփունջեր:

Ու ահա սրահին մէջ կը լսուի հայ երգը, որ հսկայ մատծումի մը պէս կը գալարուի ինքն իր վրայ, կ'իջնէ ու յետոյ դարձեալ կը սլանայ վեր, ապա կը նուաղի կարապի մը պէս՝ համակամ իր ճակատագրին:

Յայտագրին համաձայն համերգը սկսաւ Դանիէլ Ղազարեանի «Տիպար Ջան» խմբերգով: Ապա երգուեցաւ Կոմիտաս Վարդապետի «Հոյ Նազանի»ն»ը: Մեներգ՝ Օր. Զարուհի Վարդապետեան:

Եւ ահա կը լսուի մեծ Վարդապետի արժանաւոր աշակերտներէն Բարսեղ Կանաչեանի «Հոյ Նար» ժողովրդական պարը, մեներգուն է Պ. Խմմանուէլ Եմաճեան: Նուագում, քնքուշ ու ներդաշնակ երգ մը: Այս երգն իսկ բաւական է Կանաչեանի անունը անմահացնելու, թէեւ ան ունի նոյնքան յաջող բազմաթիւ երգեր:

Օր. Զեփիւռ Ապէլ իր կիրթ ձայնով երգեց Ա. Սպենդիարեանի «Պարերգ»ը: Յաճախ լսած էինք օրիորդ Ապէլը՝ հաճոյքով եւ նոր նուաճումներու սպասումով: Այս երգահանդէսին ան ներկայացաւ հանդիսականներուն շատ գնահատելի կարողութիւններով, առոգանութեան, ձայնի ճկունութեան եւ յաջող արտայայտութեան տեսակէտէն: Տիկին Սրբուհի Պէրպէրեան մեծ յաջողութեամբ երգեց Պ. Հ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններէն՝ Գողթան երգը: Ան գեղեցկօրէն արժեցուց մեր Հայրենի երգերուն անուշ հմայքը, պատկերաւոր նկարագիրը, զննելով խրաքանչիւր վանկի վրայ անձնական շեշտը, հարազատ ու ճշգրիտ: Յետոյ երգուեցաւ Անտոն Մայիլեանի «Լորիկ» խմբերգը՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ Տիկին Ա. Սավրանդքի: Այս խմբերգը կրկնուեցաւ ներկաներու որոտընդոստ ծափերուն վրայ: Երգուեցաւ Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններէն «Մարալօ» խմբերգը: Երկուքին ալ մեներգուն՝ Պ. Եմաճեան:

Յայտագրին երկրորդ մասը սկսաւ Վ. Սրուանձտեանցի «Գինի լից» խմբերգով: Ապա խումբը երգեց Կոմիտաս Վարդապետի «Խումար պառկեր»ը: Խումբի մեներգողն էր Օր. Զ. Վարդապետեան: Երգուեցաւ Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններէն «Տօ լաւօ»ն, որ կրկնուեցաւ: Պ. Եմաճեան իր մեներգով ախորժալուր յայտնութիւն մը եղաւ ներկաներուն համար:

Եւ ահա բեմ կուգայ Մոսկուայի նախկին քնարերգական օփերայի պարբերթն եւ Լիբանանի պետական երաժշտանոցի երգի ուսուցիչ Պ. Տ. Սավրանդքի, որ ծանօթ դէմք է հայ եւ օտար երաժշտական հորիզոնին վրայ: Նախ երգեց Կէօթէի «Վարդը», որ դաշնաւորուած է Ռոմանոս Մելիքեանի կողմէ, եւ ջերմապէս գնահատուելով: Ապա մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտաս Վարդապետի «Հայաստան»ը: Տեղի տալով բուռն ծափերու, այս անգամ երգեց ռուս ժողովրդական երգ մը:

Ինչպէս օտար, նոյնպէս հայերէն երգերու մէջ Պ. Սավրանդքի երեւան բերաւ նուրբ արուեստ, կատարեալ զգացողութիւն:

Երգուեցաւ տարաբախտ Վարդապետի «Երկրագործին երգը»: Ներկաները պահ մը կը փոխադրուին հայրենի դաշտերը, ուր հայ գեղջկուհիներն ու մշակները կ'երգեն կալերգը, քաղհաներգը, սայլերգը ու գութաներգը: Կը լսեն յաղթահասակ մշակին ստեղծագործ արօրին ու խոփին երգը: Անկարելի է լսել հայ գեղջկուհիներու հորովէլները, ու չզգալ անզուսպ տենչ մը՝ երթալու մեր հայրենի պապենական հողը, որ շաղախուած է մեր հերոսներու կարմիր արիւնով:

Ապա երգուեցաւ Կոմիտաս Վարդապետի «Սիփանայ քաջեր» դժուարին այլ հոյակապ ռազմերգը՝ որ ցնցեց ներկայ հայ հասարակութիւնը: Այս խմբերգին մէջ հայ ժողովուրդի ոգին էր որ կը խօսէր:

Համերգը փակուեցաւ երգչախումբի «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով:

Այս առթիւ կրկին ողջունելով Տէր եւ Տիկին Սավրանդքին, աւելցնեմ թէ անոնց ձեռքին տակ կ'ուսանին քանի մը տաղանդաւոր հայ աշակերտներ, որոնցմէ շատերը լաւ արուեստագէտներ ըլլալու յոյս կը ներշնչեն:

Այս երգահանդէսը եկաւ ապացուցանելու, որ երգահան Պ. Հ. Պէրպէրեան կազմակերպելու եւ մարզելու ընդունակ երիտասարդ մըն է. այլապէս, դժուար պիտի ըլլար 50 հոգինոց երկսեռ երգչախումբ մը մէջտեղ բերել կարճ ժամանակի մէջ: Պ. Պէրպէրեանի հեղինակութիւններուն մէջ ջերմիկ քաղցրութիւն մը կայ: Այս յատկանիշն իսկ կը վկայէ, թէ ան կրնայ հայ երաժշտահաններուն մէջ առաջնակարգ դիրք մը գրաւել:

Բոլորին տպաւորութեամբ, ճշմարիտ եւրոպական երգահանդէս մը եղաւ, որ պատիւ կը բերէ ոչ միայն իրենց վարիչին ու Հայ Ճեմարանի աշակերտներուն, այլ եւ ամբողջ ժողովուրդին:

Հոծ բազմութեան մը ներկայութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Հայ Ճեմարանի տարեկան համերգը իր ուրոյն տեղը կը գրաւէ այլ եւս:

Շնորհաւորելի է «Համազգային Ընկերութիւնը» իր այն սիրուն գաղափարին համար, որ ունեցած է հայ երգը ծանօթացնելու մասնաւորապէս մեր հայրենակիցներուն եւ ընդհանրապէս օտարներուն:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Գործակցական շարժումը
ՄԻԱՑ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ամերիկայի մէջ, բազմաթիւ ու բազմատեսակ գործակցականներ կան: Ոմանք, սակայն, ամբողջովին չեն կիրարկեր գործակցականի սկզբունքները:

Հրատարակուած վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Մ. Նահանգներու հողագործական արտադրութեանց մեծ մասը կը վաճառուի շնորհիւ գործակցականներու: Այսպէս, լեմոնի եւ նարինջի բերքին 90 առ հարիւրը կը սպառի, մեծաքանակ վաճառումով, գործակցական նախաձեռնութեանց միջոցաւ: Զբանուած բուրդ, հաւկիթ, իւղ, բամպակ եւ ծխախոտ եւս նոյն ձեւով կը սպառին, — համաձայն ընդհանրապէս ամերիկեան ըմբռնումին ու կիրարկումին՝ գործակցական գործին մէջ:

Այսպիսի գործակցականներու (ընդհանուր վաճառումի) թիւը կը հասնի 11,500ի, որոնք ունին աւելի քան երկու միլիոն անդամներ: Այս ընկերակցութեանց առեւտրական ընդհանուր արդիւնքն է տարեկան 2,500,000,000 տոլար: Այս ձեւի ընկերակցութեանց մեծագոյնները կը գրաւին սնդեղէնով:

Կաթնային ընկերակցութիւնները կուգան երկրորդ կարգի վրայ: Անոնց կեդրոնն է Ուաշինկթըն: Թիւը՝ 58, եւ ունին 320,000 անդամներ: Անոնցմէ է Մինէափոլիսի մէջ գտնուող «Ֆըրմոնքլին» ընկերակցութիւնը՝ 4300 անդամներով եւ 1,700,000 տոլար դրամագլուխով: Այդ ընկերակցութիւնը ունի երկու հատ կաթի գործարան, երկու մթերանոց, եւ տարեկան երեք միլիոն տոլարի գործառնութիւն: Ընկերակցութիւնը ունի նուագախումբ, երգչախումբ եւ չարժանկար:

Սպառողական գործակցականի շարժումը դեռ նոր կը սկսի Մ. Նահանգներու մէջ: Յիշենք որ, գործակցական Լիկան, որ կը գործէ իբրեւ ազգային կազմակերպութիւն եւ քարոզչական կեդրոն, հազիւ 1915ին հիմնուած է: Անիկա 1923ին ունէր 390 անդամ — գործակցական ընկերութիւններ, որոնց անհատ – անդամներու թիւը կը հասնէր 150,000ի, իսկ տարեկան վաճառումներուն գումարը՝ 30 միլիոն տոլարի: Այդ գործակցականները ունին նպարեղէնի վաճառատուններ: Անոնց մեծ մասը հիմնուած են արտասահմանէն հոն փոխադրուողներու կողմէ, որոնք իրենց հետ բերած են իրենց երկրի գործակցական մշակոյթը: Օրինակ, Ֆինլանտացիները, երբ Մ. Նահանգներ կուգան, իրենց առաջին գործը կ'ըլլայ սպառողական գործակցականներ հիմնել: Անոնցմէ վերջ՝ Իտալացիներն ու Հրեաները պէտք է նկատի ունենալ:

Գործակցական ընկերակցութիւնները հիմնած են նաեւ ճաշարաններ, բնակարաններ, մթերանոցներ՝ ածուխի եւն. ի համար: Ներկայիս կը խորհուի կազմել Մ. Նահանգներու գործակցականներու կեդրոնը:

Հողագործականներու շրջանային սպառողականը, Նէպրասքա նահանգին մէջ, ամենամեծն է իր տեսակին մէջ:

Մ. Նահանգներու մէջ կան 2000 ապահովագրական գործակցականներ: Կան նաեւ հեռախօսի համար (ցածգինով) ընկերակցութիւններ, ելեկտրականութեան եւն.:

Քարիւղի արտադրութեանց գործակցականներու թիւը կը հասնի 600ի: Անոնք միակ մրցակիցներն են քարիւղի անհատական ձեռնարկներուն: Կան վեց մեծաքանակի մթերանոցներ, որոնք ամէն տեղ կը հասցնեն քարիւղը:

Վերջին տարիներու ընթացքին ամէնէն աւելի արձանագրութիւն կը կատարեն կառուցումի գործակցականները եւ վարկային գործակցական դրամատուները:

Նիւ Եորքի մէջ կան շուրջ 80 շինարարական գործակցականներ, 50,000 անդամներով: Անոնք շինած են քան միլիոն տոլար արժէքով տուներ: Տուները գործակցականներու սեփականութիւնն են, իսկ յարկաբաժինները կը տրուին վարձու: Վարկային դրամատուներուն թիւն է 1650: Անոնք կապ ունին կառուցողական եւ սպառողական գործակցականներուն հետ: Այս գործակցականները եւս — կառուցողական եւ վարկային — մաս կը կազմեն Լիկային, որուն գլուխը կը գտնուի ամերիկացի անուանի տնտեսագէտ մը, հեղինակը՝ «Գործակցական ռամկավարութիւնը» եւ «Ի՞նչ է գործակցականը» գիրքերուն: Անոր ղեկավարութեամբ կը հրատարակուի ամսաթերթ մը: Նոյն անձն է որ կը վարէ մամուլի քարոզչական աշխատանքը, ինչպէս եւ կազմակերպչականը:

ՎԱՀԷ

Ակնարկ մը Սուրիոյ հայկական գիւղերուն վրայ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ. — Խոստացած էի ՅԱՌԱՋին գրել կարգ մը հայաշատ գիւղերու մասին:

Ահա ձեզ չորս գիւղեր, որ լաւագոյն ամարանոցներն են Սուրիոյ մէջ, ջուրը պաղ եւ առողջարար, օդը մաքուր եւ զով: Մասնաւոր բժիշկներ եւ մասնագէտներ, քննած եւ հաստատած են ինչ որ կ'ըսեմ:

1— ՊԻԹԻԱՍ. — Ճէպէլը Մուսայի լանջքին գեղատեսիլ գիւղ մըն է. շրջապատուած մեծ ու փոքր բլուրներով եւ գեղեցիկ պարտէզներով, այգիներով: Իր ետեւը կանգնած է Ճէպէլը Մուսան, փունջ մը ծաղկի պէս բռնած է զայն իր ափին մէջ, կը զմայլի անոր տեսքով, ու կը հպարտանայ: Ջուրը չափազանց առատ է. օդը մեղմ եւ զովացնող: Պտոյտի տեղեր շատ ունի: Ո՛ւր որ երթաս աջէն ու ձախէն առուակներ կը հոսին գլգլալով: Վերջապէս շատ գեղեցիկ ամարանոց մըն է Պիթիասը. ամառը հոս կուգան Սուրիոյ բոլոր շրջաններէն եւ Եգիպտոսէն:

2— ՔԷՍԱՊ. — Պատմական գիւղաքաղաք մըն է: Ժողովուրդը ժամանակին հալածուելով շրջակայ Թուրք եւ Փէլլահ ցեղերէ, բարձրացած է լեռներ եւ ապաստանած մերկ ժայռերուն վրայ, ուր թշնամին չէ կրցած մագլցիլ: Տեսնելով չէն գիւղերը, մարդ կը հիանայ անոնց աշխատասիրութեան վրայ: Շինած են պարտէզներ, այգիներ այնպիսի վայրերու մէջ ուր մարդ կը վախնայ ազատ քալել: Քու քրտինքիդ մատաղ, հայ մշակ, քու շինարար ձեռքիդ մատաղ, հայ շինական: Ճէպէլը Ագրան որ Մասիսի տեսքն ունի եւ հպարտ է ինչպէս Մասիսը, խանդակաթ մօր մը պէս գրկած է Քէսապը, եւ բարձրէն կը հսկէ անոր վրայ: Ունի առողջ ջուր, խիստ ախորժաբեր, կարելի է մէկ օրուան մէջ 5—6 անգամ կերակուր ուտել եւ անօթենալ: Քէսապ իր շուրջ ունի 6—7 հայ գիւղեր, բոլորն ալ սիրուն եւ օդասուն: Ամառը կը չէննայ, քաղաքի մը տպաւորութիւնը ձգելու աստիճան:

3— ԱԹԸՔ. — Ալէքսանտրէթէն 19 քիլոմեթր հեռու, Ամանոս լերան լանջքին, աւելի ճիշդը ծոցը գեղեցիկ գիւղ մըն է, ջուրը անբաղդատելի է որ եւ է տեղի հետ, օդը մաքուր եւ զով: Անոնք որ դաւակ չեն ունենար, Աթըք կուգան, իր ջուրին շնորհիւ ունենալու համար մանաւանդ մանչ զաւակ: Փորձուած եւ հաստատուած է այս պարագան, այնքան լաւ է Աթըքի ջուրն ու օդը: Ակ մը ունի, որ պատիւ կը բերէ Աթըքցիներուն: Ամէն այցելու անպայման գաւ մը կամ ուլիկ մը մորթելով կ'ուտէ հոս, բայց միշտ կը մնայ անօթի: Ջուրը չափազանց կը գիւրացնէ մարսողութիւնը: Շա՛տ տեղեր ունի ազատ պտոյտի համար. եկողը չուզեր մեկնիլ: Աթըքին ալ արշալոյսը ամառը կը ծաղի: Ալէքսանտրէթէն, Հալէպէն, Դամասկոսէն եւ այլ շրջաններէն ամառը կը խուժեն Աթըք, վայելելու համար կեանքի եւ բնութեան բարիքները: Աթըք եկող հիւանդը կը բժշկուի ու կը դառնայ քաղաք բոլորովին կազդուրուած:

4— ՍՈՎՈՒՔ – ՕԼՈՒՔ. — Ալէքսանտրէթէն 18 քիլոմեթր է, բարձր լերան մը կուրծքին, հորիզոնը ընդարձակ, ջուրը լաւ, օդը լաւ: Ամառը շատ չեն կ'ըլլայ: Սովուք – Օլուք եւրոպական ամարանոցներէն ետ չի մնար իր շէնութեամբ եւ գեղեցկութեամբ: Սուրիոյ լաւագոյն ամարանոցներէն մէկը դարձած է շնորհիւ Պ. Ժոզէֆ Այվազեանի:

Բոլոր գիւղերու մէջ ալ կը գտնուին պանդոկներ, վարձու բնակարաններ, (նոյն իսկ վրան կարելի է բերել), խանութներ սրճարաններ եւ ուրիշ ինչ որ անհրաժեշտ է ամարանոցի մը մէջ: Եգիպտոսի եւ այլ շրջաններու մեր հայրենակիցներուն կը յանձնարարենք որ ամառը իրենց արձակուրդը այս շրջանին մէջ անցընեն եւ յանձնարարեն նաեւ իրենց օտար բարեկամներուն: Ապրուստն ալ շատ աժան է հոս, բաղդատելով եւրոպական որ եւ է ամարանոցի հետ: Մենք կ'ուզենք, որ այս զուտ հայաբնակ գիւղերը օգտուին թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս: Բոլորն ալ շինած են օթոյի ճամբաներ, կառավարութեան օժանդակութեամբ:

Հ. ԱՄԱՆՈՍՅԻ

Թատերական կեանքը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Դժբախտաբար, Մարսէյլի թատերական կեանքն խեղճութիւնն է որ պիտի ծանօթացնեմ ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն:

Արդէն աղքատ, հիւանդկախ ասպարէզը, Մարութեանի երկարատեւ ճիգերուն շնորհիւ սկսած էր ... : Մարութեան համբերութեամբ եւ ... առանց յուսահատելու այս դաշտի ... ճաշակը կոկեց եւ շրջապատ մը ստեղծեց:

Շատ յաճախ, եսասիրութիւնն ու փառասիրութիւնն են որ կ'իշխեն ... դերասաններուն մէջ: Անկէ՝ դժուարին ու առաջնակարգ դերերու ... ժան դերակատարներ, որոնց ծաղրանքի եւ հայ թատերական արուեստի ... վարկաբեկման պատճառ կ'ըլլան:

Հմուտ եւ փորձառու բեմադրիչի պակասը խիստ զգալի է մեր թատրոնին մէջ: Յաճախ դերակատարները իրենց դերերը չեն սորվիր, ինչ որ անհոգութեան նշան է: Ու ոմանք ալ կը կատարեն մեքենաբար, պաղպաղուր: Այնպէս որ, թատրոնի էն ետեւի մասէն յուշարարին ձայնը կը լսուի: Ամէնէն անպատուաբեր բանը:

Եւ դեռ ի՜նչ այլանդակ երեւոյթներ, պեխ ու մօրուք կ'իյնայ, անյաջող եւ անպատշաճ միմոսութիւններ կ'ըլլան: Այս բոլորին ժողովուրդը կը խնդայ, կը ծիծաղի, բայց դերասանութիւն, թատրոն չէ որ կը տեսնէ:

Թատրոնը, միեւնոյն ատեն դպրոց մըն է: Լաւագոյն ու հայեցի կոտրելը դասագիրքեր են, եւ կարող ու արուեստագէտ դերասան մը՝ պերճախօս եւ հմուտ ուսուցիչ. իսկ հանդիսականները աշակերտներ, որոնք իրենց ուսումը կ'ամբողջացնեն:

Մանաւանդ ներկայիս, երբ ձուլումը մը, օտար ազդեցութիւնը արդէն ... բռնած են երիտասարդութեան ... մէջ, լաւագոյն եւ էն ազդու միջոցն է թատրոնը եւ կարող դերասանը: ... խաղարկութիւնը ե՛ւ իր յաջողութիւնն է ե՛ւ մանաւանդ փրկութիւնը հայ թատրոնին:

Իրական արուեստագէտները չէ ... կը պակսին ու նաեւ թատերգութիւններ:

Ճիշդ է որ մեր թատերգութիւնները հինցան, սպառեցան, եւ, հակառակ անհամար գրագէտ – բանաստեղծներու, մատի վրայ կը համրուին անոնք որ իրենց գրիչը կը տրամադրեն հայ թատրոնին: Բանակռիւ կայ, քննադատութիւն, հեղինակ, ծաղրանք, ... կը մտածէ թատրոնի մասին:

Թատրոն, թատրոն տուէք մեզի, ... թէ կ'ուզէք ժողովուրդին համակրանքը շահիլ:

Յաճախ պատահեր է որ այս ... կողմէն ծանօթ – անծանօթ դերասաններ գան Մարսէյլ, եւ իրենց բար... բաթօրիչ երեւակայութիւնը շատ ծա... նուտի:

Մեծ ակնկալութիւնը վնասակար է:

Պատճառը այն է որ, ժողովուրդի ... կցութիւնը չեն գիտեր եւ տեղացի... րուն բան չեն հարցներ:

Այսպէս, պատահեր է որ հեռու... բազմանդամ եւ բազմածախս զա... փոխանակ տեղական կարող ուժեր... հետ համաձայնելու:

Ամփոփելով մեր խօսքը, այս ... ղովուրդին թատերական մակարդակ... աղնուացնելու եւ, նոր թատրոն ... հաստատուն հողի վրայ դնելու ... մար, անհրաժեշտ է. — Ա. Համախ... բել թատերասէր եւ ընդունակ ու... րը, հմուտ ու արուեստագէտ դեր... սաններու շուրջ: Բ. Թօթափել ... խանձը եւ ատելութիւնը: Գ. Ներկ... յացնել ընտրեալ կտորներ, խղճմ... եւ լաւ խաղարկութեամբ, դեր... համապատասխան բաժանումով: Եւ մանաւանդ չրջել հանրութեան մէջ ...

Այս բոլոր դիտողութիւնները կ'... նեմ իբրեւ թատերասէր, ոչ թէ իբր... գեղարուեստական քննադատ:

Թերութիւնները, երեւոյթները ... քան յաճախադէպ են որ, հարկ չ... ո՛չ քննադատ եւ ո՛չ ալ մեծ ... նական ըլլալու:

Բծախնդիր թատերասիրութիւն... որ, կը մղէ դիտողութիւններ ... նել ՅԱՌԱՋի բարեհաճակամութեա...

Կ. ՓՈԼԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայնով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻՒԼՔԻՒ»

Գրեցինք թէ վերջերս տօնուեցաւ Խալքէվիներու հիմնումին տարեդարձը: Խալքէվիներու անունով պարբերաթերթ մը սկսաւ լոյս տեսնել: Հանդէսին անունն է «Իւլքիւ», զոր Մուսթաֆա Քէմալ որոշեց: Այդ պարբերաթերթին մէջ, իբր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Րէճէպ պէյ կը գրէ, ի միջի այլոց.— «... Իւլքիւն՝ խաւար շրջանները իր ետեւ ձգելով դէպի լուսաւոր ապագայ մը ուղղուած ոգեւորութիւնը բարձրացնելու, հանրութեան արիւնին յեղափոխական տարրը թարմացնելու կը ծառայէ...: «Իւլքիւ»ն՝ այս մեծ ճամբուն հետեւողներուն միջեւ մտածումի նոյնութիւն, սրտի նոյնութիւն եւ շարժումի նոյնութիւն ստեղծելու կը ձգտի...: «Իւլքիւ»ն՝ ազգային լեզուին, ազգային պատմութեան, ազգային արուեստին եւ մշակոյթին ծառայելու համար...: «Իւլքիւ»ն՝ բոլոր այս նպատակներուն ծառայելու ձգտող Խալքէվիներուն հոգիներուն ջերմութիւնը գրի միջոցաւ տարածելու համար լոյս կը տեսնէ»...:

«Իւլքիւ»ի առաջին թիւին մէջ յօդուածներ ունին Ազչորա Եուսուֆ, Թուրք պատմութեան համաժողովի աշխատանքներուն, Րաղըպ Խուլուսի, լեզուական համաժողովի, Ալի Սիւրէյա, երկաթուղիի քաղաքականութեան մասին: Ազա օղլու Ահմէտ կը խօսի Ազգային Ուխտին, իսկ ուրիշներ՝ բանաստեղծութիւններ ու պատմուածքներ ունին, միշտ ազգային շունչով:

ՄԻՇՏ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՎԻՃԱԿԸ

Սամսոնէն կը գրեն «Ճումհուրիէթ»ի.— Թաղապետական ժողովի վերջին նիստի ընթացքին, բժիշկ Ալաէտտին պէյի մէկ տեղեկագիրը կարդացուեցաւ: Հոն կ'ըսուի ի մէջ այլոց.— «Անհրաժեշտ կարգադրութիւնները յաճախ կ'ուշանան: Շատեր այդ բոլորը կը պահանջեն մեզմէ, որ բազմած ենք հանգիստ թիկնաթոռներու վրայ, տաք սենեակներու մէջ, առողջ ու գոհ: Ասկէ զատ հիւանդանոցին մօտեցողը կը կարծէ թէ ծաղկի հոտով պիտի դիմաւորուի: Աշխարհի ամէն կողմը այդպէս է. մինչ մեր մէջ ճիշտ հակառակն է: Հիւանդանոցէն մինչեւ հինգ հարիւր մեթր հեռու բաց կոյուղի մը կայ եւ անոր գարշահոտութիւնը բռնած է ամէն կողմ: Անցեալ գիշեր այս մէկ հատիկ շէնքն ալ մոխիր պիտի դառնար՝ ջուրի պակասէն: Ճամբայ ալ չկայ: Հրշէջ խումբը զառիվերին առջեւը մնաց: Եթէ հիւանդանոցին մէջ դոյլ մը ջուր չգտնուէր, հրշէջները հանդիսատես պիտի ըլլային մեծ հրդեհի մը»:

ԱՊՕՐԷՆ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ

Կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուցած է Ազգ. Մեծ Ժողովին, քաղաքային օրէնքով կնքուած ամուսնութիւններէ դուրս, անկէ առաջ կամ վերջը, կրօնական ծէսով կամ ուրիշ ոեւէ ձեւով ամուսնացողներու եւ կենակցողներու միութիւնը եւ ամուսնութիւնը վաւերացնելու եւ անոնցմէ ծնած կամ ծնելիք զաւակները մարդահամարի տոմարին մէջ արձանագրելու համար, իբր վաւերական ամուսնութիւն եւ իբր օրինաւոր զաւակ: Այս արձանագրութեանց համար, շահակիցները դիմում պիտի կատարեն իրենց շրջանակի գայմագամին կամ կուսակալին, որոնք հարկ եղած քննութիւնները եւ ճշդումները պիտի կատարեն եւ արձանագրութեան հրաման պիտի տան: Եթէ այրը նախապէս ուրիշ կնոջ մը հետ ամուսնացած ըլլայ, այդ կինը կրնայ մինչեւ 3 ամիս դատարան դիմելով, ամուսնալուծում պահանջել եւ ստանալ: Արձանագրութեան համար ըլլալիք դիմումները պէտք է կատարուին այս օրինագծին վաւերացումէն մինչեւ 6 ամիս վերջ: Եթէ զաւակը այս օրէնքին գործադրութեան դրուած թուականէն վերջ ծնած ըլլայ, պէտք է այս թուականէն մինչեւ 300 օր դիմում կատարել:

Կ'ԵՐԹԱՆ, ԿՈՒԳԱՆ

Ծանօթ գիտնական փրոֆ. Մառ Ընկիւրի հասաւ ուրիշ ռուս մասնագէտի մը հետ, բանասիրական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

× Թուրք պատուիրակութիւն մը Մոսկուա գնաց, ճարտարագործական ուսումնասիրութիւններու համար: Խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է մասնագէտներ ղրկել Թուրքիա եւ մղում տալ ճարտարարուեստին:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՎԷՆՍԷՆ.— Մարտ 19ին տեղի ունեցաւ մեր ծաղկոցին ցերեկոյթը: Հակառակ աննպաստ օդին, կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը:

Դասատու Պ. Արշակ Գավաֆեան բացումը կատարեց «Մայր Արաքսի» խմբերգով: Յետոյ խօսք առաւ Պ. Միհրան Էմիրխանեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներու բերած քաջալերութեան համար:

Պ. Սուրէն Սարգիսեան արտասանեց Օմար Խայեամի քառեակները եւ երգեց քանի մը երգեր:

Փոքրիկն Էմիրխանեան արտասանեց «Հայու Դրօշը»: Պ. Աւետիս Տիւզքեարեան մթնոլորտը աւելի տաքցուց «Օզանի նամակով»: Կովկասեան Թառը եւ վրացի Կինտօն իր պարերով կ'ոգեւորէին սրահը:

Դադարէն վերջ, երգուեցաւ «Ով մեծասքանչ»ը: Յետոյ Պ. Շ. Ատրունի խօսք առնելով բացատրեց հայ լեզուի եւ մշակոյթի արժէքը:

Այնուհետեւ աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի մեծադիր նկարը: Շնորհիւ Պ. Հայկազուն Փամպուքճեանի եռանդին, գոյացաւ մօտ չորս հարիւր ֆրանք: Նկարը շահեցաւ Պ. Նուպար Մարգարեանը եւ նուիրեց Միութեան: Երգերը ու հայկական պարերը շարունակուեցան մինչեւ ժամը 7.30ը: Կազմակերպիչ Մարմինը շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, զանոնք պատուասիրեց ճերմակ ու կարմիր գինիներով եւ զանազան անուշեղէններով: Ժողովուրդը բաժնուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ:

Ներկայ մը

Պուլկարիոյ արտաքին առեւտուրը

Վերջին տարիներու ընթացքին, Պուլկարիոյ արտաքին առեւտուրը զգալապէս նուազած է: Ատոր գլխաւոր պատճառն է արմտիքի գիներու անկումը:

Պուլկարիոյ վերջին երեք տարիներու արտաքին առեւտուրը եղած է.—

	Ներածում	Արտածում
	Լէվա	Լէվա
1930	4,590,000,000	6,191,000,000
1931	4,660,000,000	5,934,000,000
1932	3,471,000,000	3,383,000,000

Ուրեմն, 1932ին առեւտրական հաշուեկշիռը ունեցած է 88 միլիոն լէվայի պաս մը: Մինչդեռ 1931ի առեւտրական հաշուեկշիռը 1,274,000,000 լէվա ի նպաստ Պուլկարիոյ եղած է:

1932ին՝ 1931ի բաղդատմամբ՝ ներածումը 1,189,000,000 լէվա նուազած է: Այսինքն՝ մէկ քառորդը: Իսկ արտածումը նուազած է 2,551,000,000 լէվա — 43 առ հարիւր:

Պուլկարիա վեց միլիոն բնակչութիւն ունի:

1932ին ներածումը 261,111 թոն է. 1931ին 33,624 թոն աւելի էր (11.5 առ հարիւր): 1931ին՝ արտածումը հասած է 719,185 թոնի, մինչ 1932ին՝ 587,941 թոն: Ուրեմն, արտածման նուազումն ու բերքին դրամ չընելը՝ արտածման արժէքին 43 առ հարիւր նուազ ըլլալուն պատճառ եղած է:

Թուրքիոյ հետ ունեցած առեւտուրը եւս շատ նուազած է: Դէպի Թուրքիա արտածած էր, 1931ին, 74,000,000 լէվայի ապրանք: 1932ին արտածած է 44,000,000ի:

⁂ Պուլկարիոյ մէջ խնայողական գումարները զգալապէս կ'աւելնան: 1929ին Նամակատան խնայողական սնտուկին մէջ պահ դրուած էր 446 միլիոն լէվա (զանազան քաղաքացիներու կողմէ): 1931ին այդ գումարը բարձրացած է 920,000,000ի: Երկրագործական դրամատան մէջ պահ դրուած գումարը 1932ին եղած է նախորդ տարուան կրկինը: 1930ին պահ դրուած դրամը 2,745,000,000 լէվա էր. 1931ին՝ 3,515,000,000 եղած է: 1932ին՝ կրկնուած:

Այս թիւերը ցոյց կուտան որ խնայողական շարժումը մեծ համեմատութեամբ կը յառաջանայ Պուլկարիոյ մէջ: Խնայողութիւն կ'ընեն գիւղացիները եւս:

Կը նշանակէ թէ՝ խնայողութեան զարգացման հետ, պուլկար դրամագլուխը հետզհետէ կը քաշուի առեւտրական ասպարէզէն:

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական խորհրդարանի վերջին մէկ նիստին մէջ, Ատրիէն Ուտէն հարցապնդում մը կատարեց գործազրկութեան տագնապին առթիւ ձեռք առնուած միջոցներուն մասին,— ա) թէ անգործադրելի է 10 օգոստոս 1932ի օրէնքը Ֆրանսացի աշխատաւորներու շահերու պաշտպանութեան մասին, բ) թէ աշխատանքի թուղթ կը տրուին օտար բանուորներու եւ աշխատանքի կը ղրկուին այնպիսի ճիւղերու մէջ, ուր գործազրկութիւնը չափազանց ծանր է:

Երեսփոխան Ֆուրէս իր կարգին միացաւ կատարուած քննադատութիւններուն եւ դիտել տուաւ թէ 331,000 ֆրանսացի գործազուրկներ եւ 1,200,000 օտար աշխատաւորներ կան ներկայիս ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Աշխատանքի նախարարը, սակայն, ճիշդ չի գտներ այս թուական պատկերը:

Գործազուրկներու հարցին մասին այս կարճ վիճաբանութեան մէջ քանիցս խօսք առնելու ստիպուեցաւ վարչապետը Տալատիէ, որ աշխատեցաւ հանդարտեցնել հարցապնդողներուն վրդովումը: Խօսեցաւ նաեւ Ֆ. Ալպէր, միանալով վարչապետին, դիտել տուաւ թէ օտար բանուորներու թիւը մեծապէս նուազած է Ֆրանսայի մէջ եւ կը նուազի դեռ:

Համայնավար երեսփոխան մը, Ռամէթ, իր կարգին հարցապնդում մը կատարեց, բողոքելով որ հողագործ բանուորներուն, մանաւանդ հիւս. նահանգին մէջ, կը մերժուի նպաստ յատկացնել գործազուրկներու Օգնութեան Սնտուկէն, առարկելով թէ եղանակի գործազուրկներ են:

Աշխատանքի նախարարը պատասխանեց թէ անհիմն է այդ բողոքը, որովհետեւ Գործազուրկներու Օգնութեան Սնտուկները նպաստ կուտան անխտիր բոլոր անգործներուն:

Նոյն նիստին մէջ քննութեան առնուեցաւ նաեւ Փէրրէնի տեղեկագիրը գործազուրկներու բնակարանային վարձքերու մասին: Որոշուեցաւ տեղեկագիրը յանձնել ելմտական նախարարին նկատառման:

Յետոյ Խորհրդարանը կազմեց մասնաւոր Յանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ գործազրկութեան վերաբերեալ բոլոր հարցերը եւ պիտի պայքարի գործազրկութեան տագնապին դէմ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներէն Լը Վիյլէն դիտել կուտայ թէ մայրաքաղաքին մէջ այս օրերուս ծախու հանուած են գրքոյկներ, որոնք կը խօսին մօտաւոր քիմիական պատերազմի մը մասին: Այս գրքոյկները իրական յուզում կը պատճառեն ժողովուրդին, որովհետեւ գրուած են այնպիսի շեշտով մը թէ չուշանար նոր պատերազմը, քիմիական կազերով յարձակում օդէն, սպառնալով փճացնել բնակչութիւնը ճանճի պէս: Բոլոր այս գրքոյկները պետութեանց միջեւ քաղաքական զանազան դաւերու մասին կը խօսին, զանազան պատերազմական ծրագիրներու յայտնութիւնը կ'ընեն եւ ի վերջոյ ընթերցողին կը թելադրեն, զգուշութեան համար, գնել ... օդային կազի դիմակ մը:

Ինչպէս կը տեսնուի, առեւտրական նպատակներով եղած ճարպիկ հրատարակութիւններ են ասոնք: Լըվիյլէն կը բողոքէ եւ կը թելադրէ արգիլել նման առուտուր մը, որ վախ կը պատճառէ ժողովուրդին:

Օրական 8 ժամ

Աշխատանքի նախարարը յայտարարեց թէ կարգ մը գործատէրեր յաւելուածական ժամերով կ'աշխատցնեն իրենց աշխատաւորները, առանց ուզելու աշխատանքի կանչել գործազուրկները:

Նախարարը յայտարարեց թէ աշխատանքի բոլոր գրասենեակներուն հրահանգ ղրկած է խստիւ հետապնդել եւ թոյլ չտալ, որ յաւելուածական ժամով աշխատցուին բանուորները, այլ ընդհակառակն գործի կանչուին նպաստընկալ բանուորներ: Ոչ մէկ գործատէր պիտի կրնայ այսուհետեւ աշխատցնել բանուորները օրական աւելի քան 8 ժամ:

ՄԱՄՈՒԼ

Երկու ճակատ

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, պարզելով գաղութներու վիճակը եւ առիթ առնելով փրոֆ. Տոտոմեանցի եւ Պ. Քրափթ Պոնարի կոչերը (9 մարտ).

— «Ո՞ւր է ելքը:

Մի ելք ցոյց է տալիս փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցը հայութեան ուղղուած իր կոչի մէջ, որ այսօր առաջարկում ենք մեր ընթերցողների լուրջ ուշադրութեան:

Հաւաքական, համագործակցական, միացեալ ուժերով տարուած աշխատանքների մէջ է մեր փրկութիւնը, — ասում է յարգելի փրոֆէսօրը եւ յուզուած ու սրտառուչ կոչ անում հայ ժողովրդին զգալու, յաղթահարելու իր մէջ անհատապաշտութեան, երկպառակութեան չար ոգին ու լծուել համագործակցական կազմակերպչական աշխատանքներին:

Ապացոյց, որ այդ է ուղիղ ճամբան դէպի բարեկեցիկ կեանքը՝ մեր յարգելի հայրենակիցը մատնանշում է Ֆինլանտացիներին, Հրեաներին եւ մի շարք այլ մեծ ու փոքր ազգերին, որոնք համագործակցական կազմակերպութիւններով դիմագրաւում են տնտեսական տագնապի անողոք հարուածներին:

Ունենալո՞ւ ենք բաւականաչափ իմաստութիւն ու կամքի կորով ընդառաջելու փրոֆ. Տոտոմեանցի հեղինակաւոր կոչին:

Բայց միաժամանակ մեզ անհրաժեշտ է հաւաքականօրէն, համազգայնօրէն գործելու նաեւ մի այլ ճակատում — Հայկական աղէտների ճակատում:

Երկրաշարժ, սովալլուկ որբեր, մահուան ճիրաններից ճողոպրած գաղթականներ, գործազուրկներ, մատնուած քաղցի, ցրտի, մերկութեան անհուն տառապանքներին, հրկիզեալներ, փակման սպառնալիքի ենթակայ դպրոցներ, որբանոցներ, մամուլի օրկաններ եւայլն եւայլն: Ահա աղէտներ, որոնք մեր դժնդակ իրականութեան մէջ անցել են սովորական երեւոյթների շարքը ...

Եւ ահա մի նոր մայլ ուրուական այս ճակատի վրայ՝ Ժընեւի Հայ որբանոցն է փակման սպառնալիքի տակ:

Ժընեւի հայ որբանոցի մեծ հայասէր ու քաղաքական գործիչ Պ. Քրափթ Պոնարը կոչ է արել Զուիցերիացիներին, խնդրելով նիւթական օժանդակութիւն Ժընեւի հայ որբանոցին, որ հաշուեյարդարի վտանգի առջեւ է կանգնած ...

Տարակոյս չունենք, որ այս անգամ էլ մարդասէր ու հայասէր Զուիցերիացիները կ'անեն հնարաւորը, բայց ի՞նչ է ասում մեզ մեր ազգային արժանապատուութեան զգացմունքը:

Մինչեւ ե՞րբ մեր որբերը, մեր մատաղ սերունդը, մեր յոյսն ու ապաւէնը, պիտի մնան ենթակայ մշտական նիւթական զրկանքներին:

Շտապենք, ուրեմն, առատաձեռն նուիրատուութեամբ արձագանգ տալու մեծ հայասէր Պ. Քրափթ Պոնարի կոչին եւ փրկենք մեր որբերին »:

Պէյրութի առեւտրականներուն բողոքը

Գրած էինք թէ վերջ գտած է Պէյրութի առեւտրականներուն գործադուլը:

Վաճառականներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով մարդպանութեան, ընդունուեցաւ անձնական քարտուղար Պ. Ռըքլիւի կողմէ: Քարտուղարը կարդաց պատրաստուած տեղեկագիրը եւ մտիկ ընելէ վերջ պատուիրակներու բացատրութիւնը, յայտնեց թէ վաճառականներու պահանջները չուտով չեն կրնար ընդունուիլ, պէտք է լաւ մը ուսումնասիրուին, մանաւանդ որ այդ պահանջները տակն ու վրայ կ'ընեն հասարակաց շահերը:

Պատուիրակները պատասխանելով չեշտեցին թէ այդ եկմտացոյցը պէտք է փոխուի, այլապէս վաճառականութիւնն ու երկիրը կը մեռնին. պէտք է ծախքերը համապատասխան ըլլան հասոյթներու եւ ոչ թէ հասոյթները ծախքերու: Վաճառականները ցոյց տուին թէ՝ Պաղեստինի մէջ մաքսատուրքերը նուազ են ու ձեռնտու վաճառականներու համար: Ընդարձակ տեղեկութիւններ տուին մաքսատուրքերու սղութեան եւ անոր ծանր հետեւանքներու մասին:

Պ. Ռըքլիւ յայտնեց թէ Պաղեստինի մէջ կարգ մը ապրանքներ աւելի ծանր տուրքերու ենթակայ են քան հոս. օրինակի համար, բրինձ, շաքարի մաքսատուրքը հոն աւելի շատ է քան Սուրիոյ մէջ:

Երկար տեսակցութենէ մը վերջ, Պ. Ռըքլիւ խոստացաւ անոնց պահանջները ներկայացնել մարդպանին եւ հարկ եղած բացատրութիւնները տալ:

Պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ Հանրապետութեան Նախագահ Պ. Շարլ Տէպպասի կողմէ եւ ներկայացուց պատրաստուած տեղեկագիրը, տալով միեւնոյն բացատրութիւնները: Նախագահը խոստացաւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալ մարդպանին հետ:

ԿԸ ՔԱՆԴԷ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻ

Խորհրդային իշխանութիւնը հրամայեց զսպողական միջոցներ ձեռք առնել Լէնինկրատի եւ Խարքովի ելեկտրականութեան պաշտօնեաներուն դէմ որոնք ամբաստանուած են թէ խափանարար գործեր կը կատարեն: Շատերը յայտնի համայնավարներ են, եւ նախ պիտի արտաքսուին, յետոյ պատժուելու համար: Կ'ըսուի թէ ասոնք դիտմամբ փճացուցած են մեքենաները:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (6)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

8— Սենեակին (տախտակամած, կարասի, զարդ, եւայլն) մաքրութիւնը կատարելու ատեն, երբեք փոշի հանել: Ոչ ալ գորգերը թօթուել պատուհանէն, կամ առարկայ մը դնել ուրիշ տեղ մը, չվարակելու համար ուրիշը: Աւլելու, եւ կարասիներուն փոշին առնելու համար, գործածել միայն թաց ջնջոց մը:

9— Սենեակը միշտ եւ անընդհատ դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ օդը մտնէ եւ ելլէ: Որքան օդը շատ բանի, այնքան նուազ վտանգաւոր կը դառնան մանրէները, որոնք կրնան խուսափած ըլլալ ձեր նախազգուշութեան միջոցներէն: Ձե՞ր որ քանի մը կաթիլ թոյնը չի կրնար վտանգաւոր ըլլալ լիճի մը մէջ:

10— Լաւ է որ հիւանդին սենեակը տեսնէ այնքան արեւ, որքան կարելի է: Ամառը միայն հսկել, որ շատ տաքութիւն չպատճառէ սենեակին մէջ: Արեւը հրաշալի հականեխիչ մըն է: Նոյն ատեն ցոյց կուտայ փոշին եւ անմաքրութիւնը: Պէտք է օգտուիլ արեւէն, յաճախ արեւին տակ փռելով անկողինը:

11— Հիւանդին բոլոր չփումները եւ շրջապատի հաղորդակցութիւնները նուազեցնել կամ դադրեցնել: Զբօսնել (?) զաւակները, չշոյել զանոնք, չգրկել, ծունկերուն վրայ չառնել, իր անկողինին մէջ չդնել: Ուրիշին առարկաները չգործածել (դգալ, գաւաթ, գործիք, թաշկինակ, եւայլն):

12— Եթէ մայրը արդէն հիւանդ է երախային ծննդեան օրէն իսկ, խոհեմութիւն է երախան զատել եւ յանձնել առողջ կնոջ մը, մէկ կամ երկու տարուան համար, մինչ եւ որ մայրը բուժուի: Առանց ատոր՝ վարակումի եւ մահուան դէպքերը բազմաթիւ են:

13— Եթէ հիւանդը ի վիճակի չէ այս նախազգուշութիւնները կատարելու, կամ եթէ կարգ մը պայմաններ արգելք են նախազգուշութիւններուն կատարման,— խեղ սենեակ, վատ տախտակամած, եւայլն, — լաւ է հիւանդանոց դնել հիւանդը, մինչեւ պայմաններուն բարելաւումը:

14— Եթէ բժիշկը օգտակար կը նկատէ, պէտք է հականեխել բնակարանը:

Ինքնին հասկնալի է, թէ այս բոլոր նախազգուշութիւնները, որոնք կը վերաբերին հագին, խուխին, հիւանդին ու սենեակին մաքրութեան, օդափոխութեան, մեկուսացման, պէտք է ձեռք առնուին ամէն տեղ, ուր ապրած է թոքախտաւորը,— ըլլայ իր տունը, ըլլայ իր աշխատանոցը, կամ այցելութեան գացած տեղը:

10.— ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԻՆ ՇՐՋԱՊԱՏԸ

Երբ հրդեհ կը ծագի, չեն գոհանար միայն մարելով: Առանց ծագման պատճառները փնտռելու, յետոյ հասկնալու թէ կայծ մը ուրիշ տեղ ալ կրակ ձգած է թէ ոչ, կարելի չէ հանգիստ ըլլալ: Նախազգուշութեան այս երկու լրացուցիչ պայմանները անհրաժեշտ են նաեւ բոլոր փոխանցիկ հիւանդութեանց ընթացքին:

Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է բժշկական քննութենէ անցնին բոլոր անոնք, որ կը գտնուին թոքախտաւորին շուրջը:

Նախ, Թոքախտը երբեք չի ծագիր ինքն իրեն, «ստանձին»: Անիկա արդիւնք է վարակումի մը, անիկա եկած է ուրիշի մը Թոքախտին բացուած վէրքերէն, կայծ մը, որ այդտեղ նետած է ուրիշ հեռաւոր հրդեհ մը: Փնտռենք այդ առաջին օջախը, կայծ նետող հրդեհը: Յետոյ, որովհետեւ ամէն Թոքախտ կրնայ իր շուրջը կրակ ձգել, քննենք թէ ուրիշին մէկ Թոքն ալ բռնկած չէ՞ արդէն, նոր հրդեհներ չե՞ն պատրաստուիր մոխիրին տակ: Մեր նպատակն է շարժիլ ճիշդ ժամանակին՝ մարելու համար հրդեհը:

Ենթական, որուն Թոքախտը բաց վէրքեր կը ներկայացնէ արդէն, եթէ հայր մըն է կամ մայր մը, ի՞նչպէս պիտի գիտնանք թէ ո՞ր զաւակը վարակուած է, առանց քննելու բոլորը: Եթէ նոյն իսկ պարզ գեղձ մըն է, որ վարակուած է, պարտաւոր ենք փնտռել բուն օջախը, ոչ թէ հետաքրքրութեան համար, այլ բժշկելու համար: Այնքան ատեն, որ մարդիկ չէին գիտեր թէ Թոքախտը փոխանցիկ է, բնական էր, որ զանց առնուէին նախազգուշական միջոցները եւ բժշկական քննութիւնները: Պատճառ մը չէին տեսներ փնտռելու ո՛չ հիւանդութեան օջախը, ոչ ալ հիւանդութեան այս կամ այն կողմ փոխանցումը: Արդիւնքը պերճախօս էր, — 5 կամ 10 երախաներ կը մեռնէին իրարու ետեւէ, բոլորն ալ զոհ Թոքախտին:

Այսօր չենք կրնար նման զանցառութիւններ գործել: Անոնք, որ կ'ապրին Թոքախտաւորի մը հետ, մինչեւ որ հակառակ ապացոյց մը տան, պէտք է նկատուին կասկածելի, կամ իրրեւ մէկը, որ վարակած է ծանօթ Թոքախտաւորը, կամ իրրեւ մէկը, որ վարակուած է անկէ: Երբ կը տեսնէք թոքախտի դէպք մը, որքան ալ թեթեւ ըլլայ ան, աններելի յանցանք է բժշկական քննութենէ չանցընել բոլոր անոնք որ կ'ապրին հիւանդին հետ:

11— ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ, Ի ՊԷՏՍ ԱՄԷՆՈՒՆ

Նախորդ գլուխներուն մէջ, ներկայացնելէ յետոյ բոլոր այն խորհուրդները, որոնք ուղղեցինք Թոքախտաւոր, կասկածելի, վարակուելու ընդունակ ընտանիքներուն, ահա կարգ մը խորհուրդներ եւս, որոնք ամէն տեղի եւ ամէն օրուան համար են: Այստեղ կը դնենք զանոնք, որովհետեւ բոլոր անոնք, որոնք կը հետեւին այս խորհուրդներուն, Թոքախտէ կասկածելու եւ վախնալու նուազ պատճառ պիտի ունենան, քիչ անգամ հիւանդ եւ աւելի կայտառ ըլլալով:

1— Եւ նախ, թերեւս աւելորդ չպիտի ըլլայ յիշեցնել թէ առողջ ընտանիքներու մէջ երախան կամ մանուկը պէտք չէ երբեք պառկի իր ծնողքին հետ, անոնց անկողինին մէջ, եւ այս՝ իր ծննդեան առաջին իսկ օրէն: Նոյն իսկ այդպիսի ընտանիքներու մէջ, փոքրերուն եւ մեծերուն շփումները շատ սահմանափակ պէտք է ըլլան: Ձեր զաւակները մի յանձնէք հիւանդ մարդոց հսկողութեան, ոչ ալ տկարներու, ուրիշ գործով մը զբաղելու նպատակաւ: Մեծ սխալ մը կը գործէք այդպէսով, որովհետեւ «Հնուց ի վեր» հաղացողները կը վարակեն ձեր պզտիկները:

(Շարունակելի)

ներն ու համայնավարներն ալ խառնուած ըլլալով ցոյցերուն, կարգ մը միջադէպեր ծագեցան։ Ցուցարարներուն մէկ մասը «Մարսէյյէզ»ը կը հնչեցնէր, միւս մասը՝ «Միջազգային»ը։ Հարկ եղաւ ոստիկանական միջամտութիւն հրաւիրել։

Նիսի ժողովին մէջ, նախագահը բուռն ճառով մը այսօրուան կացութեան պատասխանատու հռչակեց երեսփոխանները, որոնք հինգ միլիառ ֆրանքի նոր տուրք մը քուէարկած են։ Ցետոյ բողոքեց ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքին դէմ։ Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ կը պահանջէ կրճատել պետութեան ծախքերը, վերջ տալ զեղծումներուն, հիմնովին բարեկարգել վարչական իշխանութիւնը, զեղչել տուրքերը եւն.։

Անկուլէմի մէջ, 3000 հողագործներ ժողով մը գումարելով, յայտարարեցին թէ հողագործութեան ներկայ տագնապը հետեւանքն է արդի կարգուսարքին, թէ օրէնքներ կը քուէարկեն առանց նկատի առնելու 18 միլիոն գիւղացիներու տեսակէտը։ Այս առթիւ հրաւէր ուղղուեցաւ խտացնելու հողագործական կուսակցութեան շարքերը։ Շաթոռուօնի մէջ ալ՝ նոյնքան հողագործներ հաւաքուեցան, միեւնոյն պահանջները դնելով։

Աջակողմեան թերթերը սիւնակներով տեղ կուտան այս ցոյցերուն, սաստկացնելու համար իրենց պայքարը օրուան իշխանութեան դէմ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ, 18 ՀՈԳԻ ԱԾԽԱՑԱՆ

Կիրակի օր օդանաւի ծանր արկած մը պատահեցաւ Սան Լէանտրոյի մէջ (Քալիֆորնիա), եւ 15 հոգի մեռան չարաչար տանջուելով։ Օդանաւը, որուն մէջ երկու հոգի կային, Լոս Անճէլըսէն Սան Ֆրանչիսկօ՝ կ'երթար, երբ սարսափելի փոթորիկի մը բռնուեցաւ։ Մեքենավարը որոշեց իջնել Թաղապետական օդակայանը, բայց չկրցաւ ղեկավարել եւ օդանաւը գնաց ինկաւ տանի մը վրայ, ուր տանտէրը իր չորս զաւակներուն հետ կը հիւրասիրէր եօթը բարեկամներ։ Օդանաւը հազիւ զարնուած ճաշասրահի պատին, պէնզինի չտեմարանները պայթեցաւ, բռնկցնելով ամբողջ տունը։ Տասներկու տնեցիները վառեցան բոցերուն մէջ, իսկ օդանաւորդն ու երկու ճամբորդները ուժգնօրէն դուրս նետուած ըլլալով, տեղն ու տեղը մեռան։

Մեղմացում՝ Գերմանիոյ մէջ

ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԸ ԱՅՑԵԼԵՑԻՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Փրուսիոյ ներքին նախարարը, հիթլէրական Կէօրինկ իր մօտ կանչելով օտար թղթակիցները, տեղեկութիւններ տուաւ կացութեան մասին եւ բացատրեց թէ յեղափոխական շրջանի մը մէջ, անկարգութիւններ միշտ ալ կրնան պատահիլ, բայց կառավարութիւնը թոյլ չպիտի տայ որ շարունակուին։ Ցետոյ արտօնեց որ թղթակիցները երթան իրենց աչքերով տեսնեն քաղաքական բանտարկեալները։

Այս հրամանին վրայ, թղթակիցները առաջնորդուեցան Պերլինի ոստիկանութեան բանտը, ուր կը գտնուէին համայնավար առաջնորդը՝ Պ. Թալման, ձախակողմեան գրագէտ Լուտվիկ Ռէն եւն.։ Թղթակիցները կը հաստատեն թէ բանտարկեալները չարչարանքի ենթարկուած չեն, բայց ուրիշներ տանջուած են։ Բանտարկեալները գրեթէ չէին պատասխաներ հարցումներուն, իսկ երբ թղթակիցները ուզեցին լուսանկար քաշել, Թալման կռնակը դարձուց։

⁂ Գերմանիոյ խորհրդարանին համայնավարական խմբակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, բողոքելով իրենց վտարման դէմ։ «Ահու սարսափի բոլոր միջոցները չպիտի կրնան արգիլել որ համայնավար երեսփոխանները կատարեն իրենց պարտականութիւնը։ Անոնք եթէ վտարուած են խորհրդարանէն, իրենց գործունէութիւնը պիտի փոխադրեն աշխատաւոր բազմութիւններուն մէջ, մասնաւորապէս գործարաններուն եւ գործազրկութեան գրասենեակներուն մէջ, այնտեղ կազմակերպելու համար պայքարը ֆաշականութեան դէմ։ Հինգ միլիոն աշխատաւորներ քուէ տուած են համայնավար կուսակցութեան»։

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի իրաւագիտական համալսարանին ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, բողոքելով ուսուցիչներէն մէկուն կարգադրութեանց դէմ։ Դպրոցական տարեշրջանի սկիզբէն ի վեր, ուսանողները դժգոհ էին այդ ուսուցիչէն, որ յաճախ ինքզինքը կը գտնէր պարապ դասարանի մը մէջ։

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Պ. Փոլ Պոնքուր, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, միջազգային կացութեան վրայ։ Իր խօսքերը կը մատնեն խոր մտահոգութիւն։

— Մենք, Ֆրանսացիներս, ըսաւ նախարարը, կրնայինք, ինչպէս անցեալին մէջ, չահագործել մեր յաղթանակը։ Մենք նախընտրեցինք, սակայն, կազմակերպել խաղաղութիւնը։ Մենք վստահութիւն յայտնեցինք Ազգերու Դաշնակցութեան, պայմանաւ որ այդ հաստատութիւնը չթերանայ իր պարտականութեան մէջ, համարձակ ըլլայ եւ գործէ, նախատեսէ եւ վճռէ։ Պարոններ, գիտնանք չեչտակի նայիլ մեր ներկայ դժուարութեանց. ծանր են անոնք, բայց անլուծելի չեն։ Բայց, ճշմարտօրէն, պատերազմի կամ խաղաղութեան խնդիրն է որ պիտի վճռուի յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։ Զինաթափութեան ժողով մը տեղի կ'ունենայ Ժընեւի մէջ. հարկ է որ ելքի մը յանգի ան. իր ձախողումը ճամբայ պիտի բանայ զինարշաւի մը։

ՀԱՅ «ԴՔՍՈՒՀԻՆ»

Երէկ Նիսի մէջ տեղի ունեցաւ Օր. Մ. Մալխազունիի ամուսնութիւնը՝ Անգլիոյ թագաւորին ազգականներէն երիտասարդի մը՝ Լիտսի դուքսին հետ։ Թերթերը հրատարակելով բախտաւոր աղջկան նկարն ու կենսագրութիւնը, կը գրեն թէ Սերպ է։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ Հայուհի մըն է, Սերպիա ծնած։

Հայրը եւ մայրը մեռած են։ Նախապէս պարուհի էր։

ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՂԹԵՑ ՊԵԼԺԻՈՅ

Կիրակի օր, Սթատ Քոլոմպի մարզադաշտին վրայ, 30,000 հոգիի ներկայութեամբ Ֆրանսայի ազգային ֆութպոլի խումբը յաղթեց Պելժիոյ ազգ. խումբին, Օի դէմ 3 նշանակէտով։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

ՏԷՍԻՆ, 27 Մարտ.— Պէյրութի հրկիզեալ եղբայրներուն համար Տէսինի մէջ հանգանակուեցաւ 966 (ինը հարիւր վաթսուն եւ վեց Ֆր.) որմէ 16 Ֆր. յանձնախումբս ծախսած է թղթատարի եւն. համար, իսկ 950 (ինը հարիւր յիսուն Ֆր.) ղրկուած է Պէյրութի խնամատար մարմնոյն ատենապետ Պ. Գասպար Իփէքեանի հասցէին։ Ահաւասիկ մասնակցողներուն ցանկը։

Բարսեղեան Եղբարք 30, Ֆր.։ Նախկին Ազգ. Միութիւն (լուծուած) 36 Ֆր.։ Թ. Հերոյեան, Բ. Եկեքեան 25ական ֆրանք։ Խ. Յովհաննէսեան, Յ. Պոյաճեան, Կ. Օհանեան, Կ. Մարկոսեան, Ա. Միրզոյեան 20ական ֆրանք։ Գ. Զաթալեան, Ա. Ազարեան, Ա. Միքայէլեան, Կ. Գալուստեան 15ական ֆրանք։ Ա. Բոշնակեան, Հ. Կակոյեան, Կ. Կալայճեան, Ա. Բոշնակեան, Տ. Ճելոյեան, Գ. Ասլանեան, Գ. Արզումանեան, Հ. Կաքաւեան, Կ. Կազանճեան, Ռ. Գասպարեան, Հ. Պոտուրեան, Ս. Բարսեղեան, Մ. Ղազարեան, Կ. Կակոյեան, Հ. Յովհաննէսեան, Հ. Բոստանեան, Իսկ. Խաբբութլեան, Հ. Չիլինկիրեան, Ս. Ադամեան, Ս. Ըլվաճեան, Յար. Պետրոսեան, Վ. Քէշիշեան, Վ. Հիւսեան, Տ. Մուրատեան, Թոզաթլեան, Ս. Առաքելեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Մ. Ղազարեան, Յ. Բոստանեան, Օ. Զաթալեան, Պ. Թաշճեան, Ս. Յակոբեան, Մ. Համբարձումեան, Պ. Սարգիսեան, Տիկ. Հալէպեան, Ա. Յովիկեան, Օ. Լէյլէքեան, Փ. Մանուկեան, Ս. Կոփոյեան, Ա. Մարգարեան, Տ. Մարտիրոսեան, Մ. Գրիգորեան, Ե. Ջիրճեան 10ական ֆրանք։ Հ. Գալոյեան, Հ. Գասպեան, Ա. Քիրճիլեան, Գ. Պապիկեան, Գ. Օհանեան, Վ. Կոլաթեան, Ե. Քարաճեան, Մ. Պետրոսեան, Ս. Կալայճեան, Զ. Սողոմոնեան, Կ. Վարդանեան, Կ. Թուլումպաճեան, Գ. Գէորգեան, Ե-րամեան, Գազանճեան, Երիտղաշեան, Օ. Գալուստեան, Կ. Մուրատեան, Ս. Փէհլիվանեան, Հ. Բարսեղեան, Կ. Ճիվէլեքեան, Բ. Պապայեան, Տ. Կիւլաճեան, Մ. Մովսէսեան. Գ. Բոզոյեան, Տ. Կալայճեան, Վ. Բալեան, Ա. Գլանեան, Զ. Պետրոսեան, Պ. Խամոյեան, Ա. Փաշիկեան, Ա. Սարգիսեան, Nicola (յոյն), Խ. Քարակէօզեան, Զ. Ռափայէլեան, Կ. Կոփոյեան, Հ. Թաթիկեան, Պ. Ֆրանգիւլեան, Գ. Տիրանեան, Յ. Բաշալեան, Գ. Փափազեան, Ե. Յարութիւնեան, Մ. Ճանճիկեան, Ա. Հաճիեան, Կ. Ջատուրեան, Ն. Յարութիւնեան, Ն. Թոթալեան, Գ. Մխոյեան, Յ. Նավոյեան, Գ. Մխէեան 5ական Ֆր.։ Թ. Շատեան 3 ֆրանք։ Ա. Յովիկեան, Ա. Պետրոսեան, Հ. Շուխատրեան, Մ. Յակոբեան, Ն. Մելիքեան, Կ. Ջարիֆեան, Վ. Պետրոսեան, Տիկ. Սիգմէճեան 2ական ֆրանք։ Ս. Մուճիկեան 1 Ֆր.։ Ռմն 75 ս.։

Ի դիմաց Տէսինի հանգանակիչ յանձնախումբի ատենապետ Ք. Կարապետեան, ատենապետուհի՝ Տիկ. Ն. Գազազ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Իզմիրցի Ազատի Անանիկեան (ծնեալ Վափորճեան) և տղան՝ Սողոմոն Անանիկեան, որոնք 1929ին Հայաստան կը գտնուէին եւ այժմ Պարսկաստան ըլլալ կը կարծուին։ Կը խնդրուի տեղեկացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Կը փնտռեմ մօրեղբայրս՝ Ղազարոս Մարտիրոսեան (Ջաղացպան), 40 տարեկան, պատերազմէն առաջ Վանա կը գտնուէր։ Ներկայիս կը կարծուի թէ Մարսէյլ է։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի [...] մացնել՝ Oanic Ohannessian [...] Str. Joan Lahovari No. 1[...] Constantzo-Roumania։

— Կը փնտռուի Գէորգ Համբարձումեան, մօր անունը՝ Աղաւնի, [...] անունը՝ Սեդրակ։ 18 տարեկան է [...] դէր Ֆրանսա գացած ատեն, 193[...] Աշխատած է հետեւեալ հասցէ[...] Grand Café de l'Hôtel [...] Ville, 15, Place Jean-Jaurès [...] 1, rue de lo Dolve։ (Քաղաք[...] անունը անծանօթ)։ Տեղեկացնել «Յ[առ]աջ»ին։

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի [...] բաջօղլան գիւղացի Արշակ Յակոբ[...] հօր անունը՝ Պետրոս, մօր անունը՝ Մ[...] րիամ։ Ընդհանուր պատերազմին [...] սորուեցանք Մուշ։ Վարդովի շր[ջանի] Լէյլէկ գիւղին մէջ գիրար կորսնց[...] ցինք։ Վերջէն իմացայ որ այդ [...] մերէն անցնող թուրք զաղթական[...] եղբայրս միասին տարած են դէ[պի] Պաղտատի կողմերը։ Վեց ամիս [...] տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայր[ս] գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը։ [...] կէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չ[...] իր մասին։ Իր մասին լուր ունեցող[...] րէն կը խնդրուի իմացնել A. H[...] pianի, 10, Rue Robespierre, Déc[ines] Isère, France։

Կը խնդրուի արտասահմանի [...] թերթէն արտատպել։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Ժ. Մ.

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԹԷՐԻԻ ԱՐՀԵՍՏԸ

Երբ հեռանաք Փլացա Տէլ Մինայէն, մտէք այն նեղ փողոցը ուր ամերիկեան հիւպատոսարանին դրօշակը կը ծածանի անփութօրէն՝ առտուան տասնէն մինչեւ չորսը։ Կարենցէք խոշոր հրապարակը որուն վրայ կը բարձրանայ Օթէլ տը լա Ֆրանսը, դարձէք Աստուածամօր եկեղեցիին անկիւնէն ու քալելով մաքուր եւ նեղ փողոցէ մը, պիտի հասնիք Քաֆէ տէ Նասիոն արճարանը։

Ժամը 5ին առտենները, քանի մը հոգիներ կան միայն ընդարձակ ու սիւնազարդ սրահին մէջ եւ պարապ են պատերուն տակ շարուած սեղանները։

Ամառուան վերջերը օր մը, չորս մարդիկ նստած էին սրճարանին սեղաններէն մէկուն առջեւ ու կը խօսէին իրենց գործերուն մասին։

Լէօն Կոնզալէզն էր մէկը, Փուաքարն էր միւսը, երրորդը՝ Ճօրճ Մէնֆրէտը, իսկ վերջինը Թէրին, այլ անուամբ՝ Սէյմոնդ։ Այս քառեակէն միայն Թէրին է որ պէտք չունի յանձնարարականի։ Իր վրայ տեղեկութիւններ կրնաք առնել Ապահովութեան Գրասենեակէն, ուր արձանագրուած է իր երկու անուններով։

Եթէ շատ հետաքրքիր էք ու մասնաւոր արտօնութիւն ալ ունիք, կրնաք նոյն իսկ աչքէ անցընել իր լուսանկարները, որոնք ցոյց կուտան զինքը տասնըութ տարբեր դիրքերով — ձեռքերը կուրծքին վրայ, լիադէմ, քովընտի, մօրուքով եւայլն։ Այնտեղ պիտի գտնէք նաեւ լուսանկարը իր ոտքի ու լայնատարած ականջներուն, ինչպէս եւ իր մանրակրկիտ կենսագրութիւնը։

Ֆլորենցայի մարդաբանական թանգարանին տնօրէնը իր սքանչելի գրքին մէջ յիշած է Թէրիի անունը։ Ահաւասիկ այդ է պատճառը որ կ'ըսեմ թէ ոճրագիտութեամբ ու դիմագծերու ուսումնասիրութեամբ զբաղողներուն համար աւելորդ է ներկայացնել զայն։

Թէրի նստած էր սեղանին առջեւ ու անհանգիստ շարժումներով կը խաղար իր այտերուն կամ յօնքերուն հետ։ Անհանգիստ էր ինչպէս մէկը որ յանկարծ ինքզինքը կը գտնէ իրմէ աւելի բարձր մարդոց ներկայութեան։

Իրաւ է որ Կոնզալէզ, Փուաքար եւ Ճօրճ Մէնֆրէտ այնքան նշանաւոր չէին միջազգային ոճրագործներու շրջանակին մէջ, եւ սակայն իրենցմէ իւրաքանչիւրը մեծ անձնաւորութիւն մըն էր, ինչպէս պիտի տեսնէք հետզհետէ։

Մէնֆրէտ վար դրաւ «Հէրալտօ տէ Մատրիտ»ը, մաքուր թաշկինակով մը սրբեց ակնոցը եւ հանդարտօրէն խնդալով ըսաւ.

— Զարմանալի են այս Ռուսերը։

Փուաքար յօնքերը պռստեց եւ ձեռքը երկնցուց թերթին։

— Ո՞վ է այս անգամ։

— Հարաւային նահանգներէն մէկուն կառավարիչը։

— Սպաննուե՞ր է …

Մէնֆրէտ պեխերը յարդարեց արհամարհանքով։

— Ո՞վ խենդ է որ ռումբով մարդ սպաննէ … Այո՛, այո, գիտեմ, պատահած է, բայց այդքան անճարակ, այդքան նախնական գո՛րծ … Կը նըմանի քաղաքի մը պարիսպներուն տակ ական մը դնելու անխելքութեան … որպէս զի պարիսպը փլի եւ ուրիշներու կարգին սպաննէ նաեւ թշնամիդ…

Փուաքար առանց աճապարանքի կարդաց հեռագրական լուրը.

— Իշխանը ծանրապէս վիրաւորուած է, իսկ մարդասպանը կորսնցուցեր է իր թեւը։

Կոնզալէզ անհանգիստ շարժումներով կը բանար ու կը գոցէր իր մատները։

— Մեր բարեկամը, ըսաւ Մէնֆրէտ ցոյց տալով Կոնզալէզը, բեռ մը ունի իր խղճին վրայ եւ …

— Միայն մէկ անգամ եւ այն ալ առանց իմ ուզելուս, ընդմիջեց Լէօն անմիջապէս. կը յիշէք դո՛ւք, Մէնֆրէտ եւ Փուաքար, որ ես հակառակեցայ. լաւ կը յիշէք, չէ՞. ողորմելի ձեռնարկ մըն էր. Մատրիտ էր այդ օ-

րերուն. Պարչելոնայի մէկ գործարանէն եկան զիս տեսնելու. ըսին թէ ինչ պիտի ընէին. սարսափեցայ՝ տեսնելով որ ոչ մէկ բան գիտէին քիմիագիտութեան մասին։ Թուղթի մը վրայ նշանակեցի գործածուելիք դեղերուն համեմատութիւնները եւ աղաչեցի, ծունկի գալով աղաչեցի, որ ուրիշ ձեւ մը խորհէին։ «Տղա՛քս, ըսի, դուք կը խաղաք դեղմը հետ որ դեղագործներուն անգամ վախ կ'ազդէ. եթէ, ըսի, ձեր գործարանին տէրը գէշ մարդ մըն է, սպաննեցէք զայն, զարկէք, իրեն քով գացէք ճաշէն անմիջապէս ետքը, երբ թուլցած կ'ըլլայ, աղերսագիր մը ներկայացուցէք իրեն աջ ձեռքով եւ ձախով …» Բայց մտիկ չըրին։

Մէնֆրէտ գլուխը թօթուեց քմծիծաղով մը։

— Կը յիշեմ, շատեր մեռան եւ դատավարութեան ընթացքին պայթուցիկներու քննութեան համար վկայ կանչուեցաւ այն մարդը զոր սպաննել կ'ուզէին։

Թէրի կոկորդը մաքրեց. խօսիլ կ'ուզէր. երեք ընկերները նայեցան անոր. դժգոհութիւն մը կար իր ձայնին մէջ։

— Ես ձեզի պէս մեծ մարդ մը ըլլալու յաւակնութիւնը չունիմ, պարոն-

ներ. ձեր խօսքերուն իմաստը [...] թէ կը հասկնամ. կը խօսիք թագ[...] ներու, կառավարութիւններու եւ [...] րիչ շատ մը անհասկնալի նիւթ[երու] մասին։ Եթէ մէկը ինծի գէշութ[իւն] մը ընէ, կը ջախջախեմ անոր գլ[ուխը]. Ու յետոյ … չեմ գիտեր ինչպէ[ս] սեմ … այսինքն, դուք կը սպան[նէք] այն մարդերը որոնք ձեզի վնաս[ած] եղած չեն. ես համաձայն չեմ այդ[…] նին, իմ մեթոտս բոլորովին տա[րբեր] է։

Թէրի վարանում մը ունեցաւ. [...] ձեց ամփոփել իր միտքերը, նայ[եցաւ] հեռուն, գլուխը թօթուեց ու [...]

Իր ընկերները նայեցան անոր [...] տոյ նայեցան իրարու. խնդացին։ [Մէն]ֆրէտ սիկարէթ մը վառեց ու ը[սաւ]՝

— Քու մեթոտդ, Թէրի, յիմար[…] թոտ է. դուն կը սպաննես շահու [...] մար, իսկ մենք՝ յանուն արդ[արու]թեան։ Երբ կը տեսնենք որ [...] մէկը կը չարչարէ իր նմանները [...] կը տեսնենք որ չարիք մը կը [...] ծուի Աստուծոյ — Թէրի խաչակ[նքեց] — եւ մարդոց դէմ ու երբ գիտ[ենք որ] մարդկային օրէնքով չարագործը [...] նայ խուսափիլ արժանի պատ[իժէն] այն ատեն մենք կը պատժենք զ[այն]։

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ 1933

29 Mars 1933

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

9ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2149 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԷՐՔԸ ՇԱՏ ԽՈՐ Է ԵՒ ՃԱԿԱՏԸ ԼԱՅՆ

Մատնանշելէ յետոյ գաղութներու համատարած թշուառութիւնն ու բացառիկ պահանջները, անցնինք «Խաչ»երու գործունէութեան:

Ի՞նչ ուժ ունին «պետական»ներն ու «ապօրինի»ները եւ ի՞նչ պահանջներ կը գոհացնեն: (Իրականին մէջ, «պետական» Կ. Խաչերն ալ նոյնքան անվաւեր են եւ «պետականութեան» շնորհը կը վայելեն միայն Երեւանի աչքին):

Ընենք արդէն թէ՝ Փարիզի «Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի օգնութեան մասնաճիւղը» ամփոփուած է միայն մայրաքաղաքին մէջ:

Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ Փարիզի ժամուն բակը: Քանի որ հիմա «աղքատ» է եւ կը գոհանայ բուժարանով:

«Պետական»մըն ալ կը գտնուի Ամերիկայի մէջ: Անցեալ տարի Հօկն ու Ռամկավարները կռուեցան, եւ այդ «Պետական»ը բաժնուեցաւ երկուքի,— մէկը Ռամկավար, միւսը՝ Հօկ:

Հայաստանի Պետական Կարմիր Խաչի կեդր. վարչութիւնը փետր. 2 թուակիր շրջաբերականով մը կը գանգատի թէ՝ նախկին կեդր. վարչութիւնը (ռամկավար) մինչեւ այսօր իր քով կը պահէ մանկաբուժարանի հիմնադրամը: Շրջաբերականը այս առթիւ կը չէշտէ.

— «Նախկին վարչութիւնը դրամական անհաշիւ մսխումներէ եւ իրարանցումներէ, ապօրինի համագումարով մը Կարմիր խաչը երկու մասի բաժնելէ եւ խորիր. Հայաստանի դէմ ըմբոստ ճակատ մը կազմելէ յետոյ, տակաւին այսօր ալ օրինաւոր տիրոջը չի վերադարձներ իր քով գտնուած գոյքերը եւ դրամները»:

Երբ այսքան «շինարար» մրցումի մը բռնուած են «պետական»ին երկու թեւերը, աւելորդ է մնացեալով զբաղիլ:

Ըսենք, միայն, որ երկուքն ալ Հայաստանի անունով կը սոնքան, եւ գաղութները ձգած են բախտին:

Կա՞ն ուրիշ «պետական» Խաչեր, միւս գաղութներուն մէջ:

Որքան գիտենք, միայն Պելժիոյ մէջ կը գործէ մասնաճիւղ մը, օգնելով Հայաստանի եւ գոհացնելով տեղական պահանջներ:

Արդ, Ամերիկահայ Կ. Խաչը, որուն կապուած են միւս գաղութներու, Կարմիր, Կապոյտ, Գթութեան կամ Օգնութեան Խաչերը, ունի 67 գործօն մասնաճիւղեր, 11 սան-սանուհիներու մասնաճիւղեր եւ 8 Շրջ. վարչութիւններ:

Աւելի պարզ խօսելով, 78 տեղական մասնաճիւղեր կը գործեն Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ շրջանային մասնաճիւղեր ունին Ֆրանսան, Պուլկարիան, Ռումանիան, Հին Յունաստանը եւ Նոր Յունաստանը (Թրակիա–Մակեդոնիա), Սուրիան, Եգիպտոսը, Միջագետքը, Ատրպատականը: (Իրենց մասնաճիւղերով՝ 70):

Վերջին տեղեկագիրը կը ցուցնէր 2000 անդամներ՝ միայն Ամերիկայի մէջ, իսկ Ամերիկայէն դուրս՝ 3800: Ինչ որ կը նշանակէ 148 մասնաճիւղեր, 5800 անդամներով:

Իսկ այս՝ անցեալ տարուան հաշիւն է: Անկէ ի վեր տեղի ունեցած են նոր յաւելումներ, թէ՛ մասնաճիւղերու եւ թէ անդամներու:

Ամերիկայի կեդրոնը տարին միջին հաշուով կ'արտադրէ 10—12,000 տոլար, որուն մեծագոյն մասը կը գործածուի կարօտ գաղութներու մէջ:

Ֆրանսայի Շրջ. վարչութիւնը՝ իր 15 մասնաճիւղերով եւ 600 անդամներով 1. Ծաղկոցներ կը պահէ Ալֆորվիլի (Փարիզ), Վիէնի, Կրընոպլի եւ Սէնթ Էթիէնի մէջ. — 2. Անցեալ տարի հանդէս մը կազմակերպելով Մարսէյլի մէջ, մօտ 10,000 ֆրանք հասոյթ ունեցաւ եւ յանձնեց «Քոնսէփսիոն» հիւանդանոցին, իբրեւ երախտագիտութեան ցոյց. — 3. Կ'օգնէ կարօտ հիւծախտաւորներու, մայրերու եւ երախաներու. — 4. Դարմանատուն մը բացած է Իսի–լէ–Մուլինոյի մէջ. — 5. Պարբերաբար կը մասնակցի զանազան հանգանակութեանց, եւն.:

Իր դերը թանկագին է մանաւանդ գաւառի մէջ, զոր «պետական»ը բոլորովին լքած է:

Պուլկարիոյ մէջ, սովորական օգնութիւններէ դուրս, Սօֆիայի մասնաճիւղը կազմակերպած է ձրի սեղանատուն մը, ուրկէ կ'օգտուին 40 չքաւոր աշակերտներ:

Յունաստանի մէջ, բաց ի Զաւարեան վարժարանէն (260—300 աշակերտ), որուն հոգատարութիւնը ստանձնած է Ամերիկայի կեդրոնը (տարեկան 6—700 տոլար), դպրոցներ կամ աշակերտներ կը պահուին միայն Կ. Խաչին աջակցութեամբ:

Եգիպտոսի մասնաճիւղը թանկագին օժանդակ մը եղած է Միջագետքի համար:

Սուրիոյ մէջ, ոչ միայն գիւղական դպրոցները իրենց գոյութիւնը կը պարտին Կ. Խաչին, այլ եւ անոր ապաւինած են, բեկորներու ազատագրութեան համար (ինչպէս Միջագետքի մէջ): Դեռ չենք յիշեր Պէյրութի ճեմարանը, եւ դեղի, հագուստի, գրքի, տեսրակի պահանջները:

Ատրպատականի մէջ, «ապօրինի» Կ. Խաչին աջակցութեամբ կը պահուին 25 գիւղական դպրոցներ (Ղարադաղ, Սալմաստ եւ Ուրմիա):

Բայց աւելորդ է խճողել նիւթը:

Մենք ուզեցինք պարզել միայն գլխաւոր ձեռնարկները, չոր ու ցամաք տեղեկութիւններով:

Եթէ հարկ ըլլար օրինակներ յիշել, — թէ ինչպէս համեստ մայրեր ու քոյրեր եւ համեստ աշխատաւորներ գլուխ գլխի կուտան, լումաներ կը հաւաքեն եւ ցաւեր կը դարմանեն, — հարկ պիտի ըլլար ՅԱՌԱՋի թիւ մը յատկացնել:

Եւ ցաւեր կան որոնց մասին գաղափար չպիտի կրնայ կազմել «հայկական Փարիզը», մինչեւ որ աչքով չտեսնէ . . .

Վէրքը շատ խոր է եւ ճակատը աւելի լայն քան կրնանք երեւակայել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԻՆ ՎՐԱՅ

Բուռն շրջաբերական մը Անգլիոյ դէմ

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է գերագոյն ատեանին առջեւ դատել անգլիացի ճարտարագէտները, փոխանակ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակելու:

Մարտ 26ին, կառավարութիւնը հրամայեց ճարտարագործական շրջաններու իշխանութեանց՝ «հոգեբանօրէն» պատրաստել զանգուածները՝ յառաջիկայ դատավարութեան առթիւ: Ամբաստանեալները, անգլիացի թէ ռուս, պիտի դատուին իբրեւ խափանարարներ: Իշխանութեանց ուղղուած է պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որ կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը չպիտի հանդուրժէ օտար միջամտութեան եւ թէ բոլոր խափանարարները պիտի դատուին, առանց նկատի առնելու իրենց հպատակութիւնը: Յայտարարութիւնը մանաւորապէս կը յիշէ անգլիական հասատութեան պաշտօնեաները, յայտնելով թէ անոր անգլիացի, ինչպէս եւ ռուս պաշտօնեաները չուտով պիտի յանձնուին «դասակարգային դատարան»ին: Այս առթիւ, կը ծաղրէ Անգլիոյ հասատարանից վարիչները եւ մամուլը, «որ չարժման մէջ դրած է քահանաները, սկիտակ պահակներու եւ աւազակարարոյ ընկերութեանց բաժնետէրերուն բոլոր ուժերը, զրպարտելու համար խորհրդային իշխանութիւնը եւ օգնելու որ յանցաւորները խուսափին օրէնքէն, մինչդեռ իրողութիւն է որ խափանարարներու կազմակերպուած հրոսախումբ մը փորձած է կամալուծել խորհրդային իշխանութեան շինարարական ճիգերը: Անգլիոյ պինդգլուխները ինչո՞ւ չեն զսպեր իրենք զիրենք, երբ Չեկան երեւան հանեց դաւադրութիւնը, եւ համբերութեամբ չեն սպասեր քննութեանց արդիւնքին եւ խորհրդային դատարանի վճիռին: Այս պարոնները կը վախնային հրապարակային դատավարութենէ եւ հետեւաբար փորձեցին անգլիացի քաղաքացիները դատել ռուս չարագործներու հրոսախումբէն եւ անպատիժ ազատել զանոնք այնպիսի ոճիրներու համար որոնք երեւան հանուած են, փաստերով եւ բանտարկեալներուն իսկ խոստովանութիւններով: Ապահովաբար պինդգլուխները գերագնահատած են իրենց ուժերը, մոռնալով թէ Խ. Միութիւնը անկախ երկիր մըն է եւ թէ խորհրդային սահմաններուն մէջ եղած ամէն մարդ պէտք է ենթարկուի խորհրդային իշխանութեան, ի՛նչ հպատակութիւն ալ ունենայ: Անգլիոյ պինդգլուխ մամուլը տաժանելի կը գտնէ համակերպիլ այս անհաճոյ իրողութեան եւ չուզեր ըմբռնել թէ անգլիական հպատակներ կրնան դատուիլ Խորհուրդներու դասակարգային ատեանին կողմէ»:

«Պրաւդա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ խմբագրական մը գրելով, իր կարգին չանթեր կը տեղայ Մեծն Բրիտանիոյ եւ անգլիական մամուլին դէմ:

Ամբաստանեալներուն դատը տեղի պիտի ունենայ համաձայն 1923ի պատժական օրէնքին: Գլխաւոր ամբաստանութիւնները հիմնուած են 1927ի օրէնքին վրայ, որուն տրամադրութեամբ յանցանքին պատիժը մահ է: Կարելի է վճիռը փոխել, գրաւելով ամբաստանեալին բոլոր գոյքերը եւ մշտնջենապէս աքսորելով Խորհրդային Միութենէն կամ առ նուազն երեք տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտելով: Վերջին պարագային ալ բոլոր ստացուածքը կը գրաւուի:

⁂ Խորհրդային թերթերը նոր դաւադրութեան մը պատմութիւնը կը հաղորդեն: Դաւադրութեան կեդրոնն է Նիժնի Նովկորոտ, որ այժմ կը կոչուի Կորքի:

Համաձայն հրատարակուած պատմութեան, Նովոյէսորմովոյի ճարտարագէտները փորձած են փճացնել մեքենաներ եւ գործարաններու կազմածներ: Արդէն իսկ ձերբակալուած են խումբ մը տնօրէններ եւ ճարտարագէտներ: Պլատակով, Ծանր Ճարտարարուեստներու փոխ–գործավարը, այս առթիւ ծանոյց թէ ամբաստանեալները շուտով պիտի դատուին եւ թէ կառավարութիւնը որոշած է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել բոլոր անոնց դէմ որ անհոգութիւն կ'ընեն կամ կը փճացնեն մեքենաները:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէ թէ՝ վերջին չորս տարիներու ընթացքին 1,500,000,000 ոսկի ռուբլի արժողութեամբ մեքենայ եկած է, ներածուած է, բայց տիրող անհոգութեան հետեւանքով, կարեւոր մաս մը անպէտ դարձած է այլ եւս: Բարդ եւ նուրբ մեքենաներ բաց օդին տակ ձգուած են երկար ատեն:

⁂ Անգլիական ելեկտրական հաստատութեան բուն անգլիացի ճարտարագէտներէն զատ, ձերբակալուած են ինը Ռուսեր, որոնց հինգը կիներ են: Ձերբակալուած են նաեւ ուրիշ քսան Ռուսեր, որոնք կապ չունին անգլիական ընկերութեան հետ:

«Թայմզ» կը պաշտպանէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը

Փարիզի ազգայնական թերթերը դառնութեամբ գիտել կուտան թէ՝ ծանրագլուխ «Թայմզ»ն ալ սկսեր է պաշտպանել դաշնագիրներու վերաքննութեան տեսակէտը, կանգնելով Մաքտոնըլտի կողքին:

Արդարեւ, Լոնտոնի պահպանողական օրկանը մարտ 27ի իր առաջին խմբագրականը նուիրած է այս հարցին, «Խաղաղ վերաքննութիւն» խորագրին տակ: Այդ խմբագրականով, որ կ'ըսեն թէ նոյն ինքն վարչապետին կողմէ ներշնչուած է, «Թայմզ» Ֆրանսայի վրայ կը նետէ գալիք անախորժութեանց պատասխանատուութիւնը: Դիտել կուտայ թէ, հիմա որ պաշտօնապէս մէջտեղ դրուած է վերաքննութեան խնդիրը, մեծ դժբախտութիւն պիտի ըլլայ Եւրոպայի համար, եթէ գործնական ելքի մը չյանգի: «Եւրոպայի անհանդստութեան յարատեւ աճումը վերջին երկու–երեք տարիներու ընթացքին՝ ստիպողական կը դարձնէ վերլուծել անհանդստութեան պատճառները եւ զանոնք բուժելու փորձ մը կատարել: Վայրկեանը պատեհ է այն իմաստով որ նոր յապաղում մը կրնայ աւելի դժուարացնել խաղաղ դարմանումը»:

Անգլ. թերթին կարծիքով, Շթրէզէմանի եւ Պրիւնինկի չափաւոր կառավարութիւնները եթէ կորսնցուցին իրենց հեղինակութիւնը, պատճառը այն է որ գոհացում չստացան Ֆրանսայէն: Գերման քաղաքականութիւնը ուրիշ հետեւանք չպիտի ունենայ, եթէ ոչ աւելի կատաղի ազգայնական մը բերել իշխանութեան գլուխ: Այս առթիւ «Թայմզ» կը գնահատէ Հիթլէրի չափաւոր լեզուն եւ դիտել կուտայ թէ Փոքր Համաձայնութեան բողոքը աւելի ձեւական է քան իրական:

ՀԱՄԵՍՏ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ԼՈՒՄԱՆ

—·—

...խմբագիր

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 23 մարտ.— Հակառակ տիրող տագնապին մեր ջերմ փափաքը եղաւ ձեր կոչին պատասխանել, կրնատեալ օրավարձերով աշխատողներու եւ նոյնիսկ անգործներու մէջ հանգանակութիւն մը ընելով, հազիւ կաթիլ մը ջուր բերել Պէյրութի հրկիզեալներու ծով կարօտութեան:

Այս առթիւ կը խնդրուի որ հանէք ներփակ ցուցակը նոյնութեամբ հրատարակել ձեր պատուական օրաթերթին մէջ:

Փոստի չէքով կը ստանաք ներփակ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—·—

24րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Փոն տ'Օպնայի գումարը ·····	350
Մարտ 28ի գումարը	6797
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	7147

(350) երեք հարիւր յիսուն ֆրանքը:

Ե. Յովհաննէսեան, Ա. Դաւիթեան, Լ. Կարապետեան (երեքն ալ՝ կիներ):

Իբրեւ եզրակացութիւն, «Թայմզ» առանց վերապահութեան կը թելադրէ չձգձգել դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը եւ որպէս զի վիճաբանութիւնները չճապաղին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, կը յանձնարարէ նախնական համաձայնութիւն մը գոյացնել չորս մեծ պետութեանց, — Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, «սահմանելու համար վիճաբանութեանց ասպարէզը»:

«Էքօ տը Փարի» հաղորդելով այս լուրը, կը գրէ թէ միեւնոյն ատեն մութ խաղեր կը փորձուին, մեկուսացնելու համար Լեհաստանը: Այսպէս, Լոնտոնէն հասկցուցած են թէ կարելի է որ եւ է ձեւով չորսերու խորհրդակցութեան հրաւիրել Փոքր Համաձայնութիւնը. իսկ Լեհաստանի մասին խօսք չկայ: Առայժմ յետաձգուած է Հիթլէրի այցելութիւնը դէպ ի Հռոմ. բայց հաւանական է որ Մաքտոնըլտ եւ Մուսոլինի նորէն տեսակցին: Կը խօսուի նաեւ Հիթլէրի եւ Մաքտոնըլտի տեսակցութեան մասին:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ՝ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ 300 ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ երկուշաբթի օր դղրդագին ցոյցեր կատարուեցան մասնաւորապէս Մ. Նահանգներուն մէջ, Գերմանիոյ հակահրէական հալածանքներուն առթիւ: Ամենամեծ միթինկը տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, իսկ ցոյցերուն մասնակցեցան ուրիշ 300 քաղաքներու Հրեաները: Նիւ Եորքի մէջ բազմութիւնը այն աստիճան խռնուած էր որ, հարկ եղաւ երկու յաւելուածական միթինկներ գումարել: Ճառեր խօսեցան երկու ծերակուտականներ, եպիսկոպոս Մէնինկ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը եւ ուրիշներ:

Գերմանիան նոր խստութիւններով կը պատասխանէ ցոյցերուն

Այս ցոյցերուն հետեւանքով, վարչապետ Հիթլէր տեսակցութիւն մը ունեցաւ պրոպականտի նախարարին՝ Կէօպէլսի հետ: Որոշուեցաւ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել, հակազդելու համար այն պայքարին որ կը մղուի մանաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ, ընդդէմ Գերմանիոյ ազգային կառավարութեան եւ ի վնաս գերման վաճառականութեան: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ կառավարութիւնը փոխադարձաբար պոյքոթի պիտի ենթարկէ հրեայ բժիշկները եւ փաստաբանները, եւ պիտի հրամայէ հարիւրին մէկէն աւելի չօգտագործել զանոնք: Նոյն խստութեան պիտի ենթարկուին նաեւ հրեայ ուսանողները: Պիտի կազմակերպուի վիթխարի պրոպականտ մը՝ հրէական գործունէութեան դէմ: Հրապարակային ժողովներ պիտի գումարուին, մէջտեղ դնելով ամբողջ հրէական խնդիրը եւ կազմակերպելով ծաւալուն խաչակրութիւն մը ամբողջ երկրին մէջ:

Գերմանիոյ վաճառականները ծանրապէս վնասուած ըլլալով մղուած պայքարէն, արտօնութիւն խնդրեցին իրենց կարգին պոյքոթ հռչակելու հրէական վաճառատուններու դէմ:

Կիսապաշտօնական զեկոյցէ մը կը հետեւի թէ՝ եթէ Անգլիա, Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ չարգիլեն հակագերման ցոյցերը, ազգայնական Գերմանիան ալ պիտի դիմէ փոխվրէժի, սաստկացնելով հակահրէական շարժումը:

⁂ Հռչակաւոր գիտնական Այնշթայն, որ Պրիւսէլ պիտի հաստատուի, իր գայրոյթը յայտնեց հակահրէական ցոյցերուն առթիւ: Գերմանական թերթերը արձանագրելով իր յայտարարութիւնը, կը ծաղրեն հրէածին գիտնականը:

⁂ Պավարիոյ դատական նախարարը որոշեց բոլոր պատժական եւ կարգապահական դատարաններէն վտարել հրեայ դատաւորները: Հրեայ փաստաբաններուն հանդէպ ալ նոյն արգելքը դրուած է: Բացառութիւն պիտի ըլլայ առկախ մնացած դատերու համար:

Միւնիխի քաղաքապետը ժողովի մը մէջ յայտարարեց թէ այսուհետեւ քաղաքապետութիւնը ո'ր եւ է ապսպրանք չպիտի տայ հրեայ կամ «մարքսեան» տուներու: Իսկ դպրոցներու վերատեսուչը յայտնեց թէ յառաջիկայ տարեշրջանէն «ո եւ է հրեայ մանուկի թոյլ չպիտի տրուի քրիստոնեայ դպրոցներ յաճախել», եւ թէ հրեայ բժիշկները այլ եւս չպիտի կրնան մօտենալ գերման մանուկներու:

«Թուրքիոյ նիւթական վիճակը յուսահատական է»

«Լա Ռէփիւպլիք Անչէնէ», Թուրք ընդդիմադիրներուն Փարիզի օրկանը, որ վերսկսած է հրատարակուիլ, իր վերջին թիւին մէջ հրատարակած է «Թուրք գիւղացիական–ռամկավար կուսակցութեան» մէկ զեկոյցը (20 մարտ):

Այդ զեկոյցին մէջ կը կարդանք.

— «Կուսակցութիւնը, խորապէս ուսումնասիրելով Ըսմէթ փաշայի կառավարութեան կողմէ հրատարակուած ելմտացոյցը, յուսահատական կը գտնէ Թուրքիոյ ելմտական վիճակը: Գործին քաջածանօթ անձեր, որոնք անդամ են կուսակցութեան, որոշած են պատրաստել եւ հրատարակել սեւ գիրք մը, մանրամասնօրէն շօշափելով այս խնդիրը: Այս հրատարակութենէն օրինակ մը պիտի յանձնուի պետութեանց դահլիճներուն, որպէս զի նկատի ունենան, երբ քէմալական իշխանութիւնը ելմտական աջակցութիւն խնդրէ: Այդ առթիւ, պիտի հաղորդուի թէ՝ թուրք ազգը որ եւ է պարագայի մէջ չպիտի ճանչնայ ապօրէն եւ կամայական իշխանութեան մը կողմէ ապօրինաբար ստանձնուած յանձնառութիւններ»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԱԼ Կ'ԵՓԻ...

Հիթլէրի խորհրդանշանը, « կամմառը » կամ « բեկեալ խաչ », Աւստրիոյ մէջ ալ խոր տպաւորութիւն գործած է: Իբրեւ պարտուած եւ ջախջախուած, այս երկիրն ալ տարիներէ ի վեր կը գալարուի, կ'եռայ ինքն իր մէջ: Ելքը անորոշ է տակաւին, բայց ինչ որ տեղի կ'ունենայ ներկայիս, խորապէս լարած է քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը:

Երէկ՝ « Անշլուս »ը, Գերմանիոյ հետ միացման ձեռնարկն էր որ մտահոգութիւն կը պատճառէր: Այսօր Աւստրիան մտած է նոր փուլի մը մէջ: Հետզհետէ կը ջնջուին սահմանադրական ազատութիւնները, խորհրդարանը փակուած է անպայման ժամանակով, եւ օրուան իշխանութիւնը կը ձգտի միահեծան տիրակալութեան, կաշկանդելով ձախակողմեան, մասնաւորապէս ընկերվարական տարրերը որոնք շատ զօրաւոր են:

×

Աւստրիան ունի 83,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ վեց միլիոն բնակիչ: Երբ կայսրութիւն էր Հունգարիոյ հետ, բնակիչներու թիւը կը հաշուէին 56 միլիոն: Իր պարտութիւնը ոչ միայն կրճատեց սահմանները, այլ եւ ցամքեցուց հարստութեան աղբիւրները, եւ տարիներէ ի վեր փոխառութիւններով եւ Ազգերու Դաշնակցութեան երաշխաւորութեան շնորհիւ է որ կանգուն կը մնայ: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր, հպարտ Աւստրիան չկրցաւ համակերպիլ իր ճակատագրին, եւ պարբերաբար ջղաձգութիւններ կ'ունենայ: Տագնապը թէ հոգեկան է եւ թէ նիւթական: Դժգոհութեան արտայայտիչներն են քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնք ճակատագրական պայքարի մը բռնուած են այս միջոցին: Այդ կուսակցութիւններուն գլխաւորներն են. —

1— Ընկերվարականները, որ կը ներկայացնեն բանուոր դասակարգը եւ ընտրողներու հարիւրին 44ը: Անոնք համաձայն են որ Աւստրիան միանայ հանրապետական եւ ժողովրդավար Գերմանիոյ:

2— Քրիստոնեայ ընկերվարականները, որ կը ներկայացնեն գիւղացիները, մանր սեփականատէրները, մանր քաղքենիները, կը յարգեն կղերը, եւ իրենց հետ ունին ընտրողներու մեծ թիւ մը, հարիւրին 30: Անոնք բաժնուած են երկու հոսանքի. մէկ մասը կուսակից է անկախութեան, միւս մասը դեռ երէկ յարմար կը նկատէր միանալ կաթոլիկ Պաւարիոյ հետ:

3— Կարգ մը մանր կուսակցութիւններ, որոնք սահմանուած են անհետանալու, բայց տակաւին գոյութիւն ունին Երեսփ. Ժողովին մէջ: Այս դասակարգին կը պատկանին « Հայմվէրէն »ները կամ հայրենասէրները, որոնք ջերմ կուսակից են Ֆաշականութեան: Կան ալ որ կը նախընտրեն կազմել դանուբեան պետութեանց միութիւն մը. այսինքն վերահաստատել միապետութիւնը:

4— Նոր կուսակցութիւն մը, որ տարերային ուժ մը կը ներկայացնէ եւ սակայն չունի ներկայացուցիչ՝ Երեսփոխանական Ժողովին մէջ, ընտրութեանց ատեն կազմուած չըլլալով: Հաւանական է որ մեծամասնութիւն շահի նոր ընտրութեանց մէջ: Աւստրիոյ « Նացի »ներուն (Հիթլէրական) հոսանքն է այս: Իր համբաւն ու հաւատքը կը պարտի Հիթլէրի յաղթանակին: Մոլեգնօրէն հակառակ է հրէականութեան եւ ընկերվարութեան: Կ'ուզէ որ Աւստրիան Գերմանիոյ միանայ բեկեալ խաչի հովանաւորութեան տակ:

Ինչպէս ըսինք, այս նոր կուսակցութիւնը երեսփոխան չունի տակաւին, բայց Երեսփ. Ժողովը բաժնուած է երկուքի: Քրիստոնեայ ընկերվարականները, վերջին տագնապներուն առթիւ, դիրք փոխելով, մէկ ձայնի առաւելութիւն մը ստացան, որուն շնորհիւ իշխանութեան գլուխ կը մնայ վարչապետ Տոլֆուս: Այս խախուտ կացութիւնը թոյլ չի տար օրինապէս կառավարել. ուստի վարչապետը դիմեց դիկտատուրայի: Երեսփ. Ժողովին նախագահը եւ երկու դեր-նախագահները հրաժարեցան, ուժգնօրէն բողոքելով կառավարութեան կամայականութեանց դէմ: Վարչապետին ուզածն ալ այս էր: Սահմանադրութիւնը նախատեսած չըլլալով երրորդ անդամի նախագահութիւն եւ կարելի չըլլալով Երեսփ. Ժողովը գումարել առանց իր նախագահին, Ժողովը ինքնին յետաձգուած կ'ըլլար ծուազատկին:

Այսպիսով շնորհիւ, Տոլֆուս դարձաւ դիկտատոր: Երկու շաբաթ առաջ, հրաժարեալ նախագահները փորձեցին նիստի հրաւիրել ժողովը, բայց կառավարութիւնը ապօրէն հռչակելով այդ փորձը, ոստիկանական հսկողութեան տակ առաւ խորհրդարանը: Եւ ժողովականները — ընկերվարական — ստիպուեցան քաշուիլ, «կեցցէ՜ հանրապետութիւնը» գոչելով:

Փարիզեան թերթի մը թղթակիցը, պրպտումներ կատարելով այս մասին, գիտել կու տայ թէ Աւստրիան հիւանդ է եւ ջղագրգիռ: Եւ, ամէն միջոցի կը դիմէ, հիւանդութենէն ազատելու համար: Մինչեւ հիմա՝ ներշնչման աղբիւր մըն էր Մուսոլինին: Այժմ աւստրիացի Հիթլէրը տէր եւ տիրական դարձած ըլլալով Գերմանիոյ, աւելի մեծ ոգեւորութիւն կը պատճառէ: Ուրիշ դասակարգ մըն ալ միապետութեան վերահաստատումը կ'երազէ, նախկին գերդաստանէն մնացած իշխանի մը դահակալութեան տակ:

Մէկ խօսքով, Աւստրիան ալ բռնուած է ծանր երկունքէ մը:

Մինչ այս մինչ այն, օրուան կառավարութիւնը կը շարունակէ որ բացառիկ օրէնքներ հաստատել, ծանր հարուած տալով ընկերվարականներուն: Համալսարանն անգամ վարակուած է հիթլէրականութեամբ: Ազգայնական տարրերը կ'ուզեն վրէժ լուծել ընկերվարականներէն, որոնք տարիներէ ի վեր տիրաբար կը վարեն Վիեննան, եւ աշխատաւորական բազմաթիւ օրէնքներ հաստատած են:

Հանրապետութեան հաստատումէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Աւստրիոյ մէջ իշխանութիւն մը իր երկիրը կը կառավարէ առանց խորհրդարանի: Մինչեւ հիմա, դահլիճները հազիւ կը յաջողէին տկար մեծամասնութիւն մը ապահովել, կռթնելով ընկերվարականներուն: Տոլֆուսի կառավարութիւնը իր ուժը կ'առնէ քրիստոնեայ ընկերվարականներէն եւ ազգայնական կուսակցութիւններէն:

Կացութիւնը փափուկ է մանաւանդ անոր համար որ, հարիւրաւոր հիթլէրական գործիչներ կը գտնուին Աւստրիոյ մէջ, եւ վարդագոյն յոյսեր կը ներշնչեն յուսաբեկ ժողովուրդին:

Այս կացութեան առջեւ, ձախակողմեան հոսանքներն ալ անգործ չեն մնար: Անոնց վարիչները կը յայտարարէին, դեռ քանի մը օր առաջ.

— Մեր պահակախումբերը կազմակերպուած են դիմադրելու համար յետաշրջական տարրերուն: Մենք չենք ուզեր որ խանգարուի ներքին խաղաղութիւնը. բայց եթէ քաղաքացիական պատերազմ պարտադրեն մեզի, մենք պատրաստ ենք դիմադրելու եւ կռուելու: 1931ին Ֆաշական ելոյթ մը ձախողեցաւ, շնորհիւ մեր զինեալ ուժերուն: Մենք կը սպասենք զէն ի ձեռին:

Կը հետեւի թէ՝ Աւստրիոյ ընկերվարականները վճռապէս պիտի պաշտպանեն հանրապետութիւնը: Այս տեսակէտով, առաւելութիւններ ունին Գերմանիոյ ընկերվարականներուն վրայ: Աւստրիոյ ընկերվարականները երբեք պառակտում ունեցած չեն, իսկ համայնավարութիւնը գրեթէ անգոյ է: Հակառակ Մոսկուայի ջանքերուն, համայնավարները չյաջողեցան պառակտել Աւստրիոյ աշխատաւորները, ոչ քաղաքական, ոչ ալ արհեստակցական գետնի վրայ: Ասկէ զատ, երկար ատենէ ի վեր Աւստրիոյ ընկերվարականները նախատեսած էին պէտքը՝ պաշտպանելու հանրապետութիւնը ոչ միայն խաղաղ միջոցներով, այլեւ զինու զօրութեամբ: Այդ առաջադրութեամբ ալ, կազմակերպած են զինուորական ուժ մը որ կրնայ դիմադրել Ֆաշական կազմակերպութեանց, նոյնիսկ պետական ոստիկանութեան եւ զօրքին: « Շուցպունտ »ը իսկապէս քաղաքապահ բանակ մըն է (Միլիս), լաւ մարզուած եւ սպառազինուած: Ու վերջապէս, Աւստրիոյ ընկերվարականները օգտուած են Գերմանիոյ փորձէն: Անոնք շատ լաւ գիտեն որ՝ միջին ճամբան վերջնական պարտութեան կ'առաջնորդէ: Հետեւաբար, կը նախընտրեն ի հարկին վտանգել ամէն բան եւ ընդունիլ վճռական ճակատամարտը, եթէ նոյնիսկ յաջողութիւնն ապահովուած չըլլայ:

Միայն թէ՝ աննպաստ պայմաններ ալ պակաս չեն: Աւստրիոյ ընկերվարականները շատ զօրաւոր են Վիեննայի մէջ, եւ կարեւոր ուժեր ունին նաեւ ճարտարարուեստական գլխաւոր կեդրոններու մէջ: Բայց, տկար են հողագործական շրջաններու մէջ: Եթէ քաղաքացիական պատերազմ մը շատ երկար տեւէ, մեծ վտանգ կը սպառնայ Վիեննայի, որ կրնայ պաշարուիլ եւ սնունդէ զրկուիլ:

ՇԱՐՄԱՂ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

— :•: —

ԽՄԲ. — Հատուած մը՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի նոր գիրքէն՝ « Երգիծական », որ լոյս տեսաւ երէկ:

Հայ ծնած ըլլալուս համար շատ եմ լսած դամբանականներ: Եւ առանց ազգայնամոլութեան կուզամ յայտարարել որ Հայերս գերազանց, անմրցելի դամբանախօսներ ենք: Լսած եմ դամբանականներ որոնք դիակի մը բոլոր մասնայատկութիւնները ունէին: Ու դամբանականներ որոնք կրցած են մահուան գերագոյն գաղափարը գետեղել հոգիներու մէջ: Ու դամբանախօսներ, որոնք նոյնացած են մահուան հետ ու ըստ այնմ վարուած հանդիսականներուն հետ: Եւ տակաւին խանդավառօրէն մխիթարող դամբանախօսներ, որոնք փառաբանած են մահն ու մեռեալը, ողջերուն սրտին մէջ մեռնելու անհուն փափաք մը ստեղծելով:

Եւ սակայն այս բոլոր դամբանախօսները կ'անշքանան, կը կորսուին Արջունի սրբազանին քով:

Դժբախտաբար երեք դամբանական միայն լսած եմ իրմէ: Կուտամ երեքն ալ նոյնութեամբ:

Առաջին.

— Տիար Թէոդորոս Օհանօղլուեան իր ամբողջ կենաց ընթացքին եղած է օրինակելի բարերար մը:

Գուցէ շատեր զարմանան այս յայտարարութեանս համար, քանզի հանգուցեալը ճանչցուած է այլ կերպիւ: Վասն զի իր բարերարութիւնները մնացած են անծանօթ: Վասն զի ան կը բարեգործէր գաղտնօրէն: Ես մասնաւորապէս պրպտելով իր բարձր կենցաղը՝ զմայլանքին հիացմամբ տեսայ որ Տիար Թէոդորոս Օհանօղլուեանը քրիստոնէաբար, համեստօրէն այլ սակայն լիարուն առատաձեռնութեամբ սատարած է հայ մանկանց կրթութեան, հայ եկեղեցեաց պայծառութեան, հայ վանուց բարգաւաճման, հայ մամլոյ առաջացման: Եւ տակաւին հարիւրաւոր աղքատիկ ընտանիքներ իրմէ ստացած են կանոնաւորապէս ամսական նպաստի կարեւոր գումարներ:

Տիար Թէոդորոս Օհանօղլուեան ճիշդ Քրիստոսի ուզած, նախընտրած բարերարն էր: Երբոր անոր աջ ձեռքը կու տար՝ ձախ ձեռքը չէր իմանար: Երբոր ձախ ձեռքով կու տար՝ աջ ձեռքը չէր իմանար:

Ա՛խ, ողբացեալ պարոն Թէոդորոս Օհանօղլուեան, ա՛խ ... : Ամբողջ երկրագունդիս վրայ քանի հոգի կարելի է համրել իրեն նման: Ան կու տա՛ր, կու տա՛ր, եւ կու տա՛ր: Սակայն ո՛չ ոք գիտէր թէ ան կու տա՛ր, կու տա՛ր, կու տա՛ր: Ան չունէր բարերարի փառք ու համբաւ: Ընդհակառակն ամէն ոք Տիար Թէոդորոսը նկատած էր իբրեւ կծծի, անգութ, ագահ ու չար անձնաւորութիւն մը:

Օ՛, ա՛խ ... : Մինչդեռ մեծ ոգի Թէոդորոսը, սուրբ անձ, ազնիւ մարդ, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին բարերարութիւն է ըրած միմիայն:

Եթէ իրեն դիմողները բոլորն ալ վռնտած է, պատճառը ա՛ն էր որ չէր ուզեր բարերար հռչակուիլ եւ պատուել:

Այո՛, նա կը վռնտէր եւ սակայն միւս կողմէ ուրիշ հարուստ Հայու մը միջոցաւ գումար մը կը հասցնէր վռնտարեալ անձին: Եւ այսպէս ուրիշներ էին, ուրիշ հարուստներ, որ իր շնորհիւ կը համարուէին բարեսիրտ, բարերար:

Ա՛խ, Թէոդորոս, անզուգական բարերար, ջերմ հայրենասէր, հաւատացեալ քրիստոնեայ, հայ մամլոյ բարեկամ եւ ընտանիքի թօշնողի անդամ:

Քու հոգիդ անշուշտ բազմած է երկնքի գոգը, հրեշտակաց գիրկը: Գգուանաց եւ փայփայանաց մէջ եւ լուսոյ վրայ:

Ա՛խ, սգակիր հանդիսականք, ա՛խ, երէկ գիշեր երազիս մէջ տեսայ Տիար Թէոդորոսը: Ան ինձ յանձնարարեց 15,000 ֆրանքի ընկալագրով մը դիմել իր ժառանգորդաց: Ան փափաքեցաւ որ այդքան մը գումար տրամադրուի եկեղեցւոյս պաշտօնէութեան:

Ես խիստ զգածուած, ա՛խ ..., հանգուցեալին յետ մահու այս խիստ գովելի եւ օրինակելի գաղափարէն՝ կը գործադրեմ իր կամքը, միմիայն չխռովելու համար իր յաւիտենական հանգիստը: Ամէն:

Երկրորդ.

Ողբացեալ Թէոդիկի դագաղին վրայ հակելով եւ յոյժ յուզումնահեղձ կականով ու լալագին շեշտերով՝ դամբանախօսեց.

— Ա՛խ ... ա՛խ ...

Վա՛խ եմ ըսեր Թէոդիկիս...

Աղուոր Թէոդիկս, ախուչ տղաս ...

Աս ի՞նչ ըրիր դուն ... հասնեցա՞ր ըրածիդ ...

Ասանկ բան կ'ըլլայ միթէ ...

Վայլում առա՞ւ աս ըրածդ ...

Եւ յանկարծակի ... առանց մնաք բարեաւ մը ըսելու, քնտածի նման ...

Մե՜ղք ... մե՜ղք ...

Թէոդիկ, Թէոդիկ ... զաւակս, ըսէ՛ ինծի, ըսէ՛, ինչո՞ւ մեռար...

Ա՛խ Թէոդիկս, աննման զաւակս, աշխատասէր, ողորմած, բարեսիրտ ու մէկ հատիկ մանչս, արեւս ...

Աս եղա՞ւ, վայլե՞ց, ճղիկ ճղիկ կոտրտիմ ...

Ինչո՞ւ մեռար, օղուլս, փաշա Թէոդիկս ...

Աս ի՞նչ ըրիր, եավրուս, ջանս ջիկարս ...

Թէոդիկ, Թէոդիկ ... Ա՛խ, Թէոդիկը ...

Ա՛խ, ըսեմ, ա՛խ ...

Թէոդիկը ...

Թէ ... Թէո ... դիկը ... Թէ ... Թո ... Թի ... Թա ...

Չէ՛, չէ՛, ա՛լ չեմ կրնար շարունակել ...

Հի՛, հի՛, հի՛, հիո՛ւր ... ո՛ւր ... « չուօօօ՛ր » ...

Ուշադիր ընթերցողը պիտի դիտէ որ հակառակ իր յուզումներուն Արջունի սրբազան տեղւոյն համաձայն ոճ եւ լեզու կը փոխէ: Ասիկա իր մտքի հաստատութիւններէն մին է:

Երրորդ.

Դերասան Սարիմ Մաքսուտեանի մայրիկը մեռած էր: Սրբազանը արտասանեց իր գլուխ դամբանականներէն մին.

— Ա՛խ ... ա՛խ ...

Մահը ...

Ահաւասիկ դագաղ մը եւս մեր առաջ:

Այո՛, դագաղ մը մեր առաջ: Անոր նայելով յիշատակ մը կ'ունենամ: Մեռեալին նայելով յիշատակներէս մին կեանք կ'առնէ: Տարինե՛ր, տարիներ առաջ էր: Շապին – Գարահիսարէն Պոլիս գացած էի: Գասըմփաշա էի: Գասըմփաշայի ղարիպ տէրտէրն էի: Ղարիպ տէրտէրը սիրուած ու յարգուած էր թաղեցի բարեպաշտ տանուտէրներէն: Ղարիպ տէրտէրը մուտք ունէր մեծամեծաց յարկերէն ներս: Հէ՜յ, Գասըմփաշա: Կը յիշեմ Նուրեանները, Մալխասեանները, Ալթունեանները, Ջիմչեանները, Ցովակիմեանները, Ունճեանները, Մալքզեանները: Մեծատուն եւ պատուական, պատուական ընտանիքներ: Օրհնեալ, բարեգութ, հիւրընկալ գերդաստաններ: Սրտերնին բաց, սեղաննին բաց, քսակնին բաց: Ա՛հ, շատ էին բարեկամները ղարիպ տէրտէրին: Ղարիպ տէրտէրը նման չէր միւս ղարիպ տէրտէրներուն: Ան սիրուած էր, գնահատուած: Եւ այսպէս շատ օրեր ղարիպ տէրտէրը կ'ըլլար հայ մեծատանց քով:

Օր մը, Մաքսուտեաններու տան մէջ իմացայ որ Շապին – Գարահիսարէն վեց հատ հայորդիներ Պոլիս են բերուած, մահուան վճիռով:

Ա՛խ, ըսի, ա՛խ ... :

Վեց հատ կտրիճներ, հայրենասէր, քաջ, բարեպաշտ, վեց հատ կանանչ արեւներ որոնք պիտի կախուէին կամուրջին երկու գլուխները: Երեքը Ղալաթիոյ կողմը, ա՛խ ... : Միւս երեքն ալ Պոլսոյ կողմը, վա՛խ ... : Ղարիպ տէրտէրին սիրտը վեր ելաւ: Մտածեցի, չափեցի, ձեւեցի եւ լացի:

Դարման մը, ա՛խ, մէկ դարման ...

Մաքսուտեան էֆէնտիին ոտքերը ինկայ եւ ըսի.

— Հրաշք կ'ուզեմ, վեց կտրիճներուս համար հրաշք մը ...

Այս դագաղին մէջ հանգչող տիկինը Մաքսուտեան էֆէնտիին կինն էր: Իմ վիճակս տեսնելով արտասուեց եւ ըսաւ ամուսնոյն.

— Բան մը ըրէ, ազատէ տղաքը:

Ա՛խ, ի՛նչ քաղցր, հլու հնազանդ եւ քրիստոնեայ կին մըն էր:

Մաքսուտ պէյը ըսաւ.

— Ես բան մը չեմ կրնար ընել դժբախտաբար: Շուտով Սիմոն պէյին գնա: Քեզի երկու տող գիր կու տամ:

Մաքսուտ պէյին նամակը առնելով չխտակ Սիմոն պէյին վրայ վազեցի: Պատմեցի ամէն բան, լացի, աղաչեցի, փէշը բռնեցի:

Շատ յուզուեցաւ Սիմոն պէյը եւ գիս պատրիարքին ղրկեց: Պատրիարքն ալ գիս մտիկ ընելէ վերջ, Եըլտըզ, Սուլթանին դիմեց: Եւ, երկու ժամ վերջ, վերադառնալով ըսաւ ինծի.

— Տէրտէր, ե՛լ տունդ գնա հանգիստ սրտով: Վեց կտրիճներդ ներում ստացան: Ազատուած են:

Ա՛խ, ա՛խ, պատրիարքիս ոտքերը համբուրեցի: Ուրախութենէս սկսայ արտասուել: Դռնապանին ձեռքերը կը սեղմէի: Ըրածս թողածս չէի գիտեր: Պզտիկ բան չէր, վեց արեւներս ազատած էի, փրկա՛ծ: Ղարիպ տէրտէրը երջանիկ էր, գո՜հ էր, ուրա՜խ էր, յուզուած: Ղարիպ տէրտէրը անկից վերջ գիսաւոր աստղի նման հեռացաւ Պոլսոյ արեւոտ երկնակամարին վրայէն: Ի՛նչ օրեր էին, ի՛նչ օրեր ...

Մաքսուտեան տիկնոջ հոգին թող հանգչի խաղաղութեամբ: Ամէն:

Շատ խոր էր այս դամբանականին ձգած տպաւորութիւնը հանդիսական սգակիրներուն վրայ:

Շատեր սկսան յայտնել կարծիքներ: Ահաւասիկ հատընտիր քաղուած մը:

—Եպիսկոպոսին յիշատակները ճոխ են գերեզմանատան մը նման:

— Ի՛նչ զգայնութիւն ... որքա՜ն կուլայ ... Զոր մէկը չէ ... :

— Անձրեւաբեր սրբազան մըն է ... միշտ կ'անձրեւէ Լուսաւիլ քաղաքին վրայ եւ Հայոց եկեղեցիին մէջ ... օրհնութիւն է աս ...

— Բայց եկեղեցիին խոնաւութեան պատճառը ինքն է ... Սէն գետին յորդելուն պատճառը նոյնպէս ... : Եթէ օր մը Նեղոս գետը ցամքի, Տիմոթէոս սրբազան կրնայ փրկել Եգիպտոսը ...

— Կը սխալիս, ան գետի ակ չի կրնար ըլլալ քանզի մէկ կաթիլ արցունք չի թափեր: Անոր արցունքները շատրուանի ջուրի կը նմանին, միշտ մէջը կը հոսին:

— Ամենայն դէպս սուրբ մարդ է: Ես աչքովս տեսայ. դամբանախօսած պահուն եկեղեցիին կամարը բացուեցաւ եւ երկինքէն բու մը իջնելով՝ թառեցաւ սրբազանին վեղարին վրայ:

Շատ դամբանականներ խօսած է Արջունի: Դեռ շատ դամբանականներ կրնայ արտասանել: Դեռ օր մը կրնայ իմ վրաս ալ խօսիլ:

Իր բարութեան եւ անյիշաչարութեան վրայ վստահ եմ:

Շատ հաւանաբար այսպէս դամբանախօսէ իմ վրաս.

— Թէեւ ան գիս շատ քաշքշեց, աւելի պակաս բաներ ըսաւ եւ սակայն ես կը ներեմ իրեն: Թողութիւն կը շնորհեմ, աղօթելով եւ խնդրելով որ մեր տէր Աստուածն ալ ներէ իրեն: Թող արժանի ըլլայ արքայութեան եւ մեծ ու փոքր Արջէ համաստեղութեանց լուսերուն մէջ լողայ իր հոգին: Աստուծմէ սակայն կը խնդրեմ որ, այս կէս լուսաւորչական եւ կէս կաթոլիկ եւ ամբողջովին հեթանոս գրագէտը քաւարանի շրջանէ մը անցնի: Թող զինքը նետել տայ, սանկ մէկ ամիս մը, գուբի մը մէջ, որ արջերով լեցուն ըլլայ: Ամէն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ԵՐԿԻՐԸ ԵՒ Ժողովուրդին ապագան

—•—

Ֆերղանը, ընդգրկած է ամբողջ Անդրկասպեան երկրամասը: Կասպից ծովի լայնածաւալ տափաստաններից մինչեւ Ալմաթայի, Պամիրի բարձրունքները կը տիրապետեն երեք ցեղեր, որոնք վարում են նստակեաց եւ վաչկատուն կեանք:

Քննենք տեսնենք թէ ընդհանրապէս այդ ժողովուրդները ինչպիսի ձգտումներ ունին: Արդեօք օրէ օր սպասո՞ւմ են միանալու Թրքութեան թէ ոչ:

Այն օրուանից որ Ռուսաստանը գրաւեց Անդրկասպեան երկիրը, մինչեւ օրս բուն ժողովուրդի մասսայի կեանքից շատ քիչ բան է փոխուել:

Ճիշդ է Թուրքմէնը, Ուզբէգը եւ Կիրկիզը, մինչ այն կիսավայրենի.— Բայց խաղաղ կեանք էին անցկացընում: Ցարական լուծի տակ ընկնելուց յետոյ, յառաջդիմութեան ոչ մի նշոյլ:

Ռուսաստանը գրաւելով այդ հսկայ եւ բերրի երկրամասը, կապեց երկաթուղու ցանցերով: Բոլոր քաղաքներում սունկի պէս բուսան մեծ մեծ վաճառատներ, պետական եւ մասնաւոր բանկեր, հսկայ դրամագլխով: Այդ ուղղութեամբ, պետութիւնը ոչ մի ջանք չէր խնայում: Ամէն ներելի եւ աններելի միջոց գործադրում էին որքան կարելի է շատ հում նիւթ դուրս քաշելու: Բայց ամենագլխաւորը եւ ցաւալին այն էր, որ պետութիւնը շատ քիչ էր ուշք դարձնում կրթութեան վրայ: Այդ արդէն նորութիւն չէր, հին ցաւ էր: Ասիական բոլոր հպատակ ժողովուրդների վրայ նոյն միջոցն էին գործադրում, ռուս ցարական սատրապների բիրտ քաղաքականութիւնն էր այդ:

Հողերի ամենալաւը, բերրին, փոխանակ յատկացնելու բնիկ հողազուրկ գիւղացիներին, Ռուսաստանից բերում լցնում էին Ռուս գիւղացիներ: Անցէք Մեծերից, Գալոմնի ստէպ, Բայրամալի եւ այլ վայրեր եւ կը համոզուիք: Այդ բոլորից դուրս, պետութիւնը յայտնապէս թիւ էր տալիս, բոլոր այլասերող տարրերին: Մի խօսքով, իշխանները շատ քիչ հոգածութիւն էր տանում դէպի այդ ժողովուրդը: Ի՞նչ ունի պարծենալու այսօր այդ երկրամասը ցարական Ռուսաստանից, ոչինչ: Նա իր բուն ժողովրդին ոչինչ տուաւ: Միայն արծարծեց նրանց մէջ քէնն ու ոխակալութիւնը:

Այն ինչ չտուաւ երէկ ցարական Ռուսաստանը, չի կարող տալ եւ ներկայ բոլշեւիկեան Ռուսաստանը:

Ամբողջ անդրկասպեան ազգութիւնները,— Թուրքմէններ, Ուզբէկներ, Կիրկիզներ չեն կարող ինքնուրոյն ապրել, կրթուել եւ հասնել անկախ պետութիւնների սահմանին: Այդ անհնարին է: Իսկ «Թուրքեր»ները հեռու են այդ երկրամասի համար բարիք բերել է: Այդ երկրամասին պէտք մի կարող եւ շինարար պետութիւն որ ժողովրդի կարիքը եւ շահը գիտակցօրէն ըմբռնելով, մշակէ երկրամասը, հովանաւորէ եւ կառավարէ:

Շինարար պետութիւն է պէտք: Դեռ Նիկոլայի օրօք տրամադրութիւն կար Ամուդարից մի մեծ ջրանցք բանալ աւելի շատ գետը հոսեցնել ու միացնել անդրկասպեան ծովի հետ, որի համար ծրագրուած էր բաց թողնել երեք միլիոն ռուբլի:

Երբ դուրս էք գալիս Կրասնովոդսկից մինչեւ Չարջոյ, երկու օր ճանապարհ երկաթուղին գնում է մեծամասամբ ամայի անապատով: Ի՞նչ մեծ բարիք կարող էր բերել այդ հսկայ ջրանցքը այդ ժողովրդի համար: Եւ գլխաւորը նաւարկութեամբ կը կապէր այդ երկրամասը իրար հետ: Չարեցին, եւ դեռ երկար ժամանակ չեն անելու, ինչպէս այդ, նոյնպէս այլ վայրերում:

Ի՞նչ օգուտ տուաւ « բասմաչութիւնը» գիւղացիներին որ անոնց արտայայտիչն էր:

Նախ քան « բասմաչութեան » երեւան գալը, գաղտնի համիսլամական պրոպականտա էր տարւում: Յեղափոխութիւնից յետոյ այնտեղ վխտում էին Մուսաւաթականները եւ Կաղմ Թաթարները:

Առաջին բռնկումը եղաւ 1917 մարտին: Ըստ Մուսաւաթականների պահանջի ուղղութեան, այնպէս էր ծրագրուած որ միաժամանակ մարտին ամենուրեք բոլոր մեծ քաղաքներում պէտք պայթէր ապստամբութիւն: Նախ եւրոպական մասի վրայ յարձակումը, Հայերին լուր էին տուել, որ չխառնուեն կռիւին: « Մենք ձեզ հետ գործ չունենք, մեր գործը Ռուսների հետ է »: Բայց այդ դաւը ձախողեցաւ: Ազդանշանին արձագանք տուաւ միայն Կոկանդը, այդ էլ շնորհիւ որ կռողների մեծամասնութիւնը Կովկասցի Թուրքեր, Թաթարներ էին, Ուզբէգներից հաւաքուել էին մի բախտախնդիրներ: Կռուի սկզբին երկու օր Հայերը չմասնակցեցան, նրանք սպանեցին տասը հոգի Մեզրեցիներ:

Արժէ յիշել այդ դէպքը, որ իր ճախօս փաստերով գալիս է ցոյց տալու, թէ տեղւոյն ժողովուրդը, ցանկութեամբ էր զէնք վերցրել:

Բերդի դիմաց մի բակում ապրում էին ութ ընտանիքներ, Մեզրեցի: Կռուի առաջին օրը գալիս են միքանի զինուած Ուզբէգներ, եւ ազդարարում են որ հեռանան, ընտանիքով անցնեն բերդը: Եւ նրանք հեռանում են: Երրորդ օրը մի ուրիշ խումբ է գալիս, նրանք էլ նոյնն են կրկնում, բայց նրանք յամառում եւ մնում են: Եւ յարձակողները գալիս եւ կոտորում են (երկու Տէր Մարկոսեան, Արսէն Ոհանեան, Լեւոն Տէր Զաքարեան եւ ուրիշներ): Ուզբէգները պարտուեցան, Կոկանդի հարուստ հսկայ շուկան թալանեց ու կրակի մատնեց Տաշքենդից եկած մասնակաների կողմից: Պարտուելուց յետոյ փոքրիկ խմբերով, բռնեցին լեռները, վնասելով թէ գիւղացիներին եւ թէ պետութեան: Դրանք են որ կոչում են, « բասմաչ » անունը: Այլ խօսքով « Թալանչի »: Նրանք կռիւ մղեցին մինչեւ 1924 թիւը, յանձնուեցին եւ սպանուեցին: Միայն Ֆօռ Իշմաթը իւրայիններով անցնեց եւ փախաւ Աֆղանիստան:

Այդ ամբողջ կռիւների ընթացքին գիւղացիները հեռու մնացին, բերին բանի տարան, բայց ցին: Անխնայ թալանուեցին ու աւերուեցան հարիւրաւոր գիւղեր: « Բասմաչի »ութիւնը ծնունդ էր ոչ թէ կազմակերպուած միութեան, այլ զանազան բախտախնդիրների: «Բասմաչութիւնը մեծ վնաս տուաւ գիւղացիութեան, ամենուրեք թալանում: Իսկ պատժիչ վաշտերն ալ, լայն իրաւունքներով, գինովցած լի ախորժակով անխնայ թնդանօթի բռնեցին ու աւերեցին բիւրաւոր անմեղ գիւղեր:

Գիւղացին զառն կսկիծով է յիշում այդ բասմաչիներին: Միշտ իրար հետ կռուելուց, կրկնում են.— «Բոր է սին բասմաչին», — հեռացի՛ր, դու բասմաչի ես:

Հակառակ Մուսաւաթականների, ուզբէգ եւ Թուրքմէն գիւղացիները, մնաց բարեկամ Հայերու հետ, նրանք մեծ հաւատք ունեն Հայերի վրայ: Նոյնը եւ այսօր: Նրանք այսօր մեծ ատելութեամբ են լցուած Կազանի Թաթարների դէմ:

Արտասահման փախած ուզբէգ գործիչները պէտք է լաւ հասկանան եւ ըմբռնեն թէ ինչ ուզում ժողովուրդը այսօր, կամ ինչ պէտք է լինի վաղը:

Թող որքան ուզում են այսօր աչք կապուկ խաղան, Մ. Քէմալին փառաբանեն, որքան ուզում են բոլշեւիկ Ստալին, եւ Մ. Քէմալ իրար խառնեն, վերածնուած Ռուսաստանը որ եւ է ձեւով երբեք ձեռք չի վերցնելու Անդրկասպեան երկրից:

Անդրկասպեան երկրի եւ Ռուսաստանի շահերը պահանջում են հիմնովին փոխել իրենց քաղաքականութիւնը: Պէտք է մուտք գործէ շինարար մեքենան եւ գիտութեան ճրագը, պատ իշխանութեամբ:

Պէտք է մեռնի կոչուլցեւների Ռուսաստանը, տեղը տալով, պատ, ժողովրդավար կառավարութեան:

Գ.

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կրթութեան անկումը

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ բարձրագոյն կրթութեան մէջ բարեկարգում մը անկարելի է՝ այնքան ատեն որ Ռուսիոյ մէջ կը շարունակէ ներկայ վարչաձեւը, որովհետեւ ան կը աւանդական ակադեմական միտքը եւ կը ժխտէ գիտական աշխատանքի ազատութիւնը:

Միջնակարգ հաստատութիւններու մէջ քայքայումը այնքան մեծ է որ, գաղափար մը հոն եւս անկարելի կը թուի: Այսօր հարիւր-հազարաւոր կիսագրագէտ ուսանողներ, որոնք կուսակցական կարգապահութեան ուժով հաւաքուած են բարձրագոյն վարժարաններու մէջ, չեն կրնար որ եւ է բնական պատրաստութիւն ստանալ:

Այս տարուան մոից քննութեանց արդիւնքները ցոյց կուտան, տասը հազարաւոր երիտասարդ խմսոմոլներ եւ բանւոր-հարուածայիններ « տարակարծութիւն » մը նախնական Թուաբանութեան եւ ուսական ուղղագրութեան մասին, ու կը սպասեն կուսակցական բարձրագոյն օրկաններու որոշման: Ուսուցչական մարմինները կազմուած են տասնեակ հազարաւոր կիսագրագէտ մանկավարժներէ: Ազգ. լուսաւորութեան պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ.— « Տասնեակ ու հարիւր հազարաւոր նոր մանկավարժներ ուսած են կարճատեւ դասընթացքներու հետեւելով:

Այդ պատճառաւ, անոնք դէշ կ'աշխատին: Հազարաւոր ուսուցիչներ զուրկ մնացած են որ եւ է նիւթէ, ու իրենց յաւիտենական մտահոգութիւնն է ուզել հարկ եղած միջոցները: Տեղական կազմակերպութիւնները մերժած են ունկնդիրներ ղրկել դասընթացքներուն եւ ուսուցիչները ստիպուած են ցրուել՝ հաց կամ բնակարան գտնելու համար »:

Դարձեալ, նոյն թերթէն կը տեղեկանանք թէ խորհրդային միութեան դժբախտ մանուկին համար կայ նաեւ ուրիշ արգելք մը: Այդ թերթին թղթակիցը այցելած է Ռոստով քաղաքի մեծ վարժարանը ու ներկայ եղած է դասերուն, որոնք կը սկսին ուսուցիչին սա յայտարարութեամբ.— « Ով որ գրքի դրամ բերած չէ՝ թող մասն վերցնէ »: Ամբողջ դասարանը ձեռք կը բարձրացնէ, որուն իբրեւ պատասխան ուսուցիչը կ'ըսէ.— «Հիմա տղոց ձրի գիրք չի տրուիր»: Գրքերէն զատ, չկան եւ տետրակներ, մատիտներ, եւայլն: Ու թղթակիցը կ'ըսէ.— « Դպրոցը ունի հարկ եղած գրքերուն ու գրենական պիտոյքներուն 15 առ հարիւրը: Ամբողջ դպրոցին մէջ կայ գրահաշուի 10 գիրք, իսկ ոչ մէկ գիրք բնապատմութեան, աշխարհագրութեան եւ ուսողութեան: Ո՛չ տետրակ, ոչ ալ մատիտ »:

Նման խոստովանութիւններ կը վխտան խորհրդային թերթերուն մէջ: Այդ խոստովանութիւնները « չահագրգռուած պուրժուաներու եւ փախստականներու գրչէն ելած » չեն, այլ՝ խորհրդային ներկայացուցիչներու կողմէ գրուած են եւ, հետեւաբար իշխանաւորներու քննութեան ենթակայ են:

Մենք որ, դէպքերու բերումով, տասը տարիէ ի վեր մեր մարմինին վրայ կը կրենք նոյն իշխանապետութեան փորձերը, պէտք է ուշի ուշով հետեւինք այդ փորձերուն, ու ջանանք տեսնել իրերն ու երեւոյթները այնպէս, ինչպէս որ են: Եւ սակայն ոչ միայն կրթական գետնի վրայ, այլեւ բոլոր ճիւղերուն մէջ: Մենք զուրկ չենք եղած լաւագոյն վարժարաններէ, ու Հանրապետութեան երկու տարուան կարճատեւ կեանքի ընթացքին դասախօսներու կազմի տեսակէտէն աւելի լաւ համալսարան ունէինք քան այժմ, ու գաղութներու մէջ, հակառակ մեր վայրավատին գոյութեան, աւելի լաւ նախակրթարաններ ունինք կարգ մը տեղեր, քան՝ Հայաստանի մէջ: Որով մեծ թերահաւատութեամբ կը նայինք Ռուսիոյ կրթական գործին, ու նոյնքան մեծ կսկիծով՝ Հայաստանի մէջ կիրարկուած նոյն դրութեան:

Սխալ չէ այն ընդհանուր կարծիքը թէ խորհրդային միութիւնը կ'ապրի ներքին ցնցումի օրեր, արդիւնք՝ մեծ անյաջողութիւններու: Այս փաստը, սակայն, իշխանութիւնը կը մղէ աւելի ուժգին պայքարի մը՝ երկրէն դուրս ու աւելի խիստ միջոցներու՝ երկրէն ներս:

ՆՈՐ ՆՊԱՍՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բարեգործականի վերջին զեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (25 մարտ).—

Վերջերս Միութեան կողմէ Հայաստան ղրկուած են հետեւեալ գումարները.— Նոր Խարբերդի Մկրտիչ Յովհաննէսեան վարժարանի շինութեան համար անգլ. ոսկի 254 (երկրորդ վճարում), Նոր Եւդոկիա գիւղին Ա. Ո. 39, յօգուտ Զանգեզուրի երկրաշարժի աղէտեալներուն մնացորդ գումարը Ա. Ո. 66, Երեւանի Դարուհի Յակոբեան մայրանոցին համար գործիքներ ֆր. 12400, ինչպէս նաեւ Նիւ Եորքէն 2 ինքնաշարժ «ամպուլանս» եւ 1 Ֆօրտ մարդատար՝ տոլար 3679:

*** Ցայտնի է թէ Մամլթէյնի (Պէյրութ) Թոքախտաւորներու բուժարանին խնամակալութիւնը ամէն ջանք կը թափէ, այն հիւանդանոցը Լիբանանի բարձունքը փոխադրելու համար: Այս առթիւ ճարտարապետ Պ. Նաֆիլեանի կողմէ պատրաստուած է յատակագիծ մը եւ շինութեանց համար կը նախատեսուի շուրջ 4000 անգլ. ոսկի: Քաջալերելու համար այս ձեռնարկը, որ անհրաժեշտութիւն մըն է Սուրիոյ վարակեալ երիտասարդները մեկուսացնելու եւ դրապէս դարմանելու համար, Միութեանս կողմէ տրամադրուած է 1500 տոլար, զոր յանձն առած է կրկնապատկել բարերար անդամ Պ. Տիգրան Թէյլըր (Լօս Անճէլէս), յատուկ յարկաբաժինի մը կառուցման գործածուելու համար:

*** Երախտագիտութեամբ կ'արձանագրենք Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսի 100 անգլ. ոսկիի նոր նուիրատուութիւնը, բարդուելու համար իր հիմնադրամին վրայ:

*** Ներկայիս կը ծանուցանենք նաեւ թէ յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին համար Նուպարեան սաներու հիմնարկութիւնը հաւանօրէն տրամադրելի պիտի ունենայ ուսանողական չորս « պուրս »եր, որով թեկնածուները ֆրանսերէն խնդրագրով պարտին ուղղակի դիմել, մինչեւ 31 մայիս, Պրիւքէլի վարչութեան: Oeuvre des Boursiers Arméniens Fondation Nubar Pacha, 11 rue d'Egmont, Bruxelles (Belgique).

Յաճախումին առաջքը առնելու կանխահոգութեամբ, կը յայտարարենք թէ նախընտրաբար ինչպէս որբ եւ չքաւոր, երկրորդական լիակատար ուսում առած եւ ֆրանսերէն լեզուի տիրացած, ու իրենց մասնագիտութիւնը Հայաստանի մէջ կիրարկելու յանձնառութիւնը կնքող ուսանողները միայն դիմելու են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մակինցեանի տեղ

Պրոլետար կը հաղորդէ թէ խորհրդային արտաքին առեւտուրի լիազօր ներկայացուցիչ Մակինցեանի տեղ նոյն պաշտօնին կոչուած է Իվանիցվիլի:

Երեւանի պետական թատրոնը

Ակադեմիկոս Ա. Թամանեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Պետական թատրոնին շինութեան աշխատանքները մտած են նոր շրջանի մը մէջ,— անմիջապէս որ եղանակը տաքնայ, ծաւալուն կերպով պիտի կատարուին շէնքին պատուանդանի աշխատանքները: Անցեալ տարուան վերջը աւարտած էին հողային աշխատանքները,— 50,000 խոր. մեթր: Բեմին մեքենայացման պահանջով, փորուած է 17,6 մեթր խորութեամբ: Շէնքին պատուանդանը հիմնուած է արդէն մասամբ:

Շինութեանց ամէնէն դժուարին մասը լրացած է արդէն եւ գարնան վերսկսելով աշխատանքները, յուլիս 1ին կը հասնինք հողին մակերեսը, երբ կառուցուած կ'ըլլան 4 յարկանի օթեակները եւ նկուղի բաժանումները: Իսկ նոյեմբերին կը յուսացուի, որ կ'աւարտի շէնքին ամբողջ կմախքը:

Ինչպէս յայտնի է, շէնքին բարձրութիւնն է 40 մեթր, իսկ ծաւալը 183,000 խոր. մեթր: Շէնքին կմախքին կառուցման համար ասկից առաջ ծախսուած է 3 միլիոն րուբլի, (2 միլիոնը շինութեան նիւթերուն համար), այս տարի կը յատկացուի 3,5 միլիոն րբ.: Երբ վերջանան բոլոր աշխատանքները, մեքենայացուած ձմեռնային թատրոնը, որ 1500 աթոռ պիտի ունենայ, եւ ամառնային թատրոնը, որ 2000 աթոռ պիտի ունենայ, պիտի արժեն 11 միլիոն 800,000 րուբլի:

Կ'աւարտի 1934ին:

Կարլ Մարքսի արձանը

Հանդէսներ կազմակերպուեցան նաեւ Երեւանի մէջ, Կարլ Մարքսի մահուան յիսնամեակին առթիւ:

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը ներշնչուելով այդ հանդէսներէն, եւ յաւերժացնելու համար պրոլետարիատի տեսաբանին յիշատակը, որոշեց Կարլ Մարքսի արձանը կանգնել Երեւանի մէջ:

Որոշուած է նոյնպէս հրատարակել Մարքսի Դրամագլուխը, ինչպէս նաեւ անոր միւս գործերը:

Էջմիածնայ ճեմարանին այն ընդարձակ սրահին մէջ, հոն ուր առաջ կղերական իշխանութիւնը վարդապետ կը պատրաստէր, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, մարտ 13ին տեղի ունեցաւ հանդէս մը Կարլ Մարքսի յիշատակին: Սրահը լեցուն էր ունկնդիրներով:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՕԴԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Մարտ 15 մինչեւ ապրիլ 15— ամբողջ մէկ ամիս, յայտարարուած է Հայաստանի օդային կայաններու շինութեան օգնութեան եղանակ: Այս մէկ ամսուան ընթացքին՝ երկրին բանուորական շրջաններուն եւ քաղաքացիներուն պիտի ներկայացուին Հայաստանի օդային կայաններու շինութեան վերաբերեալ բոլոր հարցերը, աշխատելով անհրաժեշտ միջոցներ հայթայթել՝ դիւրացնելու համար Երեւանի եւ Լենինականի օդային կայաններու շինութեան գործը:

Երեւանի եւ Լենինականի օդային կայաններու շինութիւնը աւարտելու համար անհրաժեշտ է 500,000 րուբլի:

Երեւան – Թիֆլիզ, հետեւաբար դէպի Մոսկուա օդային գիծը կը յուսացուի բացուած յայտարարել յուլիս 1ին:

Միամսեայ այդ շրջանին տեղի պիտի ունենան զեկոյցներ: Սինէմայի, թատրոնի, կրկէսի եւ ըմպելիներու գինին վրայ եղած են յաւելումներ, ի նպաստ օդային կայաններու շինութեան:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, 26 Մարտ.— «Յառաջ»ի Մարտ 23ի թիւին մէջ, «Զգո՛յշ» վերնագրով եւ Ճ. ստորագրութեամբ թղթակցութեան առթիւ, կը փութամ յայտարարել թէ՝

Առաջին՝ մեր գիւղին մէջ հայ համայնավար չկայ, եւ մանաւանդ «Ֆրանսացի համայնավարներու հետ գործակցիլ» բացատրութիւնը չի համապատասխաներ իրականութեան:

Երկրորդ՝ ճիշտ է որ գիւղիս մէջ Հոկի «Շինարար» մասնաճիւղը կազմած ենք, բայց անդամները անխտիր բոլոր հոսանքներէն եւ չէզոքներէ կը բաղկանան, որոնք աշխատաւոր եւ հայրենասէր երիտասարդներ են, այնպէս որ օտար քաղաքականութեամբ զբաղելու պէտք չունինք:

Երրորդ՝ երբ Հ. Յ. Դ. «Ռազմիկ» խումբը «Փետրուար 18»ը կը տօնէր, Հոկի անդամները հանդէսին ներկայ չէին, եւ միայն ֆրանսացի կոմունիստներ այդ հանդէսը խանգարել փորձած են:

Հոկի անդամները ներկայ չէին, որովհետեւ Կրենոպլէի դէպքը դեռ նոր էր պատահած:

Ճ. կը գրէ թէ ձերբակալուած համայնավար պետին վրայէն դրամ գտնուած է, որ կրնայ Հոկին կողմէ վճարուած ըլլալ: Նախ ըսեմ որ մենք Առնուվիլի մէջ Հոկը պրոպագանդի համար չէ որ կազմած ենք, այլ կը ձգտինք մեր լումաներով մեր հայրենիքին մէջ քար մը քարի վրայ աւելցնել: Անոնք որ չեն հաւատար, կրնան գալ եւ մօտէն հետաքրքրուիլ:

Հոկի արձանագրութեան տետրակը բաց է առանց կուսակցական խտրութեան, ամէն հայրենասէր Հայու առջեւ(?): Մենք, Առնուվիլցիներս հայրենասիրութիւնը այսպէս կը հասկնանք: Եթէ կայ տարբեր հայրենասիրութիւն, թող գան լուսաբանեն:

«Երկիր Նայիրի»ի ֆիլմի ցուցադրութեան օրը ֆրանսացի համայնավարներու նուագախումբը եթէ փողոցներուն մէջ «Էնթէրնասիոնալ»ը կ'երգէր, այդ մեզ չի հետաքրքրեր: Առնուվիլի մէջ Հայերս 1925էն ի վեր հաստատուած ենք եւ գիտենք որ այդ նուագախումբը կայ ու կը մնայ: Այդ տեսակ եղանակներ լսելը սովորական բան է մեզի համար:

Ցարդ Առնուվիլի հայ գաղութի խաղաղ կեանքը տեղացիներուն նախանձը գրաւած էր:

Իսկ հիմա գաղութը երկու հոսանքի բաժնուած է եւ եթէ յարաբերութիւնները այսպէս լարուած մնան, հետեւանքը կարելի է գուշակել. որովհետեւ տեղացիները սկսած են արդէն ծուռ նայիլ մեզի:

Վահրամ Ճէզայիրլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱԶԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ քննելով Կովկասեան ներկայացուցիչներու զանազան արտայայտութիւնները, դիտել կուտայ (14 մարտ).

— « Մեր կովկասեան հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն յայտարարութիւնները անգամ մը եւս ցոյց կուտան, թէ անոնք անկարող են տակաւին եւ կամ չեն ուզեր հասկնալ, որ Հայաստան չի կրնար ապրիլ իր ներկայ հաշմուած վիճակին մէջ եւ որ անոր ազատութեան ու կեանքին համար իսկ հրամայականօրէն անհրաժեշտ է Թուրքերուն ձեռքը գտնուող հայկական հողերու գէթ մէկ մասին վերադարձը:

Մեր կովկասեան հարեւանները չեն հասկնար նաեւ, որ Ռուսաստանէն անջատուելու եւ անկախ կեանք մը կարենալ ունենալու համար՝ Կովկաս պէտք է ապահով ըլլայ, թէ Ռուսաստանէն ազատուելէ յետոյ պիտի չենթարկուի աւելի վատթար բռնակալութեան մը՝ Թուրքիոյ:

Մեր կովկասեան հարեւանները վերջապէս չեն հասկնար, որ հայ ժողովուրդը չի կրնար դադրիլ Ռուսիոյ կողմը նայելէ, որքան ատեն որ Վրացիները, Լեռնականներն ու Ատրպէյճանցիները յամառին յենուլ Թուրքիոյ վրայ՝ Կովկասի « անկախութիւնը » ձեռք բերելու համար, իսկ Թուրքիա ալ շարունակէ հետապնդել աշխարհակալ իր ծրագիրները Կովկասի ուղղութեամբ, օգտագործելով կովկասեան ազգերու հակառուսական տրամադրութիւնները եւ անկախութեան ձգտումները:

Վերջին դիտողութիւն մը.— Կովկասեան մեր հարեւանները կամ Ռուսները ի զուր կը խորհին, թէ Հայերու կամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքին մէջ ո եւ է փոփոխութիւն տեղի ունեցած է վերջերս, Կովկասի անկախութեան խնդրին կամ իրենց հանդէպ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մինչեւ այժմ ալ անդրդուելի կը մնայ Հայաստանի անկախութեան տեսակէտին վրայ:

Բնական է, որ ձգտելով մեր ազգային անկախութեան, մենք չենք կրնար հակառակ ըլլալ նաեւ մեր կովկասեան հարեւան ազգերու անկախութեան:

Յետոյ, Ռուսաստանի վրայ ինչպէս առաջ, այժմ ալ կը շարունակենք նայիլ իբրեւ հայ ժողովուրդի բարեկամի վրայ, որուն օգնութեան շատ կը կարօտինք, մեր գոյութիւնը պահպանելու համար:

Սակայն, շատ պիտի ուզէինք, որ Կովկասի մեր հարեւանները այնքան ուժ տային մեզի, որ պէտք չունենայինք ոչ Ռուսիոյ կողմը նայելու եւ ոչ ալ մեր դարաւոր թշնամի Թուրքիայէն վախնալու »:

ՏԽՐՈՒՆԻ

Մարտ 12ին, խոր ծերութեան մէջ իր հոգին աւանդեց Այրի Տիկին Ն. Շահպազ, շրջապատուած իր զաւակներէն, ժառանգներէն ու թոռնորդիներէն: Հանգուցեալը կողակիցն էր պոլսահայ փաստաբան հանգուցեալ Նազարէթ էֆ. Շահպազի եւ մայրը՝ մեր նահատակ ընկերոջ՝ Ռուբէն Շահպազի: Զոհ տուած էր նաեւ երկու ուրիշ զաւակներ, Լեւոն Շահպազ, եւ Ատրինէ Շահպազ Տէրտէրեան, ինչպէս նաեւ անոր որդին՝ Շաւարշը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 16ին, Պալոնեըի մէջ, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը, իրեն յատուկ դամբանին մէջ:

Փարիզ ու Պրիւքսէլ գտնուող իր վշտահար զաւակներն ու թոռնիկներն ու քեռորդիները՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պահրի, եւ իրենց զաւակները՝ Պ. Գրիգոր Պահրի, Պ. եւ Տիկին Ն. Էլմաեան եւ իրենց աղջիկը, Պ. եւ Տիկին Ն. Դաւիթեան եւ իրենց զաւակները, Պ. Ժիրայր Պահրի, Տիկին Հրանոյշ եւ Օր. Սիրան Բ. Շահպազ, Պ. եւ Տիկին Վահան Խօրասանճեան, Պ. եւ Տիկին Արթաքի Կիւրճեան եւ իրենց զաւակները, Օր. Շուշանիկ Մամիկոնեան, կը հրաւիրեն իրենց վշտակից բարեկամները ներկայ ըլլալ իր յիշատակին կատարելի հոգեհանգստի արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ, 7 ապրիլ, առտուան ժամը 11ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15, rue Jean Goujon.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (7)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

2— Ապրեցէք դուք եւ ձեր տղաքը մաքրութեան մէջ: Մաքրութիւն մարմնի, հագուստի եւ բնակարանի: Ճաշէ առաջ լուացէք ձեր ձեռքերը եւ եղունգները: Մանուկներուն աղտոտ եղունգներուն տակ կը գտնուին ամէն տեսակ աղտոտութիւն, որոնց կարգին, Քոխի մանրէները: Խնամեցէք եւ մաքրեցէք անոնց ակռաները: Հիւանդ ակռաները դէշ կերպով կ'ազդեն մանուկին կամ չափահասին սննդառութեան եւ առողջութեան վրայ: Երբ մանուկ մը չորս տարեկան կ'ըլլայ, պէտք է սորվի վրձինով մաքրել իր ակռաները, նախապատիւ է ճաշէն յետոյ: Անշուշտ իր անձնական վրձինով, զոր միայն ինք պիտի գործածէ:

3— Զօրացուցէք երախաները պարզ եւ ազդու միջոցներով, զորս կրնայ ամէն մարդ ալ ունենալ: Երբեք անոնց մի տաք ըմպելիք ըմպելի, գինի, գարեջուր: Շատ տաք մի հագցնէք, որպէս զի չքրտնին եւ յետոյ չպաղին: Ամառը, երկու թեթեւ հագուստ վրայ վրայի, ձմեռը երկու տաք հագուստ վրայ վրայի, ի հարկին վերարկու մը: Հսկեցէք մանաւանդ անոնց մէջքին վրայ, որ յանկարծ կը նեղնայ, կը բարակնայ, ընդհակառակն կուրծքը կը լայննայ անընդհատ, եւ այն ատեն հագուստը կը նեղէ եւ շնչառութիւնը կը պատճառէ: Լանջակալն (fnpuէ) ալ դէշ է: Փոքր տարիքէն, անոնք պէտք է վարժուին պաղ ջուրին, քնանալու բաց պատուհանով, դուրս ելլելու ամէն եղանակի: Ամառը, ձգեցէք որ խաղան բոլորովին մերկ, արեւին տակ, պարտէզին մէջ, օրը մէկ ժամ: Թոյլ տուէք, որ վազեն, զբօսնուն իրենց ազատ ժամերուն, փոխանակ ստիպելու որ կարդան, կար կարեն, նստուկ աշխատին:

Քաղքցի փոքրիկ մանուկները մեծապէս կ'օգտուին արձակուրդի երթալով լեռները, գիւղերը, ծովեզերքները, օդ եւ արեւ ծծելով:

4— Քիթով շնչողութիւնը միակ եւ բնական եղանակն է, որ կը նպաստէ թոքերուն կատարեալ աճումին: Ամէն տղայ, որ կը շնչէ բերանով, կամ կը խորդայ գիշերը, պէտք է բժշկական դարմանումի մը ենթարկուի, մինչեւ որ քիթով շնչողութիւնը կատարելապէս դիւրանայ:

5— Կարգ մը հիւանդութիւններ (կարմրուկ, կապոյտ հազ, կրիփ) կը նպաստեն թոքախտին վարակումին, կամ կը բանան թոքախտին թաքուն օջախը: Պէտք է, մանուկներու հիւանդութենէն յետոյ, մօտէն հետեւիլ անոնց առողջութեան: Լաւագոյն միջոցն է, կանխարգիլելու համար աղխալի բարդութիւնները, երախաները վարժեցնել պատուհանը բաց բնակութեան եւ բացօթեայ կեանքին:

6— Գերյոգնութիւնը կը փճացնէ մեր դիմադրական կարողութիւնը, զոր բնականէն ունինք ինչպէս կարգ մը հիւանդութիւններու նոյնպէս թոքախտին դէմ: Դարձեալ, անառակութիւնն ու չուայտութիւնները թոքախտին վրայ կը բարդեն վեներական հիւանդութեանց ծանր վիճակը: Մաքուր եւ հանդարտ կեանքը առաջին պայմանն է առողջ եւ երջանիկ կեանքին:

7— Վերջապէս, ընտանիքը լաւ է որ ապահովագրէ իր բոլոր անդամները հիւանդութեանց դէմ:

12— ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Քոխ կ'ըսէր թէ թոքախտին իսկական բոյներն են չքաւոր եւ բազմանդամ ընտանիքներու բնակարանները: Եւ թոքախտը կ'անուանէր բնակարանի հիւանդութիւն մը, ննջասենեակի հիւանդութիւն:

Միթէ՞ ըսել կ'ուզէր, որ բնակարանը կամ ննջասենեակը ինքն իրեն թոքախտ կը պատճառէր: Անշուշտ ո՛չ: Ո՞վ աւելի լաւ գիտէր, քան ինքը, որ գտաւ թոքախտին մանրէն, թէ մէկը թոքախտաւոր դառնալու համար՝ նախ պէտք է վարակուի: Ահա թէ ի՞նչ նշանակութիւն ունի իր յայտարարութիւնը.

— Յաճախ ընտանեկան միջավայրին մէջ է, որ կը կատարուի վարակումը: Եւ վարակումին կը նպաստէ համարակաց կեանքը, զոր կ'ապրին բազմաթիւ հոգիներ նոյն նեղ սենեակին մէջ: Յետոյ բնակարանները ապառողջ ըլլալով, բազմութեամբ լեցուելով, կը տկարացնեն բնակիչները: Այսպէս թոքախտը կ'օգտուի այդ թերութիւններէն եւ կը բազմացնէ իր զոհերը:

Մնաց որ, ոչ միայն թոքախտին, այլ մարդկային ամբողջ կեանքին համա՛ր, բնակարանին առողջապահիկ հանգամանքը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի: Ահա թէ ինչո՛ւ ամէն երկրի մէջ օրէնքներ կը մշակուին բնակարաններու առողջապահիկ պայմաններուն մասին եւ պետութեան կը թողուն հսկողութեան հոգը:

Բնակարան մը նախ պէտք է չոր ըլլայ,—գետնայարկերը գրեթէ միշտ խոնաւ են եւ վատառողջ:

Երկրորդ, պէտք է լուսաւէտ ըլլայ: Երբ մութ է, ապառողջ է, որովհետեւ չի տեսնուիր աղտոտութիւնը, ինչ որ կը դժուարացնէ մաքրելու գործողութիւնը: Յետոյ մթութիւնը կը տկարացնէ եւ կ'ընկճէ անոնք, որ կը բնակին այնտեղ: Եւ վերջապէս, մթութեան մէջ շատ երկար կը դիմանան մանրէները: Սովորաբար, բնակարան մը որքան լուսաւէտ ըլլայ, այնքան առողջապահիկ կը նկատուի:

Երրորդ, պէտք է օդաւէտ ըլլայ: Օդին քանակը պէտք է բաւական ըլլայ (ննջասենեակին մէջ իւրաքանչիւր անձի համար 15 խորանարդ մեդր): Պատուհանները պէտք է լայն ըլլան եւ ուղղահայեաց, (երդիքի լուսանցքները արժէք չունին), անմիջական հաղորդակցութեան մէջ ըլլան արտաքին օդին հետ: Ննջասենեակներուն մէջ, գիշեր ցերեկ եւ ամէն եղանակի, պէտք է բաց ըլլան պատուհանները: Արդարեւ օդը ամէնէն կարեւորն է մեր սնունդներուն մէջ: 24 ժամուան ընթացքին կը սպառենք 12—15 քիլոկրամ օդ: Չենք կրնար քանի մը վայրկեան ապրիլ առանց օդի: Եւ ամէն շնչառութենէ յետոյ, զայն կ'ապականենք: Արտաշնչուած օդը խոնաւ է, տաք, նուազ թթուածին ունի, աւելի շատ բնածխային թթու կը պարունակէ: Բոլորովին վնասակար մեր կեանքին համար: Պէտք է շարունակ թարմացնել զայն:

(Շարունակելի)

Նորէն մակեդոնական արիւն...

Երկուշաբթի օր, Սոֆիայի մէջ սպաննուեցաւ Պ. Ֆատորով, մակեդոնական ընկերակցութեան մը նախագահը: Իրեն ընկերացող բարեկամ մըն ալ վիրաւորուեցաւ: Մարդասպանը յաջողեցաւ փախչիլ:

Երկու խոշոր դատեր Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ փրանքեւթուրք խառն դատարանը շուտով պիտի վերսկսի իր աշխատանքները: Սեղանի վրայ կան 10 — 12 դատեր, որոնց երկուքը շատ կարեւոր են: Մէկը՝ Ջուքուր Օվայի ընդարձակ դաշտին դատն է: Այս գետինը կը պատկանէր Ֆրանսացիներու եւ պատերազմին ատեն գրաւուեցաւ կառավարութեան կողմէ: Երկրորդն է՝ Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդներուն կողմէ բացուած դատը՝ Սուրիոյ մէջ գտնուած սուլթանական կալուածներու մասին:

Թուրքեւսպելժ խառն դատարանն ալ պիտի քննէ 26 դատեր, որոնց գրեթէ բոլորն ալ կը պատկանին պետական հայթայթումներու եւ ճարտարարուեստական ձեռնարկներու: Դատերէն մէկը կը վերաբերի հինգ միլիոն փրանք արժէքով երկաթուղիի կազմածներու, որոնք յանձնուած են պատերազմէն առաջ եւ անվճար կը մնան մինչեւ այսօր:

Պետական դրամատուն Հիճազի մէջ

Գահիրէի թերթերը կը գրեն թէ՝ համաձայնութիւն գոյացած է Նախորդ Խտիվ Ապպաս Հիլմի փաշայի եւ Վահապիներու թագաւորին միջեւ, պետական դրամատուն մը հաստատելու համար: Դրամագլուխը պիտի ճարէ նախկին խտիվը: Դրամատունը պիտի բացուի ապրիլի կիսուն: Կեդրոնը պիտի ըլլայ Ճիտտէ, իսկ դրամագլուխը՝ մէկ միլիոն անգլ. ոսկի:

Վահապիներու թագաւորը այժմ լայն բացած է դուռները, որպէս զի դրամագլուխ մտնէ երկիրը: Նոր դրամատունէն զատ, Ճիտտէ – Մէքքէ երկաթուղիին շինութեան շնորհիւ, 70,000 ստերլին կանխիկ դրամ պիտի մտնէ Հիճազ, ինչպէս եւ ուրիշ գումարներ: Երկար ատենէ ի վեր այսքան դրամ հոսած չէր Արաբիոյ մէջ:

Վաֆտը խախեցին, կէս ճամբան մնաց

Եգիպտոսի ազգայնականները (Վաֆտ) նորէն խլրտիլ սկսած են: Անցեալ շաբթու նոր անկարգութիւններ պատահեցան գաւառի մէջ: Նահաս փաշա, Վաֆտի վարիչը, որ վերջերս Վերին Եգիպտոս կը գտնուէր, Գահիրէ վերադարձուեցաւ տարօրինակ եղանակով մը: Նախապէս կ'ըսուէր թէ Նահաս փաշա օդափոխութեան գացած է, բայց երեւան ելաւ որ քաղաքական գործերով կը զբաղի: Ասուանի մէջ փաշան ճառ մը խօսեցաւ բանուորներուն, գրգռիչ լեզուով մը, եւ քանի մը օր յետոյ, Լուքսորի մէջ ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի նպաստ իրեն: Ոստիկանութիւնը քարի բռնուեցաւ, երբ կը փորձէր միջամտել: Աւելի մեծ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Քէնայի մէջ, եւ ոստիկանութիւնը նորէն քարկոծուեցաւ: Ասոր վրայ, կառավարութիւնը որոշեց միջոցներ ձեռք առնել, իմացած ըլլալով թէ ուրիշ քաղաքներու մէջ ալ ցոյցեր կը պատրաստուին: Մարտ 25ին, երբ Նահաս փաշա իր կուսակիցներուն հետ կառախումբ նստած էր Քէնայի մէջ, իր վակոնը անջատուեցաւ եւ առանձին վայրաշարժի մը կապուելով, չոգեկառք եւ առանց կանգ առնելու քշուեցաւ ... Գահիրէ:

Երկու տարի առաջ ալ այսպիսի գործողութիւն մը կատարուած էր:

Ցաւալի արկած մը

Պ. Հրանտ Ալեանաք, մեր աշխատակիցը, ցաւալի արկած մը անցուցած է բարեկամի մը հետ, երկուշաբթի օր, Ժուանվիլի կամուրջին վրայ, «Փաքէ – Նաթան»ի սթիւտիոյէն վերադարձին: Ինքն է որ կը պատմէ. —

Արտաշէս Յովհաննէսեանի հետ կառքին մէջ էի. հազիւ կամուրջին վրայ հասած, հանրակառք մը մեր վրայ հասաւ եւ ընդհարումը ակնթարթի մը գործը եղաւ: Կառքը փշրուած, տապալած էր: Մեզ հանեցին պատուհաններէն, արիւնլուայ:

Փիթիէ հիւանդանոցը պառկեցայ գիշերը. ելայ եւ տունն եմ, շատ տկար: Արտաշէսը դեռ հիւանդանոցն է, աւելի ծանրօրէն վիրաւորուած կզակէն:

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ ապրիլ 25ին:

Ընդհ. յանձնաժողովի վերջին նիստին մէջ 17 ճառեր խօսուեցան Խորհրդային Միութեան, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի, Ճափոնի, Աֆղանիստանի, Իրլանտայի, Պելժիոյ, Զուիցերիոյ ... պատուիրակները յայտարարեցին թէ սկզբունքով կ'ընդունին Մաքտոնըլտի ծրագիրը, վերապահելով հանդերձ իրենց իրաւունքը՝ բարեփոխումներ առաջարկելու մասին: Սպանիոյ պատուիրակը առիթէն օգտուելով, խստօրէն քննադատեց Մուսոլինիի վերաքննական ծրագիրը, որ կը ձգտի փոխել Եւրոպայի հողային քարտէսը: Գերմանական պատուիրակը նորէն պարզեց իր երկրին անապահովութիւնը, որ հետեւանք է դաշնագիրներու անարդարութեան: Եւ պահանջեց ջնջել բոլոր խտրութիւնները: Վիճաբանութիւններէն յետոյ, ընդունուեցաւ բանաձեւ մը որով իբրեւ հիմ կ'ընդունուի անգլիական ծրագիրը:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

Կրընոպլի թերթերը կը գրեն թէ փետրուար 26ի դէպքին առթիւ ձերբակալուած Հայերէն երկուքը, Մանուկ Անտոնեան եւ Ս. Սալավեանեան (Սողոմոնեան ?) առժամապէս ազատ արձակուած են: Առաջինը մեղադրուած էր թէ դանակ գործածած է, իսկ երկրորդը՝ աթոռի հարուածներ տուած:

Դեռ 3 — 4 հոգի կը մնան բանտը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը վաղը, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Դասախօս Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Արդի տագնապը, պատճառները եւ դարմանը: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ՆԱԽԱԲԱՆ

ԹԷՐԻԻ ԱՐՀԵՍՏԸ

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ Փուաքար ընդմիջելով. աղջիկ մը կար երիտասարդ ու գեղեցիկ, հոն — ձեռքի շարժումով մը ցոյց տուաւ հեռաւոր կէտ մը — ու կար նաեւ քահանայ մը ... կը հասկնաս անշուշտ. ծնողքը աչք գոցեցին, յաճախ կը պատահի ... Բայց աղջիկը՝ ամօթխած, կ'ատէր այդ մարդը. չուզեց երթալ անոր. քահանան թակարդի մէջ ձգեց զայն ու պահեց տունի մը մէջ ... սակայն երբ ծաղիկը սկսաւ թօշնիլ, վռնտեց աղջիկը որուն հանդիպեցայ ես ինքս. չէի ճանչնար այդ աղջիկը, բայց ինքնիրենս մտածեցի. « Ահաւասիկ չարիք մը զոր օրէնքը չի կրնար դարմանել »: Այնպէս որ իրիկուն մը գլխարկս քաշեցի աչքերուս վրայ, գացի քահանային մօտ եւ խնդրեցի որ ինծի ընկերանար, մահամերձ ճամբորդի մը քով երթալու համար: Զլլիտի դար. սակայն հասկըցուցի իրեն որ ճամբորդը հարուստ մարդ էր: Հետեւաւ ինծի ձիուն վրայ զոր բերած էի հետս եւ միասին գացինք փոքրիկ տուն մը, լեռան գագաթը: Կղպեցի դուռը. քահանան չորս կողմը նայեցաւ ու հասկցաւ որ թակարդին մէջ ինկած էր. « Ի՞նչ պիտի ընես » հարցուց խեղդուած ձայնով մը. — « Քեզ պիտի սպաննեմ », ըսի: Հաւատաց: Պատմեցի աղջկան պարագան. լեզուպապառ ճչաց, երբ իրեն մօտեցայ: « Թոյլ տուր որ քահանայ մը տեսնեմ », ըսաւ: Հայելի մը տուի ձեռքը:

Փուաքար ումպ մը խմեց սուրճէն դաւաթէն ու շարունակեց.

— Յաջորդ առտուն իր դիակը գըտան ճամբուն վրայ. ինչպէս մեռած ըլլալուն մասին ոչ մէկ նշան կար վըրան:

— Ի՞նչպէս, հարցուց Թէրի անհամբեր շեշտով մը:

Փուաքար ժպտեցաւ, բայց չպատասխանեց:

Թէրի նայեցաւ իր ընկերներուն, կասկածոտ աչքերով:

— Եթէ այդպէս կրնաք սպաննել, ուրեմն ինչո՞ւ համար կանչեցիք զիս: Հանդիստ էի գտնուած տեղս, կ'աշխատէի գինիի գործարանին մէջ ... Աղջիկ մըն ալ կար հոն ... Երբ ձեզմէ լուր առի, միտքէս անցուցի ձեզ ըսպաննել առանց գիտնալու ձեր ինքնութիւնը. երջանիկ էի ... եւ այդ աղջի՛կը ... մոռցած եմ հին կեանքս ...

Մէնֆրէտ ընդմիջեց անոր անկապակից բողոքները:

— Լաւ մտիկ ըրէ, ըսաւ հրամայական շեշտով մը, իրաւունք չունիս նախ գիտնալու մեր պատճառները. մենք գիտենք թէ դուն ո՛վ ես եւ ինչ ես. ոստիկանութենէն աւելի տեղեկութիւններ ունինք քու մասիդ ու կրնանք խեղդել քեզ, եթէ ուզենք:

Փուաքար գլուխովը հաստատական նշան մը ըրաւ, իսկ Կոնզալէզ հետաքրքրութեամբ նայեցաւ Թէրիի աչքերուն:

— Գործ մը ունինք ձեռքի տակ որուն համար կ'ուզենք չորրորդ ընկեր մը: Պիտի փափաքէինք մեր մէջ ունենալ մէկը որուն նպատակը ըլլար արդարութեան գործադրութիւնը. քանի որ չյաջողեցանք այդ կէտին մէջ, թող մեզի ընկերանայ ոճրագործ մը, մարդասպան մը, եթէ կ'ուզես ...

Թէրի շրթունքները բացաւ ու փորձեց խօսիլ:

— Մէկը զոր կրնանք սատկեցնել եթէ դաւաճանէ մեզի: Դուն ես այդ մարդը. վտանգ չկայ գործին մէջ. պիտի վարձատրուիս. սպաննելու պէտք ալ չպիտի ունենաս: Մտիկ ըրէ: Կը ճանչնա՞ս Անգլիան. չեմ կարծեր. բայց, գիտես Ճիպրալթարը. լա՛ւ, միեւնոյն ժողովուրդն է. երկիր մըն է հո՛ն — Մէնֆրէտ ձեռքի շարժումով մը ցոյց տուաւ հիւսիսը — տարօրինակ, մռայլ երկիր մը, նոյնքան տարօրինակ ու մռայլ ժողովուրդով մը: Դահլիճին մէկ անդամը կայ այնտեղ, ինչպէս նաեւ կարգ մը ուրիշ մարդիկ որոնց մասին անգլիական կառավարութիւնը տեղեկութիւն չունի. կը յիշես այս վերջիններէն մէկը՝ Մանուէլ Կարսիան որ ղեկավարն է Տոն – Քարլոսի շարժումին: Կարսիան ազատ է Անգլիոյ մէջ եւ այնտեղէն կը վարէ մեր շարժումը. անշուշտ կը հասկնաս թէ ինչ բանի մասին է ակնարկս: Մեր ժողովուրդը սովամահ կ'ըլլայ ամէն օր եկեղեցիներու դուռներուն առջեւ կամ հրապարակներուն վրայ. մէկ անճարակ կառավարութեան կը յաջորդէ միւսը. պետական գանձը կը պարպուի քաղաքագէտներու գրպաններուն մէջ, իսկ ժողովուրդը կը տառապի սովի ճիրաններուն մէջ. բան մը պիտի պատահի այս տարի. վարչաձեւը պէտք է փոխուի. կառավարութիւնը ծանօթ է իրեն սպառնացող վըտանգին եւ գիտէ թէ կրնայ փրկուիլ, եթէ իրեն յանձնեն Կարսիան՝ յեղափոխութիւնը պայթելէն առաջ: Բայց Կարսիան ապահով է այժմ եւ ապահով ալ պիտի մնար միշտ, եթէ անգլիական կառավարութեան մէկ անդամը օրինագիծ մը պատրաստած չըլլար ներկայելիս: Եթէ այդ օրինագիծը քուէարկուի խորհրդարանէն, այն ատեն Կարսիան մեռած է: Ուրեմն պիտի օգնես մեզի որ այդ օրինագիծը չվաւերացուի. ահաւասիկ թէ ինչու կանչեցինք քեզ:

Թէրի ապշահար նայեցաւ եւ ... ցուկ մը հարցուց.

— Բայց ի՞նչպէս:

Մէնֆրէտ գրպանէն թուղթ մը ... նեց եւ տուաւ Թէրիին:

— Ասիկա կարծեմ ընդօրինակութիւնն է ինքնութեան վկայագրի ... կը գտնուի ոստիկանութեան ձեռ...

Թէրի հաստատական նշան մը ... Մէնֆրէտ թուղթին վրայ ... ցոյց տուաւ բառ մը եւ հարցուց.

— Ա՞յդ է քու արհեստդ:

Թէրի շուարած էր:

— Այո՛, պատասխանեց:

— Լաւ ծանօ՞թ ես այդ արհ... հարցուց Մէնֆրէտ:

— Այո՛, որքան որ կարելի է ... սխալ մը գործած չըլլայի, ... չահած պիտի ըլլայի այն ատե...

Մէնֆրէտ թեթեւութիւն մը ... կարծես ու դառնալով իր ըն... րուն, ըսաւ յանկարծ.

— Ուրեմն, մեռած է անգլի... խարարը:

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ 1933

30 Mars 1933

ԺԹ՛ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2150

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԽՄՈՐՈՒՄԸ

Անսովոր ջղաձգութեան մը բռնուած է ամբողջ Գերմանիան, մարտ 5էն ի վեր, երբ միահեծան իշխանութեան տիրացաւ Հիթլէր:

Անսովոր այն աստիճան որ, ամէն առտու նոր անակնկալ մը կը պատահի:

Ամէնէն բանգէտն իսկ չպիտի համարձակէր գուշակել գալիքը, այս խռովայոյզ փոթորիկին մէջ:

Ինչպէս բացատրած ենք օրը օրին, Հիթլէր առ այժմ զբաղած է ներքին կազմակերպութեամբ եւ իր իշխանութեան ամրապնդումով:

Ստանալով ամենալայն լիազօրութիւն չորս տարուան համար, ան կը ձգտի քանդել բոլոր խոչընդոտներն ու պատնէշները, եւ մէջտեղ բերել միաձոյլ, միատարր Գերմանիա մը: Ներքին մտահոգութիւնները փարատելէ յետոյ է որ, երեւը պիտի դարձնէ սահմանէն դուրս, արժեցնելու համար իր ծրագրին քաղաքական մասերը:

Իր դրացիները պատրանքներ չունին այս մասին:

Հակառակ իր դիւանագիտական արտայայտութեանց, մէկ-երկու իրողութիւններ արդէն ճեղք բացած են միտքերու մէջ:

Այսպէս, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զինաթափութեան ժողովներուն մէջ, հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսին, կարճ եւ կտրուկ լեզու մը կը գործածեն իր պատուիրակները:

Դեռ առջի օր, պզտիկ վիճաբանութեան մը առթիւ, երբ խտալական պատուիրակը առաւ քալեց, գերմանականն ալ ետեւէն գնաց:

Իսկ Մուսոլինի – Մաքտոնըլտ ծրագիրը —դաշնագիրներու վերաքննութիւն — իր լոյսը կ'առնէ գերմանական յեղաշրջումէն:

Նոր բան չէ վերաքննութեան հարցը: Բայց, առաջին անգամ է որ այսքան չեշտակի կը դրուի, երկու մեծ երկիրներու վարչապետներուն կողմէ, նոյնիսկ պահպանողական, ծանրագլուխ «Թայմզ»ի գնահատման արժանանալով:

Այս երեւոյթն իսկ, արդէն խուճապի մատնած է Ֆրանսայի ազգայնականները:

Անոնց ամէնէն թթու ներկայացուցիչներէն մէկը, Ֆրանքլէն – Պույեօն, առջի օր հարցապնդում ուղղեց արտաքին քաղաքականութեան մասին, անմիջական վիճաբանութիւն պահանջելով: Եւ երբ կառավարութիւնը յետաձգում կ'առաջարկէր, փրփրեցաւ եւ բացագանչեց.

— Պ. Մաքտոնըլտի Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ խօսած ճառով սպառնալիք մը ուղղեց մեր հասցէին. ան չպիտի ունենար այդ անխոհեմութիւնը, եթէ փրանսական խորհրդարանը իր խօսքն արտասանած ըլլար: Եւ այսօր, Փոքր Համաձայնութիւնն է որ կը պաշտպանէ Ֆրանսայի շահերը …

Այս միեւնոյն Ֆրանքլէն – Պույեօնն է — կլլկեան հերոսը — որ գլուխն անցած նոր շարժումի մը — «Միութիւն ազգին համար» — անդադար կը հնչեցնէ ահազանգը.

— Ֆրանսացինե՛ր, հայրենիքը վտանգի մէջ է … Վտանգուա՛ծ է ցեղը, այնպէս ինչպէս չէր եղած 1814էն ի վեր …

×

Ուրեմն, Հիթլէրը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ամրապնդել իր կողերը, հաստատուն պատուանդանի մը վրայ դնել «ազգային վերածնութիւնը», որ իր գերագոյն նշանախօսքն է:

Եւ ահաւասիկ, իբրեւ «ցեղապաշտ», իր ճամբուն վրայ կը սրբէ ոչ միայն ձախակողմեան հոսանքները, այլ եւ Հրեաները, որ կը համարուին պատասխանատու բոլոր միջազգային, խորթ եւ հակադերման վարդապետութեանց:

Ամէն մէկ ճառ որ կ'արտասանուի հիթլէրական վարիչներու կողմէ, ընդդէմ հրէականութեան եւ Մարքսի վարդապետութեան, թաթխուած է խոր եւ անսահման ատելութեամբ: Որովհետեւ, կը բխի բուն իսկ «ընկեալ խաչ»ի վարդապետութենէն:

Մեր գործը չէ ճշդել հակահրէական արարքներու վաւերականութիւնը կամ սուտութիւնը:

Ծայրայեղութիւններ գործուած ըլլան թէ ոչ, իրողութիւնն այն է որ, հրէականութեան դերեզմանը կը փորուի Գերմանիոյ մէջ, կուսակցական եւ պետական բացառիկ տնօրինութիւններով:

Յորդաէս յուզուած էր ամբողջ հրէական աշխարհը, երբ սկըսաւ գործել նոր իշխանութիւնը: Իսկ այժմ արդէն խուճապի մատնուած է, ի տես նորանոր հրահանգներու, որոնց մէկը հրատարակուած է քիչ անդին:

«Նացի»ները պատերազմ հրատարակած են Հրեաներուն դէմ, «մեթոտիկ եւ չանթահարիչ պոյքոթ», իբրեւ պատասխան ի սփիւռս աշխարհի կատարուած բողոքի ցոյցերուն:

Այս առթիւ կազմուած տասնաբանեան, իր շարադրական ոճովն իսկ, կրնայ գաղափար տալ, թէ մինչեւ ո՛ւր կրնայ հասնիլ նոր Գերմանիոյ աննախընթաց եւ թունդ ազգայնական խմորումը:

Հրէական համատարած համերաշխութիւնը, ինքնին, ամէնէն պերճախօս ապացոյցն է սպառնացող վտանգին:

Հրեաները ուզեցին ոտքի հանել ամբողջ աշխարհը, բերնէ բերան տարածելով քստմնելի պատմութիւններ: Բայց ահա կը հանդիպին փոխվրէժի մը, որ իր նմանը չունի ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Աւելորդ ապացոյց մը եւս, թէ Հիթլէր մէկդի նետած է հին տախտակները: Աւելի ճիշդ՝ ապաւինած է հին տախտակներուն, նոր ուժգնութեամբ եւ նորագոյն դիտելիքներով:

Ա՛յս ալ միջոց մըն է դաստիարակելու համար շարքերը եւ ժողովուրդը, զանոնք առաջնորդելով ցեղի, եռի պաշտամունքին:

Երբեք այսքան ուժգնօրէն եւ այլամերժօրէն վերանորոգուած չէր հին քայլերգը, — «Գերմանիան ամէն բանէ վեր»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«Մեթոտիկ եւ չանթահարիչ» պոյքոթ

Իբրեւ պատասխան ի սփիւռս աշխարհի կատարուած հրէական ցոյցերուն, Հիթլէրի կուսակցութիւնը մարտ 28ին հրատարակեց յայտարարութիւն մը, որով պատերազմ կը հրատարակուի Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ՝ 14 տարուան ներքին պառակտումներէն յետոյ, «գերման ժողովուրդը յաջողեցաւ գլուխ հանել ազգային ընդվզում մը որ վերջ տուաւ հրէական – մարքսեան մտալլկումին»:

Յետոյ կը մեղադրէ որ «հրեայ – մարքսեան քուրմերը արտասահման փախան, միասին տանելով իրենց դրամները» եւ կ'աւելցնէ թէ «անոնց ոչ մէկը ամենաթեթեւ սկրտուք մը իսկ չստացաւ»: Արդ, ազգային – ընկերվարական (ցեղապաշտ) կուսակցութիւնը հետեւեալ հրահանգները կ'ուղղէ իր բոլոր կազմակերպութիւններուն.

— «Ազգային, յեղափոխական Գերմանիան չուզեր որ միջազգային բարդութիւններ եւ խռովութիւններ ծագին, բայց, հաստատապէս վճռած է վերջ տալ ներքին անընական կացութեան մը: Գերմանիոյ երեսին կը նետուին խարդախ սուտեր եւ զրպարտութիւններ որոնք փուշ – փուշ կ'ընեն մարդու մազերը: Առասպելներ կը տարածեն վայրագութեանց մասին, — իբրեւ թէ Հրեաներու դիակներ յօշոտուած, աչքեր փորուած եւ ձեռքեր կտրուած են — որպէս զի գերման ժողովուրդը երկրորդ անգամ մըն ալ օրէնքէ դուրս ձգեն, ինչպէս յաջողեցան ընել 1914ին: Տարիներով, Գերմանիան թոյլ տուած է որ անխտիր ամէն օտարական մտնէ իր երկիրը: Իւրաքանչիւր քիլոմեդրի վրայ 135 հոգի կ'ապրի, մինչդեռ Մ. Նահանգներուն մէջ հազիւ 15 հոգի կը բնակի միեւնոյն տարածութեան վրայ: Սակայն եւ այնպէս, Մ. Նահանգները չափի տակ առած են ներգաղթը եւ ցանկէ դուրս ձգած՝ կարգ մը ազգեր: Տարիներով, Գերմանիան այդպիսի բան չէ ըրած, առանց նկատի առնելու իր անձկութիւնը: Իբրեւ շնորհակալութիւն, հրեայ մտաւորականներու, փրոֆէսօրներու եւ գործ – եփողներու խառնակոյտ մը աշխարհը կը գրգռէ մեզի դէմ:

«Ա՛լ կը բաւէ: Մեր մէջ ապրող Հրեաներն են պատասխանատու սուտերու այս խաչակրութեան: Քանի որ չեն ուզեր դիտողութիւն ընել միւս աշխարհամասի ստախօսներուն, մենք այնպէս պիտի շարժինք որ այդ հակադերման պայքարը չուղղուի մեր անմեղ ժողովուրդին դէմ, այլ դառնայ պատասխանատու խռովարարներուն դէմ:

Այս առաջադրութեամբ, տրուած են հետեւեալ որոշումները. —

1) Ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան շրջանային վարչութիւնները ամբողջ Գերմանիոյ մէջ պիտի կազմակերպեն սիստեմատիկ պոյքոթ հրէական վաճառատուններու, հրեայ բժիշկներու, հրեայ փաստաբաններու դէմ: Անոնք պիտի հակեն որ ո եւ է անմեղ զոհ չերթայ:

2) Ցանկապէս կազմուած գործադիր կոմիտէներ պիտի պաշտպանեն բոլոր օտարականները, առանց հպատակութեան, ցեղի եւ կրօնի խտրութեան: Պոյքոթը պաշտպանողական միջոց մըն է, ուղղուած՝ միայն եւ միայն գերման Հրեաներուն դէմ:

3) Գործադիր կոմիտէները իրենց քարոզութեամբ եւ լուսաբանութիւններով պիտի ջանան ամէն գնով ժողովրդականացնել հակահրէական պայքարը:

4) Միւնիխի մէջ կազմուած կեդր. կոմիտէ մը պիտի կարգադրէ գործողութեանց մանրամասնութիւնները:

5) Կոմիտէները պիտի հսկեն թերթերու դիրքին վրայ: Այն բոլոր թերթերը որ մեղկօրէն ուժ կուտան պոյքոթին, սեւ ցանկը պիտի անցնին եւ դուրս պիտի նետուին այն բոլոր տուներէն ուր Գերմանացիներ կը բնակին: Ոչ մէկ գերմանացի մարդ պէտք չէ կարդայ զանոնք կամ ծանուցում տայ անոնց:

6) Պրոպագանտը պիտի մղուի նաեւ գործարաններու մէջ, որպէս զի բանուոր դասակարգը իմանայ պոյքոթին պատճառները:

7) Հարուածային վաշտերը (մարտական խումբեր) եւ մասնաւոր գումարտակները պահակներ պիտի դնեն հրէական վաճառատուններու առջեւ եւ հրեայ բժիշկներու եւ փաստաբաններու սպասման սրահներուն մէջ:

8) Հրեաներու դէմ տնտեսական պոյքոթը պիտի սկսի յառաջիկայ շաբաթ օր (1 ապրիլ), ժամը 10ին, ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Եւ պիտի տեւէ մինչեւ որ վերջ գտնէ Հրեաներու կողմէ գերման ազգին դէմ բացուած պայքարը՝ արտասահմանի մէջ:

9) Մասնաւոր գործիչներ պիտի յայտարարեն ամէն տեղ, թէ՝ Հրեաները գերմանական բարձրագոյն վարժարաններու, փաստաբանական կաճառին եւ բժշկական ասպարէզին մէջ կրնան մնալ միայն այն առ հարիւր համեմատութեամբ ինչ համեմատութիւն որ կը ներկայացնէ հրեայ ցեղին թիւը՝ գերման ազգին մէջ: (Այդ համեմատութիւնն է հարիւրին մէկ):

10) Բոլոր ազգային – ընկերվարականները որոնք յարաբերութիւններ ունին արտասահմանի հետ, իրենց ուղղած նամակներուն եւ հեռագիրներուն մէջ պէտք է հերքեն Հրեաներու դէմ իբրեւ թէ կատարուած խոշտանգումներու լուրերը եւ յիշեցնեն թէ՝ այսօր որոշուած ճնշողական միջոցներուն դիմելով, գերման ազգը ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ ինքզինքը պաշտպանել»:

Յայտարարութիւնը կը շեշտէ թէ՝ պոյքոթը պէտք է ըլլայ «մեթոտիկ եւ չանթահարիչ»:

Եւ իսկապէս, այս կարգադրութիւնը չանթահարիչ տպաւորութիւն ձգեց ամբողջ երկրին մէջ:

Իսկ Հրեաները, իրենց կարգին...

Հրէական կազմակերպութիւնները կը շարունակեն բողոքի ցոյցեր, դիմումներ եւ հանգանակութիւններ կատարել:

Պելկրատի հրեայ համայնքի կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով արտաքին նախարարին, խնդրեց դժուարութիւն չյարուցանել, եթէ փախստականներ Եուկոսլավիա ապաստանին Գերմանիայէն: Նախարարը պատասխանեց թէ մինչեւ հիմա եղած քաղաքականութիւնը չպիտի փոխուի, բայց փախստականները չեն կրնար վերջնապէս հաստատուելու իրաւունք ստանալ:

Վարշաւայի հրէական թերթերը կը գրեն թէ՝ երեքշաբթի օրուան բողոքի ցոյցերուն առթիւ, հրեայ վաճառականները ջնջել տուին 100,000 տոլարի ապսպրանք որ պիտի տրուէր գերմանական տուներու:

Պրագիլիոյ Հրեաներն ալ պոյքոթ հռչակեցին գերմանական ապրանքներուն դէմ:

Բողոքի ցոյցեր կատարուեցան նաեւ Պաղեստինի մէջ:

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ ԵՒ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ապրիլ 1ին կը սկսի ինքնութեան թուղթերու նորոգման պայմանաժամը, որ պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 30:

Տուրքերու յայտարարութիւնն ալ, որ սովորաբար տեղի կ'ունենայ փետրուար 28ին, այս տարի մէկ ամիս յետաձգուած ըլլալով, պէտք է ըլլայ մարտ 31ին:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք 900 փրանք, Կոմիտաս վարդապետի համար: Կը խնդրուի ըստանալ համապատասխան ընկալագրով:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ 4,000 ՀՐԿԻԶԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

—.—

25րդ ՑԱՆԿ

	Ֆր.
Քերովբէ Աւագեան	100
Սէն Սաթուռնէնի Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբին միջոցաւ	129
Գումար՝	229
Մարտ 29ի գումարը	7147
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	7376

1350 հոգի ձերբակալուած

Հիթլէրի հրամանով, լուծուած էին Պրունշվիկի պետութեան Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու բոլոր կազմակերպութիւնները: Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ իրենց պետը, իսկ օժանդակ ոստիկանութեան մէջ արձանագրուած անդամները զինաթափ եղան եւ զրկուեցան իրենց իրաւունքներէն:

Պրունշվիկի ներքին նախարարը այս կարգադրութիւնները կ'արդարացնէր այն պատճառաբանութեամբ թէ կասկածելի տարրեր (ընկերվարական եւ հանրապետական) մտած են Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու շարքերուն մէջ, «ինչ որ վտանգաւոր է ազգային վերածնութեան համար»: Նոյն իսկ ըսողներ կան թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է:

Մինչ այս մինչ այն, երեքշաբթի առտու ձերբակալուեցան 1350 հոգի, որոնց 200ը միայն Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներ են: Այս առթիւ ընդհարումներ ալ պատահեցան: Եւ որովհետեւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներն ալ նախարար ունին կեդրոնական դահլիճին մէջ, իրենց պետը բուռն վէճի մը բռնուեցաւ կառավարութեան հետ: Կը կարծուի թէ խնդիրը խաղաղութեամբ պիտի կարգադրուի, եւ Պողպատեայ Սաղաւարտակիրներու դէմ դրուած արգելքը պիտի վերցուի ապրիլ 1ին:

Առեւտրականներու ցոյցը Պէյրութի մէջ

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻՆՈՑ ՑՈՅՑ ՄԸ

Գրած էինք թէ վերջ գտած է Պէյրութի շարժավարներու եւ առեւտրականներու գործադուլը:

Մարտ 20ին, իրենց խանութները բանալու համար շուկայ իջնող վաճառականները, հրաւէր ստացան փակելու եւ ժամը 8ին արդէն բոլոր շուկաները փակուած էին: Թէեւ շաբաթ օրուընէ կը խօսուէր շուկաները փակելու որոշման շուրջ, սակայն ոչ ոք գիտէր պատճառն ու ժամանակը: Մինչ հեղեղանման անձրեւը կ'իջնէր, վաճառականները կը վերադառնային իրենց տուները, կիրակի օրերու նման ամայութեան մատնելով շուկաները:

Մարտ 17ին, ժամը 7ին, երբ Սէնթ Մարուն եկեղեցիին արարողութիւնները վերջացան, 10,000ի մօտ հաւաքուած բազմութիւն մը կը սպասէր դուրսը ու փողոցին վրայ: Հանրակառքերու անցքն անգամ դժուարացած էր: Պատրիարքական փոխանորդ եւ Պէյրութի եպիսկոպոս Մուպարաք դուրս ելաւ եկեղեցիէն, «կեցցէ»ներու տեղատարափին տակ: Ժողովուրդը ուզեց ձեռամբարձ տանիլ եպիսկոպոսը մինչեւ իր բնակարանը, սակայն արգիլուեցաւ: Մութրան Մուպարաք յառաջացաւ բազմութեան մէջէն մինչեւ Պուրճ, կառք մը առնելու համար: Հարիւրի մօտ ոստիկաններ հասան փայտերով եւ աշխատեցան ցրուել ժողովուրդը: Այդ միջոցին տեղի ունեցան բախումներ ոստիկաններու եւ ժողովուրդի միջեւ: Երկու կիներ մարեցան:

Երբ Մուպարաք եպսկ. կառք նստած ուղղուեցաւ իր բնակարանը, բազմութիւնը դարձեալ հետեւեցաւ անոր եւ ճամբան առիթ տուաւ նոր բախումներու եւ միջադէպերու:

Մարտ 20ին, դարձեալ խուռներամ բազմութիւն մը խռնուած էր Սէնթ Մարուն եկեղեցիին շրջափակին եւ դուրսը փողոցին մէջ: Մուպարաք եպսկ., եկեղեցական արարողութենէն վերջ, քարոզեց ժողովուրդին եւ քննադատեց կառավարութիւնը:

Ժամը 10ին, երբ ժողովուրդը կը սկսէր եկեղեցիէն դուրս ելլել, յանկարծ իրարանցում մը նշմարուեցաւ եւ տեսնուեցաւ որ երեք հոգի իրենց դէմքերէն եւ գլուխներէն վիրաւորուած են պզտիկ գնդակներով: Ասոր վրայ սաստկացաւ իրարանցումը, մինչեւ որ ոստիկաններ հասան եւ հանդարտեցուցին:

Համաձայն ոստիկանութեան բացատրութեան, այդ գնդակները եկած են, հեռուն, պանդոկ «Էլ Բիպլէն» արձակուած որսի հրացանէ մը, որուն հեղինակը ձերբակալուած է:

Ոստիկանական ջոկատներ մինչեւ կէս օր, հսկեցին եկեղեցիին առջեւ, որ եւ է դէպքի առիթ չտալու համար:

⁂ Շարժավարներու խնդիրն ալ չէ կարգադրուած: Շէլ ընկերութեան Եգիպտոսի կեդրոնը, որմէ նպաստաւոր պատասխան մը կը սպասուէր թիթեղի գինէն 10 դահեկան զեղչելու համար, յայտնեց թէ չի կրնար ընդունիլ այդ առաջարկը եւ իր գինը կը պահէ անփոփոխ:

Այս լուրին վրայ, մարտ 18ին շարժավարները ընդհանուր ժողով մը գումարելով ուսումնասիրեցին կացութիւնը եւ որոշեցին մինչեւ վերջ շարունակել գործադուլը, եթէ գոհացում չտրուի իրենց պահանջներուն: Կառավարութեան կողմէ եղած զիջողութիւններն ալ անգոհացուցիչ գտան շարժավարները: Ուրեմն, վախ կայ որ դեռ երկար տեւէ գործադուլը:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն (22 մարտ), վաճառականներու գործադուլը վերջացած է, նոյն ինքն վաճառականներու Միութեան կարգադրութեամբ: Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին մարդպանին հետ, մաքսատուրքերու կրճատման մասին:

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ եկեղեցիին կողմը զէնք արձակողը Ժողէֆ անուն Հայ մըն է, որ ձերբակալուած է: Քովը գտած են որսի զէնք մը: Յայտարարած է թէ նշանառութիւն սորվելու համար արձակած էր զէնքը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՊԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՄԲ. — Մարտ 25ին լրացաւ Աթէնքի « Նոր Օր »ին տասնամեակը: Այս առթիւ խմբագրութիւնը հրատարակած է բացառիկ թիւ մը:

Շնորհաւորելով մեր պաշտօնակցին կորովն ու ճիգը, այդ բացառիկ թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ յօդուածը, որ կը պատմէ թերթին ծնունդն ու զարգացումը:

Հայ լրագրական կեանքին քիչ թէ շատ տեղեակ մէկը կարող է ըմբռնել թէ ինչ կը նշանակէ տասը տարի շարունակ օրաթերթ հրատարակել, առանց ընդհատումի, ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ, այն ալ տարագիր եւ թշուառ գաղութի մը ծոցին մէջ:

Ընդհանրապէս, բոլոր թերթերը կը տօնեն իրենց հրատարակութեան տարեդարձները, հազարթուեակները, տասնամեակները եւ այս առթիւ կը հրատարակեն բացառիկ թիւեր, որոնց մէջ վեր կը հանուին թերթի խմբագրութեան, վարչութեան, աշխատակիցներուն եւ թղթակիցներուն տարած աշխատանքը, զոհողութիւնը եւ գործը շարունակելու կամքը: Յաճախ շնորհակալութիւն կը յայտնուի նաեւ ընթերցող հասարակութեան, որ իր քաջալերութիւնով սատար կը հանդիսանայ թերթի գոյութեան եւ յառաջդիմութեան:

Ասիկա արդար իրաւունքն է թերթի խմբագրութեան եւ հրատարակիչներուն, որոնք նախապէս գերմարդկային ճիգերով կը տոկան այն ամէն տաժանելի դժուարութիւններուն, որոնք անխուսափելի են թերթ մը ապրեցնելու համար: Մանաւանդ՝ հայ իրականութեան մէջ:

Բայց, այս բոլորին մէջ, կարծես, ակամայ, մոռացութեան կը տրուին տպարանն ու տպագրական աշխատաւորը, ան՝ որ ամբողջ գործին ջիղն ու հոգին է: Ան՝ որ գիշերը ցերեկին խառնած՝ մուրերու եւ յաճախ մութին մէջ իր աչքերը կը փորէ՝ սեւ տառերը սպիտակ թուղթին յանձնելու եւ թերթը ամէն օր, որոշեալ ժամուն հասցնելու համար:

Այս մասին, « Նոր Օր »ի տասնամեակին առթիւ, կ'արժէ երկու խօսք ընել, թէ ինչպէս մէջտեղ բերուեցաւ այս թերթին տպարանական ներկայ կազմուածքը եւ ինչ դժուարին պայմաններու տակ գործեց ամբողջ տասը տարի:

×

1923ի առաջին օրերը: Հարիւր հազարէ աւելի տարագիր հայութիւն Յունաստանի մէջ: Անօթութիւն եւ թշուառութիւն: Քաղաքական ու տնտեսական զարհուրելի անստուգութիւն: Խուճապ ու շուար վիճակ: Եւ առանց կողքին նաեւ թերթ հրատարակելու յանդուգն ծրագիրը: Իսկապէս խենդութիւն: Եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Որոշումը տրուած է եւ դիմում եղած Պոլսոյ « Ճակատամարտ »ին՝ տպագրական տառեր ապահովելու համար: Ամիս մը վերջ տառերը եկած են արդէն: Շա՜տ խեղճ տպարանական կազմուածք մը: Ու թերթի հրատարակութեան թուականը՝ մարտ 25ին, 1923:

Առաջին առթիւ, թերթը պիտի հրատարակուի իբրեւ շաբաթաթերթ, այն ալ երկու էջով, որովհետեւ տպագրական տառերը հազիւ կը բաւեն մէկ էջի, իսկ միւս էջը հարկ կ'ըլլայ շարել առաջինին տպագրութենէն յետոյ: Առաջին թիւը սկսուած է շարուիլ արդէն, բայց շատ անգամ, պէտք է ձեռագիրներու մէջէն ամբողջ նախադասութիւններ եւ հատուածներ փոխել, որովհետեւ պէտք եղած տառերը կը պակսին: Օրինակ՝ երկու անգամ « Էնկիւրի » շարելէն յետոյ, երրորդին՝ ստիպուած կ'ըլլանք « Էնկիւրին » փոխել « Թուրքիոյ մայրաքաղաքը »ի, գլխագիր է տառը չգտնուելուն համար:

Ահա այսպիսի պայմաններու մէջ էր որ հրապարակ կ'ելլէր առաջին « Նոր Օր »ը՝ երկու էջով, իբրեւ շաբաթաթերթ: Ու կարելի չէ մոռնալ այն խանդավառութիւնն ու եռանդը, երբ տպագրական մեքենան դառնալով ըսկաւ սպիտակ թուղթին յանձնել առաջին թիւը, 1923, մարտ 25ի օրը: Զուգադիպութեամբ՝ նաեւ հելլէն անկախութեան տարեդարձի օրը:

Այսպէս շարունակուեցաւ գրեթէ երեք ամիս, որմէ յետոյ, յայտնուած փափաքին վրայ, որոշուեցաւ թերթը հրատարակել շաբաթը երկու անգամ:

Զմոռնանք յիշելու որ, այդ օրերուն Աթէնքի մէջ կը հրատարակուէր հնչակեաններու օրկան « Երկունք »ը, որ կարճ շրջանէ մը յետոյ դադրեցաւ եւ իր ունեցած տպագրական բաւական ճոխ տառերը՝ հնչակեաններու կողմէ ծախուեցան « Նոր Օր »ին:

Քանի մը տասնեակ թիւեր ալ եօրեայ հրատարակելէ յետոյ, թերթը դարձաւ երկօրեայ: Իսկ 1924 յունուարէն սկսեալ, « Նոր Օր » սկսաւ հրատարակուիլ իբր օրաթերթ, չորս փոքրադիր էջերով:

Այդ տարին էր որ, Ռամկ. կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան իբր օրկան՝ Աթէնքի մէջ սկսաւ հրատարակուիլ « Արարատ » օրաթերթը, որ հազիւ քանի մը ամիս քաշքշելէ յետոյ իր գոյութիւնը՝ չկարենալով տոկալ նիւթական եւ բարոյական դժուարութիւններուն, դադրեցուց իր հրատարակութիւնը:

1926: Հօկ — համայնավար — ռամկավար — հնչակեան գործակցութեան տխուր շրջան: Պոլսոյ « Կիւթէնպէրկ » մատենաշարը, Շահվերդեանէն ստացած պատկառելի գումար մը գրպանած եւ իր կոնակը տուած համայնավար կուսակցութեան, կը հասնէր Աթէնք, հրատարակելու համար օրաթերթ մը, կէտ նպատակ ունենալով « Նոր Օր »ի խափանումը: Ու կը հրատարակուի թերթը: « Ցայթանա՛կ » … բաւականին ներկայանալի ծաւալով եւ տպագրական սքանչելի եւ ճոխ կազմուածքով: Ու կը սկսի մրցակցութիւնը: « Նոր Օր » ստիպուած սիւնակ մը կ'աւելցնէ իր ծաւալին վրայ: Տպագրական գործի մասին քիչ թէ շատ գաղափար ունեցողները միայն կրնան հասկնալ թէ ի՛նչ կը նշանակէ օրաթերթի մը ծաւալին վրայ սիւնակ մը աւելցնել: Այս անգամ պայքարը կ'ըլլայ կատաղի: Բայց թափուած բոլոր ջանքերը « Նոր Օր »ը խափանելու, կը մնան ապարդիւն: Հակառակորդները կը դիմեն տարբեր միջոցներու: Փանկալոսեան դիկտատորական շրջան է: Խայտառակէտ Հօկի խմբակին եւ նաեւ Ազգ. կեդր. վարչութեան կողմէ « Նոր Օր »ի խմբագիրները, աշխատակիցները եւ մօտիկ շրջանակը կ'ամբաստանուին իբր խռովարար: Հետապնդում ու բանտարկութիւն: Ամբողջ մէկ ամիս: Բայց եւ այնպէս, « Նոր Օր »ի մեքենան, նոյն կանոնաւորութեամբ ամէն օր, նոյն ժամուն հասարակութեան կը յանձնէ թերթին ամէն օրուան թիւերը: Այս պայքարէն ալ մեր թերթը դուրս եկաւ յաղթական: Ու դադրեցաւ « Ցայթանակ »ն ալ: Անկէ յետոյ, յաջորդաբար հրատարակուեցան « Շիրակ », « Արձագանգ », « Ժողովուրդին Ձայնը » եւ մինչեւ վերջին ժամանակներս « Վերելք »ը: Բայց « Նոր Օր »ը մնաց ու ապրեցաւ առանց ընդհատումի: Ուրիշ խօսքով, « Նոր Օր »ը մեռելաթաղը եղաւ Աթէնքի մէջ ծնող ու մեռնող թերթերուն: Տխո՛ւր, բայց միաժամանակ քա՛ղցր պաշտօն … :

Այսօր, « Նոր Օր »ի տպարանը այցելողին ուշադրութիւնը կը գրաւեն պատէն կախուած « Ցայթանակ »ի, « Շիրակ »ի, « Արձագանգ »ի եւ « Ժողովուրդի Ձայն »ի քլիշէները, որոնք պատերազմի դաշտին վրայ գերի բռնուող զինուորներու տպաւորութիւնը կը ձգեն:

×

Հայ լրագրական պատմութեան մէջ շատ հազուագիւտ են այն թերթերը, մանաւանդ օրաթերթերը, որոնք տասը տարի, առանց ընդհատումի, կարողացած են շարունակել իրենց հրատարակութիւնը: Այս տեսակէտով, « Նոր Օր » լաւագոյն տեղերէն մէկը կը գրաւէ մեր այսօրուան գաղութահայ թերթերու շարքին մէջ: Յունահայ գաղութէն շատ աւելի բարգաւաճ եւ բախտաւոր գաղութներ դեռ մինչեւ այսօր չունեցան իրենց օրաթերթը:

Ու այս յաջողութեան մէջ, « Նոր Օր »ի խմբագրութեան կողքին, բաժին ունին նաեւ տպարանական աշխատաւորները, որոնք տասը տարի շարունակաբար, բոլորովին աննպաստ պայմաններու տակ, իրենց անկարելին ի գործ դրին, թերթը օրը օրին եւ ժամը ժամին հասցնելու համար: Այսօր, այս թերթին բոլոր ընթերցողները գիտեն թէ օրուան այսինչ ժամուն ցրուիչը կուգայ եւ կը բերէ իրենց թերթը: Ասիկա որ եւ է թերթի մը յարատեւութեան ու յաջողութեան գլխաւորագոյն ազդակն է: Հակառակ իր կարգ մը թերութիւններուն, (զորս կարելի չէ դարմանել ներկայ պայմաններուն մէջ), « Նոր Օր »ի բաժանորդը ամուր կապուած մնաց անոր, որովհետեւ օր մը իսկ չունեցաւ այն կասկածը որ, թերթը կրնար դադրեցնել իր հրատարակութիւնը, ինչպէս եղան սունկի պէս բուսնող միւս թերթերը: Մինչեւ իսկ, տասը տարուան ընթացքին, չպատահեցաւ օր մը, որ « Նոր Օր », արկածի մը կամ ո եւ է պատճառով հրատարակուէր կէս ծաւալով: Այս տուեալները, որոնց մէջ կարեւոր բաժին մը ունեցան թերթին տպարանական աշխատաւորները, սատարեցին այս ձեռնարկի յաջողութեան:

Տասը տարուան փորձառական շրջանէ մը յետոյ, « Նոր Օր » ամուր կեցած իր հաստատած սպառման վրայ եւ օժտուած տպարանական բաւական ներկայանալի կազմածով, կ'ապրի յետ այսու ալ, առանց դեղեւելու: Կ'ապրի այնքան ժամանակ, որքան ատեն կայ ու կը մնայ յունահայ գաղութը:

Ա. Ս.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—·—

Անցեալ շաբթու « Ժողովրդային Տան » սրահին մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Պէյրութի Պատանեկան Միութեան տասնամեակը: Բեմը զարդարուած էր հայկական, ֆրանսական եւ լիբանանեան դրօշներով: Ճակատին վրայ՝ ելեկտրական լոյսերու ճրագումին տակ կը փայլէին Դաշնակցութեան անմահ երրորդութեան մեծադիր նկարները, իսկ խորքը՝ Դաշնակցութեան զինանշանը: Սրահը լեցուած էր դաշնակցական ընկերներու եւ համակիրներու խուռն բազմութեամբ, ուր աչքի կը զարնէր երիտասարդներու հոծ թիւը:

Հանդէսը սկսաւ նուագախումբի « Մեր Հայրենիք »ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Կը նախագահէր վեթերան ընկեր Հայր Աբրահամ (Աւետիք Սահակեան), որուն երեւումը բեմին վրայ ծափերով ողջունուեցաւ: Ան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.

— Այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան տասնամեակն է որ կը տօնենք եւ դեռ յետագային ալ պիտի տօնենք: Այս տասնամեակը մեզ համար նշանակալից է, որովհետեւ մեր հայրենի երկրին մէջ, լեռներուն շունչը կը բաւէր որպէս զի մեր երիտասարդները գիտակից դառնային իրենց կոչումին և դաւաճանները դուրս կը վռնտուէին հաւաքական կեանքէն: Դժբախտաբար հիմա չունինք ոչ մեր հայրենի լեռները, եւ ոչ ալ հաւաքական ոգեպարար պայմանները: Այլ կան բացասական եւ դժնդակ պայմաններ, որոնք հայը վհատեցնելու, դասալիք դարձնելու կը տանին ու կը մեղցնեն դիմադրական կորովը: Որպէս զի կարելի ըլլայ օտարութեան մէջ հասակ արձակած մեր երիտասարդութիւնը պահպանել ձուլում կոչուած հրէշի դէմ, պէտք է ամէն երիտասարդ Դաշնակցական վերապրի մեր նահատակներու կեանքը եւ գործը կարդալով:

Ապա իր խօսքը ուղղելով պատանիներուն, ըսաւ.

— Սիրելի պատանիներ, դուք Դաշնակցական ապագայ սերունդն էք, կուսակցութիւնը ձեզմէ շատ բան կը սպասէ, մանաւանդ — տալ եւ հնազանդիլ: Հ. Յ. Դաշնակցութենէն ներս անհատական հաշիւները, եսերը, տեղ չեն կրնար ունենալ, Դաշնակցութեան մէջ փառք չկայ: Պէտք է գիտնաք որ Դաշնակցութիւնը շատ դաժան եւ անողորմ է իր ընկերներուն հանդէպ: Մեր կուսակցութիւնը այսօր կազդուրուելու շրջանը կ'ապրի եւ իր ուժերը կը համախմբէ:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօսին՝ ընկեր Գասպար Իփէքեանին, որ խօսեցաւ խանդավառ ու խրախուսիչ:

Ողջունեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան տասնամեակը եւ յետոյ Եզովբոսի մէկ առակով մեր կուսակցութիւնը բաղդատեց ծովին հետ, որ երբեք չի ցամքիր, եւ Պատանեկան Միութիւններն ալ բոլոր հոսուն գետերուն հետ՝ որոնք մշտապէս կը թափին այդ ծովը ու կ'ապահովեն անոր յարատեւութիւնը:

Ըսաւ թէ, անցնող տասը տարիներու ընթացքին՝ գաղութներու մէջ ականատես եղանք երեւոյթի մը, — երիտասարդութեան գունդ առ գունդ դիմումը դէպ ի Դաշնակցութեան շարքերը: « Ի՞նչ երեւոյթ է սա, գաղտնի՞ք է արդեօք: Ո՛չ, այլ իրականութիւն, որովհետեւ երիտասարդութիւնը կ'ուզէ մաս կազմել Դումաններու, Զավարեաններու, Մուրատներու մեծ ընտանիքին: Հայու անմար կրակը իրենց սրտին մէջ ունեցող երիտասարդներ, օտար երկինքներու տակ, նոր ջերմութիւն կը գտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան խիտ շարքերուն մէջ: Եւ այս՝ տասը տարուան ընթացքին, հակառակ Դաշնակցութեան դէմ եղած լեռնակուտակ հրապարակութիւններու՝ որոնք կը ձգտին ազգային արժէքները թաղելու եւ անոնց փոխարէն նոր « յեղափոխական » հումներ սերմանելու:

Բայց դարձեալ Դաշնակցութեան խօսքին ծարաւի երիտասարդութիւնը բնազդօրէն կը դիմէ մեր շարքերը: Բոլոր պատանիները՝ դաշնակցական Պատանեկան Միութեանց մէջ կուսակցական նախապատրաստական դաստիարակութեան շրջան մը կը բոլորեն, եւ անկէ վերջ իբրեւ Դաշնակցութեան գաղափարական դրօշին ուխտադրուած երիտասարդներ՝ կը մտնեն շարքերէն ներս: Դաշնակցութիւնը սորվեցուցած է անոնց Դաշնակցական ըլլալու չարն ու բարին եւ ազատ ձգած է զանոնք ընելու վերջնական ընտրութիւնը, — կա՛մ մտնել Դաշնակցութեան մէջ եւ իւրացնել անոր դաւանանքը ու նուիրուիլ անոր հետապնդած քաղաքական պայքարին, եւ կամ, իրենց առնելիք քայլին ամբողջ լրջութիւնը կշռելէ վերջ, յայտնել թէ՝ ստիպուած են ետ դառնալ՝ չզգալով իրենց մէջ Դաշնակցութեան իտէալին նուիրուելու բոցը:

« Եթէ պահ մը Դաշնակցութեան երեք սուրբերը իրենց խոր քունէն արթննային ու դիտէին երիտասարդներու խուժումը դէպ ի մեր կուսակցութեան շարքերը, անոնց հոգին պիտի հրճուէր: Ես կը հաւատամ, որ Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Սիմոնի հոգիները այս պահուս կը սաւառնին այս սրահին մէջ »:

Ընկեր բանախօսը յիշեցուց պատանիներուն, թէ Դաշնակցութեան քառասնամեայ դրօշին վրայ գրուած է « Մահ կամ Ազատութիւն » խօսք մը, որ պէտք չէ մոռնան պատանիները եւ պէտք է աշխատին իրագործել:

Պատանիներու կողմէ ընկ. Գուրգէն Խանճեան քանի մը խօսքով բացատրեց « Պատանեկան Միութեան » հետապնդած նպատակները, եւ տեղեկութիւններ տուաւ անոր կատարած գործին շուրջ, անցնող տասը տարիներու ընթացքին:

Արտասանեցին՝ ընկերներ Ա. Պօնճուքեան՝ Ա. Ահարոնեանի « Ցարդանք քեզ »ը, եւ Ն. Քէհեաեան՝ Սիամանթոյի « Պարը »: Ջայնարձակը կը նուագէր հայերէն խմբերգներ եւ մեներգներ: Թառի վրայ՝ Պ. Վ. Մաղաքեան նուագեց « Տըլէ եաման »ը եւ « Կռունկ »ը:

Պատանիներու կողմէ ներկայացուեցաւ փոքրիկ թատերգութիւն մը՝ գրուած ընկեր Գէորգ Սաղճեանի կողմէ, որ կը ներկայացնէր փողոցի եւ Պատանեկան Միութեանց մէջ գտնուած երիտասարդներու կեանքը:

Պատանիները մերթ ընդ մերթ կ'երգէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Հանդէսը փակուեցաւ « Մշակ Բանուոր » քայլերգով, յոտնկայս:

ՀԱՅ ՏՂԱՅ

Ազգատօնը Նիսի մէջ

—·—

ՀԱՅԿ. ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԻՍ, 26 Մարտ (յապաղ).— Ինչպէս ամէն առթիւ, ազգատօնին շնորհիւ ալ Նիսը խրախճանքի մէջ էր: Քաղաքապետարանը, գլխաւոր հրապարակը՝ Մասէնան եւ Ավընիւ տը լա Վիքթուար զարդարուած են տօնին մասնակցող պետութեանց դրօշակներով, որոնց կարգին ի պատուի է նաեւ մեր տարագիր եռագոյնը:

Այս պարագան միայն բաւական է թրթռացնելու մեր սիրտը:

Պատիւ Նիսի հայ գաղութին, որ իր յարգանքը բերաւ, լաւ ընդունելութիւն մը կազմակերպելով Հայաստանը եւ հայ դրօշը ներկայացնող խումբին:

Ուրախութեամբ կը հաղորդեմ որ՝ Նիսի զանազան միութեանց — Կարմիր Խաչ, Հ. Մ. Մ., Հ. Յ. Դ., Հ. Մ. Ը. Մ. եւ Սկաուտներու Վարչութիւնները քով քովի գալով, իրենցմէ ընտրուած ներկայացուցչական մարմինով հայ խումբը դիմաւորելու գացին կայարանը, եւ խրախուսեցին զայն:

Յաջորդ օրը, Հինգշաբթի իրիկուն, ազգերու խումբերուն բազմութեան մը կողքին մենք Հայերս ալ անհամբեր կը սպասենք Նիսի Օփերան, լսելու եւ դիտելու համար հայ երգն ու պարը:

Ժամը 8.15ին վարագոյրը կը բացուի եւ մենք հիացումով կը դիտենք կը հսկայ բեմը իր հազար ու մէկ գիշերներու պատկերներով:

Յայտագիրը կ'ըսէր թէ առաջին առթիւ բեմ պիտի գան Հայերը: Բայց մենք Հայեր չենք տեսներ, եւ ապշած իրարու կը նայինք, մինչեւ որ կազմակերպիչ մարմնի ֆրանսացի նախագահը բեմ գալով, կը յայտարարէ.

— Հայկական խումբը պիտի ներկայանայ առաջին բաժնի չորրորդ մասին, պզտիկ անպատրաստութեան մը պատճառաւ:

Իրար ետեւէ կը լսենք ու կը դիտենք, Չինացիները, Ռուսերը եւ Լեթոնացիները՝ իրենց ազգային երգերով ու պարերով:

Չորրորդ մասն ենք արդէն, հայ խումբը թառի ընկերակցութեամբ մուտք կը գործէ «Պսակ պսակ թագն ի պսակ, փեսան եկաւ լիքն ի քսակ» պարերգով, խիստ խանդավառ եւ բարձր տրամադրութեամբ: Հայ խումբին մուտքը կ'ողջունուի որոտընդոստ ծափերով: Հայերս մասնաւորապէս կը թնդացնենք սրահը:

Պարերգին կը յաջորդէ «Պին կէօլ» խմբերգը, Արա Պարթեւեանի վարպետ ղեկավարութեամբը, ու մենք վերացած պահ մը, կարծես Բիւրակնեան թարմութիւնն ու բիւրաւոր ակերու գլգլուն մթնոլորտն է որ կ'ապրինք: «Պին կէօլին» կը յաջորդէ «Հով լինի»ն, նոյնքան խանդավառ եւ կենդանի:

Ապրի՛ք, տղաք, եւ այնքան առատ «Թոէ՛ք ու Թօզ» հանեցէք որ, ձեզ յաջորդող անպատկառ թշնամին ոչ միայն աչքը կուրանայ, այլ եւ հոգին:

Խմբերգներուն կը յաջորդեն հաւաքական եւ առանձին պարերը, թառի ընկերակցութեամբ, իրար կը գերազանցելով: Աչքի կը զարնէին մասնաւորաբար թառիստ Ժոռժը իր թառով եւ տիկիններ Սուրաբեան ու Շահպարոնեան իրենց պարերով, որոնք քանիցս կրկնուեցան, անհամար բազմութեան ծափերուն տակ:

Բոլոր խումբերէն միմիայն մեր խումբը իր պարերու ընթացքին ստացաւ խոշոր ծաղկեփունջ մը, հայկական միութիւններէն:

Երեկոյթին առաջին բաժինը լրացաւ հայկական առանձին պարերով: Երկրորդ մասը սկսաւ Թրքական խումբով, որ Այտընի տարազով, մերկ սրունքներով եւ մեծի անձանօթ եղանակով մը սկսաւ իր բաժինը: Խաղը կը վերջանար հետեւեալ խօսքով.

— «Ճի՛հան զալզա, Թիւրք եըլմազ»… (աշխարհ ոտքի ելլէ, Թուրքը չի վախնար:

Մեկնութիւնները աւելորդ են:

Թրքական բաժինը կը բաղկանար «զէյպէկ» պարով որ նոր անունով կը կոչուի «պարշը վէ գարշը» եւ «խամսի դոյտըմ թավայա»ով, որուն վերջաւորութեան աւելցուցեր էին «Գաշտը կիթմի փափազըն գըզը»…

Միայն կը պակսէր պորտապարը, իբրեւ էապէս Թրքական ազգային գիծ:

Թուրքերուն կը յաջորդեն Շուէտացիները, որոնք իրենց թագաւորին ներկայութենէն խրախուսուած, Թուրքերուն ազդած անհաճոյ տպաւորութիւնը կը փարատեն ազգային քայլերգով ու պարերով:

Յաջորդաբար իրարու ետեւէ բեմ կուգան Չեխերը, Լեհերը, Ռումանացիները եւ զանազան ազգեր, իրենց ազգային երգերով ու պարերով եւ մենք ազգերու մերձեցման ձգտող այս տօնէն կը վերադառնանք ոգեւորուած:

Օգտուելով հայ խումբին այցելութենէն, Հայ Կարմիր Խաչը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր զայն Մառըլէն, Քաֆէ տը լա Թէրմինիւս հրաւիրելու: Այս հրաւէրին շնորհիւ, ոչ միայն տեղացիները, այլ եւ հեռաւոր Սէն Մօրիսէն հայրենակիցներ կրցան լսել եւ դիտել տեղական մամուլէն այնքան գնահատուած իրենց ազգակիցները:

Երկու ժամ անընդհատ հայ երգի ու պարի ստեղծած անուշ մթնոլորտէն դժուարաւ բաժնուելով, ամէն ոք իր տունը քաշուեցաւ, հայրենի յուշերով բեռնաւոր եւ հաւատալից:

ՓԱՌԷՆ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Պ. Ասքուիթ, անգլիացի համբաւաւոր դիւանագէտը, յայտնի էր իր պաղարիւնութեամբ, բայց միեւնոյն ատեն իբրեւ սրամիտ հեգնող մը:

Պատերազմէն քիչ առաջ վարչապետ էր: Առտու մը, խորհրդարանի անդամ մը այցելութիւն տուաւ իրեն, երբ քանի մը ժամ առաջ իմացած էր, արքայական բարձր պաշտօնատար Ճ. Սմիթի մահը:

—Կարելի չէ՞ որ բարեկամս W… գրաւէր անոր տեղը, կը հարցնէ երեսփոխանը.

— Իր գիտնալիք բանն է. կը պատասխանէ Ասքուիթ լրջօրէն, — ուրիշ բանի մը պէտք չունի, եթէ ո՛չ տեսնել թէ դագաղը կը յարմարի՞ իր հասակին:

Երեւանի թանգարանին գրական բաժինը

—·—

Խորհրդային Հայաստանի Մշակութային — Պատմական Թանգարանը ունի նաեւ գրական ճիւղ մը: Անոր հիմնական կորիզը հանդիսացած է Մ. Նալբանդեանի, Ռ. Պատկանեանի, Գ. Սունդուկեանցի, Գ. Արծրունիի, Ս. Շահազիզի եւ Պ. Ադամեանի ձեռագիրները, նամակները, այլ եւ այլ թուղթերը, նկարները եւ այլ գիտական նիւթերը, որոնք Թիֆլիզէն, Նոր Նախիջեւանէն ու Մոսկուայէն գանձուած հիմնարկութիւններու մէջ[...] կած հասած են Հայաստանի Թանգարանը:

Անցնող 12 — 13 տարուան ընթացքին գրական բաժինը բաւական լրացուցած եւ խորացուցած է իր գործունէութիւնը: Զանազան ժամանակներու մէջ ձեռք բերուած է Յ. Թումանեանի շարք մը ձեռագիրներն ու կարեւոր նամակները, Շիրվանզադէի Յոբելինական նիւթերն ու այլ թուղթերը, Յ. Յովհաննիսեանի եւ Ղ. Աղայեանի ձեռագիր ամբողջ ժառանգութիւնը, Վ. Տէրեանի, Շ. Կուրղինեանի եւ Պ. Պռոշեանի գիւանական թղթածրարները: Բազմաթիւ նիւթերու հետ միասին Նար — Դոս Թանգարան ղրկած է իր վէպերու սեւագրութիւններն ու ձեռագիրները, Ց. Ցախ[...]եանը իր տպագիր գործերու լիակատար հաւաքածոն: Գրական բաժինը ունի Ալ. Իսահակեանէ, Մուրացանէ, Վ. Մերաքենցէ, Ա. Ծատուրեանէ եւ Վ. Փափազեանէ շարք մը կարեւոր նիւթեր: Թանգարանը կը գտնուի Ս. Նալբանդեանի նամակներու մէկ մասը, Դոլուխեանի գիւանական թղթածրարը, Խ. Աբովեանի մէկ տետրակը եւ քանի մը գրութիւնները, Ա. Յովհ[...]նէսեանի եւ Խրիմեան Հայրիկի շարք մը ցուցադրումի տեսակէտով հետաքրքրական իրերը:

Դեռ վեց ամիս առաջ Թանգարանը ստացած է Ատրպետէն անոր հարուստ մատենադարանը, Հ. Քուչուբէկեանի ժառանգներէն իրենց պապին գրական ամբողջ ժառանգութիւնը շարք մը հետաքրքրական լուսանկարներու հետ միասին, Ռ. Պատկանեանի 200է աւելի նամակները, Սիրանոյշին վերաբերող շարք մը նիւթեր եւն. եւն.: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել գրական բաժնին պատկանող հին ձեռագիրները, որոնց թիւը օրըստօրէ աճելով կը հասնի 1302 կտորի, մեր գրողներու եւ գործիչներու բազմաթիւ լուսանկարները՝ Յ. Թումանեանի, Ա. Ծատուրեանի, Նար — Դոսի եւ ուրիշներու եւ մեր լաւագոյն վարպետներու կողմէ գծուած պատկերները եւն.:

Թանգարանի գրական բաժինը հետամուտ է ոչ միայն անցեալի, այլ եւ ներկայի, խորհրդային արդի գրականութեան վերաբերող նիւթերու հաւաքումին: « Նորք »ի, Աշխատ. Գրողներու Միութեան, Պրոլետգրողներու Ընկերակցութեան, Խորհրդ. Գրողներու Ֆէտէրասիոնին եւ այլն արխիւները արդէն կը գտնուին Թանգարան: Ժողովրդական գրողներէն Թանգարանը հաւաքած է բազմաթիւ լուսանկարներ, ձեռագիրներ, նամակներ, իսկ Թանգարանը կը գտնուի արդէն անոր կոլկիսեան ժողովուրդներու գրողներու շրջագայութեան ամբողջական նիւթերը:

Գրական բաժնի ցուցադրական մասը ունեցած է երկու շրջան: Առաջին շրջանին անոր մեթոտը եղած է յատկապէս կենսագրական ու իրապաշտական, բառին բուն առումով: Երկրորդ շրջանին, գրական բաժինը գրողի ստեղծագործութիւնը կը դիտէ որպէս դասակարգային պայքարի մէկ օղակ եւ փորձած է վեր հանել անոր ընկերային — քաղաքական նկարագիրը, նոր կապը ուրիշ գրողներու հետ եւ անոր դերը հասարակական կեանքի ընթացքին եւն.:

Գրական բաժնին յատկացուած ընդամէնը երկու սենեակներ որոնց առաջինին մէջ ամփոփուած է մեր գրականութիւնը մինչեւ 19րդ դարու 90ական թուականները, այսինքն՝ ազատական — բուրժուական գաղափարաբանութիւնը, մարտական — ազգայնականութիւնը, հայկական [...]կան մնացորդներու ներկայացուցիչները այդ սենեակին մէջ իրենց յատուկ տեղերը գրաւած են: Սենեակին կեդրոնը ցուցադրուած է մեր անցեալ հասարակական կեանքի ամենախոշոր դէմքը՝ արմատականութեան ներկայացուցիչ Միքայէլ Նալբանդեանը:

Երկրորդ սենեակին մէջ ամփոփուած է մեր գրականութիւնը սկսեալ 90ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Ամբողջ պատ մը եւ անոր յարակից պատերէն մէկ մասը յատկացուած է մինչ — Հոկտեմբերեան գր[...]

ներուն — Թումանեան, Իսահակեան, Տէրեան, Նար-Դոս եւն.: Հայ բուրժուայի ներկայացուցիչները եւս ունին իրենց տեղերը, իսկ կեդրոնը ցուցադրուած է Խորհրդային Հայաստանի գրականութիւնը:

Գրական բաժնի ցուցադրական մասը զերծ չէ ի հարկէ թերութիւններէ. նիւթերու պակասը որոշ գրողներու ու մինչեւ անգամ ամբողջ շրջաններու նկատմամբ, հայ գրականութեան պատմութեան վերաբերեալ խնդիրներու Մարքս-Լէնինեան լուսաբանութեան յաճախակի բացակայութիւնը, գիտա-հետազօտական աշխատանքի տակաւին թոյլ վիճակը, այս ամէնը նպաստած են այդ թերութիւններուն:

Սակայն գրական բաժինը հաստատած է, որ թէ իր գիտա-հետազօտական աշխատութիւններու ուժեղացումով եւ մանաւանդ Մարքսիզմ-Լէնինիզմ էնսթիթիւթին ղեկավարութեամբ լոյս տեսնող հայ գրականութեան պատմութեան ստուար հատորներու շնորհիւ — անիկա ի վիճակի կը դառնայ բառնալ իր բացերը, խորացնել իր ցուցադրումը ու նոր միջոցներ գտնել՝ անիկա աւելի տպաւորիչ ու ակնառու դարձնելու համար:

Գրական բաժնի թերութիւնն է՝ արեւմտահայ գրականութեան բաժնին կատարեալ բացակայութիւնը: Այս մասի մտադրութիւն կայ մասնաւոր տեղ յատկացնել Միսաք Մեծարենցին: Սակայն ի հարկէ միայն անով այդ բաժինը չի վերջանար: Արեւմտահայ գրականութեան վերաբերող նիւթերու հաւաքումի ուղղութեամբ մտադրութիւն կայ լուրջ քայլեր ձեռք առնելու ու այդ ուղղութեամբ շարք մը կազմակերպութիւններ ու հիմնարկութիւններ պիտի պարտաւորուին օգնելու գրական բաժնին այդ գործին մէջ:

Գրական բաժինը ունի նաեւ թատրոնի եւ երաժշտութեան բաժիններ: Վերը յիշուած երկու սենեակները միացնող միջանցքին մէջ ցուցադրուած են մէկ կողմէն՝ Պետրոս Ադամեանը ու Ամիրան Մանգլինեանը միւս կողմէն՝ Ա. Սպենդիարեան, Կոմիտաս, Եկմալեան, Կարա-Մուրզա, Բրուտեան եւ Տիգրանեանը:

Թատրոնի եւ երաժշտական բաժինները դեռ իրենց սաղմնաւորման շրջանի մէջ կը գտնուին: Սակայն համապատասխան նիւթերու հաւաքումը եւ խնդիրներու պարզաբանութիւնը կը թուի թէ հնարաւորութիւն պիտի տան, մօտ ապագայի մէջ լրիւ դարձնել ու վերակազմել նաեւ այդ բաժինները:

(Խ. Արուեստ)

×

Հայաստանն ինչպէս որ է

—·—

Ռամկավարները չիմանան:

Ախտայի շրջանին մէջ կայ Դղմաշէն գիւղ մը: Այս գիւղը ունի «Ընդ. առաջ» անունով հաւաքական տնտեսութեան մէջ մը:

Անդամներէն մին Արամայիս Պետրոսեան բողոքագիր մը ղրկած է Խորհ. Հայաստան թերթին (15 մարտ): Հայրը, մինչեւ 1929, կ'աշխատէր Բագուի հանքերուն մէջ: 1929-էն հայրը կը վերադառնայ գիւղ, ինքը Արամայիսն ալ կը վերադառնայ բանակէն: Հայր ու տղայ, եւ ընտանիքին միւս անդամները կը մտնեն հաւաքական տնտեսութեան մէջ, միացնելով իրենց հողերն ու անասունները: Շնորհիւ իրենց ժրաջան աշխատանքին, դիրք կը շինեն: Արամայիս Պետրոսեան կը նշանակուի իրենց հաւաքական տնտեսութեան գոյքերու վարիչ, կը գնահատուի: Իբրեւ բարեխիղճ աշխատաւոր, հաւաքական տնտեսութեան բոլոր անդամներուն հետ կը վարուի արդարութեամբ: Կոմունիստ անդամները դէշ աչքով կը նային, սակայն, այդ արդարութեան: Կը պահանջեն, որ տարբերութիւն մը դրուի կոմունիստներուն եւ ոչ-կուսակցական գիւղացիներուն միջեւ: Կ'ուզեն «ամէն օր սեր ու կարագ ուտել»: Արամայիս արգելք կ'ըլլայ: Եւ ահա կոմունիստները կը հեռացնեն բարեխիղճ աշխատաւորը, որ իր քրտինքով յաջողեր էր ազատիլ թշուառութենէն: Ըստ տրուած որոշման, Արամայիս Պետրոսեան կոլխոզ է մտեր իբրեւ չքաւոր, բայց կոլխոզին մէջ դարձեր է ունեւոր:

Կոլխոզէն վտարուած, հիմա ի՞նչ ընեմ 12 հոգի կռնակիս, կը հարցնէ դժբախտ աշխատաւորը: Խորհ. Հայաստան թերթը ուժգին յարձակում մը կատարած է եւ «սեր ու կարագ ուտող կոմունիստները» պատասխանատուութեան կը կանչէ: Եւ այս առթիւ կը յիշէ թէ կոմունիստներու նման սխրագործութիւնները մէկ չեն, երկու չեն: Անոնք կոլխոզներէն կը վտարեն աշխատաւորները պարզապէս անձնական հաշիւներէ մղուած, առանց խորհելու թէ ինչ պիտի ըլլայ վիճակը ընտանիքով ծանրաբեռնուած այդ աշխատաւորներուն:

Ռամկավարները չիմանան: Անոնք կը սիրեն ծափ զարնել Հայաստանի բոլոր տեսակի թշուառութեանց պատկերներուն ի տես:

ՏՐՏՈՒՆՋ ՄԸ՝ ԳԱՒԱՌԷՆ

—·—

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 26 Մարտ.— «Յառաջ»ի 26 Մարտի համարին մէջ կարդացի յօդուած մը՝ «Կարմիր Խաչեր»ու մասին, ստորագրուած ծանօթ և յարգելի բժշկապետ Թօլօլեանի կողմէ, որ ապօրինի կը հռչակէր միւս Կարմիր Խաչերը:

Երեւութապէս այս անմեղ դիտողութիւնը կրնայ վհատեցնել այն հայրենակիցները որ կ'աշխատին կարելի միջոցներով օգնութեան հասնիլ մանաւանդ գաւառի մէջ, ուր կեդրոնի, աւելի ճիշդը՝ մեծափարթամ Փարիզի այլազան միութեանց գուրգուրանքէն զրկուած ենք մենք: Յարգելի բժիշկը ինք ալ կը խոստովանի թէ այժմ իրենք աղքատ են, թէ չեն կրնար նոր մասնաճիւղեր բանալ. ապա ուրեմն պէտք է այդ իրաւունքէն զրկուի՞ գաւառի ժողովուրդը: Մի՞թէ միայն Փարիզի հայութի՞ւնն է որ մաս կը կազմէ հայկական ընտանիքին եւ միայն անո՞նք պէտք է օգտուին հանրօգուտ հաստատութիւններէն, ինչպէս եղաւ իրերօգնութեան սնտուկին հաստատման ժամանակ:

Այսօր գաւառի մէջ կան ստուար բազմութիւններ, որոնք տարիներէ ի վեր կը տուայտին անգործութեան ճիրաններուն մէջ, եւ չէ գտնուած կեդրոնական — իմա փարիզեան — մարմին մը որ հետաքրքրուէր ամենադոյզն չափով մը իսկ գաւառի հայութեամբ: Այս օրինակ ցաւերու շարքը շատ երկար պիտի ըլլար, բայց աւելորդ չէ պզտիկ օրինակ մը յիշել: Թէեւ ըսելիքս կապ չունի Կարմիր Խաչերու հետ, բայց նոյն այդ շղթային մէկ օղակը կը կազմէ:

Անգործութեան տագնապը սկիզբէն ի վեր կը տիրէ նաեւ Փոն տը Շէրիի մէջ, ուր կազմուեցաւ Եղբայրական Օգնութեան Սնտուկ մը: Գաղութը իր ամէն կարելին ի գործ դրաւ եւ «Յառաջ»էն ստացաւ 1000 ֆր.ի նպաստ մը: Ճիշդ այդ տագնապալի պահուն էր որ դիմում կատարուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, ի նպաստ մանկապարտէզին գումար մը տրամադրելու, քանի ժողովուրդը ի վիճակի չէր: Արդի՞ւնքը: Ո՛չինչ, սիրելի հայրենակիցներ, ոչինչ: Այս մանկապարտէզը կը շարունակուի 1928էն ի վեր ամէն իրիկուն անխափան, ժամը 5էն 7: Ոչ փող եւ ոչ ալ թըմբուկ, այլ համեստ միջոցներով զոհողութիւն եւ հայ մանուկներուն հայեցի դաստիարակութիւն: Գործ մը որ կրնայ մրցիլ խլացուցիչ «ռէքլամ»ներով բացուած եւ յաճախ կէս ճամբան մնացած մանկապարտէզներուն հետ: Եկէք եւ անգամ մը այցելեցէք գաղութներու համեստ անկիւնները եւ համոզուեցէք: Այս մէկ օրինակը բաւական է ըսելու թէ պետական Կ. Խաչ թէ ոչ-պետական,— ճամբան միեւնոյնն է: Հարկը օրէնքը կը լուծէ:

Կրընոպլը, Վիէն, Տէսին, Լիոն, Սէն Շամոն, Սէն Թ'էթիէն եւ զանազան տեղեր գոյութիւն ունին Կ. Խաչերու մասնաճիւղեր, եւ եթէ անոնք վաղը քանդուին «Պետական» Կարմիր Խաչը պիտի կրնա՞յ անոնց առանձնած դերը կատարել գաւառի մէջ, որքան ալ համեստ ըլլան անոնք: Եթէ այո, շատ ուրախ կ'ըլլանք, իսկ եթէ չեն կրնար առանձնել, ինչպէս կը խոստովանին, ինչո՞ւ պաղ ջուր լեցնել: Ի՞նչ փոյթ թէ կարմիր չէ, կապոյտ է, պետական չէ ֆրանսահայ է, — կը բաւէ որ ժողովուրդին համար կ'աշխատին եւ ազգը վարկաբեկող ընթացքի մէջ չեն գտնուիր: Կը մուրան հայ ազգէն, կուտան հայ ազգին, եւ հաստարմատ միութիւններու յարգելի անդամներուն գլուխները չեն ցաւցներ:

Ահա իմ անձնական համոզումս, իբր մասնիկը նուաբեկեալ հայ ընտանիքին:

Պանդուխտ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրանեան երեկոյ»

—·—

Այս խորագրին տակ, յօդուածագիր մը, Մ. Սալահէտտին, կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ (18 մարտ).—

Անցեալ հինգշաբթի գիշեր, Ֆէրահ թատրոնին մէջ երեկոյ մը անցուցինք: Այդ երեկոյին անունը «Թուրանեան երեկոյ» էր: Թուրան... դարերու ծոցին մէջ չսեղմուող Թուրքին առաջին ակը: Պատմութեանց գնացքը հակառակ կողմ դարձնող Թուրքին առաջին անգամ փայլող լեռնապարը...

Թուրքին հայրենիքը՝ Թուրան... բայց, այս Թուրանը պէտք է անջատել այն Թուրանէն, զոր Էնվէր փաշա ատենօք գինեց ու ջանաց ոտքի հանել: Ան Թուրանը մերինը չէր: Անցեալ գիշեր, մեր ապրած Թուրանն էր մերինը:

Թուրքին մեծ մարմնին կտոր կտոր փրթող երակները տեսնէիք ինչպէս իրար մօտ եկած կ'եռեւեփէին...:

Ուրալեան Թուրքը, Խրիմի Թուրքը, Կովկասի Թուրքը, Ատրպէյճանցի Թուրքը եւ Թուրքիոյ Թուրքը...

Իրենց հարազատ գոյութիւնը զգալու համար երդիքի մը տակ հաւաքուող եւ մէկ ցեղէ, մէկ արմատէ եկող այս մարդիկը, ո՜վ Աստուած, որքան իրենք իրենց էին:

Շուրջս կը նայիմ — որ եւ է օտար չկայ... բոլորը Թուրք...

Արեւելքի Թուրքը, վերի երկիրներու Թուրքը, Ազախի ծովուն Թուրքը, Ուրմիոյ լիճին Թուրքը եւ անապատներուն, զով բարձունքներուն, լայն անտառներուն Թուրքերը բոլորը, հոս են...

Թուրքին ինքնութիւնը երեւան կուգար ցցուն ճակատներէն եւ ոսկորներէն:

Իրենց խօսած լեզուներուն մէջ թերեւս տարբերութիւններ կան: Բայց, երբ Ուրալցի Թուրքը կը խօսի, Խրիմցի Թուրքը զայն օտարի մը նման մտիկ չըներ: Երբ Էրզրումցի Թուրքը կը խօսի, Ատրպէյճանցի Թուրքը գլուխը ուրիշ կողմ չի դարձներ:

Այն գիշեր միշտ անոնք խօսեցան ու մենք մտիկ ըրինք: Երբեք չէի յուսար որ չաղաթայերէնը ինծի այսքան հաճելի կուգայ, ականջներուս կը հնչէ ջուրի մը կարկաչին նման: Մենք մեզմէ ո՜րքան հեռացեր ենք: Այդ գիշեր ո՜րքան զանօրէն զգացի մօտիկութեան բաժանումը: Պոլսոյ մէջ բարենպատակ գործերով զբաղող Թուրանեան ընկերակցութիւն մը կայ ուրեմն: Այս ընկերակցութիւնը կ'աշխատի, ըսին, Խրիմէն, Կովկասէն, Թուրքեստանէն խեղճ վիճակի մը մէջ եկող հայրենակիցները գրկաբաց ընդունելու, անոնց օգնելու համար: Վարագոյրը բացուելէ առաջ, ինծի ըսին այս բոլորը, ու ըսել ուզեցին թէ՝ «մեզմով չէք զբաղիր, մեզի չէք օժանդակեր, մենք ձեզմէ տարբեր չենք»: Այդ պահուն, քովէս ընկեր մը թեւիս զարկաւ,— «Թուրանի քայլերգը կը նուագեն»: Այդ ըսած ատեն ո՜վ գիտէ որքան կը բաբախէր սիրտը, քանի որ յուզումէն կաս կարմիր կտրեր էր: Քայլերգը ունկնդրեցինք ոտքի: Չգիտեմ քանիերորդ վարագոյրին, մեր առջեւ տեսարան մը պարզեցին: Թուրք երկիրներուն մէջ բնակողներէն մէկ մէկ նմոյշ, իրարու թեւ մտած՝ քանի մը վայրկեան մնացին: Ծափերու աղմուկէն առաստաղը թնդաց...: Միջին Ասիայէն աշխարհի չորս ծագերը տարածուող մեր հին պապերուն հոգիներէն Ուրալցի Թուրք մը տեսայ: «Մեր Թաթարներուն խնջոյքը ի՞նչպէս տեսար», ըսաւ: «Թաթար որակածներդ որո՞նք են, ըսի, եւ հոս՝ անարատ Թուրքէն զատ ոչ ոք տեսայ»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Թրիստան Պէրնար թատերախաղ մը խոստացած էր թատրոնի տնօրէնի մը եւ անհոգ, ինչպէս միշտ, չէր պահած իր խոստումը: Բարեկամ մը կը միջամտէ, փորձելով համոզել Թրիստանը.

— Իրեն խոստացած ես...

— Ոչի՛նչ:

— Ի՞նչպէս ոչինչ: Դուն իրեն խոստացած ես որ...

— Իսկ դուն կը կարծես որ իրեն խոստացած բոլոր բաներս կը լսե՞մ միշտ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 մարտ).

— «Գիտենք այն ծանր պայքարը, որ բաժինն է մեր երիտասարդութեան, եւ, հետեւաբար, մեր ժողովուրդին, որուն հայելին է ան, պէտք է ըլլայ, անոր անցեալը, ներկան ու ապագան:

Ինչ սփոփանք եւ ինչ զօրութիւն ժողովուրդի մը համար, որ կունակ կուտայ գաղափարական ու թարմ զանգուածի մը, ցեղին լաւագոյն յատկութիւններուն արդէն պատկերովը, անոր երազներուն ու երկունքին խառնվածքովը:

Անշուշտ, մենք յուսահատ չենք այս տեսակէտէն, որովհետեւ գիտենք թէ կայ միշտ երիտասարդութիւն մը՝ հաւատքով ու ոգեւորութեամբ հարուստ, կայ ու կը հասուննայ սերունդ մը որ, հետզհետէ, կը զգացնէ ինքզինքը մեր կեանքի բոլոր մարզերուն վրայ, քաղաքականէն մինչ զուտ իմացական:

Բայց, բաւակա՞ն է մխիթարուիլ անով, որ ազգային սայլը պիտի քալէ վաղն ալ, այն ճամբայէն, որ Հայունն է եղած:

Մեր փնտռածը՝ աս չէ սակայն:

Մենք պիտի ուզէինք, որ հասուննար սերունդ մը որ շարունակէր ու աւարտէր ինչ որ սանձուած էին ու կէս ձգած իր հայրերը:

Աւելին:

Երթար աւելի հեռուն, բանար նոր ճամբաներ, փնտռէր ու գտնէր նոր զրահներ հայ ցեղի պաշտպանութեան համար եւ ընէր այն՝ ինչ որ չէին ըրած իր հայրերը:

Հայ պատմութեան արտասովոր մէկ պահը կ'ապրինք: Ի՞նչ դեր ունի ժամանակակից երիտասարդութիւնը, որ բարդ է կերպարանքով եւ այլատարր՝ իր խառնուածքով:

Զանինք խօսք այս պահուս՝ այն մեծ ու տխուր զանգուածին համար, որ կէս օտար է հոգիով եւ կամ անձնատուր միայն վայելքին, աշխարհը դիտելով նիւթին ու մարմիններուն մէջէն:

Կը խօսինք անոնց մասին՝ որոնք հայ են ու գաղափարական տարրեր ունին. ցեղային առողջ կը կազմեն, ու մշակուելով, կրնան մեծագումայն ճարտարապետը դառնալ վաղուան հայութեան:

Ահա խումբ մը, որ քաղաքական կազմակերպութեանց շուրջն է կամ մէջը. տենդագին, հաւատաւոր ու ալրի. բայց անբաւական իր թիւովն ու ուժովը:

Քիչ մը հեռուն՝ կարեւոր զանգուած մը, ազգային-մշակութային մարզերուն վրայ: Քիչ մը աւիւն, քիչ մը հաւատք ու նաեւ քիչ մը գուրգուրանք ազգ. արժէքներու հանդէպ:

Անոր քով՝ աւելի մեծ խումբ մը, մարզանքին նուիրուած, առողջ սերունդ մը ստեղծելու գեղեցիկ տենդէն բռնուած, յափշտակուած՝ ղնդերին ու մկանին պռոթկումէն: Անշուշտ՝ արժանի սրտագին գուրգուրանքի ու քաջալերանքի, բայց ի՞նչքան տխուր անոր վերապահութիւնը՝ ազգային, մտաւորական ու գեղարուեստական մտահոգութիւններէն, իբրեւ հաւաքականութիւն:

Երեւակայեցէք պահ մը — մենք կ'ուզենք որ իրականութիւն դառնայ ան, — որ այս բոլոր կազմակերպութիւնները եւ անտարբերներու թանձր զանգուածէն կարեւոր մաս մը գոնէ, տէր կենային հայ դատին, հայ հայրենիքին ու հայ մշակոյթին: Մասնակցէին ազգային պայքարին՝ հաւատքով, աւիւնով ու յանդգնութեամբ:

Ոգի կ'առնէր հայ աշխարհը»:

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—·—

Անցեալ ուրբաթ երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանախօսութիւն մը Հայաստանի գրական ու գեղարուեստական կեանքին մասին, կազմակերպուած Փարիզի հայ «Ազատ արուեստագէտներու միութեան» կողմէ:

Կը նախագահէր Պ. Շիշմանեան:

Բանախօսը, Պ. Արշակ Զօպանեան մանրամասն ու առարկայօրէն ներկայացուց Հայաստանի գրական ու գեղարուեստական շարժումը, եւ այս առթիւ տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ երկրին վերաշինութեան աշխատանքներուն մասին: Պ. Զօպանեան իր բանախօսութեան մէջ երբեք չտարուեցաւ կիրքէ եւ առարկայօրէն ցոյց տուաւ, առանց քարոզչական ծանօթ դռեհիկ ֆրազներուն, ամէն լաւ աշխատանք որ կը կատարուի երկրին մէջ: Մասնաւորաբար շատ հետաքրքրական էին ու տպաւորիչ այն բազմաթիւ պատկերները, որոնք ցոյց տրուեցան լուսարձակով: Հայաստանէն բերուած վերջին ֆիլմերը երբեք այսքան օգտակար չէին կրցած ըլլալ:

×

Շաբաթ գիշեր ալ, Կեդրոնականի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ կազմակերպուած էր դասախօսական երեկոյթ մը, Ֆլորիայի վերնայարկը:

Կը նախագահէր Պ. Վահան Թէքէեան:

Պ. Տիրան Իսկիկեան խօսեցաւ նիւթ ունենալով «Պատասխանատուութեան գաղափարը արդի ընկերաբանութեան մէջ»: Մանրամասն ներկայացուց թէ ինչ աւանդութիւններու վրայ հիմնըւած է պատասխանատուութեան գաղափարը պատմութեան սկզբնական շրջաններէն մինչեւ ներկայ օրերը՝ բոլոր ժողովուրդներուն մէջ: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն էր, որ պատասխանատուութեան գաղափարը նախապէս կը տարածուէր հաւաքական կեանքի վրայ, իսկ յետոյ անհատական, վերջերս հակում կայ նոյն գաղափարը տանելու հաւաքականութեան:

Պ. Գրիգոր Խանճեանեան խօսեցաւ, նիւթ ունենալով «Կրկնութեան դերը մանկավարժութեան եւ առողջապահութեան մէջ» եւ հետաքրքրական տեսակէտներ պարզեց այդ առթիւ:

Ն.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (8)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Մանուկները մի պառկեցնէք գաղտնոցներու մէջ (պատերուն մէջ փորուած խորշներ, ուր կը դրուէին մահճակալներ, — alcôve):

Առողջապահիկ բնակարանի մը համար, կարեւոր է տախտակամածին վիճակը: Բոլոր այն տախտակամածները, որոնք ճեղքեր ունին կամ դիւրին չէ թաց ջնջոցով մը մաքրել, արժէք չունին: Պէտք է հարթել ու յղկել, իւղով մը ջնարակել եւ ծածկել կտաւակով: Զուիցերիական օրէնքը կ'արտօնէ փակել այն տուները, որոնք անառողջ պայմաններու մէջ կը գտնուին, «որովհետեւ կեանքի իրաւունքը կալուածատիրութեան իրաւունքէն գերիվեր է»:

Եթէ ձեր բնակարանը անառողջ է, ուրիշ մը վարձեցէք: Բայց նախ, վարձելէ առաջ, քննեցէք բնակարանին վիճակը: Եւ յետոյ, երբ կ'որոշէք բնակիլ այնտեղ, ուշադիր ըրէք սենեակին մէջ, պատուհանները գոց մի պահէք, հիւսիսային կողմի սենեակը մի' ընտրէք իբրեւ ննջարան, աղէն անդին մի ձգէք աղտոտ ճերմակեղէնները, գետինը չոր վիճակի մէջ մի աւլէք: Եւ մի մոռնաք հետեւեալ ոսկեղէն խօսքերը.

— Երկրի մը ապագան կախում ունի առողջապահիկ բնակարաններու շինութենէն, ապահովելու համար ժողովուրդին առողջութիւնը:

— Ուր արեւ եւ օդ չի մտներ, այնտեղ կը մտնէ հիւանդութիւնը:

— Մարդուն շունչը մահացու թոյն է իր նման մարդուն:

— Շնչել ապականած օդը, կը նշանակէ խմել ջուր մը, որուն մէջ լուացուած ես:

13— ԹՈՔԱԽՏԸ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ.— ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Թոքախտը կապուած է նաեւ արհեստներուն: Արհեստներ կան, որոնք Թոքախտ կը պատճառեն, եւ արհեստներ կան, որոնք Թոքախտի դէմ (բաղդատաբար) պաշտպանուած են: Ի՞նչ է պատճառը:

Արհեստներ կան, որ առողջապահիկ են, որովհետեւ նախ աշխատանքը կը կատարուի բացօթեայ, եւ յետոյ այդ աշխատանքին կը լծուին ընդհանրապէս քաջառողջ երիտասարդները (հողագործութիւն, անասնապահութիւն, անտառապահութիւն, եւայլն): Բնականաբար անոնք նուազ ենթակայ են Թոքախտի:

Ընդհակառակն, տկարակազմները կը լծուին այն աշխատանքներուն, որոնք կը կատարուին սենեակի մէջ եւ ուժ չեն սպառեր: Մեծ մասամբ Թոքախտաւորները կը նուիրուին այդպիսի արհեստներու: Անշուշտ, այս պարագային, արհեստը չէ որ Թոքախտ կը պատճառէ, այլ Թոքախտը կը ստիպէ իր զոհերը, որ այդ «թեթեւ» արհեստներուն հետեւին: Զարմանալի ոչինչ կայ, եթէ աւելը ահագին է այդ արհեստներուն նուիրուած երիտասարդներուն մէջ (կօշկակար, դերձակ, ժամագործ, կազմարար, եւայլն):

Վերջապէս, եթէ կարգ մը արհեստներ Թոքախտ կը պատճառեն աւելի քան միւս արհեստները, պատճառը գլխաւորաբար այն պայմաններն են, երկրորդական բայց անխուսափելի, որոնք կը գրգռեն շնչառական գործարանները, կամ կը տկարացնեն ընդհանուր առողջութիւնը: Ատոնք այն արհեստներն են, որոնք աշխատաւորը կը ստիպեն նստիլ առաջ կախուած, կորաքամակ, կամ փոշի կը հանեն, ալքոլ կը գործածեն, եւայլն (ժամագործութիւն, վաճառականութիւն, գարեջուրի վաճառում, թամբագործութիւն, մսագործութիւն, կազմարարութիւն, վարսայարդարութիւն, տպարան, պանդոկապետութիւն, ներկարարութիւն, դարբին, տակառագործութիւն, քարտաշ):

Մեծ մասամբ, կարելի է կանխարգիլել այս Թոքախտի դէպքերը, որոնք կը վերագրուին արհեստներու, եթէ գործադրուին հետեւեալ միջոցները.—

1— Խնամքով ղեկավարել երիտասարդութեան ֆիզիքական զարգացումը: Քաջառողջ եւ բնակազմ երիտասարդները կրնան, առանց որ եւ է վտանգի, հետեւիլ ամէն ասպարէզի:

2— Ծնողները լաւ կ'ընէին, եթէ բժիշկի մը կարծիքն առնէին իրենց զաւկը արհեստի մը դնելէ առաջ:

3— Արգելիչ միջոցներ գրգռիչ փոշիներու տարածման դէմ:

4— Կատաղի պայքար ալքոլամոլութեան դէմ: Արդարեւ այս աղէտն է, որ 25—40 տարեկան մարդոց մէջ, Թոքախտի կ'առաջնորդէ մեծագոյն չափով:

Ամուսնութեան մասին ալ մէկ քանի խօսք: Ամուսին, հայր կամ մայր ըլլալն ալ արհեստ մըն է: Եւ ապահովաբար ոչ ամէնէն դիւրինը: Նորակազմ երիտասարդները, կամ անոնք որ թեթեւակի վարակուած են Թոքախտով, պարտաւոր են չամուսնանալ, (կամ, եթէ ամուսնացած են, զաւակ չունենալ), առանց բժիշկին կարծիքին եւ դարմանումին հետեւելու:

Ջինուորագրութեան դիւանները կը մերժեն տկարակազմները, սակայն չկայ իշխանութիւն մը, որ հակակշիռ մը կատարէ ամուսնական կեանքին դրան վրայ, քննելով ամուսնութեան թեկնածուները: Իւրաքանչիւր անհատ կախում ունի բարեխղճութիւնը ինքզինք քննութեան ենթարկելու:

14.— ՎԱԽ ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԷՆ

Անհատներ կան, որ շատ կը վախնան Թոքախտաւորի հետ գործ ունենալէ: Նոյնիսկ նահանգային իշխանութիւններ են եղած, որ կռուած են իրենց սահմաններուն մէջ Թոքախտաւորներու ապաքինարան կառուցանելու ծրագրին դէմ: Այս ամէնը արդիւնք է տգիտութեան կամ նախապաշարումի, եւ կը յանգի Թոքախտին տարածման:

Ըսինք թէ չենք կրնար ճանչնալ Թոքախտաւոր մը, դատելով իր երեւոյթէն: Եթէ նոյնիսկ ճանչնայինք, գիտենք որ Թոքախտաւոր չենք դառնար՝ քանի մը վայրկեան խօսելով Թոքախտաւորի մը հետ: Եւ եթէ փախինք, Թոքախտաւորը նուազ պիտի խնամէ ինքզինք եւ պիտի տարածէ հիւանդութիւնը:

Այսպէս Թոքախտաւորէն վախնալ ծիծաղելի է անոր որ վախ կը զգայ, վնասակար է անոր՝ որ ենթակայ է Թոքախտի, եւ աղիտաբեր ժողովուրդին համար:

(Շարունակելի)

Երկու պատուիրակներ առին խաղցին

Զինաթափութեան խորհրդաժողովի այն մասնախումբը որ թիւերը ճշդելու պաշտօն ունի, ժողով գումարած էր առջի օր: Սկիզբէն իսկ, գերմանական պատուիրակը առաջարկեց յետաձգել ժողովը: Իրեն միացաւ իտալական պատուիրակը: 11 պատուիրակութիւններ քուէ տուին չարունակման, իսկ վեց պատուիրակութիւններ յետաձգման: Ասոր վրայ, իտալական պատուիրակը յայտարարեց թէ այլ եւս չի կրնար մասնակցիլ յանձնախումբին: Գերմանական պատուիրակն ալ անմիջապէս ձայնակցեցաւ: Հարկ եղաւ նիստը ընդհատել եւ խորհրդակցիլ: Երբ վերսկսան, առաջարկուեցաւ ժողովը յետաձգել ապրիլ 25ին, պայմանաւ որ որոշումը տրուի միաձայնութեամբ: Գերմանական եւ իտալական պատուիրակները ընդունեցին այս առաջարկը: Ամերիկեան եւ լեհական պատուիրակները հակառակեցան, եւ հարկ եղաւ յետաձգել նիստը:

15 հոգի եւս վառեցան օդանաւի արկածի մը մէջ

Օդանաւի ահռելի արկած մը եւս, այս անգամ Եւրոպայի մէջ:

Անգլիական կայս. ընկերութեան մէկ օդանաւը, որ կ'երթեւեկէր Քէօլն – Պրիւսէլ – Լոնտոն գծին վրայ, 15 հոգիով, երեքշաբթի իրիկուն վար ինկաւ Տիքսմուտի մօտ: Օդանաւին 12 ճամբորդները եւ երեք պաշտօնեաները չարաչար սպաննուեցան:

Օդանաւը Պրիւսէլէն ճամբայ ելած էր ժամը 1.30ին եւ արկածը տեղի ունեցաւ մէկ ժամ յետոյ: Օդանաւը կրակ առաւ, չարժանիւը պայթած ըլլալով: Կը կարծուի թէ ճիշդ այդ պահուն սպաննուած էր մեքենավարը, որովհետեւ օդանաւը յանկարծ 150—200 մեդր բարձրութենէ մը կը դահավիժէր դէպի գետին, 200 քիլոմեդր արագութեամբ: Դեռ գետին չհասած, օդանաւին թեւերէն մէկը խզուեցաւ եւ քիչ մնաց որ սպաննէր երկու աղջիկներ՝ դաշտին մէջ: Օդանաւը գետին ինկաւ ահռելի դղրդիւնով մը: Գիւղացիները եւ ոստիկանութիւնը անմիջապէս օգնութեան հասան, բայց արդէն ուշ էր: Օդանաւին բեկորները ցիրուցան նետուած էին եւ դիակները փռուած՝ 30–300 մեդր հեռաւորութեամբ, ջարդուփշուր կամ ածխացած:

Ճափոն խզուեցաւ Ազգ. Դաշնակցութենէն

Ճափոնական կառավարութիւնը մարտ 27ին վերջնապէս որոշեց քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Այս որոշումը, որ հեռագրով հաղորդուեցաւ Ժընեւ, կը պարզէ հրաժարման պատճառները եւ պատասխանատու կը հռչակէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ «անընդունելի բանաձեւեր» առաջարկեց:

⁂ Զօր. Նաքամուրա, Հիւսիսային Չինաստանի ճափոնական բանակին հրամանատարը, յայտարարեց թէ պիտի սոփպուի գրաւել Փէքինը եւ Թիէնցինը, եթէ Չինացիները չդադրեցնեն իրենց գրգռութիւնները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

10 ԵՒ 20 ՖՐԱՆՔՆՈՑ արծաթ դրամները հրապարակ ելան երկուշաբթի օր: Ահագին բազմութիւն խռնուած էր դրամատուններուն առջեւ, նոր դրամ ստանալու համար:

25 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ թղթադրոշմ գողցուեցաւ Սթրազպուրկի արձանագրութեանց գրասենեակէն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ համար 500 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի պահանջուի Մ. Նահանգներու խորհրդարանէն: Մինչեւ հիմա կառավարութիւնը կը մերժէր այսպիսի վարկեր սահմանել գործազուրկներուն:

ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ առաջին մասնավճարը, երեք միլիառ փրանք, փակուեցաւ 5 միլիառ 120 միլիոն փրանքով, ինչ որ մեծ յաջողութիւն է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹ որոշեց հարիւրին 15 կրճատել պետական պաշտօնեաներու թոշակները, սկսելով ապրիլ 18էն:

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ընկերներու հանդիպումը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 51, Րիւ տը Րիվօլի, «Le Samaritain» սրճարանին ներքնայարկը: Մէթրօ՝ Շաթըլէ:

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոնպի «Վիշապ» կոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պեքօնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրներով:

Հ. Յ. Դ. Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին «Ռազմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 29, rue Beauséjour, Sarcelles:

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի «Ռազմիկ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ: Անդամատետրները միասին բերել:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱՒՏՕ» խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՓԻՒԺԷԼԻ զաթօ շաւօ խումբի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին շաբաթական դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի մէջ: Դասախօս Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ Ռոդի տագնապը, պատճառները եւ դարմանը: Մէկ ժամ սինէմա: Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղարաջօպան գիւղացի Հրանդ Յակոբեան, հօր անուն՝ Պետրոս, մօր անուն՝ Մարիամ: Ընդհանուր պատերազմին աքսորուեցանք Մուշ: Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ զիրար կորսնցուցինք: Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող թուրք գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը: Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը: Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopian-ի, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

190... օգոստոս 14ի առտուն, պզտիկ լուր մը երեւցաւ Լոնտոնի ամէնէն չափաւոր թերթին անկարեւոր սիւնակներէն մէկուն մէջ: Համաձայն այդ լուրին, արտաքին գործերու նախարարը որ քանի մը սպառնական նամակներ ստացած էր, յիսուն ոսկիի պարգեւ մը կը խոստանար այն անձին որ պիտի յաջողէր տեղեկութիւններ հաղորդել այդ գրութեանց հեղինակներուն մասին՝ դիւրացնելով անոնց ձերբակալումը: Լոնտոնի այդ չափաւոր թերթին ցանցառ ընթերցողները զարմանալի գտան նախարարին աճապարանքն ու սրտնեղութիւնը, որ բացառիկ յայտնութիւն մըն էր իրենց համար: Զարմանալի գտան նոյնպէս որ ան յարմար սեպած էր հրապարակել լուրը եւ միտքէն անցուցեր էր թէ խոստացուած պարգեւը կրնար որ եւ է կերպով փարատել իր սրտնեղութիւնը:

Աւելի լայն տարածում ունեցող միւս թերթերուն խմբագիրները, որոնք անտարբեր նայուածք մը կը պտտցնէին ընդհանրապէս այդ թերթին սիւնակներուն վրայ, հետաքրքրութեամբ կարդացին լուրը:

— Էհ՜յ, աս ի՞նչ է, ըսաւ «Գիտաւոր» թերթին խմբագիրը. խոշոր մկրատով մը կտրեց լուրը պարունակող սիւնակը, փակցուց զայն սպիտակ թուղթի կտորի մը վրայ, ճակատը գետեղելով հետեւեալ խորագիրը. — «Ո՞վ է Սըր Ֆիլիփի Թղթակիցը»: Յետոյ, խորհելով որ իր թերթը կը պատկանէր ընդդիմադիր մամուլին, յառաջաբան մըն ալ աւելցուց ակնարկելով, սրամտօրէն, թէ նամակները ղրկուած էին հաւանաբար կառավարութեան անճարակ գործունէութենէն ձանձրացած ու ծանրագլուխ մարդոց կողմէ:

«Երեկոյ» թերթին ճերմակ մազերով խմբագիրը կարդաց լուրը երկու անգամ, զգուշութեամբ կտրեց թերթը, նորէն կարդաց, դրաւ գրասեղանին վրայ ու ա'լ չխորհեցաւ անոր մասին:

Իսկ «Զայնարձակ» թերթին խմբագիրը կտրեց լուրը, զանգակը զարկաւ, իր քով կանչեց լրաբերներէն մէկը եւ անոր տուաւ հետեւեալ խիստ հրահանգները.

— Գնա՛ անմիջապէս Փորթլընտ Փըլէյս՝ Սըր Ֆիլիփ Րէյմընի բնակարանը. աշխատէ տեսնել զինքը. այս լուրին մանրամասնութիւնները ա՛ռ իրմէ, հասկցիր թէ ինչո՞ւ համար կը սպառնան եւ ինչո՞վ. ուզէ այդ նամակներէն մէկուն պատճէնը, եթէ կրնաս. եթէ չյաջողիս տեսնել զինքը, նայէ որ տեսակցութիւն մը ունենաս իր քարտուղարին հետ:

Ու լրաբերը վազելով գնաց:

Ժամ մը վերջ վերադարձաւ խորհրդաւոր երարանցումով մը, որ յատուկ է չնչդալից լուրեր հաւաքող լրաբերներուն: Խմբագիրը լուրը հաղորդեց խմբագրապետին որ մեծ մարդու մը չեչտովը ըսաւ. «Սքանչելի՜ է, սքանչելի՜»: Ասիկա իր ամէնէն խոշոր գովասանքն էր:

Լուրին «սքանչելի»ութեան ապացոյցը տեսնուեցաւ արդարեւ յաջորդ օրը, երբ «Զայնարձակ» կէս սիւնակի վրայ հրատարակեց լրաբերին պատմութիւնը. —

ԴԱՀԼԻՃԻ ԱՆԴԱՄ ՄԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ

—•—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՍՊԱՆՆԵԼՈՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

—•—

«ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ»

—•—

ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՕՐԻՆԱԳԾԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—•—

Մեծ ցնցում յառաջ բերած է պաշտօնաթերթին երէկ առտուան թիւին մէջ հրատարակուած հետեւեալ լուրը. — Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին ստացած է սպառնական նամակներ որոնք երեւութապէս կու գան միեւնոյն աղբիւրէն եւ գրուած են միեւնոյն անձին կողմէ: Աչքի առջեւ ունենալով նամակներուն բնոյթը, Նորին Վեհափառութեան արտաքին նախարարը չի կրնար անգիտանալ զանոնք եւ ներկայ գրութիւնով կը խոստանայ յիսուն ոսկիի պարգեւ մը այն անձին կամ անձերուն (բաց ի նամակներուն հեղինակէն) որոնց հայթայթելիք տեղեկութիւններուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ձերբակալել ու պատժել այդ անստորագիր նամակներուն հեղինակը»:

Անստորագիր ու սպառնական նամակներ կը ստանան բոլոր պետական դէմքերը: Բայց այն աստիճան արտասովոր էր այս յայտարարութիւնը որ, «Զայնարձակ»ի խմբագրութիւնս սկսաւ քննութիւններ կատարել, հասկնալու համար թէ ինչ պատճառաւ նախարարը դիմած էր այդ բացառիկ միջոցին:

Թերթիս ներկայացուցիչներէն մէկը գնաց նախարարին բնակարանը, ուր Սըր Ֆիլիփ Րէյմըն քաղաքավարութեամբ ընդունեց զինքը:

— Անսովոր քայլ մըն է որ առինք, ըսաւ նախարարը, պատասխանելով մեր ներկայացուցիչին հարցումին, բայց ինծի համակարծիք [...] դահլիճին միւս անդամներն ալ: [...] ճառներ ունինք խորհելու համար [...] այդ սպառնալիքներուն ետին [...] կուած բան մը կայ. կրնամ նոյն [...] ըսել որ խնդիրը շաբաթներէ ի [...] յանձնուած է ոստիկանութեան: [...] ւասիկ այդ սպառնագիրներէն մէկ[...] ըսաւ նախարարը, թղթածրարէն [...] նելով նամակ մը որուն ընդօրին[...] թիւնը թոյլատրեց մեր լրաբերին:

Թուականը չունէր նամակը. գր[...] էր ձեռքով ու կարծես տառերը [...] ուած էին իրարու՝ աղջկան մը [...] ներով. ասիկա յատկանիշն է [...] ժողովուրդներու գրավարժութեան [...] Նամակը խմբագրուած էր անթերի [...] անգլերէնով. ահաւասիկ անոր [...] րունակութիւնը. —

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ 1933

31 Mars 1933

9րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2151

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԳ ՈՒ ՊԱՐ ԵՒ ԵՌԱԳՈՅՆ

Ի՜նչ խանդավառանք՝ Փարիզէն Կրընոպլը, յետոյ Լիոնի, Նիսի եւ Մարսէյլի մէջ, միջազգային հանդէսի մը առթիւ…

Հայկական խումբ մըն ալ մասնակցեցաւ «Ազգերու Տօն»ին։ Ու մեր թղթակիցները պարծանքով կ'աւետեն որ, ամէն քաղաքի մէջ ալ, ան գրաւեց առաջին տեղը, արժանացաւ բոլորի գնահատութեան եւ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց տարագիր բազմութեանց։

Մանաւորապէս Նիսի եւ Մարսէյլի մէջ, ուր վերջացաւ թափօրը, հայկական խումբը — «Հայաստա՜ն»ը — արդար յաղթանակ մըն է որ տօնեց։

Այսինքն, հայկական ստեղծագործութիւնն էր որ իր ուժն ու հմայքը պարտադրեց, 33 մեծ եւ բախտաւոր ազգերու կողքին։

Արդարեւ, հայկական տարագիր երգն ու պարը մրցումի ելած էին անկախ եւ ազատ ազգերու արտադրութեանց հետ, եւ հանդիսատես բազմութիւնները անհամբեր կը սպասէին մէկ վայրէն միւսը, անգամ մըն ալ վայելելու համար հոգեւոր «Արմենիա»ն։

Եւ հայկական դրօշակն ալ — հալածական եռագոյնը — պատի՛ւ ունեցաւ ծածանելու փարթամ պողոտաներու վրայ, մխիթարանքի կաթիլ մը հոսեցնելով արմատախիլ բազմութիւններու ծոցին մէջ։

Մասնակցող ազգերէն ոչ մէկը հարցուց թէ «ի՞նչ դրօշակ է այս»։ Իսկ մասնակցող հայկական խումբն ու հայ հանդիսատեսները, սրտառուչ համերաշխութեամբ մը, կարծես ըսել կ'ուզէին.

—Թէեւ կորուսած ենք մեր հայրենիքէն եւ ցիր ու ցան՝ երկիրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, իբրեւ «հայմաթլոս», բայց ունինք ստեղծագործութիւն եւ խորհրդանշան, ունինք հաւատքը լաւագոյն օրերու։ Բռնօրէն լքուած, անիրաւուած «Արմենիա»յին մանիկներն ենք մենք։ Եւ ահա կը ներկայանանք ձեր բեմերուն եւ պողոտաներուն վրայ, մեր հարազատ կերպարանքով, մեր ազգային արժէքներով եւ խորախորհուրդ խանդավառութեամբ…

Երգ ու պար եւ եռագոյն, — երեք ազդակներ՝ ոչ միայն օտարին յիշեցնելու համար թէ կա՛նք ու կը մնանք, այլ եւ խոովելու, խանդավառելու համար մեր հոգիները։

Որովհետեւ, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, մենք պէտք ունինք նա՛եւ խռովքի ու խանդավառութեան, այս մռայլ եւ միօրինակ օրերուն, երբ անխնայ կը թաւալի հարթիչ գլանը, հետզհետէ ամէն արդարութեամբ եւ ուժգնութեամբ տրորելով ինչ որ ազգային է եւ ինքնուրոյն…

Միամտութիւն պիտի ըլլար իր տարրական արժէքէն աւելի նշանակութիւն տալ եղածին։

Շատ ենք ունեցած այդպիսի առիթներ, եւ այս մէկն ալ պատմութեան կ'անցնի, ինչպէս միւսները։

Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ, կազդուրիչ է մանաւանդ անոր համար որ, կը ներկայացնէ ինքնաճանաչման փաստ մը։

Ա՛յդ կը հետեւի մեր թղթակիցներուն նկարագրութիւններէն ալ։

Կարելի չէ առանց յուզումի կարդալ, օրինակ, Մարսէյլի թղթակցութիւնը (վաղուան թիւով)։

Բանուոր մըն է, որ առաջին անգամ կ'երեւայ։ Խորապէս ազդուած՝ եռագոյնի ծածանումէն, այլ մանաւանդ Անծանօթ Զինուորի դամբարանին առջեւ երգուած «Տէր Ողորմեա»էն, նամականիշը կ'աղաղակէ.

— Արցունք հոսեցաւ աչքերէս եւ անէծք մը արձակեցի դէպ ի հեռուն…

Ցուզուեցան նաեւ օտարները, լսելով աղաղակը Հայոց աշխարհի…

Պզտի՛կ բաներ են, այո՛, բախտաւոր երեւելիներ եւ բանդէտներ մեծ պողոտաներու։

Բայց, — մե՛րն են։ Հայկական են ու հարազատ։ Ու մարդկային, ինչո՞ւ չէ։

Առանց այդ «պզտիկ» բաներուն, մենք պիտի դառնայինք ա՛յն ինչ որ օտարները պարբերաբար կը նետեն մեր երեսին, — հայե՞րը, հասարակ խանութպաններ…

Ընդհակառակն, մինչ խանութպանները կ'անճրկին, կը կծկուին ու կը նահանջեն անփառունակ մեկուսացումով մը, ահա ժողովուրդի զաւակներն են որ, այս անգամ երգով ու պարով եւ եռագոյնով — իրենց ազգային դիմագծով — յարգանքի կը կանչեն միջազգային բազմութիւններ, չքեղ սրահներէն մինչեւ շողշողուն պողոտաները։

Ազգատօնը աւելորդ անգամ մը եւս հաստատեց թէ՝ ազգերը արժէք ունին այնքան որքան հաւատարիմ են իրենց խառնուածքին ու խաչալին, իրենց հարազատ խոյանքին եւ յոյզերուն։

Մնացեալը — քաղաքականութիւն է։

Իսկ մենք, օտարին առջեւ թէ մեր մէջ, որքան քիչ քաղաքականութիւն խաղանք, այնքան կը շահինք։ Գոնէ ներքին խաղաղութիւն կը վայելենք։

Ի՞նչ կը նշանակէ վիճիլ այս կամ այն երգին «նպատակայարմարութեան» մասին, երբ գիտենք որ ժողովուրդի սրտէն կը բխի։

Ինչո՞ւ բանդխութիւն խաղալ եռագոյնի մասին, երբ ան կը յուզէ, կ'ոգեւորէ, կը ներշնչէ, իբրեւ խորհրդանշանը ազատութեան եւ անկախութեան։

Եւ ինչո՞ւ սալոնի քաղաքակրթութիւն ծախել, երբ ունինք մեր «շորորա»ն կամ շուրջպարը…

Ահա Թուրքերն ալ Եւրոպա փոխադրեցին իրենց «զէյպէք»ն ու «դաշար կիթարի փափաղըն գըզը»ն, — եւ ամէնէն մակերեսային դիտողն ալ կազմեց իր գաղափարը՝ երկու ազգերու արուեստին եւ… բնաւորութեան մասին։

Այո՛, տարագիր եղբայրներ, երբեմն ալ երգ ու պար եւ եռագոյն՝ յանուն միեւնոյն մտահոգութեան, — ինքնաճանաչում եւ ինքնապաշտպանութիւն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԻՇՏ ԱՆՀԱՇՏ

Անգլիա կը պատրաստուի փոխվրէժի դիմել

Մոսկուայի գործակալութիւնը առջի օր պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց անգլիական դեսպանին եւ Պ. Լիտվինովի տեսակցութեան մասին։ Այդ զեկոյցին համաձայն, դեսպանը հաղորդեր է այն միջոցները որոնց պիտի դիմէ Անգլիա, եթէ ազատ չարձակուին անգլիացի ճարտարագէտները։

Արտաքին գործավարը ընդհատելով դեսպանին խօսքը, յայտնած է թէ ամբաստանեալները մօտերս դատի պիտի յանձնուին եւ թէ որոշումը անդառնալի է։

Այս առթիւ, Պ. Լիտվինով դառնօրէն գանգատեր է անգլիական դեսպանին սպառնական մեթոտներուն դէմ, եւ ըսեր է.

— «Այդ մեթոտները կրնան յաջողիլ ուրիշ տեղ, օրինակ՝ Մեքսիկայի մէջ, բայց ոչ Խ. Միութեան մէջ, եւ դատապարտուած են ձախողման։

Այս կացութեան առջեւ, անխուսափելի կը համարուի երկու երկիրներուն առեւտրական յարաբերութեանց խզումը։ Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ ամբաստանեալներէն ոմանք խոստովանած են իրենց յանցանքը։

*** Անգլիական դահլիճը անմիջապէս ժողով գումարելով, որոշեց այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին, իբրեւ փոխվրէժ։

Հրեաներու սարսափը Գերմանիոյ մէջ

Երէկ ամբողջութեամբ հրատարակեր էինք այն արտակարգ խստութիւնները, որ վաղն իսկ, շաբաթ, պիտի գործադրուին Հրեաներուն դէմ, իբրեւ պատասխան անոնց բողոքի ցոյցերուն։

Ինչպէս կ'երեւար տասնարաննեայ հրահանգէն, Հիթլէրի կուսակցութիւնը պարզապէս պատերազմ կը հրատարակէ Գերմանիոյ Հրեաներուն դէմ, հրամայելով «մեթոտիկ եւ չանթահարիչ պոյքոթ»։

Գերմանիոյ չափաւոր մամուլը խորապէս յուզուած է այս ծրագրին հետեւանքով եւ կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ եւ առնել զայն վերջին պահուն։ Երկու թերթեր հիթլէրական կուսակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն այդ չափազանց արմատական տնօրինութեանց հետեւանքներու մասին, որ կրնան նեղութեան մատնել արտասահմանի 12 միլիոն Գերմանացիները։

*** Կէս - պաշտօնական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ՝ վերջին օրերու ընթացքին բազմաթիւ հրէական վաճառատուններու ցուցափեղկերը ջարդուփշուր եղած են անծանօթներու կողմէ։ Զեկոյցը կ'աւելցնէ թէ՝ այս դէպքերուն հետեւանքով Հրեաները չեն որ կը վնասուին, այլ Գերմանիոյ ապահովագրական ընկերութիւնները, որոնք պարտաւոր են հատուցանել վնասները։

Թէեւ ընդհանուր պոյքոթը պիտի սկսի վաղը, շաբաթ, բայց արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, զանազան շրջաններու մէջ։ Շվէյնթի, Քիլի, Տորթմունտի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ հրէական խանութները փակուեցան համազգեստաւոր հիթլէրականներու կողմէ։ Մէկ մասը վերաբացուեցաւ քիչ յետոյ։

*** Վարչապետ Հիթլէր լուսաբանութիւններ տալով ծրագրուած պոյքոթի մասին, ըսաւ թէ անհրաժեշտ էր այդպիսի կարգադրութիւն մը, այլապէս ժողովուրդը բնազդօրէն պիտի դիմէր ինքնապաշտպանութեան, ինչ որ կրնար անքաղձալի հետեւանքներ ունենալ։ Վարչապետը հակառակ է ահ ու սարսափի գործողութիւններէ, բայց, հարկ է հասկցնել հրեայ հասարակութեան թէ՝ «հրէական պատերազմ մը Գերմանիոյ դէմ՝ ուժգին հարուած պիտի տայ Գերմանիոյ հրեայ համայնքներուն»։

*** Գերմանիոյ Հրեաներու դաշնակցութիւնը նամակ մը ուղղելով նախագահ Հինտէնպուրկի, յայտարարեց թէ Գերմանիոյ Հրեաները, խորապէս յուզուած պոյքոթի յայտարարութենէն, կը մերժեն գերման ժողովուրդին չահերուն վնասած ըլլալու մեղադրանքը։ Նամակը կ'աւելցնէ թէ՝ պատերազմի ընթացքին, Գերմանիոյ հինգ հարիւր հազար Հրեաներէն 12,000 ռազմիկներ ինկան ռազմադաշտին վրայ եւ յոյս կը յայտնէ թէ «Նախագահը եւ կառավարութիւնը գերման հրէութիւնը չպիտի զրկեն գերմանական հայրենիքին մէջ ապրելու իրաւունքէն»։

*** Փալաթինայի մէջ հինգշաբթի օրն իսկ սկսաւ հակահրէական պոյքոթը։ Շարքերուն մէջ արձանագրուած հիթլէրականները ազդարարութիւն ըրած են թէ՝ պիտի վտարուին կուսակցութենէն, եթէ իրենց կիները այս կամ այն ձեւով նպաստեն հրէական առեւտուրին։ Տեղական մասնաճիւղերու վարիչները կուսակցական ատեանի պիտի յանձնուին, եթէ թոյլ տան որ շարքերը ամենափոքր առեւտուր մը ընեն Հրեաներուն հետ։

Քայզէրսլոթէրնի մէջ, միթինկէ մը վերջը, հանդիսաւորապէս խարոյկ մը սարքուեցաւ եւ կրակի տրուեցան եօթը օրինակ՝ Ռըմարքի «Արեւմուտքէն նոր բան չկայ» գիրքէն։ Այս առթիւ, փրոֆ. Էնգէլս ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով կատարուած գործողութեան խորհուրդը։ Իսկ հիթլէրական օրկանը նկարագրելով խարոյկը, կը գրէր.

— «Այն ատեն բոցերը երկինք բարձրացան եւ յուզայական մտքի այս արտադրութիւնը մարեցաւ գարշահոտ ծուխի մը մէջ…»։

Փալաթինայի 700 հանրային գրադարանները «պիտի մաքրուին այն բոլոր գիրքերէն որ խաղաղասիրական են եւ անբարոյական»։

*** Հիթլէրական թերթ մը կը գրէ թէ՝ Տիւսէլտորֆի համայնավար կուսակցութիւնը վերջերս ծրագիր մը պատրաստեր է, բոլոր հիթլէրականները թունաւորելու համար, թոյն լեցնելով անոնց խոհանոցի ամաններուն մէջ։ Իբրեւ թէ համայնավար բանուորի մը քով գտնուած է երեք քիլոկրամ «ստրիխնին» եւ քանի մը կրամ արջասպ, որոնց կէսը պիտի բաւէր թունաւորելու ամբողջ Տիւսէլտորֆը»…

Բողոքներ կը շարունակուին արտասահմանի մէջ

Ապրիլ 5ին բողոքի միթինկ մը պիտի գումարուի Սալ Վակրամի մէջ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի հրէական կազմակերպութեանց եւ նախագահութեամբ նախկին նախարար Պ. Ժիւսթէն Կոտառի, որ պիտի բանախօսէ այս առթիւ։ Խօսք պիտի առնեն նաեւ Պ. Քայեօ, նախկին վարչապետ Պ. Փէնլըվէ, Վիքթոր Պաշ, բարոնապետ Լէվի եւն.։

*** Վարշաւայի մէջ, գերմանական թերթերն ու պարբերականները վտարուած են շատ մը հաստատութիւններէ։ Կը մերժուին նաեւ գերմանական շարժանկարները։ Փրակայի մէջ, հրէական մեծ վաճառատունները որոշեցին չեղեալ համարել Գերմանիա տրուած ապսպրանքները։ Լեթոնիոյ մէջ, բազմաթիւ առեւտրական հաստատութիւններ անմիջապէս պոյքոթի ձեռնարկեցին եւ ջնջեցին շատ մը ապսպրանքներ։

Եգիպտոսի մէջ ալ բուռն պայքար կը մղուի, քանի որ Հրեաները կարեւոր դիրք ունին։ Ընդհանուր պոյքոթ հռչակուած է գերմանական տուներու եւ արտադրութեանց դէմ։ Կարեւոր գումարներ ետ առնուեցան Տրէզտնէր Պանքէն։ Ջեղեալ հռչակուեցան գերմանական մեքենաներու եւ ճարտարագործական արտադրութեանց մեծաքանակ ապսպրանքներ։ Հրեայ բժիշկները որոշեցին մերժել գերմանական դեղերը։ Մեծ միթինկներ ծրագրուած են Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Գերմանական դեսպանը դիմելով հրեայ հասարակութեան վարիչներուն, հերքեց խժդժութեանց լուրերը եւ յայտարարեց թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա նպատակաւոր զրոյցներ կը տարածեն, գերմանական առեւտուրը կործանելու համար։ Միեւնոյն ատեն դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց եգիպտական կառավարութեան, Հրեաներու հակագերման ցոյցերուն առթիւ։

Պէտք եղածին պէս չեն թրքացած…

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Պոլսոյ թուրք ուսանողները նոր ժողով մը գումարեցին համալսարանի շէնքին մէջ, փառաբանելու համար յեղափոխութիւնը եւ թրքական մշակոյթը։ Այս առթիւ, ուսանողական միութեան նախագահ Թէվֆիք պէյ անդրադառնալով Թուրքիա բնակող այլակրօն թուրք հայրենակիցներուն, ըսաւ.

— Թուրք հանրապետութիւնը թուրք ցեղին անունը կրելու իրաւունքը տուած է հաւասարապէս բոլոր հայրենակիցներուն։ Հետեւաբար այս անունը կրելու արժանացող ոչ - իսլամ հայրենակիցներն ալ, նոյնքան պատուաբեր պէտք է նկատեն խօսիլ նաեւ թուրքերէն լեզուն որ իր անունին չափ մեծ է։ Կը ցաւինք, երբ ասոր հակառակը կը տեսնենք։

Այսուհանդերձ, մենք այդ հայրենակիցները չենք պախարակեր, որովհետեւ նախկին վարչաձեւերը թուրքերէն խօսիլ չեն սորվեցուցած անոնց։

Անպայման այդ հայրենակիցներն ալ պարծանք պէտք է նկատեն թուրքերէն խօսիլը։ Անկէ զատ, այդ հայրենակիցներուն թուրքերէն սորվեցնելու համար ի հարկին բոլորս ալ պիտի աշխատինք ու պիտի ծառայենք։

Ճառախօսը յետոյ հերքեց այն զրոյցը թէ ուսանողները սպառնագրեր կը ղրկեն Բէրայի կարգ մը վաճառատուներուն։

Կեղծարարները դատապարտուեցան

Երկար ատենէ ի վեր, մամուլը մերկացումներ կը կատարէր Ֆրանսայի օդանաւային թղթատարութեան վարչութեան մէջ կատարուած կեղծարարութեանց մասին։

Խնդիրը ուղղակի կապ ունէր կառավարութեան հետ, եւ վկայութեան կանչուեցան շատ մը պաշտօնատարներ, երեսփոխաններ եւ նախարարներ։

Դատարանը, որ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը քննէր այս խնդիրը, առջի օր արձակեց իր վճիռը։ Ամբաստանեալներէն Քոլէն կը դատապարտուի երկու տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի, Պուիյու Լաֆոն (վարիչ - տնօրէնը) մէկ տարի բանտարկութեան, Փիշըրի նոյնպէս մէկ տարի։

Ձախակողմեան մամուլը դժգոհ է այս վճիռներէն։

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք

Չորեքշաբթի օր, ընկերվարականները մեծ միթինկ մը գումարեցին Փարիզի մէջ, պահանջելով շաբաթական աշխատանքը դեղչել 40 ժամուան։

Ցաջորդաբար խօսեցան 8—10 հոգի, շեշտելով թէ այլեւս անյետաձգելի է շաբաթական 40 ժամը, քանի որ ամբողջ աշխարհի մէջ 30 միլիոն բանուորներ, 140 միլիոն բերաններ հաց կ'աղաղակեն։

Հռետորները խօսեցան նաեւ քաղաքական խնդիրներու մասին, պարսաւելով Մուսոլինին ու Հիթլէրը։ Պ. Վիքթոր Պաշ շեշտեց թէ Վերսայլի դաշնագիրը խաղաղութեան դաշինք չէ, այլ պատերազմի։

Պաղեստինի Արաբները կը պահանջեն…

Կիրակի օր Եաֆայի մէջ տեղի ունեցաւ Արաբներու քաղաքական մեծ ժողովը եւ տեւեց ամբողջ օրը։ «Իսթիքլալ» կուսակցութեան վարիչը, Ավնի պէյ Ապտիւլ Հատի, առաջարկեց անմիջապէս գործի ձեռնարկել, մերժելով որ եւ է քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային գործակցութեան՝ կառավարութեան հետ, հրաժարելով պետական պաշտօններէն եւ պոյքոթ հռչակելով հրէական եւ անգլիական ապրանքներու դէմ։ Որոշուեցաւ դիմել աւելի չափաւոր քաղաքականութիւն մը, աստիճանաբար զարգացնելով գործակցութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, ընտրուեցաւ յանձնախումբ մը, որ միջոցներ պիտի ուսումնասիրէ եւ իր տեղեկագիրը պիտի յանձնէ երեք ամիսէն։ Որոշուեցաւ նաեւ պատուիրակութիւններ ղրկել արաբական երկիրները եւ հանգանակութիւններ կատարել, ի նպաստ հողային հիմնադրամին։

Ֆրանսայի նոր նախահաշիւը

Կառավարութիւնը խորհրդարանին յանձնեց 1933ի նախահաշիւը, որ կը նախատեսէ 1630 միլիոն ֆրանք դեղչ, 370 միլիոնի յաւելուածական հասոյթ՝ տուրքերու խիստ հետապնդումով եւն.։ Նախահաշիւին ծախքերու գլուխը կը ներկայացնէ 50 միլիառ ֆրանք, իսկ մուտքը՝ 45 միլիառ։

«Ձեռքերը վեր» - օր ցերեկով

Առջի օր ժամը 12.50ին, Փարիզի բանուկ մէկ հրապարակին վրայ, Ռուայեալ փողոցին մէջ, երկու իտալացի երիտասարդները գոհարավաճառ Հորսթէնի խանութը մտան, իբրեւ թէ գոհարեղէն գնելու համար։ Մինչ վաճառորդուհին նմոյշներ կը ցուցնէր, երկու երիտասարդները ատրճանակները հանելով՝ «ձեռքերը վե՛ր» ազդարարեցին։ Վաճառատան տէրը խոյացաւ մէկուն վրայ եւ ծանր վէրքեր ստացաւ։ Կինն ալ գետին փռուեցաւ ծեծի տակ։ Բայց աղմուկը լսուած ըլլալով դուրսէն, Իտալացիներէն մէկը ձերբակալուեցաւ անմիջապէս։ Միւսն ալ բռնուեցաւ քիչ յետոյ, իր ընկերոջ մատնանշումով։

Գործադուլ Սիթրոէնի եւ ուրիշ գործարաններու մէջ

Առջի օր, Սիթրոէնի հաստատութեան բանուորներէն 5000 հոգի գործադուլ ըրին, իմացած ըլլալով որ աշխատավարձքը պիտի կրճատուի հարիւրին տասը համեմատութեամբ։

Միեւնոյն ատեն, իրենց դուռները փակեցին Ժավէլի, Լէվալուա-Բիւշիի եւն. գործարանները, փողոց նետելով 12000 մետաղագործական բանուորներ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային Միութիւնը հանդիսանում է ամէնէն բազմազգի երկիրը:

Ցարական տիրապետութեան շրջանին, Ռուսաստանի սահմաններում ապրող ժողովուրդները ենթարկուած էին կենտրոնական իշխանութեանը եւ ռուս կառավարութեան ազգային քաղաքականութեան բնորոշ կողմը՝ մեծատիրական ու ռուսացման քաղաքականութիւնն էր:

Համայնավարների կարծիքով, խորհրդային իշխանութիւնը ազգային հարցի միակ ճիշդ լուծումը տուեց՝ վերացնելով ազգային թշնամանքը, ազգային պառակտումը եւ ազգային առանձնացումները: Եւ ներկայիս, Խորհրդային Միութեանն անդամակցող բոլոր ազգերը վայելում են հաւասար իրաւունքներ, միմեանց հետ կապուած են եղբայրական կապերով ու բոլորը տոգորուած են մէկ գաղափարով — «սոցիալիզմ կառուցել» խորհրդային հայրենիքում:

Սակայն, ինչպէս միշտ, ազգային խնդրում էլ համայնավարների գրաւոր ու բանաւոր յայտարարութիւնները բնաւ չեն համապատասխանում խորհրդային աշխարհում տիրող իրական կացութեան: Խորհրդային տիրապետութեան 16րդ տարում ոչ միայն ազգային ներհակութիւնները չեն վերացած, այլ, ընդհակառակն, ինչպէս փաստերն են ցոյց տալիս, աւելի են խորացել եւ տարբեր ձեւերով իրենց արտայայտութիւնը գտնում են այս կամ այն ժողովրդի մէջ: «Պրաւդա»ն, իր մարտ 10ի խմբագրականի մէջ խոստովանում է, որ «վերջին ժամանակներս մի շարք շրջաններում, մասնաւորապէս Բելոռուսիայում, Ուկրայինայում, Միջին Ասիայում եւ Ղազախստանում աշխուժացել է մեծապետական շովինիզմը եւ տեղական նացիոնալիզմը»:

Մէկ կողմից, վելիկոռուսական (բուն Ռուսերը) ազգայնականութիւնը, խախտելով ազգային իրաւահաւասարութեան սկզբունքը, նախապատրաստում է ազգային հանրապետութիւնների եւ առանձին մարզերի վերացումը՝ նախկին միահեծան Ռուսաստանի դիրքը վերահաստատելու միտումով: Այդ նպատակը հետապնդում են «զանց առնելով լեզուի, մշակոյթի եւ կենցաղի ազգային տարբերութիւնները ու պսակազերծ անելով ապարատի եւ մամուլի, դպրոցի եւ այլ կազմակերպութիւնների ազգայնացման քաղաքականութիւնը»:

Միւս կողմից, առանձին հանրապետութիւնների ազգային տարրերը դիմելով ինքնապաշտպանութեան, պայքարում են վելիկոռուս ազգայնականների ձգտումների դէմ եւ, իրենց հերթին, հալածում տեւալ հանրապետութիւնների սահմաններում ապրող Ռուսերին եւ ազգային փոքրամասնութիւնները: Այս վերջիններս էլ, իրենց կարգին, պայքարի են ելնում գերադաս ժողովրդի ոտնձգութիւնների դէմ եւ այսպիսով, վարից վեր եւ վերից վար սկսւում է ազգային այն հակամարտութիւնը, որին ականատես ենք Խորհրդային Միութեան մէջ:

Տեղական ազգայնականութիւնը կայանում է նրանում, որ առանձին հանրապետութիւնները ձգտում են «պարփակուելու իր ազգային կեղեւի շրջանակներում, կծկելու իր ազգի մէջ գոյութիւն ունեցող դասակարգային հակասութիւնները, հեռանալու սոցիալիստական շինարարութեան ընդհանուր հոսանքից, չտեսնելու այն, ինչ որ մօտեցնում ու միացնում է Խորհրդային Միութեան ազգութիւնների աշխատաւոր զանգուածներին, տեսնելու միմիայն այն, ինչ որ կարող է հեռացնել նրանց իրարից»: Մի խօսքով, առանձին հանրապետութիւնների շահերը հակադրւում են կենտրոնի շահերին: Տեղն է յիշել, որ Հայաստանում, Աշոտ Յովհաննիսեանի գլխաւորած Կենտրոնական Կոմիտէն, զոհ գնաց ճիշդ այս ձեւի պայքարին:

Թէ պայքարը ազգային հողի վրայ ի՛նչ չափերի է հասել, ցոյց է տալիս այն, որ Ուկրայինայի կուսակցական ղեկավարները ձգտում էին պարտադիր կերպով ուկրայնացման ենթարկել այնպիսի շրջաններ, ուր կային ազգային փոքրամասնութիւններ եւ բազմաթիւ Ռուսեր: Իսկ Բելոռուսիայում անպատուել եւ պաշտօնանկ են արել մի ռուս ուսուցչի միմիայն նրա համար, որ նա տանը ռուսերէն է խօսել իր կնոջ հետ ...

Ազգային տրամադրութիւններն առանձնապէս երեւան են գալիս մշակոյթի ասպարէզում: Թուրքմենիստանում, տարիներ շարունակ, «Թոխմաղ» ամսագրում, ոտանաւորներ է զետեղել ազգայնական բանաստեղծ Մուրատը, որ իր բանաստեղծութիւնների մէջ ուետում էր Բուխարայի էմիրի չուտափոյթ վերադարձը: Դասագրքերի մէջ տպուել են հին գրականութեան նմոյշներ, ուր բացարձակ ազգային տրամադրութիւններ կ'արտայայտուին: Կիրգիզիայի թատրոններում ներկայացնում են մի թատերակ, որի մէջ ախտոսում ու գովաբանում են անցեալը եւ կիրգիզ ժողովրդի ներկայ վիճակը համարում որբ ու անտէրական: Ուզբեկստանի բամպակի Ինստիտուտի ամբիոնից հետեւեալ յայտարարութիւնն է արուել.

— «Շատ է խօսւում անկախութեան մասին, այն ինչ դրանք լոկ խօսքեր են: Ժողովրդի կեանքի տնօրինողները Ռուսերն են»:

Եւ նման տրամադրութիւնների հետեւանք է, որ Թուրքմենիստանում, չնայած լաւ պայմանների, այս տարի քան հազար թոն պակաս բամպակ է յանձնուել կենտրոնին («Պրաւդա», մարտ 10):

Իսկ «Կոմունիստական Լուսաւորութեան համար» թերթը հետեւեալ դէպքերն է թւում: Ասխաբադի (Թուրքմենիստան) մանկավարժական դիտական կաճառում երեւան է բերուել ազգայնական մէկ խմբակ, որ դասադուլներ կազմակերպելով, բողոքել է Ռուսերի եւ օտարների ընդունելութեան դէմ: Թուրքմենիստանի մի շարք դպրոցներում, ուսուցիչների հովանաւորութեան տակ, վերին դասարանների աշակերտութեան մէջ լայնօրէն արմատացել են ազգայնական տրամադրութիւններ: Աբխազիայի (Վրաստան) դպրոցներից մէկում, ուսուցիչները հրահրելիս են եղել ազգային կռիւները: Դպրոցն ունեցել է չորս բաժանմունք՝ Աբխազների, Ռուսերի, Էստոնների եւ Հայերի: Ուսուցիչ Զիլինգարեանի քարոզների ազդեցութեան տակ, հայ աշակերտները միշտ յարձակուել ու ծեծել են միւս ազգութիւններին պատկանող աշակերտութեանը: Ինտուշէթիայի արաբական դպրոցներում, ուսուցչութիւնը եւ աշակերտութիւնը, մոլլաների ազդեցութեան տակ, բացայայտօրէն հակայեղափոխական քարոզ են տարել եւ ցոյցեր կազմակերպել՝ երեխաներին խորհրդային դպրոց չուղարկելու համար:

Այս է Խորհրդային Միութեան ազգային պատկերը: Զգտելով իւրաքանչիւր ժողովրդի բերել ազգային գիտակցութեան, համայնավարները միաժամանակ աշխատում են նրանց միջազգայնականօրէն դաստիարակել եւ հաստատել եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն: Եւ համոզուած են, որ այդ բանը յաջողուել է: Կարծում են, թէ ազգային խնդիրն էլ հնարաւոր է բոնի լուծել, ինչպէս որ «լուծեցին» գիւղատնտեսութեան համայնացման խնդիրը:

Քանի դեռ չի հաստատուել ազգերի իրական իրաւահաւասարութիւն եւ իւրաքանչիւր ժողովրդի ինքնուրոյն ու անկախ գոյութիւն, միշտ էլ պէտք է Ռուսը ձգտի գերիշխել բոլորին, Ուկրայնացին ու Բելոռուսը ատելութեամբ լեցուի Ռուսի դէմ ու ոտնահարուեն ազգային փոքրամասնութիւնների իրաւունքները: Իսկ թաթար ժողովուրդների մէջ էլ, ներկայ պայմաններում, պիտի զարգանան հակայեղափոխական ու ազգային տրամադրութիւնները: Այսինքն՝ Թուրանական գաղափարը:

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Հէրման Պօէրհավ, Ժ. դարու մեծ գիտուն մըն էր հոլանտական ծագումով, եւ համաշխարհային այնքան մեծ համբաւ ունէր, որ Չինաստանէն մանտարին մը իրեն նամակ մը գրած էր հետեւեալ հասցէով.— «Համբաւաւոր Պօէրհավին— Բժիշկ Եւրոպայի մէջ»: Եւ նամակը հասած էր իր ձեռքը:

Պօէրհավ մեռաւ 1738 սեպտեմբեր 23ին, եւ իր դրադարանին մէջ խոշոր ու փառակազմ հատոր մը գտնուեցաւ: Գիտունը նախապէս յայտարարած էր, թէ այդ հատորը կը պարունակէ բժշկական ամենամեծ գաղտնիքներ: Բանալով զայն, տեսան որ առաջին երեսէն մինչեւ վերջինը ճերմակ թուղթէ միայն կը բաղկանար:

Սակայն, հետեւեալ վերնագիրը գրուած էր գիրքին ճակատը. —

«Ձեր գլուխները հանդարտ պահեցէք, ոտքերը՝ պինդ, իսկ կուշտերը՝ թոյլ, եւ՝ հեգնեցէք բժիշկները»:

ԱՅՑ ՄԸ ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Վարդապետը կ'ողջագուրուի եւ կը խօսի երգիչ Շահ-Մուրատեանի հետ

Անցեալ կիրակի մեր մեծ արուեստագէտը Շահ-Մուրատեան եւ իր կինը, ընկերակցութեամբ երիտասարդ երգչուհի Պիւլպիւլեանի եւ քրոջ, երաժիշտ Գ. Ալէմշահի եւ Օր. Աստղիկ Առաքելեանի, այցելութեան կ'երթան Կոմիտաս վարդապետի: Թէեւ անցած էր այցելութեան ժամանակը, բայց տնօրէնութիւնը հաճոյակատարութեամբ կ'արտօնէ եւ պաշտօնեայ մը Կոմիտասը կ'առաջնորդէ այցելուներուն մօտ, ճաշասրահին մէջ: Կոմիտաս կ'երեւի շատ հանդարտ եւ զուարթ տրամադրութեամբ: Սրահ կը մտնէ, ուր շուրջանակի կանգնած էին այցելուները: Շրջանակ մը գծելով կ'անցնի բոլորին առջեւէն, կուգայ կը կենայ Պ. Շահ-Մուրատեանի մօտ եւ կ'ողջագուրէ զայն: Կարօտով համբուրելէ յետոյ, Կոմիտաս որպիսութիւնը կը հարցնէ Շահ-Մուրատեանի, ու կը դառնայ Տիկին Շահ-Մուրատեանի (Ֆրանսուհի), Ֆրանսերէն լեզուով կը հարցնէ որպիսութիւնը եւ կ'աւելցնէ. — «Ի՞նչպէս է, դո՞ւք էք Շահ-Մուրատեանէն, շատ խիստ մարդ է Շահ-Մուրատեանը հա՛...»? Պահ մը կը խնդան: Յետոյ Կոմիտաս կը դառնայ միւսներուն եւ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ, որ այցելութեան եկած են իրեն: Շատ արագ կը խօսի, ինչպէս քիչ մը իր սովորութիւնն էր, անսայթաք արագութեամբ, բայց խօսքերը անկապ:

Կ'ըսէ թէ շատ գոհ է իր վիճակէն, պաշտօնէութենէն եւ հպարտ է որ իր ... ծառայութեան մէջ ունի բազմահազար մարդիկ: Տեսակ մը զինուորական կազմակերպութիւն կը կարծէ այդ պաշտօնէութիւնը, որուն «շէֆ»ը ինք է: Երբ հարցումներ կ'ուղղուին սնունդին մասին, կը պատասխանէ թէ տրուած կերակուրով փորը կը լեցուի, բայց սնունդը քիչ կը ստանայ: Այսուհանդերձ գոհ է: Ժամ մը կը տեւէ խօսակցութիւնը եւ Կոմիտաս ոչ մէկ ձանձրոյթ, ոչ մէկ դժգոհութիւն ցոյց կուտայ: Զնեղացնելու համար, ցտեսութիւն կ'ըսեն այցելուները եւ կը մեկնին:

Կոմիտաս հագած էր վարդապետի իր վերարկուն, արդէն հինցած: Օձիքը, կոճակի փոխարէն, գնդասեղով մը իրարու կպցուցած: Շատ նիհար էր:

Կոմիտասի այս երկրորդ այցելութիւնն է, որ կուտայ Շահ-Մուրատեան: Եւ կը պատմէ թէ իր առաջին այցելութեան ընթացքին նկարիչ Թէրլէմէզեանի հետ, ասկից տասը տարի առաջ, Կոմիտաս շատ կատաղի ընթացք մը ցոյց տուած եւ վնտուած է, ընդհակառակն այս անգամ շատ հաճոյակատար, շատ հանդարտ եւ զուարթ էր:

Պ. Շահ-Մուրատեան կը թելադրէ տարուան մէջ «Կոմիտասի Օր» մը սահմանել, որ այդ առթիւ հայ արուեստագէտներէ կազմուած յանձնախումբ մը հանդիսութիւններ կատարէ եւ հասոյթը յատկացնէ Կոմիտասի Խնամատար Յանձնախումբին՝ թեթեւցնելու համար անոր գործը: Կոմիտաս այն արուեստագէտն է, որուն անունը դրոշմուած է բոլոր Հայերուն հոգւոյն մէջ Եւրոպայէն Ամերիկա, Եգիպտոսէն մինչեւ Ասիոյ ծայրագոյն մասերը: Այսքան շատ սիրուած եւ այսքան մեծ ժողովրդականութիւն վայելող արուեստագէտ մը պէտք է որ ունենայ իր «Օր»ը, թէ իբրեւ բարոյական վարձատրութիւն իր թանկագին գործին համար եւ թէ իբրեւ նիւթական վարձատրութիւն իր այս ֆիզիքական նեղութեանց մէջ:

Պ. Շահ-Մուրատեան, շատ զգածուած Կոմիտասի ներկայ վիճակը տեսնելով, անոր փառքի հին օրերը վերյիշելով, մեզի յայտնեց թէ յառաջիկային, Ամերիկա եւ այլուր այցելութեան ընթացքին պիտի կազմակերպէ «Կոմիտաս Օր»եր ի նպաստ հայ մեծ արուեստագէտին, վստահ թէ Կոմիտասը սիրող արուեստագէտները պիտի խմբուին մէկտեղ այս նպատակով:

Ա.

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Թայմզ» հետեւեալ խմբագրականը գրած է, «Նոր երկաթուղիներ Փոքր Ասիոյ մէջ» խորագրին տակ. —

Հակառակ այն նիւթական դժուարութեանց որոնցմէ կը տառապի Թուրքիան ալ, Մերձաւոր Արեւելքի միւս պետութեանց պէս, Էնկիւրիի կառավարութիւնը որոշած է շարունակել երկաթուղիներու շինութեան քաղաքականութիւնը: 1924 սեպտեմբեր 23էն ի վեր, երբ Կազին հիմնարկէքը կատարեց Սամսոն-Սըվազ գիծին, շատ մը բացեր լեցուած են Թուրքիոյ հաղորդակցութեանց մէջ: 1927ին Սամսոնի երկաթուղին հասած էր Թրքական ամէնէն հին քաղաքներէն մէկը: Այդ էր՝ Ամասիան, Պոնտոսի ապաթոյն բնակալին՝ Միհրդատի միջնաբերդը, եւ ծննդավայրը երկու լայնօրէն տարբեր տաղանդներու, աշխարհագիր Ստրաբոնի եւ Եավուզ Սուլթան Սէլիմի: Ամասիայէն երկաթուղին յամրօրէն զետեղուեցաւ Անատոլուի կեդրոնական լեռնադաշտի սեպացեալ ծայրերուն վրայ, մինչեւ որ անցեալ տարի հասաւ Սըվազ, Փոքր Ասիոյ սիրտը: Այնտեղ միացաւ Էնկիւրիէն երկարող ուրիշ գծի մը որուն շինութեան ձեռնարկած էին պատերազմի միջոցին, բայց տարիներ տեւած էր աւարտումը:

Բայց միայն ասոնք չէին Թրքական հանրապետութեան ծրագրած գիծերը:

1927ին Էնկիւրին կապուեցաւ ուրիշ պատմական քաղաքի մը, Հռոմէական Կեսարիոյ հետ, որ կեդրոն մըն էր կարաւաններու երթեւեկին եւ բոյնը Թուրք առեւտրական հասարակութեան մը որ յաջողութեամբ կը դիմանար յունական, հայկական եւ հրէական մրցումին: Ուրիշ երկաթուղի մը Կեսարիան կը կապէր Պաղտատի գծին հետ, Ուլուգըշլայի մէջ, Տաւրոսի մօտ: Այս գիծերը հազիւ աւարտած էին, երբ կառավարութիւնը՝ արթննալով այն զինուորական դժուարութիւններէն որոնց հանդիպած էր Քիւրտիստանի մէջ, որոշեց ռազմագիտական երկաթուղի մը շինել մինչեւ Տիարպէքիր: Պաղտատի գծին այս կարեւոր ճիւղը Եփրատէն անցնելով Մալաթիոյ մօտ հասաւ անցեալ տարի, երբ գործը կանգ առաւ, դրամը սպառած ըլլալով: Բայց այժմ ներքին փոխառութիւն մը կը կնքուի գծին լրացման համար, եւ կառավարութիւնը բանակցութեան ձեռնարկած է օտար ձեռնարկուներու հետ, դէպ ի արեւելք երկարելու համար Էնկիւրի-Սըվազ երկաթուղին, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Էնկիւրին (եւ Պոլիսը) ուղղակի կապել խորհրդային Ռուսիոյ հետ, Էրզրումի եւ Կարսի ճամբով:

Թրքական կառավարութիւնը այս երկաթուղիները շինելով, անշուշտ գլխաւորաբար կը հետապնդէ զինուորական նպատակներ: 1925ի քրտական պատերազմը եւ 1930ի սահմանային ապստամբութիւնները եւ արշաւանքները պատճառ եղան որ ստուարաթիւ պատժական զօրամասեր շարժման մէջ դրուին, եւ իւրաքանչիւր պարագայի մէջ երկաթուղիներու պակասին շնորհիւ էր որ թեթեւաշարժ ըմբոստ հրոսախումբերը կրցան սկզբնական յաջողութիւններ շահիլ կղզիացեալ կանոնաւոր ջոկատներու վրայ: Դարձեալ, եթէ Թրքական հանրապետութիւնը օտար յարձակման վտանգի ենթարկուի, երկաթուղիի լաւ ծրագրուած ցանց մը դիւրութիւն պիտի տայ ընդհ. սպայակոյտին՝ անհրաժեշտ ուժերը կեդրոնացնելու վտանգուած կէտերուն վրայ, առանց այն յոգնեցուցիչ ուղեւորութեանց որ կը տկարացնէին օսմանեան դիմադրութիւնը՝ վերջին պատերազմներուն մէջ: Բայց եթէ «շմէն տը ֆէռ»ը (երկաթուղի) Թուրքիոյ մէջ տակաւին կը նշանակէ «շմէն տը կէռ» (ռազմուղի), ինչպէս սրամտօրէն դիտել կուտար արար հրապարակագիր մը 1908ին, նոր երկաթուղին անվիճելիօրէն մեծ առաւելութիւններ պիտի ընծայէ Թուրք գիւղացիին: Երկաթուղիներու շինութիւնը մեծապէս նպաստած է աղտոտ գիւղեր վերածելու վայելուչ քաղաքներու եւ խոպան շրջաններ բանալու տնտեսական գործունէութեան առջեւ: Վերջին թղթակցութեան մը մէջ, մեր Պոլսոյ թղթակիցը կ'ըսէր թէ կառավարութիւնը որոշած է Տիարպէքիրի երկաթուղին երկու տարիէն տանիլ մինչեւ Արղնի, ուր պղինձի հարուստ հանքեր գրեթէ չեն շահագործուիր դարերէ ի վեր, փոխադրական միջոցներու չգոյութեան հետեւանքով: Երկաթուղիներու շինութեան դրամը կարելի եղածին չափ եկամուտէն հոգալու քաղաքականութիւնը ակներեւ թերութիւններ ունի. բայց անոնք որ կը յիշեն թէ ինչպէս նախապատերազմեան օտար երկաթուղիներու կարգ մը մենաշնորհները Բ. Դուռէն խլուեցան դիւանագիտական ճնշումով, պիտի հասկնան թէ Թուրքիան ինչո՛ւ կ'ուզէ իր ձեռքին մէջ պահել նոր երկաթուղիներուն տնտեսական հակակշիռը եւ մատակարարութիւնը: Այն պարագան որ պատերազմէն ի վեր բացուած երկաթուղիները շահ բրած են նոյն իսկ անցեալ տարի, մեծ ապացոյց է անոնց տնտեսական կարեւորութեան: (ՅԱՌԱՋ. — Ընդհակառակն, Թուրք թերթերը կ'ողբան թէ վնաս բրած են): Անոնք ուրիշ բարիքներ ալ պիտի բերեն թէ Թուրքերուն եւ թէ օտար այցելուներուն, ասպարէզ բանալով հնախոյզին, բնագէտին եւ ուսանողին առջեւ, երկրի մը մէջ ուրութիւն: (ՅԱՌԱՋ. — Ընդհակա-

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՉՔԻՆ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Հիթլէրեան տեսաբաններէն Տոք. ֆոն Լէէրս, վերջերս հակասեմական գիրք մը հրատարակեց, «Վայրկեանի պահանջը — Դո՛ւրս Հրեաները» վերնագրով:

Հրեաներու ծագման մասին խօսած ատեն, հեղինակը կը յիշէ նաեւ Հայերը եւ շատ գէշ գոյներով կը պատկերացնէ:

«Մերձաւոր-Ասիական այս ցեղը (Հայը) ունի միջակ հասակ, կարճ գլուխ, ցցուած եւ մսոտ քիթ, հաստ շրթունքներ եւ խոշոր ականջներ: Արեւմուտքի մէջ, սատանաներու եւ մեֆիստոֆէլեան տիպարներու դէմքերը պատկերացուցած ատեն, միշտ այս դիմագիծերը կ'առնեն: Ասիկա ցոյց կուտայ թէ այս ցեղը Եւրոպա բերած է ամէն ինչ որ չար է, վատ եւ սուտ»:

Ցոյց տալու համար թէ Հայերը որքան «գործ»ի մարդ են, հեղինակը մէջ կը բերէ Կիւնդէրի գիրքին մէջ յիշուած առած մը, որուն համաձայն «մէկ Յոյն եօթը Հրեայ խաբեց, իսկ մէկ Հայ եօթը Յոյն: Ըսել է մէկ Հայը 49 Հրեայ կ'արժէ»:

«Մինչ եւրոպական ժողովուրդները դարերու ընթացքին հետեւած են Բնութեան իշխելու եւ զայն օգտագործելու գործին, այս ցեղը միայն մարդիկը շահագործելով եւ անոնց աշխատանքը իւրացնելով ապրած է»:

Հեղինակը կը խօսի նաեւ Հայերու քաղաքագիտական դիմագիծի մասին ու այս առթիւ մէջ կը բերէ ուրիշ հեղինակի մը՝ ֆոն Լուշանի հետեւեալ հատուածը.

«Հայիւ գոյութիւն ունեցած է ժողովուրդ մը, որ քաղաքականապէս այնքան յիմար ըլլայ եւ նոյնչափ անընդունակ ինքնիրմով կառավարուելու, որքան Հայերը»:

Այս գռեհիկ նախատինքին առթիւ ռումանացի գիտնական մը, փրոֆ. Սանիելեվիչ հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է «Նէամուլ Րոմինէսքի» թերթին մէջ.—

Ուշադրութիւն ըրա՞ծ էք: Երբ դժբախտութիւնները կը կուտակուին մէկու մը գլխուն, անմիջապէս կը գտնուին բարոյախօսներ, որ կը հաստատեն, թէ յանցաւորը նոյն ինքն զոհն է: Այսպէս է պարագան հայ ժողովուրդին համար: Իր ճակատագիրը աւելի ողբերգական է, քան ուրիշ որեւէ ժողովուրդինը, մինչ Գերմանիոյ ցեղապաշտ մարդաբանները զայն կը ծածկեն ծաղրական հեգնութիւններով:

Ի՞նչ պատճառով...

Կարելի է անոր համար որ դաշնակիցներու կողմը անցաւ մեծ պատերազմին:

Նոյնիսկ պատերազմէն առաջ, լսեցի Թուրքիոյ դաշնակից Գերմանիոյ մէջ մտաւորականներ, որոնք աննպաստ կ'արտայայտուէին:

Բայց ցեղապաշտները ուրիշ աւելի զօրաւոր պատճառ մը ունին. Հայերը կը ներկայացնեն Փոքր-Ասիական ցեղ, որ կը մտնէ որպէս կարեւոր տարր հրէական ցեղին կազմութեան մէջ: Այդպէսով ցեղապաշտը կը ձգտի Հրեաները վարկաբեկել: Ան կը հաւատայ թէ ցեղերու խառնուրդին մէջ, որմէ բաղկացած է «ընտրեալ ժողովուրդը», անհամակրելի տարրը սեմական տարրը չէ («արեւմտեան» կամ «արաբ»), որ մտած է շատ փոքր քանակութեամբ: Ընդհակառակն: Ահա Սպանիացի Հրեաները, որոնք կը կազմեն տասը առ հարիւր մասը հրէութեան, եւ որոնց մէջ սեմական ցեղը կարեւոր տարր մը կը կազմէ, մեր մէջ կ'արթնցնեն աւելի քիչ թշնամանք. Հրէական պակասութիւնները յառաջ կուգան Փոքր Ասիական ցեղէն, կոչուած նաեւ Առաջաւորասիական, կովկասեան, Հիթիթ, Կովկասեան եւ մասնաւորապէս հայատիպ (armenoid), որովհետեւ Հայերու մէջ պահուած է աւելի մաքուր վիճակի մը մէջ: Արդէն, ասկէ 6—7 հազար տարիներ առաջ, այս ցեղը, ծնած կովկասեան վայրերու մէջ, տարածուած էր Փոքր Ասիոյ եւ Միջագետքի մէջ: Աւելի ուշ, աստիճանաբար, Սուրիա, Պաղեստին, Եգիպտոս, Կիպրոս, Կրետէ, Յունաստան, Պալքանեան թերակղզին, հարաւային Իտալիա, հիւսիս արեւմտեան Ափրիկէ եւ Սպանիա: Այս «Արմենատիպերը» կը մտնեն, ըլլայ իբրեւ կարեւոր տարր, ըլլայ որպէս գերիշխող, տարբ զանազան ազգերու կազմութեան մէջ, ինչպէս Յոյն, Թուրք, Հայ, Հրեայ, Սուրիացի եւ Պարսիկ (մեր մօտ, նախապատերազմեան Ռումանիոյ մէջ, բնիկ ռումանացի շատ քաղաքաբնակներ, կը հաւաստեն մարդաբանները, — տեսնել Dr. Günther «Rassenkunde Europas», — մաս կը կազմեն այս ցեղին): Ցեղին կարեւոր նկարագիրները հետեւեալներն են, — կարճագլուխ, գանկը բարձր, — ինչպէս նկատած է շատ լաւ Մ. Սատովեանու թաթարներու մօտ, — եւ կարծես հատուած գլուխով, մեծ քիթով, վեց թուանշանին նման, կզակը ետ քաշուած, ականջները մեծ, մազը եւ գլուխէն հեռացած, վիզը կարճ, կուրծքը լայն, մարմինը լեցուն, եւ գիրնալու պատրաստ եւայլն:

Ապացուցանելու համար, թէ Հրեաները իրենց պակասութիւնները չեն պարտիր կէթթօներու մէջ իրենց կեանքին եւ պատմական անպատեհութեանց, այլ անբաժան են ցեղէն, գերմանացի ցեղապաշտ մարդաբանները (տես Dr. Haro F. Güntor, «Հրէական ժողովուրդի Ցեղագիտութիւնը, 1931) հայ ժողովուրդը կ'ենթարկեն անխիղճ քննադատութեան մը: Թէ ան ցոյց տուած է միշտ քաղաքական զգացումի մը պակասութիւնը: Թէ օժտուած է մարդը եւ ոչ թէ Բնութիւնը շահագործելու անհրաժեշտ յատկութիւններով: Թէ սոսկալի կերպով անխիղճ է: Թէ այդ պատճառով է որ 4-5 միլիոն Հայերու կէսը կ'ապրի ցրուած աշխարհի մէջ:

Որպէս մէկը, որ ապրած եմ մինչեւ 15 տարեկանս հայ թաղամասի մէջ Պօթօշանի, եւ խաղի ընկերներս գրեթէ միայն Հայեր եղած են, Արդար, Յովհաննէս, Կարապետ, Հայկ, Արտաշէս, Խաչատուր եւայլն, կրնամ խոստովանիլ թէ գերմանացի ցեղապաշտները կը զրպարտեն: Յիշատակ մնացած է իմ մէջ անոնց տուներու մաքրութիւնը, ընտանեկան կեանքի խաղաղութիւնը, որոշ զգացումներու նրբութիւնը (բայց եւ նաեւ որոշ պոռթկումներու խառնուածքի), իրենց վստահելի բանութիւնները, եւ գիներու ճշգուած ըլլալը, եւայլն: Այլապէս ի զուր տեղը չէ, որ Հիթիթական լայնածաւալ կայսրութեան քաղաքակրթութիւնը, 4,000 տարի առաջ, քաղաքակրթութիւն մը, որուն ստեղծման մաս առին նաեւ Հայերը, եղաւ ամենապայծառը, որ տեսած ըլլայ որ եւ է ժամանակ արեւմտեան Ասիան»:

« ՀԱՅ ԱԶԳԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ »

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան սկսած է իր պատմագիտական դասախօսութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան ամէն երկու շաբաթը մէկ անգամ: Առաջինը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ: Մուտքը ազատ է: Առաջին այս դասախօսութեան նիւթն է «Հայ ազգին ծագումը»:

Տեղի կ'ունենայ նաեւ թատերական ներկայացում մը:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

«Եթէ թագաւոր ըլլայի, կ'ըսէր յաճախ Տօլստոյ, օրէնք մը պիտի հրատարակէի, որ գրելու արգիլէր սխալ բառ մը գործածող որեւէ գրագէտի եւ հարիւր հարուած տար անոր»:

Օր մը միեւնոյն խօսքը կրկնեց Կօրքիին առջեւ:

— Նոյնիսկ գրելու ազատութիւնը, բողոքեց Կօրքին.

Իսկ Տօլստոյ.

— Այո՛, գրելու ազատութիւն ալ: Ոչ մէկ ազատութիւն՝ անարժէք բաներ գրելու:

ԱԶԳԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Մեր թղթակիցը երէկ նկարագրած էր Ազգերու տօնը, որ տեղի ունեցաւ Նիսի մէջ եւ մասնաւորաբար արձանագրած էր այն ջերմ ընդունելութիւնը, զոր գտած էին Հայերը:

Նիսի Ֆրանսերէն թերթերը եւս կուտան մանրամասնութիւններ, զորս կը քաղենք ստորեւ:

L'Ecraireur de Nice Ծաղիկներու եւ Ազգերու տօնին առթիւ գունաւոր եւ ծաղկազարդ թիւ մը հրատարակելով (24 մարտ), կը նկարագրէ բոլոր հանդիսութիւնները: Վերջին էջին վրայ կը ներկայացնէ զանազան խումբեր, որոնց կարգին երկու Հայուհիներ:

Նախապէս եղած կարգադրութեան մը համաձայն, Նիսի հռչակաւոր պանդոկները հինգշաբթի խումբ առ խումբ հիւրասիրեցին մասնակցող ազգերը: Հայկական խումբը հիւրասիրուեցաւ Hôtel Royalի մէջ:

Իրիկունը Օփերային մէջ տեղի ունեցաւ չքեղ հանդէս մը, որուն ներկայ էին Շուէտի Թագաւորը, կառավարական ու դիւանագիտական ներկայացուցիչներ:

Նոյն թերթը մեծ գովեստով կը խօսի հայկական խումբին մասին եւ կը յիշատակէ տիկիններ Շահ-Պարոնեանի եւ Սուրաբեանի սալոնները: Գալով Թուրքերուն, «Լ'Էքլէրէօր տը Նիս» գիտել կուտայ թէ Թուրքերը տակաւին, իրենց պարերուն մէջ, կը պահեն իրենց նախահայրերուն բռնութիւնը, մերկ սրունքներով Թուրք լեռնականները վայրագ երեւոյթ մը ունէին (ԽՄԲ. — Թերթը դեռ չատ քաղաքավար է խօսեր):

Le Petit Niçois (27 մարտ) կը հրատարակէ հայ խումբին նկարը եւ խօսելով Հայոց մասին, կը յիշատակէ Հայուհիներուն ձգած հմայքը, հագուստ ու կապուտը: Յիշեալ թերթին կողմէ Հայոց մասին ցոյց տրուած համակրանքին համար, վերադարձի օրը հայկական խումբը երեք հոգիէն պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ, Օրիորդներ Թէքփէեան եւ Թովմասեան, Պ. Գարաճեան, շնորհակալութիւն յայտնելու թերթին խմբագրութեան: Թերթը իր ուրախութիւնը կը յայտնէ այդ մասին:

Արդարեւ Le Petit Niçois մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց տուած է եւ փաստական լայն տողեր նուիրած հայկական խումբին: 24 մարտի թիւով ալ այսպէս կը նկարագրէ խումբը.

— «Հայկական խումբը, որ կը բաղկանար 10 երիտասարդներէ եւ 14 աղջիկներէ, մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ: Հագուստները չատ չքեղ էին եւ բոլորովին մետաքսեայ: Աղջիկները մետաքսեայ քօղ կը կրէին, եւ ոսկի չարքեր ճակատին վրայ»:

Բայց մասնաւորաբար երկար կը ծանրանայ հայկական երգերուն եւ երաժշտութեան վրայ: Գրողը ծանօթ կը թուի հայկական արուեստին.

— Օփերայի հանդէսին առաջին մասը վերջացաւ հայկական խումբին երգերով:

Շատ յատկանշական են հայկական երգերն ու երաժշտութիւնը: Նախ երգեցին սիրային երգեր, որոնք աղւոր ցուցիչ կերպով ինքնատիպ էին: Ցեղային պարերգները (աշխարհիկ եւ կրօնական), իսկ մահերգները իրական ողբատացութիւններ էին, քորսիկական vocerներու սեռէն: Երգի ուրիշ սեռեր ալ կային, որոնց նմանը չենք կարծեր որ գտնուի որ եւ է ուրիշ ազգի մէջ, եթէ ոչ եբրայական մեղեդիներուն մէջ: Ասոնք կը կոչուին պանդուխտի երգեր: Խոր յուզումով մը, այդ երգերը կ'արտայայտեն ինչ որ զօրութեամբ կը հասկցնէ խորագիրը:

Թէքնիքէն մեկնելով, հայ ժողովրդական երգերուն մեծ մասը հիմնուած է հին փիւգիական եղանակներու վրայ: Կը յիշատակենք այն մասնայատուկ ձեւը, որով, բազմաթիւ հայ ժողովրդական երգերու մէջ, գեղեցկօրէն կը գործածուի accord majeurը՝ ամէն անգամ որ, — այսինքն երբ պէտք կ'ըլլայ նկարագրել բնութիւնը, — երգին բնագիրը կը ճշդէ տրամաբանական տեղն այդ accordին, զոր կարելի է կոչել orogonal:

Հայ ժողովրդական երգերուն մասին խօսուած ատեն, պէտք չէ երբեք մոռնալ Կոմիտաս վարդապետին դերը: Ան էր, որ հայրենի այդ երգերուն դաշնաւորման ձեռնարկներով, խելացի եւ նոր մղումով մը պատուի կանչելով հայ ժողովրդական երգերը, ուրիշ ոեւէ մէկէն աւելի նպաստեց սիրցնելու եւ երաժշտական աշխարհին ճանչցնելու զանոնք: Նոյն իսկ օր մը, երբ ինքն իսկ կ'երգէր պանդուխտի հայկական երգ մը, որուն կը խառնէր տարօրինակ ջերմութիւն ու զգացում, մեծ եւ զգայուն արուեստագէտը՝ Քլօտ Տըպիւսի հիացումի աղաղակ մը արձակեց»:

Այսքան գիտուն եւ գնահատական խօսքերէ յետոյ Հայոց երգերուն մասին, Le Petit Niçois կ'անցնի Թրքական երգերուն, կ'ըսէ միայն թէ Զէյպէքի պարը աւելի մարզախաղի կը նմանի քան թէ զբօսանքի, իսկ Թրքական երաժշտութիւնը ոչինչ ունի, որ կարելի ըլլար բաղդատել արեւելեան դասական երաժշտութեան հետ:

⁂ Նիսէն վերադառնալով ազգային 34 խումբերը պահ մը կանգ կ'առնեն Մարսիլիոյ կայարանին մէջ, ուր դիմաւորելու եկած էին քաղաքապետը եւ քաղաքին նուագախումբերը: Քաղաքապետը կ'ողջունէ բոլոր խումբերը, յետոյ կը հրաւիրէ հայկական խումբը, եւ մեծ ինքնաշարժ մը նուիրելով պահ մը կը տանի պտըտցնելու քաղաքին մէջ, նախանձը չարժելով միւս ազգերուն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր ու հին

Գերմաներէն «Իլլիւսթրիրթէ Ցայթունկ» պարբերաթերթը, Թուրք կինոջ յառաջդիմութեան մասին յօդուած մը հրատարակած է: Կը խօսի կին դատաւորներու մասին եւ կ'ըսէ թէ նոյնիսկ յառաջադէմ ազգերը զարմանքով կը դիտեն Թուրք կնոջ ձեռք ձգած յաջողութիւնները: Դրած է, նաեւ, երկու Թրքուհիներու նկարները, մէկը՝ դատախազուհի, իսկ միւսը՝ դատաւորուհի:

Իսկ Ազգամ, իր մէկ աշխատակցին գրութիւնը կը հրատարակէ, գրուած Պիղատիչէն: Այդ գրութեան մէջ ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

— «Պիղատիչի մէջ այրերն ու կիները կ'աշխատին: Բայց, կիներուն չուկայ ելլել առեւտուր ընելը հոս մեծ ամօթ կը նկատուի: Նոյնիսկ, եթէ տեղ մը երթալ ուզեն, չուկայէն բնաւ չեն անցնիր: Բնականաբար, յանցանքը այրերուն է: Ներկայ դարուս, մեծ ամօթ է կիներուն չուկայ չելլելը: Այլ եւս ձգենք հին բարքերն ու սովորութիւնները, աշխարհ կը խնդայ մեր վրայ...»:

«ՍԱԼԵԱԹ» ՈՒ «ԹԷՔՊԻՐ»

Գրեր էինք թէ տրուած հրամանին համաձայն, «Սալեաթ»ն ու «Թէքպիր»ը եւս Թուրքերէն պիտի ըլլան: Ստորեւ՝ պատճէնները.—

ՍԱԼԵԱԹ

Թանրը էլչիսի Մուհամմէտ սալեաթ սանա, սէլամ սանա,
Թանրը սէվկիլիսի Մուհամմէտ սալեաթ սանա, սէլամ սանա
Թանրը էլչիլէրի սալեաթ սիզլէրէ, սէլամ սիզլէրէ:

Էյ Թանրընըն էլչիսի Մուհամմէտ, սէնին իւզէրինէ օլսուն րահմէթ վէ սէլամ,
Էյ թանրընըն սէվկիլիսի Մուհամմէտ, սէնին իւզէրինէ օլսուն րահմէթ վէ սէլամէթ
Էյ թանրընըն էլչիլէրի, սիզին իւզէրինիզէ օլսուն րահմէթ վէ սէլամէթ:

ԹԷՔՊԻՐ

Թանրը ուլուտուր, թանրը ուլուտուր,
Թանրըտան պաշքա թանրը եօքտըր·
Թանրը ուլուտուր, թանրը ուլուտուր,
Համտ օնա մախսուստուր:

Թուրք բանակը դժգոհ Մուսթաֆա Քէմալէն

Փարիզի Թուրք ընդդիմադիրներուն օրկանը, Լա Րէփիւպլիք Անշէնէ կը գրէ, փախստական Արիֆ Օրուճ պէյի ստորագրութեամբ.

— «Բանակը այլեւս չի հանդուրժեր Մուսթաֆա Քէմալի եւ իր մարդոց կամայականութեանց: Բանակը կը պահանջէ սահմանադրական բնականոն իրաւակարգ մը: Վեց ամիսէ ի վեր Քէմալ վէճի մէջ է բանակի կարգ մը տարրերուն հետ: Մինչ առաջ կը քշէ դիկտատորութեան պէտքը, քանի որ երկիրը դեռ յետաչրջական է: Բանակին կարգ մը պետերուն հետ համաձայնութեան վերջին փորձերը յաջողած չըլլալով, կառավարութիւնը սարքեց Պրուսայի յետաշրջական դէպքը, որպէս զի զայն պատրուակ ծառայեցնէ բռնապետութեան չարունակման:

Բայց բանակը այս անգամ ծուղակը չինկաւ: Որով, Մուսթաֆա Քէմալ չկրցաւ խստութեանց դիմել, եւ գոհացաւ Պրուսայի յանցաւորներուն տալով փարչական պատիժ մը՝ Զօրամ աքսոր:

Կը տեսնուի որ, Թուրքիոյ մէջ, չատ մօտ ատենէն, արիւնոտ ընդհանուր ըմբոստութիւն մը պիտի սկսի, կատարեալ եւ բացարձակ ազատ փարչաձեւ մը բերելու համար: Քսաներորդ դարուն մէջ, Թուրք անմեղ գիւղերուն վրայ հաստատուած Թուրք բռնապետութիւնը պիտի փշրուի: Ե՞րբ: Գուցէ վաղը, գուցէ վաղուընէ ալ չուտ»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ (Փարաւոն Սէմ – Անտոն, Իշխան Արշակունի, Արջունի սրբազան, Մերօրեայ ծիծաղներ), գրեց Նշան Պէշիկթաշլեան, տպ. Ա.-Տէր, Փարիզ, գին 15 ֆրանք: Դիմել 17 rue Damesme, Paris:

«ՀՕԿ», օրգան արտասահմանեան Հօկերու: Ա. տարի, թիւ 1: 1933 փետրուար: Գին 5 ֆրանք:

Հայ արուեստագէտներու ցուցահանդէսը

Փարիզահայ «Ազատ արուեստագէտներու» կողմէ կազմակերպուած ցուցահանդէսին, որ կը բացուի 1 ապրիլին, կը մասնակցին 45է աւելի արուեստագէտներ, որոնց մէջ կան յայտնի անուններու կողքին եւ նոր անուններ, նոր ուժեր ու նոր տաղանդներ:

Ներկայ տնտեսական վատթար պայմաններուն մէջ, ուր մասնաւորաբար ամէնէն աւելի տուժողը արուեստներու ասպարէզն է, արդարեւ քաջալերութեան արժանի գործ մըն է մեր արուեստագէտներու ցոյց տուած այս եռանդը եւ յարատեւութիւնը, քաղաքակրթուած աշխարհի այս ոստանին մէջ:

Այս ցուցահանդէսը, որ առիթ մը պիտի տայ մեզի անցընելու քանի մը գեղեցիկ եւ հաճելի ժամեր մեր արուեստագէտներու ստեղծագործութեանց մթնոլորտին մէջ, միեւնոյն ատեն առիթ մը պիտի ըլլայ ցուցնելու օտարներուն, որ հայ ժողովուրդը ընդունակ է, որքան ալ զարաւոր եւ ճակատագրական հարուածներու ներքեւ ընկճուած ըլլայ, պահել իր ծոցին մէջ միշտ թռիչքը դէպի իտէալը եւ գեղեցիկը:

Ցուցահանդէսին բացումը, ինչպէս ըսի, տեղի պիտի ունենայ 1 ապրիլ, չաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Galerie d'Art Pleyel, 252 rue du Fbg. St. Honoré, եւ պիտի չարունակուի մինչեւ 23 ապրիլ, ամէն օր, ժամը 10էն 18:

Կը յուսանք որ մեր հայրենակիցները պիտի ուզեն քաջալերել նիւթապէս կամ բարոյապէս մեր արուեստագէտներու այս գեղեցիկ ձեռնարկը:

Ահա ցուցադրող նկարիչներու անուանացանկը.—

Ալխազեան Յովհաննէս, Ալեանաք, Արիէլ (Աճէմեան), Հազարապետեան, Բարայեան Արմենիա, Բարայեան Գուրգէն, Պալճեան, Պալեան, Պետիկեան, Ալխազեան Ալիս, Պօղոսեան, Գաղանճեան Վահէ, Շահին, Շահնազար, Շիշմանեան, Շիլթեան, Դերձակեան Լօժէնի, Սիւաճեան Տիրան, Քըյըճեան Ստեփան (Լուքա), Կանաչեան Թադէոս, Գարսոյեան Իննա, Կիւլպէնկեան, Յովհաննիսեան, Իփլիքճեան, Գալֆայեան, Գաղանճեան Հրանդ, Գոնտրաճեան, Գույումճեան Էվլիր, Մարաշլեան, Մարեան, Մուկօ, Մուրադով, Նալբանդեան, Նազարեան Մառի, Սամուէլեան, Շապոշնիկով, Սեդրակ, Թամիրեանց Վարդուհի, Զաքրեան, Տէր Սարգսեան, Թոփալեան Բիւզանդ, Իւթիւճեան, Զուլումեան:

Ցուցադրուած են նաեւ Փարիզ մեռած երկու նկարիչներու գործերը,— Արեան (Երուանդ Գասպարեան, 1892 — 1931) եւ Եսայեան Տիգրան (1873 — 1921):

Կ. Թ.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ՍՏԱՆԱԼ

Ֆրէզնոյի «Մշակ»ի փետրուար 17ի թիւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ զեկոյցը, որ յանձնուած է Թուրքիոյ մէջ կորուստ ունեցող բոլոր ամերիկեան քաղաքացի Հայերու ուշադրութեան.—

Ա.— Անոնք որ 1890ի ջարդերուն ատեն ամերիկեան քաղաքացի էին, կրնան այդ միջոցին եւ անկէ վերջ ունեցած վնասներուն հատուցումը պահանջել:

Բ.— Անոնք որ 1914 հոկտ. 28էն առաջ, այսինքն Թուրքիան պատերազմի մտնելէն առաջ ամերիկեան քաղաքացի էին եւ այժմ են, կրնան պատերազմի միջոցին եւ յետոյ ունեցած կորուստնին պահանջել:

Գ.— Անոնք որ պատերազմէն վերջ Կիլիկիոյ ինչպէս նաեւ Իզմիրի կոտորածներէն առաջ քաղաքացի էին, կրնան վնասնին պահանջել:

Դ.— Քաղաքացիները պէտք է որ քաղաքացիութեան թղթերը ունենան պահանջագրերը լեցնելու ատեն:

Ե.— Անոնք որ արդէն քաղաքացի էին եւ յետոյ ամերիկեան բանակին մէջ զինուոր էին պատերազմի ընթացքին, անոնց պահանջներուն պիտի տրուի մասնաւոր ուշադրութիւն: Զինուորները պէտք է իրենց հետ ունենան տիսչարճի եւ քաղաքացիութեան թղթերը:

Զ.— Այն Հայերը որ ամերիկեան քաղաքացի չեն, բայց Ամերիկայի մէջ ծնած զաւակներ ունին, իրենց զաւակները կրնան պահանջ դնել: Այսպիսիները պէտք է որ ծննդեան եւ մկրտութեան թղթերը ունենան:

Է.— Այն այրերը, որոնց կինը կամ էրիկը մեռած է, կրնան նմանապէս իրենց պահանջները ներկայացնել: Անոնք պէտք է ամուսնութեան վկայագրերը ունենան:

Ը.— Անոնք որ ամերիկեան քաղաքացի չեն, կրնան իրենց ամէնէն մօտիկ ամերիկեան քաղաքացի ազգականը փոխանորդ կարգել իրենց պահանջը ներկայացնելու համար:

Թ.— Ժամանակը կը լրանայ 1933 յուլիս 15ին: Անկէ վերջ ոչ մէկ դիմում կ'ընդունուի:

Ժ.— Կ'ընդունուին միմիայն այն պահանջները, որոնք «Սթէյթ Տիփարթմընթ»ի պաշտօնաթղթերուն վրայ գրուած են:

ԺԱ.— 1922էն վերջ քաղաքացի եղողներուն դիմումները նոյնպէս չեն ընդունուիր:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ Ի ԴԵՐԵՒ ԵԼԱՆ

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, կը նկատէ խմբագրականի մը մէջ (14 մարտ).

— «Եթէ ճիշդ են Թուրք թերթերու տուած տեղեկութիւնները, Ամերիկեան կրթական երկու մեծ ու բարձր հաստատութիւններ Կ. Պոլսոյ մէջ,— Ռօպէրթ Գոլէճ եւ Աղջկանց Գոնսթանթինոբլ Գոլէճը, պիտի ստիպուին իրենց դռները փակել, եթէ ոչ անմիջապէս, անպատճառ մօտիկ ապագային մէջ: Թուրք մամուլը ոչ միայն ցաւ չի յայտներ, այլ գոհունակութեան չեշտով մը կուտայ այս լուրը:

Թուրք թերթեր Ամերիկեան զոյգ հաստատութեանց հաւանական փակումը կը վերագրեն ելեւմտական դժուարութեանց, եւ ասոր համար ալ կուտան երկու պատճառներ: Ա.— Տնտեսական տագնապին հետեւանքով այլեւս Ամերիկեան աղբիւրներէ առատ դրամ չի հոսիր: Բ.— Տարուէ տարի կը պակսի աշակերտներու թիւը, որով դպրոցական թոշակներէ ալ դրամ չի գոյանար: Երկու վարժարանները, կ'ըսեն Թուրք թերթեր, ստիպուած են մեծ խնայողութիւններ ընել, պաշտօնեաներու ամսականները կրճատուած են, բայց դարձեալ չեն կրնար ծայրը ծայրին բերել եւ տարեկան խոշոր բաց մը կ'ունենան, զոր չեն կրնար գոցել եւ վերջ ի վերջոյ իրենց առջեւ ուրիշ ճամբայ չի մնար, բայց եթէ վարժարանները փակել:

Ցոյց տրուած պատճառներէն առաջինը չատ հիմնաւոր չի թուիր: Թուրքիա եւ այլուր Ամերիկեան հաստատութիւններ պատահական նուէրներով կանգուն չեն մնար: Ունին ապահով դրամագլուխներ եւ անոնց եկամուտը կը ստանան:

Կարեւորը երկրորդ պատճառն է: Պոլսոյ Ամերիկեան գոլէճները փակման վտանգին ենթակայ եղած են, որովհետեւ ուսանող չեն գտներ: Այս տարի ընդունուելու համար դիմում ընող նոր աշակերտներու թիւը եղած է միայն 25, նախորդ տարիներու 125էն 150ին դէմ: Եթէ այսպէս չարունակուի, այդ երկու կրթական հաստատութիւնները, որքան ալ նիւթական բաւականաչափ միջոցներ ըլլան, չեն կրնար բաց մնալ, կը փակուին, ինչպէս փակուած են Մարզուանի, Խարբերդի, Կեդր. Թուրքիոյ եւ Տարսոնի Գոլէճները եւ ուրիշ Ամերիկեան հաստատութիւններ ալ փակ կը մնան Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ, ուսանող չգտնուելուն համար: Ասոնցմէ Մարզուանի Գոլէճը Սելանիկ եւ Կեդր. Թուրքիոյ Գոլէճը Հալէպ փոխադրուած են ու իրենց կրթական առաքելութիւնը կը կատարեն, այն պատճառաւ որ բաւական թիւով ուսանող կը գտնեն:

Թուրքիոյ Ամերիկեան հաստատութեանց վարիչները կը կարծէին որ Հայերու եւ Յոյներու վտարումէն յետոյ իրենց համար դժուար պիտի ըլլար սիրաշահիլ «բարի» Թուրքը եւ ուսման ու գիտութեան հետ նաեւ Քրիստոնէութեան լոյսը տարածել Թուրք ժողովուրդին մէջ: Անոնք կ'ըսէին նոյնիսկ թէ Թուրքերը Քրիստոնէութեան դէմ նախապաշարուած են Արեւելքի «ապականեալ» եկեղեցիներուն ազդեցութեամբ եւ հպատակ Քրիստոնեայ ազգութեանց ազատագրական ու ապստամբական չարժումներուն հետեւանքով, եւ հիմա երբ անոնք հրապարակէն կը քաշուէին, Թուրքերը մօտիկէն պիտի դիմէին իրենց ցոյց տուած փարախը: Այս մտածումով էր որ միսիոնարական եւ անոնց համակիր քաղաքական չրջանակներէ կարեւոր Ամերիկացիք չոյեցին ու չողոքորթեցին նոր Թուրքիան, անոր բրոբականտին ծառայեցին ու ամէն հաճոյակատարութիւն ցոյց տուին, յուսալով որ փոխարէնը լիուլի կը ստանան: Կ. Պոլսոյ Ամերիկեան երկու հաստատութեանց հաւանական փակման մասին Թուրք թերթերուն անպարտկելի գոհունակութեամբ արձանագրած լուրերը ցոյց կուտան թէ ինչքան խախուտ ու պարապ բաներ եղած են այդ բոլոր հաշիւներն ու յոյսերը»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ (9)

ԹՈՔԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

(ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԸ)

Կայ միակ արդարանալի դիրք մը հանդէպ Թոքախտաւորին,— պահանջել որ մաքուր պահէ ինքզինք եւ կատարէ անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները: Իսկ մեզի կը մնայ իր տրամադրութեան տակ դնել ինչ որ պէտք է, որպէսզի կարենայ խնամել ինքզինք եւ ընտանիքը ապահովել աղէտէն, թէ տնտեսական եւ թէ առողջական տեսակէտով:

Երկու խօսք կրնան համառօտագրել մեր այս ծրագիրը.— Թոքախտին դէմ՝ գործնական պայքար, Թոքախտաւորին հանդէպ՝ գործնական համակրանք: Վախը տեղ չունի այստեղ: Ան միշտ դէշ խորհրդատու մըն է, ինչպէս առողջապահութեան, նոյնպէս ուրիշ ասպարէզի մէջ: Թոքախտին դէմ բացուած պայքարը այնքան դժնդակ է, որքան կանոնաւոր պատերազմը, վախկոտն է, որ կը յաղթուի միշտ:

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

15.— ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տեսանք թէ ինչ է Թոքախտը, դիրքը զոր պիտի բռնենք հանդէպ Թոքախտաւորին եւ իր հիւանդութեան, նախազգուշութիւնները, զորս իւրաքանչիւր անձ պարտաւոր է կատարել իր ընտանիքին կամ աշխատանքին մէջ: Սակայն այսքան տարածուած եւ ծանր հիւանդութեան մը դէմ անհատական նախազգուշական միջոցները բաւական չեն: Անհրաժեշտ է լրացնել հաւաքական միջոցներով: Ամէն երկրի մէջ կառավարութիւնները օրէնք դրած են պայքարելու համար համաճարակ հիւանդութիւններու դէմ: Եւ այդ օրէնքներն են, որ կասեցուցած են աղէտը: Իսկ Թոքախտին դէմ, դեռ ոչ մէկ օրէնք:

Փոխանցիկ, չափազանց տարածուած, մասնաւորաբար վտանգաւոր, ահա երեք յատկանիշերը, որ կը կրէ այս հիւանդութիւնը: Եւ այս մեծ աղէտն է, որ կը պահանջէ պայքարի անհրաժեշտ օրէնք: Դեռ ոչ մէկ երկիր աշխատած է այդ ուղղութեամբ: Իտալիա վերջերս պարտաւորիչ դարձուց Թոքախտաւորներուն արձանագրութիւնը: Ֆրանսա բուժարաններ եւ ապաքինարաններ բացաւ ամէն կողմ: Անգլիա օրէնքներ դրաւ առատօրէն բնակարաններու մասին: Գերմանիա ապահովագրական ընկերութիւններ կազմեց: Բայց դեռ կ'ուշանայ ճշմարիտ եւ սպառուած խաչակրութիւնը Թոքախտին դէմ, գոնէ օրէնսդրական մեքենայով: Ուրիշ ի՞նչ միջոցներ կան, հաւաքական պայքարի համար:

16.— Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՅ ԸՆԵԼ ԴՊՐՈՑԸ

Դպրոցին առաքելութիւնը կը կայանայ ոչ միայն պատանիներու իմացական զարգացման մէջ, այլ եւ, զանոնք կեանքին համար պատրաստելու նպատակաւ, միտքին եւ մարմնին ներդաշնակ կազմաւորման մէջ: Ասանց նոյնիսկ Թոքախտ բառը արտասանելու դասերու ընթացքին, դպրոցը կրնայ երկրին մեծ ծառայութիւն մատուցանել՝ այդ աղէտին դէմ պայքարելու տեսակէտով: Եւ առաջինը ինք՝ դպրոցն է, որ պիտի օգտուի, որովհետեւ Թոքախտը բոլոր հիւանդութիւններուն մէջ ամէնէն աւելի մահ կը պատճառէ դպրոցականներուն:

1— Ուսման ծրագրին մէջ պէտք է մտնեն ընդհանուր առողջապահութեան վերաբերեալ նիւթեր, տարափոխիկ հիւանդութեանց մասին ծանօթութիւններ: Ի՜նչ գեղեցիկ առիթ, հիւանդութեանց տարածման մասին ծանօթութիւններ տալու համար տղոց: Աւելի կարեւոր է անշուշտ զանոնք վարժեցնել առողջ կեանքի գործնական փորձերուն, չարունակ խօսելով անհատական մաքրութեան, սակաւապետութեան (մերժել գինի, ալքոլ, գարեջուր, իբրեւ թոյն մատղաշ ուղեղներու համար), բացօթեայ եւ արեւապաշտիկ կեանքին մասին: Դասերը տալ բաց օդի մէջ:

2— Մասնաւոր ուշադրութիւն դպրոցականներու ֆիզիքական զարգացման: Նախ աշխատիլ, որ անոնք ունենան ուղիղ եւ ամրակազմ իրան մը, կռնակի եւ որովայնի լաւ մարզուած ջիղերով: Ամէն օր, բացօթեայ մարմնամարզ: Երբ օդը լաւ է, լողանքի զգեստով: Շաբաթը մէկ անգամ յեռմիջօրէն յաւակցնել խաղերու:

Մարմնամարզը անհրաժեշտ է տղոցմէ աւելի աղջիկներուն: Անոնք չարունակ փոշի կ'առնեն, կար կը կարեն ու նստած կ'աշխատին փակ սենեակներու մէջ: Արդիւնք,— մանչերէն 2 ուէկէս անգամ աւելի Թոքախտաւոր կը դառնան աղջիկները: Սրբագրենք այս պարագան, առողջ մայրեր պատրաստելու համար ապագային:

3— Պէտք է իւրաքանչիւր դպրոց ունենայ իր բժիշկը, որ մօտէն հետեւի աշակերտներուն առողջութեան, չարունակ քննելով զանոնք: Անհրաժեշտ է, որ փորձառու բժիշկ մը ցոյց տայ տղոց առողջական դրամագլուխին արժէքը, ինչպէս մանկավարժը՝ իմացական դրամագլուխին արժէքը: Դպրոցին բժիշկը երեւան պիտի հանէ բազմաթիւ փոքրիկ հիւանդութիւններ, Թոքախտի վարակման բոյներ, զորս կարելի պիտի ըլլայ ժամանակին դարմանել: Թիւպէրքիւլինի փորձը կարելի է կիրարկել բոլորին:

4— Բազմախուռն դպրոցներու մէջ, կարելի է բժիշկին ընկերացնել հիւանդապահուհի մը, որ մեծ ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել դպրոցին եւ աշակերտներու ընտանիքին:

5— Դասարանները աւլելու գործը յանձնել չափահասներուն (վարձատրութեամբ), որոնք նուազ ենթակայ են վարակման, քան փոքրերը:

6— Մեծ աշակերտներ կան, որոնք երբեք չեն խնամեր իրենք զիրենք, որովհետեւ հիւանդ չեն զգար: Սորվեցնել նախազգուշութեան կանոնները, խնամել զանոնք, կանխելով ապագայ բարդութիւններ:

7— Զգուշանալու համար դպրոցին մէջ ծագելիք հաւանական վարակումներէ, խնամել եւ բուժել այն ուսուցիչները, որոնք բացուած Թոքախտ ունին:

8— Բոլոր դպրոցականները ապահովագրել հիւանդութեան դէմ:

(Շարունակելի)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը յառաջիկայ Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի հերթական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանին վերնայարկը: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆ Արծիւ խումբը ստիպողական ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Ալթունեանի բնակարանին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հ. Յ. Դ. Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի «Վիշապ» կոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պեքոնի կայարանին դիմացը սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրներով:

Հ. Յ. Դ. Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին «Ռազմիկ» եւ «Հրայր» խումբերու բոլոր ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 29, rue Beauséjour, Sarcelles:

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի «Ռազմիկ» խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ: Անդամատետրները միասին բերել:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԱՐՏՕ» խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՓԻՒԺԷԼԻ Ջաթօ Շաւօ խումբի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ԿՈՄԻՏԷԻ ներկայացուցիչը:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, 131 rue Cambronne, métro Vaugirard: Զեկոյց՝ Պ. Ա. Ջամալեանէ: Նիւթ՝ «Համաշխարհային քաոսը եւ աշխատաւոր զանգուածները»: Մուտքը ազատ է:

Պէյրութի աղէտեալներուն համար

—·—

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆԿԸ

Բիւզանդ 25 ֆրանք: Ս. Թօփալեան, Գ. Ս. Գրիգորեան, Յովհաննէս Աւետեան 20ական ֆրանք: Յ. եւ Լ. Կարապետեան 15 ֆրանք: Ս. Քինոսեան, 12 ֆր. Գ. Օհանեան, Եւգինէ Յովհաննէսեան, Անժել Դաւիթեան, Գ. Գարամանեան, Մ. Փափազեան, Ա. Գըլըճեան, Ա. Ահարոնեան, Ոմն, Գ. Իզմիրլեան, Կ. Սահակեան, Գէորգ Մէհլէմճեան, Յովհաննէս Ալէքեան 10ական ֆրանք: Մ. Երախեան 6 ֆրանք: Գ. Մալխասեան, Թ. Օհանեան, Խ. Տըչեան, Վ. Քիլիմճեան, Զ. Մաթէոսեան, Ա. Մքճեան, Մ. Գատրեան, Յ. Տէմիրճեան, Մ. Գատրեան, Յ. Տէմիրճեան, Մ. Գաշքճեան, Ա. Սահակեան, Մ. Եօրղանճեան, Գ. Գալուստեան, Միհրան Ճէվահիրճեան, Գէորգ Եազըճեան, Կարապետ Թիւրքմէնեան, Գրիգոր Նաճարեան, Գրիգոր Սօմունեան Գէորգ Տատրեան, Կղեմէս Գասպարեան, Եէմէնիճեան Ռուբէն, Կիւլպէնկ Երէմեան 5ական ֆրանք: Լեւոն Մահսէրէճեան 2 ֆրանք: Փոն տ'Իւսըլէն Ա. Ստեփանեան 10 ֆր.:

Ընդհ. գումար՝ 350 ֆրանք: (Տես ցառաջ 29 Մարտ):

⁂

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՌՆԷՆԻ ՑԱՆԿԸ

Աւետիս Շահրիմանեան, Միսաք Օֆըմիշեան եղբարք 15ական ֆր.: Լեւոն Օվիկեան, Զաքէօս Քըզիրեան, Միքայէլ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Մինասեան, Նափոլէոն Թուտաճարեան, Սահակ Մինարեան 10ական ֆրանք: Վարդան Արմաճեան, Յակոբ Սարգիսեան, Խաչատուր Մինասեան, Մանուկ Քէշիշեան, Մկրտիչ Գալուստեան, Գրիգոր Նաճարեան, Ժիրայր Կարապետեան, Տիկին Անահիտ Էլիկիւչիւկեան 5ական ֆրանք: Ընդհ. Գումար՝ 130 ֆրանք: Թղթատարի ծախք՝ 1.40: (Տես յառաջ 30 Մարտ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ եւ ՏԷՍԻՆԻ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղերը խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրեն բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին Տէսինի մէջ իր սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՃԷՐԻԱՅԷՆ փոխան օրացոյցի շնորհակալութեամբ ստացած ենք Պ. Պ. Սարաֆեանէ, Գ. Թորոսեանէ, Զ. Բաթրիկեանէ եւ Տ. Սարաֆեանէ 10ական ֆրանք:

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քղիի Հայրենակցական Միութեան հասցէն՝ 19, rue des Petites Maries, Marseille:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Ղարաչօպան գիւղացի Հրանդ Յակոբեան, հօր անունն՝ Պետրոս, մօր անունն՝ Մարիամ: Ընդհանուր պատերազմին անսորուեցանք Մուշ: Վարդովի շրջանի Լէյլէկ գիւղին մէջ գերար կորսնցուցինք: Վերջէն իմացայ որ այդ կողմերէն անցնող թուրք գաղթականները եղբայրս միասին տարած են դէպ ի Պաղտատի կողմերը: Վեց ամիս վերջ տեղեկութիւն ստացայ թէ եղբայրս կը գտնուի Ճապաղջուրի կողմերը: Անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունիմ իր մասին: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել A. Hagopianի, 10, Rue Robespierre, Décines, Isère, France.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Գէորգ Համբարձումեան, մօր անունն՝ Աղաւնի, հօր անունն՝ Սեդրակ: 18 տարեկան է եւ դեր Ֆրանսա գացած ատեն, 1931ին: Աշխատած է հետեւեալ հասցէին՝ Grand Café de l'Hôtel de Ville, 15, Place Jean-Jaurès, 1, rue de lo Dolve: (Քաղաքին անունը անծանօթ): Տեղեկացնել «Յառաջ»ին:

ԿԱՐԵՒՈՐ

16 էջնոց գիրքի փոռման (փայլուն թուղթ, տպագրութիւն, կազմ, եւ փօսթի ծախս միասին) կը պատրաստենք 175 փրանքի: Կը ղրկենք նմոյշ եւ մանրամասնութիւն: Երաշխաւորութիւն յանձնառարութեան տառացիօրէն գործադրութեան: Դիմել՝ Տպարան ՆՈՐ ՕՐ, 20, A. Voulis, Athènes, Grèce:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme :-: PARIS (13e)

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ վարպետ խոհարար մը որ մասնագէտ է նաեւ արեւելեան ամէն տեսակ անուշեղէններու պատրաստութեան:

Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

ԼՐԱԳՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ձերդ վսեմութիւն,

Օրինագիծը զոր կը պատրաստուիք քուէարկել տալ, անարդար օրինագիծ մըն է, որովհետեւ անոր նպատակն է վտարել ու վրէժխնդիր կառավարութեանց յանձնել այն բոլոր մարդիկը որ բռնակալներու հալածանքներէն խուսափելով ապաստան գտած են ներկայիս Անգլիոյ մէջ: Գիտենք որ տարակարծութիւններ կան ձեր օրինագծին մասին. գիտենք նաեւ որ անոր քուէարկութիւնը կախուած է միմիայն ձեր հեղինակութենէն եւ ուժէն:

Հետեւաբար շատ կը ցաւինք ազդարարելու ձեզի որ, եթէ դուք չառնէք ձեր «Օտարականներու Քաղաքական Ցանցանք»ներու վերաբերեալ օրինագիծը, ստիպուած պիտի ըլլանք հրապարակէն մաքրելու ձեզ, ո՛չ միայն ձեզ, այլ եւ բոլոր անոնք որ պիտի փորձեն օրէնքի վերածել այդ անիրաւ առաջարկը:

Ստորագրուած. — ՉՈՐՍ ԱՐԴԱՐ ՄԱՐԴԻԿ:

— Այս օրինագիծը, շարունակեց Սըր Ֆիլիփ, կը վերաբերի անշուշտ օտար քաղաքական յանցաւորները արտաքսելու հարցին: Անցեալ տարի նոյն օրինագիծը մերժուեցաւ, բայց ...

— Այս օրինագիծը, շարունակեց Սըր Ֆիլիփ, կը վերաբերի անշուշտ օտար քաղաքական յանցաւորները արտաքսելու հարցին: Անիկա անցեալ նստաշրջանին քուէարկուած պիտի ըլլար առանց աղմուկի, եթէ ընդդիմադիրները իրարանցում չստեղծէին:

Սըր Ֆիլիփ բացատրեց որ օրինագիծը ներշնչուած էր Սպանիոյ արքայական գերդաստանին ու մանաւանդ յաջորդ գահաժառանգին շուրջ ստեղծուած վէճերէն:

— Հրամայական պահանջ է որ ո՛չ Անգլիան, ո՛չ ալ ուրիշ որ եւ է երկիր պէտք է հիւրասիրեն խառնակիչ մարդիկ որոնք՝ օգտուելով այս կամ տարբեր հայրենիքներու ապահովութենէն, կրնան հրդեհ մը բռնկցնել Եւրոպայի մէջ: Այս ներկայ օրինագծին համապատասխան օրէնքներ քուէարկեցին արդէն եւրոպական բոլոր պետութիւնները, անցեալ տարի:

— Ինչո՞ւ կարեւորութիւն կուտաք այս նամակներուն, հարցուց մեր ներկայացուցիչը:

— Որովհետեւ թէ՛ մեր եւ թէ՛ օտար ոստիկանութիւնները վստահեցուցած են մեզի որ այդ նամակներուն հեղինակները լուրջ են եւ վճռած են բան մը ընել: «Չորս Արդար Մարդիկ»ը հաւաքաբար ծանօթ են գրեթէ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ. բայց անհատաբար ո՛վքեր են, չենք գիտեր: Անոնք կ'ըսեն թէ աշխարհի մէջ գործադրուած արդարութիւնը անբաւական է. ուստի իրենք իրապարակ իջած են սրբագրելու համար օրէնքները: Իրենք էին որ սպաննեցին Սերպիոյ թագաւորը մեռցնողներու ղեկավարը՝ Թրէլովիչը. իրենք սպաննեցին ֆրանսական կառավարութեան հայթայթիչներէն Քոնրատը՝ Քոնֆորտի հրապարակին վրայ՝ ոստիկաններու քթին տակ, ինչպէս նաեւ Հերման Լըպլուա բանաստեղծ – փիլիփոփան, որուն գիտութիւնը վնասակար համարեցին երիտասարդներուն համար:

Արտաքին գործերու նախարարը մեր ներկայացուցիչին յանձնեց ցանկ մը, ուր նշանակուած էին այս արտասովոր քառեակին կողմէ գործուած ոճիրները:

Մեր ընթերցողները պիտի յիշեն այդ ոճիրները, որոնք ո՛չ մէկ կերպով իրարու շղթայուած չեն մինչեւ այսօր, քանի որ աշխարհի բոլոր ոստիկանութիւնները գաղտնի պահած են «քառեակ»ին գոյութիւնը: Ատոր համար է որ անոնց ձեռքով կատարուած ոճիրներուն մանրամասնութիւնները հրատարակութեան չեն տրուած տակաւին:

«Զայնարձակ»ը ի վիճակի է, սակայն, հրապարակելու տասնըվեցը այդ ոճիրներէն:

— Երկու տարի առաջ՝ Լըպլուայի սպանութենէն յետոյ, սխալի մը հետեւանքով, քառեակէն մէկը նանչցուեցաւ գաղտնի ոստիկանի մը կողմէ, որ յիշեց թէ տեսած էր զայն Ավընիւ Քլէպէրի մէջ՝ Լըպլուայի բնակարանէն դուրս ելած ժամանակ: Ոստիկանը հետեւեցաւ անոր երեք օր, յուսալով որ պիտի ձերբակալէր անոր ընկերները: Բայց չորրորդ օրը քառեակին անդամը հասկցաւ որ շուք մը կը քալէր իր ետեւէն ու փախաւ. մըտաւ սրճարանէ մը ներս՝ Պորտոյի մէջ — հալածեր էին զինքը Փարիզէն — ու սպաննուելէ առաջ գետին փռեց երեք ոստիկաններ: Առին իր լուսանկարը ու ղրկեցին Եւրոպայի բոլոր անկիւնները: Բայց ո՞վ էր, ի՞նչ էր կամ ի՞նչ ազգութեան կը պատկանէր, գաղտնիք մըն է մինչեւ այսօր:

— Բայց քառեակը գոյութիւն ունի՞ տակաւին:

Սըր Ֆիլիփ ուսերը թօթվեց.

— Եթէ չորրորդ մը գտած չեն, պակաս պէտք է ըլլայ իրենց թիւը:

Նախարարը յետոյ եզրակացնելով շարունակեց.

— Մամուլին միջոցաւ կը հրապարակեմ այս տեղեկութիւնը, որպէս զի բոլորին ծանօթ ըլլայ վտանգը որ կը սպառնայ ո՛չ միայն ինծի, այլ եւ պետական ուրիշ դէմքերու որոնք կրնան ընդդիմանալ այս չարագուշակ քառեակին: Իմ երկրորդ նկատումս ալ այն է որ, կը փափաքիմ որ հանրութիւնը ծանօթանալով հարցին, աջակ[illegible]ցի ոստիկանութեան՝ արգելք հանդիսանալով նման օրինազանցութեանց:

Ոստիկանական Ընդհանուր Տեսչութեան մօտ կատարուած քննութիւնները քիչ յետոյ նոր լուսաբանութիւններ չտուին թերթիս. միայն թէ ըսուեցաւ մեզի որ Ոճիրներու Քննութեան Բաժինը յարաբերութեան մէջ մտած է օտար ոստիկանութիւններուն հետ:

Ահաւասիկ ամբողջական ցանկը Չորս Արդար Մարդոց ոճիրներուն, ինչպէս նաեւ մանրամասնութիւնները զորս ոստիկանութիւնը հաւաքած է անոնց շարժառիթներուն մասին: Արտաքին գործերու նախարարութեան շնորհակալութեամբ ստացած ենք ցանկը հրատարակելու արտօնութիւնը:

Լոնտոն, 7 Հոկտ. 1899. — Թոմաս Քըթլըր՝ դերձակ. մեռած գտնուած է Ե[illegible] կասկածելի պարագաներու մէջ: Ե[illegible] դուեալները հաստատեցին թէ «կանխամտածուած սպանութիւն մըն էր կատարուածը». անծանօթ է ոճրագործը:

(Շար.)